Universidad de Deusto
Biblioteca

quarto modo. ſ. qñ pater hic fuit rogatus pur[illegible] ineſt tacita cõditio de reſtituendo cum erit ſui iuris, vt ſ. ad treb. l. vbi pure. z iſtã ſo. ſequunt doct. nñi Dy. z Pet. ñ Old. limitat vt ſtatim dicam in ſequẽti contrario. vide glo. ¶ Oppo. contra hoc: q. fm hoc indiſtincte poterit a pñe vel a dño relinqui pure filio vel ſeruo: q. ſemp tacita cõditio ineſt exp̃ſſe contra tex. inſti. eo. ſ. an ſeruo. z. ſ. e. l. a filio. z. l. q̃ſitũ. in princi. z. ſ. q̃ dies le. ce. l. cum legato. in fi. Sol. dicebat do. Old. ego intelligo q hic erant aliqua ꝓba in fideicõ. que ſapiebant reſtitutionẽ eſſe dilatã in tempus exiſtentie ſui iuris, vt. d. l. vbi pure. z videtur ꝓbari per tex. in. l. fideicõ. ſ. ſi filio. ſ. de leg. iij. als ab initio fideicõ. non valeret, nec cõfirmaret ex poſtfacto impediente regula catoniana, vt. d. ſ. an ſeruo. Ego credo dictum do. Old. eſſe verũ q̃ pater inſtituit, z ab eo relinquit legatum, vel fidei com. filio. ita loquuntur iura allegata p eum. Sed iſte caſus nõ eſt hic, ſed q̃ ipſe filius inſtituit heres, z pater rogat de reſtituendo ipſi filio, vt in caſu noſtro: tunc indiſtincte legando vel fideicõ. ſimpliciter videt legatũ eſſe dilatum in tp̃s exiſtentie ſui iuris. ¶ Et ad hoc ꝓbandũ p̃mitto talẽ diſtinctionẽ. q̃ aliqs capit aliquid ab herede, z eidez heredi reſtituere rogat illud idẽ an valeat, z q̃ reſtituere debeat, diſtigue aut heredi dz ſtatim reſtitui, vt q. teſtato. exp̃ſſit: aut poſt certuz tempus: aut dubitat; q. teſtato. ſimpliciter locut⁹ eſt. ¶ Primo caſu relictum non valet q. nullũ cõmodum ꝫtinet: ergo ꝛc. vt l. ſi creditor. in fi. cũ ſe. ſ. eo. z arg. l. qui ſic. de ſo. Sco caſu valet, z poſt tp̃s a teſtatore taxatum debebit heredi reſtitui, vt. l. ſi a me. ad. l. fal. z. l. ſi heres inſtitutus. in pñ. ad treb. Tertio caſu valet fideicõ. nec tenet reſtituere ſtatim, ſed poſt mortem ipſius fideicõ. vñ dilata reſtitutio vel in tẽpus exiſtẽtie ſui iuris: ſi heres cui debet reſtitui eſſet in eius poteſtate, vt. l. epiſtolam. ſ. fi. ad treb. in tex. z glo. alias eſt in. l. vbi pure. in princi. cum glo. z in. l. epiſtolam. ſ. fi. cum ibi no. eo. titu. facit. ſ. de au. z arg. leg. l. filiam. Ad propoſituz dico q illud quod pater capit, habet a filio herede inſtituto: z ipſi filio rogat reſtituere: ergo videtur dilatum in tempus exiſtentie ſui iuris, nec curo vtrum fuerunt apposita verba que ſapiant dilationem vel non. Ex predictis ergo habes quod quãdo a patre relinquitur filio aut [illegible] ſub conditione. z valet. aut [illegible]

[illegible] ſtitutioni [illegible] que concipitur in illum [illegible] num, ſi heres noluit: puta ſi teſtator habeat ſeruũ vt. l. cum pponas. C. de hered. inſti. z. l. ſi pater ſa. de [illegible] inſti. z [illegible] ſub. ſ. ſi. *Huius tamen* ꝛe vt arbitror dicit glo. q licet in pñ. dicatur de filio z ſeruo: ſñ in hoc verſi. denicq. dicit ſolum de filio, z cautet tacet de ſeruo. innuit ergo glo. q filius eſt heres noie, ſed patrem facit heredem in effectu. ſeruus enim nullo modo heres remanet, ſed facit heredẽ dñm nomine, z effectu. ita loquitur
4 Jac. de are. z Ly. vt dicunt in. d. l. cum pponas. Hoc teramis nemus iſtud, z oſtẽdo vtrũq; mẽbrum nõ procedere. Primo, q filius non ſit heres nomine ſed facit heredem patrem, ſicut ſeruus dñm. videtur caſus in. l. q liberis. ſ. hec verba. de vul. z pu. z de acq. here. l. qui in aliena. ſ. inter dñ. vbi dicit q facit patrem heredẽ. Secundo probo per rationem. ille dicit heres noie apud quem remanent directe actiones. ille autẽ dicit heres effectu ad quem tranſeunt vtiles, vt inſti. de fidei. here. ſ. reſtituta. not. in. l. pro herede. ſ. papinianus. de acqui. here. in vlti. gl. ſed conſtat q cqd filius acqrit, acqrit patri, fm hec iura quo ad directas, z vtiles actiones, vt inſti. per quas perſo. no. acqui. ſ. j. de inuti. ſtipu. ſ. ei qui. z. ſ. alteri. in gloſſ. ij. z not. in. ſ. ſi quis alij. z nota. in. l. ſtipulatio iſta. ſ. alteri. de verbo. obli. z. l. ſi tibi. x. ſ. fi. cum. l. ſeq. de pact. ergo filius non eſt heres nomine, neq; effectu. nam glo. exp̃reſſe in. l. ex aſſe. ad treb. dicit q quando directe non remanent apud aliquem non poteſt dici heres. ¶ Aliud membrũ quo dicitur q ſernus nullo modo eſt heres, non videtur verum. Primo, quia videtur cõtra. l. qui heredi. in pñ. de cõdi. z d. mõ. vbi dicit q ſeruus eſt heres nomine. Sco cõtra tex. z glo. in. l. quoties. ſ. fi. ff. ſz e ſi pure. ſ. de here. inſti. vbi glo. dicit in fi. ſui, q ſeruus eſt heres noie ſz non effectu per. l. placet. ſicut dicimus de filio. Tertio hoc eſt exp̃ſſum ad trebel. l. gdã. ſ. fi ſeruo. vbi no. q ſi dñs eſt rogatus reſtituere ſeruo q omnia remedia trebelliani hz, preterq; deductionem quarte: cum nõ vt heres, ſed vt dñs ſit rogatus. innuit igit ſeruũ eſſe heredẽ noie: q. ſi dñs eſſet heres haberet etiam deductionem quarte vt hic. Quarto hoc videt cõtra hanc. l. cum enim in [illegible] z Dico q al[illegible] licet poſtea dicat[illegible]

erg. C. de diuer. r[illegible]

Universidad de Deusto Biblioteca

...cem regnū dici
...ll teneat cōcessio p...
...propter spem posse...
...ablato ...vj. Sol. ibi ...
...si capietur. quod licet. Predicta vero habent ...
...cum quando simpliciter conceditur fa... ...ssio.]. de
...verb. obl. z quod ibi no, z ibi ...

Electio vel optio si pertineat ad filium familias vel seruum: an z quando sine consensu patris vel domini fieri possit.

Alianus. Seipsam summat. ¶ Opp. de. l. fi. in prin. de ver. obl. gl. hic, z bene ponit plures sol. inter alias dicit qđ ibi deficit p hāc. l. supplek. z hanc tenet Pet. q: promptū est leges legib⁹ cōcordare, aliā ponit q ibi seru⁹ vel filius quesiuit ius eligendi per suā prouisionē: hic secus. z hanc tenet Dyn. pro qua facit. C. de condi. inser. l. si vxor. z quod ibi not. z instit. de verb. obli. §. ex conditionali. tu dic iungendo si mul: qñq filius vel seruus habent potestatem eligendi ex sua opera z prouisione: z tunc potest ipse solus eligere, vt. d. l. fi. de verb. obli. z. l. si stipulatus fuerim illud. in prin. e. tit. quod apparet: quia potest sibi libere solui, vt. l. quod seruus. §. depo. z. l. si vnus. in prin. de pact. quod non esset si ipse non posset eligere. qñq hoc habet ex prouisione alterius: z tunc aut est optio aut electio in alternatiuis. † Primo casu in alternatiuis non pōt eligere, seu optare sine patris vel dñi iussu, vt hic. q: ideo optione legata nil est in obligatione: z sic optio est magis ius querendi q̄ ius quesitū. vnde non trāsit in dñm, nec per filiuz vel per seruū potest explicari sine iussu. sicut diximus in. l. qui in aliena. de acqui. hered. Sed quando est electio in alternatiuis: tunc vtrūqz est in obligatione: z obligatio statim queritur domino, z remanet electio que est meri facti: z sic dz explicari per filium vel seruum: nec transiit ad patrem vel dominum, vt instit. de stipul. ser. §. sed cum factum. dixi in. l. si stipulatus fuerim illud aut illud. j. de verb. obli.

Grauare quando possum eum ad quem per mediam personam de meo peruenit.

Fideicommissum pure z simpliciter a patre vel domino, filio vel ser... heredibus iusticutis, an valeat: qria intelligatur ... cum erunt sui iuris ... heredi restituere ... i aliquid capit ab herede, z illud idem ... rogatur, an valeat. z ... vocat.

Filius seruus dicuntur heredes nudo nomine: non q̄ ad eos pertineat actio directa, nec vtilis.

Filio vel seruo q̄ sint heredes solo nomine prodest.

Primo q̄ ius quod habent pater vel dominus ex persona filij vel serui non opponunt contra ipsos.

Secundo, quia quo ad ea que sunt facti ipse nominatus habetur vt heres.

Quod dicitur in. l. si paterfamilias. de seruo instituto quem putabat liberum habet locum in filiofami. quem quis putabat sui iuris.

Substitutione pupillari facta per hec verba, quisquis mihi heres erit z seruo vel filio adeunte portionem suam iussu patris vel domini: z tempore mortis pupilli filius vel seruus reperiuntur sui iuris, poterunt esse heredes ex substitutione.

Filius cui relictum fuit fideicommissum quo iure aget contra patrem.

Dispositio huius legis an hodie habebit locum tam in hereditate profectitia q̄ aduentitia.

Dispositio huius legis loquens in filio legitimo naturali habet locum in filio arrogato.

Restitutione facta a patre filio in casu hui⁹ legis in filiū transeunt actiones extrebellia.

Fideicommissarius vniuersalis decedens ante restitutionem factam, q̄ illud transmittat ad heredem suum etiam si fideicommissum vniuersale est relictum pure.

Fideicommissarius vniuersalis decedens post mortem testatoris ante aditam hereditatem transmittit illud ius ad heredes.

Fideicommissarius vniuiuersalis decedens ante aditam hereditatem, q̄ transmittit ius deliberandi.

Fideicommissarius vniuersalis decedens post petitionem ante restitutionem factam, transmittit fideicommissum ad heredes.

Adiectiuum pluralis numeri q8 detur ad duo substantiua.

Si conceditur vasallo vinea, z fundus fructibus plenus: q̄ ... habebit etiam vindemiam.

... q̄rtā deducet: si ei p que acgrit, non vī grauatus vt heres: nec quartā deducet. z fideicommissario mortuo ante diem cedentem fideicō. remanet penes grauatum. h. d. Dui... Primo ponit vnū dictū. Secundo illud declarat. Tertio ponit vnā illationē iuliani. Quarto ponit aliā illationem authoris legis, scōa ibi, ac tūc. tertia ibi, deniqz. q̄rta ibi, z ideo. ¶ Opp. ad primā partē. nam non possum grauare eum cui nil relinquo. vt. C. de fideicom. l. ab eo. j. titu. ij. l. j. §. sciendum. Solu. licet hic dño vel patri nil relinquatur: tamen ex relicto facto filio vel seruo aliquid ad eos peruenit ex legis dispositione: ideo sibi videor reliquisse, vt. l. conficiuntur. in princi. §. titul. j. Sed contra hoc instatur fortiter. illum ad quem bona mea deuenerunt ex. l. dispositione vel ex casu non possum onere fideicō. grauare, vt. l. sed z si sic. §. j. j. tit. ij. z. l. fi. in prin. ad. l. fal. l. qui fundum. §. qui filios. Sol. illud quod relinquit filio vel seruo considerato presenti statu, debet acquiri statim pri vel dño: merito grauari potest onere fideicom. In contrarijs nō statim querit considerato presenti statu, sed si ad euz peruenit ex postfacto fuit ex quadam fortuna. hic ergo acquirit pri vel dño ex potestate. l. z voluntate testantis qui hoc sciebat cōsiderata potētia presentis status. In contrarijs ex potestate. l. z ex fortuna non ex voluntate testatoris qui hoc ignorabat vtrum per hos sibi queri debebat vel non. ¶ Oppo. q̄ etiam eum ad quem aliquid ex mea voluntate deuenit per mediam personā non possum grauare, vt substitutuz ex hereda ti cui aliquid legaui, vt. l. miles ita heredem. §. si miles. de test. milit. z. l. cūqdam. C. de leg. Sol. ille specialis z singularis casus est. z not. in. d. l. cum quidam. per dictam gl. z Cyn. ¶ Ut ergo iste articulus circa primā partē tibi liqueat cum querit an eum ad quē deuenit. qd per mediam personaz de meo possum grauare: sic distingue: aut ad eum deuenit ex volūtate testatoris: aut ex legis prouisione, vel alio fortuito casu. Primo casu. aut ad eum peruenit aliqd non continēs cōmodū pecuniarium: z nō potest grauari, vt. j. eo. l. plane. ij. §. fi. cum. l. seq. aut peruenit ad euz cōmodū pecuniariū, z potest grauari: licet peruenat ad cū p mediā personam dūmodo sit substitut⁹ legatario vel fideicom. vel donatario causa mortis: vel cui debet dari. j. eo. l. quida testameto. j. n. z hoc regulariter ... fuit in ... tuto ex heredati cui erat legatū, vt. d. ll. Secundo casu, qñ aliquid peruenit ad eum ex legis dispositione, vel ex casu fortuito: tunc qñ ad eū est puenturū incōtinenti cōsiderato presenti statu, z pōt grauari, vt hic. sed qñ ex interuallo ex casu: qz forte erit heres ab intestato vel ex testō: z tūc aut grauat sub nomine appellatiuo, vt heredē heredis, vel heredem legatarij: z tunc valet. aut sub noie proprio: z tūc nō valet, vt. j. ti. ij. l. sed z si sic. §. j. z rōnē dic vt ibi. ¶ Venio ad scōam partē z opp. fm Dy. sic: qđ meū est, amplius meū fieri nō pōt. vt. l. ppias. C. de leg. z. l. mea. j. de cōd. z demon. z. l. cetera. §. j. j. eo. sed iste res iaz sunt filij: qz ipse est heres institutus, vel sibi legatū: ergo a patre sibi legari non potest. Sol. hoc ideo qz momēto nō resi det penes filiū vel seruū, sed trāsit in patrem vel dñm, vt. l. placet. de acq. here. ¶ Sed opp. z intro glo. si do tibi rē vt statim ad me reuertat, ista datio est inutilis, z per eā non transfertur dñium, vt. l. q fic. j. de solu. Sed in pposito si pr restituat filio: statim p filiū querit patri, vt. d. l. plz. z. l. j. si a pa. qs tu. ma. ergo patet illud fideicō. esse inutile. Sol. quidā fatent cōtrariuz q̄ fideicō. nō tenet nisi hoc pcederet ex voluntate pris vel dñi q manumitteret vel emāciparet filiū vel seruū. z exponit hoc ex psona. i. ex voluntate. z istud sentit gl. j. z gl. iij. in prin. z alia gl. circa fi. l. q̄ est sup ver. patris. Sed gl. non stat in ista exposi tione z merito. nā est ꝯtra ver. deniqz. ꝛc. vbi ista verba exponunt. nā qñ pater vel dñs tenet ex persona filij vel serui, dz teneri vt heres. qñ tenet ex psona sua tenet vt alius cōmunem capiens ex testamēto: non vt heres, vt hic. z hoc volūt dicere ista verba. vnde adhuc remanet cōtrariū: qz restitutio videt inutilis. Sol. ergo gl. alio mō. s. q̄ pater vel dñs fuit rogatus sub conditione vel in diē. vñ qz pendēte cōditione poterit manumitti vel emancipari: ideo valet fideicō. z restitutio non erit inutilis. z hec sol est in. iij. gl. vide eam. Istud est diminare. vñ dicunt alij q̄ potest esse q̄ pater recusabit hereditatē sibi per filiuz acquisitā. vnde ipse filius sibi capiet totaliter ad sui commodū z interim dabitur curator, per. l. fina. §. finautem patre. C. de bo. que lib. z sic erit vtile fideicommis. z ad illum casum retulit se ista. l. sic z a ias filius sentit commodū: qz sibi restituitur. z ibi sentit commodū qñ pater dissipat, vt. l. imperator. j.

Barthol. Ol. ad. l. xxij. z. xxvij. z. cj. z. cxlviij.

Aduerte q̄ retēta illa opi. p vera i. l. q̄uis. C. de fideic. q̄ pr teneat emancipare filiū vt sibi restituere possit fideicōmissuz. bart. i hac. l. cū filio. §. fi. iz q̄ro. tenet q̄ nō potest pr retinere fructꝰ medij tpis. Zium tū alle. in. l. eplam. §. fiñ. ff. ad treb. ita vī sentire do. Alex. in addi. ad Bal. in. d. l. q̄uis. tu dic, licet faciat do. Alex. ar. de dictis bar. ibi tñ non argu, contrarium de dicto, et merito: qz loquit i diuerso casu. preterea posset solui aliter, prout tradit dñs Alexand. ij. apostil. magn. quam vide. aliter etiam posset dici vt colligitur ex dictis Bart. in hac l. cum filio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huius authoris Laudes patriam et ortum. vide aqua ꝙ Lohen
de in Litem jurando in indice ꝙbo Nobaria ciuitas in 3. pagina

PETRI LOMBARDI

EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBRI IIII.

Quibus autor ille in diuinis scripturis exercitatissimus, vniuersæ Theologiæ summam, ex orthodoxorum Patrum Decretis atque Sentẽtiis, mirabili cõpendio & arte cõplexus est: vt iure optimo MAGISTER SENTENTIARVM meruerit cognominari. Per Ioan. Aleaume Parisien. Theologiæ professorem, pristino suo nitori nunc primùm verè restituti.

In quibus corrigendis, deletis multis perperam positis, mutatis nonnullis citationibus autorum, quæ vel incertis vel alienis sedibus anteà vagabantur, suis locis restitutis. A diecto nouo Indice locorum sacræ scripturæ, ab ipso Magistro citatorum pariter & explicatorum, quantum à nobis desudatum sit, liminaris epistola demonstrabit.

In hac secunda æditione rursus ad vetustissima exemplaria collati, & summa doctorum virorum diligentia (mendis compluribus ablatis) ad primos fontes diligentissimè restituti.

Singulis libris Titulos, quibus capita distinguuntur, apposuimus, ex autoris sententia: vt quod quæritur, facilius occurrat.

Postremò, Index copiosus in singulos libros, materias insigniores ordine literario continens.

Lido
Lr. D. Joachin
D.r D.n Felisio
fornat.
Baya. canony.us

Louanij
& officina Bartholomei Gravij
AN. 1552.
Cum Gratia & Priuilegio C. M.

31277
Bibliotheca
Facult. Philosophiae
Prov. Cast. Orient. S. I.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAROLVS Quintus diuina prouidentia, Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, Castellæ, &c. Rex. Exhibita fuit nobis supplicatio à Bartholomæo Grauio Bibliopola Louaniensi iurato, & secundum nostram proximam ordinationem Typographo, qua indicabat se imprimere cupere quatuor libros sententiarum Petri Lombardi, à Domino Ruardo sacræ Theologiæ professore, academiæ Louaniensis Cancellario, & Decano ecclesiæ S. Petri, visitatos, & approbatos.

His rebus moti illius supplicationi consensimus, annuimus, & tribuimus his nostris literis, vt eosdem excudat, excusosq; vendat & distribuat per omnes nostras ditiones. Mandamus igitur omnibus Officiariis, & administris iustitiæ per Brabantiam, vt illum in suo priuilegio adiuuent, & tueantur, vt latius patet in literis illis à nobis concessis. Datum Bruxell. AN. M. D. XLVI. primo Octobris.

IN PLANO STABAT.

Subsignatum

Per Cæsarem ad relationem
Consiliariorum.

P. de Lens.

BARTHOLOMAEVS GRARIVS STVdioso lectori S. P. D.

CVM nuper Augustissimus Imperator Carolus, eius nominis quintus, qua est pietate in religionem & sacram scripturam, duos Louanii Professores iustitu isset, quorum alter vetus & nouum Testamentum, alter Sententiarũ libros Petro Lombardo inscriptos interpretaretur, vt tam sanctum institutũ quatenus licet à nobis quoq; aduuaretur, sumpsimus libros Sẽtentiarum dennò excudendos, adhibita omni castigãdi cura. Nam qui hactenus inter manus versati sunt, compluribus vitiis laborarunt, non solùm quòd verba subinde deprauata essent, sed quòd sæpe in citandis autoribus falsa capita lociq;, vnde res deprompta esset, ostenderentur: non rarò etiam omitterentur, quæ res non minus interpreti molesta, quàm lectori, dũ multo & plerunq; irrito labore fontes rerum vestigant. Conquisiuimus igitur varia exemplaria, & maximè antiqua, quorum fide potissimum in emẽdationibus librorum stãdum est. In hoc numero F. Petri Crabbij volumẽ, quod ille pari iudicio & diligentia castigatum habet, ad id fermè omnibus omnium bibliothecis excussis, magno nobis præsidio fuit. Nõ enim viro religioso, & in sacris literis pertinacissimi studij, suus honor defraudãdus est. Neq; leue momentũ inter cæteros opitulatores attulit indefessus labor magistri Antonij ghenart Licentiati sacræ Theologiæ, qui nõ cõtentus vlla fide codicum, ipsos in omnibus sententiis fontes adiit, & Citationes Petri Lombardi, cum ipsis locis autorum vnde deprompta essent, expendit. Quamobrem omne ferè genus scriptorum sacræ Theologiæ ipsi euoluendum fuit. Cæterùm vt illud negotium immensi sudoris, ita propemodũ paris fructus fuit. Quid enim vtilius quàm ex riuis rectà decurrere ad fontes, & nõ per ambages errorum horsum illorsum circumuagari: maximè cùm ea res incredibilem vtilitatem habeat, ad veritatem sensus & indolem orationis percipiẽdam. Degenerãt enim natura omnia tralatitia, & è suis sedibus emota, nisi patriæ suæ terra quasi reficiantur, hoc est cum originibus suis cõferantur. Cur enim hoc vel illud dictum sit, vel à præcedentibus vel à consequentibus occasionem trahit, quibus causis cùm nudata alibi ponuntur, vt fit in allegationibus, mirum, quàm multum de sua natura deperdant. Id dum sedulò vbique agitur, aliquando formulæ verborum quas Lombardus habet, in autoribus quas citat non comparuêre: cæterùm id quod verbis consonum est, & intellectu idem sæpius occurrit: quocirca tanquam ad ea loca respexerit, capitulorum numerum eius citationibus attemperatum voluimus, nec putamus nos in ista ad scopum

Universidad de Deusto
Biblioteca

collimatione falli. Nec hac contenti sedulitate, adiici curauimus in fine elenchum siue indicem scripturarum, quæ sese per istos omnes libros offerunt, annotatis quoque ibidem locis, vbi eædem illæ à magistro adferuntur, & non rarò explicantur. Quod commodum in hactenus excusis exemplaribus non inuenies, quæres quanti sit, quotidiano experimento cognoscitur. Cui enim subito aliquid tractandum, & ad meditationẽ non longum spacium permittitur, is ex hoc indice statim & ex tẽpore instructus & paratus esse potest, offerente se citra vllam vestigationem vbere sylua eius materiæ. In qua se exercere constituit. Istorum igitur virorum cura omnia iam in hoc libro sarta tecta esse existimo, detractis superfluis, redditis necessariis, restitutis in suam sedem luxatis, castigatis vitiosis, instauratis omnibus. Verùm vt illi suis laboribus, ita nec ego meis sumptibus peperci, papyro & characteribus quã potui elegantissimis comparatis. Nolo in hac parte longior esse, cùm enim res oculis & sensibus subiaceat, non est commendatio & suffragium à verbis petendum, id vnũ tibi candide lector saltem persuasum velim, nos optimè de te studuisse mereri. Bene vale, octauo Calend. Octob. Annõ,

1546.

INCIPIVNT RVBRICAE LIBRI PRIMI.

DISTINCT. I.

Omnis doctrina est de rebus vel de signis. 2.A
De rebus quibus fruendũ est vel vtẽdum, & de his quæ fruũtur & vtuntur. 2.B
Quid sit frui vel vti 2.B.C.D.E.F.G.H.I

DISTINC. II.

De trinitate & vnitate, 5.A
Quæ fuerit intẽtio scribentium de tri. ibi. B
Quis ordo sit seruãdus cũ de tri. agitur 6.C
De testimonijs veteris testamẽti, quib⁹ trinitatis mysteriũ declaratur. 6.D.E
De testimonijs veteris testamenti ad idẽ pertinentibus. 7.F.G.H

DISTINC. III.

De cognitione creatoris per creaturas in quibus trin. vestigiũ apparet, 8.A.B.C.D.E
De imagine & similitudine trinitatis in anima humana, 10.G.H.I.K.L.M.N.O
De similitudine creãtis & creatę trinitatis, 12. P.Q.R.S.T.V.X.Y
De trinitatis vnitate, 13.Z

DISTINC. IIII.

Vtrum deus se deũ genuerit, 13.A.B.C.D
Vtrum trinitas de vno deo prędicetur sicut vnus deus de tribus personis, ibidem

DISTINC. V.

Vtrum diuina essentia genuerit filium vel genita sit à patre, vel de ipsa nat⁹ sit filius, vel spiritus sanctus processerit, 15.A.B.C.D.E F.G.H.I.K
Quod filius non est de nihilo sed de aliquo, non tamen de materia: sic & spiritus sanctus, 19.L
Quare verbũ patris dicatur fili⁹ naturę, ib. M

DISTINC. VI.

Vtrum pater voluntate genuit filium an necessitate: & an volens vel nolens sit Deus, 20.A.B.C

DISTINCT. VII.

Vtrum pater potuerit vel voluerit gignere filium, 21.A.B.C.D.E
An posse gignere filium sit aliqua potẽtia in patre quæ non sit in filio, 22.F.G

DISTINC, VIII.

De veritate ac proprietate diuinæ essentiæ, 23.A.B
De incommutabilitate eiusdẽ 24.C
De simplicitate eiusdem, ibidẽ, D
De corporali & spirituali creatura, quomõ sit multiplex, & non simplex 25.E
Quod deus cùm sit simplex, tamẽ multiplex dicitur, ibidem, F
Quòd dei simplicitas nulli prędicamẽtorum subijcitur ibidem, G
Quod deus abusiuè dicitur substantia, ibi. H
Quod non est aliquid in deo quod nõ sit deus 26.I

DISTINC IX.

De distinctione trium personarũ. 26.A
De coęternitate patris & filij, 27.B.C
De ineffabili & intelligibili generationis modo, ibidem, D.E.F.G.H.I
Vtrum debeat dici, semper gignitur filius vel semper genitus est. 28.& 29.K.L.M.N.O
De obiectionibus hæreticorum nitentiũ probare filium non esse coæternũ patri, 30.P

DISTINCT. X.

De spiritu sctõ quòd amor patris & filij propriè dicitur, cũ sit in trinitate amor, qui est trinitas, sicut verbũ propriè dicitur sapiẽtia, & tamẽ tota trinitas dicitur sapiẽtia, 30.ABC
Quod eadẽ nomina propriè & vniuersaliter accipiuntur. 31.D.E.F.G
Quod spiritus sctũs sicut patri & filio est cõmunis, ita cõe nomen habet propriũ, 32.H

DISTINCT. XI.

Quod spiritus sanctus procedit à patre & filio, quem tamen Græci à filio procedere diffitentur, 32.& 33.A.B.C
De conuenientia Latinorũ & Greçorũ sensu & differentia in verbis 33.D.E

DISTINC. XII.

Vtrùm spiritus sanctus prius vel plenius procedat à patre q̃ à filio, 34.A.B
Quod spiritus sanct⁹ principaliter & propriè dicitur procedere à patre, 34.& 35.C.D.E

DISTINCT. XIII.

Quare spirit⁹ sanctus cùm sit de substãtia patris, non dicatur genitus, sed tantum procedens, 36.A
Cur filius dicatur procedere cùm spirit⁹ sanctus non dicatur gigni, ibidem, B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod non potest mortalis distinguere inter generationem filij & processionẽ spiritus sancti, 39,C.D
Vtrum spiritus sanctus debeat dici ingenitus cum non sit genitus, 37.E.F.G.H

DISTINCT. XIIII.

De gemina processione spiritus sancti,tẽporali & ęterna, 38.A.B
Quod non solum dona spiritus sancti, sed etiam spiritus deus datur hominibus & mittitur,ibidem,C
An viri sancti possint dare spiritum sanctũ, 39.& 40. D.E.F

DISTINCT. XV.

Quod spiritus sanctus à seipso datur, & filius quòd à se ipso mittitur, 40.41.A.B
Quõ intelligenda sit missio vtriusq;, ibid.C
Quòd à spiritu sancto etiam fit filius missus ibidem.D
Quod filius etiam sit datus à seipso 41. & 42. E.F.G
Quomodo intelligendum sit illud.A meipso non veni, 42.H
Vtrũ semel tantũ sit filius missus,an sępe,ib.I
De duobus modis missionis filij, ibidẽ,K
Quod secundũ alterũ modũ semel sit missus, secundum alterum sæpe,& secundum alterum modum dicitur missus in mũdum,secundum alterum non, 43.L.M
Quare pater non dicitur missus, ibidem,N
Quod filius & spiritus sanctus nõ sunt quasi minores patre quia missi, ibid.O

DISTINC. XVI.

De missiõe spiritus sancti quę fit duobus modis, visibiliter & inuisibiliter, 44.A.B.C
Quod filius secũdũ quòd homo nõ modò patre sed spiritu sctõ etiã minor est, 45.D.E

DISTINCT. XVII.

Quod spiritus sanctus est charitas qua diligimus deum & proximum, 46.A.B.C
Quod fraterna dilectio est de⁹: nec pater vel filius,sed tantum spiritus sanctus, 47.D
Quod non est dictum illud per causam, deus charitas est:sicut illud,Tu es patientia mea, & spes mea, ibidem.E
Quomodo spiritus sanct⁹ mittatur vel detur nobis, ibidem,F
Vtrum spiritus sanctus augeatur in homine, vel minus vel magis habeatur vel detur,& an detur habẽti vel nõ habenti, 48.G.H
Quod aliqui dicunt charitatẽ dei & proximi nõ esse spiritũ sanctũ,48.49.50. I.K.L.M N.O.P.Q
Vtrum concedendũ sit per donum dari dona,50.& 51.R.S.T

DISTINCT. XVIII.

Vtrum spiritus sanctus eadẽ ratione dicatur donum qua datum siue donatum,51.& 52. A.B.C.D.E
Quod sicut filius nascendo accepit non tãtũ vt esset fili⁹,sed etiã essentia: ita spiritus sanctus procedendo accepit non tantum vt esset donum,sed etiam vt esset essentia, 52.53. F.G.H
Quod spiritus sanctus dicitur donũ & donatum,secundũ duos modos prædictos processionis,qui secundũ quod donũ est refertur ad patrem & filium: secundum quòd datum, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datur, 54.I.K
An filius cùm sit nobis datus possit dici noster vt spiritus sanctus, ibidem,L
Vtrũ spũs sanctus ad seipsum referatur,ib.M

DISTINCT. XIX.

De ęqualitate triũ personarũ, 55.A
Quod ęternitas & magnitudo & potentia in deo vnum sunt, etsi videantur diuersa. ibidem,B
Quod aliqua personarum aliã nõ excedit magnitudine, quia non est maior vna persona alia,nec mai⁹ aliquid duę q̃ vna, nec tres q̃ duę vel vna, 56.C.D
Quõ dicitur pater esse in filio, & fili⁹ in patre & spiritus sanctus in vtroq;,56.57.E.F
Quod nulla personarũ pars est in tri. ibid.G
Quare tres personæ dicantur summæ vnum, 57.G
Cùm dicimus tres personas esse vnã substãtiam vel essentiam,nec vt genus de speciebus,nec vt speciem de indiuiduis prædicamus: quia nõ est essentia genus & persona species,vt essentia species, & personæ indiuidua, 58.H.I.K
Quod nec secundum materialẽ causam dicũtur tres personæ vna essentia, ibidem,L
Nec ita dicũtur tres personæ vna essentia, vt tres homines vna natura vel vnius naturæ, 59.& 60.M.N.O.P
Vtrum tres personæ differant in numero, quę in proprietatibus distinctæ sunt,60.Q
Quare tres personę simul non sint maius aliquid quàm vna, ibidem,R.S

Quod

Quod deus non est dicẽdus triplex sed vn⁹ 61.T.V

DISTINCT. XX.

Quod aliqua personarum non excellit aliã potentia 61.A
Quòd non minus potest filius quàm pater, ibi.B
De obiectionibus hęreticis cõtra hoc & responsionibus catholicis,62 .C.D.E.F

DISTINCT. XXI.

Quomodo possit dici sol⁹ pater vel sol⁹ fili⁹ vel solus spiritus sanctus,cùm sint inseparabiles 63.A
Vtrũ debeat dici sol⁹ pater est de⁹, vel solus fili⁹ est de⁹,vel sol⁹ spũs sanctus est deus,an pater est solus de⁹,fili⁹ est sol⁹ de⁹,spũs sanctus est solus deus, ibi.B
Quomodo trinitas dicatur sol⁹ deus cũ ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis 64. c.d

DISTINC. XXII.

De nominum differentia quibus vtimur loquentes de deo, 64.A.
De hoc nomine quod est trinitas 65.b
De his quæ temporaliter deo conueniunt,& relatiuè dicuntur, ibi.C
De his quæ temporaliter deo conueniunt,& non relatiuè dicuntur ibi.D
De his quæ propriè ad singulas personas pertinent,& de his quæ vnitatem essentię significant, ibi E.F

DISTINCT. XXIII.

De hoc nomine quod est persona,quod cùm secundum substantiam dicatur, tamen nõ singulariter, sed pluraliter accipitur in summa, 65.& 66.A.B.C
Qua necessitate dictum sit tres personæ à Latinis,& à Græcis tres hypostases vel substantiæ 67.D.E
Quare non dicimus patrem & filium & spiritum sanctum esse tres deos,vt tres personas, ibi.F
Cur non dicimus tres essentias vt tres personas, 68.G.H
Quod in trinitate nõ est diuersitas vel singularitas vel solitudo,sed vnitas & trinitas& distinctio & identitas ibi.I
Quod nõ debet dici deus multiplex, 69.K

DISTINCT. XXIIII.

Quid significetur his nominibus,Vnus vel vna,duo vel duæ,Tres vel tria,trin⁹ vel trinitas,Plures vel pluralitas, Distinctio vel distinctæ,cum his vtimur loquẽtes de deo, 69.70.A.B.C.D.E.F.G.H.I.K

DISTINCT. XXV.

Quid significetur hoc nomine persona ĩ plurali numero,scilicet cùm dicitur personæ, 71.72.A.B.C.D
De triplici acceptione hui⁹ nominis persona in trinitate, 72.73.E.F.G.H
Ex quo sensu dicatur,Alia persona patris,alia filij, alia spũs sctĩ, siue ali⁹ in persona pater,alius in persona fili⁹,alius in persona spiritus sanctus 73.74.I.K.L.M

DISTINC. XXVI.

De hoc nomine hypostasis, 74.A
De proprietatib⁹ personarum,& de nominibus earum relatiuis, 75.B
Quod nõ oĩa dicũtur de deo secũdũ substãtiã:quædã enim secũdũ relationẽ, nõ tamẽ secundum accidens, ibi.C
Quare dicatur propriũ esse vnigeniti filium dei esse,cũ etiã hoĩes sint filij dei, 76.D
Quod homo dicitur fili⁹ trinitatis,&trinitas pater hominum, ibi E
Quod spiritus sanct⁹ eadẽ proprietate donũ dicitur,qua spiritus sctũs,& vtroq; modo relatiuè ad patrem & ad filium 77.F
Vtrum pater vel filius vel trinitas ipsa possit dici spiritus sanctus, ibi.G
Quod non omnia quæ relatiuè dicũtur,suis ad se vicissim respondẽt vocabulis, ibidẽ H

DISTINC. XXVII.

Quæ sint illæ proprietates quibus distinguũtur personæ 78.A.B
Quod nõ omnino est idem dicere esse patrẽ & genuisse vel habere filium, 79.C
Quod proprietates determinant hypostases non substantiã,id est,naturã, 79. 80.d.e.f.
De generali regula eorũ quæ ad se ,& eorum quæ relatiuè dicuntur, 80.G
An secundum substantiã dicatur deus de deo & huiusmodi, 80.81.H.I

DISTINCT. XXVIII.

Quod non tantum tres sint proprietates personarum, ibi.A
An solus pater debeat dici non genitus vel non filius,sicut dicitur ingenitus, 82.B
De proprietate quã notat ingenitus, ibi.C
Responsio Amb.contra Arrianos de ingenito ibi.D

An

An diuersum sit esse patrem & filiũ esse, 83.E
Si sapientia genita dicitur secundum relationem vel secundum substantiam, ibi.F.
De imagine 84.G

DISTINCT. XXIX.

De principio 84.A
Quod ab æterno pater est principiũ & filio, sed non spiritus sanctus, 85.B
Quomodo pater sit principium filij, & ipse cũ filio spiritus sancti ibi.C
An eadem notione pater & filio sit principiũ spiritus sancti, 86.D

DISTINCT. XXX.

De his quæ temporaliter de deo dicuntur & relatiuè secundum accidens, quod nõ deo sed creaturis accidit 86.87.A.B
An spiritus sanctus dicatur datum vel donatum relatiuè ad se cùm à se detur 88.C

DISTINCT. XXXI.

An filius dicatur æqualis vel similis patri secũdum substantiam, ibi A.B
De sententia sancti Hilarij qua trinitatẽ personarum propriam ostendit, 89.90.C.D.E.F.G
Quæ patri attribuitur vnitas. ibi.H
Quare pater & filius dicãtur esse vnum vel vnus deus, sed non vnus, 91.I
Quare dicitur æqualitas esse in filio, 92.K
Quare in spiritu sancto dicitur esse vtriusq; concordia vel connexio, ibi.L

DISTINCT. XXXII.

Vtrum pater vel filius eadem dilectione se diligant quæ procedit ab vtroq;, id est, spiritu sancto, 92.93.A.B
Vtrum pater sit sapiens sapientia quã genuit 93.C.D.
An filius sit sapiens seipso vel per seipsum, 94.e
An vna sit tantum sapientia patris ibi.f
Sicut in trinitate est dilectio quæ est trinitas, & tamen spiritus sancti est dilectio quę nõ est trinitas, nec ideo sunt duæ dilectiones, ita & de sapientia, 95.G
Quare pater non dicitur sapiens sapientia genita, sicut dicitur diligens dilectione quæ ab ipso procedit, ibi.H.I

DISTINCT. XXXIII.

Vtrũ proprietates personarũ sint ipsę personæ vel diuina vsia, 96.97.98.a.b.c.d.e.f.g.
Quomodo proprietates possunt esse in natura dei, nec eam determinent, 98.99.H.I.K

DISTINCT. XXXIIII.

De verbis Hilarij, quibus secũdum prauorũ intelligentiam, videtur dicere non idẽ esse diuinam naturam, & rem naturæ, & nõ idẽ esse deũ, & quod dei est, 99.100.101.a.b.c.d
Vtrum ita possit dici vnus deus trium personarum, vt dicitur vna essentia triũ personarum, & tres personæ vnius essentiæ, 101.E
Quòd potentia, sapiẽtia, bonitas in scriptura interdum ad personas distinctè referũtur, 102.f
Quare patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas tribuatur, cùm sit vna sapiẽtia, potentia, & bonitas trium, ibi.G.H
De hoc nomine homousion vbi in autoritatem receptũ sit, & quid significet, 102.103. I.K.L

DISTINCT. XXXV.

De scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, & prædestinatione dei 103.A
De quib⁹ sit prę scientia vel prouidentia, ibi.a
De quibus dispositio, ibi.A
De quibus prædestinatio ibi.A
De quibus prouidentia, ibi.A
De quibus sapientia vel scientia, ibi.A
Vtrum præscientia vel dispositio vel prædestinatio dei esse potuerit si nulla essent futura, 104.B.C
Quod scientia dei de tẽporalibus est & ęternis, 105.D
Quomodo omnia dicuntur esse in deo, & vita in eo, ibi. E.F

DISTINCT. XXXVI.

Vtrũ omnia debeant dici esse in dei essentia, vt in dei cognitione, vel præscientia esse dicuntur, 105.106.A.B
Qua ratione bona dicuntur esse in deo & nõ mala 107.C
Vtrũ idẽ sit omnia esse ex deo, & per ipsum, & in ipso, ibi.D
Quod omnia sunt in quolibet triũ, & per ipsum, & in ipso, ibi.E
Quod non omnia quæ ex deo sunt, etiam de ipso sunt, 108.F.G

DISTINCT. XXXVII.

Quibus modis dicitur esse de⁹ in rebus ib.A
Quod deus non vbicunq; est, habitat, sed ecõuerso. 109.B
Vbi erat deus antequã esset creatura, 109.110 C.D.E.F.G
Quod deus cũ sit in omnibus rebus essentialiter, non tamẽ coinquinatur sordibus rerum 110.H
Cùm Deus sit vbiq; & semper, non tamen localis, nec loco nec tẽpore mouetur. 87.I
Quibus modis aliquid dicatur locale vel circunscriptibile 111.I
Quid sit mutari secundum tempus 112.K
Vtrùm spiritus creati sint locales & circunscriptibiles ibid.L.M.N
Quòd Deus est vbique sine locali motu 113.

DISTINCT. XXXVIII. (O.P.Q

An scientia vel præscientia Dei sit causa rerũ, vel econuerso 114.115.A.B.C.D
Vtrùm præscientia Dei possit falli 115.E

DISTINCT. XXXIX.

Vtrùm scientia Dei possit augeri, vel minui, vel aliquo modo mutari 116.A
An Deus possit nouiter vel extempore scire vel præscire aliquid 117.B
Vtrùm Deus possit scire plura q̃ scit ibid.C
Quod Deus & semper & simul scit omnia 117.118.D.E

DISTINCT. XL.

An aliquis prædestinatus possit damnari, vel reprobus saluari 118.119.A.B.C
Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur: & quis sit prædestinationis effectus 119.D

DISTINCT. XLI.

Vtrùm aliquod sit meritũ obdurationis vel misericordiæ 120.121.122.A.B.C.D.E
De varijs super hoc carnalium opinionibus, An ea quæ scit semel Deus, vel præscit, semper sciat vel præsciat, & semper scierit, & præscierit 122.123 F.G

DISTINCT. XLII.

De omnipotentia Dei, quare dicatur omnipotens, cùm nos multa possimus quæ ipse non potest 123.A
Quõ dicatur De⁹ oĩa posse 123.124.B.C.D
De omnipotentia Dei secundum duo consideratur 124.125.E.F.G.H

DISTINCT. XLIII.

Inuectio cõtra illos, qui Deũ dicũt nihil posse, nisi quod vult & facit 125.126. 127.A.B.C.D.E

DISTINCT. XLIIII.

An Deus possit facere aliquid melius q̃ facit: vel alio, vel meliori modo 128.129.A.B.C
Vtrũ possit Deus semper quod potuit 129.d

DISTINCT. XLV.

De voluntate Dei, quæ essentia Dei est, & de signis eius 130.A
Quod licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici, oĩa esse quæ vult, ibid.B
De intelligentia harum locutionum, Deus scit, vel Deus vult, Deus scit omnia, vel vult aliquid ibid.C
Quod Dei voluntas summè bona, causa est omnium quæ naturaliter sunt: cuius causa non est quærenda, quia prima & summa causa est omnium 130.131. D.E
Quibus modis accipitur Dei volũtas 131.F
Quòd præceptio, prohibitio, permissio, cõsiliũ, operatio noĩe volũtatis interdũ intelliguntur, vel accipiuntur 131.132. G.H.I
Vtrũ Deus velit ab oĩbus fieri ea quæ præcepit, vel non fieri ea q̃ prohibet 132.K.L.M

DISTINCT. XLVI.

Quòd voluntas Dei, quæ ipse est, in nullo cassari potest 133.A
Quomodo intelligẽdum sit illud, Volui cõgregare filios tuos, & noluisti. & illud, Qui vult oẽs homines saluos fieri ibid. B.C
Vtrũ mala Deo nolẽte vel volẽte fiãt 134.D
Quomodo intelligendum sit illud Augustini, Mala fieri bonum est ibid.E.F
De multiplici acceptione boni 135.G.H
Quòd mala vniuersitati valent 135.136.I.K
Quòd in Deo nõ est causa, vt sit deterior⁹ mo 136.137. L.M.N.O.P

DISTINCT. XLVII.

Quomodo voluntas Dei de homine impletur quocunque se vertat 137.A
Ex quo sensu quædam dicuntur fieri contra Dei voluntatem 138.B
Quare præcepit Deus omnibus bona facere, & mala vitare, & si non id ab omnib⁹ vult impleri 139.C

DISTINCT. XLVIII.

Quòd hõ aliquãdo bona volũtate aliud vult q̃ Deus: & mala idem quod Deus ibid.A
Quòd Dei voluntas per malas hominum voluntates impletur ibid.B
Vtrùm placuerit viris sanctis, quòd Christus moreretur, & pateretur 140.D
Vtrùm passiones sanctorum debeamus velle ibid.E

TITVLORVM I. LIB. FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX OMNES FERE SENTENTIAS, QVAESTIONES, ET CONCLVSIONES IN PRIMVM SENtentiarum librum continens, secundum ordinem literarum.

A.

ACCIDENS nullum cadit in Deum, distinct.26.c
Amor,mens, & notitia in anima imaginem gerunt trinitatis, distinct.3. f
Amor,charitas.dilectio patris & filij, & spiritus sancti, distinct.10.a, & dist.17.b
Anima quomõ est imago trinitatis, dist.3.g
Anima dicitur simplex respectu corporis, distinct.8.e
Animæ an de cœlo possunt reduci ad corpora propter aliqua merita, distinct.41. d
BONITAS, sapientia,potentia,quomodo de Deo dicuntur, distinct.34.f
Bonitas spiritui sancto, sapiẽtia filio,potentia patri quare attribuatur,ibid.g h
Bona vel mala fieri quomodo vult Deus, distinct.46.per totum.
Bonũ est mala fieri quõ intelligitur,dist.46.k
Boni quadruplex acceptio,dist.46.h
Bona facere & mala vitare, quare præcepit Deus, dist.47. per totum.
Bona vel mala voluntas hoïs, quando est idẽ, vel aliud volens,quod Deꝰ vult, dist.48.a
Dei voluntas mala hominum voluntate impletur, dist.48.b
CHARITAS, amor, & dilectio patris, & filij,& spiritus sancti, dist.10.b, dist.17.d
Charitas quãuis sit substantia trinitatis, propriè tamẽ refertur ad spũm sctũm,dist.10.c
Charitas dicitur Deus,distinct.10.& distinct. 17. per totum.
Charitas,quę est spiritus sanctus,vtrùm augeatur vel minuatur in homine, vel an magis vel minus habeatur, ibid.g
Cognitio Dei quomodo fit per creaturas, & quomodo in creaturis apparet vestigium trinitatis, dist.3.a.b.c, & per totum.
Creator quomodo cognoscitur per creaturas, ibidem a.
Creatura mundi,quare dicatur homo,ibid.
Creatura in qualibet apparet vestigium trinitatis, ibid. f
Creatura nulla à se, & per se quidquam facere potest,distinct.42.g
DABILIS cui an spiritus sanctus, vtrùm scilicet & filio, an tantùm hominibus, distinct.17.c
Dinari vtrũ possit prædestinatus, dist.40.b
Deus vtrùm fruatur vel vtatur nobis, dist.1.f
Deus verus,vnus solus est trinitas,distinct.2 per totum.
Deus quomodo cognoscitur per creaturas, quanùis sit inuisibilis, dist.2.per totum.
Deus vnus in trinitate,quomodo probatur, dist.3.f, & per totum.
Deus vtrùm genuit Deum, distinct.4.a
Deus an volũtate vel necessitate sit,& an nolens vel volens sit Deus, dist.16. a
Deus quomodo est simplex, & incõmutabilis,& immortalis,dist.8.a, & per totum.
Dei simplicitas nulli prædicamẽtorum subiicitur, ibid. g
Deus cùm sit simplex, quomodo multiplex dicitur, distinct.8.f
Deus quomodo dicitur substantia, ibid.b
Deus non est dicendus triplex,sed trinus,distinct.19. t
Deus verius cogitatur q̃ dicitur, distinct.23,d
Deum esse, & quod Dei est, non sunt idem, distinct.34.b
Deus quomodo bona cognoscit,& quomodo mala, distinct.36.b
Deus quomodo dicatur esse in omnibus rebus, distinct.37.a.b
Deus quomodo habitat in sanctis, ibid.e
Deus vbi erat antẽq̃ esset creatura,dist,37.c
Deus non dicitur localis, nec loco, nec tempore mouetur, distinct.37.l
Deus quõ scit vel nescit oĩa,dist.39.per totũ.
Deus potest scire aliquid nouiter vel ex tempore,ibidem b
Deus vtrùm possit scire plura quàm scit,dist. 30.c,& dist.44. per totum.
Deꝰ an quod semel scit semper sciat, dist.41.f
Deus quatuor modis dicitur operari,dist.12.h
Deus de Deo,vtrùm secundum substantiam dicatur, distinct.27.h
Deꝰ quare dicitur omnipotẽs,cùm nõ multa possim, quæ ipse non potest,di.42.a b
Deus an posit meliora facere quã facit, dist. 44 per totum
Deus an semper posit omne quod prius potuit,ibi.d
Dei voluntas quid sit,& quibus modis accipitur,dist.45.f.& dist.47.b
Deus an velit ab omnibus fieri omnia quę præcepit, vel non fieri quæ prohibet, dist. 45.K.& dist.47.c
Deus vtrum vult mala fieri,dist. 45. d
Deus vult omnes homines saluos fieri, quomodo intelligitur,dist.46.c
Deus an sit causa,quod homo fit deterior,di. 46.l
Dei voluntas bona, quõ per malas hominũ voluntates impletur,dist.48.a.b
Differre numero quid sit,dist.19.q
Dilectio quare propriè dicitur spũs sanctus, dist.10.a.b
Dilectio patris & filij & spũs sctĩ.di.32.a
Dilectio quõ est in trinitate,di.32.per totum
Discretio quõ accipitur in personis trinitatis,dist.24.h
Distinctio vel personæ distinctæ quõ dicitur, dist.24.g
Diuina essentia vtrũ genuit essentiam,vel vtrum ipsa sit ingenita,dist.5.a
Diuinæ essentiæ proprietates quæ sint, dist.8. per totum
Diuina natura nulli prædicamentorum subijcitur,Ibi.g
Diuinarum personarum qualitates quę sunt, dist.19.& dist.20 .per totum
Diuinæ essentiæ nulla personarum est pars, dist.19.g
Diuina essentia non prædicatur de personis, vt genus de speciebus:nec vt species de individuis,dist.19.h. i
Diuinæ personæ vtrũ differant numero,dist. 9.p.q
Diuinæ tres personæ vtrũ simul magis possunt aliquid quàm vna, dist.19.r.& distin. 20.a
Diuersitates nominum in diuinis quæ sunt, dist.22.per to.& dist.23.a
Diuersitas nulla est in trinitate,dist.23.i
Diuina essentia vtrum sint ipsæ proprietates personarum,dist.33 a.b
Doctrina omnis aut est de reb?,aut de signis dist.1.a
Donum an detur vel diuidatur per donum quod est spiritus sanctus,di.17.p
Donũ qua ratione dicitur spũs sctũs,dist.18.a
EFFICAX est voluntas dei,dist.47.a
Electio dei vel reprobatio vtrum fiat ex meritis hominum,dist.41.per totum
Æqualitas diuinarum personarum in quo cõsistit,dist.19.per totum,& dist 20.
Æqualitas vtrum secundum substantiam vel secundum relationem dicatur de diuinis personis,dist.31.a
Æqualitas quid sit ibi.b
Æqualitatis nomine an ponatur aliquid vel remoueatur ,dist.31 b
Æqualitas quare attribuatur filio,dist.31.b
Essentia vtrũ genuit essentiã,di.5.a.& per to.
Essentia diuina est simplex, incommutabilis immortalis,di.19.per totum
Essentiã filio præstet de patre generatio,dist 18.g
Essentiam spiritui sancto præstat à patre & filio processio,dist 18.f
Essentia diuina sunt æternitas,magnitudo,& potentia,dist.19.b
Essentia diuina quomodo prædicatur de personis,ibi.b
Esse ex deo,& in deo,& per deũ,an sint idẽ, dist.36.d
Esse & velle in deo idem est,dist.45.a.b
Æternitas,potentia, magnitudo , quomodo sunt in deo,dist.19.b
Æternitas,species,vsus,quomodo dicuntur de personis,dist.31.c
FACERE quicquid vult deus, quõ intelligi tur,dist.42.f
Facere nihil potest à se & per se aliqua creatura,dist.42.per totum
Facere vtrum potest deus plura quã facit,dist. 43.per totum
Facere vtrũ potest deꝰ aliquid melius quàm facit, dist.44.a
Fides vna est patriarcharũ prophetarum & apostolorum,dist.3.
Filius vtrum sit genitus de substantia patris, dist.5.per totum
Filius cũ non sit de nihilo,sed de aliquo,vtrũ sit ex aliqua materia,dist.5.l
Filiꝰ an volũtate vel necessitate genitꝰ,di 6.a
Filius an potuit gignere patrẽ,vel esse pater, dist.7.a.& per totum
Filius vtrũ sit posterior patre, di.9. per totũ

Filij generatio quàm ineffabilis sit dif.9. h.
Filius vtrum semper gignitur, vel semper sit genitus, vel semper gignetur, ibi.K
Filio quid sit proprium, ibi. & di. 10.e
Filius & spiritꝰ sanctus diſsimiliter procedũt à patre, diſt.13.b
Filius vtrum poteſt dici ſpiritus ſanctus, vel econuerſo, ex quo ambo procedũt, d.13.c.d
Filius quomodo ſit miſſus. diſt.15.b
Filiꝰ à ſe datꝰ eſt, miſſus & proceſsit, ib.e.f
Filius cùm à ſeipſo miſſus eſt, quare dixit: A meipſo non veni, ibi. h
Filius vtrum ſemel tantum miſſus ſit, an ſæpe mittatur, ibi.i
Filius mittitur duobus modis, ibi.K
Filius ſecundũ quid dicitur minor patre, diſ. 16.c.d
Filiꝰ ſecũdũ quod homo, non ſolũ patre, & ſpiritu ſancto, ſed etiã ſeipſo eſt minor, ib.
Filius vtrum natiuitate ſit eſſentia, diſ.18.f.g
Filius cùm ſit nobis datus, vtrum poteſt dici noſter, ibi. n
Filius quomodo eſt in patre. diſt. 19.e
Filius vtrum ſit æqualis patri ſecundum ſubſtantiam, di.31.a
Filius vtrum ſit ſapiens ſapientia genita, vel ingenita, diſt.32.d
Filiꝰ an ſit ſapiẽs ſeipſo, vel per ſeipſum, ib.e
Filio quare attribuitur ſapientia, diſt. 34.f.g
Frui & vti quid ſit, & in quo differũt, diſ.1.a
Futura quõ ſint in præſentia dei, d.35.per to.
Futura vtrum ſint cauſa ſcientiæ vel præſciẽtiæ dei, diſt.38.c
Generatio in diuinis quomodo intelligenda eſt, diſt.4.per totum
Generata vtrum ſit diuina eſſentia, di. 5.a
Generare vtrum poteſt filius ſicut pater, di. 7 per totum
Generare an ſit extra potentiam filij, ibi.f.g
Generatio filij vtrum habeat principiũ aut finem, diſt.9.per totum
Generatio in diuinis vtrum intelligi poteſt, diſt.9.h.i
Generari quare non dicitur ſpiritus ſanctus, ſed procedere, diſt.13.per totum
Gemina eſt proceſsio ſpiritus ſancti, di.14.a
Generatio dat eſſentiam filio, diſt.18.f
Genita ſapiẽtia vtrũ ſecundũ ſubſtantiã dicitur, vel ſecundũ relationẽ, diſt.28.f
Græci quare negant ſpiritũ ſanctum procedere à filio, diſt.11.b
Habitat quomodo vbique, diſt.37.per totum
Habitat quomodo deus in ſanctis ib.e
Habitat vbi deus, antequam eſſet creatura, di. 37.e
Hypoſtaſis quid ſit, & quid hoc nomine ſignificatur, diſt.26.a
Hypoſtaſes determinant proprietates, non ſubſtantiam, diſt,27.d
Homo dicitnr creatura mundi, diſt.3,a
Homouſion quid ſit, & quid ſignificatur, di. 34.i
Hominem vtrum deus meliorem facere potuit quàm fecit, diſt.44.per totum
Hominem vtrum deus aliter liberare potuit quàm per paſsionẽ, ib.c & di. 20.a
Homines omnes ſaluos vult fieri deus, quomodo intelligitur, diſt. 49 c
Hominis malitiæ vtrũ deus ſit cauſa, di.46. I
Hominis voluntas malaconcordat aliquãdo cum dei voluntate bona, diſt.48.a.b
Iacob quare electus ſit, & Eſau reprobatus, diſt.41.per totum
Ignorantiæ peccatum, vtrũ grauius ſit peccato infirmitatis, diſt.22.h
Imago Trinitatis, quõ eſt in anima, diſt.3.g
Imago Trinitatis aliter eſt in anima, & aliter in Trinitate, ibi.p. q
Imago relatiuè dicitur de filio, ſed eſſentialiter de Trinitate, diſt.28.g
Imago diuerſimodè accipitur, diſt.31.c
Immortalitas verò in ſolo deo eſt, diſt.8.c
Ingenitus quõ accipitur, di.28.a.per totum
Ingenitus & non genitus, vtrũ ſint idem vel differunt, diſt.28.b
Hypoſtaſis quid ſit, & quid hoc nomine ſignificatur, diſt. 26.a
Intentio ſcribẽtium de Trinitate quæ fuerit diſt.2.b
Iudæi qualiter impleuerunt voluntatem dei Chriſtum occidendo, diſt.48 .b.c
Localis an ſit deus, vel vtrum mouea tur localiter, diſt. 37.i
Locale dicitur aliquid duobꝰ modis, diſt.37.i
Locales vtrum ſint ſpiritus creati, ibi.i
Magnitvdo quomodo eſt in deo, diſt.19.b.c
Maior in quo eſt pater filio, diſt.16.c.d
Magis vtrũ poſſunt aliquid duæ perſonæ q̃ vna, & tres magis q̃ duæ vel vna, di. 10.d.e
Mala vtrum ſint ſimpliciter ſunt in deo, diſt.36.b

Ma-

Mala vtrum dei voluntate fiant, diſt.46. d
Mala fieri bonũ eſt, quõ intelligitur, ibi.g
Mala ad quid & quibus proſunt, ibi.i
Mala voluntate quandoq; vult homo quod deus vult bona, diſt.48.a
Meliora vtrum deus facere potuit quàm fecit, diſt.44.per totum
Memoria, intelligentia, dilectio, quomodo ſunt in mente, diſt.3.g.h
Memoria, intelligentia, voluntas, quomodo ſunt vnitæ, ibi.l
Memoria, intelligentia, voluntas, vtrum prę dicantur relatiuè ad ſe inuicem, ibi.m
Mens humana quomodo habet imaginẽ trinitatis, ibi .g
Meritum obduratiõis vel miſericordiæ vtrũ ſit aliquod, diſt.41.a
Merita an poſſunt eſſe cauſa prædeſtinationis vel præſcientiæ, ibi. per totum
Mittitur vtrũ etiã à ſe ſpiritꝰ ſanctꝰ, di.15.a.b
Mittitur filius & ſpiritꝰ ſanctus, & nõ pater, diſt.14.c.d.n
Miſſus vtrum ſemel tantum ſit filius, vel ſæpius mittatur, diſt.15.i
Miſſus dicitur filius duobus modis, ibi.K
Miſsi quia ſunt filius & ſpũs ſanctus, an ideo ſunt minores patre, ibi. o
Miſsio ſancti ſpũ. fit duobꝰ modis, di.16.a
Miſsio ſpiritus ſancti in corda hominũ quomodo ſit, diſt.17.per totum
Modi 4. cognoſcendi deum, diſt.3.a.b.c.&c.
Modi cognoſcendi trinitatem diuerſi, di.2. per totum, diſt.3.f.g. &c.
Multiplex non dicitur deus, quãuis ſit trinꝰ, diſt. 23.K
Mũdi creatura quare dicitur homo, diſt.3.a
Mutari an poteſt deus aliqualiter. di.8.c.d
Mutari ſecundum tempus quid ſit, diſt.37.K
Mutari ſecundum locum quid ſit, ibi.l
Natvra filius quare dicatur Chriſtus, diſt.5.m
Natura diuina nulliprædicamentorum ſubijcitur, diſt.8.g
Naſcitur quõ ſemper filius de patre, di.9. k.l
Natura, res naturæ, an ſint idem, diſt.34.b.
Natus quare non dicitur ſpiritus ſanctus, ſed procedens, diſt.13.b
Naſcendo an acceperit filius aliquid à patre, diſt.18.f.g
Neceſsitate vtrum pater genuit filiũ, diſt.6.a
Nihil eſt in deo, quod non eſt deus, diſt.8.i
Nihil dicitur de deo ſecũdũ accidens, diſt.26
Nomina dei diuerſa ſunt, diſt.8.a
Nomina quæ de deo dicuntur, inueniuntur in ſeptuplici differentia, diſt.22.a.b.
Nomina propria perſonarũ nõ ſubſtãialiter, ſed relatiuè ad inuicẽ dicuntur, di.22.c
Nomina ad vnitatẽ eſſentiæ pertinentia, non relatiuè, ſed ſubſtantialiter de ſingulis perſonis, & ſingulariter dicuntur, ibi. e.f
Nomine perſonæ quid ſignificatur, cum pluraliter profertur, diſt.25.per totum
Nomina relatiua perſonarum quæ ſunt, diſ. 26.c.& per totũ, & diſt.27.c
Obdvratio vtrum ex aliquo fiat merito, diſt.41.a
Oĩs ſciẽtia aut eſt de rebꝰ aut de ſignis, di.1.a
Homouſion quid ſit, diſt.34.i
Omnia quare dicantur eſſe in deo, di.35. e.f & diſt.36. per totum
Omnia eſſe ex deo per ipſum, & in ipſo, vtrũ ſit idem, diſt.36.d
Omnipotens quare dicatur deus, di.42.a.& i
Omnipotens quare deus dicitur, cum homo multa poteſt, quod deꝰ nõ poteſt, diſ.42.b
Omnipotentia dei conſideratur duobus modis, ibi.e
Omnipotentia dei limitari non poteſt, di.43. per totum
Omnia entia vtrum ſimul facta ſunt vel ſucceſsiuè, diſt.12.a
Ordo quis ſeruandus eſt, cum de trinitate [illegible] gitur, diſt.2.e
Passio Chriſti vtrum placuerit viris bonis, diſt.48.d
Paſsiones ſanctorũ, an velle debeamus, ibid.e
Pater vtrum diuinam eſſentiam genuit, diſ. 5.a.& per totum
Pater vtrum volũtate vel neceſsitate genuit filium, diſt.6. per totum
Pater vtrũ potuerit vel voluerit gignere filium, vel an poſſe generare filiũ, ſit aliqua potentia in patre, quæ non ſit in filio, diſt. 7.per totum
Pater quare non dicitur miſſus, diſt .15.n
Pater in quo eſt maior filio, diſt.16.c.d.
Pater quõ eſt in filio, & filiꝰ in patre, di.19.c
Pater ſolus vtrum ſit deus, diſt.21.b
Paternitas, filiatio, proceſsio, quid ſignificãt. diſt.27.e
Pater vtrum ſicut dicitur ingenitus, debeat dici non genitus, diſt.28.b

Patrem & filium esse vtrum sint idem,vel diuersa,dist.28.e
Pater quō est principium totius diuinitatis dist.29.a
Pater ab æterno est principium & filius, sed non spiritus sanctus,di.9. b
Patri quare attribuitur vnitas,& filio æqualitas, dist.30.b
Pater & filius quare dicuntur esse vnum, sed non vnus,dist.31.i
Pater & filius vtrum per spiritum sanctū se diligant,dist.32.a
Pater an sit sapiens sapientia quā genuit, dist. 32.d.& per totum
Permissio & operatio,quando dicuntur dei voluntas,dist.45.l
Personæ diuinæ quō distinguuntur,di.9.a
Personæ trinitatis vtrum sint partes essentię diuinæ,dist 19. h
Personæ diuinæ an sint species vel indiuidua quoad essentiam,ibi .h.i
Personæ tres non secundū materialē causam dicuntur vna essentia, ibi.l
Personæ diuinæ vtrū differūt numero,ib.p.q
Personæ tres simul,an sunt maius aliquid,q̄ vna,ibi.i.& di.20.per totum
Persona vtrū relatiuè vel secundū substātiā prædicatur de diuinis personis.di.23.a. b
Persona quare pluraliter & non sing.de diuinis personis simul prædicatur,dist.32.c
Personę nomine quid significatur,cū dicitur pluraliter tres personæ, dist.45 . per totum
Persona in trinitate tripliciter accipitur,dist. 25.i.K
Persona & essentia,an sunt idem vel non,di. 34.per totum
Posse gignere,vtrū aliqua sit potētia in patre quæ nō sit in filio,dist.7. per totum
Potentia,æternitas, magnitudo , in deo sunt vnum,dist.19 .b
Potentior vtrū sit vna persona diuina, q̄ alia dist.20.per totum
Potentia quare attribuitur prin.dist.34.h
Potest semper deus vtrum quod olim potuit dist.44.d
Potestatē dimittēdi peccata quā habēt sacerdotes,dist.18.& dist.19.per to.
Præceptio,prohibitio,consiliū,quare dicantur dei voluntas.dist.45.h
Prædestinatio quid sit,& de quibus est , dist. 35.a & dis.40.a
Prædestinatio,vel præsciētia,vtrum possunt esse in deo si nulla futura essent, di .35.b
Prædestinatio & præscientia in quo differūt, dist.40.a
Prædestinatus vtrū dānari potest,di.40.b
Prædestinationis effectus quid sit,dist. 40 .d
Prædestinatiōis an sit aliquod meritū.d.41.a
Prædicamento nulli subȝcitur deus,di.8.g
Præscientia de quibus sit,di.35.a
Præscientia quō est in deo,ibi. b.c
Præsentia quō sunt deo oīa præterita & futura,dist.35.f.& dist.36. per to.
Præsciētia an sit causa rerū ,vel res sint causæ præscientiæ,dist.38.a
Præscientia dei an sit causa malorum,di. 38.c
Præscientia dei vtrum falli potest,dist. 38.e
Præscire an deus potest aliquid , quod prius nunq̄ sciuit vel præsciuit,dist.39. b
Præscientia in quo differt à prædestinatione, dist.40.a
Præsciat vtrū semper deus ea quæ semel præsciuit,dist .41.f
Principium accipitur multipliciter,dist.29.a
Principiū totiꝰ diuinitatis est pater,di.39.a
Principiū quō est pater & filius,sed non spūs sanctus,dist.29. b
Principium omnium creaturarū est tota trinitas,dist.29.b.& dist. 1.a
Processio spiritus sancti quō fit à patre & filio,di.11.& 12.per totum
Procedere quare dicitur spūs sctūs & nō gigni,dist.13.a
Procedere quare etiā dicatur filiꝰ, cū spiritus sanctus non dicatur gigni,dist,13. b.
Processio spiritus sancti est duplex,di. 14.a
Processio spiritus sancti est æterna,dist.18. d
Procedere est propriū spūs sancti,dist. 26.b
Propriū dei est,semper deum esse,di.8.a.b
Proprium patris quid sit,& quid filij,& spūs sancti,dist.26.b
Proprietates quibus distinguuntur personę, quæ sunt,dist. 27.a.b
Proprietates determinant hypostases, & nō substantiam,ibi.d
Proprietates personarum plures reperiūtur quàm tres,dist.28.a
Proprietatem quam notat hoc nomen ingenitus,ibi,c
Proprietates personarū an sunt ipsæ personæ, id est diuina essentia,distin. 33.a.& per totum

Pro-

Proprietates quomodo possunt esse in dei natura,nec eam determinent,dist.33.h
Prouidentia dei de quibus est,dist. 35.a
Proximus dicitur quatuor modis,dist.28.c
QVARE præcepit deus bona facere , & mala vitare, cùm ea nō vult ab omnibus impleri,dist.47.c
Quare Græci negant spiritum sanctum procedere à filio,distinct.11.b
Quatuor modis per naturas cognoscitur deus,dist.3.b.c.d e
RELATIVA nomina trinitatis sunt,dist. 26.c.d.& dist 27.e
Reprobatio dei quid sit,dist.40.d
Reprobationis an sit aliquod meritū,di.41.a
Reprobationis quis sit effectus, ibidem.
Res quibus fruendum vel vtendum est, quæ sunt. dist.1.a.& per totum.
SANCTIS vtrum placuerit passio Christi dist.48.d
Sanctorū passiones an velle debemus, d.48.e
Sapiens vtrum sit pater sapientia quam genuit,distinct.31.d
Sapiens an sit filius sapientia genita, dist.32.d
Sapiens vtrū sit filius seipso,vel per seipsum, distinct.32.e
Sapientia an tantum vna sit patris & filij ,distinct.32.h
Sapientia quare attribuitur filio , distinct.10. & dist.34.g
Sciētia omnis est de rebꝰ vel de signis, di.1.a
Scientia dei simplex propter varios rerū status diuersa habet nomina,dist.35.a
Scientia dei de quibus est,dist.35. per totum.
Scientia vel præsciētia an sit causa rerum vel econuerso,dist.38.& per totum
Scientia dei vtrū potest augeri vel minui vel mutari,dist.39.a
Scire vtrum potest deus aliquid ex tempore, quod nunquam sciuit,dist.39.c
Scire an potest deus plura q̄ scit, Ibidem,c
Signum & res quomodo differunt,dist.1.a
Similitudo quid sit,dist.31.c
Simplex quomodo dicitur solus deus, & nō aliqua creatura,dist.8.d
Simplex quomodo dicitur esse anima, di. 8.
Simplex q̄uis sit deus,multiplex tamen dicitur,dist. 8.f
Simplicitas dei nulli prędicamentorū subȝcitur,ibidem,g
Solus vtrum potest dici pater: vel solus filiꝰ, vel solus spiritus sanctus, dist 21.a.b
Solus pater est deus,solus filius est deus,solus spiritus sanctus est deus, vtrum bene dici potest,ibidem.b
Solitudo nulla est in trinitate,dist.23.i
Spiritus sanctus est amor siue dilectio patris & filiȝ,dist 10.per totum
Spūs sanctus procedit à patre & filio , di.11.b
Spiritum sanctum Græci negant procedere à filio, dist.11.b
Spiritum sanctū etiam procedere à filio autoritatibus Grȩcorum probatur , Ibidem e
Spiritus sanctus vtrū prius vel plenius procedat à patre quàm à filio.dist.12.per totū
Spiritus sanctus , quare non dicatur genitus, sed procedens, dist.13,a
Spūs sanctus vtrū debeat dici ingenitus,d.13.e
Spiritus sancti processio est duplex,dist.14.a
Spiritum sanctū vtrum viri sancti dare possunt,ibidem,d
Spiritus sanctus vtrū à seipso datur, dist. 15.a
Spiritꝰ sanctꝰ duobꝰ modis mittitur, di.16.a
Spiritus sanctus est amor & charitas,qua diligimus deum & proximum,dist.17.a.b
Spiritus sanctus quomodo mittatur vel datur nobis, ibidem,f
Spiritus sanctus vtrum augeatur in homine, vel an magis,vel minus habeatur,dist.17.i
Spiritus sanctus vtrū eadem ratione, dicatur donū,qua datum vel donatum,dist.18.a.b
Spiritus sanctus procedēdo accepit,nō ut sit donū,sed etiā vt esset essentia, ib.f
Spūs sanctus vtrū ad se ipsum referatur,ib.m
Spiritus sanctus qua proprietate dicitur donum,dist.26.f
Substantia abusiuè dicitur deus,dist.8.h
Substātia in diuinis prędicatur de tribus personis tanquam genus de speciebus,vel species de indiuiduis,dist.19.h
Substantialiter vtrū ista dicātur.s.deꝰ de deo lumen de lumine,dist.27.h
Substantialiter tātū dicitur illud de illo , licet ibi nō significāt substantiam,dist.27.i
TEMPORALIS processio spiritus sancti quę fuerit,dist.14.per totum
Temporaliter quæ dicuntur de deo , dist.33. per totum
Temporaliter vtrum potest deus aliquid scire quod nunquam sciuit,dist.39.b
Testimonia veteris testamenti, quibus trinitas probatur,dist.2.d.e.f

Testi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Testimonia specialia veteris testamẽti de spiritu sancto,ibidem,g
Testimonia nouæ legis de trinitate, ibidẽ,h
Tres personæ in diuinis,an maiꝰ aliquid possunt simul,quàm vna vel duæ dist.19.e per totum
Tres personę non ita dicuntur esse vna substantia, vt genus & species, nèc secundum causam materialem dicũtur:nec vt tres homines vnius naturę,dist.19.l
Tres personas cum dicimus, quare non dicimus tres deos,dist.23.f
Tres essentias quare non dicimus sicut tres personas,dist.23.g
Tres personę cum dicitur, quid nomine ternarij significatur,dist.13.e.& dist.24.e
Triplex quare non dicitur deus sed trinus,distinct.19.t
Trinitas est vnus solus verus Deus,dist.2.a
Trinitatis cognitio an aliqua ex creaturis haberi potest,dist.3.per totum
Trinitatis imago, quomodo est in mente humana,ibidem,g.h
Trinitatis creaturæ ab increata dissimilitudo,dist.3.p.q
Trinitatis vnitas quæ sit,dist.33.& dist.23.i
Trinitas vtrum de vno deo prædicatur,sicut vnus deus de tribus personis,dist.4.c
Trinitas communiter dicitur charitas,tamen & spiritus sanctus propriè dicitur charitas dist.10.b.c
Trinitatis operatio est indiuisibilis,dist.15.a
Trinitatis pars non est aliqua personarum, distinct.19.g
Trinitas quomõ dicitur solus deus, cùm sit cum animabus sanctis,distinct.21.c
Trinitas an de aliqua personarum sigillatim dici potest, dist.22.c
Trinus trinitas,vnꝰ duo vel duę,tres vel tria plures pluralitas,&cę. quid significatur his nominibus,distin.24.a
Trinitatis filius dicitur homo, & trinitas dicitur pater hominum,dist.27.e
Trinitas ipsa,vel pater,vel filius:vtrum possit dici spiritus sanctus,dist.26.g
Vbi erat Deus antequam esset creatura distinct.37.c
Vbique quomodo est Deus sine locali motu, distinct.37.i
Velle & esse in Deo sunt idem,dist.45.b
Vera immortalitas in deo solo est, dist.8.c
Verba cuiuslibet temporis bene prędicantur de deo,dist.8.b
Verius cogitatur deus q̃ dicitur,dist.23.d
Viri sancti an possunt dare spiritum sanctum dist.14.d
Viris sanctis vtrum placuit passio Christi, distinct. 48.d
Vnitas sanctæ trinitatis quæ sit, dist.2. & dist 24.per totum
Vnitas & trinitas secundum Isidoꝝ quomodo distinguuntur,dist.24.K
Vnus vel vna,duo vel duæ, quid his vocabulis significatur,dist.24.a
Voluntate an necessitate,vel vtrũ volens vel nolens pater genuit filium,dist.60.
Voluntas dei secundum essentiam de deo dicitur, dist.45.a
Volũtas dei summè bona, est prima causa omnium quę naturaliter sunt,dist.45.d.e
Voluntas dei multis modis accipitur, ibidẽ.f
Voluntas dei vtrum cassari potest, dist.46.a
Voluntate dei vtrum fiant mala,dist.46.d
Voluntas dei semper impletur,quicquid homo faciat, dist.47.per totum
Volũtate mala aliquãdo vult homo, id quod deus vult bona,dist. 48.d
Voluntas dei bona, mala hominum voluntate impletur, dist.48.b
Vti & frui quomodo differunt,dist.1.c
Vti quid sit,& quibus rebus vtendum est, distinct.1.b
Vult vtrum semper deus hoc,quod semel voluit,dist.44.d
Vult omnes homines deus saluos fieri, quomodo intelligitur,dist.46.c

INDICIS LIB. I FINIS.

Series chartarum

.†. ††.a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z.
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt.

PETRI LOMBARDI, EPISCOPI PARISIENSIS IN LIBROS SENTENTIARVM,

PROLOGVS.

CVPIENTES ALIQVID DE PENVRIA AC TENVITATE NOSTRA cum paupercula in gazophylacium Domini mittere,ardua scandere, opus vltra vires nostras agere præsumpsimus: consummationis fiduciam, laborisq; mercedem in Samaritano statuentes,qui prolatis in curationem semiuiui duobus denariis, supererogãti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pollicentis: sed terret immẽsitas laboris. Desiderium hortatur proficiendi, sed dehortatur infirmitas deficiendi: quam vincit zelus domus Dei. [Quo inardescentes, fidem nostram aduersus errores carnalium atque animalium hominũ,] dauidicæ turris clypeis munire,vel potius munitam ostendere,ac Theologicarum inquisitionum abdita aperire, nec non & sacramentorum ecclesiasticorum pro modulo intelligentiæ nostræ notitiam tradere studuimus, [Non valentes studiosorum fratrum votis iure resistere, eorum in CHRISTO laudabilibus studiis,lingua,ac stylo nos seruire flagitantium: quas bigas in nobis agitat CHRISTI charitas] [Quamuis non ambigamus omnem humani eloquij sermonem, calumniæ, atque contradictioni æmulorum semper fuisse obnoxium: quia dissentientibus voluntatum motibus,dissentiens quoque fit animorum sensus: vt cùm omne dictum veri ratione perfectum sit,tamẽ dum aliud aliis aut videtur,aut complacet,veritati vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitatur,ac voluntatis inuidia resultet: quam Deus seculi huius operatur in illis diffidentiæ filiis,qui non rationi voluntatem subiiciunt, nec doctrinæ studium impendunt: sed his quæ somniarunt sapientiæ verba coaptare nituntur: non veri,sed placiti rationem sectantes: quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis,sed ad defensionem placentium incitat: non desiderantes doceri veritatem,sed ab ea ad fabulas conuertẽtes auditum. Quorum professio est magis placita quàm docenda conquirere: nec docenda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare, habent rationem sapientiæ in † superstitione. Quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax: vt sit in verbis pietas, quam amiserit conscientia: ipsamque simulatam pietatem,omni verborum mendacio impiam reddunt: falsæ doctrinæ institutis,fidei sanctitatem corrumpere molientes: auriumque pruriginem,sub nouello sui desiderij dogmate aliis ingerentes, qui contentioni studentes contra veritatem sine fœdere bellant. Inter veri namque assertionem,& placiti defensionem,pertinax pugna est: dum se & veritas tenet, & se voluntas erroris tuetur.] Horum igitur & Deo odibilem ecclesiam euertere, atque ora oppilare (ne virus nequitiæ in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes,in labore multo ac sudore, hoc volumen Deo præstante compegimus, ex testimoniis veritatis in æternum fundatis, in quatuor libris distinctum. In quo maiorum exempla doctrinamq; reperies: in quo per dominicæ fidei synceram professionẽ,viperææ doctrinæ fraudulentiam prodidimus, aditum demõstrandæ veritatis complexi: nec periculo impiæ professionis inserti, temperato inter vtrunque moderamine vtentes. Sicubi verò parum vox nostra insonuit,non à paternis discessit limitibus. [Non igitur debet hic labor cuiquam pigro vel multum docto videri superfluus: cum multis impigris multisque indoctis,inter quos etiam & mihi sit necessarius:] breui volumine complicans patrum sententias, appositis eorum testimoniis: vt non sit necesse quærenti librorum numerositatem euoluere, cui breuitas quod quæritur offert sine labore. [In hoc autem tractatu,non solùm pium Lectorem, sed

Luc.21.4,& Marc.12.g
Luc.10.f
Ex Auguſt. 3 lib.de Trinit.in proœmio.
Cãtic.4.b
Ex eodẽ. Auguſt. loco citato.
Ex Hilario in principio 10.de Trin.
2. Cori.4.e
Ephe.2.a
2. Tim.4.a
Coll.2.c
1.Tim.4.a
† superficie
2.Tim.4.b
Matth.5.b
Ex Aug.in proœmio 3. de Trinit.
Ex eodẽ loco ſuprà citato

a etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam liberum correctorem desidero: maximè vbi profunda versatur veritatis quæstio, quæ vtinam tot haberet inuentores, quot habet contradictores.] Vt autem quod quæritur facilius occurrat, titulos, quibus singulorum librorum capitula distinguuntur, præmisimus.

DE MYSTERIO TRINITATIS, LIBER I.

A DISTINCTIO I.

De materia huius libri, & librorũ diuisione. Lib.1.ca.2. Res. Signa.

VETERIS ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine etiam atque etiam considerantibus nobis, pręuia Dei gratia, innotuit sacræ paginæ tractatum circa res, vel signa præcipuè versari: vt enim egregius doctor Augustinus ait in libro de Doctr. Christ. [Omnis doctrina vel rerũ est vel signorũ: sed res etiam per signa discuntur. Propriè autem hîc Res appellantur: quæ non ad significandum aliquid adhibentur.] Signa verò, quorum vsus est in significando. [Eorum autem aliqua sunt, quorum omnis vsus est in significando] non in iustificando: quibus non vtimur, nisi aliquid significandi gratia, vt aliqua sacramenta legalia. Alia quæ non solùm significant, sed cõferunt quod intus adiuuet: sicut euangelica sacramenta, [Ex quo apertè intelligitur, quæ hîc appellentur signa, res illæ videlicet, quæ ad significandũ aliquid adhibentur. Omne igitur signum etiam res aliqua est. Quod enim nulla res est, vt in eodem August. ait, omnino nihil est. Non aũt ediuerso omnis res signum est: quia non adhibetur ad significandum aliquid.] Cumq; his intẽderit Theologorũ speculatio studiosa atq; modesta, diuinã scripturã, formam præscriptã in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditũ ad res diuinas aliquatenus intelligẽdas, Deo duce aperire volentib⁹ differendũ est: & primũ de rebus, postea de signis dissẽrem⁹.

Lib. & loc. citatis.

B DE REBVS COMMVNITER AGIT.

Id ergo in rebus considerandum est: vt in eodem August. ait: quòd [res aliæ sunt quibus fruendum est, aliæ quibus vtendum est, aliæ quæ fruuntur & vtũtur. Illę quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Istis quibus vtendum est, tendentes ad beatitudinẽ, adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res, quæ nos beatos faciunt peruenire, eisq; inhærere possimus. Res verò quæ fruuntur & vtuntur, nos sumus: quasi inter vtrasque constituti,] & angeli, & sancti. [Frui autem est amore alicui rei inhærere propter seipsam. Vti verò, id quod in vsum venerit referre: ad obtinendũ illud, quo fruendum est: aliàs abuti est, nõ vti, nam vsus illicitus, abusus vel abusio nominari debet.] Res igitur, quibus fruendum est, sunt pater, & filius, & spiritus sanctus: Eadem tamen Trinitas quædam summa res est, cõmunisq; omnibus fruentibus ea: si tamen res dici debet, & non rerum omnium causa. si tamen & causa. Non enim facilè potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, nisi quòd melius dicitur trinitas hæc vnus Deus. Res autem quibus vtendum est, mundus est, & in eo creata. Vnde Aug. in eodem, Vtendum est hoc mundo, non fruendum, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur, id est, vt de temporalibus æterna capiantur. Item in eodem, In omnibus rebus illæ tantùm sunt quibus fruendum est, quæ æternæ & incõmutabiles sunt: cæteris autem vtendum est, vt ad illarum perfruitionem peruenia-tur. Idẽ Aug. 10. lib. de Trin. Fruimur cognitis, in quibus ipsis propter se voluntas delectata cõquiescit: vtimur verò eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendũ est.

Li.1. Cap.3.

Quid sit frui, & quid vti. Idem eodem li.ca.4. Idẽ li.1.c.5. Quibus rebus fruendũ est.

Quibus rebus vtendũ est. Li.1. ca.4. Rom.1.c. Cap.22. Cap.10.

ITEM

ITEM QVID INTERSIT INTER FRVI ET VTI, aliter quàm suprà.

C Notandum verò quòd idem August. lib.10. de Trinit. alitèr quàm suprà accipiens Vti & Frui, sic dicit, [Vti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Frui autem, est vti cum gaudio: non adhuc spei, sed iam rei: ideoque omnis qui fruitur, vtitur: assumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur: si id quod in facultatem voluntatis assumit: non propter ipsum, sed propter aliud appetit.] Et attende, quia videtur Augustinus dicere, illos frui tantùm, qui in re gaudent, non iam in spe: & ita in hac vita non videmur frui, sed tantùm vti, vbi gaudemus in spe: cùm suprà dictum sit, Frui, esse amore inhærere alicui rei propter se: qualiter etiam hîc multi adhærent Deo.

Cap.10.

In litera B. huius dist.

D DETERMINATIO EORVM QVAE VIDENTVR CONTRARIA.

Hæc ergo quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus: dicentes, nos & hîc, & in futuro frui: sed ibi propriè, & perfectè, & plenè, vbi per speciem videmus quo fruemur: hîc autem, dum in spe ambulamus, fruimur quidem, sed non adeò plenè: vnde in libro decimo de Trinitat. [Fruimur cognitis in quibus voluntas est.] Idem in libro de Doctrin. Christ. ait, [Angeli illo fruentes iam beati sunt, quo & nos frui desideramus: & quantum in hac vita iam fruimur, vel per speculum, vel in ænigmate, tanto nostram peregrinationem, & tolerabilius sustinemus, & ardentius finire cupimus.]

1.Co.13.d

Cap.10. Lib.1.ca.3.

E ALIA DETERMINATIO.

Potest etiam dici, quòd qui fruitur etiam in hac vita, non tantùm habet gaudium spei, sed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat igitur, quòd debemus Deo frui, & non vti. Illo enim (vt ait Augustinus) frueris, quo efficieris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in libro de Doctr. Christ. Dicimus nos ea re frui quam diligimus propter se, & ea re fruendum nobis esse tantùm, qua efficimur beati: cæteris verò vtendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. [Cùm enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit: si tamen per eam transieris, & ad illud vbi permanendum est, eam retuleris, vteris ea: & abusiuè non propriè diceris frui. Si verò inhæseris atq; permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc verè & propriè frui dicendus es: quod non est faciendum nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono.]

Lib.1. de Doct. Chr. cap.33. August. lib. eod. ca. 31. Aug. Doct. Chr. cap 33.

F VTRVM HOMINIBVS SIT VTENDVM, VEL FRVENDVM.

Cùm autem homines qui fruuntur & vtuntur aliis rebus res aliquæ sint, quæritur, vtrùm se frui debeant, an vti, an vtrunque. Ad quod sic respondet Augustinus in lib. de Doctr. Christ. [Si propter se homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud, vtimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo cõstituitur beata vita, cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spes ponenda non est: quia maledictus est qui hoc facit. Ergo si liquidè aduertas, nec seipso quisquam frui debet: quia diligere se propter se non debet, sed propter illud quo fruendum est.] Huic autem contrarium videri non debet, quod Apostolus ad Philemonem loquẽs ait, Ita frater ego te fruar in Domino. Quod ita determinat Augustinus: Si dixisset tantùm, te fruar, & non addidisset in Domino, videretur finem dilectionis, ac spem constituisse in eo: sed quia illud addidit, in Domino finem se posuisse, eodemque frui significauit. Cùm enim (vt idem Augustinus ait) homine in Deo frueris, Deo potius quàm homine frueris.

Cap.22.

Hierem.17.

Cap.vnico. Aug.in lib. 1.de Doctr. Chr.ca.33. Ibidem.

G HIC QVAERITVR, AN DEVS FRVATVR, AN VTATVR NOBIS.

Sed cùm Deus diligat nos, vt frequenter scriptura dicit, quæ eius dilectio-

Ad Eph.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem erga nos multum commendat, quærit Augustinus quomodo diligat: an vt vtens, an vt fruens: & procedit ita. [Si fruitur eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit. Ait enim Propheta, Bonorum meorum non eges: Omne enim bonum nostrum vel ipse est, vel ab ipso est: non ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur, nec vtitur, non inuenio quomodo diligat nos. Neque tamen sic vtitur nobis, vt nos aliis rebus. Nos enim res quibus vtimur ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur: Deus verò ad suam bonitatem vsum nostrum refert.] [Ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem: nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille nostri miseretur, vt se perfruamur: nos verò inuicem nostri miseremur, vt illo fruamur. Cùm enim nos alicuius miseremur, & alicui consulimus, ad eius quidem facimus vtilitatem, eamq; intuemur: sed & nostra fit consequens, cùm misericordiã quam aliis impendimus non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, vt ipso fruamur,] [Item quia bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. Porrò etiam quia iustus est, non impunè mali sumus. & inquantum mali sumus, intantum etiam minus sumus. Ille ergo vsus, quo nobis vtitur Deus, non ad eius, sed ad nostram vtilitatem refertur: ad eius verò tantummodo bonitatem.]

Aug. lib. 1. de Doctrina Christ. cap. 31. & 32.

Psal. 15

Aug. lib. 1. de Doctrina Chri. cap. 30

Ex eodem lib. cap. 31.

Matth. 5.

Ex eodem lib. cap. 32.

H VTRVM VTENDVM AN FRVENDVM SIT VIRTVTIBVS.

Hìc considerandum est, vtrùm virtutibus sit vtendum, an fruendum. Quibusdam videtur, quòd eis sit vtendum, & non fruendum, & hoc confirmant autoritate Augustini, qui vt prætaxatum est, dicit [non esse fruendum nisi trinitate, id est, summo & incommutabili bono.] Item dicunt, ideo non esse fruendum eis, quia propter se amandæ non sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum est, propter se amandum est. Sed quòd virtutes propter se amandæ non sint, imò propter beatitudinem solam, probant autoritate Augustini, qui in lib. 13. de Trinit. contra quosdam ait, Fortè virtutes, quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, vt ipsam beatitudinem non amemus: quod si faciunt, etiam ipsas vtique amare desistimus, quando illam propter quam solam istas amauimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Augustinus ostendere, quòd virtutes non propter se, sed propter solam beatitudinem amandæ sint. Quod si ita est, ergo eis fruendum non est. Aliis verò contrà videtur, scilicet, quòd fruendum eis sit, quia propter se expetendæ & amandæ sunt. Et hoc confirmant autoritate Ambrosij, qui ait super illum locum epistolæ ad Gala. Fructus aũt spiritus est charitas gaudium, pax, patientia, &c. at hìc non nominat opera, sed fructus: quia propter se petẽda sunt: si verò propter se petẽda sunt, ergo & propter se amanda. Nos aũt harũ quæ videtur autoritatũ repugnantiã de medio eximere cupientes, dicimus quòd virtutes propter se petẽdæ & amandę sunt, & tamẽ propter solam beatitudinẽ: propter se quidem amandę sunt, quia delectant sui possessores syncera & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen non est hìc consistendum, sed vltrà gradiendum: non hìc hæreat dilectionis gressus: neq; hìc sit dilectionis terminus: sed referatur hoc ad illud summũ bonũ, cui soli omnino inhærendum est: quia illud propter se tantùm amandum est, & vltra illud nihil quærendũ est: illud est enim supremus finis. Ideo Augustinus dicit, quòd [eas diligimus propter solam beatitudinem] non quin eas propter se diligamus, sed quia idipsum quòd eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inhęrendum est, & in eo permanendum, finisq; lætitię ponendus: quare virtutibus non est fruendum. Sed dicet aliquis, Frui, est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt prædictum est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruendum est. Ad quod dicimus, in illa descriptione, vbi dicitur, propter seipsam: intelligendum est tantummodo, vt scilicet amętur propter seipsam tantùm, vt non referatur ad aliud, sed ibi

In litera E huius primæ Distinct. id habetur lib. 1. de Doctrina Chr. cap 33.

Cap. 8.

Nõ reperitur in Aug. sed cõmẽtatores, sed in glosa interlineari super hoc verbo ad Gala. Cap. 5

Aug. 13. de Trini. cap. 8

Frui, in litera B.

ibi ponatur finis, vt suprà ostendit Augustinus, dicens, [Si inhæseris atque permanseris finem ponens lætitiæ, tunc verè & propriè frui dicendus es: quod non est faciendum, nisi in illa trinitate, id est, summo & incommutabili bono.] Vtendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono: ita & de voluntate bona dicimus: vnde Augustinus in lib. 10. de Trin. ait, [Voluntas est per quam fruimur] ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi fortè aliqua virtus sit Deus, vt charitas: de qua pòst tractabitur.

In litera E, & lib. de doct. Christ. 1. cap. 33.

Cap. 1. 1. Ioã. 4. c Distim. 7. lib. 1.

I Epilogus.

[Omnium igitur quæ dicta sunt: ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est. Quòd aliæ sunt quibus fruendum est, aliæ quibus vtendum est: aliæ quæ fruuntur & vtuntur.] & inter eas quibus vtendum est, etiam quædam sunt per quas fruimur: vt virtutes & potẽtiæ animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequàm de signis tractemus, agendum est: ac primùm de rebus quibus fruendum est: scilicet de sancta atque indiuidua trinitate.

Augustin. lib. 1. de doctrina Christiana, ca. 35

DE MYSTERIO TRINITATIS, & Vnitatis.

A DISTINCTIO II.

De trinitate & vnitate secundum quod crẽditur.

HOC quoque vera ac pia fide tenendum est, quòd [trinitas vnus sit & solus verus Deus] vt ait Augustinus in 1. lib. de Trinit. scilicet, [Pater, & filius, & spiritus sanctus: & hæc trinitas vnius eiusdemq; substantię vel essentiæ dicitur, creditur, & intelligitur: quæ est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur.] Item in lib. 1. Retract. cap. 4. [Non approbo quod in oratione dixi, Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti, resp̃onderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera] De hac re ergo summa & excellentissima, cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus atque deuotis audiendum, [vbi quæritur vnitas trinitatis, patris scilicet, & filij, & spiritus sancti: quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur.] Proinde omnis qui audit & legit ea quę de ineffabili & inacceśibili luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari atque seruare, quod venerabilis doctor Augustinus in primo libro de Trinit. de seipso ait, [Non pigebit me, inquit, sicubi hæsito quærere: nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc, vel legit, vbi pariter certus est, pergat mecũ: vbi pariter hęsitat, quærat mecum: vbi errorẽ suum cognoscit, redeat ad me: vbi meum, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam, tendentes ad eum de quo dictum est, Quærite faciem eius semper.]

Cap. 2.

Aug. Tomo 1. in lib. 1. so liloquiorum cap. 1.

Sumptum ex Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 3.

1. Tim. 6. Cap. 2. Lib. 1. de Trin. Cap. 3. Psal. 104.

Augu. in lib. Retract. 1. cap. 4. vbi dixi de patre & filio, qui gignit, & quem gignit vnum est, dicendũ fuit vnũ sũt, sicut ipsa veritas apertè loquitur Ioan. 1. f. dicẽs Ego et pater vnũ sumus. De cõs. dis. 3. cap. oẽs.

QVAE FVERIT INTENTIO SCRIBENTIVM de Trinitate.

B [Omnes autem catholici tractatores, vt in eodem primo libro de Trinit. 4. Augustinus ait, qui de Trinitate, quę Deus est, scripserunt hoc, intenderunt secundum scripturas docere, quòd pater & filius & spiritus sanctus, vnius sint substantię, & inseparabili æqualitate vnus sint Deus:] vt sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis: ideoque non sunt tres Dij, sed vnus Deus, licet pater filium genuerit, & ideo filius non sit qui pater est: filiusq; à patre sit genitus, & ideo pater non sit qui filius est: & spiritus sanctus nec pater sit, nec filius, sed tantùm patris & filij spiritus, vtrique coæqualis, & ad trinitatis pertinens vnitatem.] [Teneamus ergo patrem, & filium, & spiritum sanctum, vnum esse naturaliter Deum, vt ait Augustinus in libro de Fide ad Petrum: neque tamen ipsum patrem esse, qui filius est: nec filium ipsum esse, qui pater est: nec spiritum sanctum ipsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἁγίαν. esse,qui pater est,aut filius.Vna est enim patris,& filij, & spiritus sancti essentiæ, quam Græci †θεότητα vocãt: in qua nõ est aliud pater,aliud filus,aliud spiritus sanctus: quanuis sit personaliter alius pater,alius filius,alius spiritus sanctus.]

C QVIS ORDO SIT SERVANDVS CVM DE TRINITATE AGITVR.

Cap.2. Cæterùm,vt in primo libro de Trinitate Augustinus docet [primò secundum autoritates sanctarum scripturarum, vtrùm fides ita se habeat demõstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quàm capaciores,rationibus catholicis & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei vtendum est, vt eorum inquisitionibus satisfacientes, mansuetos plenius instruamus,& illi si nequiuerint inuenire quod quærũt,de suis mentibus potius quàm de ipsa veritate,vel de nostra assertione conquerantur.]

D TESTIMONIA SANCTORVM DE TRINITATE.

Deut.6.a Exo.20.a De fide ad Gratianum, cap.1. & 2. Exod.3. Proponamus ergo in medium veteris ac noui testamenti autoritates,quibus diuinæ vnitatis atque trinitatis veritas demonstretur: ac primùm ipsa legis exordia occurrãt,vbi Moses ait, Audi Israël,Dominus Deus tuus Deus vnus est. Item,Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: non erunt tibi alij Dij præter me. Ecce hîc significauit vnitatẽ diuinæ naturæ. Deus enim, vt ait Ambrosius in primo libro de Fide, nomen est naturæ: Dominus verò nomen est potestatis. Item alibi Deus loquens ad Mosen,ait, Ego sum qui sum: & qui quæsierint nomen meum,vade, & dic eis, Qui est, misit me ad vos. Dicens enim,Ego sum: non,Nos sumus: &,Qui est, non, Qui sumus, apertissimè declarauit,vnum solum Deum esse. In Cantico etiam Exodi legitur,Dominus omnipotens nomen eius.non ait,Domini: vnitatem volens significare. Personarum quoque pluralitatem & naturæ vnitatem simul ostendit Dominus in Genesi,dicens,Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicens enim,Faciamus,& nostram,pluralitatem personarum ostendit: dicens verò Imaginem,vnitatem essentiæ. Vt enim dicit Augustinus in libro de Fide ad Petrum, [Si in illa natura patris,& filij,& spiritus sancti,vna esset tantùm persona: non diceretur,'Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cùm enim dicit, Ad imaginem, ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret: cùm verò dicit,Nostram,ostendit eundem Deum,non vnam,sed plures esse personas.]

Cap.15.

Genes.1.c Ad finem capitis primi

APERTE OSTENDIT, QVOD NEC SOLITVDO NEC

E diuersitas, nec singularitas ibi est,sed similitudo.

Circa finem Hilarius quoq; in lib.3.de Trin.dicit his verbis significari,quòd in Trinitate nec diuersitas est,nec singularitas,vel solitudo:sed similitudo,& pluralitas, siue distinctio,ait enim sic, [Qui dixit,Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram:inuicem esse sui similes,in eo quod dicit, Imaginem & similitudinem nostram,ostendit.Imago enim sola non est, & similitudo sibi non est:neque diuersitatem duobus admiscri alterius ad alterum similitudo permittit.Item idem in 4.lib.Absolutius voluit intelligi,significationem hanc nõ ad se esse referendam tantùm,dicendo,Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: professio enim consortij sustulit intelligentiam singularitatis: quia cõsortium aliquod nec potest esse sibiipsi solitario, neque rursum solitudo solitarij recipit Faciamus:neque quisquam alieno à se loquitur nostram:vterque ergo sermo,scilicet,Faciamus,& Nostram, vt solitarium eundemque non patitur:ita neque diuersum à se,alienumque significat. solitario conuenit Faciam & Meam:non solitario verò conuenit dicere,Faciamus & Nostram,vterque sermo,vt non solitarium tantùm,ita neque differentem esse vel diuersum esse significat.Nobis quoque nec solitarius nec diuersus est confitendus: ita ergo Deꝰ ad communem sibi cum Deo imaginem, eandemque similitudinem hominem repe-

Circa medium.

reperitur operari: vt nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem vel similitudinem patiatur diuersitatem diuinitatis.] In his verbis Hilarius pluralitatem personarum voluit intelligi nomine consortij: atque significauit nomine consortij vel pluralitatis non poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim vel consortium personarum,cùm dicitur,solitudo vel singularitas negatur:cùm dicimus plures esse personas,significamus quòd non est vna sola. Ideo Hilarius volens ista subtiliter & sanè intelligi ait, [Professio consortij sustulit intelligentiam singularitatis:] non dicit, posuit aliquid,ita etiam cùm dicimus tres personas, singularitatem & solitudinem tollimus: & quòd pater non est solus, nec filius est solus, nec spiritus sanctus est solus,significamus: & quòd nec pater tãtùm est & filius,nec pater tantùm & spiritus sanctus,nec filius tantùm & spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur, vbi etiam secundũ quid similes dicantur tres personæ, & vtrùm aliquo modo sit ibi diuersitas vel differentia ostendetur.

Quid ex verbis Hilarij intelligi debeat.

Loco eodẽ.

Distinct. videlicet 19. huius primi et 24.31.ac 34.

AD IDEM QVOD COEPERAT REDIT, VT

F alias autoritates supponat.

Nunc verò ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem,atq; essentiæ diuinæ vnitatẽ,alias sanctorũ autoritates indicemus. Moses dicit, In principio creauit Deus cœlum & terram:per Deum significãs patrẽ: per principium,filium. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet eloym:quod est plurale huius singularis,quod est el.Quod ergo nõ est dictum el, quod est Deus:sed eloym, quod interpretari potest dij siue iudices, ad pluralitatem personarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per serpentẽ dixit, Eritis sicut dij, pro quo in Hebraico habetur eloym:acsi diceret, Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiam maximus prophetarũ & regum Dauid,qui suam cæteris præfert intelligentiam dicens, Super senes intellexi:vnitatem diuinæ naturæ ostendens,ait: Dominus nomen est illi: non dicit domini. Alibi etiam eiusdem vnitatem & æternitatem simul ostendens ait ex persona Dei,Israël si me audieris, non erit in te Deus recẽs, neque adorabis Deũ alienum. [Aliud horum,vt dicit Ambrosius in lib.1.† de Trin. significat æternitatem: aliud vnitatem substantiæ indifferentis,vt neq; posteriorem patre, neque alterius diuinitatis filium vel spiritum sanctum esse credamus: nam si patre posterior est filius, vel spiritus sanctus, recens est: & si vnius non est diuinitatis, alienus est,sed nec posterior est,quia recens non est:nec alienus,quia ex patre natus est filius,] ex patre procedit spiritus sanctus. Alibi quoque distinctionem personarum insinuans ait: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Alibi etiam ait,Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus,& metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confessio Dei trinitatem exprimit personarum:vnitatem verò essentiæ aperit, cùm singulariter subiungit eum. Esaias quoque dicit se audisse Seraphin clamantia, Sanctus, sanctus,sanctus Dominus Deus. Per hoc quod dicit ter sanctus,trinitatem significat: per hoc quod subdit, Dominus Deus,vnitatem essentiæ. Dauid quoque æternam filij generationem apertè insinuat ex persona filij dicens: Dominus dixit ad me,Filius meus es tu: ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Esaias ait, Generationem eius quis enarrabit? In libro quoque Sapientiæ æternitas filij cum patre monstratur, vbi sapientia ita loquitur: Dominus possedit me ab initio viarum suarum: antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata sum:antequam terra fieret, necdum erant abyssi, & ego iam concepta eram: necdum fontes,necdum montes aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ, quando præparabat cœlos, aderam: quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens: & de-

Genes.1.

Psal.118.

Psal.67.

Psal.80.

† vel de fide ad Gratianum. Cap.5.d

Psal.32.

Psal.66.

Esaiæ.6.

Psal.8.

Esaiæ 53.

Prouer. 8.

& delectabar per singulos dies ludens coram eo. Ecce apertum de æterna genitura testimonium,quo ipsa sapientia perhibet,se ante mundum conceptam esse, & parturiri,id est,genitam,& apud patrem æternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait,Ego ex ore altissimi prodij,primogenita ante omnem creaturam. Micheas quoque propheta æternam verbi generationem,& temporalem ex Maria,simul insinuauit,dicēs,Et tu Bethleem ephrata paruulus es in milibus Iuda: ex te egredietur,qui sit dominator in Israël: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.

Eccl. 24.

Micheæ 5.

G SPECIALIA TESTIMONIA DE SPIRITV SANCTO.

Genes.1.a
Psal.138
Sap.1.b
Esaiæ 61.a

De spiritu sancto etiam expressa documenta in veteri testamento habemus. In Genesi legitur, Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Dauid dicit, Quò ibo à spiritu tuo? In lib. Sap. dicitur, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: benignus est enim spiritus sapientię. Esaias quoq; ait, Spiritus Domini super me.

H DE TESTIMONIIS NOVI TESTAMENTI.

Abacuc 3.

Nunc verò post testimonia veteris testamenti, de fide sanctæ trinitatis & vnitatis,ad noui testamenti autoritates accedamus: vt in medio duûm animalium, id est,testamentorum,cognoscatur veritas: & forcipe de altari sumatur calculus,

Esaiæ 6.c
Matth. vlt.
Cap.12

quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ,ac personarum trinitatem,apertè insinuat,dicens Apostolis, Ite,baptizate omnes gentes in nomine patris,& filij,& spiritus sancti. [In nomine vtique ait,vt Ambrosius ait in libro de Fide.non in nominibus,] vt vnitas essentię ostendatur. Per nomina tria quæ supposuit,tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait,

Ioan.10
Cap.eodem.

Ego & pater vnum sumus: [vnum dixit, vt ait Ambrosius in eodem,ne fiat discretio potestatis naturæ: & addidit sumus, vt patrem filiumq; cognoscas: scilicet, vt perfectus pater filium perfectum genuisse credatur: & quòd pater & filius vnum sint,non cōfusione personę,sed vnitate naturę.] Ioannes quoq; in epistola

1.Ioann.5.b

canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibēt in cœlo,pater,verbum,& spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt. Ipse etiam in initio Euangelij sui ait,In principio erat verbum,& verbum erat apud Deum,& Deus erat verbum: vbi apertè ostendit,filium semper & æternaliter fuisse apud patrem, vt alium apud alium. Apostolus quoque apertè trinitatem distinguit,dicens,Misit Deus spiritum

Ioan.1.a
Gala.4.a
8.b
Rom.11

filij sui in corda nostra: & alibi,Si spiritus eius qui suscitauit Iesum habitat in nobis,&c. Item alibi trinitatem atque vnitatem euidentissimè commendat, dicens, Quoniam ex ipso,& per ipsum,& in ipso sunt omnia, ipsi gloria. [Ex ipso ait,

Lib.1.cap.6

vt Augustin.in lib.de Trinit.ait,propter patrem: per ipsum dicit,propter filium: in ipso,propter spiritum sanctum.] Per hoc verò quòd non ait, ex ipsis, per ipsos,& in ipsis: nec ait,ipsis gloria,sed ipsi: insinuauit hanc trinitatem vnum Deum esse. Sed quia singulæ penè syllabæ noui testamenti hanc ineffabilis vnitatis atque trinitatis veritatē concorditer insinuant, inductioni testimoniorum super hac re supersedeamus,& rationibus congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet,ostendamus.

INCIPIT OSTENDERE QVOMODO PER *creaturam potuerit cognosci creator.*

A DISTINCTIO III.

Rom.1.c
De Trinitate & vnitate secundū quod creditur per rationem intelligitur.

APOSTOLVS namque ait, quòd inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt,intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo,propter excellentiam,qua excellit inter alias creaturas,vel propter cōuenientiam, quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intellectu mentis conspicere potuit, vel etiam conspexit,per ea quæ facta sunt,id est,per creaturas visibiles vel inuisibiles.

biles. A duobus enim iuuabatur:scilicet:à natura,quæ rationalis erat:& ab operibus à Deo factis,vt manifestaretur homini veritas. Ideoq; Apostolus dixit, Quia Deus reuelauit illis, scilicet dum fecit opera in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

Rom.1 c.

PRIMA RATIO VEL MODVS QVOMODO POTVIT cognosci Deus.

B Nam sicut ait Ambrosius. [Vt Deus qui natura inuisibilis est,etiam à visibilibus posset sciri,opus fecit quod opificem visibilitate sui manifestauit:vt per certum,incertum posset sciri,& ille Deus omniū esse crederetur,qui hoc fecit quod ab homine impossibile est fieri] potuerunt ergo cognoscere, siue cognouerūt: vltra omnem creaturam esse illum qui ea fecit,quæ nulla creaturarum facere vel destruere valet. Accedat quæcunque vis creatura & faciat tale cœlum & terram, & dicam quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet,cōstat super omnem creaturam esse illum qui ea fecit,ac per hoc,illum esse Deum humana mens cognoscere potuit.

Tomo.4. In cōmentario primi capitis epistole ad Ro. circa illud quod notum est Dei.

Prima respō sio vel modus quo potuit cognosci deus.

SECVNDA RATIO QVA POTVIT COGNOSCI VEL MODVS quo nouerunt.

C Alio etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerunt,vt enim Augustinus ait in lib.de ciui.Dei, [Viderunt sum

Lib 8.ca. 6.

mi philosophi nullum corpus esse Deum,& ideo cuncta corpora transcenderūt quærentes Deum: viderunt etiam quicquid mutabile est,non esse summum Deum,omniumque principium: & ideo omnem animam mutabilesque spiritus transcenderunt. Deinde viderunt omne quod mutabile est non posse esse nisi ab illo qui incommutabiliter & simpliciter est. Intellexerunt ergo eū & omnia ista fecisse,& à nullo fieri potuisse.

D TERTIA RATIO VEL MODVS.

Ibidem.

Considerauerunt etiam quicquid est in substantijs,vel corpus esse,vel spiritū: meliusq; aliquid spiritum esse quàm corpus,sed longè meliorem qui spiritum fecit & corpus.

E QVARTVS MODVS VEL RATIO.

Ibidem.

Intellexerunt etiam corporis speciem esse sensibilem,& spiritus speciem intelligibilem: & intelligibilem speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus quæ visu tactuque corporis sentiri queunt. Intelligibilia,quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cùm ergo in eorum conspectu & corpus & animus magis minusque speciosa essent.si autem omni specie carere possent,omnino nulla essent: viderunt esse aliquid quo illa speciosa facta sunt, vbi est prima & incommutabilis species,ideoque incomparabilis: & illud esse rerum principium rectissimè crediderunt,quod factum non esset,& ex quo cuncta facta essent.] Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cùm ergo Deus vna sit & simplex essentia,quæ ex nulla diuersitate partium vel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit

Ad Rom.1ō

Apostolus,Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea quæ facta sunt. Ex perpetuitate nanq; creaturarum,intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum,omnipotens: ex ordine & dispositione,sapiēs: ex gubernatione,bonus, Hæc autem omnia ad vnitatē deitatis pertinent monstrandam.

F QVOMODO IN CREATVRIS APPARET VESTIGIVM trinitatis.

Cap.10.

Nunc restat ostendere,vtrùm per ea quæ facta sunt,aliquod trinitatis indiciū vel exiguum haberi potuerit. De hoc August in lib.6.de trin.ait, [Oportet vt creatorem per ea quæ facta sunt,intellectu conspicientes,trinitatem intelligamus. Huius enim trinitatis vestigium in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina

Universidad de Deusto
Biblioteca

facta sunt,& vnitatem quandam in se ostendunt, & speciem & ordinem. Nam quodq; horum creatorum,& vnum aliquid est,sicut sunt naturæ corporum & ingenia animarum: & aliqua specie formatur,sicut sunt figuræ vel qualitates corporum,ac doctrinæ vel artes animarum:& ordinem aliquem petit aut tenet, sicut sunt pōdera vel collocationes corporū,& amores vel delectationes animarum.] & ita in creaturis præducet vestigiū trinitatis. [In illa enim trinitate summa origō est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio.] [Summa autem origo,vt Aug. ostendit in libro de vera religione, intelligitur deus pater,à quo sunt omnia :à quo filius & spiritussanctus.perfectissima pulchritudo intelligitur filius,scilicet veritas patris,nulla ex parte ei dissimilis:quem cum ipso,& in ipsō patre veneramur:quæ forma est omnium quæ ab initio facta sunt.& ad vnū referuntur,quæ tamen omnia nec fierent à patre per filium,neq; suis finibus salua esse nt,nisi deus summè bonus esset:qui & nulli naturæ quæ ab illo bona esset,inuidit,& vt in bono ipso maneret,alia quātū vellet, alia quantum posset dedit:quæ bonitas intelligitur spiritussanctus,qui est donū patris & filij,quare ipsum donum dei cum patre & filio eq̄è incommutabile,colere & tenere nos conuenit.Per considerationem itaq; creaturarum vnius substantiæ,trinitatem intelligimus:scilicet vnum Deum patrem,à quo sumus: & filium,per quē sumus:& spiritum sanctum,in quo sum⁹,scilicet principiū ad quod recurrimus,& formam quam sequimur,& gratiam qua reconciliamur :vnū scilicet quo autore conditi sumus:& similitudinem eius,per quam ad vnitatem reformamur,& pacem qua vnitati adhæremus,scilicet deum qui dixit, Fiat lux & verbum per quod factum est omne quod substantialiter & naturaliter est,& donum benignitatis eius qua placuit quod ab eo per verbū factū est, & reconciliatum est authori,vt non interiret.] Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago trinitatis indicatur:non enim per creaturarum contemplationem sufficiens notitia trinitatis potest haberi, vel potuit,sine doctrinæ vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui philosophi quasi per umbrā & de longinquo viderunt veritatem,deficientes in cōtuitu trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibiliū per ea quę facta sunt.

In tomo 1 c. 7 sed plenius ca 43 & 55, circa finem.

Itē lib. 5. de tri. ca. 9.

Geneseos 1. a.

Exod. 8. c.

QVOMODO IN ANIMA SIT IMAGO
G trinitatis.

Ca. 8. Tria ostēdit esse in anima quę relatiuè dicūtur, & æqualia sunt,scilicet memoriā,intelligentiam & dilectionem. Aug. lib. 14. de tri. ca. 7. & 8. Ca. 11. Subtilissima & congrua similitudo.

Nunc verò ad eam iam perueniamus disputationem, vbi in mente humana quæ nouit deum.vel potest nosse,trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Augustin. in 14. lib. de trinitate, Licet humana mens non sit eius naturæ,cuius deus est,imago tamen illius,quo nihil melius est,ibi quærenda & inuenienda est, quo natura nostra nihil habet melius,id est in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps dei,eius imago reperitur.etsi enim amissa dei participatione deformis sit:imago dei tamen permanet.Eo enim ipso imago dei est mens, quo capax eius est,eiusque particeps esse potest.] Iam ergo in ea trinitate, quæ deus est,inquiramus. [Ecce ergo mens meminit sui,intelligit se,diligit se:hoc si cernimus,cernimus trinitatem,nondum quidem deum,sed imaginē dei. Hic enim quædam apparet trinitas,memoriæ,intelligentiæ,& amoris. Hæc ergo tria potissimum tractemus,memoriam, intelligentiam ,voluntatem. Hæc ergo tria,vt Aug. ait in lib. 10. de trin. non sunt tres vitæ,sed vna vita ;nec tres mētes,sed vna mens,vna essentia. Memoria verò dicitur ad aliquid,& intelligentia & voluntas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur:vita verò dicitur ad seipsam & mens & essentia. Hæc ergo tria,eo vnum sunt,quo vna vita, vna mens, vna essentia, & quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur,etiam simul,non pluraliter, sed singulariter dicuntur. Eo verò tria sunt,quo ad se inuicem referuntur.

QVOMODO AEQVALIA SINT, QVIA CAPI-
H untur à singulis omnia & tota.

Hic ostēdit, quo modo oīa à singulis capiūtur. Ex eodē Aug. libro de tri. c. 11.

Æqualia etiam sunt non solùm singula singulis, sed etiam singula omnibus: alioquin non se inuicem caperent: se autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem:& intelligo,me intelligere, & velle,atq; meminisse:& volo me velle,& meminisse, & intelligere.

QVOMODO TOTA ILLA TRIA MEMORIA CAPIAT
I

Totamque meam memoriam,& intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memoriæ meę non memini,illud non est in memoria mea: nihil autem tam in memoria est,quàm ipsa memoria:totam ergo memini. Item quicquid intelligo,intelligere me scio:& scio me velle quicquid volo, quicquid autē scio memini, Totam ergo intelligentiam totamque volūtatem meam memini.

QVOMODO ILLA TRIA TOTA CA-
K piat intelligentia.

Ex eodem Aug. lib. & c. citatis.

Similiter cùm hæc tria intelligo, tota simul intelligo,neque enim quicquam intelligibilium est quod non intelligam, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro,nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium non intelligo, consequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini & volo, consequenter intelligo.

QVOMODO ILLA TOTA CAPIAT VOLVNTAS.
L

Voluntas etiam mea totam intelligentiam totamq; meam memoriam capit, dum vtor toto eo quod intelligo & memini, cùm itaque inuicem à singulis & omnia & tota capiantur, equalia sunt tota singula, totis singulis, & tota singula, simul omnibus totis:& hæc tria vnum,vna vita,vna mens,vna essentia.] Ecce illius summæ vnitatis atque trinitatis,vbi vna est essentia & tres personæ, imago est humana mens,licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur,vbi est illa imago trinitatis, [Proprièverò mens dicitur, vt ait Augustinus,non ipsa anima,sed quod in ea est excellentius,] qualiter sæpe accipitur,Illud etiam sciēdum est,quòd memoria non solùm est absentium & præteritorum,sed etiā præsentium,vt ait August. in 14. lib. de trin. alioquin non se caperet.

Lib. de trin. 15. cap. 7. Cap. 11.

EX QVO SENSV ILLA TRIA DICANTVR ESSE
M vnum & vna essentia,quæritur.

Hic attendendum est diligenter,ex quo sensu accipiendum sit quod suprà dixit, Illa tria scilicet memoriam,intelligentiam, & voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam, quod vtique non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mēs enim,id est,spiritus rationalis,essentia est spiritualis,& incorporea. Illa verò tria, naturales proprietates seu vires sunt ipsius mentis,& à se inuicem differunt:quia memoria non est intelligentia,vel voluntas:nec intelligentia voluntas siue amor.

QVOD ETIAM AD SE INVICEM DI-
N cuntur relatiuè.

Cap. 2. & 3. Aug. lib. de de tri. 9. c. 5.

Et hæc tria etiam ad seipsa referuntur,vt ait August. in 9. lib. de trin. mens enim amare seipsam vel meminisse nō potest,nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat vel meminit quod nescit. Miro itaque modo tria ista inseparabilia sunt à se ipsis:& tamen eorum singulum, & simul omnia vna essentia est, cùm & relatiuè dicantur adinuicem.

HIC APERITVR QVOD SVPRA QVAEREBATVR,
O scilicet quomodo hæc tria dicantur vnum.

Sed iam videndum est,quomodo hęc tria dicantur vna substātia. Ideo scilicet quia in ipsa anima,vel mente substantialiter existunt,non sicut accidētia in subiectis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4. iectis, quæ possunt adesse & abesse, vnde Augustin. in 9. lib. de trin. ait. [Admonemur si vtcunq; videre possumus, hęc in animo existere substantialiter nõ tanquam in subiecto, vt color in corpore, quia etsi relatiuè dicuntur adinuicem, singula tamen substantialiter sunt in substãtia sua.] Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum vel vna substantia. Quæ tria, vt Aug ait in 15. lib. de trin. [in

Cap. 20. mente naturaliter diuinitus instituta quisquis viuaciter perspicit, & quãm magnum sit in ea, vnde potest etiam sempiterna incommutabilisque natura recoli, cõspici, cõcupisci, reminiscitur enim per memoriã, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profectò reperit illius summæ trinitatis imaginẽ.]

P QVOD IN ILLA SIMILITVDINE EST DISSIMILITVDO.

Ex Aug. li. de tri. 15. ca. 20. Veruntamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem trinitate factam ita ei comparet, vt omnino existimet similem, sed potius in qualicunque ista similitudine magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Q PRIMA DISSIMILITVDO.

Ex codẽ lib. cap. 22. Quod breuiter ostendi potest. [Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In illius verò summæ simplicitate naturæ, quæ Deus est, quamuis vnus sit Deus, tamen tres personæ sunt, pater & filius & spiritus sanct⁹: & hæ tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaque trinitas res ipsa, aliud imago trinitatis, in re alia: propter quã imaginem etiam illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet homo. Sicut imago dicitur

Quòd ppter illa tria homo dicitur imago. & tabula, & pictura quæ est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur, propter picturam quæ est in ea.

R ALTERA DISSIMILITVDO.

Ex codẽ libro ca. 23. [Rursus ista imago quæ est homo habẽs illa tria, vna persona est: illa verò trinitas non vna persona est, sed tres personæ, pater filij, & filius patris, & spiritus patris & filij. Itaque in ista imagine trinitatis, non hæc tria vnus homo, sed vnius hominis sunt. In illa verò summa trinitate, cuius hæc imago est, non vnius Dei

Ibidẽ ca. 7. sunt illa tria, sed vnus Deus: & tres sunt illæ personæ, non vna persona.] [Illa enim tria non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Sed nũquid possumus dicere, trinitatem sic esse in Deo, vt aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginem trinitatis, sed exiguam, & qualemcunque esse: quæ summæ trinitatis ita gerit similitudinem, vt ex

Cap. 12. maxima parte sit dissimilis.] Sciendum verò est quòd hæc trinitas mentis, vt ait August. in 14. lib. de trin. [non propterea tantùm imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiam meminisse: & intelligere, & amare illum à quo facta est.]

S ALIA ASSIGNATIO TRINITATIS IN ANIMA, scilicet mens, notitia, amor.

Cap. 1. Ibidem. Vt habetur lib. de trin. 15. cap. 6. & 7. Potest etiam alio modo aliisque nominibus distingui trinitas in anima, quæ est imago illius summæ & ineffabilis trinitatis, vt enim ait Augu. in 9. lib. de trin. [Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam sunt. Mens enim nouit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt mens & notitia eius. Item duo quædam sunt mens & amor eius. Cùm ergo se nouit mens & amat

Quõ ea dicã tur esse vnũ Idem lib 9. ca. 4. de tri. se, manet trinitas, scilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hic accipitur nõ pro anima, sed pro eo quod in anima excellentius est. Hæc autem tria cùm sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen esse vnum: quia in animo substantialiter existunt.

T QVIA MENS, VICE PATRIS: NOTITIA, FILII: amor, spiritus sancti accipitur.

Et est ipsa mens quasi parens, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cùm se co-

se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscit se & diligit se, non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem, id est, notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis & prolis. Ex Aug. li. 9. cap 12.

V QVOD NON EST MINOR MENTE NOTItia, nec amor vtroque,

Ex eodem Aug. lib. et ca. citatis. Nec est minor proles parente, dum tantam se nouit mens quanta est: nec minor est amor parente & prole, id est, mente & notitia, dum tantum se diligit mẽs, quantum se nouit & quanta est.

X QVOD HAEC TRIA IN SEIPSIS SVNT.

Eodem lib. cap. 5. Sunt etiam hæc singula in seipsis: quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunque vestigium trinitatis apparet.]

Y QVOMODO MENS PER ISTA PROFICIT ad intelligendum Deum.

Mens itaq; rationalis cõsiderans hæc tria, & illam vnã essentiã in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem creatoris: & videt vnitatem in trinitate, & trinitatẽ in vnitate. Intelligit enim vnũ Deum esse, vnã essentiã, vnũ principiũ. Intelligit enim, quia si duo essent, vel vterq; insufficiẽs esset, vel alter superflueret: quia si aliquid deesset vni quod haberet alter, nõ esset ibi summa perfectio. Si verò nihil vni deesset quod haberet alter, cũ in vno essent omnia, alter supẽrfluer-

Z et. Intellexit ergo vnum esse Deum omniũ auctorem: & vidit quia absque sapientia nõ sit, quasi res fatua: & ideo intellexit eum habere sapientiam quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit, intellexit etiam ibi esse amorem.

HIC DE SVMMA TRINITATIS VNITATE.

Cap. 1. Quapropter iuxta istam considerationem, vt ait August. in 9. lib. de trin. credamus patrem & filium & spiritum sanctum vnum esse Deum, vniuersæ creaturæ conditorẽ & rectorem: nec patrem esse filium, nec spiritum sanctum vel patrem esse, vel filium: sed trinitatem relatarum adinuicem personarum. Vt enim

Cap. 1. sed sẽtẽtia post quàm verbis ipsis ait ipse in libro de fide ad Petrum, Vna est natura siue essentia patris & filij & spiritus sancti, non vna persona. Si enim sic esset vna persona, sicut est vna substantia patris & filij & spiritus sancti, veraciter trinitas nõ diceretur. Rursus quidem trinitas esset vera, sed vnus Deus trinitas ipsa non esset, si quemadmodum pater & filius & spiritus sanctus, personarum sunt abinuicem proprietate distincti, sic fuissent quoque naturarum diuersitate discreti. Fides autem patriarcharũ, prophetarum, atque apostolorum vnum Deum prædicat trinitatem esse. In illa ergo sancta trinitate vnus est Deus pater, qui solus essentialiter de se ipso filiũ vnũ genuit: & vnus filius est, qui de vno patre solus essentialiter natus: & vnus spiritus sanctus, qui solus essentialiter à patre filioq; procedit. Hoc autem totum nõ

Cap. 1, potest vna persona, id est gignere se, & nasci de se, & procedere de se] vt enim ait August. in primo lib. de trinit. Nulla res est, quæ seipsam gignat vt sit.

HIC QVAERITVR VTRVM CONCEdendum sit, quòd Deus se genuerit.

DISTINCT. IIII.

De cõparatione generationis ad terminũ essentialẽ cõcretũ, qualis HIC oritur quæstio satis necessaria. Constat enim & irrefragabiliter verum est, quòd Deus pater genuit filium. Ideo quæritur vtrùm concedendum sit, quòd Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur quòd aut se Deũ aut alium Deum genuerit. Si verò alium Deum genuit, non est tantùm vnus Deus. Si autem se ipsum Deum genuit, aliqua res seipsam genuit.

Solutio. Ad quod respondentes dicimus, sanè & catholicè concedi, quòd vnus vnum genuit, & quòd Deus Deum genuit: quia Deus pater Deum filium genuit. In sym-

Niceno. bolo quoq; scriptum est, Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod verò additur, ergo genuit se Deum vel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quòd alium Deum non genuit, manifestum est: quia vnus tantùm

Cap. 1. Deus est. Quòd autem seipsum non genuit, ostendit Augustinus in primo libro de Trinitate, dicens, [Qui putant eius potentiæ esse Deum, vt seipsum ipse genuerit: eò plus errant, quòd non solùm Deus ita nõ est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est quæ seipsam gignat vt sit,] & ideo non est credendum vel dicendum, quòd Deus genuit se.

B ALIA QVAESTIO DE EODEM.

Sed adhuc componũt garruli ratiocinatores, dicentes, Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deum qui est Deus pater: aut Deum, qui nõ est Deus pater. Si genuit Deum, qui nõ est pater, ergo Deus est, qui non est Deus pater: non ergo vnus tãtùm Deus est. Si verò genuit Deum, qui est Deus pater, ergo genuit seipsum. *Responsio.* Ad quod respondemus determinantes istam propositionẽ, qua sic proponũt, Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui est Deus pater, aut Deum qui non est Deus pater. Hoc enim sanè, & prauè intelligi potest: & ideo respondendũ est ita, Deus pater genuit Deum qui est ipse pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alteram, scilicet genuit Deum, qui non est pater: nec tamẽ genuit alterũ Deũ, nec ille qui genitus est, est alius Deus q̃ pater, sed vnus Deus cũ patre. Si verò additur, genuit Deũ qui non est Deus pater: hîc distinguimus, quia dupliciter potest intelligi. Genuit Deũ, qui non est Deus pater, scilicet, Deum filium: qui filius non est pater, qui Deus est. hic sensus verus est. Si verò intelligatur sic, genuit Deum, qui non est Deus pater, id est, qui non est Deus qui pater est. hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus est pater & filius, & spiritus sanctus: & ediuerso, pater, & filius, & spiritus sanctus vnus est Deus.

OPINIO QVORVNDAM DICENTIVM TRES PERSONAS esse vnum Deum, vnam substantiam: sed non econuerso, scilicet, vnum Deum, vel vnam substantiam esse

C tres personas.

Quidam tamen veritatis aduersarij, concedunt patrẽ & filium & spiritũ sanctum, siue tres personas, esse vnum Deum, vnam substantiam: sed tamen nolunt concedere, vnum Deum, siue vnam substantiam esse tres personas: dicentes, diuinam substantiã prædicari de tribus personis, non tres personas de substantia diuina. Fides aũt catholica tenet ac prædicat: & tres personas esse vnum Deum, & vnam substantiã, siue essentiam, siue naturã diuinam: & vnum Deum siue essentiam diuinã, esse tres personas. *Cap. 6.* Vnde Augustin. in 1. lib. de Trinit. ita ait, Rectè ipse Deus trinitas intelligitur, beatus & solus potẽs. Ecce quàm expressè dixit, ipse Deus trinitas: vt ostenderet, & ipsum Deum esse trinitatẽ, & trinitatẽ ipsum Deum. *August. de Trinit. lib 1. cap. 6.* Itẽ in eodem, In verbis inquit, illis Apostoli, quibus de aduentu Christi agens dicit, Quem ostendit beatus & solus potens: rex regũ, & dominus dominantiũ: qui solus habet immortalitatẽ, &c. nec pater propriè nominatus est, nec *1. Tim. 6.* filius, nec spiritus sanctus. sed beatus, & solus potẽs, id est, vnus & solus Deus verus, qui est ipsa trinitas. Ecce & hîc apertè dicit, vnum solum verũ Deum, esse ipsam trinitatẽ: & si vnus Deus trinitas est, ergo vnus Deus est tres personæ. Itẽ *Cap. 8.* in lib. 5. de Trinit. Non tres Deos, sed vnum Deum dicimus esse ipsam præstantissimam trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchiridion ad Laurentium. *Cap. 9.* Satis est Christiano, rerum creatarum causam visibilium siue inuisibilium, non nisi bonitatem credere creatoris, qui est Deus verus, & vnus: nullamq; esse naturam, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso: eumq; esse trinitatem, patrem scilicet, & filium,

filium, & spiritum sanctum. Item August. in sermone de fide. Credimus vnum Deum vnam esse diuini nominis trinitatem. Idem in 6. lib. de tri. Dicimus Deũ solum esse ipsam trinitatem. Ecce & his & alijs pluribus autoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse & credendum: quòd vnus Deus est trinitas, & vna substantia tres personæ, sicut econuerso trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia. *Sermone 129 feria 5. cœnæ Domini cap. 7.*

REDIT AD PRAEMISSAM QVAESTIONEM, SCILICET

D an Deus pater se Deum, an alium Deum genuerit.

Nunc ad præmissam quæstionem reuertamur: vbi quærebatur an Deus pater genuerit se Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen Aug. in epistola ad Maximum, quòd Deus pater se alterũ genuit, his verbis. [Pater vt haberet filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in filio tantus, quantus & solus.] Quod ita intelligi potest, id est de se alterum à se genuit: non vtique alterũ Deũ, sed alterã personã: vel genuit se alterũ, id est genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nã etsi alius sit pater quã filius, nõ est tamen aliud quã filius, sed vnũ. *Epistola 66. Maximo me dico.*

HIC QVAERITVR, AN PATER GENVIT *diuinam essentiam, vel ipsa filium: an essentia genuit es-*

A *sentiam, vel ipsa nec genuit, nec genita est.*

DISTINCTIO V.

POST hæc quæritur vtrùm concedendum sit, Quòd pater genuit diuinam essentiam, vel quòd diuina essentia genuit filium, vel essentia genuit essentiam, an omnino non genuit, nec genita est diuina essentia? Ad quod catholicis tractatoribus consentientes dicimus: quòd nec pater genuit diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit filium, nec diuina essentia genuit diuinam essentiam: hic autem, nomine essentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis est tribus personis: & tota in singulis, Ideo non est dicendum, quòd pater genuit diuinam essentiam: quia si pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiuè diceretur ad patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiuè diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiam. Vt enim ait Aug. in v. libro de trin. Quod relatiuè dicitur, non indicat substantiam. *De comparatione generationis ad terminũ essentialẽ abstractũ, qui est essentia. Ratio prima quare ita. Cap. 7. circa finẽ eiusdem.*

B SECVNDA RATIO.

Item, cùm Deus pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset vtique genitor eius rei quæ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset, quod Aug. negat, vt suprà ostendimus. *Distinctione quarta primi, litera c.*

C TERTIA RATIO ET POTIOR.

Item, si pater est genitor essentiæ diuinæ, cùm ipse essentia diuina sit, & Deus sit. eo quòd generat, & est & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur, est à patre Deus. sed pater eò quod generat, & est, & Deus est, & si ita est, non genito gignens, sed gignenti genitus causa est, vt & sit, & Deus sit. Simili ratione probat August. in lib. 7. de trini. quòd pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia [si ea sapiens est, ea est. hoc enim est sibi esse, quod sapere. Quòd si hoc est sibi esse, quod sapere: non per illam sapientiam, quam genuit pater, sapiens est. Quid enim aliud dicimus, cùm dicimus, hoc illi est esse quod sapere, nisi, eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est vt sapiẽs sit, etiam ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est vt sapiens sit, & causa illi est vt sit. Sed causam patri, qua sit, à patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapiẽtiã: quid enim est insanius?] Ita ergo si pater genuit essentiã qua est, essentia quã *Cap. 10.*

genuit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ibidem. genuit,causa est illi vt sit. Non ergo ipsam qua est,essentiam genuit. Nã in illa sim plicitate,vt inquit Augustinus: [quia non est aliud sapere quàm esse, eadem est ibi sapientia quæ essentia] ideoque quod de sapientia,hoc de essentia dicimus: Sicut ergo non genuit sapientiam,qua sapiens est,ita nec essentiam, qua est. Vt enim sapientia sapiens est,& potentia potens:ita & essentia ipse est. Eademq; sapientia est & potentia,quæ essentia. Patet itaque ex prædictis,quia pater essentiã diuinam non genuit.

D HVIC ADVERSARI VIDETVR AVG.

Cap.3. Huic autẽ videtur contrariũ quod Augusti ait in libro vnico de fide & Symbolo [Deus cũ verbũ genuit,id quod ipse est genuit.nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaq; materia, sed de seipso id quod ipse est,] Item,[Deus pater qui verissimè se indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad seipsum indicãdũ genuit,quod est ipse qui genuit.] Ecce apertè dicit his verbis, Deum patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est,non est nisi diuina essentia:videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respõdem⁹, illa verba sic intelligenda esse:dicentes,Pater de seipso genuit illud quod ipse est, id est filium,qui est illud quod pater est. Nam quod pater est, & filius hoc est:sed non qui pater est,& filius hic est.

E ALIAS PARTES QVAESTIONIS EXEQVITVR.

Ita etiam non est dicendum quòd diuina essentia genuit filium, quia cùm filius sit diuina essentia,iam esset filius res à qua generatur: & ita eadẽ res seipsam generaret. Ita etiã dicimus quòd essentia diuina nõ genuit essentiã. Cũ enim vna & summa quædã res sit diuina essentia,si diuina essentia essentiam genuit,eadem res ipsam genuit,quod omnino esse non potest. sed pater solus genuit filium,& à patre & filio procedit spiritussanctus.

F QVAE VIDEANTVR PRAEDICTIS ESSE CONTRARIA.

Prædictis autem videtur contrarium esse quod dicit Augustin. lib. 7. de trin. *Aug. de tri. h. 7. cap. 1. & 2.* Hoc, inquit,est Deo esse,quod sapere. vnde pater & filius simul sunt vna sapientia,quia vna essentia:& sigillatim sapientia de sapientia,sicut essentia de essentia. Ecce his verbis apertè dicit Augustin. sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia,vbi videtur significare quòd sapientia sapientiam & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de fide ad Petrum ait, [Sic Christum dei filium, id est vnam ex trinitate personam, Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura patris natam esse non dubites.] Hic videtur dicere quòd natura filij sit nata de natura patris. *Cap. 2.* Idem in lib. 15. de trin. ait, [Dicitur filius consilium de consilio,& voluntas de voluntate:sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia.] Et hic videtur dicere quòd substantia sit genita de substantia,& sapiẽtia de sapientia. Sed hoc ita determinamus,Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est,id est filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre qui est eadem substantia & sapientia: & filius qui est diuinitas, natus est de patre qui est natura diuina. Et, vt expressius dicamus, dicimus filium sapientiam, esse de patre sapientia:& dicimus filium substantiam, esse genitum de patre & à patre substantia. Quod autem ita intelligi debeat,August. ostendit in lib. 7. de trin. dicens, [Pater ipse sapientia est:& dicitur filius sapientia patris, quomodo dicitur lumen patris, id est sicut lumen de lumine,& vterque vnum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia,& vterque vna sapientia & vna essentia.] Itẽ [ideo Christus dicitur virtus & sapientia Dei,quia de patre virtute & sapientia etiam ipse virtus & sapientia est,sicut ipse lumen de patre lumine est,& ipse fons vitæ est apud Deum patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est,sicut filius lumen de patre lumine, & deus filius de Deo patre: vt & singulus sit lumen, & singulus Deus & singulus sapientia:& simul vnum lumen

Determinatio eorũ quæ videntur cõtraria.

Aug. de tri. h. 7. c. 1. circa finem capitis. Eodẽ libro cap. 3. 1 ad Cor. 1.

vnus

vnus Deus,vna substantia.] Ecce manifestè his verbis aperit Aug. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba & his similia,scilicet cùm dicitur substantia de substantia,vel substantia genuit substantiam,

G QVOD VIDETVR PRAEDICTAE expositioni contrarium.

Non lõge à principio li. Circa finem libri quinti, paulo post medium. Huic verò etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de trin. [Nihil,inquit,nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est.] Cùm ergo filius essentiam habeat, (tota enim in eo est diuina essentia) videtur quòd ipsa diuina essentia nata sit. Itẽ in 5. lib. ait [Natiuitas Dei non potest eam ex qua prouecta est,non tenere naturam, nec enim aliud quàm Deus subsistit,quòd nõ aliunde quàm de Deo subsistit.] Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectam ex natura:& ita videtur ex his verbis atq; prædictis natura Dei & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de trin. Nos inquit, [vnigenitum Deum in forma Dei manentem, in natura hominis mansisse profitemur: nec vnitatem formæ seruilis, in naturam diuinæ vnitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione patrem in filio prædicamus,sed ex eo eiusdẽ generis genitam naturam,naturaliter in se gignentem habuisse naturam:quæ in forma naturę se gignentis manens,formam naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura ne esset: sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi Dei natura susceperat generis sui potestatem in habitu assumptę humanitatis exercens.] Ecce hic apertè dicit,& naturam genuisse, & naturã genitam,& naturã assumpsisse naturam:quod à plerisq; negatur. Item in Eodem, [Nunquid vnigenito Deo cõtumelia est, patrem sibi innascibilẽ Deũ esse,cùm ex innascibili Deo natiuitas vnigenita in naturã vnigenitã subsistat.] Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

Quòd natura dei in forma sua manens formã naturæ et infirmitatis corporalis acceperit: quòd natura dei nõ est minuta in assumptione. Paulò inferius.

H QVOMODO SINT INTELLIGENDA PRAEMISSA VERBA HILARII.

Circa medium eiusdẽ quarti. Sed quia hæc verba sanè vult intelligi,ipse idem dicit in 4. lib. [Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est.] Hæc ergo verba ita intelligi possunt, Nihil habet filius nisi natum, id est nihil habet secundum quòd Deus est,nisi quod nascendo accepit:& ipse nascendo patris in se subsistentem naturam habuit. vnde Hilarius addit in 5. lib. [Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo erit pater ipse, cùm genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est,in quibus totus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est:& ideo non refertur ad aliud quòd in vno subsistit,& ex vno. Ac sic in generatione filij & naturã suam,vt ita dicam,sequitur indemutabilis Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus,cùm in Deo Deus insit, nec præter eum qui Deus est,quisquam Deus alius sit:quia ipse Deus,& in eo Deus. Naturæ ergo Dei patris veritas in Deo filio esse docetur, cùm in eo Deus intelligitur esse qui Deus est. Est enim vnus in vno,& vnus ab vno.]

Circa finem quinti. Expositionẽ cõfirmat per verba eiusdem.

Ioan. 4. Ego in patre & pater in me.

I QVOD LEGITVR PATER DE SVA SVBSTANTIA genuisse filium, & filium substantiæ patris.

Dicitur quoq;,& frequenter in scriptura legitur,Patrem de sua substantia genuisse filium. vnde Augustin. in lib. de fide ad Petrum ait, [Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternũ.] Ecce hic dicit Augustin. filium genitum de natura patris. Est autem vna natura patris,& filij & spiritus sancti, Si ergo de natura patris genitus est filius, genitus est de natura filij & spiritus sancti:imò de natura trium personarum. Idem quoq; Aug. in lib.

Cap. 2.

Cap. 19 circa finem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

15.de trin.dicit Christum esse filiũ substantiæ patris,& de substantia patris genitũ,tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo patre sic, [Qui eruit nos de potestate tenebrarum & transtulit in regnum filij charitatis suæ.Quod dictũ est,inquit,filij charitatis suę, nihil aliud intelligitur quàm filij sui dilecti, quã filij substãtiæ suæ.Charitas quippe patris:quę in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quã ipsa natura atq; substantia, vt sæpe diximus, & sępe iterare nõ pigeat:ac per hoc,filius charitatis eius nullus alius est,quàm qui de substantia eius est genitus.] Ecce hic apertè dicit Aug.filium esse genitum de substantia patris, & filium substantiæ patris. Idem quoq; Aug.in lib.3.cõtra hęreticũ Maximinũ. substantiam dei genuisse filium,& filiũ genitum de substantia patris asserit dicẽs, [Carnalibus cogitationibus plenı substantiam Dei de seipsa gignere filium nõ putatis,nisi hoc patiatur quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis, non scientes scripturas neq; virtutẽ Dei.Nullo enim modo verũ Dei filiũ cogitatis,si eum natũ esse de substantia patris negatis. Nõ enim iam erat hominis filius,& Deo donante factus est dei filius:ex Deo natus,gratia non natura.An forte etsi non hominis filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscunq; creatura, & in Dei filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est : ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo, esse Dei filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est : & si non de substantia patris, de qua sit dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei filium Iesum Christum, de patris esse substantia : non vos nobiscum pigeat confiteri.] Idem in eodem, [Vtrique legimus vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis. Vtrùm iste verus dei filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis,de nulla : nec dicam de nihilo,ergo de aliqua substantia est.Quæro,de qua? si nõ de patris substãtia est,aliam quære.si aliã nõ inuenis,patris agnosce substantiã,& filiũ cum patre homousion cõfitere.] Idẽ in eodẽ [Confiteor deum patrẽ omnino incorruptibiliter genuisse:sed quod est ipse genuisse.] Itẽ, [Dico quod sæpe dicendũ est,Aut de aliqua substãtia est nat' dei fili?,aut de nulla,si de nulla, ergo de nihilo, quod vos iã non dicitis.si verò de aliqua,nec tamen de patris substantia,nõ est verus filius: si verò de patris substantia,vnius eiusdemq; substantiæ sunt pater & filius. Vos autem nec filium de substantia patris genitum vultis,& tamẽ eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex patre esse conceditis: nec videtis quàm necesse sit, vt qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non possit, & hoc esse quod Deus est, de quo est, id est deus de Deo natus: quia non alius prius fuit,sed natura cœterna de Deo est.]

Ad Colo. 1.

Tomo.6.ca. 14.

Matth. 22 c

Contra paulianos.

Contra Arrium & Donatum.

1.Ioan.5.

Paulò inferius.

Ex eodẽ ca. circa principium.

Lib.3. cõtra Maximinũ cap.14 circa principium.

K COLLIGENS SVMMAM PRAEDICTORVM, aperit ex quo sensu accipienda sint.

His verbis præmissis innui videtur, quòd diuina substantia filium genuerit, & quòd filius sit genitus de substãtia patris,& quòd de Deo est natura cœterna, & quòd pater id quod ipse est genuit.Id autẽ quod ipse est,diuina essentia est:& ita putari potest diuinam essentiã genuisse. Vehemẽter mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligẽda sint,mallẽ ab aliis audire,quàm ipse tradere. Vt tamẽ sine præiudicio atq; temeritate loquar,ex hoc sensu dicta possunt accipi: Natura cœterna de Deo est,id est filius cœternus patri,de patre est,ita quòd est eadem cum eo natura,vel eiusdẽ naturæ. Quem sensum confirmat Aug.ibidem subijciens,& quod dixerat quasi explanans.Dicto enim,Natura cœterna est de Deo addit, [Nõ est aliud filius quã illud de quo est, id est, vnius eiusdemq; substãtiæ est.] Deinde apertius talem intellectum, ex prædictis verbis fore habendũ aperit in eodem libro contra Maximinum, dicens, [Trinitas hæc vnius eiusdemque substantiæ est: quia non de aliqua materia, vel de nihilo est filius,sed de quo est genitus.item spiritus sanctus non de aliqua materia,vel de nihilo est,sed inde est vnde procedit.] His vtique verbis apertè ostendit ea ratione dici filium esse de substantia patris, qui est de patre genitus, ita quòd est eiusdem substantiæ cum eo : & spiritum sanctum esse de substantia patris & filij, quia ab vtroq; procedit, ita quòd est eiusdem substantiæ.

principium capitis.

Eodem capite.

QVOD NEC FILIVS, NEC SPIRITVS SANCTVS EST de nihilo,sed de aliquo,non tamen de materia.

L Ostenditur quoque ex illis verbis filium & spiritum sanctum non esse de nihilo,sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilarius in duodecimo libro de Trinit.ait, [Vnigenitus Deus cùm natus sit, patrem testatur autorem: cùm ex manente natus est,non est natus ex nihilo : & cùm ante tempus natus est, omnem sensum præuenit nascendo.] Hìc apertè dicitur, quòd filius non est natus ex nihilo. Similiter & spiritus sanctus non est dicendus esse vel procedere ex nihilo: quia filius de substãtia patris natus est, id est,à patre est, cum quo eiusdem substantiæ est,& eadem substantia.Ex quo sensu etiam accipiendum est illud, [Pater genuit id quod ipse est,id est,filiũ,qui est hoc quod pater.] Et hoc ita debere intelligi Augustaperit,dicẽs in 1.lib.contra Maximinũ, [Hoc genuit pater quod est: alioquin non est verus filius,si quod est pater: non est filius.] Item substantia Dei genuit filium,id est,patris substantia genuit filium,qui est eadem substantia,& eiusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendum Augst.ostendit,dicens ad Maximinum, [Sicut dicis,Spiritus spiritum genuit: ita dic,spiritus eiusdem naturæ vel substantiæ spiritum genuit. Item sicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic,Deus eiusdem naturæ vel substantiæ Deum genuit. Hoc si credideris & dixeris,nihil de hac re vlterius accusaberis.] His enim verbis aperit,quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter filius natus est de substantia patris,vel pater genuit filium de sua natura siue essentia,id est, de se natura & essentia genuit filium eiusdem substantiæ ac naturæ,& qui est eadem essentia ac natura. Similiter expone illud,Filius substantiæ patris,& filius patris substantiæ,id est,qui est substantia,cum quo & filius eadem substantia est, quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex his verbis Augustini, qui in libro septimo de Trinitate ait, [Tres personas eiusdem essentiæ,vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus,quasi aliud ibi sit quod essentia est,aliud quod persona.] His verbis ostenditur,non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in libro decimoquinto de Trinitate idem ait, [Sicut nostra scientia,scientiæ Dei,sic & nostrum verbum quod nascitur de nostra scientia dissimile est illi verbo Dei,quod natum est de patris essentia.Tale est autẽ acsi dicerem, de patris scientia, de patris sapientia: vel quod est expressius,de patre essentia,de patre scientia,de patre sapientia. Ex hoc itaque intellectu,verbũ Dei patris vnigenitus filius per omnia patris similis, & æqualis rectè dicitur Deus de Deo,lumen de lumine,sapientia de sapientia, essentia de essentia: quia hoc est omnino quod pater, non tamen pater: quia iste filius, ille pater.]

Non longè à medio lib. 12.

Ex cap.3.li. de fide & symbolo paulo antè citatum.

Circa medium 1.lib.

Ex lib. 3. contra Maximinum, cap.14.

Lib.3. cap.15.

Cap.6.

Cap.13. & 14.

Ex cap. 14.

M QVARE VERBVM PATRIS DICATVR filius naturæ.

Inde est, quòd solùm vnigenitus Dei dicitur natura filius, quia eiusdem naturæ est, & eadem natura est cum patre: vnde Hilarius in libro primo de Trinitate, de Christo loquens, ait, Natura filius est,quia eandem naturam quam ille qui genuit habet.

1.5.6. & 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

VTRVM PATER VOLVNTATE GENVIT FIlium, an necesitate: & an volens vel nolens sit Deus.

A DISTINCTIO VI.

De comparatione actus generandi ad potentiã Tom.4.dialogo 65. quæstionũ, q.7.

PRAETEREA quæri solet, Vtrùm pater genuerit filium voluntate, an necesitate. De hoc Orosius ad August. ita ait, [Voluntate genuit pater filium, vel necesitate? Nec voluntate, nec necesitate: quia necesitas in Deo non est, præire autem voluntas sapientiam non potuit.] quocirca, vt August. ait in 15. lib. de Trinit. [ridenda est dialectica Eunomij, à quo Eunomiani hæretici orti sunt: qui cùm non potuissent intelligere, nec credere voluissent, vnigenitum Dei filium verbum Dei esse natura, id est, substantia patris genitũ, non naturæ vel substantię dixit esse filium, sed filium voluntatis Dei, volens asserere, accedentem Deum voluntatẽ, qua gigneret filium, sicut nos aliquando aliquid volumus quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit vt in Deo esse credamus.] Dicamus ergo verbum Dei esse filium Dei natura, non voluntate, vt docet August. in 15. lib. de Trin. vbi quendam catholicum hæretico respondentẽ commendat dicens, [Acutè sanè quidam respondit hæretico versutissimè interroganti, vtrùm Deus filium volens vel nolens genuerit: vt si diceret, Nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem Volens, continuò quod intendebat concluderet, scilicet, non naturæ esse filium, sed voluntatis. At ille vigilantissimè vicissim quæsiuit ab eo, vtrùm Deus pater volens aut nolens sit Deus, vt si responderet, Nolens, sequeretur grandis absurditas & miseria, quam de Deo credere magna est insania: si autem diceret, Volens, responderetur ei, ergo & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat, nisi vt obmutesceret, sua interrogatione obligatum indissolubili vinculo se videns:] Ex prædictis docetur, non esse concedendum, quòd Deus voluntate, vel necesitate, vel volens, vel nolens sit Deus. Itẽ, quòd voluntate, vel necesitate, vel volens, vel nolens genuerit filium.

Cap. 20 Et in quæstionibus ad Orosiũ, vbi suprà.

B OPPOSITIO CONTRA PRAEDICTA.

Responsio.

Sed contra hoc opponitur sic, Voluntas Dei est natura siue essentia Dei: quia non est aliud Deo esse, aliud velle: & ideo sicut vna est essentia trium personarum, ita & vna voluntas. Si ergo Deus, natura Deus est, & voluntate Deus est: & si verbum Dei, natura filius Dei est, & voluntate filius Dei est. hoc autem facilè est refellere, nam & præscientia Dei, siue scientia, qua scit vel præscit bona & mala, diuina natura siue essentia est. & prædestinatio siue voluntas eius, eadem diuina essentia est: nec est aliud Deo scire & velle, quàm esse. & cùm sit vnum & idem scientia Dei vel voluntas, non tamen dicitur de voluntate quicquid dicitur de scientia, & econuerso. nec omnia illa sua voluntate Deus vult, quæ sua scientia scit, cùm sua scientia nouerit tam bona, quàm mala, voluntate aũt non velit nisi bona. Scientia quippe Dei & præscientia, de bonis est & malis: voluntas verò & prædestinatio, de bonis est tantùm. & tamen vnum & idem in Deo est scientia, & voluntas, & præscientia, & prædestinatio. ita cùm vnum sit natura Dei & volũtas, dicitur tamen pater genuisse filium natura non voluntate: & esse Deus natura, non voluntate.

QVALITER INTELLIGENDA SVNT ILLA VERBA, PAC ter nec nolens nec volens Deus est, nec volens nec nolẽs genuit filiũ.

Prædicta tamen verba, quibus prudẽter dictum est, quòd Deus pater nec volens nec nolens est Deus, nec nolens nec volens genuit filium, siue voluntate, siue necesitate, ex tali sensu mihi videntur accipienda, vt voluntatem præcedentem vel accedentem intelligamus, qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse Deus est voluntate præcedenti vel efficienti, vel volens priusquã Deus: nec voluntate præcedenti vel accedenti genuit filium: nec prius volens quàm generans, genuit filium: nec prius generans quàm volens, genuit filium. volens tamẽ genuit sicut potens genuit, & bonus genuit filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim pater sapiens & bonus dicitur genuisse filium, cur non & volens? cùm ita sit Deo idem esse volentem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientem, quod est esse Deum. Dicamus ergo, quia pater sicut sapiens, ita volens genuit filium: sed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem sensum aperit Hieronymus & confirmat ita dicens super epistolam ad Ephesios. [De filio Dei, id est, Domino nostro Iesu Christo scriptum est, ἐφ' ἑαυτῷ quia cum patre semper fuit, & nunquam eum vt esset, paterna voluntas præcesit, & ille quidem natura filius est.]

Ephes. 1. super illud, Qui prædestinauit nos

Hilarius in lib. de synodis, Eos qui dicunt de non extantibus esse filium Dei, similiter qui dicunt, quòd neque consilio neque voluntate pater genuerit filium, anathematizat sanctã ecclesia. Item, si quis nolente patre dicat natum filium, anathema sit. Non enim nolente patre coactus pater vel naturali necesitate ductus, cùm nollet, genuit filium: sed mox vt voluit sine tempore & impassibiliter ex se vnigenitum demonstrauit.

HIC QVAERITVR, AN PATER potuerit vel voluerit gignere filium.

A DISTINCTIO VII.

HIC solet quæri à quibusdam, vtrùm pater potuerit vel voluerit generare filium. Si enim, inquiũt, potuit vel voluit generare filium, ergo potuit aliquid & voluit, quod nec voluit nec potuit filius: nam filius nec potuit nec voluit generare filium. [Cui versutiæ facilè respondemus dicẽtes: posse vel velle generare filium, non est aliquid posse vel velle subiectũ potentiæ vel voluntati. Est tamen aliqua potẽtia vel voluntas, scilicet, posse vel velle gignere filiũ. & ideo distinguenda est intelligẽtia propositi verbi posse vel velle gignere filiũ, & posse vel velle aliquid. neq; enim generatio filij aliquid eorũ est, quæ subiecta sunt diuinæ potentiæ & voluntati: nec est aliquid inter omnia vel de omnibus. sed super omnia & ante omnia. Non enim antè voluit vel potuit, quàm genuit. sicut nec antè fuit quàm genuit, quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoq; hoc videre possumus. Pater enim potest esse pater & vult esse pater: filius autem non potest, nec vult esse pater: ergo pater potest vel vult esse aliquid, quod non potest vel vult esse filius, non sequitur, quia esse patrem non est esse aliquid, sed potest esse ad aliquid, vt in sequenti ostendetur.

De comparatione potentiæ generandi ad personam.

Dist. 28. huius primi.

B PONIT QVAEDAM VERBA AVGVST. A VNde potest moueri auditor.

Sed vehementer nos mouet, quod August. ait in 3. lib. contra Maximinum, qui asserebat patrem potentiorem esse filio, eò quòd filium genuit Deum creatorem, filius autẽ non: dicebatq; patrem potuisse gignere, non filium: & ideo potentiorẽ esse filio. Ad quod respondens August. dicere videtur, quòd filius etiam potuit gignere, volens ostendere patrem esse non potentiorem filio his verbis, [Absit, vt ideo potentior sit pater filio, sicut putas, quia creatorem genuit pater: filius autem non genuit creatorem, neque enim non potuit, sed non oportuit.] Vide, & diligẽter attende hæc verba, nõ enim non potuit, sed non oportuit. Videtur enim dicere, quòd filius potuit gignere, sed non oportuit: & ita potuit quod non oportuit. Quare autem non oportuit: subdit dicens, [Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus filius nepotem gigneret patri, quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur

3. in fin. 12. cap.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur, nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaq; omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit.]

C OPPONITVR PRAEDICTIS VERBIS AVGVSTINI.

Hoc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet; quòd filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater, & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel patris, vel spiritus sancti, vel alicuius alius. sed alius nō: quia nullus alius semper fuit. Nec patris: quia pater est ingenitus, & innascibilis. Nec sui: quia nulla res sc ipsam gignere potest. Nec spiritus sancti: quia nasci nō potuit. Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit.

Lib. de Trinit. 1. cap. 1.

D HIC QVAERITVR QVOMODO INTELLIGENDA SINT.

Quomodo ergo accipiatur quod suprà dictum est, non enim non potuit gignere, sed non oportuit: quasi potuit, sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire quomodo sit hoc verum, & ideo sub silentio potius esset praetereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quaerentium.

E HIC APERITVR EX QVO SENSV ACCIPIENDA SINT.

Potest ergo sic intelligi, Non enim nō potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit, quòd filius non genuit, sed ei non conueniebat: sicut Deus filius non est Deus pater, nec tamē hoc ex impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotētia patris. Sed quaerit Maximinus Arianorū episcopus, Vnde ergo est, quòd pater non potest esse filius, vel filius pater? non vtique ex impotentia, sed pater proprietate generationis pater est, qua oportet eum non esse filium: & filius proprietate natiuitatis filius est, qua oportet eum non esse patrem. De quibus proprietatibus postea plenius tractabitur.

Dist. 26. huius primi.

VTRVM PATER NATVRA SIT POTENS GIGNERE

F filium: & an hoc sit aliqua potentia quae sit in filio.

Item quaeritur à quibusdam, Si pater potens sit natura gignere filium, & an hoc sit aliqua potentia quae sit in filio? Ad quod dicimus, quia pater non est potens nisi natura: eius enim potentia natura est vel essentia. At inquiunt illi, Si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potētam gignendi, si non potest gignere, habet ergo aliquam potentiam pater quam non habet filius. Non sequitur. Eandem enim potentiam habet penitus filius, quam & pater: qua pater potuit gignere, & filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in filio, qua potuit gigni, quae est in patre, qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur. Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere, & aliud gigni. Hic distinguēdum est. Si enim cùm dicitur, aliud est posse gignere. aliud posse gigni, aliam significans potentiam, qua pater potens est gignere, & aliam, qua filius potens est gigni, falsus est intellectus. Si autem dicas, patrem posse habere aliam proprietatem siue notionem, qua genitor est: & filium aliam, qua genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet pater proprietatem, qua pater est: aliam filius, qua filius est.

Oppositio.

QVOMODO INTELLIGENDVM SIT, FILIVS HA-

G bet vel non habet potentiam generandi.

Ita etiam cùm dicitur, filius non habet potentiam generandi quam pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur, Filius non habet potentiam generandi quam & pater, scilicet, qua potens sit ad generandum, id est, vt genuerit, vel vt generet sicut pater, verum est. si verò intelligatur sic, non habet potentiam qua possit gigni vel genitus esse, qua eadem pater potens est vt genuerit, vel vt generet, falsum est. Sicut dicitur, pater habet potentiam qua potest esse pater, filius verò non habet potentiam qua possit esse pater: & econuerso, filius habet potentiam qua potest esse filius, habet ergo aliquam pater, quam non habet

habet filius: & econuerso. Absit, quia eadem est potentia patris, qua potest esse pater: & filij, qua potest esse filius. Ita etiam eadem est voluntas, qua pater vult esse pater non filius, & filius vult esse filius non pater: & eadem est voluntas filij, qua vult esse genitus & patrem genuisse: & patris, qua vult esse genitor & filium genitum esse.

DE VERITATE ET PROPRIETATE *incommutabilitate & simplicitate essentiae Dei.*

A DISTINCTIO VIII.

De proprietatib⁹ & cōditionibus essentialibus trinitatis & vnitatis Cap. 2. Exod. 3. d. Hiero. in epistola ad Marcellū de. 10. nōibus ettin git quidē no n ē essentiae dei similiter in epistola ad Damasū cuius initiū. Quoniamve tusto. satis in dicatur haec sententia. sed ad verbū habetur Isidoro li. 7. etymo ca. 1. & in Rabano. super illud Exodi, Qui est, misit me ad vos. In tom. 9. in tracta. 99. ad 16 caput Ioan. c.

NVNC de veritate siue proprietate siue incommutabilitate atque simplicitate diuinae naturae, siue substantiae siue essentiae agendum est. Est itaque Deus, vt ait Augu. 5. lib. de tri. [sine dubitatione substantia, vel si melius hoc appellatur, essentia: quam Graeci οὐσίαν vocant. Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est sapientia, & ab eo quod est scire dicta est scientia: ita ab eo quod est esse dicta est essentia. Et quis magis est, quàm ille qui dixit famulo suo, Ego sum qui sum: &, Dices filijs Israel, Qui est misit me ad vos.] Ipse verè ac propriè dicitur essentia, cuius essentia non nouit praeteritum vel futurum. vnde Hiero. ad Damasum scribens ait. [Deus solus, qui exordium non habet, verae essentiae nomen tenet, quia in eius comparatione qui verè est, quia incommutabilis est: quasi non sunt quae mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit, non est. & de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse vel futurum esse. Solus ergo Deus verè est: cuius essentiae comparatū nostrum esse, non est.]

B QVALITER INTELLIGENDA SINT VERBA Hieronymi, quaerendum est.

Hic diligenter aduertendum est quomodo intelligi debeant illa verba Hieronymi, scilicet Deus tantum est, & non nouit fuisse vel futurum esse: tanquam non possit dici de Deo, fuit vel erit. sed tantum est: cùm de eo scriptum frequenter reperiamus, fuit ab aeterno, fuit semper, & erit in secula, & huiusmodi: vnde videtur quia non est tantum dicendum de Deo, fuit, vel est, vel erit. Si enim diceretur tantum, fuit, putaretur quòd defierit esse: si diceretur tantum, est, putaretur quòd non semper fuerit, sed esse coeperit: si tantum diceretur, erit, putaretur non esse modò. Dicatur ergo quia semper fuit, est, & erit, vt intelligatur quia nec coepit nec defuit, nec definet esse. De hoc Aug. super Ioannem ita ait. [Cùm de sempiterna re propriè dicatur est, secundum nos bene dicitur fuit & erit: fuit, quia nunquam defuit. erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est: non praeterijt, quasi quod non maneat: non erit, quasi quod non erat. Cùm ergo nostra locutio per tempora varietur, deo verè dicuntur verba cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum, Quaecunque audiet, loquetur. audiet scilicet ab eo à quo procedit. Audire illius est scire, idē etiā esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est scientia: quae non est aliud, quàm essentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit: & audit, id est quod semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hic dicit Augustinus verba cuiuslibet temporis dici de Deo, sed tamen propriè, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligendum est. Non nouit fuisse, vel futurum esse, sed tantum esse: id est cùm dicitur de Deo, quòd fuit, vel erit, non est intelligendum quòd praeterijt vel futurus sit, sed quòd existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim verba substantiua diuersorum temporum de Deo dicantur (vt fuit, erit, est, erat) non tamen temporales motus esse distinguunt, scilicet praeteritum, vel futurum, vel

Hic aperitur quomō sint intelligēda.

prae-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præteritum imperfectum,vel præteritum perfectum,vel præteritum pluſquam perfectum,ſed eſſentiam ſiue exiſtentiam ſuæ diuinitatis ſimpliciter inſinuant.

Non longè à principio li. 7. Deus ergo ſolus propriè dicitur eſſentia vel eſſe. Vnde Hilarius in 7. de trini. ait,[Eſſe non eſt accidens Deo ſed ſubſiſtens veritas, & manens cauſa,& naturalis generis proprietas.]

C HIC DE INCOMMVTABILITATE.

Cap.2. Dei etiam ſolius eſſentia incommutabilis dicitur propriè: quia nec mutatur, nec mutari poteſt. Vnde Aug.lib.5. de trin. [Aliæ, inquit,eſſentiæ vel ſubſtantiæ capiunt accidentia,quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunq; mutatio. Deo autẽ aliquid huiuſmodi accidere non poteſt:& ideo ſola ſubſtantia vel eſſentia,quæ eſt deus,incommutabilis eſt:cui profectò maximè ac veriſimè competit eſſe,quod enim mutatur,non ſeruat ipſum verũ eſſe :& quod mutari poteſt:etiam ſi non mutetur,poteſt quod fuerat non eſſe. Ideoq; illud ſolũ quod nõ tantũ nõ mutatur,verũ etiã mutari omnino nõ poteſt,veriſimè dicitur eſſe,].i. ſubſtantia patris & filij & ſpiritus ſancti. Ideoq́ue Apoſt.loquens de Deo ait. Qui ſolus habet immortalitatem. Vt enim ait Aug.lib.1.de trin. [Cùm anima quodammodo immortalis eſſe dicatur & ſit,non diceret Apoſtolus,Solus deus habet immortalitatem:niſi quia vera immortalitas incommutabilitas eſt,quã nulla poteſt habere creatura:quoniam ſolius creatoris eſt. vnde Iacobus ait, Apud quem non eſt tranſmutatio,nec viciſſitudinis obumbratio .Et Dauid.Mutabis ea,& mutabuntur.tu autem idem ipſe es] Ideo Auguſtin. ſuper Gene. dicit, quod [Deus nec per loca,nec per tempora mouetur:creatura verò,per loca,& tempora.Et per tempora mouri,eſt per affectiones commutari. Deus autem nec loco,nec affectione mutari poteſt,] qui per prophetam ait, Ego Deus & non mutor: qui eſt immutabilis ſolus.vnde rectè ſolus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura,vt ait Auguſtin contra Maximinum, [nonnulla mors eſt ipſa mutatio: quia facit aliquid in ea non eſſe quod erat. vnde & ipſa anima humana,quæ ideo dicitur immortalis, quia ſecundum modum ſuum nunquam deſinit viuere, habet tamen quandam mortem ſuam: quia ſi iuſtè viuebat & peccat,moritur iuſtitiæ, ſi peccatrix erat & iuſtificatur: moritur peccato,vt alias eius mutationes taceam,de quibus modò,longum eſt diſputare.Et creaturarum natura cœleſtiũ mori potuit, quia peccare potuit.nã & angeli peccauerunt,& dæmones facti ſunt, quorum eſt diabolus princeps:& qui non peccauerunt,peccare potuerunt,& cuicunque rationali creaturæ præſtatur vt peccare non poſsit,non eſt hoc naturæ propriæ,ſed dei gratiæ.Et ideo ſolus Deus.vt ait Apoſtolus,habet immortalitatem,qui non cuiuſquam gratia, ſed natura ſua nec potuit,nec poteſt aliqua conuerſione mutari:nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare.] Proinde,vt ait Aug.1.lib.de trin.[Subſtantiam dei ſine vlla ſui commutatione mutabilia facientem, & ſine vllo ſuo temporali motu temporalia creantem,intueri & noſſe,licet ſit difficilè,oportet.] Verè ergo ac propriè incommutabilis eſt ſola diuinitatis eſſentia:quæ ſine ſui mutatione cunctas condidit naturas.

1.Timo.6.c.

Cap.1.

Quæ ſit vera immortalitas quæ in ſolo creatore eſt.Iacob.1.c.

Pſal.101.

Libro 8. ca. 20.21.22.& 26.

Malac.3. b. Lib.3.ca.12.

1.Timo.6.c.

Cap.2.

D HIC DE SIMPLICITATE.

Quare creatura ſit multiplex & nõ ſimplex. Cap.6. Hic de corporali oſtẽditur quare ſit multiplex

Eademq; ſola propriè ac verè ſimplex eſt, vbi nec partium, nec accidentiũ, nec quarũlibet formarum vlla eſt diuerſitas,ſiue variatio vel multitudo. Vt autẽ ſcias quomodo ſimplex ſit illa ſubſtantia,te docet Au.6.li. de tri.[Animaduerte primò,quare omnis creatura ſit multiplex.& nullo modo verè ſimplex:& primum de corporali,poſtea de ſpirituali creatura.Corporalis vtique creatura ex partibus conſtat,ita vt ſit ibi aliqua pars minor,alia maior,& maius ſit totum quàm quælibet pars:& in vnoquoque corpore aliud eſt magnitudo, aliud color,aliud eſt figura.Poteſt enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadẽ figura:& colore mutato manere eadẽ figura,& eadem magnitudo, ac per hoc multiplex eſſe conuincitur natura corporis:ſimplex autẽ,nullo modo.

HIC DE SPIRITVALI CREATVRA OSTENDIT,

E quomodo ſit multiplex,& non ſimplex.

Creatura quoq; ſpiritualis,vt eſt anima,in comparatione quidẽ corporis eſt ſimplex:ſine comparatione verò corporis,eſt multiplex & non ſimplex. quæ ideo ſimplex dicitur reſpectu corporis,quia mole non diffunditur per ſpacium loci,ſed in vnoquoque corpore & in toto,tota eſt,& in qualibet eius parte tota eſt.Et ideo cùm ſit aliquid in quauis exigua particula corporis, quod ſentiat anima,quamuis non ſiat in toto corpore,illa tamen tota ſentit,quia totam non latet.Sed tamen nec in ipſa tota anima vera ſimplicitas eſt. Cùm enim aliud ſit artificioſum eſſe,aliud inertem,aliud acutum,aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor,aliud lætitia,aliud triſtitia:poſsintque hęc & alia huiuſmodi innumerabilia in animæ inueniri natura,& alia ſine alijs, & alia magis, alia minus:manifeſtum eſt animæ non ſimplicẽ,ſed multiplicẽ eſſe naturã:nihil enim ſimplex mutabile eſt:omnis autem creatura mutabilis eſt:nulla ergo creatura verè ſimplex eſt.Deus verò etſi multiplex dicatur,verè tamen & ſummè ſimplex eſt.dicitur enim magnus,bonus,ſapiens,beatus,verus,& quicquid aliud non indignè dici videtur,ſed eadem magnitudo eius eſt,quæ ſapientia.Non enim mole magnus eſt,ſed virtute.& eadẽ bonitas eius eſt,quæ ſapientia, & magnitudo, & veritas:& non eſt ibi aliud ipſum beatum eſſe,& aliud magnum, aut ſapientẽ, aut verum,aut bonum eſſe,aut omnino eſſe.]

Ex eodẽ.lib. 6.ca.eodem

Ibidẽ. ca.7.

Quomõ deus ſimplex eſt.

F QVALITER DEVS cùm ſit ſimplex,multiplex tamen dicatur.

Hic diligenter notandum eſt cùm dicat Auguſt. ſolum Deum verè ſimplicem eſſe,cur dicat eundem multipliciter dici? Sed hoc non propter diuerſitatem accidentium vel partium dicit,ſed propter diuerſitatem ac multitudinem nominum,quæ de Deo dicuntur:quæ licet multiplicia ſint, vnum tamen ſignificant,ſcilicet diuinam naturam.Hæc enim non ita accipiuntur, cùm de illa incommutabili æternaque ſubſtantia incomparabiliter ſimpliciore quàm eſt humanus animus,dicuntur,quemadmodum cùm de creaturis dicũtur. Vnde Aug. in 6.li.de tri. [Deo,inquit eſt,hoc eſſe,quod eſt ſortem eſſe,vel ſapientem eſſe, vel iuſtum eſſe,& ſi quid de illa ſimplici multiplicitate,vel multiplici ſimplicitate dixeris,quo ſubſtantia eius ſignificetur. Humano aũt animo non eſt hoc eſſe,quod eſt ſortem eſſe,aut prudentem,aut iuſtum, poteſt enim eſſe animus, & nullam iſtarum habere virtutum.]

Cap. 4.

G TANTA EST DEI ſimplicitas,quòd nulli prædicamẽtorũ ſubijcitur.

Quod autem in natura diuina nulla ſit accidentium diuerſitas, nullaq; penitus mutabilitas,ſed perfecta ſimplicitas,oſtendit Aug.in 5.de trin. dicens [Intelligamus deum,quantum poſſumus,ſine qualitate bonum,ſine quantitate magnũm,ſine indigentia creatorem,ſine ſitu præſidẽtem, ſine habitu omnia continentem,ſine loco vbiq; totũ,ſine tempore ſempiternũ,ſine vlla ſui mutatione mutabilia facientẽ,nihilq; patientẽ:quiſquis deum ita cogitat,etſi nondum poteſt omnino inuenire quid ſit ipſe,piè tamen caueat quantum poteſt aliquid de illo ſentire,quod non ſit.]Ecce ſi ſubtiliter intendas,ex his atq; prædictis aperitur,illa prædicamenta artis Dialecticæ Dei naturæ minimè conuenire, quæ nullis eſt ſubiecta accidentibus.

Cap .5.

H QVOD DEVS NON PROPRIE, SED ABVSIVE DICITVR SVBSTANTIA.

Vnde nec propriè dicitur ſubſtantia,vt Auguſt.oſtendit in lib.7.de tri. [Sicut ab eo quod eſt eſſe appellatur eſſentia,ita ab eo quod eſt ſubſiſtere,ſubſtantiam dicimus:ſi tamen dignum eſt,vt deus dicatur ſubſiſtere. Hoc enim de his rebus rectè intelligitur,in quibus,vt ſubiectis,ſunt ea quæ in aliquo ſubiecto eſſe dicũtur,

Ca.4.& 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,ſicut in corpore color,aut forma.Corpus enim ſubſiſtit:ſi & ideo ſubſtãtia eſt Res verò mutabiles neq; ſimplices propriè dicuntur ſubſtantiæ. Deus autẽ ſi ſubſiſtit,vt ſubſtãtia propriè dici poſsit,ineſt in eo aliquid tanq̃ in ſubiecto:& nõ eſt ſimplex.Nefas eſt aũt dicere vt ſubſiſtat Deus, & ſubſit bonitati ſuæ:atq; illa bonitas nõ ſubſtãtia ſit,vel potius eſſentia,neq; ipſe Deus ſit bonitas ſua,ſed in illo ſit tanquã in ſubiecto. Vnde manifeſtũ eſt deũ abuſiuè ſubſtantiã vocari, vt nomine vſitatiore intelligatur eſſẽtia,quod verè ac propriè dicitur,ita vt fortaſſe ſolũ deũ dici oporteat eſſentiã.Eſt enim verè ſol?, quia incõmutãbilis eſt.]

Paulo poſt mediũ.4.li.

I QVOD NON EST ALIQVID IN DEO QVOD NON SIT DEVS.

Huius autem eſſentiæ ſimplicitas ac ſyncericas tanta eſt,quòd non eſt in ea aliquid quod non ſit ipſa:ſed idem eſt habens & quod habetur. Vnde Hilar. in 7.lib.de trin.ait. [Non ex compoſitis deus,qui vita eſt,ſubſiſtit,neq; qui virtus eſt,ex infirmis continetur.neq; qui lux eſt,ex obſcuris coaptatur:neq; qui ſpiritus eſt,ex diſparibus formalis eſt,totum quod in eo eſt,vnum eſt.] Idem in 8.

Non longè à fine lib.

lib.de tri. [Non humano modo ex compoſitis Deus eſt,vt in eo aliud ſit quod ab eo habetur,& aliud ſit ipſe qui habeat:ſed totum vita eſt,natura ſ.perfecta & infinita.& non ex diſparibus conſtituta,ſed viuens per totũ ipſa] De hoc eodẽ

Cap.3.

Boetius in 1.lib. de trin.ait.Quocirca hoc verè vnum eſt in quo nullus numerus,nullum in eo aliud præter id quod in eo eſt.neq; enim ſubiectum fieri poteſt. Aug.quoq; in lib.de fide & ſymbolo dicit, [In Dei ſubſtantia non eſt aliquid, quod non ſit ſubſtantia:quaſi aliud ſit ibi ſubſtantia, aliud quod accidit ſubſtantiæ.Sed quicquid ibi intelligi poteſt, ſubſtantia eſt.Verũm hæc dici poſſunt facilè,& credi,videri autem niſi puro corde omnino non poſſunt.] Item

Cap.9.circa finẽ cinſdẽ.

Cap.17.

Aug.in 15.lib.de trin.[Sic habetur in natura vniuſcuiuſque trium,quòd qui habet,hoc ſit quod habet,ſicut immutabilis ſimplexq; ſubſtantia,]Vnde Iſidor.

Li.1. de ſũmo.ca.1.& ca.7.ethim. c.1.

ait,[Deus ſimplex dicitur,ſiue non amittẽdo quod habet,ſeu quod aliud non eſt ipſe,& aliud quod in ipſo eſt.] Et cũ tãte ſimplicitatis atque ſyncericatis ſit natura diuina,eſt tamen in ea trinitas perſonarum. Vnde Au.in lib.de ciui.Dei

Cap.10.

[Non propter hoc naturã ſummi boni ſimplicem dicimus, quia eſt pater in ea ſolus,aut filius in ea ſolus,aut ſpiritus ſanctus in ea ſolus :aut quia eſt ſola illa nominũ trinitas ſiue ſubſiſtẽtia perſonarũ,ſicut Sabelliani putauerunt. Sed ideo ſimplex dicitur,quia eſt hoc quod habet:excepto quòd relatiuè quoq; perſona ad alterã dicitur,nec eſt ipſa. Nã vtiq; pater habet filiũ,ad quẽ relatiuè dicitur.nec tamen ipſe filius.& filiꝰ habet patrẽ,nec tamẽ ipſe eſt pater.In quo verò ad ſemetipſum dicitur ,non ad alterum,hoc eſt quod habet:ſicut ad ſemetipſum dicitur viuꝰ habẽdo vitã,& eadẽ vita eſt ipſe.Propter hoc vtiq; natura hæc dicitur ſimplex,quòd non ſit aliud habens,& aliud id quod habet, ſicut in cæteris rebꝰ eſt.Non enim habens liquorem liquor eſt,nec corpus color, nec anima eſt ſapiẽtia.]Ecce quanta eſt identitas.quanta eſt vnitas:immutabilitas,ſimplicitas, puritas diuinæ ſubſtantiæ,iuxta infirmitatis noſtræ valetudinem aſsignauimus.

DE DISTINCTIONE TRIVM PERSONARVM.

A DISTINCT. IX.

De proprietatibus & cõditionibus perſonalibꝰ trinitatis et vnitatis. Cap.1.

NVNC ad diſtinctionem trium perſonarum accedamus. [Teneamus ergo,vt docet Aug.in lib.de fide ad Petrum,patrem,& filium, & ſpiritum ſanctum vnum eſſe Deum naturaliter:nec tamen ipſum patrem eſſe,qui filius eſt,nec filium eſſe ipſum qui pater eſt,nec ſpiritum ſanctum eſſe ipſum ,qui pater eſt aut filius. Vna enim eſt eſſentia patris & filij & ſpiritus ſancti, in qua non eſt aliud pater , aliud filius , aliud ſpiritus ſanctus:quamuis perſonaliter alius ſit pater,alius filius,alius ſpiritus ſanctus.]

Hic

B HIC DE COAETERNITATE FILII CVM PATRE.

Genitus eſt enim à patre filius, & ideo alius:nec tamen antè fuit pater, quàm filius:coęternæ enĩ ſunt ſibi tres perſonæ.

C ARGVMENTATIO ARRIANORVM.

Sed contra hoc,inquit hereticus,vt refert Amb. in li.1.de fide ad Gratianum. [Omne quod natum eſt, principiũ habet, & ideo quia filius natus eſt, principiũ habet,& eſſe cœpit: quod hæreticorũ ore ſic dictum eſt.] Nam ipſe Arrius,vt meminit Aug.in 6.lib.de trini.dixiſſe fertur, [Si filius eſt,natus eſt:ſi natus eſt, erat tempus quando non erat filius.]

Cap.1. circa mediũ eiuſdem.

Cap.1.

D RESPONSIO AVGVSTINI CATHOLICA.

[Qui hoc dicit,non intelligit etiam natum eſſe de Deo,ſempiternum eſſe:vt ſit coęternus patri filius: ſicut ſplẽdor qui gignitur ab igne atq; diffunditur,coęuus eſt illi,& eſſet coęternus ſi ignis eſſet æternus.]

Aug. ibidẽ.

E OPPOSITIO AVGVSTINI CONTRA HAERETICVM.

Item, [Si Dei filius, inquit Aug. lib.6.de trin.virtus & ſapientia Dei eſt,nec vnquam fuit Deus ſine virtute & ſapientia:coęternus eſt ergo deo patri filius: dicit autem Apo.Chriſtum eſſe Dei virtutem & Dei ſapientiam. Aut ergo non fuit,quando non fuit filius,aut aliquando Deus non habuit virtutẽ & ſapiẽtiam: quod dementis eſt dicere:] conſtat enim, quia ſemper habuit ſapientiam: ſemper ergo habuit filium.

Cap.1. 1.Cor.1.d.

F RESPONSIO AMBROSII ad idem,autoritate fulta.

Eidem quoq; Arrianicę quæſtioni Ambro.in hunc modum reſpondet:Ego, inquam,filium eſſe natum confiteor:quod reliquũ eſt impietatis,horreſco. Scriptum eſt enim in veteri teſtamento,vt vel vnum è pluribus dicam, Ante me nõ fuit alius Deus,& poſt me non erit. Quis ergo hoc dicit? pater an filius? Si filius, ante me,inquit,non fuit alius Deus. Si pater:poſt me,inquit,nõ erit,hic priorem, & ille poſteriorem,non habet.Inuicem enim ſe,& pater in filio:& filius in patre cognoſcitur. Cùm enim patrem dixeris,eius etiam filium deſignaſti:quia nemo ipſe pater eſt ſibi,cùm filium nominas,etiam patrem fateris : quia nemo ipſe ſibi filius eſt.Itaque nec filius ſine patre,nec pater poteſt eſſe ſine filio: ſemper ergo pater, ſemper & filius eſt.]

In 1.li. de fide ad Gratiãũ circa me diũ quĩti c. Eſaiæ.43. b

Ioan.13.d Rõne vtitur Ambr.contra hæreticũ

G INVECTIO AMBROSII CONTRA HAERETICVM.

Item, [dic inquam, mihi hęretice, Fuit ne quando, omnipotens Deus pater non erat,& Deus erat? Nam ſi pater eſſe cœpit, Deus ergo primò erat, & poſtea pater factus eſt. Quomodo ergo immutabilis Deus eſt? Si enim antè Deus, poſtea pater fuit , vtique generationis acceſsione mutatus eſt, ſed auertat Deus hanc amentiam.

Lib.et.c.ci.

H INEFFABILE EST QVOMODO filius ſit,& non habeat patrẽ priorẽ, ſicut modus generationis intelligibilis & ineffabilis eſt.

Sed quæris à me,inquit Ambroſ. quomodo ſi filius ſit, non priorem habeat patrem? Quæro item abs te,quando vel quomodo filium putes eſſe generatum? mihi enim impoſsibile eſt generationis ſcire ſecretum. mens deficit,vox ſilet,nõ mea tantùm,ſed & angelorum:ſupra poteſtates,& ſupra angelos,& ſupra cherubin,& ſupra ſeraphin, & ſupra omnem ſenſum eſt: quia ſcriptum eſt, Pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt. Et ſi pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt, quomodo non eſt ſupra omnem ſenſum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue:ſcrutari nõ licet ſuperna myſteria. Licet ſcire quòd natus ſit,nõ licet diſcutere quomodo natus ſit. Illud mihi negare non licet,hoc quærere metus eſt,] Ineffabilis enim eſt illa generatio. Vnde Eſaias,Generationẽ eius quis enarrabit?

Vbi ſuprà.

Phil.4.b

Eccle.5.d

Eſaiæ 53. b

I QVIDAM PRAESVMVNT DISCVTERE GENERATIONIS SERIEM.

Quidam tamen de ingenio ſuo præſumentes dicũt illam generationem poſſe intelli-

Tom.7. commenta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

vlo ad 1. ca. ecclesiaste, circa illud, Quis scit si spūs. Leo papa & Dionysius.

intelligi, & alia huiusmodi: inhærentes illi autoritati Hieron. super Ecclesiastē, [In sacris scripturis, quis sepissimè non pro impossibili, sed pro difficili ponitur vt ibi, Generationē eius quis enarrabit?] Sed hoc non dicit Hieron. ideo quòd generatio filij ęterna plenè intelligi vel explicari possit à quoquā mortaliū: sed quia de ea aliquid intelligi, vel dici potest, quidam tamen hoc accipiunt dictū de temporali Christi generatione.

K VTRVM DEBEAT DICI, SEMPER GIGNITVR vel semper genitus est filius.

Lib. 29. moralium. c. 1.

Hic quæri potest cùm generatio filij à patre nec principium habeat nec finē, quia æterna est, vtrū debeat dici, filius semper gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Gregor. super Iob ait. [Dominus Deus Iesus in eo quòd virtus & sapientia Dei est, de patre ante tempora natus est: vel potius quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus verius semper natus, non autem possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At verò vt ætern⁹ designari valeat & perfectus, & semper dicamus, & natus, quatenus & nat⁹ ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatē: quamuis per hoc ipsum quod perfectū dicimus, multum ab illius veritatis expressione deuiamus: quia quod factū non est, non potest dici propriè perfectum: sed balbutiendo vt possumus, excelsa Dei resonemus. Et dominus nostræ infirmitatis verbis condescendens. Estote, inquit, perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.] Super illum locum etiam Psal. Ego hodie genui te. De hac generatione filij ita loquitur Aug. [Quanquā per hoc quòd dicit, hodie, possit intelligi dies ille, quo Christus secundum hominē natus est: tamen quia hodie præsentiam significat, atq; in ęternitate neq; præteritū quicquam est, quasi esse desierit: neq; futurū, quasi nōdum sit, sed præsens tātùm: quia quicquid ęternū est, semper est: diuinitus tamē accipitur de sempiterna generatione sapientię Dei.] Ecce his verbis ostendit Aug. quòd generatio filij semper est, nec pręterit, nec futura est, quia ęterna est. [Ideo dixit genui, ne nouū, putaretur, scilicet ne videretur incœpisse, hodie dixit, ne præterita generatio videretur.] Ex his ergo verbis Prophetæ, vt ait Iohan. Chrysost. nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia patris semper genitus est filius.

Math. 5. Psalm. 2.

In tom. 8. in expositione psal. 2.

Homi. 2 circa illud ad Heb. 1. Filius meus es tu.

Aug. lib. 83. quæst. Q. 37. de semper nato differens: ait: Melior est semper natus, quā qui semper nascitur, nondum est natus: & nunquam natus, aut erit, si semper nascitur. Aliud enim est nasci, aliud natum esse: ac per hoc nunquam filius est si nunquam natus est. Filius autem est, quia natus est & semper filius. Semper igitur est natus.

L ORIGENES VIDETVR DICERE CONTRARIVM. ait enim, quòd semper generatur filius à patre.

Orig. tom. 2. homil. in Hieremiā 6. circa illud Hiere. 11. Reuersi sūt. Prouerb. 8. secundū 70.

Origenes verò super Hieremiam dicit, quòd filius semper generatur à patre, his verbis, [Saluator noster est sapientia Dei: sapientia verò est splendor æternæ lucis: saluator ergo noster splendor est claritatis. Splendor autem non semel nascitur, & desinit: sed quoties ortū fuerit lumen, ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splēdor claritatis, sic ergo saluator semper nascitur. Vnde ait in lib. Sap. Ante omnes colles generat me dominus: non, vt quidam malè legunt, generauit.] His verbis apertè ostendit Origen. sanè dici posse & debere filius semper nascitur: quod videtur cōtrarium illi verbo Gregorij præmisso, scilicet, nō possumus dicere semper nascitur.

M EXPONIT PRAEMISSA VERBA GREGORII, ne putetur inter doctores esse contrarietas.

Sed ne tanti autores sibi contradicere in re tanta videantur, illa verba Gregorij benignè interpretemur. Dominus, inquit, Iesus ante tempora natus est de patre: vel potius, quia nec cœpit nasci nec desiit, dicamus verius, semper natus.

Sed

Sed quomodo verius dicitur hoc. s. quòd filius semper natus est, quàm illud. s. quod de patre ante tempora natus est? Illud enim syncera & catholica fides tenet ac prædicat, vt istud: Quare ergo ait, dicamus verius, cùm vtrunq; pariter sit verū? nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam & expressionē veritatis dici, quàm illud. His etenim verbis omnis calumniandi versutis hæreticis obstruitur aditus, quibus Christi secundum deitatē generatio, sine initio, & sine fine esse, ac perfecta mōstratur. Nō autem adeò apertè semper manifestatur veritas cùm dicitur, filius ante tempora genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre Et ideo dicit Gregorius, quòd non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquam, ita conuenienter, non ita congruè ad explanationem veritatis: potest tamen dici, si sanè intelligatur: semper enim nascitur filius de patre, vt ait Origenes, non quòd quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est. Sē-per ergo nascitur, id est natiuitas eius sempiterna est.

Quæstio de ipsis verbis Greg.

Hic soluit.

N QVOD FILIVS SEMPER GENERATVR, confirmatur ex dictis Hilarij,

Paulo post libri medium. Ioan. 6. f Ioan. 5. d Idem in eodē paulo post ea.

Hilarius quoq; dicit filiū nasci ex patre in lib. 7. de trinitate his verbis, [Viuens Deus, & naturæ æternę viuentis potestas est: & quod cum sacramento sciētiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quàm viuens. Nam cùm ait, Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: docuit vitam in se per viuentē patrem inesse.] Ecce hic habes, quia filius nascitur ex patre. Item in eodē [cū dicit Christus, Sicut pater habet vitam in se, sic & filio dedit vitam habere in semetipso: oīa viua sua ex viuente testatus est. Quod autem ex viuo viuū natum est, habet natiuitatis profectū sine nouitate naturę. Non enim nouū est quod ex viuo generatur in viuū, quia, nec ex nihilo est: & vita quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturę vnitatē, & perfectę natiuitatis sacramentū, vt & in viuente viuat, & in se habeat vitam viuentem.] Ecce & hic habes, quia generatur ex viuo viuens filius. Item in eodem, [In Deo totū quod est viuit: Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi viuum: neq; ex deriuatione, sed ex virtute natiuitas est.] [Ac sic dum totū quod est viuit, & dum totū quod ex eo nascitur virtus est, habet natiuitatē filius nō demutationē.] Et hic dicit, quia nascitur. Item in 9. lib. de tri. [Donat pater filio tantum esse, quantū est ipse: cui innascibilitatis esse imaginē sacramento natiuitatis impartit, quē ex se, in sua forma generat. Hic dicit quia generat pater filium.]

Paucis interpositis. Attēde. totū quod in deo est, viuit.

penè in loco prius citato

Multo post libri medium.

O BREVITER DOCET QVID DE HOC CONCEDENDVM SIT.

Dicamus ergo filiū natum de patre ante tēpora, & semper nasci de patre, sed congruentius semper natū, & eundē fateamur ab æterno esse, & patri coęternū, id est autori. Pater enim generatione autor filij est: vt in sequenti ostēdetur. Vt ergo pater est ętern⁹, ita & filius æternus est: sed pater sine autore, filius vero nō: quia pater innascibilis, filius natus. Et vt ait Hilar. in 12. lib. de trin. [aliud est sine autore semper esse ęternum, aliud patri. i. autori esse coęternum. Vbi aūt pater autor est, ibi & natiuitas est: quia sicut natiuitas ab autore est, ita & ab ęterno autore ęterna est natiuitas. Omne autem quod semper est, etiam ęternum est. sed tamen non omne quod æternum est, etiā innatum est: quia quod ab ęterno nascitur, habet ęternum esse quod natum est. Quod autem non natum est, id cū ęternitate non natum est: quod verò ex ęterno natum est, id si nō æternū natum est, iam non erit & pater autor æternus. Si quid ergo ei, qui ab ęterno patre natus est, ex ęternitate defuerit, Id ipsum non esse autori ambiguum defuisse: quia si gignenti est infinitū gignere, & nascenti etiā infinitum nasci est.] Medium enim quid inter natiuitatem Dei filij, & generationem Dei patris, nec sensus, nec ratio admittit: quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est: quia sine vtroq; neutrum est: vtrunque ergo sine interuallo sui est.

Hæc distinct. 15. distinct. Pen⁹ in medio libri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

P ARGVMENTATIO HAERETICI.

Resp̃sio Hilarij lib. supradicto.

Sed inquiet hæreticus, Omne quod natum est non semper fuit: quia in id natum est vt esset. Nemo ambigit quin ea quę in rebus humanis nata sunt, aliquando nõ fuerint. [Sed aliud est ex eo nasci quod semper nõ fuit: aliud est ex eo natũ esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, quia pater est, nec sẽper pater est: & qui nõ semper pater est, nõ semper genuit: vbi aũt semper pater est, semper filius est. Quòd si semper deo patri propriũ est, quòd semper est pater, necesse est filio semper propriũ ẽsse, quod semper est filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiã nostram, vt non fuerit semper cui propriũ est semper esse quod natũ est? Natum ergo vnigenitum Deum confitemur, sed natum ante tempora, nec antè esse quàm natũ, nec antè natum, quàm esse, quia nasci quod erat iã, nõ nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc aũtem humanum sensum & intelligentiam excedit mundi, non hoc capit ratio humanæ intelligẽtiæ, sed prudentiæ fidelis professio est.]

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR: ET *prius, quòd sit amor patris & filij, dicitur.*

A DISTINCTIO X.

De æterna processione spiritus sancti quãtũ ad psonã quæ procedit.

NVNC post filij eternitatem, de spiritu sancto, quantum Deo donante videre cõceditur, disseramus. Spiritus sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio patris & filij. Vnde August. in xv. lib. de trinit. ait, Spiritus sanctus nec patris est solius, nec filij est solius, sed amborum: & ideo communem qua inuicem se diligunt pater & filius, nobis insinuat charitatem.

B QVOD SPIRITVS SANCTVS PROPRIE DILECTIO dicatur: & tamen Trinitas sit dilectio.

Ca. 17.

1. Ioan. 4. c.

Ioannes autem in epistola Canonica ait, Deus charitas est: non dixit, spiritus sanctus charitas est, quod si dixisset, absolutior esset sermo, & nõ parua pars quęstionis decisa: sed quia dixit, Deus charitas est, incertum est, & ideo quærendum est, vtrùm deus pater sit charitas, an filius, an spiritus sanct⁹, an deus ipsa trinitas, quia & ipsa non tres dij, sed vnus est deus. Ad hoc Augu. in eodẽ libro ita dicit,

Augu. li. et. c. prædicto.

[Nescio cur sicut sapientia & pater dicitur, & filius, & spiritus sanctus, & simul omnes non tres, sed vna sapiẽtia: non ita & charitas dicatur pater & filius, & spiritus sanctus, simul omnes vna charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare spiritum sanctum: quia & Deus pater, & deus filius potest charitas nuncupari: sicut propriè verbum Dei etiam sapientia Dei dicitur, cùm & pater & spiritus sanctus sit sapientia,

C SICVT VERBVM DEI PROPRIE DICITVR SAPIENTIA, & tamen tota trinitas dicitur sapientia: & ita spiritus sanctus propriè dicitur charitas: & tamẽ pater & filius, & spiritus sanctus dicitur charitas.

Eodẽ lib. ca. eodem. sed paulo inferius.

Si ergo propriè aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptius quàm spiritus sanctus? vt scilicet in illa summa simplicique natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, siue in patre, siue in filio, siue in spiritu sancto: & tamen spiritus sanctus propriè charitas nuncupatur.] Ecce his verbis apertè dicit Augu. quòd in trinitat. charitas aliquando refertur ad substantiam, quæ communis est trium personarum, & tota in singulis: aliquando specialiter ad personam spiritus sancti, sicut sapientia Dei aliquando pro substantia diuina, aliquando pro filio propriè accipitur, & hoc in multis fieri reperitur.

EXEM-

EXEMPLIS FIRMAT EADEM NOMINA PRO-
D priè & vniuersaliter accipi.

Pluribus enim exemplis doceri potest, multa rerum vocabula & vniuersaliter poni, & propriè quibusdam rebus adhiberi: sicut legis nomine aliquando simul omnia veteris testamenti significantur eloquia, aliquando autem propriè vocatur lex quæ data est per Mosen. Multa alia suppetunt exempla, sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum propriè vocamus nomen sapientiæ, cùm sit vniuersaliter & spiritus sanctus, & pater ipsa sapientia: ita spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cùm sit pater & filius vniuersaliter charitas.

Eisdẽ li. & cap.

Ioan. 1. b.

AVTORITATEM PONIT, QVOD FILIVS PRO-
E priè dicitur sapientia.

Sed Dei verbum, id est, vnigenitus Dei filius, apertè dictus est Dei sapientia, ore Apostoli dicentis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Spiritus autem sanctus vbi sit dictus charitas, inuenimus si diligenter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cùm dixisset, Diligamus inuicem, quia ex Deo est dilectio: adiunxit, Et omnis qui diligit, ex Deo natus est: quia dilectio, Deus est. Hìc manifestauit se dixisse eam dilectionem esse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio, sed quia & filius ex Deo patre natus est, & spiritus sanctus ex Deo patre procedit, quem potius eorum hìc debeamus accipere dictum esse dilectionem, meritò quæritur. Pater enim solus ita Deus est, vt non sit ex Deo: & ideo dilectio, quæ ita Deus est, vt ex Deo sit, non ipse pater est, sed aut filius, aut spiritus sanctus. Sed in consequentibus cùm Dei dilectionem commemorasset Ioannes, qua dilexit nos, & hinc hortatus esset, vt & nos inuicem diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: quia vtique dilectionem Deum dixerat, statim volens de hac re apertius aliquid eloqui inquit, In hoc cognoscimus, quia in ipso maneamus, & ipse in nobis, quia de suo spiritu dedit nobis. Spiritus itaq; sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis: hoc autem facit dilectio. Ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo spiritus sanctus, qui procedit ex Deo, significatur, vbi legitur, Deus dilectio, & dilectio ex Deo est.]

De spiritu sancto testimoniũ quærit, & inuenit, vbi dicatur esse charitas.

1. Ioan. 4. b.

In eodẽ cap.

Ecce his verbis apertè dicit August. spiritum sanctum esse charitatem patris & filij: & in tantum quoque sermonem produxit, vt videatur dixisse spiritum sanctum non solùm esse dilectionem patris & filij, qua se inuicem & nos diligunt, sed etiam qua diligimus Deum. Sed vtrùm ipse sit charitas, qua nos diligamus Deum, in sequenti explicatur.

Dist. 17. primi.

REDIT OSTENDERE QVOD PROPOSVERAT, SCILICET,
F quòd spũs sctũs sit amor, quo pater à filio, & filius à patre diligitur.

Nunc verò quod incepimus ostendere, curemus, scilicet, spiritum sanctum dilectionem esse siue amorem patris & filij: quo scilicet pater diligit filium, & filius patrem. De hoc Hieronymus super 17. Psalm. ait, [Spiritus sanctus nec pater est, nec filius: sed dilectio quam habet pater in filiũ, & filius in patrẽ.] Augustinus quoque in 6 lib. de Trinit. ait, [In omnibus æqualis est patri filius, & est vnius eiusdemque substantiæ. Quapropter etiam spiritus sanctus in eadem vnitate substantiæ & æqualitate consistit.

In tomo 8. circa illud, Diligãte deum.

In fine 4. c.

G QVID SIT SPIRITVS SANCTVS, HIC APERITVR.

Siue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est, quòd non aliquis duorum est, quo vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, genitorem̃que suum diligat, sintque non participatione sed essentia sua neque dono superioris alicuius, sed proprio suo seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis.] Ecce hìc habes, spiritum sanctum esse, quo filius diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo seruant vnitatem pacis. [Spiritus ergo

In principio 5. cap.

Ad Eph. 4. a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lib.6.de Trin.cap.5. ergo sanctus,vt ait August.in eodem, commune est aliquid patris & filij quicquid illud est. At ipsa communio,consubstantialis & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest,dicatur: sed aptius dicitur charitas,& hæc quoque substantia,quia Deus substantia est,& Deus charitas est. Tria ergo sunt, & non amplius: vnus diligens eum,qui de illo est,& vnus diligẽs eum de quo est,& ipsa dilectio: quæ si nihil est,quomodo Deus substantia est?]

QVOD SPIRITVS SANCTVS SICVT COMMVNIS EST PATRI ET

H filio,ita commune nomen habet proprium.

Hîc notandum est, quòd sicut spiritus sanctus in trinitate specialiter dicitur charitas,quæ est patris & filij vnio: ita & nomen tenet proprie,quod patri & filio communiter quodammodo congruit. Vnde August.in 15.lib.de Trin. [Si charitas (inquit) qua pater diligit filium,& patrem diligit filius,ineffabilem communionem demonstrat amborum,quid conuenientius,quàm vt ille proprie dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur,vt non solùm spiritus sanctus charitas sit in illa trinitate,sed non frustra proprie charitas nuncupetur propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa trinitate vel spiritus est,vel sanctus: quia & pater spiritus,& filius spiritus: & pater sanctus,& filius sanctus: & tamen ipse non frustra dicitur spiritus sanctus. Qui enim est communis ambobus, id vocatur ipse proprie, quod ambo cõmuniter. Alioquin si in illa trinitate solus spiritus sanctus est charitas,profectò & filius non solius patris,sed etiam spiritus sancti filius inuenitur. Ait enim Apostolus de Deo patre. Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ. Si ergo non est in ista trinitate charitas Dei nisi spiritus sanctus, filius est etiam spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissimum est,restat,vt non solus ibi sit charitas spiritus sanctus,sed propter illa de quibus satis disserui,proprie sic vocatur.]

Cap. 16. circa finem cap. *Cap. 19. circa finem cap.* *Colos.1.b*

QVOD SPIRITVS SANCTVS PRO-cedit à patre & filio.

A DISTINCTIO XI.

Aug.lib.15. de Trin. 26 has scripturas ad idẽ adducit. Hic dicendum est spiritum sanctum à patre esse & filio, & procedere à patre & filio,quod multi hæretici negauerunt. Quod autem de vtroq; procedat,multis diuinorum eloquiorum testimoniis comprobatur. Dicit enim Apostolus: Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra. Ecce hîc dicitur spiritus filij. Et alibi, Qui autem spiritũ Christi non habet,hic non est eius. Ipse etiam filius de spiritu sancto dicit in Euangelio, Quem ego mittam vobis à patre. Patris autem spiritus dictus est,vbi legitur, Si spiritus eius qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit, Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur. Et in alio loco,Quem mittet pater in nomine meo. Et alibi ipse filius de spiritu sancto ait, De patre procedit. His & aliis autoritatibus pluribus ostenditur, quòd spiritus sanctus à patre & filio procedit.

Gal.4.a Rom.8.b Ioan 18 d Rom.8.b Mat.10.c Ioã. 14.d Ioan.15.d

Quare dicatur prima causa.

Ioñ. 15. d

QVOD GRAECI NON CONCEDVNT SPIRITVM

B sanctum procedere à filio.

Secunda causa. Græci tamen dicunt spiritum sanctum procedere tantùm à patre,& non à filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in euangelio fidem integram continente,de processione spiritus loquens,solum patrem commemorat,dicens,Spiritus qui à patre procedit. Et etiam ideo, quia in principalibus conciliis, quæ apud eos celebrata sunt,ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt,vt nulli de trinitatis fide aliud docere,vel aliter prædicare quàm ibi continetur,liceat. In quibus quidem symbolis cùm spiritus sanctus commemoretur procedere

Niceno, Ephesino, Calcedonensi, & Constantinopolitano.

dere à patre,& non à filio. Quicunque,inquiunt,à filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionem suæ opinionis,& in testimonium nostræ damnationis. de symbolo fidei,quod secũdum traditionem prædictorum conciliorũ Leo. 3. Romæ transcriptum,in tabula argentea post altare beati Pauli posita,posteris reliquit pro amore(vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem symbolo in processione spiritus solus cõmemoratur pater, his verbis, Et in spiritum sanctum dominum,& viuificatorẽ,ex patre procedentẽ: cum patre & filio coadorandũ, & glorificandum, &c. Illud est symbolum quod in missa cantatur, æditum in Niceno concilio: in fine cuius subiunctum est. Qui aliud docuerit,vel aliter prædicauerit, anathema sit. Ideoq; Græci nos anathematizatos dicũt,quia dicimus spiritũ sanctũ à filio procedere,quod ibi nõ cõtinetur. Quod enim secundũ nos ibi dicitur,Qui à patre filioq; procedit: alterũ à Latinis est additũ,scilicet,filioq;

Tertia causa.

C RESPONSIO VBI DETERMINANTVR PRAEDICTA.

Nos autem illa verba ita determinamus,Qui aliud docuerit,vel aliter prædicauerit,id est,contrarium docuerit,vel contrario modo prædicauerit, anathema sit. Aliud ergo posuit pro opposito: qualiter & Apostolus in epistola ad Galatas, Si quis aliud euangelizauerit,id est,contrarium,anathema sit. Non dicit,si quis addiderit. Nam si illud diceret,sibiipsi,vt ait August. præiudicaret,qui cupiebat venire ad quosdam quibus scribebat, sicut ad Thessalonic. vt suppleret quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat,addit: non quod inerat tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulam,non incedit in via,sed recedit à via. Ad illud autem quod de euangelio opponunt, respondemus ita: quia cùm dicat in eo veritas spiritum sanctum à patre procedere, non addit solo: & ideo etiam à se procedere non negat: sed ideo patrem tantùm nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius est,quia ab illo habet.

Gala.1.b *Thess 3.c*

QVOD GRAECI IN SENSV NOBIS CVM

D conueniunt,etsi verbis differant.

Sciendum est tamen,quòd Græci confitentur spiritum sanctum esse filij,sicut & patris: quia & Apostolus dicit,Spiritum filij. Et Veritas in euangelio, Spiritum veritatis. Sed cùm non sit aliud spiritum sanctum esse patris vel filij, quàm esse à patre & filio: etiam in hoc in eandem nobiscum fidei sententiam conuenire videntur,licet in verbis dissentiant.

Gala.4. Ioan.16.c

AVTORITATIBVS GRAECORVM OSTENDIT SPI-

E ritum sanctum procedere etiam à filio.

Vnde etiam quidam eorum catholici doctores intelligentes vnam eandemq; fore sententiam prædictorũ verborũ, quibus dicitur spiritus sanctus procedere à filio,& esse filij,professi sunt,spiritum sanctum etiam procedere à filio. Vnde Athanasius in symbolo fidei,Spiritus sanctus à patre & filio,nõ factus, nec creatus,nec genitus,sed procedens. Ecce spiritum sanctum apertè dixit procedere à patre & filio. Didymus etiam eorũ maximus doctor, in lib.2.de spiritu sancto, spiritũ sanctũ à filio procedere dicit, Saluator,inquit,qui est veritas. Non enim loquetur à semetipso,hoc est,non sine me & sine meo & patris arbitrio,quia inseparabiliter est à me & à patris voluntate, quia ex se non est, sed ex patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur à patre & à me illi est. Item,Spiritus sanctus,qui est spiritus veritatis,spiritusque sapientiæ non potest audire à filio loquente quę nescit,cùm hoc ipsum sit quod profertur à filio,id est,procedens Deus de Deo, spiritus veritatis procedens à veritate, consolator manans ex consolatione: nam Cyrillus episcopus in epistola Nestorio directa ait,Spiritus intelligitur per se secundum quod spiritus est, & non filius: sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex

Post medium libri. *Ioan.16.c* *Didymus lib.eodem.* *1.Cor.11.d*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo patre. Ioannes quoque Chrysostomus in homilia quadam de expositione symboli sic ait, Ille est spiritus procedens de patre & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia homilia, Credendum est spiritum sanctum patris esse & filij. Istum spiritum sanctum dicimus patri & filio coæqualem, & procedentem de patre & filio. Hoc credite, ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce à doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus spiritus sanctus à patre & filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur, spiritum sanctum procedere à patre & filio.

1. Cor. 15. d

VTRVM SPIRITVS SANCTVS PRIVS *vel plenius procedat à patre quam à filio.*

A DISTINCTIO XII.

Argumenta eo hæretici.

ITEM quæritur cùm spiritus sanctus à patre procedat & à filio, vtrùm prius vel magis processerit à patre quàm à filio: quod nititur hæreticus ostendere, ita dicens, Si processit spiritus sanctus à patre, processit vtique aut nato iam filio, aut non nato filio. Si verò iam nato filio processit, antè natus est filius quàm processerit spiritus sanctus: præcessit ergo natiuitas filij processionem spiritus sancti. Si autem processit à patre non genito filio, antè processit, quàm filius genitus fuerit.

RESPONSIO AVGVSTINI AD ID QVOD PRIMO QVAE-

B rebatur, scilicet, an prius à patre quàm à filio processerit.

Cap. 26. His & huiusmodi quæstionibus magis laboriosis quàm fructuosis respondet August. 15. lib. de Trinit. dicens, [In illa summa Trinitate, quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ posset ostendi, aut saltem requiri, vtrùm prius de patre natus sit filius, & postea de ambobus processerit spiritus sanctus. Nunquid ergo possumus quærere, vtrùm iam processerat de patre spiritus sanctus, quando natus est filius: an nondum processerat, & illo nato de vtroque processit. Non possunt prorsus ibi ista quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem filij de patre, intelligat sine tempore processionem spiritus sancti de vtroque.] Ecce his verbis absoluta est quæstio illa qua quærebatur, vtrùm prius processerit spiritus sanctus à patre quàm à filio.

HIC AGITVR DE EO QVOD SECVNDO QVAEREBA-

C tur, scilicet, an plenius vel magis processerit à patre quàm à filio.

Cap. 17. Nunc tractandum est quod secundo quærebatur, scilicet, an plenius aut magis procedat spiritus sanctus à patre quàm à filio. Ad quod dicimus, quia sicut non antè procedit à patre quàm à filio, ita non plenius vel magis procedit à patre quàm à filio. August. tamen 15. de Trin. dicens, quòd spūs sanctus principaliter procedit de patre. [Non frustra, inquit, in hac trinitate non dicitur verbū Dei nisi filius: nec donum Dei, nisi spiritus sanctus: nec de quo genitū est verbum, & de quo procedit spiritus sanctus principaliter nisi Deus pater.] Ecce audistis, quia spiritus sanctus principaliter procedit à patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuò ex quo sensu hoc dixerit, aperit, dicens, [Ideo addidi principaliter, quia & de filio spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi pater dedit non iam existenti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & spiritus sanctus spiritus esset amborum.] Ecce exposui ipsemet quomodo spiritus principaliter procedat à patre: non quia prius vel magis procedat à patre quàm à filio: sed quia cùm procedat à filio, hoc ipsum habet filius à patre.

Ex quo sensu dixerit, Principaliter procedere à patre.

EX

EX EODEM SENSV ETIAM DICITVR SPIRITVS SAN-

D ctus propriè procedere à patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur procedere propriè de patre. vnde Hieron. in expositione catholicæ fidei, Niceniq; simboli ait, [Credimus in spiritum sanctū qui de patre procedit propriè. Item. Spiritum sanctum verum deum inuenimus in scriptura, & de patre esse propriè. Et item, De patre filius & spiritus sanctus propriè & verè de patre procedit.] Ecce apertè dicit spiritum sanctum propriè esse de patre, & propriè procedere à patre: Quod non est ita intelligendum, tanquam prius vel plenius à patre procedat quàm à filio, sed quia hoc habet pater à se non ab alio, vt de ipso sit & procedat spiritus sanctus. Filius autem non à se sed à patre hoc habet, vt de ipso sit & procedat spiritus sanctus.

Tomo 4. ad Cyrillū scribēs in epist. cuius initiū, Credimus in vnum deum patrem.

EX EODEM SENSV DICITVR SPIRITVS SANCTVS

E esse, & mitti à patre per filium.

Fortè etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur spiritus sanctus mitti per filiū, & à patre esse per filium. vnde Hilarius ad Deum patrem de spiritu sancto & filio loquens in. 12. lib. de tri. ait, [In spiritu sancto tuo ex te profecto, & per eum missō. Item, Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quòd ex te per eum spiritus sanctus tuus est: quod etsi sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem, Conserua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, semper obtineā: te patrem scilicet & filium tuum vnà tecū adorem spiritum sanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear.] Ecce apertè dicit spiritum sanctum à patre per filium & mitti, & esse: quod nō est intelligendum quasi à patre per filium minorem mittatur vel sit, sed quia ex patre & filio est, & mittitur ab vtroque. sed hoc ipsum habet filius à patre, vt ab ipso sit & mittatur spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hilarius distinctionem faciens in locutione, vt ostenderet in patre esse auctoritatem. Inde est etiam quòd veritas ostendens patrem esse auctorem processionis, qua procedit spiritus à filio, dixit in Euangelio, de patre procedit, cùm & de patre & filio procedat spiritus sanctus. Vnde Aug. 15. lib. de trin. quærit, Si de patre & filio procedit spiritus sanctus, cur filius dixit, de patre procedit? cur putas, nisi quia solet ad eum referre etiam quod ipsius est, sicut & de quo ipse est: sicut ait, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit suam, sed patris, quanto magis illic intelligendus est spiritus sanctus de ipso procedere, vbi sic ait, de patre procedit: vt non diceret, de me non procedit. A quo autem habet filius vt sit deus (est enim deus de deo) ab illo vtique habet, vt etiam de illo procedat spiritus sanctus. Et ideo spiritus sanctus, vt etiam de filio procedat, sicut procedit de patre, ab ipso habet patre. Quapropter qui potest intelligere in eo quod ait filius, Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: non sine vita existenti iam filio vitam patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita quā pater filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ patris qui dedit. Intelligat etiam sicut habet pater in seipso, vt de illo procedat spiritus sanctus: sic dedisse filio, vt etiam de isto procedat idem spiritus sanctus, & vtrunque sine tempore. Ita ergo dictum est spiritum sanctum de patre procedere, vt intelligatur quòd etiam procedit de filio, de patre esse & filio. sic enim quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtique vt de illo procedat spiritus sanctus. sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & posterius: quia ibi omnino nulla sunt.

In fine duodecimi libri. Ibidē multis interpositis.

Quæstio cur filius dixit de Spū sancto. Io. 15. d. à patre procedere, cū ab vtroque procedat. Ca. 27. Ioan. 7. b.

Ioan. 5. Aug. de tri. 5 ca. 26.

e .ij. QVARE

QVARE SPIRITVS SANCTVS CVM SIT DE *substantia patris, non dicatur genitus vel filius, sed tantũ procedẽs.*

DISTINCTIO XIII.

A POST hæc considerandum est,quantum à talibus,quales nos sumus intelligi potest ,cùm spiritus sanctus procedat de patre, & sit de substantia patris,cur non dicatur esse natus,sed potius procedere: & cur non dicatur filius? Quare autem spiritus sanctus non dicatur vel sit natus,& ideo non sit filius,August. ostendit lib.15.de Trin. dicens.[Si spiritus sanctus filius diceretur, amborum vtique filius diceretur:quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum,nisi patris & matris. Absit autem vt inter deum patrem & deũ filium,tale aliquid suspicemur. Absurdissimè ergo filius diceretur amborum, id est,patris & filij .Amborum enim filius diceretur, si eum ambo genuissent: quod abhorret omnium sanorum sensus. Non ergo ab vtroq; est genitus, sed procedit ab vtroq; amborum spiritus.]His verbis ostenditur,cur spiritus sanctus cùm sit de patre,non tamen dicatur genitus vel filius.

Cap.27.

CVM SPIRITVS SANCTVS NON DICATVR

B genitus,cur filius dicatur procedere.

Cùm autem spiritus sanctus non dicatur genitus,sed tantùm procedẽs,quæri solet cur filius non dicitur tantùm genitus, sed & procedens. Sicut ipse in euangelio Ioannis ait,Ego ex Deo processi vel exiui,et veni in mundum. Non ergo tantùm spiritus sanctus procedit à patre,sed etiam filius. ad quod dicim⁹, quòd cùm vterque procedat à patre,dissimiliter tamen. [Nam spiritus sanctus, vt ait August.5.libro de trinit.procedit à patre,non quo modo natus, sed quo modo datus vel donum. Filius autem processit nascendo, exĩt vt genitus.] Ac per hoc illud elucescit vt potest, scilicet, cur spiritus sanctus etiam non sit filius,cum & ipse à patre exeat. Ideo spiritus non dicitur filius,quia neq; natus est sicut vnigenitus:neque fact⁹,vt per dei gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos.

Ioan 16.g.

Cap.14.

QVOD NON POTEST DISTINGVI A NOBIS INTER

C generationem filij,& processionem spiritus sancti.

Inter generationem verò filij & processionem spiritus sancti, dum hic viuimus,distinguere non sufficim⁹. Vnde August. Maximino præmissam quæstionem refricanti,scilicet quærenti cur spiritus sanctus non diceretur filius,cùm de patris esset substantia:respondens sic ait, [Quæris à me,si de substantia patris est filius,de substantia patris est etiam spiritussanctus:cur vnus filius sit,& alius non sit filius? Ecce respondeo,siue capias,siue non capias. De patre est filius,de patre est spiritus sanctus:sed ille genitus est,iste procedens. Ideo ille filius est patris de quo est genitus:iste autem spiritus est vtriusque,quoniam de vtroq; procedit. sed ideo cũ de illo loqueretur ait,De patre procedit,quoniã pater processionis eius autor est,qui talẽ filiũ genuit,& gignendo ei dedit,vt ei etiam de ipso procederet spiritus sanctus. Nam nisi procederet etiã de ipso,non diceret discipulis, Accipite spiritum sanctum,eumq; insufflando daret,vt à se quoque procedere significans,apertè ostenderet,flando quod spirando dabat occultè. Quia ergo si nascereturnon tantùm de patre nec tantùm de filio , sed de ambobus vtiq; nasceretur,sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum nullo modo esset,non oportuit nasci eum de ambobus. Amborum est ergo spiritus sanctus:procedendo de ambobus.

Quæstio Maximini.

Tomo.6.li. cõtra Maxi. 3.ca.14.

Respõsio Aug. quòd pater est autor processionis filiorum.

Ioãnis.15.d. Ioãnis 20.f.

HIC DICITVR QVOD NON VALET INTER ILLA DVO

D distinguere.

Quid autem inter nasci & procedere intersit,de illa excellẽtissima natura loquens

quẽs explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur; quamuis omne procedat,quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, homo est ẽquis bipes sit omnis,qui homo est. Hoc scio . distinguere autem inter illam generationem,& hanc processionem nescio,non valeo,non sufficio. Ac per hoc quia & illa & ista est ineffabilis. sicut propheta de filio loquens ait , Generationem eius quis enarrabit? Ita de spiritu sancto verissimè dicitur , Processionem eius quis enarrabit? Satis sit ergo nobis,quia non est à seipso filius, sed ab illo de quo natus est:non est à seipso spiritus sanctus,sed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroq; procedit,sicut iam ostendimus.]De spiritu sancto quomodo ipse de deo sit,nec tamen ipse filius sit,quoniam procedendo non nascendo legitur esse de Deo:iam superius,quantum visum est,disputauimus.

Ex eodem Au. aduersꝰ maximinum li. & c.citatis. Esaiæ .53.c.

AN SPIRITVS SANCTVS DEBEAT DICI

E ingenitus.

Nunc considerandum est,cùm spiritus sanctus non sit genitus,vtrũm debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus,spiritum sanctum nec genitum,nec ingenitum debere dici. Vnde August. ad Orosium ait,[Spiritum sanctum nec genitũ,nec ingenitũ fides certa declarat:quia si dixerimus ingenitum,duos patres videbimur affirmare:si autem genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim solꝰ filius dicitur genitus,ita & solus pater dicitur ingenitꝰ, eò quòd ab alio nõ sit.] vnde Aug.15.lib.de trin. [Pater,inquit,solus non est de alio. Ideo solus appellatur ingenitus,non quidem in scripturis,sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem valuerint proferentium . Filius autem de patre natus est,& spiritus sanctus de patre principaliter , & communiter de vtroque procedit. Ideoq; cùm spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus,ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa trinitate, vel duos qui non sunt de alio quispiam suspicetur.]Ecce his verbis apertè ostendit spiritum sanctum nec genitum , nec ingenitum debere dici.

Tomo.4.in dialogo quæstionũ 65. quæst .2. Cap.26.

QVOD HIERONYMVS DICIT SPIRITVM SANCTVM

F ingenitum,quod videtur prædictis aduersari.

Hieronymus tamen in regulis definitionum cõtra hæreticos dicit spiritum sanctum ingenitum esse,his verbis,[Spiritus sanctus pater non est,sed ingenitus atque infectus. Pater non est quia patris est,& in patre est : processionem habet ex patre,& non natiuitatem. Filius autem non est,quia genitus non est.] Ecce his verbis dicitur spiritus sanctus esse ingenitus:quod videtur aduersari præmissis verbis Augustini.

DETERMINATIO, SECVNDVM DIVERSAS ACCEPTIO-

G nes dicit eos locutos.

Sed vt istam,quæ videtur,repugnantiam de medio abigamus,dicimus,quòd Hieron.aliter accepit nomen ingeniti,& aliter Aug. Accepit enim Augustinus ingenitum,qui vel quod de alio non est: & secundum hoc de solo patre dicitur:Hiero.verò ingenitũ dicit non genitum:& secundum hoc de spiritu sancto potest dici,cùm spiritus sanctus non sit genitus.

Li.5.de trin. c.7.

EX VERBIS HIERONYMI OSTENDITVR, EX QVO SENSV DIXIT

H spiritum sanctum ingenitum.

Quod autem Hieronymus ita acceperit,ostenditur ex verbis eius quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuisionem,[Omne quod est,aut ingenitũ est,aut genitum,aut factum. Est ergo quod nec natum est,nec factũ: & est quod natum est,& factum nõ est: & est quod nec natum est,nec factum est: & est quod factum est,& natum non est,& est quod factum est,& natum est,& renatum est: & est quod factum est & natũ est,& renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus subsistentiam destinemus Quod ergo nec natum nec factum est,pa

Diuisio hæc notanda est diligenter.

ter est:non enim ab alio aliquo est,Quod autem natum est & factum non est, filius est:qui à patre genitus est,non factus.Quod iterum nec factum nec natum est,spiritus sanctus est,qui â patre procedit. Quod etiam factum est & natum non est,cœlum & terra,cæteraq; quæ insensibilia sunt. Quod autem factum & natum & renatum est,homo est.Quod vero factum est,& natum est, & renatũ non est,animalia sunt.]Ecce his verbis ostendit Hieronymus se ingenitum accipere,non genitum.Aliter enim non esset præmissa diuisio vera scilicet, omnẽ quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Atque in diuisionis huius prosecutione, in assignatione ingeniti, vbique ponit non natum.

QVOD GEMINA EST PROCESSIO *spiritus sancti.*

DISTINCTIO XIIII.

PRÆTEREA diligenter adnotandũ est,quòd gemina est processio spiritus sancti:æterna videlicet,quæ ineffabilis est,qua à patre & filio æternaliter & sine tempore processit:& temporalis qua â patre & filio ad sanctificandam creaturam procedit.Et sicut ab æterno communiter ac simul procedit à patre & filio,ita & in tempore communiter & simul ab vtroque procedit ad creaturam,non diuisim à patre in filium,& à filio ad creaturam. Vnde Aug. *Cap.27.* 15.li.de tri.ait.[Spiritus sanctus non de patre procedit in filium,& de filio procedit ad sanctificandam creaturam:sed simul de vtroq; procedit,quamuis hoc filio pater dederit,vt sicut de se,ita etiam de illo procedat.]

DE TEMPORALI PROCESSIONE SPIRITVS SANCTI specialiter agitur.

B De temporali autem processione,Beda in homilia dominicæ primæ post as- *Libro homiliarũ 2.homilia vndecima.* censionem ita loquitur.[Cùm gratia spiritus sancti datur hominibus, profectò mittitur spiritus à patre,mittitur & à filio:procedit à patre, procedit & à filio: quia & eius missio,est ipsa processio.]His verbis apertè ostendit,donationem gratiæ spiritus sancti dici processionem vel missionem eiusdem. Sed cùm donatio vel datio non sit nisi temporalis,constat,quia & hæc processio siue missio temporalis est.Hanc quoq; temporalem spiritus sancti processionem Aug. *Cap.26.* 15.li.de tri.insinuat,dicens,[Spiritus sanctus processit á Christo, quando post resurrectionem insufflauit in discipulos,his verbis.Cùm resurrexisset Christus *Ioan. 20. f. Lucæ 6. e.* à mortuis,& apparuisset discipulis,insufflauit,& ait,Accipite spiritum sanctum, vt etiam eum de se procedere ostenderet.& ipse est virtus quæ de illo exibat (vt legitur in euangelio)& sanabat omnes.]Et vt ostenderet hanc processionẽ spiritus sancti non esse aliud quàm donationem vel dationem ipsius spiritus sancti, addidit,[Post resurrectionem dominꝰ Iesus bis dedit spiritum sanctum: semel *Ioan. 20. F. Actorũ 2.a.* in terra propter dilectionem proximi,& iterum de cœlo propter dilectionem dei:quia per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus nostris, qua diligimus deum & proximum.]

QVOD ALIQVI DICVNT IPSVM SPIRITVM SANctum non dari,sed dona eius.

D Sunt autem aliqui qui dicunt spiritum sanctum ipsum deum non dari,sed dona eius,quæ non sunt ipse spiritus:& vt aiunt, spiritus sanctus dicitur dari cum gratia eius,quæ tamen non est ipse qui datur hominibus. & hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis,quibus dicit spiritum sanctum procedere, cùm *Quod ipse spiritus sanctus qui deꝰ* ipsius gratia datur hominibus: tanquam non ipse detur, sed gratia eius. Sed quòd ipse spiritus sanctus,qui Deꝰ est,& tertia in trinitate persona, detur,apertè dicit

dicit Augustꝰ.15.lib.de trin.ita dicens, [Eundem spiritum sanctum datum,cùm insufflasset Iesus, de quo mox ait, Ite,baptizate omnes gentes in nomine patris *est datur et mittitur.* & filij & spiritus sancti,ambigere non debemus. Ipse est ergo qui etiam de cœlo *Cap.26.g* datus est die Penthecostes.Quomodo ergo Deus non est qui dat spiritum sanctum,imò quantus est deus qui dat Deum?] Ecce his verbis apertè dicit spiri- *Matth.28.d Actо.2.a* tum sanctum ipsum scilicet deum dari hominib? à patre,& à filio. Et quòd ipse spiritus sanctus,qui Deus est ac tertia in trinitate persona,nobis detur,nostris; infundatur atque illabatur mentibus, apertè ostendit Ambrosi.in 1.lib.de spiri- *Tomo.2. & cap.4.* tu sancto dicens, [Licet multi dicantur spiritus: quia legitur, Qui facit angelos suos spiritus:vnus est tamen dei spiritus.Ipsum ergo vnum spiritum & Apostoli,& prophetæ sunt consecuti: sicut etiam vas electionis dicit. Quia vnum spiri- *Psal.103. Actorũ.9.c.* tum potauimus:quasi eum qui non queat scindi,sed infundatur animis, & sensibus illabatur, vt secularis sitis restingat ardorem: qui spiritus sanctus non est de substantia rerum corporalium, nec de substãtia inuisibilium creaturarum.] His verbis apertè dicit spiritum sanctum ipsum,qui creatura nõ est,infundi mẽtibus nostris. Item in eodem, [Omnis creatura mutabilis est, sed non muta- *Libro de spiritu ca.5.* bilis spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitem, quia datus est & spiritus sanctus,cum scriptum sit, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum *Rom.5.a* sanctum,qui datus est nobis. Qui cùm sit inaccessibilis natura,receptibilis tamen *Eisdẽ lib et cap.* propter bonitatem suam bonis est,complens virtute omnia:sed qui solis participatur iustis? simplex substantia,opulens virtutibus, vnicuique præsens, diuidens de suo singulis,& vbique totus.Incircũscriptus ergo & infinitus est spiritus sanctus,qui discipulorum sensus separatorum insudit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, spiritus sanctus autem populis infundebatur. *1.Co.12.b* Quis ergo dubitet,quin diuinum sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur? Vnus est ergo spiritus sanctus,qui datus est omnibus,licet separatis apostolis.] Et hic apertè dicit Ambrosius, quòd spiritus sanctus, qui est substantia simplex,cùm sit vnus, datur pluribus. Alia quoque autoritate hoc idem astruitur, scilicet quòd spiritus sanctus qui est æqualis filio, hominibus detur. Ait *Sermone 43. in to.10.* enim Augu.de verbis domini sic. [Charitas diffusa est in cordibus nostris per *Roma.5.ca.* spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus.Quæ dona?Spiritum sanctum,qui tale donum dat,qualis est ipse. Magna est misericordia eius:donum dat sibi æquale, quia donum eius spiritus sanctus est] Præmissis his & alijs pluribus autoritatibus, apertè monstratur quòd spiritus sanctus æqualis patri & filio nobis datur:nec ideo tamen minor est patre & filio:vnde Aug.4.lib.de trin.ait, [Non ideo,inquit, minorem spiritum sanc- *Ca. vltimo. circa finem.* tũ,quia & eum pater misit & filius,arbitrandum est.]

AN VIRI SANCTI ET ECCLESIAE PRAELATI dent,vel dare possint spiritum sanctum,quòd non dant hic ostendit.

D Hic quæritur, vtrùm & viri sancti dẽt vel possint dare aliis spiritum sanctum. Quem si alijs dant,cùm eius donatio supra sit dicta processio,videtur ab eis procedere spiritus sanctus vel mitti: sed creator à creatura non mittitur vel pro- *Cap.26. Acto. 8. ca.* cedit. Restat ergo,vt spiritum sanctum ipsi non dent nec possint dare.Vnde Aug. 15.lib.de trin. [Non aliquis discipulorum Christi dedit spiritum sanctũ. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant.Quem morem in suis prepositis etiam nunc seruat ecclesia.Denique & Simon magus offerens Apostolis pecuniam non ait, Date mihi & hanc potestatẽ, vt dem spiritum sanctum: sed cuicunq;, inquit,imposuero manus,accipiat spiritum sanctum: quia nec scriptura superius dixerat, Videns autem Simon quia Apostoli darent spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon quia

quia per impositionem manuum Apostolorum daretur spiritus sanctus.] Ecce his verbis ostendit Aug. nec Apostolos nec alios ecclesiæ prælatos dedisse vel dare spiritum sanctum.

E QVOD NON POSSVNT DARE SPIRITVM sanctum hic docet.

Cap. eodē. Ioan. 1. & Ioelis. 3.

Et quod plus est, non posse etiam dare dicit in eodem libro subdens, [De Christo scriptum est quòd acceperit à patre promissionem spiritus sancti, & effuderit: in quo vtraq; natura mōstrata est, humana scilicet & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: Effundere verò super alios non vtiq; possumus: sed vt hoc fiat, Deū super eos à quo id efficitur inuocamus.] His verbis expresse dicit nos spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est aliis dare.

F QVOD VIDETVR CONTRARIVM.

Cap. 3. a

Determinatio.

Sed huic videtur contrarium quòd Apostolus ad Galat. de se loquēs ait, Qui tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse Apostolum, nō quia haberet potestatem & autoritatem dandi spiritum sanctum, sed quia ministerium habuerit in quo dabatur à Deo spiritus sanctus: vt enim ait Augustinus super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum, [Ab Apostolo prædicata est eis fides: in qua prædicatione aduentum & præsentiam spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia spiritus sancti apparebat, vt in Actibus Apostolorum legitur.] Apertè hic ostendit quomodo illis spiritum sanctum Apostolus tribuerit: nō vtique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quòd spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Nō ergo homines quantumcunq; sancti dare possunt spiritum sanctum.

Tom. 4. in explanatione tertij ad Gal. Acto. 2. 8. 9. 10. & 11.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS A *seipso detur.*

A DISTINCTIO XV.

HIC considerandum est, cùm spiritus sanctus detur hominibus à patre & filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroq; vel mitti, vtrū etiam à seipso detur. Si datur à se, & procedit vel mittitur à se. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus & Deus est, & donum siue datum, & ideo dat & datur. Dat quidem, inquantum Deus: & datur, inquantum donum siue datum. Cùm autem donatio siue datio spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indiuisa operatio trium personarum, donatur itaq; spiritus sanctus non tantùm à patre & filio, sed etiam à se ipso: vnde Aug. 15. lib. de trin. dicit quòd seipsum dat. [Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quàm caro, sic donū spiritus sancti nihil est quàm spiritus sanctus. In tantum ergo donum Dei est, inquātum datur eis quibus datur. Apud se autem Deus est, etsi nemini datur: quia Deo erat patri & filio coæternus antequam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donum: vt etiam seipsum det sicut Deus. Non enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo dictum est, Spiritus vbi vult spirat.] Ecce apertè dicit quòd spiritus sanctus seipsum dat. Si enim spiritus sanctus seipsum dare non potest, & eum pater dare potest, & filius: potest vtiq; pater dare aliquid & filius, quod non potest spiritus sanctus. Item, Si pater & filius dant spiritum sanctum, nec ipse dat: aliquid ergo pater operatur & filius, quod non operatur spiritus sanctus: dat ergo spiritus sanctus seipsum. Si autem seipsum dat, tunc & à seipso procedit & mittitur: quod vtiq; verum est.

Cap. 19.

Ioan. 3

Nam

Nam processio temporalis spiritus sancti vel missio, ipsa est donatio, & ipsa dei operatio. Procedit ergo spiritus sanctus temporaliter à se, & mittitur à se: quia datur à se.

B NON EST MIRVM SI SPIRITVS SANCTVS DICATVR mitti vel procedere à se, cùm etiam filius dicatur mitti à se.

Ne autem mireris quòd spiritus sanctꝰ dicitur mitti vel procedere à se. Nam & de filio dicit Aug. 2. lib. de trin. quòd non tantùm à patre missus est, sed etiam à seipso & à spiritu sancto: quærens quomodo filius vel spiritus sanctus sit missus, cùm vterq; sit vbiq; tanquam deus? Nam vterq;, inquit Aug. legitur missus. [De spiritu sancto enim legitur, Quē mittet pater in nomine meo. Et iterū, Si abiero, mittam eum ad vos. Et filius de se dicit, Exiui à patre, & veni in mundū. Et Apostolus dicit: Misit deus filium suū. In propheta autem scriptum est ex persona dei, Cœlum & terram ego impleo. Itaque si vbiq; deus est, vbique ergo est filius, vbique etiam est spiritus sanctus. Illuc ergo missus est filius & spiritus sanctus, vbi erat.]

Cap. 5.

Ioan. 14. d
Ioan. 16. b
Ibidem. f.
Gala. 4. a
Hiere 23. d

C QVOMODO INTELLIGENDA SIT MISSIO VTRIVSQ; P.

Cap. 5. Prius de missione filij. Gala. 4. a

Quocirca quærendum est, quomodo intelligatur missio filij vel spiritus sancti. [Pater enim solus, inquit Augustinus in eodem, nusquam legitur missus, sed filius, & spiritus sanctus.] Et de filio primò videamus quomodo missum eum Apostolus dicat, Misit deus filium suum, factum ex muliere: vbi satis ostēdit eo ipso missum filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti à patre sine spiritu sancto nō potuit, quia pater intelligitur misisse eum cùm fecit ex fœmina: quod vtiq; nō fecit sine spiritu sancto. Ecce hic dicit filiū missum à patre & spū sancto.

D QVOD A SPIRITV SANCTO FILIVS SIT missus autoritatibus confirmatur.

Et quòd à spiritu sancto filius sit missus, vt ait Augustinus in eodem, autoritatibus confirmatur, ipse Christus dicit per Esaiam, Nunc misit me dominus, & spiritus eius. De hoc Ambros. lib. 3. de spiritu sancto ita ait. [Quis est qui dicit, Me misit Dominus & spiritus eius: nisi qui venit à patre, vt saluos faceret peccatores, id est Christus: ergo & pater filium misit & spiritus sanctus.] Idem in eodem, [Datus est à patre, vt Esa. dicit. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, Datus est audeo dicere, & à spiritu, quia & à spiritu sancto missus est. Dicit enim filius dei, Spiritus domini super me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem &c.] [Quod cùm de libro Esaiæ legeret, ait in Euangelio, Hodie completa est hæc scriptura auribus vestris, vt de se dictum esse signaret. Bene autem dixit, super me: quia quasi filiꝰ hominis & vnctus est, & missus ad prædicandum. Nam secundum diuinitatem non super Christum est spiritus, sed in Christo,] Ecce his verbis ostendit Ambrosius filium esse missum & datum nobis, non tantùm à patre, sed etiam à spiritu sancto.

Lib. & cap. eiſdem. Esaiæ. 48. c. Cap. 1. Cap. 2. Esaiæ. 9. a Esaiæ, 61. a Ambros. in prolo. lib. 3. Luce, 4. d

E QVOD FILIVS SIT DATVS ETIAM A SEIPSO.

Cap. 22

Deinde ostēdit esse datum etiā à seipso, ita dicens in eodem lib. [Cùm enim non definitum fuerit per prophetiam, à quo datus est filius, ostēditur datus gratia trinitatis, vt etiam ipse filius se dederit.] Ecce hic dicit quòd filius se dedit, quia trinitas eum dedit. Si autem filius à se datus est, à se ergo missus est, & à se processit. Et hoc vtique verum est, & concedi oportet, cùm eius missio sit diuina operatio.

F QVOD FILIVS SIT MISSVS A SE.

Cap. 5.

Quòd aūt à se mittatur, Aug. astruit lib. 2. de trin. dicens. [Fortè aliquis cogat vt dicamus etiam à se ipso missum esse filium: quia & Mariæ conceptus, & partꝰ, operatio trinitatis est. Sed, inquit aliquis, quomodo pater eum misit, si ipse se mi-

 Cui

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit? Cui respondeo querens vt dicat, quomodo eũ pater sanctificauit, & si ipse se sanctificauit? Vtrumq; enim dominus ait, Quem pater, inquit, sanctificauit & misit in hunc mundũ Et alibi, Ego pro eis sanctifico meipsum. Item quæro quomodo pater eum tradidit, si ipse se tradidit: vtrumq; enim legitur, Credo respõdebit, si probè sapit, quia vna voluntas est patris & filij, & inseparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationẽ & ex virgine natiuitatẽ, in qua filius intelligitur missus, vna eademq; operatione patris & filij inseparabiliter esse factã, non in de separato spiritu sancto. Ergo à patre & filio missus est idem filius, quia à patre & verbo eius factum est vt mitteretur, id est incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est mutando locum, quia in mũdo erat, Quapropter pater inuisibilis vnà cum filio secum inuisibili, eundem filium visibilem faciendo, misisse eum dicẽ est: qui si ita visibilis fieret, vt cum patre inuisibilis esse desisteret, id est si in substantia inuisibilis verbi in creaturam visibilem mutata & transiens verteretur, ita missus à patre intelligeretur filius, vt tantùm missus, nõ etiam mittens cum patre inueniretur. Cùm verò sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma dei, manifestum est quòd à patre & filio nõ apparentibus factum sit, quod appareret in filio, id est, ab inuisibili patre cum inuisibili filio, idem ipse filius visibilis mitteretur.]

Ioan. 10. & Ioan. 17. c

Ii. 2. de tri. Cap. 5.

ad Philp. 3.

G SVMMATIM COLLIGIT QVAE EX prædictis astruuntur.

Ex prædictis apertè monstratur quòd filius missus est à patre & spiritu sancto, & à seipso: & quæ sit ipsa missio scilicet, incarnatio, id est quòd factus est homo, per quod visibilis apparuit: quod est opus commune patris, & filij & spiritus sancti.

H QVAESTIO CVR DICIT, A MEIPSO NON VENI.

Ioan. 8. c Solutio. Cap. prius citato.

Sed ad hoc opponitur, Si filius à seipso missus est, cur ergo ait, à meipso non veni? Ad hoc Augustinus respondet 2. lib. de trin. dicens, [Hoc dictum esse secundũ formam serui, secundum quam non fecit vt mitteretur, id est non operatus est incarnationem sed secundum formam Dei.]

I VTRVM SEMEL TANTVM MISSVS SIT filius, an sæpe.

Hic quæritur, vtrùm semel tantùm missus sit filius, an sæpe mittatur? Si enim missio filij ipsius tantùm incarnatio est, cùm semel tantùm incarnatus sit, & semel tantùm videtur missus. At si sæpe mittitur, est & alia eius missio quàm incarnatio. Sed quæ est illa? Nunquid æterna genitura, missio eius dicenda est, an etiam alia missio quærenda est?

K QVOD DVOBVS MODIS DICITVR FILIVS MITTI.

Ad quod dicimus, quòd duobus modis dicitur filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis est: secundum quam etiam missus posset dici, vt videtur quibusdam, sed melius ac verius secundum eam dicitur genitus. Præter eam ergo, duobus modis dicitur mitti: scilicet, vel cùm visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cùm se in animas pias sic trãsfert, vt ab eis percipiatur ac cognoscatur. Hos duos missionis modos apertè Augustinus distinguit in 4. lib. de trin. dicens. [Non eo ipso quòd de patre natus est, missus dicitur filius: sed eo quòd apparuit huic mundo, verbum caro factum. Vnde dicit, A patre exiui, & veni in mundum: vel eo quòd ex tempore cuiusquam mente percipitur,] sicut dictum est de sapientia, Emitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, id est doceat me laborare. Et tunc vnicuique mittitur, cùm à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest, pro captu, vel proficientis in Deum, vel perfecte in Deo animæ rationalis.

Sapien. 7. Cap 20.

Ioan. 16. g Sapien. 9. b

QVOD SECVNDVM ALTERVM MISSVS SIT, SECVNDVM alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secundum alterum, vt sit cum homine.

L

Ecce distincti sunt duo modi missionis filij, & secundum alterum semel tantùm missus est Dei filius, secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est, vt sit homo, quod semel tantùm factum est: secundum alterum verò mittitur, vt sit cum homine, quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiam ante incarnationem, & ad omnes sanctos qui antè fuerunt, & etiam ad angelos. Vnde Augustinus de filio, id est, de sapientia patris loquens. 4. lib. de Trin. ait, [Aliter mittitur sapientia vt sit cum homine, aliter missa vt sit homo. In animas sanctas se transfert, & amicos Dei & Prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cùm venit plenitudo temporis, missa est, nõ vt impleret angelos, nec vt esset angelus, nec vt esset cum hominibus, vel in hominibus, vt antea in patribus erat, & in Prophetis, sed vt ipsum verbum fieret caro, id est, homo.]

Cap. 20.

Sap. 7. d

QVOD SECVNDVM ALTERVM MODVM DICITVR missus in mundum, secundum alterum non.

M

Præterea notandum est, quòd cum his duobus modis mittatur filius, secundum alterũ dicitur missus in mundum, secundum alterum verò non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit. Vnde Augustinus in eodem lib. ait, [Cùm ex tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hunc mundum, non enim sensibiliter apparet, id est, corporeis sensibus præsto est. Nam & nos, secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum spiritus etiam in carne viuentium, inquantũ diuina sapiunt, nõ sunt in hoc mundo.] Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, scilicet, cùm visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipitur mente.

Cap. 20. Vbi supra.

CVR PATER NON DICITVR MISSVS, CVM AB aliquo cognoscitur, vt filius.

N

Hic quæritur, cur pater non dicitur missus, cùm ex tempore à quoquam cognoscitur sicut filius? Ad quod dicim?, quia in eo est principij autoritas, quæ nõ habet de quo sit, à quo filius & spiritus sanctus. [Pater enim est, vt ait Augustinus in eodem libro, principium totius diuinitatis, vel, si melius dicitur, deitatis: quia principium est filij & spiritus sancti.] Nam, vt ait Augustinus in eodem, [Si voluisset etiam Deus pater, per subiectam creaturam visibiliter appareret, absurdissimè tamen aut à filio quem genuit, aut à spiritu sancto qui de illo procedit, missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui in carne apparuit, misisse autem ille, qui in ea non apparuit.]

Lib. & cap. citatis. Cap. 21. in fine lib. 4

Aug. lib. 2. de Trin. ca. 5

PVTAVERVNT QVIDAM FILIVM ET SPIRITVM sanctum minores fuisse patre, quia missi dicuntur.

O

Ideoque putauerunt quidam hæretici, cùm pater non sit missus, sed filius, & spiritus sanctus, patrem esse maiorem, ac filium minorem esse, & spiritum sanctum, atque patrem, quasi maiorem, misisse vtrunque quasi minorem. Quod Augustinus improbat in quarto libro de Trinitate, illis contrà dicens, [Non ideo, inquit, arbitrãdum est, minorẽ esse filium, quòd missus est à patre, nec ideo minorem spiritum sanctum, quòd & pater eum misit & filius. Siue enim propter visibilem creaturam, siue potius propter principij autoritatem, vel commendationem, non propter inæqualitatem, vel imparilitatem, vel dissimilitudinem substantiæ, in scripturis hæc posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater eum misisse filium vel spiritũ sanctum, quòd ille esset maior, & illi minores: sed maximè propter autoritatem principij commendandam, & quia in visibili

Cap. 21. in fine libri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

creatura non ſicut ille apparuit. Ecce oſtenſum eſt, quæ ſit miſsio filij, & quibus modis mittatur.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, QVAE *fit duobus modis, viſibiliter, & inuiſibiliter.*

A DISTINCTIO XVI.

NVNC de ſpiritu ſancto videndum eſt, præter illam ineffabilem & æternam proceſsionem, qua procedit à patre & filio, & non à ſeipſo: quæ ſit eius temporalis proceſsio, quæ dicitur miſsio, ſiue datio. Ad quod dicimus, quia ſicut filius duobus modis dicitur mitti, vno quo viſibiliter apparuit, altero quo inuiſibiliter à caſtis mentibus percipitur: ita & ſpiritus ſanctus à patre & filio ac à ſeipſo duobus modis procedere, ſiue mitti, ſiue dari dicitur: vno viſibiliter, altero inuiſibiliter. Datus eſt enim viſibilis creaturæ demõſtratione, ſicut in die Penthecoſtes, aliisq; vicibus: & datur quotidie inuiſibiliter, illabendo mentibus fidelium.

PRIVS DE ILLO MODO MISSIONIS, QVI

B fit viſibiliter, agit.

Et primò agamus de illo miſsionis modo qui fit viſibili ſpecie. De hoc Aug. 2. lib. de Trin. ait. [In promptu eſt intelligere de ſpiritu ſancto cur miſſus & ipſe dicatur. Facta eſt enim quædam creaturæ ſpecies ex tempore, in qua viſibiliter oſtenderetur ſpiritus ſanctus: ſiue cùm in ipſum Dominum corporali ſpecie columbæ deſcẽdit, ſiue cùm in die Penthecoſtes factus eſt ſubitò de cœlo ſonus, quaſi ferretur flatus vehemẽs, & viſæ ſunt illis linguæ diuiſæ ſicut ignis, qui & inſedit ſuper vnumquemq; eorũ. Hæc operatio viſibiliter expreſſa, & oculis oblata mortalibus, miſsio ſpiritus ſancti dicta eſt: non vt appareret eis ipſa ſubſtantia, qua & ipſe inuiſibilis & incõmutabilis eſt, ſicut pater & filius: ſed vt exterioribus viſis corda hominum cõmota à temporali manifeſtatione venientis ad occultã æternitatẽ ſemper præſentis conuerterẽtur.] Ecce his verbis aperit Aug. illum modum miſsionis, qui viſibiliter exhibetur, cùm tamen ipſe ſpiritus in ſui natura non videatur: qui nec in illis creaturis magis erat, q̃ in aliis, ſed ad aliud. In illis enim erat, vt per eas ad homines veniens oſtẽderetur eſſe in illis ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim ſpiritus ſanctus temporali motu tunc venit, vel in homines deſcẽdit, ſed per temporalem motum creaturæ ſignificata eſt ſpiritualis & inuiſibilis ſpiritus ſancti infuſio. Et vt apertius dicam, per illum modum miſsionis ſpiritus ſancti corporaliter exhibitum monſtrata eſt ſpiritualis & interior miſsio ſancti ſpiritus ſiue donatio, de qua agendum eſt.

Cap. 5. Matth. 3. c Actum. 2.

CVM FILIVS SIT MINOR PATRE SECVNDVM FORMAM

C creatam, in qua apparuit, cur non & ſpiritus ſanctus ſimiliter?

Sed prius quærendum eſt, cùm filius dicatur minor patre ſecũdum miſsionẽ, qua in forma creata apparuit, cur & ſpiritus ſanctus non dicatur ſimiliter minor patre, cùm in forma creata apparuit. Nam de filio quòd minor ſit patre, ſecundum formam qua miſſus apparuit, apertè oſtendit Auguſt. in 4. lib. de Trin. dicens, [Miſit Deus filium ſuum, factum ex mulíere, factum ſub lege, vſque adeò paruum, vt factum: eo itaq; miſſum, quo factum. Fateamur ergo factum, minorem: & intantum minorem, inquantum factum: & intantum factum, inquantũ miſſum.] Ecce habes, quia filius inquantũ eſt miſſus, id eſt, factus, minor eſt patre. Cur ergo ſpiritus ſanctus non dicatur patre minor, cùm & ipſe creaturã aſſumpſerit in qua apparuit? quia aliter ſpiritus aſſumpſit creaturam in qua apparuit, aliter filius. Nam filius accepit per vnionem perſonæ, ſpiritus verò non. Filius enim accepit hominẽ, ita vt fieret homo. Spiritus verò ſanctus non ita accepit

De filio probat. Cap. 19. Gal. 4. a

pit columbam, vt fieret columba. De hoc Aug. 2. lib. de Trin. ait, [Ideo nuſquã ſcriptũ eſt, quòd Deus pater maior ſit ſpiritu ſancto, vel ſpiritus ſanctus minor patre: quia non ſic eſt aſſumpta creatura in qua appareret ſpiritus ſanctus, ſicut aſſumptus eſt filius hominis: in qua forma ipſius Dei verbi perſona præſentaretur, non vt haberet verbũ Dei, ſicut alij ſancti ſapiẽtes, ſed quòd ipſum verbum erat. Aliud eſt enim verbum in carne, aliud verbũ caro, id eſt, aliud eſt verbũ in homine, aliud verbũ homo. Caro enim pro hoíe poſita eſt in eo quod ait, Verbum caro factũ eſt. Non ergo ſic aſſumpta eſt creatura in qua apparuit ſpiritus ſanctus, ſicut aſſumpta eſt caro illa & humana forma ex virgine Maria. Nõ enim columbã, vel illum flatũ, vel illum ignẽ beatificauit, ſibiq; in vnitatẽ perſonæ cõiunxit in æternum.] Ex prædictis apertè oſtenſum eſt, ſecũdum quid filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & nõ ſpiritus ſanctus.

Cap. 6.

Ioan. 1. b.

QVOD FILIVS SECVNDVM QVOD HOMO FACTVS EST

D nõ modò patre, ſed ſpiritu ſancto, & etiam ſeipſo minor eſt.

Notandum autem, quòd filius ſecundum quòd homo factus eſt, non tantùm patre, ſed ſpiritu ſancto, & etiam ſeipſo minor dicitur. Et quòd etiam ſeipſo minor dicatur ſecundum formam ſerui, Auguſt. oſtendit. 1. lib. de Trin. dicẽs, [Erauerunt homines, ea quæ de Chriſto ſecundum hominẽ dicta ſunt, ad eius ſubſtantiam, quæ ſempiterna eſt, transferẽtes: ſicut illud, quod ipſe Dominus ait, Pater maior me eſt, quod propter formam ſerui veritas dicit: ſecundum quem modum etiam ſeipſo minor eſt filius. Quomodo enim non etiam ſeipſo minor factus eſt, qui ſeipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens. Non enim ſic accepit formam ſerui, vt amitteret formã Dei, in qua erat æqualis patri. In forma ergo Dei, vnigenitus patris æqualis eſt patri. In forma ſerui, etiam ſeipſo minor eſt. Non ergo immeritò ſcriptura dicit vtrunq;, ſcilicet, & æqualem patri filium, & patrẽ maiorẽ filio. Illud enim propter Dei formã, hoc autẽ propter formam ſerui intelligitur.] De hoc eodem 2. lib. de Trin. Aug. ait, [Dei filius eſt æqualis patri ſecundum Dei formam, in qua eſt: & minor patre ſecundum formã ſerui quam accepit: in qua non modò patre, ſed etiam ſpiritu ſancto: nec hoc tantùm, ſed etiam ſeipſo minor inuentus eſt.] Propter quod, vt idem in libro epiſtolarũ, [non tantùm patre, ſed etiam ſeipſo & ſpiritu ſancto minor factus eſt, & etiam minoratus paulò minus ab angelis.] Eſt ergo Dei filius, vt ipſe ait 1. lib. de Trinit. Deo patri in natura æqualis, habitu minor, id eſt, in forma ſerui quam accepit. His autoritatibus oſtenditur apertè filius ſecundum formam ſerui minor patre, & ſeipſo, & ſpiritu ſancto.

Cap. 7. et 8. & 11.

Ioan. 14. d Phil. 2. a

Cap. 1. et ſimiliter de Verbis Domini, ſermone 58. Tomo 2. epiſt. 66. ad Maximinũ medicũ, quæ incipit, Domino eximio.

HILARIVS ALITER DICIT, SCILICET, QVOD

E pater ſit maior, nec filius tamen minor.

Hilarius aũt dicere videtur, quòd pater maior ſit filio, nec tamẽ filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter autoritatẽ, quia in eo eſt autoritas generationis: ſecundum quam dicit: Pater maior me eſt. Et Apoſtolus, Donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen. Cùm ergo ait, Pater maior me eſt. hoc eſt, aſi diceret, Donauit mihi nomen. [Si ergo, inquit Hilarius 9. lib. de Trin. donantis autoritate pater maior eſt, nũquid per doni confeſsionẽ filius minor eſt? Maior itaq; donans eſt, ſed minor iam non eſt cui vnum eſſe donatur. ait enim, Ego & pater vnum ſumus. Si non hoc donatur Ieſu, vt confitendus ſit in gloria Dei patris, minor patre eſt: ſi autẽ in ea gloria ei donatur eſſe qua pater eſt, habes & in donãtis autoritate, quia maior eſt: & in donati confeſsione: quia vnum ſunt. Maior itaque pater & filio eſt, & planè maior: cui tantùm donat eſſe, quantus eſt ipſe, cui innaſcibilitatis eſſe imaginẽ ſacramẽto natiuitatis impartit, quem ex ſe in forma ſua generat.] Audiſti Lector quid ſuper hoc dicat Hilarius: cuius verba vbicunque occurrerint diligenter nota, piéque intellige.

Post libri medium.

Ioan. 14. Philip. 2 e

Ioan. 1. f.

Hilar. ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, QVA *inuisibiliter mittitur.*

DISTINCTIO XVII.

De inuisibili spiritus sancti missione.

A IAM nunc accedamus ad assignandam missionem spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in trinitate persona, (vt suprà ostensum est) à patre & filio ac seipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

PRAEMITTITVR QVIDDAM AD HANC OSTENSIO-

B nem necessarium, scilicet, quòd spiritus sanctus est charitas, qua diligimus Deum & proximum.

Hic Magister cõmuniter non tenetur, vt videre est in erroribus sequelis.

Hoc autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præmittẽdum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictum quidem est suprà, & sacris autoritatibus ostensum, quòd spiritus sanctus amor est patris & filij, quo se inuicem amant, & nos. His autem addẽdum est, quòd ipse idem spiritus sanctus est amor siue charitas, qua nos diligimus Deum & proximum: quæ charitas cùm ita est in nobis, vt nos faciat diligere Deum & proximum, tunc spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit: quia ipsa dilectio Deus est, id est, spiritus sanctus.

1. Ioan. 4. c

C AVTORITATIBVS ITA ESSE CONFIRMAT.

Ne autem in re tanta aliquid de nostro influere videamur sacris autoritatibus quod dictum est corroboremus. De hoc Augustinus in 8. lib. de Trinit. ait, [Qui proximum diligit, consequens est, vt ipsam præcipuè dilectionem diligat. Deus autem dilectio est. consequens ergo est, vt præcipuè Deum diligat.] Item in eodẽ, [Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apost. Vt quid ergo imus & currimus in sublimia cœlorum, & ima terrarũ, quærentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus. Nemo dicat, non noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit.] Ecce iam potes notiorem Deum habere quàm fratrem. Planè notiorem, quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quantò ergo saniores sumus à tumore superbiæ, tantò sumus dilectione pleniores: & quo nisi Deo, plenus est, qui plenus est dilectione. His verbis satis ostendit Augustinus, quòd dilectio ipsa qua diligimus Deum vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodem libro subdit, dicens, [Dilectionem, quantum commendat Ioannes Apostolus, attendamus. Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est quòd iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, vtique perfectus est. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissimè enim in eadem epistola paulò pòst ait, Ita dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognouit Deum, Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista contextio satis apertè declarat eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio, est qua diligimus inuicem) non solùm ex Deo, sed etiam Deum esse, tanta autoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cùm ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem, nec fieri potest vt eandem dilectionem non præcipuè diligamus, qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item, qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione,

Cap 7. circa medium.

1. Ioan. 4. c

Augustin. lib. prædicto, cap. 7. & 8.

1. Ioan. 2. b

Lib. & ca. eisdem.

1. Ioan. 4. b

one, non est in deo, quia Deus dilectio est.] Ecce apertè dicit, fraternam dilectionem deum esse. *Paulo infe-rius. in. c. 8.*

QVOD FRATERNA DILECTIO CVM SIT DEVS, NON

D est pater, vel filius, sed tantùm spiritus sanctus.

Cùm autem fraterna dilectio sit Deus, nec pater est, nec filius, sed tantùm spiritus sanctus, qui propriè in trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vnde Augu. in 15. lib. de tri. [Si in donis Dei nihil est maius charitate, & nullum est maius donum Dei quàm spiritus sanctus, quid consequentius est, quàm vt ipse sit charitas, quæ dicitur & deus & ex Deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo est Et paulò post, Deus dilectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse deum, quam dixit ex deo, Deus ergo ex deo est dilectio.] Item in eodem: [Ioannes volẽs de hac re apertius loqui. In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus de quo dedit nobis, facit nos in deo manere, & ipsum in nobis. hoc autem facit dilectio. Ipse est ergo deus dilectio. Ipse igitur significatur vbi legitur, deus dilectio est.] Ex his ergo apparet, quòd spiritus sanctus charitas est.

Cap. 19. circa finem. Aug. lib. de tri. eodẽ ca. 17.

1. Ioan. 4. b

Eodem cap.

QVOD NON EST DICTVM PER CAVSAM ILLVD,

E deus charitas est, sicut illud, tu es patientia mea & spes mea.

Sed ne fortè aliquis dicat illud esse dictũ per expressionem causæ, Deus charitas est, eo scilicet quòd charitas sit ex deo, & non sit ipse deus sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes, & non quòd ipse sit ista, sed quia ista ex deo sunt: occurrit Augustinus ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa, in 15. lib. de trin. dicens, [Non dicturi sumus charitatem non propterea esse dictam Deum, quòd ipsa charitas sit vlla substantia quæ dei digna sit nomine, sed quòd donum sit dei: sicut dictum est de Deo, Tu es patientia mea. Nõ vtique ideo dictum est, tu es patientia mea, quòd Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi, Ab ipso est patientia mea. Hunc enim sensum facilè refellit scripturarum ipsa locutio. Tale est enim, Tu es patientia mea, quale est, Domine spes mea, & Deus meus misericordia mea: & multa similia. Non est autem dictum, Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut Deꝰ charitas mea, sed ita dictum est, Deus charitas est, sicut dictum est, Deus spiritus est. Hoc qui non discernit intellectum à domino, non expositionem quærat à nobis. Non enim apertius quicquam possumus dicere, Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quòd spiritus sanctus charitas est, qua diligimus Deũ & proximũ: vnde facilius est nobis ostendere quomodo spiritus sanctus mittatur siue detur nobis.

Cap. 17.

Aug. in 15. lib. de trin. cap. 17.

1. Ioan. 4. c.

Ioan. 4. c.

Psal. 70.

Psal. 61.

Psal. 58. & 90.

QVOMODO SPIRITVS SANCTVS MITTATVR VEL

F detur nobis.

Tunc enim mitti vel dari dicitur, cùm ita in nobis est, vt faciat nos diligere deum & proximum: per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Vnde Augustin. hunc missionis modum insinuans 15. lib. de trin. ait, [Deus spiritus sanctus, qui procedit ex Deo, cùm datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligat deum, nisi ex deo.] Ecce quomodo datur vel mittitur nobis spiritus sanctꝰ secundum quod dicitur datum, siue donum. Quod donum commendat Aug. explanans apertius quomodo detur, in eodem libro: [Dilectio, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait Apostolus per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullum est isto dono dei excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni & filios perditionis. Dantur & alia per spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tãtum impartiatur cuiquam spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexteram.

Cap 17.

Idẽ vbi suprà, ca. 17. & 18.

Rom. 5. a.

Neque

Matth.15.c. Quomodo spiritus sanctus detur, hic notatur. 1.Cor. 13.a.

Neque spiritus sanctus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem, quam qui non habuerit, etsi loquatur omnibus linguis: & habuerit prophetiã & omnẽ scientiã, & omnem fidem, & distribuerit omnem substantiam suam, & tradiderit corpus suũ ita vt ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt. Ipsa verò dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen est vtrunque) perducit ad regnum. Dilectio ergo quæ Deus est, & propriè ex deo est, spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quam nos tota inhabitat trinitas. Quocirca rectissimè spiritus sanctus: cùm sit Deus, vocatur etiam donum dei. Quod donum propriè quid nisi charitas intelligendum est: quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum.]Ecce hic aperitur quod suprà dictum erat, scilicet quòd charitas sit spiritus sanctus, & donum excellenti⁹: & quomodo hoc donum, id est spiritus sanctus detur nobis, scilicet cũ ita impartitur alicui, id est ita habet esse in aliquo, vt eum faciat dei & proximi amatorem. Quod cùm facit, tunc dari dicitur siue mitti alicui: & tunc ille dicitur propriè habere spiritum sanctum.

VTRVM CONCEDENDVM SIT, QVOD SPIRITVS SANCTUS augeatur in homine, vel magis vel minus habeatur vel detur.

G

Hic quæritur, si charitas spiritus sanctus est, cùm ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuersa tempora habeatur, vtrùm concedendum sit quòd spiritus sanctus augeatur vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur? Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur: Deus autem omnino immutabilis est. Videtur ergo quòd vel spiritus sanctus non sit charitas, vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item charitas & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat: Si ergo spiritus sanctus charitas est, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Sed quomodo datur non habenti, cũ ipse vt Deus sit vbique, & in omnibus creaturis totus: & quomodo plenius datur vel habetur sine sui mutatione?

An spũs sanctꝰ detur habenti & nõ habenti. Luc.19.d.

RESPONSIO AD PRIMAM QVAESTIONEM.

H

His itaque respondemus, dicentes quòd spiritus sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis vel minꝰ, sed in homine vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minus datur vel habetur: sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qũi tamen in se nec magnificatur nec exaltatur. Vnde propheta: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quem locum ait autoritas. [Deus non in se, sed in corde hominis grandescit.] Sic ergo spiritus sanctus homini datur, & datus amplius datur, id est, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis existit.

Hic ponit illius dubij solutionem.

Psal. 63. In antiquo habetur Cassiodori.

RESPONSIO AD SECVNDAM.

I

Cumq; vbique sit & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes spiritum sanctũ habent, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

AVTORITATE CONFIRMAT VTRANQVE RESPONSIONEM.

K

Vt autem certius fiat quod diximus, autoritate confirmemus, quòd spiritus sanctus magis ac minus percipiatur, & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti vt plus habeatur, Aug. ostendit super Ioannem dicens. [Sine Spiritu sancto cõstat nos christum non diligere, & eius mandata seruare non posse: & id nos posse atq; agere tãtò minus, quãtò illũ percipimus minus: tantò verò amplius, quantò illum percipimus amplius. Ideoq; non solum non habenti, verum etiam habenti non incassum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autem

Hic ponit cõfirmationẽ prædictæ cõclusionis. Tomo.9. Tract.a.74. super illo. Si diligatis me &c.

autem, vt amplius habeatur. Nam si ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, sanctus Helisæus sancto Heliæ non diceret, Spiritus qui est in te, duplo sit in me. 4.Reg.2.b.

In libro Regum legitur sic. Helias ad Heliẑeum dixit, postula quod vis & faciam tibi antequam tollar à te, dixitq; Heliẑeus, obsecro vt fiat spiritus tuus duplex in me, quod ibidem sic exponitur. Helias spiritu prophetali & operatione miraculorum excellenter pollebat: geminam ergo gratiam quam Heliẑeus in magistro vigere cognoscebat, sibi tribui rogabat, vnde patet quòd non esse discipulus supra magistrum postulauit.

Christo autem qui est dei filius, non ad mensuram datus est spiritus. Neque enim sine gratia spiritus sancti est mediator dei & hominum homo Christus: quòd enim est vnigenitus dei filius æqualis patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quòd aũt in vnitatẽ personæ vnigeniti assumptꝰ est homo, gratię est, nõ naturę. Cæteris autẽ ad mẽsurã datur, & datus additur, donec vnicuiq; pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expresse habes quòd spiritus sanctus magis & minus datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur: quia spiritus sanctus est charitas quæ non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Imò, vt verius & magis propriè loquar, homo in ea proficit & deficit aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere vel deficere: quæ tamen nec proficit nec deficit in se, quia deus est. vnde Aug. in homilia 9. super epistolam Ioan. ait, [Probet se quisque quantum in illo profecerit charitas, vel potius quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas deus est, nec deficit nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis.] Ecce quomodo intelligendum sit cùm dicitur spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus: sic & alia huiusmodi. 1.ad tim.2.b. Ioan 3.d. Tom.9. Tractatu.9. In principio eiusdem.

QVOD ALIQVI DICVNT SPIRITVM SANCTVM NON esse charitatem qua diligimus deum & proximum.

L

Suprà dictum est, quòd spiritus sanctus charitas est patris & filij, qua se inuicem diligunt & nos: & ipse idem est charitas quæ diffunditur in cordibus nostris ad diligendum deum & proximum. Horum alterum omnes catholici concedunt, scilicet quòd spiritus sanctus sit charitas patris & filij. Quòd autem ipse idem sit charitas qua diligimus Deum & proximum, à plerisque negatur. Dicunt enim. Si spiritus sanctus charitas est patris & filij & nostra, eadem ergo charitas est qua Deus diligit nos, & qua nos diligimꝰ eũ. Hoc autẽ sanctorum autoritates negare videntur. Dicit enim August. in libro de spiritu & litera. [Vnde est dilectio, nisi vnde & ipsa fides, id est, à spiritu sancto? Non esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per spiritum. Charitas autem Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dicitur, qua nos iusti eius munere efficimur: & domini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit.] His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatẽ, qua nos Deꝰ diligit, & qua nos diligimꝰ. Et sicut iustitia nostra dicitur dei, nõ quòd ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit, similiter & fides, & salus: sic videtur dicta Dei charitas quæ est in nobis, nõ quòd ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem August. lib.15. de trin. ait, [Cùm Ioannes commemorasset dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit filium suum liberatorem pro peccatis nostris.] Ecce & hic videtur manifestè diuidere dilectionem qua nos diligimus Deum, ab ea qua ipse diligit nos. Si ergo, inquiunt, spiritus sanctus dilectio est qua deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, imò duo diuersa est, quod absurdum & à veritate longè est. Non est ergo dilectio, qua diligimus, sed qua Deus tantùm diligit nos. Hac dist. li. c. Rom.5.a. Autoritates quæ videtur pro eis facere. Tomo.3.ca. 22.in fine cap. Ca.17. 1.Ioan.4. Ex verbis autoritatũ argumentũ do procedit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONSIO AD PRAEDICTA, DETERMINANS autoritates.

M His reſpondemus prædictarum autoritatum verba determinantes hoc modo, Charitas dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua ipſe nos diligit, ſed qua nos diligere facit &c. His verbis non diuiditur nec diuerſa oſtenditur charitas qua deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: ſed potius cùm ſit vna & eadẽ charitas, & dicatur ipſa dei charitas, & diuerſis de cauſis & rationibus Dei charitas appellari in ſcriptura oſtenditur. Dicitur enim dei charitas, vel quia deus ea diligit nos, vel quia nos ea ſuos dilectores facit.

De ſpiritu & litera. ca. 32.

N DETERMINATIO PRIMAE AVTORITATIS.

Cùm ergo ab Apoſtolo dicitur charitas Dei diffundi in cordibus noſtris, nõ eſt dicta charitas Dei qua diligit nos, ſed qua facit nos diligere, id eſt nõ ibi appellatur charitas Dei, eo quòd Deꝰ nos ea diligit, ſed eo quòd nos ea ſui dilectores facit. Et quòd ea ratione poſsit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex ſimili genere locutionis oſtenditur: ſicut dicitur iuſtitia Dei qua nos iuſtificat, & domini ſalus quanos ſaluat: & fides Chriſti qua nos fideles facit.

Rom. 5. a.
Pſal. 18.
Pſal. 31.
Gal. 2.

O DETERMINATIO SECVNDAE.

Similiter & aliam exponimus autoritatem, vbi ait dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, ſed qua ipſe dilexit nos: acſi diceret, commemorat dilectionem Dei, non ſecundum quòd ea nos diligimus Deum, ſed ſecũdum quod ipſe ea diligit nos.

Ex. li. 16. de tri. ca. 17.

P ALIVD OBIICIVNT.

Sed aliud eſt, inquiunt, quod magis vrget, dixit enim ſuprà Aug. quòd dilectio eſt à ſpiritu ſancto, à quo fides. Sicut ergo fides non eſt ſpiritus ſanctus à quo eſt, ita nec charitas. Quomodo ergo ſpiritus ſanctus eſt, ſi ab ipſo eſt? Nam ſi ab ipſo eſt, & ipſe eſt, ergo ſpiritus ſanctus à ſeipſo eſt. Ad quod dicimus. Spiritus ſanctus quidem à ſeipſo non eſt, ſed tamen à ſeipſo datur nobis, vt ſuprà dictum eſt: dat enim ſeipſum nobis ſpiritus ſanctus Et ex hoc ſenſu dictũ eſt, quòd charitas ab ipſo eſt in nobis, & tamen ipſa ſpiritus ſanctus eſt. Fides autem eſt à ſpiritu ſancto, & non eſt ſpiritus ſanctus, quia donum vel datum ſolũmodo eſt, non deus dans.

Lib. de ſpũ & litera ca. 32. in tom. 3. Reſponſio. Diſt. 15. lute ra. a.

Q QVOD ALIAS INDVCVNT RATIONES ET AVTORITATES ad idem probandum.

Alias quoque inducunt rationes ad idem oſtendendum, ſcilicet, quòd charitas non ſit ſpiritus ſanctus, quia charitas affectio mentis eſt & motus animi: ſpiritus ſanctus verò non eſt affectio animi vel motus mentis, quia ſpiritus ſanctus immutabilis eſt & increatus: non eſt ergo charitas.

R QVOD CHARITAS EST MOTVS VEL AFFECTIO ANIMI

Quòd autem charitas ſit affectio animi, & motus mentis, autoritatibus confirmant. Dicit enim Aug. 3. li. de doct. Chriſtiana. [Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum: & ſe ac proximo propter Deum.] Idem in li. de moribus eccleſiæ catholicæ, tractãs illud verbum apoſtoli, Nec mors nec vita poterit nos ſeparare à charitate Dei, [Charitas Dei, inquit, hic dicta eſt virtus quæ animi noſtri rectiſsima affectio eſt, quæ coniungit nos deo, qua eum diligimus.] Ecce his verbis exprimitur, quòd charitas eſt affectio & motus animi: ac per hoc non videtur eſſe ſpiritus ſanctus.

Cap 10. Cap. 11. Rom. 8.

S RESPONSIO DETERMINANS AVTORITATES.

Ad quod dicimus hoc ita dictum eſſe ſicut dicitur, Deus eſt ſpes noſtra & patientia noſtra, quia facit nos ſperare & pati. ita charitas dicitur eſſe motus ſiue affectio animi, quia per eam mouetur & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris ſi charitas, cùm ſit ſpiritus ſanctus, dicatur motus mentis: cùm

cùm etiam in libro Sapientię dicatur de ſpiritu ſapientiæ, qui attingit à fine vſq; ad finẽ, qui eſt actus mobilis, certꝰ, incoinquinatus. Quod nõ ideo dicitur, quòd ſapientia ſit mobile aliquid, vel actus aliquis: ſed quia ſui immobilitate omnia attingit, non locali motu, ſed vt vbique ſemper ſit, & nuſquã incluſa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, nõ quòd ipſa ſit motus vel affectio vel virtus animi, ſed quia per eam quaſi eſſet virtus, afficitur mens & mouetur. Sed ſi charitas ſpiritus ſanctus eſt, qui operatur in ſingulis prout vult, cùm per eum mẽs hominis afficiatur & moueatur ad credendum vel ſperandum, & huiuſmodi, ſicut ad diligendum: quare non ſic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendum vel ſperandum, ſicut ad diligendum? Ad quod ſanè dici poteſt, quia alios actus atque motus virtutum operatur charitas, id eſt, ſpiritus ſanctus mediantibus virtutibus quarum actus ſunt, vtpote actum fidei, id eſt credere fide media, vt actũ ſpei, id eſt ſperare media ſpe. Per fidẽ enim & ſpẽ prædictos operatur actus Diligendi verò actum per ſe tantùm, ſine alicuius virtutis medio operatur, id eſt diligere. Aliter ergo hunc actum operatur quàm alios virtutum actus. Ideoq; differenter de hoc & de aliis loquitur ſcriptura, quæ iſtum ſpecialiter charitati tribuit. Eſt ergo charitas verè ſpiritus ſanctus: vnde Auguſt. pręmiſſum verbum Apoſtoli tractans in eodem libro charitatem, dicit eſſe bonum, quo nil melius eſt: & per hoc, ipſam eſſe Deum ſignificat dicens, [Si nulla res ab eius charitate nos ſeparat, quid eſſe non ſolùm melius, ſed etiam certius hoc bono poteſt?] Ecce dicit, quia charitate nihil melius eſt. Charitas ergo ſpiritus ſanctus eſt qui Deus eſt, & donum dei, ſiue datum: qui diuidit ſingulis fidelibus dona, nec ipſe diuiditur, ſed indiuiſus ſingulis datur. Vnde Aug. vbi Ioannes dicit nõ ad menſuram Chriſto dari ſpiritum, ait, [Cæteris verò diuiditur, non quidem ipſe ſpiritus, ſed dona eius.]

Sap. 8. a

Magiſter hic non tenetur

De moribus eccleſiæ c. 11. Rom. 8.

1. Co. 12. Tom. 9. tractatu 74. circa expoſitionẽ illius, non enim ad mẽſurã dat deus ſpiritũ

T AN CONCEDENDVM SIT QVOD PER donum dentur dona.

Hic quæritur, cùm ſpiritus ſanctus per quem diuiduntur dona, ipſe ſit donũ: vtrùm concedendum ſit quòd per donũ diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum quod eſt ſpiritus ſanctus, ſingulis propria diuiduntur, & ipſum communiter omnes boni habent: vnde Augu. 15 lib. de trin. ait. [Per donum quod eſt ſpiritus ſanctus, in commune omnibus membris Chriſti multa dona, quæ ſunt quibuſque propria, diuiduntur. Non enim ſinguli quique habẽt omnia, ſed hi illa, alij alia: quanuis ipſum donum à quo cuique propria diuidũtur, omnes habeant, id eſt ſpiritũ ſanctum.] Ecce apertè dicit, per donum dona donari.

1. Cor. 12. b

Cap. 19. 1. Cor. 12. b

VTRVM EADEM RATIONE SPIRItus ſanctus dicatur donum & datum ſiue donatum.

A DISTINCTIO XVIII.

PRÆTEREA diligenter conſiderandum eſt, cùm ſpiritus ſanctus dicatur donum & datum, vtrùm & eadem ratione vtrunque nomen ei conueniat: quod vtique videri poteſt.

De tẽporali proceſſione ſpiritus ſancti, quantũ ad proprietatem per quam natus eſt temporaliter procedere. Cap. 19.

B QVARE ITA ESSE VIDETVR.

Cùm enim idem ſit ſpiritum ſanctum dari, & ſpiritum ſanctum donari, ex eadem ratione videtur ſpiritus ſanctus dici datum & donum. Hoc etiam videtur Aug. ſignificare 15. lib. de trin. cùm ait, [Spiritus ſanctus intantum donum dei eſt, inquantum datur eis quibus datur: apud ſe autem deus eſt, etſi nemini datur.] Ecce apertè dicit ſpiritum ſanctum donum appellari, quia datur. Si autem

Bibliotheca
Facultatis Philosophiae
Provinciae Cast. Orientalis Si.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex eo tantùm appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donũ, quia non datur nisi ex tempore.

C RESPONSIO QVARE DATVM SIVE DONATUM dicatur spiritus sanctus.

Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus & donum dicitur & datum siue donatum: sed datum siue donatum ex eo tantùm dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantùm ex tempore.

D HIC QVARE DONVM.

Quid sit filio esse à patre & spiritu sancto. Cap. 20.

Donum verò dicitur non ex eo tantùm quòd donetur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno: vnde & ab æterno fuit donum. Sempiternè enim donũ fuit, non quia daretur, sed quia processit à patre & filio. Vnde August. 4. lib. de trin. ait. [Sicut natum esse est filio à patre esse: ita spiritui sancto donũ Dei esse est à patre & à filio procedere.] Hic apertè ostenditur quòd spiritus sanctus eo donum est, quòd procedit à patre, & à filio: sicut filius eo est à patre, quòd natus est ab eo. Non enim idem est filio esse à patre, & spiritui sancto, id est non ea proprietate filius dicitur esse à patre qua spiritus sanctus. Nam filius dicitur esse à patre, quia genitus est ab eo: Spiritus sanctus verò dicitur esse à patre & à filio, quia spiritus sanctus est donũ patris & filij, id est, quia procedit ab vtroq;. Eo enim dicitur spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde Augustinus in 5. libro de Trin. ait, [Spiritus sanctus, qui non est trinitas, sed in trinitate intelligitur, in eo quod propriè dicitur spiritus sanctus, relatiuè dicitur, cùm & ad patrem & filium refertur: quia spiritus sanctus & patris & filij spiritus est: sed ipsa relatio nõ apparet in hoc nomine. Apparet autem cùm dicitur donum Dei: donum est enim patris & filij. quia & à patre procedit & à filio.] Ecce his verbis apertè ostenditur, eadem relatione dici spiritum sanctum, & donum. Donũ aũt, quia procedit à patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur spũs sanct⁹ vel donũ, processio ipsa est, de qua pòst plenius agemus cum aliis. Cùm ergo ab æterno processerit ab vtroq;, & ab æterno donũ fuit: nõ ergo spiritus sanctus eo tantùm dicitur donũ, quia donatur: nã & antè fuit donũ quàm donaretur: vnde August. 5. lib. de Trini. [Semper spiritus sanctus procedit, & non ex tempore, sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat: vt esset donabile, iam donũ erat antequam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cùm dicitur donũ: aliter cùm dicitur donatum: nam donum potest esse etiam antequam detur, donatum autem, nisi datum fuerit nullo modo dici potest. Sempiternè ergo spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum.] His verbis apertè ostenditur, quòd sicut spiritus sanctus ab æterno procedit, ita ab æterno donum est: non quia donaretur à patre filio, vel à filio patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

Cap. 11.

Lib. et cap. eisdem. Hac distin. litera. g. & sequẽtibus, & Distinc. 26. & 29. Ca. 15. Quòd semper procedit spiritus sanctus.

E QVAERITVR CVI DONABILIS.

Sed quæritur, cui donabilis, vtrùm patri & filio, an tantùm nobis qui nõdum eramus? Si aũt nõ erat donabilis patri & filio, sed tantùm nobis, & ex eo donũ, erat, quia sic donabilis procedebat, videtur quòd filius semper eadem ratione donum fuerit: quia ab æterno processit à patre donabilis nobis in tempore: nam & de filio legitur, quòd datus est nobis. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus nobis tantùm non patri vel filio donabilis processit, sicut & nobis tantùm datus est. Et filius verè datus est nobis, & ab æterno processit à patre, nõ vt donabilis tãtùm, sed vt genitus, qui & donari posset. Processit ergo vt genius & donabilis, sed spiritus sanctus nõ procedit vt genitus, sed tantùm vt donũ. Donũ aũt semper fuit, non solùm quia donabilis, sed quia ab vtroq; processit, & donabilis fuit. Vnde Aug. 5. lib. de Trinit. ait, [Eo ipso quod daturus erat eum Deus, iam donum erat, etiam antequam daretur,] & ideo donabilis est, sed aliter donabilis quàm

Esaiæ. 9. b

Cap. 14. circa finem.

quàm filius: nã & aliter datur, & aliter processit quàm filius. Filij enim processio genitura est, vel natiuitas: spiritus sancti verò processio natiuitas non est: vtraq; verò ineffabilis est.

F QVOD SICVT FILIVS NASCENDO ACCEPIT NON tãtùm vt esset filius, sed etiam essentia: ita & spiritus sanctus procedẽdo accepit non tantùm vt esset donum, sed etiam vt esset essentia.

Et notandum, quòd sicut filius nascendo accepit non tantùm vt filius sit, sed omnino vt sit, & vt ipsa substantia sit, & spiritus sanctus à patre & filio procedendo, accepit non tantùm vt spiritus sanctus sit, vel donum, sed etiam vt omnino sit, & vt substantia sit: quod vtique non accepit ex eo quod datur: nã cùm non detur nisi ex tempore, si hoc haberet ex eo quod datur, accepisset ergo ex tempore vt esset. Vnde Augustinus 5. lib. de Trinit. [Filius non hoc tantùm habet nascendo, vt sit filius, sed omnino vt sit. Quæritur ergo, vtrùm spiritus sanctus eo quòd datur, habeat nõ tantùm vt donũ sit, sed omnino vt sit? Quod si non nisi quia datur.] id est, si non habet esse nisi eo quòd datur, [sicut filius nascendo habet, nõ tantùm vt sit filius, quod relatiuè dicitur, sed omnino vt sit ipsa substantia: quomodo iam spiritus sanctus erat ipsa substantia, cùm non prius daretur quàm esset cui daretur?] Non ergo eo quòd datur, sed procedẽdo habet vt sit donum, & vt sit essentia: sicut filius non eo quòd datus est, sed nascendo accepit non tantùm vt sit filius, sed vt essentia. Vnde Augustinus 15. lib. de Trint. ait, [Sicut filio præstat essentiam sine initio temporis sine mutabilitate naturæ de patre generatio: ita spiritui sancto præstat essentiam sine vllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ de vtroque processio.]

Cap. 15.

Cap. 16.

G QVOD EX PRAEDICTIS VIDETVR, QVOD filius non tantùm sit filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & spiritus sanctus processione.

Hic oritur quæstio: Si filius nascendo habet nõ tantùm vt sit filius, sed vt sit essentia, & spiritus sanctus procedendo non tantùm vt sit donum, sed vt sit essentia, ergo & filius natiuitate essentia est, & spiritus sanctus processione est essentia: cùm alibi dicatur, quòd nec pater eo pater est quo deus, nec filius eo filius quo deus: nec spiritus sanctus eo donũ quo Deus: quia, vt ait Aug. 7. lib. de trin. [His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia.] vnde pòst plenius agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec filius natiuitate essentia est, sed tantùm filius: nec spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantùm: & tamen vterque & ille nascendo, & iste procedendo accepit vt esset essentia. Non enim, vt ait Hilarius 5. lib. de Trini. per defectionem, aut protẽsionem aut deriuationem ex Deo Deus est, sed ex virtute naturę in naturam eandẽ natiuitate subsistit filius:] & ex virtute naturæ in naturam eandem processione subsistit spiritus sanctus.

Cap. 2. Distim. 26. 27. & 29. Responsio. Pene in calce libri.

H EXPONIT VERBA HILARII.

Quod ita intelligi potest, Ex patre, qui est virtus ingenita, naturam quam habet eandem filius. natiuitate, id est, nascendo, & spiritus sanctus processione, id est, procedendo habet. Vnde ipse idem apertius eloquens, quod dixerat aperit dicens, [Natiuitas, inquit, Dei, non potest non eam de qua profecta est, tenere naturam. Non enim aliud quàm Deus subsistit, quod nõ aliunde quàm de Deo subsistit.] Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum sit illud, [De patre generatio præstat essentiam filio, & de vtroq; processio præstat essentiam spiritui sancto. Non quia ille essentia sit filius, & iste essentia sit spiritus sanctus, imò proprietate personali: sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiam habet eandem, & totam quæ in patre est.]

Ibidem paulo inferius.

Ex Aug. 15. lib. de Trin. cap. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVOD SPIRITVS SANCTVS DICITVR DONUM & donatum, secũdum duos prædictos modos
I processionis.

Distin.14. Ex prædictis patet, quòd spiritus sanctus sempiternè donum est, & temporaliter datum vel donatum. Ex quo apparet illa distinctio geminæ processionis, de qua suprà egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum vel datum, secundum alteram verò dicitur donum.

SECVNDVM HOC QVOD DONVM EST, REFERtur ad patrem & filium: secundum quod datum, ad eum
K qui dedit, & ad eos quibus datum est.

Et secundum hoc quòd sempiternè donum est, refertur ad patrem & filium: secundùm hoc verò quod dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur esse qui dat, & illorum quibus datur. Vnde Augustinus 5.lib.de Trini.ait, [Quod datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaq; spiritus sanctus nõ tantùm patris & filij qui dederũt, sed etiam noster dicitur qui accepimus. Spiritus ergo & Dei est qui dedit, & noster qui accepimus. non ille spiritus noster quo sumus: quia ipse est spiritus hominis qui in ipso est: quamuis & illum spiritum qui hominis dicitur, vtique accepimus: sed aliter iste, aliter ille noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus vt essemus, aliud quod accepimus vt sancti essemus. Quòd autem spiritus sanctus noster dicatur, scriptura ostendit. Scriptũ est enim de Ioanne, quòd in spiritu Heliæ veniret: Ecce dictus est Heliæ spiritus quem accepit Helias, scilicet spiritus sanctus. Et Mosi ait Dominus, Tollam de spiritu sancto quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus est spiritus Mosi.] Pater igitur: quia spiritus sanctus noster dicitur spiritus: sed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt sancti essemus. Spiritus verò creatus ad hoc est datus, vt essemus.

Cap.14.

Quòd aliter spiritus sanctus dicitur noster, aliter naturalis.

1. Cor. 1. b
Lucæ 1. b
Num. 11. d

AN FILIVS CVM SIT NOBIS DATVS POSSET
L dici noster vt spiritus sanctus.

Hic quæritur, vtrùm & filius cùm sit nobis datus, dicatur, vel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia filius dicitur noster panis, noster redemptor, & huiusmodi. sed non dicitur noster filius, quia filius dicitur tantùm relatiuè ad eum qui genuit. Et ideo noster filius non potest dici, sed patris tantùm. In eo autem quòd dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus est refertur: vt & spiritus sanctus, qui etiam cùm in scriptura (vt suprà dictum est) dicatur spiritus noster, vel spiritus tuus: vel illius (vt de Mose & Helia dictum est) nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici, spiritus sanctus noster, vel tuus, vel illius, sed spiritus noster, vel tuus, vel illius, quia spiritus sanctus eo dicitur quo donum: & vtrunque relatiuè dicitur ad patrem & ad filium, & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato vel dato. Cùm verò donum accipitur eo modo quo spiritus sanctus donum patris & filij dicitur, non hominis, ita & filius sub hac appellatione non potest dici noster, vt dicatur filius noster, sicut nec dicitur spiritus sanctus noster: & tamen de filio dicitur panis noster: & de spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit nobis dat? iste noster spirit?, quia nobis inspiratur à patre & filio, & in nobis spirat sicut vult. Vnde Aug.5.lib.de trin.ait. [Quod de patre natum est, ad patrem solùm refertur cùm dicitur filius. Et ideo filius patris est, & non noster. Dicimus tamen & panem nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum.]

Matth.6
Quòd nõ dicitur spiritus sanctus noster, sed spũs noster.
Proximo pa ragrapho.

Cap 14
Mat.6. b et
Lucæ.11.4

VTRVM SPIRITVS SANCTVS AD SEIPSVM
M referatur.

Parag. K. Post hæc quæritur, vtrùm spiritus sanctus ad seipsum referatur: hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum qui datur: & spiritus sanctus datur à seipso, vt prædictum est, ergo refertur ad seipsum. Huius quæstionis determinationem in posterum deferimus, donec tractemus de his quæ relatiuè dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur.

& dist. 15. paragr. a.

Dist. 30. parag c.

HIC DE AEQVALITATE TRIum personarum.

A DISTINCTIO XIX.

De proprietatibus & cõditionib⁹ quodãmodo essentialib⁹, & quodam modo personalibus trinitatis. Cap.1.

NVNC postquam coæternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim catholica sicut coæternas, ita & coæquales tres personas asserit. Æqualis est enim in omnibus patri filius, & patri & filio spiritus sanctus. Quia (vt Augustinus libro de Fide ad Petrum breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet.) [nullus horum alium aut præcedit æternitate aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec filio, nec spiritu sancto (quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior est pater, nec filius spiritu sancto. Æternum quippe & sine initio est, quòd filius de natura patris extitit: & æternum, ac sine initio est, quòd spiritus sanctus de natura patris filiúque procedit. Ob hoc ergo tres vnum rectè credimus, & dicimus Deum: quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturaliter est trium personarum diuinitas.] Ecce breuiter assignauit Augustinus, in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet, quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.

QVOD AETERNITAS, ET MAGNITVDO, ET POtestas in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi
B diuersa.

Cumque enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen vnum & idem sunt, scilicet, essentia diuina simplex & incommutabilis. Vnde Augustinus libro septimo de Trinitate, [Non alio magnus, alio Deus est: sed eo magnus quo Deus: quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe eius magnitudo est, quæ virtus. & eadem essentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius simul vna essentia, & vna magnitudo.] Ita etiam & potentia Dei, essentia diuina est. Vnde Augustinus septimo libro Confess. [Voluntas & potentia Dei Deus est.] Æternitas quoque Dei essentia diuina est. Quod Augustinus ostendit super illum locum Psalmi, In generatione & generationem anni tui. [Est generatio generationum quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, id est, sanctis. In illa erunt anni Dei, qui non transeunt, id est, æternitas Dei. Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse, sed anni Dei, æternitas Dei est. Æternitas verò ipsa Dei substantia est, nihil habens mutabile.] Inconcussè ergo teneamus quòd vnum & idem est, scilicet, essentia diuina, Dei æternitas, potentia, magnitudo: & tamen consuevit scriptura hæc & his similia quasi distinctè ponere. In his ergo verbis trium personarum æqualitatem breuiter complexus est Augustinus, Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia superat. Quod autem æternitate aliqua trium personarum alium non excedat, suprà ostensum est, vbi coæternitas trium personarum insinuata est.

Cap 1. Quòd magnitudo est Dei essentia
Quòd potentia Dei Deus est. Cap.4. Psal.100

Quòd æternitas Dei Deus est. Suprà egit de æternitate, dist. 9. & 15.

HIC

Universidad de Deusto
Biblioteca

HIC DE MAGNITVDINE, QVOD EA ALIQVA
C personarum aliam non excedit.

Nunc igitur superest ostendere, quòd magnitudine vel potentia alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus.

QVOD NON EST MAIOR VNA PERSONA ALIA, NEC
D maius aliquid duæ, quàm vna, nec tres vel duæ quàm vna.

Lib. 6. de Trin. c. vlt. Sciendum est ergo, quia pater non est maior filio, nec pater vel filius maior spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt q̃ vna, nec tres simul maius aliquid q̃ duæ: nec maior est essentia in tribus quàm in duabus, nec in duabus quàm in vna: quia tota est in singulis. Vnde Ioan. Damascenus ait, [Confitemur deitatis naturam omnem perfectè esse in singula suarũ ὑποστάσεων, id est, personarum: omnem in patre, omnem in filio, omnem in spiritu sancto. Ideoq; perfectus Deus pater, perfectus Deus filius, perfectus Deus spiritus sanctus.]

Lib 4. de Orthodoxa fide, cap. 6.

QVOMODO DICITVR ESSE DEVS PATER IN FILIO,
E & filius in patre, & spũs sctũs in vtroq;, & singulus in singulis.

Et inde est quòd pater dicitur esse in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis. Vnde Augustinus libro de Fide ad Petrum. [Propter vnitatẽ naturalem totus pater in filio & spiritu sancto est, totus quoque spiritus sanctus in patre & filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, propter diuinæ naturæ vnitatem.] Ecce hîc aperit aliquatenus: non enim plenè potest tantum ab homine referari arcanum: ex qua intelligentia dicatur singula personarum tota esse in aliis. Vnde etiam Hilarius ista interius perquirens in lib. 3. de Trin. ait, [Affert plærisque obscuritatem sermo Domini, cùm dicit, Ego in patre, & pater in me est, nec immeritò. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, Deo posibile est. Cognoscendum itaque atque intelligendum est quid sit illud, Ego in patre, & pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita, vt est, valebimus: vt quod natura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre esse plenitudo in vtroque diuinitatis perfecta est, quia plenitudo diuinitatis est in filio: quod in patre est, hoc & in filio est: quod in ingenito est, hoc in genito alter ab altero, & vterque vnum. Is scilicet, qui est nihil habens quod non sit etiam in eo à quo est, non duo vnus, sed alius in alio: quia non aliud in vtroque: vt vnum sint in fide nostra: vterque non vnus, nec eundem vtrunque: nec aliud confitemur, quia Deum ex Deo natũ, nec eundem natiuitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in vtroque & virtutis similitudinem, & Deitatis plenitudinem confitemur: quia veritas dicit, Ego in patre, & pater in me est. Omnia enim filius accepit à patre: nam si partem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde decesset: nec plenitudo in eo erit, qui ex portione constiterit. Neuter ergo perfectus est, si plenitudinem suam & qui genuit amittit, nec qui natus est consequitur.] Fateamur ergo, quòd pater est in filio, & filius in patre, & Deus in Deo, vt idem Hilarius ait 7. lib. de Trin. [non per duplicem cõuenientium generum coniunctionem, nec per insitam capacioris substantiæ naturam: sed per naturæ vnitam similitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuente natura, dum res non differt, dum naturã Dei non degenerat natiuitas, dum nõ aliud aliquid ex Deo quàm Deus nascitur: dum nihil in his nouum est, nihil alienum, nihil separabile.] Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur ex quo sensu Christus dixerit se esse in patre, & patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur spiritus sanctus esse in vtroque, & singula personarũ in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ:

Cap. 1.

In exordio libri.

Ioan. 14. b.

Paulo inferius.

Parum post medium libri.

Ioan. 14. b

Hæc verba diligenter attende non longè à fine libri.

quia non est maior diuina natura in aliqua harũ personarũ, sed vnius & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoq; altera in altera esse dicitur, vt prædictum est. Vnde Ambrosius prędictorũ verborũ sentẽtiam nobis aperiens, super epist. 2. ad Corin. 5. ait, [Per hoc intelligitur pater esse in filio, & filius in patre, quia vna est eorũ substãtia. Ibi enim est vnitas, vbi nulla diuersitas.] Ecce tribus illustrium virorũ testimoniis, scilicet, Augustini, Hilarij, atq; Ambrosij in eodẽ concurrentibus reuelatione spiritus sancti in eis loquentis, piè credere volentibus ostenditur (tamẽ quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendum sit cùm dicitur pater in filio esse, vel filius in patre, vel spiritus sanctus in vtroq;.

In tomo 4. explanatione ad 5 ca. 2 ad Corin. circa finẽ cõmẽtarij illius cap. vbi explanat illud Deus erat in Christo, &c. 1. Cor. 13 d

AD ID QVOD COEPERAT REDIT, SCILICET, VT
F ostendat, quòd magnitudine alius alium non superat.

Sed iam nunc ad propositũ redeamus, cœptoq; insistamus, ostendentes, quòd magnitudine nulla trium personarum aliam superat: quia nulla maior aliis, nec maius aliquid sunt duę quàm vna, nec tres quàm duæ, nec maior Deus quàm singuli horum, quia singulus horũ perfectus est, nec est quo crescat illa perfectio.

QVOD NVLLA PERSONARVM PARS EST
G in trinitate.

Nec est aliqua trium personarum pars Dei vel diuinæ essentiæ: quia singula harum verus & plenus Deus est, & tota & plena diuina essentia est: & ideo nulla istarum in trinitate pars est. Vnde Augustinus libro 3. contra Maximinum hæreticum sic ait, [Putas Deum patrem cum filio & spiritu sancto vnum Deum esse non posse. times enim ne pater sit pars vnius Dei, qui constet ex tribus: noli hoc timere, nulla enim fit partiũ in deitatis vnitate diuisio: vnus est Deus pater, & filius, & spiritus sanctus, id est, ipsa trinitas vnus est Deus. Ergo, inquis, Deus pater est pars Dei: absit. Tres enim personæ sunt, pater, & filius, & spiritus sanctus, & hi tres, quia vnius substantiæ sunt, vnum sunt, & summè vnum sunt, vbi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura vnum essent, & consensione vnum non essent, non summè vnum essent. Si verò natura dispares essent, non summè vnum essent. Hi ergo tres, quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctionem Deitatis qua ineffabiliter copulantur: vnus Deus est, Pars ergo trinitatis esse non potest, quicunque vnus est in tribus. In trinitate ergo, quæ Deus est, & pater Deus est, & filius Deus est, & spiritus sanctus Deus est: simul hi tres, vnus Deus. Nec huius trinitatis tertia pars est vnus, nec maius aliquid duo, quàm vnus est ibi, nec maius aliquid sunt omnes, quàm singuli: quia spiritalis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere capiat: qui autem non potest, credat, & oret, vt quod credit intelligat. Verum est enim quod per Prophetam dicitur, Nisi crediderit is, non intelligetis.] His verbis apertè ostendit indifferentem magnitudinem trium personarum. Item in eodem capite, [Tu nempe dixisti, vnum Deum non ex partibus esse compositum, & hoc de patre tantùm vis intelligi. Ille, inquis, virtus est ingenita simplex: & tamen in hac simplici virtute multa videris commemorare, cùm dicis, Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, sapiens sapientem, clemens clementem, potens potentem. Nunquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia, & potentia tres partes sunt vnius virtutis, quam simplicẽ esse dixisti? Si dixeris, partes sunt, simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus, te definiente, vnus est Deus: ergo Deum ex partibus compositum esse dicis. Non dico, inquis, non sunt partes. Si ergo in vna persona patris, & illa inuenis, quæ plura videntur, & partes non inueneris, quia vna virtus simplex est, quantò magis pater, & filius, & spiritus sanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus Deus est, & propter vniuscuiusque proprietatem tres personæ sunt, & propter singulorum perfectionem partes vnius Dei non sunt? Virtus est pater, virtus est filius, virtus est

Cap. 10.

Ibidem multis interpositis.

Ibidẽ paucis interpositis.

Matth. 19. b

Esaiæ 7. b

Argumẽtatio Augustini cõtra hæreticũ, qua ostendit patrẽ & filiũ & spiritum sanctũ nõ esse partes in trinitate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

spiritus sanctus. Hoc verum dicis: sed quòd virtutem de virtute genitam,& virtutem de virtute procedentem non vis eandem habere naturam,hoc falsum dicis,hoc contra fidem rectam & catholicam dicis.] His verbis apertè docetur, quòd tres personæ illæ non sunt partes Dei vel diuinæ essentiæ. Nullaq; illarum aliàs † vlla trinitatis pars dicenda est, nec † vna maior aliis.

CVM DICIMVS, TRES PERSONAS ESSE VNAM ESsentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis prædicamus: quia nõ est essentia genus,& persona species, vel essentia species, & persona indiuiduum.

H

Prius probat, quòd non illud dicitur vt genus de speciebus.

Hîc adiiciendum est,quòd tanta est æqualitas trium personarũ, atque indifferens magnitudo,quòd cùm dicamus tres personas vnam essentiã,vel substantiã, neq; vt genus de speciebus,neq; vt speciem de indiuiduis prædicamus. Nõ enim essentia diuina genus est,& tres personę species:vel essentia diuina species,& tres personæ indiuidua. Quod Aug.rationibus probabilibus, atq; irrefragabilibus apertè demonstrat lib.7.de Trinit.dicens, [Si essentia genus est,species autem persona (vt nonnulli sentiunt) oportet appellari tres substantias,vt appellantur tres personæ. Sicut cùm sit animal genus,& equus species, appellantur tres equi, idemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter: vt si diceretur, tres equi sunt vnum animal: sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur.] Cùm ergo tres personas vnam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias, cùm tres equi tria animalia dicantur,non vnum: patet nomine essentiæ non significari genus,nec nomine personæ speciem.

Cap.6.

HIC PROBAT, QVOD NON DICITVR VT SPEcies de indiuiduis.

I

[Si verò dicunt nomine personæ non speciem significari,sed aliquid singulare atque indiuiduum,& nomine essentiæ speciem intelligi: vt persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo: velut Abraham, Isaac, Iacob,vel quis alius, qui etiam digito præsens demonstrari possit: sic quoque illos eadem ratio consutabit. Sicut enim dicuntur Abraham,Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines,& tria animalia. Cur ergo pater & filius & spiritus sanctus,si secundum genus, & speciem,& indiuiduum ista differimus, non ita dicuntur tres essentiæ,vt tres personæ.]

Lib. & ca. eisdem.

ALIO MODO PROBAT IDEM.

K

Alio quoque modo idem probat Augustinus,scilicet, quòd essentia diuina non est genus,nec personæ species: vel essentia non est species: nec personæ indiuidua. [Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal non habet species. pater ergo, & filius, & spiritus sanctus non sunt tres species vnius essentiæ: diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia diuina,& personæ indiuidua. sicut homo species est,indiuidua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, vt homo: sicut non dicitur vnus homo esse Abraham,Isaac,& Iacob: ita non dicitur vna essentia esse tres personę. Non itaque secundum genus & species ista dicimus.]

Lib. & ca. eisdem.

NEC SECVNDVM MATERIALEM CAVSAM DICVNtur tres personæ vna essentia.

L

Notandum etiam quòd essentia diuina non est materia trium personarũ,vt Aug.in eodem libro docet, [tanquam secundum communẽ eandemq; materiam tres personæ dicantur esse vna essentia: sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ,diceremus tres statuas,vnum aurum. Non autem sic trinitatẽ, id est, tres personas dicimus vnam essentiam,& vnum Deum, tanquã ex vna materia tria quædam substãt. In statuis enim æqualibus,plus auri est tres simul,quàm singulæ:

Idem. Cap.6.

& minus auri est vna,quã duæ. In illa verò essentia trinitatis nullo modo est ita.] Non ergo secundum materialem causam tres personas vnam dicimus esse substantiam vel essentiam,sicut tres statuæ dicuntur vnum aurum.

NEC ITA DICVNTVR TRES PERSONAE VNA ESsentia,vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ.

M

His quoq; addendum est,[quòd tres personas non ita dicimus esse vnam essentiam,vt Aug.in eodem ait,vel vnius essentiæ,sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus & eiusdem temperationis corporis,eiusdemq; animi,vnã esse naturam,vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantùm est vnus homo quantũ tres homines simul,& plus aliquid sunt homines duo, quàm vnus homo,sicut in statuis esse diximus: at in Deo non est ita. Nõ enim maior essentia est pater & filius simul,quã solus pater,vel solus filius,sed tres simul illæ personæ æquales sunt singulis.]Ex præmissis patet,quòd tres personæ dicũtur diuina essentia: nec secundum materialem causam, vt tres statuæ vnum aurum: nec secundum complexionis similitudinem,vt tres homines vnius naturæ: nec vt genus prædicatur de speciebus,vel vt species de indiuiduis,id est, continens de contentis,maius de minoribus.

Lib.& ca. eisdem.

QVIAE VIDENTVR ADVERSARI PRAEDICTIS.

N

His autem videntur aduersari,quæ quidam sacræ scripturæ tractatores catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significari videtur,quòd essentia diuina sit quiddam commune & vniuersale, velut species: tres verò personæ sint tria particularia,tria indiuidua numero differentia. vnde Ioan. Damascẽ inter doctores Græcorum maximus,in lib.quem de trin.scripsit,quem & papa Eugenius transferri fecit,ait,Communia & vniuersalia prædicantur de subiectis sibiipsis particularibus. [Commune ergo substantia est,particulare verò hypostasis.i.persona. Particulare autem dicitur,non quod partẽ naturæ habet: sed particulare numero,vt atomus i.indiuiduum. numero enim non natura differre videntur hypostases.] Item in eodem. [Substantia significat communem & circumplectiuam speciem homoideon.i.similium specie,hypostasis autem indiuiduum demonstrat.i. patrẽ, filium,& spiritum sanctum, Petrum, Paulum & huiusmodi.] Ecce apertè dicit substantiam esse vniuersale,hypostasim verò particulare: & quòd Deus est species,vt homo,& quòd pater & filius & spiritus sanctus sunt indiuidua, sicut Petrus & Paulus,eo quòd numero differunt. quæ præmissæ sententiæ Aug.penitus contradicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc vtique dicere possumus atque debemus,quòd ea quæ Aug.tradidit superius,sine omni hæsitatione tenenda sunt.

Lib.3.de orthodoxa fide ca.6.in principio capitis

Lib.3.ca.4.

Verba Aug. tenẽda dicit Litera b.

QVOD SANE POSSVNT INTELLIGI QVAE IOANNES dicit,& quomodo, ostendit.

O

Hæc autem quæ hic dicuntur,licet in sermonis superficie aliquid à fide alienum resonare videantur, sanè tamen intelligi queunt, piumq; lectorem atq; intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanatione mallẽ silens alios audire,quàm loquendo maleuolis detrahendi occasionem præstare. Videtur tamen mihi ita posse accipi,cùm ait,[Substantia est commune, & hypostasis est particulare.] Non ita hæc accipit,cum de Deo dicantur,vt accipiuntur in philosophica disciplina. sed per similitudinem eorum quæ à philosophis dicuntur, locutus est: vt sicut ibi cõmune vel vniuersale dicitur,quod prædicatur de pluribus: particulare verò vel indiuiduum,quod de vno solo: ita hæc essentia diuina dicta est vniuersale,quia de omnibus personis simul,& de singulis separatim dicitur. Particulare verò,singula quælibet personarũ: quia nec de alijs cõmuniter, nec de aliqua aliarũ singulariter prædicatur. Propter similitudinẽ ergo prædicatio-

Ex quo intellectu dixerit quòd substãtia dei sit species vel vniuersale, & personæ individua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cationis,ſubſtantiam dei dixit vniuerſale,& perſonas particularia vel indiuidua. propter hoc idem etiam,eandem diuinam eſſentiam dixit eſſe ſpeciem communem,& circumplectiuam ſimilium ſpecie perſonarum:quia ſicut hæc ſpecies homo de ſuis prædicatur indiuiduis,velut de Petro & Paulo,& alijs, nec iſta ſpecie differunt,ſed cõueniunt per omnia:ita Deus de tribus prædicatur perſonis, quæ in diuinitate non differunt,ſed per omnia conueniunt. Hanc ergo ſimilitudinem inter res ſempiternas & res temporales perpendens Ioannes, vniuerſalitatis & particularitatis nomina,quæ rebus temporalibus propriè cõueniunt ad res æternas tranſtulit. Aug. verò maiorem videns diſſimilitudinem quã ſimilitudinem inter res prædictas, ab excellentia trinitatis, prædicta nomina remouit.

EX QVO SENSV DIXERIT PERSONAS DIFFERRE

P numero.

Quod autẽ Ioannes dicit hypoſtaſes differre numero nõ natura:In eo quòd non differre natura ait,veriſimè & ſine ſcrupulo loquitur. Quòd verò dicit differre numero,cauendum eſt,quomodo intelligatur. Diuerſis enim modis dicũtur aliqua differre numero.

QVIBVS MODIS DICANTVR DIFFERRE NVMERO, ET

Q. ſecundum quem modum poſsit conuenire perſonis.

Dicuntur enim aliqua differre numero ,quando ita differunt,vt hoc non ſit illud, nec aliquid quod illud eſt,vel in ipſo eſt:qualiter differunt Socrates & Plato, & huiuſmodi,quæ apud philoſophos dicuntur indiuidua vel particularia,iuxta quem modum non poſſunt dici tres perſonæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero,quæ in enumeratione ſiue computatione nõ ſibi adiunguntur,ſed à ſe inuicem diſcernuntur,vt cùm de aliquibus rebus loquentes dicimus,vna,duæ,tres:& ſecundum hunc modum fortè dixit Ioannes,hypoſtaſes s.i.perſonas differre numero. Poſſumus enim dicere,pater eſt vnus, & pater & filius,ſunt duo,& pater & filius & ſpiritꝰ ſanctus ſunt tres. Et itẽ Hæc perſona eſt vna,& hæc & illa ſunt duæ,& hæc & illa & alia ſunt tres. Conuenientius tamẽ tres illæ perſonæ proprietatibus tantũ diſtingui dicuntur:de quarũ diſtinctione ſecundũ proprietates in ſequẽti tractabitur. Nunc verò ad incœptũ redeamꝰ. quæ dicta ſunt repetentes,vt ſæpius verſando familiarius innoteſcant.

Diſtin. 26. para. a.

QVOD VNA PERSONA NON EST MAIOR ALIA, NEC

R tres ſimul quàm vna:& hoc ratione oſtendit catholica.

Sciendum eſt ergo tantam æqualitatem eſſe in trinitate,vt ait Augu. 8. lib. de trin. [vt non ſolùm pater non ſit maior quã filius,ſed nec pater & filius ſimul maius aliquid ſunt quàm ſpiritus ſanctus,aut quælibet perſona minus aliquid ſit quàm ipſa trinitas. Quod autem ita ſit,aliquo modo,ſi fieri poteſt, demonſtrandum eſt. Quantum ergo,creator ipſe adiuuat,attendamus.] Inquit Aug. in eodem.[quomodo in hac trinitate duæ vel tres perſonæ non ſunt maius aliquid quàm vna earum.

in prologo.

Cap. 1.

RATIONE VTITVR SVBTILISSIMA AD OSTEN-

S dendum quòd ita ſit.

Quod ibi magnum dicitur,aliunde magnum non eſt,quàm eo quo verè eſt: quia ibi magnitudo ipſa veritas eſt, & veritas eſſentia: non ergo ibi maius eſt, quod verius non eſt. Non autem verius eſt pater & filius ſimul,quàm pater ſolus vel filius. Non ergo maius eſt aliquid vterque ſimul,quàm ſingulus eorum. Et quia æquè verè eſt etiam ſpiritus ſanctus,ideo pater & filius ſimul non ſunt aliquid maius quàm ipſe:quia nec verius ſunt. Item in eſſentia veritatis, hoc eſt verum eſſe,quod eſt eſſe,& hoc eſt eſſe,quod eſt magnũ eſſe. Hoc eſt ergo magnum eſſe,quod verum eſſe. Quod igitur ibi æquè verum eſt :& æquè magnum eſt.

Lib. & ca. eisdem.

eſt. Quod ergo ibi plus veritatis non habet,non plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet,quod verius non eſt. Non eſt autem verius vna perſona, quàm alia, vel duæ quàm vna,vel tres ſimul quàm ſingula. Non ergo plus veritatis habet vna quã alia,vel duæ quã vna,vel tres ſimul quã ſingula. Sic ergo & ipſa trinitas nõ eſt maius aliquid,quã vnaquæq; ibi perſona,ſed tã magnũ quàm ſingula:Non enim ibi maior eſt,quæ verior nõ eſt,vbi ipſa veritas eſt magnitudo.] Ecce modo conuenienti & ratione catholica oſtenſum eſt,quomodo indifferens ſit magnitudo trium perſonarum: quia nec vna maior eſt alia,nec duæ maius aliquid quã vna,nec tres ſimul maius aliqiud quã ſingula.

QVOD DEVS NON EST DICENDVS TRIPLEX,

T ſed trinus.

Prætẽrea cùm Deus dicatur trinus,non tamen debet dici triplex: Ibi enim non eſt triplicitas,vbi ſumma eſt vnitas & indifferens æqualitas. vnde Aug. li. 6. de tri. ait,[Non quoniam deus trinitas eſt, ideo triplex putandus eſt: alioquin minor eſſet pater ſolus,vel filius ſolus, quàm ſimul pater & filius. Cùm itaque tantus eſt pater ſolus,vel ſolus filius,vel ſolus ſpiritus ſanctus,quantus eſt ſimul pater & filius & ſpiritus ſanctus,nullo modo triplex dicendus eſt Deus. Non enim pater cum filio & ſpiritu ſancto,maior deus eſt,quám ſinguli eorum:quia non eſt quo creſcat illa perfectio. Perfectus autem eſt & pater, & filius, & ſpiritus ſanctus,& perfectus dicitur Deus ſingulus eorum. Et ideo trinitas potius quàm triplex dici debet.]

Cap. 7.

Ca. 8. eiuſdem.

QVOD NON EST ITA IN REBVS CORPOREIS,

V vt in trinitate.

[In rebus corporeis non tantum eſt vna,quantum tres ſimul, & plus ſunt duæ,quàm vna res. In trinitate verò ſumma,tantum eſt vna perſona,quantum tres ſimul:& tantum ſunt duæ,quantum vna:& in ſe infinitæ ſunt,quia non eſt finis magnitudinis earum.] Ac per hoc aperitur quod ſuperius dictũ eſt. [quomodo ſingula ſunt in ſingulis,& omnia in ſingulis,& ſingula in omnibus, & omnia in omnibus,& vnum in omnibus eſt,& vnum omnia.] Ecce iam oſtendimus ſufficienter,qualiter in trinitate aliqua perſona aliam non ſuperet magnitudine.

Ca. 10. eiuſdẽ libri.

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSONARVM *aliam non ſuperat magnitudine,nunc oſtendit,quòd alia non excellit aliam potentia.*

A DISTINCTIO XX.

NVNC oſtendere reſtat ,quomodo aliqua harum perſonarum aliam non excellat potentia:vt ſicut vna & indifferens eſt magnitudo trium, ita vna & indifferens monſtretur potentia trium. Sciendum eſt ergo, quia non eſt potentior pater filio,nec filius vel pater ſpiritu ſancto , nec maiorem potentiam habent duo vel tres ſimul,quàm ſingulus eorum:quia nec plus poteſt pater & filius ſimul ,quàm ſolus ſpiritus ſanctus. Nec hi tres ſimul plus poſſunt,quàm ſingulus eorum:quia omnipotentiam quam habet pater,& filius accepit naſcendo,& ſpiritus ſanctus procedendo . quod Auguſt. rationibus & auctoritatibus probabiliter aſtruit in libro 3. contra Maximinum , qui dicebat patrem meliorem ac potentiorem filio.

De triũ perſonarũ æqualitate quãtũ ad poteſtatẽ

Cap. 14.

QVOD NON POTEST MINVS FILIVS

B quàm pater.

[Nihil,inquit,patre minus habet ille qui dicit,Omnia quæ habet pater ,mea ſunt. Nam ſi minus habet in poteſtate aliquid quàm pater,non ſunt eius omnia

Lib. 3. eiusdẽ

Hic ponit falsam traditionẽ hæretici.

quæ habet pater: tantã ergo habet potestatẽ filius, quantã pater, æqualis ergo est patri. Non enim potest qui accepit, inæqualis esse ei qui dedit.] [Tu autẽ hoc de potentia sapis, quòd potens sit filius, sed potentior pater: vt secundũ doctrinã vestrã potens potentẽ potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentẽ. Habet ergo pater omnipotentiã, quã non habet filius: & si hoc est, falsum est quod ait filius. Omnia quæ habet pater, mea sunt.

Ca. 12. eiusdem lib. Ioan. 16. d.

HOC VERVM FATEBATVR HAERETICVS, EX QVO

C progrediebatur ad falsa.

Lib. & cap. eisdem.

Sed, inquis, pater à nemine potentiam accepit, filius autem à patre. Fatemur & nos filium accepisse potentiam ab illo, de quo natus est potens: patri verò potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua, gignendo dedit ei quem genuit de substantia.

D QVAESTIO AVGVSTINI, QVA ARTAT HAERETICVM.

Ibidem.

Sed quæritur, vtrùm ei tantam quanta ipsi est, potentiam pater filio dederit an minorem. Si tantã, non solum potentem, sed etiã omnipotentẽ genuisse: omnipotens intelligitur: si verò minorem, quomodo omnia quæ habet pater, filij sunt? Si patris omnipotẽtia, filij nõ est, nõ omnia proculdubio quæ habet pater, filij sunt. At omnia quæ habet pater, filij sunt: omnipotẽtia ergo patris etiam est filij. non est ergo pater potentior filio.]

E ALITER PROBAT FILIVM AEQVALEM PATRI.

Li. 3. ca. 7. & in lib. 83. quæst. 50.

Item alio modo probat filium æqualem patri contra Maximinum ita dicẽs, [Tu dicis quòd pater genuit filium minorem seipso, in quo & patri derogas: qui si filium vnicum minorem genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis quia non voluit, eum inuidum esse dixisti: si autem non potuit, vbi est omnipotentia dei patris. Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt deus pater æqualem sibi gignere filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirm⁹: si noluit inuidus inuenitur. Sed vtrũq; hoc falsum est: patri ergo filius verus æqualis est. Genuit ergo pater sibi æqualem filium, & ab vtroq; procedit vtriq; æqualis spiritus sanctus.] [Si enim formã suã (vt ait Aug, cõtra eũdẽ) pater in vnico filio plenã gignere potuit, nec tamẽ plenã genuit, sed minorẽ, cogimini patrẽ inuidũ dicere. Plenum ergo deum, & æqualẽ sibi genuit filiũ.]

Lib. 3. ca. 15.

F PER SIMILE OSTENDIT, QVOD NON MINOREM

pater filium genuit.

Li. 3 ca. 15.

Hoc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat, inquiens. [Homo pater si potuisset, æqualem filium genuisset. Quis ergo audeat dicere, quòd hoc omnipotens non potuit. Addò etiam, si posset homo, maiorem melioremq; seipso gigneret filium. Sed maius vel melius deo quicquam esse non potest. De⁹ ergo cur non æqualem (vt ais) filium genuit: cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit. An fortè noluit: ergo (quod absit) inuidit. Sed non inuidit: æqualem ergo genuit filium. Credamus ergo filium ei esse æqualem.

G OPINIONEM HAERETICI PONIT, VT DESTRVAT.

Hic soluit obiectionem Ex eodẽ lib. 3. cap. 18.

Sed fortè dicis, eoipso pater est maior filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod citò respõdebo: Imò ideo nõ est pater maior filio, quia æqualem sibi genuit. Originis enim quæstio ista est, quis de quo sit: æqualitatis autem, qualis aut quantus sit,] quod est dicere. Ad originem pertinet quæstio qua quæritur, quis de quo sit: ad æqualitatem verò illa qua quæritur, qualis aut quantus quis sit. Nec cũ dicitur filius à patre genitus, ostenditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ, non quo alter prior esset altero, sed quo alter est ex altero. Non ergo secundum hoc quòd pater genuit, & filius genitus est, vel spiritus

ritus sanctus ab vtroq; procedit, æqualitas vel inæqualitas ibi existit: quia non secundum hoc alia persona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas trinitatis, & vna eademq; substantia, quantum breuiter potuimus, demonstrata est in superioribus: qualiter scilicet aliqua trium personarum quamlibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

A distin. 19. huicusque.

QVAERITVR QVOMODO POSSIT DICI SOLVS *pater, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus, cũ sint inseparabiles.*

A DISTINCTIO XXI.

Dist. 19. signo S. & dist. 20. signo A.

HIC oritur quæstio trahens originem ex prædictis. Dictũ est enim suprà, quòd tantus est solus pater, vel solus filius, vel sol⁹ spiritus sanctus, quãtum simul ille tres: & quòd duæ vel tres personæ simul nõ sunt maius aliquid, quàm vna persona sola. Ideo quærit Aug. 6. lib. de trin. [quomodo hæc sanè dici possint, cũ nec pater sit solus, nec filius, nec spirit⁹ sanct⁹: sed semper & inseparabiliter & filius cum patre, & pater cum filio,] & spiritus sanctus cum vtroq;. Inseparabiles enim sunt hæ tres personæ. Ad quod ita respondet Aug. in eodem. [Solum deum patrem dicimus, non quia separatur à filio, vel à spiritu sancto: sed hoc dicentes significamus, quia illi simul cum eo non sunt pater.] Solus enim pater, pater est. Quod non dicitur, quia ipse sit solus. i. sine filio vel spiritu sancto, sed per hoc filius, vel spiritus sanctus à paternitatis cõsortio excluduntur. Ita & cũ dicitur, solus filius, filius est, vel solus spiritus sanctus, est spiritus sanct⁹: nõ diuiditur fili⁹ à patre, vel spiritus sanctus ab vtroq;, sed à consortio filialis proprietatis excludũtur pater & spiritus sanctus, & à consortio processibilis proprietatis pater & filius. Cùm ergo dicitur, tantus est solus pater, quantum simul illi tres: per hoc quod dicitur solus, non separatur pater ab aliis: sed hic est sensus, Solus pater. i. pater qui ita pater est, quòd nec filius, nec spiritus sanctus, tantus est. &c. Similiter intellige cum dicitur, Solus est filius, vel solus est spiritus sanctus. Solus ergo pater dicitur, vt ait Augu. in eodem, [quia non nisi ipse ibi pater est,] & solus filius, quia non nisi ipse ibi filius est: & solus spiritus sanctus, quia non nisi ipse ibi spiritus sanctus est.

Diſt. 19. ſigno S. & diſt. 20. ſigno A. Qualiter dicliones excluſiuè capiantur in diuinis Cap. 7. Reſponſio Auguſtini. Ibidem.

Lib. 6. ca. 9

VTRVM POSSIT DICI, Solus pater est Deus, solus filius est

B Deus, vel solus spiritus sanctus est Deus: vel pater est solus Deus: vel spiritus sanctus est solus Deus.

1. Timo. 6. d

[Post hæc quæritur, vtrùm sicut dicitur, solus pater est pater, vel solus filius est filius: ita possit dici, solus pater est deus, vel solus filius est deus, ita & de spiritu sancto. Aut pater est solus deus, filius est solus Deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & spiritus sanctus dicitur, & est vnus deus: & hæc trinitas simul propriè dicitur esse solus deus, sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici à nobis, verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo autoritatis occurrit, solus pater est deus, vel pater est solus Deus, ita de filio & spiritu sancto dicimus:] vnde Aug. 6. lib. de trin. ait. [Quoniam ostendimus quomodo possit dici solus pater, vel solus filius, considerandum est illa sententia qua dicitur, Non esse solum patrem deum verum solum, sed patrem & filiũ & spiritum sanctũ.] Ecce habes, quia non solus pater dicendus est esse verus deus.] Item in eodẽ. [Si quis interrogat vtrùm pater solus sit deus, quomodo respondebimus non esse: nisi fortè dicamus ita esse quidem patrem deum, sed non eum esse solũ deum. Esse autem solum deum, dicamus patrem & filium & spiritum sanctum.] Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus deus, atque hic solũ in parte subiecti tantùm accipere quidam volunt: in parte verò prædicati si sit, concedunt, quòd pater est solus Deus. Sed ex verbis Augustini videtur ostendi, quòd

Sensus horũ verborũ habetur ca. 7. 8. et 9. lib. 6 de trin. Cap. 9. Quòd nõ dicitur solus pater deus est. Ibidem. Quòd pater nõ est solus deus sed trinitas.

Lib.3. cõtra Maxi.ca 9. ibid.cap.11. 12.& 13. 1. Tim.9.d. Rom.16.d 1.Tim.1.d 1.Tim.6.c Ca.13. et li. 1.de tri.c.6.

quòd propriè solus Deus dici debeat tota trinitas. [Et hæc trinitas,vt ait Aug. contra Maximinum,intelligitur cùm Apostolus dicit,Beatus & solus potens:& ibi,Soli sapiẽti deo.& ibi,Inuisibili soli Deo.] Non enim de solo patre hæc accipienda sunt: vt contendebat Maximinus & alij hæretici, sed de trinitate. Sicut & illud,Solus habet immortalitatem : quia secundum rectam fidem,ipsa trinitas est vnus solus Deus, beatus,potens,sapiens,inuisibilis. Vnde Augu.in eodem. [Cùm vn⁹ Deus sit trinitas,hæc sit nobis solutio quæstionis,vt intelligamus solum deum sapientem, solum potẽtem,patrem & filium & spiritum sanctum, qui est vnus & solus Deus.]

C QVOMODO DICITVR TRINITAS SOLVS DEVS, cùm ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis.

Cap.7.

Sed iterum quæritur, quomodo ipsam trinitatem dicimus solum deum,cùm sit cum spiritibus & animabus sanctis. Ad quod respondet August.6.lib.de tri. dicens, [Trinitatem dicimus deum solum, quamuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis:sed solũ dicimus, quia non aliud quàm ipsa trinitas deus est. Non enim illi cum illa deus sunt, vel aliqua alia:sed ipsa trinitas tantùm, non illi vel alia Deus est.]

D ETSI DE PATRE solo prædicta dicerentur: non tamen excluderetur filius & spiritus sanctus.

1. Ioan.5. b Lib.3. cõtra Maximinũ. cap.13. Apoc.19.c Matth. 11.d Lucæ.10. Ioan.17 .a

Veruntamen vt ait Aug. [etsi de solo patre prædicta dicerentur,non tamen excluderetur filius vel spiritus sanctus,quia hi tres vnum sunt : sicut in Apocalypsi de filio legitur,quòd habet nomen scriptum,quod nemo scit nisi ipse:non enim inde separatur pater vel spiritus sanctus.] Et cùm dicitur, Nemo nouit patrem nisi filius,non inde separatur pater vel spiritus sanctus,quia inseparabiles sunt. Aliquando etiam nominantur pater & filius,& tacetur spiritus sanctus: vt veritas ad patrem loquens ait,Vt cognoscant te,& quem misisti Iesum Christum,esse vnum verum deum. [Cur ergo (inquit Aug.) tacuit de spiritu sancto? quia consequens est vt vbicunque nominatur vnus,sicut pater & filius,tanta pace vni adhærens intelligatur etiam ipsa pax,quamuis non commemoretur: vno ergo istorum nominato , etiam reliqui intelliguntur . quod in pluribus scripturæ locis occurrit.]

Lib.6.de trinitate.ca. 9

DE NOMINVM DIFFERENTIA, QVIBVS *vtimur loquentes de Deo.*

A DISTINCTIO XXII.

De trinitate et vnitate secũdũ quod credita et intellecta rationabiliter & catholicè exprimitur. In principio prologi, In prologo. Hebræorum 1.sapi.7.

POST prędicta nobis disserẽdum videtur de nominum diuersitate,quibus loquentes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur . Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur. [Illud ergo præcipuè teneamus , quædam esse nomina distinctè ad singulas personas pertinentia , vt ait Aug.lib.8.de trin.quæ de singulis tantùm dicuntur personis.Quædam verò vnitatem essentiæ significantia sunt,quæ & de singulis sigillatim,& de omnibus communiter dicũtur.Alia verò sunt quæ trãslatiuè ac per similitudinem de Deo dicuntur.] Vnde Ambros.2.lib.de trin.ait. Quò purius niteat fides,tripartita videtur deriuanda distinctio. Sunt enim nomina quædam,quæ euidenter proprietatem,personamq; deitatis ostendunt. Et sunt quædam,quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem.Alia verò sunt quæ translatiuè & per similitudinem de deo dicuntur.Proprietatis itaq; indicia sunt,generatio,filius,verbum,& huiusmodi.Vnitatis verò ęternę,sapiẽtia,virtus,& veritas,& huiusmodi. Similitudinis verò,splendor, character,speculum & huiusmodi.]

PRAE-

PRAEMISSIS ADDIT quædam esse nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt,& relatiuè dicuntur.

B His adijciendum est,quædam esse nomina,vt August.ait 5.lib.de trin.quæ ex tempore deo conueniunt, & relatiuè ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur personis,vt dominus,creator,refugium,quædam autẽ nõ de omnibus,vt donatus,datus,missus. Cap.16.

C DE HOC NOMINE TRINITAS ADDIT.

Præterea est vnum nomen , quod de nulla persona sigillatim dicitur , sed de omnibus simul,id est trinitas: quod nõ dicitur secundum substantiam,sed quasi collectiuum pluralitatem designat personarum.

DE ALIIS NOMINIBVS QVAE TEMPORALITER Deo congruunt: & non relatiuè dicuntur.

D Sunt etiam quædam nomina quæ ex tempore deo conueniunt , nec relatiuè dicuntur,vt humanatus, incarnatus,& huiusmodi.Ecce sex nominũ differentias assignauimus , quibus vtimur loquentes de deo, de quibus singulis agendũ est.

QVOD NOMINA, quæ ad singulas pertinent personas, propriè relatiuè dicuntur:ea verò quæ vnitatem essentiæ significant , ad se dicuntur : & de singulis , & de omnibus communiter dicuntur personis, & singulariter nõ pluraliter in summa accipiũtur.

E Sciendum est ergo,quòd illa quæ propriè ad singulas personas pertinent,relatiuè ad inuicem dicuntur : sicut pater & filius, & vtriusq; donum spiritus sanctus.Ea verò quæ vnitatem essentiæ significant,ad se dicuntur: &ea quæ ad se dicuntur,substantialiter vtiq; dicuntur,& de omnibus communiter , & de singulis sigillatim dicuntur personis: & singulariter non pluraliter accipiuntur in summa , vt deus bonus, potens,magnus,& huiusmodi . Quæ autem relatiuè dicuntur,substantialiter nõ dicuntur. Vnde August.5.lib.de trini.ait, [Quicquid ad se dicitur , prestantissima illa & diuina sublimitas substãtialiter dicitur:Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relatiuè. Tantaque est vis eiusdem substantię in patre & filio & spiritu sancto , vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur,non pluraliter in summa,sed singulariter accipiatur. Dicimus enim pater est deus,& filius est deus, & spiritus sanctus est Deus, quod secũdum substantiam dici nemo dubitat.Non tamẽ dicimus hanc trinitatem esse tres deos,sed vnum deum . Ita dicitur pater magnus,filius magnus , & spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni,sed vnus magnus. Ita etiam omnipotens pater, omnipotẽs filius,omnipotens spiritus sanctus: nõ tamen tres omnipotẽtes , sed vnus omnipotens.Quicquid ergo ad seipsum dicitur deus,& de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa trinitate,non pluraliter,sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud deo esse, & aliud magnum esse , sed idem est illi esse quod est magnum esse : propterea sicut non dicim⁹ tres essentias,sic non dicimus tres magnitudines, sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.] Cap.6. et 8. Li. 6.de trinitate ca. 8.

QVOD DEVS MAGNVS est ea magnitudine,qua deus est,sic de bonitate,& de omnibus quæ secundum substantiam dicuntur.

F [Deus enim non est magnus ea magnitudine,quę non est quod ipse,vt quasi particeps eius sit : alioquin maior esset illa magnitudo quàm deus . Deo autem non est aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est, qua ipse est. Ideoq; nec tres magnitudines dicimus, sed vnam magnitudinem: nec tres magnos,sed vnũ magnum:quia non participatione magnitudinis deus magnus est,sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo . Ita & de bonitate & ęternitate,& omnipotentia dei dicendum est, & de omnibus omninoq; de deo possunt pronunciari substantialiter : quibus ad seipsum dicitur,nõ translatiuè ac per similitudinem, sed propriè, si tamẽ de illo propriè aliquid ore hominis dici potest,] Lib. de trin. 5. cap. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecce apertè docuit, quòd nomina vnitatem diuinę maiestatis significantia, & ad se dicuntur de deo, id est sine relatione: & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicuntur: nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa verò nomina quæ propriè ad singulas pertinent personas relatiuè, non substantialiter dicuntur, [Quod enim propriè singula in trinitate persona dicitur, vt ait Augustin. in eodem, nullo modo ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiuè non substantialiter dici manifestum est.] *Cap.11.*

DE HOC NOMINE QVOD EST PERSONA, *quod cùm secundum substantiam dicatur: tamen pluraliter non singulariter in summa accipitur.*

A DISTINCTIO XXIII.

De substantialibus nominibus diuinis in speciali. Dist. præcedẽti para. E & F.

PRÆdictis adiiciendum est, quòd cùm omnia nomina quæ secundum substantiã de deo dicũtur, singulariter & nõ pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, vt suprà ostensum est: est tamẽ vnũ nomẽ, scilicet persona, quod secũdum substantiã dicitur de singulis personis, & pluraliter nõ singulariter in summa accipitur. Dicimus enim pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, & hoc secundũ substantiã dicitur. Nec tamẽ dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quæ secundum substantiam de deo dicuntur: quia cum hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen: non singulariter in summa accipitur.

AVTORITAS QVOD PERSONA AD SE DICATVR,
B & secundum substantiam.

Cap.6. Quòd aũt persona secundũ substantiã dicatur, Aug. ostẽdit. 7. lib. de trin. dicẽs. [Nõ est aliud de deo esse, aliud personã esse, sed omnino idem. Item in hac trinitate cùm dicimus personã patris, nõ aliud dicimus quàm substantiã patris. *Quòd pater nõ eo est pater quo est.* Quocirca vt substantia patris ipse pater est, non quo pater est, sed quo est, ita & persona patris non aliud quàm ipse pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad filium vel spiritum sanctum: sicut ad se deus dicitur & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quemadmodum hoc illi est esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse, ita hoc est illi esse, quod personam esse.] Ecce expresse habes, quòd persona secũdum substantiam dicitur: vt cùm dicitur, pater est persona, hic sit sensus: pater est diuina essentia. Similiter cùm dicitur filius est persona, spiritus sanctus est persona, id est essentia diuina.

CVR PATER ET FILIVS ET SPIRITVS SANCTVS
C non dicantur vna persona, vt vna substantia, & vnus Deus.

Cap.6. Ideo oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis, qua quæritur, Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus deus. Quã quæstionem Augu. diligenter tractat, atque congruè explicat in lib. 7. de trin. ita dicens, [Cur non hæc tria simul vnam personam dicimus, sicut vnam essentiam, & vnum Deũ, sed dicimus tres personas: cùm tamen tres Deos, aut tres essentias nõ dicamus? Quia volumus vel vnũ aliquod vocabulũ seruare huic significationi, *Solutio.* qua intelligitur trinitas, ne omnino taceam? interrogati quid tres essent, cũ tres esse fateamur] [Cùm ergo quæritur quid tres, vt ait Aug. lib. 5 de trinita, magna prorsus inopia humanum laborat eloquium: dictum est tamen tres personę *Cap.9.* non vt illud diceretur, sed ne taceretur omnino.] [Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet.] Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter personæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus respondeamus. *Lib.7.ca.4.*

QVA

QVA NECESSITATE DICTVM SIT TRES PERSO-
D næ à Latinis, & à Græcis tres hypostases vel substantiæ.

Qua necessitate non solùm Latinus sermo, sed etiam Græcus eadem penè super hac re laborans nominũ penuria coarctatur. Vnde Augustin. quid à Græcis vel Latinis necessitate de ineffabili trinitate dictum sit aperiens. 7. lib. de Trinit. *Cap.4.* ait, [Loquendi causa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo possemus, dictum est à Græcis, vna essentia, tres substantiæ, id est, vna vsia, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substãtiam quàm Latini. A Latinis aũt dictum est, vna essentia vel substãtia, tres personæ: quia non aliter in sermone nostro. i. Latino, essentiaq̃ substãtia solet intelligi. Et vt intelligatur saltẽ in ænigmate, placuit ita dici, vt cùm quæreretur quid tria sint, aliquid diceretur quæ tria, tria esse fides vera pronunciat, cùm & patrẽ non dicit esse filium & spiritũ sanctum, scilicet, donũ Dei, nec patrẽ dicit esse nec filiũ. Cùm ergo quæritur, quid tria, vel quid tres, cõferimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo complectamur hęc tria Neq; occurrit animo: quia supereminentia diuinitatis, vsitati eloquij facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus, quàm dicitur: & verius est quàm cogitatur. *Quòd Deus verius cogitatur, quàm dicatur, & verius est quàm cogitatur. Ibidem.*

E QVID HOC NOMINE TRES SIGNIFICETVR.

Pater ergo & filius & spiritus sanctus, quoniam tres sunt, quid tres sint quæramus, quid cõmune habeant. Non enim possunt dici tres patres, quia tantùm pater ibi pater est: nec tres filij, cùm nec pater ibi sit filius, nec spiritus sanctus: nec tres spiritus sancti, quia spiritus sanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec pater est, nec filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est. Certè enim quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia commune est eis id quod persona est.] Ex prædictis apertè intelligi potest, qua necessitate dictum sit à Latinis tres personæ, cùm persona secũdum substantiam dicatur. Vnde & tribus commune est, id quod persona est, id est, hoc nomen persona.

QVARE NON DICIMVS TRES DEOS ESSE, PATREM
& filium & spiritum sanctum, vt dicimus tres personas, cùm id quod Deus est, sit eis commune: quia pater est Deus, & filius
F est Deus, & spiritus sanctus est Deus.

[Sed quæritur hîc, cùm dicamus patrem & filium & spiritum sanctum esse *Ibidẽ Aug.* tres personas, quia commune est eis quòd persona est, id est, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona: cur non dicamus similiter tres Deos, cùm & pater sit Deus, & filius sit Deus, & spiritus sanctus sit Deus. Quia scilicet illi scriptura contradicit: hoc autem, etsi non dicit, non tamen contradicit. Vnde Augustinus hanc mouens quæstionem atque definiens libro septimo de Trinit. ait, [Si ideo dicimus patrem & filium & spiritum san- *Cap.4.* ctum esse tres personas, quia commune est eis id quod persona est: cur non etiam tres Deos dicimus? Certè, vt prædictum est, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus Deus, cur non dicuntur tres dij?] Ecce proposuit hanc quæstionem: attende quid respondeat subdens. [An ideo non dicuntur tres dij, quia scriptura non dicit tres Deos? Sed nec tres personas alicubi scripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi & disputãdi necessitate tres personas dicere, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit? Si autem diceremus tres Deos, contradiceret scriptura dicens, Audi Israel, Deus tuus Deus vnus est.] Ecce absolutio quæstionis, quare potius dicamus tres personas, quàm tres deos: quia scilicet illi non contradicit scriptura. *Deut.6.a*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALIA QVAESTIO, CVR NON DICIMVS TRES ES-
sentias, vt tres personas, cùm scriptura non cõtradicat.

G Verùm & hîc alia emergit quæstio, quam Augustinus consequenter annectit dicens, [Cur, inquit, & tres essentias non licet dicere: quod similiter scriptura sicut non dicit, ita non contradicit. At si dicis, quòd propter vnitatem trinitatis non dicũtur tres essentiæ, sed vna essentia: quæro, cur non propter eandem vnitatem trinitatis dicantur vna persona, & non tres personæ. Vt enim est illis commune nomen essentiæ, ita vt singulus quisque dicatur essentia: sic illis commune nomen est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquendi necessitate à Græcis & Latinis parta hæc vocabula aduersus insidias vel errores hæreticorum. Cumque conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis de Deo tenet: siue per piam fidem, siue per qualemcunque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum non poterat dicere, non esse tria quædã, quod quia dixit Sabellius in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo quid tria diceret, & dixit tres personas, siue tres substantias secundum Græcos.]

Lib. & ca. eisdem.

Lib. & ca. eisdem.

SICVT NOS DICIMVS TRES PERSONAS, ITA GRAE-
ci tres substantias, quas dicunt hypostases, aliter accipientes
H substantiam quàm nos.

Ibidem. Quod enim de personis secundum nostram, hoc de substantiis secundum consuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt, tres substantias vnam essentiam, id est, tres hypostases vnam vsiam, quemadmodum nos dicimus, tres personas vnam essentiam vel substantiam. Quanquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias, tres hypostases, possent dicere, tres personas, tria πρόσωπα. Illud autem maluerunt dicere: quia fortasse secundum linguæ suæ consuetudinem aptius dicitur.]

Cap. 6.

QVOD IN TRINITATE NON EST DIVERSITAS,
nec singularitas, vel solitudo: sed vnitas, & trinitas, & distin-
I ctio, & identitas.

Iam sufficienter, vt puto, ostensum est, qua necessitate dicamus tres personas, & quare non similiter tres Deos vel essentias: quia scilicet in altero obuiat scriptura, in altero diuersitatis intelligentia, quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas vel solitudo, sed vnitas & trinitas. Vnde Augustinus lib. 7. de Trinitate ait, [Humana inopia quærens quid diceret tria, dixit tres personas vel substantias. Quibus nominibus non diuersitatem voluit intelligi, sed singularitatem noluit: vt non solùm ibi vnitas intelligatur ex eo quòd dicitur vna essentia, sed trinitas, ex eo quòd dicuntur tres personæ.] Hilarius quoque lib. 7. de Trin. ait, [Dominus dicit. Qui me videt, videt & patrem. Cùm hoc dicitur, excluditur singularitas, atque vnici, id est solitarij intelligentia. Nam nec solitarium sermo significat, & indifferentẽ tamen naturam professio docet. Visus est enim in filio pater per naturæ vnitam similitudinem. Vnum sunt enim natus & generans: vnum sunt, neque vnus. Non itaque solitarius filius est, nec singularis, nec dispar.] Item in eodem, [Sicut in patre & filio credere duos Deos impium est, ita patrem & filium singularem Deum prædicare, sacrilegum est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est.] De hoc etiam Augustinus in libro quæstionum veteris ac nouæ legis ait, Vnus est Deus, sed non singularis. Item Ambr. lib de Fide ait, [Quod vnius est substantiæ separari non potest: etsi non sit singularitatis, sed vnitatis Deus vnus cùm dicitur, nequaquam deitatis trinitatem excludit: & ideo non quod singularitatis, sed quod vnitatis est, prædicatur.] Ecce ex prædictis ostenditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus, vel solitarius cõfitẽdus est Deus: quia singularitas vel

Non longè à fine lib. 7. Ioã. 14 b

Paulò post præcedẽtia.

Tomo 4. quæst. 122. Lib. 5. ca 2 circa finem capitis.

vel solitudo personarum pluralitatem excludit, & diuersitas vnitatem essentiæ tollit. Diuersitas inducit separationẽ diuinitatis, singularitas adimit distinctionem trinitatis. Ideo Ambros. 2. lib. de Fide ait, [Non est diuersa nec singularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, patrem filiumque confundens: nec iuxta Arrianos patrem filiumque secernens. Pater enim & filius distinctionem habent, separationem verò non habent.] Item, [Pater & filius diuinitate sunt vnum, nec est ibi substantiæ differentia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo vnum Deum dicimus? diuersitas enim plures facit.] Constat ergo ex prædictis, quia in trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in scriptura inuenitur dictũ, tres diuersæ personæ, & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.

Cap. 2.

Lib. 1. ca. 2.

Diuersè dicuntur aliquãdo personæ .i. distinctè.

QVOD NON DEBET DICI DEVS MVLTIPLEX.
K Et sicut in trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas: & ideo nõ dicendus Deus multiplex, sed trinus, & simplex. Vnde Ambr. 1. lib. de Fide ait, [Est in patre & filio nõ discrepãs, sed vna diuinitas: nec cõfusum quod vnum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est.]

Cap. 2.

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMINIBVS, VNVS *vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distinctè, cùm his vtimur de Deo loquentes.*

A DISTINCTIO XXIIII.

Quid significetur per nomẽ numerale, cùm loquimur de diuinis.

Hic diligẽter inquiri oportet, cùm in trinitate non sit diuersitas, vel singularitas, nec multiplicitas vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet, vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctè vel distinctio: cùm dicitur vnus Deus, duæ personæ, vel tres personę, plures personæ, distinctè sunt personæ, vel cùm dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarũ, trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem, vel multiplicitatem in Deo ponere. Quid ergo ista ibi significent, ipso de quo loquimur aperiente, insinuare curemus.

MAGIS ILLA DICVNTVR AD EXCLVDENDVM EA
B quæ non sunt in Deo, quàm ad ponendum aliqua.

Si diligẽter, præmissis autoritatũ verbis intendimus, vt dictorũ intelligẽtiam capiamus, magis videtur horum verborũ vsus introductus ratione remouendi atq; excludendi à simplicitate deitatis, quæ ibi non sunt, quàm ponẽdi aliqua.

QVID PER VNVM SIGNIFICETVR, CVM DICI-
C tur, vnus Deus.

Cùm enim dicitur, vnus Deus, multitudo Deorum excluditur, nec numeri quãtitas in diuinitate ponitur: tanq; diceretur, Deus est, nec multi sunt vel plures dij. Vnde Amb. lib. de Fide ait, Cùm vnum dicimus Deum, vnitas excludit numerũ deorũ: nec quantitatẽ in Deo ponit, quia nec numerus nec quãtitas ibi est.

Lib. 1. cap. 2 & lib. 3. de spiritu sctõ. cap. 14.

QVO SENSV DICITVR, VNVS EST PATER, VEL
D vnus est filius.

Ex qua intelligẽtia dicãtur personæ plures. In medio quarti. Genes. 1.

Similiter cùm dicitur, vnus est pater, vel vnus est filius, & huiusmodi: ratio dicti hæc est, quòd non sunt multi patres, vel multi filij, ita & de similibus. Item, cùm dicimus, plures esse personas, singularitatem atque solitudinem excludimus, nec diuersitatem, nec multiplicitatem ibi ponimus: quasi diceretur, sine solitudine ac singularitate personas cõfitemur. Vnde Hilar. 4. lib. de Trinit. sic ait, [Dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. Quæro nunc, an solum Deum sibi locutum existimes, an hunc sermonem eius intel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ligas ad alterum extitisse. Si solum fuisse dicis, ipsius voce argueris, dicentis, Faciamus, & nostram. Sustulit enim singularitatis ac solitudinis intelligẽtiam professio consortij: quia aliquod consortium esse non potest ipsi solitario, neq; solitudo solitarij recipit Faciamus: nec alieno à se diceret, Nostram.] Attẽde Lector his verbis, & vide quia nomine cõsortij pluralitatem significauit. professio ergo consortij, est professio pluralitatis: quam professus est dicens, Faciamus, & Nostram, pluraliter enim vtrunq; dicitur. Sed hac professione pluralitatis non diuersitatem vel multitudinem posuit, sed solitudinem & singularitatem negauit. Sic ergo cùm dicimus plures personas, vel pluralitatem personarum, singularitatis & solitudinis intelligentiam excludimus.

E QVID PER TERNARIVM SIGNIFICETVR CVM dicitur, Tres personæ.

Ita etiam cùm dicimus tres personas, nomine ternarij non quantitatem numeri in Deo ponimus, vel aliquam diuersitatem, sed intelligentiam non ad alium, nisi ad patrem, & filium, & spiritum sanctum dirigendam significamus: vt sit huius dicti intelligentia, Trés personæ sunt, vel tres sunt pater, & filius, & spiritus sanctus, id est, nec tantùm pater, nec tantùm filius: nec tantùm pater & filius in deitate sunt, sed etiam spiritus sanctus: & non alius ab his. Similiter non tantũ est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa: sed hæc & illa, & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendũ Augustinus satis ostendit, vbi dicit, quòd illo nomine non diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit. *

Lib. 7. de Trin. cap. 4

F QVID PER DVO, CVM DICITVR, DVAE PERSOnæ, vel pater & filius duo sunt.

Similiter cùm dicitur, duo sunt pater & filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus, sed hoc significamus, quòd non est tantùm pater, nec tantùm filius, sed pater & filius, & hic non est ille: ita & de aliis huiusmodi. Ita etiam cùm dicimus pater & filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quòd non tantùm pater est persona, nec tantùm filius est persona, sed pater est persona, & filius est persona, & hæc non est illa.

G EX QVO SENSV DICITVR IN PERSONIS DISTINctio, vel personæ distinctæ.

Cùm autem dicimus, distinctæ personæ, vel distinctio est in personis, confusionem atque permixtionem excludimus, & hanc non esse illam significamus. Cumq; addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cùm dicimus, aliam & aliam, non diuersitatem vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

H QVOMODO IBI ACCIPIATVR DISCRETIO.

Ita & cùm dicũtur discretæ personæ, vel cùm dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congruè dicitur ibi esse discretio vel distinctio, non diuersitas vel diuisio, siue separatio: vnde Ambros. 1. lib. de Trinit. Non est ipse pater qui filius, sed inter patrem & filium expressa distinctio est.

Cap. 2.

I QVOMODO TRINITAS IBI ACCIPIATVR.

Cùm verò dicitur, trinitas, id significari videtur quod significatur cùm dicitur, tres personæ: vt sicut non potest dici pater est tres personæ, vel filius est tres personæ, ita non debet dici, pater est trinitas, vel filius est trinitas.

K HOC VIDETVR CONTRARIVM ESSE PRAEDICTIS.

Hic non est prætermittendum, quòd cùm suprà dictum sit Deum nec singularem, nec multiplicem esse confitendum, idque sanctorũ autoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Isidor. dicẽs, [Distinguendũ est inter trinitatem

Dist 23. paragrapho 1. & in prin.

trinitatem & vnitatem. Est enim vnitas simplex & singularis, trinitas verò multiplex & numerabilis: quia trinitas est trium vnitas.] Ecce vnitatem dicit esse singularem, & trinitatem multiplicem & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit sicut & alij accipiunt vnum: multiplicem verò & numerabilem, sicut alij dicunt trinum.

cipio hui⁹ distinctionis. In 1. lib. Etymologiarũ cap. 4.

QVID SIGNIFICATVR CVM DICITVR *pluraliter, tres personæ, vel duæ personæ.*

A DISTINCT. XXV.

PRÆTEREA considerandum est, cùm hoc nomen persona (vt prędictũ est) secundum substantiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cùm pluraliter profertur, tres personæ vel duæ personæ: & cùm dicitur, Alia est persona patris, alia est persona filij, alia est persona spiritus sancti. Sicut enim in his locutionibus personæ vocabulum essentiæ intelligentiã facit, plures essentias confiteri videmur, & ita plures deos. Si verò essentiæ significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio cùm dicitur, pater est persona, vel filius est persona: & alia cùm dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ: & cùm dicitur, Alia est persona patris, alia filij, & huiusmodi.

Dist. 23 paragraphoB. Quid significetur hoc nomine persona.

B QVOD VIDETVR SECVNDVM ESSENTIAM DICI, ALIA est persona patris, alia filij, siue tres personæ, vt cùm dicitur pater est persona, filius est persona.

Persona enim, vt suprà ait Aug. ad se dicitur, & idem est deo esse personam quòd esse: sicut idẽ est ei esse, quod deum esse. Vnde manifestè colligitur quòd essentiam diuinam prædicamus dicentes, Pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona id est essentia diuina: & omnino vnum & idem significatur nomine personæ, id est essentia diuina, cùm dicitur pater est persona, & filius est persona, quòd significatur nomine dei, cùm dicitur, pater est deus, filius est deus. Ita etiam idem significatur cùm dicitur, deus est deus, & deus est persona. Vtroque enim nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrunque secundum substantiam dicitur. Cùm verò dicitur pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus? an essentiam? hoc enim videtur, si suprà posita verba Aug. diligenter scrutemur. Suprà enim dixit dist. 23. quòd [ideo tres personas dicimus, quia id quod persona est, commune est tribus] Et item, [quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur.] videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomẽ persona, cùm dicitur, tres personæ, quam habet cùm dicitur, pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona. Quia, vt ostendit Aug. hoc dicitur, id est tres personæ, propter illud, quia id quod persona est. commune est eis. Id ergo quod commune est eis, id est patri & filio & spũi sancto, videtur significari nomine personę cùm dicitur, tres personæ.

Dist. 23 paragrap. b.

Quòd nomine personæ id significatur cùm dicitur pater est persona, qđ significatur nomine Dei cùm dicitur, pater est deꝰ

ALITER ETIAM VIDETVR POSSE OSTENDI, QVOD secundum essentiam dicatur etiam cùm pluraliter

C proferatur.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quòd ibi nomine personæ significetur essentia cùm dicitur, tres personæ. Vt enim suprà dixit Augustin. Ea necessitate dicimus tres personas, vt responderemus quærentibus quid tres vel quid tria. Cùm ergo quæritur quid tres vel quid tria, conuenienter respondetur cùm dicitur tres personæ. At cùm quæritur, quid tres vel quid tria? per quid de essentia quæritur. Non enim inuenitur quid illi tres sint nisi essentia. Si ergo quæstioni rectè respondemus, oportet vt respondendo essentiã signi-

dist. 23 par. c.

significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si verò respondentes, essentiam significamus, ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cùm dicitur, tres personæ.

OPINIO QVORVNDAM QVI PVTANT ESSENTIAM

D significari nomine personæ, cùm dicimus tres personas.

Quibusdam videtur quòd nomine personæ significetur essentia, cùm dicitur, tres personæ, propterea quia Aug, dicit, [ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona: vt sit talis intelligentia, Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, id est sunt tres id habentes commune quod est persona,] id est tres sunt quorum quisque est persona, id est essentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiã dicetur, alia est persona patris, alia filij? Et hoc etiam ita volunt intelligere, scilicet alius est pater, & alius est filius, id tamen commune habentes quod est persona. Et hoc confirmant autoritate Augustini qui 7. lib. de trinitat. ait, Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus: Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est.] Hac autoritate & præmissis conantur asserere, in prædictis locutionibus nomen personæ essentiam significare. Sed quid respondebunt ad id quod ipse Augustin. in libro de fide ad Petrum dicit, scilicet quòd [alius est pater in persona siue personaliter, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus.] Quomodo enim alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus, si in esse personam omnino conueniunt, id est si persona essentiæ tantũ intelligentiam facit? Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici congruẽtius, iuxta catholicorum doctorum autoritates.

Libro 7. de tri. ca. 4.

Cap. 5.

In hac distinctione. Ca. 1.

QVOD HOC NOMEN PERSONA TRIPLICITER IN trinitate accipitur: & hæc est vtilis & catholica doctrina de

T personis & personis.

Sciendum est igitur, quòd hoc nomen persona multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantùm. Et vt Hilarius ait libro 4. de tri. [Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res: sed rei sermo subiectus est.] Discernentes ergo dicendi causas huius nominis, scilicet persona, significationem distinguimus dicentes, quòd hoc nomen, scilicet persona propriè secundum substantiam dicitur, & essentiam significat, sicut suprà ostendit Augustinus cùm dicitur, deus est persona, pater est persona. Quadam tamen necessitate (vt suprà dixit Augustinus) translatum est hoc nomen, vt pluraliter diceretur tres personæ, cùm quæreretur, quid tres vel quid tria, vbi non significat essentiã id est naturam diuinam quæ communis est tribus personis, sed substantias, vel hypostases secundum Græcos, Græci quippe (vt suprà dicit August.) aliter accipiunt substãtiam, id est, hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autem dicimus sicut illi dicunt substantias, id est hypostases. Si ergo nos ita accipimus personas, vt illi accipiunt substãtias, vel hypostases: At illi aliter accipiunt hypostases, quàm nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas quàm substantiam. Cùm ergo dicimus tres personas, non ibi personæ nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus, quia tres personæ sunt, id est tres sustantiæ, scilicet tres entes: pro quo Græci dicunt tres hypostases.

In medio libri.

distinctione 5. in signo h. Indist. 23. huius in signo d.

Ibidẽ id est libro 7 de tri. cap. 4.

OSTENDIT VERBA AVGVSTINI CONVENIRE HVIC

F sententiæ.

Et hic sensus adiuuatur ex verbis August. præmissis, si interius intelligãtur. Quia enim pater est persona, id est essentia, & filius persona, & spiritus sanctus persona, ideo dicuntur tres personę, tres substantię, tres entes. Nõ enim

Hæc distinctione in signo d.

enim possunt dici tres subsistentiæ vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est essentia. Quia ergo eis cõmune est id quod est persona, id est essentia, ideo rectè dicuntur tres personæ, id est subsistentiæ vel subsistentes: vt sicut essentia quæ est eis communis, verè ac propriè est: ita illi tres verè ac propriè subsistẽtiæ vel entes intelligantur. Ideoq; Aug. causas dictorũ discernens, dicit tres personas esse vnam essentiam, vel eiusdem essentiæ, non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona, aliud essentia: tres enim personæ, id est subsistentiæ, vna sunt essentia & vnius essentiæ, non autem sunt vna persona vel vnius personæ, licet persona secundum substantiam dicatur aliquando: nam si hoc diceretur, cõfusio fieret in personis.

Ibidẽ.

OBIECTIONI ILLORVM HIC RESPONDET, QVA NI-

G tuntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemus quærentibus quid tres, vel quid tria.

Ad hoc autem quod illi dicunt, cùm quæritur, quid tres vel tria, de essentia quæritur, quia non inuenitur quid illi tres sint, nisi essentia: per hoc volẽtes nos inducere vt nomine personæ essentiam intelligamus, cùm respondemus tres personas: Ita dicimus, Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint, nisi essentia. Vnum enim sunt illi tres, id est essentia diuina: vnde veritas ait, Ego & pater vnum sumus. Veruntamen cùm quæritur, quid tres, vel quid tria, non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cùm fides catholica tres esse profiteretur, sicut Ioannes in Epistola canonica ait. Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, quærebatur quid illi tres essent, id est an essent tres res. & quæ tres res, & quo nomine illę tres res significarẽtur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen persona ad respondendum, & dictum est tres personæ.

Ioan. 10. f.

1. Ioan. 5. 6.

QVID TRES RES, ET QVID VNA RES

H hic dicitur.

Non autem te moueat quòd dicimus tres res. Non enim hoc dicentes diuersarum rerum numerum ponim⁹ in trinitate, sed ita tres res dicimus, vt easdem esse vnam quandam summam rem confiteamur. Vnde Aug. 1. li. de doct. Christiana ait. [Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt, res ergo quibus fruẽdum est, sunt pater & filius & spiritus sanctus. Eademque trinitas vna quædam summa res est, communisque fruentibus ea, si tamen res & non rerum omnium causa sit. Non enim facilè potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat: nisi quod melius dicitur trinitas hæc vnus deus.] Sicut ergo tres dicuntur, & hæ sunt vna res: ita tres subsistentiæ dicuntur, & hę sunt vna essentia. Ecce ostẽsum est quæ sit intelligentia huius nominis persona, cũ dicim⁹ tres personas.

Ca. 3. & 5. In 3. Tom.

EX QVO SENSV DICATVR ALIA EST PERSONA

I patris, alia filij, alia spiritus sancti.

Nunc inspiciamus vtrùm secundum eandem rationem & causam dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Quod vtique sanè intelligi potest: vt sit sensus talis, Alia est subsistentia vel hypostasis patris, alia subsistentia filij, alia subsistẽtia spiritus sancti. Et alia subsistẽtia pater, alia fili⁹, alia spũs sanct⁹.

QVOMODO HAEC INTELLIGANTVR, ALIVS IN

K persona pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

Deinde quæritur, vtrũ secundũ eãdẽ confirmationẽ accipiatur cùm dicitur, Alius est pater in persona, alius in persona filius, ali⁹ in persona spũs sanctus: sicue alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus. Ad quod dicimus, quia etsi posit eodẽ modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hic personæ nomine, proprietas personę intelligatur: vt sit sensus talis, Ali⁹ est in persona vel personaliter pater,

Quòd aliter hic accipitur persona quã suprà, hic p proprietate accipitur.

id est proprietate sua pater alius est quã filius,& filius proprietate sua alius quã pater. Paternali enim proprietate distinguitur hypostasis patris ab hypostasi filij, & hypostasis filij filiali proprietate discernitur à patre,& spiritussanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

QVOD SECVNDVM HVNC MODVM ETIAM IN PRAE-

L dictis locutionibus potest accipi.

Hoc etiam modo sanè potest accipi persona in præmissis locutionibus cùm dicitur,alia est persona patris,alia filij,id est,alia est proprietas qua pater est pater,alia qua filius est filius,alia qua spiritus sanctus est spiritus sanctus. Ita etiam nomine personæ quidam proprietates intelligere volunt,cũ dicuntur tres personæ:sed melius est vt subsistẽtias vel hypostases intelligam⁹,cũ dicim⁹ tres personas.Ex prædictis colligitur,quòd nomen personæ in trinitate triplicem tenet rationem.Est enim vbi facit,intelligentiam essentiæ,& est vbi facit intelligentiã hypostasis,& est vbi facit intelligentiam proprietatis.

Summam dictorum colligit.

Dist 23 sig. b. et signo d. Eadem dist. in signo K.

AVTORITATIBVS SANCTORVM OSTENDIT QVOD

M dixit.

Dist. 23. in signo b. & in præsenti.

Quòd autem secundum substantiam dicatur,& essentiam aliquando significet,suprà ex prædictis Aug.apertè ostendimus.Quod verò pro hypostasi atq; proprietate accipiatur,ex autoritatibus sanctorum ostendi oportet,ne coniecturis nostris aliquid ausi dicere videamur.De hoc Hierony. in expositione fidei catholicæ ad Damasum ita ait:[Non est prorsus aliquis in trinitate gradus,nihilq; quod inferius superiúsve dici possit:sed tota diuinitas sui perfectione æqualis est,vt exceptis vocabulis,quæ proprietatem indicant personarum quicquid de vna persona dicitur,de tribus possit dignissimè intelligi. Atque vt confutantes Arrium,vnam eandemque trinitatis dicimus esse essentiam vel substantiam, & deum vnum in tribus personis fatemur:ita etiam impietatem Sabellij declinantes,tres personas expressas sub proprietate distinguimus:non ipsum sibi patrem,ipsum sibi filium.ipsum sibi spiritum sanctum esse dicentes,sed aliam patris,aliam filij,alia mpiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo sed etiam nominum proprietates,id est personas:vel vt Græci exprimũt hypostases,id est subsistentias confitemur.Nec pater filij vel spiritus sancti personam aliquando excludit,nec filius vel spiritus sanctus patris nomen personãque recipit:sed pater semper pater,& filius semper filius,& spiritus sanctus semper spiritus sanctus.Itaq; substantia vnum sunt,sed personis ac nominibus distinguuntur.]Ecce hic apertè dicit Hierony.proprietates esse personas, & personas esse substantias. Vnde manifestum fit quod diximus, scilicet personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem. Ioannes etiam Dam. personas dicit esse hypostases,& eas dicit entes,ita inquiens,In deitate vnam naturam cõfitemur,& tres hypostases secundum veritatem entes,id est personas.

Lib.3. de orthodoxa fide ca.5.

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, *sed prius de hoc nomine hypostasis.*

DISTINCTIO XXVI.

De his quæ propriè & eternaliter dicuntur de deo secundũ relationem siue proprietatẽ personalem.

NVNC de proprietatibus personarum,quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus,aliquid loqui nos oportet.Sed primùm audiamus quid de hoc nomine hypostasis Hierony.dicit:Ait enim sub hoc nomine venenum latere:sed hoc dicit secundum quòd hæretici eo vtebantur, vt simplices seducerent,scilicet pro persona, & pro essentia, vt siue diceretur vna tantùm hypostasis, siue tres minus peritos ad inconueniens deducerẽt, cùm non erat hoc nomen ita apud catholicos vulgatum,nec ita eius significatio deter-

determinata vt modò. Et ideo Hieronym. dicit hoc nomine non vtendum fore sine distinctione vel expositione, tunc scilicet quando cum hæreticis contendebatur, ita scribens de fide catholica ad Damasum papam, [Ab Arrianorum præsule,hypostaseon nouellum nomen à me homine Romano exigitur.Interrogamus, quid tres hypostases arbitrentur intelligi? tres personas subsistentes aiunt:Respondemus nos ita credere.Non sufficit eis sensus,ipsum nomen esflagitant:quia nescio quid veneni in syllabis latet.Clamamus,Si quis tres hypostases id est tres subsistentes personas non confitetur,anathema sit. Si quis autem hypostasim vsiam intelligens,non tribus personis vnam hypostasim indicit, alienus à Christo est:qui scilicet tres hypostases dicẽs,sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere.Sufficiat nobis dicere vnam substantiam & tres personas perfectas æquales:taceamus tres hypostases,si placet.Nomen hoc non bonæ suspitionis est,cùm in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis, tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet. Transfigurat enim se angelus Sathanæ in angelum lucis.] His verbis non negat vtendum esse nomine hypostasis, sed hæreticos eo prauè vsos ostendit: contra quos cautela opus erat in distinctione significationis: alioquin sibi contradiceret, qui suprà tres hypostases confitetur.

Tome.2. epistola ad Damasum,cuius initium est. Quoniam vetusto.

2. ad Co.11.

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, ET DE

B nõminibus earum relatiuis.

Iam de proprietatibus personarum videamus (quæ etiam notiones siue relationes in scriptura plerunq; dicuntur) [in illa sancta trinitate quæ ideo à nobis repetitur,vt cordi nostro tenacius infigatur.Ait August.in libro de fide ad Petrum.Aliud est genuisse,quàm natum esse:aliudq; est procedere,quàm genuisse vel natum esse. Vnde manifestum est,quòd alius est pater, alius filius, alius spiritus sanctus.Et est proprium solius patris,non quia non est natus ipse,sed quia vnum filium genuerit:propriumq; solius filij,non quia ipse non genuit,sed quia de patris essentia natus est:proprium verò spiritus sancti est,non quia nec natus est ipse nec genuit, sed quia solus de patre filioque procedit.] Ecce breviter assignauit tres proprietates trium personarum:quarum vna non est alia. Hoc enim significauit cùm dixit, Aliud est genuisse quàm natum esse:aliudq; procedere, id est alia proprietas siue notio est generatio, & alia natiuitas, alia processio,quæ aliis nominibus dicũtur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum,scilicet,pater,filius & spiritus sanctus: quæ relatiua sunt, & ad seinuicem dicuntur, quia notant relationes quæ non sunt deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter: vt non modò appellationes,sint relatiuę,sed etiam relationes siue notiones in rebus ipsis,scilicet,in personis sint.

Cap.1.et 2.

Hic de nominibus relatiuis quæ notãt ipsas relationes.

QVOD NON OMNIA QVAE DE DEO DICVNTVR, secundum substantiam dicuntur: quædam enim secundum relationem dicuntur,nihil tamen secundum accidens.

Quocirca sciendum est,non omne quod dicitur de deo dici secũdum substãtiã: quia quædã dicuntur secundum relationem, quæ non est accidens, quia non est mutabilis: vnde Aug. 5. lib. de trin. ait, [Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit.Nec tamen omne quod dicitur,secundum substantiam de Deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus quod non secundum substantiam dicitur, restat vt secundum accidens dicatur. In Deo autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile: nec tamen omne quod dicitur de Deo secundum substantiam dicitur: dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non

Cap.5.et 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

est accidẽs:quia & ille semper est pater,& ille semper est filius:& ita semper: quia semper natus est filius,nec cœpit vnquam esse filius. Quòd si aliquando esse cœpisset,aut aliquando desineret esse filius, secundum accidens diceretur. Et quia pater non dicitur pater nisi ex eo quòd est ei filius, & filius non dicitur filius,nisi ex eo quòd habet patrẽ,non secundum substantiam hæc dicuntur,sed adinuicem ista dicuntur, neque tamen secundum accidens:quia & quòd dicitur pater, & quòd dicitur filius, & æternum atque incommutabile est eis.] Ecce apertè his verbis ostenditur, quædam dici de deo secundum substantiam, quædam secundum relationem, nihil tamen secundum accidens. Ostenditur etiam proprietas patris esse quòd habet filium:& proprietas filij,quòd habet patrem. Ideoque cùm dixerit ęternum & incommutabile esse quòd pater dicitur, & quòd filius dicitur, ita intelligi voluit, id est proprietas qua pater est pater, & proprietas qua filius est filius, ęterna est & incommutabilis: quia & pater semper pater, & filius semper filius. Vnde & Hilarius proprietates personarum assignans 12. lib.de trin.ait, [Si semper patri proprium est quòd semper est pater,necesse est semper filio proprium esse quòd semper est filius. Vbi enim semper pater est, semper & filius est: ergo qui non semper pater est, non semper genuit.] Item in eodem,Nato Deo manifestum est proprium esse quòd filius est.

In medio li.

Paulo ante medium.

QVARE DICATVR ESSE PROPRIVM VNIGENITI quòd est filius dei, cùm etiam homines sint filij dei.

D

Hic quęritur, quomodo dicatur proprium nato Deo quod est dei filius,vel genitus ex deo,cùm etiam homines filij dei dicantur & sint: secundum illud,Filij excelsi omnes.Et ad Mosen de populo Israel domin? ait:Filius meus primogenitus Israel. Sed magna est distantia. Homines enim filij Dei sunt factura, nõ natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis,proprietate filius est & veritate natiuitatis, non factura vel adoptione: & illi quidem antè sunt, quàm filij dei sunt.Fiunt enim filij,non nascuntur filij dei. Vnde Hilarius solum Deum natum originis proprietate dei filium ostendens,inter ipsum & homines filios dei euidentissimè distinguit 12.lib. de trini. ita dicens, [Vero patri solus qui ex eo nascitur verè filius est:& nos quidem filij dei sumus,sed per facturam.Fuimus enim aliquando filij iracundiæ,sed filij dei sumus,sed per facturam. Fuimus enim aliquando filij iracundiæ, sed filij Dei per adoptionem effecti sumus potius quàm nascimur: & quia omne quod fit, antequàm fiat non fuit, nos cùm filij non fuissemus, efficimur. Antè enim filij non eramus, sed per gratiam facti sumus,non nati neque generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos Deus sibi,& per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim deum filios,nũquam cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus filius Dei,non ex generatione:neque ei proprietas est,sed nuncupatio: ac per id non verè filius est,quia nec propriè natus dicitur,nec semper fuit filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit aliquid antequàm filius, nec quicquam ipse nisi filius.] Atque ita qui semper est filius,nascibilitatis proprietate ac veritate filius est eius solius qui genuit, & ille tantum qui genuit pater ipsius est: quia sicut ille filius origine,ita ille pater generatione.

Psal.81. Exodi.4.f

Non lõge à principio libri. Ad Eph.2.a

QVOD HOMO DICITVR FILIVS TRINITATIS, & trinitas potest dici pater hominum.

E

Homo verò, qui filius Dei est factura, non tantùm patris,sed filij,& spiritus sancti filius est, id est totius trinitatis: & trinitas ipsa pater eius dici potest: vnde Augustt.5.lib.de trin.dicit. [Non potest dici trinitas pater, nisi fortè translatiuè ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est, Audi Israel,dominus Deus tuus, Deus vnus est,non vtique excepto filio aut spiritu sancto oportet intelligi, quem vnum dominum Deum nostrum rectè dicimus: etiam

Cap.11. Deut.6.a

etiam patrem nostrum, per gratiam suam nos regenerantem.] De hoc etiam Hilarius 6.lib.de trinitate ait. [Omnibus per fidem Deus pater est, quibus est pater per eam fidem, qua Iesum Christum dei filium confitemur.] Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quòd filius est: quia licet ipse solus natus propriè dicitur. Vnde Hilarius lib.3. de trin.ait, [Dominus dicens,clarifica filium tuum,non solo nomine contestatus est se esse filiũ, sed & proprietate, Nos filij Dei sumus, sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione, veritate non nuncupatione,natiuitate non creatione.]

Paulo post medium.

Non lõge à principio: Ioan.17.a

QVOD SPIRITVS SANCTVS DICITVR PROPRIE donum Dei,quia proprietate est donum, vt filius natiuitate: & vtroque modo dicitur relatiuè,& secundum eandem relationem.

F

Ita etiã de spiritu sancto dicendũ est,qui propriè dicitur donũ Dei,cùm tamẽ & alia plura sint dona dei.Sed spiritus sanct? ita proprietate immutabili & ęterna donum est,sicut filius proprietate est filius.Eo enim dicitur donum,quo spiritus sanctus:& vtroque vtique nomine relatiuè dicitur,eademq; relatione dicitur spiritus sanctus & donum,licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine spiritus sanctus,sicut in hoc nomine donum. Vnde Augustt. 5. lib.de trin.ait. [Spiritus sanctus qui nõ est trinitas,sed in trinitate, intelligitur in eo quòd propriè dicitur spiritus sanctus, relatiuè dicitur cùm ad patrem & filium refertur: quia spiritus sanctus, & patris, & filij spiritus est: sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine:apparet autem cùm dicitur donum dei. Donum enim est patris & filij,quia à patre procedit & à filio:ergo spiritus sanctus, ineffabilis quędam patris filijq; communio est.Et ideo fortasse sic appellatur,vt iam diximus, nec iterare piget,quia patri & filio potest eadem appellatio conuenire:nam hoc ipse propriè dicitur,quod illi communiter:quia etiam pater spiritus, & filius spiritus:& pater sanctus,& filius sanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit,vtriusq; cõmunio significetur,vocatur donum amborum spiritus sanctus.] Ecce habes quare spiritus sanctus propriè dicatur donum,& quòd relatiuè dicitur,siue donum,siue spiritus sanctus:& quòd nomẽ sibi proprium tenet,quod communiter patri & filio conuenit, sed diuisim. Et est sciendum quòd cùm pater vel filius dicitur spiritus siue sanctus, neutrum relatiuè dicitur, sed secũdum substantiam.

Cap.11. Quid sit spiritus sanct?

AN PATER, VEL FILIVS, VEL TRINITAS IPSA posist dici spiritus sanctus.

G

Hic quæri potest,vtrùm pater vel filius,vel etiam ipsa trinitas possit dici spiritus sanctus, sicut disiunctim dicitur & spiritus & sanctus.De hoc Augu. 5.lib. de trin.sic ait, [Trinitas nullo modo potest dici filius:spiritus verò sanctus potest quidem vniuersaliter dici,secundum id quod scriptum est,Quoniam Deus spiritus est. Itaque pater & filius & spiritus sanctus,quoniam vnus deus est,& vtique deus sanctus est, & deus spiritus est, potest appellari trinitas & spiritus sanctus. Sed tamen tunc spiritus sanctus relatiuè non dicitur, sed secundum essentiam:quia propriè spiritus sanctus,qui non est trinitas,sed in trinitate,dicitur relatiuè.

Cap.11.

Ioan.4.

QVIDAM PVTANT SPIRITVM SANCTVM NON DICI relatiuè ad patrem & filium, quia non vicissim respondent sibi vocabula, sed falso.

H

Quidam tamen putant spiritum sanctum vel donum,non dici relatiuè ad patrem vel ad filium.Si enim inquiunt,hoc relatiuè ad se dicuntur,suis inuicem sibi respondent vocabulis:vt sicut dicitur pater filij pater,& filius patris filius,ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 12.

dicatur pater ſpiritus ſancti vel doni pater, & ſpiritus ſanctus vel donum patris ſpiritus vel donum. Sed non ita eſt in omnibus relatiuis. Non enim omnia quæ relatiuè dicuntur, ſuis ad ſeinuicē reſpondent vocabulis. Vnde Auguſtinus horum elidens opinionem 5. lib. de trin. [Non te moueat, inquit, quoniam diximus ſpiritum ſanctum non ipſam trinitatem, ſed eum qui eſt in trinitate relatiuè dici, licet non ei reſpondeat viciſsim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim ſpiritum ſanctum patris, ſed non viciſsim dicimus patrem ſpiritus ſancti, ne filius eiꝰ intelligatur ſpiritus ſanctus. Item dicimus ſpiritū ſanctū filij, ſed non dicimus filiū ſpiritus ſancti, ne pater eius intelligatur ſpiritus ſanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo ſibi viciſsim reſpondeant. Cùm ergo dicimus donum patris & filij, non quidem poſſumus dicere patrem doni, aut filium doni: ſed vt hæc viciſsim reſpondeant, dicimus, donum donatoris, & donatorem doni. quia hic potuit

Libro eodē ſed cap. 11.

inueniri vſitatum vocabulum, illic non potuit, Donum ergo donatoris, & donator doni cùm dicimus, relatiuè vtrunque adinuicem dicimus: donator tamen non fuit Deus, niſi ex tempore, cùm ſpiritus ſanctus ſit donum: & ab æterno.]

AN EASDEM PROPRIETATES *aſsignent Auguſtinus & Hilarius: & an iſtæ ſint quæ dicuntur paternitas, filiatio & proceſsio.*

A DISTINCTIO XXVII.

† diſt. præcedēte in ſigno C.

HIC quæri poteſt, vtrùm proprietates quas Hilarius ſuprà aſsignauit, † ſcilicet quòd pater ſemper eſt pater, & filius ſemper eſt filius, ſint illæ eædem proprietates quas Auguſtinus ſuperius diſtinxit, dicens † proprium eſſe patris quòd genuit filium, & proprium filij quòd genitus eſt à patre, & ſpiritus ſancti quòd ab vtroque procedit? Ac deinde, vtrùm & iſtæ ſint illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio, proceſsio? Videtur quòd non ſint eædem proprietates quas ponit Hilarius: & illæ quas ponit Auguſtinus. Si enim eædem ſunt, idem eſt ergo patri eſſe patrem, & genuiſſe filium, quod vtique quidam concedunt. Si autem hoc eſt, cui ergo conuenit vt ſit pater, ei conuenit genuiſſe filium. Natura ergo diuina ſi pater eſt, genuit filium: ſi verò non genuit, pater non eſt. Sed quis audeat dicere, aut quòd ipſa genuit filium, aut quòd ipſa pater non ſit: Si autem ipſa pater eſt, nec filium genuit, non eſt ergo idem dicere, aliquid eſſe patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur vna eademque eſſe proprietas.

De proprietatibus perſonarum ſecundū quod diuerſis nominibus exprimuntur per vocabula magis vſitata.

RESPONSIO, VBI OSTENDIT EASDEM ESSE

B proprietates.

† diſt. 26. ſigno b.

Ad quod ſine præiudicio aliorum dicimus, quòd eaſdem proprietates notauit vterque, licet diuerſis verbis. Quod enim Hilarius ait ita intelligi debet. Proprium patris eſt quòd ſemper pater eſt, id eſt, proprietas patris eſt, qua ſemper pater eſt: ſemper verò pater eſt, quia ſemper genuit filium. Ita & proprium filij eſt, quòd ſemper filius eſt, id eſt, proprietas filij eſt, qua ſemper filius eſt. Filius verò ſemper eſt, quia ſemper genitus eſt: ergo proprietas qua pater pater eſt, eſt quia ſemper genuit: & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas qua filius ſemper eſt filius, eſt, quia ſemper

Quomodo ſint intelligenda prædicta verba Hilarij.

ſemper genitus eſt à patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel naſcibilitas. Sic & proprietas, qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus, vel donum, eſt quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur proceſsio. In præmiſsis ergo locutionibus eædem ſignificatæ ſunt proprietates.

QVOMODO NON EST OMNINO IDEM DI-

C cere eſſe patrem, & genuiſſe vel habere filium, ita & de aliis.

Nec noīa pater & filius & ſpūs ſcīus nō tantū relationes, ſed etiā hypoſtaſes ſignificant.

Nec tamen videtur nobis omnino eſſe idem dicere aliquid eſſe patrem, & genuiſſe filium, vel aliquid eſſe filium, & habere patrem: vel eſſe ſpiritum ſanctum, & procedere ab vtroque: alioquin pater non eſſet nomen hypoſtaſis, id eſt, perſonæ, ſed proprietatis tantùm, ſimiliter filius, & ſpiritus ſanctus: & ita non per tria nomina ſignificarentur tres perſonæ. Ideoque dicimus, quia patris nomen non tantùm relationem notat, ſed etiam hypoſtaſim, id eſt, ſubſtentiam ſignificat: ita & filius, & ſpiritus ſanctus. Relationum verò vocabula, ſcilicet, paternitas, filiatio, proceſsio, vel gignere, gigni, procedere, ipſas tantùm relationes, non hypoſtaſes ſignificant, ſiue habere filium, & habere patrem: vt verbi gratia, cùm dicimus, Deus eſt pater, nomine patris, & relationem notamus, & diuinam hypoſtaſim ſignificamus: vt ſit intelligentia talis, Deus vel diuina eſſentia eſt pater, id eſt, ille qui genuit, id eſt hypoſtaſis, quæ habet filium. Similiter, Deus eſt filius, id eſt, hypoſtaſis genita, vel habens patrem. Ita etiam, Deus eſt ſpiritus ſanctus, id eſt, hypoſtaſis procedens ab vtroque, ſiue ille qui procedit. Cùm verò nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipſas tantùm ſignificamus, non hypoſtaſes: vt cùm dicimus, Deus genuit, id eſt, habet filium, & Deus genitus eſt, id eſt, habet patrem. Et tunc oportet intelligi, in ſubiectis hypoſtaſes tantùm non eſſentiam, quæ illis proprietatibus determinantur.

Quid intelligatur cū dicitur. ſ. deus eſt pater, & deus eſt filius, & deus eſt ſpūs ſanctus.

QVOD PROPRIETATES DETERMINANT

D hypoſtaſes, non ſubſtantiam, id eſt, naturam.

Quid intelligatur cū dicitur, Deus genuit, & deus genitus eſt.

Illæ enim proprietates ſingulæ ſingulis proprie conueniunt perſonis, & per eas perſonæ determinantur, & à ſe inuicem differunt, ſed à ſe non ſecedunt. Vnde Ioannes Damaſcenus, [Non differunt ab inuicem hypoſtaſes ſecūdum ſubſtantiam, ſed ſecundum characteriſtica idiomata, id eſt, determinatiuas proprietates. Characteriſtica verò, id eſt, determinatiua, ſunt hypoſtaſeon, & non naturæ: etenim hypoſtaſes determinant. Item, [eſſe quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypoſtaſim, ſimplicem, omnia habentem, quæ habet pater, vt eius homouſion, id eſt, conſubſtantialem: natiuitatis modo & habitudine à paternali hypoſtaſi differentem, nunquam verò à paternali hypoſtaſi ſecedentem.] Idem apertius exprimens perſonales proprietates, in eodem ait, [Differentiam hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum in tribus proprietatibus, id eſt, paternali, & filiali, & proceſsibili recognoſcimus. Inſeceſsibiles autem ipſas hypoſtaſes & indiſtabiles inuicem, & vnitas quidem inconfuſibiliter (tres enim ſunt, etſi vnitæ) diuiſas autem indiſtanter. Etenim ſingula perfecta eſt hypoſtaſis, & propriam proprietatem, ſcilicet, exiſtentiæ modum proprium poſsidet: ſed vnitæ ſunt ſubſtantia, & non diſtant, neque ſecedunt à paternali hypoſtaſi.] Ecce hic habes diſtinctas tres illas proprietates, quæ ſuprà diuerſis ſignificatæ ſunt modis.

Cap. 7. eiuſdē, Vbi loco eſſe in vero exemplari legitur concedere. Lib. 3. ca. 5

Diſt. 26.

QVOD

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVOD SVNT ALIA NOMINA PERSONARVM EAS-
dem proprietates notantia, scilicet, genitus, genitor, verbum,
E imago.

Hîc non est prætermittendum, quòd sicut pater, & filius, & spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant, ita etiam sunt & alia nomina personarum, id est, quæ ipsas personas significãt, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prædicta: vnde & relatiuè dicuntur, scilicet, genitor, genitus, verbum, imago. Vnde Augustinus 5. lib. de Trin. ait, [Videndum est, inquit, hoc significari cùm dicitur genitus, quod significatur cùm dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius, vtique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur: & sicut pater ad filium, ita genitor ad genitum.] Idem 6. lib. de Trin. [Verbum quidem solus filius accipitur, non simul pater & filius, tanquam ambo sint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autem pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est imago patris, quemadmodum & filius.] Item 7. lib. de Trin. [Verbũ, secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod pater, secundum quod verbum, non hoc est quod pater, quia verbum non est pater, & verbum relatiuè dicitur, sicut filius.] Item in eodem, [Sicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum cuius est verbum, refertur, cùm dicitur verbum. Et propterea non eo verbum quo sapientia dicitur, quia verbum non ad se dicitur, sed tantùm relatiuè dicitur ad eum cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbum: & eo est verbum, quo filius: sapientia verò, quo essentia, & ideo, quia pater & filius sunt vna essentia, & vna sapiẽtia.] Item in eodem, Non est pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quàm imaginem ad se dici? Idem, Quintò dicitur relatiuè filius, relatiuè dicitur verbum, & imago: & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Cap. 7.
Cap. 2.
Cap. 3.
Lib 7. de Trin. cap. 2
7. cap. 1
Cap. 13.

BREVITER SVMMAM COLLIGIT INTEL-
ligentiæ prædictorum.
F

Apertè ostensum est, quòd sicut filius vel genitus relatiuè dicitur ad patrẽ, ita verbum & imago, & quòd eo dicitur verbũ siue imago quo filius, id est, eadem proprietate siue notione dicitur verbũ & imago qua filius: sed non eo quo verbum, dicitur sapientia vel essentia, quia non notione qua dicitur verbũ, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundum essentiam, non secundum relationẽ.

GENERALIS REGVLA EORVN QVAE AD SE, ET EO-
rum quæ relatiuè dicuntur: Quicquid enim ad se, simul ambo
G dicuntur: sed non ita in prædictis relatiuis.

Et est hîc aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur de patre & filio. [Quicquid enim ad se dicuntur, vt ait Augustinus 6. lib. de Trinit. non dicitur alter sine altero, id est, quicquid dicuntur: quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo nec pater est Deus sine filio, nec filius sine patre, sed ambo simul Deus: sed non ambo simul pater, non ambo simul filius, vel verbum, vel imago.]

Cap. 2.

AN SECVNDVM SVBSTANTIAM DICATVR DEVS
de Deo, & huiusmodi.
H

Hîc quæritur cùm dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, & huiusmodi, vtrùm dicantur secundum substantiam: nam secundum relationem constat ista non dici. Si verò secundum substantiam dicuntur simul ambo, scilicet, pater & filius, possunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, secundum prædictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet Deus secũdum substantiam dicatur, & lumen, & sapientia, & huiusmodi, & nunquam relatiuè accipiantur: aliquando tamen pro

Responsio vbi nomina substantiæ

pro relatiuis, id est, pro personis, sed non relatiuè, accipiuntur: vt cùm dicitur, Deus genuit Deum, alterũ pro patre, alterum pro filio ponimus: similiter cùm dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus sæpe reperiuntur nomina essentiæ ad significationem personarum deducta: vt cùm dicitur, Deus natus, Deus mortuus, Deus passus, vbi filius tantùm significatur. Ita & de solo filio intelligitur, cùm dicitur Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde Augustinus quærens quomodo huiusmodi dicantur, sexto libro de Trinit. ait, [Quomodo Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus filius de Deo, scilicet, patre: nec ambo simul lumen de lumine, sed solus filius de lumine patre.]

dicuntur aliquãdo poni pro personis

Lib. 6. ca. 2

QVOD TANTVM SECVNDVM NOMEN SVBSTAN-
tiæ dicitur illud de illo, non secundum nomina personarum.
H

Et est sciendum quòd secundum nomina substantiæ tantùm dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina substantiam non significent. Secundum verò eadem nomina personarum nunquam dicitur illud de illo, sicut verbum de verbo, vel filius de filio: quia huiusmodi nomina diuersis personis conuenire non possent. Quod Augustinus, licet obscurè, lib. 6. ita dicit, [Hoc solùm de eis dici non potest illud de illo, quod simul ambo non sunt,] id est, illo solo nomine non possumus vti ad ostendendum vnum de vno, quod simul ambobus non conuenit: sicut verbum de verbo dici non potest, quia non simul ambo verbum, nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non simul ambo filius, vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam personarũ distinctè faciunt, ita etiam interdum totius trinitatis simul. Vnde Augustinus lib. 5. ait, [In patris nomine, ipse pater per se pronunciatur: in Dei verò nomine, & ipse pater, & filius, & spiritus sanctus: vt cùm dicitur, Nemo bonus nisi solus Deus: quia trinitas est vnus solus Deus.]

Lib. 6. ca. 2. *Quòd quædam nomina substantiæ aliquando trinitatis intelligentiã significant.*

Cap. 8. Lucæ 18. d

QVOD NON TANTVM TRES PRAEDICTAE
proprietates sunt in personis, sed etiam aliæ quæ aliis significantur nominibus, vt ingenitus.

A DISTINCTIO XXVIII.

PRAETEREA considerare oportet, quòd non tantùm tres prædictæ proprietates, siue notiones in personis sunt, verùmetiam aliæ, quæ aliis notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen ingenitus, relatiuè dicitur de patre tantùm: & aliam designat notionem quàm pater vel genitor. Non est enim idem esse patrem, & esse ingenitum, id est, non ea notione pater dicitur qua ingenitus. Pater enim (vt prædictum est) dicitur secundum proprietatem generationis, ingenitus autem secundum proprietatem innascibilitatis. Differt ergo pater à filio autoritate generationis, differt etiam proprietate innascibilitatis, id est, quia ingenitus. Vnde Augustinus distinguens inter proprietatem, qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus 5. lib. de Trin. sic ait, [Non est hoc dicere ingenitum, quod est patrem dicere: quia etsi filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Etsi gignat quisque filium, non ex eo ipse est ingenitus: quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur pater quia ingenitus. Ideo cùm de Deo patre vtrunque dicatur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id est, filium. Cùm verò ingenitus dicitur, non quid sit, sed quid nõ sit, ostenditur. † Hoc exemplis planũ faciendum est. Quòd dicitur ingenitus, hîc ostenditur, quòd nõ sit filius: sed genitus & ingenitus cõmodè dicitur, filius autem latinè dicitur. Sed vt dicatur, in filius, non admittit loquendi consuetudo: nihil tamẽ intellectui de-

De his quæ propriè & æternaliter dicuntur de Deo, secundũ relationẽ seu proprietatẽ nõ personalẽ, quæ est innascibilitas.

Cap. 6. *De ingenito plana assignatio, scilicet, quæ relatiuè dicitur, & alia est notio, qua dicitur ingenitus, alia qua pater.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lib. 5. cap. 7.

mitur si dicatur, non filius: quemadmodum etiam si dicatur non genitus, pro eo quòd dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non est in rebus considerandum quid vel sinat vel non sinat dici vsus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantùm dicamus ingenitum, sed etiam non genitum, quod tantum valet. Nunquid ergo aliud dicimus, quàm non filium? Negatiua porrò particula non id efficit, vt quod sine illa relatiuè dicitur, eadem præposita substantialiter dicatur, sed id tantùm negatur, quod sine illa asserebatur: sicut in aliis prædicamentis, cùm dicimus homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit, non homo est, non aliud genus prædicamenti enunciat, sed tantùm illud negat. Sicut ergo secundum substantiam dico, homo est: sic secundum substantiam nego, cùm dico, non homo est. At si tantùm valet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur, non filius. Relatiuè autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porrò quid est nisi non genitus? Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cùm ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quòd ex genitore sit: ita cùm dicitur ingenitus non ad se dicitur, sed quòd ex genitore non sit ostenditur: vtrunque tamen relatiuè dicitur. Quod autem relatiuè pronunciatur, non indicat substantiam. Quamuis ergo diuersum sit genitus & ingenitus, non tamen indicat diuersam substantiam: quia sicut filius ad patrem: & non filius ad non patrem refertur, ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem referatur necesse est.]

Quòd tantum valet non genitus quantum ingenitus, & tantundem non filius.

Lib & cap. eisdem.

Lib & cap. eisdem.

Ecce euidenter ostendit, quòd ingenitus relatiuè dicitur, & de solo patre accipitur. Alia notio est qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atq; tantum valet cùm dicitur ingenitus, quantum non genitus, vel non filius.

AN SICVT SOLVS PATER DICITVR INGENITVS,

B dici debeat non genitus, vel non filius.

Ideo solet quæri, Vtrùm sicut solus pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius: vt nec etiam spiritus sanctus possit dici non filius, vel non genitus? Quibusdam videtur, quòd pater solus debeat dici non genitus, vel non filius: spiritus verò sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita (inquiunt) non est dicendus non genitus, vel non filius. Debet quidem dici & credi spiritus sanctus non esse genitus, vel non esse filius, sed non debet dici esse non genitus, vel non filius. Aliis autem videtur, quòd cùm spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus, vel non filius. Quòd autem Augustinus suprà ait, tantum valere cùm dicitur ingenitus, quantum cùm dicitur non genitus, vel non filius, etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, non ratione prædicationis.

Opinio quorundam.

Aliorũ opinio.

QVAE SIT PROPRIETAS SECVNDVM QVAM DI-

C citur pater ingenitus.

Si autem vis scire quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem 4. lib. de Trin. ita aientem. [Est vnus ab vno scilicet, ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & originis & innascibilitatis. Significata ergo in scripturis personarum intelligentia, & distincto innascibilitatis natiuitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. Discretio ergo vel distinctio personarum in scripturis posita est, in nullo autem naturæ distinctio.]

Non longè à fine libri.

ARRIANI NITEBANTVR PROBARE ALTERIVS SVB-

stantiæ patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, iste genitus: quibus respondens Ambrosius, dixit se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis.

D

Illud etiam taceri non oportet, quod Arriani ex eo probare nitebantur, alterius

terius substantiæ esse patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, & iste genitus dicitur: cùm diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambros. eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis scripturis hoc nomen scilicet ingenitus non legisse, ita inquiens in libro de incarnationis dominicæ sacramento. [Cùm dudum audierint quidam dicentibus nobis filiũ dei qui generatus est, patri qui genera uit, inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste genera uit: quia essentia vel generatio est naturæ, aduersus quidẽ illã quæstionẽ vocẽ sibi arbitrantur accelusam: sed tergiuersationẽ damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationẽ fieri quæstionis mutatione sermonis, dicentes, Quomodo possunt esse ingenitus & genitus vnius naturæ atque substantiæ? Ergo vt respondeam mihi propositæ quæstioni. Primò omniũ in diuinis scripturis ingenitus nusquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare quæ non sunt scripta: cũ ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obijciant quod scriptũ non sit? Nonne ipsi sibi aduersantur, & autoritatem calumniæ suæ derogant?] Attende lector, quoniam hoc nomine ingenitus nolebat vti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subticere quædam oportet propter calumniantium insidias, quæ catholicis ac pijs lectoribus securè credi possunt. Sunt etenim quædam quæ non tantæ sunt religionis & autoritatis: vt eis non oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire, verùm silentio aliquando præteriri queunt: nec illius tamen sunt peruersitatis, quin cùm oportunum fuerit eis vti liberum habeamus.

Cap. 8. in tomo 2.

AN DIVERSVM SIT ESSE PATREM ET ESSE

E filium.

Præterea quæri solet, cùm suprà dictum sit, quia aliud est dicere ingenitum, aliud patrem, & quòd diuersum sit genit⁹ & ingenitus: vtrùm similiter diuersum sit esse patrem & esse filium, an idem? Ad quod dicimus, quia ex eodem sensu quo dicitur diuersum, genitus & ingenitus, & quo dicitur non esse idem dicere genitum & ingenitum, potest dici non esse idem, sed diuersum, esse patrem, & esse filium, vel esse spiritum sanctum: quia non ea notione pater est pater, qua filius est filius, vel qua spiritus sanctus est spiritus sanctus. Ideoque ex hoc sensu concedimus, quòd aliud est esse patrem, & aliud est esse filium: quia alia notio est, qua pater est pater, alia qua filius est filius. Sed si transponas, vt dicas, aliud est patrem esse, aliud filium esse, variatur intelligentia: & ideo non conceditur. Est enim sensus talis acsi dicatur, aliud est quo pater est, non quidem pater, sed est aliud quo filius est, non quidem filius, sed est quod penitus falsum est. Eo enim pater est, quo pater deus est, id est per essentiam vel naturam: at filius eo deus est, quo pater deus est. Eo ergo filius est, quo pater est: & ita idem est patrem esse quod filium esse: sed non est idem esse patrem, & esse filium. Vnde Augustin. 5. lib. de trinit. ait, [Quamuis diuersum sit esse patrem & esse filium, non est tamen diuersa substantia: quia non hoc secundum substantiam dicitur, sed secundum relatiuum: quod tamen relatiuum non est accidens, quia non est mutabile.] Ecce diuersum esse dicit esse patrem & esse filium, quod iuxta rationem præ dictam accipi oportet: quia scilicet alia notio est qua est pater, alia qua est filius. Non enim secundum essentiam pater dicitur pater, vel filius filius, sed secundũ relationem.

Parag. 1. huius distinct. Aug. li. 5 de trin. cap. 6. Respõsio vbi dicit esse diuersũ esse patrẽ, & esse filiũ, sed nõ patrẽ esse et filium esse.

Cap. 5.

QVOMODO DICATVR SAPIENTIA GENITA VEL NATA:

F an secundum relationem, an substantiam.

Sciendum quoque est, quòd sicut solus filius dicitur verbum vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata vel genita. Et ideo quæritur vtrũ hoc relatiuè dicatur: & si relatiuè dicitur, an secundum eandem relationem qua dicitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2.

verbum & imago? De hoc Aug. 7. lib. de tri. ita ait, [Id dici accipiamus cùm dicitur verbum, acsi dicatur nata sapientia, vt sit filius & imago. Et hæc duo cùm dicuntur, id est, nata sapientia in vno eorum, eo quòd est nata, & verbum & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia, quia relatiuè dicuntur. At in altero quod est sapientia, etiam essentia demonstretur, quoniam & ad se dicitur: seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere: vnde pater & filius simul vna sapientia, quia vna essentia.]

Qualiter intelligenda sint præmissa verba Aug.

Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit Aug. Videtur enim dicere, quòd cùm dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet, & nata relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natam, quod superioribꝰ repugnat. Sed ad hoc dicimꝰ, quòd in altero, id est in eo quòd nata est, eadem notio intelligatur, quæ notatur cùm dicitur verbum & imago. In altero verò, scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est demonstratur quòd filius sit essentia, quia sapientia secundum essentiam dicitur. Et ideo cùm dicitur nata sapientia, intelligatur quòd ipse qui natus est, essentia est: ibi tamen sapientia non pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam: vt sicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Item cùm dicitur nata sapientia, idem intelligitur, id est genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendum, cùm dicitur verbum, & cùm dicitur nata sapientia, id est eadem relatio eademque hypostasis cui inest illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quòd superius diximus, scilicet cùm dicitur pater, vel filius, vel spiritus sanctus, non tantùm illæ proprietates significantur, vt cùm dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

Quomodo dicatur sapientia genita vel nata, et an secundũ relationem, an secundũ substantiã. Dist. 27. lit. C.

QVOD IMAGO ALIQVANDO DICITVR SECVNDVM
G essentiam.

Dist. 27.

Illud etiam sciri oportet, quia cùm suprà dictum sit imaginem relatiuè dici de filio, sicut verbum vel filius, interdum tamen reperitur secundum substantiã dici: vnde Aug. lib. de fide ad Petrum dicit, quòd vna est sanctæ trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quã factus est homo. Hilarius etiam 5. lib. de trin. ait. [Homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim ad quam homo creatus est, species.] Ex his verbis ostenditur, quòd imago aliquando essentiæ intelligentiam facit: & tunc ad se dicitur, & non relatiuè.

Cap. 1.

Non lõge à principio libri.

DE PRINCIPIO, QVOD RELATIVE DICITVR, *& multiplicem notat relationem.*

A DISTINCTIO XXIX.

De his quæ ppriè & æternaliter dicũtur de deo secundũ relationem seu proprietatẽ nõ personalẽ quæ est communis Spiratio, signata per hoc nomen principium. Cap. 20.

EST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, scilicet principium. Dicitur enim principium semper ad aliquid: & dicitur pater principium, & filius principium, & spiritus sanctus principium: sed differenter. Nam pater dicitur principium ad filium, & ad spiritum sanctum. Vnde Augustin. 4. lib. de trin. ait, [Pater est principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse à nullo est. Non enim habet de quo sit, vel de quo procedat, sed ab eo & filius est genitus, & spiritus sanctus procedit.] Non ergo dicitur principium totius deitatis, quod vel sui, vel diuinæ essentiæ principium sit: sed quia principium est filij, & spiritus sancti, in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad spiritum sanctum dicitur principium. Spiritus verò sanctus non dicitur principium, nisi ad creaturas: ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio: Filius principium de prin-

principio. Spiritus sanctus principium de vtroque, id est de patre & filio.

QVOD AB AETERNO PATER EST PRINCIPIVM, ET
B filius, sed spiritus sanctus non: imò cœpit esse principium.

Quomõ filius & ad quid dicatur principiũ et spũs sancti, et etiã trinitas.

Et pater ab æterno principium est filij, & pater & filius principium spiritus sancti: quia filius est à patre, & spiritus sanctus ab vtroque. Spiritus verò sanctus non ab æterno principium est, sed esse cœpit, quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cùm ergo creaturæ esse cœperunt, & spiritus sanctus esse cœpit principium earum. Ita etiam pater & filius esse cœpit cum spiritu sancto, vnũ principium creaturarum, quia creaturæ esse cœperunt à patre & filio & spiritu sancto, & dicuntur hi tres, non tria, sed vnum principium omnium creaturarum, quia vno eodemque modo principium rerum sunt. Non enim aliter sunt res à patre, & aliter à filio, sed penitus eodem modo. Ideo Apostolus intelligẽs hanc trinitatem esse vnum principium rerum ait, ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. [Cùm verò audimus omnia esse ex deo, vt ait Aug. de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturalia sunt. Nõ enim ex ipso sunt peccata quæ naturam non seruant, sed vitiant, quæ ex voluntate peccantium nascuntur.] Omnium ergo quæ naturaliter sunt, vnum principium est pater cum filio & spiritu sancto: & hoc esse cœpit. Ab æterno autem pater principium est filij generatione, & pater & filius vnum principium spiritus sancti. Vnde Aug. 5. lib. de tri. ait, [Dicitur relatiuè pater, idemque relatiuè dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur principium, principium verò ad omnia quæ ab ipso sunt. Et principium dicitur filius. Cùm enim diceretur ei, Tu quis es? Respondit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nunquid patris principium est? imò creatorem se voluit ostendere, cùm se dixit esse principium: sicut & pater principium est creaturæ, quia ab illo sunt omnia. Cùm verò dicimus & patrem principium, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus: quia pater & filius simul ad creaturam vnum principium est, sicut vnus creator. Si autem quicquid in se manet & gignit, vel operatur aliquid, principium est eius rei quam gignit, vel eius quam operatur: non possumus negare etiam spiritum sanctum rectè dici principium, quia non eum separamus ab appellatione creatoris: quia scriptum est de illo, quòd operetur: & vtique in se manẽs operatur. Non enim in aliquid eorum quod operatur ipse, mutatur & vertitur. Vnum ergo principium ad creaturam cum patre & filio est spiritꝰ sanctus, non duo vel tria principia.] Ecce apertè ostendit Augustꝰ patrem & filium & spiritum sanctum esse vnum principium rerum creatarum, id est, vno eodemque modo esse principium: & illum modum satis aperuit: quia scilicet operãtur omnia. & quia similiter operantur hi tres, ideo vnum principium esse dicuntur.

Cap. 13. Quòd pater ab æterno est principiũ filij, & pater & filius, spiritus sancti: Ioan. 8. c.

1. Cor. 12. b. Li. et c. eiusdẽ

NIC OSTENDIT QVOMODO PATER SIT PRINCIPIVM
C filij, & ipse & filius principium spiritus sancti.

Deinde in eodem libro continuè ostendit, quomodo pater dicatur principium ad filiũ, & ad spiritum sanctum ipse & filius, dicens ideo esse patrem principium filij, quia genuit eum & patrem & filium esse principium spiritus sancti, quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque. ait enim ita. [Si gignens ad id quod gignitur principium est, pater ad filium principium est, quia genuit eum. Vtrùm autem & ad spiritum sanctum principium sit pater, quia dictum est, de patre procedit, non parua quæstio est. Quod si ita est, non iam principiũ eius tantùm erit rei quam gignit vel facit, sed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet, à quo datur vel procedit, fatendum est patrem vel filium vnum principium esse spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut pater & filius ad creaturam relatiuè vnus creator & vnus dominus dicitur, sic relatiuè ad spiritum sanctum vnum principiũ.

Aug. li. 5. de tri. c. 14.

Ad creaturam verò pater & filius & spiritus sanctus vnum principium sunt, sicut vnus creator & vnus dominus.] Ecce habes quòd pater principium filij dicitur, quia genuit eum: qua ergo notione est pater, ea principium filij dicitur, id est, generatione: secundum quam etiam dicitur autor filij. Vnde Hilarius 4. lib. de trinitat. ita ait. [Ipso quo pater dicitur, eius quem genuit autor ostendi tur: id nomen habens, quòd neque ex alia profectũ intelligatur, & ex quo is qui genitus est subsistitisse doceatur. Nouit Ecclesia vnum innascibilem Deum, nouit vnigenitum Dei filium. Confitetur patrem ab origine liberum: confitetur & filij originem ab initio, non ipsum ab initio, sed ab initiabili: non per seipsum, sed ab eo qui à nemine est, natum ab æterno, natiuitatem scilicet ex paterna æternitate sumentem. Edita est hic fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita est] & ideo quærenda, scilicet quomodo intelligendum sit quod ait, filij originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiabili Hoc vtique subdens determinauit quo modo acceperit initium, inquiens originem filij esse ab initio: acsi diceret. Non ita intelligas originem filij esse ab initio, quasi ipse filius habeat initium: sed quia ipse est ab initiabili, id est, à patre à quo sunt omnia. Nam licet filius sit principium de principio, non est tamen concedendum, quòd filius habeat principium. Cumque filius sit principium de principio, & pater principium non de principio, non est principium de principio, principium sine principio: sicut filius non est pater, neque tamen duo principia, sed vnum: sicut pater & filius non duo creatores, sed vnus creator.

Ex his colligitur quòd pater eo est principiũ filij quo pater generatione. & eodem etiam autor filij.

Non tẽpe à li principio.

Nota quòd dicit filiũ nõ esse ab ĩit o, sed ab initiabili.

Aperit ex quo sensu illa dixerit Hilarius.

CVM PATER ET FILIVS SINT VNVM PRINCIPIVM SPIRITVS SANCTI, QVAERITVR AN EADEM NOTIONE.

D Vnum autem principium sunt pater & filius, non tantùm creaturarum vt dictum est suprà: sed etiam spiritus sancti: ideo quæri solet, vtrùm eadam notione pater sit principium spiritus sancti & filius, an sit alia notio qua pater dicatur principium spiritus sancti, & alia qua filius. Ad quod dicimus, cùm pater dicatur principium spiritus sancti, & filius, quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque, nec aliter procedit vel datur à patre quàm à filio: sanè intelligi potest, patrem & filium eadem relatione vel notione principium dici spiritus sancti. Si verò quæritur quæ sit illa notio, quam ibi notat principium? Nomen eius non habemus: sed non est ipsa paternitas vel filiatio: imò notio quædam, quę patris est & filij, quia ab æterno pater & filius vnum principium est spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est Distinct. 26.) dicitur pater vel filius ex tẽpore, sicut spiritus sanctus datum vel donatum.

Resp̃sio.

Quæritur quæ sit notio qua pater et filius dicitur principiũ spiritus sancti.

DE HIS QVAE TEMPORALITER DE DEO *dicuntur, & relatiuè secundum accidens, quod non deo, sed creaturis accidit.*

A DISTINCTIO XXX.

De his quæ propriè temporaliter dicũtur de deo Cap. 15, Cap. 16.

SVNT enim quædam quæ ex tempore de deo dicuntur, eiique temporaliter conueniunt sine sui mutatione: & relatiuè dicuntur secundum accidens, non quòd accidit deo, sed quòd accidit creaturis: vt creator, dominus, refugium datum vel donatum, & huiusmodi. De his Augustinus 5. lib. de trinitat. ait, [Creator relatiuè dicitur ad creaturam, sicut dominus ad seruum.] Item. Non aliquem moueat, quòd spiritus sanctus cùm sit coæternus patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiternè spiritus sanctus est donum, tẽporaliter aũt donatum.

donatum. Etsi dominus non dicitur, nisi cùm habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tempore est Deo. Non enim sempiterna creatura est, cuius ille dominus est: ergo dominum esse non sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere, quia ille sempiternè non dominaretur, nisi etiam ista sempiternè famularetur. Sicut autem non potest esse seruus, qui non habet dominum, sic nec dominus, qui nõn habet seruum.]

Cap. 16.

OPPOSITIO QVOD NON EX TEMPORE SIT DOminus, quia est dominus temporis, quòd non est ex tempore.

B Sed hic aliquis dicet, quòd non ex tempore competit deo hęc appellatio, qua dicitur dominus, quia non est tantùm dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quę non cœpit ex tempore. i. ipsius temporis, quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus quàm inciperet: & ideo non cœpit esse dominus ex tempore. Ad quod dici potest, quia licet non cœperit ex tẽpore dominus esse temporis, cœpit tamen esse dominus temporis: quia nõ semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus. De hoc Augustin. in eodem lib. cap. eodem, continuè ita ait, [Quisquis extiterit qui æternum Deum solum dicat, tempora verò non esse æterna propter varietatem & mutabilitatem, sed tamen ipsa tempora non in tempore esse cœpisse, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo non in tempore accidere Deo vt dominus esset, quia ipsorum temporum dominus erat, quę vtique non in tempore esse cœperunt: quid respondebit de homine, qui in tempore factus est? cuius vtique dominus non erat antequam esset. Certè vt dominus hominis esset, ex tempore accidit Deo: & vt omnis amoueatur controuersia, certè vt tuus dominus esset vel meus, qui modò esse cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinebimus nihil secundum accidens dici de Deo, nisi quia ipsius naturæ nihil accidit quo mutetur: vt ea sint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: sicut amicus relatiuè dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cùm amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Nummus verò cùm dicitur pretium, relatiuè dicitur, nec tamen mutatus est cùm esse cœperit pretium, nec cùm dicitur pignus & huiusmodi. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione toties dici relatiuè, vt neque cùm incipit dici, neque cùm desinit, aliquid in eius natura vel forma qua nummus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili dei substantia debemus accipere, quod ita dicatur relatiuè aliquid ad creaturam, vt quãtuis temporaliter incipiat dici non tamen ipsi substantię Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur. Qualiter etiam refugium nostrum dicitur. Refugium enim nostrũ dicitur Deus: relatiuè, ad nos enim refertur: & tunc refugium nostrum fit, cùm ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit: cùm per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cùm filij eius efficimur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sue commutatione substantię. Quòd ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relatiuè dici: non tamen secundum accidẽs Dei, quòd aliquid ei acciderit. sed planè secũdũ accidẽs ei?, ad quod dici aliquid de? incipit relatiuè.] Ex his apertè ostẽditur, quòd quędã de deo tẽporaliter dicũtur relatiuè ad creaturas sine mutatione deitatis: sed nõ sine mutatione creaturæ: & ita accidẽs est in creatura, nõ in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiuè, ad creatorẽ relatiua est, & relationẽ notat, quę est in ipsa creatura. Appellatio

Resp̃sio. quãdo tẽp° cœpit, Deus cœpit esse dominº, nec ante tẽpus fuit dominus, sed cũ tẽpore, nõ ex tẽpore, vel in tẽpore: quia nõ antè fuit quã ipse dominus, sed simul.

Quomõ intelligendum sit nihil dici de deo secũdũ accidẽs, Per similitudinẽ ostẽdit quòd potest Deus dici quod antè non dicebatur sine sui mutatione.

Psal. 9. b Quòd deus dicitur refugiũ relatiuè et ex tẽpore sine sui mutatione.

Quòd pater dicitur relatiuè Ioan. 1. b Summatim prædictorũ intelligẽtiã perstringit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pellatio verò illa qua creator relatiuè dicitur ad creaturam, relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ fit in creatore.

HIC SOLVITVR QVAESTIO, QVA QVAEREBATVR, vtrùm spiritus sanctus dicatur datũ relatiuè ad se, cũ ipse det se.

Dist. 18. litera l. & m.

C Hic potest solui quæstio superius proposita, vbi quærebatur, cũ spiritus sanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cùm spiritus sanctus det seipsum, vtrum ad se ipsum relatiuè dicatur, cùm dicitur dari vel donari? Cui quæstioni respondentes, dicimus spiritum sanctum dici datum vel donatum relatiuè, & ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem siue donator, est pater cũ filio, & spiritu sancto. Nec tamen dicimus spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem: quia nõ potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cùm autẽ spiritus sanctus dari à se vel datus à se dicitur, relatiuè quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relatiua: & in illo cui datur mutatio fit, non in dante.

Solutio.

QVOMODO DICATVR FILIVS AEQVALIS *patri, an secundũ substantiã, an secundũ relationẽ, ita & similis.*

A DISTINCTIO XXXI.

De significatione relatiuorũ, quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, vt similis & æqualis.

PRÆTEREA cõsiderari oportet, cũ tres personæ coæquales sibi sint, vtrùm relatiuè hoc dicatur, an secũdum substantiam: & si relatiuè, vtrùm secundum relationem, an secundum essentiam consideranda sit æqualitas: deinde, quid sit ipsa æqualitas. Ad quod dicimus, quia sicut simile nihil sibi est, [similitudo enim vt ait Hilarius, sibiipsi nõ est,] ita & æquale aliquid sibi nõ dicitur: ac per hoc sicut simile, ita & æquale relatiuè dicitur. Dicitur ergo relatiuè filius æqualis patri, & vtrique spiritus sanctus. Est tamen æqualis patri filius, & vtrique spiritus sanctus, propter summam simplicitatem essentiæ & vnitatem. Æqualis est ergo filius patri secundum essentiam, non secundum relationẽ. Vnde Augustin. 5. lib. de trinit. ait. [Quærimus secundum quid æqualis sit patri filius, non secundum hoc quòd ad patrem dicitur filius æqualis est patri, restat ergo, vt secundum id æqualis sit, quòd ad se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur. Restat ergo vt secundum substantiam sit æqualis, eadem ergo est vtriusque substantia.] Item 6. lib. [Satis est videre nullo modo filium æqualem esse patri, si in aliquo, scilicet quod pertineat ad significandam eius substantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis est patri filius, & est eiusdem substantiæ. Æqualis est etiam spiritus sanctus patri & filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatem illius substantiæ.] Ex his perspicuum fit, quòd secundum substantiam filius est æqualis patri, & vtriusque spiritus sanctus, & appellatio tantùm relatiua est. Æqualitas ergo patris & filij non est relatio vel notio, sed naturalis vnitas & identitas.

Lib. 3. non lõgè à fine li. Cap. 6.

Ca. 4. et. 5

Quid sit æqualitas.

HIC QVOMODO DICATVR SIMILIS, ET quid sit similitudo.

B Hoc idem etiam dicimus de simili & similitudine. Cùm enim dicitur filius similis patri, relatiuè quidem dicitur: sed similis est patri propter vnitatẽ essentiæ. Est ergo appellatio tantùm relatiua, similitudo verò indifferens essentia. Vnde quibusdam non indoctè videtur nomine æqualitatis vel similitudinis nõ aliquid poni, sed remoueri: vt ea ratione dicatur filius æqualis patri: quia nec maior est eo, nec minor, & hoc propter vnitatem essentiæ. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis: & hoc propter essentiæ simplicitatem. Non ergo secundum quod filius est genitus à patre, æqualis vel inæqualis est patri, nec similis vel dissimilis, sed æqualis & similis secundum substantiam.

Quibusdam videtur qđ nomine æqualitatis vel similitudinis non ponitur aliqđ sed remouetur.

DE SENTENTIA S. HILARII, QVA IN TRINITATE personarum propria ostendit.

C Non est igitur hic prætermittendum, quod vir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit, [in patre esse æternitatem, speciem in imagine, vsum in munere] quæ tantę difficultatis sunt verba, vt in eorum intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Aug. vt ipse ostẽdit 6. lib. de trin. ita dicens, [Quidam cùm vellet breuissimè singularum in trinitate personarũ insinuare propria, Æternitas est, inquit, in patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia non mediocris autoritatis in tractatione scripturarum & assertione fidei vir extitit, (hæc enim Hilarius in libris suis posuit) horum verborum, id est, patris, & imaginis, & muneris æternitatis, speciei, & vsus, abditam scrutatus intelligentiam, quantũ valeo, non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo: nisi quòd pater non habet patrem de quo sit, filius autem de patre est, vt sit, atque vt illi coæternus sit. Imago enim si perfectè implet illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei, nõ illud imagini suæ in qua imagine speciem nominauit, credo propter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis: sed ad identitatem respondens ei cuius imago est: vbi est prima & summa vita: cui nõ aliud viuere, & aliud esse, sed idem & primus ac summus intellectus: cui nõ est aliud viuere, & aliud intelligere, sed idem hoc vnum tãquam verbum perfectum, cui non desit aliquid, & ars quædã omnipotentis & sapiẽtis dei plena omniũ rationum viuentiũ incõmutabilium: & omnes vnũ in ea: sicut ipsa vnum de vno cum quo vnũ: ibi nouit omnia Deus, quæ fecit per ipsam.]

Hilarius li. 2 de trin.

Cap. 10. Ex Aug. li. 6. de trinit. cap. 10.

Hilarius in libro de synodo: imago eius ad quam imaginatur species, indifferens est. Neq; enim ipse sibi quisquam imago est, sed eum cuius imago est, necesse est vt imago demonstret. Imago ergo est rei ad rem coæquandam & imaginata & indiscreta similitudo. Est ergo pater, est etiam filius, quia imago patris est filius: & quia imago est, vt rei imago sit, speciem necesse est & naturam & essentiam secundum quod imago est, in se habeat autoris.

HIC DE SPIRITV SANCTO QVARE VSVS dicatur.

D [Est autem ineffabilis quidam complexus patris & imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce dignè dicitur) vsus ab illo appellatus est breuiter, & est in trinitate spiritus sanctus, non genitus, sed genitoris, genitiq; suauitas, ingenti largitate atque vbertate perfundẽs omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria & à se inuicem determinari videntur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculum in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum, & gratias agat. Qui verò non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cæcitatem ad calumniandum: quoniã vnus est Deus, sed tamen trinitas.] Ecce habes qualiter verba Hilarij præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, vt etiam adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus: cùm & ipsa eorum explanatio, quam hic Augustin. ędidit, plurimum in se habeat difficultatis & ambiguitatis.

Aug. lib de tri. 6. ca. 10.

Ibidem. Quòd non modò illa verba Hilarij, sed explanatio Aug. super hiobscurissima est.

QVOD SECVNDVM HANC EXPOSITIONEM NON distinguuntur ibi proprietates personarum tres.

E Non enim secundum præmissam expositionem distinguuntur hic tres illæ proprietates superius assignatæ, sed ipsę hypostases distinctæ ab inuicem monstrantur, æternitatis tamen nomine eadem videtur designata proprietas, quam notat hoc nomen ingenitus. Sed videamus quid sit quod ait, Imago si perfectè implet, cuius imago est, ipsa coęquatur ei, non illud suę imagini. Videtur enim

Distin. 26. 27. & 28. Aug. ibidẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicere,quòd fili? qui est imago patris,patri coequatur,nõ pater filio: cũm & filius dicatur equalis patri in scriptura, & pater filio: sed filius hoc habet à patre,vt sit ei equalis,pater autem non habet à filio:& tamen filius plenè ac perfectè equalis est patri,id est, imago ei cuius est imago.

QVARE DICATVR HILARIVS PROPRIA PERSONArum assignasse in verbis prædictis,cùm ibi non sint expressæ
F proprietates.

Propria ergo personarũ in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius, quia relatiua nomina personarum posuit,scilicet imaginis,& muneris: quę relatiuè dicuntur de personis,& proprietates notat quibus distinguũtur personę.Ita enim dicitur spiritus sanctus munus relatiuè,sicut donum.Verũtamen ipsas proprietates alijs tribus nominibus non significauit,iuxta prędictam Augu.expositionem:nisi solo nomine ęternitatis,quo nõ ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

QVOD EARVNDEM PERSONARVM DISTINCTIOnem notat August.alijs verbis sine expressione trium per-
G sonarum.

Illud etiam sciri oportet, quòd earundem trium personarum distinctionem August.ostendere volens sine expressione illarum trium proprietatum superius commemoratarum 1.lib.de doctrin. Christ.sic ait. [in patre est vnitas,in filio equalitas,in spiritu sancto vnitatis equalitatisq; cõcordia. Et hęc tria vnum, omnia propter patrem, equalia omnia propter filium, connexa omnia propter spiritum sanctum. Itaque pater & filius & spiritus sanctus, & singulus quisque horum Deus est,& simul omnes vnus deus & singulus quisq; horum plena substantia est,& simul omnes vna substantia. Pater nec filius est, nec spiritus sanctus & filius nec pater est nec spiritus sanctus: spiritus sanctus nec pater est,nec filius:sed pater tantùm pater,& filius tantùm filius, & spiritus sanctus tantùm spiritus sanctus. Eadem trib⁹ ęternitas,eadem incommutabilitas,eadem maiestas,eadem potestas.] In his verbis apertè insinuatur personarum trium distinctio.

Distin. 26. & 27. Cap 5.

QVARE PATRI ATTRIBVATVR VNITAS, ET
H filio æqualitas.

Sed plurimos mouet quòd patri attribuit vnitatem, filio equalitatem. Cùm enim vnitas dicatur secundum substantiam non tantùm in patre est, sed etiam in filio & in spiritu sancto;& equalitas vna est patris & filij & spiritus sancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio equalitas? fortè eadem ratione attribuitur patri vnitas secundum Augustinum qua suprà eidem ęternitas secundum Hilarium, quia videlicet pater ita est, vt ab alio non sit, & quia filium genuit vnum secum Deum, & spiritus sanctus ab eo procedit vnus cum eo Deus. Vnitas ergo in patre esse dicitur, quia nec est aliquid aliud à quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis vel aliquid est ab ęterno, quod vnũ cum eo non sit,filius enim & spiritus sanctus vnum sunt cum patre.Vnde veritas ait, Ego & pater vnum sumus.

Hilarius in libro de synodis,propo.26. Si quis innascibilem & sine initio dicat filium,quasi duo sine principio,& duo innascibilia,& duo innata dicẽs,duos faciat deos,anathema sit. Caput enim quod est principiũ omnium filius. Caput autem quod est principiũ Christi,Deus.Sic enim ad vnũ initiabile omnium initium per filiũ vniuersa referimus. Filiũ innascibilẽ cõfiteri, impijssimum est. Iã enim nõ erit vnus deus,quia deũ vnum prædicari,natura vnius innascibilis dei exigit.Cùm ergo Deus vnus sit,duo innascibiles esse nõ possunt:cũ ideirco deus vnus sit, cùm pater deus sit,& filius dei deus sit,quia innascibilitas sola penes vnũ sit:filius aũt ideirco Deus, quia ex innascibili essentia natus existat, respuit ergo innascibilem filium prædicari, fides

fides sancta,vt per vnum innascibilem Deum,vnum prædicet,vt naturam vnigenitam ex innascibili genitam essentia in vno innascibilis Dei nomine complectatur. Caput enim omnium filius est, sed caput filij Deus est: & ad vnum Deum omnia hoc gradu & hac confessione referuntur,cùm ab eo sumant vniuersa principium,cùm ipse principium sit. Idem in eodem propos.24. (Omnibus creaturis substantiam voluntas Dei attulit,sed naturam dedit filio ex impassibili ac non nata substantia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt,qualia Deus esse voluit. Filius autem natus ex Deo,subsistit talis qualis Deus est. Nec dissimilem sui edidit natura naturam,sed ex substantia Dei genitus naturæ secundum originem attulit essentiam,non secundum creaturam voluntatis essentiam.

QVARE PATER ET FILIVS DICANTVR ESSE VNVM,
vel vnus Deus,sed non vnus:quia res eiusdem naturę rectè pos-
I sunt dici,vnũ simpliciter esse, & cum adiectione,res verò diuersæ naturæ nõ possunt dici vnum,nisi dicatur quid vnum.

Hîc dici oportet, quòd pater & filius & spiritus sanctus rectè dicuntur esse vnum,& vnus Deus,sed non vnus. Res enim duæ vel plures rectè possunt dici vnum esse,si sint vnius essentiæ, & earum vna sit natura: vnus autem vel vna nõ potest dici de diuersis rebus,nisi addatur quid vnus vel vna. quo addito.rectè potest dici de rebus & vnius & diuersæ substantiæ. Vnde August..6.lib.de Trinit.sic ait, [Nescio vtrùm inueniatur in scripturis dictum,vnum sunt,quorum est diuersa natura. Si autem & aliqua plura sunt eiusdem naturæ, & diuersa sentiant,non sunt vnum, inquantum diuersa sentiunt. Cùm ergo sic dicitur vnum,vt non addatur quid vnum,& plura vnum, dicuntur eadem natura atque essentia: non dissidens neque dissentiens significatur. vnde Paulus & Apollo, qui & ambo homines erant, & idem sentiebant,vnum esse dicuntur: cùm dicitur, Et qui plantat & qui rigat vnum sunt. Cùm verò additur,quid vnum,potest significari aliquid ex pluribus vnum factum,quàmuis diuersa natura: sicut anima & corpus non possunt vtique dici vnum: quid enim tam diuersum? nisi addatur vel subintelligatur quid vnum, scilicet, vnus homo. vnde Apostolus, Qui adhæret,inquit,Domino,spiritus vnus est. Non dixit,vnus est, vel vnum sunt, sed addit,spiritus. Diuersi sunt enim natura, spiritus hominis, & spiritus Dei: sed inhęrendo fit spiritus hominis vnus spiritus cum Deo,quia particeps fit veritatis & beatitudinis illius.] Si ergo de his quę diuersæ substantię sunt,rectè dicitur quòd sint vnus spiritus: quanto magis qui vnius substantiæ sunt, rectè dicuntur vnus Deus esse? Pater ergo & filius vnum sunt,vtriq; secũdum vnitatem essentiæ,& vnus Deus: in quo & Arriana hęresis damnatur, qnæ patrem & filium,& spiritũ sanctum,vt ait August.lib.de Hęresibus, non vult esse vnius eiusdemq; substantiæ atq; naturę,vel,vt expressius dicatur,essentiæ: quę Grecè dicitur vsia: sed filium esse creaturã. Necnon & Sabelliana: quę,vt ait Aug.eodẽ lib.dicebat Christum eundem ipsum & patrem & spiritũ sanctum esse: vt esset trinitas nominum sine substistentia personarum. Vtranq; pestem,vt ait August super Ioannem,elidit veritas,dicens, [Ego & pater vnum sumus. Vtrumq; audi,& aduerte, & vnum, & sumus: & à charybdi & à scylla liberaberis. Quòd enim dixit vnum,liberat te ab Arrio: quòd dixit sumus, liberat à Sabellio. Si vnum,ergo non diuersum: si sumus,ergo pater & filius. Sumus enim non diceret de vno: nec vnum de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse patrem qui est filius, & confundentes personas: qui & dicti sunt Patripassiani, quia dicunt patrem fuisse passum. Arriani verò dicũt aliud patrem esse,aliud filium,non vnam substantiam,sed duas: patrem maiorem,filium minorem. Noli hoc dicere tu catholice. In medio ergo nauiga, vtrumque periculo sum latus deuita: & dic,Pater pater est,& filius filius est: Alius pater, alius filius: sed non aliud,imò hoc ipsum,quia vnus Deus.] Ecce ostensum est,quare vnitas in patre esse dicatur,cùm tres illi vnum sint.

Cap.3.

1.Cor.3.b

1.Cor.6.d

Tomo 6. Articulo 46.

Eodem tomo articulo 41.

Tomo 9. tractatu 36.

Ibidem.

Hilarius in lib. de Synodis, Minus fortè expressè videtur de indifferenti similitudine patris & filij, fides locuta esse, cùm de patre & filio & spiritu sancto ita senserit significatam in nominibus propriam vnuscuiusq; nominatorum substantiam, & ordinem, & gloriam, vt sint quidem per substantiam tria, per consonantiam verò vnum. Volens ergo congregata sanctorum synodus impietatem eam perimere, quæ vnitatem patris & filij & spiritus sancti nominũ numero illideret. vt non subsistente causa vniuscuiusque nominis triplex nuncupatio obineret sub falsitate nominum vnionem, & pater solus atq; vnus idem & ipse haberet & spiritus sancti nomen & filij: idcirco tres substantias esse dixerunt, subsistentium personas per substantiam edocentes, non substantiam patris & filij diuersitate dissimili essentiæ separantes. Quod aũt dictum est, vt sint quidem per substantiam tria, per consonantiam verò vnum: non habet calumniã, quia cognominato spiritu. i. paracleto, cõsonantiæ potius quàm essentiæ per similitudinẽ substantiæ prædicari cõuenit vnitatẽ. Item in eodẽ: Cùm Deum patrẽ cõfitemur, & Christum Dei filium prædicamus, & inter hæc diuortiũ duũm deorũ sit irreligiosa cõfessio, non possunt secundũ naturæ indifferentiam & nomen indifferens, non vnum esse in essentiæ generatione, quorũ essentiæ nomen non licet esse nisi vnum. Non enim religiosa vnitas nominis ex indifferenti naturæ essentia constitutam personam genitæ ademit essentiæ: vt vnica ac singularis Dei substantia per vnionem nominis intelligatur, cùm vtriusq; essentiæ nominũ, id est vnus Deus, ob indiscretæ in vtroq; naturæ indissimilem substantiam prædicetur.

QVARE DICATVR ESSE AEQVALITAS IN FILIO,

K cùm sit vna æqualitas trium.

Nunc videamus quare æqualitas dicatur esse in filio, cùm vna & summa æqualitas sit trium. Hoc ideo fortè dictum est: quia filius genitus est à patre æqualis gignenti, & dono quod ab vtroq; procedit: & ideo illa tria dicuntur esse æqualia propter filium. Filius enim habet à patre, vt sit ei æqualis & spiritui sancto: & spiritus sanctus ab vtroq; habet, vt sit æqualis vtrique. Hoc autem sine assertionis supercilio, & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire quàm aliquid aliis influere.

QVARE IN SPIRITV SANCTO DICITVR ESSE

L vtriusque concordia vel connexio.

Dist. 10. Quod autem in spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia, & per eum omnia connexa, facilior est intelligentia nobis præmissa ad mentem reuocantibus. suprà enim secundum authoritates sanctorum dictum est, quòd spiritus sanctus amor est, quo pater diligit filium, & filius patrem. Rectè ergo spiritus sanctus dicitur connexio vel concordia patris & filij, & per eum omnia connexa.

Cap. 11. Vnde Augustinus 5. lib. de Trinit. Communio quædam consubstantialis patris

Cap. 3. & filij est, amborum spiritus sanctus. Idem 7. lib. de Trinit. Spiritus sanctus est summa charitas vtrunque coniungens, nosq; subiungens.

VTRVM PATER VEL FILIVS SPIRITV SANCto diligat, cùm diligere idem Deo sit quod esse.

Mouet & soluit dubitationẽ ortam ex appropriatione qua spiritui sancto appropriatur concordia, in fine præcedentis distinct. ibi, Quod aũt in spiritu sctõ.

A DISTINCTIO XXXII.

Cap. 5. HIC oritur quæstio ex prædictis deducta: dictum est enim suprà, atque sanctorum autoritatibus ostensum, quòd spiritus sanctus est communio patris & filij, & amor quo pater & filius se inuicem diligunt. Ideo quæritur, vtrùm pater vel filius per spiritum sanctum diligat. Quod vtique videtur oportere dici secundum autoritates suprà positas, quibus ostenditur spiritum sanctum esse, quo genitus à gignente diligatur, genitorem:que suum diligat. Sed contrà: si pater vel filius dicatur diligere per spiritum sanctum, videtur esse per spiritum sanctum: quia non est aliud Deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia vt ait Augustinus 15. lib. de Trinit. [Quicquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiam est intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideoque si pater vel

vel filius diligit per spiritum sanctum, per ipsum spiritum esse videtur: neque tantùm essentia sua diligit, sed etiam dono.]

HAEC QVAESTIO INSOLVBILIS EST, HVMANVM SV-

B perans sensum: in qua autoritates sibi occurrunt.

Huic quæstioni, cùm altitudinem nimiæ profunditatis contineat, id solùm respondemus, quod Augustinus significare videtur, scilicet, quòd pater & filius se diligant, & vnitatem seruent, non solùm essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet suprà positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo August. 6. lib. de Trin. ita, [Manifestum est quòd non aliquis duorum est quo *Cap. 5.* vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, genitoremq; suum diligat, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes vnitatẽ pacis.] Ecce hîc dicit, quòd essentia sua & dono suo seruant vnitatem. Idem. 15. lib. de Trinit. ait, [In illa trinitate quis audeat *Cap. 7.* dicere, patrem nec se, nec filium, nec spiritum sanctum diligere, nisi per spiritum sanctum.] Hîc apertè ostendit, patrem non tantùm per spiritum sanctum diligere: non autem simpliciter dicit patrem non diligere per spiritum sanctum.

VTRVM PATER SIT SAPIENS SAPIENTIA QVAM

C genuit, sicut diligit amore qui ab ipso procedit.

Præterea diligenter inuestigari oportet, vtrùm pater sapiens sit sapientia quam genuit, quæ tantùm filius est. Quod videtur à simili posse probari. Si enim pater diligit amore, qui ab ipso procedit, cur non & sapientia vel intelligentia, quam ipse genuit, sapit, vel intelligit? [Hanc quæstionem vrgere videtur, vt *Cap. 1.* ait Augustinus 6. lib. de Trinit. quod scripsit Apostolus, dicens, Christum Dei *1. Cor. 1. d* virtutem & Dei sapientiam. Vbi quæritur, vtrùm ita sit pater sapientiæ & virtutis suæ, vt hac sapientia sapiens sit quam genuit, & hac virtute potens quam genuit. Sed absit vt ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quam genuit, sapiens dicitur pater: alioquin non ipsa ab illo, sed ille ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit, causa est illi vt sapiens sit, etiam vt sit ipsa illi causa est: quod fieri non potest, nisi gignendo eum, aut faciendo: sed nec genitricem, nec conditricem patris vllo modo quisquam dixerit sapientiam. quid enim est insanius? Ergo pater ipsa sapientia est, qua sapiens est. Filius verò dicitur sapientia patris, & virtus patris: non quia pater per eum sit sapiens vel potẽs, sed quia filius sapientia & virtus est de pãtre sapientia & virtute.] Ex his ergo patet, quòd pater non est sapiens sapientia genita, sed se ipso sapientia ingenita.

Augustinus libro 83 quæst. 23. tomo 4. Cùm sapiens Deus dicitur, & sapientia sapiens dicitur, sine qua eum vel fuisse aliquando vel esse posse nephas est credere, non participatione sapientiæ sapiens dicitur: sicut anima quæ & esse & non esse sapiens potest, sed quòd ipse eam genuerit, quæ sapiens dicitur sapientia. Animaduerte Lector, patrem dici sapientem genita sapientia, quod alius obuiat testimonio. verùm hoc Augustinus corrigit in libro 1. Retract. capite 26. inquiens, Dixi in libro 83. quæst. 26 quæ est de patre, quòd eam genuit, qua sapiens dicitur, sapientiam. Sed melius istam quæstionem in libro postea de Trinitate tractaui lib. 6. cap. 1. & 2. & lib. 7. cap. 3. & 15. cap. 7.

VTRVM FILIVS SIT SAPIENS SAPIENTIA

D genita vel ingenita.

Post hæc quæri solet à quibusdam, vtrùm filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita. Si enim non est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est: si verò sapientia genita sapiens est, non videtur sapiens esse sapientia ingenita: & ita nõ videtur esse sapiens à patre, cùm à patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quòd vna est sapientia patris & filij & spiritus sancti, sicut vna essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicitate est essentia: & tamen filius tantùm est sapientia genita, & pater tantùm est sapientia ingenita: & sapientia genita est de sapientia ingeni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta,vel à sapientia ingenita. Et cùm idem sit ibi esse quod sapientem esse, relinquitur vt sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Non ergo filius dicitur sapientia Dei, tanquã ipse solus intelligẽs sit, vel sapiens sibi & patri, & spiritui sancto: quia, vt ait Aug. 15. lib. de Trin. [Si solus ibi filius intelligit, & sibi, & patri, & spiritui sancto, ad illam reditur absurditatẽ, vt pater nõ sit sapiens de seipso, sed de filio: nec sapiẽtia sapientiã genuerit, sed ea sapiẽtia pater dicatur sapiens esse quam genuit. Vbi enim nõ est intelligẽtia, nec sapiẽtia potest esse. Ideoq; si pater non intelligit ipse sibi, sed filius intelligit patri, profectò filius patrem sapientem facit. Et si hoc est Deo esse quod sapere, & ea illi est essentia quæ sapientia, non filius à patre quod verum est, sed à filio potius pater habet essentiam, quod absurdissimum atq; falsissimum est. Est ergo Deus pater sapiens ea, quæ ipse est, sua sapientia: & filius sapientia patris, est sapiens de sapientia, quæ est pater, de quo est genitus filius. Ita & pater est intelligens ea, quę ipse est, sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui non esset intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligentia genitus est, quæ est pater: de qua & intelligens est.] Proinde pater est sapientia, & filius sapientia, & vterque vna est sapientia: & tamen solus pater est ingenita sapientia, & filius solus genita sapientia: nec tamen alia sapientia pater, alia sapientia filius, sed vna eademq; est: sicut pater est Deus ingenitus, & filius est Deus genitus: neq; Deus genitus est Deus ingenitus: non ideo tamen alius Deus est pater, alius Deus filius, sed vnus Deus vterque, non autẽ vnus. Alius est enim genitus, alius ingenitus, sed non alius Deus: imò vterq; vnum, siue vnus Deus. Ita non est sapientia genita sapientia ingenita, sed alia est sapientia genita, alia ingenita: non tamẽ est alia sapientia, sed vna eadẽq; sapiẽtia.

Cap. 7.

S

AN FILIVS SIT SAPIENS SEIPSO, VEL per seipsum.

E

Solutio secũdum quosdã.

Ex prędictis constat, quòd filius non est sapiens à se, neque de se, sed de patre, & à patre. Quæri autem solet, vtrùm filius sit sapiens seipso, vel per seipsum? Quidam dicunt multiplicem hîc fieri intelligentiam, & ideo distinguendum fore: ita vt cùm dicis filium esse sapientem seipso, vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus: si verò à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subiectam habeas intelligentiam. *Alij verò simpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones, filius est sapiens per se, sed non à se, vel de se: & filius est Deus per se, & est per se, sed non à se, vel de se.* *Alioru determinatio.* Hoc confirmantes verbis Hilarij, qui filium non à se, sed per se agere in libro 9. de Trinitate ait, [Naturę, inquit, cui contradicis hęretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat: & ita non à se agat, vt per se agat, Intellige filium agentem, & per eum patrem agentem. Non à se agit, cùm pater in eo manere monstratur. Per se agit, cùm secundum natiuitatem filij agit ipse quę placita sunt. Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse agit: non sit verò in vnitate naturę, si quę agit, & in quibus placet, non per se agit.] Sicut ergo inquiunt, filius per se agit, sed non à se, ita & filius debet dici sapiens per se, sed non à se. Sic & ipse per se Deus est, vel esse dicendus est (vt aiunt) sed non à se, vel de se.

Post mediũ libri.

AN VNA TANTVM SIT SAPIENTIA PATRIS.

F

Quomodo nituntur quidam probare, quòd vna tantũ est sapientia patris.

Post hęc à quibusdam solet quęri, vtrùm vna tantùm sit sapientia patris? Quod non esse nituntur probare hoc modo: Filius, inquiunt, est sapientia patris genita, qua pater sapiens non est. Est igitur aliqua sapientia patris, qua sapiens non est. Est autem & sapientia patris ingenita, & ea pater sapiens est. Est ergo quædam sapientia patris, qua sapiens est: & ipsa non est illa sapientia patris, qua pater sapiens non est: non est ergo vna tantùm sapientia patris. Item sapientia ingenita est sapientia patris, & sapientia genita est sapientia patris: non est

est autem sapientia ingenita sapientia genita: non est igitur vna tantùm patris sapientia. Hæc & his similia tanquam sophistica & à veritate longinqua, cunctisq; in Theologia peritis potentia abijcimus, responso indigna aduertentes. Id tamen adiicientes, quia vna tantùm sapientia patris, sed non vno modo dicitur. Nam sapientia patris dicitur illa quam genuit, & sapientia patris dicitur ea qua sapiens est. Diuersa est ergo ratio dicti. Illa enim dicitur patris, quia eam genuit: & ea dicitur sapientia patris, quia ea sapit. Vna est tamen sapientia patris, quia sapiẽtia genita est eadẽ sapientia, & ea qua sapiẽs est: siue ea qua sapiens est intelligatur persona patris, siue essentia patris: quia persona patris quæ intelligitur cùm dicitur sapientia ingenita, & persona filij quæ significatur cùm dicitur sapientia genita, vna eademque sapientia est: quæ essentia diuina intelligitur communis tribus personis.

Quòd respõsione indigna sint hæc & his similia.

QVOD IN TRINITATE EST DILECTIO, QVAE EST trinitas: & tamen spiritus sanctus est dilectio, quæ non est trinitas, nec ideo duæ sunt dilectiones: ita & de sapientia.

G

Et sicut in trinitate dilectio est, quæ est pater, filius, & spiritus sanctus, quæ est ipsa essentia deitatis: & tamen spiritus sanctus dilectio est, quæ non est pater vel filius: nec ideo duæ dilectiones sunt in trinitate: quia dilectio, quę propriè spiritus sanctus est, est dilectio quæ trinitas est: non tamen ipsa trinitas est, sicut spiritus sanctus est essentia quæ trinitas est, non tamen ipse trinitas est: in trinitate sapientia est, quæ est pater & filius & spiritus sanctus, quæ est essentia diuina: & tamen filius est sapientia quæ non est pater vel spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia, quæ propriè est filius, est sapientia, quæ est trinitas, ipsa tamen non est trinitas. sicut filius est essentia, quæ est trinitas: ipse tamen non est trinitas

QVA RATIONE PATER NON DICITVR SAPIENS EA sapientia quam genuit, eadem videtur debere dici, quòd non sit diligens pater vel filius dilectione quæ ab vtroq; procedit.

H

Præterea diligenter notãdũ est, quòd ea ratione qua pater nõ dicitur sapiẽs ea sapientia quam genuit, videtur fore dicendum, quòd pater non diligat filium, vel filius patrem ea dilectione quæ ab vtroque procedit, scilicet, quæ propriè spiritus sanctus est. Sicut enim idem est Deo sapere quod esse, ita est idem diligere quod esse. Ideoque sicut negatur pater esse sapiens sapientia quam genuit qui si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse: ita videtur non debere concedi, quòd pater vel filius diligat dilectione quæ tantùm spiritus sanctus est: quia si ea diligit pater vel filius, non spiritus sanctus videtur esse à patre & filio, sed pater & filius à spiritu sancto, quia idem est ibi diligere quod esse. At suprà dictum est, atque autoritate Augustini sancitũ. [quòd in trinitate tria sunt, vnus diligens eum, qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: & non est aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, & genitorem suum diligit.] Quibus verbis apertè significatur patrem filiũ, & filium patrem diligere: ea scilicet dilectione quæ non est aliquis eorum, sed tantùm spiritus sanctus. Cùm idem ergo sit ibi diligere quod esse, quo modo dicitur pater vel filius non esse ea dilectione, qua alter alterum diligit? cũ ideo pater negetur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur.

Dist. 10. ex Aug. lib. 6. de trin. ca. 5.

QVOD ET HAEC QVAESTIO INEXPLICABILIS EST, quæ excœllit infirmitatem hominis.

I

Difficilem mihi fateor hanc quæstionem, præcipuè cùm ex prædictis oriatur, quæ similem videntur habere rationem: quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis sanctorum referre, quàm afferre.

[Opti-

In medio libri.

[Optimus enim lector est,inquit Hilarius 1.libro de trinitat. qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius,quàm imponat:& retulerit magis quàm attulerit:neque cogat id videri dictis contineri,quod ante lectionem præsumpserit intelligendum.Cùm ergo de rebus dei sermo est, concedamus Deo sui cognitionem,dictisque eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum,si fortè dictorum aliquâ valeat reperire causam:qua nota,ipsa præmissa quæstio aliquatenus explicari valeat.Ego autem hanc quæstionem non absoluens,sed errorem excludens, profiteor, non esse dictum patrem diligere filium ,vel filium patrem,ea dilectione,quæ ab vtroque procedit:quæ non est aliquis eorum,sed tantùm spiritus sanctus , tanquam ea dilectione pater sit vel filius.Sed sic ea pater diligit filium & filius patrem,vt etiam pater per se ea,quæ ipse est,dilectione diligat,sic & filius:non autem sic, vt pater per se non diligat,& filius,sed per eam tantũ. Quis hæc in illa trinitate(inquit Aug.)opinari vel affirmare præsumat? Eam tamen quæstionem lectorum diligentiæ plenius diiudicandam atque absolueñdam relinquimus,ad hoc min⁹ sufficientes.

Li.15.de tri. cap.7.

De nominibus substantialibus & pprietatib⁹ in cõparatione secũdũ cõueniẽtiã & differentiã ad essentiã & personas

VTRVM PROPRIETATES PERSONARVM SINT ipsæ personæ vel Deus,id est diuina essentia.

A DISTINCTIO XXXIII.

POST supradicta interius considerari atque subtiliter inquiri oportet. Vtrùm proprietates personarum quibus ipsæ personæ determinantur, sint ipsæ personæ,& sint deus,id est diuina essentia:an ita sint in personis, vt non sint personæ.ac per hoc nec diuina essentia.Quòd enim in personis sint proprietates,nemo inficiari audet,cùm apertè clamet autoritas, quòd in personis est proprietas,& in essentia vnitas.Superius quoque multis sanctorum testimoniis astruxim⁹,personas per proprietates distingui atq; determinari:ipsasque proprietates,tres scilicet,proprijs expressimus vocabulis. Cùm ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint,quibus ipsæ personæ determinantur & differunt:quomodo essent si in eis non essent? & quomodo in eis essent, & ipsæ personæ non essent,quid ibi esset multiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in personis,ita & eas personas esse confitemur:sicut suprà autoritate Hieronymi (vt non pigeat reuocare ad mentem)protestati sumus, in expositione fidei ita dicentis,Sabellij hæresim declinanantes,tres personas expressas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantummodo ,sed etiam nominum proprietates,id est personas,vel vt Græci exprimũt,hypostases,hoc est subsistentias confitemur.] Ecce apertè dicit personas proprietatibus distingui,& ipsas proprietates esse personas:cuius hic verba perstringimus,quia suprà latius posuimus.

Dist.26.signo a.& 27. signo d.

Quòd ppietates sint personæ.

Dist.25.sig. n. Tomo 4. in explanatiõe Symboli ad Damasum. Disti.25.signo m.

QVOD PROPRIETATES SINT DIVINA essentia.

B Cumque de simplicitate deitatis suprà differeremus autoritatibus sanctorũ, scilicet Augustini,Hilar.Isidor.nec non & Boetij,euidenter monstrauimus deũ hoc esse omnino,quod in se habet:excepto quòd pater habet filium, nec est filius,& filius habet patrem,nec est pater:& sic esse in natura trium,vt qui habet, hoc sit quod habet:& totum quod ibi est ,vnum esse,vnam vitam esse,quæ modò non iteramus,ne fastidium lectori ingeramus.Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est,& vnum,eademque vita singulæ sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis,& ipsas esse personas, atque diuinam essentiam.

Dist.8.signo 1. Ex prædictis cõcludit pprietates esse psonas et vnam essentiam.

AVTO-

AVTORITATE ASTRVIT QVOD PROPRIETAS sit natura.

C Quòd enim proprietas etiam diuina natura sit,ostendit Hilarius dicens natiuitatem filij esse naturam.Vnde 7.lib.de trin.ait. [Vtriusque natura non differt:vnum sunt pater & filius.Habet ergo hoc sacramenti natiuitas, vt complectatur in se & nomen,& naturam,& potestatem:quia natiuitas,non potest esse ea natura,vnde nascatur filius,] Idem 6. [Natiuitas proprietas est, veritas est. Idem 7.dicit,quòd naturæ natiuitas sit intelligenda esse in natura Dei.] Suprà enim dixit,quòd proprium patris est quòd semper pater est, & proprium filij est,quòd semper filius est:significans quòd proprietas patris est pater, & proprietas filij est filius.His alijsque pluribus autoritatibus apertè significari videtur,quòd proprietas filij filius sit,sic & deus:ita & proprietas patris & proprietas spiritus sancti.

In medio libri.

In medio libri.

In li.medio⁹

QVIDAM NEGANT. SCILICET PROPRIETATES ESSE personas & diuinam naturam, & quare.

D Hoc autem aliqui negant,dicentes quidem proprietates in personis esse,sed non esse personas ipsas.quia ita dicunt esse in personis vel in essentia diuina, vt non sint internus sicut ea sunt quæ secundum substantiam dicũtur de deo,vt bonitas,iustitia:sed extrinsecus affixæ sunt.atq; ita esse rationibus probare contendunt.Si enim,inquiunt,proprietates sunt personę,non eis personę determinantur . Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personæ differunt,sicut suprà Hiero,loquens de patre & filio & spiritu sancto dicit. Substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur.Sed iterum addunt , Si proprietates ipsæ diuina essentia sunt,cùm essentia non differant tres personæ,nec proprietatibus differũt.Quomodo enim differt pater à filio,eo quòd diuina essentia est, cùm in essentia vnum sunt?

Obiectio eorum prima qua volũt ppietates nõ esse personas.

Dist 25.signo m.

Tomo 4.loco præsigna to.

Secunda obiectio.

RESPONSIO AD PRAEMISSA AVTORITATE nitens.

E Horum doctrinis nouis & humanis commentis , verbo Hilarij respondeo. [Immensum est quod exigitur & incomprehensibile:extra significantiam est sermonis,extra sensus intentionem,non enunciatur,non attingitur,non tenetur,verborum significantiam rei ipsius natura consumit:sensus contemplationem imperspicabile lumen obcæcat,intelligentiæ capacitatem quod fine nullo continetur excedit.Mihi ergo in sensu labes est,in intelligentia stupor est:in sermone verò non iam infirmitatem,sed silentium confitebor.periculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid vltra præscriptum cęleste proferre, vt vltra præfinitionem dei sermo de deo sit.Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendum est,sed modus constituendus audaciæ,] quicquid vltrà queritur non intelligitur.

Lib de trin. 1.st atim post principiũ li.

Eccles. 4.

QVOMODO IMPROBI HAERETICI INSISTANT ALIA addentes.

F Cæterùm hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata,nondum quieuit:sed in tanta rerum quæstione addit,Si paternitas & filiatio in Deo siue in diuina essentia sunt,eadem ergo res sibi pater est & filius.Nam in quo paternitas est,pater est:& in quo filiatio est,filius est.Si ergo vna eademque res habet in se paternitatem & filiationem,ipsa generat & generatur : quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur , extendentes patrem in filium, cùm ipsum sibi filium proponãt & patrem. Si verò negauerint in vna dei essentia paternitatem esse & filiationem,quomodo ergo dicunt esse deum ? His atque alijs argumentorum aculeis vtuntur in suæ opinionis assertione,vt veritatis formam dissecent.

Tertia obiectio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONSIO CONTRA HANC EORVM OPPOSITIONEM,

vbi traditur proprietates non penitus ita esse in dei essentia, sicut in
G hypostasibus dicuntur.

Quorum audaciæ resistentes atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita esse omnino in diuina substã tia dicuntur, sicut in ipsis hypostasibus: in quibus ita sunt, quòd eas determinant, vt ait Ioannes Damasc. [Characteristica idiomata sunt, id est, determinatiuæ proprietates hypostaseos & non naturæ: etenim hypostasim determinant & nõ naturam.] Ideoque licet paternitas & filiatio sint in diuina essentia, cùm eam non determinent, non ideo potest dici, quòd diuina essentia & generet & generetur, vel quòd eadem res sit sibi pater & filius. Ita enim proprietas determinat personam, vt hac proprietate hypostasis sit generans, & illa alia hypostasis sit genita: & ita non idem generat & generatur, sed alter alterum.

Libro de orthodoxa fide 3. capite 6.

QVAERITVR QVOMODO PROPRIETATES POSSVNT
H esse in natura, vt tamen eam non determinent.

Sed fortè quæres, cùm hæ proprietates non possunt esse in personis quin eas determinent, quomodo in diuina essentia esse possint, ita vt non eam determinent? Respondebo tibi & hic cum Hilar. [Ego nescio, non requiro, sed consolabor me tamen: archangeli nesciunt, angeli non audierunt, secula non tenent,

Lib. de trin. non longè à principio.

propheta nõ sensit, Apost. nõ interrogauit, filius ipse nõ edidit. Cesset ergo dolor querelarum: non putet homo sua intelligentia generationis sacramentum posse consequi. Absolutè tamen intelligendus est pater & filius & spiritus sanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Est filius à patre, qui est vnigenitus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Est

† in originalis vinus à vino.

filius à patre, qui est vnigenitus, † vnus ab vno: non natura deitatis alia & alia, ab ingenito, progenies à parẽte, vnus ab vno. non natura deitatis alia & alia, quia ambo vnum. Hoc credendo incipe, percurre, persiste: etsi non peruenturũ sciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim piè infinita prosequitur, etsi non contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inseras in illud secretum & arcanum inopinabilis natiuitatis: ne te immergas, summam intelligentiæ comprehendere præsumens: sed intellige incomprehensibilia esse.] His alijsq; multis euidenter ostenditur, nobis nullatenus licere maiestatem perscrutari, ius ponere potestati, modum circumscribere infinito.

Ioan. 10. f.

Prou. 25. d.

QVIBVS AVTORITATIBVS OPINIONEM SVAM, SCI-
I licet quòd proprietas patris vel filij non sit deus, muniant.

Veruntamen nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati, sed opinionem suam etiam sanctorum autoritatibus munire conantur: quibus ostendere volũt proprietatem qua pater est pater, & proprietatẽ qua filius est filius, non esse deũ: ad hoc inducentes verba Aug. super illũ locum Psa. Et non est substantia, ita dicentis, [Deus enim quædam substantia est. Vnde etiam in fide catholica sic ædificamur, vt dicamus patrem & filium & spiritum sanctum vnius esse substantiæ. Quid est vnius substantiæ? Quicquid est pater quod Deus est, hoc est filius, hoc est spiritus sanctus. Cùm autem pater est, non illud est quod vel quo est. Pater enim non ad se, sed ad filium dicitur: ad se autem, deus dicitur. Eo igitur quod vel quo deus est, substantia est. Et quia eiusdem substantiæ est filius, proculdubio filius est deus. At verò quòd pater est quia non substantiæ est, sed refertur ad filium, non sic dicimus filium patrem esse, sicut dicimus filium esse Deum.] Ex his verbis significari dicunt, quòd proprietas patris vel proprietas filij non sit Deus, vel essentia diuina. Cum enim dicit, eo quòd Deus est, substantia est: sed quòd pater est substantia non est: aperiè inquiunt, ostendi id esse substantiam, quo Deus est: id verò quo pater est, non esse substantiam. Item cùm ait, Pater non illud est quod est, ostendit eum non esse

Psal. 68. Tomo. 8.

Qualiter torquẽt verba Augustini ad suam prauitatem.

esse patrem, eo quòd, substantia est. Non enim simpliciter dixit, pater non est illud quod est: sed ait, cùm pater est, non est illud quod est, significãs quo pater est non esse illud quo est, id est essentiam. Hęc illi ita exponentes, sua cõmenta simplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autẽ aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim eo quòd deus est, substãtia est: sed quòd pater est substantia non est, hoc intelligi voluit, quia essentia Deus est, & deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo deus est: & econuerso, cuius ea est deitas, quę est substantia, & substãtia quæ deitas: sed quod pater est, non est substantia, id est non quo pater est, eo substantia est, quia proprietate generationis pater est, qua substãtia non est. Ipsam tamen proprietatẽ substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait, Cùm pater est, non illud est quod est: id est non illo pater est, quod vel quo ipse est, id est essentia, sed notione.

Quòd aliter intelligẽda sunt illa verba quæ dicunt.

ALIIS ETIAM VERBIS AVGVSTINI VTVNTVR,
vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum nõ
K esse Dei substantiam.

Item illis verbis Aug. vehementer insistunt superius positis. s. [quòd verbũ secundum quòd sapientia est & essentia, hoc est quod pater: secundum quod verbum, non hoc est quod pater.] Si, inquiunt, verbũ non est hoc quod pater, secundum hoc quod est verbum: id ergo quo verbum est, non est illud quod pater est, proprietas ergo qua verbum est, non est quod pater est, non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secũdum quod verbum, non sit hoc quod pater est, ea tamen proprietas qua verbum est, est id quod pater est, id est diuina essentia, sed non est hypostasis patris.

Distinc. 27. signo c.

Responsio.

OPINIO QVORVNDAM NON IDEM ESSE
personam & essentiam vel naturam dicentiũ, et eandẽ essentiã
nõ posse esse patrem & filium & spiritum sanctum

A DISTINCTIO XXXIIII.

PRÆDICTIS autem adijciendum est, quòd quidã peruersi sensus homines in tantam prosilierunt insaniam, vt dicerent non idem esse naturã dei & personã siue hypostasim: dicentes eandem essentiam non posse esse patrem & filium sine personarum confusione. Si enim, inquiunt, ea essentia quę pater est, est filius, idem sibi pater est & filius. Si hanc rem dicis esse patrem, aliam quęre quam dicas esse filium. Si verò aliam non quæsieris: sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & huiusmodi, inter naturam & personam diuidunt, ita vt non recipiant vnam deitatis naturam & simplicem esse tres personas: Idq; testimonio Hilarij defendere nituntur: qui 8. lib. de trin. quærens, vtrùm Apostolus spiritum dei nominans & spiritum Christi, idem significauerit vtroq; verbo: inquit ita, [Gentium prædicator volens naturæ vnitatem in patre & filio docere ait, Spiritus Dei in vobis est. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autem spiritus eius, qui suscitauit IESVM, & cętera. Spirituales omnes sumus, si in nobis est Dei spiritus: sed & hic spiritus dei est, & spiritus Christi. Et cùm Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est qui suscitauit Christum. Et cùm eius qui suscitauit Christum in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi, nec tamen non Dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo ò hæretice, spiritum Christi à spiritu Dei: & excitati à mortuis spiritum Christi, à spiritu Dei Christum à mortuis excitantis. Cùm qui habitat in nobis spiritus Christi: spiritꝰ dei sit: & spiritus Christi à mortuis excitati spiritus Dei tantùm sit Christum â mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu Dei, vtrùm naturam, an rem naturæ significatam existimes?

De cõparatione personæ siue rei naturæ ad naturã, vel de cõparatione personarũ ad essentiam.

Auctoritatẽ quæ p eis facere videtur ponit de lib. Hilarij paulò ante medium.

Roma. 8. b

Quæstio Hilarij vtrùm in spiritu dei natura vel res naturæ

significata sit.

Non est enim idem natura quod res naturæ: sicut non idem est homo, & quod hominis est, nec idem est ignis & quod ipsius ignis est: & secundum hoc non est idem Deus, & quod Dei est. Huius dicti occasione præfati hæretici dogmatizauerũt non idem esse personam & naturam Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis verbis Hilarij per rem naturæ personam, & nomine naturæ diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum, vtrùm per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ: vt sic ostenderet distinguendum esse inter naturam & rem naturæ, id est, personam.

Ibidem. Quòd nõ est idem natura quod res naturæ.

HIC DOCET QVOMODO EIS OBVIAT IPSIVS SCRIPTVRÆ CIRCVMSTANTIA, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quòd spiritus sanctus est res vnius naturæ patris & filij, & est ipsa natura.

Ostẽdit quẽ sensum trahãt ex illis verbis.

B

Paulò inferius. Esa. 61. a Matth. 12. c. Iohelis. 2. g Actuũ. 2. a

Hoc quidem dicunt, non intelligentes pia diligẽtia scripturæ circũstantiam: qua considerata percipi potest, quomodo præmissa dixerit Hilarius. [Subsequenter enim in eadem serie ostendit [in spiritu Dei aliquando significari patrem: vt cùm dicitur, Spiritus domini super me. Aliquando significari filium, vt cùm dicitur, In spiritu Dei eijcio dęmonia, naturę suę potestate se dęmones eijcere demonstrans. Aliquando spiritum sanctum: vt ibi, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse, cùm Apostoli spiritu sancto misso omnibus linguis locuti sunt.] Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quòd in superioribus per verba Apostoli idem spiritus sanctus significatus sit, & quòd ipse sit res vnius naturę patris & filij, apertè ostendit inquiens ita, [Hęc idcirco sunt demonstrata, vt quacunq; parte hęretica falsitas se cõtulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus: & cùm habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat, quàm spiritus Dei. Quod si per spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum Dei, vt spiritum Christi esse noscẽdum est: & cùm per naturam Dei, natura ipsa habitat in nobis, indifferens natura filij creditur esse à patre, cùm spiritus sanctus, qui est spiritus Christi, & spiritus Dei, res naturę demonstretur vnius. Quęro nunc ergo, quomodo non ex natura vnum sunt? A patre procedit spiritus veritatis, à filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quę habet pater, filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idem spiritus Christi est. Res naturę filij est, sed & eadẽ res & naturę patris est: & Dei excitantis Christum à mortuis spiritus est: & idẽ spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi & Dei natura, ne eadem sit, si præstari potest, vt spiritus qui dei est, nõ sit etiã Christi. Est ergo in nobis spiritus dei, & est in nobis spũs Christi: & cùm spiritus Christi ineſt, ineſt spiritꝰ dei. Ita quũ quod dei est, & Christi est, & quod Christi est Dei est: nõ potest quid aliud diuersum Christus esse, q̃ deus est. Deus igitur Christus est, vnus cũ deo spiritus: secundum illud, Ego & pater vnum sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturę, non solitudinem vnionis.] Ecce si hæc verba diligenter attendas, inuenis spiritum sanctum rem naturæ dici patris & filij: & eũndem dici esse naturam Dei, vbi dicitur, per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, si per spiritum sanctum Christus est in nobis. Itaque in trinitate non ita distinguendum est inter naturam & rem naturæ, sicut in rebus creatis: quia, vt ait Hilarius, [cõparatio terrenorum ad Deum nulla est: & si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolutę in sę rationis perfectionem continere.] [Non enim humano sensu de Deo loquendum est.]

Hilariꝰ paulo inferius. Ioan. 15. d

Ioan. 10. f

Li. 1. de tri. in medio libri. Libro 8. ante medium.

QVOD

QVOD PROPTER RES CREATAS ILLVD DIXERIT, non idem est natura & res naturæ.

C

Ad naturam ergo rerum creatarum respiciens inquit, [Non idem est natura quod res naturæ,] subijciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri creatorem, addit, [Et secundũ hoc non idem est deus, & quod Dei est.] acsi diceret, Si ad instar creaturarũ de creatore sentis, cogeris fateri quia non idem est Deus, & quod Dei est: quod dicere, impium est, cùm spiritus dei deus sit: & dei filius sit deus.

QVOD NON ALIVD EST DEVS ET QVAE SVA SVNT, ita vt insint: alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt.

D

[Non ergo secundum corporales modos (vt in eadem subdit serie) accipiẽda sunt hæc quæ de Deo dicuntur:] vbi euacuans opinionem eorũ qui ita putant aliud Deum esse, & aliud quod dei est, aliudq; naturam dei & rem naturæ, vt est in creaturis, apertè docet non aliud esse deum, & aliud quod dei est: aliudque naturam dei, & quæ sua sunt, ita vt insint illi sic dicens, [Homo aut aliquid ei simile cùm alicubi erit, alibi non erit: quia id quod est, illic continetur vbi fuerit infirma ad id natura eius, vt vbique sit qui insistens alicubi sit. Deus autem immensæ virtutis, viuens potestas, quæ nusquam nõ adsit, nec desit vsquam: quę se omnem per sua edocet, & sua nõ aliud quàm se esse significat: vt vbi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cùm alicubi sit, non etiam vbique esse credatur, cùm per sua in omnibus esse nõ desinat. Non autem aliud sunt quàm quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt.] His verbis apertè significatur, si tamen intelligis hæreticę, quia diuina natura non aliud est ab his quę sua sunt ita vt insint: & per illa in omnibus suis est quę non insunt. Sua enim sunt etiam quę non insunt: id est omnes creaturæ & sua sunt quæ insunt, vt tres personæ, quę sunt eiusdem naturę & eadem natura: sicut suprà Augustini testimonio firmauimus dicentis, tres personas esse eiusdem essentiæ vel eandem essentiam, sed non ex eadem essentia, ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamẽ diffitemur aliquã distinctionem habẽdã fore secundũ intelligentiæ rationem, cùm dicitur hypostasis, & cùm dicitur essentia: quia ibi significatur quod est commune tribus, hic verò non. Est tamen hypostasis essentia, & econuerso. Fateamur ergo vnum atque idem esse tres personas secundum essentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde August. super locum prętaxatum psal. ait, [Quęris quid sit pater? Respondetur, Deus. Quæris quid sit filius? Respondetur, Deus. Quæris quid sit pater & filius? Respondetur, Deus. De singulis interrogatus, Deum respondet. De vtroque interrogatus, non deos, sed Deum responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est ibi substantię vnitas, vt ęqualitatem admittat, pluralitatẽ non admittat. Si ergo tibi dictũ fuerit, cùm dicis filium dei esse quod pater est, profectò filius pater est. Respondę secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, non secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus: ad patrem dicitur filius. Rursumque pater ad se dicitur deus, ad filium deus pater dicitur: quod dicitur ad filium pater, non est filius: quod dicitur filius ad patrem, non est pater: quod dicitur pater ad se, & filius ad se, hoc est pater & filius, id est Deus.]

Hilarius li. 8. de trin. in loco superiꝰ signato. & li. 4. in principio.

Dist. 5 litera 1. et dist. 25. litera f. Quòd aliqua est in rõne intelligẽtiæ distinctio cũ dicitur hypostasis, & cũ dicitur essẽtia Tomo. 8. in explanatione 68. psalmi super illo et nõ est substantia.

VTRVM ITA POSSIT DICI, VNVS DEVS TRIVM PERsonarum vel tres personę vnius Dei, vt dicitur vna essentia trium personarum, & tres personę vnius essentiæ.

E

Hic considerandum est, cùm Deus sit diuina essentia, & ita dicatur vnus deus esse tres personę, sicut vna essentia dicitur tres personæ: vtrùm ita valeat sanè dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personę vnius Dei: sicut dicitur vna

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vsũ scripturæ in hiſequendũ tradit.

eſſentia trium perſonarum & tres perſonæ vnius eſſentiæ? In his locutionibus ſcripturæ vſus nobis ęmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictum, Vna eſt eſſentia trium perſonarum, & tres ſunt perſonæ vnius eſſentiæ: nuſquã autem occurrit legiſſe, vnum Deum trium perſonarum, vel tres perſonæ vnius dei. Quod ideo puto ſanctos doctores vitaſſe, ne ita fortè acciperetur in diuinis perſonis, vt accipitur cũm de creaturis ſimile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Iſaac, & Iacob: & Deus omnis creaturæ. Quod vtiq; dicitur propter principium creationis, vel gratiæ priuilegium, & creaturę ſubiectionem vel ſeruitutem. Cùm ergo in trinitate nihil ſit creatum vel ſeruiens vel ſubiectum, nõ admiſit fides in trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuerſo non dicitur de dei eſſentia, quòd ipſa ſit eſſentia. Abrahã, Iſaac, & Iacob, vel alicui⁹ creaturæ: ne creatoris & creaturę naturam confundere videamur.

Quare non conſueuerit ſcriptura dicere vnũ deum triũ pſonarum, & ecõuerſo, cũ dicat vnam eſſentiã triũ perſonarũ. Exodi. 3. d

QVOD LICET POTENTIA, SAPIENTIA BONITAS DE
F Deo ſecundum ſubſtantiam dicantur in ſcriptura: tamen ſolent hęc nomina diſtinctè ad perſonas interdum referri

Ex prædictis conſtat, quòd ſicut eſſentia, ita potentia, ſapiẽtia, bonitas de deo dicuntur ſecundum ſubſtantiam. Quæ autem ſecundum ſubſtantiam de deo dicuntur, tribus perſonis pariter conueniunt. Vna eſt ergo potentia, ſapientia, bonitas patris & filij & ſpiritus ſancti: & hi tres eadem potentia, eadem ſapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in trinitate ſumma eſſe perfectio. Si enim ibi deeſſet potentia, vel ſapientia vel bonitas, non eſſet ſummum bonum. Sed quia ibi eſt perfecta potentia, infinita ſapientia, incomprehenſibilis bonitas, rectè dicitur & creditur ſummum bonum. Cumque vnum & idem penitus ſit, in deo potẽtia, ſapientia, bonitas: in ſacra tamen ſcriptura frequenter ſolent hęc nomina diſtinctè ad perſonas referri, vt patri potentia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas attribuatur: quod quare fiat non eſt ociosum inquirere.

Diſtinc. 22. litera e. & 23. litera b. & 27. litera g.

QVARE ID FIAT, SCILICET QVOD PATRI POTEN-
G tia: filio ſapientia attribuatur.

Id ergo ſacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immenſitatem ſimilitudine creaturę metiremur. Dixerat enim ſcriptura ſacra, quia deus pater eſt, & quòd Deus filius eſt: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, deum patrem non viderat: cogitare cœpit ita eſſe in creatore vt viderat eſſe in creaturis, à quibus hęc nomina tranſlata ſunt ad creatorem, in quibus pater eſt prior filio, filius eſt poſterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex poſteritate in filio imperfectio ſenſus ſolet notari. Ideo occurrit ſcriptura dicens patrem potentem, ne videatur prior filio, & ideo minus potens: & filium ſapiẽtem, ne videatur poſterior patre, & ideo minus ſapiens.

QVARE SPIRITVI SANCTO BONITAS
H attribuatur.

Dictus eſt etiam ſpiritus ſanctus Deus, & dictus eſt habere ſpiritum Deus: & videbatur hoc quaſi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conſcientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoque ſcriptura temperauit ſermonem ſuum, ſpiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quòd pater ſolus ſit potens vel magis potens, & filius ſolus ſapiens, vel magis ſapiens, & ſpiritus ſanctus ſolus bonus, vel magis bonus. Vna eſt ergo potentia, ſapientia, bonitas trium, ſicut vna eſſentia. Ideoque ſicut dicitur filius homouſios, id eſt conſubſtantialis patri, ita & coomnipotens.

Pſa. 142. & Lucæ. 11. b

DE HOC NOMINE HOMOVSION, VBI IN AVTO-
I ritatem receptum ſit, & quid ſignificet.

Hic non eſt prętermittendum quod Auguſt. in libro 3. contra Maximinum dicit

Cap. 14.

dicit de hoc nomine homouſion, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. [Pater, inquit, & filius vnius ſunt eiuſdemque ſubſtantię. Hoc eſt illud homouſion, quod in concilio Niceno aduerſus hęreticos Arrianos à catholicis patribus veritatis autoritate firmatum eſt. Quod poſtea in concilio Ariminenſi, propter nouitatem verbi minus quàm oportuit intellectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hęretica impietas ſub hęretico imperatore Conſtantino labefactare tentauit. Sed poſt non longum tempus libertate fidei catholicæ prevalente, poſtquam vis verbi ſicut debuit intellecta eſt, homouſion illud catholicæ fidei ſanitate longè lateque diſtenſum eſt & diffuſum. Quid enim eſt homouſion, niſi vnius eiuſdemque ſubſtantiæ? Quid eſt, inquam, homouſion, niſi ego & pater vnum ſumus?] Non ergo inter propha nas vocum nouitates hoc vitandum eſt.

Ioan. 10. f

DE NOMINIBVS QVAE TRANSLATIVE ET PER
K ſimilitudinem de Deo dicuntur.

Prętera ſciendum eſt, quòd in aſſignatione diſtinctionis nominũ, inter alia quę ſuprà diligenter executi ſumus, quędam diximus translatiuè & per ſimilitudinem de Deo dici: vt ſpeculum, ſplendor, character, figura, & huiuſmodi, de quibus pio Lectori breuiter trado quod ſentio, vt ſcilicet ratione ſimilitudinis conſiderata ex cauſis dicendi, dictorum intelligentiam aſſumat, ſed catholicam.

Diſt. 22. lit. a

NIHIL DIGNVM EXCELLENTIA INEFFABILIS
L trinitatis ſe tradidiſſe dicit, ad alia tranſiturus.

De ſacramento vnitatis atque trinitatis ſummę & ineffabilis multa iam diximus. [Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidiſſe profitemur, ſed potius ex nobis mirificatam eius ſcientiam, nec potuiſſe nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVAE SECVNDVM SVB-
ſtantiam de Deo dicuntur, quæ ſpecialem efflagitant tractatum, ſcilicet, de Scientia, & de Præſcientia, & Prouidentia, & Diſpoſitione, Prædeſtinatione, Voluntate, & Potentia.

A *diſt 22. vſq; ad 26.*

DISTINCTIO XXXV.

De ſcientia Dei in generali ſecundum ſe.

CVMQVE ſuprà diſſeruerimus ac plura dixerimus de his quæ communiter ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quædam ſpecialem efflagitãt tractatum: de quibus modò tractandum eſt, id eſt, de ſcientia, preſcientia, prouidẽtia, diſpoſitione, prędeſtinatione, voluntate, & potentia. Sciendum eſt ergo quòd Sapientia, vel Scientia Dei, cùm ſit vna & ſimplex, tamen propter varios rerum ſtatus, & diuerſos effectus, plura ac diuerſa ſortitur nomina. Dicitur enim non tantùm ſcientia, ſed etiam præſcientia vel prouidentia. Et eſt ſcientia ſiue prouidentia non de futuris tantùm, ſed de omnibus: de bonis, ſcilicet, & de malis. DISPOSITIO verò, de faciendis. PRAEDESTINATIO, de omnibus ſaluandis, & de omnibus bonis: quibus & hîc liberantur, & in futuro coronabuntur. Prædeſtinauit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo: & prędeſtinauit eis, bona præparando. Quòd homines prędeſtinauit, Apoſtolus oſtendit dicens, Prædeſtinauit quos præſciuit fieri conformes imaginis filij ſui: & alibi, Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati. Quòd autem bona eis præparauerit, propheta Eſaias oſtendit dicens, Oculus non vidit Deus abs te, quæ præparaſti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædeſtinauit quoſdam futuros bonos & beatos, id eſt, elegit vt eſſent boni & beati: & bona eis prędeſ-

De quib⁹ ſit præſcientia vel prouidentia.

De quib⁹ diſpoſitio.

De quib. prædeſtinatio, quòd eſſe hoies prædeſtinãtur ad bona, & bona hoibus.

Rom. 8. f
Epheſ. 1. a
Eſa. 64. b
1. Co. 2. b

De quibus prouidentia De sapientia vel scientia, & de quibus.

prædestinauit,id est,præparauit. Prouidentia autem est gubernandorum, quæ vtique eodem modo videtur accipi, quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro præscientia. Sapientia verò vel Scientia de omnibus est, scilicet, bonis,& malis,& de præsentibus,præteritis,& futuris,& non tantùm de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus seipsum perfectè nouit. cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

VTRVM SCIENTIA, VEL PRAESCIENTIA, VEL
B dispositio,vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura.

Hîc considerari oportet, Vtrùm scientia,vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo,si nulla fuissent futura? Cùm enim præscientia sit futurorum,& dispositio faciendorum, & prædestinatio saluandorum: si nulla essent futura,si nihil esset facturus Deus, vel aliquos saluaturus, non videtur potuisse in Deo esse præscientia,vel dispositio,vel prædestinatio: potuit autem Deus nulla præscire futura, potuit non creare aliquid, vt non saluare aliquos,potuit ergo in Deo non esse præscientia,vel dispositio, vel prædestinatio.

Oppositio. Ad hoc autem ita à quibusdam opponitur. Si, inquiunt, potuit præscientia Dei non esse in Deo ab æterno,& potuit non esse: si verò potuit non esse, cùm præscientia Dei sit eius scientia,& scientia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab æterno,id quod est eius diuina essentia. Ita & de dispositione & prædestinatione,quæ est diuina essentia,obiiciunt. Addunt quoque & alia ita loquentes,Si potuit Deus non præscire aliqua, cùm idem sit Deo præscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item, Cùm idem sit Deum præscium esse, & Deum esse,si potuit non esse præscius, potuit non esse Deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla præscire. At potuit nulla præscire, quia potuit nulla facere.

RESPONSIO QVOD PRAESCIENTIA, ET DISPOSI-
C tio,& prædestinatio quasi relatiuè dicuntur ad futuras res,vel ad faciendas.

Ad hoc iuxta modulum nostræ intelligentiæ ita dicimus, Præscientia vel dispositio, vel prædestinatio ad aliquid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiuè dicitur, ita præscientia vel præscius ad futura referri videtur, & dispositio ad facienda,ac prædestinatio ad saluanda. Veruntamen creator ita relatiuè dicitur, vt essentiam non significet. Præscientia verò vel præscius & in respectu futurorum dicitur,& essentiam designat: ita etiam dispositio, & prædestinatio. Ideoque cùm dicitur,Si nulla essent futura,non esset in Deo præscientia, vel non esset Deus præscius: quia varia est ibi causa dicendi,distingui oportet rationem dicti. Cùm ergo dicis, Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia,vel non esset præscius: si in dicendo hanc causam attendis, scilicet, quia nulla essent subiecta eius præscientiæ, vnde ipsa possit dici præscientia,vel ipse præscius: quod vtrunque dicitur propter futura: verus est intellectus. Sin autem ea ratione id dicis,quòd non sit in eo scientia qua præscit futura,vel quòd ipse non sit Deus qui est futurorum præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ sunt, Potuit non esse præscientia Dei, vel potuit non esse præscius,& potuit Deus non præscire aliqua, id est,potuit esse quòd nulla futura subiecta essent eius scientiæ, & ita non posset dici præscius, vel præscire, vel scientia eius, vel præscientia: non tamen eo minus ipse esset, vel eius scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione & prædestinatione, vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum est) ad temporalia referuntur,& de temporalibus tantùm sunt.

QVOD

QVOD SCIENTIA DEI NON TANTVM EST DE
D temporalibus, sed etiam de æternis.

Scientia verò vel sapientia non tantùm de temporalibus,sed etiam de æternis est. Ideoque etsi nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem quæ modò est: nec minor esset quàm modò, nec maior est quàm esset. Sciuit ergo Deus ab æterno æternum,& omne quod futurum erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita & futura quàm præsentia, & sua æterna sapientia & immutabili scit ipse omnia quę sciuntur. Omnis enim ratio supernæ & æternę sapientię, vt ait Ambrosius, in eo est, quia omnem sapientiam & essentiam capit sua immensa scientia. *Lib. 5 de fide, & cap. 8*

QVARE OMNIA DICANTVR ESSE IN DEO, ET
E quod factum est habet vitam in eo.

Propterea omnia dicuntur esse in Deo,& fuisse ab æterno. Vnde Augustinus super Genes. [Hęc visibilia,inquit,antequàm fierent,non erant: quo modo ergo nota Deo erant quæ non erant? Et rursus, Quomodo ea faceret, quę sibi nota non erant: non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei scientia,non erant in sui natura. Ipsi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cùm ea fecisset, quàm illo quo ea nouerat vt faceret: apud quem non est transmutatio,nec vicissitudinis obumbratio.] Ecce hîc habes, quòd hæc visibilia antequàm fierent in Dei scientia erant, Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in Deo, & omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non ideo quòd creatura sit creator,vel quia ista temporalia essentialiter sint in Deo: sed quia in eius scientia semper sunt quæ vita est. *Tomo.3 lib. 5.de Genesi, ad literam cap.18.* *Iacobi 1.c* *Ioan. 1.a*

QVOD EADEM RATIONE DICVNTVR OMNIA
F ei presentia.

Inde est etiam quòd omnia dicuntur ei presentia esse, non solùm ea quę sunt, sed etiam ea quę præterierunt,& ea quę futura sunt: secundum illud, Qui vocat ea quę non sunt,tanquam ea quę sunt. Quia,vt ait Ambros.in lib.de Trinit. ita cognòscit ea quę non sunt,vt ea quę sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo,vel apud eum,siue ei presentia. Vnde Augustus,super illum locum Psal. Et pulchritudo agri mecum est. [Ideo, inquit, mecum est, quia apud Deum nihil prętereiit,nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura: & ei non detrahuntur iam prętcrita:cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientię Dei.] Ecce hîc aperit Augustinus,ex qua intelligentia accipienda sint huiusmodi verba,omnia sunt Deo presentia, in Deo sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum,vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo est. *Rom. 4.c* *Lib 5.cap.8 Tomo 8. Psal. 49.*

VTRVM CONCEDENDVM SIT, OMNIA ESSE *in Dei essentia, vel in eo per essentiam: vt omnia dicuntur esse in Dei cognitione vel præsentia.*

A DISTINCTIO XXXVI.

SOLET hîc queri,cùm omnia dicantur esse in Dei cognitione seu presentia, vel in Deo per cognitionem,& eius cognitio vel presentia sit diuina essentia: vtrùm concedendum sit omnia esse in diuina essentia, vel in Deo per essentiam? Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtique essentia est: & eius presentia,in qua sunt omnia,ipsius cognitio est: nec tamen omnia, quę sunt in eius presentia vel cognitione,in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur esse eiusdem cum Deo essentiæ. In Deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quod est Deus. Habet ergo Deus apud se in *Quomodo res sunt in Deo.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tomo 10. Serm. 11.

se in præsentia sua, quæ non habet in sui natura. Vnde Augustinus de verbis Apostoli ita ait, [Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui non sunt: nec errat qui elegit, nec vanè eligit. Eligit tamen, & habet electos quos creaturus est eligendos: quos habuit apud semetipsum, non in natura sua, sed in præsentia.] Nondum erant quibus promittebatur: sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Ecce hîc apertè dicit, Deum apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem, non in natura sua, sed in præsentia sua: cùm tamen eius præsentia non aliud sit quàm eius natura, quia ipsius præsentia eius est notitia. Potest tamen ad electos referri, cùm ait, In natura sua, id est, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud se, non in natura sui, id est, illorum, qui nondum erant: sed in sua præsentia, quia eos ita nouit acsi essent.

VTRVM MALA DEBEANT DICI ESSE IN DEO, vbi sunt omnia bona, cùm vtraque sint in eius cognitione & præsentia: omnia enim cognoscit.

B

Post predicta quæritur, cùm omnia dicantur esse in Deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionem scientiæ, & Deus sciat bona & mala: vtrùm concedendum sit simpliciter mala esse in Deo, siue esse in Deo per cognitionem? Scit enim Deus, & sciuit semper omnia, tam bona quàm mala, etiam antequàm fierent, & præsciuit ab æterno ea futura. Ideoque cùm omnia bona diximus esse in Deo propter præsentiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum, omnia mala esse in eo, cùm ea semper nouerit, & per cognitionem ei præsentia fuerint. [Præcognouit enim Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam, vt ait Augustinus, præsciuit, sed non præparauit.] Cùm ergo peccata omnium sciat, nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apostolus, omnia esse in Deo? Ex ipso, inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea verò per ipsum sunt, & ex ipso, quorum autor est, sed non est autor nisi bonorum. Non ergo ex ipso & per ipsum sunt nisi bona: ita ergo non in ipso sunt, nisi bona: non ergo mala in Deo sunt, quia licet ea noscat, non tamen ita omnino noscit, vt bona. Mala ergo quasi de longè cognoscit, vt ait Propheta, Et alta à longè cognoscit, id est, superbiam. Et alibi ad Deum loquens de malis, ait, De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens Augustinus [Abscondita, inquit, peccata sunt, quæ à lumine tuæ veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinæ absconduntur,] cùm à Deo sciantur? Si enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi Propheta, Quia neque ab oriente neque ab occidente deest. Quod exponens Cassiodorus, inquit, [Neque à bonis neque à malis deest Deus: sed omnibus præsens & cognitor est.] Cognoscit ergo Deus & bona & mala, per scientiam: sed bona cognoscit etiam per approbationem, & per beneplacitum: mala verò non. Vnde Cassiodorus super Psalm. dicit, Peccata abscondita Deo sunt, quia non nouit, id est, non approbat, & ex eo sensu Augustinus dixit ea abscondita à lumine Dei. Qui etiam in libro ad Euodium insinuat cognitionem Dei variis modis accipiendam, inquiens, [Si ad scientiam referas, non ignorat Deus aliquos vel aliqua: qui tamen in iudicio quibusdam dicet, Non noui vos, sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est.] Ecce non cognoscere dicitur Deus, quæ non approbat, quæ ei non placent. Apparet itaque verum esse quod dixi-

Lib. 1. de Prædest. sanctorũ ca. 10

Rom 11. d

Quæ intelligãtur esse in Deo.

Quòd nõ omnino ita cognoscit Deus mala vt bona, quia mala tãtũ per scientiã, bona verò per probationẽ & beneplacitũ

Psal. 137

Psal. 16

Tomo 8. in explanatiõe Psal. 16

Psal. 74.

Cassiod. sup Psal. 16 circa illum versum, De absconditis tuis, &c.

Epist 102

Matt. 7. d

dixi mus, scilicet, quia quodam modo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodem modo noscit, quantum ad notitiam: sed bona etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

HIC APERIT QVARE BONA TANTVM DICANTVR esse in Deo, & non mala.

C

Et inde est, quòd bona tantùm dicuntur esse in Deo, non mala, & illa propè, hæc longè: quia licet in Deo aliqua dicantur esse propter cognitionis præsentiã, & Deus bona & mala cognoscat, mala tamen non cognoscit nisi per notitiam, bona verò nõ solũ per scientiã, sed etiã per approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in Deo, scilicet, quia ita ea scit, vt etiam approbet, & placeant, id est, ita scit, vt eorum sit autor.

Rom. 11. d.

QVOD IDEM EST OMNIA ESSE EX DEO ET PER ipsum, & in ipso.

D

Proinde si diligenter inspiciamus, idem videtur esse, omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. Vnde Ambrosius 3. libro de Spiritu sancto, [Hæc tria ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt, omnia vnum esse suprà diximus. Cùm dicit per ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hæc, scilicet cum ipso, & in ipso, & per ipsum, & vnum in his atque consimile, non contrarium intelligitur.] Ecce habes, quia ex eadem intelligentia scriptura dicit esse omnia in ipso, & per ipsum, & ex ipso, & cum ipso. Cùm ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, nõ solum quia scit, sed etiam quia eorum autor est: consequitur vt eadem ratione ea esse in deo dicantur, scilicet quia scit, & eorũ autor esse dicitur: quia in illo viuimus, & mouemur, & sumus: quia eo autore sumus, mouemur, & viuimus. Cùm ergo non sit autor nisi bonorum, meritò sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso & per ipsum. Cùm ergo in eius cognitione vel præsentia sint omnia, scilicet bona & mala, in eo tamen non dicuntur esse, nisi bona, quorum autor est. Vnde Augustinus in libro de Natura boni, Cùm audimus, inquit ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant: quæ ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hic apertè dicitur, quòd in illa generalitate locutionis bona tantùm continentur.

Cap. 12.

Act. 17. f.

Tomo 6. cap. 28.

QVOD OMNIA EX PATRE ET PER PATREM, & in patre sunt: ita & de filio, & de spiritu sancto est dicendum, licet propter personas fiat distinctio.

E

Præterea sciendum est, quòd licèt ibi indicetur distinctio personarum, cùm dicitur, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: omnia tamen ex patre, & per patrem, & in patre sunt. Similiter de filio, & de spiritu sancto accipiendum est. Vnde Augustinus in libro de trinitate. [Non confuse, inquit, accipiendum est quod ait Apostolus, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens propter patrem: per ipsum propter filium: in ipso, propter spiritum sanctum:] Vigilanter autẽ attende, ne quia patrem volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse à patre vt neges omnia esse ex filio, vel ex spiritu sancto, cùm ex patre, & per patrem, & in patre omnia esse sanè dici posśit: similiter & de filio, & de spiritu sancto dicendum est.

Li. 6. ca 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 17.

QVOD NON OMNIA QVAE EX DEO SVNT, ETIAM DE ipso sunt: sed econuerso.

F Illud etiam hîc annectendum est, quòd non omnia quæ dicuntur esse ex deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, vt ait Aug. in lib. de Natura boni. [Non hoc significat penitus ex ipso, quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Et ex ipso enim sunt cœlum & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat domum, & ex ipso est filius, ex ipso est & domus: sed filius de ipso, domus verò de terra & ligno, non de ipso.]

G QVAE DICTA SVNT SVMMATIM COLLIGIT.

Ex præmissis apertũ est, quòd in Dei cognitione siue præsentia sunt omnia, scilicet, bona & mala: sed non omni modo sunt ibi mala, quo bona: & quòd in Deo bona tantũ sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hęc accipienda sint assignatum est. Et quòd de ipso non dicitur esse propriè, quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo autore sunt.

QVIBVS MODIS DICATVR DEVS ESSE *in rebus.*

A DISTINCTIO XXXVII.

Quõ Deꝰ est in rebus & locis corporalibus.

ET quoniam demonstratum est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in Deo, addendum videtur hîc, quibus modis dicatur Deus esse in rebus: si tamen id humana mens vel ex parte dignè valeat cogitare, vel lingua sufficit eloqui. Sciendum ergo est, quòd Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui definitione, & in omni loco sine circũscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibus & animabus est excellentius, scilicet per gratiam inhabitans: & in homine Christo excellentissimè: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apostolus. In eo enim Deus habitauit, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt) falsitatis arguere aliqui præsumant, sanctorum autoritatibus munienda mihi videntur. † Beatus Gregorius super cantica canticorum inquit, Licet Deus communi modo omnibus rebus insit, præsentia, potentia, substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiam operum Dei acutius & fidelius considerant. De hoc enim eodem August. ad Dardanum in libro de præsentia dei ait. [Cùm deus sit natura incorporea & incommutabiliter viua, ęterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eũ pro suæ capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat.] Hilarius quoque libro 8. de tri. apertissimè docet deum vbique esse. [Deus, inquit, immensæ virtutis viuens potestas, quæ nusquam non adsit, non desit vsquam, se omnem per sua edocet, vt vbi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cùm alicubi sit, non etiam vbiq; esse credatur, cùm, & in omnibus esse non desinat.] Ambrosi. in 1. lib. de spiritu sancto, spiritum sanctum probat nõ esse creaturam: quia vbique est, quod est proprium diuinitatis: ita dicens. [Cùm omnis creatura certis naturæ suæ sit circunscripta limitibus, quomodo quis audeat creaturam appellare spiritum sanctum, qui non habet circunscriptam determinatamq; virtutem, quæ & in omnibus, & vbiq; semper est, quod vtiq; diuinitatis & dominationis est proprium. Idem in eodem, [Domini est omnia cõplere,

Quod deꝰ in omni re est essentia, potentia, sed in sanctis p gratiã, & in homine Christo per vnionẽ personæ.

Coll. 2. b.

Autoritatibus ista confirmat.

† *Nõ inueniuntur super cãtica, sed ad sensum super Eccleh. Home. 8. circa medium. Tomo 2. epist. 57. Non lõgè à medio libri.*

Ca. 7. in prĩcipio. & August. lib. 3. contra Maximinũ capite. 21.

plere, qui dicit, Cœlum & terram ego compleo. Si ergo dominus est qui cœlum complet & terram, quis ergo potest spiritum sanctum iudicare dominationis & diuinæ potestatis exortem, qui repleuit orbem? & quod plus est, repleuit & Iesum, totius mundi redemptorem?] Ex his alijsq; pluribus autoritatibus apertè monstratur, quòd deus vbique in omni creatura essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est.

Li. & cap. eisdem. Hiere. 23. d. Sapien. 1. b. Esai. 11. a.

QVOD IN SANCTIS NON MODO EST, SED ETIAM HABITAT, qui non vbicunque est habitat.

B In sanctis verò etiam habitat, in quibus est per gratiam: non enim vbicunq; est, ibi habitat, vbi verò habitat, ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, & sedes eius. Vnde per Esaiam dominus ait, Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, quia in electis qui sunt cœlum, habitat deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos verò qui sunt terra, iudicij districtione calcat. Vnde in lib. Sap. dicitur, Thronus sapientiæ anima iusti, quia in iustis specialius est quàm in alijs rebus: in quibus tamen omnibus tot est, quemadmodum [anima, ait August. in epistola ad Hieronymum de origine animæ, per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: sed tamen in alijs intensius, & in alijs remissius operatur, cùm in singulis particulis corporis essentialiter tota sit.] Ita & deus cùm sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat, id est in quibus ita est: vt faciat eos templum suum: & hi tales cum eo sunt iam ex parte, sed in beatitudine perfectè. Mali verò, etsi ibi sint vbi ipse est, qui nusquam deest, non tamen sunt cum eo. Vnde Aug. super Ioan. [Non satis fuit dicere. Vbi ego sum, & illi sint: sed addidit, mecum: quia & ibi miseri possunt esse vbi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quòd cùm illo sunt: qui si uuntur eo, & vident illum sicut est. Mali verò non sunt cum illo, vt cæci in luce non sunt cum luce: nec boni ita nunc sunt cum eo vt videant per speciem, etsi sunt aliquo modo cum eo per fidem.] Quomodo autem deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ suprà dicta sunt, cùm de spiritus sancti processione temporali ageretur: vbi licet ex parte, exponitur (ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus) quomodo spiritus sanctꝰ habitet in nobis, qui non sine patre & filio inhabitat.

Esai. 66. a.

Sap. 7. d. & 9 a.

Tomo 2. epist. 28.

Ioan. 17. d. Tomo 9. tractatu. 111. paulò post principium.

Dist. 14. 1. Cor. 13. c.

C VBI ERAT VEL HABITABAT DEVS ANTEQVAM esset creatura.

Si autem quæris, vbi habitabat Deus antequam sancti essent? Dicimus quia in se habitabat. Vnde Aug. li 3. contra Maximinum: [In templo, inquit, suo habitat deus, scilicet in sanctis qui sunt templum dei, modò secundum fidem ambulantes: & templum Dei erunt aliquando secundum speciem, qualiter etiam nũc templum dei sunt angeli. Sed dicet aliquis, Antequam faceret deus cœlum & terram, antequam faceret sanctos, vbi habitabat? In se habitabat deus: apud te habitat, & apud se est. Non ergo sancti sic sunt domus dei, vt ea subtracta cadat deus. Imò sic habitat deus in sanctis, vt si ipse discesserit, cadant.]

Cap. 21. & li. 2. cap. 11.

D MVLTA HIC BREVITER DOCET QVAE CONFIRMANT prædicta.

Sciendum est etiam, quia vt ait Aug. in lib. ad Dardanum, Dici nisi stultissimè nequit spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quòd totum anima nostra impleuerit. [Stultius dicitur etiam angustijs alicubi impediri trinitatem, vt pater & filius & spiritus sanctus alicubi simul esse non possint. Verũ illud est multò mirabilius, quòd cùm deus vbique sit totus, nõ tamen in omnibus habitat. Quis porrò audeat opinari, nisi inseparabilitatem trinitatis penitus

Tomo. 2. epist. 57.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ignoret,quòd posit habitare pater & filius in quo non habitet spiritus sanctus, aut in aliquo spiritus sanctus,in quo non habitet pater & filius? Fatendum est ergo vbique esse deum per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per inhabitationis gratiam.Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, Pater noster qui es vbiq;,cũ & hoc verum sit.sed qui es in cœlis,]id est in sanctis: in quibus est quodam excellentiori modo.

Lucæ.11.a. Matth.6.b.

QVOD DEVS INHABITATOR EST QVORVNDAM, nondum cognoscentium deum,& non quorundam cognoscentium.

Eadẽ epist. paulo inferius. Rom. 1. c.

E Illud quoque mirabile est,quia vt ait August.in eodem,[Deus est inhabitator quorundam,nondum cognoscentium deum,& non quorundam cognoscentium deum.Illi enim ad templum dei nõ pertinent,qui cognoscentes deum non sicut deum glorificant.Ad templum dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi,& regenerati spiritu sancto,qui nondum valent cognoscere deũ, Ergo quem potuerunt illi nosse nec habere,isti potuerunt habere antequã nosse.Beatissimi autem sunt illi,quibus est deum habere ,quod nosse.] Hic aliquatenus aperit Aug.quomodo deus habitet in aliquo,id est habeatur:cùm videlicet ita est in aliquo,vt ab eo cognoscatur & diligatur.

QVOMODO DEVS TOTVS VBIQVE SIT PER ESSENtiam,non potest intelligi ab humano sensu.

F Ex prædictis patet,quòd deus vbique totus est per essentiam,& in sanctis habitat per gratiam.Cumque superius:licet tenuiter,ostensum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam,nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quomodo vbique per essentiam & totus sit:nisi huius considerationis sublimitas atque immensitas ,humanæ mentis sensum omnino excederet: vt enim ait Chrysost.super epistolam ad Hebræ. [Sicut multa de deo intelligimus quæ loqui penitus non valemus,ita multa loquimur quæ intelligere non sumus idonei.]Verbi gratia,quòd vbique deus est scimus & dicimus:quomodo autem vbique sit,intellectu non capimus.Item quòd est incorporea quædam virtus,quæ est omnium causa bonorum scimus:quomodo autem vel quæ ista sit penitus ignoramus.

Super illud Qui cùm sit splendor gloriæ. Homelia 2.

QVORVNDAM OPINIO, QVI PRAESVMVNT OSTENDEre quomodo deus vbique sit per essentiam,potentiam,præsentiam.

G Quidam tamen immensa ingenio suo metiri præsumentes,hoc ita fore intelligendum tradiderunt,quòd Deus vbique per essentiam esse dicitur:non quòd dei essentia propriè sit in omni loco,& in omni creatura.sed quia omnis natura atque omne quod naturaliter est in quocũque loco sit,per eum habet esse:& omnis locus,in quo illud est.Iidem etiam dicunt ideo deum vbique dici esse per præsentiam vel per potentiam,quia cuncta loca sunt ei præsentia,& quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat.Nam & ipsa loca,& quicquid in eis est , nisi ipse conseruet,manere non possunt.In eis ergo per substantiam deus esse dicitur,vt aiunt,quia per virtutem propriæ substantiæ suæ facit vt etiam loca sint, & omnia quæ in eis sunt . Sed licet hæc vera sint quæ asserunt in explanandis intelligentijs prædictorum , in illis tamen verbis quibus dicitur deus vbique esse per essentiam, plus contineri credendum est, quod homo viuens capere non valet.

QVOD DEVS CVM SIT IN OMNIBVS REBVS, NON tamen sordibus rerum inquinatur.

Aug.de agone christiano.cap.18. sentẽtialiter

H Solet etiam ab eisdem quæri,[quomodo deus substantialiter insit omnibus rebus,& corporalium sordium inquinationibus non contingatur ,quod tã frivolum

uolum est,vt nec responsione sit dignum , cùm etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quantũcunq; polluti inquinari non possit. Sol quoque radios suos sine sui pollutione effundit super loca & corpora non solum munda , sed etiam immunda ac sordibus fœtentia: quorum contactu homines & aliæ quædam res inficiuntur : solis verò radij impolluti & incontaminati earcontingentes existunt . Non est ergo mirandum si essentia diuina omnino simplex & incommutabilis omnia replet loca , & omnibus creaturis essentialiter ineſt,nec tamen cuiusquam rei sordibus contaminatur vel contingitur.] Vnde Augustinus in libro de natura boni. [Cùm in Deo, inquit, sint omnia quæ condidit,non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapientia quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter,dicitur , Attingit omnia propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit.] [Timent quidam quòd fieri non potest,scilicet ne humana carne veritas & substantia dei inquinetur,& tamen prædicant istum visibilem solẽ radios suos per omnes feces & sordes spargere, & eos mundos & synceros seruari. Si ergo visibilia munda à visibilibus immundis contingi possunt, & non inquinari : quanto magis inuisibilis & incommutabilis veritas.] Postremò respondeant quid potius de deo respõdendum existiment: vel quòd nusquam per essentiam sit , vel quòd vbique,vel quòd alicubi,ita quòd non vbique? Sed quis audeat dicere quòd nusquam diuina essentia sit,vel quòd alicubi,& non vbique sit,Si enim ita est alicubi,quòd nõ vbique,ergo localis est . Est ergo vbique tota quæ continet totum , & penetrat totum:quę nec pro sui simplicitate diuidi,nec pro sui puritate maculari,nec pro sui immensitate vllo modo comprehendi potest. Vnde August.Deus vbique est,cui non locis,sed actionibus propinquamus.

Tomo.6. cap.29. Sapien. 8.a

Aug. li de agone christi ano ca. prẽ citato.

Li. de doct. Christiana. 1.cap.10.

QVOD DEVS VBIQVE SIT, ET IN OMNI TEMPORE, nõ tamen localis est,non circunscriptibilis,nec loco,nec tempore mouetur.

I Cumque diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco & in omni tempore.non tamen mouetur per loca vel per tempora,nec localis nec temporalis est . Localis non est, quia penitus non circunscribitur loco, quia nec ita est in vno loco, quòd non sit in alio . Neque dimensionem habet, sicut corpus, cui secundum locum assignatur principium, medium,& finis, & ante & retrò,dextrum & sinistrum, sursum & deorsum : quod sui interpositione facit distantiam circunstantium . Duobus namque his modis dicitur in scriptura aliquid locale siue circunscriptibile,& econuerso : scilicet, vel quia dimensionem capiens longitudinis , altitudinis , & latitudinis , distantiam facit in loco , vt corpus : vel quia loco definitur ac determinatur,quoniam cùm sit alicubi,non vbiq; inuenitur:quod nõ solùm corpori,sed etiam omni creato spiritui cõgruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus verò creatus quodãmodo est localis, & quodammodo non est localis.Localis quidẽ dicitur,quia definitione loci terminatur:quoniam cùm alicubi præsens sit totus,alibi non inuenitur . Nõ autem ita localis est,vt dimensionem capiens distantiam in loco faciat.Diuina ergo sola essentia omnino illocalis & incircunscriptibilis est: quæ nec locis mouetur aliquo modo,scilicet vel determinatione finita,vel dimensione susceptа : nec temporibus,sed affectu & cognitione mouetur.His enim duobus modis,scilicet loco vel tempore,fit mutatio creaturæ,quæ longè est à creatore Vnde Aug.super Gene. [Deus,inquit,omniporẽs incõmutabili æternitate,volũtate,veritate sẽper idẽ,mouet per tempus creaturã spiritualem: mouet etiã per tempꝰ & locum creaturã corporalẽ,vt eo motu naturas quas condidit administret . Cùm ergo tale aliquid agit,nõ debemus opinari eius substantiã qua deus est,tẽporibus locisq;

Quibus modis aliquid dicatur locale vel circũscriptibile De spũ irca to quòd secũdũ alterũ modũ nec locale, nec circũscriptibile est, secũdum alterũ verò est etc. Lib.8 cap. 22.23. et 26. in tomo.3.

cisque mutabilem, siue per tempora & loca mobilem, cùm sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse est ante omnia: & nouior omnibus, quia ipse idem post omnia,] scilicet post omnium initia. Ecce hic apertè ostẽditur, quòd nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis verò etiam per tempus & locum.

Quòd deus est interior, exterior, antiquior & nouior omnibus.

K QVID SIT MVTARI SECVNDVM TEMPVS.

Mutari autem per tempus est variari secundum qualitates interiores vel exteriores, quę sunt in ipsa re quę mutatur: vt quando suscipit vicissitudinem gaudij, doloris, scientię, obliuionis, vel variationem formę, siue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio quę fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quę fit in corporali vel spirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

OPINIO QVORVNDAM, QVI DICVNT SPIRITVS creatos non moueri loco: nec esse locales.

L De mutatione verò loci magna inter conquirentes disceptatio versatur. Sũt enim qui dicunt nullum spiritum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes: quoniam secundum dimensionem tantùm & circunscriptionem locum constare asserunt, atque id solum esse locale vel in loco esse dicunt, quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt August. sensisse mutationem temporis tantùm spirituali creaturę tribuentem: loci verò & temporis, corporeę.

Aug. verba prædicta p̃ se facere dicunt.

M HIC RESPONDETVR EIS.

Sed vt suprà diximus, dupliciter dicitur esse res localis vel circumscriptibilis: scilicet vel quia dimensionem recipit & distantiam facit, vel quia loci termino definitur: quorum vtrumque conuenit corporeę creaturę, alterum verò tantũ spirituali. Nam vt suprà diximus, corporalis creatura ita est localis vel circunscriptibilis, quòd determinatur definitione loci, & quòd dimensionem recipiẽs distantiam facit: spiritualis verò tantùm definitione loci concluditur, cùm ita sit alicubi, quòd non alibi: sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit: quia si multi essent spiritus hic, non eo coangustarent locum, quo minus de corporibus contineret. Ideoque August. attribuit mutationem loci corpori, nõ spiritui: quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionibus circunscriptus, interpositione sui faciat distantiam circunstantium, sicut corpus.

Signo. a

Ibidem.

Vbi suprà

CONCLVSIO EX PRAEDICTIS, QVOD SPIRITVS CREati sunt locales & circunscriptibiles quodammodo, spiritus verò Dei omnino incircunscriptibilis.

N Sunt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum: & quodammodo locales & circũscriptibiles, sed non omni eo modo quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui Deus est, in loco quidem est, & in omni loco, sed omnino illocalis est & incircunscriptibilis. Vnde Beda super Lucam ait.

Esaia. 6. b

Cõmẽtariorũ lib. 1. ad caput 1. circa illud, ego sum Gabriel qui asto ante deum, & Gre homelia 34. super hoc. 15. capite.

[Cùm ad nos angeli veniunt, sic exterius implent ministerium, vt tamen ante Deum interius per contemplationem assistant: quia etsi angelus est spiritus circunscriptus, summus tamen spiritus qui Deus est, incircunscriptus est, intra quẽ currit angelus quocunque mittatur.] Ecce hic dicitur quia spiritus angelicus circunscriptus est, spiritus autem qui Deus est, incircunscriptus. Alibi etiam Ambrosius distantiam ostendens inter spiritum increatum, & spiritum creatum, dicit [Seraphin de loco ad locum transire, inquiens ita in lib. de tri. Dixit Esaias, quia missus est ad me vnus de Seraphin. Et spiritus quidem sanctus dicitur missus, sed Seraphin ad vnum, spiritus verò ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio, spiritus operatur mysteriũ, Seraphin de loco ad locum transit: non enim complet

complet omnia, sed ipse repletur à spiritu.] Hic apertè ostenditur quòd angeli quodammodo locales sunt.

Libr. de spiritu sancto. 1. ca. 9. et 10

CVM REPETITIONE SVPERIORVM CONFIRMAT autoritatibus deum esse vbique sine locali motu.

O Fateamur itaq; diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse, eãq; solam omnino illocalem, & omnino incircunscriptibilem nullo concludi loco, sed à fine vsque ad finem attingere, non tamen spatiosa magnitudine nec locali motu, sed immensitate atque immobilitate sũę essentiæ. Vnde August. ad Dardanum ait. [Non quasi spacioſa magnitudine opinemur deum per cuncta diffundi, sicut fumus aut lux ista diffunditur, sed potius sicut in duobus sapientib⁹, quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior non est: vna sapientia est, nec est in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quàm in duobus: ita Deus sine labore regens & continens mundum, in cœlo totus est, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus.] Idem quoque super psal. ait, [Ad verbum Dei pertinet non esse in patre, sed vbique esse per seipsum. Hæc enim est sapientia Dei, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, non tamen motu locali sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum, dicitur quòd attingit à fine illius loci vsque ad finem, cùm tamen alterum non deserat alterum occupando: nõ ergo habet motum localem verbum illud, & sapientia illa solida est & vbique.] Ex prędictis innotescit, quòd Deus est ita vbique per essentiam, quòd nec spatiosa magnitudine diffunditur, nec vno deserto loco alium occupat, quia localem motũ non habet. Ideoque August. volens præscindere à Dei puritate omnem localem motum & localem circunscriptionem, potius dicit omnia esse in illo quã ipsum esse alicubi, nec tamen ipsũ esse locũ, qui non est in loco: in lib. 83 q. ita inquiens. [Deus non alicubi est: quod alicubi est continetur loco: quod continetur loco corpus est: Deus autem non est corpus: non ergo alicubi est: & tamen quia est, & in loco nõ est, & in illo sunt potius omnia quàm ille alicubi: nec tamẽ ita in illo, vt ipse sit locus. Locus enim in spatio est quod lõgitudine & latitudine & altitudine corporis occupatur: nec de⁹ tale aliquid est: & omnia ergo in ipso sunt: & locus non est, nec in loco est: locus tamen Dei sed impropriè, dicitur templum Dei, non quòd eo contineatur. Id autem nihil melius quàm anima munda intelligitur.] Ecce hic dicit Deum non esse in loco, sed intelligendum est eum non esse in loco localiter, scilicet quia nec circunscriptionem nec localem motum habet.

Sapien. 8. a

Tomo. 2. epistola. 57.

In tomo. 8. in enarratione psalmi 147. super illud, velociter currit.

In tomo. 4. quæst. 20.

OPPOSITIO, QVA VIDETVR PROBARI QVOD Deus mutetur loco.

P Ad hoc autem solet opponi sic, quotidie fiunt creaturæ quę antè non erant, & in eis deus est cùm antè non esset in eis: est ergo vbi antè non erat, ideoq; mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis, in quibus antè nõ erat, quia illæ non erant: hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo cœpit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate: & similiter desinit esse in quibus antè erat sine sui mutatione: nec tamen ipse deserit locum, sed locus desinit esse.

Responsio.

EPILOGVS, VBI EXPONITVR QVARE IN PRAEDIctam venerit disceptationem.

Q Iam sufficienter demonstratum esse videtur quomodo omnia dicantur esse in deo, & deus in omnibus: quam disceptationem quasi incidenter suscepimus, quia id videbatur postulare res circa quã noster versabatur sermo: differebam⁹ enim de scientia siue sapientia Dei: & cùm diceremus Deum scire omnia, quæstum est vtrùm propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur o-

A distin. 35.

Epilogus.

p mnia

mnia esse in Deo, an alia ratione hoc diceret scriptura. Huius ergo quæstionis occasio in præmissam nos deduxit disputationem.

HIC REDIT AD PROPOSITVM, REPETENS *superius dicta vt addat alia.*

A DISTINCTIO XXXVIII.

De modo diuinæ scientiæ vel cognitionis.

Vtrũ deꝰ cognoscat mutabiliter vel immutabiliter: & quõ.

Quæstio an scientia & præscientia sit causa rerum: vel res sint causæ præscientiæ.

Quare scientia vel præscientia videtur causa rerum.

NVNC ergo ad propositum reuertẽtes cœpto insistamus. Suprà dictum est, quòd præscientia Dei futurorum tantùm est, sed omnium, tam bonorum quàm malorum. Scientia verò vel sapientia non modò de futuris, sed etiam de præsentibus & futuris: nec tantùm de temporalibus, sed etiam de æternis, quia se ipsum nouit Deus. Hic oritur quæstio non dissimulãda, vtrùm scilicet scientia vel præscientia sit causa rerum, an res sint causæ scientiæ vel præscientiæ dei. Videtur enim præscientia dei causa esse eorum quę ei subsunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi deꝰ ea præscisset, nec possunt non euenire cùm deꝰ ea præscierit. Si autem impossibile est ea non euenire, quia præscita sunt: videtur ergo ipsa præscientia qua præscita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est autem ea non euenire, cùm præscita sint: quia si non euenirent cùm præscita sint, falleretur Dei præscientia. At Dei præscientia falli nõ potest. Impossibile est ergo ea non euenire, cùm præscita sint. Sic ergo præscientia causa eorum esse videtur quę præscita sunt. Hoc idem & de scientia dicitur, scilicet quòd quia Deus aliqua nouerit, ideo sint. Cui sententię August. attestari videtur 15. lib. de trin. dicens, Non ista ex aliquo tẽpore cognouit Deus, sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio antè præsciuit. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit, sed ideo sunt quia nouit: non enim nesciuit quę fuerat creaturus: quia ergo sciuit, creauit: non quia creauit, sciuit: nec aliter sciuit creata quàm creanda: non enim eius sapientię aliquid accessit ex eis: sed illis existentibus sicut oportebat, & quando oportebat, illa mansit vt erat: vnde in Eccles. Antequam crearentur, omnia nota sunt illi: sic & postquam consummata sunt. Ecce his verbis videtur August. innuere scientiam vel præscientiam Dei causam esse eorum quę fiunt: cùm dicit ideo ea essu, quia Deus nouit. Idem quoque 6. lib. dicere videtur. Cùm inquit, decedant & succedant tempora, non decedit aliquid vel succedit scientię Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipsam. Non enim hęc quę creata sunt ideo sciuntur à Deo quia facta sunt, sed potius ideo facta sunt quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare videtur Dei scientiam causam eorum esse quæ fiunt, dicens non ideo Deum ea nouisse quia facta sunt: sed ideo facta, quia nouit ea Deus. Ideoque videtur Dei scientia vel præscientia causa esse eorum quæ nouit.

Cap 13. Aug. autoritates proponit quæ videntur hoc asserere.

Eodem cap.

Cap. 23. d Cap. 10.

INCONVENIENTIA OSTENDIT QVAE SEQVERENTVR, SI DICERETVR SCIENTIA VEL PRÆSCIENTIA CAVSA OMNIVM REB RVM QVÆ EI SVBSVNT.

B Quod si ita est, est ergo causa omnium malorum, cùm omnia mala sciantur & præsciantur à Deo: quod longè est à veritate. Si enim dei scientia vel præscięntia causa esset malorum, esset vtiq; Deus autor malorũ: quod penitus falsum est. Non ergo scientia vel præscientia Dei causa est omnium quæ ei subsunt.

QVOD RES FVTVRAE, NON SVNT CAVSA SCIENTIĘ VEL PRÆSCIENTIĘ DEI.

C Neque etiam res futurę causa sunt Dei præscientię licet enim non essent futurę nisi

præ nisi præsciretur à Deo, non tamen ideo præsciuntur quia futurę sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod æternum est aliquid existeret causa, ab eo alienum, ab eo diuersum, & ex creaturis depẽderet scientia creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolam ad Rom. ait, Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat. Hoc videtur præmissis verbis Augustini obuiare. Hîc enim significari videtur, quòd res futurę causa sint præscientiæ: ibi verò, quòd præscientia causa sit rerum futurarum.

In tomo 4. explanatione ad 8. ca. ad. Rom. in lib. 7.

Hoc præ dictis videtur contrarium.

QVID EX PRAEDICTIS TENENDVM SIT CVM DETERMINATIONE AUTORITATUM.

D Hancigitur quę videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenus causam esse præscientię vel scientiæ Dei, nec ideo præsciri vel sciri, quia futuræ vel factæ sunt: ita exponentes, quod ait Origenes, quia futurum est, ideo scitur à Deo antequàm fiat, id est, quod futurum est, scitur à Deo antequàm fiat, neque sciretur nisi futurum esset: vt non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam vel præscientiam Dei non esse causam eorum quę fiunt: nisi talem sine qua non fiunt: si tamen scientiam ad notitiam tantùm referamus. Si verò nomine scientię includitur etiam beneplacitum atque dispositio, tunc rectè potest dici causa eorum quæ Deus facit. His enim duobus modis, vt superius prętaxatum est, accipitur cognitio vel scientia Dei, scilicet, pro notitia sola, vel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo fortè accepit Augustinus, dicens, Ideo sunt quia nouit, id est, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantùm agit Augustinus, scilicet, de creaturis, & de his quæ Deus facit: quæ omnia nouit non solùm scientia, sed etiam beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, vt non modò notitiam, sed etiam beneplacitum Dei significet. Mala verò scit Deus, & pręscit, antequàm fiant, sed sola notitia, non beneplacito: præscit enim Deus & prædicit etiam quæ non est ipse facturus, sicut pręsciuit & prędixit infidelitatem Iudęorum, sed non fecit: nec ideo quia pręsciuit ad peccatum infidelitatis eos coegit, nec præscisset vel prędixisset eorum mala, nisi essent ea habituri: vnde Augustinus super Ioannem, Deus, inquit, futurorum pręscius per Prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit, neque pręscisset mala eorum, nisi ea haberent. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prenouit; illorum enim pręsciuit peccata, non sua. Ideoque si ea quę ille pręsciuit ipsorum, non sunt ipsorum, non verè ille pręsciuit: sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alius, sed ipsi peccant, quos Deus peccatores esse pręsciuit: & ideo si non malum, sed bonum facere voluissent, non malum facturi præuiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisque facturus. His verbis aperte ostenditur, si diligenter attendamus, pręscientiam Dei non esse causam malorum quę pręscit: quia non ea pręscit tanquam facturus, nec tanquam sua, sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri: pręsciuit ergo illa sola notitia, sed non beneplacito autoritatis. Vnde datur intelligi, quòd Deus econuerso pręscit bona tanquam sua, tanquam ea quę facturus est: vt illa pręsciendo simul fuerit ipsius notitia, & autoritatis beneplacitum.

Lib. 15. ca. 27

Homil. 53. in tomo 9.

Tract. 53.

CONTRA HOC QVOD DICTVM EST, PRAESCIENTIAM DEI NON POSSE FALLI, OPPOSITIO.

E Ad hoc autem quod suprà dictum est, scilicet præscientiam Dei falli non posse, solet à quibusdam ita opponi, Deus pręsciuit hunc lecturum, vel aliquid huiusmodi, sed potest esse vt iste non legat, ergo potest aliter esse quàm

Oppositio.

Deus præsciuit: ergo potest falli Dei præscientia, quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid, & illud tamen præscitum est fieri, non ideo tamē potest falli Dei præscientia: quia si illud non fieret, nec à Deo præscitum esset fieri. Sed adhuc vrgent quæstionem dicentes, Aut aliter potest fieri quàm Deus præsciuit, aut non aliter. sed non aliter: ergo necessariò cuncta eueniunt. si verò aliter, potest ergo Dei præscientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quàm fiat: ita autem fit vt præscitum est: aliter ergo potest fieri, quàm præscitum est. *Responsio.* Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet, Aliter potest fieri quàm Deus præsciuit: & huiusmodi: vt, Potest non esse quod Deus præsciuit: &, Impossibile est non esse quod Deus præsciuit: &, Impossibile est non esse præscita omnia quæ fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hæc coniunctim intelligi, vt conditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas, Non potest aliter fieri quàm Deus præsciuit, id est, non potest vtrumque simul esse, scilicet, quòd Deus ita præsciuerit fieri & aliter fiat, verum intelligis. Si autem per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire quàm euenit, & quomodo futurum Deus præsciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quàm euenit, & tamen Deus hoc modo futurum præsciuit. Similiter & alia determinatio, scilicet, Impossibile est illud non euenire quod Deus præsciuit, vel cùm Deus præscierit, si coniunctim intelligas, verum dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud, Impossibile est non esse præscitum omne quod fit, id est, non potest esse vtrumque, scilicet, vt fiat, & non scit præscitum, hic sensus verus est. Si verò dicis Deum non potuisse non præscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere, vt non fieret, & ita non esse præscitum.

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT AVGERI VEL MINUI, VEL ALIQUO MODO MUTARI, VTRUMQUE ENIM VIDETUR POSSE PROBARI.

A DISTINCTIO XXXIX.

De immutabilitate vel perfectione diuinæ scientiæ, vel cognitione.

PRAETEREA quæri solet, vtrùm scientia Dei possit augeri vel minui: vtrumque enim videtur posse probari. Quòd enim diuina scientia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur, quia potest Deus scire, quod nunquam scit. Est enim aliquis, qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse vt legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri, quod non possit à Deo sciri. Potest ergo Deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius scientia augeri vel mutari. Eademque videtur posse minui. est enim aliquis hodie lecturus, quem Deus scit lecturum. At potest esse vt non legat, ergo potest Deus non scire hunc lecturum: potest ergo non scire aliquid quod scit: ergo potest minui eius scientia vel mutari. *Responsio cum determinatione. Cap. 13. Eodem lib. cap. 14.* Ad quod dicimus, quia Dei scientia omnino immutabilis est, nec augeri potest vel minui. Nam vt ait Augustinus in 15. libro de Trinitate. Scientia Dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia siue substantia Dei: quia in illius naturæ simplicitate mirabili, non est aliud sapere, & aliud esse, sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideoque nouit omnia verbum, quæ nouit pater: sed ei nosse de patre est, sicut esse. nosse enim & esse ibi vnum est. Et ideo patri sicut esse non est à filio, ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens, pater genuit verbum, sibi coæquale per omnia. Non enim seipsum integrè perfecteq; dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo, quàm in seipso. Hoc est ergo omnino verbum quod pater, non tamen est pater: quia iste filius, ille pater. Sciunt ergo inuicem pater & filius, sed ille gignendo, iste nascendo. Et omnia quæ

quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt, non particulatim aut sigillatim, velut alternante conspectu hinc illuc, & inde huc, & rursum inde, vel inde in aliud atque aliud, vt aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est quod non semper videat & sciat. Eius itaque scientia inamissibilis & inuariabilis est. Nostra verò scientia, & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est: quia non hoc est nobis esse, quod sapere, vel scire. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo quod natum est de patre scientia. Ex hac autoritate clarè ostenditur, scientiam Dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omnino inuariabilis est: & quòd pater & filius cum spiritu sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia: & tamen conceditur posse scire quòd non scit, & posse non scire quòd scit: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiæ, quod non est, & posset non esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ. *Eodē lib. & cap. 14.* *Eodem lib. cap. 13.*

OPPOSITIO, AN DEVS POSSIT NOVITER VEL EX TEMPORE SCIRE VEL PRÆSCIRE ALIQUID.

B Hic opponitur à quibusdā ita, Si Deus potest aliquid scire vel præscire quod nunquam sciuit vel præsciuit, potest ergo ex tempore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus, Potest quidem Deus scire vel præscire omne quod potest facere, & potest facere quod nunquam fiet. Potest ergo scire vel præscire quod nunquam fiet, nec est, nec fuit: nec illud scit vel sciuit, neque præscit vel præsciuit, quia scientia eius non est nisi de his, quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, præscientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire vel præscire quod nunquam est vel erit, non tamen potest aliquid scire vel præscire ex tempore. Potest vtique scire vel præscire quod nunquam est, nec erit, nec illud scitum vel præscitum est ab æterno: nec tamen potest incipere scire vel præscire illud, sed ita potest modò scire vel præscire, sicut potest scisse vel præscisse ab æterno. Si enim dicatur, eum modò posse scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, ita quòd ab æterno non sciuerit vel præsciuerit, quasi vtrumque simul esse possit, falsum est. Si verò dicas eum posse modò scire vel præscire, quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno, & modò aliquid, nec tamen illud præscitum est vel futurum, vesicut non potest nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid: quod nunquam voluit. *Responsio.*

VTRVM DEVS POSSIT SCIRE PLVRA QUÀM SCIT.

C Item à quibusdam dicitur Deus posse plura scire quàm sciat, quia potest omnia scire quę scit, & potest aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa potest scire, non enim aliqua incognita facere potest. Si verò omnia essent quę modò sunt, & alia quędam faceret, quæ non sunt nec erunt, & illa omnia sciret pro certo, plura sciret quàm modò sciat: nec tamen eius scientia augeri potest, quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientiæ. Constat ergo Dei scientiam omnino esse immutabilem, nec augeri posse vel minui: sed ei subiecta.

QVOD VIDETVR ADVERSVM ILLI SENTENTIAE, qua suprà dictum est, Deum semper & simul scire omnia.

D Ei verò quod prędictum est, scilicet, quòd Deus omnia semper videt & simul, videtur obuiare quod ait Hieronymus in expositione Abachuc, Absurdum est, inquit, ad hoc deducere Dei maiestatem, vt sciat per momenta singula quot *Tomo 6. in explanatione cap. 1. Abachuc.*

quot culices naſcantur, quótve moriantur, quota pulicum & muſcarum ſit multitudo, quótve piſces natent in aquis, & ſimilia. Non ſimus tam fatui adulatores Dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in noſipſos iniurioſi ſimus, eandem irrationabilium & rationabilium prouidentiam eſſe dicentes. Hic videtur dicere Hieronymus, quòd Deus illorum minimorum ſcientiam ſiue prouidentiam non habeat: quod ſi hoc eſt, tunc non omnia ſimul ſcit & fem per. Ex tali itaque ſenſu illud dictum eſſe nouerimus, vt Deum illa alternatim vel particulatim ſcire neget, nec per diuerſa temporum momenta ſic illa cognouit, ſicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quędam incipiunt. Neque illis aliisque irrationabilibus ita prouidet, quemadmodum rationabilibus: nunquid enim, vt ait Apoſtolus, cura eſt Deo de bobus? & ſicut non eſt cura Deo de bobus, ita nec de aliis irrationabilibus. Dicit tamen ſcriptura: quia ipſi eſt cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam vniuerſaliter de cunctis quę condidit habet, vt habeat vnumquodque quod ſibi debetur, & conuenit. Sed ſpecialem prouidentiam atque curam habet de rationabilibus, quibus prędicepta tradidit, eisque rectè viuendi legem preſcripſit, ac præmia promiſit. Hanc prouidentiam & curam de irrationabilibus non habet. Ideo dicit Apoſtolus, quia non eſt cura Deo de bobus: prouidet tamen omnibus & curat, id eſt, gubernat omnia, qui omnibus ſolem ſuum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaque Deus quanta ſit multitudo pulicum, culicum, & muſcarum, piſcium: & quot naſcantur, quótve moriantur: ſed non ſcit hoc per momenta ſingula: imò ſimul & ſemel omnia. Neque ita ſcit, vt eandem habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium, id eſt, vt eodem modo penitus prouideat irrationabilibus & rationabilibus. Rationabilibus enim & præcepta dedit, & angelos ad cuſtodiam delegauit.

Quomõ præmiſſa verba Hieron. ſint intelligenda

1. Cor. 9. a

Sap. 12. b.

BREVIS SVMMA PRAEDICTORVM CVM ADDI-

E tione quorundam.

Simul itaque & immutabiliter ſcit Deus omnia quæ fuerunt, & ſunt, & erunt, tam bona quàm mala: prędcit quoque omnia futura tam bona quàm mala.

QVID SIT PRAEDESTINATIO, ET IN *quo differat à Præſcientia.*

A DISTINCTIO XL.

De ſcientia Dei, quãtũ ad ſpeciales effectus, ſcilicet, de Prædeſtinatione & reproba tione.

PRAEDESTINATIO verò, de bonis ſalutaribus eſt, & de hominibus ſaluandis, vt enim ait Auguſtinus in lib. de Prędeſtinatione ſanctorum. Prędeſtinatio eſt gratiæ præparatio, quę ſine præſcientia eſſe non poteſt. Poteſt autem ſine prædeſtinatione eſſe præſcientia. Prædeſtinatione quippe Deus ea præſciuit, quæ fuerat ipſe facturus: ſed præſciuit Deus etiam quæ non eſſet ipſe facturus, id eſt, omnia mala. Prędeſtinauit eos quos elegit, reliquos verò reprobauit, id eſt, ad mortem æternam præſciuit peccaturos.

Cap. 10. in Tomo 7.

AN ALIQVIS PRAEDESTINATORVM POSSIT

B damnari, vel reproborum ſaluari.

Cap 13. in Tomo 7. Apoc. 3. d

Prędeſtinatorum nullus videtur poſſe damnari, nec reproborum aliquis poſſe ſaluari. Vnde Auguſt. in lib. de Correctione & gratia, [In Apocalypſi, inquit, dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non eſt acceptaturus niſi iſte perdiderit, certus eſt electorum numerus, id eſt, non poteſt augeri vel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidam, nitentes probare numerum electorum poſſe augeri & minui, ſic. Poſſet Deus non apponere gratiam quibus apponit, & poſſet ſubtrahere, quibus non ſubtrahit: quod ſi faceret, vtique damnarentur. Poſſent ergo damnari iſti, qui tamen ſaluabuntur: poſſet itaque

Oppoſitio.

itaque minui electorum numerus: ita etiã poſſet augeri, quia poſſet apponi gratia, quibus non apponitur, per quã ſaluarentur. Poſſent ergo ſaluari habita gratia, qui tamen ſine ea damnabuntur: poſſet itaq; augeri numerus electorũ Quibus reſpondemus ex ea ratione dictum eſſe, & verum eſſe, numerum electorum non poſſe augeri vel minui, quia non poteſt vtrumque ſimul eſſe: ſcilicet, vt aliquis ſaluetur, & non ſit prædeſtinatus, vel vt aliquis prædeſtinatus ſit & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitè veritatem facit in dicto, & impoſſibilitatem in vero. Si verò ſimpliciter intelligatur, impoſſibilitas non admittitur: vt cùm dicitur, prædeſtinatus poteſt vel non poteſt damnari, & reprobus poteſt ſaluari. In his enim & huiuſmodi locutionibus, ex ratione dicti dijudicanda eſt ſententia dictionis. Alia namque ſit intelligentia, ſi per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque ſi per diſiunctionẽ: vt ſuprà cùm de præſcientia agebatur, prætaxatum eſt. Si enim cùm dicis, prædeſtinatus non poteſt dãnari, intelligas ita, id eſt, non poteſt eſſe, vt prædeſtinatus ſit & damnetur, verum dicis, quia coniunctim intelligis: falſum autem ſi diſiunctim, vt ſi intelligas iſtũ nõ poſſe damnari, quem dico prædeſtinatum: potuit enim non eſſe prædeſtinatus, & ita damnaretur.

Reſponſio.

C QVOMODO ADHVC INSTANT QVAESTIONI.

Veruntamen adhuc inſtant, & ſecundum coniunctionem argumentando ita procedunt, Non enim inquiunt, poteſt eſſe vt aliquis prædeſtinatus ſit & damnetur. Vtrumque iſtorum ſimul eſſe non poteſt, ſed alterum horum non poteſt non eſſe. ſ. quin iſte ſit prædeſtinatus (ab æterno enim prædeſtinatus eſt) & non poteſt modò non eſſe prædeſtinatus. Cùm ergo impoſſibile ſit ſimul vtrumq; eſſe, & impoſſibile ſit alterum non eſſe, videtur non poſſe alterum eſſe, ſcilicet vt damnetur. Quod ſi eſt, ergo non poteſt eſſe vt non ſaluetur. In huius quæſtionis ſolutione mallem alios audire quàm docere. Dicimus tamen de præſciẽtia ſimilem poſſe moueri quæſtionem. Ideoque tam hic quàm ibi vnam facimus reſponſionem, dicentes determinãdum fore illud cui innititur tota hęc quæſtio, ſcilicet impoſſibile eſt alterum iſtorum non eſſe. ſ. quin iſte modò ſit prædeſtinatus: ab æterno enim iſte prædeſtinatus eſt. Diſtinguendum enim eſt cùm ait, Iſte non poteſt modò non eſſe prædeſtinatus: vel nõ poteſt eo modo eſſe quin ſit prędeſtinat⁹: hoc enim cõiunctim vel diſiũctim intelligi poteſt. Nõ enim poteſt eſſe vt ab æterno ſit prędeſtinat⁹, & modò nõ ſit prædeſtinat⁹, nec poteſt eſſe ſimul vt ſit prædeſtinat⁹, & nõ ſit prædeſtinat⁹, ſed tamen potuit eſſe ab æterno quòd non eſſet prædeſtinatus, & potuit ab æterno non eſſe prędeſtinatus. Et ſicut ab æterno deus potuit eum non prædeſtinare, ita conceditur à quibuſdam quòd & modò poteſt Deus eũ non prędeſtinaſſe. ab æterno ergo poteſt deus non prædeſtinaſſe eum: ergo poteſt iſte non fuiſſe prædeſtinatus: ſi verò non fuiſſet prædeſtinatus, nec modò eſſet prædeſtinatus: ergo modò poteſt non eſſe prædeſtinatus. ita & de præſcientia & de præſcitis dicunt: quod in actionibus vel in operationibus dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum eſt vel dictum, nõ cõcedunt, quòd poſsit nõ eſſe vel fuiſſe. imò impoſſibile eſt non eſſe vel non fuiſſe, quod factum eſt vel dictum: referentes poſſibilitatem vel impoſſibilitatem ad naturam rei exiſtentis. Cùm verò de præſcientia vel prædeſtinatione dei agitur, poſſibilitas vel impoſſibilitas ad potentiam dei refertur, quæ ſemper eadem fuit & eſt: quia prædeſtinatio, præſciẽtia, potẽtia, vnum in deo eſt.

Solutioĩ quæ vellet magis audire quàm docere.

D QVID SIT REPROBATIO DEI, ET IN QVI-

bus conſideretur, & quis ſit prædeſtinationis effectus.

Cumque prædeſtinatio ſit gratiæ præparatio, id eſt diuina electio, qua elegit quos voluit ante mundi conſtitutionem, vt ait Apoſtolus. Reprobatio econuerſo

Ephe. 1. a.

uerſo intelligenda eſt præſcientia iniquitatis quorundã,& præparatio damnatio nis eorundem.Sicut enim prædeſtinationis effectus illa gratia eſt,qua in præſenti iuſtificamur,atque ad rectè viuendum,& in bono perſeuerãdum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur:ita reprobatio dei,qua ab æterno non eligendo quoſdam reprobauit,ſecundum duo conſideratur.quorum alterũ præſcit & non præparat.i.iniquitatem:alterum præſcit & præparat.ſ.æternam pœnam.Vnde Aug.ad Proſperum & Hilarium:Hæc,inquit,regula inconcuſſe tenẽda eſt,peccatores in peccatis præſcitos eſſe,non præparatos, pœnam autem eſſe præparatam.Præparauit enim deus,vt ait Auguſtin.in lib.de bono perſeuerantiæ,in præſcientia ſua,quibus voluit bona ſua:& quibuſcunque donat, proculdubio ſe donaturum eſſe præſciuit.Præparauit etiam deus, vt ait Fulgentius, malis ignem æternũ:illis vtique,quos iuſtè præparauit ad luenda ſupplicia,nec tamen præparauit ad facienda peccata.Præparauit enim deus,quòd diuina æquitas redderet,non quòd humana iniquitas admitteret.Non enim ſicut præparauit ſanctos ad iuſtitiam percipiendam,ſic præparauit iniquos ad iuſtitiam amittendam:quia prauitatis præparator nunquam fuit.Sicut ergo prædeſtinatio dei propriè eſt præſcientia & præparatio beneficiorum dei,quibus certiſsimè liberantur quicunque liberantur:ita reprobatio dei eſt præſcientia malitiæ in quibuſdam non definiendæ,& præparatio pœnæ non terminandæ. Et ſicut prædeſtinationis effectus eſt gratiæ appoſitio, ita reprobationis æternæ quodammodo effectus eſſe videtur obduratio.Nec obdurat deus,vt ait Auguſtin.ad Sixtum,impartiẽdo malitiam,ſed non impartiendo gratiam,ſicut nec digni ſunt. Quibus enim non impartitur,nec digni ſunt, nec merentur:at potius vt non impartiatur,hoc digni ſunt,hoc merentur,vnde Apoſtolus ait:Cuius vult miſeretur deus,& quem vult indurat:miſericordiam appellans prædeſtinationem,& præcipuè prædeſtinationis effectum,id eſt gratiæ appoſitionem:obdurationem verò,gratiæ priuationem.Non enim,vt ait Auguſt,ad Simplicianum intelligẽdum eſt,quòd deus ita induret,quaſi quenquam peccare cogat: ſed tamen quibuſdam peccatoribus miſericordiã iuſtificationis ſuæ nõ largitur,& ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miſeretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miſeretur, quibus gratiam non præbendam eſſe æquitate occultiſsima, & ab humanis ſenſibus remotiſsima iudicat: quam non aperit,ſed miratur Apſtolus dicens, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei.

Hic dicit quis ſit prædeſtinationis effectus.
Hic ſecũdũ quæ cõſiderentur reprobatio.
Hoc habetur in gloſ. ordinaria ad 8. cap. Ad Ro. cap.17. in tomo 7.
Aug in lib. de bono perſeuerantiæ capite 14.
Tomo epiſt. epiſt. 105.
Rom.9 c. libro 1. Tomo 4.
Rom 11. d.

VTRVM ALIQVOD SIT MERITVM *obdurationis & miſericordiæ.*

A DISTINCTIO XLI.

Vtrum prædeſtinatio et reprobatio ſint ex meritis noſtris.

SI autem quærimus meritum obdurationis & miſericordiæ:Obdurationis meritum inuenimus,miſericordiæ autem meritum non inuenimus, quia nullum eſt miſericordiæ meritum,ne gratia euacuetur,ſi non gratis donetur,ſed meritis redditur.Miſeretur itaque ſecundum gratiam,quæ gratis datur: obdurat autem ſecundum iudicium,quod meritis redditur. Vnde datur intelligi,vt ſicut reprobatio dei eſt nolle miſereri:ita obduratio dei ſit non miſereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo ſit homo deterior,ſed tantum quo ſit melior non erogetur.Ex his apertè oſtenditur quid miſericordiam,quid obdurationem intellexerit Apoſtolus.& quia miſericordia nullum aduocat meritum, obduratio verò non eſt ſine merito & miſericordiæ verbo.hic accipitur prædeſtinatio:& præcipuè prædeſtinationis effectus: obdurationis verò verbo non ipſa

Hic ſumma tim colligit prædicta vt addat alia.
Ex Auguſt. in tomo 4. Li.ad Simplicianũ.1.

ipſa dei æterna reprobatio,quia eius nullum eſt meritum,ſed gratiæ priuatio ſiue ſubſtractio, quæ quodam modo eſt reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obdurationeſicut & prædeſtinatio pro ſuo effectu,qui eſt gratia appoſita.Gratia enim quæ apponitur,effectus eſt prædeſtinationis.Cùm ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iuſtificationem,nulla ſint merita,multo minus & ipſius prædeſtinationis,qua ab æterno elegit Deus quos voluit,aliqua poſſunt exiſtere merita.Ita nec reprobationis,qua ab æterno quoſdam præſciuit futuros malos & damnãdos,ſicut elegit Iacob & reprobauit Eſau, quod non fuit pro meritis eorũ quæ tunc habebant,quia nulla habebant,quoniam nec ipſi exiſtebant:nec propter futura merita quæ præuideret,vel illũ elegit,vel illum reprobauit.

plicianũ.1. Rom.9. c. Alias admittit.
Malach.1.a

OPINIO QVORVNDAM, IN QVA IVIT ALIQVANDO

B Auguſtinus,ſed poſtea retractauit.

Opinati ſunt tamen quidam,deum ideo elegiſſe Iacob,quia talem futurum præſciuit,qui in eum crederet,& ei ſeruiret:quod aliquando Auguſtin. ſe ſenſiſſe dicit in libro retractationum,vbi apertè oſtendit,quòd ſi propter futura merita electus eſſet,iam non ex gratia eſſet electio.Non ergo ideo electus eſt à deo, quia talis futurus erat,ſed ex tali electione talis eſt factus,ita dicens, [Diſputans ergo quid elegerit deus in nondum nato, cui dixit ſeruiturum eſſe maiorem, & quid in eodem maiore ſimiliter nondum nato reprobauerit:ad hoc perduxi ratiocinationem,vt dicerem, Non ergo elegit deus opera cuiuſquam in præſcientia,quæ ipſe daturus eſt,ſed fidem elegit in præſcientia:& quem ſibi creditурum eſſe præſciuit,ipſum elegit cui ſpiritum ſanctum daret, vt bona operando,etiam æternam vitam conſequeretur.]Ecce hic apertè dicit,non propter opera eum elegiſſe,ſed propter fidem,qua eum præuidit crediturum. Sed quia & in fide meritum eſt,ſicuti & in operibus,hoc retractauit dicens. Nondum diligentius quæſieram,nec adhuc inueneram qualis ſit electio gratiæ,de qua dicit Apoſtolus,Reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ fient:quę vtique non eſt ex gratia, ſi ex meritis procedit: vt iam quod datur non ſecundum gratiam , ſed ſecundum debitum reddatur potius meritis quàm donetur:proinde quod continuè dixi , Dicit enim idem Apoſtolus , Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nunquam autem dictum eſt , Deus credit omnia in omnibus.Ac deinde ſubiunxi,Quod ergo credimus, noſtrum eſt.quod verò bonum operamur,illius eſt qui credentibus dat ſpiritum ſanctum.ſed hoc profectò non dicerem,ſi ſcirem etiam ipſam fidem inter dei munera reperiri, quę dantur in eodem ſpiritu. Vtrumque ergo noſtrum eſt propter arbitrium voluntatis.& vtrumq; datum eſt per ſpiritũ fidei & Charitatis.Et quod paulò pòſt dixi, Noſtrum enim eſt credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per ſpiritum ſanctum , per quem charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris.verum eſt quidem,ſed eadem regula.Et vtrumque ipſius eſt,quia ipſe præparat voluntatem. & vtrũq; noſtrũ, quia non fit niſi volentibus nobis:ergo & meritum fidei de miſericordia dei venit.Non ergo propter fidẽ vel aliqua merita elegit deus aliquos ab æterno,vel apposuit gratiam iuſtificationis in tempore, ſed gratuita bonitate ſua elegit,vt boni eſſent. Vnde Aug.lib.de prædeſt.ſanct.Non quia futuros nos tales eſſe præſciuit,ideo elegit,ſed vt eſſemus tales per ipſam electionem gratiæ ſuæ,qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo.

Hoc retractauit Aug. lib. retractationũ.1.cap. 23
Id etiã habetur in to.4. li. ad Simplicianum.1.
Et in to.7. li de prædeſtinatiõe ſanctorũ cap.3.
explanat ſẽtentiã prædictorũ verbo rum.
Loco retractationum prædicto.
Rom. 11.a.
1. Cor. 12.a.
Retractatio
ad Ro.5.a.
Ca.18.in to mo.7.

HIS VIDETVR CONTRARIVM, QVOD ALIBI AIT

C Auguſtinus.

His tamẽ aduerſari videtur,quod dicit Aug.lib.83.q .Cui vult,inquit,miſeretur deus,& quem vult indurat:ſed hęc voluntas dei iniuſta eſſe non poteſt. ve-

Quæſti. 68. in tomo 4.

¶ nit

nit enim de occultissimis meritis:quia & ipsi peccatores cũm propter generale peccatum vnam massam fecerint,non tamen nulla est inter eos diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus,quo quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione.Et item præcedit in alijs peccatoribus,quo digni sunt obtusione.Ecce hic videtur Aug.dicere,quòd & ipsa Dei voluntas qua alios eligit,alios reprobat,ex meritis proueniat,sed occultissimis.i.quòd pro meritis alios voluerit eligere,alios reprobare,& quòd pro meritis alijs apponitur gratia iustificationis,alijs non,vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit ignoratur:nisi fortè hoc dicatur intellexisse,quod suprà diximus eum retractasse. Nam ibidem quædam alia continuè subdit,quæ in libro 1.retractationum apertè tractat.quod vtrumque legenti patebit. Vnde verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum,non quia aliquis prædestinetur pro meritis,vel iustificationis gratiam mereatur, sed quia aliqui non adeò mali sunt,vt mereantur sibi gratiam non impartiri: Nullus enim Dei gratiam mereri potest,per quam iustificatur :potest tamen mereri vt non apponatur,vt penitus abijciatur.Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt,vt hoc mereantur,vt hoc digni sint:alij verò ita viuunt,vt etsi non mereantur gratiam iustificationis,non tamen merentur omnino repelli,& gratiam sibi subtrahi.Ideoque dixit in quibusdam peccatoribus præcedere quo digni sint iustificatione,& in alijs quo digni sint obtusione:sed hoc friuolum est.

Cap. 23. Potest tamẽ ex tali sensu dictum intelligi.

OPINIO QVORVNDAM FALSA DE OCCVLTIS DEI DISSERENTIUM CARNALITER.

D

Multi verò de isto profundo quærentes reddere rationem,atque secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum dei cogitare conantes,in fabulas vanitatis abierunt,dicentes,quòd animæ sursum in cœlo peccant: & secundum peccata sua ad corpora pro meritis diriguntur,& dignis sibi quasi carceribus includuntur.Ierunt hi tales post cogitationes suas,& volentes disputare de Dei profundo,versi sunt in profundum: dicentes animas in cœlo antè cõuersatas & ibi aliquid boni vel mali egisse,& pro meritis ad corpora terrena detrusas esse Hoc autem respuit catholica fides propter euidentem Apostoli sententiam qua ait,Cùm nondum nati essent,aut aliquid boni vel mali egissent & cæ.Melior est ergo fidelis ignorantia,quàm temeraria scientia.Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia,non quia fideles futuri erant,sed vt fideles essent,eisq; gratiam dedit,non quia fideles erant, sed vt fierent:ait enim Apostolus,Misericordiam consecutus sum,vt fidelis essem:non ait ,quia fidelis eram.Datur quidem & fideli,sed data est etiam prius vt esset fidelis.Ita etiam reprobauit quos voluit:non propter futura merita quæ præuideret,veritate tamẽ rectissima,& à nostris sensibus remota.

Aug.de verbis Apostoli Sermone 7. Tomo.10.

Rom.9.c.

1.Corin.7 c. Aug.lib.retract 1. Cap.23

QVAESTIO.

E

Sed quæritur,Vtrùm sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierẽt & fideles, ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam vt mali essent & infideles,& obdurare vt peccent:quod nullatenus concedi oportet.Non enim reprobatio ita est causa mali,sicut prædestinatio est causa boni:neque obduratio ita facit hominem malum,quemadmodum misericordia facit bonum.

Responsio.

AN EA, QVAE SEMEL SCIT DEVS VEL PRAESCIT, SEMPER SCIAT & PRAESCIAT,& SEMPER SCIERIT VEL PRAESCIERIT.

F

Præterea considerari oportet,vtrùm ea omnia quæ semel scit vel præscit deus, semper scit & scierit,ac præsciat & præscierit,an olim scierit vel præscierit,quod modò non scit vel præscit.De præscientia primò respondemus, dicentes multa eum

De præscientia prius re-

eum præscisse quę modò nõ præscit; cùm enim eius præscientia non sit nisi de futuris,ex quo illa quæ futura erant præsentia fiunt vel prætereunt, sub Dei præscientia esse desinunt,sub scientia verò semper sunt. Præsciuit ergo Deus omnia ab æterno quæ futura erant,neq; præscire desinit, nisi cùm futura esse desinunt. Neque cùm præscire desinit aliqua quę antè præsciebat, minus ea noscit quàm antè cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientię dei,quòd aliqua præscierit aliquando,quæ modò non præsciat, sed ex ratione verbi, quod est præscientia. Præscire enim est antè scire aliquid,quàm fiat. Ideoque non potest dici Deus præscire,nisi ea quæ futura sunt.

Spõdet dicẽs deũ nõ semper præscire olim præsciuit

HIC DE SCIENTIA, DICENS DEVM SEMPER SCIRE QVE SEMEL SCIT.

G

De scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus semper omnia quæ aliquando scit: omnem enim scientiam quam aliquando habet, semper habuit, & habet,& habebit.Ad hoc autem opponitur ita,Olim sciuit hunc hominem nasciturum qui natus est,modò non scit eum nasciturum, sciuit ergo aliquid quod modò non scit. Item sciuit mundum esse creandum,modò nõ scit eum esse creandum:aliquid ergo sciuit quod modò non scit:& alia huiusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus,quòd idem de natiuitate huius hominis & mundi creatione,nunc etiam scit,quod sciebat antequam fierent,licet tunc & nunc hanc scientiam eius diuersis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurum erat, nunc præteritum est. Ideoq; verba commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis temporibus loquentes, eandem diem modò per hoc aduerbium cras designamus,dum adhuc futura est.modò per hodie,dum presens est:modò per heri,dum præterita est. Itaq; antequam crearetur mundus,sciebat Deus hũc creandum:postquam creatus est,scit eum creatum:nec est hoc scire diuersa, sed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturum & moriturum,nos autem credimus eum natum & mortuum:nec tamen diuersa credimus nos & illi,sed eadem. Tempora enim,vt ait Aug. variata sunt,& ideo verba sunt mutata,non fides.Indubitanter ergo teneamus deum semper omnia scire, quæ aliquando scit.

Opposit.

Solutio.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI PRIVS *consideratur, quare dicatur omnipotens.*

A

DISTINCTIO XLII.

NVNC de omnipotentia Dei agendum est: vbi prima consideratio occurrit,quomodo verè deus dicatur omnipotens:an quia omnia possit,an tantum,quia ea possit quę vult. Quòd enim Deus omnia possit, pluribus autoritatibus comprobatur. Ait enim August.in lib.quæsti.veteris ac nouæ legis, Omnia quidem potest Deus, sed non facit, nisi quod conuenit veritati eius & iustitiæ. Idem in eodem, Potuit Deus cuncta facere simul,sed ratio prohibuit,id est,voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appellauit,quia Dei voluntas rationabilis est & æquissima. Fatendum est ergo Deum omnia posse.

De potentia Dei in comparatiõe ad possibilia quæ potest. Quæ quæstiones mixtim dicuntur cap. 6. in tomo. 4.

QVOMODO DICATVR DEVS OMNIA POSSE, CÙM NOS MULTA POSSIMUS QUÆ IPSE NON POTEST.

B

Sed quæritur, quomodo omnia posse dicatur, cùm nos quædam possimus, quæ ipse non potest.Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi quæ à natura diuinitatis sunt penitus aliena,cùm horum instrumenta nullatenus habere queat incorporea & simplex substãtia. Quibus id respõdendum arbitror,quòd huiusmodi actiones, ambulatio scilicet & locutio,& huiusmodi, à Dei potentia

Responsio. alienæ non sunt,sed ad ipsam pertinent.Licet enim huiusmodi actiones in se deus habere non possit, (non enim potest ambulare vel loqui,& huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari. Facit enim vt homo ambulet, & loquatur,& huiusmodi.Non ergo per istas actiones diuinę potentię detrahitur aliquid,quia & hoc potest facere omnipotens.

C DE ALIIS OBIICITVR.

Sed sunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere potest,vt peccata: nõ enim potest mentiri, non potest peccare. Sed non ideo omnipotentiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur,si peccare non posse dicitur, quia non esset hoc potẽtię sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiæ sed potentiæ imputandum est, quòd ista non potest. Vnde Augusti. 15.lib.de trinit. [Magna,inquit,dei potentia est non posse mentiri. Sunt enim quædam,quæ in aliis rebus potentiæ deputanda sunt,in aliis verò minimè.& quę in aliis laudabilia sunt,in aliis verò reprehensibilia sunt. Non ergo ideo deus minus potens est,quia peccare non potest,cùm omnipotens nullatenus possit esse, qui hoc potest.

Solutio.

D ITEM DE ALIIS OPPONIT.

In libro 1. de symbolo fidei ad catheciminos. c. 1. in tom. 9. Sunt etiam & alia quædam , quæ Deus non potest, vnde videtur non omnia posse: non enim potest mori vel falli. Vnde August. lib.de symbolo, [Deus omnipotens non potest mori,non potest falli,non potest miser fieri,nec potest vinci.] Hæc vtique & huiusmodi,absit vt possit omnipotẽs: si enim huiusmodi passionibus atque defectibus subiici posset,omnipotẽs minimè foret. Et ideo monstratur omnipotens,quia ei hæc propinquare non valent:potest tamẽ hęc in alijs operari.

QVOD OMNIPOTENTIA DEI SECVNDVM

E duo consideratur.

Hic ergo diligenter considerantibus, omnipotentia eius secundum duo apparet, scilicet, quòd omnia facit quæ vult,& nihil omnino patitur, secundum vtrumque Deus omnipotens verissimè prædicatur, quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaque Deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse,præter ea sola quibus eius dignitas læderetur,eiusq; excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse non esset posse,sed non posse. Nemo ergo Deum impotentem in aliquo dicere præsumat, quia omnia potest, quæ posse potentiæ est: & inde verè dicitur omnipotens.

QVIBVSDAM AVTORITATIBVS TRADITVR, QVOD

F ideo dicitur omnipotens,quia potest quicquid vult.

Capite. 69. in tomo. 3. Cap.5.31. et vltimo sententialiter. Ex quibusdam tamen autoritatibus traditur ideo verè dici omnipotẽs,quia quicquid vult potest. Vnde Augu.in Ench. [Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens,nisi quoniam quicquid vult potest, nec voluntate cuiuspiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus.] Idem, lib.de spiritu & litera. [Non potest deus facere iniusta,quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotens verò est,non quòd possit omnia facere,sed quia potest efficere quicquid vult,ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur,aut aliquo modo impedire eandem.] Ioannes Chrysost.in homilia quadam de expositione symboli ait. [Omnipotens dicitur deus, quia posse illius, nõ potest inueniri non posse:dicente propheta, Omnia quæcunq; voluit fecit:Ipse est ergo omnipotens,vt totum quod vult possit.vnde Apostolus,Eius,inquit,volũtati quis resistit?] His autoritatibus videtur ostendi, quòd deus ex eo tantùm dicatur omnipotens,quòd omnia potest quæ vult,non quia omnia possit.

Psal.113. Rom.9.c

DETER-

DETERMINATIO PRAEMISSARVM

G autoritatum.

Sed ad hoc potest dici,quòd Augustinus vbi dicit,Omnipotens non dicitur, quòd omnia possit &c. tam amplè & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ deus non potest, nec vult, non ergo negauit eum posse omnia quæ conuenit ei posse.Similiter cùm dicit. Non ob aliud veraciter dicitur omnipotens,nisi quoniam quicquid vult potest.non negat eum posse etiam ea quę non vult, sed aduersus illos qui dicebant Deum multa velle, quę non poterat, affirmat eum posse quicquid vult, & ex eo verè dici omnipotentem , non ob aliud quàm quia potest quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas, Potest quicquid vult se posse , an quicquid vult facere , an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia potest quicquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest,vel quilibet sanctorum beatorum,quia potest, quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult facere. Non enim vult facere, nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri,qui saluandi sunt,verũtamen eos saluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri,potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se,& per se facit:sicut cœlum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam,& per eam operatur: sicut per homines facit domus & huiusmodi artificialia.Et Deus quidem ex se,& per se potest:homo autem vel angelus, quantumcunque beatus est, non est potens ex se vel per se.

Quomõ intelligendum quicquid vult.

H OPPOSITIO.

Sed fortè dices, nec Dei filius potest à se,nec spiritus sanctus, sed solus pater. Ille enim potest à se,qui est à se:filius autem,quia non est à se,sed à patre,non potest à se,sed à patre.& spiritus sanctus ab vtroq;. Ad quod dicimus,quia licet filius non possit à se,nec operetur à se,potest tamen,& operatur per se: sic & spiritus sanctus. Vnde Hilarius libro nono de trinitate. [Naturæ,inquit, cui contradicis hęretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat: & ita non à se agit,vt per se agat.] Per se autem dicitur agere,& potens esse,quia naturalem habet potentiam eandem quam & pater , qua potens est & operatur : sed quia illam habet à patre , non à se, ideo à patre non à se dicitur posse & agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo verè ac propriè Deus trinitas omnipotens dicitur, quia per se, id est naturali potentia potest quicquid vult fieri,& quicquid vult se posse.Nihil enim vult fieri,quod non possit facere per se,vel per creaturas: & nihil vult se posse, quod nõ possit : & omne quod vult fieri,vult se posse: sed nõ omne quod vult se posse,vult fieri,si enim vellet fieret: quia voluntati eius nihil resistere possit.

Solutio.

Post mediũ libri.

Hic plenè ostenditur quare Deus omnipotens dicatur.

Roma 9.c

OPINIO QVORVNDAM DICENTIVM,
Deum nil posse nisi quod facit.

A DISTINCTIO XLIII.

De potentia dei comparatiõe ad quãtitatem:ostẽdens eius immensitatẽ, siue quãtũ deus possit.

QVIDAM tamen de suo sensu gloriantes, Dei potentiã sub mensura coartare conati sunt. Cùm enim dicũt, hucusq; potest deus,& nõ amplius,quid hoc est aliud quàm eius potentiã quæ infinita est,concludere & restringere ad mensuram . Aiunt enim non potest Deus aliud facere quàm facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit . Istamq; primam suam opinionem verisimilibus argumentis , causisq;

q .iij. cõmen-

commenticijs, necnon & sacrarum autoritatum testimonijs munire conantur, dicentes, Non potest deus facere, nisi quod bonũ & iustũ est fieri, non est autem iustum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est & bonum eum facere quàm facit, non ergo facit omne quod iustum est & bonum eum facere, sed quis audeat hoc dicere?

Ratio illorũ prima.

B SECVNDA RATIO.

Addunt etiam, non potest facere, nisi quod iustitia eius exigit: sed non exigit eius iustitia, vt faciat nisi quod facit: nõ ergo potest facere, nisi quod facit. Eadẽq; iustitia exigit, vt id non faciat quod non facit, non autem potest facere contra iustitiam suam, non ergo potest aliquid eorum facere quę dimittit.

C RESPONSIO AD PRIVS DICTVM.

His autem respondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes sic, Non potest Deus facere, nisi quod bonum est & iustum, id est, non potest facere nisi illud, quod si faceret, bonum & iustum esset, verum est: sed multa potest facere, quæ non bona sunt nec iusta, quia nec sunt, nec erunt, nec bene fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quod secundò oppositum fuit, Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: &, non potest id facere quod iustitia sua exigit vt non fiat. Dicimus, quia exactionis verbum de Deo congruè non dicitur, nec propriè accipitur, & in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas, non potest facere, nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur: qualiter accipit Augustin. illa verba domini in Genes. loquentis ad Loth, Non possum quicquam facere donec illò introeas, exponens: [non posse inquit, se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam,] quasi poterat quidem, sed non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si verò per hęc verba intelligis eum non posse facere, nisi illud, quod si fieret, iustitiæ eius conueniret, verum dicis. Similiter distingue illud, Non potest facere quod sua iustitia exigit, vt non faciat, id est. non potest facere id quod ipse, qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis.

Gene. 19. e Hæc habẽtur in lib. cõtra secundã Gaudẽtij epistolam ca. 22. Tomo. 7.

D TERTIA ILLORVM RATIO.

Addunt quoque & alia dicentes, Non potest deus facere nisi quod debet: nõ autem debet facere, nisi quod facit: si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet, si verò facit omne quod debet, nec potest facere, nisi quod debet, non ergo potest facere, nisi quod facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non rectè dimittit: si verò debet dimittere, ergo non debet facere. Si autem non debet nec decet, non oportet eum facere: & si nõ decet nec oportet eũ facere, ergo nõ potest facere, nõ ergo potest facere, nisi quod facit, nec potest illud dimittere quod facit quin faciat, quia debet illud facere: & quod debet facere, nõ potest illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam, nec Deo propriè competit, qui non est debitor nobis, nisi fortè ex promisso: nos verò ei debitores sumus ex commisso. Vt autem venenum euacuetur, distingue verbi sensum. Non potest Deus facere nisi quod debet, id est, nisi quod vult, falsum est, sic enim potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, non potest nisi quod debet, id est, non potest nisi illud, quod si faceret, ei bene conueniret, verum est. Addunt quoque illi dicentes, Nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere, quę facit vel dimittit.

Responsio.

Quarta illorum ratio.

Ratio

Ratio enim penes eum est, qua illa facit & illa dimittit: quæ ratio æterna est, & semper manens, præter quam non potest aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manente non potest quod facit dimittere, nec quod dimittit facere: & ita non potest facere nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cùm enim dicitur ratio vel causa optima penes Deum est, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidem est: quia in eo voluntas est æquissima & rectissima, qua facit & dimittit quæ vult, contra quam facere non potest, nec præter eam facere potest. Nec vtique contra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ faceret dimitteret, vel quæ dimittit faceret: sed eadem manente ratione & causa alia potuit facere, & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit, & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quę dimittit. Ipsi etiam addunt, Ratio est eum facere quæ facit, & non alia: & non potest facere, nisi quod ratio est eum facere, & ita non potest facere, nisi quod facit. Item, Ratio est eum dimittere quæ dimittit, & non poetst non dimittere quod ratio est eum dimittere, & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cùm dicitur, non potest facere, nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere, nisi ea quæ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes, Si potest Deus aliud facere quàm facit, potest ergo facere quod non præscit: & si potest facere quod non præscit, potest sine præscientia operari: quia omne quod facturum se præscit facit, nec facit aliquid quod non præscit. Quòd si præter præscientiam eius aliquid fieri impossibile est, omne ergo quod præscitum est fieri necesse est: ergo aliud fieri quàm fit nulla ratione possibile est: ergo non potest à Deo fieri, nisi quod fit. Hæc autem quæstio de præscientia, facilè determinari potest per ea quę superius dicta sunt, cùm de prescientia ageretur.

Responsio.

Adhuc addunt quæstionem.

Responsio.

Alia illorum ratio.

Hæc quæstio ex prædictis facilè determinatur Dist. 38. 39.

AVTORITATIBVS VTVNTVR IN ASSERTIONEM SUÆ OPINIONIS.

E

His autem illi scrutatores qui defecerunt scrutantes scrutinia, sanctorum annectunt testimonia. Dicit enim August. in lib. de Symbolo, [Hoc solùm non potest Deus quod non vult,] per quod videtur non posse facere aliquid, nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit, & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est, Id solùm non potest Deus quod non vult, scilicet, se posse. Idem in 7. lib. confess. ad Deum loquens ait, [Nec cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua non est maior quàm potentia: esset aũt maior, si teipso tuipse maior esses.] Ex hoc videtur, quòd Deus non possit plura quàm vult, sicut non vult plura quàm potest. Sicut enim voluntas non est maior potentia, ita nec potentia maior est voluntate. Ideoq; sicut plura non vult quàm potest, ita eum non plura posse quàm velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior est, quia vna & eadem res est potentia & voluntas, scilicet, ipse Deus: qui esset maior seipso, si voluntas maior esset potentia, vel potentia voluntate. Nec hac autoritate negatur Deum plura posse quàm velle, quia plura sunt subiecta eius potentię quàm voluntati. Fateamur itaque Deum plura posse facere quę non vult, & posse dimittere quę facit. Quod vt certius firmiusque teneatur, scripturę testimoniis asseramus, Deum plura posse facere quàm facit. Veritas ipsa secundum Matth. ait, An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plus quàm duodecim legiones angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & pater exhibere quod non exhibebat.

In tom. 9 Lib. 1. ca. 1 Quomõ intelligẽda sit autoritas. Cap. 4. in tomo 1.

Responsio.

Autoritatibus confirmat, Deum plura quàm facit facere posse. Matth. 26. e

bat. Vterque ergo poterat facere quod non faciebat. Augustinus etiam in Enchir.ait. [Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere, vt duodecim legiones angelorum pugnarent contra illos, qui Christum ceperunt.] Item in eodem, [Cur apud quosdam non factæ sunt virtutes, quę si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & factę sunt apud eos, qui non erant crediturí? tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniustè Deus noluit saluos fieri, cùm possint salui esse si vellet. Tunc in clarissima sapientię luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifesta cognitione videatur quàm certa,& immutabilis,& efficacissima sit voluntas Dei: quæ multa possit, & non velit, nihil autem quod non possit velit.] Idem in libro de Natura & Gratia, [Dominus Lazarum suscitauit in corpore. Nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem,sed noluit.] His autoritatibus aliisque multis apertè docetur, quòd Deus multa possit facere quæ non vult, quod etiam ratione probari potest. Non enim vult Deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo Deus aliud facere quàm facit.& tamen si aliud faceret,alius ipse non esset. Et potest aliud velle quàm vult: & tamen eius voluntas nec alia, nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quòd etsi possit velle quod nunquam voluit, non tamen nouiter,nec noua voluntate, sed sempiterna tantùm voluntate velle potest: potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: habet enim potentiam volendi,& nunc,& ab æterno, quod tamen nec modò vult, nec ab æterno voluit.

Cap.91.in tomo.3. Matt.11.c

Cap.7. in tomo 7. Ioan. 11.f

Quòd sine mutabilitate potentiæ vel voluntatis potest Deus & alia velle et alia facere, quã quæ vult vel facit.

AN DEVS POSSIT FACERE ALIQVID *melius quàm facit.*

A DISTINCTIO XLIIII.

De potẽtia Dei in cõparatione ad modum siue qualitatem rerum.

NVNC illud restat discutiendum, vtrùm melius aliquid possit facere quàm facit? Solent enim illi scrutatores dicere,quòd ea quę facit Deus, non potest meliora facere: quia si posset facere & non faceret, inuidus esset, & non summè bonus. Et hoc ex simili astruere conantur. ait enim Augustinus lib.83. q. [Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit & non potuit, infirmus est. Si potuit & noluit,inuidus.] Ex quo confirmatur æqualem genuisse filium. A simili volunt dicere, quòd si potest Deus rem meliorem facere quàm facit,inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia filium genuit de substantia sua. Ideoque si posset gignere æqualem, & non gigneret, inuidus esset: alia verò quę non de substantia sua facit,meliora facere potest.

Illi dicũt non posse.

Quæst 50 & lib. 3. cõtra Maximinum, tomo 6.cap.18. Tomo 4.

B QVAESTIO QVA ILLI ARTANTVR.

Verùm hîc ab eis responderi depoſco,cur dicunt rem aliquam siue etiam rerum vniuersitatem,in qua maior consummatio expressa est,non posse esse meliorem quàm est? siue ideo,quia summè bona est,ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo,quia maius bonum quod ei deest, capere ipsa non valeat. Sed si ita summè bonum dicitur,vt nulla ei perfectio boni desit,iam creatura creatori æquatur. Si verò ideo non potest melior esse, quia bonum amplius,quod ei deest,capere ipsa non valeat,iam hoc ipsum non posse,defectionis est,non consummationis: & potest esse melior,si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quàm facit. Vnde Augustinus super Genesim, [Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset,nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse?]

Augu. super Genes. ad liter. lib.4. cap. 16.

Lib 11. de Genesi ad literã cap. 7. in tomo 2.

isse?] Ex prædictis constat, quòd potest Deus & alia facere quàm facit, & quæ facit meliora ea facere quàm facit.

VTRVM ALIO VEL MELIORI MODO POSsit facere quàm facit.

C Post hęc considerandum est,vtrùm alio modo,vel meliori quàm facit, possit ea facere quę facit? Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur,nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter vel melius quàm facit,id est,alia sapientia vel maiori sapientia: nihil enim sapientius potest facere quàm facit. Si verò referatur modus ad rem ipsam quam facit Deus,dicimus quia & alius & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest, quia ea quę facit potest facere melius,& aliter quàm facit: quia potest quibusdam meliorem modum existendi prestare,& quibusdam alium. Vnde Augustinus 13. libro de Trinitate dicit, [quòd fuit & alius modus nostrę liberationis possibilis Deo,qui omnia potest: sed nullus alius nostrę miseriæ sanandæ fuit conuenientior.] Potest ergo Deus eorum quæ facit,quædam alio modo meliori, quędam alio modo æquè bono, quædam etiam minus bono facere quàm facit: vt tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est, creaturæ, non ad sapientiam creatoris.

Responsio.

Cap.10.

VTRVM DEVS SEMPER POSSIT OMNE quod olim potuit.

D Præterea quęri solet, Vtrùm Deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdam videtur dicentibus,potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere,& alia huiusmodi,quæ modò non potest. Potuit ergo quæ modò non potest, & ita habuit potentiam quam modò non habet, vnde videtur potentia eius imminuta. Ad quod dicimus,quia sicut omnia semper scit quæ aliquando sciuit,& semper vult quę aliquando voluit, nec vnquã aliquam scientiã amittit, vel voluntatem mutat quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquãdo potuit, nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi, licet non possit modò incarnari,vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potest modò incarnari,vel resurgere. Sicdem rei potentia monstratur. Vt enim olim sciuit se resurrecturum, & modò scit se resurrexisse. Nec est alia scientia illud olim sciuisse, & hoc modò scire, sed eadem omnino. Et sicut voluit olm resurgere, & modò resurrexisse: in quo vnius rei voluntas exprimitur: ita potuit olim nasci & resurgere, & modò ipse potest natus fuisse & resurrexisse: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modò nasci & resurgere,non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis prolata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbiis, eundem faciunt sensum: vt modò loquentes dicimus, iste potest legere hodie: cras autem dicemus, iste potest legisse, vel potuit legere heri: vbique vnius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes, eiusdem temporis verbis & aduerbiis vtamur,dicẽtes hodie,iste potest legere hodie,& dicentes cras,iste potest hodie legere: nõ idem sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo,Deum semper posse quicquid semel potuit,id est,habere omnẽ illam potentiam quam semel habuit,& illius omnis rei potentiam cuius semel habuit: sed nõ semper posse facere omne illud quod aliquãdo potuit facere: potest quidem facere aut fecisse quod aliquando potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id est, omnem quam habuit voluntatem, & modò habet: & cuiuscunque rei voluntatem habuit, & modò habet: non tamen vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse vel fieri, sed vult fuisse vel factum esse. Ita & de scientia Dei dicendum est.

Responsio.

Hic contradicitur Magistro, à plærisque modernis doctoribus.

DE VOLVNTATE DEI, QVAE ESSENtia Dei est vna & æterna, & de signis eius.

DISTINCTIO XLV.

De quiditate voluntatis Dei.

A IAM de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas siue volens de Deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse Deum, ita idem est ei esse volentem, quod esse Deum. Nam voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est, qui in Deum cadere non valet, sed diuina vsia qua volens est Deus, & huiusmodi.

QVOD LICET IDEM SIT DEO VELLE QVOD ESSE,

B non tamen potest dici Deus esse omnia quę vult.

Obiectio quorundam

Et licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen dicēdum est Deum esse omnia quę vult. quod quidam de Dei voluntate nō rectè sentientes, nobis obiiciunt dicentes, Si idem est Deo velle quod esse, ergo cùm dicimus Deum velle omnia quæ facit, dicimus eum esse omnia quę facit: alioquin non ibi illo verbo idem significatur, quod significatur hoc verbo esse, cùm de Deo dicitur. Et si ita est, nō semper dicitur de Deo velle secundum essentiam. Si verò secundum essentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo? relatiuè enim nunquā dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia quę vult: sicut idem est Deo esse quod scire, nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia.

Resp̄ōsio plenam eōrūm̄ solutionem.

QVIS SIT SENSVS HORVM VERBORVM, DEVS SCIT,

C vel Deus vult: Item, Deus scit omnia, vel vult aliquid: & quid de Deo in his prędicetur.

Et vbicunque Deus dicitur scire vel sciens, vel velle vel volens, hęc de eo secundum essentiam dicuntur. Cùm enim dicitur, Deus scit, vel Deus vult, siue Deus est sciens, vel volens, essentia diuina prędicatur, & Deus esse enunciatur. Cùm autem additur: omnia, vel aliquid, vel aliqua, & dicitur Deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua, essentia quidem diuina prędicatur non simpliciter & absolutè, sed ita vt scientię, quæ ipse est, omnia subiecta monstrentur, & voluntati quæ ipsa eadem est, aliquid vel aliqua subiecta esse dicantur: vt talis fiat sensus, Deus scit omnia, id est, Deus est cuius scientiæ, quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter Deus vult hæc vel illa, id est, Deus est cuius voluntati, quæ ipse est hęc siue illa subiecta sunt. Volens ergo siue velle dicitur Deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna & immutabilis (licet ea varientur & transeant, quę ei subiecta sunt) quæ non potest esse, iniusta vel mala, quia Deus est.

QVOD DEI VOLVNTAS SVMME BONA, CAVsa est omnium quæ naturaliter sunt: cuius causa non est

D quærenda, quia nullam habet, cùm sit æterna.

Hic dicit, quare eius causa quærenda non est.

Hęc itaque summè bona voluntas, causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta, siue futura sunt. quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est. Ideoque causa ipsius quærenda non est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit: cùm nihil ea maius sit. Vnde Augustl. lib. 83. q. [Qui quærit, quare voluerit Deus mundum facere, causam quærit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate Dei. Non ergo eius causa quærēda est.] Idem in libro contra Manicheos, [Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cœlum & terram? Respondendum est eis, qui voluntatem Dei nosse desiderant, causas & voluntatem Dei scire quærunt, quòd voluntas Dei omnium quæ sunt, ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas,

Quæst. 28 In Tomo 4 lib. 1. cap. 2 tomo 1.

tas, est aliquid quod antecedat voluntatem dei: quod nephas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit deus cœlum & terram? Respondendum est illi, quia vult. Voluntas enim dei causa est cœli & terræ: & ideo maior est voluntas dei quàm cœlum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cœlum & terram? maius aliquid quærit quàm est voluntas dei: nihil autem maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas, & id quod non est non quęrat, ne id quod est nō inueniat.] Ecce his autoritatibus apertè insinuatur, quòd volūtatis dei causa nulla est, & ideo quærenda non est.

QVOD VOLVNTAS DEI PRIMA ET SVMMA CAVSA EST

E omnium.

Cap. 4.

[Voluntas ergo dei, vt ait Aug. 3. lib. de tri. prima & summa causa est omniū specierum atq; motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atque intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secundum ineffabilem iustitiam] [Vbi enim non operatur quod vult dei omnipotentis sapientia? quæ pertingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, & non solū facit ea quæ perseuerantia consuetudinis admirationem non admittunt, sed etiam ea quæ propter raritatem & insolitum euentum mira videntur: vt sunt defectus luminarium, & terræ motus, & monstrosi animantium partus, & his similia: quorum nihil sit sine voluntate dei, sed plerisque non apparet. Ideoque placuit vanitati philosophorum etiam causis alijs ea attribuere, cū omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est voluntatem dei.] Itaque non nisi dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarū, gratiarum & retributionum. Hæc ergo sola est, vnde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta sed æterna.

Rdem cap. 1. eiusdē, & in principio. 2. capitis. Sap. 8 a.

QVIBVS MODIS ACCIPITVR DEI VOLVNTAS.

F Hic non est prætereundum nobis, quod sacra scriptura de voluntate dei variis modis loqui consueuit: & tamen non est dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de voluntate, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nam voluntas dei verè ac propriè dicitur quæ in ipso est, & ipsius essentia est, & hæc vna est, nec multiplicitatem recipit, nec mutabilitatem quæ inexpleta esse non potest: de qua propheta ait, Omnia quæcunque voluit dominus fecit. Et Apostolus, Voluntati eius quis resistit? Et alibi, vt probetis quæ sit voluntas dei bona & beneplacens & perfecta. Et hæc voluntas rectè appellatur beneplacitū dei siue dispositio.

Idem lib. 2. Quæ verè et propriè dicitur dei volūtas, & ea dicitur beneplacitum. Psal. 113. Rom 9. c. Rom. 12. a.

QVOD SECVNDVM FIGVRAM DICITVR VOLVNTAS

G dei præceptio, prohibitio, consiliū, permissio, operatio: & ideo pluraliter dicit scriptura voluntates.

Aliquando verò secundum quandam figuram dicendi, voluntas dei vocatur quod secundū proprietatem non est volūtas eius: vt præceptio, prohibitio, cōsilium, nec non permissio & operatio. Ideoque pluraliter aliquando scriptura voluntates ei pronunciat. Vnde propheta. Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius: cùm non sit nisi vna voluntas Dei quæ ipse est, pluraliter tamen dicit voluntates: quia voluntas Dei varijs modis ac pro diuersis accipitur vt dictum est. Ita etiam idem propheta propter multos effectus misericordiæ & iustitiæ pluraliter dicit, Misericordias domini in æternum cantabo. Et alibi, Iustitiæ domini rectæ, lætificantes corda: cùm tamen in Deo vna sit misericordia: vna iustitia: & vna eademque sit misericordia quæ iustitia scilicet diuina vsia.

Psal. 110. Psal. 88. Psal. 18.

QVARE PRAECEPTIO ET PROHIBITIO ET CONSILIVM

H dicantur dei voluntas.

Ideo autem præceptio & prohibitio atque consilium cùm sint tria, dicitur

tamen vnumquodque eorum dei voluntas: quia ista sunt signa diuinæ voluntatis: quemadmodum & signa iræ dicuntur ira: & dilectionis signa dilectio appellantur: & dicitur iratus deus, & tamen non est ira in eo aliqua, sed signa tantùm quæ foris fiunt, quibus iratus ostenditur, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verum quod dicitur, sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diuersæ voluntates dei dicuntur, quia diuersa sunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur.

VBI VOLVNTAS DEI PRO PRAECEPTO ET CONSILIO
I accipiatur.

Pro præcepto dei atque cónsilio potest accipi voluntas, vt ibi, Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Et alibi, Qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse frater meus, & soror, & mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde Aug. in libro de spiritu & litera. [Infideles, inquit, contra voluntatem dei faciunt, cùm eius Euangelio non credunt.]

Matth. 6. b. Matth. 12. d. Cap. 33. in tomo. 3.

QVOD DEVS NON VVLT AB HOMINIBVS FIERI
K omnia quæ præcipit, vel non fieri quæ prohibet.

Etsi illa tria dicantur dei voluntas, ideo quia signa sunt diuinæ volũtatis: nõ est tamen intelligendum deũ omne illud fieri velle quod cuicunq; præcepit, vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium nec tamen voluit: nec ideo præcepit vt id fieret: sed vt Abrahę probaretur fides. Et in euãgelio prȩcepit sanato ne cui diceret: ille autem prædicauit vbiq;, intelligens deũ non ideo prohibuisse quin vellet opus suum prȩdicari. sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

Gene. 22. a.

Marc. 1. d.

DE PERMISSIONE ET OPERATIONE VBI DICANTVR
L dei voluntas.

Permissio quoque dei & operatio voluntas dei appellantur, qualiter accipit Aug. in ench. dicens, Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit: vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est deum facere bene, etiam sinendo fieri quæcunque fiunt malè: non enim hęc nisi iusto iudicio dei sinit, & profectò bonum est omne quod iustum est. Ecce hic manifestè habemus dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionem, cùm dicit non fieri aliquid nisi omnipotens fieri velit, vbi includit & bona & mala omnia quę fiũt. Ideoque apertè distinguit quomodo deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona & mala, subdens vel sinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipse faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim sinit fieri, sed non facit: bona verò ipse facit. Ideoque dixit eum velle: quia & nolens mala sinit, & volens bona operatur: & ob hoc permissio & operatio voluntas Dei dicuntur.

Cap. 95.

QVINQVE SVPRA SVNT PROPOSITA QVAE DICVNTVR
secundum tropum, & ideo distinguat lector vbiq; pro quo eorũ ac-
M cipiatur voluntas.

Quinque ergo suprà posita sunt quæ dicuntur secundum tropum dei volũtas: quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est & immutabilis, scilicet dei beneplacitum. Ideoq; diligenter distinguat lector vbi de voluntate dei scriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, vtrùm pro beneplacito dei an pro aliquo signorum eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia & beneplacitum dei est voluntas eius: & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum verò beneplaciti eius non: & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordãt. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri:

fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis: quia præcepit deus multis ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & cõsulit quæ non implent.

Matth. 19. c.

ILLI SENTENTIAE QVA DICTVM EST, DEI *voluntatem non posse cassari, quæ ipse est, quædam videntur obuiare.*

A DISTINCTIO XLVI.

De impletione volũtatis dei qualiter impleatur. de precedẽte paragra. f.

HIc oritur quæstio. Dictum est enim in superioribus, & autoritatibus communitum, quòd voluntas dei quæ ipse est, quæ beneplacitum eius vocatur, cassari non potest: quia illa voluntate fecit quæcunque voluit in cœlo & in terra: cui teste Apostolo nihil resistit.] Quæritur ergo quomodo accipiendum sit quòd Apostolus de domino ait. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cùm enim non omnes salui fiant sed plures damnentur, videtur vtique non fieri quòd Deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem Dei. Dominus quoque in Euangelio impiam ciuitatem compellens. Quoties, inquit, volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam Dei voluntas superata sit hominum voluntate: & infirmissimis nolendo impedientibus non potuerit facere potentissimus quod volebat. Vbi est ergo illa omnipotentia, qua in cœlo, & in terra secundum prophetam, omnia quæcunque voluit fecit?] & quomodo voluntati eius secundum Apostolum nihil resistit, si colligere filios Hierusalem voluit, & non fecit? Hæc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Psal. 113. Rom. 9. d. 1. Tim. 2. b. Matth. 23. d. Ex Aug. in enchiridio cap. 97.

SOLVTIO QVOMODO INTELLIGENDVM SIT ILLVD
B Volui congregare & noluisti.

Sed audiamus solutionem, ac primùm quomodo accipiendum sit illud quo dominus ait, videamus. Non enim ex eo sensu illud dictum est, vt ait August. in ench. prædictam quæstionem soluens, [quasi dominus voluerit congregare filios Hierusalem: & non sit factũ quod voluit quia ipsa noluerit, sed potius ipsa quidẽ filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamẽ nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cœlo & in terra non quædam voluit & fecit, quædã verò voluit & non fecit, sed omnia quæcũq; voluit fecit,] vt sit sensus, Quotiẽs volui congregare filios tuos & noluisti, id est, quotquot congregaui mea volũtate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti positum est, quòd illa domini verba superioribus non repugnant.

Cap. 97.

Psalmo 113.

QVOMODO INTELLIGENDVM SIT ILLVD, QVI VVLT
C omnes homines saluos fieri.

Nunc videre restat, quomodo etiam præmissa verba Apostoli prædictis non contradicant: qui de Deo loquens ait, Vult omnes homines saluos fieri. Quorum occasione verborum multi à veritate deuiauerunt, dicentes deum multa velle fieri quæ non fiunt. Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum, quasi Deus velit aliquos saluari & non saluantur. [Quis enim tam impiè desipiat, vt dicat deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit in bonum non posse conuertere.] [Non est vtique verum quod in psalmo dicitur, quæcũque voluit fecit, si aliqua voluit & non fecit: & quòd est indignius: ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit.] [Ideoque cùm audimus, & in sacris literis legimus, quòd velit omnes homines saluos fieri, quamuis certum sit nobis nõ omnes homines saluos fieri, non tamen ideo debemus omnipotẽtissimæ dei vo-

1. ad. ti. 2. b. D præceden ti parag. f.

Ex August. enchiridio. cap. 69. Psal. 113.

Universidad de Deusto
Biblioteca

luntati aliquid derõgare, sed ita intelligere quod scriptũ est, Vult omnes homines saluos fieri. tanq; diceretur, nullũ hominẽ fieri saluũ nisi quẽ saluum fieri ipse voluerit: non quòd nullus sit hominum nisi quem saluum fieri velit, sed quod nullus fiat saluus nisi quẽ velit saluari: & ideo rogandus est, vt velit: quod necesse est fieri, si voluerit. Non est enim credendus omnipotens aliquid voluisse fieri quod factum non sit. Sic etiam intelligitur illud, Illuminat omnem hominem venientẽ in hunc mundum: non quia nullus hominũ est qui illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamẽ credere non cogamur omnipotentẽ aliquid fieri voluisse, factumq; non esse: qui sine vllis ambiguitatibus siue in cœlo & in terra, sicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profectò facere non voluit quæcunque non fecit.] Ex his apertè ostenditur quòd Deus ea voluntate quæ ipse est, nõ vult aliquid fieri quod non fiat, neq; non fieri quod fiat.

Ioannis. 1. a.

Marci. 6. b.

VTRVM MALA DEI VOLVNTATE FIANT, AN EO
D nolente.

Quæ super hoc à diuersis dicuntur. Alij dicũt deum velle mala esse vel fieri, alij non. Prima ratio illorum qui dicunt deum velle mala fieri.

Ideoq; cùm constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ si fieri nollet nullatenus fierent, rectè quæri solet, Vtrùm & mala omnia quæ fiunt, id est peccata, Dei fiant voluntate: an nolente eo fiant? Super hoc diuersi variæ sentientes sibi cõtradicere inueniuntur. Alij enim dicunt quòd Deus vult mala esse vel fieri, non tamen vult mala. Alij verò quòd nec vult mala esse nec fieri. In hoc tamẽ cõueniũt & hi & illi, quod vtriq; fatentur deũ mala nõ velle. Vtriq; verò rationibus & autoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

QVARE DICVNT QVIDAM DEVM VELLE MALA ESSE
E vel fieri.

Qui enim dicunt deum mala velle esse vel fieri, suam his modis muniunt intentionem: Si enim, inquiunt, mala non esse vel non fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse vel non fieri, & non potest id efficere, scilicet vt non sint vel non fiant, voluntati eius & potentiæ aliquid resistit, & non est omnipotens, quia non potest quod vult. sed impotens est, sicuti & nos sumꝰ, qui quod volumus quandoque non valemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala: vel esse nisi eo volente. Quomodo enim inuito eo & nolente posset ab aliquo malum fieri, cùm scriptum sit. Voluntati eius quis resistet? Suprà etiam dixit Augustin. [quia necesse est fieri si voluerit.] Sed vult mala fieri aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt autem, vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri: alioquin summè bonus non permitteret ea fieri. Vnde Aug. in ench. [Quamuis ea inquit quæ mala sunt, inquantum mala sunt nõ sunt bona: tamẽ vt non solũ bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti Deo bono. cui proculdubio quàm facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse non sinere. Hæc ni si credamus, periclitatur nostra confessio, qua nos in patrem omnipotentem credere confitemur.] Ecce hic apertè habes, quòd bonum est mala esse: omnis autem boni deus autor est, qui vult omne bonum esse quod est. Cùm ergo bonum sit mala fieri vel esse: ergo & mala vult fieri vel esse. His atque alijs huiusmodi rationibus & autoritatibus vtuntur qui dicunt Deum velle mala esse vel fieri.

Rom. 9. c. Secũda ratio. Tertia ratio Cap. 96. Tomo. 3.

HIC PONIT RATIONES ILLORVM QVI DICVNT DEI
F voluntate non fieri mala vel non esse.

Quare non sit verũ deũ

Illi verò qui dicunt dei voluntate mala non fieri vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent: dicentes, deum nec velle mala fieri, nec velle non fieri, vel nolle fieri, sed tantùm non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse, faceret vtique

vtique ea fieri vel esse: & ita esset autor malorum: nõ est autem autor malorum, vt sanctorum protestantur autoritates, non ergo eius voluntate fiunt mala. Itẽ, si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non esset: cùm eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt Deum velle mala fieri, ne malorum autor intelligatur: nec concedunt eum velle mala nõ fieri, vel nolle fieri, ne impotẽs esse videatur: sed tãtùm dicũt eũ nõ velle mala fieri, vt non autor, sed permissor malorũ monstretur. Vnde & euangelista vbi ostendit Deum autorem esse omnium bonorum, dicens, omnia per ipsum facta sunt: consequenter, malorum autorem esse negat dicens. Et sine ipso factum est nihil, id est peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente & inuito, sed tantùm sine eo, id est sine eius voluntate, quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo Deo volente vel nolente, sed non volente fiunt mala: quia non subest dei voluntati, vt malum fiat vel non fiat: sed vt fieri sinat; quia bonum est sinere mala fieri, & vtiq; volens sinit nõ volens mala, sed volens sinere sinit vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse bonũ est.

velle mala fieri.

Hic quæritur an sit verũ deũ velle nõ fieri mala vel nolle fieri.

Quòd verũ sit deum nõ velle mala fieri.

Ioan. 1. a

Quòd non deo volente vel nolente, sed non volente fiant mala.

QVOMODO INTELLIGENDVM SIT ILLVD AVGVSTI-
G ni mala fieri bonum est.

Cõfirmat illum sensum alia autoritate eiusdẽ. Cap. 11. in tomo. 3. circa principiũ

Quod verò Augusti. ait, Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotenti bono fieri nisi hoc esset bonum, vt ea essent, ea ratione dictum esse asserunt, quia ex malis quæ fiunt, deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde Augu. in eodem libro ench. apertè indicans prædictorum verborum esse talem intelligentiam ait. [Deus omnipotens, cui rerũ est summa potestas cùm summè bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsq; adeo esset omnipotens & bonus, vt benefaceret etiam de malo.] Item in eodẽ. [Melius iudicauit deus de malis bona facere, quàm mala nulla permittere.] Ex hoc itaq; sensu dictum est ac verũ est, bonum est mala fieri, quia ex malis quę fiunt, bonis (qui secundum propositum vocati sunt sancti) accidit bonitas, id est vtilitas. Talibus enim (vt ait Apostolus) in bonum cooperãtur omnia etiam mala, quia eis prosunt, quæ alijs facientibus obsunt. Vnde etiam aliquãdo in scriptura legitur malũ appellari bonũ: vt Hieron. super Marcum. [Malum, inquit, Iudę bonum fuit,] scilicet nobis: nec si bonũ est illi vel illi, inde sequitur quòd simpliciter bonum sit: propriè enim ac simpliciter bonum est, quod in se & facienti bonum est.

Rom. 8 f

Cõmentario ad cap. 14. in tomo. 9.

QVADRIPARTITA BONI ACCEPTIO.
H

Est enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit, sed non est bonum facienti, vt cùm subuenitur pauperi: sed nõ propter Deũ: & aliquid bonum in se & facienti, sed non ei cui fit, vt cùm veritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur: & aliquid in se & facienti & ei cui fit bonum, vt cùm veritas prædicatur propter deũ credenti. Vnde Apostol⁹, Bonus odor sumus deo, alijs odor vitę, alijs odor mortis. Est aũt aliud, quod nec in se bonũ est, & faciẽti nocet, & dãnat, nisi pœniteat, vt malum: valet tamen ad aliquid. Vt enim ait Aug. in ench. [A summè & æqualiter & immutabiliter bona trinitate, bona creata sunt omnia, nec summè, nec æqualiter, nec immutabiliter bona, sed tamen bona etiam singula. Simul verò vniuersa valde bona: quia ex omnibus constitit vniuersitatis admirabilis pulchritudo.] [In qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis.]

2. Cor. 2. d

Cap. 10. & 11. tomo 3.

QVOD MALA VNIVERSITATI VALENT ET FA-
I cientibus sua propria, vel patientibus aliena prosunt, electis tamen.

Hinc patet quòd ex malis quæ fiunt aliquod prouenit bonum, dum bona

magis

magis placent,& laudabiliora existũt. Ipsis etiã facientibus,ex malis quę faciũt interdum bona proueniunt,si secundum propositũ vocati sunt sancti. Talibus enim vt ait Augustinus in libro de correctione & gratia, [vsque adeo Deus omnia cooperatur in bonum,vt si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt,atque doctiores: vt Petrus.] Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles piè perferunt: vt ait Aug.in libro de trin.ipsis vtique prosunt: vel ad delenda peccata: vel ad exercendam probãdaḿque iustitiam;vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam. Ideoque & Iob Dei manum,& Apostolus Sathanæ stimulũ sensit:& vterque bene profecit:quia malum bene portauit.

Ad Rom. 8. Capite. 9. tomo. 7. Luc.e.22.g Augu. 13. libro cap. 16.

Iob 19. a 2. Cor.12.e

EX PRAEDICTIS CONCLVDIT OSTENDENS ESSE

K bonum fieri mala multis modis.

Si quis igitur diligenter attẽdat quę scripta sunt,facilè est ei percipere ex malis bona prouenire:& ex ea ratione dictũ esse, quòd bonũ est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonum,vel quia bonum sit malum fieri. Non est enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum,profectò huius Deus autor esset,qui est autor omnis boni. Quòd si huius Deus autor est,eo ergo autore homo agit mala, & ita eo autore homo fit deterior. Et si eo autore homo fit deterior,tũc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri Deo autore,quod Deo volente: Deo autem autore homo non fit deterior,ergo non Deo volente, vt Augustinus in libro 83.q.apertè astruit à minori,dicens ita. Nullo sapiente homine autore fit homo deterior: tanta enim est ista culpa quæ in sapientẽ hominem cadere nequit.Est autem Deus omni homine sapiente præstantior:Multo minus ergo Deo autore fit homo deterior. Multo enim est præstantior Dei voluntas quàm hominis sapientis. Illo autem autore cùm dicitur,illo volente dicitur:ergo est vitium voluntatis humanæ quo est homo deterior,] quod vitium si lõgè abest à Dei voluntate,vt ratio docet, à quo sit quærendum est. Ecce apertè dicit Augustinus Deo autore vel volente hominem non fieri deteriorem, sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo Deo autore quòd malum fit ab aliquo:& ita Deo volente mala non fiunt.

Quæstio. 3. tomo. 4.

QVOD IN DEO NON EST CAVSA VT

L sit homo deterior.

Deinde idem Augustinus,quęrens quæ sit causa vt homo sit deterior,in Deo non esse asserit,in eodẽ libro dicens, [Vt sit homo deterior,aut in ipso est,aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo,nulla causa est.Si in alio,aut in Deo,aut in alio quolibet homine,aut in eo qui neque Deus neq; homo sit:sed non in Deo(Bonorum enim Deus tantùm causa est) ergo in homine est, aut in eo quod neque DEVS neque homo,aut in nihilo.] Et ex his apertè ostenditur,quòd non est bonum vt sit homo deterior: quia non est Deus eius rei causa, qui tantùm causa bonorum est. Et si non est bonum vt homo fiat deterior, non est ergo bonum vt ab eo fiat malum:non ergo vult Deus vt ab eo fiat malum.

Quæstio. 4.

ALITER PROBAT QVOD DEO AVTORE

M non fiunt mala.

Item aliter etiam ostenditur quòd deo autore, id est volente nõ fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse,malum est. Ipse autem autor mali non est:tendit verò ad non esse qui operatur malum: non ergo deo autore est, quòd aliquis operatur malum. Non est ergo bonum quòd aliquis operatur malum,quia tantùm boni deus autor est. Hoc autem Augustin.in eodem libro apertè explicat ita dicens, [Qui omnium quæ sunt autor est, & ad cuius bonitatem id pertinet vt sit omne quòd est, boni tantummodo causa

Quæst.21. in principio & fine.

causa est. Quocirca mali autor non est, & ideo ipse summum bonum est: à quo in nullo deficere bonum est,& malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi,id est,tendendi ad nõ esse,qui vt ita dicam,essendi causa est: quia omnium quę sunt autor est: quæ inquantum sunt,bona sunt.] Ecce apertè habes quòd deficere à Deo qui summum est bonum,malum est,mala ergo facere malum est: nõ ergo Deo autore vel volente mala fiunt.

OBIECTIO QVORVNDAM SOPHISTICA, QVA PRO-

N bare nituntur ex deo esse quòd mala fiant.

Iam sufficienter ostensum est,quòd Deo autore non fiunt mala. Quidam tamen sophisticè incedentes,& ideo Deo odibiles,probare conantur ex Deo autore esse quòd mala fiunt hoc modo. Quòd mala fiunt,verum est: omne autem verum quod est,à veritate est quæ deus est:à deo ergo est quòd mala fiũt. Quòd autem omne verum à Deo sit,confirmant autoritate Augu. lib. 83.q.ita dicentis. [Omne verum à veritate verum est: est autem veritas Deus: Deum ergo habet autorem omne verum.] Est autem verum quòd mala fiunt vel sunt,deo ergo autore est quòd sunt vel fiunt mala.

Quæstio.1. Ioan 14.

RESPONSIO VEI CONCEDIT OMNE VERVM

O esse à Deo,& sophisma aperit.

Quibus facilè est nobis respõdere, sed indignum respõsione videtur quod dicunt. Omne namque verum à Deo est,vt ait Augustin.cui consonat Ambros. qui tractans illud verbum apostoli, Nemo potest dicere dominus Iesus nisi in spiritu sancto: dicit quòd cùm verum à quocunque dicitur,à spiritu sancto est. Cùm itaque verum sit quòd mala fiunt,hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt,à Deo est:sed non inde sequitur quòd à Deo sit vt mala fiant. Si enim hoc diceretur, autor malorum Deus esse intelligeretur: quod ex simili manifestè falsum ostenditur: Deus prohibet furtum fieri: sed furtum fieri verũ est:ergo prohibet verum: non sequitur.

Tomo.4.ex-planatione. 1. Cor. 12.a

Per simile ostendit illud esse falsum.

PARTEM QVAESTIONIS APPROBAT ILLORVM

P qui dicunt Deum non velle mala fieri.

Hęc igitur & alia huiusmodi inania relinquentes, præmissę quæstionis parti saniori fauentes,quæ sanctorum testimonijs plenius approbatur: dicamus, deũ non velle mala fieri:nec tamen velle nõ fieri:neq; nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri fit:& omne quod vult non fieri non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri,vt omnia mala.

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER *impletur de homine quocunque se vertat.*

A DISTINCTIO XLVII.

VOLVNTAS quippe Dei semper efficax est vt fiat omne quod velit,& nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur quocunque se vertat. [Nihil enim(vt ait Augustin.in libero arbitrio constitutũ,superat voluntatem Dei:& si faciat contra eius voluntatem,tamen contra eius voluntatem] quę ipse est nihil putandum est ita fieri tanquã velit fieri & non fiat, vel nolit fieri & fiat. [Illa enim voluntas (vt ait Augu.in ench.)semper impletur aut de nobis aut à nobis.] De nobis impletur: sed tamen non implemus eã quando peccamus. A nobis impletur quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia scimus placere Deo. Ita & de homine semper Deus implet suam voluntatem: quia nihil facit homo de quo Deus non operetur quod vult. Non enim vult deus vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit pœnitenti vult parcere vt viuat:: in peccatis verò perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam

Quòd voluntas dei semper fit efficaciter. Aug.in enc. ca.100.et 6. sequentibus Cap.107. in fine.

contumax non quadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam. [& hęc sunt magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapienter exquisita, vt cùm angelica & humana creatura peccasset, id est non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandē creaturę voluntatem qua factum est, quod creator nō voluit impleret ipse quod voluit: bene vtens etiam malis tanquam summè bonus ad eorum damnationem quos iustè prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prædestinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerūt: quantum verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Hoc quippe ipso quòd contra eius voluntatem fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Propterea namque magna opera domini sunt exquisita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat prętер eius volūtatem, quod etiam fit contra eius voluntatem: quia non fieret si non sineret: nec vtique nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo posset facere bonum bene.] His verbis euidenter monstratur, quòd voluntas Dei ęterna semper impletur de homine: etiam si faciat homo contra Dei voluntatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatem, quod tamen non fit prętер eam: & qualiter intelligendum sit illud: quantum ad se, fecerunt quod Deus noluit, quantum verò ad omnipotentiam dei nullo modo id facere valuerunt. Videntur enim ista superioribus obuiare, vbi dictum est, voluntati eius nihil resistere.

Psal. 110. Aug. in enchiridio cap. 100. per totum.

Psal. 110.

Inquirit sensus prædictorū verborū. Rom. 9. d Distinc. 45. paragra. f

HIC APERIT DICENS DIVERSIS MODIS SVPRA
B accipi Dei voluntatem.

Verùm vt suprà diximus, voluntas Dei diuersis modis accipitur: quę diuersitas in prædictis verbis si diligenter notetur, nihil ibi cōtradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri prętер eius voluntatem, etiam quod fit contra eius voluntatem, dissimiliter accepit voluntatem: & non ipsam voluntatem quæ Deus est, & sempiterna est: sed eius signa prædictis verbis intelligi voluit, id est, prohibitionem siue prœceptionem & permissionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum vel prohibitionem, quæ tamen nō fiunt prætер eius permissionem. Ipsius namque permissione omnia fiunt mala: quæ tamen prætер eius voluntatem sempiternam fiunt. Sicut August. dicit super illum locum psal. Vt non loquatur os meum opera hominum. [Opera enim hominum dicit ea quæ mala sunt, vel prętер Dei voluntatem fiunt,] quæ ipse est: sed non prætер eius permissionem, quæ ipse nō est. Appellatur tamen ipsa Dei voluntas, quia Deus volens sinit mala fieri. Fiunt & contra eius prœceptionem vel prohibitionem, sed non contra eius voluntatem quę ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia prętер eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, vt velit fieri quod non fiat, vel nolit fieri & fiat: quod euidenter ibi August. notauit, vbi ait. [Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quantum verò ad omnipotentiam dei, nullo modo id facere valuerunt.] Acsi diceret, fecerunt contra Dei præceptum, quod appellatur voluntas: sed non fecerunt contra Dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra dei volūtatem, id est præceptum, de ipsis facta est volūtas eius, id est impleta est voluntas eius sempiterna, qua eos damnari volebat. Vnde Grego. super Iob. [Multi voluntatem Dei peragunt, vnde mutare contendunt, & cōsilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat, quod ei per humanum studium resultat. Hic apertè ostenditur, quia dum mali consilio ac prœcepto Dei resistunt, quòd voluntas Dei appellatur, ea faciunt vnde voluntas eius quę ipse est impletur: quę dispositio vel beneplacitum vocatur. Nam vt ait Augu. in Ench. [quantælibet sint voluntates angelorum & hominum bonorū vel

In tomo. 8. enarratione ad psal. 16. Ex quo sensu verum sit nihil fieri cōtra eius voluntatem. In enchiri. Capite 100. lib. 6. mora. cap. 11. super illud Iob. 5. qui cōprehendit sapientes.

vel malorū, vel illud quod Deus, vel aliud volentium quàm Deus, omnipotētis volūtas semper inuicta est: quę mala esse nunq̄ potest, quę etiā dum mala irrogat iusta est, & profectò quę iusta est, mala nō est. Deus ergo omnipotēs siue per misericordiam cuius vult miseretur, siue per iudicium quem vult obdurat, nec iniquè aliquid facit, nec nisi volens quicquam facit, & omnia quęcunq; vult facit.]

Cap. 102. Tomo. 3.

SVMMATIM PERSTRINGIT SENTENTIAM PRAEDICTORUM, addens quare Deus prœcepit omnibus bona facere,
C & mala vitare: cùm non velit hoc ab omnibus impleri.

Ex prędictis liquet, quòd voluntas Dei, quæ ipse est, semper inuicta est, nec in aliquo quassatur, sed per omnia impletur. Consilium verò eius & prœceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur quibus proposita & data sunt. Neque ideo prœcepit omnibus bona, vel probibuit mala, vel cōsuluit optima, quòd vellet ab omnibus bona, quę prœcepit fieri, vel mala, quæ prohibuit vitari. (Si enim vellet, vtique & fierent, quia in nullo potest ab homine superari, vel impediri eius voluntas) sed vt iustitiam suam hominibus ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Denique vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam sortirentur, sicut vtrisque ab æterno prœparauit. Ea ergo quæ omnibus prœcepit vel prohibuit à quibusdam voluit fieri vel vitari, sed non ab omnibus, & quædam personaliter prœcepit, & in veteri, & in noua lege: quæ ab eis quibus prœcepit fieri noluit: vt Abrahę de immolatione filij: & in Euangelio quibusdam curatis, quibus prœcepit ne cui dicerent.

In prīcip. d

Genes. 22. a Marci 1. d Matth. 8. a & 9. d

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA VOLVNtate aliud vult quàm Deus: & aliquando mala, id quod Deus bona voluntate vult.

A DISTINCTIO XLVIII.

SCIENDVM quoque est, quòd aliquando mala est voluntas hominis, idem volentis quod Deus vult fieri. & aliquando bona est voluntas hominis, aliud volentis quàm Deus. Vt enim bona sit hominis voluntas, oportet attendere quid congruat ei velle, & quo fine. Tantum enim interest inter voluntatem Dei & voluntatem hominis, vt in quibusdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. vnde Augustinus in Ench. [Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult: bona multò amplius, multoq; certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquam potest: tanquam si bonus filius patrem velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus: iste verò id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius consonat, quamuis aliud volentis, quàm huius idem volentis impietas. Multum enim interest, quid velle homini, quid velle Deo congruat: & ad quem finem suam quisque referat voluntatem, vt approbetur, vel improbetur.] Potest enim velle bonum quod non congruat ei velle: & potest velle bonum quod congruit, sed non refert ad finem rectum, & ideo non est bona voluntas.

Qualiter voluntas nostra diuinæ cōformetur.

Cap. 101. in principio. Tomo 3.

QVOD BONA DEI VOLVNTAS MALA HOMINVM VOluntate impletur: vt in passione Christi cōtigit, vbi quiddam
B factum est, quod Deus bona, & Iudęi mala volūtate voluerūt, voluerunt tamē & aliquid quod Deus non voluit.

Illud quoq; non est prętermittendū, quòd aliquando Dei voluntas bona per malam hominis voluntatē impletur: vt in crucifixione CHRISTI factum est,

quem Deus bona voluntate mori voluit, Iudęi verò impia voluntate eum crucifixerunt: Et volebant Iudęi mala voluntate quiddam quod Deus bona voluntate volebat, scilicet, vt Christus pateretur, moreretur: sed volebant & aliquid aliud quod Deus nolebat, scilicet, occidere Christum: quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe Iudęorum non voluit Deus, passionem verò Christi voluit: sicut & in ipso Psalmo Christus ad patrem ait, Tu cognouisti sessionem meam, id est, voluisti, & approbasti passionem meam, tibi enim placuit. Voluit itaque tota Trinitas vt Christus pateretur, nec tamen voluit, vt Iudæi occiderent: quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Iudæorum: nec tamen noluit. si enim noluisset nec fuisset.

Psal. 138.

C OPPOSITIO.

Sed ad hoc opponitur sic, Si voluit Deus vt Christus pateretur, voluit vtiq; vt pateretur à Iudęis, vel non. Si voluit vt non pateretur à Iudęis cùm passus sit, factum est itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati à Iudæis: ergo voluit eum occidi à Iudæis: voluit itaque vt Iudei occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse, quòd Deus voluit Christum pati & mori: quia eius passio bonum fuit, & causa nostrę salutis. Cùm autem dicitur, volebat eum pati vel occidi à Iudęis, hic distinguẽdum est. Si enim intelligitur sic, volebat eum sustinere passionẽ siue crucifixionem à Iudęis illatam, verus est sensus. Si verò intelligitur sic, volebat vt Iudęi occiderent eum, falsum est. Non enim volebat Deus actionem Iudæorum quæ mala erat: sed volebat passionem bonam: & hęc voluntas per malas Iudęorum voluntates impleta est. Vnde August. in Ench. [Deus quasdam voluntates suas vtique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: sicut per maleuolos Iudęos bona voluntate patris Christus pro nobis occisus est: quod tantum bonum fuit, vt Apostolus Petrus quando id fieri nolebat, sathanas ab ipso qui occisus est diceretur.] Ecce manifestè habes magnum bonum fuisse quòd Christus occisus est: & hoc bonum, quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.

Responsio.

Cap. 101. Tomo. 3.

Matth. 16. d

VTRVM PLACVERIT VIRIS BONIS, QVOD CHRIstus pateretur, & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis, sed non ipsius cruciatus.

D

Ex quo soluitur quæstio qua queri solet, vtrùm viris sanctis placere debuerit, quòd Christus pateretur vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostrę redemptionis, sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerũt ergo, ac vehementer cupierũt Christum mori propter liberationẽ hominis & impletionẽ diuinæ voluntatis: sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lętabantur & tristabantur: sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christum mori, pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variè mouebantur.

QVOMODO SENTIENDVM SIT DE PASSIONIBVS

E

sanctorum, an velle an nolle debeamus.

Si verò queritur, vtrùm eodem modo sentiendum sit de passionibus & martyriis sanctorum. Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis & membrorum. Christi namque passio causa est nostrę salutis, quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redempti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidem non modò eis qui passi sunt, verùm etiam aliis fidelibus ipsorũ passiones: veruntamen nostra redemptio non sunt; hoc enim passio illius sola potuit qui Deus est & homo. Illius ergo passionẽ credentium pię mentes voluerunt & optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones verò sanctorũ possumus velle & nolle: & vtrunq; bona voluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio eo fine, quia præmium eius per hoc

Quòd passiones sanctorũ possimus velle & nolle, & vtrũque bona voluntate.

hoc auctum & paratum cernebat: bonam videtur habuisse voluntatem, quæ voluntati eius congruebat, qua cupiebat dissolui & esse cum Christo. Qui autem voluit eum declinare passionem, & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam voluntatem. Vnde Augustinus in Ench. [Bonæ apparebant voluntates piorum fidelium, qui nolebant Apostolum Paulum Hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala, quę Agabus propheta prędixerat: & tamen hoc illum Deus pati volebat pro annuncianda fide Christi exercens martyrem Christi. neque ipse bonam voluntatem suam impleuit per Christianorum voluntates bonas, sed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant, qui nolebant quod volebat, quàm illi per quos volentes factum est quod volebat: quia idipsum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate voluit.] Ita & in passione Christi factum est: quod enim Deus voluit, hoc idem Iudæi & diabolus: sed illi mala voluntate, Deus verò bona voluntate, scilicet, vt Christus moreretur. Veruntamen illi actum voluerũt, quem Deus non voluit.

Ad Phil. 1. d Cap. 101. Act. 21. e

FINIS PRIMI LIBRI.

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS, SENTENTIARVM LIBER II.

DE RERVM CORPORALIVM ET SPIRITVALIVM CREATIONE ET FORMATIONE, ALIISQVE PLVribus eò pertinentibus.

VNVM ESSE RERVM PRINCIPIVM *ostendit, non plura. vt quidam putauerunt.*

A DISTINCTIO I.

CREATIONEM rerum insinuans scriptura, Deum esse creatorem initiumque temporis, atque omnium visibilium vel inuisibilium creaturarũ in primordio sui ostendit dicens, In principio creauit Deus cœlum & terrã. His etenim verbis Moyses spiritu Dei afflatus in vno principio à Deo creatore mundum factum refert, elidens errorẽ quorundam, plura sine principio fuisse principia opinantium. Plato namque tria initia existimauit, Deum scilicet, exemplar & materiam, & ipsa increata sine principio, & Deum quasi artificem, non creatorem. Creator enim est, qui de nihilo aliquid facit. Et creare propriè est de nihilo aliquid facere. Facere verò non modò de nihilo aliquid operari: sed etiam de materia. Vnde & homo & angelus dicitur aliqua facere, sed non creare: vocaturque factor siue artifex, sed non creator. Hoc enim nomen soli Deo propriè congruit, qui & de nihilo quædam, & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator, & opifex, & factor, sed creationis nomen sibi propriè retinuit, alia verò etiam creaturis communicauit. In scriptura tamen sępe creator accipitur tanquam factor, & creare tanquam facere, sine distinctione significationis.

De creatione humanæ naturæ, quã tũ ad principiũ efficiens in generali.

Genes. 1. Ambr. in hexam. lib. 1 cap 1.

Ex qua ratione propriè dicitur creator, & quid sit creare, & quid facere.

QVOD HAEC VERBA, SCILICET, AGERE ET FACERE, & huiusmodi, non dicũtur de Deo secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis.

B

Veruntamen sciendum est, hæc verba, scilicet, Creare, Facere, Agere, & alia huiusmodi de Deo non posse dici secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. [Quippe cùm dicimus eum aliquid facere, non aliquem in operando motum illi inesse intelligimus, vel aliquam in laborando passionem, sicut nobis solet accidere:] sed eius sempiternæ voluntatis nouum aliquẽ significamus effectum, id est, æterna eius volũtate aliquid nouiter existere. Cùm ergo aliquid dicitur facere, tale est ac si dicatur, iuxta eius voluntatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere vel esse: vt in ipso nihil noui contingat: sed nouum aliquid sicut in eius æterna voluntate prædestinatum fuerat, fiat sine aliqua motione, vel sui mutatione. Nos verò operando mutari dicimur, quia mouemur. Non enim sine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere vel facere dicitur, quia causa est rerum nouiter existentium: dum eius voluntate res nouæ esse incipiunt, quę antè non erant, absque ipsius agitatione: vt actus propriè dici non queat: cùm videlicet actus omnis in motu consistat: in Deo autem motus nullus est. Sicut ergo ex calore solis aliqua fieri contingit, nulla tamẽ in ipso vel in eius calore facta motione vel mutatione. Ita ex Dei voluntate noua habent esse sine mutatione autoris, qui est vnum, & solum, & omnium principium. Aristoteles verò posuit principia, scilicet, materiam, & speciem, & tertium operatorium dictum: mundum quoque semper esse & fuisse.

Aug. lib. 1. de Gen. ad literã cap. 18

Ex quo sensu dicitur Deus aliquid facere.

Per similia ostendit.

Circa finem secundi de generatione & 8. Physicorum.

C

QVOD CATHOLICVM EST DOCET.

Horum ergo & similium errorem spiritus sanctus euacuans, veritatisq; disciplinam tradens, Deum in principio temporum mundum creasse, & ante tempora æternaliter extitisse significat, ipsius æternitatem & omnipotentiam commendans. Cui voluisse facere est: quia, vt prędiximus, ex eius voluntate & bonitate res nouæ existunt. [Credamus ergo rerum creatarum cœlestium, vel terrestrium, visibilium vel inuisibilium causam: non esse nisi bonitatem creatoris, qui est Deus vnus & verus.] Cuius tanta est bonitas, vt summè bonus beatitudinis suę qua æternaliter beatus est, alios velit esse participes: quam videt & cõmunicari posse, & minui omnino non posse. Illud ergo bonum, quod ipse erat, & quo beatus erat, sola bonitate non necessitate aliis communicari voluit: quia summè boni erat prodesse velle, & omnipotentissimi nocere non posse.

Auguſt. in Ench. cap. 9. in tom. 3.

D

QVARE RATIONALIS CREATVRA FACTA SIT.

Et quia non valet eius beatitudinis particeps existere aliquis, nisi per intelligentiam: quæ quanto magis intelligitur, tanto plenius habetur: fecit Deus rationalem creaturam quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur. Eamque hoc modo distinxit vt pars in sui puritate permaneret, nec corpori vniretur, scilicet, angeli, pars corpori iungeretur, scilicet, animæ. Distincta est vtique rationalis creatura in incorpoream, & corpoream: & incorporea quidem angelus, corporea verò homo vocatur ex anima rationali & carne subsistens. Conditio ergo rationalis creaturæ primam causam habuit Dei bonitatem.

Quomõ distincta sit rationalis creatura.

E

QVARE CREATVS SIT HOMO VEL ANGELVS.

Ideoq; si quæratur, quare creatus Sit homo vel angelus? Breui sermone responderi potest, propter bonitatem eius. Vnde Auguſt. in libro de Doctrina Christiana, Quia bonus est Deus, sumus: & inquantum sumus boni sumus.

Lib. 1. ca. 13. Toma. 3.

F

AD QVID CREATA SIT RATIONALIS CREATVRA.

Et si quæritur, ad quid creata sit rationalis creatura, respondẽtur, ad laudandum Deum, ad seruiendum ei, ad fruendum eo: in quibus proficit ipsa, non Deus.

us. Deus enim perfectus, & summa bonitate plenus, nec augeri potest nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta est à deo, referẽdum est ad creatoris bonitatem, ad creaturæ vtilitatem.

BREVISSIMA RESPONSIO CVM QVAERITVR, QVARE

G

vel ad quid facta sit rationalis creatura.

Cùm ergo quæritur quare vel ad quid facta sit rationalis creatura? Breuissimè responderi potest, propter dei bonitatem, & suam vtilitatem. Vtile nempe ipsi est seruire deo, & frui eo. Factus ergo angelus siue homo propter deũ dicitur esse: non quia creator deus & summè beatus alterutrius indiguerit officio, qui bonorum nostrorum non eget: sed vt seruiret ei ac frueretur eo, cui seruire regnare est. In hoc ergo proficit seruiens, non ille cui seruitur.

Pſal 15.

SICVT FACTVS EST HOMO VT SERVIRET DEO: SIC

H

mundus vt seruiret homini.

Et sicut factus est homo propter deum, id est vt ei seruiret, ita mundus factꝰ est propter hominem, scilicet vt ei seruiret. Positus est ergo homo in medio vt & ei seruiretur, & ipse seruiret: vt acciperet vtrunq;, & reflueret totum ad bonum hominis, & quod accepit obsequium, & quod impendit. Ita enim voluit deus sibi ab homine seruiri, vt ea seruitute non deus, sed homo seruiens iuuaretur: & voluit vt mũdus seruiret homini, & exinde similiter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat, & quod factum est propter ipsum, & propter quod ipse factus est, [Omnia enim (vt ait Apostolus) nostra sunt, scilicet superiora & æqualia & inferiora. Superiora quidem nostra sunt, ad perfruendũ, vt deus trinitas, Æqualia, ad conuiuendum. s. angeli.] Qui etsi nobis modò superiores sint, in futuro erunt æquales: qui & modò nostri sunt, quia ad vsum nobis sunt. sicut res dominorum dicuntur esse famulorum, non dominio, sed quia sunt ad vsum eorum. Ipsiq; angeli in quibusdam scripturæ locis nobis seruire dicuntur, dum propter nos in ministerium mittuntur.

Pſal. 8.

1. Cor. 3. d. Quõ omnia noſtra ſunt. Aug. lib. 2. quaſt. euãg. capite. 33. Ad Heb. 1. d.

QVOMODO DICITVR ALIQVANDO IN SCRIPTVRA,

I

homo factus est propter reparationem angelici casus.

De homine quoque in scriptura interdum reperitur, quòd factus sit propter reparationem angelicæ ruinæ, quod non ita est intelligendum, quasi non fuisset homo factus si non peccasset angelus: sed quia inter alias causas, scilicet præcipuas, hæc etiam nõnulla causa extitit. Nostra ergo sunt superiora & æqualia. Nostra etiam inferiora: quia ad seruiendum nobis facta.

Aug. li 22. de ciuit. dei ca 1. et in enchiri. ca. 29.

QVARE ITA SIT HOMO INSTITVTVS VT ANIMA

K

sit vnita corpori.

Solet etiam quæri cùm maioris dignitatis videtur esse anima si absque corpore permansisset: cur vnita sit corpori? Ad quod primò dici potest: quia Deus voluit, & voluntatis eius causa quærenda non est. Secundò autem potest dici quòd ideo Deus voluit eam corpori vniri: vt in humana ostenderet conditione nouum exemplum beatæ vnionis quæ est inter deum & spiritum: in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciem. Putaret enim creatura se non posse vniri creatori suo tanta propinquitate vt eum tota mente diligeret & cognosceret, nisi videret spiritum qui est excellentissima creatura tam infimè, id est carni quæ de terra est, in tanta dilectione vniri, vt non valeat artari ad hoc vt velit eam relinquere: sicut ostendit Apostolus dicens, Nolumus corpore expoliari, sed superuestiri, per quod ostenditur spiritum creatum spiritui increato in stabili amore vniri. Pro exemplo ergo futuræ societatis, quæ inter Deum & spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficienda erat, animam corporeis indumentis & terrenis mansionibus copulauit: ut eamque materiam fecit ad vitæ sensum vegetare: vt sciret homo.

Prima cauſa Secũda cauſa. Matt. 22. d. 1. ad Cor. 13. d. 2. Cor. 5. a. Gen. 2. b. et Iob. 4. d.

[quia

Universidad de Deusto Biblioteca

Ex Aug. li. de spū & anima ca. 14.

[quia si potuit deus tam disparem naturam corporis & animæ in fœderationē vnā & in amicitiam tantam coniungere, nequaquam ei impossibile futurum rationalis creaturæ humilitatem, licet longè inferiorem, ad suæ gloriæ participationem sublimare.] Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in parte vsque ad consortium terreni corporis humiliatus est: ne fortè in hoc nimis depressus videretur, addidit dei prouidentia vt postmodum cum eodem corpore glorificato ad consortium illorum, qui in sua permanserunt puritate sublimaretur: vt quod minus ex dispensatione creatoris sui acceperat conditus, postmodum per gratiam eiusdem acciperet glorificatus. Sic ergo conditor noster deus rationales spiritus varia sorte pro arbitrio voluntatis suæ disponens, illis quos in sua puritate reliquerat, sursum in cœlo mansionem: illis verò quos corporibus terrenis sociauerat, deorsum in terra habitationem constituit: vtrisque regulam imponens obedientiæ, quatenus & illi ab eo vbi erant non caderent, & illi ab eo vbi erant ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaq; deus hominem ex duplici substantia, corpus de terra componens, animam verò de nihilo faciens. Ideo etiam vnitæ sunt animæ corporibus, vt in eis deo famulantes maiorem mereantur coronam.

POST SACRAMENTVM TRINITATIS DE CREATVRA

L tripartita agendum est, & prius de digniori, id est angelica.

Ex præmissis apparet rationalem creaturam in angelicam & humanam fuisse distinctam: quarum altera est tota spiritualis, id est angelica: altera ex parte spiritualis & ex parte corporalis, id est humana. Cùm itaque de his tractandum sit, scilicet de spirituali & corporali creatura, de rationali & de non rationali: primò de rationali & spirituali, id est de angelis agendum videtur: vt à contuitu creatoris ad cognitionem creaturæ dignioris ratio nostra intendat: deinde ad considerationem corporeæ tam illius quæ est rationalis quàm illius quæ non est rationalis descendat, vt trinitatis increatæ sacramentum tripartitæ creaturæ, eíque concretorum atque contingentium sequatur documentum.

Vsque ad 12. distinctionē

QVAE CONSIDERANDA SVNT DE *angelica natura.*

A DISTINCTIO II.

DE angelica itaq; natura hæc primò consideranda sunt, quādo creata fuerit, & vbi, & qualis facta sit dum primùm conderetur. Deinde qualis effecta auersione quorundam, & conuersione quorundam. De excellentia quoq;, & ordinibus, & donorum differentia, & de officijs, ac nominibus, alijsq; pluribus aliqua dicenda sunt.

Aug. in speciali de cōditione spiritualis creaturæ, scilicet angelicæ qualis facta sit.

QVANDO FACTI SVNT ANGELI PRIVS DICIT IN

B quo videntur sibi obuiare autoritates.

Quædam autoritates videntur innuere quòd ante omnem creaturam creati sunt angeli. Vnde illud, [Primò omnium creata est sapientia: quod intelligitur de angelica natura quæ in scriptura sæpe vita, sapientia, & lux dicitur.] Nam sapientia illa quæ deus est, creata non est. Filius enim sapientia patris est genita, nō facta nec creata: & tota trinitas vna sapientia est, quæ non facta nec creata est, nec genita vel procedens. De angelica ergo vita illud accipiendum est, de qua dicit scriptura, quando facta est, scilicet primò omnium. Sed rursum alia scriptura dicit, In principio creauit deus cœlum & terram. Et in propheta, Initio tu domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli. Et videtur contrarietas quædam oriri ex assertionibus istis. Nam si primò omnium creata est sapiētia, omnia post ipsam facta videntur: & ita post ipsam facta videntur cœlū & terra, &

Ecclē. 1. a. Isido. li. 1. de summo bono capite. 12.

Gen 1. a. Psal. 101.

ra, & ipsa facta ante cœlum & terram. Item si in principio creauit deus cœlum & terram, nihil factū est ante cœlum & terram, nec ipsa sapientia facta est ante cœlum & terram. Cùm ergo contraria videantur, nec in diuina scriptura fas sit sentire aliquid esse contrarietatis, requiramus intelligentiam veritatis.

QVID TENENDVM SIT DOCET, PRAEMISSAS AVTO-

C ritates determinando.

Videtur itaq; hoc esse tenendum, quòd simul creata est spiritualis creatura, id est angelica, & corporalis: secundū quod potest accipi illud Salomonis, Qui vi- Eccle. 18. a.
uit in æternum creauit omnia simul, id est spiritualem & corporalem naturam: & ita non prius tempore creati sunt angeli quàm illa corporalis materia quatuor elementorum: & tamen primò omnium creata est sapientia quia etsi non tempore, præcedit tamen dignitate. Quòd autem simul creata fuerit corporalis spiritualisq; creatura, Aug. super Gen. ad literam apertè ostendit dicens per cœ- Quòd simul creata fuerit corporalis et spiritalis creatura autoritate firmat. Lib. 1. cap. 1. Tomo 3.
lum & terram spiritualem corporalemq; creaturam intelligi. & hæc creata sunt in principio, scilicet temporis: vel in principio, quia primò facta sunt.

QVOD NIHIL FACTVM EST ANTE COELVM ET TER-

ram, nec etiam tempus: cum tempore enim creata sunt, sed non ex

D tempore.

Ante ea enim nihil factum est: nec etiam tempus factum est ante spiritualem scilicet angelicam naturam, & ante corporalem. s. materiam illam quatuor elementorum confusam. Illa enim cum tempore creata sunt, nec ex tempore, nec in tempore. Sicut nec tempus in tempore creatum est, quia non fuit tempus antequam esset cœlum & terra. Vnde Aug. in lib. de trin. dicit [quòd deus fuit dominus antequam tempus esset, & nō in tempore cœpit esse dominus: quia fuit dominus temporis, quando cœpit esse tempus: nec vtiq; tempus cœpit esse in tempore, quia non erat tempus antequam inciperet tempus. Lib. 5. ca. 6. & lib 12. de ciuitate dei cap. 15.

QVOD SIMVL CVM TEMPORE ET CVM MVNDO COE-

E pit corporalis & spiritualis creatura.

Simul ergo cum tempore facta est corporalis & spiritualis creatura, & simul cum mundo: nec fuit ante angelica creatura quā mundus: quia vt ait Aug. Nulla creatura creata est ante secula, sed à seculis cum quibus cœpit. Hiero. tamen super epistolam ad Tit. aliud videtur sentire dicens, Sex millia necdum nostri temporis implentur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas seculorum origines fuisse arbitrandum est: in quibus angeli, throni, dominationes, cæteriq; ordines seruierunt deo absq; temporum vicibus atq; mensuris, & Deo iubente substiterunt. His verbis quidam adhærentes dixerunt, cum mundo cœpisse tempus seculare: sed ante mundum extitisse tempus æternū sine mutabilitate, & in eo immutabiliter & intemporaliter astruunt angelos deo iubente substitisse, eíq; seruisse. Nos autem quod prius dictum est pro captu intelligentiæ nostræ magis approbamus, salua tamen reuerentia secretorum, in quibus nihil temerè asserendum est: & illud Hiero. dixisse non ita sentiendo, sed aliorum opinionem referendo arbitramur. In tomo 3. Li. de Genesi ad literam 5. capite 19. In tomo 9. Ad caput. 1. epist. ad Tit. super verbo quam promisit qui nō mētitur de⁹ ante secula. De horū sententia Aug: li. 11. de ciuit. dei cap 5. & sequentibus duobus.

VBI ANGELI MOX CREATI FVERINT: IN EMPYREO

F scilicet, quod statim factum repletum est angelis. Lucæ 10. c.

Iam est ostensum quando creata fuerit angelica natura, nunc autem attendendum est vbi facta fuerit. Testimonijs quarundam autoritatum euidenter monstratur angelos ante casum fuisse in cœlo, & inde corruisse quosdam propter superbiam: alios verò qui nō peccauerūt illic perstitisse, vnde dominꝰ in euāgelio ait, Videbam Sathanam tanquam fulgur de cœlo cadentem: nec appellatur hoc cœlum firmamentum, quod secunda die factum est: sed cœlum splendidum, quod dicitur empyreum, id est igneum à splendore non à calore: quod statim factum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Strab. Gene. 1.4. angelis est repletum: quod est supra firmamentum: & illud empyreum quidam expositorum sacræ scripturæ nomine cœli intelligi volunt: vbi scriptura dicit, In principio creauit deus cœlum & terram. Cœlum, inquit Strabus, non visibile firmamentum hic appellat sed empyreum, id est igneum vel intellectuale: quod non ab ardore sed à splendore dicitur: quod statim factum repletum est angelis. Vnde Iob, Vbi eras cùm me laudarent astra matutina, &c. De hoc quoque Beda ita ait, [Hoc superius cœlum quod à volubilitate mundi secretum est, mox vt creatum est, sanctis angelis impletum est: quos in principio cum cœlo & terra conditos testatur dominus dicens, Vbi eras cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij dei. Astra matutina & filios dei eosdē angelos dei vocat. Cœlum enim in quo posita sunt luminaria, non in principio, sed secunda die factum est.] Ex his liquet quòd in empyreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam, simulq; creati sunt angeli cum cœlo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium,

Iob. 38. a. Super Gen.

QVOD SIMVL CREATA EST VISIBILIVM RERVM materia & inuisibilium natura, & vtraq; informis secundum aliquid, & formata secundum aliquid.

G Simul ergo visibilium rerum materia & inuisibilium natura condita est: & vtraque informis fuit secundum aliquid, & formata secundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confusa & permixta (quæ secundum Græcos dicta est chaos) in illo exordio conditionis primariæ & formam confusionis habuit, & nō habuit formam distinctionis, & discretionis, donec posteà formaretur atque distinctas reciperet species, ita spiritualis & angelica natura in sua conditione secundum naturæ habitum formata fuit: & tamen illam quam postea per amorē & conuersionem à creatore suo acceptura erat formam non habuit: sed erat informis sine illa. Vnde Aug. multipliciter exponens præmissa verba Genesis, per cœlum, dicit intelligi informem naturam vitæ spiritualis, sicut in se potest existere non conuersa ad creatorem in quo formatur: per terram, corporalem materiam sine omni qualitate quæ apparet in materia formata.

Libro de Gen. ad lit. ram. 1. ca. 1. & li. 12 confessio ca. 9.

QVOMODO DICAT LVCIFER SECVNDVM ESAIAM, ASH cendam in cœlum, & ero similis altissimo: cùm esset in cœlo.

Superbia Diaboli. Esaiæ. 14. d.

Hic quæri solet, si in cœlo empyreo fuerunt angeli statim vbi facti sunt, quomodo (vt legitur in Esaia) dicit Lucifer, Ascendam in cælū. & exaltabo soliū meū & ero similis altissimo? Sed ibi cœlum vocat dei celsitudinem, cui purificari volebat. & est tale ascendam in cœlum, id est ad æqualitatem dei.

QVALES FACTI FVERINT ANGELI, ET QVOD *quatuor eis attributa sunt in ipso initio suæ conditionis.*

A DISTINCTIO III.

Dist. 2. lit. f. ECce ostensum est vbi angeli fuerint mox vt creati sunt. Nunc consequēs est inuestigare quales facti fuerint in ipso primordio suæ conditionis: & quatuor quidem angelis videntur esse attributa in initio subsistentiæ suę, scilicet essentia simplex, id est, inuisibilis & immaterialis, & discretio personalis, & per rationem naturaliter insitam intelligentia, memoria & voluntas siue dilectio: liberum quoque arbitrium, id est libera inclinandæ voluntatis siue ad bonum siue ad malum facultas. Porerant enim per liberum arbitrium sine violentia & coactione ad vtrumlibet propria voluntate deflecti.

AN OMNES ANGELI FVERINT AEQVALES IN TRIBVS, B scilicet in sapientia, in essentia, in libertate arbitrij.

Hic considerandum est, vtrū in sua substantia spirituali & sapiētia rationali & libertate arbitrij quæ omnibus inerant, omnes æquales fuerint: vt sit prima consideratio de substantia: secunda de forma: tertia de potestate. Persona quippe substantia est: sapientia forma: arbitrium potestas, & ad substantiam quidem pertinet naturæ subtilitas: ad formam verò intelligentiæ perspicacitas: & ad potestatem rationalis voluntatis habilitas. Illæ ergo essentiæ rationales quæ personę erant, & spiritus erant, naturaq; simplices, & vita immortales, differentem essentiæ tenuitatem, & differentem sapientię perspicacitatem, atque differentem arbitrij libertatem & habilitatem rectè habuisse intelliguntur: sicut in corporibus nonnulla differentia est secundum essentiam ac formam & pondus. Quædam enim alijs meliorem ac digniorem essentiam & formam habent: & alia alijs leuiora atque agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credendum est illas spirituales naturas conuenientes suę puritati & excellentiæ: & in essentia & in forma & in facultate differentias accepisse in exordio suę conditionis: quibus alij inferiores, alij superiores Dei sapientia constituerentur, alijs maiora: alijs minora dona præstantis: vt qui tunc per naturalia bona alios excellebant, ipsi etiam pòst per munera gratię eisdem præessent. Qui enim natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratię muneribus prediti sunt, & dignitate excellentiores alijs constituti. Qui verò natura minus subtiles & sapientia minus perspicaces conditi sunt, minora gratię dona habuerūt, inferioresq; constituti sunt sapientia Dei, cuius moderamine cuncta ordinātis. In ipsa facultate arbitrij differentia animaduertenda est secundum differentem naturę virtutem, & differentem cognitionis & intelligentię vim. Et sicut differens vigor & subtilitas naturę infirmitatem non adducit, minorq; cognitio sapientiæ ignorantiam non ingerit: sic libertas inferior nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit.

Hic dicit quòd differentes erant in illis.

Per similitudinem corporum ita esse ostendit.

QVAE COMMVNIA ET AEQVALIA HABVERUNT angeli.

C Et sicut in prædictis angeli differebant, ita & quedam communia & æqualia habebant, quòd spiritus erant, quòd indissolubiles, & immortales erant, commune omnibus & æquale erat. In subtilitate verò essentię, & intelligentia sapientię, & libertate voluntatis differentes erant. Has distinctiones intelligibiles inuisibilium naturarum ille solus comprehendere potuit & ponderare, qui cuncta fecit in pondere, numero & mensura.

Sapi. 11.o

AN BONI VEL MALI, IVSTI VEL INIVSTI CREATI sint angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & D lapsum.

Illud quoq; inuestigatione dignum videtur, quod etiā à pluribus queri solet, vtrū boni vel mali: iusti vel iniusti creati sint angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum, vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderint.

OPINIO QVORVNDAM DICENTIVM ANGELOS IN malitia creatos, & sine omni mora ruisse. E

Putauerunt enim quidam angelos qui ceciderunt creatos esse malos, & non libero arbitrio in malitiā declinasse, sed in malitia à Deo factos esse, nec aliquam fuisse moram inter creationem & lapsum, sed ab initio apostatasse, alios verò creatos fuisse plenè beatos. Qui opinionem suam muniunt autoritate August. super Genes. ita dicentis, [Non frustra putari potest ab initio temporis diabolū cecidisse, nec cum sanctis angelis pacatum aliquando vixisse & beatum: sed mox apostatasse. Vnde dominus ait, Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, vt intelligamus, quia in veritate non stetit, ex quo creatus est, qui staret si stare voluisset.] Idem in eodem. [Non frustra, inquit, putandum est ab ipso initio temporis vel conditionis suę diabolum cecidisse, & nunquam in veritate

Li. 11. ca. 16 Ioan. 8. f

Libro eodē in fine 19. ca pitis & initio. 20.

Iob.40. Hic textus nō habetur in libr. Iob. iuxta vulgatā editionē, sed secundū 70. interpretes.

stetisse. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio non esse flexum, sed in hac quamuis à Deo putant esse creatum: secundum illud beati Iob, Hoc est, inquit, initium figmenti Dei, quod fecit Deus, vt illudatur ei ab angelis eius. Et propheta ait, Draco iste quem formasti ad illudendum ei. Tanquam primò factus sit malus inuidus & diabolus, nec voluntate depravatus,] His alijsq; testimonijs vtuntur, qui dicunt angelos qui ceciderunt creatos fuisse malos, & sine mora corruisse: eos verò qui perstiterunt, perfectos & beatos fuisse creatos, astruūt autoritate August. qui super Genes. dicit per cœlum significari creaturam spiritualem: quę ab exordio quo facta est & perfecta, & beata est semper.

Psal.103. Lib.1.cap.1.

ALIORVM SENTENTIA PROBABILIS, QVI DICVNT omnes angelos creatos esse bonos: & aliquam morulam fuisse inter creationem & lapsum,

F

Alijs autem videtur omnes angelos creatos esse bonos, & in ipso creationis initio bonos extitisse, id est sine vitio, iustosq; fuisse: id est innocentes, sed non iustos, id est virtutum exercitium habentes. Nondum enim præditi erant virtutibus, quę stantibus adpositæ fuerunt in confirmatione per gratiam, alijs verò per liberum arbitriū superbientibus, & ideo cadentibus. Aliquā etiam fuisse morulā aiunt inter creationē & lapsū ac confirmationē, & in illa breuitate tēporis oēs boni erāt, nō quidē per vsum liberi arbitrij, sed per creationis beneficiū: & tales erāt qui stare poterant, id est nō cadere per bona creationis, & cadere per liberum arbitrium. Poterant enim peccare & non peccare: sed non poterant proficere ad meritū vitę, nisi gratia superadderetur, quæ addita est quibusdā in confirmatione. Et ad hoc confirmandum vtuntur testimonio Augustini, qui super Genes. dicit angelicam naturam primò informiter creatam, & cœlum dictam, postea formatam, & lucem appellatam, quando ad creatorem est conuersa perfecta dilectione ei inhærēs. vnde prius dictum est, In principio creauit deus cœlum & terram: & postea subditum, Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux: quia in primo agitur de creatione spiritualis naturæ informis: postea de formatione eiusdem. Ratio quoque obuiat illis, qui dicunt angelos creatos fuisse malos. Non enim potuit creator optimus autor mali esse: & ideo totum bonum erat quod ex ipso illis erat: & totum bonum erat quoniam ex ipso totum erat. Hoc modo probatur, quòd boni erant omnes angeli, quando primò facti sunt, sed ea bonitate, quam natura incipiens acceperat.

Prouer.16.c & 29.d

Lib.11.cap.1. 3.4. & 6.

Gene.1.a

Ratione idē astruit.

PROBATIONEM AVGVSTINI CONTRA ILLOS INDUCIT, qui dicunt angelos factos malos. Verba etiam Iob determinat, quæ illi pro se inducebant:

G

Ideoque August. exterminans opinionem eorum qui angelos creatos fuisse malos putant autoritate & ratione probat bonos fuisse creatos & verba præmissa beati Iob, quæ illi pro se inducebant: quomodo sint intelligenda aperit dicēs super Genes. [Omnia, inquit, fecit Deus valde bona. Naturam ergo angelorum bonam fecit. Et quia iniustum est, vt nullo merito hoc in aliquo quod creauit Deus damnet, non naturam, sed voluntatem malam puniendam esse credendum est.] [nec eius naturam significatam esse cùm dicitur, hoc est initium figmenti Dei, &c. Sed corpus aēreum quod tali voluntati aptauit Deus: vel ipsam ordinationem Dei, in qua eum inuitum etiam fecit vtilem bonis: vel ipsius angeli facturam: quia etsi præsciret Deus voluntate malum futurum, fecit tamen eum prouidens quanta de illo sua bonitate esset facturus. Figmentum ergo Dei dicitur: quia cùm sciret eum Deus voluntate malum futurum vt bonis noceret, creauit tamen illum, vt de illo bonis prodesset, hoc autem fecit vt illudatur ei. Illuditur enim ei, cùm sanctis proficit tentatio eius. Sicut & mali homines quos Deus malos futuros præuidens creauit, tamen ad sanctorum vtilitatem,

Li. 11. de Genesi ad literā cap. 21. Gene 1.

Cap 22. eiusdem libri. Iob.40.c

tatem, illuduntur, cùm præstatur sanctis eorum tentatione profectus. Sed ipse est initium, quia præcedit antiquitate & principatu malitię. Hæc autem illusio fit angelis malis, & hominibus malis, per angelos sanctos, quibus subdit angelos & homines malos, vt non quantū nituntur sed quantū sinūtur possint nocere.] Ecce apertè ostendit qualiter prædicta verba Iob intelligenda sint: & angelicam naturam bonam creatam esse asserit.

Apocal.12.b

QVOMODO INTELLIGENDA SINT VERBA PRAEMISSA domini differit, euidenter tradens angelos esse creatos bonos: & post creationem cecidisse.

H

Deinde qualiter verba domini quę suprà posuit accipienda sint August. aperit. vbi etiam sua quæ prædixit verba determinat, euidenter docens angelos bonos fuisse creatos, & post creationem interpositā aliquā morulā cecidisse, ita inquiens, [Quòd putatur diabolus nunquam in veritate stetisse, nunquam beatam vitam duxisse, sed ab initio cecidisse: non sic accipiendum est, vt malus à bono Deo creatus esse putetur, alioqui non ab initio cecidisse diceretur. Non enim cecidit, si talis, scilicet malus, factus est, à quo enim caderet? Factus ergo prius stetim à veritate se auertit propria potestate delectatus, beatęque vitæ dulcedinem non gustauit: quam non vtique acceptam fastidiuit, sed nolendo accipere amisit. Sui ergo casus præscius esse non potuit: quia sapientia fructus est pietatis. Continuò autem vt factus est, cecidit: non ab eo quod accepit, sed ab eo quod acciperet, si Deo subdi voluisset.] Ecce hic apertè declarat angelos bonos creatos fuisse, & post creationem cecidisse: & fuit ibi aliqua morula licet breuissima. Quod Origenes confirmat super Ezech. dicēs, Serpēs hostis cōtrarius veritati, nō tamē à principio, nec statim supra pectus & ventrē suū ambulauit: sicut Adā & Eua nō statim peccauerunt: ira & serpens aliquādo fuit nō serpēs cùm in paradiso delitiarū moraretur: deus enim malitiā non fecit. Ecce apertè dicit post creationem interpositā morulā cecidisse. Ideoque illa verba sic accipienda videntur, Homicida erat ab initio vel mendax, id est statim post initium quando sibi æqualitatem Dei promisit, & seipsum occidit, qui homo dicitur in Euangelio, Nec in veritate stetit: quia in ea non fuit, sed ab initio temporis id est statim post initium temporis apostatauit. Potest etiā & sic accipi illud, [Ab initio homicida fuit vel mendax, id est ex quo homo fuit conditus, quē per inuidiam in mortem præcipitauit & fallaciter seduxit.] Ex prædictis ergo liquet angelos bonos omnes esse creatos, & post creationem quosdam cecidisse à bono, quod habuissent si perstitissent.

Ex cap. Ioan.8.f Litera e. Aug.lib.11. de gener. ad liter.cap.23.

Gene.3.c. Tomo.2.homil. 1. circa illud Ezc.1. vidi quasi speciem electri. Ioan.8.f Esaiæ.14.d Matth.13.d Inimicus homo superseminauit, etc Aug.homil. 42. sup Ioā. Sapi.2.d.

QVOD TRIPLEX FVIT SAPIENTIA IN ANGELIS ante casum vel confirmationem.

I

Hic inquiri solet quam sapientiam habuerunt ante casum vel confirmationē? Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua sciebāt quòd facti erant, & à quo facti erāt, & cum quo facti erant: & habebant aliquam boni & mali notitiam, intelligentes quid appetendum vel respuendum illis foret.

AN ALIQVAM DEI HABVERINT DILECTIONEM vel sui inuicem.

K

Solet etiam quæri, vtrùm aliquam dei vel sui dilectionem inuicem habuerint. Ad quod dici potest, quòd naturalem dilectionem habebant, vt memoriam, intellectum, & ingenium, qua Deum & se aliquatenus diligebant: per quam tamen non merebantur.

AN PERFECTOS ET BEATOS CREAuit deus angelos, an miseros & imperfectos.

A DISTINCTIO IIII.

POST hæc videndum est, vtrùm perfectos & beatos creauit Deus angelos, an miseros & imperfectos. Ad quod dici potest, quòd nec in beatitudine, nec in miseria creati sunt. Miseri enim ante peccatum esse nõ potuerunt: quia ex peccato miseria est. Nam si nõ fuisset peccatum, nulla esset miseria. Beati quoque nunquam fuerunt illi qui ceciderunt, quia sui euentus ignari fuerunt, id est peccati & supplicij futuri. Si enim lapsum suum præsciuerunt, aut vitare voluerunt, sed non potuerunt, & ita erant miseri: aut potuerunt, sed noluerunt, & ita erant stulti & maligni. Ideoque dicimus, quia non erant præscij euẽtus sui: nec eis data est cognitio eorum quæ futura erant super eos. Boni verò & qui perstiterunt, fortè suæ beatitudinis præscij fuerunt. Vnde Augustinus super Gen. Quomodo, inquit, beatus inter angelos fuit, qui futuri peccati atque supplicij præscius non fuit? Queritur autem cur non fuerit? Fortè hoc Deus reuelare Diabolo noluit, quid facturus vel passurus esset: cæteris verò reuelare voluit quòd in veritate mansuri essent. His verbis videtur Augustinus significare quòd angeli qui corruerunt, non fuerunt præscij sui casus, ideoque beati non fuerunt. Et quòd angeli qui perstiterunt, beatitudinem sibi affuturam præsciuerunt, atque de ea certi in spe extiterunt, vnde quodammodo iam beati erant. Et reuera si ita fuisset, posset illos dici aliquo modo fuisse beatos: alios verò nõ, qui nesciuerunt euentum suum.

Proue. 14. d Quòd nõ fuerunt mali angeli præscij futuri boni.

Lib. 11. ca. 17

QVOD OPINANDO AVGVST. HOC DIXIT NON AS-

B serendo, scilicet quòd angeli qui perstiterunt præscij fuerunt futuri sui boni.

Sed hoc magis opinando & quærendo dicit Augustinus, quàm asserendo. Vnde & huic opinioni opponens consequenter subdit, Sed quare discernebantur illi à cæteris? vt Deus istis quæ ad ipsos pertinerent non reuelaret, aliis verò reuelaret, cùm non prius sit ipse vltor quàm aliquis peccator: non enim damnat ipse innocentes. Hic videtur innuere, quòd nec peccaturis futurum malum, nec permansuris futurum bonum reuelauerit. Ideoque nec illi qui ceciderunt vnquam, nec illi qui perstiterunt vsque ad consummationem beati fuerunt: quia beati nõ poterant esse, si de beatitudine certi non erant, vel si damnationis incerti erant. Vnde Augusti. in eodem, [Dicere, inquit, de angelis quòd in suo genere beati esse possent damnationis vel salutis incerti: quibus nec spes esset quòd mutandi essent in melius, nimia præsumptio est.] [Quomodo enim beati esse possunt, quibus est incerta sua beatitudo?]

Libro & ca. eisdem.

Augu. sup Gene. lib. 11. cap. 19. Cap. 17.

SVMMAM COLLIGIT PRAEDICTORVM, CONFIR-

C mans omnes angelos ante confirmationem vel lapsum nõ fuisse beatos, nisi quis per beatitudinem: accipiat illum statum innocentiæ in quo fuerunt ante casum

Ex prædictis consequitur quòd angeli qui corruerunt, nunquam beati fuerunt, nisi beatitudinem aliquis accipiat illum statum innocentiæ in quo fuerunt ante peccatum. Illi verò qui perstiterunt, aut suam beatitudinem futuram Deo reuelante præscierunt, & ita spei certitudine aliquo modo beati fuerunt: vel incerti extiterunt suæ beatitudinis, & ita aliter beati non fuerunt quàm reliqui qui ceciderunt. Mihi autem quod posterius dictum est probabilius videtur.

Vide Augu. li. 11. de ciuitate dei c. 13

RESPON-

RESPONSIO AD ID QVOD QVAEREBATVR AN AN-

D geli essent creati perfecti aut imperfecti. & dicitur quòd perfecti fuerũt secundũ aliquid: & imperfecti secundum aliquid.

Ad hoc autem quod quærebatur, Vtrùm perfecti vel imperfecti fuerint creati dici potest, quia quodammodo perfecti fuerunt, & quodam alio modo imperfecti. Non enim vno modo aliquid dicitur perfectum, sed pluribus.

QVOD TRIBVS MODIS DICITVR PERFECTVM, SE-

E cundũ tempus, secundũ naturam, & vniuersaliter perfectum.

Dicitur namq; perfectum tribus modis. est enim perfectum secundum tempus, & perfectum secundum naturam, & est vniuersaliter perfectum. Secundum tempus perfectum est quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit secundum tempus haberi, & hoc modo angeli erant perfecti ante confirmationem vel lapsum. Secundum naturam perfectum est quod habet quicquid debitum est, vel expedit naturæ suæ ad glorificationem, & hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationem, & erunt sancti post resurrectionem. Vniuersaliter & summè perfectum est, cui nihil vnquam deest, & à quo vniuersa proueniunt bona, quod est solius Dei. Prima ergo perfectio est naturæ conditæ, secunda naturę glorificatę: tertia naturę increatæ.

PRAEDICTA BREVITER TANGIT, ADDENS QVA-

F les fuerunt angeli in conuersione & auersione.

Quales fuerint angeli in creatione ostensum est, boni scilicet & non mali: iusti, id est, innocentes, & perfecti quodammodo: alio verò modo imperfecti. Beati verò non fuerunt vsque ad confirmationem, nisi beatitudo accipiatur vt iam dictum est, ille status innocentiæ & bonitatis, in quo conditi sunt.

Dist. 5. lit. d.

DE CONVERSIONE ET CONFIRMATIone stantium, & auersione, & lapsu cadentium.

A DISTINCTIO V.

POST hæc consideratio adducit inquirere, quales effecti sint dum diuiderentur auersione & conuersione. Post creationem namque mox quidam conuersi sunt ad creatorem suum, quidam auersi. Conuerti ad Deum, fuit ei charitate adhærere: auerti, odio habere, vel inuidere. Inuidiæ namque mater est superbia: qua voluerunt se parificare Deo. In conuersis quasi in speculo relucere cœpit Dei sapientia, qua illuminati sunt, auersi verò excæcati sunt. Et illi quidem conuersi sunt & illuminati à Deo gratia apposita. Isti verò sunt excæcati, non immissione malitiæ, sed desertione gratiæ, à qua deserti sunt: non ita quòd prius data subtraheretur, sed quia nunquam est apposita vt conuerterentur. Hæc est ergo conuersio & auersio, qua diuisi sunt qui natura boni erant: vt sint alij supra illud bonum per iustitiam boni, alij illo corrupto per culpam mali. Conuersio iustos fecit, & auersio iniustos. Vtraque fuit voluntatis, & voluntas vtriusque libertatis.

Quales facti sunt angeli auersione & conuersione cadentium.

Esa. 14. d

DE LIBERO ARBITRIO BREVITER TANGIT, DO-

B cens quid sit.

Habebant enim omnes liberũ arbitrium, quod est, libera potestas, & habilitas voluntatis rationalis. Poterant enim voluntate eligere quod libet, & ratione iudicare, id est, discernere, in quibus constat liberũ arbitrium, nec creati sunt volentes auerti vel cõuerti, sed habiles ad volẽdum hoc vel illud, & post creationẽ spõtanea voluntate alij eligerũt malũ, alij bonũ, & ita discreuit Deus lucẽ à tenebris, sicut dicit scriptura, i. bonos angelos à malis, & lucẽ appellauit diem, noctẽ verò tenebras, quia bonos angelos gratia sua illuminauit, malos verò excęcauit.

Genes. 1. a

POST

POST CREATIONEM ALIQVID DATVM EST STAN-
tibus, per quod conuerterentur, nec merito aliquo, sed gra-
C tia cooperante.

Si autem quæritur, Vtrùm post creationem cõuersis aliquid collatum sit per quod conuerterentur, id est, diligerent Deum? Dicimus quia est eis collata gratia cooperans, sine qua non potest proficere rationalis creatura ad meritum vitæ. Cadere enim potest per se, sed proficere non potest sine gratia adiuuante. *Osea 13.c*

QVA GRATIA INDIGEBAT ANGELVS, ET QVA
D non.

Quæ sit gratia operans, & quæ cooperans. Non indigebat angelus gratia per quam iustificaretur, quia malus non erat, sed qua ad diligendum Deum perfectè & obediendum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur qua iustificatur impius, id est, de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans verò gratia, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & Deum præ omnibus diligendum, & operandum bonum, & ad perseuerandum in bono, & huiusmodi, de quibus postea plenius. Data est ergo angelis qui perstiterunt cooperans gratia, per quam conuersi sunt vt Deum perfectè diligerẽt. Conuersi ergo sunt à bono quod habebãt non perdito ad maius bonum, quod non habebant, & facta est ista conuersio per gratiam cooperantem libero arbitrio, quæ gratia aliis qui ceciderunt apposita non fuit. *Dist. 26. & 29.*

E AN SIT IMPVTANDVM ILLIS QVI AVERSI SVNT.

Ideoq; à quibusdam dici solet, non esse imputandum illis qui auersi sunt, & non conuersi, quia sine gratia conuerti non poterãt, sed illa non est eis data, nec culpa illorũ fuit quòd non est data, quia in eis nulla culpa adhuc præcesserat. Ad quod dici potest, quoniam quibus apposita est ipsa gratia nõ fuit ex meritis eorum, alioquin iam non esset gratia, si ex merito, quod esset ante gratiã, daretur. *Rom. 11.a*

QVA CVLPA GRATIA NON EST DATA EIS
F qui ceciderunt.

Quòd verò aliis non est data, culpa eorum fuit, quia cùm stare possent, noluerunt, quousque gratia apponeretur, sicut alij perstiterunt, donec illis cadentibus per superbiam eis gratia apposita est. Apertè ergo cadentium culpa in hoc deprehendi potest, quia licet sine gratia nequirẽt proficere, quam nondum acceperant, per id tamen quod eis collatum erat in creatione poterant non cadere, id est, stare, quia nihil erat quod ad casum eos compelleret, sed sua spontanea voluntate declinauerunt, quod si non fecissent, quod datum est aliis, vtique daretur & istis.

QVOD ANGELI IN IPSA CONFIRMATIONE BEA-
ti fuerũt, sed vtrùm eam meruerint per gratiam tunc sibi da-
G tam, ambiguum est. de hoc enim diuersi diuersa sentiunt.

Hîc queri solet, Vtrùm in ipsa confirmatione beati fuerint angeli: & an ipsam beatitudinem aliquo modo meruerint. Quòd in ipsa confirmatione beati fuerint, plures contestantur autoritates, & ideo pro constanti habẽdum est. Vtrùm verò per gratiam tunc sibi datam ipsam beatitudinẽ meruerint, ambiguum est. Quibusdam enim placet quòd eam meruerint per gratiam quam in cõfirmatione perceperunt, simulq; in eis meritum & præmium fuisse dicunt: nec meritum præcessisse præmium tempore sed causa. Aliis autem videtur, quòd beatitudinem, quam receperunt in confirmatione per gratiam, tunc appositam non meruerint, dicentes tunc non fuisse eis collatam gratiam ad merendum, sed ad beatè viuendum: nec tunc eis datum esse bonum quo mererentur, sed quo fœliciter fruerentur. Quòd autem tunc in præmium acceperunt, per obsequia nobis exhibita, ex Dei obedientia & reuerentia mereri dicunt, & ita præmium præcessit merita, & hoc mihi magis placere fateor.

QVOD

QVOD DE MAIORIBVS ET MINORIBVS QVI-
dam ceciderunt, inter quos vnus fuit celsior, scilicet, Lucifer.

A DISTINCTIO VI.

De ruina quæ cõsecuta est malorũ angelorũ auersionem. PRAETEREA sciri oportet, quoniam sicut de maioribus & minoribus quidam perstiterunt, ita de vtroque gradu quidam corruerunt. inter quos vnus fuit omnibus aliis cadentibus excellẽtior, nec inter stantes aliquis eo fuit dignior, sicut testimoniis autoritatũ monstratur. Ait enim Iob, Ipse principium viarum Dei. Et in Ezechiele legitur, Tu signaculum similitudinis, plenus scientia & perfectione, decorus in delitiis paradisi Dei fuisti. Quod Gregorius exponens ait, Quanto in eo subtilior est natura, eo plenius in illo imago Dei insinuatur impressa. Item in Ezechiele legitur, Omnis lapis preciosus operimentum eius, id est, omnis angelus quasi operimentum eius erat, quia, vt dicit Gregorius, In aliorũ cõparatione cæteris clarior fuit. vnde vocatus est Lucifer, sicut testatur Esaias, Quomodo, inquit, cecidisti Lucifer, qui manè oriebaris, &c. qui non vnus ordo, sed vnus spiritus accipiendus est, qui, teste Isidoro, [postquam creatus est, eminentiam naturę & profunditatem scientiæ suæ perpendens, in suum creatorem superbiuit intantùm, quòd etiam Deo se æquare voluit,] vt in Esaia dicitur, In cœlum ascendam super astra cœli, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo, Similis quidem Deo esse voluit, non per imitationem, sed per æqualitatem potentiæ. *Iob. 40. e Ezec. 28. e Moral li. 32 cap. 24. & 25. hom. 34. euãg. super 15. cap. Lucæ. Esa. 14. c Isidor. de summo bono. lib. 1. ca. 12. vbi etiã præallegata verba habẽtur.*

VNDE ET QVO DEIECTVS FVERIT MERITO
B suæ superbiæ.

Et tantæ superbiæ merito de cœlo, id est, de empyreo, in quo cum aliis fuerat, deiectus est in istum caliginosum aẽrem cum omnibus suę prauitatis consortibus. Nam, vt Ioannes ait in Apocal. Draco de cœlo cadens secum traxit tertiam partem stellarum: quia Lucifer ille aliis maior non solus cecidit, sed cum eo alij multi, qui ei in malitia consenserunt, eosque cadentes huius caliginosi aẽris habitaculum recepit. Et hoc ad nostram probationem factum est, vt sit nobis exercitationis causa. vnde Apostolus, Colluctatio est nobis aduersus principes & potestates mundi huius, & aduersus rectores harum tenebrarum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus: quia dæmones, qui sunt spirituales & nequam, in hoc turbulento aẽre nobis propinquo, quod cœlum appellatur, habitant. Vnde & diabolus princeps aẽris dicitur. *Apoc. 12. a Eph. 6. b Ioan. 14. d Aliàs mũdi Ephes. 2. a.*

QVOD NON EST CONCESSVM EIS HABITARE
C in cœlo vel in terra.

Non enim est eis concessum habitare in cœlo, quia clarus locus est & amœnus: nec in terra nobiscum, ne homines nimis infestarent. [Sed iuxta Apostoli Petri doctrinam in epistola canonica traditam, in aẽre isto caliginoso, qui eis quasi carcer vsque ad tempus iudicij deputatus est:] tunc autem detrudentur in baratrum inferni. secundum illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. *Aug. lib. de Gen. ad literam, cap. 26 2. Pet. 2. b & Iudæ 1. b Matth. 25. d*

QVOD DAEMONES ALII ALIIS PRAESVNT, ET HA-
D bent etiam alias prælationes.

Et sicut inter bonos angelos alij aliis præsunt, ita & inter malos alij aliis prælati sunt, & alij aliis subiecti, quamdiu durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præsunt. Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio, vt docet Apostolus. Habent quoque secundum modum scientiæ maioris vel minoris, prælationes alias maiores vel minores. Quidam enim vni prouinciæ, alij vni homini, aliqui etiam vni vitio præsunt. Vnde dicitur spiritus superbiæ, spiritus luxuriæ, & huiusmodi: quia de illo vitio maximè potest homines *1. Co. 15. d Dan. 10. c*

mines tentare, à quo denominatur. Inde etiam est, quòd nomine dæmonis diuitiæ vocantur, scilicet, Mammona. Est enim Mammon nomen dæmonis: quo nomine vocantur diuitiæ secundum Syram linguam. Hoc autem non ideo est, quòd diabolus in potestate habeat dare vel auferre diuitias cui velit: sed quia eis vtitur ad hominum tentationem & deceptionem. *Matth. 6. c.*

AN OMNES DAEMONES SINT IN HOC AERE CALIGINOSO, an aliqui sint in inferno.

E

Solet aũt quæri, Vtrùm oẽs in isto aẽre caliginoso sint, an aliqui iam sint in inferno? Quôd in inferno quotidie descendãt aliqui dæmonũ, verisimile est, quia animas illuc cruciandas deducunt: & quòd illic aliqui semper sint, alternatis sortè vicibus, non procul est à vero, qui illic animas detinẽt atq; cruciant. Quòd aũt animæ malorũ illuc descendant, atq; illic puniantur, ex eo constat, quòd Christus ad inferos descendit, vt iustos, qui ibi tenebantur, educeret. Si enim iusti illuc descendebant, multo magis iniusti: & sicut tradidit autoritas, cùm iustos eduxit, iniquos ibi reliquit. Momordit enim infernum, non absorbuit. *Zach. 9. Oseæ 13. d*

QVIDAM PVTANT LVCIFERVM ESSE IN INFERNO religatum, ex quo tentauit Christum, & victus fuit: quem

F

dicunt primum hominem tentasse, & vicisse.

De Lucifero autem quidam opinantur, quòd ibi religatus sit, & ad nos tentandos nunc accessum non habeat: quia in Apocalypsi legitur. Cùm consummati fuerint mille anni, soluetur Sathanas de carcere suo, & exiet, & seducet gentes: quod erit nouissimo tempore Antichristi: quando erit tanta tribulatio, vt etiam, si fieri potest, moueantur electi. Quem ibi religatum dicunt ab eo tempore quo tẽtauit Christum in deserto, vel in passione, & victus fuit ab eo. Ipsum putant primum hominem tentasse, & vicisse: & secundò Deum, sed ab eo victum esse, & ideo in inferno religatum. Alij autem putant ex quo cecidit pro peccati sui magnitudine illuc fuisse demersum. *Apoc. 20. c. Matth. 24. a. Matth. 4. a.*

QVOD LVCIFER NON HABET POTESTATEM

G

quam habebit in tempore Antichristi.

Sed siue in infernum demersus sit, siue non, credibile est eum non habere potestatẽ accedendi ad nos, quam habebit in tempore Antichristi: in quo fraudulenter ac violenter operabitur. & ideo fortè dicitur tunc soluendus, quia tunc dabitur ei potestas à Deo tentandi homines, quam modò non habet. *Apoc. 20. a.*

QVOD DAEMONES SEMEL VICTI A SANCTIS,

H

non accedunt amplius ad alios.

Aliis quoque qui à sanctis iustè & pudicè viuentibus vincuntur, potestas alios tentandi videtur adimi. Vnde Origenes, Puto, inquit, sanè quia sancti repugnantes aduersus istos incentores, & vincentes, minuant exercitum dæmonum, & velut quàm plurimos eorum interimant: nec vltrà fas sit illi spiritui, qui ab aliquo sancto castè & pudicè viuendo victus est, impugnare iterum alium hominem. Hoc autem putant quidam intelligendum tantùm de illo vitio in quo superatus est: vt si de superbia aliquem virum sanctum tentat, & vincitur, vlterius non liceat in illum vel alium de superbia tentare. *Tomo. 1. homil. 15. ad librum Iosue. Cap. eiusdẽ.*

QVOD BONI ANGELI A DEO SVNT CONFIRMATI PER GRATIAM, VT PECCARE NON POSSINT: & MALI ITA OBDURATI IN MALO, VT BENE VIVERE NEQUEANT.

A

DISTINCTIO VII.

Quales fuerint angeli cõfirmati.

SVPRA dictum est, quòd angeli qui perstiterunt, per gratiam cõfirmati sunt; & qui ceciderunt, à gratia Dei deserti sunt. Et boni quidem intantum confirmati

firmati sunt per gratiam, quòd peccare nequeunt. Mali verò per malitiam adeò sunt obstinati quòd bonam voluntatem habere, siue bene velle non valent, etsi bonum sit quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri quod deus vult fieri, & vtique illud bonum est & iustum fieri: nec tamen bona voluntate illud volunt. *tione & obstimatione. Dist. 5. lit. a.*

QVOD VTRIQVE LIBERVM ARBITRIVM HABENT,

B

nec tamen ad vtrunque flecti possunt.

Sed cùm nec boni peccare possint, nec mali bene velle, vel bene operari, videtur quòd iam non habeant liberum arbitrium: quia in vtranque partem flecti non possunt, cùm liberum arbitrium ad vtrunque se habeat. Vnde Hieron. in tractatu de prodigo filio dicit, Solus deus est in quem peccatum cadere non potest: cætera cùm sint liberi arbitrij in vtranque partem flecti possunt. Hic videtur dicere quòd omnis creatura in libero arbitrio constituta flecti potest ad bonum & ad malum. Quod si est, ergo & boni angeli & mali ad vtrunque flecti possunt: ergo & boni possunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, Quia boni tanta gratia confirmati sunt vt nequeant fieri mali: & mali in malitia adeò obdurati sunt, vt non valeant fieri boni: & tamen vtrique habent liberum arbitrium: quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed propria ac spõtanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, & malum respũunt: & mali similiter spontanea voluntate à gratia destituti, bonum vitant, & malum sequuntur: & mali habent liberum arbitrium, sed depressum atque corruptum, quod surgere ad bonum non valet. *Lucæ 15 d. In tomo 5. Ad Damasum papã in fine tractat⁹ de filio prodigo.*

QVOD BONI POST CONFIRMATIONEM LIBERIVS

C

arbitrium habent quàm antè.

Boni verò arbitrium habent multò liberius post confirmationem quàm ante. Vt enim Aug. tradidit in Ench. [Non ideo carent libero arbitrio quia malè velle non possunt: multò quippe liberius est arbitrium quod non potest seruire peccato. Neque culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, quia beati esse sic volunt vt esse miseri non solùm nolint, sed nec prorsus velle possint.] Non possunt itaque boni angeli velle malum, vel velle esse miseri, neque hoc habent ex natura, sed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ nãque confirmationem potuere peccare angeli: & quidam etiam peccauerunt, & dæmones facti sunt. Vnde Aug. in libro contra Maximinum, [Creaturarum natura cœlestium mori potuit, quia peccare potuit, Nam angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt: quorum diabolus est princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicũq; creaturæ rationali præstatur vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed dei gratiæ. Ideoque solus deus est, qui nõ gratia cuiusquam, sed natura sua non potuit nec potest, nec poterit peccare.] Ecce hic insinuatur quòd angeli ante confirmationem peccare potuerunt, sed post confirmationem non possunt. Quòd potuerũt fuit eis ex libero arbitrio, quod est eis naturale: quòd verò modò non possunt peccare, non est eis ex natura, id est libero arbitrio, sed ex gratia, ex qua gratia etiam est vt ipsum liberum arbitrium iam non possit peccato seruire. *Cap. 103. Lib. 3. ca. 12. tomo 6. Iob. 41. d.*

QVOD POST CONFIRMATIONEM ANGELI NON POSsunt ex natura peccare sicut antè: non quòd debilitatum sit eorum

D

liberum arbitrium sed confirmatum.

Quòd boni angeli post cõfirmationẽ nõ possit peccare, est ex gratia nõ natura.

Non ergo post confirmationem angeli de natura sicut antè peccare potuerunt: non quòd liberum arbitrium eorum debilitatum sit per gratiam: sed ita potius confirmatum, vt iam per illud non possit bonus angelus peccare: quod vtiq; non est ex libero arbitrio, sed ex gratia dei. Quod ergo Hiero. ait,] Cætera cũ sint liberi arbitrij possunt flecti in vtrãq; partem:]accipi oportet se cun-

Aperte quomodo prædicta verba Hier. sint intelligenda. Li.1. de summo bono.1. cap.12.

dum ſtatum in quo creata ſunt. Talis enim & homo & angelus creatus eſt, qui ad vtrunq; flecti poterat: ſed poſtea boni angeli ita per gratiam ſunt confirmati, vt peccare non poſſint: & mali ita in vitio obdurati, vt bene viuere nequeant. Similiter etiam illud Iſid. intelligendum eſt, [Angeli mutabiles ſunt natura, immutabiles ſunt gratia:] quia ex natura in primordio ſuæ conditionis mutari potuerunt ad bonũ ſiue ad malũ: ſed pòſt per gratiã ita bono addicti ſunt, vt inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura.

QVOD ANGELI MALI VIVACEM SENSVM NON PERdiderunt, & quibus modis ſciant.

Li.1. de ſummo bono. 1. cap.12. Li.2. ſuper Gen. cap.17. in fine.

Et licet mali angeli ita per malitiam ſint obdurati, viuaci tamẽ ſenſu nõ ſunt penitus priuati. Nam vt tradit Iſidorus, triplici acumine ſcientiæ vigent dæmones: ſcilicet ſubtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione ſupernorum ſpirituũ. De hoc etiam Aug. ait, [Spiritus mali quædam vera de temporalibus rebus noſcere permittuntur: partim ſubtilitate ſenſus, partim experientia temporum callidiores propter tam magnam longitudinem vitæ: partim ſanctis angelis quod ipſi ab omnipotẽti deo diſcunt iuſſu eius ſibi reuelantibus. Aliquando ijdem nefandi ſpiritus & quæ facturi ſunt velut diuinando prædicunt.]

QVOD MAGICAE ARTES VIRTVTE ET SCIENTIA DIAboli valent: quæ virtus & ſcientia eſt ei data à Deo, vel ad fallendum malos, vel ad monendum, vel exercendum bonos.

Capite.7.

Quorum ſcientia atq; virtute etiam magicæ artes exercentur, quibus tamen non tam ſcientia quàm poteſtas à Deo data eſt, vel ad fallendum fallaces, vel ad admonendum fideles, vel ad exercendam probandamq; iuſtorum patientiam. Vnde Aug. in lib.3. de trin. [Video, inquit, infirmę cogitationi quid poſsit occurrere: cur ſcilicet iſta miracula etiam magicis artibus fiant. Nam & magi Pharaonis ſerpentes fecerunt, & alia. Sed illud eſt amplius admirandum, quomodo ma-

Exodi.7.b. & 8.a.

gorum potentia, quæ ſerpentes facere potuit, vbi ad muſcas minutiſsimas, ſcilicet cinifes ventum eſt, omnino defecit, qua tertia plaga Ægyptus cædebatur.

Ibidem.

Ibi certè defecerunt magi dicentes, Digitus Dei eſt hic. Vnde intelligi datur, nec ipſos quidem tranſgreſſores angelos, & aẽreas poteſtates in imam iſtam caliginẽ tanquam in ſui generis carcerem ab illius ſublimis æthereæ puritatis habitatione detruſos, per quos magicæ artes poſſunt quicquid poſſunt aliquid valere, niſi data deſuper poteſtate. Datur autem vel ad fallendum fallaces, ſicut in Ægyptios, & in ipſos etiam Magos data eſt, vt in eorum ſpirituũ operatione viderentur admirandi, à quibus fiebant, à Dei veritate damnandi: vel ad admonendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno deſiderent, propter quod etiam nobis in ſcriptura ſunt prodita: vel ad exercendam, probandam, manifeſtãdãq; iuſtorum patientiam.]

QVOD TRANSGRESSORIBVS ANGELIS NON SERVIT ad nutum materia rerum viſibilium.

Li.eod.ca.8.

[Nec ideo putandum eſt iſtis trãſgreſſoribus angelis ad nutum ſeruire ſiane viſibilium rerum materiam: ſed Deo potius, à quo hæc poteſtas datur, quantum incommutabilis iudicat.

QVOD NON SVNT CREATORES, LICET PER EOS MAGIranas & alia fecerint: ſed ſolus Deus.

De ſeminib. omnium corporũ, quorũ creator ipſe ſolus creator eſt.

Nec ſanè creatores illi mali angeli dicendi ſunt, quia per illos magi ranas & ſerpentes fecerunt: non enim ipſi eas creauerunt. Omnium quippe rerum quæ corporaliter viſibiliterq; naſcuntur, occulta quædam ſemina in corporeis mundi huius elementis latent: quæ deus originaliter eis indidit. Ipſe ergo creator eſt omnium rerum, qui creator eſt inuiſibilium ſeminum: quia quæcunque naſcendo ad oculos noſtros exeunt, ex occultis ſeminibus accipiũt progrediendi primordia

mordia & incrementa debitæ magnitudinis, diſtinctionesq; formarũ ab originalibus tanquam regulis ſumunt.

SICVT PARENTES NON DICVNTVR CREATORES FIliorum, nec agricolæ frugum: ita nec boni angeli nec mali, etſi per eorum miniſterium fiant creaturæ.

Lib.2. cap. eiſdem.

Sicut ergo nec parentes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugum, quamuis eorum extrinſecus adhibitis motibus ad iſta creanda Dei virtus interius operetur: ita non ſolùm malos, ſed nec bonos angelos fas eſt putare creatores, ſi pro ſubtilitate ſui ſenſus & corporis ſemina iſtarum rerum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter ſpargunt: atq; ita & gignendarum rerum & accelerandorum incrementorũ præbent occaſiones. Sed nec boni hæc, niſi quantum Deꝰ iubet, nec mali hęc iniuſtè faciunt, niſi quantum iuſtè ipſe permittit. Nam iniqui malitia voluntatem ſuam habent iniuſtam: poteſtatem autẽ non niſi iuſtè accipiunt, ſiue ad ſuã pœnã, ſiue ad aliorum: vel pœnam malorum, vel laudem bonorum.

Iniquus habet à ſeruitũte malã: à Deo verò poteſtatẽ iuſtè accepit.

SICVT IVSTIFICATIONEM MENTIS, ITA CREATIOnem rerum ſolus deus operatur: licet creatura extrinſecus ſeruiat.

Lib.3.ca.8.

Sicut ergo mentem noſtram iuſtificando formare non poteſt niſi Deus, prędicare autẽ extrinſecus euangelium etiam homines poſſunt, non ſolũ boni per veritatem, ſed etiam mali per occaſionem, ita creationem rerum viſibiliũ deus interius operatur. Exteriores autem operationes atq; contemperationes ſiue occaſiones ab angelis tam bonis quàm malis, vel etiam ab hominibus adhibentur.] [Sed hæc ab hominibus tanto difficilius adhibentur, quantum eis deſunt ſenſuum ſubtilitates, & corporũ mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuſcunq; angelis vicinas cauſas ab elementis contrahere quanto facilius eſt, tanto mirabiliores in huiuſmodi operibus eorum exiſtunt celeritates: ſed non eſt creator, niſi qui principaliter iſta format: nec quiſquam hoc poteſt, niſi vnus creator Deus. Aliud eſt enim ex intimo ac ſummo cauſarum cardine condere ac adminiſtrare creaturam: quod facit ſolus creator Deus. Aliud autẽ pro diſtributis ab illo viribus ac facultatibus aliquam operationem forinſecus admouere: vt tunc vel tunc, ſic vel ſic, exeat quod creatur. Iſta quippe originaliter & primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata ſunt: ſed acceptis oportunitatibus poſtea prodeunt.]

Ca.9.ei uſdẽ

In principio eiuſdem ca.

QVOD ANGELI MALI MVLTA POSSVNT PER NATVRAE vigorem, quæ non poſſunt propter dei vel bonorum angelorum prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur.

Ca.9.ĩ med. Quare non potuerũt producere cinifes qui ranas & ſerpẽtes fecerũt. Exodi.8.c.

Illud quoque ſciendum eſt, quòd angeli mali quædã poſſunt per naturæ ſubtilitatem, quæ tamen non poſſunt propter Dei vel bonorum angelorum prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur illa facere à Deo vel ab angelis bonis: poſſent vtiq; feciſſe cinifes, qui ranas ſerpentesque fecerunt. Quędam verò nõ poſſunt facere, etiam ſi permittantur ab angelis ſuperioribus: quia non permittit deus. Vnde Aug. in lib.3. de trin. [Ex ineffabili potentatu dei fit, vt quod poſſent mali angeli ſi permitterentur, ideo non poſſunt, quia non permittuntur. Neque enim occurrit alia ratio, cur non poterant facere cinifes qui ranas ſerpentesq; fecerunt, niſi quia maior aderat dominatio prohibentis Dei per ſpiritum ſanctum: quod etiam magi confeſsi ſunt, dicentes, Digitus dei eſt hic. Quid autem per naturam poſsint, nec tamẽ poſsint propter prohibitionem, & quid per ipſius naturæ ſuæ conditionem facere non ſinantur, homini explorare difficile eſt, imò impoſsibile. Nouimus hominem poſſe ambulare, & neque hoc poſſe ſi non permittatur: volare autem non poſſe, etiam ſi permittatur. Sic & illi angeli quædam poſſunt facere, ſi permittãtur ab angelis potentioribus ex imperio dei:

quædam verò non possunt etiam si ab eis permittãtur: quia ille non permittit, à quo est illis talis naturæ modus; qui etiam per angelos suos illa plerunq; nõ permittit, quæ concesit vt possint.]

VTRVM ANGELI OMNES CORPOREI SINT,

quod quibusdam visum est, quibus Augustinus consentire videtur, dicens angelos omnes ante casum habuisse corpora tenuia & spiritualia: sed in casu mutata in deteriùs malorum corpora, vt in eis possent pati.

A DISTINCTIO VIII.

De corporibus angelorum.

SOLET etiam in quæstione versari apud doctos, vtrùm angeli omnes boni scilicet ac mali corporei sint, id est, corpora habeant sibi vnita. Quod aliqui putant, innitentes verbis Aug. qui dicere videtur, quòd angeli omnes ante confirmationem vel lapsum, corpora aërea habuerint de puriori ac superiore aëris parte formata, ad faciendum habilia, non ad patiendum: & angelis bonis qui perstiterunt, talia sunt obseruata corpora, vt in eis possint facere & non pati. quæ tantæ sunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeant, nisi superuestita aliqua grossiori forma, qua assumpta videntur, depositaque videri desinunt. Angelis verò malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spissioris aëris. Sicut enim à loco digniori in inferiorem locum, id est, caliginosum aërẽ, deiecti sunt: ita illa corpora tenuia mutata sunt & transformata in deteriora corpora & spissiora, in quibus pati possent à superiori elemento, id est ab igne. Et hoc Augustinus sensisse videtur super Genesim, ita dicens,

De Gene. ad literam. Lib 3. ca. 10.

[Dæmones dicuntur aërea animalia, qui corporum aëreorum natura vigent: nec per mortem dissoluuntur, quia præualet in eis elementum aptius ad faciendum quã ad patiendum. Ad patiendum enim humor & humus, ad faciendum, aër & ignis aptitudinem præbent. Transgressores verò angeli cum principe suo nunc diabolo, tunc archangelo, non mirum, si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neque etiam hoc mirum est, si conuersi sunt ex pœna in aëream qualitatem, qua possunt ab igne pati, Caliginosa tamen aëris tenere tantùm permissi sunt, qui eis quasi carcer sit vsque ad tempus iudicij.] Ecce his verbis videtur Augustinus ita tradere, quod quidam opinantur de corporibus angelorũ. Hoc autem eum alij dixisse astruunt non ita sentiendo, sed opinionem aliorum referendo, quod ex ipsius verbis diiudicare volunt: quibus ait, Dæmones dicuntur aërea animalia: non ait, sunt: ita enim quidam dicebant. De habitatione verò caliginosi aëris in quem detrusi sunt non opinando, sed rei veritatem asserendo eum tradidisse dicunt, quod ipsius locutionis distinctio ostendit. Dicunt quoque plurimos catholicos tractatores in hoc conuenisse, atque id concorditer docuisse, quòd angeli incorporei sint, nec corpora habẽt sibi vnita: assumant autem aliquando corpora Deo præparante, ad impletionẽ ministerij sui sibi à deo iniuncti, eademque post expletionem deponunt, in quibus corporibus, hominibus apparuerunt atque locuti sunt. Et aliquando quidẽ locuti sunt ex persona Dei, sine distinctione alicuius personæ aliquando ex persona patris vel filij, siue spiritus sancti.

Aug. sententiam suam ponit lib. 21. de ciu. ca. 10.

QVOD DEVS IN CORPORALIBVS ILLIS ANTIQVIS

B formis apparuit.

Nec dubitandũ est deum in corporalibus formis apparuisse hominibus, sicut Augustin. lib. 2. de trin. ostendit, conferens diuersa scripturę testimonia, ex quibus

bus Deum in corporeis figuris hominibus apparuisse probat: & aliquando aliqua ex persona Dei sine distinctione: aliquando sub distinctione personarum sermonem eis factum esse. *Cap. 5. 6. & 7. & pluribus sequentibus.*

DE PERPLEXA QVAESTIONE QVAM PONIT AVG.

quærens: an ad exhibẽdũ has corporales apparitiones creatura noua sit formata, an angeli, qui antè erant missi: et si ipsi missi sunt, vtrùm seruata sui spiritualis corporis qualitate aliqua speciẽ corporalẽ de corpulentiori materia assumpserint, an proprium corpus suum mutauerint in speciem actioni suæ aptã.

C Sed vbi Deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuisse asserit: perplexam quæstionem proponit, quam nec absoluit quærens, [vtrùm in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud op⁹ tantùm, in qua deus hominib⁹ appareret: an angeli qui antè erant ita mitterentur, vt manentes in suis spiritualibus corporibus assumerent ex corpulenta inferiorum elementorum materia aliquam speciem corporalem, quam coaptatam quasi aliquam vestem mutarent in quaslibet species corporales veras quidem: an corpus suum proprium verterent in species aptas actionibus suis per virtutem sibi à Deo datam.] Ait enim ita August. in lib. 3. de trin. [Quærendum est in illis antiquis corporalibus formis, & visis vtrùm ad hoc opus tantum creatura formata sit, in qua Deus, sicut tunc oportuisse iudicauit, humanis ostenderetur aspectibus: an angeli qui iam erant ita mittebantur, vt ex persona Dei loquerentur, assumentes corporalem speciẽ de creatura corporea in vsum ministerij sui, aut, ipsum corpus suum cui non subduntur, sed subditum regunt mutantes atque vertentes in species quas vellent accommodatas atque aptas actionibus suis secundum attributam à creatore sibi potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meæ, vtrùm angeli manente spirituali sui corporis qualitate, per hanc occultius operantes assumant ex inferioribus elementis corpulentioribus corpus quod sibi coaptatum quasi aliquam vestem mutent, & vertant in quaslibet species corporales, & ipsas veras: sicut aqua vera in vinum verum conuersa est à domino. An ipsa propria corpora sua trãsformẽt in id quod volũt accõmodatũ ad id quod agunt. Sed quod horum sit (quoniam homo sum) nullo experimẽto cõprehendere valeo, sicut angeli qui hoc agunt.] Attende lector quia quæstionem propositam non soluit: sed indiscussam reliquit, vtrùm angeli qui mittebantur seruatis suis proprijs spiritualibus corporibus superuestiri ẽtur aliqua corpulentiori specie, in qua possent videri an ipsum corpus mutarent & transformarent in quamcunque vellent speciem in qua possent cerni. In quibus verbis videtur Augu. attestari angelos esse corporeos, ac propria & spiritualia habere corpora.

Lib. 3 de tri. ca. 1. & lib. 2. cap. 7.

Capite. 1.

Ibidem.

Ioan. 2. b

QVOD DEVS IN SPECIE QVA EST DEVS NVNQVAM

D mortalibus apparuit.

Cæterùm hæc velut nimis profunda atque obscura relinquentes illud indubitãter teneamus, quòd deus in specie essentiæ suæ nunquã mortalibus apparuit, sicut famulo suo Moysi dicit, Non videbit me homo, & viuet. Et in Euangelio Ioannis legitur, Deum nemo vidit vnquam. [Visibile enim quicquã non est, quod non sit mutabile. Ideo substantia siue essentia Dei, quoniam nullo modo mutabilis est, nullo modo per seipsam visibilis est. Proinde illa omnia quæ patribus visa sunt cùm Deus illis præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Et si nos latet quo modo ea ministris angelis fecerit Deus per angelos, tamen facta esse dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec deum patrem, nec verbum eius, nec spiritũ eius, qui est vnus deus, per id quod est, atq; id ipsum est, vllo modo esse mutabilem, ac per hoc multò minus esse visibilem.]

Exodi. 33. d
Ioan. 1. b
Aug. li. 3. de trin. ca. 10. & 11.

VTRVM DÆMONES INTRENT CORPORA HOMINVM substantialiter, an illabantur mentibus hominum.

E Illud etiã cõsideratione digniſsimũ videtur, vtrùm dæmones, ſiue corporei, ſiue incorporei ſint, hominum ſubſtantialiter intrẽt corpora, eorumq; animabus illabantur: an ideo intrare dicãtur, quia malitiæ ſuæ ibi effectũ exercent, Dei permiſsione, opprimendo atq; vexando eas, vel in peccatum pro voluntate ſua trahendo. Quòd in homines introeant, atq; ab eis expulſi exeant, euãgelium apertè declarat, commemorans dæmonia in quoſdam ingreſſa, & per Chriſtum ejecta: ſed vtrùm ſecundum ſubſtantiam fuerint ingreſſa, an propter mali effectũ dicantur ingreſſa, non adeò perſpicuum eſt. De hoc autem Aug. in lib. de eccleſiaſticis dogmatib. ait Dæmones per energicam operationẽ non credimus ſubſtantialiter illabi animæ: ſed applicatione & oppreſsione vniri. Illabi aũt menti, illi ſoli poſsibile eſt qui creauit, qui natura ſubſiſtens incorporeus capabilis eſt ſuæ facturæ. Ecce hic videtur inſinuari, quòd ſubſtantialiter non illabantur dæmones vel introeant corda hominum. Beda quoq; ſuper illũ locum Act. Apoſt. vbi Petrus ait Ananiæ, Cur † tentauit Sathanas cor tuum? dicit, Notandũ quòd mentem hominis iuxta ſubſtantiam nihil implere poſsit, niſi creatrix trinitas: quia tantummodo ſecundum operationem & voluntatis iuſtitiam anima de his quæ ſunt creata impletur. Implet verò Sathanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum & in ſenſum eius, neq; introiens aditum cordis (ſiquidem poteſtas hęc ſolius Dei eſt) ſed callida & fraudulẽta deceptione animam in effectum malitiæ trahens per cogitationes & incentiua vitiorum quibus plenus eſt. Impleuit ergo Sathanas cor Ananiæ non intrando, ſed malitiæ ſuæ virus inſerendo. Idẽ. Spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulſus, doctoribus veritatis luctantibus venenum perſecutionis infundit. His autoritatibus oſtenditur, quòd dæmones non ſubſtantialiter intrant corda hominum: ſed propter malitiæ effectum: de quibus pelli dicuntur, cùm noceere non ſinuntur.

Matth. 8. d Marci. 1. a

Cap. 33. in tom. 3.

Actuũ 5. a 4 impleuit.

Super cap. 28. act. circa illud viperarũ proceſſiſſet à calore.

DE ORDINVM DISTINCTIONE, QVI, *& quot ſint.*

A DISTINCTIO IX.

POST prędicta ſupereſt cognoſcere de ordinibus angelorum quid ſcriptura tradat, Quæ in pluribus locis nouem eſſe ordines angelorũ promulgat, ſcilicet angelos, archangelos, principatus, poteſtates, virtutes, dominationes, thronos, cherubin, & ſeraphin. Et inueniuntur in iſtis ordinibus tria terna eſſe, & in ſingulis tres ordines, vt trinitatis ſimilitudo in eis inſinuetur impreſſa. Vnde Dionyſius tres ordines angelorum eſſe tradit, ternos in ſingulis ponens. Sunt enim tres ſuperiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, ſeraphin, cherubin, throni. Medij dominationes, principatus, & poteſtates: Inferiores, virtutes, archangeli, angeli.

De ordine angelorum.

Li. 1. de cæl. hier. cap. 6. Dionyſ. tamẽ non habet ordinem hic poſitum ſed Gre. ſup 25. ca. Lucæ homelia. 34

QVID APPELLETVR ORDO, ET QVAE SIT ratio nominis cuiuſque.

B Hic conſiderandum eſt, quid appelletur ordo. Deinde, vtrùm ab ipſa creatione fuerit diſtinctio illorum ordinum. Ordo autem dicitur multitudo cœleſtium ſpirituum, qui inter ſe in aliquo munere gratię ſimulantur, ſicut & in naturalium donorum munere conueniunt. Vt verbi gratia, [Seraphin (vt beat? ait Gregorius) dicũtur, qui præ alijs ardent charitate. Seraphin enim interpretatur ardens vel ſuccendens. Cherubin, qui præ alijs in ſcientia eminent. Cherubin enim interpretatur plenitudo ſcientiæ. Thronus dicitur ſedes. Throni autem vocantur, qui tãta diuinitatis gratia replentur, vt in eis ſedeat Deus, & per eos iudicia

Super caput Lucæ. 15. homilia 34.

dicia decernat atque informet. Dominationes verò vocantur, qui principatus & poteſtates tranſcendunt. Principatus dicuntur, qui ſibi ſubiectis quæ ſunt agenda diſponunt, eiſq; ad explenda diuina myſteria principantur. Poteſtates nominantur hi qui hoc cęteris potentius in ſuo ordine acceperunt, vt virtutes aduerſę eis ſubiectæ eorum refrenentur poteſtate: ne homines tantum tentare valeant quantum deſiderant. Virtutes vocantur illi, per quos ſigna & miracula frequenter fiunt. Archangeli qui maiora nunciant. Angeli, qui minora.]

Idem Bern. lib. 5. de cõſid. ad Engt

QVOD HAEC NOMINA NON PROPTER SE, SED PROpter nos eis data ſunt, quæ ſumpta ſunt à donis gratię, quę non habent ſingulariter, ſed excellenter, & à pręcipuis nominantur.

C Hæc nomina illis non propter ſe, ſed propter nos eis data ſunt. Qui enim ſibi noti ſunt contemplatione, nobis innoteſcunt cognominatione. Et nominãtur ſinguli ordines à donis gratiarum, quæ non ſingulariter, ſed excellenter data ſunt in participatione. In illa enim cœleſti curia, vbi plenitudo boni eſt, licet quædam data ſint excellenter, nihil tamẽ poſsidetur ſingulariter. Omnia enim in omnibus ſunt, non quidem æqualiter: quia alij alijs ſublimius poſsident, quæ tamen omnes habent. Cumq; omnia dona gratiarum ſuperiores ordines ſublimius & perfectius perceperint, tamen ex præcipuis ſortiti ſunt vocabula, inferioribus cętera relinquentes ordinibus ad cognominationem: vt ſeraphin, qui ordo excellentiſsimus eſtimatur, tam dilectionem, quàm cognitionem diuinitatis, & cætera virtutum dona cæteris omnibus ſublimius & perfectius percepit, & tamen ab excellentiori dono, id eſt, à charitate nomen accepit ille ſuperior ordo. Maius enim donum eſt ipſa charitas, quã ſcientia. Item, Maius eſt ſcire, quàm iudicare: ſcientia namque informat iudicium, Ideoq; ſecundus ordo, à ſecundo dono, id eſt cognitione veritatis, appellatus eſt, ſcilicet cherubin: ita & de alijs intelligendum eſt. Aſsignatur ergo excellentia ordinum ſecundum excellentiam donorum: & tamen (ſicut Gregorius ait) illa dona omnibus ſunt cõmunia. Omnes enim ardent charitate, & ſcientia pleni ſunt: ſic & de alijs. Sed ſuperiores alijs excellentius, vt iam dictum eſt, ipſa acceperunt: à quibus & nominãtur. Vnde Gregorius, In illa ſumma ciuitate quiſque ordo eius rei cenſetur nomine, quam plenius accepit in munere.

1. Cor. 13. a

Homilia. 34 euãgeliorũ. Ibidem.

D QVAESTIO EX VERBIS GREGORII ORTA.

Sed oritur hic quæſtio talis. Si quiſque ordo ab illo dono nominatur, quod plenius poſsidet, tunc cherubin in ſcientia prœeminet omnibus, quia à ſcientia nominatur. Sed qui magis diligit, plus cognoſcit. Tantum enim (vt tradit autoritas) cognoſcit ibi quiſque, quantum diligit. Itaque ſeraphin non ſolùm in charitate, ſed etiam in ſcientia præeminent. Ideoq; autoritas illa ſic videtur intelligenda, vt comparatio non referatur ad omnes ordines, ſed ad quoſdam, ſcilicet inferiores. Ille enim ordo, non plenius ſeraphin accepit ſcientiam in munere: ſed plenius alijs ordinibus, qui ſunt inferiores. Nec nominatur quiſque ordo ab omni re quam plenius alijs accepit, ſed ab aliqua rerum quas accepit. Vel poteſt comparatio referri non ad ipſos ordines, ſed ad alia dona, nec ad omnia alia dona, ſed ad quædam. Sicut enim homines cùm plura habeant dona, quædam alijs excellentius poſsident: ita fortè & angeli quibuſdam muneribus magis pollent, & alijs quibuſdam minus.

Explanatio illius autoritatis.

Alia determinatio eiuſdem.

VTRVM ORDINES AB INITIO CREATIONIS ITA diſtincti fuerint.

E Iam nunc inquirere reſtat, vtrùm & iſti ordines à creationis initio ita fuerint diſtincti. Quòd ita fuerint diſtincti à primordio ſuæ conditionis, videtur teſtimonio autoritatis inſinuari, quæ tradit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe. De ordine namque ſuperiori Lucifer ille fuit, quo nullus dignior conditus fuit.

Ezech. 28. e

Universidad de Deusto Biblioteca

Ephes. 6. b Apostolus etiam principatus & potestates tenebrarum nominat, ostendens de ordinibus illis cecidisse: qui cùm in malis ministerium exerceant, non tamen penitus nominibus ordinum suorum priuati sunt. Sed non videtur illud posse stare. Non enim tunc charitate ardebant, nec sapientia pollebant, neq; in eis Deus sedebat: si enim hoc habuissent, non cecidissent. Non ergo tunc erant cherubin, vel seraphin, vel throni. Ad quod dicimus, quia ante casum quorundam non erant isti ordines: quia nondum habebant dona, in quorum participationibus conueniunt. Sed quibusdam cadentibus, alijs apposita sunt: eisq; qui ceciderunt collata fuissent eadem dona, si perstitissent. Ideoq; scriptura dicit de singulis ordinibus aliquos cecidisse: non quia fuissent in ordinibus & postea corruerint, sed quia si perstitissent, eorum aliqui in singulis fuissent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formæ perspicacite differentes gradus habebant, sicut illi qui perstiterunt. Alij enim, vt prædiximus, superiores, alij inferiores cõditi sunt. Superiores, qui natura magis subtiles, & sapiẽtia magis perspicaces. Inferiores, qui natura minus subtiles, & intelligentia minus perspicaces facti sunt. Has autem inuisibiles differentias inuisibilium solus ille ponderare potuit, qui omnia in nmero & mensura & pondere disposuit, [id est, in se ipso, qui est mensura omni rei modum præfigens, & numerus omni rei speciem prębens, & pondus omnẽ rem ad stabilitatem trahens.] id est terminans & formans & ordinans omnia.

Dist. 3. lit. b Sap. 11. d Augu. li. 4. de gen. ad lit. cap. 3.

VTRVM OMNES ANGELI EIVSDEM ORDINIS

F sint æquales.

Per simile ostendit nõ oẽs eiusdem ordinis pares esse. Præterea considerari oportet Vtrùm omnes angeli eiusdem ordinis æquales sunt. Ita esse quibusdam placuit, sed nõ est hoc probabile, nec assertione dignũ: quia Lucifer, qui fuit de collegio superiorum, ipsis etiam dignior extitit, qui aliis excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd si perstitisset, in ordine superiori fuisset, & alijs eiusdem ordinis dignior extitisset. Sicut enim vnus est ordo Apostolorum, & alter martyrum, & tamen in Apostolis alij alijs sunt digniores: similiter & in martyribus alij alijs sunt superiores: ita & in ordinibus angelorum rectè creditur esse.

QVOMODO DICAT SCRIPTVRA DECIMVM ORDINEM

G ex hominibus compleri, cùm non sint nisi nouẽ ordines.

Notandum etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus restaurandus. Sed cùm nõ sint nisi nouẽ ordines, nec plures fuissent, etiam si illi qui ceciderũt perstitissent, mouẽtur lectores quomodo scriptura dicat decimum ordinem cõpleri ex hominibus. Gregorius namque ait homines assumendos in ordine angelorum: quorum alij assumuntur in ordine superiorum, qui scilicet magis ardent charitate: alij in ordine inferiorum, qui scilicet minus perfecti sunt. Ex quo apparet non esse de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouẽ sint angelorum, & decimus hominum: sed homines pro qualitate meritorum statuendos in ordinibus angelorum. Quod verò legitur decimus ordo complendus de hominibus, ex tali sensu dictum fore accipi potest, quia de hominibus restaurabitur, quod in angelis lapsum est: de quibus tot corruerunt, vt possit fieri decimus ordo. Propter quod Apostolus dicit restaurari omnia in Christo quæ in cœlis, & quæ etiam in terris sunt, quia per Christum redemptum est genus humanum, de quo fit reparatio ruinę angelicę: tamen non minus saluaretur homo, si angelus non cecidisset.

Homil. 34. super 15. capit Lucæ.

Eph. 1. b 1. Cor. 6 d 1. Petri. 1. c

QVOD HOMINES ASSVMVNTVR IVXTA NVMERVM

H stantium non lapsorum.

Non enim iuxta numerum eorum qui ceciderunt, sed eorum qui permanserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Gregorius. Superna illa ciuitas

uitas ex angelis & hominibus constat: ad quam crédimus tantos humani generis ascendere, quantos illic contigit angelos remansisse, sicut scriptũ est in Cantico Deuteronomij, Statuit terminos populorum iuxta numerũ angelorũ Dei.

Loco prælegato. Deut. 32. a Sic legitur secundũ 70. interpretes, nõ secũdum vulgarẽ additionem.

QVIDAM DICVNT SECVNDVM NVMERVM LAPSO-

I rum angelorum homines reparandos.

A quibusdam tamen putatur, quòd homines reparẽtur iuxta numerum angelorum qui ceciderunt: vt illa cœlestis ciuitas nec suorum ciuium numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quod Aug. in Ench. sentire videtur, non asserens de hominibus plus saluari quàm corruit de angelis, sed non minus, ita dicens, [Superna Hierusalem, mater nostra, ciuitas dei, nulla ciuium suorum numerositate fraudabitur, sed vberiore etiam copia fortasse regnabit. Neque enim numerum aut sanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus. in quorum locum succedentes filij catholicæ matris, quæ sterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, sine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus siue qui est, siue qui fuit, siue qui futurus est, in cõtemplatione eius artificis est, qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.] Ecce apertè dicit non minus de hominibus saluari, quàm corruit de angelis: sed plus non asserit.

Ci. 29. et li. 22. de ciuitate dei cap. 1. Galat. 4 & Esaiæ. 54.

Rom. 4. c

AN OMNES SPIRITVS COELESTES *mittantur: & ponit duas opiniones, & autoritates quibus innituntur.*

A DISTINCTIO X.

De missione angelorum.

HOC etiam inuestigandum est, Vtrùm omnes illi cœlestes spiritus ad exteriora nuncianda mittantur. Quidam putant aliquos in illa multitudine esse, qui foras pro officio exeunt, alios qui intus semper assistunt: sicut scriptum est in Dani. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Item Dion. in Hierarchia quæ sacer principatus dicitur, de prælatione spirituum ait, Superiora illa agmina ab intimis nũquam recedũt: quoniam ea quæ præeminent, vsum exterioris officij nunquam habent. His autoritatibus innituntur, qui angelos mitti, nisi inferiores, inficiantur.

Danie. 7. e Cap. 7. Sumitur ex Greg. homilia 34.

B OBIECTIO CONTRA ILLOS.

Quibus obijcitur quod Esaias ait, Volauit ad me vnus de seraphin, qui ordo superior est & excellentior. Ideoque si de illo ordine mittuntur, non est ambigendum quin etiam de alijs mittantur. Apostolus quoq; ait, Omnes sunt administratores spiritus in ministerium missi. His testimonijs asserunt quidam omnes angelos mitti. Nec debet indignum videri si etiam superiores mittãtur, cùm & ille qui creator est omnium ad hæc inferiora descenderit.

Esaiæ 6. c

Heb. 1. d

Ioan. 16. f Exiui à patre.

QVAESTIO SI OMNES MITTVNTVR, CVR VNVS

C tantùm ordo nomine angelorum censetur?

Hic oritur quæstio, Si omnes mittuntur & nuncij dei existunt, quare vnus tãtùm inter nouem ordines, angelorum nomine censetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti, sed alios sæpius & quasi ex officio iuncto, qui propriè angeli vel archãgeli nominãtur, alios verò rarius mitti, scilicet maiores, causa extra communem dispẽsationem oborta: qui cùm angelorum ministeriũ suscipiunt, etiam nomen assumunt, vnde in psal. Qui facit angelos suos spiritus, quia illi qui natura spiritus sunt aliquando angeli, id est nuncij fiunt.

Responsio quorũdam.

Psal. 103.

PVTANT QVIDAM MICHAEL, GABRIEL, RAPHAEL

D de superiori ordine fuisse: & sunt nomina spirituũ, & nõ ordinũ.

Et putant illi Michael, Gabriel, Raphael de superiori ordine fuisse. Michael

Greg. hom. 34. euangel.

interpretatur, quis vt Deus? Gabriel, fortitudo Dei: Raphaël, medecina Dei: nec sunt ista nomina ordinum, sed spirituum. Et dicunt quidam singulum horum vnius propriè ac singulariter spiritus esse nomen. Alij verò, non vnius singulariter & determinatè, sed nunc huius nunc illius esse nomen, secundum qualitatem eorum ad quę nuncianda vel gerenda mittuntur: sicut & dæmonum quædam nomina sunt, quę quidam putant esse vnius propria, alij verò pluribus communia. Diabolus quippe, qui Græcè ita vocatur, & criminator interpretatur, vel deorsum fluens, Hebraicè dicitur Sathan, id est, aduersarius. Dicitur & Belial, id est, apostata, & absque iugo: dicitur etiam Leuiathan, id est, additamentum eorum: & alia plura reperies nomina, quę vel vnius spiritus sunt propria, vel pluribus communia.

Apocal. 12. Eccl. 11. Esaiæ 14. Luc. 10. c 2. Cor. 6. c Iob. 40. c

QVOMODO DETERMINENT PRAEDICTAS AVTORI-

E tates, quę videntur aduersari, qui dicunt omnes angelos mitti.

Qui autem omnes angelos mitti asserunt, prędictas autoritates, Danielis scilicet, & Dionysij, ita determinant. Dicuntur superiora agmina Deo assistere: & ab intimis nunquam recedere: non quin aliquando mittantur, sed quia rarissimè ad exteriora prodeunt: neque tunc ab intimis recedunt, sed Dei præsentiæ & contẽplationi semper assistunt: quod etiam faciunt qui frequenter mittuntur.

QVOS ALII DICANT MITTI, ET QVOS DICANT NON

F mitti, cum determinatione autoritatũ quę vidẽtur sibi aduersari.

Alij verò dicũt tres ordines supremos, scilicet, cherubin, seraphin, & thronos, ita creatori assistere, quòd ad exteriora non exeunt: Inferiores aũt tres, ad exteriora mitti: tres verò medios inter vtrosq; cõsistere, non modò dignitate vel loco, sed etiam officio, quia præceptum diuinum à superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoq; cùm supremi mediis, & medij imis, atq; hi hominibus præceptũ Dei nunciant, meritò omnes angeli nominari debent. Et ob id fortè Apostolus ait, Omnes spiritus administratores esse filij, & mitti in ministerium: Vel per omnes nõ singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus singulos angelos cõplexus est. Illud verò quod Esaias ait, per verba Dionysij determinãt dicentes, [Hi spiritus qui mittuntur, percipiunt horum vocabulum, quorum gerunt officium. Vnde dicunt illum angelum qui missus est ad Esaiam, vt mundaret & incenderet labia Prophetæ, fuisse de ordine inferiorũ. Sed ideo dictus est fortè de Seraphin, quia veniebat incendere & consumere delicta Esaiæ.]

Heb. 1. d Cap. 4. ecclestis hierarch. sentẽtialiter, sed in forma apud Greg. loco citato. Esaiæ 6. c

QVOD QVAEQVE ANIMA HABET ANGELVM *bonum ad sui custodiam delegatum, & malum ad exercitium.*

De angelis hoĩes custodientibus. Mat. 18. b Tomo 9. Cõmẽtarie lib. 3. ad 18. ca Mat. Nõ reperitur in Greg. sed in Hug. de S. Victore lib. 3 Sententiarum. Tob. 5. d. 6. & 8. a Act. 12. b

A DISTINCTIO XI.

ILLVD quoq; sciendum est, quòd angeli boni deputati sunt ad custodiam hominum, ita vt quisq; electorũ habeat angelum ad sui profectum atq; custodiam specialiter delegatum. Vnde in Euangelio Veritas à pusillorum scandalo prohibens, ait, Angeli eorum semper vident faciem patris. Angelos dicit eorũ esse, quibus ad custodiam depurati sunt. Super quem locum Hieronymus tradidit, vnamquamq; animam ab exordio natiuitatis habere angelum ad sui custodiam deputatum, inquiens ita, Magna dignitas animarũ est, vt vnaquæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum. Gregorius quoq; dicit, Quòd quisque bonum angelum sibi ad custodiam deputatum, & vnum malum ad exercitium habet. Cùm enim omnes angeli boni nostrum bonum velint, communiterq; saluti omnium studeant, ille tamẽ qui deputatus est alicui ad custodiam, eum specialiter hortatur ad bonum, sicut legitur de angelo Thobiæ, & de angelo Petri in actibus Apostolorum. Similiter & mali angeli cùm desiderent malum hominum: magis tamen hominem ad malum incitat, & ad nocendum fortius instat ille qui ad exercitium eius deputatus est.

VTRVM SINGVLIS HOMINIBVS SINGVLI ANGE-

B li, an pluribus deputatus sit vnus.

Solet autem quęri, Vtrùm singuli angeli singulis hominibus, an vnus pluribus ad custodiam vel exercitium deputatus sit? Sed cùm electi tot sint quot & boni angeli sunt, plures cõstat esse omnes simul bonos & malos homines quàm boni angeli sunt. Et cùm tot sint electi quot angeli boni, & angeli boni plures sint quàm mali, pluresque sint homines mali quàm boni, non est ambigendum plures esse bonos homines quàm sint mali angeli, & plures esse malos homines quàm sint mali angeli vel boni angeli.

Arguit quod non.

CONFIRMAT VNVM ANGELVM PLVRIBVS HOMI-

C nibus deputari, siue simul, siue temporibus diuersis.

Ideoq; dici oportet vnum eundemq; angelum, bonum vel malum, pluribus hominibus deputari ad custodiam vel exercitium, siue eodem tempore, siue diuersis temporibus. Ideo autem dicimus eodem tempore vel diuersis temporibus, quia videtur quibusdam, quòd omnes homines qui sunt simul in aliquo tempore, singuli singulos angelos habere possint, bonos vel malos: quia licet maior sit numerus hominum, computatis in vnum omnibus qui fuerunt, & sunt, & futuri sunt, quàm angelorum: tamen quia homines decedentibus hominibus succedunt, & ideo nunquam simul sunt in hac vita: angeli verò nunquã decedũt, sed simul omnes sunt: ideo esse potest, vt singuli hominũ dum in hac vita sunt, singulos habeant angelos bonos vel malos ad sui custodiam vel exercitium destinatos. Cæterùm siue ita sit, siue non, non est dubitandum vnumquemq; habere angelum sibi deputatũ, siue pluribus simul destinatus sit, siue vni singulariter. Nec est mirãdum vnum angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari, cùm vni homini plurium custodia deputetur, ita vt eorum quisque suum dicatur habere dominum, vel episcopum, vel abbatem.

Ecclesiast. 1 & 14.

VTRVM ANGELI PROFICIANT IN MERITO VEL

D in præmio vsque ad iudicium.

Prętereà illud considerari oportet, Vtrùm angeli boni in premiò vel in merito proficiant vsque ad iudicium. Quòd in meritis proficiant, atque quotidie magis ac magis mereantur, quibusdam videtur, ex eo quia quotidie hominum vtilitatibus inseruiunt, eorumque profectibus studeant. Quibus etiam nihilominus videtur, quòd & in premio proficiant, scilicet in cognitione & dilectione Dei. Licet enim (vt aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint æternam atque perfectam, augetur tamen quotidie eorum beatitudo, quia magis ac magis diligunt atque cognoscunt: & est eorum charitas (qua Deum & nos diligunt) Et meritum & præmium. Meritum, quia per eam, & obsequia ex ea nobis impensa, merentur, & in beatitudine proficiunt, & ipsa eadem est premium, quia ea beati sunt.

Quibusdam videtur quòd proficiant in vtroq;.

AVTORITATIBVS CONFIRMANT QVOD DICVNT.

E Et quòd angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimonio sanctorum confirmãt. Dicit enim Esaias ex persona angelorum Christi ascendentis magnificentiam admirantium. Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Et in Psalm. Quis est iste rex gloriæ? Ex quibus apparet, quòd mysterium verbi incarnati plenius cognouerũt angeli post impletionem quàm ante. Et sicut in cognitione huius mysterij profecerunt, ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quòd autẽ in huiusmodi mysterij cognitione profecerint, euidenter docet Apostolus, dicens, Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo, vt innotescat multiformis sapientia Dei per Ecclesiam prin-

Esaiæ 63. a

Psalm. 23.

Ephes. 3. b

cipibus & poteſtatibus in cœleſtibus. Super quem locum dicit Hieron. Angelicas dignitates præfatum myſterium ad purum nõ intellexiſſe, donec cõpleta eſt paſsio Chriſti, & Apoſtolorum prædicatio per gentes dilatata.

Explanatione ad 3. cap. Ad Epheſ.

QVOD IN HAC SENTENTIA VIDETVR AVG. ADVERſari Hieron.

F His autem videtur contradicere Auguſtinus ſuper eundem locum epiſtolæ dicens. [Non latuit angelos myſterium regni cœlorum, quod oportuno tempore reuelatum eſt pro ſalute noſtra. Illis ergo à ſeculis innotuit ſuprà memoratũ myſterium: quia omnis creatura non ante ſecula, ſed à ſeculis eſt.] Attende lector, quia videntur diſſentire in hac ſententiâ illuſtres doctores. Ideoq; vt omnis repugnantia de medio tollatur, prædicta verba Haymonem ſequẽtes ita determinemus, [vt illis angelis qui maioris dignitatis ſunt, & per quorum miniſterium illa nũciata ſunt, ex parte cognita à ſeculis fuiſſe, vtpote familiaribus & nuncijs: Illis verò qui minoris dignitatis ſunt, incognita extitiſſe dicamus,] vſq; quo impleta ſunt & per eccleſiam prædicata: & tunc ab omnibus angelis perfectè fuerunt cognita. Conſtat itaq;, omnes angelos in cognitione diuinorum myſteriorum ſecundum proceſſum temporis profeciſſe. Vnde non incongruenter ipſi ijdem dicunt angelorum ſcientiam ac beatitudinem augeri vſque ad futuram conſummationem, quando in ſcientia ac beatitudine ita perfectiſsimi erũt, vt nec augeatur amplius nec minuatur.

Originaliter ſup Gene. li. 5. c. 16.

Determinatio prædictarũ autoritatũ Super epiſtolã Pauli ad Epheſios. 3.

ALIORVM OPINIO QVI DICVNT ANGELOS IN QVIG busdam prædictorum non profeciſſe.

Alij autem dicunt angelos in confirmatione, tanta deitatis dilectione atque notitia fuiſſe præditos, vt in his vlterius nõ profecerint nec profecturi ſint. Profecerunt tamen in ſcientia rerum exteriorum, ſicut in cognitione ſacramẽti incarnationis & huiuſmodi, ſed non in cõtemplatione deitatis: quia trinitatem in vnitate, atq; vnitatem in trinitate non plenius intelligunt, ſiue intellecturi ſunt, quàm ab ipſa confirmatione perceperunt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profeciſſe poſt confirmationem, quia eorum charitas poſteà non eſt aucta: & ſic dicunt eos non profeciſſe in meritis, ſed hoc quantum ad vim merendi, nõ quantum ad numerum meritorum. Plura enim bona fẽcerunt poſtea, quæ tũc non fecerant: ſed eorum charitas ex qua illa proceſſerunt, non eſt aucta, ex qua tantum meruerunt antequam iſta adderentur, quantum poſteà his adiectis. Illud verò quod alij ſuperius dicunt, probabilius videtur, ſcilicet quòd angeli vſque ad iudicium in ſcientia & alijs proficiant.

Quod ſit probabilius.

QVARDAM AVTORITATES VIDENTVR OBVIARE
probabiliori ſententiæ.

H Quibus tamen videntur obuiare quorundam autoritatum verba, Ait enim Iſidorus de ſummo bono, [Angeli in verbo dei omnia ſciunt antequam fiãt,] ſed nec omnes, nec omnia perfectè angelos ſcire dixit, & ideo eos in ſcientia proficere non remouit. Gregorius in libro dialogorum ait, Quid eſt quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciũt? Vbi videtur dicere quòd omnia ſciant angeli, & nihil ſit quod neſciant. Sed accipiendum eſt hoc de his quorum cognitio beatum facit cognitorem: vt ſunt ea quæ ad myſteriũ trinitatis & vnitatis pertinẽt.

Li. 2. cap. 12. poſt mediũ. Ca. 3. li. 4. & li. 2. moral. ca. 3.

POST CONSIDERATIONEM DE ANGELIS *habitam agitur de aliarum rerum creatione, & præcipuè de operum ſex dierum diſtinctione.*

A DISTINCTIO XII.

De diſt. operũ ſex dierũ in genere.

A HÆc de angelicæ naturæ conditione dicta ſufficiant. Nunc ſupereſt de aliarũ quoque rerum creatione, ac præcipuè de operum ſex dierum diſtinctione, nonnulla

nonnulla in medium proferre. Cùm deus in ſapientia ſua angelicos condidit ſpiritus, alia etiam creauit, ſicut oſtendit ſuprà dicta ſcriptura Gene. quæ dicit, In principio deum creaſſe cœlum, id eſt angelos, & terram, ſcilicet materiã quatuor elementorum adhuc confuſam & informem, quæ à Græcis dicta eſt chaos, & hæc fuit ante omnem diem. Deinde elementa diſtinxit deus, & ſpecies proprias atque diſtinctas ſingulis rebus ſecundum genus ſuum dedit: quæ non ſimul, vt quibuſdam ſanctorum patrum placuit, ſed per interualla temporum ac ſex volumina dierum, vt alijs viſum eſt, formauit.

Geneſi. 1. a. Ang. Hier. Greg. & Bede.

QVOD SANCTI TRACTATORES VIDENTVR SVPER HOC
quaſi aduerſa tradidiſſe, alijs dicentibus omnia ſimul facta in mateB ria & forma, alijs per interualla temporum.

Quidam nanque ſanctorum patrum qui verba dei atque arcana excellenter ſcrutati ſunt, ſuper hoc quaſi aduerſa ſcripſiſſe videntur. Alij quidem tradiderunt omnia ſimul in materia & forma fuiſſe creata: quod Aug. ſenſiſſe videtur. Alij verò hoc magis probauerunt ac aſſeruerunt, vt prima materia rudis atq; informis, quatuor elementorum commixtionem atq; confuſionem tenens, creata ſit. Poſtmodum verò per interualla ſex dierum ex illa materia rerum corporaliũ genera ſint formata ſecundũ ſpecies proprias. Quã ſententiã Greg. Hiero. & Beda, alijq; plures cõmendãt ac præferunt. Quæ etiã ſcripturæ Geneſeos (vt de prima huius rei ad nos manauit cognitio) magis congruere videtur.

Super Gen. li. 1. cap. 15. Hier. in quæſtionibus in gen. tomo 3.

Greg. li. 32. moral. c. 10.

QVOMODO PER INTERVALLA TEMPORIS RES COC porales conditæ ſint.

Secundum hanc itaque traditionem, ordinem atque modum creationis formationisq; rerum inſpiciamus. Sicut ſuprà memoratum eſt, In principio creauit deꝰ cœlũ, id eſt angelicã naturam, ſed adhuc informem, vt quibuſdam placet. Et terram, id eſt illam confuſam materiam quatuor elementorum, quam nomine terræ, vt Aug. ait contra Manichæos, ideo appellauit Moyſes, [quia terra inter omnia elemẽta minus eſt ſpecioſa, & illa inanis erat, & incompoſita propter omnium elementorum commixtionem, eandem etiam vocat abyſſum dicens, Et tenebræ erant ſuper faciem abyſsi &c. quia confuſa erat & commixta, ſpecie diſtincta carens. Eadem etiam materia informis dicta eſt aqua, ſuper quam ferebatur ſpiritus domini, ſicut ſuperfertur fabricandis rebus voluntas artificis, quia ſubiacebat honæ voluntati creatoris, quod formandum perficiendumq; inchoauerat. qui ſicut dominus & conditor, præerat fluitanti & confuſę materię, vt diſtingueret per ſpecies varias quando vellet & ſicut vellet. Hæc ergo ideo dicta eſt aqua, quia omnia quæ in terra naſcuntur ſiue animalia ſiue arbores vel herbæ & ſimilia, ab humore incipiunt formari atque nutriri. His omnibus vocabulis vocata eſt illa informis materia, vt res ignota notis vocabulis inſinuaretur imperitioribus, & non vno tãtùm, nam ſi vno tantùm ſignificaretur vocabulo, hoc eſſe putaretur quod conſueuerant homines in illo vocabulo intellegere. Sub his ergo nominibus ſignificata eſt materia illa confuſa & informis quæ nulla ſpecie cerni ac tractari poterat, [id eſt nominibus viſibilium rerum quæ inde futuræ erant propter infirmitatem paruulorum qui minus idonei ſunt inuiſibilia comprehendere:] & tunc erant tenebræ, id eſt lucis abſentia. [Non enim tenebræ aliquid ſunt, ſed ipſa lucis abſentia: ſicut ſilentium non aliqua res eſt, ſed vbi ſonus non eſt, ſilentium dicitur. Et nuditas non aliqua res eſt, ſed in corpore vbi tegumentum non eſt, nuditas dicitur. ſicut & inanitas non eſt aliquid, ſed inanis dicitur locꝰ eſſe vbi nõ eſt corpꝰ, & inanitas abſentia corporis.]

Diſ. 2. lit. e.

Li. de Geneſi cõtra Manichæos. 1 cap. 7. in tomo 1. quare illa cõfuſa materies vocetur terra & abyſſus aqua.

Ibidẽ cap. 5.

Ibidẽ ca. 4. & in to. 6. li. cõtra epiſtolã Manichæi ca. 30.

QVO SENSV TENEBRAE DICANTVR NON ESSE ALIDquid, & quo dicantur eſſe aliquid.

Attende, quia hic Auguſtinus tenebras dicit non eſſe aliquid. cùm alibi tenebræ

Dani. 30. f. bræ inter creaturas ponantur quæ benedicunt dominum, vndè dicitur, Benedicite lux & tenebræ domino. Ideoq; sciendum est tenebras diuersis modis accipi, scilicet vel pro lucis absentia, qualiter suprà accepit Aug. iuxta quam acceptionem non sunt aliquid: vel pro aëre obscurato, siue aëris obscura qualitate, & secundum hoc aliqua res creata sunt: Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abysi, quia nõdum erat lux, quæ si esset, & supereſſet & superfunderetur: sed nondum lucis gratia opus suum deus venustauerat, quæ postea in primo die formata est.

DVO HIC CONSIDERANDA SVNT: QVARE ILLA MATE-
ria confusa sit dicta informis, & vbi ad esse prodijt, quantumque in
E altitudine ascenderit.

De qua re priusquam tractemus, duo nobis discutienda occurrunt. Primum, quare illa materia cõfusa, informis dicatur: an quia omni forma caruerit, an pro-
Ad primum breuiter respondet. pter aliud. Secũdò, vbi ad esse prodierit, & quantum in altum ascenderit. Ad illud ergo quod primò positum est, breuiter respondentes, dicimus illam primã materiam non ideo dictam fore informem: quòd nullam omnino formam habuerit: quia non aliquid corporeum tale existere potest, quod nullam habeat formam: sed ideo non absurdè informẽ appellari posse dicimus, quia in confusione & permixtione quadam subsistens, nondum pulchram apertamq; & distinctam receperat formam, qualem modò cernimus. Facta est ergo illa materia in
Aug. li 1. de gen. cap. 15. forma confusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis prius omnia corporalia materialiter simul & semel sunt creata. Postmodum in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est quod primò in discussione propositum fuit, scilicet quare illa materia dicatur informis.

HIC AD QVOD SECVNDO QVAEREBATVR,
F respondet.

Nunc supereſt quod secundò proponebatur explicare, vbi scilicet illa materia substiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temerè asserentes dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles quando creata est, ibidem adesse videtur prodijsse, vbi nunc formata subsistit. Eratque terreum hoc elementum in vno loco, eodemque medio subsistens, cæteris tribus in vna confusione permixtis: eisdemque circumquaque in modo cuiusdam nebulæ † oppressis ita obuolutum erat, vt apparere non posset quod fuit. Illa verò tria in vna permixtione cõfusa circumquaque suspensa, eousque in altum porrigebãtur, quousque nunc summitas corporeæ naturæ pertingit. Et sicut quibusdã videtur, vltra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spissior atq; grossior erat: in superiori verò, rarior ac leuior atq; subtilior existebat: de qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas, quæ super firmamẽtum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, priusquam reciperet formam vel dispositionem.

† oppansit.

Bed. circa illud Gen. 1. Et tenebræ erant super &c.

OSTENSO QVALIS FVIT MVNDI FACIES IN IPSO PRI-
G mordio, incipit prosequi operum sex dierum distinctionem.

Nunc supereſt vt dispositionem illam qualiter perfecta sit, ordine prosequamur. Sex diebus, sicut docet scriptura Geneſis, Distinxit deus & in formas redegit proprias, cuncta quæ simul materialiter fecerat. Perfecitq; opus suum die sexto: & sic deinde die septimo requieuit ab omni opere suo, id est cessauit nouã creaturã facere. Sex enim diebus sex rerũ genera distinxit, nihilq; postea fecit;
Ioan. 5. c. quod in aliquo illorũ non contineatur: operatus est tamen postea, sicut veritas in euangelio ait, Pater meus operatus est vsque nunc, & ego operor illud.

Gene. 2. a.

H DE QVATVOR MODIS DIVINAE OPERATIONIS.

Quatuor enim modis, vt ait Alcuinus super Geneſim operatur deus. Primò in

in verbo, omnia disponendo. Secundò, in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando. vnde, Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Omnia, scilicet, elementa: vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertiò, *Eccle. 18. a.* per opera sex dierum varias distinxit creaturas. Quartò, ex primordialibus seminibus non incognitæ oriuntur naturæ, sed notæ sæpius reformantur, ne pereant.

QVAE FVERIT PRIMA DISTINCTIONIS operatio.

A DISTINCTIO XIII.

PRima autem distinctionis operatio fuit formatio lucis, sicut ostendit scriptura Gen. quæ commemorata rerum informitate, earum dispositionem *De productione lucis.* à luce inchoauit, subdens: Dixit deus, Fiat lux: & facta est lux, & diuisit lucẽ à tenebris, appellauitq; lucẽ diẽ, & tenebras noctẽ. Et factũ est vespere & mane dies vnus. Congruè mundi ornatus à luce cœpit: vnde cætera quæ creanda erant, viderentur.

QVALIS FVERIT LVX ILLA CORPORALIS AN
B spiritualis.

Si quæritur, qualis illa lux fuerit, corporalis, scilicet, an spiritualis? Id respondemus quod à sanctis legimus traditum. Dicit enim Aug. quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur, angelica natura intelligitur, quę priꝰ informis fuit, sed postea formata est cũ ad creatorẽ cõuersa ei charitate adhæsit: cuiꝰ informitatis creatio superius significata est, vbi dictum est, In principio creauit deus cœlũ & terrã. Hic verò eiusdem formatio ostenditur cùm ait, Fiat lux, & facta est lux. Hæc ergo angelica natura prius tenebræ, & postea lux fuit, quia prius habuit informitatem & imperfectionem, deinde formationis perfectionem: & ita diuisit deus lucem à tenebris. Nam vt ait August. super Gen. [Huius creaturæ informitas & imperfectio fuit antequam formaretur, in amore conditoris. Formata verò est quando cõuersa est ad incommutabile lumen verbi.] Si verò corporalis fuit lux illa, quod vtique probabile est, *Lib. 1. ca. 5.* corpus lucidum fuisse intelligitur, velut lucida nubes: quòd non de nihilo, sed de præiacenti materia formaliter factum est vt lux esset, & vim lucendi haberet: *Hic de corporali luce.* cum qua dies prima exorta est, quia ante lucem nec fuit dies nec nox, licet tempus fuerit.

Lib. Gen. Ad literam i. cap. 3.

QVOD LVX ILLA FACTA EST, VBI SOL APPARET
C quæ in aquis lucere poterat.

Si autem quæritur, Vbi est facta lux illa, cùm abyssus omnem terræ altitudinem tegeret? Dici potest in illis partibus facta, quas nunc illustrat solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis posse lucere, cùm etiam nautarum operatione sæpius illustrentur, qui in profundum mersi, misso ex ore oleo aquas sibi illustrant: quæ multò rariores fuerunt in principio quàm modò sunt: quia nondum congregatæ fuerant in vno loco. Facta est ergo lux illa, quæ vicem & locum solis tenebat: quæ motu suo circumagitata, noctem diemque discernebat. Ibi ergo primùm lucem apparuisse verisimile est, vbi sol quotidiano cursu circumuectꝰ apparet, vt eodem tramite lux circumcurrens, ac primò ad occasum descendẽs vesperam faceret: deinde reuocata ad ortum, auroram, id est manè illustraret: & ita diuisit deus lucem & tenebras, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

QVOD DIES DIVERSIS MODIS ACCIPITVR.
D

Hic notandum est, quòd dies diuersis modis accipitur in scriptura. Dicitur *Aug. super Ge. 1. ca. 10.* enim dies lux illa, quæ illo triduo tenebras illuminabat: & dicitur dies illumina-

tio ipsa aëris. Dicitur etiam dies spatium vigintiquatuor horarum: qualiter accipitur cùm dicitur, Factum est vespere & mane dies vnus. Quod ita distinguẽdum est, factum est vespere prius, & postea mane: & ita fuit dies vnus expletus vigintiquatuor horarum. Dies, scilicet naturalis, qui habuit vesperam sed non mane. Mane enim dicitur finis præcedentis & initium sequentis diei, quod est aurora, quæ nec plenam lucẽ, nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies non habuit: quia nec dies præcesserat qui sequentis diei initio terminaretur: & eo præcipuè: quia luce apparente, mox super terram plen⁹ atque prædarus dies extitit: qui non ab aurora, sed à plena luce inchoauit: & mane sequentis diei consummatus est. Vnde Beda super Gen. [Decebat vt dies à luce inciperet, & in mane sequẽtis diei tẽderet: vt opera diei à luce inchoasse, & in lucẽ cõpleta esse significarentur.] Reliqui autem dies mane habuerunt, & vesperam: quorum quisq; à suo mane incipiens, vsque ad alterius diei mane tendebatur.

Qualiter distingui debeat illud, Et factum est vespere & mane dies vn⁹.

In glossa sup prin. gen. asscribitur Aug. hæc sententia.

DE NATVRALI ORDINE COMPVTATIONIS DIERVM,

E & de illo qui pro mysterio intro ductus est.

Hic est naturalis ordo distinctionis dierum, vt distinguantur atq; computentur dies à mane vsque ad mane. Postea verò in mysterio factum est vt dies cõputentur à vespera in vesperam, & adiungatur dies præcedenti nocti in computatione: cùm iuxta naturalem ordinem præcedens dies sequenti nocti adiungi debeat: quia homo à luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum, deinde per Christum à tenebris ad lucẽ redijt. Vnde Apostolus, Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Primus itaque dies non ab aurora, sed à plena luce incipiens, & post vesperam paulatim occidente luce excipiens mane sequentis diei, expletus est. Vnde beda. [Occidente luce & paulatim post spacium diurnæ longitudinis inferiores partes subeunte, factum est vespere: sicut nunc vsitato cursu solis fieri solet. Factum est autem mane eodem super terram redeunte, & alium diem inchoante: & dies expletus est vnus vigintiquatuor horarum. Fuitq; nox illo triduo omnino tenebrosa, quæ post creata sidera aliqua luce claruit.]

Ephesi. 5. c.

In glo. super Ge. attribuitur Aug.

CVR SOL FACTVS EST, SI LVX ILLA SVFF ficiebat.

Solet autem quæri, [quare factus est sol, si lux illa ad faciendum diem sufficiebat? Ad quod dici potest, quoniam lux illa fortè superiores partes illustrabat, & ad illuminationem inferiorum, solem fieri oportebat. Vel potius ideo, quia facto sole diei fulgor auctus est. Ampliori enim multò luce radiauit dies postea, quàm antè.] Si autem quæritur, quid de luce illa factum sit, cùm modò non appareat? Potest dici aut de ea corpus solis formatum, [aut in ea parte cœli esse in qua sol est: non quòd ipsa sit sol, sed sic ei vnita, vt discerni non valeat.]

Aug. super Gen. ad lite rã li. 1 ca. 11.

Ibidem cap. 10. refert istã sententiã Aug. nõ approbans eã.

QVOMODO ACCIPIENDVM SIT ILLVD, DIXIT DEVS,

G an sono vocis id Deus dixerit, an aliter.

Præterea inuestigandum est, quomodo accipiendum sit quod ait, Dixit de⁹, vtrùm temporaliter, vel sono vocis illud dixerit, an alio modo? Augustinus super Gen. tradit, [nec temporaliter, nec sono vocis deum locutum fuisse: quia si temporaliter, & mutabiliter. Et si corporaliter dicatur sonuisse vox dei, nec lingua erat qua loqueretur, nec erat quem oporteret audire & intelligere. Bene ergo vox dei ad naturam verbi, per quod omnia facta sunt, refertur. Dixit ergo deus fiat &c. non temporaliter, non sono vocis, sed in verbo sibi coeterno, id est verbum genuit intemporaliter in quo erat: & disposuit ab æterno, vt fieret in tempore, & in eo factum est.]

Li. 1. cap. 2. 4. & 9.

QV C-

QVOMODO ACCIPIENDVM SIT QVOD DICITVR

H pater operari in filio, vel per filium, vel in spiritu sancto.

Hic quæri solet, quomodo accipiendum sit quod dicitur pater operari in filio vel per filium, vel in spiritu sancto. Hæc enim scriptura frequenter nobis proponit: vt, Omnia in sapientia fecisti domine, id est in filio: &, In principio, id est in filio, creauit deus cœlum & terram. Et illud, Per quem fecit & secula. Super illum quoque psalmi locum, Verbo domini cœli firmati sunt &c. dicit Augustinus. [quòd pater operatur, per verbum suũ & spiritum sanctum.] Quomodo ergo hoc accipiendum est? Putauerunt quidam hæretici, quòd pater velut autor & artifex, filio & spiritu sancto in rerum operatione quasi instrumento vteretur, ex prædictis verbis errandi occasionem sumentes: quod velut blasphemum atq; sanę doctrinę aduersum abijcit pia fides. Non est itaque intelligendũ, ideo scripturam frequenter commemorare patrem operari in filio vel per filium, tanquam filius non posset facere, si ei non porrexisset pater dexteram, vel tanquam aliquod instrumentum fuerit patris operantis, sed potius illis verbis patrem intelligi voluit cum filio & spiritu sancto operari, & sine eis nihil facere.

Psal. 103. Gene. 1. Heb. 1. a Psal. 32 b

Hic aperit ex quo sensu dicatur pater operari in filio vel per filium.

CONTRA HANC EXPOSITIONEM SVRGIT

I hæreticus.

Sed dicit hæreticus, hac ratione posset dixisse filium operari per patrem vel in patre, & spiritum sanctum cum vtroque vel per vtrunq;, quia filius cum patre, & spiritus sanctus cum vtroque operatur. Cui breuiter respondetur, Ideo illud dictum esse, & non istud, vt in patre monstraretur autoritas. Non enim pater à filio, sed filius à patre operatur, & spiritus sanctus ab vtroque. Ideoque etiam filius per spiritum sanctum legitur operari, quia cum spiritu sancto operatur hoc ipsum à filio habente vt operetur.

Ioan. 16. c

ALIA PRAEDICTORVM EXPOSITIO.

K Potest & aliter illud accipi, vt dicatur pater in filio vel per filiũ operari, quia eum genuit omnium opificem: sicut dicitur pater per eum iudicare, quia genuit iudicẽ: ita & per spiritũ sanctũ dicitur operari siue pater, siue fili⁹: quia ab vtroque procedit spiritus sanctus factor omnium. vnde Ioannes Chrysost. in expositione epistolæ ad Heb. sic ait, [Non vt hęreticus inaniter suspicatur, tanquam aliquod instrumentum patris extiterit filius: neq; per eum pater dicitur fecisse, tanquam ipse facere non posset, sed sicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit: sic etiam dicitur operari per filium, quia eum constat opificem genuisse. Si enim causa eius pater est, secundum quòd pater est, multò amplius eorum causa est, quæ per filium facta sunt.] Hæc de opere primæ diei dicta sunt.

Homil. 2. ad primũ caput ad Hebræos

DE OPERE SECVNDAE DIEI, QVA *factum est firmamentum.*

A DISTINCTIO XIIII.

DIXIT quoq; Deus, fiat firmamentũ in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Sciendũ est [quòd illius cœli describitur hic creatio, sicut ait Beda super Gen. in quo fixa sunt sidera: cui suppositę sunt aquę in aëre & in terra, & superpositæ aliæ de quibus dicitur, Qui tegis aquis superiora eius. In medio ergo firmamentum est, id est sidereum cœlum, quod de aquis factum esse credi potest. Chrystallinus enim lapis cui magna est firmitas & perspicuitas, de aquis factus est. Si quem verò mouet, quomodo aquæ natura fluidæ & in ima labiles, super cœlum possint consistere: de Deo scriptum esse

De productione simplicium corporum. Ambros. in hexam. li. 2. ca. 2. 3. & 4. hãc materiã latè tractat. Psal. 103.

meminerit, Qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra cœlum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, potest etiam super cœli speram non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspẽdere ne labantur. Quales autẽ & ad quid conditæ sint, ipse nouit qui condidit.] Ecce ostensum est his verbis, quod cœlum factum sit, scilicet illud in quo sunt fixa sidera, id est quod excedit aërem: & de qua materia, scilicet de aquis, & quales sint aquę quæ super illud cœlum sunt, scilicet vt glacies solidatę.

De qua materia sit factũ illud cœlum.

Quomõ aquæ possunt esse sup cœlũ, et quales sint illæ aquæ Iob. 26 c Aug. lib. 2. de Gen. ad lit. c. 4. 5. Super Gen. lib. 2 cap. 3. Ibidẽ. ca. 4.

ALII PVTANT COELVM ILLVD ESSE IGNEAE NA-

B turæ, quibus consentit Augustinus.

Quidam verò cœlum quod excedit aëris spatia, igneæ naturæ dicunt, asserẽtes, [super aërem, purum ignem esse qui dicitur esse cœlum: de quo igne sidera & luminaria facta esse coniectant:] quibus Augustinus consentire videtur. Vtrùm verò nomine firmamenti cœlum quod excedit aërem, an ipse aër hic intelligatur, idem August. quærit: nec soluit. Magis tamen approbare videtur, cœlum illud hic accipi, quod spatia aëris excedit. Aquas autem quæ super illud cœlum sunt, dicit vaporaliter trahi, & leuissimis suspendi guttis. Sicut aër iste nubilosus exhalatione terrę aquas vaporaliter trahit, & per subtiles minutias suspendit, & post corpulentius conglobatas pluuialiter resundit. Si ergo potest aqua sicut videmus ad tantas minutias peruenire, vt feratur vaporaliter super aërem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiam super illud leuius cœlum minutioribus guttis & leuioribus emanare vaporibus, sed quoquo modo ibi sint, ibi esse non dubitamus.

C QVAE SIT FIGVRA FIRMAMENTI.

Quæri etiam solet, cuius figurę sit cœlum? [Sed spiritus sanctus, quãuis autores nostri sciuerint, per eos dicere noluit, nisi quod prosit saluti. Queritur etiam, si stet, an moueatur cœlum? Si mouetur, inquiunt, quomodo est firmamẽtum? Si stat, quomodo in eo fixa sidera circumeunt? Sed firmamẽtum dici potest, non propter stationem, sed propter firmitatem vel terminum aquarum intransgressibilem. Si autem stat, nihil impedit moueri & circumire sidera.]

Aug. li. 2 de Genesi ad literam ca. 9. Vtrũ stet an moueatur cœlum. Ibidẽ ca. 10. Quare dicatur firmamẽtum.

QVARE TACVIT SCRIPTVRA DE OPERE SECVN-

D dę diei, quod in alijs dixit.

Post hoc quæri solet: quare hic non est dictum sicut in aliorum dierum operibus, Vidit Deus quòd esset bonum? Sacramentum aliquod hic cõmendatur. Ideo enim fortasis non est dictum, quod tamen sicut in alijs factum est: quia binarius principium alteritatis est, & signum diuisionis.

DE OPERE TERTIAE DIEI, QVANDO AQVAE

E congregatæ sunt in vnum locum.

Sequitur, dixit Deus, Congregentur aquę in locum vnum, & appareat arida. Tertiæ diei opus est congregatio aquarum in vnum locum. Congregatę sunt enim omnes aquæ cœlo inferiores in vnam matricem: vt lux quæ pręterito biduo aquas clara luce lustrauerat, in puro aëre clarior fulgeat, & appareat terra quę cooperta latebat, & quæ aquis limosa erat fieret arida & germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem, lignumq; faciens fructum. [Si autem quęratur, vbi cõgregatę sunt aquæ quæ totum texerant spatium vsque ad cœlum? Potuit fieri vt terra subsidens concauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet. Potest etiam credi primarias aquas rariores fuisse, sic vt nebula tegeret terras, sed congregatione esse spissatas: & ideo facilè in vnum posse redigi locum.] Cumque multa constet esse maria & flumina, in vnum tamen locum dicit aquas cõgregatas propter continuationem vel congregationem omnium aquarum, quę in terris sunt: quia cuncta flumina & maria magno mari iunguntur. Ideoq; cùm dixerit aquas congregatas in vnum locum,

Amb. in hexame. li. 3 ca. 2. de hac re prolixè, & Beda super hũc locũ Ge. Vbi cõgregatæ sunt aquæ. Augu. li. de Genesi ad literã. 1. cap. 12. Quomõ oẽs aquæ sunt in vnũ locũ cõgregatæ.

cum, deinde dicit pluraliter, congregationes aquarum propter multifidos sinus earum, quibus omnibus ex magno mari principium est.

DE OPERE QVARTAE DIEI, QVANDO FACTA

F sunt luminaria.

Sequitur, Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem. In prędcedenti triduo disposita est vniuersitatis huius mundi machina, & partibus suis distributa. Formata enim luce prima die quæ vniuersa illustraret, duo sequentes dies attributi sunt supremę & infimæ parti mundi, firmamento scilicet, aëri, terrę, & aquę. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia verò aquarum molibus intra receptacula sua collectis, terra est reuelata atque aer serenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus suis locis distincta sunt & ordinata. Tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum est firmamentum sole & luna & stellis. Quinta aër volatilibus, & aquę in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terra iumenta & reptilia & bestias: postq; omnia factus est homo de terra, & in terra: non tamen ad terram, nec propter terram, sed ad cœlum & propter cœlum.

Eccle. 17.

ANTE ALIA DE ORNATV COELI AGITVR,

G sicut prius factum est.

[Quia ergo cœlum cęteris elementis speciem prestat, priusque alijs factum est, ideo ante alia ornatur in quarto die quo fiunt sidera: quę ideo facta sunt, vt per ea illustretur inferior pars, ne esset habitantibus tenebrosa. Infirmitatique hominum prouisum est, vt circumeunte sole potirentur homines diei noctisque vicissitudine, propter dormiendi vigilandiq; necessitatem: & ideo etiam ne nox indecora remaneret, sed luna ac sideribus consolarentur homines quibus in nocte operandi necessitas incumberet, & quia quędam animalia sunt quę lucẽ ferre non possunt. Quod aũt subditur, Et sint in signa & tempora, & dies & annos: quo modo accipiendum sit quæri solet. Ita enim dictum videtur, quasi quarto die cœpissent tempora, cùm prius triduum sine tempore non fuerit. Ideoque tempora quę fiunt per sidera, non spatia morarum, sed vicissitudinem aëreæ qualitatis debemus accipere: quia talia motibus siderum fiunt: sicut dies & anni quos vsitatè nouimus.] [Sunt enim in signa serenitatis & tempestatis: & in tempora, quia per ea distinguimus quatuor tempora anni, scilicet ver, ęstatem, autumnum, hyemem. Vel sunt in signa & tempora, id est distinctionem horarum: quia priusquam fierent, ordo temporum nullis notabatur indicijs, vel meridiana hora, vel quęlibet hora.] Hęc quarta die facta sunt.

Qua vtilitate facta sũt et luminaria

Aug. lib. de Gene ad literã. 2. c. 15. & 14.

Aug. lib. de Genesi. 1. cõtra Manich. c. 14. in to. 1.

DE OPERE QVINTAE DIEI, QVANDO *creauit Deus ex aquis volatilia & natatilia.*

A DISTINCTIO XV.

DIXIT etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram, &c. Opus quintæ diei est formatio piscium & auium, quibus duo elementa ornantur: & de eadem materia, id est de aquis, pisces & aues creauit: volatilia leuans in aëra, & natatilia remittens gurgiti.

De productione piscium & auium. Ambr. libro hexa. 5. cap. 1. 2. & 3.

DE OPERE SEXTAE DIEI, QVANDO CREATA

B sunt animalia & reptilia terræ.

Sequitur, Dixit Deus, Producat terra animam viuentem, iumenta & reptilia & bestias terrę, secundum species suas, &c. Sextæ diei opus describitur, cũ terra suis animalibus ornari dicitur.

VTRVM POST PECCATVM VENENOSA ANIMALIA noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, C prius facta innoxia.

[Quæri solet de venenosis & pernicioſis animantibus, Vtrùm post peccatum hominis ad vindictam creata sint, an potius creata innoxia peccatoribus nocere cœperint? Sanè dici potest, quòd creata nihil homini nocuissent, si non peccasset: puniendorum nanq; vitiorum & terrendorum, vel probandæ vel perficiendæ virtutis causa nocere cœperunt. Fuerunt ergo creata innoxia, sed propter peccatum facta sunt noxia.] *Aug. lib. de Gen. ad lit. 3. cap. 15.*

VTRVM MINVTA ANIMALIA TVNC CREA- D ta fuerint.

[De quibusdam etiam minutis animantibus quæstio est, Vtrùm in primis cõditionibus creata sint, an ex rebus corruptis postea orta sint? Plæraque enim de humidorum corporum vitijs, vel exhalationibus terræ, siue de cadaueribus gignuntur, quædam etiam de corruptione lignorum & herbarum & fructuum: & Deus autor omnium est. Potest autem dici, quòd ea quæ de corporibus animalium, maximè mortuorum, nascũtur, cum animalibus creata non fuerint, nisi potentialiter & materialiter. Ea verò quę ex terra vel ex aquis nascuntur, vel ex eis quæ terra germinante orta sunt, tunc creata fuisse non incongruè dici potest.] *Aug. lib. de Gen. ad lit. 3. cap. 14.*

E QVARE POST OMNIA FACTVS EST HOMO.

Omnibus autem creatis atque dispositis nouissimè factus est homo, tanquam dominus & possessor, qui & omnibus præferendus erat, vnde sequitur, Vidit Deus quòd esset bonum, & ait, Faciamus hominem ad imaginem &c.

Sed antequam de hominis creatione tractemus, quod suprà breuiter tetigimus, plenius versantes clarius faciamus. In hac enim rerum distinctione catholici tractatores dissentire, vt suprà diximus, inueniuntur: alijs dicentibus, res creatas atque distinctas secundum species per interualla sex dierum, quorum sententiæ quia litera Gen. magis inseruire videtur, atque eam catholica ecclesia magis approbat, ideo hactenus studiosè docuimus, quomodo ex illa communi materia prius informiter facta, posteà corporalium rerum genera per sex dierum volumina distinctim sint formata. Alijs autem videtur, quòd non per interualla temporum facta sint, sed simul ita formata, ad esse prodierunt. Quod August. super Gen. pluribus modis nititur ostendere, dicens elementa quatuor ita formata sicut modò apparent, ab initio extitisse, & cœlum sideribus ornatum fuisse. Quædam verò non formaliter, sed materialiter tunc facta fuisse, quę post per temporis accessum formaliter distincta sunt: vt herbæ, arbores, & fortè animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quædam formaliter & secundum species quas habere cernimus, vt maiores mundi partes: quædam verò materialiter tantùm. Sed vt dicunt, Moyses loquens rudi & carnali populo, locutionis modum temperauit, de Deo loquens à simili hominis qui per moras temporum opera sua perficit, cùm ipse simul sua opera fecerit, vt de Augustin. [Ideo, inquit, Moyses diuisim refert Deum illa opera fecisse, qui non potuit simul ab homine dici, quod à Deo simul potuit fieri. Item potuit diuidere scriptura loquendi temporibus, quod Deus operandi temporibus non diuisit.] Illi qui his autoritatibus & alijs huiusmodi inhærentes, dicunt quatuor elementa atq; cœli luminaria ita formata simul esse, & habuisse illos sex dies quos scriptura commemorat, sex rerum genera, id est distinctiones appellant quæ simul factæ sunt: partim formaliter, partim causaliter.

Gene. 1. c. Dist. 12. lite. a & b. Ibidem.

Lib. 4. ca. 32 & sequentibus, & lib. 5. ca. 4. & 5.

Hic pſequitur opinionẽ illorum qui simul omnia facta contẽdunt. Lib. 1. ca. 15.

QVO-

QVOMODO INTELLIGENDVM SIT DEVM RE- F quieuisse ab omni opere suo.

Iam de septimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptum est, quia compleuit Deus die septimo opus suum, & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. [Requieuisse dicitur Deus die septimo: non quasi operando lassus, sed ab vniuerso opere requieuit, quia nouam creaturam facere cessauit. Requiescere enim cessare dicitur. vnde in Apocal. dicit, Non habebant requiem, dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus, id est, dicere non cessabant. Requieuisse ergo Deus dicitur, quia cessauit à faciendis generibus creaturæ: quia vltra noua non condidit. Vsque nunc tamen, vt veritas in Euangelio ait, operatur pater cum filio, scilicet administrationem eorundem generum quæ tunc instituta sunt. Creatoris enim virtus causa subsistendi est omni creaturæ. Quod ergo dicitur, Pater meus vsque modò operatur, & ego operor. Illud vniuersæ creaturæ continuam administrationem ostendit, Die ergo septimo requieuit, vt nouam creaturam vlterius non faceret, cuius materia vel similitudo non præcesserit, sed vsque nunc operatur, vt quod condidit continere & gubernare non cesset.] *Genes. 2. a. Apocal. 4. c. Aug. lib. de Genes. ad literã. 4. ca. 8. & 12. Ioan. 5. c. Lib. & cap. eisdem.*

QVALITER ACCIPIENDVM SIT QVOD DICITVR Deus complesse opus suum septimo die, cùm tunc requie- G uit ab omni opere suo.

Sed quæritur, quomodo septimo die dicatur Deus complesse opus suum, cùm ab omni opere illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit? Alia translatio habet, Consummauit Deus die sexto opera sua: quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt quę in eo facta sunt, & omnium consummatio eo die perfecta est: sicut scriptura ostendit, cùm ait, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilq; in sui natura vitij habentia: [& sunt bona quæ cõdidit Deus etiam singula. Simul verò vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparãtur malis.] Sexto ergo die facta est operum consummatio. Ideo præmissa oritur quęstio, quomodo dicatur Deus die septimo opus suum complesse, quod hebraica veritas habet, in quo tamen nihil nouum creasse dicitur: nisi fortè dicatur die septimo compleuisse opus suum, quia ipsum benedixit & sanctificauit: sicut subiicit scriptura, Benedixit diei septimo, & sanctificauit illum. Opus enim est benedictio & sanctificatio: sicut Salomon aliquid operis fecit, cùm templum dedicauit. *Secũdũ aliã literã nihil ibi est quæstionis, quã sequitur August. Genes. 1. a. Aug. in Ench. ca. 10 Ibi. ca. 11 Hic redit ad quæstionem positã. S. quomodo verũ sit dcũ septimo die cõplesse opus suum. Gen. 2. a 3. Reg. 8. c*

QVAE SIT BENEDICTIO ET SANCTIFICATIO H septimæ diei.

Illum autem diem sanctificasse & benedixisse dicitur, quia mystica præ cæteris benedictione & sanctificatione eum dõauit. Vnde in lege dicitur, Memento sanctificare diem sabbati. Et inde est, quòd numerando dies vsq; ad septimum procedimus, & dicimus septem esse dies, quorum repetitione omne tempus agitur: non quin alius sit ab illis dies octauus & nonus, & sic de cæteris: sed quia in sex diebus rerum genera distincta sunt: & in septimo, licet non fuerit nouum genus rerum institutum, fuit tamen in eo quasi quidam nouus status sanctificationis operum, & requietionis opificis. Potest etiam sic exponi illud, Compleuit Deus die septimo opus suum, id est, completum & consummatum vidit. *Exodi 20. b*

DE.

DE HOMINIS CREATIONE, VBI CONSIDERANdum est, quare creatus homo, & qualiter sit institutus: quæ duo suprà tractata sunt, & qualis factus, & qualiter lapsus. postremò, quomodo sit reparatus: quæ discutienda sunt.

A

DISTINCTIO XVI.

De productione hominis

His excursis quod suprà de hominis creatione promisimus, effectui mancipare atque ordine explanare nunc suscipimus: vbi hęc considerandа videntur, scilicet, quare creatus sit homo, & qualiter institutus, & qualis, & quomodo factus: deinde, qualiter sit lapsus: postremò, qualiter, & per quæ sit reparatus. Horum autẽ primò & secundò posita, id est, causam creationis humanæ, & modum institutionis, superius pro modulo nostrę facultatis tractauimus. Ideoq; supereſt, vt qualis, vel quomodo factus sit, discutiamus. In Genesi legitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, &c. In eo quod dicit, Faciamus, vna operatio trium personarum ostenditur: in hoc verò quod dicit, Ad imaginem & similitudinem nostram, vna & æqualis substantia trium personarum monstratur. Ex persona enim patris hoc dicitur ad filium & spiritum sanctum, non, vt quidam putant, angelis: quia Dei & angelorum non est eadem imago vel similitudo.

Lib. de Gen. ad literã 3. cap. 19. Genes. 1. c Beda.

Quõ intelligendũ est, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostram.

QVOD IMAGO ET SIMILITVDO HIC A DIVERSIS ACcipitur variè: à quibusdam increata, & ab aliis creata & increata,

B vel essentia trinitatis, vel filius, vel filius & spiritus sanctus.

Imago autem & similitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id est, trinitatis essentia, ad quam factus est homo: vel creata, in qua factus est homo, & ipsa homini concreata. Increatam imaginem, quæ Deus est, intellexisse videtur Beda cùm dicit, [non esse vnam imaginem Dei & angelorum, sed trium personarum: & ideo personis non angelis fit ibi sermo.] Impropriè tamen imago dicitur, quia imago relatiuè ad aliud dicitur cuius similitudinem gerit, & ad quod repręsentandum facta est, sicut imago Cæsaris, quę ipsius similitudinẽ præferebat, ipsumque quodammodo repræsentabat. Propriè autem imago dicitur, id ad quod aliud fit: sicut exemplum propriè dicitur quod sumitur ex aliquo, & exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamen & aliquando abusiuè alterum pro altero: ita & minus propriè accipitur imago essentia trinitatis, si tamen eo nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Beda super Genesim.

OPINIO EORVM QVI PVTAVERVNT FILIVM PER

C imaginem & similitudinem hîc accipi.

Filius verò propriè imago patris dicitur, sicut suprà in tractatu de Trinitate diximus, [Vnde fuerunt nonnulli qui ita distinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filium: hominem verò non imaginem, sed ad imaginem factum dicerent: quos refellit Apostolus dicens, vir quidem est imago & gloria Dei. Hæc namque imago, id est, homo cùm dicitur fieri ad imaginẽ, non quasi ad filium dicitur fieri: alioquin non diceretur ad imaginem nostram. Quomodo enim nostram diceret, cũ filius solius patris imago sit?] Fuerunt autem & alij perspicacius hęc tractantes, qui per imaginem filium, & per similitudinem spiritum sanctum intelligerent, qui similitudo est patris & filij. Et ideo pluraliter putauerunt dici nostram, id referentes ad similitudinem tantùm: ad imaginem verò, subintelligendum esse meam. Hominem verò & imaginem esse, & ad imaginem & similitudinem factum esse tradiderunt: & imaginem imaginis esse & similitudinis.

Dist. 27. primi lib. lit. e Aug in 7. lib. de Trin. ca. 6. in fine 1. Cor. 11. b

Aliorũ opinio.

NEC

NEC HORVM SENTENTIAM APPROBAT, SED IMAginem & similitudinem Dei in homine quærendam & consi-

D derandam docet, vt imago & similitudo creata intelligatur.

Veruntamen hæc distinctio, licet reprobabilis penitus non videatur, quia tamen de medio montium, id est, autoritatibus sanctorum non manat, congruentius in ipso homine imago & similitudo Dei quærenda est & considerandа. Factus est ergo homo ad imaginem Dei & similitudinem, secundum mentem, qua irrationabilibus antecellit: sed ad imaginem secundum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad similitudinem, secundum innocentiam & iustitiam: quæ in mente rationali naturaliter sunt. Vel [imago consideratur in cognitione veritatis, similitudo in amore virtutis:] vel imago in aliis omnibus, similitudo in essentia: quia & immortalis & indiuisibilis est. Vnde Augustinus in libro de quantitate animæ, [Anima facta est similis Deo: quia immortalem & indissolubilem fecit eam Deus.] Imago ergo pertinet ad formã, similitudo ad naturam. [Factus est ergo homo secundum animam ad imaginem & similitudinem non patris, vel filij, vel spiritus sancti, sed totius Trinitatis.] [ita & secundum animam dicitur homo esse imago Dei, quia imago Dei in eo est. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura, quæ in ea est: sed propter picturam quæ in ea est, simul & tabula & imago appellatur: ita propter imaginem trinitas etiam illud in quo est imago, nomine imaginis vocatur.]

Psal. 103.

In quibus cõsideratur imago & similitudo.

Aug lib. de spiritu et aĩa, cap. 10. Cap. 2. tom. 1. Aug. de verbis Domini serm. 63. Aug. in 15. lib. de Trin. cap. 2. in fine.

QVOD HOMO DICITVR IMAGO, ET AD IMAGINEM:

E filius verò imago, non ad imaginem.

Quocirca homo & imago dicitur, & ad imaginem: filius autem imago, non ad imaginem: quia natus & non creatus: æqualis, & in nullo dissimilis: homo creatus est à Deo, non genitus, non paritate æqualis, sed quadam similitudine accedens ei. Vnde August. in lib. 7. de Trin. [In Gen legitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. Faciamus & Nostram pluraliter dixit: & nisi ex relatiuis accipi non potest, vt facere intelligantur pater & filius & spiritus sanctus ad imaginẽ patris & filij & spiritus sancti, vt subsisteret homo imago Dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago, tanquam non ab illo nata, sed ab eo creata, ideo ita imago dicitur quod & ad imaginem: quia non æquatur paritate, sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago, sed non ad imaginem, quia æqualis patri. Dictus est ergo homo, ad imaginem, propter imparem similitudinẽ. Et ideo nostram, vt imago trinitatis esse homo intelligatur, non trinitati æqualis, sicut filius patri.] Ecce ostensum est secũdum quid sit homo similis Deo, scilicet, secundum animam. [Sed in corpore quandam proprietatem habet, quæ hoc indicat: quia est erecta statura, secundum quam corpus animæ rationali congruit, quia in cœlum erectum est.]

Cap. 6. in fine.

Cap. 6. in fine.

August. lib. de Gen. ad lit. 6. cap. 12. Et lib. de Gen. cõtra Manic. 1. ca. 17. in fine tomo 1.

DE CREATIONE ANIMAE: VTRVM DE *aliquo facta sit, vel non, & quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione.*

A

DISTINCTIO XVII.

De productione hoïs quantũ ad principia cõstitutiua, scilicet, corpus et animã, et primò viri.

Hic de origine animæ plura queri solent, scilicet, vnde creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio secundum corpus describitur cùm dicitur, Formauit Deus hominẽ de limo terrę: ita eiusdem secundum animam factura describitur cùm subditur, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Corpus enim de limo terrę formauit Deus, cui animam inspirauit. Vel secundum aliam literam, flauit vel sufflauit: non quòd faucibus sufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spi-

Genes. 2. b Beda.

Z ritus

ritus enim Deus est, nec lineamentis membrorum compositus. Non ergo carnaliter putemus deum corporis manibus formasse corpus, vel faucibus inspirasse animam, sed potius hominem de limo terræ secundum corpus formauit iubendo, volendo, id est, voluit, & verbo suo iussit, vt ita fieret, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, id est, substantiam animę, in qua viueret, creauit, non de materia aliqua corporali vel spirituali, sed de nihilo.

Quòd non corporeis instrumentis formasse vel sufflasse Deus dicitur Ioan. 4. c. Aug. lib. de Genes. ad lit. 7. cap. 2. Responsio. Ibidē ca. 3 Esa. 57. d. secundum translationem 70. int.

OPINIO QVORVNDAM HAERETICORVM, QVI PVTAVERUNT ANIMAM ESSE DE SUBSTANTIA DEI.

B Putauerunt enim quidam hæretici, Deum de sua substantia animam creasse, verbis scripturæ pertinaciter inhærentes, quibus dicitur, inspirauit vel insufflauit, &c. Cùm flat, inquiunt, vel spirat homo, de se flatum emittit. Sic ergo cùm dicitur Deus flasse vel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, id est, de sua substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse sufflauit, vel flauit, id est, flatum hominis, scilicet, animam fecit. Flare enim est flatum facere: & flatum facere, est animam facere. Vnde Dominus per Esaiam, Omnem flatum ego feci. Non sunt ergo audiendi qui putant animam esse partem Dei. Si enim hoc esset, nec à se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciendum vel patiendum compelli, nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus est à Deo, non de Deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo.

QVANDO FACTA SIT ANIMA, AN ANTE CORPUS, AUT IN CORPORE.

C Sed vtrùm in corpore, vel extra corpus, etiam inter doctos scrupulosa quæstio est. Aug. enim super Genes. tradit [animam cum angelis sine corpore fuisse creatā, posteà verò ad corpus accessisse: neq; compulsa est incorporari: sed naturaliter illud voluit, id est, sic creata fuit, vt vellet. sicut naturale nobis est velle viuere. Malè aūt velle viuere non naturę, sed voluntatis est peruersæ.] Alij verò dicunt animā primi hominis in corpore fuisse creatā: ita exponētes verba illa, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, id est, animā in corpore creauit, quæ totum corpus animaret: faciem tamē specialiter expressit, quia hæc pars sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis æstimetur, de aliis certissimè sentiendum est, quòd in corpore creentur. Creando enim infundit eas Deus, & infundendo creat. [Dicendum est etiam animam illam non sic esse creatam, vt præscia esset operis futuri iusti vel iniusti.]

Opinio August. lib. 7. ca. 25. & 27

Aliorū sententia.

Quòd anima illa non est præscia operis futuri Ibid. ca. 26 Aug. lib. de Genes. ad lit. 6. cap. 13 & 14.

D IN QVA AETATE DEVS HOMINEM FECERIT.

Solet etiam quæri, [vtrùm Deus hominē repentè in virili ætate fecerit, an per ficiendo & ætates augendo, sicut nunc format in matris vtero? Augus. super Gen. dicit quòd Adam in virili ætate continuò factus est: & hoc secundum superiores, non inferiores causas, id est, secundum voluntatē & potentiam Dei, quam naturæ generibus non alligauit: qualiter & virga Moysi conuersa est in draconem. Nec talia contra naturam fiunt, nisi nobis, quibus alter naturæ cursus innotuit: Deo autē natura est quod facit. Non ergo cōtra dispositionem suam illud fecit Deus. Erat enim in prima † creaturarum conditione, sic hominem posse fieri: sed non ibi erat necesse vt sic fieret: hoc enim non erat in conditione creaturæ, sed in beneplacito creatoris, cuius voluntas necessitas est. Hoc enim necessariò futurum est, quod vult, & præscit. Multa verò secundum inferiores causas futura sunt, sed in præscientia Dei futura non sunt: Si autem ibi aliter futura sunt, potius futura iuris sicut ibi sunt, vbi præscit ille qui non potest falli. Sic ergo factus est Adam, non secundum inferiores causas, quia non erat in rerum causis seminalibus, vt ita fieret: sed secundum superiores, non contra naturam operantes: quia in rerum causis naturalibus erat, vt ita posset fieri.]

Exod. 7. b Cap. 15.

† causarū

Lib. eodem, cap. 17.

QVOD

QVOD HOMO EXTRA PARADISVM CREATVS, IN PARADISO sit positus: & quare ita factum sit.

E Hominem autem ita formatum tulit deus, vt scriptura docet & posuit in paradiso voluptatis, quem plantauerat à principio. His verbis apertè Moyses insinuat, quòd homo extra paradisum creatus, postmodum in paradiso sit positus. Quod ideo factum dicitur, quia non erat in eo permansurus: vel vt non naturę, sed gratiæ hoc assignaretur. Intelligitur autem paradisus localis & corporalis in quo homo locat' est. [Tres enim generales de paradiso sentētiæ sunt. Vna eorū qui corporaliter intelligi volunt tantū. Alia eorū qui spūaliter tātū, Tertia eorū qui vtroque modo paradisum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in corporali paradiso sit positus,] qui ab illo principio plantatus accipi potest, quo terram omnem remotis aquis herbas & ligna producere iussit. Qui etsi præsentis ecclesiæ vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum est esse locum amœnissimum fructuosis arboribus, magnum, & magno fonte fœcūdum. Quod dicimus, A principio: antiqua translatio dicit, Ad orientem, Vnde volunt in orientali parte esse paradisum, longo interiacente spatio vel maris vel terræ à regionibus quas incolunt homines, secretum, & in alto situm, vsque ad lunarem circulum pertingentem. vnde nec aquæ diluuij illuc peruenerunt.

Gen. 2. b. c. Aug. lib. de Gen ad lit. 8. cap. 1. Tres sententiæ de paradiso sunt, et quæ sint. A quo principio sit plātatus. Aug. lib. 12. de Gene ad literā ca. 34. Qualis sit locus paradisi, & vbi.

DE LIGNIS PARADISI, INTER QVAE ERAT LIGNVM

F vitæ, & lignum scientiæ boni & mali.

In hoc autem paradiso erant ligna diuersi generis, inter quæ vnū erat, quod vocatum est lignum vitæ: alterum verò, lignum scientiæ boni & mali. Lignum autem vitæ dictum est, sicut docet Beda & Strabus, quia diuinitus accepit hanc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius stabili sanitate & perpetua soliditate firmaretur: nec vlla infirmitate, vel ætatis imbecillitate in deterius vel in occasum laberetur. Lignum autem scientiæ boni & mali, non à natura hoc nomen accepit, sed ab occasione rei posteà secutæ. Arbor enim illa non erat mala, sed scientiæ boni & mali ideo dicta est, quia post prohibitionem erat in illa trāsgressio futura: qua homo experiendo disceret quid interesset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui nasceretur inde, positū est illud nomen, sed de re transgressionem secuta. Cognouit enim homo priusquam tangeret hoc lignum, bonum & malum: sed bonum per prudentiam & experientiam: malum verò per prudentiam tantùm. Quod etiam per experiētiam nouit vsurpato ligno vetito, quia per experientiam mali didicit, quid sit inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ. Si verò primi parentes obedientes essent, nec contra præceptum peccassent, non ideo tamen minus diceretur lignum scientiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret si vsurparetur.] [A ligno ergo prohibitus est, quod malum non erat, vt ipsa præcepti conseruatio bonum illi esset, transgressio malum. Nec melius consideratur, quantum malum sit inobedientia quàm hoc modo: cùm scilicet ideo reus factus esse homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit, quam si non prohibitus tetigisset, nec peccasset, nec pœnam sensisset. Si verò venenosam herbam prohibitus tetigeris, pœna sequitur. & si nemo prohibuisset, similiter sequeretur. Sin etiam prohibetur res tangi, quæ non tangenti tantùm, sed prohibenti obest, sicut aliena pecunia, ideo prohibitum est peccatum, quia prohibenti est damno sum. Cùm verò tangitur, quod nec tangenti obest, si non prohibetur, nec cuilibet si tangatur: & ideo prohibetur, vt per se bonum obedientiæ, & malū inobedientiæ mōstretur.

[Sicut primus homo à re bona prohibitus pœnam incurrit: vt non ex re mala, sed ex inobedientia pœna esse monstretur, sicut ex obedientia palma

Super Gen. Aug. cōtra aduers. leg. & proph. lib. 1. ca. 14. Quare vocatū sit lignū scientiæ boni et mali Aug. de Gen. ad literā li. 8. ca. 15. & li 14. ca. 6. infine. Quòd si primi parentes nō peccassēt nō ideo minus scientiæ boni & mali lignum diceretur. Aug. super Gen. 8. libro capite 13.

DE FORMATIONE MVLIERIS.

A DISTINCTIO XVIII.

De formatione mulieris de viro. Gen. 2. d.

IN eodem quoque paradiſo mulierem formauit deus de ſubſtantia viri: ſicut poſt plantatum paradiſum, hominemq; in eo poſitum, & poſt vniuerſa animalia ad eum ducta, ſuisq; nominibus deſignata, ſubnectit ſcriptura, Immiſit Deus ſoporem in Adam. Cumque obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & formauit eam in mulierem.

QVARE VIRVM PRIVS, ET POSTEA DE VIRO MV-

B lierem creauit, non ſimul vtrunque.

Hic attendendum eſt, quare non creauit, ſimul virum & mulierem, ſicut angelos. ſed prius virum, deinde mulierem de viro. Ideo ſcilicet, vt vnum eſſet generis humani principiũ, quatenus in hoc & ſuperbia diaboli confunderetur, & hominis humilitas dei ſimilitudine ſublimaretur. Diabolus quippe aliud à deo principium eſſe concupierat. Ideoq; vt eius ſuperbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabolus peruerſe rapere voluit, ſed obtinere non potuit. Et per hoc imago dei in homine apparuit: quia ſicut Deus omnibus rebus exiſtit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. [Ideo etiam ex vno homine omnes eſſe voluit Deus, vt dum cognoſcerent ſe ab vno eſſe omnes, ſe quaſi vnum amarent.]

Au. li. 12. de ciuitate Dei capite 26. Alia ratio quare ex vno homine oẽs homines Ibidem & li. 9. de Gene ſi ad literã cap. 13.

QVARE DE LATERE VIRI, NON DE ALIA CORPORIS

C parte formata ſit.

Cùm autem his de cauſis facta ſit mulier de viro, [non de qualibet parte corporis viri, ſed de latere eius formata eſt: vt oſtenderetur, quia in conſortiũ creabatur dilectionis,] ne fortè ſi fuiſſet de capite facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut ſi de pedibus, ad ſeruitutem ſubiũcienda. Quia igitur viro nec domina, nec ancilla parabatur, ſed ſocia: nec de capite nec de pedibus, ſed de latere ſuerat producenda: vt iuxta ſe ponendam cognoſceret, quam de ſuo latere ſumptam didiciſſet.

QVARE DORMIENTI ET NON VIGILANTI COSTA

D ſubtracta eſt.

Non ſine cauſa dormienti quoque viro potius quàm vigilanti detracta eſt coſta, de qua mulier in adiutorium generationis viro eſt formata, ſcilicet vt nullã in eo ſenſiſſe pœnam monſtraretur, & diuinæ ſimul potentiæ opus mirabile oſtenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamen à quiete ſoporis excitauit. In quo etiam opere ſacramentum Chriſti & eccleſiæ figuratum eſt. Quia ſicut mulier de latere viri dormientis formata eſt, ita eccleſia ex ſacramentis quæ de latere Chriſti in cruce dormientis profluxerunt, ſcilicet ſanguine & aqua, quibus redimimur à pœnis atque abluimur à culpis.

Ad. Eph. 5. & Ioan. 19. f.

QVOD DE ILLA COSTA SINE EXTRINSECO ADDITA

mento facta fuit per dei potentiam, ſicut quinq; panes in ſe mul-

E tiplicati ſunt.

Solet etiam quæri, Vtrùm de illa coſta ſine adiectione rei extrinſecæ facta ſit mulier? Quod quibuſdam non placuit. Cæterùm ſi ad perficiendum corpus mulieris deus extrinſecum augmẽtum addidiſſet, maius illud eſſet quàm ipſa coſta. Ideoque potius de illo addito quàm de ipſa coſta, mulier facta deberet dici, de quo plures accepiſſet ſubſtantiæ partes. Reſtat ergo, vt de ſola ipſius coſtæ ſubſtantia ſine omni extrinſeco additamento, per diuinam potentiam in ſemetipſa multiplicata, mulieris corpus factum dicatur: eo ſane miraculo, quo poſtea de quinque panibus à IESV cœleſti benedictione multiplicatis, quinq; milia hominum ſatiata ſunt. [Illud etiam ſcire oportet, quòd cum angelorum miniſterio facta

Ioan. 6. c. Aug. li. 9. de Gen. ca. 15.

facta ſit mulieris formatio, nõ eſt eis tamen tribuenda creationis potentia. Angeli enim nullam poſſunt creare naturam: ergo nec formare coſtam in mulierẽ, nec carnis ſupplementum in loco coſtæ: non quòd nihil agant vt aliquid creetur, ſed non ideo creatores ſunt, ſicut nec agricolæ ſegetum vel arborum. Solus Deus, id eſt, trinitas eſt creator. Facta eſt ergo fœmina à Deo, etiam ſi coſta miniſtrata ſit per angelos.]

Matt. 14. b: Quòd licet angelica miniſtratione ſit illud opꝰ expletũ, non tamen creatores fuerũt angeli.

VTRVM SECVNDVM SVPERIORES, AN SECVNDVM

inferiores cauſas ita facta ſit mulier, i. an ratio ſeminalis id haberet, vt ita fieret, an tantùm vt ita fieri poſſet, ſed vt ſic fieret in

F deo tantùm eſſet cauſa.

Sed quæritur, [An ratio quã deus primis operibus concreauit, id haberet, vt ſecundum ipſam ex viri latere fœminam fieri neceſſe foret, an hoc tantùm, vt fieri poſſet?] [Ad quod ſciendum eſt, omnium rerum cauſas in deo ab æterno eſſe. Vt enim homo ſic fieret vel equus, & huiuſmodi, in dei potentia & diſpoſitione ab æterno fuit. Hæ dicuntur primordiales cauſæ: quia iſtas aliæ non præcedunt, ſed iſtæ alias, quæ ſunt cauſæ cauſarum.] Cumque vnum ſit diuina potentia, diſpoſitio, ſiue voluntas, & ideo vna omniũ principalis cauſa: tamen propter effectus diuerſos pluraliter dicit Augu. cauſas primordiales omnium rerum in deo eſſe, inducens ſimilitudinem artificis, in cuius diſpoſitione eſt, qualis futura ſit arca. Ita & in deo vniuſcuiuſque rei futuræ cauſa præceſsit. In creaturis verò quarundam rerum, ſed non omnium cauſæ ſunt, vt ait Aug. [Quia inſeruit Deus ſeminales rationes rebꝰ, ſecũdũ quas alia ex aliis proueniũt: vt de hoc ſemine tale granum, de hac arbore talis fructus, & huiuſmodi. Et hæ quoque dicuntur primordiales cauſæ, & ſi non adeò propriè: quia habent ante ſe cauſam æternam, quæ propriè & vniuerſaliter prima eſt.] Illæ verò ad res aliquas dicũtur primæ. ſ. quæ ex eis proueniunt. Ideo etiam primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione, rebus à deo inſitæ ſunt. Et ſicut creaturæ mutabiles ſunt, ita & hæc cauſæ mutari poſſunt: quæ autem in immutabili deo cauſa eſt, non mutari poteſt.

Aug ſuper Gene. lib. 9. capite. 17. Au. li. 6. de Gen. ca. 15.

Li. 9. ca. 17. Quòd nõ omniũ quæ fiũt cauſæ ſunt i creaturis.

DISTINCTIO CAVSARVM RERVM PERVTILIS, SCILI-

G cet quòd quædam in deo & in creaturis, quædam in deo tantùm ſunt.

Omnium rerum cauſæ in deo ſunt, ſed quarundam cauſæ & in deo ſunt, & in creaturis. [quarundam verò cauſæ in deo tantùm ſunt: & illarum rerum cauſæ dicuntur abſconditæ in deo, quia ita eſt in diuina diſpoſitione, vt hoc vel illud fiat, quod non eſt in ſeminali creaturæ ratione. Et illa quidem quæ ſecundũ cauſam ſeminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita curſus naturæ hominibus innotuit. Alia verò præter naturam, quorum cauſæ tantùm ſunt in deo.] Hæc autem dicit Auguſt. eſſe illa, quæ per gratiam fiunt, vel ad ea ſignificanda non naturaliter ſed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de coſta viri ponit, ita dicens, [Vt mulierem ita fieri neceſſe foret, non in rebus conditum, ſed in deo abſconditum erat. Omnis creaturæ curſus habet naturales leges, ſuper hunc naturalem curſum, creator habet apud ſe poſſe de omnibus facere aliud, quàm eorum naturalis ratio habet: vt ſcilicet virga arida repentè floreat, & fructũ gignat, & in iuuẽtute ſterilis fœmina, in ſenectute pariat, vt aſina loquatur, & huiuſmodi. Dedit autem naturis, vt ex his etiam hæc fieri poſſent, non vt in naturali motu haberẽt. Habet ergo Deus in ſe abſconditas quorundam futurorum cauſas, quas rebus conditis non inſeruit, easque implet non opere prouidentiæ, quo naturæ ſubſiſtunt, vt ſint: ſed quo illas adminiſtrat vt voluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quæ ad gratiam ſignificandam non naturali motu rerum, ſed mirabiliter facta ſunt, abſconditæ cauſæ in Deo fuerunt: quorum vnum erat, quòd mulier facta eſt de latere viri dormientis.

Aug. ibidẽ ca. 18. et 17.

Super Gen. lib. 9. ca. 18.

Nume. 17. b. Lucæ 1. d. Nume 22. c. De gemino opere prouidentiæ. Aug. lib. eodem ca. eodẽ

Non habuit prima rerum conditio, vt fœmina sic fieret, sed vt fieri posset: ne contra causas quas deus voluntariè instituit, mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

DE ANIMA MVLIERIS, QVOD NON EST EX ANIMA viri, vt quidam putauerunt, dicentes animas esse ex traduce.

Aug. lib. de Gen. ad lite rã. 10. ca. 1. Aliorum opinio qui putauerũt omnes animas simul ab initio creari.

H [Quemadmodum mulieris corpus de viri corpore traductum fuit, ita putauerunt aliqui ipsius animam de viri anima propagatam: & omnes animas præter primam, de traduce esse, sicut corpora. Alij autem putauerunt simul omnes animas ab initio creatas.] Catholica autem ecclesia nec simul, nec ex traduce factas esse animas docet: sed in corporibus per coitum seminatis atque formatis infundi. & infundendo creari. Vnde in ecclesiasticis dogmatibus, [Animas hominum non esse ab initio inter cæteras intellectuales naturas, nec simul creatas, sicut Origenes fingit, dicimus: neque in corporibus per coitũ seminari, sicut Luciferiani & Cyrillus, & quidam Latinorum præsumptores affirmant. Sed dicimus corpus tantùm per coniugij copulam seminari. Creationem verò animæ solum creatorem nosse, eiusque iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atq; formari: ac formato iam corpore animam creari atq; infundi, vt viuat in vtero homo ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus humana substantia.] Hieronymus etiã anathematis vinculo illos condemnat, qui animas ex traduce dicunt: inducens autoritatem prophetæ, Qui finxit sigillatim corda eorum. Hoc satis, inquit, innuit propheta, quòd non ipsam animam de anima facit deus, sed sigillatim animas de nihilo creat.

In ecclesiasticis dogmatibꝰ ca. 14. tom. 3.

Psal. 32. in tomo 8 damnatur hic error sed nulla fit mentio anathematis.

DE PRIMO HOMINIS STATV ANTE PECCA-tum, scilicet, qualis fuerit secundum corpus, & secundũ animã.

A DISTINCTIO XIX.

Quòd primo homo ante peccatũ quodam modo mortalis, & quodãmodo immortalis fuerit.

SOlent quæri plura de primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit homo priusquam peccaret, & in corpore, & in anima: mortalis an immortalis, passibilis an impassibilis. De termino inferioris vitæ, & transitu ad superiorem, de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter sciuntur, licet aliquando curiositate quærantur. At priusquam ad animi qualitatem pertinentia prosequamur, de qualitate eius secundum corpus, & modo propagationis filiorum, & de alijs quibusdam inspiciamus. Primus ergo homo secundum naturam corporis terreni, & immortalis fuit quodammodo secundum aliquid, quia potuit non mori, & mortalis quodammodo, quia potuit mori. In illo namque primo statu habuit posse mori, & posse non mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, scilicet posse non mori. In secundo verò statu post peccatũ habuit posse mori, & nõ posse nõ mori: quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebit posse non mori, & non posse mori, quia ad illum statum pertinet moriendi impossibilitas, quod ex gratia erit, non ex natura. In primo statu fuit corpus hominis animale. i. egens alimonijs ciborum. Vnde & homo factus dicitur in animam viuentem, non spiritualem. i. in animam corpus sensificãtem, quod adhuc erat animale, non spirituale, quod egebat cibis, vt per animam viueret. Factus est ergo in animã viuentem. i. vitam corpori dantem: tamen per sustentamenta ciborũ: & tũc erat corpus mortale & immortale, quia poterat mori, & poterat non mori. Post peccatum verò factum est mortuum, sicut dicit Apostolus, Corpus propter peccatum mortuum est. i. necessitatem moriendi in se habet. In resurrectione verò

verò erit spirituale, scilicet agile, & cibis non egens: & immortale, non sicut in statu primo fuit, scilicet, quòd possit non mori, sed etiam quòd non poterit mori. Vnde August. super Gen. Apostolus ait, Corpus quidem mortuum est propter peccatum, &c. Prius de limo terræ formatum est corpus animale non spirituale, cum quali resurgemus. Renouabitur enim à vetustate, non in corpus animale quale fuit: sed in melius, id est spirituale, cùm hoc mortale induet immortale: in quod mutandus erat Adam, nisi mortem corporis animalis peccando meruisset. Non ait Apost. corpus mortale est propter peccatum, sed mortuũ. Illud enim ante peccatum, mortale, & immortale erat, quia poterat mori & non mori. Aliud autem est non posse mori, aliud posse nõ mori. Ideo factum est per peccatum non mortale, quod erat: sed mortuum, quod non fieret nisi peccaret. Animale enim non est hoc corpus, sicut primi hominis fuit, sed iam deterius est, habet enim necessitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit August. quòd corpus hominis ante peccatum mortale & immortale fuit: sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodem Beda super Gen. ait, Non est credendum ante peccatum ita fuisse mortua corpora sicut modò. Ait enim Apost. Corpus propter peccatum mortuum est: sed licet fuissent animalia nondum spiritualia, non tamen mortua: quæ scilicet necesse esset mori.

Gene. 2. b
Quomõ dicitur hõ fact9 in animã viuentem.
Rom. 8 b
Lib. 6. ca. 19
Rom. 8. b
Lib eodem cap. 24.
1. Cor 15. g
Ibidẽ ca. 25.
Rom. 8. c

VTRVM IMMORTALITAS QVAM HABVIT ANTE peccatum, esset de conditione naturæ, an gratiæ beneficio.

B Solet hic quæri, cùm homo primus mortale & immortale corpus habuerit, vtrùm ex conditione naturæ ipsius corporis habuerit vtrumq; : an alterum beneficium esset gratiæ. [immortalitas, id est, posse non mori? Ad quod dici potest quia alterum habebat in natura corporis, id est, posse mori: Alterum verò, scilicet posse non mori, erat ei ex ligno vitæ, scilicet ex dono gratiæ. Vnde Aug. super Gen. [Quodammodo creatus est homo immortalis: quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturę. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Nõ enim immortale erat quod omnino mori non posset: quod non erit nisi cùm fuerit spirituale.] Apertè dicit quòd nõ ex natura, sed ex ligno vitæ habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicũt, quòd nisi illo ligno vitæ vteretur: non semper viueret, quia peccaret. Peccaret enim si illo ligno non vteretur. quia præceptum erat ei vt comederet de omni ligno paradisi, nisi de ligno scientiæ boni & mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibitum: ita etiam peccaret, si non comederet quod erat iussum.

Lib. 6. ca. 25
Aliqui dicũt quòd si non vteretur Adã de ligno vitæ, nõ semper viueret, quia peccaret.

SI NON FORET PRAECEPTVM VT DE ILLO LIGNO comederet & alijs, & non illo vteretur, an posset non mori.

C Sed adhuc quęritur, si non esset præceptum vt de ligno vitę ederet & alijs, & non illo vesceretur, nunquid posset nõ mori? Si semper viueret nõ vtens illo ligno, non erat ei ex illo ligno posse non mori. Si verò non posset semper viuere, id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt, quòd si non fuisset ei præceptum vesci illo ligno & alijs & non illo vesceretur: viueret semper: sic determinantes illud, quod suprà dixit August. Erat ei de ligno vitę: non de conditione naturæ tantùm, scilicet quasi non ex conditione naturę solummodo erat ei, sed etiam ex illo ligno. Alijs autem videtur, quòd ex ligno vitę erat ei posse non mori, non ex natura. Ideo enim dicitur potuisse non mori, quia poterat vti illo ligno, de quo edens non moreretur.

Opinio quorundam.
Aliorum opinio.

QVAESTIO AVGVSTINI QVOMODO IMMORTALIS factus sit homo.

D De hac verò hominis immortalitate, qualis fuerit Augu. super Gen. quæstionem mouens sic ait, [Quæritur quomodo immortalis factus sit homo præ alijs animã-

animantibus: & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam?] Sed alia est immortalitas carnis, quam in Adam accepimus: Alia quam in resurrectione speramus per Christum. Ille factus est homo immortalis, vt non posset mori si non peccaret, moreretur autem si peccaret: Filij verò resurrectionis non potuerunt vltrà peccare, nec mori. Caro nostra non tunc egebit refectione cibotum: quia nulla poterit esse defectio. [Caro Adæ ante peccatum ita immortalis creata est, vt per alimoniam adiuta esset mortis & doloris expers. Sic ergo immortalis & incorruptibilis condita est caro hominis, vt suam immortalitatẽ & incorruptionem per obseruantiam mandatorum Dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebatur, vt de illis lignis concessis manducaret, & ab interdicto abstineret. Per horum edulium immortalitatis dona conseruaret, donec corporalibus incrementis perductus ad ætatem quæ conditori placeret, multipli cata progenie, ipso iubente, sumeret de ligno vitę, quo perfectè immortalis factus, cibi alimenta vlterius non requireret.

Lib. 3. ca. 2. De hoc vide in glossa ordinaria ad illud Gene. 1. Faciam⁹ hominem &c. Lucæ 20. f Augu. lib. quæst. vete. et nou. legis cap. 19. Attẽde quia in præceptis à deo homini primò datis hoc cõtinebatur, vt de omni ligno, excepto ligno scientiæ boni & mali comederet.

SVMMATIM SVPERIORVM VERBORVM SENtentiam perstringit.

E Ecce his verbis videtur Augusti. tradere, quòd caro primi hominis immortalitatem in se habuerit, quæ per alimoniam ciborum conseruaretur vsque ad tempus suæ translationis in melius, quando de ligno vitę comederet, & fieret omnino immortalis, ita vt non posset mori.

QVOD EX PRAEDICTIS CONSEQVI VIDETVR, HOminem de naturæ suæ conditione quodammodo fuisse immortalem, sed non omnino fieret immortalis, nisi participato ligno vitæ.

F Ideo aliqui dicunt quòd immortalitatem de natura habebat, qua poterat non mori: quæ aliorum lignorum esu poterat conseruari, sed non poterat consummari nisi per assumptionem ligni vitæ. Quod videtur Augu. sentire super Gen. dicens. Hoc quoque addo talem cibum illam arborem præstitisse, quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur: non sicut ex alio cibo, sed inspiratione salubritatis occulta. Hic innuere videtur, quòd cum alijs cibis posset corpus sustentari, hoc cibo indeficiente sanitate firmaretur. Ex quo cõsequi videtur, quòd sicut in natura sua habuit mortalitatem quandam, scilicet aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatem in natura sua habuit, id est aptitudinem qua poterat non mori, cibis adiutus: sed si perstitisset, immortalitatis perfectio esset ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo superiora Aug. verba, quibus dicit, quòd erat immortalis ex ligno vitę, huic sententiæ non contradicant, diligenter inquirant.

Lib. 8. ca. 5.

Litera b.

DE MODO PROCREATIONIS FILIORVM *si nõ peccassent primi parentes, & quales nascerentur filij.*

A DISTINCTIO XX.

Quomodo homines generassent filios si non peccassent.

POST hæc videndum est, qualiter primi parentes si non peccassent, filios procreassent, & quales ipsi filij nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatum: dicentes concubitum sine corruptione vel macula non posse fieri. Sed ante peccatum nec corruptio, nec macula in homine esse poterat: quoniam ex peccato hęc consecuta sunt. Ad quod dicendum est, quòd si non peccassent primi homines, sine omni peccato & macula in paradiso carnali copula conuenissent, & esset ibi thorus immaculatus, & commixtio sine cõcupiscentia atque genitalibus membris sicut cęteris imperarent, vt ibi nullũ motum illicitum sentirent.

rent, & sicut alia membra corporis alijs admouemus, vt manũ ori, sine ardore libidinis: ita genitalibus vterẽtur membris sine aliquo pruritu carnis. Hęc enim lętalis egritudo, membris humanis ex peccato inhęsit. Genuissent itaque filios in paradiso per coitum immaculatum, & sine corruptione. Vnde Augusti. [Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus mẽbris ad prõcreationem imperare potuisse, sicut cęteris in quolibet opere sine voluptatis pruritu vtimur. Incredibile enim non est Deum talia fecisse illa corpora, vt si nõ peccassent, illis membris sicut pedibus imperarent, nec cum ardore seminarent, vel cum dolore parerent: sed post peccatum motum illum meruerunt, quem nuptię ordinant, continentia cohibet.] [Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis, excipitur honestate nuptiali: & quod sanis est officium, ægrotis est remedium.] [Emissi quidem de paradiso conuenerunt, & genuerunt: sed potuerunt in paradiso eis esse nuptię honorabiles & thorus immaculatus sine ardore libidinis, sine labore pariendi.]

Aug. super Gene lib 9. capite 10.

Ca. 7. ibidẽ.

Ibidẽ ca. 3.

QVARE IN PARADISO NON COIERVNT, duobus modis soluit.

B [Cur ergo non coierunt in paradiso? Quia creata muliere, mox transgressio facta est, & electi sunt de paradiso Vel quia nondum deus iusserat vt coirent, & poterat diuina expectari autoritas, vbi concupiscentia non angebat. Deus verò non iusserat, quia casum eorum præsciebat, de quibus homo propagandus erat.] Ecce expresse habes de modo propagationis filiorum.

Lib. eodem capite 4.

DE TERMINO ILLIVS INFERIORIS VITAE, VTRVM natis filijs per successiones, an simul oẽs transferendi fuissent.

C De termino verò temporis, quo transferentur ad spiritualem cœlestemque vitam, certum aliquid scriptura non tradit. Et ideo ambiguum est, [vtrùm parentes genitis filijs, perfectaque humani officij iustitia, ad meliorem statum trãsferrentur, nõ per mortem, sed per aliquam mutationem: an patres in aliquo statu vitę remanerent, ligno vitę vtentes, donec filij ad eundem statum peruenirẽt:, & sic impleto numero omnes simul ad meliora transferãtur, vt essent sicut sancti angeli in cœlis.] De quo Augusti. ambiguè differit, super Gene. ita inquiens [Potuerunt primi homines in paradiso filios gignere: non vt morientibus patribus succederent filij, sed in aliquo formæ statu manentibus, & de ligno vitæ vigorem sumentibus, & filij ad eundem perducerentur statum, donec impleto numero sine morte animalia corpora in aliam qualitatem transirent: in qua omnino regenti spiritui deseruirent, & solo spiritu viuificante sine corporeis alimentis viuerent.] [Vel potuerunt parentes filijs cedere, vt per successionem numerus impleretur: qui genitis filijs, perfectaq; humani officij iustitia, ad meliora transferrentur, non per mortem: sed per aliquam mutationem.] Ecce hic habemus de transitu hominis ad meliora, sed incertum nobis relinquitur, vtrũ simul transferantur, an per successiones.

Lib. eodem cap. 4.

Lib. 8. ca. 4.

Ibidẽ ca. 6

QVALES PROCREARENT FILIOS. VTRVM PERfectionem staturæ, & vsum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus.

D Si verò quæritur, Quales si non peccassẽt homo, filios genuissẽt? vtrùm videlicet sicut ipse primus homo secundum naturam corporis & vsum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filij in ipso natiuitatis exordio perfecti existerent: qui ambulare & loqui & cuncta facere possent? Responderi potest, quòd filios paruulos nasci oportebat, propter materni vteri necessitatem, sed vtrùm mox nati perfectionem staturæ, & membrorũ vsum haberent, an paruuli & in minore ętate constituti vti possent membrorum officijs, an per interualla temporum eo modo quo nunc fit perfectionem staturę, & vsum

Responsio, vbi vno sine ambiguo posito triparti tã subijcis distinctionẽ

& vsum membrorũ recepturi essent, de autoritatibus definitum non habemus.

AMBIGVA AVGVSTINI VERBA PONIT, VBI TAMEN

E videtur innuere, quòd filij & paruuli possent mẽbrorũ vti officijs.

Et super hoc Augustinus ambiguè loquitur. [Mouet nos, inquit, si primi homines non peccassent, vtrùm tales filios essent habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nam propter vteri necessitatem, fortè necesse erat paruulos nasci: sed quamuis exigua pars corporis sit costa, non tamen propter hoc paruulam viro coniugem fecit. vnde & eius filios poterat omnipotẽtia creatoris mox natos, grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certè eis præstare, quod multis animalibus præstitit: quorum pulli, quanuis sint paruuli, tamen mox vt nascuntur currunt, & matrem sequuntur. Contrà, homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt, nec manus saltem ad scalpendum habiles, & iuxta se mammis positis nascentes, magis possunt esurientes flere quàm sugere: propriéq; infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari, quòd filij etiam paruuli officijs membrorum valerent vti.

Lib. 1. de paruulorum baptismo primo, qui aliàs dicitur de peccatorũ meritis, et remissione in cap. 37. et tom. 7.

QVIBVSDAM NON ABSVRDE PLACVIT QVOD

filij parui nascerentur, & per accessum temporis in statura & in alijs, sicut nunc proficerent, quod non esset vitio

F imputandum.

Sed cùm Augustinus sub assertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibusdam placuit primorũ parẽtum filios nascituros paruos, ac deinde per interualla temporum eadem lege, qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, staturę incrementum & mẽbrorum vsum recepturos, vt in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendũ sicut modò in nobis: quod vtiq; non esset vitio imputandum, sed conditioni naturæ: sicut à cibo abstinere penitus nõ valebant, nec tamen illud erat ex vitio, sed ex natura conditionis.

OPPOSITIO QVORVNDAM VOLẽTIVM PROBARE

G eos posse viuere sine alimonia.

Dist. 19. lit. b Ad hoc autem opponitur, Si non peccarent, non morerentur, sed non peccarent, si non comederent: poterant igitur sine alimonia viuere. Cæterùm, sicut suprà diximus, non solùm peccarent, si de ligno vetito ederent, sed etiam si concessis non vterentur: quia sicut erat eis præceptum nõ illo ligno vti, ita aliis vesci. Prætereà contra naturalem rationem facerent, qua intelligebant de illis esse edendum, quod & naturaliter appetebant. Item opponitur. Cùm fames sit pœna peccati, si non peccarent, famem non sentirent: sed sine fame superfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguisse ante peccatum: quia non poterant esurire, si non peccassent. Ad quod dici potest, quòd fames verè defectus est & pœna peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi: cui non subiacuisset homo, si non peccasset: sed proculdubio peccaret, nisi hũc defectum cibo preueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum, cui ita satisfaciendum erat, ne defectum famis sentiret. Sicut ergo non ex vitio, sed ex naturę conditione erat, quòd ante peccatum homo cibis indigebat: ita nõ ex vitio esset, sed de natura, si hominis cõditio in principio suo, id est in primo parente à perfecto inchoata, in subsequenti propagatione à modico ad maiora proficeret: vt scilicet per interualla temporis, staturæ corporeæ incrementa, vsumq; membrorum susciperet.

Alia oppositio circa idẽ

VTRVM SICVT STATVRA CORPORIS, ITA ETIAM

sensu mentis paruuli nascerentur, & per accessum tẽporis proficerent in sensu & notitia veritatis, scilicet an mox nati, in his

H essent perfecti.

Et cùm de corpore humano non sit absurdum vel inconueniens hoc existi-

existimare, quæri solet: vtrùm de sensu animæ & cognitione veritatis eodem modo sentiendum sit: vt scilicet hi qui sine peccato nascerentur, sensu & intelligentia mentis imperfecti existerent, & per accessum temporis in his proficerent vsque ad perfectionem: an mox conditi perfectionem sensus & cognitionis perciperent. Illi qui sentiunt paruulos natos, in statura corporis & vsu membrorum per accessum temporis profecturos, non diffitentur eosdem in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere, & per interuallum temporis in sensu & cognitione proficere vsque ad perfectum.

Responsio.

CONTRA ILLORVM SENTENTIAM OPPO-

I nunt quidam.

Ad quod quidam opponunt, dicentes, Si mox nati non haberent perfectionem sensus & intelligentiæ, ignorantia in eis esset. Ignorantia autem peccati est pœna. Sed qui hoc dicunt, non satis diligenter considerant: quia non omnis qui aliquid nescit vel minus perfectè aliquid scit, statim ignorantiam habere, siue in ignorantia esse dicendus est: quia ignorantia non dicitur, nisi cùm id quod sciri & non ignorari debet, nescitur. Talisq; ignorantia pœna peccati est, cùm mens vitio obscuratur, ne cognoscere valeat ea quæ scire deberet.

Responsio.

Quomodo ignorantia dicitur esse in aliquo.

DE HOMINIS TRANSLATIONE IN MELIOREM

statum: & de duobus bonis, altero hûc dato, altero pro-

K missso.

Talis erat hominis institutio ante peccatum secundum corporis conditionem. De hoc autem statu transferendus erat cum vniuersa posteritate sua, ad meliorem dignioremque statum: vbi cœlesti & æterno bono in cœlis sibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus est homo, ita illi duo bona conditor à principio præparauit: vnum temporale, alterum æternum: vnum visibile, alterum inuisibile: vnum carni, alterum spiritui. Et quia primum est quod est animale, deinde quod est spirituale, temporale ac visibile bonum prius dedit: Inuisibile autem & æternum promisit, & meritis quærendum proposuit. Ad illius autem custodiam quod dederat, & ad aliud promerendum quod promiserat naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, qua poterat inter bonum & malum discernere, præceptum addidit obedientiæ, per cuius obseruantiam datum non perderet, & promissum obtineret, vt per meritum veniret ad præmium.

Hugo de sacram. lib. 2. parte 2. cap. 6.

1. Cor. 15. f

DE INVIDIA DIABOLI QVA AD HOMInem tentandum accessit.

A DISTINCTIO XXI.

VIDENS igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatem posse ascendere, vnde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei: & qui prius per superbiam diabolus fuerat, id est, deorsum lapsus, zelo inuidiæ factus est Sathan, id est, aduersarius. Vnde & mulierem tentauit: in qua minus quàm in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum virtutẽ timida, humanam naturã in ea parte vbi debilior videbatur aggressa est: vt si fortè illic aliquatenus præualeret, postmodum fiducialius ad alteram, quæ robustior fuit, pulsandam vel potius subuertendam accederet. Primùm ergo solitariam fœminã exploravit, vt in ea primùm omnem suæ tentationis vim experiretur.

De tentatione et lapsu primorum parentum.

Eccle. 4. c

Quare ad fœminã prius venit.

B QVARE IN ALIENA FORMA VENIT.

Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem se conuertit, vt dolo hominem supplantaret, quem virtute superare nequiret. Ne autẽ fraus illius nimis manifestaretur, in sua specie non venit, ne apertè cognosceretur, &

ita repelleretur, iterum ne nimis occulta foret fraus eius quæ caueri non posset, vt homo simul videretur iniuriam pati, si taliter circumueniri permitteret eum Deus, vt præcauere non posset: in aliena quidem forma venire permissus est diabolus: sed in tali, in qua eius malitia facilè posset deprehendi. Vt ergo in propria forma non veniret, voluntate sua propria factum est: vt autem in forma suæ malitię congruenti, veniret, diuinitus factum est. Venit ergo ad hominem in serpente. qui fortè si permitteretur, in columbæ specie venire maluisset. Sed non erat dignum vt spiritus malignus illam formam homini odiosam faceret, in qua spiritus sanctus apparituru erat. Non ergo nisi per serpentem, tentare permissus fuit diabolus: vt per illud quod foris erat, astutiam tentantis animaduertere fœmina quiret. diabolus enim per serpentem tentabat, in quo loquebatur. Ideoque serpens dictus est esse callidior cunctis animantibus terræ: quia, vt ait Augustinus. Mali angeli licet superbia deiecti, natura tamen sunt excellentiores omnibus bestiis, propter eminentiam rationis, quanuis serpens non rationali anima sed spiritu diabolico posit sapientissimus dici. Non ergo mirum, si diabolus spiritu suo implens serpentem sicut vates implebat, sapientissimum reddiderat omnium bestiarum:] quem tamen ad tentandum non elegit diabolus: sed per quod animal permissus fuit, tentauit. Vnde Augustinus super Genes. [Non est putandum, quòd diabolus serpentem, per quem tentaret, elegerit, sed cùm decipere cuperet, non potuit, nisi per quod animal posse permissus est. Nocendi enim voluntas inest cuique à se, sed potestas à Deo.] [Sic autem loquebatur diabolus per serpentem ignorantem, sicut per energumenos vel phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo est vsus, mouens naturam eius ad exprimendum sonos verborum, & signa, quibus suam monstraret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis est factus: callidissimus tamen est dictus, propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam: sed hoc diabolicum, illud angelicum fuit. boni enim & mali angeli similiter operantur.] Hîc queri solet, quare mulier non horruit serpentem? Quia cùm nouerit creatum esse, ipsum etiam officium loquendi à Deo accepisse putauit.

Quare non nisi in forma serpẽtis accessit.

Genes. 3.

Aug. sup Gen lib. 11. cap. 2.

Quare diabolus est serpẽs callidior cunctis animantibus.

Lib. 11. ca. 3 Lib. eodem, cap. 2. 7. 28 & 29.

Num. 22. c.

Quare mulier nõ horruit serpẽtẽ

Quare ex interrogatione exorsus est.

Ecclc. 13. b

Gen. 3. a

Verba serpentis.

C DE MODO TENTATIONIS.

Tentatio autem hoc modo facta est, Stans coram fœmina hostis superbus non audet in verba persuasionis exire, metuens deprehendi: sed sub interrogatione eam aggreditur, vt ex responsione colligeret, qualiter in malitia procedere posset. Cur, inquit, præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradisi? Cui respondit mulier, De fructu lignorum, quę sunt in Paradiso vescimur: de fructu verò ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne fortè moriamur. In quo verbo dedit locum tentanti, cùm dixit, Ne fortè moriamur. vnde mox diabolus dixit ad mulierem, Nequaquã moriemini: scit enim Deus quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij, scientes bonũ & malum. Attende ordinẽ ac progressum humanæ perditionis. Primò Deus dixerat, Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit, Ne fortè moriamur. Nouissimè serpens dixit, Nequaquam moriemini. Deus affirmauit, mulier quasi ambigendo illud dixit, diabolus negauit. quæ ergo dubitauit, ab affirmante recessit, & neganti appropinquauit.

Addit serpens nactus fiduciam ex verbis mulieris, pmissionẽ falsam

Gen. 3. b

Aug. lib. 9. de Gen. cap. 1.

D DE VERSVTIA DIABOLI, QVI AD FACILIVS PERSVADENDVM, MALVM REMOVIT, & BONVM IN POLLICITO DUPLICAVIT.

Quiad suam persuasionem pleniter suffulciendam, id est, vt malum quod intendebat liberè persuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromissionem addidit: & vt eius persuasio citius reciperetur, promissionem

Quòd homo trib⁹ modis tentatus est

nem duplicauit. Vnam nempe comestionem suadens: duo in premio proposuit, similitudinem Dei, scientiamq; boni & mali spondens. Vbi tribus modis hominem tentauit, scilicet, gula in persuasione cibi, cùm dixit, In quacunque die comederitis: Inani gloria in promissione deitatis, cùm dixit, Eritis sicut dij: Auaritia in promissione scientiæ, cùm dixit, Scientes bonum & malum. Gula, est immoderata cibi auiditas, Vana gloria, amor propriæ excellentiæ. Auaritia, immoderata habendi cupiditas, quæ non est tantùm pecuniæ, sed etiam altitudinis & scientiæ, cùm supra modum sublimitas ambitur.

gula, vanâ gloria, auaritia.

Gregor. homil. 16. euang.

E DE DVPLICI TENTATIONIS SPECIE.

Porrò sciendum est, duas esse species tentationis, interiorẽ scilicet, & exteriorem. Exterior tentatio est, quando nobis extrinsecus malum visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo, vt ille cui fit, ad consensum peccati declinet: & talis tentatio tantùm fit ab aduersario. Interior verò tentatio est, quando inuisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur: & hęc tentatio aliquando fit ab hoste, aliquando à carne. Nam & diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex carnis corruptione suboritur motus illicitus, & titillatio praua. Ideoque tentatio quæ ex carne est, non fit sine peccato, quæ autem est ab hoste, nisi ei consentiatur, non habet peccatum, sed est materia exercendæ virtutis. Tentatio autem carnis interior difficilius vincitur, quia interius oppugnans, de nostro contra nos roboratur. Homo ergo qui sola exteriore tentatione pulsatus cecidit, tanto grauius plectendus erat, quanto leuiori impulsu fuerat prostratus. Et tamen quia aliquam, licet modicam cadendi occasionem habuit, idcirco per gratiam iuuari potuit ad veniam: vt qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniustè reparatorẽ habuit ad bonum. Diabolus verò, quia sine alicuius tentatione peccauit, per alium vt surgeret iuuari non debuit, nec per se potuit: & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum verò hominis, sicut per alium habuit initium, ita per alium non incongruè habet remedium.

Quæ sit exterior tẽtatio, & à quo fiat.

Quæ sit tẽtatio interior, & à quo fiat.

Greg. lib. 4 moral. cap. 9. & Aug. lib. 1. de mirabilibus sacræ scripturæ cap. 2.

F QVARE HOMO, NON ANGELVS, SIT REDEMPTVS.

Præterea angelica natura, quoniam non tota perierat, sed ex parte perstiterat, non est redẽpta: humana verò tota perierat: & ideo ne penitus repentè perderetur, ex parte est redempta, vt inde ruina suppleretur angelica. vnde Augustin in Ench. [Placuit vniuersitatis creatori & moderatori, vt quoniam non tota multitudo angelorum Deum deserendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum Deo illa deserente perstiterat, de sua certissimè cognita semper fœlicitate gauderet. At verò creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque suppliciis tota perierat, ex parte poterat reparari, vnde angelicæ societati suppleretur, quod ruina illa minuerat: hoc enim promissum est sanctis, quòd erunt æquales angelis Dei.]

Cap. 29.

G QVOD NON SOLI VIRO PRAECEPTVM FVIT DATVM.

[Illud etiam notandum est, quòd non soli viro præceptum videtur esse datum, cùm ipsa mulier testatur sibi etiam esse mandatũ, dicens, Precepit nobis Deus, &c. Suprà tamen legitur ante factam mulierem Deum dixisse viro, De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Non dixit, Ne comedatis. Fortè quia facturus erat mulierem de viro. sic precepit, vt per virũ ad mulierẽ peruenire mandatũ: quia mulier quę subiecta viro fuit, non nisi mediante viro diuinum debuit accipere præceptum. Vnde Apost. Si quid discere mulieres voluerint, domi viros suos interrogẽt. Si quęritur, quomodo loqui potuerunt, vel loquentẽ intelligere, qui non didicerant inter loquentes crescendo, vel magisterio? Dicimus, quia Deus eos tales fecerat, qui possent loqui, & discere ab aliis si essent.]

Aug. super Gen. 8. lib. cap. 17. Gen. 3. a Gen. 2. d

DE ORIGINE ILLIVS PECCATI.

DISTINCTIO XXII.

De hominis trãsgressiõe Lib.11.ca.5

A HIc videtur diligenter inuestigandum esse quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quandam elationẽ in animo hominis præcessisse, ex qua diaboli suggestioni consensit. Quòd videtur Augustinus innuere super Genes. ita inquiens, Non est putandum quòd homo deiceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio comprimenda: vt per humiliationem peccati sciret quàm falsò de se præsumpserit, & quòd non bene se habet natura, si à faciente recesserit. Item in eodem, Quomodo verba tentatoris crederet

Aug. lib de Gen. ad lit. 11.cap.30.

mulier, Deum se à re bona & vtili prohibuisse, nisi inesset eius menti amor ille propriæ potestatis, & de se superba præsumptio: quæ per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda. Deniq; non contenta suasione serpentis, aspexit lignum bonum eiu, decorum aspectu: nec credens se inde posse mori, fortè putauit Deum alicuius causa significationis illa dixisse, ideo manducauit, & dedit viro suo fortasis cum aliqua suasione, quam scriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit suaderi necesse, cùm eam mortuam esse illo cibo non vi-

Aug. lib. 1. dicto cap.27

deret vir. Sicut ergo non est permissus diabolus tentare fœminam, nisi per serpentem: ita nec virum, nisi per fœminam,] vt sicut præceptum Dei per virum venit ad mulierem, ita diaboli tentatio per mulierem transiret ad virum. [In

Ibidem. Quòd aliter locutꝰ est diabolꝰ in mulere quàm in serpente.

muliere verò quæ rationalis erat, non est ipse locutus vt in serpente, sed persuasio eius, quanuis instinctu adiuuaret interius, quod per serpentem gerebat exterius.] Ex prædictis tentationis modus atque progressus insinuatur: necnon etiam quod prædiximus, innui videtur, scilicet, quòd tentationem præcesserat aliqua elatio, & præsumptio in mente hominis.

OBIECTIO CONTRA ILLOS QVI DICVNT ELA-

B tionem præcessisse in mente.

Augusti. de Gen. ad lit. locis superiꝰ citatis.

Quod si ita fuit, non ergo alterius suggestione prius peccauit, cùm autoritas tradat ideo peccatum diaboli incurabile esse, quia non suggestione, sed propria superbia cecidit: hominis verò curabile, quia non per se, sed per alium cecidit, & ideo per alium resurgere potuit. Quocirca prædicta verba Augustini pium ac diligentem lectorem efflagitant: quæ sic intelligere sanè quimus, Non deiiceretur homo in actum illius peccati, vt scilicet lignum vetitum ederet, & in

Quomõ intelligenda sint illa verba hic desinit.

has miserias per tentationem diaboli, nisi elatio comprimenda præcessisset non vtique tentationem, sed opus peccati. Talis enim fuit ordinis processus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis, eritis sicut Dij, scientes bonum & malum: quo audito, statim menti mulieris surrepsit elatio quædam, & amor proprię po-

Vide tẽtationis ordinem.

testatis: ex quo placuit ei facere quod diabolus suadebat, & vtique fecit. Suggestione igitur peccauit, quia tentatio præcesserit: ex qua in mente eius orta est elatio, quam peccatum operis secutum est, & pœna peccati.

C QVAE FVIT ELATIO MVLIERIS.

In principio huius dist.

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere similitudinem Dei cum æqualitate quadam, putans esse verum quod diabolus dicebat. Et ideo specialiter mulierem cõmemorat Augustinus inquiens, Quomodo crederet mulier diabolo, nisi esset in mente eius de se superba præsumptio? Et quod ibi sequitur, scilicet, Quæ per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierem referendum est, vt intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

QVAE FVIT ELATIO VIRI, AN CREDIDERIT, ET

Quõ Adam non fuit se-

D voluerit quod mulier.

Solet quæri, Vtrùm illa talis elatio & amor proprię potestatis in viro fuerit,

rit, sicut in muliere? Ad quod dicimus, Quia Adam non fuit seductus eo modo quo mulier. Non enim putauit esse verum quod diabolus suggerebat. In eo tamen fuisse seductum credi potest, quod cõmissum veniale putauerit, quod perẽptoriũ erat. Sed nec prior seductus fuit, nec in eo in quo mulier, vt crederet deum illud lignum ideo tangere prohibuisse, quoniam si tangerent, fierent sicut dij. Veruntamen præuaricator fuit Adam vt testatur Apostolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius inesse illico post tentationem, ex qua potuit lignum vetitum experiri, cùm mulierem non videret mortuam, esca illa percepta. Vnde Augustꝰ super Gene. [Cùm Apostolus Adam præuaricatorem fuisse ostendit dicens, In similitudinem præuaricationis Adæ: seductum tamen negat, vbi ait, Adam non est seductus, sed mulier. vnde & interrogatus non ait, Mulier seduxit me: sed, Dedit mihi, & comedi. Mulier verò dixit, Serpens seduxit me. Hanc autem seductionem propriè vocauit Apostolus, per quam id quod suadebatur, cùm falsum esset, verum putatum est, scilicet quòd Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia sciebat eos si tetigissent, sicut deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etsi virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum latere non poterat, solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cùm mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam, non tamen eum arbitror si iam spirituali mente præditus erat, vllo modo credidisse quod diabolus suggerebat.]

ductus sicut mulier. s. vt crederet verũ quòd diabolus suadebat.

Rom 5.c. Li.11.ca.42. Rom. 5.c. 1.Tim 2. d. Gen.3.c. Lib & cap. eisdem post pauca. Heb.4.d.

E QVIS PLVS PECCAVIT, ADAM VEL EVA.

Ex quo manifestè animaduerti potest, quis eorum plus peccauerit, Adam scilicet, vel Eua. Plus enim videtur peccasse mulier, quæ voluit vsurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia præsumptione elata credidit ita esse futurum. Adam verò nec illud credidit, & de pœnitentia, & Dei misericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius persuasioni consensit, nolens eam contristare, & à se alienatam relinquere ne periret, arbitrans illud esse veniale non mortale delictum. Vnde Augustꝰ Apostolus ait, [Adam non est seductus. Quod vtique ita accipi potest, vt intelligatur non esse seductus prior scilicet, vel in eo in quo mulier: vt scilicet crederet illud esse verum, Eritis sicut dij: sed putauit vtrunque posse fieri, vt & vxori morem gereret, & per pœnitentiam veniam haberet] Minus ergo peccauit, qui de pœnitentia, & dei misericordia cogitauit. [Postquam enim mulier seducta manducauit, eiq́ue dedit vt simul ederent, noluit eam contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere, & à se alienatam omnino interire: non quidem carnali victus concupiscentia, quam nondum senserat, sed amicabili quadam beneuolentia, qua plerumque fit vt offendatur deus, ne offendatur amicus: quod eum facere non debuisse, diuinæ sententiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipse etiam deceptus est.] Inexpertus enim diuinæ sœueritatis, in eo falli potuit, vt veniale crederet esse commissum.] [sed dolo illo serpentino, quo mulier seducta est, nullo modo arbitror illum potuisse seduci.] Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris præsumptio fuit: quæ etiam in se, & in proximum, & in Deum peccauit: vir autem tantùm in se, & in Deum. Inde etiam colligitur, quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita est, cui dictum fuit, in dolore paries filios, & cæt.

Lib & cap. eisdem. 1.Tim.2.d. Gen.3.b.

Li.14.de ciuitate dei ca pite 11.

In quo Adã deceptus est Libro. 11. de Gen.ca. 42.

F QVOD PRAEDICTAE SENTENTIAE ADVERSARI videtur.

Sed huic videtur contrarium, quod Aug. super Gen. de viro & muliere peccatum suum excusantibus ait, Dixit Adam, Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. non dicit, peccaui. Superbia enim habet cõfusionis deformitatem, non confessionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum,

Gen.3.c. Libro 11. de Gen.ca. 35.

tum,sed refert in alterum dicens. Serpens decepit me,& comedi:in impari sexu sed pari fastu.]Ecce hic dicit Aug.quia parem fastum habuit mulier cum viro. Pariter ergo superbierunt,& pariter peccauerunt.Sed hoc ita determinari potest, vt dicamus parem vtriusque fuisse fastum in excusatione peccati, & etiam in esu ligni vetiti.sed disparem,& in muliere multò maiorem, in eo quòd credidit,& voluit esse sicut Deus,quod non vir. Veruntamen & de viro legitur, quod voluit esse sicut Deus. Dicit enim Augustinus super illum locum Psal. Quæ non rapui tunc exoluebam. Rapuit Adam & Eua præsumentes vt diabolus de diuinitate,rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt felicitatem. Item super illum locum,Deus quis similis tibi. Qui per se vult esse vt Deus, peruersè vult esse similis Deo: vt diabolus qui noluit sub eo esse : & homo, qui vt seruus noluit teneri præcepto, sed voluit vt nullo sibi dominante esset quasi Deus. Item super illum epistolæ locum, Non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo:quia non vsurpauit,quod suum non esset vt diabolus, & primus homo.]

Determinatio prædictæ auctoritatis.

De viro etiã legitur,qd voluit esse sicut deus. Psal. 68. In tomo. 8. Psal. 70. Philip. 2. a. Trac. 17. sup Ioannem circa illud Ioan. 5. sed & patrẽ suum dic deũ.

QVORVNDAM SENTENTIA, QVOD ADAM AMBIERIT

G esse vt Deus,sed non crediderit possibile.

Ideo quibusdam videtur,quòd etiam Adam ambierit esse sicut Deus, non tamen crediderit id fieri posse:& ideo falsum esse quod diabolus promittebat cognouit.Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit,non tamẽ adeò exarsit, nec tanta est affectus ambitione sicut mulier:quæ illud fieri posse putauit, & ideo magis illud ambigendo superbiuit.Virum autem aliqua tortè ambitionis surreptio mouit:sed non ita,vt illud verum vel possibile fore putaret. Alijs autem videtur ideo dictum esse,quòd Adam illud voluerit,quia mulier de eo sumpta illud voluit:sicut inquiunt,peccatum dicitur per vnum hominem intrasse in mundum,id est in humanam naturam:cùm tamen mulier ante virum peccauerit,quia per mulierem intrauerit de viro factã. Vel potius ideo per hominẽ dicitur intrasse,quia etiam peccante muliere,si vir non peccasset,humanum genꝰ minimè peccatis corruptum periret.Minus ergo peccauit vir quàm mulier.

Aliorum sententia,quòd propter Euã de viro sumptam id dictum putãt. Rom. 5. b. Per similitudinẽ ostẽdit Libro 2. de summobono lib. 17.

OBIECTIO CONTRA ID QVOD DICTVM EST VIRVM

H minus peccasse.

His autem opponi solet hoc modo,[Tribus modis(vt Isidorus ait) peccatũ geritur,scilicet ignorantia,infirmitate,industria.Et grauius est infirmitate peccare,quàm ignorantia:grauiusque industria,quàm infirmitate. Eua autem videtur ex ignorantia peccasse, quia seducta fuit. Adam verò ex industria, quia non fuit seductus, vt Apostolus ait.] Ad quod dicimus,quia licet, Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quòd putauit verum esse quod diabolus suadebat: non tamen in hoc, quin nouerit illud Dei esse mandatum,& peccatum esse contra agere.Et ideo excusari à peccato per ignorantiam non potuit.

1. ad tim. 2. d Responsio qua distinguitur ignorãtia Euæ in quo s. ignoranter peccauerit, & in quo non. Isidor. ibidẽ & Greg. li. 25. mor. c. 16 Aug. idem sentit tomo 7. li de natura & gratia cõtra Pelagianos ca. 17. de gratia & libero arbitrio ca. 2. & 3. tom. 7. Vbi non sit excusatio.

QVOD IGNORANTIA ALIA EXCVSAT,

I alia non.

Est enim ignorantia quæ excusat peccantem,& est ignorantia talis, quæ non excusat.Est autem ignorantia vincibilis,& ignorantia inuincibilis. Excusatio omnis tollitur vbi mandatum non ignoratur.

DE TRIPLICI IGNORANTIA, QVAE EXCVSAT,

K & quæ non.

Est enim ignorantia triplex,& eorum scilicet,qui scire nolunt cùm possint, quæ non excusat,quia & ipsa peccatum est: Et eorum qui volunt,sed non possunt,quæ excusat,& est pœna peccati non peccatum,Et eorum qui quasi simpliciter nesciunt non renuẽtes vel proponentes scire,quæ neminem plenè excusat, sed

sed fortasse vt minus puniatur. Vnde Aug.ad valentinum, [Eis auferetur excusatio,qui mandata Dei nouerunt:quam solent habere homines de ignorantia. Et licet grauius sit peccare scienter quàm nescienter,non ideo tamen confugiendum est ad ignorantiæ tenebras,vt in eis quisquam excusationem requirat. Aliud est enim nescisse,aliud scire noluisse.quia in eis qui intelligere noluerunt, ipsa ignorantia peccatum est:in eis verò qui non potuerũt,pœna peccati.] Ignorantia verò quæ non est eorum qui scire nolunt,sed qui tanquam simpliciter nesciunt,nullum sic excusat vt æterno igne nõ ardeat,sed fortasse vt minus ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia.cũ & mandatũ nouerit, & peccatum esse secus agere non ignorauerit.

lagianos ca. 17. de gratia & libero arbitrio ca. 2. & 3. tom. 7. Vbi non sit excusatio.

VNDE PROCESSERIT CONSENSVS ILLIVS PECCATI,

L cùm natura hominis esset incorrupta.

Solet etiam quæri,cùm sine vitio esset natura hominis, vnde consensus malꝰ processerit? Ad quod responderi potest,quia ex libero arbitrio propriæ volũtatis fuit.In ipso enim & in alio causa extitit vt fieret deterior.In alio,quia in diabolo qui suasit:In ipso,quia voluntate liberi arbitrij cõsensit.Et cũ liberũ arbitrium sit bonum,ex re vtique bona malus ille consensus prouenit:& ita ex bono malum manauit.De hoc autem in sequenti plenius tractabimus, cùm origo mali,& in qua re coalescat, inuestigabitur.

Dist. 34.

AN VOLVNTAS PRAECESSERIT ILLVD

M peccatum.

Si verò quæritur,Vtrùm voluntas illud peccatum præcesserit. Dicimus quia peccatum illud & in voluntate,& in actu consistit:& voluntas actum præcessit, sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala non præcessit,atque ex diaboli persuasione,& hominis arbitrio illa voluntas mala prodijt,qua iustitiam deseruit,& iniquitatem inchoauit:& ipsa voluntas iniquitas fuit.

QVARE DEVS PERMISERIT HOMINEM tentari,sciens eum esse casurum.

A DISTINCTIO XXIII.

De dei permissione in actu pẽtãdi. Aug. super Gen. lib. 11. ca. 4. & 6. Secũda quæstio. Li. eo. ca. 9. Ibidẽ ca. 6. Tertia quæstio. Lib. eo. c. 7.

PRAETEREA quæri solet,cur deus hominem tentari permiserit, quẽ decipiendum fore præsciebat? Sed non esset laudabile homini, si ideo bene viuere posset,quia nemo malè viuere suaderet:cùm in natura posse, & in potestate haberet velle non consentire suadenti, Deo iuuante:& est gloriosius non consentire,quàm tentari non posse.] [Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit Deus quos futuros malos præsciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus Sic enim eos fecit,vt relinqueret eis vnde aliquid facerent:& si culpabiliter aliquid facerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent. A se habent voluntatem malam,ab illo naturam bonam, & iustam pœnam.Frustra ergo dicitur,non deberet Deus creare quos præsciebat malos futuros.sciebat enim bonis profuturos,& iustè pro mala voluntate puniendos.[Adduñt etiam,talem hominem debere facere,qui nollet omnino peccare.Cõcedimꝰ quidẽ meliorẽ naturã esse quæ omnino peccare nollet. Cõcedãt & ipsi non esse malam,quæ talis facta est,vt posset non peccare si vellet, & iustè punitam,quæ voluntate non necessitate peccauit. Cùm ergo hæc bona sit, illa melior,cur non vtranque faceret,vt vberius laudaretur de vtraque. Illa enim in sanctis angelis,hæc de hominibus est.]Item inquiunt,[Si deus vellet, & illi boni essent,Et hoc quidem concedimus:si melius voluit,vt quod vellent essent. Et boni quidem non infructuose,mali verò non impunè essent,] Item inquiunt:[Posset Deus voluntatem eorum vertere in bonum, quia omnipotens est:

Quarta quæstio. Li. eo. ca. 9.

Quinta quæstio. Li.2.c.10. Rom.12.a. Hug.li.1.de sacramentis par.6.ca.12.

Posset reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipse nouit. Non debem⁹ plus sapere quàm oportet.]

HIC QVALIS SECVNDVM ANIMAM. ET AGIT DE
B scientia hominis ante peccatum.

Et quidem secundum animam rationalis fuit homo, habens discretionem Boni & mali. Scientiam quoq; rerum creatarum, & cognitionem veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox conditus non incongruè accepisse putatur, & ad illam non studio vel disciplina aliqua per interualla temporis profeciſſe, sed ab exordio suæ conditionis diuinitus illam percepisse.

QVOD TRIPLICEM HABVIT HOMO ANTE LAPSVM
cognitionem, scilicet rerum propter se factarum, & creato-
C ris, & sui.

Fuit homo primus ante lapsum triplici cognitione præditus, rerum, scilicet propter se factarum, & creatoris, & sui. Rerum quippe cognitionem hominem accepisse perspicuum est, cùm non ipse creator vel angel⁹ aliquis, sed homo omnibus animantibus nomina imposuerit: vt ostenderetur, quòd singulorum naDe cognitione rerū creatarū. Idem Hug. ibidē capite 13. 1. Cor. 9. b.
titiam homo ipse habuerit. Quæ enim propter illum creata erant, & ab illo regenda & disponenda erant, horum omnium deus illi & scientiā tribuit, & prouidentiam atque curam reliquit: quia vt ait Apostolus, Non est cura deo de bobus. Quorum aliorumque animalium deus homini curam reliquit & prouidētiam, vt dominationi eius subijcerentur, & ratione illius gubernarentur: vt sciret illis necessaria prouidere à quibus emolumentum debebat recipere. Hāc autem scientiam homo peccando non perdidit, sicut nec illā qua carnis necessaria prouidentur. Et idcirco in scriptura homo de huiusmodi non eruditur, sed de scientia animæ quam peccando amisit.

D DE COGNITIONE CREATORIS.

Hug. ibidē capite 14. Rom. 10. 1. Cor. 13. d.
Cognitionem quoque creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat: non eo modo cognoscendi, quo ex auditu solo percipitur, quo modo à credentibus absens quæritur, sed quadam interiori aspiratione qua dei præsentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter sicut post hanc vitam sancti visuri sunt, neque ita in ænigmate qualiter in hac vita videmus.

E DE COGNITIONE SVI.

Idē cap. 15. ibidem.
Porrò sui cognitionem idem homo talem accepisse videtur, vt & quid deberet superiori, & quid æquali, & inferiori non ignoraret. Conditionem quoque suam & ordinem, scilicet qualis factus esset, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horum notitiam non habuisset, non esset reus prę uaricationis, neque seipsum cognouisset.

VTRVM HOMO PRAESCIVS FVERIT EORVM QVAE
F sibi futura erant.

†Responsio Quare dicitur nō habere futurorū præscientiā. Dist. 4. li. a. Li. 11. ca. 17. & li. de correp. & gratia cap. 10.
Si autem quæritur, Vtrùm homo scientiam habuerit eorum quæ circa eum futura erant, id est si ruinam suam præsciuerit: & similiter præscierit bona quæ habiturus fuisset, si in obedientia perstitisset? †Responderi potest, quòd ei magis facienda indicta sunt, quā futura reuelata. Accepit enim scientiam & præceptum eorum quæ facienda fuerant, sed non habuit præscientiam eorum quæ futura erant. Non fuit ergo homo præscius sui casus, sicut & de angelo diximus. Quod Aug. super Gen. asserit, ratione vtens quam suprà posuimus. Hæc de scientia hominis quantum ad primum statum pertinet, dixisse sufficiat.

DE

DE GRATIA HOMINIS, ET DE POtentia ante casum.

A DISTINCTIO XXIIII.

De adiutorio per quod hō ante lapsum stare potuit.
NVNC diligenter inuestigari oportet, quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante casum: & vtrùm per eam potuerit stare vel non. Sciendū est ergo, quòd homini in creatione (sicut de angelis diximus) Datum est per gratiam auxilium, & collata est potētia per quam poterat stare, id est non declinare ab eo quod acceperat: sed nō poterat proficere intantum, vt per gratiam creationis sine alia mereri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis resistere malo, sed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodammodo, quia poterat viuere sine peccato: sed non poterat sine alio gratiæ adiutorio spiritualiter viuere, quo vitam mereretur æternam. vnde Augustin. in ench. [Sic factus est homo rectus vt & manere in ea rectitudine posset, non sine diuino adiutorio, & suo fieri peruersus arbitrio, vtrum libet horū elegisset, dei volūtas fieret vel ab illo, vel de illo. Et quia suam maluit facere voluntatem quàm dei, de illo facta est volūtas dei.] Item in eodem, Sic hominem prius oportebat fieri, vt & bene posset velle, & malè. Nec frustra, si bene: nec impunè, si malè. Idem quoq; in libro de correptione & gratia ait, Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cùm primum facti sunt defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino auxilio posset manere si vellet: non vtiq; sua culpa cecidisset, defuisset quippe adiutorium, sine quo manere non posset. Idem, Dederat deus homini bonam volūtatem, in illa quippe eum fecerat rectum: dederat adiutorium, sine quo nō posset in ea manere si vellet, & per quod posset. Vt autem hoc vellet, in eius dimisit arbitrio. In eodem, acceperat posse si vellet, sed nō habuit velle quo posset, nam si habuisset, perseueraſſet. his testimonijs euidenter monstratur, quòd homo rectitudinem & bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo stare poterat: alioquin non sua culpa videretur cecidisse.

Dist. 3. lit. f Ca. 107. idē habetur in tomo 7. lib. de correptiōe & gratia cap. 10. Cap. 105. Ca. 11. in fine in tom. 7 Lib. & cap. eisdem.

QVALIS FVERIT ILLA RECTITVDO AVT BONI-
B tas voluntatis in qua creatus est.

Sed quomodo rectam & bonam voluntatem habuit homo, si per eam nec mereri vitam valuit, nec ea stare voluit; Quia nec aliquid mali ea tunc volebat, & ad tempus stare voluit, sed non perseueranter, & ideo recta & bona fuit tūc voluntas hominis.

OPPOSITIO CONTRA ILLVD QVOD DICTVM EST,
C hominem non potuisse proficere.

Ad hoc autem quod diximus hominem non potuisse proficere vel mereri per gratiam creationis solet opponi sic, Per illud auxilium gratiæ creationis potuit stare in bono quod acceperat. Potuit ergo resistere tentationi. Sed resistere tentationibus atque suggestionibus malis, meritum est ac bonum remunerabile: Omne autem bonum meritum profectus est. Per gratiam ergo creationis proficere potuit sine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia resistere malo, & nō cōsentire tentationi, nō fecisset illi meritum, & si nō consensisset: quia nihil in eo erat quod ad malum impelleret, sicut angelis qui non ceciderunt non fuerit meritum quòd steterunt, id est quòd non corruerunt. Nobis autem meritum est aliquando si malum non facimus, sed resistimus: ibi duntaxat, vbi causa subest quæ nos id facere mouet: quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, non meremur si ab eo declinamus. Declinare enim à malo semper vitat pœnā, sed non semper meretur palmam.

Responsio. Quòd resistere malo, aliquādo meritum est, aliquando nō Gene. 8. d

DE ADIVTORIO HOMINI IN CREATIONE DATO, quo ſtare poterat.

D Hic conſiderandum eſt, quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere ſi vellet. Illud vtique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis, atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animę ſyncericas atque viuacitas.

DE LIBERO ARBITRIO.

E Liberum verò arbitrium eſt facultas rationis, & voluntatis, qua bonum eligitur gratia aſsiſtente, vel malum eadem deſiſtente. Et dicitur liberum, quãtum ad voluntatem, quæ ad vtrumlibet flecti poteſt. Arbitrium verò, quantum ad rationem, cuius eſt facultas vel potentia illa, cuius etiam eſt diſcernere inter bonum & malum: & aliquando quidem diſcretionem habens boni & mali, quod malum eſt eligit, aliquãdo verò quod bonum eſt. Sed quod bonum eſt niſi gratia adiuta non eligit, malũ verò per ſe eligit.† Eſt enim in anima rationali volũtas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter, niſi gratia iuuet: quæ aduenies iuuat eam, & erigit vt efficaciter velit bonum. Per ſe autem poteſt velle malum efficaciter. Illa erga rationalis animæ potentia, qua bonum vel malum poteſt velle, vtrunque diſcernens liberum arbitrium nuncupatur: quod bruta animalia non habent, quia ratione carent: habent tamen ſenſum & appetitum ſenſualitatis.

40 Zeæ 13. c Quòd bruta animalia nõ habẽt liberũ arbitriũ, ſed appetitũ ſenſualitatis.

DE SENSVALITATE.

F Eſt enim ſenſualitas quędam vis animæ inferior, ex qua eſt motus qui intenditur in corporis ſenſus, atque appetitus rerum ad corpus pertinentiũ. Ratio verò vis animæ eſt ſuperior, quæ (vt ita dicamus) duas habet partes vel differẽtias, ſuperiorem & inferiorem. Secundum ſuperiorem ſupernis conſpiciendis vel conſulendis intendit: ſecundum inferiorem, ad temporalium diſpoſitionem conſpicit. Quicquid ergo in anima noſtra nobis cõſiderantibus occurrit, quod non ſit commune cum beſtijs, ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperis commune cum beſtijs, ad ſenſualitatem pertinet. Et vbi nobis gradatim in cõſideratione partium animæ progredientibus, primùm aliquid occurrit, quod non eſt commune cum beſtijs, ibi incipit ratio, hoc autem Auguſt. docet. 12. lib. de trin. ita dicens. [Videamus vbi ſit quaſi quoddam hominis exterioris interioriſq; confiniũm. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore, rectè dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim ſolum corpus exterior homo deputabitur: ſed adiuncta quadam vita ſua, qua compages corporis & omnes ſenſus vigent, quibus inſtructus eſt ad exteriora ſentienda.] [Aſcendentibus ergo introrſum quibuſdam gradibus conſiderationis per animæ partes, vbi incipit aliquid occurrere quod nõ ſit nobis cõmune cum beſtijs, ibi incipit ratio, vbi homo interior iam poſsit agnoſci.] [Rationis autem pars ſuperior æternis rationibus conſpiciendis vel conſulendis adhęreſcit, portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur.] [Et illa rationis intentio qua contemplamur æterna, ſapientiæ deputatur: illa verò qua bene vtimur rebus temporalibus, ſcientiæ deputatur.] [Cùm verò diſſerimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re diſſerimus, nec eam in hęc duo quæ cõmemorauimus, niſi per officia, geminamus.] [Carnalis autem vel ſenſualis animæ motus, qui in corporis ſenſus intenditur, nobis pecoribus que communis eſt, qui ſecluſus eſt à ratione ſapientię, rationi autem ſcientiæ vicinus eſt.]

Hug. li. 1. de ſacr. part. 8 cap. vltimo. De ratione quæ habet duas partes, quãtum ad officia. Quid ad rationem pertinet. Vbi incipit ratio. Capite 1. Lib. de trin. 12. cap. 8. Ibidẽ. ca. 7. Lib. eod. ca. 14. & 15. Ibidem ca. 4 Cap. 12. eiuſdem lib.

QVOD TALIS EST ORDO PECCANDI VEL CADENDI in nobis qualis fuit in primis hominibus.

G [Illud quoq; prętermittendum non eſt, quòd talis nunc in vno homine tentationis eſt ordo & progreſsio, qualis tunc in primis præceſsit parentibus. Vt enim

Libro 12. de trin cap. 12. ſentẽtialiter

nim tunc ſerpens malum ſuaſit mulieri, ipſaq; conſenſit, deinde viro ſuo dedit, ſicq; conſummatum eſt peccatum: ita & nunc in nobis pro ſerpente eſt ſenſualis motus animæ: pro muliere inferior portio rationis, pro viro ſuperior rationis portio.] Et hic eſt vir, qui ſecundum Apoſtolum dicitur imago & gloria Dei: & illa eſt mulier, quæ ſecundum eundem dicitur gloria viri. Atq; inter hunc virum & hanc mulierem, eſt velut quoddam ſpirituale coniugium naturaliſque contractus, quo ſuperior rationis portio, quaſi vir, debet prœeſſe & dominari, inferior verò, quaſi mulier, debet ſubeſſe & obedire. Ideo vir ſecundum Apoſtolum non debet habere velamen, ſed mulier: Et ſicut in cunctis animantibus non eſt repertum homini adiutorium ſimile ſibi, ſed de illo ſumptum quod ei formaretur in coniugium: ita & in partibus animæ quas cum pecoribus habemus cõmunes, nullum menti noſtrę ſimile eſt adiutorium, vnde Auguſtinus in eodem, [Illud noſtrum quod in actione corporaliũ atq; temporalium tractandorum ita verſatur, vt non ſit nobis cõmune cum pecore, rationale eſt quidem, ſed ex illa rationali noſtrę mentis ſubſtantia, qua ſubhæremus intelligibili & incommutabili veritati, tanquam ductum. & inferioribus tractandis gubernandiſq; deputatum eſt. Sicut enim in omnibus pecoribus non eſt inuentum viro adiutorium ſimile ſibi, niſi de illo detractum in coniugium formaretur, ita menti noſtræ qua ſupernam cõſulimus veritatem, nullum eſt ad vſum rerum temporalium, quãtum naturę hominis ſatis eſt, ſimile adiutorium ex animę partibus, quas communes cum pecoribus habemus, Ideoq; rationale noſtrum non ad vnitatis diuortium ſeparatum: ſed in auxilium ſocietatis quaſi deriuatũ, in ſuo diſpartitur officio. Et ſicut vna caro eſt duorum in maſculo & in fœmina: ſic intellectum noſtrum & actionem ſiue rationem & appetitum rationalem, vel ſi aliquo modo ſignificantius dici poſſunt, vna mentis natura complectitur: vt ſicut de illis dictum eſt. Erunt duo in carne vna: ſic & de his dici poſsit, duo in mente vna.] Ecce ex his verbis apertè intelligi poteſt, qualiter in anima hominis exiſtat imago illius coniugij, & qualiter in ſingulis noſtrum ſpiritualiter ſint illa tria, ſcilicet vir, mulier, ſerpens.

Quòd in nobis eſt vir et mulier et ſerpens & quo modo. 1. Cor. 11. b De ſpũali cõiugio viri & mulieris in nobis. 1. Cor. 11. b Gene. 2 d Teſtimonio Aug. ita eſſe oſtendit. Lib. de trin. 12. cap. 3. Gene. 2. d

QVALITER PER ILLA TRIA IN NOBIS consummetur tentatio.

H Nunc ſupereſt oſtendere, quomodo per hæc tria in nobis cõſummetur peccatum: vbi agnoſci poterit, ſi diligenter intẽdatur, quid ſit in anima mortale vel veniale peccatum. Vt enim ibi ſerpens ſuaſit mulieri, & mulier viro: ita & in nobis ſenſualis motus, cum illecebram peccati conceperit quaſi ſerpens ſuggerit mulieri, ſcilicet inferiori parti rationis, id eſt rationi ſciẽtiæ, quæ ſi cõſenſerit illecebræ, mulier edit cibum vetitum: pòſt de eodẽ dat viro, cùm ſuperiori parti rationis, id eſt rationi ſapientiæ eandem illecebram ſuggerit, quæ ſi conſentit, tunc vir etiam cum fœmina cibum vetitum guſtat. Si ergo in motu ſenſuali tãtùm peccati illecebra teneatur, veniale ac leuiſsimũ eſt peccatum. Si verò inferior pars rationis conſenſerit, ita vt ſola cogitationis delectatione ſine voluntate perficiendi teneatur, mulier ſola manducauit, nõ vir: cuius autoritate cohibetur voluntas, ne ad opus vſque perueniat. Si verò adſit plena voluntas perficiendi, vt ſi adſit facultas, ad effectum perducatur, vir quoque manducat, quia ſuperior pars rationis illecebrę conſenſit: & tunc eſt damnabile & graue peccatum. Quãdo autem mulier ſine viro guſtat, aliquando eſt mortale, aliquando veniale peccatum. Vt enim dictum eſt, tunc mulier ſine viro guſtat, cùm ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, vt faciendum non decernatur: vel cùm quidam terminus & menſura peccato adhibetur à viro, vt non liceat mulieri effrenata libertate in peccatum progredi Si ergo peccatum non diu teneatur delectatio-

Quando peccatũ ſit veniale. Quãdo mulier ſola manducat cibũ vetitum. Quando mulier guſtat ſine viro, tũc aliquando mortale aliquando veniale peccatum eſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne cogitationis, sed statim vt mulierem tetigit, viri autoritate repellatur, veniale est. Si verò diu in delectatione cogitationis teneatur, & si voluntas perficiendi desit, mortale est, & pro eo damnabitur simul vir & mulier, id est totus homo, quia & tunc vir non sicut debuit, mulierem cohibuit: vnde potest dici consensisse.

I REPETITIO SVMMAM PERSTRINGENS.

Itaque vt breuiter summam perstringam, quando peccatum ita in anima cõcipitur, vt illud facere disponat, vel etiam perficiat aliud frequenter, aliud semel: vel etiam quando delectatione cogitationis diu tenetur, mortale est. Cùm verò in sensuali motu tantùm est, vt prædiximus, tunc leuissimum est: quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem suprà dixi aliud frequenter aliud semel: quia quædã sunt, quæ si tantùm semel fiant, vel facienda disponantur, damnant: quædam verò non, nisi sæpius fiant, vel facienda decernantur: vt de ocioso verbo, & huiusmodi. Hæc Augustinus in 12. lib. de trin. tradit ita, [Sicut in illo coniugio primorum hominum serpens manducandum persuasit, mulier autem non manducauit sola, sed viro suo dedit, & simul manducauerunt: ita & in quodam secreto coniugio, quod in vno homine geritur & dinoscitur, cùm rationi scientiæ, quæ in rebus temporalibus agendis ratiocinandi viuacitate versatur, animalis sensus ingerit quandam illecebram, tunc velut serpens alloquitur fœminam. Huic autẽ illecebræ consentire, de ligno vetito est edere. Sed iste cõsensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superioris verò autoritate consilij ita retinentur membra, vt non exhibeantur arma iniquitatis peccato: sic habẽdum existimo, velut lignum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensu illo ita decernitur quodque peccatum, vt si sit potestas etiam opere impleatur: intelligenda est mulier dedisse viro suo simul edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solùm cogitandum suauiter, verumetiam perpetrandũ efficaciter mente decerni: nisi & illa mentis intentio, penes quam summa potestas est, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malę actioni cedat. Nec sanè cum sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & voluens libenter quæ statim vt attigerunt animum respui debuerunt, negandum est esse peccatum: sed longè minus, quàm si & opere statuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectusque percutiendum, & dicendum, Dimitte nobis debita nostra. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideo si sola mulier cibum edisset illicitum, sola vtique mortis supplicio plecteretur: ita dici potest in homine vno, si delectationibus illicitis, à quibus continuò se deberet auertere, cogitatio libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tantùm suauiter in recordatione teneantur, quasi mulierem sine viro posse damnari. Absit hoc credere. Hæc quippe vna persona est, vnus homo est, totusque damnabitur: nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur,] Idem quoque in libro contra Manichæos de hoc eodem sic ait, [Apostolus dicit, Secundum principem potestatis aëris huius spiritus qui nunc operatur in filijs diffidentiæ. Nunquid ergo visibiliter eis apparet, aut quasi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Non vtique, sed miris modis per cogitationes suggerit quicquid potest: quibus suggestionibus resistendum est. Non enim ignoramus astutias eius. Quomodo enim accessit ad Iudam, quando ei persuasit vt dominum traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei visus est? Sed vtique vt dictum est, in cor eius intrauit. Repellit autem illum homo, si paradisum mentis custodiat. Posuit enim hominem deus in paradiso, vt operaretur & custodiret il-

Cap. 12. Autoritate Aug. ita esse confirmat.

Rom. 6. c

Ibidem. Vtrùm sit mortale quod in sola delectatione tenetur cogitationis.

Matth. 6. b

Aug. lib. de Gen. 2. c. 14 in tom. 1. Ephesi. 2. a

ret illum: quia sic & ecclesiæ dicitur in Canticis canticorum, Hortus conclusus, fons signatus, quo vtique non admittitur peruersitatis ille persuasor, sed tamen per mulierem decipit. Non enim etiam ratio nostra deducitur ad consensum peccati potest, nisi cùm delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperare rationi, tanquã rectori viro. Etiam nunc in vnoquoq; nostrum nihil aliud agitur, cùm ad peccatũ quisque delabitur, quàm tunc actum est in illis tribus, serpente, muliere, & viro: Nam primò fit suggestio, siue per cogitationem: siue per sensus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, vel gustando, vel olfaciendo: quæ suggestio cùm facta fuerit, si cupiditas nostra non moueatur ad peccatum, excluditur serpentis astutia. Si autem mota fuerit, quasi iam mulieri persuasum erit: sed aliquando ratio viriliter etiam commotam cupiditatem refrenat, & compescit. Quod cùm fit, non labimur in peccatum, sed cum aliquanta luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat, & quod libido commouerit, faciendum esse decernat, ab omni vita beata, tanquam de Paradiso expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur, etiam si non subsequatur factum, quando rea tenetur in consensione conscientia.]

Ioan. 13. a. Lucæ 22. a Gen. 2. a Cant. 4. d

K QVARE HAEC DE ANIMAE PARTIBVS DIXIT.

Hæc de animę partibus interseruimus, vt ipsius animæ natura plenius cognosceretur, & secundum quam sui portionem in ea sit liberum arbitrium intelligatur: scilicet, secundum rationem, qua omne peccatum mortale geritur, sed non omne veniale, illud scilicet, quod in solo motu sensualitatis existit.

QVOD SENSVALITAS SAEPE IN SCRIPTVRA ALIter quàm suprà accipitur, scilicet, vt etiam inferior rationis
L portio eius nomine intelligatur.

Non est aũt silentio prętereundum, quod sæpe in scriptura nomine sensualitatis, non id solùm in anima quod est nobis commune cum pecore, sed etiam inferior portio rationis, quæ temporalium dispositioni intẽdit, intelligitur. Quod diligens Lector in locis scripturæ, vbi de ipsa fit mentio, vigilanter annotet.

REDIT AD LIBERI ARBITRII CONsiderationem.

A DISTINCTIO XXV.

De libero arbitrio secũdum se, siue in generali.

IAM verò ad propositũ redeamus, scilicet, ad liberi arbitrij tractatum: quod philosophi definientes dixerunt liberũ de voluntate iudicium, quia potestas ipsa & habilitas voluntatis & rationis: quã suprà diximus esse liberũ arbitriũ, libera est ad vtrumlibet: quia liberè potest moueri ad hoc, vel ad illud. Liberũ ergo dicitur arbitriũ, quantum ad voluntatẽ: quia voluntariè moueri: & spontaneo appetitu ferri potest ad ea quæ bona vel mala iudicat, vel iudicare valet.

Definitio liberi arbitrij.

Dist. 24. litera E.

QVOD LIBERVM ARBITRIVM NON PERTINET
B nisi ad futurum, nec ad omne futurum.

Hoc autem sciendum est, quòd liberum arbitrium ad præsens vel ad præteritum non refertur, sed ad futura contingentia. Quòd enim in præsenti est, determinatum est, nec in potestate nostra est, vt tunc sit vel non sit, quando est: Potest enim non esse, vel aliud esse postea: sed non potest non esse dum est, vel aliud esse dum id est quod est: sed in futuro an hoc sit, vel illud, ad potestatem liberi arbitrij spectat. Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrij veniunt, sed ea tantùm quæ per liberum arbitrium possunt fieri, vel non fieri. Si quis enim tale quid velit ac disponat facere, quod in eius nullatenus sit potestate, vel quod sine ipsius dispositione nequè fieret, in hoc ipse liberum non habet arbitrium.

QVOD

QVOD SVPRAPOSITA DESCRIPTIO LIBERI ARBI-

C trij non conuenit Deo, nec his qui glorificati sunt.

Et quidem secundum prędictam assignationem, in his tantùm videtur esse liberum arbitrium, qui voluntatem mutare, & in contraria possunt deflectere: in quorum videlicet potestate est eligere bonum vel malum, & vtrumlibet secundum electionem facere, vel dimittere. Secundum quod nec in Deo, nec in his omnibus, qui tanta beatitudinis gratia sunt roborati: vt iam peccare nequeant, liberum arbitrium esse potest. Sed quòd Deus liberũ arbitrium habeat, Augustinus docet in lib. 22. de Ciuit. Dei, ita inquiens, Certè Deus ipse nunquid quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est? Ambrosius quoque in lib. de Trinit. ait, Paulus dicit, Quia omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult, id est, pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio.

Quòd in Deo sit liberũ arbitriũ. Cap. vlt. In tomo 5. 1. Cor. 12. b In lib. de fide. 2. cap. 3. in medio capitis.

QVALITER IN DEO ACCIPITVR LIBE-

D rum arbitrium.

Sed aliter accipitur liberum arbitrium in creatore quàm in creaturis. Dei etenim liberum arbitrium, dicitur eius sapientissima & omnipotens voluntas: quæ non necessitate, sed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideoque Hieronymus attendens non ita esse liberum arbitrium in Deo sicut est in creaturis, ab ipso videtur liberũ arbitrium excludere, in Homilia quadam de filio prodigo dicens, [Solus Deus est in quem peccatum non cadit, nec cadere potest. Cætera cùm sint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti possunt.] Dum ait, cætera, indicat liberum arbitrium, sicut est in cæteris, non ita esse in Deo.

Ad Damasum papam in tomo 3. in fine epistolæ Lucæ 15 c

QVOD ANGELI ET SANCTI QVI IAM BEATI

E sunt, habent liberum arbitrium.

Angeli verò & sancti qui iam cum Domino fœliciter viuunt, atque ita gratia beatitudinis confirmati sunt, vt ad malum flecti nec velint nec possint, libero arbitrio non carent. vnde Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei ait. [Sicut prima immortalitas fuit quam peccando Adam perdidit, posse non mori: ita primum liberum arbitrium, posse non peccare, nouissimum, non posse peccare. Idem in Ench. Sic oportebat prius hominem fieri, vt bene velle posset & malè. Postea verò sic erit, vt malè velle non possit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato. Neque aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati sic esse volumus. vt esse miseri non solùm nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus. Sicut ergo anima nostra nunc habet nolle infœlicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo seruandus fuit: quo Deus voluit ostendere quàm bonum sit animal rationale, quod etiam peccare possit: quanuis sit melius quòd peccare non possit.] Ecce his verbis euidenter astruitur, quòd post beatitudinis confirmationem erit in homine liberũ arbitrium, quo peccare non poterit: & nunc in angelis est, & in sanctis qui cum Domino sunt: & tanto vtique liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quisque ab illa peccati seruitute de qua scriptum est, Qui facit peccatum, seruus est peccati: longius abstitit, tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde si diligenter inspiciatur, liberum videtur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valet appetere vel eligere quod ex ratione decreuerit.

Cap. 30. Cap. 105. Quòd liberius erit arbitriũ quando peccare non poterit. Ioan. 8. d

DE LIBERTATIS ARBITRII DIFFERENTIA SECVN-

F dum diuersa tempora.

Ex prædictis perspicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima quàm secunda & tertia multo maior quàm secunda vel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare, & non peccare. Vltima verò erit, in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media verò, in qua potest peccare, & non potest non peccare: ante reparationem etiam mortaliter, post reparationẽ verò saltem venialiter.

DE QVATVOR STATIBVS LIBERI ARBITRII

G in homine.

Et possunt in homine notari quatuor status liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nihil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio iudicare, & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum verò ante reparationem gratiæ premitur à concupiscentia, & vincitur, & habet infirmitatem in malo, sed non habet gratiam in bono: & ideo potest peccare, & non potest non peccare: etiam damnabiliter. Post reparationem verò ante confirmationem premitur à concupiscentia, sed non vincitur: & habet quidem infirmitatem in malo, sed gratiam in bono: vt possit peccare propter libertatem & infirmitatem, & possit non peccare ad mortem propter libertatem, & gratiam adiuuantem: nõdum tamen habet posse omnino non peccare, vel non posse peccare, propter infirmitatem nondum perfectè absorptam, & propter gratiam nondum plenè consummatam. Post confirmationem verò infirmitate penitus consumpta, & gratia consummata, nec vinci poterit, nec premi, & tunc habebit non posse peccare.

Hugo de S. vict. lib 3. sentẽt. cap. præterea sciendũ, & li. 1. de sacramenti parte 6. cap. 16.

DE CORRVPTIONE LIBERI ARBITRII PER

H peccatum.

Vnde manifestum est, quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo incurrit homo pœnam in corruptione & depressione liberi arbitrij. Per illud nanq; peccatum naturalia bona in ipso homine corrupta sunt, & gratuita detracta. Hic est enim ille qui à latronibus vulneratus est, & spoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non est priuatus, alioquin non posset fieri reparatio: Spoliatus verò gratuitis, quæ per gratiam naturalibus addita fuerant. Hæc sunt data optima, & dona perfecta: quorum alia sunt corrupta per peccatum, id est, naturalia: vt ingenium, memoria, intellectus: alia subtracta, id est, gratuita, quanquam & naturalia ex gratia sint. Ad generalem Dei quippe gratiam pertinent. Sæpe tamen huiusmodi fit distinctio, cùm gratiæ vocabulum ad speciem, non ad genus refertur. Corrupta est ergo libertas arbitrij per peccatũ: & ex parte perdita. vnde Augustinus in Ench. Libero arbitrio malè vtens homo, & se perdidit, & ipsum. Cùm enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus est, huic seruus addictus est: Ecce liberum arbitrium dicit hominem amisisse: non quia post peccatum non habuerit liberum arbitrium, sed quia libertatem arbitrij perdidit: non quidem omnem, sed libertatem à miseria & à peccato.

Idẽ Hug. li. 3. sentẽt. ca. præter alias pœnalitates. Luc. 10. e Iacobi. 1. e Cap. 30. 2. Pet. 2. d

DE TRIBVS MODIS LIBERTATIS ARBITRII.

I Est nanque libertas triplex, scilicet à necessitate, à peccato, à miseria. A necessitate: & ante peccatum & post æquè liberum est arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modò. Ideoque voluntas meritò apud Deum iudicatur: quæ semper à necessitate libera est, & nunquã cogi potest. Vbi necessitas, ibi non est libertas: vbi non est libertas, nec voluntas, & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus est, tam in malis quàm in bonis. Est & alia libertas, à peccato. scilicet, de qua dicit Apostolus, Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Et veritas in Euangelio, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Hæc libertas à seruitute peccati liberat, & seruos iustitiæ facit: sicut econuerso seruitus peccati liberos iustitiæ facit. vnde Apostolus, Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Et item Cùm serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Hanc libertatem peccando homo

De libertate à necessitate. De libertate à peccato 2. Cor. 3. d Ioan. 8. e Rom. 6. d

C amisit,

amisit. Ideoque Augustinus dicit, quòd homo malè vtens libero arbitrio, & se perdidit, & ipsum: quia perdita est per peccatum libertas, non à necessitate, sed à peccato. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati.

In Ench. ca. 30.
Ioan. 8. d

QVI HABENT HANC LIBERTATEM, SCILICET,

K à peccato, & per quid.

Ioan. 8. e

Istam libertatem quæ est à peccato, illi soli nunc habent quos filius per gratiam liberat, & reparat: non ita quòd penitus sint sine peccato in hac mortali carne, sed vt in eis peccatum non dominetur neque regnet. Et hæc est vera & bona libertas, quę bonam parit seruitutem, scilicet, iustitiæ, vnde Augustin. in Ench. ait, [Ad iustitiam faciendam non erit aliquis liber, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ cœperit seruus: & ipsa est vera libertas, propter †recti facti lętitiam, simul & pia seruitus, propter præcepti obedientiam.] Est alia libertas non vera, malæ seruituti adiuncta, quæ est ad malum faciendum: vbi ratio dissentit à voluntate, iudicans non esse faciendum quod voluntas appetit: ad bonum verò faciendum concordat ratio voluntati: & ideo ibi vera libertas est, & pia. De libertate autem ad malum, & seruitute mala, ait Augustinus in Ench. [Serui, addicti peccato scilicet, quæ potest esse libertas, nisi quando eum peccare delectat. Liberaliter enim seruit, qui sui domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati seruus est.]

Rom. 6. c
Cap. 30. aliis † rectè faciendi lecentiam.
Cap. superius citato.

QVAESTIO DE LIBERTATE AD MALVM, AN SIT

L ipsa libertas liberi arbitrij, an alia.

Responsio secundum quosdam.

Hîc queri potest. Vtrùm hæc libertas qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrij? Si enim libertas arbitrij est, bonum quidē est: quia libertas arbitrij bonum naturale est. Quibusdam videtur, quòd sit ipsa libertas arbitrij, quæ semper bona est, sed propter peccati seruitutem ad malum sit liberior & pronior: & ideo dicitur non esse vera libertas, quia ad malum est. Aliis autē videtur, quòd hæc libertas ad malum, quam suprà cōmemorauit Aug. non sit ipsa libertas arbitrij: sed sit quædam pronitas peccandi, & curuitas quæ ex peccato est, & mala est.

QVAESTIO ALIA DE LIBERTATE AD BONVM, AN

M ipsa sit libertas arbitrij, an non.

Responsio secūdū quosdam. Cap. 3. Ioan. 8. e

Similiter etiam quæri solet, Vtrùm illa libertas vera, quæ est ad iustitiam faciendam sit ipsa libertas arbitrij? Quidam dicunt illam eandem esse, sed reparatam per gratiam, qua iuuante libera est ad bonum: sine gratia verò non est libera ad bonum. vnde Augustin. in Ench. Ista libertas ad benefaciendum, nunquam erit homini addicto & vendito sub peccato: nisi eum redimat, qui dicit, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Quod antequàm fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono gloriatur, opere, qui nondum est liber ad operandum bene? Ecce apertè ostendit liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud bene operetur quis. Ideoq; dicunt illam libertatem veram, quę est ad bene faciendum, cuius suprà meminit August. esse libertatem ipsam arbitrij gratia Dei liberatam & adiutam. Alij verò putāt non esse ipsam arbitrij libertatem, sed aliam quandam: quæ ex gratia & libero arbitrio in mente hominis, Deo operante, incipit esse cùm reparatus est.

CERTA DETERMINATIO VTRIVSQVE QVAESTIONIS,

N qua dicitur, libertas ad bonum, & ad malum esse libertas arbitrij.

Verùm nobis magis placet, vt ipsa libertas arbitrij sit, & illa qua quis liber est ad malum, & illa qua quis liber est ad bonum faciendum. Ex causis enim variis sortitur diuersa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequā per gratiam sit reparata: sed cùm per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciendum: quia ante gratiam libera est voluntas ad malum, per gratiam verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera est,

est, sed non semper bona est. Non enim est bona, nisi à peccato liberata: est tamē à necessitate libera. Vnde Aug. in lib. de gratia & libero arbitrio, Semper in nobis voluntas libera est, sed nō semper bona est. Aut enim libera est iustitiæ quādo seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est quādo seruit iustitię, & tunc est bona.

Ad Valentinum ca. 15. Tomo 7. Rom. 6. d.

O DE LIBERTATE A MISERIA.

Est iterum libertas à miseria: de qua Apostolus ait, Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatum, quia omni carebat miseria, & nulla tāgebatur molestia: & plenius habebit in futura beatitudine, vbi miser esse non poterit. Sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum & vltimam confirmationem, nemo à miseria liber est: quia pœna peccati non caret.

Rom. 8. d.

REPETIT DE CORRVPTIONE LIBERI ARBITRII, VT

P addat alia.

Ex prædictis iam apparet in quo per peccatum sit imminutum vel corruptū liberum arbitrium: quia ante peccatum nulla erat homini difficultas, nullumq; impedimentum de lege membrorum ad bonum, nulla impulsio vel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malū instigatur: vt non possit velle & perficere bonum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur: quia vt ait Apostolus, Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cùm semper & in singulis sit liberum, non est tamen pariter liberum in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius est enim in bonis, vbi liberatum est: quàm in malis, vbi liberatum non est. Et liberius est ad malum quod per se potest: q̄ ad bonū, quod nisi gratia liberetur & adiuuetur nō potest.

Ad Phi. 2. b
Rom. 7. d.
Quòd nō est pariter liberū arbitriū in bonum et in malis.

DE LIBERTATE QVAE SIT EX GRATIA, ET QVAE ex natura.

Q Libertas ergo à peccato & à miseria, per gratiam est: libertas verò à necessitate, per naturam. Vtranque libertatem, naturæ scilicet & gratiæ, notat Apostolus cùm ex persona hominis non redempti ait, velle adiacet mihi, perficere autē bonum non inuenio. acsi diceret, habeo libertatem naturæ, sed non habeo libertatem gratiæ: ideo non est apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quā naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum vel opere implendum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur. Liberetur quidem, vt velit: & adiuuetur, vt perficiat. Quia vt ait Apostolus, Non est volentis velle, neq; currentis currere, id est operari: sed miserentis dei, qui operatur in nobis velle & operari bona: cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præuenit præparando vt velit bonum, & præparatam adiuuat vt perficiat.

Rom. 7. c. Quid possit per se hominis voluntas, & quid per gratiam.
Rom. 9. c. Ad phi. 2. b.

DE GRATIA OPERANTE ET COOPERANTE

A DISTINCTIO XXVI.

HÆC est gratia operans & cooperans. Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, vt velit bonum: Gratia cooperans adiuuat ne frustra velit. Vnde Aug. in libro de gratia & libero arbitrio, Cooperando deus in nobis perficit, quod operando incipit: quia ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens, vt ergo velimus sine nobis operatur. Cùm autem volumus, & sic volumus vt perficiamus: nobis cooperatur: & tamen sine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cū volumus ad bona pietatis opera, nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur quæ sit operans gratia, & quæ cooperans. Operans enim gratia est quæ

De libero arbitrio compārato ad auxilium gratiæ
Ad valentinū in capite 17. in tomo 7.

C ij, præue-

Quæ sit gratia operãs et quæ cooperãs + Aug. super illud Rom. Nõ est volẽtis neque currentis. Rom 9.c. Prou.16. & Psal.36 d. Au.de perfectione iustitiæ,para 17. circa finem libri. 1.Cor.15.b. Idẽ in epistola ad Bonifacium, quæ est 106.in epis. circa finem. Cæ.10.in tomo 6. De gratia operãte et cooperãte hominis volũtate Rom 9.c. Au.in ench. capite 32. Aug.lib. ad Simplicianũ primo circa mediũ quæstionis.2.in tomo 4 enc. loco prius citato.

præuenit voluntatem bonam.ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas,vt sit bona,bonumque efficaciter velit.Cooperans verò gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando. Vnde Aug.contra Iulianum hereticum,qui bonam voluntatem ex libero arbitrio tantùm esse dicebat,atque hominem per liberũ arbitrium posse bonum velle & operari sine gratia asserebat,ait, [Apertam de commendatione gratiæ Apostolus sententiam protulit, cùm ait, Nõ est volentis neq; currentis,sed dei miserentis.Hæc si attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita voluntatis humanæ.Non enim ideo miseretur deꝰ alicuius,quia voluit & cucurrit:sed ideo voluit & cucurrit,quia misertus est deus.Paratur enim voluntas hominis à Deo,& à domino gressus hominis dirigũtur.Ideoque congruè ait.[Non est volentis neque currentis,sed miserentis dei. Non quia hoc sine voluntate nostra agatur,sed quia voluntas nostra nihil boni agit,nisi diuinitus adiuuetur.] Vnde alibi Apostolus ait, [Non autem ego,sed gratia Dei mecum. Non ideo dicit, quia nihil boni agebat: sed quia nihil boni ageret,si illa nõ adiuuaret.] His testimonijs apertè insinuatur,quia voluntas hominis gratia dei præuenitur atq; præparatur vt fiat bona , non vt fiat voluntas : quia & ante gratiam voluntas erat,sed non erat bona & recta voluntas.

B QVID SIT VOLVNTAS.

Voluntatem ipsam Aug.in libro de duabus animabus ita definit, [Voluntas est animi motus,cogente nullo,ad aliquid non admittendum,vel adipiscendum. Hæc autem vt non admittat malum,& adipiscatur bonum,præuenitur & præparatur dei gratia.Vnde Apostolus gratiam præuenientem & subsequentem commendans,id est operantem & cooperantem,vigilanter dixit, Non est volentis neque currentis , sed Dei miserentis : & non econuerso , non est miserentis Dei, sed volentis & currentis. Nam si (vt quibusdam placuit) quod dictum est ita accipiatur,non est volentis , neque currentis, sed miserentis Dei : tanquam diceretur,non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia dei.contrà dicitur,non sufficit etiam misericordia dei,si non sit etiam volũtas hominis.Ac per hoc si rectè dictum est illud , quia id voluntas hominis sola non implet:cur non etiam à contrario rectè dicitur,non miserentis est Dei, sed volentis est hominis,cùm id misericordia dei sola non impleat? Homo enim credere vel sperare non poterit, nisi velit : nec peruenire ad palmam , nisi voluntate currat . Restat ergo vt ideo ita rectè dictum intelligatur ,vt totum deputur deo qui hominis voluntatem bonam præuenit & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam:nolentem præuenit vt velit , volentem subsequitur ne fruſtra velit.] Ecce his verbis & alijs præmissis euidenter traditur,quia voluntas hominis præparatur & præuenitur gratia Dei vt velit bonum , & adiuuatur ne fruſtra velit.

C QVOD BONA VOLVNTAS COMITATVR gratiam.

In tomo 2. epistol. 106. In glo. super illud Ro . 5. Iustificati igitur.

Itaque bona voluntas comitatur gratiam , non gratia voluntatem. Vnde Augusti.ad Bonifacium papam scribens contra Pelagianos,inquit, Cùm fides impetrat iustificationem sicut vnicuique deus partitus est mensuram fidei: non gratiam dei aliquid meriti præcedit humani,sed ipsa meretur augeri,vt aucta mereatur,& perfici voluntate comitante,non ducente,pediſſequa,non præuia.Ecce hic apertè habes,quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum;& ipsa bona voluntas pediſſequa est gratiæ,non præuia.

QVAE

QVAE SIT GRATIA VOLVNTATEM PRAEVENIENS,

D scilicet fides cum dilectione.

Epistol.ead. Rom. 5.a. Rom.3 d. 1.Cor.4 .b.

Et si diligenter intendas,nihilominus tibi monstratur quæ sit ipsa gratia voluntatem præueniens & præparans,scilicet fides cum dilectione . Ideoque Aug. in eodem tractans [quomodo iustificati sumus ex fide,& tamen gratis(vtrunq; enim dicit Apostolus,qui dicit.Iustificati ex fide,alibi ait , Iustificati gratis per gratiam)Hoc enim ideo dixit,ne fides ipsa superba sit,ne dicat sibi,si ex fide iustificati,quomodo gratis? Quod enim fides meretur , cur non potius redditur quàm donatur.Non dicat homo ista fidelis, quia cùm dixerit habeo fidem vt merear iustificationem,respondetur ei,Quid habes,quod non accepisti.Fides enim qua iustificatus es,gratis tibi data est. Hic apertè ostenditur quòd fides est causa iustificationis,& ipsa est gratia & beneficiũ quo hominis præuenitur voluntas & præparatur. Vnde August. in primo libro retract. [Voluntas est qua & peccatur,& rectè viuitur . Voluntas verò ipsa nisi dei gratia liberetur à seruitute,qua peccati serua facta est,& vt vitia superet adiuuetur , rectè pieque viui à mortalibus non potest:& hoc beneficium quo liberatur nisi eam præueniret,iam meritis daretur,& non esset gratia , quæ vtique gratis datur.] Præuenitur ergo bona hominis voluntas illo gratiæ beneficio,quo liberatur & præparatur. Et illud beneficium fides Christi rectè intelligitur : sicut Augustin.in ench.euidenter ostendit dicens,Ipsum arbitrium liberandum est post illam ruinam à seruitute peccati.Nec omnino per seipsum, sed per solam Dei gratiam, quæ in fide Christi posita est,liberatur,vt voluntas præparetur. Ecce apertè dicit gratiam , per quam liberatur arbitrium & præparatur voluntas , sitam esse in fide Christi . Fides enim Christi(vt in eodem ait) impetrat quod lex imperat.

Ca.9.in medio capitis. Rom.11.a. De beneficio quo volũtas liberatur. Cap.106. Cap.117.

QVOD VOLVNTAS BONA QVAE PRAEVENITVR GRA-

E tia,quædam dei dona præuenit.

Cap.32. Psal.58. Psal.22. Matth. 5. f. Luc.11. b. Rom. 9. c.

Ipsa tamen eadem voluntas quædam gratiæ dona præuenit. Vnde August.in ench.[Præcedit bona voluntas hominis multa dei dona,sed nõ omnia.quę aũt non præcedit,ipsa in eis est,& ipsa iuuat.nã vtrunq; legitur in sanctis eloquijs.Et misericordia eius præueniet me,& misericordia Dei subsequetur me. nolentem quippe præuenit vt velit:volentẽ subsequitur ne fruſtrà velit.Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris nolentibus piè viuere,nisi vt deus in eis operetur & velle?Itẽq; cur admonemur petere vt accipiamꝰ,nisi vt ab illo fiat quod volumus,à quo factum est vt velimus? Inde Apostolus ait,non est volentis neq; currentis,sed dei miserentis.] Ex his apparet,quòd bona hominis voluntas quędam dona dei præuenit,quia eam comitatur gratia adiuuans,& quibusdam prę uenitur,quia eam præuenit gratia operans,scilicet fides cum charitate.

QVAE PRAEDICTIS VIDEANTVR ADVERSARI, SCI-

F licet quòd videtur dici fidem esse ex voluntate.

Rom.10. Au.tra.26. in principio. Tomo 9. Gen:24.f. Responsio cũ determinatione. Ephe.2.b. In tom.8.in fine enarrationis ad illũ psalm.

Non est tamen ignorandum,quod alibi Aug.significare videtur, quòd ex voluntate sit fides,de illo verbo Apostoli,Corde creditur ad iustitiam : ita super Ioannem tractans [Ideo non simpliciter Apostolus ait creditur , sed corde creditur,quia cætera potest homo nolens,credere non nisi volens.intrare ecclesiam,& accedere ad altare potest nolens,sed non credere.]Item super Gen. vbi Laban & Batuel dixerunt, Vocemus puellam,& quæramus eius voluntatem, dicit expositor in glosia interlineari,[quia fides est volũtatis, non necessitatis.] Ad quod respondentes dicimus,non hæc ita accipienda fore, vt ex voluntate hominis fides intelligatur prouenire,cùm ipsa sit propriè dei donum,vt ait Apostolus,& ex ea bona hominis merita incipiãt. Per hãc enim,vt ait Aug.super psal.67.[iustificatur impius,id est fit de impio pius,vt deinde ipsa fides incipiat

Proximo paragrapho.

per dilectionē operari: vnde omnia bona merita incipiunt. Sed potius hæc ideo ita dicta sunt, quia non est fides nisi in eo qui vult credere: cuius bonam voluntatem fides præuenit] non tempore, sed causa & natura. Vnde Aug. suprà congruenter dixit, [quòd bona voluntas in eis donis est, quæ non præcedit: & ipsa iuuat,] quia ea iuuat quibus præuenitur, dum eis consentit ad effectum boni: & in eis est, quia tempore ab eis non præceditur.

QVAEDAM ADHVC ADDIT QVAE GRAVIOREM FA-

G ciunt quæstionem, scilicet quòd cogitatio boni præcedit fidē.

Ca. 2. to. 7. 2. Cor. 3. b.

Cæterùm hanc quæstionem magis acuunt & vrgent verba Aug. quibus in libro de prædestinatione sanctorum primo vtitur pertractans illud verbum Apostoli, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid quasi ex nobis. [Attendant, inquit, hic & verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei cœptum, & ex deo esse fidei supplementum. Commendans enim istam gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita, inquit, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid boni, scilicet ex nobis. Quis autem nō videat prius esse cogitare quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitauerit esse credendum. Si ergo cogitare bonum, non est ex nobis, vt hic Apostolus tradit, nec credere: quanquam & ipsum credere nihil est aliud, quàm cū assensione mentis cogitare.] Hic videtur insinuare, quòd cogitatio bona præcedat fidem: & ita bona voluntas præueniat fidem, non præueniatur, quod prædictis aduersari videtur. Ad hoc autem dicimus, quòd aliquando cogitatio bona siue voluntas præuenit fidem: sed non est illa bona voluntas vel cogitatio, qua rectè viuitur. Illa enim sine fide & charitate non est. Nam vt ait Augustinus ad Anastasium, [sine spiritu non est voluntas hominis libera, cùm cupiditatibus vincatur: non est libera ad bonum, nisi liberata fuerit. Non autem liberatur, nisi per spiritum sanctum diffundatur charitas in cordibus. Non est libera voluntas, nisi eam liberet gratia per legem fidei, id est non est libera, sine fide operante per dilectionem: & illa sufficienter & verè bona est.] [Non est enim fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit.] [Si verò adsit fides operans per dilectionem, fit delectatio boni.

Quid sit credere. Determinatio. Epist. 144. In tomo 2. 2. Cor. 3. d. Rom. 5. a. et ad Gal. 5. a. Galat. 5 b. Gre. ho. 27. circa illud Ioan. 15. hoc est præceptū meū. & Aug. li. de spū & lit. cap. 14.

DE ILLA COGITATIONE BONI QVAE PRAECEDIT

H fidem, plenè differitur.

Quòd intellectus et cognitio boni & mali voluntatem præcedit. In fine enarrationis ad psal. illum in concione 8. Tomo 8.

Illa autem cogitatio siue voluntas quæ fidem & charitatem aliasq; iustificationes præcedit, non sufficit ad salutem, nec rectè ea viuitur. Hac voluntate concupiscitur illa bona voluntas quæ est magnum bonum, ista verò, non. Alia est ergo illa voluntas siue cogitatio, alia ista. Et sicut illa istam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Aug. ista distinguens super illum locum psal. n8. Concupiuit anima mea desi. iu. ait. [Concupiuit desiderare, inquit, non desideraui. Videmus enim ratione nonnunquam quàm vtiles sunt iustificationes Dei: sed infirmitate præditi aliquando non desideramus. Præuolat ergo intellectus, sequitur tardus aut nullus affectus. Scimus bonum, nec delectat agere: & cupimus, vt delectet. Sic iste olim desiderare concupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Ostendit itaque quibus quasi gradibus ad eas perueniatur. prius enim est vt vi deantur quàm sint vtiles & honestæ: deinde vt earum desiderium concupiscatur: postremò, vt proficiente gratia delectet earum operatio, quarum sola ratio delectabat.] Attende hunc ordinem gratiarum, quem hic distinctè assignat Augustin. qualiter scilicet intellectus bonorum præcedit concupiscentiam eorundem, & ipsa concupiscentia, delectationem quæ fit per fidem & charitatem: qua habita verè bona est voluntas qua rectè viuitur. Ipsaq; fidei comes est, non præuia. Qui verba Aug. præmissa secundum hanc distinctionē considerat, nullā ibi

Secundū verba Aug. gratiarū ordinē exponit.

ibi repugnantiam fore animaduertit: non ignorans etiam ante gratiam præuenientem, & operantem, qua voluntas bona præparatur in homine, præcedere quædam bona ex Dei gratia & libero arbitrio, quędam etiam ex solo libero arbitrio, quibus tamen vitam non meretur, nec gratiam qua iustificatur. [Illius enim gratiæ percipiendę, quæ voluntatem hominis sanat, vt sanata legem impleat, nulla merita precedunt. Ipsa est enim qua iustificatus impius fit iustus, qui prius erat impius: meritis autem impij non gratia, sed pœna debetur: nec ista esset gratia, si non daretur gratuita. Datur autem gratuita: quia nihil ante boni feceramus, vnde hoc mereremur.] Non negamus tamen multa ante hanc gratiam, & preter hanc gratiam ab homine fieri bona per liberum arbitrium, vt tradit Aug. in rēsponsionibus cōtra Pelagianos: vbi dicit homines per liberū arbitriū agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere sine gratia cooperante.

Quòd aliquando in iustificatione multa in homine cedunt bona quædam ex gratia & quædā ex li ber arbit. tā tū. Aug. de spū & lite. ad Marcel. ca. 9. & idē ad Sixtū in epistola quæ est. 105. Respōsiōe. 3. siue lib. 3. Quòd ab homine bona fiūt per liberū arbitriū.

VTRVM VNA EADEMQVE SIT GRATIA, QVAE

I dicitur operans & cooperans.

Hic considerandum est, cùm prædictum sit per gratiam operantem & præuenientem, voluntatem hominis liberari ac præparari vt bonum velit: & per gratiam cooperantem & subsequentem adiuuari, ne frustra velit: vtrùm vna & eadem sit gratia, id est vnum munus gratis datum, quod operetur & cooperetur: an diuersa, alterum operans, & alterum cooperans? Quibusdam non irrationabiliter videtur, quòd vna & eadem sit gratia, idem donum, eadē virtus, quę operatur & cooperatur: sed propter diuersos eius effectus, & dicitur operans, & cooperans. Operans enim dicitur, inquantum liberat & præparat voluntatem hominis vt bonum velit, Cooperans, inquantum eandem adiuuat ne frustra velit, scilicet vt opus faciat bonum. Ipsa enim gratia non est otiosa, sed meretur augeri. vt aucta mereatur perfici.

Hic dicit quòd vna sit, sed ppter diuersos effectus diuersa sortitur nomina.

QVID SIT IPSA GRATIA, ET QVOMODO

K meretur augeri, quæritur.

Antequā solutpremittit de tribus generibus bonorum. Ca. 9. in medio capitis. Et lib. 2. de libero arbi. ca. 19. tom. 1

Si verò quæritur quomodo ipsa gratia præueniens mereatur augeri & perfici, cùm nullum meritum sit absque libero arbitrio: & quid sit ipsa gratia, an virtus, an non: & si virtus, an actus vel non: Vt hoc apertè insinuari valeat, præmittendum est tria esse genera bonorum. Alia nanque sunt magna, alia minima, alia media, vt August. ait in primo libro retract. [Virtutes, inquit quibus rectè viuitur, magna bona sunt. Species autem quorumlibet corporum, sine quibus rectè viui potest, minima bona sunt. Potentiæ verò animi, sine quibus rectè viui non potest, media bona sunt. Item, virtutibus nemo malè vtitur. Cæteris autem bonis, id est mediis & minimis, non solùm bene, sed etiam malè quisq; vti potest: & ideo virtute nemo malè vtitur, quia opus virtutis, est bonus vsus istorum quibus etiam non bene vti possumus. Nemo autem bene vtendo, malè vtitur. Non solùm autem magna, sed etiā media, & minima bona esse præstitit bonitas Dei.] Ecce habes tria genera bonorum distincta.

L IN QVIBVS BONIS SIT LIBERVM ARBITRIVM.

Ca. 9 in fine

Quæritur autem in quibus bonis contineatur liberum arbitrium. De hoc Augustinus in primo lib. retract. ita ait, [In mediis quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & malè illo vti possumus: sed tamen tale est, vt sine illo rectè viuere nequeamus. Bonus autem vsus eius, iam virtus est: quæ in magnis reperitur bonis, quibus malè vti nullus potest. Et quia bona, & magna, & media, & minima ex Deo sunt, sequitur vt ex Deo sit etiam bonus vsus liberę voluntatis, qui virtus est, & in magnis numeratur bonis.] Attende diligenter quæ dicta sunt, & confer in vnum, sic enim aperietur quod suprà quærebatur. Dixit equidem opus virtutis esse bonum vsum illorum bonorum, quibus etiam non bene vti possumus, id est mediorum, in quibus posuit liberum arbi-

arbitrium,cuius quoq; bonum vsum dixit esse virtutem. Quod si est,non est ergo opus virtutis,quod suprà dixit,quia aliud est virtus,aliud opus eius.

DE VIRTVTE QVID SIT, ET QVID *sit actus eius.*

A DISTINCTIO XXVII.

De cõparatione gratiæ ad virtutẽ. Lib.2. de libero arbit. cap.18.

HIc vidẽdũ est quid sit virtus,& quid sit actꝰ vel opus eiꝰ. [Virtus est,vt ait Aug.bona qualitas mẽtis qua rectè viuitur,& qua nullus malè vtitur: quã deus solus in homine operatur.] Ideoq; opus dei tantũ est,sicut de virtute iustitiæ Augustꝰ.docet super illum locum psalmi, Feci iudicium & iustitiam:ita dicens, [Iustitia magna virtus animi est, quam nõ facit in homine nisi Deus. Ideoq; cùm ait propheta ex persona ecclesiæ, Feci iustitiam: non ipsam virtutem,quam nõ facit homo,sed opus eius intelligi voluit.] Ecce apertè insinuatur hic,quòd iustitia in homine non est opus hominis, sed Dei: quod & de alijs virtutibus itidem intelligendum est.

Psal. 118. In tomo. 8. cõcione. 26. eiusdẽ psal.

DE FIDE ITIDEM DICIT, QVOD NON EST

B ex homine,sed ex Deo tantùm.

Ephe.2.b

Nam de gratia fidei Ephesiis scribens Apostolus, similiter fidem non ex homine,sed ex Deo tantùm esse asserit, inquiens, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis:Dei enim donum est. Quod à sanctis ita exponitur.Hæc.scilicet fides, non est ex vi naturæ nostræ, quia donũ dei purè est. Ecce & hic apertè traditur, quòd fides non est ex libertate arbitrij, siue ex arbitrio voluntatis: quod superioribus consonat,vbi dictum est, gratiam præuenientem vel operãtem esse virtutem quæ voluntatem hominis liberat & sanat. Vnde Augusti.in

Ca.9.tom.3 libro de spiritu & litera ait, [Iustificati sumus non per liberam voluntatem,sed per gratiam Christi: non quòd sine voluntate nostra fiat,sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem.]

DE GRATIA QVAE LIBERAT VOLVNTATEM: QVAE SI

C virtus est,non est ex libero arbitrio, & sic non motus mentis.

Si igitur gratia quæ sanat & liberat voluntatem hominis, virtus est vel vna vel plures: cùm ipsa gratia non sit ex arbitrio voluntatis, sed eam potius sanet ac præparet,vt bona sit: consequitur vt virtus non sit ex libero arbitrio: & ita

Lib.1.cap.9 & 15. & tomo. 6. lib. de bono perseuerantiæ 2. ca. 11. Ca.12.to.6. Hic apit ad quid prædicta tendant vt innoteſcẽt an virtꝰ sit motꝰ mẽtis vel non. Per simile ostendit, & est comparatio inter tria & tria.

nõ sit motus vel affectus mẽtis,cùm oĩs motus vel affectus mẽtis sit ex libero arbitrio:sed bonus ex gratia est & libero arbitrio,malꝰ verò ex libero arbitrio tãtũ. Vt enim ait Aug.in lib.retract. Homo spõte & libero arbitrio cadere potuit, nõ etiã resurgere? Idẽ in lib.de duabus animabus. Animæ si libero ad faciẽdum & nõ faciendũ motu animi careant, si deniq; his abstinẽdi ab opere suo potestas nulla cõceditur,earũ peccatũ tenere non possumus. Hic apertè ostẽditur,quòd motus animi siue ad bonum,siue ad malum,ex libero arbitrio est.Ideoq; si gratia vel virtus motus mentis est,ex libero arbitrio est. Si verò ex libero arbitrio vel ex parte est,iam non solus Deus sine homine eam facit. Propterea quidam non inerudite tradunt, virtutem esse bonam mentis qualitatem siue formam, quę animam informat: & ipsa non est motus vel affectus animi,sed ea liberum arbitrium iuuatur, vt ad bonum moueatur & erigatur,& ita ex virtute & libero arbitrio nascitur bonus motus vel affectus animi, & exinde bonum opus procedit exterius: sicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat:nec pluuia est terra,nec germen, nec fructus, nec terra germen vel fructus, nec germen fructus: ita gratis terræ mentis nostræ, id est libero arbitrio voluntatis,

tatis,infunditur pluuia diuinæ benedictionis,id est inspiratur gratia,quod solus Deus facit, non homo cum eo: qua rigatur voluntas hominis, vt germinet & fructificet, id est sanatur & præparatur vt bonum velit, secundum quod dicitur operans, & iuuatur vt bonum faciat, secundum quod dicitur cooperans. Et illa gratia virtus non incongruè nominatur, quia voluntatem hominis infirmam sanat & adiuuat.

Psal.142.& Ezech.34.

EX QVO SENSV DICVNTVR EX GRATIA INCIPERE

C bona merita,& de qua gratia hoc intelligatur.

Cùm ergo ex gratia dicuntur esse bona merita & incipere, aut intelligitur gratia gratis dans, id est Deus: vel potius gratia gratis data,quæ voluntatem hominis præuenit. Non enim esset magnum si hęc à Deo dicerentur esse, à quo sũt omnia,sed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita:quæ cùm ex sola gratia esse dicantur,non excluditur liberum arbitriũ: quia nullum meritum est in homine,quod non sit per liberum arbitrium.Sed in bonis merendis causæ principalitas gratiæ attribuitur:quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia,qua excitatur liberum arbitrium & sanatur, atq; iuuatur voluntas hominis vt sit bona.

Qualiter intelligatur, cùm ex sola gratia esse dicuntur.

QVOD BONA VOLVNTAS GRATIAE PRINCIPALI-

D ter est,& etiam gratia est:sicut & omne bonum meritum.

Quæ ipsa etiam donum Dei est,& hominis meritum,imò gratię,quia ex gratia principaliter est, & gratia est. Vnde Aug. ad Sixtum presbyterum, [Quid est meritum hominis ante gratiam,cùm omne bonum nostrum meritum nõ in nobis facit nisi gratia?] Ex gratia enim (vt dictum est) quæ præuenit & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima hominis bonus affectus siue bonus motus mentis:& hoc est primum bonum hominis meritum.Sicut,verbi gratia, ex fidei virtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis,scilicet ipsum credere: ita ex charitate & libero arbitrio alius quidam motus bonus prouenit, scilicet diligere, bonus valde,sic de cęteris virtutibus intelligendum est. Et isti boni motus vel affectus merita sunt & dona Dei,quibus meremur & ipsorum augmentationem,& alia quæ cõsequenter hic & in futuro nobis apponuntur.

Epist. 105. ante mediũ tom 2.

Qualiter bonũ meritum in homine cõstituitur, & quid sit primũ bonũ meritum.

EX QVA RATIONE DICITVR FIDES MERERI

E iustificationem,& alia.

Cùm ergo dicitur fides mereri iustificationem & vitam ętern ã, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate & iustitia,& de alijs accipitur. Si enim fides ipsa virtus præueniens, diceretur esse mentis actus,qui est meritum:iam ipsa ex libero arbitrio originẽ haberet,quod quia non est,sic dicitur esse meritum, quia actus eius est meritum,si tamen adsit charitas:sine qua nec credere,nec sperare meritum est vitę. Vnde apparet verè, quia charitas est spiritus sanctus, quæ animæ qualitates informat & sanctificat, vt eis anima informetur & sanctificetur: sine qua animę qualitas nõ dicitur virtus,quia non valet sanare animam.

DE MVNERIBVS VIRTVTVM, ET DE GRATIA QVAE

F non est,sed facit meritum.

Ex muneribus itaque virtutum boni sumus & iustè viuimus, & ex gratia, quę non est meritum, sed facit, non tamen sine libero arbitrio proueniunt merita nostra,scilicet boni affectus eorumq; progressus atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis: & hæc ipsa sunt Dei dona. Vnde Augustꝰ.ad Sixtum presbyterum, [Cùm coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat quàm munera sua. Vnde vita ętern a quæ in fine à Deo meritis præcedentibus redditur,quia & eadem merita quibus redditur, non à nobis sunt, sed in nobis facta

Epist. 105. ante mediũ vbi suprà, & tomo.6. enarratione ad psal. 92.

D sunt

circa medium & enarratione ad ps. 102. no loge à principio.

sunt per gratiam: rectè & ipsa vita, gratia nuncupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis, quia non meritis datur, sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita, quibus datur.]

EPILOGAT VT ALIA ADDAT.

H Ex præmissis iam innotescere nobis aliquatenus potest, qualiter gratia prę-
ueniens meretur augeri, & alia, & quid ipsa sit an virtus, an aliud, & si virtus, an sit actus vel non: ostensum enim est suprà ex parte quorũdam, quòd ipsa est virtus, quia virtus non est actus, sed eius causa, non tamen sine libero arbitrio vnde quod suprà Augustinus dixit bonum vsum liberi arbitrij esse virtutem, ita accipi potest, id est actum virtutis, alioquin sibi contradicere videretur, qui etiam opus virtutis suprà dixit esse bonum vsum eorum, quibus non bene vti possimus, in quibus posuit liberum arbitrium. Si verò bonus vsus liberi arbitrij, op⁹ virtutis est, iam virtus non est. Cùm ergo bonum vsum eius virtutẽ esse dixit, nomine virtutis ipsius vsum significauit.

Dist. 26. li. I Lit. K. eiusdem distinc.

QVOD IDEM VSVS EST VIRTVTIS, ET LIBERI ARbitrij, sed virtutis principaliter.

I Idem nempe vsus bonus ex virtute est, & ex libero arbitrio, sed ex virtute principaliter. Et bonus ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus est, & non vsus liberi arbitrij est, sed ex ea potius est bonus vsus liberi arbitrij, quę nobis est à Deo: non à nobis. Vsus verò bonus arbitrij, & ex Deo est, & ex nobis: & ideo bonum meritum est. Ibi enim solus Deus operatur: hic, Deus & homo. Hoc meritum ex illa purissima gratia prouenit, quod Apostolus notauit dicens, Gratia Dei sum id quod sum, & Gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locũ Augustinus ita ait, [Rectè gratiam nominat, primùm enim solam gratiam dat Deus, & non nisi gratiam, cùm non præcedant nisi mala merita, sed pòst per gratiam incipiunt bona merita. Et vt ostenderet etiam liberum arbitrium, Et gratia eius in me vacua non fuit. Et ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, subdit, Non autem ego solus scilicet sine gratia, sed gratia Dei mecum, id est, cum libero arbitrio. Planè cùm data fuerit gratia, incipiunt esse nostra merita bona, per illam tamen: quia si illa defuerit, cadit homo.]

Quòd gratia prœueniens quæ virtus intelligitur non est libe arbi. vsus, sed ex ea oĩa bona merita.

1. Cor. 15. b

De gratia et libero ar. Cap. 5. & 6. sparsim in tomo 7. & de correp. et grat. ca. 13.

ALIORVM SENTENTIA HIC OSTENDITVR, QVI DIcunt virtutes esse bonos vsus liberi arbitrij, id est actus mentis.

K Alij verò dicunt virtutes esse bonos vsus naturalium potentiarum, non tamen omnes, sed tantummodo interiores qui in mente sunt: exteriores verò, qui per corpus geruntur, nõ virtutes esse dicunt, sed opera virtutum. Et ideo quòd Augustinus dicit opus virtutis esse bonum vsum naturalium potentiarum, de vsu exteriori accipiunt: quòd verò dicit bonum vsum liberi arbitrij virtutem esse, & in magnis numerari bonis, de vsu interiori intelligunt. Et virtutes nihil aliud esse, quàm bonos affectus vel motus mentis asserunt, quos Deus in homine facit non homo: quia licet illi motus sint liberi arbitrij, non tamen esse queunt, nisi Deus ipsum liberet & adiuuet gratia sua operante & cooperante: quam dei gratuitam voluntatem accipiunt, quia Deus est, qui & operatur in nobis velle & operari bonum.

Dist. 26. K & L.

Qualiter prædicta verba Aug. huic sententiæ conueniũt

Ad phil. 2. b

QVIBVS AVTORITATIBVS MVNIVNT, QVOD VIRtutes sint motus mentis.

L Quòd autem virtutes sint motus mentis, testimonijs sanctorum astruũt. Dicit autem Aug. super Ioannem, [Quid est fides? Credere quod non vides] Credere autem motus mentis est. Idem in lib. de doct. Christ. [Charitatem autem voco motum animi.] Si verò charitas & fides motus animi sunt, virtutes ergo motus animi sunt. Quibus alij respondentes, præmissa verba Augustini ita intel-

Tract. 40. Cap. 10. Tomo 3.

Quõ alij

intelligenda fore inquiunt, Fides est credere quod non vides, id est, fides est virtus, qua creditur quod non videtur. Itẽ charitas est motus animi, id est, gratia, qua mouetur animus ad diligendum. Et quòd hæc & his similia ita accipienda sint, ex his coniicitur, quæ alibi Aug. ait. Nam in secundo libro quæstionum Euangelij, inquit, Est fides qua creditur ea quæ non videntur, quæ propriè dicitur fides. Item in 13. lib. de Trinit. Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud est fides qua creduntur. Ex quibus verbis sic argumentando procedunt, Aliud est credere, aliud illud quo creditur. Prædictum autem est fidem id esse quo creditur, Sic ergo credere non est fides: quia credere non est id quo creditur. Addunt quoq;, Virtus opus Dei tantùm est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est vsus vel actus liberi arbitrij, sed credere est actus liberi arbitrij: non est itaque virtus. Præmissis aliisque rationibus ac testimoniis innituntur vtrique. Horum autem iudicium diligentis Lectoris relinquo examini, ad alia properans.

his respõdent, prædicta determinantes.

Aug in. 2 lib. quæst. Euãgelicarum, cap. 39 Tomo 4. Cap. 2.

PRAEDICTA REPETIT, VT ALIA ADDAT
definitam aßignationem ponens de Gratia & Libero arbitrio contra Pelagianos.

A DISTINCTIO XXVIII.

ID verò inconcussè & incunctanter teneamus, liberum arbitrium sine gratia præueniente & adiuuante, nõ sufficere ad salutẽ & iustitiam obtinendam: nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, sicut Pelagiana hæresis tradidit. Nam, vt ait August. 1. lib. Retract. [Noui hæretici Pelagiani liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, vt gratię Dei non relinquant locum, quam secundum merita nostra dari asserunt.] [Pelagianorum hæresis omnium recentissima à Pelagio monacho exorta est. Hi Dei gratiæ, qua prædestinati sumus, & qua eruimur de potestate tenebrarum, intantum inimici sunt, vt sine hac credant hominem posse facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius à fratribus increpatus, quòd nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mandata facienda: non eam libero arbitrio præponebat, sed infideli calliditate supponebat, dicens, Ad hoc eam dari hominibus, vt quæ facere per liberum arbitrium iubentur, facilius possint implere per gratiam. Dicendo vtiq;, Facilius possint, voluit credi, etsi difficilius, tamẽ posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illam verò gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio: quod nullis suis præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, ipso ad hoc tantùm iuuante nos, per suam legem atque doctrinam, vt discamus quæ facere & quæ sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum spiritus sancti, vt quæ didicerimus esse facienda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari scientiam confitentur, qua ignorantia pellitur, charitatem autem negant diuinitus dari, qua piè viuitur: vt scilicet sit donum Dei scientia, quæ sine charitate inflat: & non sit donum Dei ipsa charitas, quæ vt scientia non inflet, ædificat. Destruunt etiam orationes quas facit ecclesia, siue pro infidelibus & doctrinæ Dei resistentibus, vt conuertantur ad Deum: siue pro fidelibus, vt augeatur eis fides, & perseuerent in ea. Hæc quippe non ab ipso accipere, sed à seipsis homines habere contendunt: gratiam Dei qua liberamur ab impietate, dicentes secundum merita nostra dari. Paruulos etiam sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci.]

De potestate liberi arbitrij hoĩs ipsi, quã habet gratia circũscripta Cap. 9.

Quæ sit hæresis Pelagianorum Aug. lib. de Hæresibus ad Quodvultdeum, in articulo hæresum 88. to. 6

1. Cor. 8. a

HIC PONIT EA QVIBVS SVVM CONFIRMANT ERrorem, verbis Augustini contra ipsum vtentes.

B Quod verò dicunt sine gratia hominem per liberum arbitrium omnia iussa implere, huiusmodi inductionibus muniunt. Si, inquiunt, non potest ea facere

homo quæ iubentur, non est ei imputandum ad mortem, sicut tu ipse Augustine in libro de libero arbitrio asseris. [Quis, inquis peccat in eo, quod nullo modo caueri potest? Peccatur autem. Caueri ergo potest.] Hoc testimonio Augustini Pelagius vsus est, disputans aduersus eum, imò aduersus gratiam: sicut Augustin libro Retract. illud, & alia huiusmodi retractans cõmemorat, inquiens, [In his atque huiusmodi verbis meis: quia gratia Dei commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani suam nos tenuisse sententiam: sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est, qua peccatur, & rectè viuitur, quod his verbis egimus: sed ipsa nisi Dei gratia liberetur, & vt vitia superet, adiuuetur, rectè à mortalibus viui non potest.] Ecce apertè determinat, ex quo sensu illa dixerit, inimicos gratiæ refellens.

Lib. 3. ca. 18 In to. 1. & lib. de Nat. & Gratia, cap. 67 to. 7 Lib. 1. ca. 9

ALIVD TESTIMONIVM AVGVSTINI PONIT,

C quo Pelagius pro se vtebatur.

Similiter & innitebatur Pelagius verbis Augustin. contra gratiam, qui in libro de duabus animabus dicit, [Peccati, inquit, reum tenere quenquam, quia non fecit, quod facere nõ potuit, summæ iniquitatis & insaniæ est.] [His auditis exiliit Pelagius, dicens, Cur ergo paruuli, & illi qui non habent gratiam, sine qua non possunt facere mandata diuina, rei tenentur?] Hoc autem qua occasione dixerit, in lib. Retract. Pelagio respondens aperit. Id enim contra Manichæos dixit: qui in homine duas naturas esse contendunt, vnam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quæ nunquam bona fuit, nec bonum velle potest. quod si esset, non videretur ei imputandum esse, si bonum non faceret.

Cap. 12. & Retract. 1. cap 15. Quæstio Pelagij. Lib. 1. ca. 15 Determinatio Aug.

ALIVD QVOD VIDETVR CONTRADICERE GRA-

D tiæ Dei addit.

Alibi etiam Augustinus dicit, quod huic gratiæ cõtradicere videtur qua iustificamur. Ait enim in lib. contra Adamantinum Manichæi discipulum, [Nisi quisque voluntatem suam mutauerit, bonum operari non potest: quod in nostra potestate esse positum Dominus docet, vbi ait, Aut facite arborem bonam, aut fructus eius bonos, &c.] Quod Augustin. in Retract. non esse contra gratiam Dei quam prædicamus, ostendit, [In potestate quippe hominis est, mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est, nisi à Deo detur, de quo dictum est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc fit in potestate, quod cùm volumus facimus, nihil tam in potestate quàm ipsa voluntas est: sed præparatur à Domino voluntas: eo ergo modo dat potestatem.]

Cap. 26. in tomo 6. Matth. 12. c Determinatio Aug. in lib. Retr. 1. cap. 22. Ioan. 1. b

ALIVD TESTIMONIVM EIVSDEM, QVOD VIDE-

E tur aduersum.

Sic etiam intelligendum est, quod in eodẽ ait, scilicet, [in nostra potestate esse, vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur: quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem: quæ cùm præparatur à Domino, facilè fit opus pietatis, etiam quod impossibile & difficile fuit.]

Aug. in lib. cõtra Adamantinum Manichæi discipulum, cap 27. in tomo 6. et lib. Retr. 1. cap. 22.

F ALIVD TESTIMONIVM.

In expositione quoq; quarundam propositionũ epistolæ ad Rom. quædam Aug. interserit, quæ videntur huic doctrinæ gratiæ aduersari. Ait enim, [Quod credimus, nostrum est: quod aũt bonum operamur, illius est qui credẽtibus dat spiritũ sanctum. & paulò post, Nostrum est credere & velle, illius autẽ dare credentibus, & volentibus facultatẽ bene operãdi per spiritũ sanctum] Quæ qualiter intelligi debeant, Augustin lib. Retract. aperit, dicẽs, [Verum est quidem à Deo esse, quod operamur bonum: sed eadem regula vtriusq; est, & volendi scilicet & faciendi: & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatẽ: & vtrunq; nostrum est, quia non fit nisi volentibus nobis. Illa itaq; profectò non dixissem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter spiritus sancti munera reperiri.]

In lib. expositionis quarundã ppositionũ epistolæ ad Rom. artic. 60. & 61. tom. 4. Lib. 1. ca. 23

ADHVC

ADHVC ADDIT ALIVD QVOD VIDETVR

G contrarium.

Illud etiam diligẽter est inspiciendũ, quod Augustin. in lib. de Prædestinatione sanctorũ ait, scilicet, [quòd posse habere fidem, sicut posse habere charitatẽ, natura est hominum, habere autẽ fidem, sicut habere charitatẽ, gratia est fidelium.] Quod non ita dictum est, tanquã ex libero arbitrio valeat haberi fides vel charitas: sed quia aptitudinẽ naturalem habet mens hominis ad credendum vel diligendum, quæ Dei gratia præuenta credit & diligit: quod sine gratia non valet.

Cap. 5. in tom. 7. & in lib. de Vera innoc. artic. 315. Determinatio.

TESTIMONIO HIERONYMI ASTRVIT, QVID TE-

H nendum sit de gratia & libero arbitrio, vbi triplex hæresis inducitur, scilicet, Iouiniani, Manichæi, Pelagij.

Id ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter teneamus quod Hieronymus in explanatione fidei catholicæ ad Damasum papam, Iouiniani, & Manichçi, & Pelagij errores collidens docet, [Liberum, inquit, sic cõfitemur arbitrium, vt dicamus nos semper indigere Dei auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. Hæc est fides quam in catholica ecclesia didicimus, & quam semper tenuimus.]

Cuius initiũ credimus in Deũ patrẽ, &c. tom. 4.

VTRVM HOMO ANTE PECCATVM *eguerit gratia operante & cooperante.*

A DISTINCTIO XXIX.

Post hæc considerandum est, vtrùm homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante. Ad quod breuiter dicimus, quia non cooperante tantùm, sed etiam operante gratia indigebat: non quidem secundum omnem operandi modum operantis gratiæ. operatur enim liberando & præparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat itaque homo ea, non vt liberaret voluntatem suam, quæ peccati serua non fuerat: sed vt præpararet ad volendum efficaciter bonum, quod per se non poterat. Non enim poterat bonum mereri sine gratia, vt Augustinus in Enchiridio euidenter tradit, Illam, inquit, immortalitatẽ, in qua poterat non mori natura humana, perdidit per liberum arbitrium. Hanc verò in qua non poterit mori, acceptura est per gratiam: quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum: quanuis sine gratia nec tunc vllum meritum esse potuisset: quia etsi peccatum in solo erat arbitrio constitutum, non tamen iustitiæ habendæ vel retinendæ sufficiebat liberum arbitrium nisi diuinum præberetur adiutorium. Ecce his verbis satis ostenditur, quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante. Non enim habebat quo pedem mouere posset sine gratiæ operantis & cooperantis auxilio: habuit tamen quo poterat stare.

De potestate liber. arb. primi hoïs, vtrùm. s. eguerit gratia operãte, & cooperãte secundum statũ naturæ institutæ Cap. 106. tomo 3.

B QVOD HOMO ANTE LAPSVM VIRTVTES HABVERIT.

Præterea quæri solet, Vtrùm homo ante lapsum virtutem habuerit. Quibusdam videtur quòd non habuerit, id ita probare conantibus, Iustitiam, inquiunt, non habuit, quia præceptum Dei contempsit: nec prudentiam, quia sibi non prouidit: nec temperantiam, quia aliena appetiit: nec fortitudinem, quia prauè suggestioni cessit. Quibus respondentes, dicimus eum quidem non tunc habuisse has virtutes quando peccauit, sed antè, & tunc amisisse. Quod multis sanctorum testimoniis comprobatur. Ait enim Augustinus in quadam homilia, Adam perdita charitate, malus inuentus est. Item, Princeps vitiorum

Sãctorũ testimoniis affirmat homĩ primũ hæ

Fuisse virtutes.

orum,dum vicit Adam, de limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum,temperantia compositum,charitate splendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit,pariterque peremit. De hoc eodem Ambrosius ad Sabinũ ait, [Quando Adam solus erat,non est prauaricatus: quia eius mens Deo adhærebat.] Super Psal.quoque dicit, [Quòd homo ante peccatum beatissimus,auram carpebat ætheream.] Sed quomodo sine virtute beatissimus erat? Augustinus quoque super Genes.dicit Adam ante peccatum spirituali mente præditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fulsisse,sed illis per peccatum expoliatum fuisse.

In tomo 3 epist. 41. sup psal. 118. serm. 4.

Lib. 11. ca. 42. in fine lib. & lib. 6 cap. 27. et 28 Genes. 3. d Aug. lib. 11 de Genes. cap. 40.

C DE EIECTIONE HOMINIS DE PARADISO.

In illius quoque peccati pœnam eiectus est de Paradiso in istum miseriarum locum,sicut in Genesi legitur,Nunc ergo, ne fortè mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat,& viuat in æternum, emisit eum Deus de Paradiso voluptatis. His verbis insinuari videtur, quòd nunquam moreretur, si postea de illo ligno sumpsisset.

QVOMODO INTELLIGENDVM SIT ILLVD, NE SUmat de ligno vitæ,& comedat,& viuat in æternum.

D

Rom. 8. b

Sed quia per peccatum iam mortuum corpus habebat,illa verba ex tali intellectu accipi possunt: Deus modo irati loquens,de homine superbo ait, Videte, ne fortè mittat manum suam, &c. id est, cauete vos angeli, ne comedat de ligno vitæ,quo indignus est: de quo, si perstitisset,comederet, & viueret in æternum. sed modò propter inobedientiam indignus est comedere. Et sicut verbo dixit, ita opere exhibuit, [Emisit enim eum Deus de Paradiso voluptatis in locum sibi congruum. sicut plerunque malus cùm inter bonos viuere cœperit, si in melius mutari noluerit,de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ consuetudinis pressus.]

Aug. lib. 2. de Gen. contra Manic. cap. 22.

E DE FLAMMEO GLADIO ANTE PARADISVM POSITO.

Aug. super Genes. lib. 11 cap. 40.

[Ne verò ad illud posset accedere,collocauit Deus ante Paradisum cherubin, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.]

Ibidem.

Quod iuxta literam potest hoc modo accipi,quia per ministerium angelorum ignea custodia ibi constituta fuit. [Hoc enim per cœlestes potestates in Paradiso visibili factum esse credendum est, vt per angelicum ministerium ibi esset quædam ignea custodia: non tamen frustra,sed quia aliquid significat de Paradiso spirituali.] [Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ: hæc est charitas, quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autem flammeus pœnæ temporales sunt,quæ versatiles sunt,quia tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiam ligni vitæ,ideo posita sunt ante Paradisum,quia ad vitam non reditur,nisi per cherubin,scilicet,plenitudinem scientię,id est, charitatem: & per gladium versatilem, id est,tolerantiam passionum temporalium.]

Rom. 13. c Aug. lib. 2 de Genes. contra Manich. cap. 23 1. Ioan. 3. & Act. 14.

AN HOMO ANTE PECCATVM COMEDERIT de ligno vitæ.

F

Secũdo, qui eluis dicitur de pelorum meritis, & remissione cõtra Pelag. in cap. 21. in tomo 7.

Potest autẽ quęri, Vtrùm de ligno vitæ ante peccatum comederit homo? De hoc Augustinus in lib. de Baptismo paruul. sic ait, Rectè profectò intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse à cibo vetito, atque vsi fuisse concessis. His verbis ostenditur, quòd de ligno vitæ ante peccatum sumpserint,quibus præceptum erat,vt de omni ligno Paradisi comederẽt, nisi de ligno scientiæ boni & mali.

QVARE NON SVNT FACTI IMMORTALES, SI comederunt de ligno vitæ.

G

Quare ergo perpetua soliditate,& beata immortalitate vestiti non sunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter

raliter illud lignum habuisse dicitur. Sed fortè hoc non conferebat, nisi sæpe de illo sumeretur. Potuit ergo fieri, vt de illo sumeret semel,& non sæpius,qui per aliquam morã in paradiso fuisse intelligitur,cũ scriptura dicat eum ibi soporatũ fuisse,quando costa de latere eius assumpta est,& inde formata mulier,& animalia ante eum ducta,quibus nomina imposuit.

QVOD PER ADAM PECCATVM ET POENA *transijt in posteros.*

A DISTINCTIO XXX.

Quid sit originale peccatum quod à peccato primorum parẽtum fuit causatum.

IN superioribus insinuatum est,licet ex parte (non enim perfectè sufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam subierit: quibus adijciendum est,peccatum simul ac pœnam per eum transisse in posteros, sicut Apostolus ostendit inquiens, Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, ita in omnes homines mors pertransijt.

Ad Ro. 5. b.

VTRVM ILLVD PECCATVM FVERIT ORIGINALE, VEL actuale.

B

Quidã illud acceperunt de actuali. Ad Ro. 5. c.

Hic primò videndum est,quod fuit illud peccatũ, originale scilicet an actuale: & si de originali intelligatur,consequenter quid sit originale peccatum,& quare dicatur originale: & quomodo pertransierit vel pertranseat in omnes, diligenter inuestigandum est. Quibusdam placuit de peccato actuali Adæ illud accipere. asserentibus hoc Apostolum sensisse cùm inferius ait, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita &c. Euidenter, inquiunt,etiam ipso nomine exprimit Apostolus peccatum,quod per vnũ hominem intrauit in mundum,scilicet inobedientiam. Inobedientia verò peccatũ actuale est.

QVOMODO INTRASSE IN MVNDVM DICVNT.

C

Recitat hæresim. Lib. 1. cap. 9. to. 7. & de verbis Apostoli ser. 14.

Hoc autem dicunt intrasse in mundum,non traductione originis,sed similitudine prævaricationis. omnesque in illo vno peccasse dicunt,quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc malè senserunt quidam hæretici,qui dicti sunt Pelagiani: de quibus Aug. in libro de baptismo paruulorum commemorat dicens,[Sciendum est,inquit,hæreticos quosdam, qui nominati sunt Pelagiani: dixisse peccatum primæ transgressionis in alios homines non propagatione: sed imitatione transisse. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatum,quòd in nascentibus nullum esse omnino contendunt. Sed eis dicitur,quia si Apostolus peccatum imitationis non propagationis intelligi voluisset,eius principem non Adam,sed diabolum diceret. De quo in libro Sap. dicitur, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc esse factum propagatione sed imitatione, continuò subiunxit scriptura, Imitantur autem eum,qui sunt ex parte ipsius. Imitantur quidem Adam: quotquot per inobedientiam transgrediuntur mandatum Dei. Sed aliud est quod exemplum est voluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus.] Non est igitur accipiendum peccatum Adæ transisse in omnes imitationis tantùm exemplo, sed propagationis & originis vitio.

Sap. 2. d.

HIC APERIT ILLVD ESSE PECCATVM ORIGINALE, quod transit in posteros.

D

Li. 13. de trinitate ca. 16. in fine.

Et est illud peccatum originale, vt apertè Augustinus testatur, quod per Adam transiuit in omnes, per eius carnem vitiatam concupiscentialiter generatos.

QVID

QVID SIT ORIGINALE PECCATVM HIC
E inquiritur.

Quod diligenter inuestigandum est,quid sit, De hoc enim sancti doctores sub obscuritate locuti sunt,atque scholastici doctores varia senserunt. Quidam enim putant originale peccatum esse reatum pœnæ, pro peccato primi hominis,id est,debitum vel obnoxietatem,qua obnoxij & addicti sumus pœnæ temporali & æternæ pro primi hominis actuali peccato:quia pro illo(vt aiunt)omnibus debetur pœna æterna,nisi per gratiam liberentur. Iuxta horum sententiã oportet dici originale peccatũ,nec culpam esse,nec pœnam. Culpam non esse ipsi fatentur : pœna quoque secundum eos esse non potest:quia si debitum pœnæ,originale peccatum est,cùm debitum pœnæ non sit pœna,nec originale peccatum est pœna.quod etiam quidam eorum admittunt,dicentes in scriptura originale peccatum sæpe nominari reatum:& reatum ibi intelligunt, vt dictũ est, obnoxietatem pœnæ:& ea ratione asserũt peccatũ originale dici esse in paruulis, quia paruuli pro illo primo peccato rei sunt pœnæ : sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij secundum iustitiam fori.

Quorundã de originali pctõ opinio

QVOD ORIGINALE PECCATVM SIT CVLPA, AVTORI-
F tatibus probat.

Sed quòd originale peccatum culpa sit,pluribus sanctorum testimonijs edocetur. Super Exod.vbi dicitur,Primogenitum asini mutabis oue, Gregorius ait,[Omnes in peccatis nati sumus,& ex carnis delectatione concepti, culpam originalem nobiscum traximus.vnde & voluãtate nostra peccatis implicamur.] Ecce culpam originalem dixit nos trahere,vnde constat originale peccatũ culpam esse. Augustin.quoque in libro de natura & gratia, de hoc eodem sic ait, Omnes(vt ait Apostolus)peccauerunt,vtique vel in seipsis,vel in Adam, quia sine peccato non sunt,vel quod originaliter contraxerunt,vel quod malis moribus addiderunt. Peccatum enim primi hominis,non solum ipsum, sed omne necauit genus humanum:quia ex eo damnationem simul & culpam suscepimus. Idem super Psalm.50.[Quod de corpore mortuo seminatur, cum vinculo peccati originalis nascitur & mortis. Ideo igitur se in iniquitatibus conceptum dicit Dauid,quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim nascitur,nisi trahens pœnam,& meritum pœnæ.] Meritum autem pœnæ,peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiã, peccatum trahit. Peccatum itaque originale,culpa est,quam omnes concupiscentialiter concepti trahunt. Vnde in Eccles.dogmatibus scriptum est.[Firmissimè tene,& nullatenus dubites,omnem hominem qui per concubitum viri & mulieris concipitur,cum originali peccato nasci impietati subditum, mortique subiectũ, & ob hoc natura iræ nasci filium:à qua nullus liberatur,nisi per fidem mediatoris Dei & hominum.] His & alijs autoritatibus euidenter ostenditur peccatum originale culpam esse,& in omnibus concupiscentialiter genitis trahi à parentibus.

Exodi.13.b. Habentur hæc verba in glo.sup hũc locum. Ca.4.to.7. Rom.3.d. Li.2.hypognosticon circa finem. in tom 8.ad illũ versum, Ecce in iniquitatib⁹ cõceptus sum. Ca.22.to.3. apud Aug. & in forma libro de fide ad Pet.cap. 26.et allegatur de cõse. distin.4 c. firmissimè.

QVID SIT QVOD DICITVR PECCATVM ORIGINALE,
G scilicet fomes peccati,id est concupiscentia.

Nunc superest videre,quid sit ipsum originale peccatum : quod cùm non sit actuale,non est actus siue motus animæ vel corporis. Si enim actꝰ est animæ vel corporis,actuale vtique peccatum est:sed actuale non est,non est ergo actus vel motus. Quid ergo originale peccatum dicitur? Fomes peccati, scilicet concupiscentia vel concupiscibilitas : quæ dicitur lex membrorum, siue languor naturæ, siue tyrannus qui est in membris nostris, siue lex carnalis. Vnde Augustin.in lib.de verbis Apostoli,Est in nobis concupiscentia,quæ non est permittenda regnare. Sunt & eius desideria, quæ sunt actuales concupiscentiæ, quæ

Sermone 12. qui intitu-

quæ sunt arma diaboli,quæ veniunt ex languore naturæ. Languor autem iste, tyrannus est,qui mouet mala desideria. Si ergo vis esse victor tyranni,atque inermem inimicum inuenire,non obedias concupiscentiæ malæ. His verbis satis ostenditur, fomitem peccati esse concupiscentiam.

latur de verbis psal.118.

QVOD NOMINE CONCVPISCENTIAE INTELLIGITVR
H fomes peccati,& quæ dicitur fomes.

Nomine autem concupiscentiæ,non actum concupiscendi,sed vitium primũ significauit,cùm eam dixit legem carnis. Vnde idem in tractatu de verbis Apostoli ait. [Semper pugna est in corpore mortis huius: quia ipsa concupiscentia cum qua nati sumus,finiri non potest quàm diu viuimus : quotidie minui potest,finiri non potest.] [Quæ autem est concupiscentia,cum qua nati sumus? Vitium vtique est,quod paruulum habilem concupiscere facit,adultum etiam concupiscentem reddit.] Sicut enim in oculo cæci, in nocte vitium cæcitatis est, sed non apparet,nec discernitur inter videntem & cæcum,nisi luce veniente:sic in puero vitium esse non apparet,donec ætatis prouectioris tempus occurrat. Ex his datur intelligi quid sit originale peccatum,scilicet vitium concupiscentiæ:quod in omnes concupiscentialiter natos per Adam intrauit,eosque vitiauit. Vnde Aug.in lib.de baptismo paruulorum.[Adam præter imitationis exemplum,occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit, in se omnes de sua stirpe venturos. Vnde Apostolus rectè ait, In quo omnes peccauerunt. Circumspectè & sine ambiguitate dicit hoc Apostolus. Siue enim intelligatur in quo homine,siue in quo peccato,sanum est. In Adam enim omnes peccauerunt,vt in materia non solùm eius exemplo,vt dicunt Pelagiani. Omnes enim ille vnus homo fuerant,]id est,in eo materialiter erant [Manifestum est itaque omnes in Adam peccasse,quasi in massa. Ipse enim per peccatũ corruptus,quos genuit omnes,nati sunt sub peccato. Ex eo igitur sicut cuncti constituti sunt peccatores,ita & in illo vno peccato quod intrauit in mundum,rectè omnes dicuntur peccasse:quia sicut ab illo vno homine,sic ab eodem vno peccato immunes esse non possunt,nisi ab eius reatu per Christi baptismum absoluantur. Alia ergo sunt propria peccata,in quibus tantum peccant quorum peccata sunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt,id est,ex quo omnes peccatores cõstituti sunt.]

Serm.45. de tempore qui est 2.sermo dominicæ 3. post octauas Epiphaniæ. Lib.6.cõtra Iulia.ca. 7. Quòd p Adã originale peccatũ in oẽs intrauit.i. cõcupiscẽtia Lib.1. ca. 9. & 10.to.7. Ibidẽ ca.10. & 11. Quõ intelligatur in quo oẽs peccauerunt.

QVID SIT PECCATVM IN QVO OMNES PECCAVERVNT,
I scilicet originale,quod ex inobedientia processit.

Hoc est originale peccatum,quo peccatores nascuntur omnes concupiscentialiter geniti:quòd ex Adam siue ex eius inobedientia emanauit,& in posteros demigrauit. Vnde Apostolus consequenter,per inobedientiam vnius hominis, multos dicit constitutos esse peccatores:quæ est actuale peccatum. Cùm autem dixerit per vnum hominem peccatum intrasse in mundum,& in eo omnes peccasse,de originali dictum esse oportet accipi.

Rom.5.d.

EX QVO SENSV DICTVM EST, PER INOBEDIENTIAM
K vnius,multi sunt constituti peccatores.

Quod ergo ait,Per inobedietiã vnius multi cõstituti sunt peccatores:eo sensu dictum esse intelligendum est,quia ex inobedientia Adæ,scilicet ex peccato actuali Adæ,processit originale peccatum,quo omnes peccatores nascuntur:vt & in illo esset,& in omnes transiret.

QVOD PECCATVM ORIGINALE IN ADAM FVIT, ET
L in nobis est.

Vnde Aug.Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis esse contendenti respondens,apertè asserit,[peccatum originale ex voluntate Adæ processisse, ac per eius inobedientiam in mundum intrasse. Quærit enim Iulianus,per quid

In lib. 2. ad Valerium de nuptijs et cõcupiscentia ca.28.to.7.

peccatum inuẽnitur in paruulo, ita inquiens, Non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui cõdidit. Per quas igitur rimas inter tot præsidia innocentiæ peccatum fingis ingressum? Et respõdet sancta pagina, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, per vnius inobediẽtiã, ait Apo. Quid quæritamplius, quid quærit apertius? Item inquit Iulianus, Si per hominẽ peccatum intrauit in mundum, peccatum vel ex voluntate est, vel ex natura est. Si ex voluntate est, mala voluntas est, quæ peccatum facit. Si autem ex natura est, mala est natura Cui respondeo, Ex voluntate peccatum est. Quærit fortè, Vtrùm originale peccatũ ex voluntate sit? Respondeo, prorsus & originale peccatum ex voluntate esse: quia hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt in illo esset, & in omnes transiret.]

Quõ Iulia. Ibidem. Responsio Augustini. Rursum quærit Iulianus Responsio Augustini.

OBIECTIO QVORVNDAM CONTRA ID QVOD SVPRA

M dictum est, Omnes in Adam fuisse homines.

Ad hoc autem quod diximus, in Adam fuisse omnes homines, quidam verborum sectatores sic obijciunt, dicentes, Non omnis caro quæ ab Adam tracta est, in eo simul existere potuit: quia multo maioris quantitatis est, quàm fuerit corpus Adæ? In quo nec tot etiam athomi fuerunt, quot ab eo homines descenderunt, Quocirca verum non esse asserunt, substantiam vniuscuiusq; in primo fuisse parente.

RESPONSIO, VBI APERITVR QVALITER FVERVNT

N in Adam secundum rationem seminalem, & quomodo ex eo descenderunt, scilicet lege propagationis.

Quibus responderi potest, quòd materialiter atque causaliter, non formaliter, dicitur fuisse in primo homine, omne quod in humanis corporibus naturaliter est, descenditque à primo parente lege propagationis, & in se auctũ & multiplicatum est, nulla exteriori substantia in id transeunte, & ipsum in futuro resurget. Fomentum quidem habet à cibis, sed non conuertuntur cibi in humanam substantiam, quæ scilicet per propagationem descendit ab Adam. Transmisit enim Adam modicum quid de substantia sua in corpora filiorum, quando eos procreauit, id est aliquid modicum de massa substantiæ eius diuisum est, & inde formatum corpus filij, suiq; multiplicatione sine rei extrinsecæ adiectione, auctum est: & de illo ita augmentato aliquid inde separatur, vnde formãtur posterorũ corpora. & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis, vsq; ad finem humani generis. Itaq; diligenter ac perspicuè intelligẽtibus patet, omnes secundum corpora in Adã fuisse per seminalem rationem, & ex eo descendisse propagationis lege.

Quomõ per propagationẽ descendit

AVTORITATE ET RATIONE PROBATVR, NIHIL

O extrinsecum conuerti in humanam substantiã quæ ab Adã est.

Quod verò nihil extrinsecum in humani corporis naturam transeat, veritas in euangelio significat dicens, Omne quod intrat in os in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Quod etiam ratione ostendi potest hoc modo, Puer qui statim post ortum moritur, in illa statura resurget quam habiturus erat si viueret vsque ad ætatem triginta annorum, nullo vitio corporis impeditus. Vnde ergo illa substantia quæ adeò parua fuit mortua, in resurrectione tam magna erit, nisi sui in se multiplicatione? Vnde apparet, quòd etiam si viueret, non aliunde, sed in se augmẽtaretur illa substantia. Sicut costa de qua facta est mulier, & sicut panes euangelici. Non inficiamur tamen, quin cibi & humores in carnem & sanguinẽ transeãt: sed non in veritate humanæ naturæ, quæ à primis descendit parentib⁹: quæ sola in resurrectione erit, reliqua verò caro in quã cibi transeunt, tanquam superflua in resurrectione deponetur: quæ tamen ciborum, aliarumque rerum fomentis coalescit.

Magister hic non approbatur Matth. 15. b.

Matth. 14. c. Quòd cibus in carnem trãseat, sed non in eam quæ descendit ab Adam.

QVO-

QVOMODO PECCATVM ORIGINALE à patribus transeat in filios: an secundum animam, an secundum carnem.

A DISTINCTIO XXXI.

NVNC superest inuestigare, qualiter illud peccatum à patribus traducatur in filios, scilicet an secundum solam animam, an secundum carnẽ, siue secundum vtrumque? Putauerunt quidam secundum animã trahi peccatum originale, non solum secundum carnem: quia non solum carnem, sed & animam ex traduce esse arbitrati sunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna substantialiter trahitur caro, ita etiam de gignentis anima anima geniti essentialiter deduci ab his existimabatur. Ideoq; sicut de corrupta carne, caro corrupta seminatur, ita etiã de anima peccatrice, anima peccatrix corruptione originali infecta, ab illis trahi dicitur.

Qualiter peccatũ originale à patrẽte traducitur in prolẽ. Opinio quorundã malè credentiũ animas esse ex traduce.

PRAEDICTAM OPINIONEM DAMNAT, ET QVOD

B per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo ostẽdit.

Hoc autem fides catholica respuit, & tãquam veritati aduersum damnat: quæ non animas, sed carnem solam, sicut superius diximus, ex traduce esse admittit. Non ergo secundum animam, sed secundum carnem solam, peccatum originale trahitur à parentibus. Est enim peccatum originale (vt suprà diximus) concupiscentia non quidem actus, sed vitium. Vnde Augustinus. Ipsa concupiscentia est lex membrorum vel carnis, quæ est morbidus quidam affectus vel languor, qui commouet illicitum desiderium, id est carnalem concupiscentiam. Lex autẽ peccati dicitur manere in carne, non quin in anima sit, sed quia per corruptionem carnis in anima fit.

Dist. 18. li. b

Dist. præcedenti lit. h Quare cõcupiscentia dicitur esse in carne lib. de nup. et cõcu. sparsim.

CAVSAM CORRVPTIONIS CARNIS OSTENDIT,

C ex qua in anima peccatum fit.

Caro enim propter peccatum corrupta fuit in Adam, adeò vt cùm ante peccatum, vir & mulier sine incentiuo libidinis & concupiscentiæ feruore possent conuenire, esseteq; thorus immaculatus: iam post peccatum non valet fieri carnalis copula, absque libidinosa concupiscentia, quæ semper vitium est & etiam culpa, nisi excusetur per bona coniugij. In concupiscentia ergo & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipsa quæ concipitur, in vitiosa concupiscentia polluitur & corrumpitur: ex cuius contactu anima cùm infunditur, maculam trahit qua polluitur & fit rea, id est, vitium concupiscentiæ, quod est originale peccatum.

QVOD PROPTER CORRVPTIONEM CARNIS QVAE

D est causa peccati, dicitur peccatum esse in carne.

Ideoq; ipsum peccatum dicitur manere in carne. Caro ergo quæ in concupiscentia libidinis seminatur, nec culpam habet, nec actum culpæ, sed causam. In eo ergo quod seminatur, corruptio est, in eo autem quod nascitur, concupiscentiæ vitium est. Vnde Ambrosius de verbis Apostoli sic ait, [Quomodò habitat peccatum in carne, cùm non sit substantia, sed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum est per peccatum, ipsaq; corruptio per conditionem offensionis manet in corpore, robur tenens diuinæ sententiæ datæ in Adam: cuius cõsortio anima maculatur peccato. Per id ergo quòd facti causa manet, inhabitare dicitur peccatũ in carne: hæc est lex carnis.] Idem. [Non habitat peccatum in anima, sed in carne, quia peccati causa ex carne est, non ex anima: quia caro est ex origine carnis peccati, & per traducem omnis caro fit causa peccati: anima verò non traducitur, & ideo in se causam peccati non habet.] Augustin. quoque ex carne peccatum animam contrahere ostendit, dicens, Vitium con-

Cõmẽtario ad 7. caput ad Ro. 10. 4.

Ibidẽ paulò inferiùs. Lib. 4. cõtrà Iulia. ca. 4. et plenè c. 3

cupiſcẽtiæ eſt,quod anima nõ ex ſe ſed ex carne cõtraxit.Natura quippe huma na nõ opere Dei cũ vitio primitus eſt inſtituta,ſed ex voluntatis arbitrio prio- rum hominum venienti vitio eſt ſauciata, ita vt non ſit in carne bonum,ſed vi- tium quo inficitur anima.

DE CAVSA ORIGINALIS PECCATI, QVAE EST IN

E carne,Vtrùm ſit culpa,an pœna.

Quòd nõ ſit culpa ꝓbat.

Hic quæri ſolet,Vtrùm cauſa peccati originalis,quæ dicta eſt eſſe in carne,cul pa ſit,vel pœna,ſiue aliquid aliud. Culpa eſſe nõ poteſt: quia culpa non eſt in re irrationali.Si enim culpa eſſet in carne ante infuſionem animæ, actualis eſſet,vel originalis. Sed actualis ibi non eſt,nec originalis culpa eſt: quia ipſa cauſa eſt o- riginalis peccati.Si autem pœna eſt,quæ eſt illa? paſsibilitas & mortalitas,vel alia corruptio.Hos enim defectus carni ineſſe conſtat.

HIC APERITVR QVID SIT FOEDITAS TRACTA EX

F libidine coëuntium, quę vitium vel corruptio dici poteſt.

Ad quod dici poteſt, quòd multiplex defectus carnis, & præcipuè pollutio quædam,quam ex feruore coitus parentum & concupiſcentia libidinoſa, cõtrahit caro dum concipitur, cauſa eſt originalis peccati: quæ rectè vitium,ſiue cor- ruptio carnis appellari poteſt. Quæ fœditas maior videtur eſſe in carne concu- piſcentialiter traducta,quàm in ea vnde traducitur. Et quòd vitium vel corru- ptio ſit in carne ante coniunctionem animæ,effectu probatur cùm anima infun ditur,quæ ex corruptione carnis maculatur:ſicut in vaſe dinoſcitur vitium eſſe, cùm vinum infuſum aceſcit.

INDVCTV SIMILIVM OSTENDIT, NON ABSVRDE

G dici filios trahere peccatũ à parẽtibus,etiã mũdis.

Ne autem miremur,& intellectu turbemur,audientes peccatum originale fi- lios trahere à parentibus, iam per baptiſmum ab illo peccato mundatis, diuer- ſarum ſimilitudinum inductione id poſſe fieri inſinuat Auguſt.in lib.de baptiſ-

Cap.8.lib.3 mo paruulorum, inquiens, [Quo modo prepucium per circunciſionem au- ferꝛtur,manet tamen in eo quem genuerunt circũciſi: quomodo etiam palea,quæ opere humano tanta diligentia ſeparatur, manet tamen in fructu qui de purga- to naſcitur tritico:ita peccatum quod in parentibus per baptiſmum mundatur,

Cap.9.li.2. Lib.2. ca.27 & 28. manet in eis quos genuerunt.Ex hoc enim gignunt, quod adhuc vetuſtum tra- hunt: non ex hoc, quòd lex in nouitate promouit eos inter filios Dei. Non e- nim generant parentes filios ſecundum illam generationẽ,qua denuo nati ſunt: ſed potius ſecundum illam,qua carnaliter & ipſi primùm ſunt generati.]

QVARE DICATVR ORIGINALE, HIC DICITVR

H cum epilogo.

Iam oſtenſum eſt,quid ſit originale peccatum,& qualiter à parentibus,in fili- os,& per carnem in animam tranſeat.Ex quibus etiam innoteſcit,quare dicatur originale peccatum:ideo ſcilicet,quia ex vitioſa lege originis noſtræ,in qua con- cipimur,ſcilicet carnis libidinoſa concupiſcentia traducitur,vt ſuprà dictum eſt.

Præſẽti diſt. litera b. Matth.1.d Pſal.5. Non enim quia ex carne tracta ab Adam concepti ſumus, ideo peccatum traxi- mus:quia & Chriſti corpus ex eadem carne formatum eſt, quæ ab Adam deſcen dit: ſed eius conceptus eſt celebratus non lege peccati, id eſt concupiſcentia car- nis,vnde & caro eius peccatrix non fuit,imò operatione ſpiritus ſancti. Noſter verò conceptus non fit ſine libidine,& ideo non eſt ſine peccato. Quod euiden

Ca.2. in me dio tomo. 3. ter Aug. oſtendit in lib.de fide ad Petrum,dicens, [Quia dum ſibi inuicem vir mulierq; miſcentur,ſine libidine non eſt parentum cõcubitus,ob hoc filiorũ ex eorũ carne naſcentiũ non poteſt ſine peccato eſſe conceptus: vbi peccatũ in par- uulos nõ tranſmittit propagatio,ſed libido,nec fœcunditas humanę naturę facit homines cũ peccato naſci, ſed fœditas libidinis, quã hoĩes habent ex illius primi

iuſtiſsi-

iuſtiſsima condemnatione peccati.Ideo beatus Dauid propter originale pecca- tum,quo naturaliter obſtricti ſunt filij iræ,dicit,In iniquitatibus cõceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.] Ex hoc itaque apparet, ex lege conce- ptionis traduci originale peccatum:quia niſi conceptio ſic fieret in carne, ani- ma ex carnis coniunctione concupiſcentiæ vitium non traheret.

Epheſios. 2. Pſal.50.

OBIECTIO QVORVNDAM NITENTIVM PROBARE

I peccatum non traduci ex lege coitus.

Sed ad hoc opponitur hoc modo,In ipſo conceptu vbi dicitur trãſmitti pec catum,propagatur caro:nec tamen tunc infunditur anima ſecundum phyſicos, ſed iam effigiatis corporibus.quod etiam Moyſes in Exod. aperte ſignificat, vbi ait de percuſſura mulieris prægnantis.Si quis,inquit, percuſſerit mulierem prægnantem & abortum fecerit,ſi adhuc informe fuerit puerperium, mulctabi tur pecunia:ſi autem formatum fuerit,reddat animam pro anima. Formatum verò intelligitur,propria anima animatum:& informe,quod nondum habet animam.In ipſo ergo conceptu cùm caro propagatur,nondum infunditur ani ma.Quomodo ergo ibi peccatum tranſmittitur,cùm peccatum non poſsit eſſe vbi anima non eſt? Ad quod dici poteſt,quia in illo conceptu dicitur peccatum trãſmitti,non quia peccatum originale ibi ſit,ſed quia caro ibi contrahit id, ex quo peccatum fit in anima cùm infunditur. Et vtrunque vocatur conceptus, ſcilicet cùm & caro propagatur,formamque corporis humani recipit, & cum anima infunditur,quod aliquando etiam dicitur natiuitas.Vnde dicitur, quod natum eſt in ea.Propriè autem natiuitas dicitur in lucem editio.

Exodi.21.

Reſpõſio cũ Solutione.

Matth.1.

QVOMODO ORIGINALE PECCATVM *dimittatur in baptiſmo,cùm & pòſt ſit illa concupiſcentia quæ dicitur originale peccatum.*

A DISTINCTIO XXXII.

Qualiterpeccatũ originale deleatur ſeu curetur. In lib.de nuptijs & cõcupiſcentia.1. ca.25.to.7. & ca.23.ibidem. Eccle.18.d.

QVONIAM ſuprà dictum eſt originale peccatum eſſe vitium concupiſcentiæ aſsignatumq; quomodo à parentibus trahatur,& originale dica tur.ſupereſt inueſtigare,quomodo in baptiſmo dimittatur,cùm etiam poſt baptiſmum remaneat concupiſcentia quæ antè fuerat. Vnde videtur vel peccatum originale non eſſe concupiſcentiã,vel non remitti in baptiſmo. [Ma- net quippe,vt ait Aug.in corpore mortis huius carnalis concupiſcentia, cuius vitioſis deſideriis non obedire præcipimur:quæ tamen concupiſcentia quotidie minuitur in proficientibus & continentibus.Sed licet remaneat concupiſcen- tia poſt baptiſmum,non tamen dominatur & regnat ſicut antè: imò per gratiã baptiſmi mitigatur & minuitur,vt pòſt dominari non valeat, niſi quis reddat vires hoſti eundo poſt concupiſcentias.Nec poſt baptiſmum remanet ad reatũ, quia non imputatur in peccatum,ſed tantũ pœna peccati eſt:ante baptiſmũ ve- rò,pœna eſt & culpa.]

QVOD ORIGINALE PECCATVM DVOBVS MODIS DI-

B mittitur,ſcilicet extenuatione ſui,& ſolutione reatus.

Autoritates de vnomodo remiſſionis. Cap.39.li.1. Rom.6.a.

Duplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptiſmo: quia per gratiam baptiſmi vitium concupiſcentiæ debilitatur atque extenuatur, ita vt iam non regnet,niſi conſenſu reddantur ei vires,quia & reatus ipſius ſoluitur.Vnde Aug.in lib.de baptiſmo paruulorum. [Gratia per baptiſmum id a- gitur,vt vetus homo crucifigatur,& corpus peccati deſtruatur: non ita vt in ipſa viuente carne concupiſcentia reſperſa & innata repentè abſumatur & non ſit,ſed ne obſit mortuo quæ inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum vixerit, in carne habet concupiſcentiam cum qua pugnet,eamque adiuuante Deo ſupe-

2.Cor.6.a.

ret,si tamen non in vacuum gatiam eius suscepit. Non itaque hoc præstatur in baptismo,nisi fortè miraculo ineffabili creatoris,vel lex peccati quæ est in membris,prorsus extinguatur & non sit:sed vt quicquid mali ab homine factum,dictum,cogitatumque est,totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa verò concupiscentia soluto reatus vinculo,quo per illam diabolus animam retinebat,& à suo creatore separabat maneat in certamine.] Ecce hic apertè ostendit,ea ratione dimitti in baptismo, non quia non maneat post baptismum,sed quia reatus in baptismo aboletur. Deinde idem ipse ostendit, eo modo etiam dimitti in baptismo,quia baptismi gratia concupiscentia ipsa mitigatur & minuitur in eodem libro,ita dicens, [Lex carnis,quam Apostolus appellat peccatum cùm ait,Non regnet peccatum in vestro mortali corpore: non sic manet in membris eorum qui ex aqua & spiritu sancto renati sunt,tanquam nõ sit eius facta remissio,vbi omnino plena fit remissio peccatorum: sed manet in vetustate carnis tanquam superatum & peremptum,nisi illicito consensu quodammodo reuiuiscat,& in regnum proprium dominationemque reuocetur.] Hic apertè insinuatur in baptismo concupiscentiam debilitari,ex quo & dicitur dimitti,non solùm ideo quia reatus ibi soluitur. Quem remissionis modum aliis etiam pluribus testimoniis scriptura edocet. Ait enim Augustin. contra Iulianum,Lex quæ in membris est,vitium carnis est,quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis prouenit. Sed lex ista quæ est in mẽbris,remissa est regeneratione spirituali,& manet in carne mortali. Remissa est,quia reatus solutus est sacramento quo renascuntur fideles. Manet autẽ,quia operatur desideria,contra quæ dimicant etiam fideles. Idem in sermone quodam de concupiscentia carnis,Per gratiam baptismatis & lauacrum regenerationis solutus est & ipse concupiscentiæ reatus cum quo erat natus,& quicquid antea consensisti malæ concupiscentiæ,siue cogitatione,siue locutione,siue actione. Idẽ in li. de nuptijs & concupiscentia. Concupiscentia carnis,licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum,quæcunque tamen proles nascitur,obligata est originali peccato. Item. [Dimittitur concupiscentia carnis in baptismo:non vt non sit, sed vt non imputetur in peccatum. Hoc est enim non habere peccatum, non esse reum peccati. Quo modo ergo alia peccata prætereunt actu,& remanent reatu, vt homicidiũ & similia:ita econuerso fieri potest,vt concupiscentia prætereat reatu, & remaneat actu.] Ex prædictis euidenter monstratur,quomodo peccatum originale in baptismo remittatur.

Autoritates de altero libro 2. ibidẽ cap. 28.

Rom. 6. b.

Li. 2. in principio.

Li. 1. contra duas epistolas Pelagia. ca. 13. quo ad sententiam. Li. 1. de nuptijs et cõcupiscent, cap. 25. 26. et 27.

DE FOEDITATE QVAM CARO EX LIBIDINE COITVS

C contrahit,vtrùm in baptismo diluatur.

[Solet autem hic queri,Vtrùm & ipsa caro in baptismo ab illa fœditate purgetur,quam in conceptione ex concupiscentia libidinosa contraxit? Quibusdã videtur,quòd sicut anima à reatu purificatur,ita & caro ab illa pollutione purgatur: vt sicut duobus completur mysterium baptismi,scilicet aqua & spiritu, ita ibi duo purgentur,anima scilicet à reatu, & caro ab illa cogitatione:quod quidem probabile est. Alij verò putant tantùm animam ibi mundari, carnem verò non ab illa fœditate purgari. Si verò remanet illa fœditas vsque ad procreationem filiorum,quæ fit in concupiscentia carnis, videtur natura carnis magis ac magis corrumpi:& magis corrupta videtur caro prolis quàm parentis,quia de carne pollutionem quam habuit à conceptu retinente, trahitur polluta, & in concupiscentia concipitur, vnde & polluitur: & ita ex duplici causa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole,quàm fuerit in parente. Ad quod illi dicunt,quia licet caro prolis ex carne fœda feminetur,& in concupiscentia seminis concipiatur,nõ tamen maiorẽ fœditatẽ trahit, quàm

Quidam dicunt carnem mũdari illa pollutione,alij non. Inconuenientiã adducit contra illos, qui negant carnem mũdari à pollutione. Responsio illorum.

quàm caro vnde seminatur,habuit. Quamuis etiam si fœdior atque immundior sit caro prolis, & ideo magis corrupta quàm caro parentis: non tamen inde (vt aiunt) fit præiudicium veritati: quia nec absurdum esse dicunt, si carnis natura magis in posterioribus corrupta trahatur, neque ex ipsa magis corrupta anima amplius inficiatur.

EX QVO AVTORE SIT ILLA CONCVPISCEN-

D tia, Deo scilicet, vel alio.

Præterea quæri solet,Vtrũ concupiscẽtia quę post baptismũ remanet,& tantũ pœnalitas est,ante baptismũ verò pœna erat,& culpa: ex Deo autore sit, vel ex alio? Ad quod breuiter respõdentes dicimus,quia inquantũ pœna est, Deum habet autorẽ: inquantum verò culpa est,diabolum siue hominẽ habet autorem.

QVA IVSTITIA ANIMAE MVNDAE EX CREATIO-

E ne illud peccatum imputetur,cùm non possit vitare.

Solet etiam quæri,qua iustitia teneatur illo peccato anima innocens à Deo creata,cùm non sit in potestate sua illud vitare? Non enim per liberum arbitrium illud committitur: quia non prius est anima,quàm illi peccato est obnoxia. Ad hoc quidam dicunt,ideo animam ream esse illius peccati,licet munda à Deo sit creata, quia cùm infunditur corpori condelectatur carni, ex quo peccatum contrahit. Quod si esset,iam non originale, sed actuale diceretur. Potius ergo ideo rectè potest dici imputari animæ illud peccatum,quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit. quia,vt ait Augustinus in lib. de Ciuitate Dei, Non fuit corruptio corporis quæ aggrauat animam, causa primi peccati, sed pœna, nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit, sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Responsio quorundam falsa.

Cõgrua responsio & vera, lib. 14. cap. 3. tom. 5

VTRVM ILLVD PECCATVM SIT VOLVNTA-

F rium, vel necessarium,

Illud etiam non immeritò quæri potest, Vtrùm peccatum originale debeat dici voluntarium,vel necessarium. Et necessarium potest dici, quia vitari non potest. Vnde & Propheta dicit, De necessitatibus meis eripe me. Et voluntarium non incongruè appellatur, quia ex voluntate primi hominis processit, vt Augustinus 1. libro Retract. ostendit,dicens, Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum,cùm adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis,non absurdè vocatur voluntarium: quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodo hæreditarium.

Quod voluntariũ possit dici & necessarium. Psal. 24. Cap. 15.

QVARE DEVS ANIMAM CORPORI IVNGIT, SCI-

G ens eam inde maculari, & ideo damnari.

Si verò quæritur, Cur Deus qui fecit animam ipsam sine macula,& scit eam ex corporis coniunctione maculam peccati cõtrahere,& aliquando ante baptismum se iungi ab ipso corpore,& sic damnari,eam corpori iungit? Respondemus ex altitudine iudiciorum Dei id prouenire, & nec iniustè id à Deo fieri. Ipse enim non incongruè humanę conditionis modum,quem à principio instituit,licet peccata hominum intercesserint, sine immutatione continuè seruat: Corpora de materia à principio sine vitio facta fingens, animasq; de nihilo creans,eorumque coniunctione hominem perficiens. Cùm ergo vtraque hominis natura à Deo sine vitio sit instituta, licet à se peccato sit vitiata: non ideo immutabilis Deus humanæ conditionis primariam legem mutare debuit, siue ab hominum multiplicatione desistere.

Rom. 11. d

H AN ANIMA SIT TALIS QVALIS A DEO CREATVR.

Hic à quibusdã quæri solet, Vtrùm anima talis sit ante baptismũ,qualis à Deo creatur? Quod non esse,probare conãtur hoc modo, Anima in corpore creatur,in cuius coniunctione peccato maculatur. Quàm citò ergo est,peccatum habet:

Quõ quidã probãt nõ esse talem.

bet: nec prius fuit quàm peccatum habuit: non est ergo talis qualis à Deo creatur. Creatur enim à Deo innocens, & sine vitio: & nunquam talis est. Ad quod dici potest, quia nõ omnino talis est, qualem eam Deus fecit. Deus enim bonam eam fecit, & bonitatem ei sine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creatione à conditore susceptit: quam bonitatem per peccatum penitus non amisit, sed vitiatam habuit: quam Deus tamen sine vitio fecit. Si enim res bona non esset anima, in ea malum esse nequiret, cùm non possit malum esse nisi in bono, vt pòst dicitur. Non ergo omnino talis est anima qualis à Deo creata. Sicut quis pollutas habens manus, non tale habuit pomum, quale ego dedi mundis manibus. Ego enim dedi mundum.

Solutio.

Dist. 34. li. d

AN ANIMAE EX CREATIONE SINT AEQVALES

I in donis naturalibus.

Illud quoque non incongruè quæri solet, Vtrùm omnes animæ ex creatione æquales sint, an aliæ aliis excellentiores? Pluribus non irrationabiliter videtur, quòd ex ipsa creatione aliæ aliis excellant in naturalibus donis, vt in essentia alia aliis sit subtilior, & ad intelligendum memorandumque habilior, vtpote, acutiori ingenio, & perspicatiori intellectu prædita. Quod non improbabiliter dicitur, cùm in angelis ita fuisse constet. Et licet naturalibus donis aliæ præ aliis polleant, tamen ante baptismum à corpore discedentes, parem pœnam, & post baptismum statim æqualem coronam sortiuntur: quia ingenij acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

AN PECCATA OMNIVM PRAECEDENTIVM *patrum paruuli originaliter trahant vt peccatum Adæ.*

A DISTINCTIO XXXIII.

Vtrũ originale pctum per pctã proximorũ parentũ multiplicetur, & intendatur.

PRAEDICTIS adiiciendum videtur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum, in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum transeant in paruulos: vtrùm omnium qui fuerunt ab Adam vsque ad ipsos: an aliquorum & non omnium?

QVID SVPER HOC AVGVSTINVS IN ENCHIRI-

B dio dicere videtur.

Ca. 47. to.

De hoc Augustinus in Enchiridio ambiguè differit: videtur enim approbare peccata parentum præcedentium imputari paruulis, non omnium tamen qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia sarcina in pœna æterna grauarentur paruuli: sed tantùm eorum parentum, qui eos à quarta generatione præcesserunt. Quod confirmat illis verbis quibus in Exod. Dominus ait, Ego sum Deus visitans iniquitates patrum vsque in tertiam & quartam generationem: quasi peccata parentum, proximorũ, tantùm paruulis imputentur, & non alia: quod est per moderationem diuinæ miserationis.

Exod. 20. a.

EORVM PONIT DOCVMENTA, QVI DICVNT

C transire in paruulos parentum delicta.

Ibid. cap. 44. & 46.

Et quòd non illud solum primi hominis delictum paruulos teneat, sed etiam alia, illi quibus ita videtur ex eo confirmant, quòd etiam paruuli non modò maiores, dicuntur baptizari in remissionem peccatorum per pluralem numerum, non per singularem in remissionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Non dicit in iniquitate vel peccato. Vnde putant, non tantùm illud vnum peccatum originale, sed etiam plura, quæ in peccato Adæ reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari.

Psal. 50.

QVOD

QVOD IN ILLO VNO PRIMO PECCATO PLVRA

D reperiuntur.

Cap. 47.

Quòd verò in actuali peccato Adæ plura notari valeant peccata, Aug. in enchiridio insinuat, [Possunt, inquit, intelligi plura peccata in vna transgressione Adæ, si in sua quasi membra diuidatur. Nam & superbia est illic, quia homo in sua potius esse, quàm dei potestate dilexit: Et sacrilegium, quia deo non credidit. Et homicidium, quia se in mortem præcipitauit: Et fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est: Et furtum, quia cibus prohibitus vsurpatus est: Et auaritia, quia plus quàm sufficere illi debuit appetiuit: & si quid aliud in hoc vno peccato inueniri potest.] Deinde de parentum præcedentium peccatis, vtrùm paruulis imputentur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens, [Parentum peccatis paruulos obligari, non solùm primorum hominum, sed etiam suorum de quibus ipsi nati sunt non improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina sententia, Reddam peccata patrum in filios, tenet eos ante regenerationem: vsque adeò, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cùm & hoc rectè dici posset: sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in omnes homines pertransijt, atque tam magnum est vt in eo mutaretur in necessitatem mortis humana natura, reperiuntur, sicut suprà disserui, plura peccata: & alia parentum, quæ etsi non ita possunt mutare naturam, reatu tamen obligant filios, nisi gratia dei subueniat. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipso Adam vsque ad patrem suum progeneratoribus suis quisq; succedit: non immeritò disceptari potest: vtrùm omnium malis actibus & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur implicetur: vt tanto peius, quanto posterius, quisque nascatur. An propterea deus in tertiam & quartam generationem de peccatis parentum posteris eorum comminetur, quia iram suam quantũ ad progeneratorum culpas, non extendit vlterius moderatione miserationis suæ: ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione premerentur, si cogerentur ab ipso initio generis humani omniũ præcedentium parentum suorum originaliter peccata cõtrahere, & pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tanta, scripturis sanctis diligentius perserutatis ac tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temerè affirmare non audeo.] Ecce perspicuum fit lectori. Augustinum superiora dixisse non asserẽdo, sed diuersorum opiniones referendo.

De parentũ peccatis, an paruulos teneant.

Ibidẽ c. 46.

Exod. 20. a.

Psal. 50.

In enchiri. capite. 47. Vide opiniones variae.

OSTENDIT AVGVSTINVM SIBI FORE CONTRARIVM,

E si id sentiret.

Alioquin sibi ipsi contradicere ostenderetur, qui in eodem lib. omnium mitissimam dicit esse pœnam paruulorum, qui originali tantùm tenentur peccato his verbis, Mitissima sanè pœna eorum erit, qui præter peccatum quod originale contraxerunt, nullum insuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tanto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuerit iniquitatem. Ecce hic apertè dicit, paruulorum pœnam omnium aliarum pœnarum esse leuissimam. Quod si est, non ergo peccatis patrum præcedẽtium obligantur, nisi Adæ. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirentur & pro suo originali, non iam minus, sed fortè magis quàm ipsorum parentes punirentur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus, necetiam pro actualibus primi parentis, sed pro originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur: pro eo nullam aliam ignis materialis vel conscientiæ vermis pœnam sensuri, nisi quòd dei visione carebunt in perpetuum. Vno ergo, & non pluribus peccatis, paruuli obligati sunt. Vnde etiam ea quibus illa

Enchiridij capite. 93.

Determina-

F opinio

tio eorũ quæ illi opponebant. Cap. 44. Nume. 21. b. Matth. 2. c. Exodi. 32. a.

opinio muniri videtur, scilicet quòd peccata & iniquitates in paruulis aliquãdo scriptura esse significat, vtens plurali numero, ita determinat Aug. in eodem li. [Quia in scriptura per singularem numerum pluralis numerus sæpe significari solet: vt ibi, Ora ergo ad deum, vt auferat à nobis serpentem: non ait, Serpentes quos patiebatur populus. Et econuerso per pluralem significatur singularis numer⁹: vt in euãgelio, Mortui sunt enim qui quærebant animã pueri: nõ ait, Mortuus est, cùm loqueretur de Herode. Et in exodo. Fecerunt deos aureos, cũ vnũ fecerint vitulum: de quo dixerunt, Isti sunt diĳ tui Israel. Ita & illud originale vnum plurali numero significatur: cùm dicimus, paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.]

AN ACTVALE PECCATVM ADAE SIT GRAVIVS

F cæteris.

Quare quibusdam grauius videtur esse cæteris. Cap. 48. Li. 14 ca. 12. & cap. 15.

Hic quæri solet, Vtrùm peccatum Adæ transgressionis ex quo processit originale, & in quo plura superius notata sunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis? Quibusdam ita esse videtur, quia illud peccatum totam humanam naturam mutauit: sicut Aug. dicit in enchiridio, Illud vnum peccatum in loco & habitu tante felicitatis admissum, tam magnum est, vt in vno homine originaliter & (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idem in lib. de ciuitate dei, Tanto maiori iniustitia violatum est illud mandatum, quanto faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondum enim ipsi voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea secutum est. His aliĳsq; vtuntur autoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorum hominum peccatis grauius esse dicunt. Quod etiam ratione ostẽdere labor ãt hoc modo, Magis nocuit illud peccatum, quàm aliquod aliorum: quia totum humanum genus vitiauit ac morti vtiq; subdidit, quod nullo alio peccato factũ est. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Post autoritates ponit etiã rationes eorum.

RESPONSIO CONTRA ILLOS, VBI ALIA PECCATA

G ostenduntur illo maiora.

Ad quod dici potest, quia licet illud peccatum humanam naturam mutauerit in necessitatem mortis, & in totum genus humanum reatum diffuderit: non est tamen putandum grauius fuisse peccato in spiritum sanctum, quod neq; hic, neq; in futuro (vt veritas ait) dimittitur. Quòd verò totam humanã naturã corrupit, non ideo est quia grauius fuerit cunctis aliĳs peccatis: sed quia ab homine cõmissum est: quando in vno homine tota humana natura consistebat, & ideo tota in eo corrupta est, maiorem(q; effectum mali intulit, quantum ad multiplices defectus. qui ex eo manauerunt, sed non quantum ad pœnã æternam, quam grauiorem non meruit, quã plures postea meruerunt per alia peccata imo alios grauiorem promeruisse credimus iram, quàm Adam meruerit.

Matth. 12. c.

In quo habuit maiorem effectum mali, in quo minorem.

AN ISTVD PECCATVM SIT PRIMIS DIMISSVM

H parentibus.

Si verò quæritur, an illud peccatum fuerit dimissum primis parentibus? Dicimus eos per pœnitentiam veniam consecutos. Vnde Aug. in lib. de baptismo

Li. 2. ca. 34.

paruulorum ait, [Sicut illi primi parentes postea iustè viuendo creduntur per domini sanguinem, ab extremo liberati supplicio, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari, sic & caro peccati, etiam remissis peccatis, si homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati.]

QVOD PECCATA PARENTVM VISITANTVR IN FILIOS,

I & quòd non sunt aduersa quæ deus dicit in Exodo, & in Ezechiele.

Et licet peccatis parentũ nisi Adæ, paruuli non obligẽtur, non est tamen diffitendum peccata parentum in filios redundare, sicut dominus in Exodo ad Moysen

Exodi. 20. c

Moysen ait, Ego sum Deus fortis, zelotes, vltians iniquitates patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem, his qui oderũt me. His verbis apertè insinuatur, quòd Deus reddit peccata patrũ super filios tertios & quartos. Huic autem videtur aduersari quod dominus ait in Ezechiele, Quid est quod inter vos parabolam vertitis in prouerbium, istud dicentes. Patres comederunt vuã acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? Viuo ego, dicit Dominus, si erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita anima filĳ mea est: & anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris: & pater non portabit iniquitatem filĳ. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impĳ erit super eum. His verbis videtur Deus corrigere per prophetam, quod malè dixerit in lege. Si enim peccata parentum reddit in tertiam & quartam generationem, iniustitia videtur D i esse, vt alius peccet & alius puniatur. Quomodo enim iustum est alium peccare, & alium peccata luere?

Autoritatẽ inducit quã illi aduersari videtur. Ezech. 18. a

DETERMINATIO, PRAEMISSARVM AVTORITATVM

K conuenientiam ostendens.

Sed, vt ait Hieron. Ne lex & prophetæ, id est, Exod. & Ezechiel, imò ipse Deus qui & hic & ibi locutus est, in sententia discrepare videantur, attendamus finem illius autoritatis Exod. Dicto enim, Reddò iniquitates patrum in filios: addidit, His qui oderunt me. per quod euidenter ostendit, nõ ideo puniri filios quia peccauerunt patres, sed quia eis similes quodam hereditario malo deum oderũt. Illud ergo quod in Exod. dominus dicit, sicut Hieron. tradit, non id sonat quod multi existimant: nec est simile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam, &c. Illud enim Exod. Hierony. super illud Ezech. & August. super Psal. Deus laudem meam ne tacueris: [de filĳs peccata patrum imitantibus accipiẽdum censent: super quos dicitur Deus reddere peccata patrum, quia punit eos eò quòd imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit Deus in propheta, quod antè dixerat in lege: sed quomodo intelligendum sit aperit.] Vnde & illos qui prauè intelligebant arguit, qui dicebant, Patres comederunt, &c.

Tomo. 5. ex planatione ad 8. caput Ezechielis.

Hier. 31. c

In tomo 8. enarratione ad psal. 108.

In expositione vers⁹. In memoriã redeat iniquitas patrũ?

QVARE DIXERAT IN TERTIAM ET QVARTAM GE-

L nerationem, & quare patres tantùm commemorauit.

Veruntamen si de imitatoribus malorũ illud accipitur quare tertiam & quartam generationem tantùm commemorauit, cùm in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres commemorauit, cùm & illi omnes mali sint, qui quorumlibet malorũ peccata imitantur? Sed ideo patres specialiter nominauit, quia maximè patres filĳ imitari solẽt, quos præcipuè diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo commemorauit, quia solent parẽtes interdum tamdiu viuere, donec filios tertios & quartos habeãt: qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Solutio. Greg. lib 15. mor. ca. 22.

QVOMODO ILLVD EXODI INTELLIGI DEBEAT

M secundum mysterium.

Quod etiam mysticè intelligendum esse ostenditur ex eo, quòd parabola dicitur. [Si enim parabola est, vt ait Hieronymus, aliud verbis sonat, aliud sensu continet. Vnde aliqui ita ediserunt: patrem in nobis esse dicunt, leuem punctum sensuum, scilicet primum motum suggestionis vel cogitationis: Filium verò, si cogitatio conceperit peccatum: in quo notatur consensus, & delectatio mulieris: Nepotem, si quod cogitaueris atque conceperis, opere compleueris, vel complere decreueris: in quo notatur consensus viri, siue patratio

Loco prædicto.

Prouer. 2. c peccati: Pronepotem autem, si non solùm feceris, sed in eo glorieris: & hęc est quarta generatio, non quia tres præcesserint, sed quarta dicitur, quia quarto loco à primo motu, qui est quasi pater, enumeratur. Deus ergo primos & secundos stimulos cogitationum, quos Græci προπαθείας vocant, sine quibus nullus hominum esse potest, non puniet ęternaliter: sed si quis cogitata facere decreuerit, & quæ fecit corrigere noluerit, quæ sunt mortalia peccata, & tertia, & quarta generatio.]

PER QVID PROBATVR, QVOD PRIMVS MOTVS.

N non puniatur ęternaliter.

Ibidem paulò inferius. Gene. 9. d [Ad probandum verò, vt ait Hieron. quòd primus pulsus cogitationis non puniatur æternaliter à Deo, illud de Genes. afferendum est. Cham enim peccauit, irridens nuditatem patris: & sententiam non ipse, sed filius eius Chanaan accepit. Maledictus Chanaan, seruus erit fratrum suorum. Quæ enim iustitia est, vt pater peccauerit, & filius punitus sit?] Sed in mysterio illud dictum est.

QVAE DE PECCATO ANIMADVERtenda sint.

A DISTINCTIO XXXIIII.

De causa peccati. POST prædicta, de peccato actuali diligenti indagine quędam consideranda sunt, scilicet quæ fuerit origo & causa primi peccati: vtrùm res bona, an res mala: Postea, in qua re sit peccatum: Deinde, quid sit peccatũ, & quot modis fiat, & de differentia ipsorum peccatorum.

B QVAE FVIT ORIGO ET CAVSA PECCATI PRIMA.

Causa & origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum peccatum nõ erat aliquid mali vnde oriretur. Cùm enim originem & causam habuit, aut ex bono, aut ex malo habuit. Sed malum antè non erat: ex bono ergo ortũ est. Prius enim in angelo ortum est peccatum, & postea in homine. Et quid erat angelus, nisi bona natura dei? Non ex deo ortũ est malũ quod fuit in angelo: nõ ex alio q̃ ex angelo: ex bono ergo ortũ est. Vnde Aug. in respõsionibus cõtra Iulianũ hęreticũ qui dixerat, [Si ex natura peccatũ est, tũc mala est natura, ait, Quæso vt si potest, respõdeat. Manifestũ est ex volũtate mala tãq̃ ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquã fructus malos: sed ipsam malam volũtatẽ vnde dicit exortam, nisi ex bono? Si enim ex angelo: quid est angelus, nisi bonum opus Dei? Imò quid erant hæc duo, antequam in eis oriretur mala voluntas, nisi bonum opus dei, & bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malum. nec fuit vnde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo, quia voluntatem malam nullum malum præcesserit, sed ex bono originem habuit.] Hic apertè dicitur primam causam & originẽ mali, bonã fuisse naturam. Et nihilominus ostenditur cuius peccati fuerit causa, scilicet malæ voluntatis.

Id est in 2. lib. de nupt. & cõcupis. ad Valeriũ ca. 28. to. 7. & quod sensum lib 1. cõtra Iulia. cap. 3.

QVOD MALA VOLVNTAS SECVNDARIA CAVSA fuit malorum.

Ca. 23. to. 3. C Mala autem voluntas illa angeli & hominis, causa est etiam malorum subsequentium, scilicet malorum operum & malarum voluntatum. Vnde Augustin. in Ench. Nequaquam dubitare debemus, rerum bonarum quæ ad nos pertinent,

Ca. 24 ibidẽ causam non esse nisi bonitatem Dei: Malarum verò ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem, prius angeli, postea hominis: hoc primum est creaturæ rationalis malum, id est prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, id est angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, id est à Deo, causam esse malarum rerum ad nos pertinentium: quia causa est

sa est tam peccatorum, quàm pœnarum quibus premitur humana natura. Prima ergo origo & causa peccati, bonum fuit: & secunda, malum quod ortum est ex bono.

IN QVA RE SIT PECCATVM, AN IN BONA AN IN

D mala: & dicitur, quia in bona tantùm.

Ostensa origine mali: superest videre in qua re sit malum. s. an in re bona an in re mala? Qui rectè acutèq; sapit, non nisi in bono, malũ esse intelligit, id est in natura bona. Malum enim est corruptio vel priuatio boni: vbi autem bonum non est, non potest esse corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo non potest Cap. 11. esse nisi in re bona, [Sicut enim morbis ac vulneribus corrumpuntur corpora: quę (vt ait August. in ench.) sunt priuationes boni eius quod dicitur sanitas: ita & animorum quæcunque sunt vitia, naturalium sunt priuationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi priuatio boni? bonum enim mi- Ibidẽ ca. 12. nui, malum est: quamuis quantumcunque minuatur, necesse est vt aliquid remaneat, si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum quod est natura, nisi & ipsa natura consumatur. Cùm verò corrumpitur, ideo malum est eius corruptio, quia eam qualicunq; priuat bono. Nam si nullo bono priuat, nõ nocet. Nocet autem, adimit ergo bonum. Quandiu itaq; natura corrũpitur, inest ei bo- Ibidẽ ca. 13. num quo priuetur. Ac per hoc, nullum est quod dicitur malum, si nullum sit bonum: sed bonum omnino malo carens, integrum bonum est. Cui verò inest malum, vitiatum vel vitiosum bonum est, nec malum vnquã potest esse vllum, vbi est nullum bonum. Vnde res mira conficitur, vt quia omnis natura, inquantũ natura est, bonũ est: nihil aliud dici videtur: cùm vitiosa natura, mala natura esse dicitur: nisi malum esse quod bonũ est, nec malũ esse nisi quod bonum est.] Hac contextione euidenter insinuatur, malum non posse esse, nisi in rebona: vbi etiam licet absurdum videatur, manifestè dicitur esse malum, quod bonum est.

QVOD EX PRAEMISSIS SEQVITVR, SCILICET QVOD

E cùm dicitur malus homo, dicitur malum bonum. Capite. 13.

Ex quo colligitur, nihil aliud significari cùm dicitur homo malus, nisi bonũ Ibidẽ ca. 14 malũ. Vnde Augu. in eodem subdit, [Quid est malus homo, nisi mala natura? quia homo natura est. Porrò si homo aliquod bonum est, quia natura est: quid aliud est malus homo, nisi malum bonum? Tamen cùm duo ista discernimus, inuenimus, nec ideo malum, quia homo est, nec ideo bonum, quia iniquus est: sed bonum quia homo, malum quia iniquus. Omnis itaque natura, etiam si vitiosa sit, inquantum natura est, bona est: inquantum vitiosa est, mala est.]

QVOD REGVLA DIALECTICORVM DE CONTRA-

F riis fallit, in his scilicet bono & malo.

[Ideoque in his contrariis quæ bona & mala vocantur, illa dialecticorum regula deficit, qua dicunt, Nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus enim potus aut cibus simul dulcis est, & amarus. Nullum simul corpus vbi album, ibi & nigrum: & hoc in multis, ac penè in omnibus reperitur contrariis, vt in vna re simul esse non possint. Cùm autem bona & mala nullus ambigat esse contraria, non solùm simul esse possunt, sed mala omnino sine bonis, & nisi in bonis esse non possunt. Et hæc duo contraria ita simul sunt, vt si bonum non esset, in quo esset malum, prorsus nec malum esse potuisset: quia non modò vbi consisteret, sed vnde oriretur, corruptio non haberet, nisi esset quod corrumperetur: quoniam nihil est aliud corruptio, quàm boni exterminatio. Ex bonis Ibidẽ ca. 15. ergo mala orta sunt: & nisi in bonis non sunt: nec fuit prorsus vnde oriretur vlla mali natura, nisi ex angeli & hominis natura bona, vnde primitus orta est voluntas mala.]

G EPILOGVM FACIT, AD ALIA TRANSITVRVS.

Ex his aperitur, quod primò & secundò suprà inuestigandum diximus, scilicet, quæ fuerit origo mali, & in qua re sit. Ex bona enim re ortum, & in re bona consistere, præmissis testimoniis, comprobatur.

SENTENTIAE ILLI QVA DICTVM EST BONVM ESSE

H malum, opponitur de prophetia quæ ait, Veh his qui dicunt bonum malum.

Ad hoc autem quod dictum est, malum esse quod bonum est, quidam sic opponunt, Si bonum malum esse dicimus, incidimus in illam sententiam propheticam, vbi legitur, Veh his qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Igitur si hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus, bonum esse malum, & econuerso. Hoc autem Augustinus in eodem libro determinat dicēs, [Id quod dictum est in prophetia, intelligendum est de ipsis rebus, quibus homines mali sunt, nō de hominibus. Vnde qui adulterium dicit bonum, in eum cadit illa prophetica detestatio: & in eum qui dicit malum hominem bonum, vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantum homo est, malum esse: & bonitatem esse iniquitatem, opus Dei culpat, quod est homo: & vitium hominis laudat, quod est iniquitas.]

Ibidē ca. 13. Esaiæ. 5. e Determinatio Augustini Enchiridij ca. 13. et c. 19

QVID SIT PECCATVM.

A DISTINCTIO XXXV.

Quid sit peccatum. Libro cōtra Faustū Manich. 22. ca. 27. tomo 6. Cap. 11. to 6 & retract. lib. 1. cap. 15. Cap. 8. to. 4

Post hæc videndum est, quid sit peccatum. Peccatum est, vt ait Augustinus, [Omne dictum vel factum, vel concupitum, quod fit contra legem Dei] Idem in lib. de duabus animabus. [Peccatum est voluntas retinēdi vel consequēdi quod iustitia vetat.] In vtraq; assignatione de actuali peccato agitur & mortali, non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse volūtas mala, siue locutio & operatio praua, id est actus malus tā interior, quàm exterior: ex altera verò, tantùm ostenditur esse actus interior. Voluntas enim, vt in superioribus dictum est: motus animi est, actus ergo interior est Ambrosius quoque in libro de paradiso ait, [Quid est peccatum, nisi legis diuinę præuaricatio, & cœlestium inobedientia præceptorum? Ergo in præuaricante peccatum est, sed in mandāte culpa non est. Non enim consisteret peccatum, si interdictio nō fuisset. Non consistente autem peccato, non solùm malitia, sed etiam virtus fortasse non esset: quæ nisi aliqua malitię fuissent semina, vel subsistere, vel eminere non posset.] Ecce pręuaricationem legis & inobedientiam definit Ambrosius esse peccatum.

DIVERSORVM SENTENTIAS DE PEC-

B cato ponit.

Triplex opinio de peccatis.

Quocirca diuersitatis huius verborum occasione, de peccato plurimi diuersa senserunt. Alij enim dicunt voluntatem malam tantùm esse peccatum, & non actus exteriores: Alij, voluntatem & actus, Alij neutrum dicentes, omnes actus esse bonos, & à Deo & ex deo autore esse, malum autem nihil esse, vt ait Augu. super Ioan. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, id est peccatum quod nihil est: & nihil fiunt homines, cùm peccant. Suprà enim dixit Augustus. quòd malum est priuatio boni, vel corruptio boni: qui etiam in lib. 83. q. ait, Summum malum nullum modum habet. caret enim omni bono. At modus aliquid boni est: non igitur est, quia nulla specie continetur: totumque hoc nomen mali de speciei priuatione repertum est. Item in dogmatibus ecclesiasticis dicitur malum vel malitiam non esse à Deo creatam: sed à diabolo inuentam, qui

Ioan. 1. a In to. 9. tract. 1. ad c. 1. Dist. 34 li. d Quæst. 6. to mo. 4. Ca. 57. to. 3.

qui & ipse bonus creatus est. Idem etiam in lib. contra Manicheos, quid sit peccatum ostendit, dicens, Peccare quid aliud est, nisi in veritatis præceptis, vel in ipsa veritate errare? Quod si non voluntate faciunt, peccatores iniustè iudicantur. Quid ergo in hac tanta varietate tenendum, quidve dicendum?

Quid dicitur de fide contra Manichæos, ca. 8. tomo 6.

C VERA SENTENTIA DE PECCATO PROPONITVR.

Sanè dici potest, & liberè tradi debet, peccatum esse actum malum interiorem, & exteriorem, scilicet, malam cogitationem, locutionem, & operationem: præcipuè tamen in voluntate consistit peccatum, ex qua, tanquam ex arbore mala procedunt opera mala tanquam fructus mali.

Matth. 7. c

TRADITIO QVORVNDAM, QVI DICVNT VOLVN-

D tatem malam & actum, inquantum sunt, esse naturas, & ideo bona: inquantum verò mala sunt, esse peccata.

Quidam aūt diligenter attendentes verba Augustini, quibus suprà & in aliis scripturæ locis vtitur, non indoctè tradunt voluntatem malam, & actus malos, inquantum sunt, vel inquantum actus sunt, bona esse: inquantū verò mala sunt, peccata esse: qui voluntatem & actum quemcunq; bonam Dei naturam esse dicunt, inquantum actus est vel voluntas, & ex Deo autore esse: inquantum verò inordinatè & contra legem Dei fit, & fine debito caret, peccatū est, & ita inquantum peccatum est, nihil est. Nulla enim substantia est, nulla natura est.

Dist. precedente, lit. b. & præsenti litera b.

AVTORITATIBVS PROBANT VOLVNTATES ET

E actus omnes esse bona, inquantum sunt.

Quòd autem voluntas omnis & actio bonum sit, inquantum est, ex eo probant quod ait August. lib. 83. quæstionū, Deus boni tantummodo causa est, quocirca mali autor non est, quia omnium quæ sunt autor est: quæ inquantum sunt, intantum bona sunt. Idem probans nihil casu fieri in mundo, ait in eodem, [Quicquid casu fit, temerè fit: quicquid temerè fit, non fit prouidentia. Si ergo casu aliqua fiunt in mundo, non prouidentia vniuersus mundus administratur. Si non prouidentia vniuersus mundus administratur, aliqua natura vel substantia est, quæ ad opus prouidentiæ non pertinet. Omne autē quod est, inquantum est, bonum est. Summum enim est illud bonum, cuius participatione sunt cætera bona: & omne quod mutabile est, non per se, sed boni illius participatione, inquantum est, bonum est: quod diuinā etiam prouidentiam vocamus. Nihil ergo casu fit in mundo.] His testimoniis innitūtur ad ostendendum omne quod est, inquantū est, bonum esse. Vnde idem Aug. 1. lib. de Doct. Christ. ait, Ille summè ac primitus est, qui omnino incōmutabilis est: & cætera quæ sunt, nisi ab illo esse non possunt: & intantum bona sunt, inquantum acceperunt vt sint.

Quæst. 21. tomo 4. & 1. retr. ca. 26 Ibidem quæst. 27.

Ca. 32. to 3

F QVID EX PRAEDICTIS COLLIGITVR.

Ex prædictis colligitur atque infertur, quia si mala voluntas, & mala actio est: inquantum est, bona est. Sed quis est qui diffitetur malam voluntatē esse, & malam actionem? Mala ergo voluntas siue actio, inquantum est, bonum est: & inquantum voluntas est vel actio, bonum similiter est: sed ex vitio mala est, quod vitium à Deo non est, neque aliquid est. Quod August. notasse videtur lib. 83. q. dicens, Vitium est voluntatis quo est homo deterior: quod vitium longè abest à voluntate Dei, vt ratio docet. Ex hoc loco probant voluntatem, inquantum vitiosa est, non esse à Deo: & inquantū vitiosa est, peccatū esse. Et peccatum est (vt aiunt) inquantum non habet ordinem nec finem debitum. Ita & actio, inquantum ex malo procedit, & ordinem non habet, & ad malum tendit.

Quæst. 3. tomo 4. De vitio voluntatis.

ALIA PROBATIO QVOD OMNIS ACTVS INQVAN-

G tum est, bonus est.

Item & aliter probant omnem actum interiorem vel exteriorem inquantum est, esse bonum: quia non esset actus malus, nisi esset res bona: quia non est aliqua

res:

Cap. 13. res mala, nisi eadem res bona sit. Vnde August. in Ench. Omnis natura bonum est: nec res aliqua mala esset, si res ipsa quæ mala est, natura non esset. Non ergo potest esse malum, nisi esset aliquod bonum. Quod cùm dici videatur absurdè, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex præmissis testimoniis asserunt omnes actus, inquantum sunt, esse res bonas: nec aliquid esse malum, id est, peccatum, nisi idem quoque secundum aliquid bonum sit: & omnium quæ sunt, inquantum sunt, Deum autorem prædicant: & eius voluntate omnia esse quæcunque sunt, quæ, inquantum sunt, naturæ sunt.

Summa prædictorũ perstringit.

OBIECTIO CONTRA ILLOS QVI DICVNT OMNES

H actus inquantum sunt, esse bonos.

Quibus opponitur, Si omnia quæ sunt, inquantum sunt, bona sunt: & naturæ sunt: ergo adulterium, & homicidium, & similia inquantum sunt, bona sunt, & naturæ sunt, & Deo volente fiunt. Quod si est, tunc illi qui faciunt illa, bona agunt: quod penitus absurdum est. His verò sic illi respondent: Dicunt equidem adulterium, homicidium, & huiusmodi, non simpliciter actus denotare, sed actuum vitia: Actusq; ipsos adulterij & homicidij inquantum sunt, vel inquantum actus sunt, à Deo esse, & bonas naturas esse: sed non inquantum adulterium & homicidium sunt. Et ideo non sequi dicunt, si actus qui homicidia & adulteria sunt, à Deo sunt, quòd homicidia & adulteria à Deo sunt.

Responsio illorum.

I ALIA ILLORVM OPPOSITIO CONTRA EOSDEM.

Item aliter eis opponitur, Si aliquid non est malum quod non sit natura vel res bona, quomodo ergo peccata sunt non credere in Deum: non ire ad ecclesiam & huiusmodi: cùm ista non sint naturæ, imò omnino non sint? Non est enim aliquid vel res aliqua non ire ad ecclesiam, vel non credere, & huiusmodi. Ad quod dicunt, his atque huiusmodi dictionibus quæ videntur priuationes simpliciter notare, & nihil ponere, quia per negationem dicuntur, verè aliqua poni actusq; per eas significari. Non credere enim in Christum incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis malum mentis actum significari. Ita etiam cùm dicitur, Non ire ad ecclesiam malum est: non euntis contemptus significatur, id est, voluntas mala vel propositum: hoc est enim declinare à bono, & ideo malum est: sicut econuerso declinare à malo, bonum est. Sicut ergo declinatio à malo aliquid ponit, scilicet voluntatem, & propositum vitandi malum. (Non enim potest esse bonum quod omnino nihil est) ita declinatio à bono, quod est significat, scilicet, voluntatem, & propositum mali. Et secundum hoc vera est, & generalis illa peccati mortalis descriptio, quam suprà posuit Augustinus, scilicet, Peccatum est dictum, &c.

Respõsio vbi tradit quæ dicũtur per negationem aliquid ponere: vt nõ credere in Deum, & huiusmodi.

In principio distinctiõis.

VTRVM MALVS ACTVS INQVANTVM PECCATVM

K est, sit priuatio vel corruptio boni.

Potest etiam quæri ab eisdem, Cùm peccatum sit (vt suprà dictum est) priuatio vel corruptio boni, & omnis actus malus sit peccatum: vtrùm sit priuatio vel corruptio boni, inquantum peccatum est, vel non? Si enim, inquantum peccatum est, corruptio boni est, cùm corruptio vel priuatio boni pœna sit hominis: inquantum ergo peccatum est, pœna est. Quod si est, tunc inquantum peccatum est, bonum esse videtur, & à Deo esse. Si autem non, inquantum peccatum est, corruptio est: quæritur ergo secundum quid corruptio sit? Si enim corruptio est, & non inquantum peccatum est, cùm non sit nisi bonum, præter quàm in eo quod peccatum est: ergo inquantum bonum est, corruptio vel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actum malum, non inquantum est, neque inquantum bonum est, esse priuationem vel corruptionem boni, sed inquantum peccatum est. non tamen inquantum peccatum est, pœna est, vel aliquid quod à Deo sit. Vt enim ex verbis præmissis Augustini colligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiuè, non passiuè. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicunque priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono, non nocet, vt suprà Augustinus ait. Nocet autem: adimit ergo bonum. Non autem nocet, nisi inquantum peccatum est: ergo inquantum peccatum est, priuat bono. Itaque inquantum peccatum est, priuatio est vel corruptio boni.

Dist præcedẽ. lit. d. & præsen. lit. b

Responsio, quòd actus malꝰ inquãtũ peccatũ est, dicitur

esse priuatio boni, nõ tamẽ pœna. Idẽ habetur lib. 26 contra Faustũ, cap. 3.

QVOMODO INQVANTVM PECCATVM EST, POSSIT CORRVMPERE BONVM, CÙM NIHIL SIT.

L

Sed cùm nihil sit inquantum peccatum est, quomodo potest bonum corrumpere vel adimere? August. te hoc docet in lib. de Natura & gratia contra Pelagianos, dicens, Abstinere à cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis si omnino abstineatur à cibo, languescit & frangitur. sic non est substantia peccatum, eo tamen natura animæ corrumpitur.

Cap. 20.

QVOD PECCATVM PROPRIE CORRVPTIO EST ANIMÆ, & quomodo.

M

Peccatum verò, id est, culpa, propriè animæ corruptio est. Si autem quæritur, in quo possit corrumpi anima? In parabola illius qui incidit in latrones, qui eum vulnerauerunt & spoliauerunt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli traditur: & tunc per peccatum expoliatur gratuitis bonis, id est, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quæ sunt ratio, intellectus, memoria, & ingenium, & huiusmodi, quæ per peccatum obtenebrantur, & vitiantur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona sunt: quo tanto magis priuatur, quanto magis se ab eo elongat.

Luc. 10. c. f.

QVALITER HOMO SE ELONGAT A DEO, SCILICET PER DISSIMILITUDINEM QUAM FACIT, HOC EST, PECCATUM.

N

Ab eo autem se elongat homo per peccatum, non loci distantia, quia [vbiq; totus & presens est omnibus, & omnia in ipso sunt, vt ait August. lib. 83. q. & ipse locus non est. Locus tamẽ Dei abusiuè dicitur templum Dei: non quòd eo contineatur, sed quòd ei præsens sit, & inhabitans, id autem anima munda intelligitur.] Per peccatum ergo, non secundum locum, aliquis longè fit à Deo, sed in eo longè fit, quòd ab eius similitudine recedit, & tanto longius, quanto fit dissimilior. [Illa autem, vt August. ait lib. 83. q. quæ participatione similia sunt Deo, recipiunt dissimilitudinem. At ipsa similitudo nullo modo ex aliqua parte potest esse dissimilis. Vnde fit, vt cùm similitudo patris filius sit, ex nulla parte patri possit esse dissimilis, cuius participatione similia sunt, quæcunque Deo similia sunt,] & illa possunt recipere dissimilitudinem. Nihil est autem quod hominem adeò Deo dissimilem faciat, quemadmodum peccatum. Cùm autem peccatum sit priuatio vel corruptio boni, quæ est in anima, est etiam priuatio vel corruptio boni corporis. sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impassibilitatis, quam habuit ante peccatum.

Quæst. 20. tomo 4.

Ibid. quæst. 23.

AN POENA SIT PRIVATIO BONI.

O

Quæri autem solet, Vtrùm & pœna sit priuatio vel corruptio boni. Ad quod facilè responderi potest, si prædicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim suprà, priuationem vel corruptionem boni accipi actiuè vel passiuè, id est, secundum efficientiam vel effectum. Ideoque priuatio vel corruptio boni, dicitur & peccatũ: & pœna, sed peccatum secundum efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum: pœna autem secundum effectum, id est, secundum passionem, quæ est effectus peccati. Aliud est enim culpa, aliud pœna: alterum est Dei, id est pœna, alterum diaboli vel hominis, id est, culpa.

Signo K.

QVOD QVAEDAM SIMVL SVNT PECCATA & pœna peccati, quædam peccata & causa peccati, alia verò peccata, & causa, & pœna peccati.

A DISTINCTIO XXXVI.

Vtrùm peccatũ sit pœna peccati.

SCIENDVM est tamen quædam sic esse peccata, vt sint etiam pœnæ peccatorum. Vnde Augustinus super illum locum Psalm. 57. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, ait, [Ignis superbiæ, & concupiscentiæ & iræ intelligitur. Istas pœnas pauci vident, ideo eas maximè commemorat Apostolus in epistola ad Romanos, & enumerat multa quæ peccata sunt, & pœna peccati. Inter primum enim peccatum apostasiæ, & vltimam pœnam ignis æterni, media quę sunt, & peccata sunt, & pœna peccati.] Gregorius quoque super Ezechiel. ait, Contemnenti qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum, vbi scilicet grauius impingat. Peccatum enim quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est, & causa peccati: aut peccatum & pœna peccati: aut peccatum simul, & causa & pœna peccati. Vnde Moyses, Nondum sunt completa peccata Amorræorum. Et Dauid inquit, Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Et alius Propheta, Sanguis sanguinem tetigit, id est peccatum peccato additum est. Paulus quoque ait, Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, &c. Et item, Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoque per angelum dicitur, Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ex his testimoniis colligitur, peccatum aliquod & peccatum esse, & pœnam peccati.

In tomo. 8 ppe finẽ enarrationis ad illũ Psal. Cap. 1. d. Homil. 11 circa illud, sed & si cõuersus. Genes. 15. d. Psalm. 68. Oseæ 4. a. 1. Thess. 2. c

EX PRAEDICTIS QVAESTIO ORITVR, SCILICET,

B an inquantum peccatum est, sit pœna peccati.

Et ideo meritò quæritur, Vtrùm inquantum peccatum est, sit pœna peccati. Quod non videtur, cùm omnis pœna peccati iusta sit. Vnde Augustinus in lib. Retractionum. [Omnis pœna peccati iusta est, & supplicium nominatur.] Si ergo peccatum, quod est peccatum, & pœna peccati, inquantum peccatum est, pœna peccati est, cùm omnis pœna de iustitia Dei veniat, videtur inquantum peccatum est, iustum esse, & à Deo prouenire. Ad quod illi respondent, peccatum sic dici pœnam peccati, quia per peccatum, in quod merito præcedentis peccati homo labitur deserente Deo, corrumpitur bona natura. Sicut ignis æternus dicitur pœna malorum, qui eo cruciantur: nec tamen ipse cruciatus malorum ignis est, sed per ignem fit in homine: ita per peccatũ corrumpitur natura, & imminuitur bonum naturæ: & est ipsa imminutio & corruptio boni, passio & pœna: & non est essentialiter ipsum peccatũ, per quod fit: sed ideo peccatum dicitur, vt præmissum est, quia per peccatum illicò vt peccat homo, fit in homine illa corruptio, quæ tamen fit Deo autore. Illa enim pœna siue passio, quę est boni corruptio, à Deo est. Illius tamẽ (vt sic dicam) materia & causa est peccatum, quod à Deo non est. Quod videtur Augustinus notasse, & iuxta hunc sensum intellexisse, cùm ait in libro de Prædestinatione sanctorum, [Prædestinatione Deus ea præscíuit quæ fuerat ipse facturus. Sed præscíuit Deus etiam quæ non est ipse facturus, id est, omnia mala: quia etsi sunt quædam quæ ita peccata sunt, vt etiam pœnæ sint peccati, secundum illud Apostoli, Tradidit illos Deus in passiones, &c. non tamen peccatum Dei est, sed iudicium] scilicet pœna. In scriptura enim sæpe nomine iudicij pœna intelligitur. Hic diligenter intendentibus insinuare videtur, ea quæ peccata sunt & pœna peccati: non inquantum peccata sunt, sed inquantum pœnæ, Dei esse. Nam cùm dixisset Deum non esse facturum mala aliqua, id est, peccata, quia posset ei obiici quædam peccata esse etiam pœnas peccati, & pœna peccati omnis iusta est, & ideo à Deo est: quasi determinando secundum quid faciat ea, vel secundum quid non faciat, addidit

Lib. 1. cap. 9 & 3. lib. de libero arbit. cap. 18. to. 1. Respõsio illorum vbi docet, ex quo sensu pœna dicitur pœna peccati, vel pœna. Ca. 10. to. 7 Rom. 1. d Ibidem.

didit reliqua. Iuxta verò prædictam intelligentiam peccata sanè dicuntur pœnę. vnde Apostol⁹ appellat eas passiones ignominiæ, quia vt ait autoritas, licet quędam peccata sint quæ delectãt, sunt tamen passiones naturæ nõ nominandæ: quia per ea corrumpitur natura.

QVOD CVM OMNE PECCATVM POSSIT DICI POENA,

C non tamen omne est pœna peccati.

Et licet ex hoc sensu omne peccatum mortale possit dici pęna, nõt amen omne potest dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prædictum est, est illud cuius causa est aliud præcedẽs peccatum. Nam peccatum sic dicitur pœna peccati respectu præcedentis, sicut dicitur causa peccati respectu sequentis. Quo fit vt idem peccatum & causa sit, & pœna peccati: sed alterius peccati pœna, & alterius causa. vt enim Gregorius in moralibus ait. [Peccatum quod pœnitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt non solùm peccatum sit, sed & causa peccati. ex illo quippè culpa subsequens oritur. Peccatũ verò quod ex peccato oritur, non solum peccatum, sed pœna peccati est: quia iusto iudicio deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito, etiam in alia cadat. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit.] Proinde vt Augustinus ait, [Præcedentis est hæc pœna peccati, & tamen etiam ipsa peccatum est. Iudicio enim iustissimi dei traditi sunt, vt ait Apostolus de quibusdam, siue derẽdo, siue alio modo explicabili, siue inexplicabili, in passiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarentur, & supplicia peccantium nõ tantùm sint tormenta, sed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata quæ enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, non solùm peccata, sed etiam supplicia sunt.] Ecce ex his iam fit perspicuum, quædam peccata etiam pœnas & causas peccati esse, & illud peccatum esse pœnam peccati, quod causam præcedentem habet peccatum: atq; illud peccatum esse causam peccati, quod est meritum sequẽtis culpæ.

Lib. 25. ca. 12 circa illud Iob. 34. nouit dominus opera eorũ. Aug. contrà Iulianũ lib. 5. ca. 3. to. 7.

EX PRAEDICTIS VIDETVR SIGNIFICARI IPSA EA-

D dam quæ peccata sunt, esse & pœnas peccati.

Sed cùm ait crimina criminibus vindicari, videtur insinuare ea ipsa quæ peccata sunt, essentialiter esse pœnas peccati, id est punitiones peccati. Ad hoc autẽ inquiunt illi, hæc & similia dicta esse secundum rationem prædictam: & ideo intelligenda fore secundum præmissam expositionem. [Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi.]

Hilarius li. 4. de trin. nõ longè à medio.

QVOD NON OBVIAT VERITATI, SI QVIS DICAT

E ipsa peccata esse pœnas peccati essentialiter.

In nullo tamen præiudicium factum veritati putatur, si quis dicat ipsa eadem quæ peccata sunt, essentialiter (vt ita dicam) esse pœnas, id est punitiones peccatorũ præcedentiũ, quæ iustæ sunt, & à deo sunt. Nec tamen inquantum peccata, à deo sunt, nec inquantum peccata sunt, pœnæ peccati sunt: & tamen inquantũ peccata sunt, priuationes boni sunt, sed vt suprà dictum est, causaliter & actiuè dicuntur priuationes.

Dist. prace. litera K.

APERTE OSTENDIT PECCATA QVAEDAM ESSE POE-

F nam peccati, & pœnam ipsam iustam esse à deo.

Quòd autem quædam peccata pœnæ sint, & ipsa pœna iusta sit & à Deo sit, euidenter tradit Aug. in lib. retractationum, id est dicens quædam necessitate fieri ab homine quæ mala sunt, & eadem iusta pœna peccati sunt. [Sunt, inquit, quædam necessitate facta improbanda, vbi homo vult rectè facere & nõ potest. Vnde & illud Apostoli, Non quod volo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago. Et illud, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem sibi aduersantur, vt non ea quæ vultis faciatis, sed hæc omnia ex illa mortis damnatione sunt. Nam si non est ista pœna hominis sed natu-

Ca. 9. & li. de libero arbitrio 3. ca. 18. tomo 1. Rom. 7. d. Gala. 5. c. Gen. 2. d. In

quæcũq; diecomederitis ex, &c. Aug. lib. de libero arbi. 3. ca. 18. to. 1.

ra, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est homo, cùm hæc facit, ea vtique facit quæ debet. Si autem homo, quia ita est non est bonus, nec habet in potestate vt sit bonus, siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & non valendo esse qualem se esse debere videt, pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si peccati pœna est, iusta est, & supplicium nominatur. Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini imposita esse. Porrò quia de omnipotẽtia dei & iustitia dubitare dementis est, iusta est hæc pœna & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quisquã iniustè dominans, aut furripere hominẽ potuit velut ignoranti deo, aut extorquere inuito tanquam inualidiori, vt hominem iniusta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna iusta de damnatione hominis veniat,] His atque aliis pluribus testimoniis docetur, quædam esse peccata & pœnas peccati essentialiter.

DE QVIBVSDAM QVAE SINE DVBIO PECCATA SVNT

G & pœnæ, vt ira, inuidia.

Præterea nullatenus ambigendum est, quædam peccata absque vllo scrupulo pœnas esse, vt inuidia quæ est dolor alieni boni. & ira: quæ etiam non inquantũ pœnæ sunt, peccata sunt: ita etiam de cupiditate & timore & aliis huiusmodi sentiendum est. Vnde Augustin. lib. 83 quæstionum ait, Omnis perturbatio, passio: omnis cupiditas, perturbatio. Omnis ergo cupiditas, passio. Omnis verò passio cùm est in nobis, ipsa passione patimur. Omnis ergo cupiditas cùm est in nobis ipsa cupiditate patimur: & inquantum cupiditas est, patimur ea. Omnis autem passio inquantum ipsa patimur, non est peccatum: sic etsi patimur timorem, non est peccatum: non enim consequens est ex eo quòd peccatis multis patimur, ideo semper peccatum esse quo patimur. sicut nec ideo sequitur quod patimur non sit peccatum.

Quæsti. 77. tomo 4.

QVOD VERBIS AVGVSTINI PRAEMISSIS QVAEDAM

H sententia Hieronymi obuiare videtur.

Tomo 4. ad Damasum papam. Dist. 28. huius 2. litera b.

Illud autem diligenter est annotandum, quòd suprà positis verbis Aug. dicentis quædam necessitate facta esse improbanda & mala, videtur obuiare quod Hieron. ait in explanatione fidei: quod licet suprà sit positum, tamen vt perfectius sciatur, iterare non piget. Execramur, inquit, eorum blasphemiam qui dicunt impossibile aliquid homini à deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. & paulò post, Et tam illos errare dicimus, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Ecce Hieronymus dicit errorem esse, si quis dicat hominem vitare peccatum nõ posse. Qui autem dicit quædam necessitate fieri, quædam dicit non posse vitari. Cũ ergo id Augustinus dicat, videtur aut erroris esse quod tradit, aut non esse verum, quod Hieronymus ait.

3. Ca. 18. et 1. retrac ca. 9. et li. de prædesti. sctorũ capite 11.

DETERMINATIO CONTRARIETATEM SVBMOVENS

I de sanctorum medio.

Ad quod dici potest, quia Augustinus secundum statum huius miseriæ (ad quam pertinet ignorantia & difficultas, vt idem ait in lib. de libero arbitrio, quę ex iusta damnatione descenderunt) illud tradidit, vbi & venialia peccata inclusit. Hieron. verò tantùm de mortalibus peccatis loquitur, quæ vnusquisq; gratia illuminatus vitare valet: vel de homine secundum statum liberi arbitrij ante peccatum, illud ait.

EPILOGVM FACIT AD ALIA TRANSITVRVS.

K Satis diligenter eorum posuimus sententiam, qui dicunt omnes actus naturas esse, & inquantum sunt bonos esse. In quo tractatu quædam interseruimus, quæ non ex eorum tantùm persona accipienda sunt, quia ab omnibus catholicè sapientibus absque hæsitatione tenentur: atque autoritatum testimoniis & rationibus eorundem traditionem muniuimus, qui dicunt omnes actus essentia sui, id est inquantum sunt, esse bonos, qu osdam verò inquantum inordinatè fiunt, peccata esse. Addunt quoque quosdam non tantùm essentia, sed etiã genere bonos esse, vt reficere esurientem, qui actus est de genere operũ misericordiæ: quosdam verò actus absolutè ac perfectè bonos dicunt, quos non solùm essentia vel genus, sed etiã causa & finis commendat: vt sunt illi qui ex bona voluntate proueniunt, & bonum finem metiuntur.

Quidã actꝰ ex genere tã tũ boni, qdã absolutè.

ALIORVM PONIT SENTENTIAM QVI DICUNT MALOS ACTUS NULLO MODO ESSE À DEO, NEC ESSE BONOS SIUE IN EO QUÒD SUNT, SIUE ALIO MODO.

A DISTINCTIO XXXVII.

SVnt autem & alij plurimi longè aliter de peccato & de actu sentientes: asserunt enim voluntatem malam & actum malum peccata esse, & nulla ratione bona, nec secundum aliquam rationem ex deo autore esse, quia sine deo fiunt. Sine eo nanque (vt ait euangelista) factum est nihil, id est peccatum quod dicitur esse nihil. non quia non sit actio vel voluntas mala, quæ aliquid est, sed quia à vero esse separat homines, & ad malum trahit: & sic ad nõ esse deducit. Qui enim à summi boni participatione recedunt, quod solum verè ac propriè est, meritò non esse dicuntur. Ideoque Aug. dicit super Ioannem, peccatum nihil esse, nihilque fieri cùm peccant homines. Hac ergo ratione astruunt peccatum nihil esse, quia à vero esse hominem elongat. Voluntatem q; malam atque actionẽ siue locutionẽ malã peccatũ esse dicunt: quia prçuaricatio & inobedientia hæc sunt, & cõtra legẽ dei fiunt, quæ tamẽ sunt, sed ab homine vel diabolo, nõ à deo. Nullatenus enim hæc à deo esse dicunt, siue inquantum sunt, siue alio modo.

Vtrũ actio sit substãtia in qua peccatũ cõmittitur sit à deo &cæt. Ioan. 1. a. Quare peccatũ dicitur esse nihil. Tomo. 9. trac. 1. ad 1. ca. Ioannis.

QVALITER DETERMINENT VERBA AVGVSTINI

præmissa quibus ait, Omne quod est, inquantum est, bo-

B num est.

Illa quoque Augustini verba quibus dicit, Omne quod est, inquantum est, bonum esse, & deum habere autorem, de naturis siue de substantijs tantùm accipienda fore tradunt. Substantiæ verò nomine atque naturæ dicunt significari substantias ipsas. & ea quæ naturaliter habent, scilicet quæ concreata sunt eis: sicut anima naturaliter habet intellectum, & ingenium, & volũtatem, & huiusmodi, quod ex verbis Augustini præmissis colligitur, vbi bonum hominem appellat bonam naturam, & malum hominem malam naturam. Secundum hanc ergo assertionem vel acceptionem mali actus, non sunt naturæ vel substantiæ, nec etiam boni actus: quod vtique videtur Augustinus innuere in libro primo retractationum, distinguens inter substantias siue naturas, & bonas actiones siue malas. Aperiens enim quomodo intelligendum sit quiddam in libro de vera religione ab eo traditum, ait. [Hoc de substantijs atque naturis dictum est. Inde enim disputabatur, non de bonis actionibus atque peccatis.] Apertè hic videtur diuidere inter naturas siue substãtias, & actiones siue peccata. Ideoque asserunt prætiati doctores, actiones interiores vel exteriores non esse naturas vel substantias: quæ si malæ sunt, peccata sunt, neque à deo sunt. Quod verò mali actus non sint naturę, Augustin. videtur notare in prima responsione contra Pelagianos, ita dicens, Opera diaboli quæ vitia dicuntur, actus sunt, non res. Idem in quarta responsione, Omne malum natura non est, sed actus accidens alicui ex defectu boni. Quamobrem quod natura non est, Deus non fecit: quia

Dist. 34. li. c. & 35 lit. g. Li. 1. retract. cap. 13. Cap. 30. Lib. hypognosti. in fine libri 4. in principio.

natura est omne quod fecit. Item, Omne quod natura bonum est, deus ex nihilo fecit, non diabolus.

SECVNDVM HOS, RES ALIQVAE SVNT, QVAE A

C Deo non sunt, quibus homines mali sunt.

Cap. 19. Esaiæ, 5. e. Assertionem suã Aug. testimonijs munit. Quæst. 3. tomo 4. Gene. 1. Deut. 32. Sap. 1.

Ex quo colligitur, res aliquas esse quæ à Deo non sunt, eisque homines mali sunt. Quod nihilominus & ipsi concedunt, innitentes verbis Augustini superi⁹ positis, qui in Ench. determinans illa verba prophetæ, Veh his, qui dicunt bonum malum, dicit de ipsis rebus, quibus homines mali sunt, non de hominibus hoc esse intelligendum. Sunt ergo aliquæ res, quibus homines mali sunt. Id autem quo homo fit deterior, à Deo non est: quia vt ait Augustinus in libro. 83. quæst. [Deo autore non fit homo deterior.] Non est ergo Deus autor rerum quibus homo deterior fit. At sunt aliquæ res, vt dictum est, quibus homines mali fiunt, quia peccata ipsæ sunt. Ideoque scriptura in pluribus contestatur locis, Deum non esse autorem malorum, id est, eorum quæ peccata sunt.

EX PARTE EORVM PRAEMISSAE OPPONITVR SEN-

D tentiæ in illo verbo, Deus autor malorum non est.

In hoc autem verbo superiorum sententiæ rectè opponitur, qui dicunt deũ non esse autorem eorum quæ mala sunt, inquantum mala sunt, sed inquantũ sunt: & inquantum mala sunt, dicunt ea nihil esse. Quid ergo mirum, si Deus dicitur non esse autor eorum inquantum nihil sunt, cùm nihili nullus autor existere queat? Ideoque cùm dicitur Deus esse autor omnium quæ sunt, bonorum isti subintelligi volunt. Bona autem illa esse dicunt, quæ naturaliter sunt. Ea verò naturaliter esse dicunt, non solùm quæ substantiæ sunt, vel concreata substantijs, qualiter suprà acceperunt: sed & omnia quæ naturam non priuant bono. Et ita secundum eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia, vbi de natura siue de substantia, vel de his quæ naturaliter sunt, sermo occurrit. Sed super illum locum Psal. Non est substantia, ita Augustinus de substãtia disseruit, vt præmissę sententiæ videantur consentire, dicens, [Substantia intelligitur illud quod sumus, quicquid sumus, homo, pecus, terra, sol: omnia ista, substantiæ sunt. & eo ipso quo sunt naturæ ipsæ substantiæ dicuntur. Nam quod nulla est substantia, nihil omnino est: substantia ergo est aliquid esse. Deus fecit hominem substantiã, sed per iniquitatem lapsus est homo à substantia, in qua factus est, iniquitas quippe ipsa non est substantia. Non enim iniquitas est natura quam formauit Deus, sed iniquitas est peruersio quam fecit homo. Naturæ omnes per ipsum factæ sunt: iniquitas per ipsum non facta est, quia iniquitas non est substantia. In illo hymno trium puerorum vniuersa creatura laudans Deum commemoratur. Laudant enim omnia Deum, sed quæ fecit Deus. Laudat ibi serpens Deũ, sed non auaritia. Omnia reptilia ibi nominata sunt, sed nõ aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra voluntate habemus, & vitia nõ sunt substantia] Intendant diligenter his verbis præmissarum assertores sententiarum, & percipere poterunt rationem & causam dictorum, vbi scriptura de natura vel substantia mentionem facit. Illarum verò sententiarum iudicium prudentis lectoris, cui vtriusque sententiæ notitiam plenariè dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quæ adhuc nobis supersunt tractanda festinantes.

Psal. 68. Tom. 8. enarratione ad illũ versum, Et non est substantia.

Danie. 3. f.

QVOD DE PECCATO NON DE POENA INTELLIGITVR

E cùm dicitur, Deus non est autor mali.

Cùm igitur in omnes consentiant catholici tractatores, scilicet, quòd Deus nõ est autor malorum, cauendum est tamen, ne malorum nomine pœnas sicut peccata generaliter includas. Pœnarum enim Deus autor est, sicut ipse per prophe-

Amos. 3. b.

tam ait, Non est malum in ciuitate quod dominus non fecerit. Item alibi ex persona sua ait, Ego sum Deus, creans malum, & faciens bonum. Ecce hic dicitur creasse & fecisse malum: sed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum: sicut econuerso cùm dicitur, Deus non esse autor malorum, nomine mali peccata intelliguntur. Ideoque Augustinus qui dixerat in lib. 83. quæst. quòd Deus autor mali non sit, in primo libro retractationum, quomodo intelligendum sit aperit dicens, [Videndum est ne malè intelligatur quod dixi, Deus autor mali non est, qui & omniũ quæ sunt autor est: quia inquantũ sunt, intantum bona sunt. Et ne hinc putetur non ab illo esse pœnam malorum, quæ vtiq; malum est, his qui puniuntur: sed hoc ita dixi, sicut dictum est, Deus mortem non fecit: cùm alibi scriptum sit, Mors & vita à domino est. Malorum ergo pœna quę à Deo est, malum est quidem malis: sed in bonis Dei operibus est, quoniam iustum est, vt mali puniantur: & vtiq; bonum est omne quod iustum est.] Sic ergo dicitur deus non fecisse mortem, quia non fecit illud, pro quo mors infligitur, id est peccatũ. Audisti lector causam dictorum, ex qua sana intelligentia firmatur, cùm dicitur, Deus non autor mali, & Deus mortem non fecit.

Esa. 45. b

Quæst. 21. tomo. 4. Lib. 1. ca. 26

Sap. 1. c Eccles. 11. b Quòd pœna malorum à Deo est.

Quõ dictũ sit deus mortẽ non fecit.

DE VOLVNTATE ET EIVS FINE, EX *quo & ipsa iudicatur.*

A DISTINCTIO XXXVIII.

Quæ voluntas sit recta & quæ nõ. Lib. de trin. 11. c. 6. to. 3. Quid sit finis bonus. Finis malus. Psal. 118. Ca. 121 to. 3 1. Thim. 1. a

Post prædicta de voluntate eiusque fine differendum est. Sciendum ergo est quòd ex fine suo (vt ait Augustinus) voluntas cognoscitur, vtrùm recta an praua sit. Finis autem bonæ voluntatis beatitudo est, vita æterna, ipse deus. Malę verò finis est aliud, scilicet mala delectatio, vel aliquid aliud, in quo non debet voluntas quiescere. Finem ergo bonum insinuat propheta dicens, Omnis consummationis vidi finem &cęt. Charitas ergo cuius latum mandatum est, finis omnis consummationis est, id est omnis bonę voluntatis & actionis, ad quam omne præceptum referendum est. Vnde Augustinus in Ench. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem. De qua dicit Apostolus. Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis charitas est, id est, ad charitatem refertur omne præceptũ. Quod verò ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intẽtione carnali, vt non referatur ad charitatem, quæ est dilectio Dei & proximi, nondum fit quemadmodum oportet fieri, quanuis fieri videatur. Tunc enim rectè fiunt, quæ mandat Deus, & quę consilio monet, cùm referuntur ad dilectionem Dei & proximi. His verbis apertè insinuatur, quis sit rectus finis voluntatis siue actionis bonę, scilicet charitas, quæ & Deus est, vt suprà ostendimus.

Lib. 1. di. 17.

QVOD DEVS EST FINIS OMNIS BONAE ACTIO-

nis, quia charitas est: nec tantùm spiritus sanctus, sed etiam

B Christus, & pater: nec hi sunt tres fines, sed vnus.

Rom. 10. a

Qui ergo charitatem sibi ponit finem, Deum sibi ponit finem: vnde & Christum finem legis, ad iustitiam dicit Apostolus esse omni credenti. Et rectè dicitur Christus finis legis ad iustitiã: quia vt ait Aug. in libro sententiarũ Prosperi, [In Christo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio ex ipso & in ipso est. & vltra quem non est quò spes se extendat. Finis fidelium Christus est, ad quẽ cùm peruenerit currentis intentio, non habet quò amplius possit uenire, sed habet id in quo debeat permanere.] Finis ergo rectus atq; supremus Deus pater est, & filius, & spiritus sanctus, nec hi tres sunt tres fines, sed vnus finis: quia non tres dij, sed vnus Deus.

Cap. 9. Ibidẽ. c. 206

QVOD

QVOD OMNES BONAE VOLVNTATES VNVM HABENT finem: & tamen quædam bonæ diuersos fines sortiuntur.

Cap. 6.

Sed quęritur. Vtrùm omnes bonę voluntates vnum tantùm habeant finem? De hoc Augustin. in 11. lib. de trin. ita ait: [Alię atq; alię voluntates suos proprios fines habent, qui tamen referuntur ad finem illius voluntatis, qua volumus beatè viuerè, & ad eam peruenire vitam, quę non referatur ad aliud, sed amanti per seipsam sufficiat: quemadmodum voluntas videndi, finem habet visionem, & voluntas videndi senestram, finem habet senestrę visionem. Altera verò est voluntas per senestram videndi transeuntes, cuius item finis est visio transeuntium. Ad quod etiam prędictę referuntur voluntates. Item rectæ sunt voluntates omnes sibimet religatę, si bona est illa ad quam cunctę referuntur. Si autem praua est, praue sunt omnes: & ideo rectarum voluntatum cõnexio iter quoddam est ascendentium ad beatitudinem, quod certis velut passibus agitur. Prauarum autẽ & distortarum voluntatum implicatio vinculum est, quo alligabitur qui hoc agit, vt proiciatur in tenebras exteriores.] His autoritatum testimonijs euidenter monstratur, plures in fidelibus rectas esse voluntates proprios ac diuersos fines habentes: & tamen vnum eundemque, quia omnes referuntur ad vnum, qui est finis finium, de quò paulò antè diximus: ita econuerso fortè est & in malis.

Ibidem.

Prouer. 5. d

Matth. 22. b

QVAEDAM HVIC SENTENTIAE VIDENTUR aduersari.

Veruntamen huic sententiæ, qua dictum est fidèlium quasdam rectas voluntates diuersos fines sortiri, & tamen ad vnum referri, videtur obuiare quod alibi Augustinus admonet, ne scilicet nobis duos fines constituamus, ita inquiens in lib. de sermone domini in monte. Non debemus ideo euangelizare vt manducemus, sed ideo manducare vt euangelizemus: vt cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adijcitur, vt illud impleatur. Quærite primùm regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis. Non dixit, primum quærite regnum Dei: & deinde, quęrite ista, quanuis sint necessaria: sed ait, hęc omnia adijcientur vobis, id est hęc consequentur si illa quæratis: ne cùm ista quæritis, illinc auertamini: aut ne duos fines constituatis, vt & regnum propter se appetatis, & ista necessaria, sed hæc potius propter illud, ergo propter regnum Dei tantùm debemus operari omnia, non solam, vel cum regno Dei mercedem corporalem meditari. Ecce hic apertè dicit, ne duos fines nobis constituamus, sed vnum tantùm, id est, regnum Dei, cùm suprà dixerit bonas voluntates, alias & alias proprios habere fines.

2. post medium cap. 24. tom. 4.

Matth. 6. Ibidẽ ca. 12 & cap. 25.

HIC OSTENDITVR QVOMODO, LICET VIDEANTUR, non repugnent prædicta.

Hæc autem sibi non repugnare animaduertit, qui verbis præmissis simplici oculo diligenter intendit, qui enim dixit, ne duos fines nobis constituamus, sed omnia propter regnum Dei faciamus, ipse præmisit quòd debemus manducare vt euangelizemus. Cùm autem hoc ita facimus, actionis illius finem euangelium

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita nonnullis alia videtur esse voluntas eleemosynas dandi pauperi, alia voluntas habendi vitam. Alij autem putant, quòd vna sit volũtas & hic & ibi, sed propter subiectorum multiplicitatem diuersitas memoratur voluntatum. Cęterum quodlibet horum verum sit, illud nulli in ambiguum venit, quin volũtas ex suo fine pensetur vtrùm recta sit an praua, peccatum an gratia: & quin nomine intẽtionis aliquando finis, aliquando voluntas intelligatur.

CVM VOLVNTAS SIT DE HIS QVAE *homo naturaliter habet, quare peccatum fore dicatur, cùm nullum aliud naturale peccatum sit.*

A DISTINCTIO XXXIX.

Quare volũtas magis deprauetur in suo actu quàm aliqua alia potentia.

HIC autẽ oritur quæstio satis necessaria, ex superioribus causam trahens. Dictum est enim suprà, voluntatem inesse naturaliter homini, sicut intellectus & memoria. Quæ autem homini naturalia sunt, quantũcunque vitientur, bona tamen esse non desinunt: quia non valet vitium bonitatem in qua Deus eam fecit, penitus consumere: vt verbi gratia, intellectus, vel ratio, & ingenium, ac memoria, etsi vitijs ac peccatis obnubilẽtur & corrumpantur, bona tamen sunt, nec peccata nominantur: sicut Augustinus de ratione, quę est imago Dei, in qua facti sumus, euidenter ostẽdit in 15. de tri. [Hęc est, inquit, imago in qua homines sunt creati, qua cęteris animalibus præsunt: quæ creatura in rebus creatis excellentissima, cùm à Deo iustificatur, à deformi forma, in formosam mutatur formam. Erat enim etiam inter vitia natura bona.] Hæc autem imago, ratio est vel intellectus. Cùm ergo voluntas de naturalibus sit, quare ipsa non semper bonum est, etsi aliquando vitijs subiaceat? Ad hoc facilè respondent qui dicunt omnia quę sunt inquantum sunt, bona esse: quia & ipsam voluntatem inquantum est, vel inquantum voluntas est, vt suprà posuimus, bonum esse asserunt: sed inquantum inordinata est, mala est & peccatum. Vbi potest ab eis rationabiliter quæri, Si voluntas inquantum inordinata est, peccatum est: quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & huiusmodi, cùm inordinata sunt, peccata non sunt? Inordinata verò sunt, sicut voluntas, cùm ad rectum finem non tendunt, eorumque actus prœuaricationes existunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine aliquando vim, scilicet naturalem potentiam volendi, aliquando actum ipsius vis significari. Vis autem ipsa naturaliter animæ infita, nunquam peccatum est, sicut nec vis memorandi vel intelligendi: sed actus huius vis, qui & voluntas dicitur, tunc peccatum est, quando inordinatus est.

Cap. 8.

Respõsio secũdũ quosdam. Dist. 35. li e

QVARE ACTVS VOLVNTATIS SIT PECCATVM, SI

B actus aliarum potentiarum non sunt peccata.

Sed adhuc quæritur, Quare huius naturalis potentiæ actus peccatũ sit, si aliarum potentiarum actus peccata non sunt, scilicet potentiæ memorandi, cuius actus est memorare: & potentiæ intelligendi, cuius actus est intelligere. Ad quod & ipsi dicunt, quia alterius generis est actus ille voluntatis, quàm actus memoriæ vel intellectus. Hic enim actus est ad aliquid adipiscendum, vel non amittendum: qui non potest esse de malis, quin sit malus. Velle enim mala, malum est, sed intelligere vel memorare mala, malum non est. Quanuis eorum quidam etiam hos actus malos esse interdum non improbè asserant. Memorat enim interdum quis malum vt faciat, & quærit intelligere verum vt sciat impugnare. Ecce qualiter soluitur præmissa quæstio, ab his qui tradunt omnia esse bona inquantum sunt. Qui verò dicunt voluntates malas peccata esse, & nullo modo bona, breuius re-

uius respondent, dicentes, actum voluntatis non esse de naturalibus: sed vim ipsam & potentiam volendi, quæ semper bonum est, & in omnibus est, etiam in paruulis, in quibus nondum est eius actus.

Respõsio secundũ quosdam alios.

QVOMODO INTELLIGENDVM SIT ILLVD, ET HO-

C mo etiam qui seruus est peccati, naturaliter vult bonum.

Præterea quæri solet, Quomodo intelligendum sit quod ait Ambrosius, exponens illud verbum Apostoli. Non enim quod volo illud ago, sed quod nolo, illud facio. Dicit enim, [quòd homo subiectus peccato facit quod non vult, quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hæc semper caret effectu, nisi gratia Dei adiuuet, & liberet.] Si homo subiectus peccato est, vult quidem malum, & operatur, quia seruus est peccati, & eius voluntatem (sicut suprà dixit Augustinus) libenter facit. quomodo ergo naturaliter vult bonum? An est eadem voluntas, id est, idem motus, quo libenter peccato seruit, & quo naturaliter vult bonum? Si non est eadem voluntas, quæ ergo istarum est, qua cùm homo iustificatur, à seruitute peccati liberatur? Vt enim disseruimus superius, gratia Dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ voluntatem hominis præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Sed quæ est illa voluntas? an illa quæ naturaliter vult bonum? an illa quæ libenter seruit peccato: si tamen duæ sunt voluntates? Proposita est quæstio profunda, quę varia à diuersis expositione determinatur. Alij enim duos esse motus: vnum, quo vult bonum naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur? Quia talis fuit motus naturæ humanæ in prima conditione, in qua creati sine vitio sumus, quę propriè natura dicitur. Fuit enim homo creatus in voluntate rectus. Vnde in libro de Fide ad Petrum scriptum est. [Firmissmè tene primos homines bonos & rectos esse creatos cum libero arbitrio, quo possent si vellent propria voluntate peccare, eosque non necessitate, sed propria voluntate peccasse.] Rectè ergo dicitur homo naturaliter velle bonum, quia in recta & bona voluntate conditus est. [Superior enim scintilla rationis, quæ etiam (vt ait Hieronymus) in Chain non potuit extingui, bonum semper vult, & malum semper odit.] Alium autem dicunt motum esse, quo mens relicta superiorum lege subiicit se peccatis, eisq; oblectatur. Iste motus (vt aiunt) antequam adsit alicui gratia, dominatur, & regnat in homine, alterumq; deprimit motum, vterque tamen ex libero arbitrio est. Veniente autem gratia ille malus motus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur, vt efficaciter bonum velit. Ante gratiam verò licet naturaliter homo velit bonum, non tamen absolutè concedi oportet bonam habere voluntatem, sed potius malam. Alij autem dicunt vnam esse voluntatem, id est, vnum motum, quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult homo malum, eoque delectatur: & inquantum vult bonum, naturaliter bonus est, inquantum malum vult, malus est.

Tomo 4. ca. 18. cõmentariũ ad 7. cap. ad Rom.

An eadẽ volũtate velit hõ naturaliter bonũ, & libenter peccato seruiat.

Dist. 25. lit. K.

Dist. 26. Quæst. 4 posità exequitur prius secundũ illos qui dicũt duos esse motus.

Ca. 25. to. 3 In cõmẽt. ad 1. cap. Ezech. Sup eo luce, Et scintilla quasi aspectus aĕris cădĕtis Tomo 5.

Respõsio secundum alios.

AN EX FINE OMNES ACTVS PENSARI *debeant, vt simpliciter boni vel mali dicantur.*

A DISTINCTIO XL.

An oĩs actio debeat ex fine bona vel mala reputari.

POSTHAEC de actibus adiiciendum videtur: Vtrùm & ipsi ex fine, sicut voluntas, pensari debeant boni vel mali. Licet enim secundum quosdam, omnes boni sint, inquantum naturaliter sunt: non tamen absolutè dicendi sunt omnes boni, nec omnes remunerabiles: sed quidam simpliciter mali dicuntur, sicut & alij boni. Nam simpliciter ac verè sunt boni illi actus, qui bonam habent causam & intentionem, id est, qui voluntatem bonam comitantur, & ad bonum finem tendunt. Mali verò simpliciter dici debent, qui peruersam

habent causam & intentionem. Vnde Ambrosius ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et August. super Psalm. 31. Nemo computet bona opera sua ante fidem. Ita enim videntur mihi esse vt magnæ vires, & cursus celerrimus præter viam: quia vbi ipsa fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cùm facit attendat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. His testimoniis insinuari videtur, ex affectu & fine opera bona esse vel mala. Quibus consonat quod Veritas in Euangelio ait, Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, sed voluntas intelligitur: quæ si mala fuerit non bona, sed mala opera facit: si verò bona fuerit, bona non mala opera facit.

Lib. offic. 1. ca. 30. tom. 1 Tomo. 8. præfatione ad illũ Psal. Matth. 7. c

VTRVM OMNIA OPERA HOMINIS EX AFFECTV & fine, sint bona vel mala.

B

Opinio quorundã qui dicũt, oẽs actus indifferentes.

Sed quæritur, Vtrùm omnia opera hominis ex affectu & fine, sint bona vel mala? Quibusdam ita videtur esse, qui dicunt omnes actus esse indifferentes, vt nec boni nec mali per se sint, sed ex intentione bona bonus: & ex mala, malus sit omnis actus. Secundum quos quilibet actus potest esse bonus, si bona intentione geratur. Aliis autẽ videtur, quòd quidam actus in se mali sint, ita vt non possint esse nisi peccata, etiam si bonam habeant causam, & quidam in se boni ita, vt etsi malam habeant causam, non tamen boni esse desinant. Quod testimonio Augustini confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri. Quod enim quis inuitus vel necessitate facit, non bene facit, quia non bona facit intentione, vt ait Augustinus, Seruilis, inquit, timor non est in charitate, in quo quanuis credatur Deo, non tamen in Deum: & si bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit. Ecce habes quòd aliquis non bene facit illud quod bonum est. Facit ergo quod bonum est intentione non bona. Ideo asserunt illi quædam opera esse talia, quæ sic bona sunt, quòd mala esse non possunt, quocunq; modo fiant: sicut econuerso, quæ dum sic sunt mala, vt non possint esse bona, quacunque ex causa fiant. Alia autem esse opera quæ ex fine vel causa bona sunt, vel mala, & ad illa referunt sanctorum testimonia: quibus ex affectu vel intentione iudicium operum pensari dicunt. Tripartitam edunt isti differentiam actuum.

Aliorũ opinio, qui tripartitã dicũt differentiã actuum.

De spũ et litera. ca. 14 & lib. sent. prosp. cap. 172. ac li. 1. cõfes. ca. 12.

ALITER AVGVSTINVS SENTIRE VIDETVR, QVI DICIT opera hominis esse bona vel mala ex intentione & causa, præter quædam quæ per se peccata sunt.

C

Cap. 7. to. 4

Sed Augustinus euidentissimè docet in libro contra mendacium, omnes actus secundum intentionem & causam iudicãdos bonos vel malos, præter quosdam: qui ità sunt mali, vt nunquam possint esse boni, etiam si bonam videantur habere causam. [Interest, inquit, plurimum, qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quę constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt. Ea quippe opera hominum si causas habuerint bonas vel malas, nunc sunt bona, nunc mala, quæ non sunt per seipsa peccata, sicut victum præbere pauperibus, bonum est, si fit causa misericordiæ cum recta fide: & concubitus coniugalis, quando fit causa generandi, si ea fide fiat, vt gignantur regenerandi. Hæc rursus mala sunt, si malas habeant causas. velut si iactantiæ causa pascitur pauper, aut lasciuiæ causa cum vxore concubitur, aut filij generentur, non vt Deo, sed vt diabolo nutriantur. Cùm verò opera ipsa per se peccata sunt, vt furta, stupra, blasphemiæ: quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse: vel, quod est absurdius, iusta peccata esse? Quis dicat, Furemur diuitibus, vt habeamus quod demus pauperibus: aut falsa testimonia proferamus, non vt inde innocentes lædantur,

Ibidem.

sed potius saluentur? Duo enim bona hîc sunt, vt inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium esse faciendum, vt per illam cum qua fit, homo de morte liberetur. Testamenta etiam vera cur non supprimimus, & falsa supponimus, ne hæreditates habeant, qui nihil boni agunt, sed hi potius qui indigentes adiuuant. Cur non fiant illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala. Cur non ab immundis meretricibus, quas ditant stupratores, rapiat diuitias vir bonus? vt indigentibus eas largiatur, cùm nullum malum, malum sit, si pro bono fiat. Quis hoc dicat, nisi qui res humanas mores que conatur & leges subuertere? Quod enim facinus non dicatur rectè fieri posse, nec impunè tantùm, verùm etiam glorioſè, vt in eo non timeatur supplicium, sed speretur & præmium, si semel concesserimus in malis actibus, ideo non quid fiat, sed quare fiat esse quærendum, vt quæcunque pro bonis fiunt causis, nec ipsa mala esse iudicentur. At iustitia meritò punit eum, qui dicit se subtraxisse superflua diuiti, vt præberet pauperi: & falsarium, qui alienum corrumpit testamentum, vt is esset hæres, qui faceret eleemosynas largas: non illę qui nullas. & eum qui se fecisse adulterium ostendit, vt per illam cum qua fecit, hominẽ de morte liberaret. Sed dicet aliquis, ergo æquandus est fur quilibet ei furi, qui voluntate misericordiæ furatur, quis hoc dixerit? Sed horum duorũ non ideo quisquam est bonus, quia peior est vnus. Peior enim est, qui concupiscendo, quàm qui miserando furatur. Sed si furtum omne peccatum est, ab omni furto abstinendum est. Quis enim dicat esse peccandum, etiam si aliud sit grauius, aliud leuius peccatum? Nunc autem quærimus, quis actus peccatum sit, vel non? non, quid grauius sit, vel leuius?] Intende Lector propositis verbis tota mentis consideratione: quæ non inutilem habent exercitationem, & dinosces quis actus sit peccatum, qui scilicet malam habeat causam: nec ille tantùm, quia sunt nonnulli actus, qui etsi bonam habeant causam, tamen peccata sunt, vt suprà positum est. Ex quo consequi videtur, quia non semper ex fine iudicatur voluntas siue actio mala: sicut in illis, quæ per se peccata sunt. Illa enim cùm quis gesserit pro aliqua bona causa, bonum videtur habere finem: nec ex fine voluntas est mala, nec ex voluntate actio fit mala, sed ex actione voluntas fit praua. In quibus aliqui ponunt actum Iudæorum, qui crucifigendo Christum arbitrabantur se obsequium præstare Deo, quia bonum finem dicunt eos sibi posuisse, scilicet, Dei obsequium: & tamen voluntatem eorum & actionem peruersam fore asserunt. De bonis autem nulla fit exceptio in præmissis verbis Augustini, quin omnis voluntas bona, ex fine sit bona: & ex fine & voluntate omnis actio bona, bona est. Sed non omnis mala voluntas, ex fine mala est, nec omnis mala actio, ex fine & voluntate mala est: & omnis quæ habet malam causam, mala est: sed non omnis quæ bonam causam habet, bona est. Ideoque cùm ex affectu dicitur nomen imponi operi, in bonis operibus generaliter vera est hæc regula, sed in malis excipiuntur illa, quæ per se mala sunt. Omnia ergo hominis opera secundum intentionem & causam iudicantur bona vel mala, exceptis his quę per se mala sunt, id est, quæ sine prævaricatione fieri nequeunt.

Ibidem.

Ibidem.

Nõ tantùm quare, sed etiã quid fiat attẽdẽdũ est.

Ibidem.

Lib. eodem, cap. 8.

Intra ea quæ ãsius mali sunt, quidam ponunt actum Iudæorum. Ioan. 16. a

QVIDAM DICVNT PRAEDICTA NON POSSE FIERI bono fine.

D

Quæ tamen quidam contendunt nunquam habere bonam causam. Qui enim aliena furatur vt pauperibus tribuat, non pro bono (vt aiunt) furatur. Non enim bonum est aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina sacrificium Deo offert, idem facit, vt ait autoritas, acsi filium in conspectu patris victimet, vel sacrificium canis Deo offerat. Abominabilis nempe Deo est impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium à morte liberare, malum esse dicunt. Etsi

Ecclc. 34. d Quòd nõ fiant bono fine, notatur ex verbis Aug.

enim bonum sit hominem à morte liberare, tamen sic hominem liberare, malum esse asserunt. Ideoq; Augustinus in superioribus dicunt temperasse sermonem, cauteque locutum, vbi ait, [Ea quę constat esse peccata, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda.] Non enim simpliciter dixit (bono fine) & (bona intentione) sed addit, (quasi) & (velut) quia talia non fiunt bono fine, & bona intentione, sed intentione quæ videtur bona, & fine qui putatur bonus, sed non est. Nec ideo accepit Augustinus ita vt aiunt, quin causas habeant malas: sed quia causas habent, quę videntur bonæ, sunt tamen malæ.

Prosper. ad

AN OMNIS INTENTIO VEL ACTIO *eorum qui carent fide sit mala.*

A DISTINCTIO. XLI.

An oïs actio quæ non est ex fide, sit peccatum.

CVNQVE intentio (vt suprà dictum est) bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat: non immeritò quæri potest, Vtrùm omnis intentio, omneq; illorum opus malum sit, qui fidem non habẽt? Si enim fides intentionem dirigit, & intentio bonum opus facit, vbi non est fides, nec intentio bona, nec opus bonum esse videtur. Quod à quibusdam non irrationabiliter astruitur, qui dicunt omnes actiones & voluntates hominis sine fide malas esse, quæ fide habita bonæ existunt. Vnde Apostolus ait, Omne quod non est ex fide peccatum est. Quod exponens August. ait, [Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil bonum est sine summo bono: vbi deest agnitio æternæ veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus.] Et Iacobus in epistola canon. ait, Qui offendit in vno, scilicet, in charitate, factus est omnium reus. Qui ergo fidem & charitatem non habet, omnis eius actio peccatum est, quia ad charitatẽ non refertur. Quod enim ad charitatem non refertur (vt suprà meminit Augustinus) non fit quemadmodum fieri oportet, ideoq; malum est. Non ergo mandata custodit, qui charitate caret: quia sine charitate nullum mandatorum custoditur. Vnde August. super epistolam ad Gal. ait: [Custoditionem legis dicit Apostolus non inebriari, non occidere, non mœchari, & alia huiusmodi ad bonos mores pertinentia, quæ sine charitate, fide, & spe impleri non possunt.] Nullum ergo mandatum implet, nullum bonum opus facit, qui fidem, charitatẽ non habet. Impossibile est enim (vt ait Apost.) sine fide aliquid placere Deo. Quæ ergo sine fide fiunt, bona non sunt: quia omne bonum placet Deo.

Rom. 14. d
In lib. Sẽt. Prosperi. cap. 105.
Iacob. 2. b
Dist. 38. lit. a. circa finem.
Rom 13. c
Quòd sine charitate non custodiuntur mandata.
Heb. 11. b

QVAE PRAEMISSAE SENTENTIAE OBIICIVNTUR ex verbis Augustini.

B His autem obiicitur, quod suprà dixit Augustinus, scilicet, quod [in seruili timore, etsi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit.] Hîc enim dicit bonum fieri, sed non bene, ab illo qui charitatem non habet. Qui enim seruiliter timet, charitate vacuus est: de quo tamen hîc dicit, quia bonum facit, sed non bene. Qui etiam super illum locũ Psal. Turtur inuenit sibi nidum vbi reponat pullos suos: dicit quòd Iudæi, hæretici, & Pagani opera bona faciunt, quia vestiunt nudos, & pascunt pauperes, & huiusmodi: sed non in nido ecclesiæ, id est, in fide: & ideo conculcantur pulli eorum. Quibus illi respondent, dicentes bona opera appellari huiusmodi, quæ sine charitate fiunt, non quia bona sint quando sic fiunt, quod euidenter suprà Augustinus docuit: sed quia bona essent, si aliter fierent: quæ in suo genere sunt bona, sed ex affectu sunt mala.

Lib. Cõfes. 1. cap 12. 1. Ioan. 4. d. Psal. 83. Tomo 8. post princip. enarrationũ. Qualiter ad hæc illi respõdeant. Dist 38. lit. a

ALIORVM SENTENTIA DE PRAEMISSA QVAESTIONE, qua quærebatur, Si oïs actio eorũ mala est, qui fidem non habent.

C Alij verò qui trifariam distinctionem actuum faciunt opera cuncta, quæ ad naturæ

Determinat

naturæ subsidium fiunt, semper bona esse astruunt. Sed quòd Aug. mala esse dicit, si malas habeant causas, non ita accipiendũ est, quasi ipsa mala sint: sed quia peccant & mali sunt, qui ea malo fine agunt. Item illud aliud scilicet. [Bonũ op9 intentio facit, & intentionem fides dirigit,] determinant, dicẽtes ibi bonum vocatum quod remunerabile est ad vitam: non quòd illud sit solum bonum op9, imò etiam alia plura, licet non ea ratione qua illud sint bona. Bonum enim multipliciter accipitur, scilicet pro vtili, pro remunerabili, pro signo boni, pro specie boni, pro licito, & alijs fortè modis. Solaq; illa intentio remunerabilis est ad vitam, quã fides dirigit: sed non illa sola bona est, vt aiunt. Nam si quis Iudeus, vel malus Christianus necessitatem proximi reuelauerit naturali pietate ductꝰ, bonum fecit, & bona fuit voluntas qua illud fecit.

prædictaverba Augustini. Aug. in præfatione ad psa. 31. to. 8. Quibus modis dicatur bonum.

HIC PONVNTVR QVAEDAM AVGVSTINI CAPITVLA quæ retractauit, non quasi prauè dicta, sed quo sensu dixerit insinuãs.

D Post hæc inuestigari oportet, qualiter intelligendum sit quod ait Aug. in li. de vera relig. Vsque adeo, inquit, peccatum voluntarium malũ est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Huius dicti rationem Augu. aperiens in lib retract. dicit. Potest videri falsa hæc definitio, sed si diligenter discutiatur, inuenitur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati, scilicet peccatum primũ hominis, quod fuit peccatum & causa peccati, sed nõ pœna. Quamuis & illa quæ non voluntaria peccata non immeritò dicũntur: quia vel à nescientibus vel à coactis perpetrantur, non omni modo possunt sine voluntate committi: quoniã & ille qui peccat ignorans, voluntate vtique facit, quod cùm faciendum non sit, putat esse faciendum: & ille qui concupiscente aduersus spiritum carne, non ea quæ vult facit, concupiscit quidem nolens, & in eo non facit quod vult: sed si vincitur, concupiscentiæ consentit volens, & in eo non facit nisi quod vult: & illud quod in paruulis est originale peccatum (cum adhuc non vtantur voluntatis libero arbitrio) non absurdè vocatur voluntarium, quia ex prima hominis voluntate mala contractum est. Non itaque falsum est quod dixi, Vsq; adeò peccatum voluntarium est, &c.] Ecce qualiter accipiendum sit illud, scilicet vel de primo peccato hominis, vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quædam dicantur non voluntaria, quæ scilicet per ignorantiam vel per infirmitatem fiunt: eadem tamen ea ratione possunt dici voluntaria, quia sine voluntate non committuntur.

Ca. 14. to 1. Retractatio Aug. geminã cõtinens determinationem. Lib. 1. ca. 13. Ad Gal. 5. c. Rom. 7. d.

E ALIVD CAPITVLVM.

Illius etiam intelligentia perquirenda est, quod in libr. de duabus animabus edidit, inquiens, [Nusquam nisi in voluntate peccatum est.] Quod etiam in lib. retract. planè determinat dicens, [Potest putari ista falsa esse sententia qua diximus, Nusquam nisi in voluntate esse peccatum, cùm Apostolus dicat, Quod nolo, hoc facio, &c. Sed peccatũ quod nusq; est, nisi in voluntate, illud præcipuè intelligendũ est, quòd iusta dãnatio consecuta est.] id est, primum hominis peccatum. In eodem quoque lib. de duabus animabus, aliud tradidit considerationedignum: ait enim, [Non nisi voluntate peccatur] ipsamque voluntatem definit dicens, [Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid, vel non amittendum, vel adipiscendum.] Huius dicti causam aperiens. & intelligentiam pandẽs in lib. retract. ait, [Hoc propterea dictum est, vt hac definitione volens à nolente discerneretur, & sic ad illos referretur intẽtio, qui in paradiso fecerunt originem mali nullo cogente peccando, id est, libera voluntate: quia & scientes, contra præceptum fecerunt: & ille tentator suasit vt hoc fieret, non coegit. Nam qui nesciens peccauit, non incongruenter nolens peccasse dici potest: quãuis & ipse quod nesciens fecit, volens tamen fecit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit,

Ca. 10. to. 6. Li. 1. ca. 16. Rom 7. d. Cap. 10. Lib 1. ca. 15. Retractatio Augustini.

se potuit,sed voluntas facti ibi fuit,non peccati voluntas:quod tamen factũ fuit peccatum:hoc enim factum est,quodfieri non debuit. Quisquis autem sciens peccat,si potest cogenti ad peccatum sine peccato resistere,nec tamen facit,vtiq; volens peccat:quia qui potest resistere,non cogitur cedere. quapropter peccatum sine voluntate esse non posse verisimum est.]Ex his liquet qualiter superiora accipienda sint.

QVOD MALA VOLVNTAS EST VOLVNTARIVM PECCATVM.

Li 1.de libero arbi.cap. 12.tom.1. Et lib.retracta.1. ca. 9. & cap.22.

F Si autem omne peccatum mortale voluntarium est,cùm voluntas mala peccatum sit mortale,constat ipsam esse voluntarium peccatum.[Quid enim,vt ait Aug.tam in voluntate,quàm ipsa voluntas sita est?] Voluntas itaq; mala rectè voluntarium dicitur peccatum,quod in voluntate consistit.[Voluntas quippe (vt ait Aug.1.li.retracta.)est prima causa peccandi:aut nullum peccatum est prima causa peccandi,nec est cui rectè imputetur peccatum,nisi peccanti. Non ergo est cui rectè imputetur,nisi voluntati.]Hoc autem de peccato actuali & mortali intelligendum est. Neque his verbis aliud voluit ostendere Augu.vt ipse ait in retract,nisi quia voluntas est qua peccatur & qua rectè viuitur.

Ca.17.li.3. de lib. arbi.

AN VOLVNTAS ET ACTIO MALA IN *eodem homine & circa eandem rem sint vnum peccatum,an plura.*

A DISTINCTIO XLII.

Descendit ad speciales differentias peccati in cõmuni.

CVM autem voluntas mala & operatio sint peccatum,queri solet,vtrùm in eodem homine,& circa eandem rem hæc duo vnum sint peccatum, vel diuersa:vt si quis voluntate furatur,voluntatem habuit malam,quæ peccatum est:& actum malum qui item peccatum est. Hæc autem duo diuersa sunt,scilicet voluntas,& actio.Sed nunquid diuersa sunt peccata,an vnũ? Quidã dicunt vnum esse peccatum,alij verò dicunt diuersa esse peccata. Quia cùm constet hæc duo esse diuersa,aut diuersa duo peccata dicuntur,aut duo diuersa non peccata? Quibus alij respondent,hæc duo diuersa esse non peccata. Non enim peccata sunt,sed peccatum vnum:quia vna præuaricatio vel inobedientia in vtroque admittitur,siue quando vult,siue quando agit:& vnus est ibi cõtempt⁹, sed minor cùm in voluntate solum peccatum continetur,maior verò cùm voluntati etiam operatio additur:& ideo maius fit peccatum, sed non plura,cùm voluntas operi mancipatur.

Oppositio cõtra illos qui dicũt, vnum esse peccatũ

Responsio.

B ALIA CONTRA EOSDEM OPPOSITIO.

Sed adhuc eisdem obijcitur,Si vnum tantum illa duo peccata sunt, cũ quis voluntate mali prius concepta,deinde opus patrauerit,nõ pro aliquo reus est, nisi pro quo ante opus re⁹ erat,cũ adhuc in sola volũtate peccatum consistebat, Nullus enim reus est æternæ mortis,nisi pro peccato: sed peccatum aliud non est admissum actione,quàm prius admissum erat volũtate.Nõ ergo pro aliquo alio iste damnabilis actu peccando, quàm antè fuerat,cùm sola voluntate delinquebat.Ad hoc etiam & illi respondent dicentes,propter peccatum quidem tãtũ illũ furem reũ constitui:& quamnis eius voluntas & actio vnum sint peccatũ, pro alio tamen reus factus est actu peccando,quã prius erat sola voluntate delinquendo.quiapro actu,qui est aliud quàm voluntas,licet non aliud peccatum.

Responsio.

C ALIA ADVERSVS EOSDEM OBIECTIO.

Item & adhuc quæstioni instant.dicentes hæc duo ideo diuersa esse peccata, quia diuersorũ legis mãdatorũ præuaricationes sunt.Alio enim mandato legis prohibetur actio furti,scilicet,Non furaberis:alio furandi voluntas,scilicet, Nõ concupis-

cupiscesrem proximi tui.Cùm autem hęc duo diuersa mandata sint,quibus illa duo prohibentur,patet illa duo diuersas esse pręuaricationes : diuersa igitur peccata.Ad quod etiam illi dicunt,diuersa quidem esse mandata,quibus illa duo distinctim prohibentur,vt Augustꝰ.docet super Exod. Veruntamen in illis non obseruatis vna tantùm prævaricatio incurritur,vnumq; contrahitur peccatum, licet duo diuersa illis prohibeantur . Sicut econuerso duo sunt mandata charitatis, quibus duo pręcipiuntur diligi : vna tamen in eis nobis commendatur charitas.

Exod.20.8

Responsio. Lib. 2.q.71. Tomo.4.

SI PECCATVM AB ALIQVO ADMISSVM IN EO SIT QUOUSQUE PŒNITEAT.

D Prætereà solet quæri , cùm ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi & actio transierint,nondum tamen vera habita pœnitentia,vtrùm illud peccatum vsquequo pœniteat,sit in eo? Quod non esse videtur:quia voluntas illa quæ prius fuit,non est,neque actio: quia non vult illud vel agit,quod antè voluit & egit. Sed non est ignorandum, peccatum duobus modis dici esse in aliquo,& transire, scilicet actu & reatu. Actu est in aliquo,dũ ipsum quod peccatum est,vt actio vel voluntas,in peccante est.Reatu verò,cùm pro eo , siue trãsierit, siue adsit,mens hominis polluta est & corrupta,totusque homo supplicis obligatur perpetuis . Nec vnquam est in aliquo peccatum actu , præter originale, quin sit etiam reatu : sed est reatu intelligendum , postquam transiit actu.

Responsio quæstionem determinãs.

QVIBVS MODIS DICITVR IN SCRIPTVRA REATVS,

E Reatus in scriptura multipliciter accipitur, scilicet pro culpa, pro pœna , pro obligatione pœnæ temporalis vel ęternę.Si enim mortale est,obligat nos pœnę ęternę: si veniale,obligat nos pœnę temporali. Duo enim sunt genera peccatorum,mortalium scilicet,& venialiũ . Mortale est,per quod homo mortem eternam meretur, [Crimen enim,vt ait Augustꝰ.est,quod est dignum accusatione & damnatione .] Veniale autem,quod hominem vsq; in reatũ perpetuæ mortis non grauat, veruntamen pœnam meretur,sed facilè indulgetur.

Quid sit mortale peccatũ . Quid sit veniale peccatum. Super Ioan. homil.41. Prima dist. to 8 postme diũ enarratiõis psal.79

DE MODIS PECCATORVM QVI MVLTIPLICITER ASSIGNANTVR.

F Modi autem peccatorum,varias in scriptura habent distinctiones: in qua dicitur peccatum duobus modis committi, scilicet cupiditate & timore,vt Augu. tradit super illum locum Psal.Incensa igni & suffossa. [His enim duobus modis dicit omnia peccata mortalia includi. Et incensa igni,ea dicit quæ ex cupiditate malè incendente oriuntur . Suffossa verò , quæ ex timore malè humiliante proueniunt,] quod est,quando quis cupit non cupienda,vel timet non timenda. Alibi verò dicitur peccatum fieri tribus modis,scilicet cogitatu,verbo,& opere.Vnde Hiero.super Ezech. [Tria generalia delicta sunt,quibus humanum subiacet genus. Aut enim cogitatione,aut sermone,aut opere peccamus.] His aliquando etiam additur quartus modus,scilicet consuetudinis:quod in quatriduano Lazaro significatum est. Dicitur quoq; homo peccare in Deum, in se,& in proximũ. In Deum, cùm de Deo malè sentit,vt hæreticus: vel quæ Dei sunt, vsurpare præsumit indignè, participando sacramentis: vel quando nomen Dei peierando,contemptibile facit.In proximum peccat,cùm proximum iniustè lędit.In se verò, cùm sibi & non alij nocet.

Secũda dist. Sup ca. 43.

Aug.ho.49 super Ioan. Tertia dist.

QVOMODO DIFFERANT DELICTVM ET PECCATVM.

G Variam quoque appellationem habet.Dicitur enim peccatum etiam delictũ. [Et delictum fortasse est(vt ait Aug.in quęstionibus Leuitici)declinare à bono:

Lib.3.q.20.

Peccatum est facere malũ. Aliud est enim declinare à bono, aliud est facere malum. Peccatum ergo est perpetratio mali, delictum desertio boni, quod & ipsum ostendit nomen. Quid enim aliud sonat delictum, nisi derelictum? & qui delinquit, quid derelinquit, nisi bonum? Vel delictum est, quod ignoranter fit: peccatum quod scienter committitur. Indifferenter tamen & peccatum nomine delicti, & delictum nomine peccati appellatur.]

H DE SEPTEM PRINCIPALIBVS VITIIS.

Lib. mor. 31. cap. 31.

Præterea sciendum est, septem esse vitia capitalia, vel principalia, vt Gregor. super Iob ait, scilicet inanem gloriam, Iram, Inuidiam, Accidiam vel Tristitiam, Auaritiam, Gastrimargiam, Luxuriam: quæ vt ait Ioannes Chrysо. significata sunt in septem populis, qui terram promissionis Israel promissam tenebant. De his quasi septem fontibus cunctæ animarum mortiferæ corruptelæ emanant. Et dicuntur hęc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala. Nullum enim malũ est, quod etiam non ab aliquo horum originem trahat.

DE SVPERBIA, QVAE EST RADIX OMNIS

I mali.

Lib. & cap. ijsdem. Lib. 23. mor. capit. 7. Eccle. 10. b De quatuor speciebus superbiæ.

Ex superbia tamen omnia mala oriuntur, & hæc, & alia: quia vt ait Gregorius, [Radix cuncti mali est superbia. De qua dicitur, Initiũ omnis peccati est superbia: quæ est amor propriæ excellentiæ. Cuius quatuor sunt species, vt Gregorius ait. Prima est, cùm bonum quod habet quis, sibi tribuit: Secunda, cùm credit à Deo esse datum, sed tamen pro suis meritis. Tertia cùm se iactat habere quod nõ habet: Quarta, cùm ceteris despectis singulariter vult videri. Meritò ergo radix omnis mali dicitur superbia. Huic autem videtur obuiare quod Apostolus ait, Radix omnium malorum est cupiditas: quia si radix omnium malorum est cupiditas, ergo superbiæ. Quomodo ergo superbia radix est & initiũ omnis peccati?]

Aug. super Gene. lib. 11. ca. 14. tom. 3 1. Timo. vltimo. c.

QVO SENSV VTRVNQVE RADIX DICATVR OMNIO malorum, scilicet & superbia, & cupiditas.

Sed vtrunque rectè dictum esse intelligitur, si genera peccatorum singulorũ, non singula generum vtraque locutione includi intelligantur: nullum quippe genus peccati est, quod interdum ex superbia nõ proueniat: nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando non descendat. Sunt enim nonnulli hominum, qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia fiunt cupidi. Est enim vt ait Augustinus. [homo qui non esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellẽtiorem esse: ideóque vt excellat, diuitias cupit:] tali homini ex superbia oboritur cupiditas. Et est aliquis qui non amaret excellere, nisi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Huic innascitur superbia, id est amor excellentiæ, ex cupiditate. Patet ergo quòd ex superbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquando superbia oritur, & ideo de vtraque rectè dicitur, quòd sit radix omnis mali.

Ibidem c. 15.

DE PECCATO IN SPIRITVM SANCTVM *quod dicitur etiam peccatum ad mortem.*

A DISTINCTIO XLIII.

De peccato in spiritum sanctum.

Est præterea quoddam peccati genus, ceteris grauius & abominabilius, quod dicitur peccatum in spiritum sanctum, de quo in euangelio veritas ait, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque hic, neque in futuro. Et Ioannes in epistola canonica. Est peccatum ad mortẽ, non pro eo dico vt quis oret. Qui enim peccat in patrem, remittetur ei: & qui peccat in filium, remittetur ei: qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, non remittetur

tetur ei, neque hic neq; in futuro. Sed quæritur quid sit illud peccatũ in spiritũ sanctũ, vel ad mortẽ? Quidam dicunt illud peccatum esse desperationis vel obstinationis. Obstinatio est induratæ mentis in malitia pertinacia, per quam homo fit impœnitens. Desperatio est, qua quis diffidit penitus de bonitate dei, æstimãs suam malitiam diuinæ bonitatis magnitudinem excedere: sicut Chain qui dixit, Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Vtrunque verò dicitur peccatum in spiritum sanctum, quia spiritus sanctus est amor patris & filij, & benignitas, qua se inuicem & nos diligunt: quæ tanta est, cuius finis non est. Rectè ergo in spiritum sanctum delinquere dicuntur, qui sua malitia dei bonitatem superare putant, & ideo pœnitentiam non assumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mente inhærent, vt eam nunquam relinquere proponant, & ad bonitatẽ spiritus sancti nunquam redire, patientia dei abutentes, & de misericordia dei nimis præsumentes: quibus placet malitia propter se, sicut pijs bonitas. [Illi nimia pertinacia & præsumptione peccant, autumantes deum non esse iustum. Illi desperatione, deum non bonum existimant, tollentes in hoc turbulẽtissimo iniquitatum mari portum diuinæ indulgentiæ, quo se recipiant fluctuantes. Atque ipsa desperatione addunt peccata peccatis, dicentes misericordiam nullam esse, & quòd super peccatores necessaria damnatio debetur.]

Lucæ. 12. b. 1. Ioan. 5. c. Quid sit illud peccatũ. Gen. 4. b.

Aug. ho. 13. sup Ioannẽ.

VTRVM OMNIS OBSTINATIO SIT PECCATVM IN

B spiritum sanctum.

Sed quæritur, Vtrùm omnis obstinatio mentis in malitia obdurate, omnisq; desperatio, sit peccatum in spiritum sanctum. Quidam dicunt omnem obstinationem & omnem desperationem esse peccatum in spiritum sanctum. Quod si est, aliquando illud peccatum remittitur: quia multi etiam obstinatissimi & desperatissimi conuertuntur, vt Aug. ait super illum locum psal. Conuertã in profundum maris, id est eos qui erant desperatissimi. & ibi, Mittit crystallum suam sicut buccellas, id est obstinatos facit aliorum doctores. Talium econuersо ibi etiam euidenter ostenditur, vbi ait, Qui educit vinctos in fortitudine: similiter & eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris. Secundum istos illud peccatum dicitur irremissibile, non quin aliquando remittatur, sed quia vix & rarò & difficulter dimittitur. Non enim soluitur crystallus, nisi vehementi spiritus impetu. Alij verò tradunt non quamlibet obstinationem vel desperationem, appellari peccatum in spiritum sanctum, sed illam tantùm quam comitatur impœnitentia: qui etiam impœnitentiam dicunt esse peccatum in spiritum sanctum. Sed quia Augustinus dicit impœnitentiam esse peccatum in spiritum sanctum, cùm sic obstinatus est aliquis, vt non pœniteat, discuti oportet an aliud sit obstinatio, aliud impœnitẽtia sit in eo peccatum, an idem, sed diuersis modis cõmissum. Secundum istos peccatum illud dicitur irremissibile, eo quòd nunquam dimittatur. Vnde Augu. etiam dicit, quòd hoc solum peccatum veniam mereri nõ potest. & Hieron. quòd taliter peccans, dignè pœnitere non potest. Et ideo rectè Ioannes dicit, vt non pro eo oret quis. quia qui sic peccat, orationibus ecclesiæ hic vel in futuro iuuari non potest, habens cor induratum tanquam lapis, sicut de diabolo legitur. Post hanc vitam qui valde mali sunt, meritis ecclesiæ iuuari non possunt.

Opinio quorundam. Psal. 67. Tom. 8. post mediũ enarrationis. Ibidẽ in fine enarrationis ad psal 147. Psal. 67. Aliorum sententia. Serm. de blasph. in spũm sctũm, q̃ est de verbis domini 11. et de veritate ex fal. pœnitẽ. ca. 4. Ad Bonifa. epist. 50. Sup Marcũ capite 3. 1. Ioan. 5.

QVOD ALITER ACCIPITVR PECCATVM IN SPIRITVM

C sanctum.

Est etiam alia huius peccati assignatio. Hoc enim peccatum Aug. definiens in lib. de sermone domini in monte, ait, Peccatum ad mortem est, cùm post agnitionem dei, per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam qua reconciliatus est deo, inuidiæ facibus agitatur: quod fortasse est peccare in spiritum sanctum, quod peccatum dicitur non remitti, non quia

In lib. 1. non longè à fine Tomo 4. Ibidẽ paulò inferius.

non sit ignoscendum peccanti si pœniteat: sed quia tanta est labes peccati illius,
vt deprecandi humilitatem subire non possit: etiam si peccatum suum mala con-
Matt. 27. d. scientia agnoscere & enunciare cogatur. vt Iudas cùm dixit, Peccaui: facilius des-
perans cucurrit ad laqueum, quàm humilitate veniam peteret: quod propter
magnitudinem peccati, iam ex damnatione peccati tales habere credendum
est. Ecce quædam assignatio peccati in spiritum sanctum vel ad mortem hic po-
sita est, qua illud peccatum esse traditur oppugnatio fraternitatis post agnitio-
nem, & inuidentia gratiæ post reconciliationem: quod species quædam obstina-
tionis intelligi potest. Illam tamen definitionem Augustinus in libro retract. reme-
Li. 1. ca. 19. morans, aliquid adiiciendum ibi fore, nec asserendo se dixisse aperit ita dicens,
Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi. Sed tamen addē-
dum fuit, si in hac scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniam de
quocunque pessimo in hac vita constituto, non est desperandum: nec pro illo
imprudenter oratur de quo non desperatur. His verbis insinuatur peccatum
præmissa definitione descriptum, tunc solum debere dici ad mortem vel in spi-
ritum sanctum, cùm non habet comitem pœnitentiam: nec de aliquo peccato-
re desperandum est in hac vita: & ideo pro omni esse orandum. Vnde illud
1. Ioan. 5. d. Ioan. Non pro eo dico vt quis oret: sic accipiendum videtur, vt pro aliquo
peccante ad mortem, vel in spiritum sanctum, postquam finierit hanc vitam
non oremus. Dum autem in hac vita est: nec peccatum illius iudicare, nec de
illo desperare, sed pro illo orare debemus. Vnde Augustinus de verbis domini de
Sermone 11. post medium eiusdē to. 10. impœnitentia quæ est blasphemia in spiritum sanctum sic ait, Ista impœniten-
tia vel cor impœnitens, quamdiu quisque in hac carne viuit, non potest iu-
dicari. De nullo enim desperandum est, quamdiu ad pœnitentiam patientia dei
adducit. Paganus est hodie: Iudæus infidelis est hodie: hæreticus est hodie: schis-
maticus est hodie: quid si cras amplectatur catholicam fidem, & sequatur ca-
tholicam veritatem? Quid si isti quos in quocunque genere erroris notas, & tā-
quam desperatissimos damnas antequam finiant istam vitam, agant pœniten-
2. Cor. 4. a. tiam, & inueniant veram requiem & vitam in futuro. Nolite ergo ante tem-
pus iudicare quenquam. Ex his ostenditur pro singulis peccatoribꝰ in hac vita
esse orandum: nec de aliquo esse diffidendum: quia conuerti potest dū in hac
vita est: quia non potest sciri de aliquo vtrùm peccauerit ad mortem vel in spi-
ritum sanctum, nisi cùm ab hac vita discesserit: nisi fortè alicui per spiritum san-
ctum mirabiliter reuelatū fuerit. Ex prædictis aliquatenus capi potest, quomo-
do accipiatur peccatum in spiritum sanctum, scilicet inuidentia gratiæ fraterni-
tatem impœnitenter oppugnans: quæ vtique obstinatio esse videtur: & omnis
impœnitentis obstinatio atque desperatio. Notandum verò est quòd non om-
nis qui non pœnitet impœnitens dici potest: quia impœnitentia propriè obsti-
nati est, & vt quidam volunt etiam desperati.

ALIA ASSIGNATIO PECCATI IN SPIRITVM

D sanctum.

Lib. 1 ca. 3. in fine to. 2. Matt. 12. De hoc quoque peccato in spiritum sanctum Ambro. in lib. de spiritu sancto
differens definitam assignationem tradit dicens, Cur dominus dixerit, qui blas-
phemauerit in filium hominis remittetur ei: qui autem blasphemauerit in spiri-
tum sanctum, neque hic neque in futuro remittetur ei, diligenter aduerte. Nun-
quid alia est offensio filij, alia spiritus sancti? Sicut vna dignitas, sic vna iniuria.
Sed si quis corporis specie deceptus humani remissius aliquid sentit de Christi
carne quàm dignum est, habet culpam: non est tamen exclusus à venia. Si quis
verò sancti spiritus dignitatem, maiestatem, & potestatem abneget sempiternā,
valuit exo- & putet non in spiritu dei eijci dæmonia, sed in Beelzebub, non potest ibi esse
ratio. exhortatio veniæ, vbi sacrilegij plenitudo est. Satis hic apertè explicatur quid

sit peccatum in spiritum sanctum. Quod illi Aug. descriptioni congruere vide- Matt. 12. b.
tur, qua illud peccatum dicitur esse inuidentia gratiæ oppugnans fraternitatem.
Qui enim post cognitionem veritatis sancti spiritus veritatem negat, eiusq; o-
pera dicit esse Beelzebub, potestati, bonitati & gratiæ dei inuidere non dubita-
tur. Non itaque distinctio illa verborum sic accipienda est, quasi trium persona
rum diuisæ sint offensæ: sed ibi peccatorum genera distincta sunt. Peccatū enim
in patrem id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia patri scriptura frequen
ter attribuit potentiam: Peccatum in filium, quod fit per ignorantiam, quia sa-
pientia filio attribuitur. Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmi-
tatem vel per ignorantiā, facilè veniam adipiscitur: sed non ille qui peccat in
spiritum sanctum. Cùm autem vna sit potentia, sapientia, bonitas trium: quare
patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas sæpius assignetur, superius Li. 1. dist. 34.
dictum est.

DE POTENTIA PECCANDI, AN SIT HOMINI *vel diabolo à deo.*

A DISTINCTIO XLIIII.

Vnde habeat ortu potētia peccandi. Opinio quorūdā quod sit à deo, sed falsa p simile. Ratio ad phādū quod bona voluntas nō sit hominī nisi ex deo Aug. lib. de fide ad Pet. ca. 3. ad medium cap.

POst prædicta consideratione dignum occurrit, vtrùm peccandi potentia
sit nobis à deo vel à nobis? Putant quidam potentiam rectè agendi nobis
esse à deo, potentiam verò peccandi non à deo, sed à nobis vel à diabolo
esse. sicut mala voluntas non à deo nobis est, sed à nobis & à diabolo: bona au-
tem, à deo tantùm nobis est. [Bonæ nanque voluntatis & cogitationis initium
non homini ex seipso nasci, sed diuinitus parari & tribui in eo deus euidenter
ostendit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hanc caliginē
sunt detrusi, bonam potuit vel poterit resumere voluntatem, quia si possibile
foret, vt humana natura postquam à deo auersa bonitatem perdidit volūtatis,
ex seipsa rursus eam habere potuisset, multò possibilius hoc natura haberet an-
gelica: quę quāto minus grauatur terreni corporis pondere, tāto magis hac esset
prædita facultate.] Non ergo homo vel angelus à se voluntatē bonā habere po
test, sed malam. Similiter & de potentia inquiunt, per similitudinem voluntatis
de potentia boni vel mali differentes, quòd illa sit à deo, non ista.

AVTORITATIBVS ASTRVIT POTENTIAM PECCANDI

B esse à deo.

Aug. lib. de natura boni ca. 32. To. 9. Rom 13. a. Ioan. 19. b. Sup psa. 32. Tom. 8. cōci one. 2. enarrationis ad psal. 32. Iob. 1. c. Prouer. 8. ai Iob. 34. c. Osee 13. d. n. de Gene. ad lit. ca. 3. li. 26. capite 24.

Sed pluribus sanctorum testimonijs indubitanter monstratur quòd pote-
stas mali à deo est, à quo est omnis potestas. Ait enim Apostolus, Non est pote
stas nisi à deo. Quod non de potestate boni tantùm, sed & mali intelligi opor-
tet. Cùm Pilato etiam veritas dicat, Non haberes in me potestatem, nisi datum
esset tibi desuper. Malitia nempe hominum (vt ait Aug.) [cupiditatem noce
di per se habet: potestatem autem si ille non dat, non habet: Ideoque diabolus
antequam aliquid tolleret Iob, dicebat domino, Mitte manum tuam, id est da
potestatem. quia etiam nocentium potestas non est nisi à deo: sicut sapientia
ait, Per me reges regnant & tyranni per me terram tenent. Vnde Iob de domi-
no ait, Qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. Et de populo Is-
raël dicit deus, Dedi eis regem in ira mea.] [Nocendi enim voluntas potest esse
ab homine, potestas autem non est nisi à deo, & hoc abdita aptaque iustitia,] nā
per potestatem diabolo datam iustos deus facit suos. De hoc etiam Gregorius
in moralibus ait, Tumoris elatio non potestatis ordo in crimine est. Po-
tentiam deus tribuit, elationem verò potentiæ malitia nostræ mentis inue-
nit. Tollamus ergo quod de nostro est: quia non potentia iusta, sed ac-
tio praua damnatur. His autoritatibus alijsque pluribus euidenter ostendi-

tur,quòd non est potestas boni vel mali cuicunque,nisi à deo æquo , etsi te lateat æquitas.

CAN ALIQVANDO RESISTENDVM SIT POTESTATI.

Rom.13.d. Hic oritur quæstio,non transilienda silentio.Dictum est suprà , quòd potestas peccandi vel nocendi non est homini vel diabolo,nisi à deo. Apostolus aũt dicit,quòd qui potestati resistit,dei ordinatiõi resistit.Cùm ergo diaboli sit potestas mali dei ordinatione,eius potestati non esse resistendum videtur.Sed sciẽdum est Apostolum ibi loqui de seculari potestate,scilicet rege,& principe,& huiusmodi:quibus non est resistendum in his quæ iubet deus eis exhiberi,scilicet in tributis.& huiusmodi.Si verò princeps aliquis , vel diabolus aliquid iusserit vel suaserit contra deum,tunc resistendum est.Vnde Augustinus determinans quando resistendum sit potestati,ait,[Si aliquid iubeat potestas , quod non debeas facere,hic sanè contemne potestatem,timendo maiorem potestatem.Ipsos humanarum rerum gradus aduerte.Si quid iusserit Procurator, nunquid faciẽdum est,si contra Proconsulem iubeat?Rursus si quid ipse Proconsul iubeat,& aliud Imperator,nunquid dubitatur illo contempto illi esse seruiendum?Ergo si aliud Imperator,aliud iubeat Deus,contempto illo, obtemperandum est deo.]Potestati ergo diaboli vel hominis tunc resistamus, cùm aliquid contra deum suggesserit:in quo dei ordinationi non resistimus , sed obtemperamus. Sic enim deus præcepit,vt in malis nulli potestati obediamus. Iam nunc his intelligendis atque pertractandis,quæ ad verbi incarnati mysteriũ pertinent,integra mentis consideratione intendamus:vt de ineffabilibus vel modicum aliquid fari,deo reuelante, valeamus.

Matth.23,et 22.

Quòd aliquando resistendum est potestati. Serm.6.de verbis domini. Act.5.

FINIS LIBRI SECVNDI.

VOLVMINIS HVIVS COMPENDIOSA *perstrictio.*

HIc enim rationis ordo postulat, vt qui in primo libro de inexplicabili mysterio summæ trinitatis irrefragabili sanctorum attestatione aliquid diximus,ac deinde in 2.lib.conditionis rerum ordinem , hominisq; lapsum sub certis autoritatis regulis insinuauimus: de eius reparatione per gratiam mediatoris dei & hominum præstita, atque humanæ redemptionis sacramentis,quibus contritiones hominis alligantur,ac vulnera peccatorũ curantur: consequenter in 3.& 4.lib.disseramus,vt Samaritanus ad vulneratum,medicus ad infirmum,gratia ad mysterium accedat.

RVBRICÆ SECVNDI LIBRI SENTENTIARVM.

QVAE ad mysterium diuinę vnitatis atque trinitatis, licet ex parte, cognoscẽdum pertinere noscuntur, quantum valuimus, diligenter executi sumus. Nunc ad considerationem creaturarum transeamus.

DISTINCTIO I.

Quòd vnum est principium rerum & non plura 141. A
Quid sit creare,quid facere 142.B
Secundum quam rationem dicuntur de Deo huiusmodi verba agere,facere ibidem B.C.D
Quare rationalis creatura facta sit.i. homo,vel angelus 142.143. E.F.G.H
Quomõ dicitur homo factus propter reparationem angelici casus 143.I
Quare ita homo sit institutus, vt vnita sit anima corpori 143.144.K.L

DISTINCT. II.

De angelis quando facti sunt 144.A.B
Quòd nihil factum est ante cœlum & terram 145.C
Quòd simul cum tẽpore & cum mundo cœperit spiritualis creatura & corporalis ibidem D.E
Vbi angeli mox creati fuerint ibid.F
Quòd simul creata est visibilium materia,& inuisibilium natura, & vtrq; informis 146.G
Quomodo dixit Lucifer, ascendam in cœlum ibid.H

DISTINCT. III.

Quales facti fuerint angeli ibid.A
An oẽs angeli fuerint æquales in essentia,sapiẽtia,& libertate arbitrij ibid.B
Quæ communia & æqualia habuerunt angeli 117.c
An boni vel mali creati sint, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum 147.148.D.E.F.G.H
De triplici sapientia angelorum ante casum vel confirmationem 149.I
An aliquam habuerunt Dei dilectionẽ vel sui ante casum. ibid.K

DISTINCT. IIII.

An perfecti & beati creati sint, an miseri & imperfecti 150.151. A.B.C.D
Quòd tribus modis dicitur perfectum 120.E.F

DISTINCT. V.

De confirmatione & conuersione stantium, & auersione , & lapsu cadentium 151.A
De libero arbitrio breuiter tangitur ibidem B.
An aliquid datum fuerit stantibus quo conuerterentur 151.152. B.C
Qua gratia indigebant angeli, & qua non ibid.D
An lapsis sit imputãda auersio ib E.F
Vtrùm beatitudinem quam acceperũt in confirmatione stantes meruerunt per aliquam tunc appositam gratiam 152.G

DISTINCT. VI.

Quòd de maioribus & minoribus quidam ceciderunt,inter quos vnus fuit celsior,scilicet, Lucifer 153.A
Vnde,& quomodo deiecti sunt ibid.B
Quare non est eis concessum habitare in cœlo vel in terra ibid. C
De prælationibus dæmonum ibid.D
An omnes dæmones sint in hoc aẽre caliginoso,vel aliq in inferno 154.E.F
De potestate Luciferi ibid.G
An dæmones semel victi à sctis vltrà accedant ad ipsos, vel ad alios ibid.H

DISTINCT. VII.

Vtrùm boni angeli peccare,vel mali rectè viuere possint 154.A
Quòd cùm vtrique habeant liberum arbitrium, non tamen ad vtrumque flecti possunt 155.B
Quòd boni post consummationem liberius habent liberum arbitrium, quàm antè ibid. C
An possunt ex natura peccare sicut ante ibid.D
Quibus modis angeli mali noscant veritatẽ temporalium rerum 156.E

Quod

Quòd magicę artes virtute & scięcia diaboli valeant, quæ est eis à Deo ib.F
Quòd malis angelis nõ seruit ad meritum materia visibiliũ rerũ ibid. G
Quòd non sunt creatores, licet per eos magi ranas & alia fecerunt, sicut nec boni: etsi per eorum mysterium fiunt creaturæ. ibid.H
Quod solus Deus sic operatur creationem rerum, sicut iustificationem mentis 157. I. K
Quòd angeli mali multa possunt per naturæ vigorẽ, quæ nõ possunt propter Dei prohibitionem ibid. L

DIST. VIII.

Vtrùm omnes angeli corporei sint 158.A
De formis in quibus apparuit Deus, & de illis in quibus angeli apparent ibid. B
Quòd Deus in specie qua Deus est, nũquã apparuit mortalibus 159. C.D
Quomodo dicuntur dæmones intrare in homines 160.E

DIST. IX.

De ordinum distinctione ibid. A
Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio cuiuscunque nominis Ibid.B
Quod nomina illa sumpta sunt à donis gratiæ non propter se, sed propter nos eis data 161. C. D
Vtrùm hi ordines ab initio creationis distincti fuerint ibid.E
Vtrùm õmnes angeli eiusdem ordinis, sint æquales 162.F
Quomodo dicat scriptura, decimum ordinem compleri debere de hominibus 130.G
Vtrùm homines assumantur iuxta numerum stantium vel lapsorum 162. 163. H. I

DISTINCT. X.

An omnes cœlestes spiritus mittantur 163. A.B.C
An Michael, Gabriel, Raphael sint nomina ordinum & spirituum 163. 164. D. E. F

DISTINCT. XI.

Quod singulæ animæ habent angelum bonum ad custodiam, malum vero ad exercitium 164.165.A.B.C
Vtrùm angeli proficiant in merito, & præmio vsque ad iudicium 165 166.D.E.F.G.H

DISTINCT. XII.

De distinctione operũ sex dierũ 166.A
Quod alij senserunt omnia simul facta in materia & forma: alij per interualla temporum 167.B
Quomodo per interualla temporũ res corporales conditæ sint ibid.C
Quo sensu tenebræ dicantur esse aliquid, & quo dicantur non esse aliquid ibid. D
Quare illa materia confusa sit dicta informis, & vbi ad esse prodiit, & quantum in altum ascenderit 168.E F.G
De quatuor modis diuinæ operationis ibid. H

DISTINCT. XIII.

De primo distinctionis opere 169. A
De luce facta primo die, si spiritualis an corporalis fuerit ibid.B.C
Quibus modis accipitur dies ibid D
De naturali ordine comparationis dierum, & de illo qui pro mysterio introductus est 170.E.F.G
De intelligentia horum verborum, Dixit Deus 171. H.I.K

DISTINCT. XIIII.

De opere secundæ diei, qua factum est firmamentum 171 172.A.B
Quod cœlum tunc factum debet intelligi ibidem.
De qua materia factum sit ibidem.
Quomodo aquæ possunt esse super cœlum, & quales sint ibid.
De figura firmamenti 172. C
Quare tacuit scriptura de benedictione operis huius diei ibid. D
De opere tertiæ diei quãdo aquæ congregatæ sunt in vnum locum, cùm multa sint maria & flumina ibid.E
De opere quartæ diei, qua facta sunt luminaria 173 F
Quomodo accipiendum sit illud, sint in signa & tempora ibid.G

DISTINCT. XV.

De opere quintæ diei, qua facta sunt natatilia, volatilia 173.A
De opere sextæ diei, qua creata sunt animalia, & reptilia terræ ibid. B

De

De venenosis & noxiis animalibus 174. C
Vtrùm minima animalia tũc creata fuerunt ibi.D
Quare post omnia factus est homo ibid.E
De sententia illorum qui simul omnia facta esse contendunt ibi.
Quomodo intelligenda sit requies dei 175.F
Quomodo accipiendum sit quod dicitur deus cõplesse opus suum septima die, cùm tunc quieuerit ibid.G
Quomodo omnia facta à deo dicantur valde bona ibid.H
De sanctificatione septimæ diei 176.I

DISTINCT. XVI.

De hominis creatione ibid.A
Qualis factus sit homo ibid.B
De imagine & similitudine ad quam factus est homo 176.177.C.D
Quare homo dicitur imago, & ad imaginem, filius verò non ad imaginem 177.E

DISTINCT. XVII.

De creatione animæ an de aliquo facta sit ibid.A
De inspiratiõe & iusufflatione dei quãdo facta fuerit anima, an in corpore vel extra. 178.B.C
In qua ætate factus est homo ibid.D
Quare homo extra paradisum creatus, in paradisum sit positus 179.E
Quibus modis paradisus accipiatur ibid.F
De ligno vitæ ibid.
De ligno scientiæ boni & mali ibid.

DISTINCT XVIII.

De formatione mulieris 180.A.B
Quare de latere viri, & non de alia parte corporis formata sit. ibi.C
Quare dormienti viro, & non vigilãti subtracta sit costa ibi.D
Quod de costa multiplicata in se sine additamento extrinseco facta fuerit ibid.E
De causis superioribus & inferioribus ibid.
De causis quæ in deo sunt simul & in creaturis, & de his quæ in deo tantũ sunt 181.F,G
De anima mulieris quæ non est ex anima viri, quia animæ non sunt ex tradvce 182.H

DISTINCT. XIX.

De statu hominis ante peccatum, qualis fuit secundum corpus, & qualis post peccatum ibid.A
Quomodo dicitur homo factus in animam viuentem ibid.A
Corpus hominis ante peccatum mortale & immortale erat: post peccatum mortuum ibi.A
Vtrum immortalitas quam tũc habuit, fuerit de conditione naturæ, an ex gratiæ beneficio 183.B.
Si posset homo viuere semper vtens alijs lignis, & non de ligno vitæ, deo nõ mãdãte, vt de illo ederet, ibi.B.C
De immortalitate corporis 183. 184. D.E.F

DISTINCT. XX.

De modo procreationis filiorum, si nõ peccassent primi homines 184.A
Quare in paradiso nõ coierunt 145.B
De modo translationis in melius, si nõ peccassent ibid.C
Vtrũ in perfectione staturæ, & vsu mẽbrorũ procrearentur filij ibid.D
Vtrum etiam in sensu paruuli nascerentur 186.187.E.F.G.H.I
De duobus bonis, altero hic dato, altero promisso 187.K

DISTINCT. XXI.

De inuidia diaboli, qua ad tentandum accessit 187.A
De forma in qua venit ibid.B
De calliditate serpentis ibid.B
Vtrum elegerit serpentem, vt per eum tentaret diabolus ibi.B
De modo tentationis 188.C.D
De duplici specie tentationis 189.E
Quare peccatum hominis, & non angeli remediabile sit ibid.F
Quod non soli viro præceptum fuit datum ibid.G

DISTINCT. XXII.

De origine illius peccati 190.A.B
De mulieris elatione ibid C
De viri elatione ibid.D
Quis magis deliquerit vir aut mulier. 191.192.E.F.G.H.

De ignorantia excusabili vel inexcusabili 192.193.I.K.L
An voluntas præcesserit illud peccatũ 193.M
DISTINCT. XXIII.
Quare deus permisit hominem tentari quem sciebat casurum ibi.A
Qualis fuerit secũdum animam homo ante peccatum 194.B
De triplici sciẽtia hominis ante lapsum ibi.C.D.E
Vtrum homo prȩscius fuerit eorũ quȩ sibi futura erant ibid.F
DISTINCT. XXIIII.
De gratia hominis & potentia ante casum 195.A.B.C
De adiutorio homini in creatione dato quo stare poterat 196.D
De libero arbitrio ibi.E
De sensualitate ibi.F
De ratione & partibus eius ibi.F
De simili ordine peccandi in nobis & in primis parentibus ibi.G
Quod in nobis est vir & mulier & serpens ibi.G
De spirituali coniugio viri & mulieris in nobis ibi.G
Qualiter per ista tria in nobis consummetur tentatio 197.H
Quando mulier manducat sola cibũ vetitum ibid.H
Quando etiam vir manducat ibi.
Quando sit veniale vel mortale peccatum 198.I
Quibus modis accipitur sensualitas in scriptura 199.K.L
DISTINCT. XXV.
Definitio liberi arbitrij secundum philosophos 199.200.A.B.C
Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium 200.D
Quòd angeli & sancti liberum habent arbitrium ibi.E
Quòd liberius erit liberum arbitrium, quando peccare non poterunt, ibid.E
De differentia libertatis liberi arbitrij secundum diuersa tempora, ibi.F
De quatuor statibus liberi arbitrij, 201.G.
De corruptione liberi arbitrij per peccatum ibid.H
De tribus modis libertatis liberi arbitrij, à necessitate, à peccato, à miseria 201.202.I.K.L.M.
De libertate quȩ ex gratia, & quæ ex natura 202.203.N.O.P.Q.
DISTINCT. XXVI.
De gratia operãte & cooperãte 203.A
Quid sit voluntas 204.B.C
Quæ sit gratia voluntatem bonam prȩueniens 205.D
Quòd bona voluntas quæ prævenitur gratia, quædam dei bona prævenit 205.206 E.F.G
Quòd cogitatio boni præcedit fidem 206.H
Quòd intellectus & cogitationem boni & dilectionem prævenit ibi.H
An per liberum arbitrium bonum operatur homo sine gratia ibi.H
Vtrum vna & eadem gratia sit, quæ dicitur operans & cooperans 207.I
Quomodo gratia meretur augeri ib.K
De tribus generibus bonorum ibi.K
In quibus bonis sit liberum arbitrium ibi.L
DISTINCT. XXVII.
De virtute quid sit, & quid actus eius 208.A. B
De gratia quæ liberat voluntatẽ, si virtus est vel non ibi.C
Quomodo ex gratia incipiunt bona merita: & de qua gratia hoc intelligatur 209.D
Quòd bona voluntas gratiæ principaliter est ibi.E
Qua ratione dicitur fides mereri iustificationem ibi.F
De munerib⁹ virtutũ & de gratia, quȩ nõ est, sed facit meritũ 209.210.G.H
Quòd idẽ est vsus virtutis & liberi arbitrij: sed virtutis principaliter 210.I
Quidam putant virtutes bonos vsus esse liberi arbitrij. i. actus mentis ibid. K.L.
DISTINCT. XXVIII.
De hæresi Pelagiana 211.A
Quomodo Pelagiani dictis Augustini vtuntur in testimonium sui erroris 211.212.B.C.

Quomo-

Quomodo Augustinus verba illa determinet in retractationib⁹ 212.B.C
De Hæresi Iouiniani & Manichæi, quas collidit Hieronymus 213.H
DIST. XXIX.
Vtrùm homo ante peccatũ eguerit gratia operante & cooperante ibid.A
Si homo ante lapsum virtutes habuerit ibid.B
De eiectione hominis de Paradiso 214 C.
Quomodo intelligendum sit illud: Ne sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum ibid. D
De flammeo gladio ante Paradisum posito ibid. E
An ante peccatum homo comederit de ligno vitæ ibid.F.G
DISTINCT. XXX.
Quòd per Adam peccatum & pœna transit in posteros 215.A
Vtrùm illud peccatum quod transiit, fuerit originale vel actuale ibid.B
Quidam putant fuisse actuale. ibid.B
Quomodo assignant, illud intrasse in mundum ibid. C
Quòd originale peccatum verum fuit quod transit in posteros ibid.D
Quid sit originale peccatum 216. E
Quòd originale peccatum est culpa, ibidem F.
Quòd origina'e peccatum dicitur fomes peccati, id est, concupiscentia ibidem G.
Quid nomine concupiscentiæ intelligitur, quæ fomes est peccati 217.H
Quòd per Adam originale peccatum intrauit in oẽs, in cõcupiscẽtia ib.H
An sit originale peccatum in quo omnes peccauerunt ibid.I
Ex quo sensu dictum est, Per inobedientiam vnius multi sunt constituti peccatores ibid.K
Quòd originale peccatum in Adam fuit, & in nobis est ibid. L
Quomodo omnes dicuntur in Adam fuisse, quando peccauit, & ex eo descendisse 218. M.N
Quòd nihil extrinsecum conuertatur in humanam substantiam, quæ est ex Adam ibid. O
DIST. XXXI.
Quomodo originale peccatum à patribus transeat in filios: an secundum animam: an secundum carnem, 219. A.
Quòd per carnem introducitur peccatum, & quomodo ostendit ibid.B
Carnis corruptionis causam ostendit, ex qua peccatum fit in anima ibidem C.
Quare dicitur peccatum esse in carne ibidem D.
Vtrùm causa originalis peccati, quæ est in carne, sit culpa, vel pœna 220. E.F.G.
Quare dicitur originale peccatum 220. 221. H. I.
DISTINCT. XXXII.
Quomodo originale peccatum dimittitur in baptismo 221. A.B
Vtrùm fœditas quam ex libidine trahit, in baptismo diluatur 222. C
Vtrùm illius concupiscentiæ Deus sit autor 223. D
Quare illi peccatum imputetur animæ ibid. E
Vtrùm illud peccatum sit necessarium vel voluntarium ibid.F
Quare Deus iungit animam corpori, sciens eam demaculari ibid. G
An anima sit talis, qualis à Deo creatur ibid.H
An animę ex creatione sint in donis naturalibus æquales 224.I
DISTINCT. XXXIII.
An peccata omnium præcedentium patrum paruuli originaliter trahant vt peccatum Adæ 224.A.B.C
Quomodo in illo primo vno peccato plura reperiuntur 225.D.E
An peccatum Adæ sit grauius cæteris 226.F.G
An illud peccatum sit primis parentibus dimissum ibid.H
Quomodo peccata parentum visitentur in filios, & non visitentur 227. 228.I.K.L.M.N.
DISTINCT. XXXIIII.
De peccato actuali 228.A
Quæ fuerit causa secundaria primi peccati ibid.B

Quæ fuerit ſecundaria cauſa malorum ibidem C.
Quod non niſi in bona re fit malum 229.D.E.
Quod in his fallit dialecticorum regula de contrariis 229.230. F.G.H

DISTINCT. XXXV.

Quid ſit peccatum 230. 231. A.B.C
Vtrùm malum actus inquantum peccatum eſt ſit corruptio vel priuatio boni 231.232. D.E.F.G.H.I.K
Quomodo peccatum poſsit corrumpere bonum, cùm nihil ſit 233.L.M
Qualiter ſe homo elongat à Deo ib.N
An pœna ſit priuatio boni ibid. O

DISTINCT. XXXVI.

Quod quædam ſimul ſunt peccata, & pœna peccati: quædã peccata, & cauſa peccati. Alia verò peccata, & cauſa, & pœna peccati 134.A
An peccatum ſit cauſa peccati inquantum peccatum eſt ibid.B
Quod non omne peccatum eſt pœna peccati 235.C
Vtrùm peccata aliqua eſſentialiter ſint ſine peccato ibid.D.E
Quod cùm peccatum ſit pœna peccati, peccatum eſt ab homine: pœna à Deo ibid.F
De quibuſdam quæ indubitanter ſunt peccata, & pœnæ, & inquantum eas patimur peccata non ſunt 236. G.H.I.K.

DISTINCT. XXXVII.

Quod aliqui putant malos actus nullo modo eſſe à Deo 237.238. A.B.C
Ex quo ſenſu dictum ſit, Deus non eſt mali autor 238.239.D.E

DISTINCT. XXXVIII.

De voluntate & eius fine 239.A
Quid ſit bonus finis, ſcilicet, charitas ibidem B.
Quod omnes bonæ voluntates vnum finem habent, & tamẽ quædam diuerſos fines ſortiuntur 240.C.D.E
De differentia voluntatis, & intentionis, & finis 241.F.G

DISTINCT. XXXIX.

Quare voluntas dicitur peccatum, cùm ſit de naturalibus, quorum nullum aliud peccatum eſt 242.A
Quare actus voluntatis ſit peccatum, ſi aliarum potentiarum non ſunt peccata ibid.B
Ex quo ſenſu dicitur naturaliter omnis homo velle bonum 243.C

DISTINCT. XL.

An ex fine omnes actus penſari debeant 243.A
Ex quo affectu vel fine omnes ſint boni vel mali 244.245.B.C.D

DISTINCT. XLI.

An omnis intentio & actio infidelium ſit mala 246.A.B
Quibus modis dicatur bonum ibid.C
Quomodo intelligitur illud: peccatum adeò eſt voluntarium, vt nullo modo ſit, peccatum ſit, non ſit voluntarium 247.D
Et illud nuſquam niſi in voluntate peccatum eſt ibid.E
Et item, non niſi in voluntate peccatur 248.F
Quod mala voluntas eſt voluntarium peccatum ibid.

DISTINCT. XLII.

An voluntas & actio mala in eodem, & circa idem ſint vnum peccatum, vel plura 248.A.B.C
Si peccatum ab aliquo commiſſum in eo ſit vſque quo pœniteat 249.D
Quibus modis accipiatur reatus ib.E
De modis peccatorum ibid.F
Quomodo differant delictum & peccatum ibid.G
De ſeptem principalibus vitiis ibid.H
De ſuperbia ibid.I
Quomodo ſuperbia dicatur radix omnium malorum, & cupiditas: cùm ſuperbia non ſit cupiditas 250.K

DISTINCT. XLIII.

De peccato in ſpiritum ſanctum 250.A
Vtrùm omnis obſtinatio ſit peccatum in ſpiritum ſanctum 251.B
Qualiter accipiatur peccatum in ſpiritum ſanctum ibid.C.D

DISTINCT. XLIIII.

De potentia peccandi, an ſit homini vel diabolo à Deo 253.A.B
An aliquando reſiſtendum ſit poteſtati 254.C

FINIS.

INDEX GENERALIS IN LIBRVM II.

A.

ACTVALE peccatum quid ſit. distinct. 35.a
Actus qualeſcunque vtrùm, inquantum ſunt, boni ſunt, & à Deo ſunt. distinct.35.b.per totum.
Actus malus, inquantum peccatum eſt, an ſit priuatio boni. diſt.32.k
Actus mali, vtrùm ex Deo ſint, diſtin. 27. per totum.
Actus voluntatis quare eſt peccatũ, & non aliarum potentiarum, diſt 39.b
Actus mali, vtrùm ſunt ex Deo, diſtin. 37. per totum.
Actus voluntatis, intelligẽtiæ, & memoriæ, quomodo differunt, diſtin.39.b
Actus qui ſimpliciter boni ſunt, & qui mali, diſtinct.40.a
Actus ſunt in triplici differentia, diſtinct.40.b.c
Actus hominis inducuntur ſecundum intentionem & cauſam, diſtin.40.c
Actus hominis ſine fide ſunt mali, diſtinct.21.a
Actus & voluntas mala in eodem homine, an ſit vnum peccatum, vel plura, diſt.42.a
Adæ ſtatus ante peccatum qualis fuerit, diſt.19.a
Adam & Eua vtrùm coierunt in Paradiſo, diſt.20. per totum.
Adam vtrùm ſine alimonia in Paradiſo viuere potuit, diſt.20.g
Adam tribus modis eſt tentatus, diſtin. 23. per totum.
Adam in quo deceptus eſt, in quo nõ, diſtinct.22.e
Adam vtrùm magis vel minus peccauit, quàm Eua, diſtinct.22.e.f
Adam habuit triplicem ſcientiam ante peccatum, diſtinct.25.c
Adam vtrùm præſciuit ſuum caſum, diſtinct.23.f
Adam quam gratiam habuerit ante peccatum, diſtinct 24.a
Adam vtrùm ante lapſum virtutes habuerit. diſtinct. 26.b
Adam & Eua de ligno vitæ comedentes, quare non ſunt facti immortales, diſtinct. 26.g
Adæ peccatum quomodo tranſiuit in omnes homines, diſtinct.30.a
Adæ peccatum an fuerit originale, an actuale, diſtinct.30.b
Adæ peccatum actuale an grauius fuit peccatis aliorum hominum, diſtinct. 33.f
Adam & Eua vtrùm meruerunt pœnitentiam, diſtinct.33.b
Adæ & Euæ peccati quæ fuit cauſa principalis, diſtinct.34.per totum.
Angeli quare creati ſunt, diſtin.1.d.e
Angeli quando, & vbi creati ſunt, diſtinct.2.per totum.
Angelis quatuor data ſunt in initio ſuę conditionis, diſtinct.3.a
Angeli an ſunt æquales in ſapientia, in eſſentia, & in libertate arbitrij, diſtinct.3.b
Angeli vtrùm habeant aliqua communia, diſtinct.3.c
Angeli an boni vel mali creati fuerunt, diſtinct.3.d
Angeli an ſtatim ceciderunt poſt creationem, diſtinct.3.d.e.f
Angeli triplicem cognitionem habuerunt ante caſum, diſtinct.3.i
Angeli an aliquam habebunt dilectionem ſui inuicem ante caſum. diſt.3.k
Angeli an beati, & perfecti, an miſeri creati fuerunt, diſtinct.4.a
Angeli mali vtrùm ſuum caſum præſciuerunt, & boni ſuam beatitudinem, diſtinct. 4.a.b
Angeli poſt creationem quidam Deo adhæſerunt, & quidam à Deo receſſerunt, diſtinct.5.a
Angeli vtrùm ante lapſum habebant liberum arbitrium, diſtinct.5.b

Angelis bonis qualis gratia fuit data in conuersione, distinct.4.c
Angeli an de omni gradu ceciderunt, distinct. 6.a
Angeli vnde, & quo ceciderunt, distinct.6.b
Angeli mali vtrùm habeant prælationes inter se, distinct.9.d
Angeli boni quare nõ possunt peccare, & mali bonũ velle, cùm vtriq; liberũ habeant arbitrium, distinct.7.a.b
Angeli mali quomodo possunt aliquid facere, & quomodo non, dist.7.l
Angeli an habeant corpora eis naturaliter vnita, & quomodo hominibus appareant, distinct.8.a.& per totum.
Angelorum ordines, qui, & quot sunt, & vnde ordinum nomina assumpta sunt, & quomodo distinguuntur, distinct.9.per totum.
Angeli eiusdem ordinis, an sunt æquales, distinct.9.f
Angelus etsi non peccasset, vtique tamen homo saluaretur, dist.9.g
Angeli an omnes ad annunciandum mittantur, dist.10.a
Angelum bonum habet quilibet homo ad custodiam, & malum ad exercitandum, dist.11.a
Angeli vtrùm singuli hominibus singulis deputati sunt, an vnus pluribus, dist.2. & 11.b
Angeli an proficiant in merito vel in præmio vsq; ad diem iudicij, dist.11.d
Anima quare sit coniuncta corpori, distinct.1. k
Animalia venenosa vtrùm sint facta ad puniendum hominem, dist.15.c
Animalia minuta vtrùm in primis conditionibus creata sunt, dist.15.d
Anima de quo, quando, & quomodo creata sit, dist.17.a
Anima quare creatur, cùm in peccato concipitur, dist.32.g
Anima an talis sit ante baptismũ, qualis à Deo creata est, dist.32.h
Animæ vtrùm ex creatione sint æquales, & quomodo vna nobilior est alia, distinct.32.i
Aptitudinem moriendi an habuit homo in statu innocentiæ, dist.19.c
Aquæ quãdo factæ sunt, & quomodo in vnum locũ sunt cõgregatæ, dist.14.e
Aquæ an sunt super cœlum, & quales sunt, dist.14.a
Aqua quare admiscetur vino in calice, distinct.11.g
Artes magicæ qua virtute fiunt, dist.7.f
Autor malorũ nõ est Deus, dist.37. c.d
Auxilium vel potentiam quam habuit homo à Deo ante casum, dist24.a

B.

Baptismvs vtrùm peccatum originale deleat, dist.32.a
Baptismus an purgat carnem sicut purgat animam, dist.32.c
Bonitas Dei est causa prima omnium creaturarum, dist.1.c.d
Bona voluntas comitatur gratiam, distinct.26.c
Bonorum tria sunt genera, dist.26.k
Bonum & malum quomodo sunt in eodem, dist.22.e.f
Bonum inquantum bonum est, à Deo procedit, dist.37.per totum.
Bonum capitur multipliciter, dist.41.c.

C.

Capitalia vitia quot sunt, distinct.42.b
Caro quomodo polluitur in coitu, distinct.31.b.c
Caro vtrùm in baptismo purgatur à fœditate quam ex libidine coitus contraxit, dist,32.c
Casum suum vtrùm præsciuerunt mali angeli, dist.4.a.b
Casum suum vtrùm præsciuit homo, distinct. 22. f
Causa prima omnium rerum est bonitas Dei, dist.1.c.d
Causæ primordiales omnium rerum sunt in Deo ab æterno, dist.17.f
Causæ primordiales quomodo etiam sunt in creaturis, dist. 18.g
Causa inter Deum hominem & diabolum, dist.20 b
Causa originalis peccati quæ sit, distinct. 31.c

Causa originalis peccati vtrum sit culpa vel pœna, dist.31.e
Causa prima primi peccati quæ fuit, distinct.34.b
Cœlum quomodo & quando creauit Deus, dist.1.c.& dist.2.a
Cibus quomodo cõuertitur in humanam substantiam, dist.30. n.o
Cooperans & operans gratia quæ sit, dist.26.a.b
Conceptio & natiuitas quando dicuntur, dist.31.i
Cogitatio boni præuenit fidem, distin. 26.g
Cogitatio boni nõ sufficit ad salutem, distinct.26.b
Coitum an fecerunt Adam & Eua in paradiso, dist. 20.a.b
Contraria quomõ sunt in eodem, dist. 34.f
Creator omnium rerum vn⁹ solus de⁹ est, dist.1.a
Creare & facere quomodo differunt, distinct.1.a
Creare agere & facere quomodo dicũtur de Deo, & quomodo de creaturis, dist 1.b
Creata an fuerit simul corporalis & spiritualis creatura, & visibilis & inuisibilis materia, distinct.2.c.d.f
Creare quare de⁹ voluit malos, di. 23.b
Crimen quid sit, dist.42.e

D

Damnatorvm paruulorum ante baptismum quæ sit pœna, distinct. 33.e
Decimus ordo quomodo dicitur impleri ex hominibus, cùm nõ sint nisi nouem ordines, dist.9.f.g
Delictum & peccatum quomodo differunt, dist.42.g
Desperatio quid sit & quomodo fit, distinct.43.per totum
Deus vtrum sit autor malorum, dist. 37.per totum
Deus vtrum habeat liberum arbitriũ, distinct.25. c
Diabolus an præsciuit suũ casum post creationem, dist.4.a
Diabolus vnde & quo deiectus est dist. 6.a.b
Diabolo quare non est concessum habitare in cœlo vel in terra, distin.6.c
Diaboli an habeant prælationes inter se, dist.6. d
Diaboli an omnes sunt in aëre caligino so, an aliqui in inferno, dist.6.e
Diabolus cùm semel victus fuerit à viris sanctis, an vltrà accedat ad eos vel ad alios, dist.6.b
Diaboli vtrum habeant liberum arbitrium, dist.7.a.b.c
Diaboli triplici acumine scientiæ vigẽt, dist.7.e
Diabolus multa potest per naturæ vigorem, sed virtute Dei prohibetur, distinct.7.l
Diaboli an intrent corpora hominum substantialiter, dist.8.e
Diabolus inuidia accesit ad tentandũ hominem, dist 21.a
Diabolus quare prius tentauit fœminã, & quare in aliena forma, dist.21.a.b
Diabolus quomodo & quibus tentauit primum hominem, dist.21.c
Diaboli peccatũ quare nõ est remediabile, dist.21.f
Diabolicæ potestati an sit resistẽdum, cùm illa sit sibi à Deo, dist.44.c
Dialecticorum regula quando fallit de contrarijs, dist.34.f
Die prima quid Deus creauit, dist. 13. a
Dies diuersis modis accipitur in scriptura dist 13.d
Die tertia, quarta, quinta, & sexta, quid operatus est Deus, dist. 14. per totũ, & dist.15.a.b
Die septimo quomodo dicitur de⁹ requieuisse, dist.15.f
Dilectionem an habebant angeli ante casum, dist.3.i
Dona gratiæ an sint æqualiter in angelis, dist.9. c.d
Dormiente Adam quare Eua formata sit, dist.18.d

E

Euam quare de latere Adę facta est, dist, 18. c

Euam quare prius accesit diabolus, dist.21.a
Eua quare non horruit serpẽtem, dist. 21.b
Eua quomodo locuta est cum serpente ibid.c
Eua an plus peccauit. dist.22.e

F

FACERE & creare quomõ differunt, dist.1.a
Facere,creare,agere, quomodo de deo dicuntur, & quomodo de creaturis, dist.1.b
Facere quomodo dicuntur aliqui nigromantici, dist.7.f
Facere quomodo possunt aliqui dæmones,dist.7.l
Famẽ an habuissent primi parentes si non peccassent,dist.20.g
Fœditas quę ex libidine contrahitur vtrũ in baptismo diluatur,dist.32.c
Fide non habita omnis actio est mala, dist.41.per totum.
Filij quales nascerentur si Adam non peccasset,dist.20. per totum
Filij qualiter puniuntur propter peccata parentum vsq; in tertiã & quartam generationem, dist.33.i
Filius bonus quid sit,dist.38.a
Finis voluntatis quis sit,dist.38.b.c
Finis, voluntas, & intentio quomodo differunt,dist.38.f
Firmamentum quomodo factum sit,& de qua materia,dist.14.a
Firmamentum quare dicitur cùm tamen moueatur,dist.14.c
Formę in quibus apparẽt,deus, angeli, vel dęmones quales sunt.dist. 8.a b

G

GABRIEL Michael, Raphael an sunt nomina spirituũ vel ordinum, dist. 10.d
Gladius flammeꝰ ante paradisum posi tus quid significat,dist.29.e
Gratia vtrũ fuerit data homini in creatione.dist.24.a
Gratia est duplex, dist.26.a
Gratia operans & cooperans quæ sit. dist.26.a
Gratia dei prævenit volũtatem hominis,dist.26.c.d.
Gratia prȩueniens voluntatem est fides cum dilectione,dist.26.d
Gratiam prȩueniunt quædam bona sine merito,dist.26.e
Gratia operans & cooperans vtrum sit vna & eadem gratia, dist.26.i
Gratia prȩueniens quomodo meretur augeri,dist.26.k
Gratia an sit virtus vel non,dist 27.c
Gratia nõ est actus,sed causat actũ, ibi.
Gratia principalis est bona voluntas, dist.20.e
Gratia operãte & cooperãte vtrũ egu erit homo ante peccatum,dist.29.a
Grauitas peccati Adę quanta sit,dist.30 per totum.
Grauius vtrum sit peccatum Adæ cæteris peccatis, dist.33.f
Grauissimum omnium peccatorũ est peccatum in spiritum sanctum, dist. 43.per totum

H

HABITARE quare nõ est cõcessum dæmonibus in cœlo vel in terra, distinct.1.e
Hęresis Pelagianorum de libero arbitrio quæ fuit,dist.28.b
Homo quare creatus est, dist.1.e.& dist. 16.a
Homo vtrum saluaretur si angelus nõ cecidisset,dist.9.g
Homines vtrum tot saluabuntur quot angeli perstiterunt,vel quot ceciderunt,dist.9.h.i.
Homo quilibet habet duos angelos ab exordio vitæ,dist.11.12.a
Homo quando factus est,dist.15.e
Homo factus est ad imaginem & similitudinem dei,dist 16.per totum
Homo quomodo dicitur imago Dei, dist.19.e
Hominis anima vtrum de aliquo facta sit, & quando facta est, distinct.17. a.b.c
Homo in qua ętate factus est, dist.17.d

Homo quare extra Paradisum factus est, distinct.17.e
Hominis status ante peccatum qualis fuit. distinct.19.a
Homo vtrùm poterat mori in statu innocentiæ,distinct. 19.a
Homo vtrùm semper viueret si de ligno vitæ non comedisset,dist.19.c.d
Homines quomõ generarẽtur,si Adam non peccasset,dist.20.per totum.
Homines quomodo transferentur de Paradiso in cœlum si Adam non peccasset, distinct.20.k
Homo tribus modis tentatus est in paradiso,dist.21.per totum.
Hominis peccatum quare est remediabile,& diaboli non, dist.21.f
Hominem quare permisit Deus tentari,sciens eum casurum,dist.23.a
Homo habuit triplicem scientiam ante peccatum, dist.23.c
Homo qualem habuerit gratiam ante casum, dist.24.a
Homo vtrùm præsciuit suum casum, distinct.23.f
Homo vtrùm per liberum arbitrium potest operari bonum sine gratia, distinct. 26.h
Homo ante peccatum vtrùm egu erit gratia, dist.19.a
Homo vtrùm ante lapsum virtutes habuerit, dist.29. b
Homo quare non est effectus immortalis ex quo de ligno vitæ comedit, distinct.29.g
Homines omnes quomodo in Adam dicuntur fuisse quando peccauit, distinct.30.m.n
Homo quare formatur cùm in peccato concipitur,distinct.32.g
Hõ qualiter se elongat à Deo, dist.35.n
Homo quomodo vult bonum naturaliter, dist.39.c.

I.

IEIVNIS debet tradi confirmatio, distinct.7.a
Ignorantia quæ excusat peccatum, distinct. 22.h.i
Ignorantia est triplex, dist.22.k
Imago & similitudo in quo differunt, distinct.16.d
Imago Dei dicitur homo, dist. 16.c
Immortalitas quam habuit homo ante peccatum, vtrùm fuit ex conditione naturæ,vel ex dono gratiæ, dist.19.b
Infideles vtrùm bona opera faciunt, distinct.41.n
Initiũ omnis peccati superbia, dist.42.i
Intellectus præcedit cogitationem boni, & delectationem, dist.26.h
Intelligentiæ memoriæ & voluntatis actus quomodo differunt, dist.39.b
Intentio, voluntas, & finis quomodo differunt,distinct. 38. f
Intentio aliquãdo accipitur pro volũtate in sacra scriptura, dist.38.f
Intentio capta pro voluntate vtrùm sit ipsamet voluntas, dist.38.g
Intentio iudicat omnia opera hominis, dist.40.c
Intentio vel actio infideliũ vtrùm semper sit mala, dist.17.a

L.

LATERE Adæ quare vxor formata est, distinct.18.a
Liberum arbitrium vtrùm habuerunt angeli ante casum, distinct.5.b
Liberũ arbitrium vtrùm adhuc habeant angeli vel dæmones, dist.7.b.c
Liberum arbitrium quid sit, distinct. 24.e.& dist.25.a
Liberum arbitrium vtrùm animalia bruta habeant, dist.24.f
Liberum arbitrium an ad omne tempus refertur, dist.25.b
Liberum arbitrium vtrùm Deus habeat, distinct.25.c
Liberum arbitrium qualiter accipitur in Deo,distinct.25.d
Liberum arbitrium vtrùm sancti habeant in cœlo, dist.25.e
Liberi arbitrij sunt quatuor status, distinct.5.g
Libertas arbitrij est triplex, dist.25.i
Libertatem à peccato qui homines habent, distinct.25.k
Libertas ad malum vtrùm sit libertas arbitrij, distinct. 25. d

Liberum arbitrium vtrùm æqualiter est in bonis & in malis ad bonum & ad malum, dist.25.n
Liberum arbitrium in quibus bonis sit, dist.26.l
Lignum vitæ, & lignum scientiæ boni & mali vtrùm vnum fuerit vel duo, distinct.17.l
Lignum vitæ quare dictum sit, ibidem.
Lignum scientiæ boni & mali, quare sic vocatur, dist.17.f
Ligno vetito si non fuisset vsus homo, vtrùm potuisset non mori, etiam si de aliis comedisset, dist.19.c.d
Locꝰ Paradisi qualis sit, & vbi, dist.17.e
Loqui quomodo potuerunt primi homines, cùm non didicerunt, dist.21.g
Lucifer quomodo dixit, Ascendam in cœlum, &c. dist.2.h
Lucifer erat excellentior inter alios omnes angelos, dist. 6.a
Lucifer an sit ligatus in inferno, dist.6.f
Lucifer vtrùm habebit maiorem potestatem tempore Antichristi quàm modo habet, dist.5.g
Luminaria cœli quando & quare facta sunt, dist.14.f.g
Lux quare primò facta est, dist 13.a
Lux illa vtrùm fuit corporalis vel spiritualis, dist 13.b
Lux prima vbi facta est, cùm abyssus terram tegeret, dist 13.c
Lux illa vbi sit ex quo nunc non apparet, distinct.13.f

M.

MAGICAE artes vtrùm Dei fiant virtute, vel diaboli, dist.7.f
Malos quare creauit Deus, dist.23.b
Mala vitare non semper est meritorium palmæ, dist.23.c
Malè vti vtrùm potest homo virtutibus, dist.26.k
Malum vnde principaliter ortum est, dist.24.b
Mala voluntas est secunda causa malorum, dist.24.c
Malum in qua re sit, dist.34.d
Malum & bonum quomodo dicuntur esse in eodem, dist.34.c.f
Malus actus vtrùm sit priuatio boni, distinct.35.k
Malorum autor vtrùm sit Deus, dist. 37.per totum.
Mala voluntas & actio in eodem homine vtrùm sint vnum peccatum, vel plura, dist.42.a
Manducatur quomodo spiritualiter de ligno vitæ, dist.24.h.i.k
Materia de qua factus est mundus qualis fuit in principio, dist.12. per totũ.
Materia de qua factus est mundus, quomodo vocatur, dist.12.c
Memoriæ, intelligẽtię, voluntatis actus, quomodo differunt, dist.39. b
Merita vnde proueniunt, dist.27.c
Meritum bonum quomodo constituitur in homine, dist.27.c
Et quod sit primum meritum, ibidẽ.
Mereri quomò dicitur fides, dist.27.f
Meritis vtrùm angeli proficiant, distinct.11. d
Mittãtur vtrùm omnes angeli ex omnibus ordinibus, dist.10.per totum.
Modi peccãdi sunt multiplices, dist.42.f
Mori vtrùm potuit homo in statu innocentiæ, dist. 19.a
Mori non posse, vtrùm fuit homini ex conditione naturæ, an ex beneficio gratiæ, distinct.19.d
Mortale peccatum quid sit in anima, dist.24.h.i.
Mortale vtrùm sit, quod in sola cogitationis delectatione tenetur, dist.24.i
Mortalis quare factus est homo, cum comederit de ligno vitæ, dist.29.g
Mortalia peccata sunt septem, dist.42.b
Motus mentis an ex libero arbitrio sit, distinct.20.c
Motus volũtatis in homine est duplex, distinct.39.c
Mulier quare post virum facta est, distinct.18.b
Mulier quare de latere formata est, & non de alia parte corporis, distinctione 18.c
Mulieri vtrum præceptum etiam fuerit datum, dist.21.g
Mundus an de aliqua materia factus sit, & qualis fuit illa materia, & vbi substiterit, distinct.12 per totum.

N

NATALIA quando formata sunt, dist 15.a
Natiuitas quando dicitur & quando cõceptio, dist.31.i
Notitiam qualem habuit Adã ante lapsum, dist.33.c

O

OBDVRATI quomodo sunt dæmones, dist.8 a.i
Obdurati cùm sint dæmones vtrũ habeant liberum arbitrium, dist.7.b
Obsessorum corpora vtrum dæmones intrent substantialiter vel non, dist. 8.e
Obstinatio quale peccatum est, distinc. 43.a
Obstinatio omnis vtrum sit peccatum in spiritum sanctum, dist. 43.c
Omnium rerum Deus est principium, distinct.1.a
Omnia quæ fecit deus quomodo dicãtur valde bona, dist.15.g
Omnes homines quomodo fuerint in Adam quando peccauit, dist.30.m.n
Omnis homo naturaliter vult bonum quomodo intelligitur, dist.36.c
Omnis actus iudicatur ex fine, dist.40. per totum
Omnes actus sine fide sunt mali, dist. 41 per totum
Operatur Deus quatuor modis, distin. 12. h
Opera sex dierum quomodo sunt distincta, dist. 12.a.& dist.13.a
Operari patrem in filio quomodo intelligendum est, dist.13.h
Operans & cooperans gratia quæ sit, distinct.26.a.b
Operans & cooperans gratia vtrum sit vna & eadem gratia, dist.26.i
Operante & cooperante gratia vtrum eguerit homo ante peccatũ, dist 29 a
Opera infidelium vtrum semper sint mala, dist.41 a.b
Orare vtrum licet pro omnibus mortuis, dist.43.c
Ordines angelorum quot sunt, & quomodo nominantur, dist.9.a.b
Ordines angelorũ vtrũ ab initio creationis sint distincti, dist.9.c
Ordo decimus quomodo dicitur impleri ex hominibus, dist.9.g
Originale peccatũ quid sit, dist. 30. e.g
Originale peccatũ an sit culpa vel pœna, dist.30.e.f
Originale peccatum dicitur fomes peccati, id est concupiscentia, dist.30.g
Originale peccatum per adam intrauit omnes, dist.30.h
Originale peccatum vtrum sit ex voluntate & quod in Adã fuit, & in nobis est, dist.30.l
Originale peccatum quomodo à patribus transeat in filios, dist.31.a
Originalis peccati causa an sit culpa vel pœna vel aliquid aliud, dist.1.e.f
Originale quare dicatur, ibidem h
Originale peccatum quomodo dimittatur in baptismo, dist.32.a
Originale peccatum qua iustitia infligitur animę innocenti, dist.32.e
Originale peccatum vtrum sit voluntarium vel necessarium, ibidem.f
Origo primi peccati quæ sit, dist.33.b

P

PARADISVS quot modis accipitur, dist.17.e
Paradisi locus qualis & vbi sit, distinct. 17. e
Parentes primi si nõ peccassent quales filios procreassent, dist.20. per totũ
Parentum peccata quomodo transeũt in filios, dist.33.a.b
Parentum peccata vtrum imputantur filijs, dist. 33.d
Parentum peccata quomodo visitãtur in filios vsq; in quartam generationem, dist.33.i
Paruulorum pœna sine baptismo decedentiũ est mitissima, dist.33.e
Peccare vtrum possunt angeli, dist.7.a
Peccatum hominis quare remediabile est, & non diaboli, dist.21.f
Peccatum Adę vnde ortũ habuit, dist. 22.a.& per totum
Peccauit an plus Adam quàm Eua, dist. 22.e

Peccatum vtrum excusatur ignorãtia, dist.22.h.i
Peccandi similitudo in nobis est sicut in Adam, dist.24.g
Peccatum Adę non fuit originale vel Actuale, dist.30.b
Peccatum Adæ quomodo intrauit in mundum, ibidem.c. & per totum
Peccatum originale quid sit, dist.30.e.g
Peccatũ originale quomodo à patrib⁹ transeat in filios, d.31.a & per totum
Peccatũ originale quomodo in baptismo dimittatur, dist.32.a
Peccata patrum an omnium transeant in filios, an aliquorum, dist.33.a
Peccatum Adæ quomodo plura peccata in se habuit, dist.33.d
Peccatũ Adę an sit grauius cæteris peccatis, dist.33.f
Peccatum Adę an sit dimissum, ibidẽ.h
Peccata parentum quomodo visitãtur in filios vsque in tertiam & quartam generationem, dist.33.i
Peccatum primũ vnde sit ortũ, d.34. b
Peccatum quid sit, dist. 35.a
Peccatum quomodo potest corrũpere bonum cùm nihil sit, dist.35.l.m
Peccatum inquantũ peccatũ, an sit causa peccati, dist.36.a
Peccatum inquantũ peccatũ, an sit pœna peccati, dist.36.per totum
Peccatum commissum vtrũ maneat in homine vsquequo pœniteat, di.42.d
Peccatum dupliciter manet in homine, ibidem
Peccãdi modi quomodo distinguũtur, dist. 42.f
Peccatum & delictum quomodo differunt, ibid.
Peccata mortalia sunt septẽ, dist. 42. b
Peccatum in spiritum sanctum quid sit, dist.43.a
Peccatum in spiritum sanctum quomodo accipitur, ibidem.c
Peccandi potentia an sit à Deo vel à diabolo, dist.14.per totum
Pœna paruulorum sine baptismo decedentium est mitissima, dist.33.e
Pœna vtrũ sit priuatio boni, dist.35. o
Pœnæ peccati quomodo quædam peccata sunt, dist.36. per totum.
Perfectum dicitur trib⁹ modis, dist.4.e
Personarũ proprietates quæ sunt, dist 26.a.b
Possunt vtrum aliquid dęmones ex natura, dist.7.l
Potentiam quã habuit homo ante peccatum, dist.24.a
Potentia peccandi an sit homini à Deo vel diabolo, dist.44.a
Potentiæ an sit resistendum cùm à deo sit, dist.44.d
Pręsciuerunt vtrum mali angeli suum casum, dist.4.a
Præsciuit vtrũ homo suum casum, dist. 23.f

Q

QVALIS fuit materia de qua fact⁹ est mundus, dist.12.per totum.
Qualis fuit lux quam primo Deus creauit, dist.13.b
Quales facti sunt angeli an boni vel mali, dist.3. per totum
Qualis factus est homo & quare sit factus, dist.2. per totum, & dist.16.per totum.
Quare malis angelis nõ est cõcessum habitare in cœlo vel in terra, dist.6.c
Quare dormienti viro facta est mulier dist.18.d
Quare post omnes creaturas factus est homo dist.15.e
Quatuor modis operatur de⁹ dist.12.b
Quatuor sunt status liberi arbitrij dist. 25.g
Quatuor sunt species superbię dist.42.i
Quomodo in nobis est vir, mulier, & serpens distinct. 24.g

R

RATIONALIS creatura quare facta sit dist.1.d.f.g
Rationalis creatura est duplex dist. 1.d & .l
Ratio habet duas partes dist. 24.f
Ratio vbi in anima incipit dist.24.f
Ratio & sensualitas quomodo differũt. ibidem.
Radix omnis mali est superbia & cupiditas dist. 42.i.k
Reat⁹ accipitur multis modis dist. 42. e

Redemptus quare sit homo & non angelus dist.21.f
Remediabile quare est peccatum hominis & non angeli dist.21.f
Rerum omnium est vnum principium distinct.1.a
Resistere malo quãdó est meritorium & quando non dist.24.c
Resistendum an sit potestati, dist.44.c

S

SCIENTIAM triplicem habuit homo ante casum dist. 23.c.d
Sensualitas quid sit dist.24 f
Sensualitas quibus modis accipitur in scriptura dist.24.b
Septem sunt peccata mortalia dist.42.h
Septimo die requieuisse deũ quomodo intelligitur dist.15.g
Serpentis in specie quare diabolus hominem decepit dist.21.b
Serpens quare dicitur callidior cunctis animalibus dist.21.b
Serpentem quare non horruit mulier distinct.21.b
Sol quare factus est si lux prima sufficiebat distinct.13 f
Status hominis ante peccatũ qualis fuit distinct.19.a
Status liberi arbitrij sunt quatuor dist. 25.g
Superbia quomodo fuit in primis parentibus dist. 22.a.d.e
Superbia est radix omnis mali dist.42.i
Superbia habet quatuor species. ibidẽ

T

TALIS est ordo peccandi in nobis qualis fuit in primis parentibus dist. 24.g
Tentare non audet diabolus hominem eo vitio in quo est victus ab eo d.6.h
Tentationis mod⁹ qualis fuit erga primos parentes dist.21.c
Tentatus est Adam tribus modis dist. 21.d.e
Tentatio est duplex dist.21.e
Tentari quare permisit deus hominem sciens eum casurum, dist.23.a
Tenebræ capiũtur duobus modis dist. 12.d
Terra quomodo & vnde facta est, & quid nomine terræ significatur dist. 12.per totum
Tria sunt genera bonorum dist.26.k

V

VBI facta fuit lux prima dist.13.c
Velle naturaliter bonum quomodo dicitur homo dist.39.c
Venenosa animalia quare & quãdo facta sunt dist.15.c
Veniale peccatũ quid sit in anima dist. 24.h
Vir quare pri⁹ muliere fact⁹ sit dist.18.b
Virtutibus vtrum quis male vti potest dist.26.K
Virtus quę sit & quis actus eius dist.17.a & per totum
Virtutum munera quæ sunt dist.27.g
Virtus an sit motus mentis dist. 27.l
Virtutes vtrum homo ante peccatum habuerit dist. 29.b
Viuentem animam quomodo dicitur habere homo dist. 19.b
Viuere vtrum potuisset homo vtẽs de alijs lignis q̃ de ligno vitę dist. 19.c
Vnde processit consensu primi peccati cũ natura hominis esset incorrupta distinct.22.l
Voluntas vtrum prœcesserit primũ hominis peccatum dist.22.m
Voluntas quid sit dist. 26.b
Voluntas bona quędam dona dei præuenit dist. 26.c
Voluntas ex fine cognoscitur dist. 38.a
Voluntates bonę vnum habent finem distinct.38.c
Voluntas, intentio, finis quomodo differunt, dist.38.f
Voluntas quare dicitur peccatum, cùm sit de naturalibus bonis, quorũ nullũ peccatum est dist.39.a
Voluntatis actus quare sit peccatũ, cùm actus aliarum potentiarum non sint peccata dist.39.b
Voluntas mala & actio mala in eodem homine & circa eandem rem, an sint vnum peccatum an plura dist 42.a
Vsus idem est virtutis & liberi arbitrij distinct.27.i
Vti vtrum quis malè potest virtutibus distinct.26.k

INDICIS LIBRI II.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARIS. SENTENTIARVM LIBER III.

DE INCARNATIONE VERBI ALIISQVE *ad hoc spectantibus.*

A DISTINCTIO I.

De verbo incarnato. Galat. 4. a Esaiæ 61. Ioan. 1. b

CVM VENIT igitur plenitudo temporis (vt ait Apostolus) misit deus filium suum, factum de muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt in adoptionem filiorum Dei reciperemur. Tempus autē plenitudinis dicitur tempus gratiæ, quod ab aduentu saluatoris exordium sumpsit. Hoc est tempus miserendi, & annus benignitatis: in quo gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege præcipiebatur. Veritas, quia per Christi aduentum exhibetur atque perficitur humanæ redemptionis sponsio facta ab antiquo. Filij ergo missio est ipsa incarnatio. Eo enim missus est, quòd in forma hominis mundo visibilis apparuit: de quo suprà sufficienter dictum est.

Philip. 2. a

QVARE FILIVS CARNEM ASSVMPSIT, NON
B pater, vel spiritus sanctus.

Prima ratio

Diligenter verò annotandum est, quare filius, non pater, vel spiritus sanctus est incarnatus. Solus nanque filius hominem assumpsit. Quod vtique congruo ordine, atque alto Dei sapientia fecit consilio: vt Deus qui in sapientia sua mundum condiderat, secundum illud, Omnia in sapientia fecisti domine, quæ in cœlis sunt, & quæ in terris: restauraret in eadem. Hæc est mulier euangelica quæ accendit lucernam, & drachmam decimam quæ perdita fuerat, reperit: sapientia, scilicet patris: quæ testam humanæ infirmitatis lumine suę diuinitatis accendit, perditumq; hominem reparauit, nomine regis & imagine insignitum. Ideo etiã filius missus est, & non pater: quia congruentius mitti debebat, qui est ab alio, quàm qui à nullo est: filius autem à patre est: pater verò à nullo est. Vt enim ait August. in lib. de trin. [Non enim habet de quo sit. Sicut ergo pater genuit, filius genitus est: ita congruè pater misit, filius missus est. Ab illo enim cõuenienter mittitur Dei verbum, cuius est verbum. Ab illo mittitur, de quo natum est. Mittitur quod genitum est. Pater verò qui misit, à nullo est.] Ideóque pater missus non est: ne si mitteretur, ab alio esse putaretur. Missus est ergo primò filius, qui à solo patre est: Deinde etiã spiritus sanctus, qui est à patre & filio.

Psal. 103. Eph. 1. b Luc. 15. b

Secunda ratio.

Lib. 4. c. 20 Tomo. 3.

Tertia ratio

Sed filius solus in carne missus est, non spiritus sanctus, sicut nec pater. Quod ideo factum est, vt qui erat in diuinitate Dei filius, in humanitate fieret hominis filius. Non pater vel spiritus sanctus carnem induit, ne alius in diuinitate esset filius, alius in humanitate: Et ne idem esset pater & filius, si Deus pater de homine nasceretur. Vnde August. in ecclesiasticis dogmatibus, Non pater carnem assumpsit, neque spiritus sanctus, sed filius tantùm: vt qui erat in diuinitate Dei filius, ipse fieret in homine hominis filius, ne filij nomen ad alterũ transiret, qui non esset æterna natiuitate filius. Dei ergo filius hominis factus est filius, natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei filius, & secundum veritatem naturæ, ex homine hominis filius: vt veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in vtraque natiuitate filij nomen nascendo haberet, vt esset

Cap. 2. to. 3.

vt esset verus deus, & verus homo vnus filius. Non ergo duos Christos, neque duos filios, sed deum & hominem vnũ filium: quem propterea & vnigenitũ dicimus, manentem in duabus substantijs, sicut ei naturæ veritas contulit, non cõfusis naturis neq; immixtis, sicut Thimotiani volunt, sed societate vnitis. Ecce habes quare filius non pater, vel spiritus sanctus carnem assumpserit.

VTRVM PATER VEL SPIRITVS SANCTVS POTVERIT
C incarnari, vel posit.

Si verò quæritur, vtrùm pater vel spiritus sanctus incarnari potuerit, vel etiã modò posit. Sanè responderi potest, & potuisse olim, & posse nunc carnem sumere & hominem fieri, tam patrem, quam spiritum sanctũ. Sicut enim filius homo factus est, ita pater vel spiritus sanctus potuit & potest.

AN FILIVS QVI TANTVM CARNEM ACCEPIT, ALI-
D quid fecerit quod non pater vel spiritus sanctus.

Sed fortè aliqui dicent, Cùm indiuisa sint opera trinitatis, si filius carnem assumpsit, tunc pater & spiritus sanctus: quia si filius carnem assumpsit, nec hoc fecit pater, vel spiritus sanctus, non omne quod facit filius, facit & pater & spiritus sanctus. [At omnia simul pater & filius & amborum spiritus pariter & concorditer operantur.] Ad quod dicimus, quia nihil operatur filius sine patre & spiritu sancto, sed vna est horum trium operatio indiuisa & indissimilis: & tamen filius, non pater vel spiritus sanctus carnem assumpsit. Ipsam tamen, carnis assumptionem trinitas operata est, sicut Augustin. dicit in lib. de fide ad Petrum. [Reconciliati sumus per solum filium secundum carnem, sed non soli filio secundum deitatem. Trinitas enim nos sibi reconciliauit, per hoc quod solũ verbum carnem ipsa trinitas fecit.] Trinitas ergo carnis assumptionem fecit, sed verbo nõ patri vel spiritui sancto. Si enim pater sibi: & filius sibi, vel pater filio, & filius patri carnis assumptionem operatus esset, iam non eadem esset operatio vtriusque: sed diuisa. [Sed sicut inseparabilis & indiuisa est vnitas substãtiæ triũ, vt ait Aug. in lib. de trin. ita & operatio: non tamen eandem trinitatem natam de virgine, crucifixam & sepultam catholici tractatores docuerunt. sed tantummodo filium. nec eandem trinitatem in specie columbæ descendisse super Iesum, sed tantùm spiritum sanctum. nec eandem dixisse de cœlo, Tu es filius meus: sed tantùm patris vocem fuisse ad filium factam, quamuis pater & filius & spiritus sanctus sicut inseparabiles sunt, ita & inseparabiliter operentur. Hæc & mea fides est, quoniam quidem hęc est catholica fides.] Licet ergo solus filius carnem assumpserit, ipsam tamen incarnationem cum patre & spiritu sancto operatus est.

Aug. de tri. Lib. 13. c. 11. Responsio.

Ca. 2. in fine tomo 3.

1. de tri. c. 4.

Matth. 3. d. & 17. a. Marci 1. b.

QVARE TOTAM HVMANAM NATVRAM *accepit, & quid nomine humanitatis vel humanæ naturæ intelligendum sit.*

A DISTINCTIO II.

De natura humana à verbo assumpta.

ET quia in homine tota humana natura vitio corrupta erat, totam assumpsit, id est animam & carnem, vt totam curaret & sanctificaret. Quod autem humanæ naturæ siue humanitatis vocabulo anima & caro intelligi debeant, apertè docet Hieronymus in expositione catholicæ fidei, dicens, Sic cõfitemur in Christo vnã filij esse personã, vt dicam⁹ duas perfectas & integras esse substantias, id est deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur & corpore. Ecce apertè ostendit humanitatis nomine animam & corpus intelligi quæ duo assumpsisse dei filius intelligitur, vbi hominem siue humanitatem vel humanam naturam accepisse legitur. Errant ergo qui nomine humanitatis non substan-

ad Da. pap. in explanatione symboli Tomo. 4.

Errorē quorundā tāgit qui humanitatē malē accipiunt. Li.3.de Orthodox. fide Cap.4. Ibidē ca.3. in medio.

substantiam,sed proprietatem quandam à qua homo nominatur,significari cō tendunt vbicunque humanitas Christi memoratur. Ait enim Ioannes Damas. [Sciendum quidem est,quòd deitatis & humanitatis nomen substantiarum, id est naturarum,est repræsentatiuum.] Natura enim non sic accipitur in Christo,vt cùm dicitur vna natura esse omnium hominum, quod euidenter idem Ioannes ostendit differentem rationem dicti assignans.cùm natura humana in Christo nominatur,& cùm vna dicitur natura omnium hominum. Ait enim. [Cùm vnam hominum naturam dicimus,sciendum est,quòd non considerantes ad animæ & corporis rationem,hoc dicimus. Impossibile enim est vnius naturæ dicere corpus & animam,adinuicem comparata. Sed quia plurimæ personæ hominum sunt,omnes autem eandem suscipiunt rationem naturæ (omnes enim ex anima & corpore compositi sunt,& omnes naturam animæ participant,& substantiam corporis possident) communem speciem plurimarum & differentium personarum,vnam naturam dicimus,vniuscuiusque scilicet personæ duas naturas habentis,& in duabus perfectè naturis,animæ scilicet & corporis,existentis. In domino autem Iesu Christo non est communem speciem accipere,neque enim factus est,nec est,nec aliquando fiet alius Christus ex deitate & humanitate,in deitate & humanitate deus perfectus,idem & homo perfectus.]

† aliàs carne.

Totam ergo hominis naturam,id est animam & carnem,& horum proprietates siue accidentia,assumpsit deus non carnem sine anima,nec animam † sine ratione,vt hæretici voluerunt:sed et carnem,& animam cum sensibus suis. Vnde

Li.3. de ortho. fide c.6

Ioannes Damas. ait [Omnia quæ in natura nostra plantauit deus, verbū assumpsit,scilicet corpus,& animam intellectualem,& eorum proprietates. Totus enim totum assumpsit me,vt toti mihi salutem gratificaret. Quod enim inassumptibile est incurabile est.

B DE VNIONE VERBI ET CARNIS MEDIANTE ANIMA.

Assumpsit ergo dei filius carnem & animam, sed carnem mediante anima.

Damas.li.3. Ortho.fidei cap. 6. Ioan.1.d.

[vnitum est carni per medium intellectum verbum dei.] Tantæ enim subtilitatis atque simplicitatis est diuina essentia,vt corpori de limo terræ formato vniri non congruerit,nisi mediante rationali essentia. Illa autem vnio inexplicabilis est adeò,vt etiam Ioannes ab vtero sanctificatus, se non esse dignum fateatur soluere corrigeam calciamenti Iesu. quia illius vnionis modum inuestigare,

Aug.li.de agone christiano vnico capite 18.to.3.

alijsque explicare non erat sufficiens. [Non sunt ergo audiendi, qui non verū hominē filiū dei suscepisse dicunt,neq; natum de fœmina:sed falsam carnē, & imaginē corporis simulatam ostendisse videntibus. In quem errorem prorumpunt,quia timent quod fieri non possit,scilicet ne humana carne veritas & substantia dei inquinetur:& tamen prædicant istum visibilem solē radios suos per omnes feces & sordes corporum spargere,& eos mundos & sinceros seruare. Si ergo visibilia munda visibilibus immundis contingi possunt & non coinquinari, quanto magis incommutabilis & inuisibilis veritas per spiritum animam, & per animam corpus suscipiens,totum hominem sine suj cōmutatione assumpsit,& ab omnibus infirmitatibus liberauit.] Ecce hic dicit dei sapientiam per

Hæc materia diffuse tractatur ab Augusti. li. de spū & anima cap.9. & 10.

spiritū assumpsisse animā,& per animā corpus. Spiritus enim, scilicet pars animæ superior,& maiori similitudine deo propinquat quàm anima, scilicet ipsa eadem secundum inferiorem partem,& anima magis quàm corpus,& ideo non incongruè anima dicitur assumpta per spiritum, & corpus per animam.

C QVOD VERBVM SIMVL ASSVMPSIT CARNEM, ET ANIMAM: neque caro prius est concepta quàm assumpta.

Si autē quæritur,Vtrùm verbū carnem simul & animā assumpserit,an prius animā quā carnē,vel carnē quā animā:& vtrū caro illa prius fuerit in vtero virginis cōcepta,& postea assumpta: Verissimè & absq; vlla ambiguitate dicitur, quia

quia ex quo deus hominem assumpsit,totum assumpsit,simulq; sibi vniuit animam & carnem. nec caro prius fuit concepta & postmodum assumpta:sed in cōceptione assumpta,& in assumptione cōcepta. Vnde Aug. in li. de fide ad petrū, Firmissimè tene,& nullatenus dubites non carnem Christi sine diuinitate conceptam in vtero virginis,priusquam susciperetur à verbo: sed ipsum verbum deum suæ carnis acceptione conceptum,ipsamq; carnē verbi incarnatione conceptam. Idem in libro de trin. Non esset dei hominumq; mediator,nisi esset idē deus,idem homo in vtroque vnus & verus. quam seruilem formam à solo filio susceptā, tota trinitas(cuius vna est voluntas & operatio)fecit. Non autem in vtero virginis prius caro susceptā est,& postmodum diuinitas venit in carne:sed mox vt verbum venit in vterum,seruata veritate propriæ naturæ factum est caro & perfectus homo,id est in veritate carnis & animæ natus est. De hoc etiā Gregorius in moralibus ait,[Angelo nunciante & spiritu adueniente,mox verbum in vtero,mox intra vterum verbum caro.]

Cap.18.

1.Ti.2.b.li.8 ca.vl.& in gl. ad Ro.1. circa illud q factus est ei &c̄eter. Li.18.ca.26. circa illud Iob.28. non adæquabitur ei topazius.

DE CARNE QVAM VERBVM ASSVMPSIT, *qualis antè fuerit: & qualis assumpta sit.*

A DISTINCTIO III.

QVæritur etiam de carne verbi,an priusquā conciperetur obligata fuerit peccato,an & talis assumpta fuerit à verbo? Sanè dici potest,& credi oportet, iuxta sanctorum attestationis conuenientiam, ipsam prius peccato fuisse obnoxiam sicut reliqua virginis caro:sed spiritus sancti operatione ita mundatam,vt ab omni peccati contagione immunis vniretur verbo,pœna tantùm non necessitate,sed voluntate assumentis remanente. Mariam quoque totam spiritus sanctus in eam præueniens,à peccato prorsus purgauit, & à fomite peccati etiam liberauit,vel fomitē ipsum penitus euacuando(vt quibusdam placet) vel sic debilitādo & extenuādo,vt ei postmodum peccandi occasio nullatenus extiterit. Potentiam quoq; generandi absque viri semine virgini præparauit. Ita enim verba euangelij docent,vbi angelus virginē alloquēs ait. Spiritus sanctus superueniet in te,& virtus altissimi obūbrabit tibi. Et Quod nascetur ex te sanctum,vocabitur filius dei. Cui sacra virgo respondit, Ecce ancilla domini:fiat mihi secundum verbū tuū. Quod exponens Ioannes Damas. ait,Post consensum autem sanctę virginis spiritus sanctus superuenit in eā,secūdū verbum domini quod dixit angelus purgans ipsam,& potentiam deitatis verbi receptiuam præparans,simul autem & generatiuā. Et tunc obumbrauit ipsam dei altissimi per se existens sapientia & virtus,filius dei patri consubstantialis,sicut diuinum semen. Et copulauit sibijpsi ex sanctissimis & purissimis ipsius virginis sanguinibus,nostræ antiquæ conspersionis carnem animatam anima rationali & intellectiua,non seminans,sed per spiritum sanctum creans:quare simul caro,simul dei verbi caro animata rationalis,& intellectiua.] Ex his perspicuum fit quod antè diximus,carnem scilicet verbi simul conceptam & assumptam,eandemque imò totam virginem spiritu sancto pręueniente ab omni labe peccati castificatam. [Cui collata est potentia nouo more generandi,vt sine coitu viri,sine libidine cōcipiētis in vtero virginis celebraretur conceptus dei & hominis. Illa enim caro quam deus de virgine sibi vnire dignatus est,sine vitio concepta,sine peccato nata est. Hanc tamen carnem non cœlestis, non aēreæ, non alterius cuiusque putes esse naturæ,sed eius cui? est omniū hominum caro.

De Christi conceptione

Quòd non sola illa caro, sed etiā sacra virgo ab omni peccato à spū sctō fuit mūdata Lucæ 1. d. Li. de ortho doxa fide 3. Cap.2.

Aug.li.de fi de ad Petrū ca.2.in medio cap.

AVTORITATE FIRMATVR EXTVNC FVISSE VIRGINEM

B immunem à peccato.

Quòd autem sacra virgo extunc ab omni peccato immunis extiterit,Augu

Ca.36.to.7.

ſtinus euidenter oſtendit in libro de natura & gratia, inquiens, Excepta ſancta virgine Maria, de qua propter honorem domini, nullam prorſus cùm de peccatis agitur, haberi volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quòd ei plus ſit gratię collatum ad vincendum ex omni parte peccatum, quod concipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Hac ergo virgine excepta, ſi omnes ſancti & ſanctæ congregari poſſent, & quæreretur ab eis an peccatum haberent, quid reſponderetur niſi quod Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum nō habemus, noſipſos ſeducimus. [Illa autem virgo ſingulari gratia præventa eſt atq; repleta, vt ipſum haberet ventris ſui fructum, quem ex initio habuit vniuerſitas dominum] [vt illud quod naſcebatur ex propagine primi hominis, tantūmodo generis, non etiam criminis originem duceret.]

1. Ioan. 1. d. Li. de fide ad Petrū ca. 2. do tri li. 13. ca 18.

QVARE NON FVIT CHRISTVS DECIMATVS IN Abraham, ſicut Leui, cùm caro quā accepit in eo, fuerit peccato obnoxia.

C

Geneſ 14. d. Hebre. 7. b. Qua intelligentia Leui decimatus dicatur in Abraham.

Cùm autem illa caro, cuius excellentia ſingularis verbis explicari non valet, antequam eſſet verbo vnita, obnoxia fuerit peccato in Maria, & in alijs à quibus propagatione traducta eſt, non immeritò videri poteſt in Abrahā peccato ſubiacuiſſe, cuius vniuerſa caro peccato ſubiacebat. Vnde quæri ſolet, quare Leui decimatus dicatur in Abraham & non Chriſtus, cùm in lumbis Abrahæ vterq; fuerit ſecundum materialem rationem, quando Abraham decimatus eſt, & decimas dedit Melchiſedech. Tunc enim Apoſtolus, Leui decimatū dicit in Abraham, tanquā in materiali cauſa. Quia ea decimatione ſicut Abrahā minor Melchiſedech oſtenditur, cui perſonaliter decimas ſoluit, ita & Leuiticus ordo, qui in Abrahā ſecundum rationem ſeminalem erat, & ex eo per concupiſcentiā carnis deſcendit. Chriſtus autem non eſt decimatus: quia licet ibi fuerit ſecundum carnem, non tamen inde deſcendit ſecundum legem communē, ſcilicet per carnis libidinem, ſicut etiam in Adam omnes peccauerunt, ſed non Chriſtus. Vnde

Rom. 5. c. Li. 10. ca. 19.

Auguſtinus ſuper Gen. Sicut Adam peccante, qui in lumbis eius erāt, decimati ſunt. Sed hoc non ſequitur in Chriſto, licet in lumbis Adæ & Abrahæ fuerit: quia non ſecundum concupiſcentiam carnis inde deſcendit. Cùm ergo Leui & Chriſtus ſecundum carnem eſſent in lumbis Abrahæ, quando decimatus eſt, ideo pariter decimati non ſunt, quia ſecundum aliquem modum non erat ibi Chriſtus quo erat ibi Leui. Secundum rationem quippe illam ſeminalem ibi fuit Leui, qua ratione per concubitum venturus erat in matrem. ſecundum quam rationem non erat ibi Chriſti caro, quamuis ſecundum ipſam ibi fuerit Mariæ caro. Ille ergo decimatus eſt in Abraham, qui ſic fuit in lumbis Abrahæ, ſicut ille fuit in lumbis patris ſui, id eſt qui ſic eſt natus de patre Abraham, ſicut ille de patre ſuo natus eſt, ſcilicet per legem carnis, & inuiſibilem concupiſcentiam.]

Ibidē ca. 10. ſecūdum aliquem modū ibi fuit Leui quo nō Chriſtus.

QVA RATIONE CARO CHRISTI DICTA EST IN SCRIptura non fuiſſe peccatrix, ſed ſimilis: quo aperitur quare obligata peccato non fuit in Chriſto.

D

Ex Damaſcēo li. 3. orthod fides Cap 2.

Quocirca primitias noſtræ maſſæ rectè aſſumpſiſſe dicitur Chriſtus:] quia non carnem peccati, ſed ſimilitudinem carnis peccati accepit. Miſit enim deus filium ſuum (vt ait Apoſtolus) in ſimilitudinem carnis peccati. Aſſumpſit enim verbum carnem peccatrici ſimilem in pœna, & non in culpa, & ideo non peccatricem. Cætera verò hominum omnis caro peccati eſt. Sola illius non eſt caro peccati: quia nō eū mater cōcupiſcētia, ſed gratia concepit: habet tamen ſimilitudinem carnis peccati per paſſibilitatem & mortalitatem, quia eſurijt, ſitijt, & huiuſmodi. Licet ergo eadem caro ſit eius quæ & noſtra, non tamen ita facta eſt in vtero ſicut noſtra. Eſt enim ſanctificata in vtero, & nata ſine peccato, & nec ipſe

Rom. 8. a.

Matt 4. a. Ioan. 19. f.

in illa

in illa vnquam peccauit. In pœna ergo ſimilis eſt noſtræ, non in qualitate peccati, quia pollutionem quæ ex concupiſcentiæ motu concepta eſt, omnino non habuit, nec ex carnali delectatione nata eſt. Venit ergo ad corpus immaculatum, quod præter libidinis concupiſcentiam fuit conceptum: nec illud in ſe habuit vitium, quod in alijs eſt cauſa peccati, nec in eo peccauit. Ideoq; verè dicitur verbi caro non fuiſſe in Chriſto obligata peccato.

QVIDAM VIDENTVR ADVERSARI ILLI SENTENtiæ qua dictum eſt, carnem Chriſti non prius conceptam quàm aſſumptam.

E

Illi autem ſententiæ qua ſuprà diximus, carnem verbi non antè fuiſſe conceptam quàm aſſumptam, videtur obuiare quod Auguſt. ait ſuper Ioannem vbi legitur, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & ſex annis ędificatum eſt hoc templum, & in tribus diebus excitabis illud? [Hic, inquit, numerus perfectioni dominici corporis conuenit: quia vt dicunt phyſici, tot diebus forma humani corporis perficitur.] Horum occaſione verborum quidam dicere præſumpſerunt, dominici corporis formā tot diebus ad modum aliorum corporum perfectam, & membrorum lineamentis diſtinctam: & mox verbum dicitur ſibi vniſſe carnem & animam: & hoc modo dicunt illum numerum perfectioni dominici corporis conuenire. Sed alia ratio illius dicti extitit, ex qua ſana oritur intelligentia verbi. Non enim ideo illud dixit Augu. quin mox vt caro illa opere ſpiritus ſancti ſanctificata & à reliqua ſeparata fuit, verbo Dei cum anima vniretur, vt perfectus & verus Deus eſſet, perfectus & verus homo: ſed quia membrorum illius dominici corporis diſtinctio in ipſo momento conceptionis & vnionis dei & hominis adeò tenuis erat & parua vt humano viſui vix poſſet ſubijci, diebus autem illis quos Augu. memorat perfecta eſt, & notabilis facta. [Incarnatū eſt ergo verbum vt ait Ioā. Damaſ. & à propria incorporalitate non exceſsit: & totū incarnatū eſt, & totū eſt in circūſcriptū. Minoratur corporaliter & cōtrahitur: & diuinè eſt in circūſcriptū, nō coextenſa carne eius cū incircūſcripta diuinitate. In oībus igitur qui ſuper oīa erat, & in vtero ſanctæ genitricis exiſtebat, ſed in ipſa per actū incarnationis.]

Tom 9. tractatu. 10. Ioan. 2. d

Aug. lib. de trin. 4. ca 5. tom. 3. & li. 83 quæſt. quæſtio. 56.

Li. de orthodox. fide. 3. ca. 7. in fine

Ibidem in mitio.

QVARE IN SCRIPTVRA SAEPIVS TRIbuatur incarnatio, quæ eſt opus trinitatis, ſpiritui ſancto, & de ipſo etiam conceptus & natus dicatur.

A DISTINCTIO IIII.

CVM verò incarnatio verbi ſicut in ſuperioribus tractatum eſt, operatio verè ſit patris & filij & ſpiritus ſancti, inueſtigatione dignum nobis videtur, quare in ſcriptura ſpiritui ſancto hoc opus ſæpius tribuatur, & de ipſo Chriſtus cōceptus & natus memoretur. Non enim ideo operatio incarnationis ſpiritui ſancto ſæpius tribuitur, quòd eam ipſe ſolus ſine patre ac filio fecerit: ſed quia ſpiritus ſanctus eſt charitas & donum patris & filij: & ineffabili dei charitate verbum caro factum eſt, & ineffabili dei dono filius dei ſibi vniuit formam ſerui. Non ergo frequens denominatio ſpiritus ſancti, ab illo opere patrē & filium ſeclusit: ſed potius vno nominato tres intelliguntur, ſicut fit ſæpe in alijs operibus. Vnde Auguſti. ſuper hoc mouens quæſtionem, in hunc modum eandem determinat in Ench. ita inquiens. [Cùm illam creaturam quam virgo concepit & peperit, quanuis ad ſolam perſonam filij pertinentem, tota trinitas fecerit (neq; enim ſeparabilia ſunt opera trinitatis) cur in ea facienda ſpiritus ſanctus ſolus nominatus eſt? An etiam quando vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuerſa operari trinitas intelligitur? ita verè eſt, & exemplis

Qualiter caro Chriſti fuerit p ſpūm ſanctum cōcepta. Diſt. 1. lit. d

Ioan. 1. b Philip. 2. a

Solutio. In ench. ca. 38. tomo. 3.

M .ij. doce-

doceri potest.] Audistis propositam quæstionem, eiusdémque solutionem vel expositionem.

QVO SENSV DICATVR CHRISTVS CONCEPTVS & natus de spiritu sancto.

B [Sed non est in hoc diutius immorandum. Illud enim mouet, quomodo dictus est Christus natus de spiritu sancto, cùm filius nullo modo sit spiritus sancti. Nunquid dicturi sumus patrem hominis Christi esse spiritum sanctũ, vt Deus pater verbum genuerit, spiritus sanctus hominem? ex qua vtraque substantia Christus vnus esset, & Dei patris filius secundum verbum, & spiritus sancti filius secundum hominem, quòd eum spiritus sanctus tanquam pater eius de matre virgine genuisset. Quis hoc dicere audebit, cùm hoc ita sit absurdum, vt nullæ fidelium aures id valeant sustinere. Proinde cùm fateamur Christum natum de spiritu sancto ex Maria virgine, quomodo non sit filius spiritus sancti, & sit filius virginis, cùm & de illo & de illa sit natus, explicare difficilè est. Proculdubiò non sic de illo, vt de patre: Sic autem de illa, vt de matre natus est. Non est autem concedendum quicquid de aliqua re nascitur, continuò eiusdem rei filium nuncupandum. Vt enim omittam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, aliter pediculum & lumbricum, quorum nihil est filius. Vt ergo hęc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certè qui nascuntur ex aqua & spiritu sancto, non aquæ filios eos rectè quispiam dixerit: sed dicuntur filij Dei patris, & matris ecclesiæ. Sic ergo de spiritu sancto natus est Christus, nec tamen filius est spiritus sancti. Sicut econuerso non omnes qui dicuntur alicuius filij, cõsequens est vt de illo etiam nati esse dicantur: vt illi qui adoptantur. Dicuntur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati. Cùm itaq; de aliquo nascatur aliquid, & nõ ita vt sit filius: nec rursus omnis qui dicitur filius, de illo sit natus, cuius dicitur filius: profectò modus iste quo natus est Christus de Maria sicut filius, & de spiritu sancto non sicut filius, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis meritis præcedentibus in ipso exordio naturæ suæ quo esse cœpit, verbo Dei copularetur in tantam personæ vnitatem vt idem esset filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius dei: & sic in naturæ humanæ susceptione, fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, qua nullum posset admittere peccatum. Quæ gratia ideo per spiritum sanctum est significata, quia ipse propriè sic est Deus, vt sit etiam Dei donum. Per hoc ergo quòd de spiritu sancto esse natiuitas Christi dicitur, quid aliud quã ipsa gratia dei demõstratur? qua mirabili & ineffabili modo verbo Dei est adiunctus atque connexus, & diuina gratia corporaliter repletus.]

Lib. & cap. eisdem.
Matth. 1. c Quòd non quicquid de aliqua re nascitur ei⁹ filius dicitur.
Ibidem.
Ibidẽ ca. 39. Non omnes qui dicũtur alicui⁹ filij, de illo nati sunt.
Ioan. 3. a
Matth. 23. b
Ibidẽ ca. 40
Ibidẽ. ca. 37
Capite. 41. Ad Coll. 2. b

ALIA RATIO QVA DICATVR NATVS DE SPIritu sancto.

C Potest etiam dici [Christus secũdum hominem ideo natus de spiritu sancto, quia eum fecit. Inquantum enim homo est & ipse factus est, vt ait Apostolus.] [Conceptus ergo & natus de spiritu sancto esse dicitur, non quòd spiritus sanctus fuerit virgini pro semine: non enim de substantia spiritus sancti semen partus accepit: sed quia per gratiam dei & operationem spiritus sancti de carne virginis est assumptum, quod verbo est vnitum] Et in euangelio secundum hanc intelligentiam legitur de Maria, quòd inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Cuius dicti rationem Ambrosius insinuans in. 2. lib. de spiritu sancto, ait, [Quod ex aliquo est, aut ex substantia, aut ex potestate eius est. Ex substantia sicut filius, qui à patre vel ex patre: & spiritus sanctus, qui à patre & filio procedit. Ex potestate autem, sicut ex Deo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex spiritu sancto? Si quasi ex substantia, ergo spiritus in carnem & ossa conuersus est. Non vtique. Si verò quasi ex operatione & potestate eius virgo concepit, quis neget spiritum sanctum dominicæ incarnationis autorem?]

Verba sunt Aug. ca. 38. ench.
Galat 4. a
Hier. ad Damasum papã in explanatiõe symboli
Matth. 1. c
Cap. 5 to. 2.

QVARE APOSTOLVS DICAT CHRISTVM FACTVM, cùm nos eum esse fateamur natum.

D [Sed quæri potest cùm nos saluatorem natum profiteamur, cur Apostolus eum factum dicat ex semine Dauid: alio loco, factum ex muliere: cùm aliud sit fieri, aliud nasci? Aliquid ergo significauit hoc dicto. Quia enim non humano semine concreata est caro domini in vtero virginis, & corpus effecta, sed effectu virtute spiritus sancti, ideo Apostolus dicit factum, non natum. Aliud est enim semine admixto & sanguine coagulato generare: Aliud est non permixtione, sed virtute procreare: possunt enim homines generare filios, sed non facere.] Ecce quare dicit Apostolus factum, & non natum: ne eius scilicet natiuitas, quæ fuit sine virili semine, nostræ similis putaretur, quæ conficitur seminum commixtione. [Ideo autem cùm factum diceret Apostolus, addidit ex semine Dauid: quia etsi non interfuit semen hominis in conceptione virginis, tamen quia ex ea carne Christus formatus est, quæ constat ex semine, rectè dicitur, quia factus est.]

Glossa sup cap. Rom. 1. a Galat. 4. a
Glossa ibidẽ

SI PERSONA VEL NATVRA PERSONAM *vel naturam assumpsit, & si natura Dei incarnata sit.*

A DISTINCTIO V.

De modo veniendi diuinã & humanã naturam in Christo.

PRAETEREA inquiri oportet, cùm ex præmissis constet verbum Dei carnem & animam simul assumpsisse in vnitatem personæ, quid horum potius cõcedendum sit, scilicet quòd persona personam, vel natura naturam, vel persona naturam, vel natura personam assumpserit. Et an ita conueniat dici diuinam naturam esse incarnatam, sicut Deus incarnatus, & verbum incarnatum sanè dicitur. Hæc inquisitio, siue quærendi ratio, iuxta sacrarũ autoritatum testimonia, partim implicita atq; perplexa, partim verò explicita & aperta. Certum est enim, & sine ambiguitate verum, quòd non natura personam, nec persona personam, sed persona naturam assumpsit: quod sanctorum subditis comprobatur testimoniis, & astruitur documentis. Ait enim Augustin. in libro de fide ad Petrum, [Deus vnigenitus dum conciperetur, veritatem carnis accepit ex virgine: & cùm nasceretur, integritatem virginitatis seruauit in matre:] & paulò post, Sic Deus humanam naturam in vnitatem personæ susceptit, quòd se humilians per misericordiam incorruptæ virginis, vterũ ex ea nasciturus impleuit. Formã ergo serui, id est personã serui in suã accepit ille deus personam.] Itẽ, [Deus verbũ non accepit personã hominis sed naturam] Item [Dei filius vnigenitus: vt carnem hominis animamque mundaret, susceptione carnis animæque rationalis incarnatus est.] His aliisque pluribus autoritatibus euidenter ostenditur, non naturam personam, nec personam personam, sed personam naturam recepisse. De quarto verò quæstionis articulo, vtrùm scilicet natura naturam assumpserit, scrupulosa etiam inter doctos quæstio est. Quia & in hoc plurimum dissentire videntur, qui autoritate præclari aliisque doctiores in sacra pagina extiterunt: nec tantùm alij ab alijs, verum etiam ijdem à seipsis dissonare videntur, sicut subiecta capitula docent. Legitur enim in concilio Toletano. 6. traditum sic. [Solum verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et cùm tota trinitas operata sit formationem susceptæ hominis, quoniam inseparabilia sunt opera Trinitatis, solus tamen filius accepit hominem in singularitatem personæ, non in vnitatem diuinę naturę, id est, quod est proprium filij, non quod commune est trinitati.] Idem in concilio .11. Toletano. Vnius substan-

De parte quæst. perplexa.
Cap. 1. Ioan. 1. b
Cap. 2. post medium.
Ibidẽ paulo post.
Philip. 2. a
Ibidẽ. ca. 17.
Eodẽ li. c. 2.

tiæ credimus Deum patrem,& filium,& ſpiritum ſanctum: non tamen dicimus, quòd huius trinitatis vnitatem Maria virgo genuerit, ſed tantùm filium,qui ſolus naturam noſtram in vnitatem perſonæ ſuæ aſſumpſit.Incarnationem quoq; huius filij Dei tota Trinitas operata eſſe credenda eſt.Solus tamẽ filius formam ſerui accepit in ſingularitatẽ perſonę. His inſinuari videtur,quòd perſona tantùm naturam,non natura naturam aſſumpſerit. Si enim quod cõmune eſt Trinitati,non accepit hominem, ergo non natura diuina, quæ communis eſt tribus perſonis.Cui videtur obuiare quod Auguſtinus ait in libro de fide ad Petrum, Nec diuinitas,inquit, Chriſti aliena eſt à natura patris:ſecundum illud, In principio erat verbum: nec humanitas eius aliena eſt à natura matris: ſecundum id, quòd Verbum caro factum eſt. Illa enim natura, quæ ſemper genita manet ex patre,naturam noſtram ſine peccato ſuſcepit,vt naſceretur ex virgine. Hac autoritate videtur tradi, quòd diuina natura humanam ſuſcepit. Vbi vehementer moueri poſſumus,quòd eam genitam æternaliter ex patre dicit,niſi fortè natura pro perſona hic accipiatur: alioquin ſi dixerimus naturam tribus perſonis communem genitam eſſe,occurrunt nobis ex aduerſo, quæ in tractatu de trinitate diſſeruimus: vbi diximus non naturam naturam, ſed perſonam perſonam genuiſſe. Quia ſi natura genuiſſet naturam,cũm vna eademque ſit natura Trinitatis,eadem res genuiſſet. Quod Auguſtinus fieri poſſe negat. Sed alibi certum reperimus documentum, quo natura naturam aſſumpſiſſe monſtratur. Ait enim Auguſtin.in primo libro de Trinitate. [etiam ſeipſo Chriſtus factus eſt minor, formam ſerui accipiens. Neque enim ſic accepit formam ſerui,vt amitteret formam Dei, in qua erat æqualis patri: vt in forma ſerui & in forma dei idem ipſe ſit vnigenitus filius patris:quia forma Dei accepit formam ſerui.] Si autem forma Dei, formam ſerui accepit: ſine dubio natura naturam accepit. Formæ enim nomine natura ſignificatur,vt Auguſtinus euidenter docet in libro de fide ad Petrum. Cùm inquit, de Chriſto audis, quia in forma Dei erat, oportet te agnoſcere firmiſsimeque tenere, in illo formæ nomine naturalem plenitudinem debere intelligi. In forma Dei ergo erat, quia in natura Dei patris ſemper erat, de qua natus erat. Hilarius quoque in.12. libro de Trinitate ita ait, [Eſſe in forma Dei non alia intelligentia eſt, quàm in Dei manere natura.] Didiciſti nomine formę intelligentiam fieri naturæ,& audiſti quòd forma Dei, formam ſerui ſuſcepit. Vnde conſequens eſt, quòd natura diuina, naturam humanam ſuſcepit. Quod etiam Hieronymus in explanatione fidei euidenter inſinuat, inquiens, Paſſus eſt filius Dei non putatiuè, ſed verè:ſecundum illud paſſus eſt,quod pati poterat, id eſt non ſecundum illam ſubſtantiam quæ aſſumpſit, ſed ſecundum illam quæ aſſumpta eſt. Ex quo apparet diuinam ſubſtantiam aſſumpſiſſe humanam. Ex verbis autem Auguſtini ſuperius poſitis,adhibita diligentia innui videtur ſolum verbum carnem factum, & naturam ſolum ſuſcepiſſe humanam: & diuinam naturam, eandem accepiſſe. Ait enim, Trinitas nos ſibi reconciliauit per hoc, quòd ſolum verbum carnẽ ipſa trinitas fecit.In quo ſic veritas incommutabilis manet diuinæ humanæque naturæ,vt ſicut vera ſemper eſt eius diuinitas, quam de patre habet, ita verè ſemper & incõmutabilis eius ſit humanitas, quam ſibi vnitam ſumma diuinitas gerit. Ecce & ſolum verbum dixit carnẽ factũ, & humanitatem diuinitati vnitam.Idem quoque ſuperius dixit ſeruilem formam à ſolo filio ſuſceptam, quam tota Trinitas fecit. Iam facilè eſt agnoſcere, quàm diuerſa & multiplicia ſemper quæſtione propoſita autores tradiderunt. Ideoque poſteriores ea legentes, varias atque contrarias,ex prædictis occaſionem ſumentes, promunt ſententias.

De Toletano concilio hic ponit ea quib⁹ innui videtur naturã nõ accepiſſe naturã Philip. 2.a Cap.2. ante medium ca. Ioan.1.a

Id eſt lib. 1. Sententiarũ diſtinct.5 Lib.1.de tri. Cap.1. ante medium. Cap.7.et.11 Quidformæ nomine intelligatur. Cap.12. poſt medium capitis.

Non lõgè à principio.

Tomo 4. in explanatiõe ſymboli ad Damaſum. Diſt.1. lit.d

Aug.de fide ad Petrũ c. 2.in fine.

Diſt.2. lit.c

B QVID DE HOC TENENDVM SIT.

Nos autem omnis mendacij & contradictionis notam à ſacris paginis ſecludere cupientes,orthodoxis patribus atq; catholicis doctoribus nulla prauæ intelligentiæ ſuſpitione notatis,conſentimus dicentes,& perſonam filij aſſumpſiſſe naturam humanam,& naturã diuinam humanæ naturæ in filio vnitam, eamque ſibi vniſſe vel aſſumpſiſſe.Vnde & verè incarnata dicitur. Quòd verò dicitur ſolus filius formam ſerui accepiſſe,per hoc non excluditur diuina natura ab acceptione ſeruilis formæ: ſed aliæ duæ perſonæ, pater ſcilicet, & ſpiritus ſanctus. Item & illud aliud,ſcilicet,Id quod eſt proprium filij,non quod commune eſt trinitati,hominem accedit,ſic oportet intelligi, id eſt, propriè in hypoſtaſi filij,non in tribus communiter perſonis, diuina natura humanam naturam ſibi vniuit. Qui ſenſus ex verbis Ioannis Damaſceni confirmatur, qui totam diuinam naturam in vna hypoſtaſi incarnatam eſſe,euidenter aſſerit,dicens, [In humanatione Dei verbi aimus omnem & perfectam naturam deitatis in vna eius hypoſtaſeon incarnatam eſſe, id eſt,vnitam humanæ naturæ. & non partem parti. Omni enim humanæ naturæ aimus eſſe vnitam omnem deitatis naturam vel ſubſtantiam.] Item, [Eadem eſt natura in ſingula hypoſtaſeon,id eſt,perſonarum.Et quando dicimus naturam verbi incarnatam eſſe,ſecundum beatos, ſcilicet,ſecundum Athanaſium & Cyrillum, deitatem dicimus eſſe vnitam carni,& vnam naturam Dei verbi incarnatam cõfitemur.] Verbum autẽ & quod commune eſt ſubſtantiæ poſſidet,& quod proprietatis eſt,habens hypoſtaſes, id eſt perſonæ. Et ex his manifeſtè oſtenditur, quòd natura diuina incarnata eſt. Vnde & eadem verè dicitur ſuſcepiſſe humanam naturam.

Determinatio autoritatum.

Lib.de orthod.fide. 3. cap. 6.

Lib.& cap. ciſdẽ paulò inferius, & rurſus cap.7

C AN DIVINA NATVRA DEBEAT DICI CARO FACTA.

Sed quæritur, Vtrùm eadem diuina natura debeat dici caro facta, ſicut verbum dicitur caro factum. Si enim idem eſt incarnari,quod eſt carnem fieri, videri poteſt ita debere dici, quòd ſit caro facta,ſicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus, quia ſi illud dictum in ſacra ſcriptura reperiretur, ex eadem intelligentia acciperetur, qua cum dicitur incarnata. Sed quia illud autoritas ſubticuit,atque locutionis modus nimiam videretur facere expreſsionem, ſi natura diuina diceretur caro facta,melius ſilere hoc puto,vel negare,quàm temerè aſſerere: ne ſi illud dicatur,conuertibilitas naturæ in naturam ſignificari putetur. Ex præmiſsis indubitabiliter conſtat,quòd perſona verbi ſiue natura, hominis naturam,ſcilicet carnem & animam aſſumpſit,ſed non perſonam hominis. Si autem natura diuina naturam hominis accepit, quare non dicitur facta homo, vel eſſe homo,ſicut verbum Dei. Ad quòd dici poteſt,quòd Dei filius dicitur factus homo,vel eſſe homo,non ſolùm quia hominem aſſumpſit, ſed quia ipſum in vnitatem & ſingularitatem ſui & perſonæ accepit. Natura autem diuina hominem quidem accepit,id eſt,hominis formam ſibi vniuit, ſed non in ſingularitatem & vnitatem ſui. Seruata enim proprietate ac diuerſitate duarum naturarum, perſonæ ſingularitas extitit. Ideoque non ſic dicitur diuina natura eſſe homo, vel facta homo, ſicut Dei filius. Quidam tamen indifferenter vtrunque concedunt.

Ioan.1.b Reſponſio.

Reſponſio.

D QVARE NON ACCEPIT PERSONAM HOMINIS, cùm hominem acceperit.

Ideo verò non perſonam hominis aſſumpſit, quia caro illa & anima illa non erant vnita in vnam perſonam, quam aſſumpſerit, quia non ex illa conſtabat perſona, quando illis vnitum verbum eſt. Nam ſibi inuicem vnita ſunt ſimul cum verbo.Altera tamẽ vnione inuicẽ vnita ſunt illa duo,ſcilicet,anima & caro: alia vnione verbo vnita ſunt. Quia alia eſt vnio animæ illius ad carnẽ,& alia eſt vnio verbi ad animã illam & ad carnẽ.Nõ ergo accepit verbũ Dei perſonã hoĩs, ſed

sed naturam: quia non erat ex carne illa & anima illa vna composita persona, quam verbum accepit, sed accipiendo vniuit, & vniendo accepit.

CONTRA HOC OPPOSITIO, QVA PROBARE QVIEDAM VOLUNT, PERSONAM ACCEPISSE PERSONAM.

Ex Boëtio lib. cõtra Eutychen & Nestoriũ de duabus naturis in vna persona Christi.

Hic à quibusdam opponitur, quòd persona assumpsit personam, [Persona enim est substantia indiuidua rationalis naturæ.] hoc autem est anima. Ergo si animam assumpsit, & personã, quòd ideo non sequitur, quia anima non est persona, quãdo alij rei vnita est personaliter, sed quando per se est, absoluta enim à corpore persona est, sicuti angelus. Illa autẽ anima nunquam fuit, quin esset alij rei cõiuncta. Ideoq; non est assumpta persona, quãdo anima est assumpta. Aliter quoq; nituntur probare verbũ Dei assumpsisse personã, quia assumpsit aliquẽ hominem. Assumpsit enim hominem Iesum Christum: ergo aliquem hominẽ. Quòd aũt hominem Iesum Christum assumpserit, Augustinus in expositione symboli sub anathemate tradit, dicens, Si quis dixerit atq; crediderit hominẽ Iesum Christum à filio Dei assumptum non fuisse, anathema sit, qui etiam in pluribus scripturæ locis huiusmodi vtitur locutionibus. [Ille homo à verbo est assumptus, Ille homo factus est Christus.] Et Propheta de homine Christo loquẽs, Deo ait, Beatus quem elegisti & assumpsisti, &c. Ex quibus consequi videtur, quòd aliquis homo assumptus sit à verbo, & ita persona à persona sit assumpta. Sed quia hoc nephas est dicere aut sentire, præmissæ locutiones eisq; similes secundum hanc intelligentiam sanè accipi debent, vt homo Christus, siue homo ille, siue quidam homo dicatur assumptus à verbo, siue vnitus verbo, non quia hominis persona sit assumpta vel vnita verbo, sed quia illa anima & caro ita assumpta sunt, & vnita verbo, in quibus subsistit persona Dei & hominis, vt ad hominis naturam, non ad personam respicias, cùm assumptum, vel vnitum, vel quendam vel aliquem in huiusmodi locutionibus scriptura cõmemorat. Quocirca cùm quæritur sine proposita autoritate, an aliquis vel quidã sit assumptus à verbo, vel vnitus verbo: sine distinctione intelligẽtiæ non est hîc reddenda respõsio, quoniam multiplex præmissa est quæstio: sed instantiam quærẽtis ita determinato. Si de hoîs persona queris, respõdeo non: si de hoîs natura, dico, est.

Aliæ probationes.

De Prædest. sanct. lib. 1. cap. 15. Psal. 64.

Respõsio determinãs præmissas locutiones.

DE INTELLIGENTIA HARVM LOCVTIONVM, DE *us factus est homo, Deus est homo, an his locutionibus dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel non esse aliquid.*

A DISTINCTIO VI.

De modo vniẽdi diuinã & humanã naturã secũdum varias doctorũ opiniones.

EX præmissis autem emergit quæstio plurimum continens vtilitatis, sed nimium difficultatis ãtq; perplexitatis. Cùm enim constet ex prædictis & aliis pluribus testimoniis, omnesq; catholici vnaniniter fateantur Deum factum esse hominem, & Christum verum Deum esse, & verum hominem, quæritur, an his locutionibus Deus factus est homo, Filius Dei factus est filius hominis. Deus est homo, & homo est Deus, dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel aliquid dicatur esse Deus, & an ita conueniat dici, Homo factus est Deus, & filius hominis factus est filius Dei: sicut econuerso dicitur, & si ex his locutionibus non dicitur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, quæ sit intelligẽtia harum locutionum & similium. In huius profunditatis reseratione, & scrupulosæ quæstionis expositione, plurimum differre inueniuntur sapientes.

B QVORVNDAM SENTENTIAM REFERT.

Alij enim dicunt, in ipsa verbi incarnatione hominem quendam ex anima rationali & humana carne constitutum: ex quibus duobus omnis verus homo constituitur, & ille homo cœpit esse Deus: non quidem natura Dei, sed personæ verbi,

verbi, & Deus cœpit esse homo ille. Concedunt etiam hominem illum assumptum à verbo, & vnitum verbo, & tamen esse verbum: & ea ratione tradunt dictum esse Deum factum hominem, vel esse hominem, quia Deus factus est, id est, cœpit esse quædam substantia ex anima rationali & humana carne subsistens, & illa substantia facta est, id est, cœpit esse Deus, non tamẽ demigratione naturę in naturam, sed vtriusq; naturæ seruata proprietate factum est, vt Deus esset illa substantia, & illa substantia esset Deus. Vnde verè dicitur, Deus factus est homo & homo factus est Deus, & Deus est homo, & homo Deus, & Filius Dei, filius hominis, & econuerso. Cumq; dicant illum hominem ex anima rationali & humana carne subsistere, non tamen fatẽtur ex duabus naturis esse compositũ, diuina .s. & humana: nec illius partes esse duas naturas, sed animã tantùm & carnẽ.

AVTORITATES PONIT. QVIBVS MVNIVNT SVAM SENTENTIAM.

C Et ne de suo sensu tantùm loqui putentur, hanc sententiam pluribus muniunt testimoniis. Ait enim Augustinus in lib. de Trinit. [Cùm legitur, Verbum caro factum est, in verbo intelligo verum Dei filium, in carne agnosco verum hominis filium, & vtrunque simul vnam personam, Deum & hominem ineffabilis gratiæ largitate cõiunctum. Idẽ in Ench. Christus Iesus Deus de Deo est, homo autem natus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Vtraque substantia diuina .s. & humana, filius est vnicus Dei patris omniporẽtis, de quo procedit spiritus sanctus] [vtrùmq; vnus, sed aliud propter verbum, & aliud propter hominẽ, non duo filij Deus & homo, sed vnus Dei filius. Deus sine initio, homo à certo initio. Idem in eodem, Quid natura humana in Christo homine meruit, vt in vnitatem personæ vnici filij Dei singulariter assumpta esset. Quæ bona voluntas, quæ bona opera præcesserunt, quibus meretur iste homo vna fieri persona cum Deo? Nunquid antea fuit homo, & hoc ei singulare beneficium præstitũ est, vt singulariter promereretur Deum? Nempe ex quo homo esse cœpit, non aliud cœpit esse quàm Dei filius, & hoc vnicus, & propter Dei verbum, quia est ab illo suscepta caro, facta est vtiq; Deus: vt quemadmodũ vna est persona quilibet homo, anima scilicet, rationalis, & caro: ita sit Christus vna persona, verbũ & homo.] Idem super Ioannem: Agnoscamus geminã substantiam Christi, diuinam .s. qua æqualis est patri: & humanã, qua minor est patre, vtrunq; autẽ simul non duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, non trinitas Deus. Ac per hoc Christus est Deus, anima rationalis, & caro. Idem quoq; in lib. de Prædest. sanct. Ille homo vt à verbo patri coæterno in vnitatem personæ assumptus, filius Dei vnigenitus esset, vnde hoc meruit: quod bonũ eius præcesserit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam peruenire. Faciente ac suscipiente Deo verbo, ipse homo ex quo esse cœpit, filius Dei vnicus esse cœpit. Item homo quicunq; ita gratia fit Christianus, sicut gratia homo ille ab initio factus est Christus. Idẽ in lib. 13. de Trinit. Gratia Dei nobis in homine Christo cõmendatur. Quia nec ipse vt tanta vnitate Deo vero coniunctus, vnà cum illo persona filius Dei fieret, vllis est præcedentibus meritis assecutus: sed ex quo homo esse cœpit, ex illo est & Deus. Vnde dictum est, Verbum caro factum est. Hilarius quoq; in 10. lib. de Trinit. ait, Christum non ambigimus esse Deum verbum, neque rursus filium hominis ex anima & corpore constitisse ignoramus. His aliisq; autoritatibus vtuntur, qui hominem quendam ex anima rationali & carne compositum dicunt Deum factum, sed gratia non natura. Sola enim gratia habuit ille homo, non meritis vel natura, vt esset Deus, siue Dei filius, vt haberet omnem scientiam & potentiam, quam habet verbum, cum quo est vna persona. Nec tantùm in superioribus legitur, quòd homo ille sit vna persona cum verbo, & sit ipsum verbum, sed etiam quòd anima rationalis & caro eadẽ persona sit, & Christus sit, & Deus.

13. cap. 19.

Cap. 38.

Ibid. cap. 35

Ibid. cap. 36

To. 9. tract. 78 circa illud Ioan. 19. Pater maior me est. Ca. 15. to. 7.

Lib. & cap. eiſdem. Cap. 17. Ioan. 1. b Multò post mediũ libri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALIORVM SENTENTIA.

D Sunt autem & alij qui iſtis in parte conſentiunt, ſed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne tantùm, ſed ex humana & diuina natura, id eſt, ex tribus ſubſtantiis, diuinitate, carne, & anima conſtare, & hunc Ieſum Chriſtũ fatentur, & vnam perſonam tantùm eſſe: ante incarnationem verò ſolummodo ſimplicem, ſed in incarnatione factam, compoſitam ex diuinitate & humanitate. Nec eſt ideo alia perſona quàm prius, ſed cùm prius eſſet dei tantùm perſona, in incarnatione facta eſt etiam hominis perſona, non vt duæ eſſent perſonæ, ſed vt vna & eadem eſſet perſona Dei & hominis. Perſona ergo quæ prius erat ſimplex, & in vna tantùm natura exiſtens, in duabus & ex duabus ſubſiſtit naturis, & perſona quæ tantùm Deus erat, facta eſt etiam verus homo, ſubſiſtens non tantùm ex anima & carne, ſed etiam ex diuinitate. nec tamen perſonæ illa debet dici facta perſona, quanuis dicatur facta perſona hominis. Facta eſt igitur illa perſona (vt quibuſdam placet) quiddam ſubſiſtens ex anima & carne, ſed non eſt facta perſona, vel ſubſtantia, vel natura, & inquantum eſt illud ſubſiſtens, compoſita eſt, inquantum autem verbum eſt, ſimplex eſt.

AVTORITATES ETIAM PONIT, QVAE HANC

E probant ſententiam.

Allegatur de cõſecrat. diſt. 2. cap. Hoc eſt qđ dicimus.

De hoc Auguſtinus in lib. Sententiarũ Proſperi ait, modis omnibus approbare contendimus, ſacrificium eccleſiæ duobus conſtare, duobus confici, viſibili elemetorum ſpecie & inuiſibili Domini noſtri IESV Chriſti carne & ſanguine, ſacramento, & re ſacramenti, id eſt, corpore Chriſti, ſicut Chriſti perſona conſtat & conficitur ex Deo & homine, cùm ipſe Chriſtus verus ſit Deus, & verus homo. Quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioannes Damaſc. [In Domino noſtro IESV Chriſto duas quidem naturas cognoſcimus, vnam autem hypoſtaſim ex vtriſq; compoſitam. Incarnatus eſt ergo Chriſtus, ex virgine aſſumens primitias noſtræ maſſæ, vt ipſa extiterit in carne hypoſtaſis, quę Dei verbi hypoſtaſis. Et compoſita facta fuerit, quæ prius ſimplex erat verbi hypoſtaſis. Compoſita verò ex duabus perfectis naturis, deitate & humanitate: vt & ipſa ferat diuinæ verbi Dei filiationis characteriſticum & determinatiuum idioma: ſecundum quod diuiſa eſt à patre & ſpiritu ſancto, & carnis characteriſtica & determinatiua idiomata: ſecundum quæ differat à matre & reliquis hominibus. Item, Vnam hypoſtaſim filij Dei confitemur in duabus naturis perfectè ſe habentibus, eandem hypoſtaſim dicentes deitatis & humanitatis eſſe, & has duas naturas cuſtodiri, & manere in ipſo poſt vnionem, non ſeorſum & ſecundum partes ponentes ſingulam, ſed vnitas inuicem in vnam compoſitã hypoſtaſim, ſubſtantialem enim, inquimus, vnionem, ſcilicet, veram, & non ſecundum fantaſiam: ſubſtantialem autem, non duabus naturis perficientibus aliam, ſcilicet, vnam compoſitam naturam ſed vnitas inuicem in vnam hypoſtaſim compoſitam filij Dei: & manere earum ſubſtantialem differẽtiam determinamus. Quod creabile, manſit creabile, & quod increabile increabile, & mortale mortale, & immortale immortale, & circunſcriptibile circunſcriptibile, & incircunſcriptibile incircũſcriptibile: & hoc quidem refulget miraculis.] De hoc etiam Auguſtinus in libro 1 de Trinitate ait, Quemadmodum ſecundum deitatem vna eſt patris filiiſque natura, ita etiam iuxta humanitatem, eadem eſt matris & filij vna natura. Ex vtraque ergo ſubſtantia & diuinitatis & humanitatis vnus atque idem eſt Deus, Dei & hominis filius IESVS Chriſtus: vt verus Deus, ita etiam homo verus. Idem etiam in libro 13. de Trinit. Sic Deo coniungi potuit humana natura, vt ex duabus ſubſtantiis fieret vna perſona. Ac per hoc iam eſt ex tribus, Deo, anima, & carne. His aliiſq; pluribus autoritatibus ſe muniunt, qui dicunt perſonam Chriſti

Lib. 3. de orthodoxa fide, cap. 5.
Ibid. cap. 7
Iuſt. eod. ca. 3 in medio capitis.
Cap. 7. quoad ſententiã, ſed in forma ſermon. 191. de tẽpore qui eſt 5. de Trinit. Cap. 17.

Chriſti compoſitam eſſe vel factam, ſiue conſtantem ex duabus naturis, ſiue ex tribus ſubſtantijs.

TERTIA ALIORVM SENTENTIA.

F Sunt etiam alij, qui in incarnatione verbi non ſolum perſonam ex naturis compoſitam negant, verumetiam hominem aliquem ſiue etiam aliquam ſubſtantiam ibi ex anima & carne compoſitam vel factam diffitentur. Sed ſic illa duo, ſcilicet animam & carnẽ verbi perſonæ vel naturæ vnita eſſe aiunt, vt nõ ex illis duob⁹, vel ex his trib⁹ aliqua natura vel perſona fieret ſiue cõponeretur, ſed illis duobus velut indumẽto verbũ dei veſtiretur, vt mortalium oculis congruenter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo, quia veritatem carnis & animæ accepit. Quæ duo etiam in ſingularitatem vel vnitatem ſuæ perſonæ accepiſſe legitur: non quia illa duo, vel aliqua res ex illis compoſita ſit vna perſona cum verbo, vel ſit verbum: ſed quia illis duobus accedentibus verbo, non eſt perſonarum numerus auctus, vt fieret quaternitas in trinitate: & quia ipſa perſona verbi, quæ prius erat ſine indumento, aſſumptione indumenti non eſt diuiſa vel mutata, ſed vna eademq; immutata permanſit. Qui ſecũdum habitum, deũ hominem factum dicunt. Accipiendo enim hominem dictus eſt deus, factus eſt homo. & propter acceptum hominem, dicitur deus verè eſſe homo, & propter aſſumentem deum, dicitur homo eſſe Deus. Nam ſi eſſentialiter, inquiunt illi, Deus eſſe homo, vel homo eſſe de⁹ intelligeretur: tunc ſi de⁹ aſſumpſiſſet hominẽ in ſexu muliebri, & mulier eſſentialiter De⁹ eſſet, & ecõuerſo. At potuit De⁹ aſſumpſiſſe hoiem in ſexu muliebri: potuit ergo mulier eſſe deus, & ecõuerſo.

Greg. ſuper Ezechielem homi. 8. poſt medium.

AVTORITATES INDVCIT QVIBVS HAEC SENTENTIA

G roboratur.

Ne autem & iſti de ſuo ſenſu influere videantur, teſtimonijs in medium productis quod dicunt confirmant. Ait enim Aug. in lib. de gratia noui teſtamenti. Sicut non augetur numerus perſonarum, cùm caro accedit animæ vt ſit vnus homo, ſic non augetur numerus perſonarum cùm homo accedit verbo, vt ſit vnus homo Chriſtus: legitur itaque Deus homo, vt intelligamus huius perſonę ſingularitatem, non vt ſuſpicemur in carnẽ mutatã diuinitatẽ. Idẽ quoq; tractans illud verbum Apoſtoli, Habitu inuentus eſt vt homo: manifeſtè oſtendit deum dici factum eſſe hominem, vel eſſe hominem ſecundum habitum in libr. 83. quæſtionum ita inquiens, [Multis modis habitum dicimus vel habitum animi, ſicut diſciplinæ perceptionem vſu firmatã, vel habitũ corporis, ſicut dicimus alium alio validiorem, vel habitum eorum, quæ membris accommodantur extrinſecus, vt cùm dicimus aliquem veſtitum vel calceatum, & huiuſmodi. In quibus omnibus generibus manifeſtum eſt in ea re dici habitum, quæ accidit, vel accedit alicui, ita vt eam poſsit etiam non habere. Hoc autem nomen ductum eſt ab illo verbo quod eſt habere. Habitus ergo in ea re dicitur, quæ nobis vt habeatur, vel accidit, vel accedit. Verumtamen hoc intereſt, quia quædam eorum quæ accidunt vel accedunt, vt habitum faciant, non mutantur, ſed ipſa nos mutant in ſe integra, & inconcuſſa manentia: ſicut ſapientia accedens homini, non ipſa mutatur, ſed hominem mutat, quem de ſtulto ſapientem facit. Quædam verò ſic accedunt vel accidunt, vt mutent & mutentur: vt cibus qui amittens ſpeciem ſuam in corpus vertitur, & nos cibo refecti, ab exilitate atque languore in robur atque valentiam mutamur. Tertium genus eſt, cùm ea quæ accidunt vel accedunt, nec mutant ea quibus accidunt, nec ab eis ipſa mutantur, ſicut annulus poſitus in digito: quod genus rariſsimè reperitur. Quartum genus eſt, cùm ea quæ accidunt vel accedunt, mutantur non à ſua natura, ſed aliam ſpeciem & formam accipiunt: vt eſt veſtis, quæ deiecta atque depoſita non habet eam formam

Epiſt. ad Honoratũ nõ lõgè à principio epiſtolæ quæ eſt. 120. ca. 4. tom. 2. Philip. 2.
Quæſtione 73 tom. 4.
Ibidem. Prima ſpecies habitus.
Secunda.
Tertia.
Quarta ſpecies cõgruit huic cõparationi.

mam quam sumit induta. Induta enim membris accipit formam, quam non habebat exuta: quod genus congruit huic comparationi. Deus enim filius semetipsum exinaniuit, non formam suam mutans, sed formam serui accipiens: neque conuersus aut transmutatus in hominem amissa incommutabili stabilitate, sed in similitudine hominum factus est ipse susceptor. verum hominem suscipiendo habitu inuentus est vt homo, id est habēdo hominē, inuentus est vt homo. non sibi, sed eis quibus in homine apparuit. Quod autem dicit vt homo, veritatem exprimit. Nomine ergo habitus satis significauit Apostolus, qualiter dixerit in similitudinem hominum factus: quia non trāsfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cùm indutus est hominem, quem sibi vniens quodāmodo atq; conformans immortalitati æternitatiq; sociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum esse verbum susceptione hominis, sicut nec membra veste induta mutantur, quamuis illa susceptio ineffabiliter susceptum suscipiēti copularet.] His verbis apertè innuere videtur Augustinus Deum dici factum hominem secundum habitum. Qui etiam ipsius incarnationis modum volens exprimere, quærentibus in quarto libro de Trinitate, ait, Si quæritur incarnatio quomodo facta sit, ipsum verbum Dei dico carnem factum, id est hominem factum. non tamen in hoc quod factum est, conuersum atque mutatum: Ita sanè factum, vt ibi sit non tantum verbum Dei & hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima. Atq; hoc totum & Deus dicatur propter Deum, & homo propter hominem. Quod si difficile intelligitur, mens fide purgetur à peccatis abstinendo, & bona operando: difficilia enim sunt hæc Idem in lib. de fide ad petrum, Dei filius cùm sit deus æternus & verus, pro nobis factus est homo verus & plenus. In eo verus, quia veram habet Deus ille humanam naturam: In eo verò plenus, quia & carnem humanam suscepit & animam rationalem. Item, non aliud fuit illa Dei summi susceptio & exinanitio, nisi formæ seruilis, id est naturæ humanæ susceptio. vtraque ergo est in Christo forma, quia vtraque vera & plena est in Christo substātia, [diuina scilicet & humana natura. Idem in libr. 2. contra Maximinum. Cùm esset per seipsum inuisibilis, visibilis in homine apparuit, quem de fœmina susceipere dignatus est. Item in eodem, Nos Christum dominum verū hominem susceipisse credimus, & in ipso visibiliter inuisibilem hominibus apparuisse: in ipso inter homines conuersatū fuisse, in ipso ab hominibus humana pertulisse, in ipso homines docuisse. Hilarius quoque in decimo libro de Trinitate ait, [Quomodo Dei filius natus est ex Maria, nisi quòd verbum caro factum est, scilicet quòd filius Dei cùm in forma dei esset, formam serui accepit? Vnum tamen eundemque non dei defectione, sed hominis assumptione profitemur: & in forma dei propter naturam diuinam, & in forma serui ex conceptione spiritus sancti secundum hominis habitum repertum fuisse.] Nō fuit habitus ille tantùm hominis, sed vt hominis: neque caro illa caro peccati, sed in similitudine carnis peccati. Audistis tres secundum diuersos positas sententias, & pro singulis inducta testimonia.

Philip. 2. a. Ibidem, sed inferius.

De modo in carnatione. Ca. 21. fine vltimo.

Ca. 2. non lō gè à principio.

Ibidem penè ad finē ca. 2.

Ca. 19. quoad sententiā sed in forma li. de fide cōtra Manich. capite. 22. Cap. 26. Baruch 3. Ante mediū libri decimi. Ibidem paulo inferius. Ad Ro. 8. a.

POSITIS SENTENTIIS PROLATISQVE TESTIMONIIS, INTELLIGENTIAS PROPOSITARVM LOCVTIONVM EXEQVITVR SECVNDVM SINGVLAS SENTENTIAS, ET PRIVS SECVNDVM PRIMAM.

Ostēdit qualiter secundā varias opiniones recitatas dist. præcedenti.

A DISTINCTIO VII.

SECVNDVM primā verò dicitur Deꝰ factꝰ homo, & homo factꝰ Deus: quia deus cœpit esse quædā substantia rationalis, quæ antè nō fuerat: & illa substantia cœpit esse deus, & hoc gratia, non natura vel meritis habuit. Vnde rectè dicitur Christus, inquantum homo prædestinatus esse filius dei. Huic autem sententiæ opponitur. Si illa substantia cœpit esse deus, & deus illa: quædam ergo substantia est deus, quæ non semper fuit deus. & quædam substantia est deus, quę nō est diuina substantia: & deus est aliquid, quod non semper fuit. Quod & illi concedunt, Origenis testimonio innitentes, qui ait, Factus est sine dubio, id quod prius non erat: sed addidit, secundum carnem. Secundum deum verò erat priꝰ, & non erat quando non erat. Alijs quoque pluribus modis illi sententiæ potest opponi: quibus supersedemus, exercitationis studium lectori relinquētes, & ad alia properantes.

determinari habeant ambiguæ locutiones. Quæ opponātur huic sententiæ. Origenes super epist. ad Ro. cōmentario ad 1. ca. to. 3.

HIC EXPLANAT SECVNDAM SENTENTIAM, ET EARVNDEM LOCVTIONVM SENSVS.

B In secunda verò sententia huius distinctionis talis videtur ratio, vt cùm dicitur, deus factus est homo, intelligatur cœpisse esse subsistens ex duabus naturis, vel tribꝰ substātijs, & econuerso, homo factꝰ est deꝰ, quia subsistens in duabus naturis cœpit esse deus, vel potius homo factus est deus, & econuerso dicitur, quia deus assumpsit hominem, & homo assumptus est à deo. Vnde Augu. dicit in libro de Trini, [Talis fuit illa susceptio, quæ hominem faceret deum, & deum hominem.] Variatur autem intelligentia cùm dicitur, Deus est homo, & homo est deus. Dicitur enim deus esse persona subsistens in duabus, & ex duabus naturis, & persona subsistens in duabus & ex duabus naturis dicitur esse deus, id est verbum vel natura diuina Potest enim prædicari persona simplex, vel natura de persona composita. Non est autem, vt ait Ioan. Damas. idem dicere naturam vel personam.

primo ca. 13. in principio Quòd nō est idem dicere naturā vel psonā li. 3. ortho. fide. ca. 3. circa medium.

EX QVO SENSV DICVNT CHRISTVM PRAEDESTINATVM.

C Isti dicunt Christum prædestinatum inquantum est homo, id est inquantum est subsistens ex duabus substantijs, scilicet anima & carne. Nam quantū ad naturam diuinitatis, non est ipse prædestinatus. Non ergo inquantum in ea vel ea subsistit, prædestinatus est, sed inquantum subsistit in alijs duabus substantijs, id est in anima & carne, hoc est, inquantum est homo.

QVALITER EXPONVNTVR AVTORITATES PRIMAE, QVAE ISTI VIDENTVR OBVIARE SENTENTIAE.

D Determinant etiam autoritates quæ primæ conueniunt sententiæ, & huic videntur contradicere: vt cùm legitur, homo ille assumptus est à verbo in singularitatē personæ, vel factus vna persona cum verbo, de natura humana intelligatur, quæ verbo vnita est in singularitate personæ, id est, ita quòd eadem persona quæ prius erat & simplex erat, sine incremento numeri personarum etiam immutata permansit, licet composita. Compositionis verò huius aliam dicunt esse rationem quàm sit in alijs hominibus: quia huius ex tribus, aliorum ex duabus substantijs est compositio Negant quoque naturam humanam esse personam vel dei filium: & sicut vnū eundēq; dicūr esse hominem & deum, & filium hominis, & filium dei: ita vnum & idem, non aliud & aliud, sicut nec aliū & aliū.

QVAEDAM PONIT QVAE PRAEMISSIS VIDENTVR ADVERSARI.

E Sed his videntur aduersari, quæ subditis continentur capitulis. Ait enim Au. super Ioan. Aliud est verbum dei, aliud homo: sed verbum caro factū est, id est homo: non itaq; alia verbi, alia est hominis persona, quoniam vtrunq; Christꝰ, & vna persona. Idem contra Felicianum, Aliud dei filius, aliud hominis filius: sed non alius. Item, Dei filius, aliud de patre, aliud de matre. Idem in li. 1. de trin. Cùm filius sit & deus & homo, alia substantia deus, & alia homo.

Tracta. 69, Tomo. 9. Li. cōtra Felicianum ca. 11. & 12. to. 6. Ca. 10. ante medium.

Universidad de Deusto Biblioteca

QVALITER HIS RESPONDEANT.

Hæc autem in hunc modum determinant, quia cùm dicitur, aliud verbũ dei, aliud homo, siue alia substãtia deus, alia homo: alterius naturæ significatur Christus esse, inquantum est homo: & alterius, inquantum est deus: & aliud natura qua est homo, aliud natura qua est deus. Vt enim ait Ioan. Damas. [Inconuerse & inalterabiliter vnitæ sunt ad inuicem naturæ: neq; diuina discendente à propria simplicitate, neque humana, aut conuersa in deitatis naturam, aut in non existentiam diuisa: neque ex duabus vna facta composita natura. Composita enim natura neutri earum ex quibus componitur naturis, homousia. i consubstantialis esse potest, ex alteris perficiens alterum: vt corpus ex quatuor elemẽtis compositum, nec ignis nominatur, nec aër, nec terra, nec aqua, nec horum alicui homousion dicitur. Si ergo secundum hæreticos Christus vnius compositæ naturæ post vnionem extitit, ex simplici natura conuersus est in compositã: & neque patri simplicis naturæ existenti, neque matri est homousios: & neque deus, neque homo denominabitur, sed Christus solum: & erit hoc nomen, scilicet Christus, non personæ ipsius nomen, sed vnius, secundum ipsos, compositæ naturæ, Nos autem Christum non vnius compositæ naturæ dogmatizamus: & hoc nomen. s. Christus, personæ dicimus, non monotropos. i. vno modo dictũ, sed duarum naturarum esse significatiuum. s. deitatis & humanitatis. Ex deitate aũt & humanitate deum perfectum, & hominem perfectum, eũdẽ & esse, & dici, ex duabus & in duabus naturis confitemur.] Sic ergo dicitur aliud esse filiꝰ dei, aliud filiꝰ hominis, quia alterius est substãtiæ vel naturæ inquãtũ est filius dei, & alterius inquantum est filius hominis, non quòd ipse filius dei & hominis sit duo illa diuersa, id est, duæ diuersæ naturæ.

Li. de orth. fide. 3 c. 3. in initio capitis

Nestoriũ & Euthicen.

GAVTORITATE CONFIRMAT DETERMINATIONEM.

Apertè enim Hilarius in nono lib. de Trin. ait, Cùm non aliud sit filius hominis, neq; aliud filius dei, verbum enim caro factum est, & cùm ille qui filiꝰ dei est, ipse & hominis sit filius, requiro quis in hoc filio hominis glorificatus sit? Euidenter dicit non aliud esse filium dei, & aliud hominis. Ex quo præmissa roboratur & approbatur determinatio.

In medio 9. libri.

ALIA ETIAM VERBA AVTORITATVM ANNOTAT VT determinet.

Quod etiam dictum est, vtrunque Christus est, & vna persona, mouere potest lectorem, sicut & illud quod Aug. dicit in li. 1. de Tri. Quia forma dei formã serui accepit, vtrunque deus, vtrunque homo. Sed vtrunque deus propter accipientem deum, & vtrunque homo propter acceptum hominẽ. Et illud quod idem ait in li. de bono perseuerantiæ, [Qui fidelis est in eo veram naturam humanam credit suscipiente deo verbo ita sublimatam, vt qui susceptus & quod susceptum, vna esset in trinitate persona, assumptione illa ineffabiliter faciente personæ vnius in deo & in homine veritatem.] Si autem qui susceptus & quod susceptum vna est persona, ergo natura humana cum verbo est vna persona. Sed hæc omnia ex tali sensu dicta fore tradunt. vt vtrunq; dicatur esse Christus & vna persona: quia in vtroque vnus Christus & vna persona subsistit. Ita etiam susceptum cum suscipiente dicitur vna persona, quia susceptum suscipienti est sociatum in vnitate personæ i. ita quòd vnitas personæ permansit, non ita vt caro & anima sint vnus deus, quia vt ait Hiero. Verbum est deus: non caro assumpta. Et Amb. in li. de dominica incarnatione, Aliud est quod assumpsit, & aliud quod assumptum est.

Cap. 7.

Ca. 24 siue vltimo to. 7.

Et hic autoritate vtitur vt cõfirmet determinationem.

Ser. de assũptiõe Mariæ post mediũ. Ca. 6. in fine

HIC QVANDAM PONIT AVTORITATEM, QVAE MVLtum videtur huic sententiæ opposita.

Est autẽ & aliud quod huic sententiæ plurimum videtur obuiare. Ait enim Augusti.

Rom 1. Cap. 10.

Augusti in lib. 3. contra Maximinum, Christus vna persona est, geminæ substantiæ, quia & Deus est & homo est: nec tamẽ Deus vel homo, pars huius personæ dici potest, alioquin filius Dei deus antequam susciperet formam serui, non erat totus, & creuit cùm homo diuinitati eius accessit. Ecce Deum dicit non esse patrem illius personæ. Vnde videtur illa persona non constare ex Deo & homine. Ad quod etiam illi dicunt, illam personam non ita constare ex Deo & homine, quasi totum ex partibus. Ita enim partes alicuius totius conueniunt, vt ex illis quod non erat constituatur. Non autem sic humana & diuina natura in Christo vniuntur. Inexplicabilis enim est istius vnionis, quę non est partium ratio. Quidam tamen nomine Dei ibi personam significari putant, quia de tribus agebat personis, quarum nullam trinitatis partem esse dicebat, sicut pars illius personæ non est Deus. Quod si de persona intelligatur, manifestum est, quia persona nõ est pars personæ. Posita est diligenter sententia secunda, & eius explanatio: cui in nullo vel in modico obuiant autoritates in tertia sententia inductæ, quæ iam consideranda est.

Responsio eorũ cũ determinatione

TERTIA SENTENTIA, QVAE SIT PRAEMISSARVM propositionum intelligentia.

In hac ergo sententia sic dicitur, deus factus est homo quia hominem accepit, sic dicitur esse homo, quia hominem habet, vel quia est habens hominem: & homo factus Deus, quia assumptus est à Deo: & homo esse Deus, quia habens hominem est Deus. Cùm ergo dicitur Deus est homo, vel habitus prædicatur, vel persona, sed humanata. Et quòd persona humanata prædicetur, Cassiodorꝰ ostendere videtur dicens. [Factus est, vt ita dixerim, humanatus Deus, qui etiam in assumptione carnis, Deus esse non destitit.] Quod tamen variè accipi potest, vt dicatur Deus factus humanatus, vel Christus factus Deus humanatus, vtrumq; enim sanè dici potest. Cùm ergo dicitur factus est Deus homo, multiplex secundum istos fit intelligentia: vt naturam humanam accepisse, vel humanatum verbum esse incepisse intelligatur. Nec tamen si incepit esse humanatum verbum, ideo sequitur quòd inceperit esse verbum, nec si Deus factus est humanatum verbum, sequitur quòd factus sit verbum: sicut de aliquo dicitur, Hodiè iste cœpit esse bonus homo, vel factus est bonus homo, nec tamen hodie cœpit esse homo, vel factus est homo.

QVO SENSV SECVNDVM ISTOS DICATVR PRAEDEstinatus Christus.

Secundum istos dicitur Christus, secundum quod homo, prædestinatus esse filius Dei, quia est prædestinatum à Deo ab æterno & in tempore collatum est ei per gratiam, vt ipse ens homo sit filius Dei: hoc enim non semper habuit, sed in tempore per gratiam accepit. Quod videtur Aug. notasse in lib. ad Prosperum & Hilar. dicens. [Prædestinatus est Iesus: vt qui futurus erat secundum carnem filius Dauid, esset in virtute filius dei.] Hi etiam cùm dicitur Christus minor patre secundum quòd homo, secundum habitum hoc intelligunt dictum. i. inquantum habet sibi hominem vnitum. Vnde Augusti. in. 1. lib. de trin. [Deus filius Deo patri natura est equalis habitu minor. In forma enim serui, minor est patre: In forma Dei equalis est patri.] & quia secundum habitum accipiẽda est incarnationis ratio, ideo deũ humanatum, non hominem deificatũ dici tradunt. Vnde Ioan. Damas. Non hominem deificatum dicimus, sed Deum hominem factum.

In li. qui aliàs dicitur de prædestinatiõe sanctorũ cap. 15. Cap. 7. to 3. Li. de ortho doxa fide 3. cap. 2. circa finem.

QVOD NON DEBET DICI HOMO DOMINICVS.

Et licet dicatur homo deus, nõ tamẽ cõgruè dicitur homo dominicus. Vnde Aug. in lib. retract. [Non video vtrùm rectè dicatur homo dominicus, qui est mediator dei & hominum Christus Iesus, cùm sit vtiq; dominus: & hoc quidem vt di-

1. cap. 19. circa finem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1. Timo. 2. b

vt dicerem, apud quosdã legi catholicos tractatores. Sed vbicunq; hoc dixi, dixisse me nollem. Posteà quippe vidi non esse dicendum, quanuis nonnulla à me posset idem ratione defendi.] Secundum istos etiã dicitur persona filij in duabus & ex duabus existere naturis, secundum adhęrentiam vel inhęrentiam. Altera enim inhæret ei, altera inest.

QVOD PRAEDICTA NON SVFFICIVNT AD COGNOS-

N cendam hanc quæstionem.

Satis diligenter iuxta diuersorum sententiam, suprà positam absq; assertione & præiudicio tractauimus quæstionem. Veruntamen nolo in tanta re, tamq; ad cognoscendum difficili, putare lectorem istam sibi nostram debere sufficere disputationem, sed legat & alia fortè melius considerata atq; tractata: & ea quæ hic moueri possunt, vigilantiore atq; intelligentiore, si potest, mente discutiat, hoc firmiter tenens, [quòd Deus hominem assumpsit, homo in deum transiuit, nõ naturæ versibilitate, sed dei dignatione, vt nec Deus mutaretur in humanã substantiam, assũmendo hominem, nec homo in diuinam glorificatus in Deũ, quia mutatio vel versibilitas naturæ diminutionem & abolitionem substantię facit.]

Aug. de ecclesiasticis dogmatibus capite. 2.

AN DIVINA NATVRA DEBEAT *dici nata de virgine.*

A DISTINCTIO VIII.

Qualiter pmnionem diuersarũ naturarum in Christo fiat cõmunicatio idiomatũ & proprietatũ respicientiũ naturam. Capit. 2. ante medium.

POST prędicta inquiri debet, vtrùm de natura diuina cõcedendũ sit, quòd de virgine sit nata, sicut dicitur in virgine incarnata. Et videtur vtique nõ debere dici nata de virgine, cùm nõ sit nata de patre. Quæ enim res nõ est de patre genita, non videtur de matre nata, ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate quę illud non teneat in diuinitate. Videtur tamen posse probari, quòd sit nata de virgine, quia si hoc est nasci deũ de virgine, scilicet, hominẽ assumere in vtero virginis, cùm natura diuina superius dicta sit hominem assũm pssisse, videtur debere dici nata. De hoc August. in lib. de fide ad Petrum sic ait, natura ęterna atque diuina non posset temporaliter concipi & nasci ex natura humana, nisi secundũ susceptionem veritatis humanę veram temporaliter conceptionem & natiuitatem ineffabilis in se diuinitas accepisset. Sic est Deus æternus veraciter secundum tempus & conceptus & natus ex virgine. Ista autoritate videtur insinuari, quòd natura diuina sit nata & concepta de virgine. Sed si diligenter notentur verba, potius de persona agi intelligitur: quę sine dubitatione & de patre & de matre nata esse dici debet.

DE GEMINA CHRISTI NATIVITATE, QVA BIS

B natus est.

Ca. 2. nõ lõgè ab initio capitis.

Quæri autem solet, vtrùm debeat dici Christus bis genitus, vt dicitur Dei & hominis filius? Ad quod dici potest Christum bis natum esse: duasq; natiuitates habuisse. Vnde August. in lib. de fide ad Petrum, Pater Deus de sua natura genuit filium Deum sibi coęqualem & coęternum, Idem quoque vnigenitus Deus secundò natus est ex patre semel, ex matre semel. Natus est enim de patre dei verbum: natus est de matre verbum caro factum. Vnus ergo atque idem Dei filius natus est ante secula, & natus in seculo: & vtraque natiuitas vnius est filij dei, diuina s. & humana. De hoc etiam Ioan. Damas. ait, Duas ergo Christi natiuitates veneramur: vnam ex patre ante secula, quæ est super causam & rationem, & tẽpus, & naturam, & vnam quę in vltimis temporibus propter nos & secundum nos & super nos. propter nos, quia propter nostram salutem: secundum nos, quia natus est homo ex muliere, & tempore conceptionis s. nouem mensium: super nos, quia non ex semine, sed ex spiritu sancto & sancta virgine supra legem

l. 3. c. 7. in medio capit.

gem conceptionis. Ex his manifestè apparet Christi duas esse natiuitates, eundemque bis natum fore.

DE ADORATIONE HVMANITATIS *Christi: an eadem sit adoratio humanitati & deitati exhibenda.*

A DISTINCTIO IX.

Vtrùm caro Christi sit adorãda adoratiõe latriæ quòd est proprietas diuinæ naturæ. Quidã dicũt non illa adoratiõe adorãdũ esse. De specieb⁹ dulię.

PRAETEREA inuestigari oportet: vtrùm caro Christi & anima vna eademque cum verbo debeat adoratione adorari, illa scilicet quæ latria dicitur. Si enim animæ vel carni exhibetur latria, quæ intelligitur seruitus siue cultus soli creatori debitus: cùm anima Christi vel caro creatura tantùm sit, creaturę exhibetur, quod soli creatori debetur: quod facienti in idololatriã deputatur. Ideo quibusdam videtur non illa adoratione quę latria est, carnem Christi vel animam esse adorandam: sed illa quę est dulia: cuius duas species vel modos esse dicũt. Est enim cuiusdam modi dulia, quę creaturę cuilibet exhiberi potest: & est quædam soli humanitati Christi exhibenda, non alij creaturæ: quia Christi humanitas super omnem creaturam est veneranda & diligenda. Non tamen adeò vt cultus diuinitati debitus ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & sacrificij exhibitione atque reuerentia consistit: qui latinè dicitur pietas, grecè autem theosebia, id est, dei cultus, vel eusebia, id est, bonus cultus.

ALIORVM SENTENTIA QVI VNAM ADORATIONEM

B vtrique exhibendam tradunt.

Aljs autem placet Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam non propter se, sed propter illum cuius scabellum est, cui est vnita. Neque ipsa humanitas sola vel nuda, sed cum verbo cui est vnita: nec propter se, sed propter illũ cui est vnita, est adoranda. Nec qui hoc facit idololatrię reus iudicari potest: quia nec soli creaturæ, nec propter ipsam, sed creatori cum humanitate & in humanitate sua seruit. De hoc Ioan. Damas. ita ait, [Duæ sunt naturæ Christi, ratione & modo differentiæ vnitę verò secundum hypostasim. Vnus ergo Christus est Deus perfectus, & homo perfectus, quem adoramus cum patre & spiritu vna adoratione cum incõtaminata carne eius. Nõ inadorabilẽ carnem dicentes. Adoratur enim in vna verbi hypostasi: quę hypostasis ei facta est. Non creaturę venerationem præbentes. Non enim vt nudam carnem adoram⁹, sed vt vnitam deitati in vnam hypostasim Dei verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem. Adoro Christi Dei mei simul vtranque naturam: propter carni vnitam deitatem. Non enim quartam appono personam in trinitate, sed vnam personam confiteor verbi & carnis eius.] His verbis insinuari videtur Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam. De hoc etiam Augu. ait ex serm domini, vbi dicit, Non turbetur cor vestrum, ita dicit, Dicũt heretici filium nõ natura esse deũ sed creatum. Quibus respondendũ est, quia si filius nõ est deus natura sed creatura: nec colendus est omnino, nec vt Deus adorandus: dicente Apostolo, Coluerunt & seruierunt potius creaturæ quàm creatori. Sed illi ad hoc replicabũt & dicent, Quid est quòd carnem eius, quam creaturam esse nõ negas, simul cum diuinitate adoras, & ei non minus quàm diuinitati deseruis? Ego dominicam carnem imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quòd à diuinitate suscepta & deitati vnita est, vt non alium & alium, sed vnum eundemque Deum & hominem filium dei esse confitear. Denique si hominem separaueris à Deo, illi nunquam credo nec seruio: velut si quis purpuram vel diadema regale iacẽs inueniat, nunquam ea conabitur adorare? Cùm verò ea rex fuerit indutus, pe-

l. de orth. fide 3. cap 8.

Ibidem paulo inferius.

Sermo. 58. de verbis domini in fine. Roma. 1. c

riculum mortis incurrit,si ea cum rege adorare quis contẽpserit.Ita & in Christo domino humanitatẽ non solam vel nudam, sed diuinitati vnitam, scilicet vnum filium Deum verum,& hominem verum, si quis adorare contempserit eternaliter morietur. Idem super Psalm.98. vbi dicitur, Adorate scabellum pedum eius,quoniam sanctum est. Sciendum,quia in Christo terra est, id est, caro quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est.& de carne Mariæ carnem accepit.Hęc sine impietate à verbo dei assumpta adoratur à nobis: quia nemo carnem eius manducat: nisi prius adoret: sed qui adorat non terram intuetur, sed illum potius cuius scabellum est propter quem adorat. His autoritatibus præmissæ inuestigationis absolutio explicatur.

In comm. 8. in medio enarrationis.

AN CHRISTVS SECVNDVM QVOD HOmo sit persona vel aliquid.

A DISTINCTIO X.

Quid Christus dici debeat secũdũ quòd homo est.

SOLET etiam à quibusdam inquiri, Vtrùm Christus secundum quòd homo, sit persona, vel etiam sit aliquid. Ex vtraque parte huius quæstionis argumenta concurrunt. Quòd enim persona sit,his edisserunt rationibus, Si secundum quòd homo aliquid est,vel persona vel substantia,vel aliud est.Sed aliud non,ergo persona vel substantia:si substantia est,vel rationalis,vel irrationalis.sed non est irrationalis substantia,ergo rationalis.Si verò secundum quòd homo,est rationalis substantia,ergo persona,quia hęc est definitio personę,substantia rationalis in diuiduæ naturæ. Si ergo secundum quòd homo est aliquid, & secundum quòd homo persona est. Sed econuerso,si secundum quòd homo persona est, vel tertia in trinitate,vel alia,sed alia nõ,ergo tertia in trinitate persona. At si secundum quòd homo persona est tertia in trinitate,ergo deus.Propter hęc inconuenientia & alia, quidam dicunt Christum secundum hominem nõ esse personam, nec aliquid,nisi fortè secundum sit expressiuum vnitatis personæ. Secundum enim habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit conditionem vel proprietatem diuinæ naturæ vel humanę,aliquando vnitatem personæ, aliquando notat habitum, aliquando causam. Cuius distinctionis rationem diligenter lector animaduertat, atque in sinu memoriæ recondat,ne eius confundantur sensus, cùm de Christo sermo occurrerit.

Argumentatio de vtraq; parte quæst.

ETSI CHRISTVS SECVNDVM QVOD HOMO DICAtur substantia rationalis, non inde tamẽ sequitur, quòd per
B sona sit secundum quòd homo.

Illud tamen non sequitur, quod in argumentatione superiori inductum est, quòd si Christus secundum quòd homo,est substantia rationalis, ergo persona. Nam & modo anima Christi est substantia rationalis, non tamen persona, quia non est per se sonans,imò alij rei coniuncta. Illa tamen personę descriptio nõ est data pro illis tribus personis.

ALIA PROBATIO. QVOD CHRISTVS SIT PERsona secundum quòd homo.
C

Rom.1.a

Sed adhuc aliter nituntur probare Christum secundum hominem esse personam,quia Christus secundũ quòd homo prædestinatus est, vt sit dei filius,sed illud est,quod vt sit,prædestinatus est,ergo si prædestinatus est secundũ quòd homo vt sit filius dei,& secũdũ quòd homo est filius dei. Ad quod dici potest Christum esse id quod vt sit, prædestinatus est. Est enim prædestinatus vt sit filius Dei,& ipse verè est filius Dei,sed secundum hominẽ prædestinatus est, vt sit filius Dei,

us Dei,quia per gratiam habet hoc secundum hominẽ. nec tamẽ secundum hominem est filius Dei,nisi fortè secundum vnitatis personæ sit expressiuum,vt sit sensus,Ipse qui est homo,est Dei filius.vt aũt ipse ens homo sit Dei filius.per gratiã habet,sed si causa notetur,falsum est.Nõ enim quo homo est,eo Dei filius est.

AN CHRISTVS SIT ADOPTIVVS FILIVS SECVNdum quòd homo, vel alio modo.
D

Si verò quæritur, An Christus sit adoptiuus filius, secundum quòd homo,siue alio modo? respondemus Christum non esse adoptiuum filium aliquo modo,sed tantùm naturalem,quia natura filius Dei est,nõ adoptionis gratia. Non autem sic dicitur filius natura,vt dicitur Deus natura. Non enim eo filius est quo Deus est,quia proprietate natiuitatis filius,natura diuinitatis Deus est,& tamen dicitur natura vel naturæ filius,quia naturaliter est filius,eandem scilicet habens naturam, quam ille qui genuit. Adoptiuus autem filius non est, quia non prius fuit.& postmodum adoptatus est in filium,sicut nos dicimur adoptiui filij,quia cùm nati fuerimus iræ filij,per gratiam facti sumus filij Dei.Christus verò nunquam fuit non filius Dei.& ideo non est adoptiuus filius.

Quare non sit adoptiuus filius.

Eph.1.a.

OPPOSITIO QVOD SIT ADOPTIVVS FILIVS.
E

Sed ad hoc opponitur sic,Christus filius hominis est, id est,virginis: aut gratia,aut natura,vel vtroque modo. Si verò natura aut diuina, aut humana: sed diuina,non ergo aut humana natura, aut non natura est filius hominis. Si non natura, ergo gratia tantùm: & si etiam natura humana, non ideo minus per gratiam. Si ergo gratia filius hominis est, adoptiuus filius esse videtur: vt idem sit naturalis filius patris, & adoptiuus filius virginis. Ad quod dici potest, Christum filium virginis esse & natura, vel naturaliter, & gratia, nec tamen adoptiuus filius virginis est, quia non per adoptionem, sed per vnionem filius virginis esse dicitur. Filius enim virginis dicitur,eò quòd in virgine hominem accepit in vnitatem personæ: & hoc fuit gratiæ, & non naturæ. Vnde Augustinus super Ioannem ait, [quòd vnigenitus est æqualis patri,non est gratiæ sed naturæ. Quòd autem in vnitate personę vnigeniti assumptus est homo,gratiæ est non naturæ.] Christus ergo nec Dei nec hominis est adoptiuus filius: sed Dei naturaliter,& hominis naturaliter, & gratia est filius. Quòd verò naturaliter sit hominis filius, Augustinus ostendit in lib.de Fide ad Petrum, [Ille, scilicet, Deus factus est naturaliter hominis filius, qui est naturaliter filius vnigenitus Dei patris.] Quòd autem non sit adoptiuus filius, & tamen gratia sit filius, ex subditis probatur testimoniis. Hieron.super epistolam ad Ephesios ait, De Christo Iesu scriptum est ὁριοθέντος, quia semper cum patre fuit, & nunquam eum vt esset voluntas paterna præcesit: & ille quidem natura filius est, nos verò adoptione. Ille nunquam non fuit filius: nos antequam essemus, prædestinati sumus, & tunc spiritum adoptionis accepimus, quando credidimus in filium Dei.Hilarius quoque in lib.3.de Trinit.ait, Dominus dicens, Clarifica filium tuum: non solo nomine contestatus est se esse filium Dei,sed etiam proprietate.Nos sumus filij Dei: sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione: veritate,non nuncupatione: natiuitate, non creatione. Augustinus etiam super Ioannem ait,Nos sumus filij gratia,non natura: vnigenitus autem natura non gratia: an hoc etiam in ipso filio ad hominem referendum est? Ita sanè Ambrosius quoque in 1 lib. de Fide ait, Christus filius est non per adoptionem, sed per naturam: per adoptionem nos filij dicimur, ille per veritatem naturæ est. Ex his euidenter ostenditur, quòd Christus non sit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cùm Augustinus eum non esse gratia filium asserit: gratia enim sed nõ adoptionis, imò vnionis filius dei est filius hominis, & econuerso.

Solutio.

Tract.74. circa finem.

Cap.2. nõ lõge à medio capitis Cõment. lib.1 ad 1. cap epist ad Eph. sup eo loco, In charitate prædestinãs, &c. Tomo 9. Lõge à post princip.3. Ioan.17. Tract.82. Cap.9 et vltimo.

VTRVM PERSONA VEL NATVRA PRAE-

F destinata sit.

Rom.1.a

Deinde si quæritur, Vtrùm prędestinatio illa, quam commemorat Apostolus, sit de persona, an de natura. Sanè dici potest & personam filij, quę semper fuit, esse predestinatam secundum hominem assumptum, vt ipsa, scilicet, ens homo, esset Dei filius: & naturam humanam esse prædestinatam, vt verbo patris personaliter vniretur.

VTRVM CHRISTVS SIT CREATVRA, *vel creatus, vel factus.*

A DISTINCTIO XI.

An Christus dicędus sit factus vel creatus. Cap.13. Cap.6.

SOLET etiam quæri, Vtrùm debeat simpliciter dici atq; concedi Christum esse factum, vel creatum, vel creaturam. Ad quod dici potest, hoc simpliciter, & absque determinatione minus congruenter dici. Et si quandoq; breuitatis causa simpliciter denuncietur: nunquam tamen simpliciter debet intelligi. Quia, vt August. in 1. lib. de Trin. ait, Cùm de Christo loquimur, [quid secundum quid, & propter quid dicatur, prudens & diligens ac pius Lector intelligere debet. Qui Christum vel Dei filium non esse factum, vel creaturam, in 2. lib. de Trinit. ostendit, ita inquiens, In principio erat verbum, & verbum caro factum est: & omnia per ipsum facta sunt. Neque dicit omnia, nisi quæ facta sunt, id est, omnem creaturam. Vnde liquidè apparet, ipsum factum non esse, per quem omnia facta sunt: & si factus non est, creatura non est. Si autem creatura non est, eiusdem cum patre substantiæ est. Omnis enim substantia quæ Deus non est, creatura est, & quæ creatura non est, Deus est. Sed si filius non est eiusdem substantiæ cuius pater, ergo facta substantia est: & si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt, facta ergo substantia non est, sed vna cum patre infecta substantia est. Item in eodem, Si vel filium fecit pater, quem non fecit ipse filius, non omnia per filium facta sunt: At omnia per filium facta sunt: Ipse ergo factus non est, vt cum patre faceret omnia quæ facta sunt. Idem in lib. 83. q. Dicitur creatura quicquid fecit Deus pater per filium: qui non potest appellari creatura, quoniam per ipsum facta sunt omnia Ambr. in 1. lib. de Fide, Probemus, inquit, creaturam non esse Dei filium. Audiuimus enim in Euangelio Dominum mandasse discipulis, Prędicate Euangelium vniuersæ creaturę. Qui vniuersam creaturam dicit, nullam excipit, & vbi sunt qui creaturã Christum appellant. Nam si creatura esset, sibi mandaret Euangelium prædicari: & subiectus esset vanitati: quia testante Apostolo, Omnis creatura vanitati subiecta est. Non ergo Christus creatura est, sed creator: qui docendæ creaturę discipulis mandat officium.

Circa finem quæst. 67. tomo 4.

Cap. 6. in principio, in tomo 2.

Marc. vlt.

Rom 6.d

B DE PERFIDIA ET POENA ARRII.

Ambr. lib. de Fide. 1. cap. 9. sine vltimo, in principio.

[Arrij hęc fuisse perfidia legitur, vt Christum creaturam faceret. Ideo effusa sunt Arrij viscera, atque crepuit medius, prostratus in faciem: ea quibus Christum negauerat fœda ora pollutus.] His, aliisq; pluribus testimoniis instruimur, non debere fateri simpliciter Christum esse factum, vel creaturã: sed addita determinatione rectè dici potest, vt si dicatur factus secundum carnem, vel secundum hominem, vt factura humanitati, non Deo attribuatur. Vt enim ait Ambrosius in 1. libro de Fide, Non Deus factus est, sed Deus Dei filius natus est: postea verò secundum carnem homo factus ex Maria est. Misit enim Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: filium, inquit, suum, scilicet, non vnum de multis. Cùm dicit suum generationis æternę proprietatem signauit. Postea factum ex muliere asseruit, vt factura non diuinitati sed assumptioni corporis adscriberetur. Factum ergo ex muliere dicit, propter carnis susceptionem: sub lege, propter obseruantiam legis.] [Generatio generationi non præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis sacramentum susceptit, non diuiduus sed vnus: & in vtroque vnus, scilicet, diuinitate & corpore. Non enim alter ex patre, alter ex virgine: sed idem aliter ex patre, aliter ex virgine: sed qui factus est secundum nostræ susceptionē naturæ, non secundum æternæ substantiam vitæ, quem legimus primogenitū & vnigenitum.] [Primogenitum, quia nemo ante ipsum: Vnigenitum, quia nemo post ipsum.] Ex his euidenter traditur, qua intelligētia accipiendum sit, cùm dicitur, Christus factus, vel simpliciter, vel cum additamento: vt factura vel creatura non ad assumentem Deum, sed ad assumptum hominem referatur. In Deo enim creatura esse non potest, vt Ambrosius ait 1. lib. de Fide. [Nunquid dicto factus est Christus? Nunquid mandato creatus est Christus? Quomodo autem creatura esse in Deo potest? Etenim Deus naturæ simplicis est, non coniunctæ atque compositæ: cui nihil accidat, sed solùm quod diuinum est in natura habeat sua.] Et si ergo Christus secundum hominem dicitur creatura, non tamen simpliciter prædicandus est creatura. Nec ex eo quòd Christus secundum hominem dicitur esse creatura, potest quis progredi sic argumentando, Si secundum quòd homo Christus est creatura, vel rationalis, vel non: vel quæ est Deus, vel non. nitens per hoc probare Christum esse aliquid non diuinum, quia quod ipse est secundum hominem, ipse est. Et ideo si secundum hominem est aliqua substantia non diuina, est vtique aliquid non diuinum. Sed ex tropicis locutionibus non est recta argumentationis processio. Illa autem locutio tropica est, qua Christus dicitur creatura, vel simpliciter, vel cum adiunctione.

Idē de incarnatione verbi, cap. 5. paulò post principium.

Ex lib. de fide. 1. cap. 6.

Cap. 7. in medio cap.

AN HOMO ILLE SEMPER FVERIT, *vel cœperit esse.*

A DISTINCTIO XII.

An hŏ Christus semper fuerit. Tract. 106 circa mediũ Tract. 105. circa finem. 2. Tim. 2 b Tract. 80. in medio enarrationis ad eũdẽ to 8 Gloss. Matth. 2. Ioã. 8. d. g Homil. 1. & 105. sup Ioannem.

POST prædicta quæritur, Vtrùm homo ille cœperit esse, vel semper fuerit: sicut simpliciter enunciamus Christum vel Dei filium semper fuisse, nec cœpisse. De hoc August. ita inquit super Ioan. Habuit aliquando Dei filius quod nondum habuit idem ipse homo Dei filius, quia nondum erat homo. Item idem in eodem, Priusquam mundus esset, nec nos eramus, nec ipse mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Idem super Psal. [Christus noster etsi fortè homo recens est, tamen est æternus Deus.] Alibi verò legitur, quòd puer ille creauit stellas. Et Christus dicit se esse principium, & esse ante Abraham, His ergo aliisq; autoritatibus in nullo resultantes, dicimus hominem illum, inquantum homo est, cœpisse, inquantum verbum est, semper fuisse. Hic enim absque distinctione non est ferenda respõsio. Nam & ipse Augustinus huiusmodi vtitur distinctione in pluribus locis, dicens per Christum omnia esse facta, inquantum verbum est. Secundum illud verò quod homo est, ipsum esse factum & glorificatum. Si ergo ad personam respicias, confidenter dic hominem illum semper fuisse, si verò ad naturam hominis, concede eum cœpisse.

SI DEVS ALIVM HOMINEM ASSVMERE POTVIT,

B vel aliunde quàm de genere Adæ.

Responsio i. Lib. de Tr 13. cap. 19. in medio.

Solet etiam quæri, Vtrùm alium hominem, vel aliunde quàm de genere illius Adam Deus assumere potuerit? Ad quod sanè dici potest, ipsum & aliam animam & aliam carnem potuisse assumere: quia gratia tantùm assumpta est anima illa & caro à verbo Dei. Vt enim ait Augustinus, [in rebus per tempus ortis illa summa gratia est, quòd homo in vnitate personæ coniunctus est Deo.]

Cap. 18. in principio.

Potuit ergo Deus aliam animam & aliam carnem assumere: & carnem vtique aliunde quàm de genere Adam. Vnde Augustinus libro 13. de Trinitate, [Potuit itaque Deus hominem aliunde suscipere, in quo esset mediator Dei & hominum, non de genere illius Adam, qui peccato suo obligauit genus humanum. sicut ipsum quem primò creauit, non de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel sic, vel alio quo vellet modo creare vnum alium, de quo vinceretur victor prioris. Sed melius iudicauit, & de ipso quòd victum fuerat genere assumere hominem, per quem hominis vinceret inimicum. Et tamen ex virgine, cuius conceptum spiritus non caro, fides non libido præuenit, nec interfuit carnis concupiscentia qua cæteri concipiuntur, qui originale trahunt peccatum: sed credendo, non concumbendo sancta est fœcundata virginitas.] Ex his apertè ostenditur, & alium, & aliunde hominem Deum assumere potuisse.

Matth. 1. d Luce 1. c

SI HOMO ILLE POTVIT PECCARE, VEL NON

C esse Deus.

Ideo non immeritò quæritur, Vtrùm homo ille potuerit peccare, vel non esse Deus? Si enim potuit peccare, & potuit damnari. Si potuit damnari, potuit non esse Deus: ergo si potuit peccare, potuit non esse Deus: quia esse Deum, & posse velle iniquitatem, simul esse nequeunt. Hîc distinctione opus est. vtrùm de persona, an de natura agatur. Si enim de persona agitur, manifestum est quia peccare non potuit, nec Deus non esse potuit. Si verò de natura, discutiendum est, Vtrùm agat de ea vt verbo vnita, an de ea tanquam non vnita verbo, & tamen enti, id est, an de ea secundum quòd fuit vnita verbo, an de ea secundum quòd esse potuit, & non vnita verbo. Non est enim ambiguum, animam illam entem vnitam verbo, peccare non posse: & est sine ambiguitate verum, eandem, si esset & non vnita verbo, posse peccare.

Psal. 5.

QVORVNDAM OPPOSITIO, QVOD POTVERIT

D etiam vnita peccare.

Quidam tamen probare conantur, etiam eam vnitam verbo posse peccare: quia liberum arbitrium habet, & ita potest flecti in vtranq; partem. quod friuolum est: cùm & angeli liberum arbitrium habeant, & tamen gratia à Deo sunt confirmati, vt peccare nequeant. Quanto magis ergo ille homo cui spiritus est datus sine mensura? Inducunt quoque autoritatem ad probandum idem. Scriptum est enim in libro Sapient. Qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere malum, & non fecit Sed hoc accipiendum est secundum membra, vel partim de capite, partim de membris. De capite, Non est transgressus, & non fecit malum. De membris, Potuit transgredi, & facere malum.

De hoc lib. 2 dist. 7. Ioan. 3. d Eccles. 31. b

SI DEVS POTVERIT ASSVMERE HOMINEM

E in sexu muliebri.

Solet etiam quæri, quamuis curiosè, à nonnullis, Si Deus humanam naturam potuit assumere secundum muliebrem sexum. Quidam arbitrantur eum potuisse assumere hominem in fœmineo sexu, vt assumpsit in virili. Sed oportunius atq; conuenientius factum est, vt de fœmina nasceretur, & virum assumeret: vt ita vtriusque sexus liberatio ostenderetur. Vnde Augustinus libro 83. q. [Hominis liberatio in vtroque sexu debuit apparere, ergo quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior, consequens erat & fœminei sexus liberatio. Hinc apparet, quia ille vir de fœmina natus est. Sapientia ergo Dei, quæ dicitur vnigenitus filius, homine suscepto in vtero, & de vtero virginis, liberationem hominis indicauit.

Quæst. 11. Tomo 4.

SI

SI CHRISTVS SECVNDVM NATVRAM HOMInis in sapientia & gratia proficere potuit, & profecit.

A DISTINCTIO XIII.

An Christus in sapientia profecerit.

PRæterea sciendum est, Christum secundum hominem ab ipsa conceptione gratiæ plenitudinem recepisse, cui spiritus datus est non ad mensurã, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. [Ita verò habitat, vt ait Aug. ad Dardanum, quòd omni gratia plenus est. Nõ ita habitat in sanctis. vt in nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non quantum in capite (ibi enim & visus est, & auditus & olfactus & gustus. & tactus, in cæteris autẽ solus est tactus.) Ita in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis, quia ille est caput, in quo sunt omnes sensus.] In sanctis verò quasi solus est tactus, quibus datus est spiritus ad mensuram, cùm de illius plenitudine acceperunt. Acceperunt autem de illius plenitudine non secundum essentiam, sed secundum similitudinem, quia nunquã illam eandem essentialiter, sed similẽ acceperunt gratiã. Puer ergo ille plenus sapientia & gratia fuit ab ipsa conceptione. Vnde Hiere. rectè dicit, Nouum faciet dominus super terram, mulier circũdabit virũ, quia in vtero virginis perfectus vir extitit, non solùm propter animam & carnem, sed etiam propter sapientiam & gratiam qua plenus erat.

Ad Col 2. b In epist. ad Dardanũ in fine. 57. Tomo 2. Ioan. 1. b. Hier. 31. d.

B AVTORITATEM PONIT QVAE VIDETVR OBVIARE.

Huic autem sententiæ videtur obuiare quod in Lucæ euangelio legitur, Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud deum & homines Si enim proficiebat sapientia & gratia, non videtur à conceptione habuisse plenitudinem gratiæ sine mensura. Ad quod sanè dici potest, ipsum secundum hominem tantam à conceptione accepisse sapientiæ & gratiæ plenitudinem, vt deus ei plenius cõferre non potuerit, & tamen verè dicitur profeciisse sapientia & gratia, non quidem in se, sed in alijs qui de eius sapientia & gratia proficiebant, dum eis sapientiæ & gratiæ munera secundum processum ætatis magis ac magis patefaciebat. Vnde Gregorius in quadam homil. ait. [Iuxta hominis naturam proficiebat sapientia: non quòd ipse sapientior esset ex tempore, qui à prima conceptionis hora spiritu sapientiæ plenus permanebat: sed eandem qua plenus erat sapientiã cæteris ex tempore paulatim demonstrabat. Iuxta hominis naturã proficiebat ætate de infantia ad iuuentutem: Iuxta hominis naturam proficiebat gratia, non ipse quod non habebat per accessum temporis accipiendo, sed pandendo donum gratiæ quod habebat. Apud deum & homines proficiebat: quia quantum proficiente ætate patefaciebat hominibus dona gratiæ quæ sibi inerant & sapientiæ, tantum eos ad laudem dei excitabat. & sic deo patri ad laudem dei, & hominibus ad salutem proficiebat.] In alijs ergo non in se proficiebat sapientia & gratia. Vnde in eodem euangelio puer ille sapientia plenus & gratia perhibetur. Sic ergo dicetur profeciisse sapientia & gratia, vt aliquis rector ecclesiasticus dicitur proficere in cura sibi tradita, cùm per eius industriam alij proficiunt.

Determinatio autoritatis.

Luce. 2. g.

In glossa citatur nomine Gre. sed est Bedæ homil. 11. Iuxta Lucã circa illud Lucæ 2. Iesus proficiebat ætate & sapientia.

Ioan. 1. b.

C PRAEDICTIS VIDETVR ADVERSARI QVOD AMbrosius ait.

Alibi tamen scriptum reperitur, quòd secundum sensum hominis profecerit, sicut ætate hominis profecit. Ait enim Ambros. in libro de incarnationis dominicæ sacramento sic: [Deus perfectionem naturæ susceptæ humanæ, susceptæ sensum hominis: sed non sensu carnis fuit inflatus. Sensu hominis animam dixit cõturbatã: sensu hominis esuriuit & rogauit: sensu hominis profecit sicut scriptũ est: Iesus proficiebat ætate & sapientia & gratia. Quomodo proficiebat sapiẽtia dei? Profectus ætatis & profectus sapiẽtiæ, nõ diuinę sed humanę naturæ est. Ideo

Ca. 7. in medio ca. to. 2.

Colo. 2. Ioã. 12. et 17. Luca 2. g.

ętatem

De duobus sensib⁹ Christi, seu gemina sapiẽtia.

ætatem commemorauit: vt secundum hominem crederes dictum. Ætas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sensus autem hominis profecit, & quia sensus: ideo sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse per incrementum susceptus est: Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius, sed quod diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non est diuinum. Sensus ergo proficiebat humanus Sensum ergo suscepit humanum. Nec poterat confortari virtus dei, nec crescere deus, nec altitudo sapientiæ dei impleri. Quæ ergo implebatur, erat non dei. sed nostra sapientia. nam quomodo implebatur, qui vt omnia impleret descẽdit? Per quê autem sensum dixit Esaias, quòd patrem nesciebat puer aut matrem? Esaiæ 8.a. Scriptum est enim, Priusquam sciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet spolia Samariæ. Sapientiam enim dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam vtique imprudentiam, quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verendum est inquã, ne si duos principales sensus aut geminam sapientiam Christo tribuamus, Christum diuidamus. Nunquid cùm & diuinitatem eius & carnem adoramus, Christum diuidimus? Nunquid cùm in eo imaginem dei crucemque veneramur, diuidimus eum? 2.Cor.13.a. Apostolus certè qui de eo dixit, quoniã etsi crucifix⁹ est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute dei. ipse dixit quia non diuisus est Christus. Nunquid etiam cùm dicimus quia animam rationalem & intellectus nostri suscepit capacem, diuidimus eum? Non enim ipse Deus verbum pro anima rationali & intellectus capaci in carne sua fuit, sed animam rationalem & intellectus nostri capacem, & ipsam humanam & eiusdem substantiæ cuius nostræ sunt animæ, & carnem nostræ similem eiusdemque cuius caro est nostra, substantiæ suscipiens, perfectus etiam homo fuit.

5.Cor.1.b.

DE INTELLIGENTIA PRAEMISSORVM VERborum.

D

Hæc verba Ambrosij pia diligentia inspiciẽda sunt, quæ ex parte hominis ignorantiam instruunt & illuminant, ex parte errandi somitem malè intellecta ministrant. Hic etenim euidenter traditur, duos in Christo esse principales sensus, siue geminam sapiẽtiam. Neq; ideo vnitas & singularitas personæ diuiditur. sed iuxta duas naturas, duas habet sapientias: vnam non creatam sed genitam, quæ ipse est: alteram non genitam sed creatam, & per gratiam ei collatam. Nam Esaias de eo protestatur. Requiescit super eum spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus ergo sapientiæ & intellectus, id est sapientia & intelligentia per spiritũ sanctum gratis data, Christus erat sapiens secundum animam. Secundum deũ verò sapiens erat sapientia æterna, quæ deus est. Et sicut inquantum deus est, bonus est bonitate naturali, quæ ipse est, & iustus iustitia naturali, quæ ipse est: ita sapiens sapientia naturali quæ ipse est. Anima verò eius sicut bona est & iusta bonitate vel iustitia gratis data, quæ ipse vel ipsa non est: ita est sapiens sapientia gratis data, quæ ipsa non est. Et licet gemina in Christo sit sapientia, vna tamen eademque persona est: quæ inquantum deus est, & inquantum natura diuina est, sapiens est sapientia ingenita, scilicet sapientia æterna, quæ est pater, & sapientia quæ non est ingenita, quæ communis est tribus personis. non tamen gemina sapientia. quia non est alia & alia sapientia, sapientia ingenita quæ tantùm pater est, & sapientia quæ communiter pater est & filius & spiritus sanctus. Inquantum verò eadem persona est homo, id est secundum hominem acceptum, vel inquantum est subsistens ex anima & carne, sapiens est sapientia gratuita. Sapiens ergo est humano sensu & diuino.

De gemina Christi sapientia genita scilicet & creata. Esa. 11.a.

QVO-

QVOMODO INTELLIGENDVM SIT ILLVD, SENSVS

E

proficiebat humanus.

Sed ex qua causa illius dicti intelligentia, scilicet, Sensus proficiebat humanus, assumenda est. Apertè enim videtur Ambros. innuere, quòd secundum humanum sensum Christus profecerit, & quòd infantia eius expers cognitionis fuerit, & patrem & matrem ignorauerit: quod nec ecclesia recipit, nec præmissæ autoritates patiuntur sic intelligi. Sed ita sanè potest accipi, vt quantum ad visum hominũ & sui sensus ostensionem, Christus profeciſſe dicatur. Proficiebat ergo humanus sensus in eo secundum ostensionem, & aliorum hominum opinionem. Ita etiam patrem & matrem dicitur ignorasse in infantia, quia ita se habebat & gerebat, acsi agnitionis expers esset.

SI ANIMA CHRISTI HABVERIT SAPIENTIAM parem cum deo: & si omnia scit quæ deus.

A

DISTINCTIO XIIII.

HIc quæri opus est. Cùm anima Christi esset sapiens sapientia gratuita, vtrùm habuerit sapientiam æqualem deo, siue omnium rerum scientiam habuerit vel habeat, id est vtrùm omnia sciat quæ deus scit? Quibusdam placet, quòd nec parem cum deo habeat scientiam, nec omnia sciat quæ deus: quia in nullo creatura æquatur creatori. Cũ ergo anima illa creatura sit, in nullo æquatur creatori: ergo nec in sapientia, Non ergo habet æqualem cum deo sapientiam, nec scit omnia quæ deus. Item, Si anima illa æqualem habet cum deo sapientiam, non ergo deus in omni bono maiorem habet sufficientiam, quàm eius creatura. Inducunt etiam autoritates ad idem probandum. Ait enim propheta ex persona hominis assumpti, Mirabilis facta est scientia tua ex me, & nõ potero ad eam. Quod exponens Cassiodor. ait. [Veritas humanæ conditionis ostenditur: quia assumptus homo diuinæ substantiæ nõ potest æquari vel in scientia vel in alio.] Apostolus etiam ait. Nemo nouit quæ sunt dei, nisi spiritus dei, qui solus scrutatur omnia etiam profunda dei. His alijsq; plurib⁹ rationibus & autoritatibus nituntur, qui animam Christi asserunt nec parem cum deo habere scientiam, nec omnia scire quæ deus scit. Quia si omnia scit quæ deus, scit ergo creare mundum, scit etiam creare seipsam.

An anima Christi omnia sciuerit quæ deus.

Opinio quorundam. Psal. 138. Cõmẽt. super illũ versiculum psal. 1. Cor. 2. c.

RESPONSIO QVAESTIONIS DEFINITIVAM CONTInens sententiam.

B

Quibus respondentes dicimus animam Christi per sapientiam sibi gratis datam in verbo dei, cui vnita est, quod etiam perfectè intelligit, omnia scire quæ deus scit, sed non omnia posse quæ potest deus, nec ita clarè & perspicuè omnia capit vt deus: & ideo non æquatur creatori suo in scientia, etsi omnia sciat quæ & ipse: nec est eius sapientia æqualis sapientiæ dei, quia illa multò est dignior, digniusque & perfectius omnia capit quàm illius animæ sapientia. ergo & in sciẽtia maiorem habet sufficientiam deus quàm anima illa quæ dignior est omni creatura. Illud verò Apostoli quod inducunt, Nemo nouit quæ dei sunt, nisi spiritus dei, qui solus scrutatur omnia: pro nobis facit. Mox enim addit Apostolus, Nos aũt spiritum dei habemus: vt per spiritum quem habebat, dei profunda se scire ostenderet. Sed anima illa præ omnibus spiritum dei habuit, cui spiritus non est datus ad mensuram, vt ait Ioannes euangelista. Dona ergo spiritus sancti sine mensura habuit: ergo & sapientiam. Omnia ergo sciuit anima illa. Si enim quædam sciuit, quædam non: tunc non sine mensura sciẽtiam habuit. Sed sine mensura scientiam habuit: scit ergo omnia. Fulgentius etiam in sermone quodam multa inducit, quibus asserit animam illam rerum omnium scientiã

1. Co. 2. c.

Ioan. 3. d.

P habere:

habere:vtens autoritate Apostoli dicentis,In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi Quod etiam ratione potest probari sic.Nihil scit aliquis quod eius anima ignorat.Sed Christus secundum omnium concessionē, omnia scit:ergo anima eius omnia scit.Ad id verò quòd dicunt, Si omnia scit: ergo scit creare mundum vel seipsam.respondemus,quòd scientiam habet mūdum creandi,sed non potentiam,& creandi animam,& scit quomodo deus seipsā creauerit.habet ergo scientiam sui creatæ,sed non sui creandæ:quia non est creanda,sed creata. Colo. 2. a.

QVARE DEVS NON DEDIT EI POTENTIAM OMNIVM,

C vt scientiam.

Si verò quæritur,quare deus non dederit ei potentiam faciēdi omnia,vt scientiam?Responderi potest,quia naturaliter capax est scientiæ: & ideo id cōgruè ei datū est sine mensura,cuius ipsa naturaliter capax est.Non est aūt ei datū posse omnia facere quæ deus facit,ne omnipotens,& per hoc deus putaretur.Verūtamen fortè nec potentiam faciendi omnia ei deus præstare potuit, etsi potentiā faciēdi aliqua quæ nō facere potest.Scit ergo anima Christi omnia quæ deus scit in verbo dei:quod liquidius & præsentius omni creatura cōtēplatur,vt ei vnitam in quo etiam angeli & quæ dei sunt,& quæ futura sunt cognoscunt.

QVOMODO INTELLIGENDA SINT QVAEDAM VERBA

D Ambrosij super Lucam.

Sed si illa anima non habet tantam potentiam quantam & deus, nec homo assumptus tantam potentiam quātam & deus:quomodo ergo intelligitur illud Ambrosij super Lucam,vbi angelus de nascituro filio virginis ait, Hic erit magnus,& filius altissimi vocabitur.Non ideo,inquit,erit magnus,quòd ante partum virginis magnus non fuerit:sed quia potentiam quam dei filius naturaliter habet,homo erat ex tempore accepturus,vt vna sit persona homo & deus. Ecce apertè dicit,quòd homo erat accepturus ex tempore potentiam quam dei filius habuit naturaliter.Sed si homo accepturus erat illam potentiam:ergo vel persona,vel natura hominis.Sed persona,non quia semper habuit,& habet: ergo natura.Si natura:ergo anima.Nam de carne constat quòd accipere non posset.Ad quod dicimus,illud esse accipiendum de persona,sed non inquantum est dei,imò inquātum est persona hominis.Vna est enim persona dei & hominis, filij dei & filij hominis,quæ inquantum dei persona est,semper& naturaliter omnipotētiā habuit:sed inq̄tum est hominis,non semper fuit.Illa ergo persona quę semper fuerat dei,futura erat hominis persona, & secundum hoc quòd futura erat hominis persona,acceptura erat ex tempore potentiam,quam naturaliter & semper habuerat inquantum dei persona.Secundum hanc distinctionem illud & similia sanè possunt accipi.Quæ distinctio,in pluribus quæstionum articulis est necessaria aduersus quorundam perplexam verbositatem.Sed cùm de rebus constat,in verbis frustra habetur controuersia. † alijs Beda circa illud Luc.1.hic erit magn⁹,et est homi.23. Sup Lucā in glo.tamē citatur sub nomine Amb. & Bedæ.

DE HOMINIS DEFECTIBVS QVOS ASSVMpsit Christus in humana natura.

A DISTINCTIO XV.

De defectibꝰ quos christus assumpsit.

ILLud quoque prętermittendum non est,quòd dei filius naturam hominis accepit passibilem,animam passibilem & carnem passibilem & mortalem.Vt enim probaretur verum corpus habere,suscepit defectus corporis famem,sitim,& huiusmodi.Et vt verā animā probaretur habere,suscepit defectꝰ animæ, scilicet tristitiam,timorem,dolorem,& huiusmodi.Omnis autem sensus,animę est.Non enim caro sentit,sed anima vtens corpore velut instrumento. Vnde Augusti.

Augu. super Genes. in lib. 12. [Non corpus sentit,sed anima per corpus: quo velut nuncio vtitur ad formandum in seipsa,quod extrinsecus nunciatur.] Sicut ergo anima quòd foris est per corpus tanquam per instrumentum videt vel audit,ita etiam per corpus quędam sentit mala, quæ sine corpore non sentiret, vt famem,& sitim,& huiusmodi. Vnde non immeritò defectus corporis dicuntur.Quædam autem non per corpus,imò etiam sine corpore sentit,vt est timor & huiusmodi.Sentit ergo anima dolores,sed quosdam per instrumentum corporis,quosdam verò non. Suscepit autem Christus sicut veram naturam hominis,ita & veros defectus hominis,sed nō omnes.Assumpsit enim defectus pœnæ,sed non culpę:nec tamen omnes defectus pœnę, sed eos omnes quos homini eum assumere expediebat, & suæ dignitati non derogabat. Sicut enim propter hominem homo factus est, ita propter eum hominis defectus suscepit. Suscepit enim de nostro, vt de suo nobis tribueret,vt nostrū tolleret defectum. Suscepit enim nostram vetustatem, vt suā nobis infunderet nouitatem. Simplam ille accepit vetustatem,id est pœnę,vt nostrā duplam cōsumeret,id est pœnę.& culpę. Ca.24.103. Heb 2.et 4. Leo papa in epist. ad Flauianū episcopū, quæ est numero .10. & in sermōe de natiuitate domini, qui incipit, exultem⁹ in domino.& Damascen⁹ lib. 4. orth. fidei cap.14. et ad verbū glossa interlinearis circa illud Io.4 Iesus aūt fatigatus &c. Ca.18. et li. retract 1. c. 9 in fine 10. 1.& li debono perseuerantiæ c. 11. Tomo. 7. & de natura & gratia cōtra Pela. capite 67.

QVALITER ACCIPIENDVM SIT ILLVD

B quod ait Leo papa.

Tradit autoritas. [quòd dominus noster in se suscepit omnia infirmitatis nostræ, præter peccatum:] quod nisi accipiatur de illis tantum quæ eum sumere pro nobis oportuit nec dedecuit,falsum esse probatur. Non enim assumpsit ignorantiam aliquam, cùm sit ignorātia quędam quę defectus est, nec peccatum est, scilicet ignorantia inuincibilis: nam vincibilis peccatum est, si tamen de his est quę nobis expedit scire. Sunt enim quædam quorum scientia non affert, vel ignorantia non impedit salutem, & fortè talium rerum ignorantia defectus non est. Constat autem in nobis esse ignorantiam atque difficultatem volendi vel faciendi bonum,quæ ad miseriam nostram pertinent. Vnde August.lib.3.de libero arbit. Approbare, inquit, falsa pro veris, vt erret inuitus,& resistente atque torquente dolore carnalis vinculi non posse à libidinosis operibus temperare,non est natura instituti hominis,sed pœna damnati. Ex qua miseria peccātibus iustissimè inflicta,liberat Dei gratia:quia sponte homo libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere.ad quam miseriam pertinet ignorantia & difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis suæ: nec ab isto malo quisquam,nisi gratia dei liberatur. Ecce euidenter dicit hic Augu.ignorantiam qua quis inuitus falsa pro veris approbat, & difficultatem qua non potest se tēperare à malo,ad miseriam nostram pertinere,& pœnam esse hominis.Hęc autem Christus non habuit.Non ergo accepit omnes defectus nostræ infirmitatis pręter peccatum.

QVOD IGNORANTIA TALIS ET DIFFICVLtas non sit peccatum.

C

Sed fortè aliquis dicet illa esse peccatum. Cui obuiat illud quod August. tradere videtur hoc, scilicet Deum inculpabiliter ante peccatum in exordio conditionis homini potuisse videre,vt essent ei naturalia: ita in lib.retract inquiens. [Ignorantia & difficultas etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic esset culpandus Deus,sed laudandus.] Sed si hæc homo in primordio naturaliter habuisset, nunquid essent in eo defectus & pœnę? Si defectus vel pœna ei indita fuisset ante peccatum, iniustè cum eo agi videretur; si ante culpam sentiret pœnam. Ob hoc sanè dicimus illa non fuisse defectus vel pœnas,si naturaliter homini infuissent: sicut non fuit homini ante peccatum nondum gratiam adepto defectus siue pœna, non posse proficere. Sed postquam gratiam recepit, per quam proficere potuit & ad tempus profecit, eamque culpa sua Primo ca 9: in fine et li. de libero arbitr.3.ca 20 & 21.et lib. de bono perseuerātiæ ca. 11.&12.to.7

pòst amisit, simulq; proficiendi facultatem perdidit, defectus fuit ei & pœna nō posse proficere, scilicet malum declinare, & bonum facere. Omnes ergo defectᵒ nostros suscepit Christus præter peccatum, quos ei conueniebat suscipere, & nobis expediebat. Sunt enim plura ęgritudinum genera & corporis vitia, à quibus omnino immunis extitit. Quos enim defectus habuit, vel ad ostensionem veræ humanitatis, vt timorem & tristitiam: vel adimpletionem operis ad quod venerat: vt passibilitatem & mortalitatem: vel ad erigendam spem nostram ab immortalitatis desperatione, vt mortem, suscepit. Hos autem defectus non conditionis suæ necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Veros quidem habuit defectus sicut & nos, sed non eadem ex causa. Nos enim ex peccato originali hos defectus contrahimus, sicut Apostolus insinuat dicens, Corpus quidem propter peccatum mortuum est, id est necessitatem moriendi habet in se. Christus autem non ex peccato huiusmodi habuit defectus, quia sine peccato est cōceptus, & natus, & in terris conuersatus. Sed ex sola miserationis voluntate de nostro in se transtulit veram infirmitatem, sicut accepit veram carnem: quam sine omni infirmitate assumere potuit, sicut absque culpa eandem suscepit.

Quòd sola voluntate hos defectᵒ suscepit nō necessitate cōditionis
Rom. 8. b
Baruch. 3. d

AVTORITATIBVS PROBAT CHRISTVM SECVNDVM hominem verè dolores sensisse & timuisse, contra quosdam hoc negantes.

D Sed quia nonnulli de sensu in passione humanitatis Christi malè sensisse inueniuntur, asserentes similitudinem atq; imaginem passionis & doloris Christū hominem pertulisse, sed nullum omninò dolorem vel passionem sensisse: autoritatum testimonijs eos conuincentes, indubitabile faciamus quod suprà diximus. Propheta Esa. dicit, Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et veritas ipsa in Euangelio ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem, vbi etiam legitur, Cœpit Iesus pauere & tædere. Propheta etiam ex persona Christi, ait. Repleta est malis anima mea. Quod exponens August. inquit, Nō vitijs & peccatis, sed humanis malis, id est doloribus repleta fuit anima Christi, quibus ipsa cōpatitur carni. Nō enim dolor corporis potest esse sine anima. Dolere autem anima, etiam non dolente corpore, potest. Hos autem humanæ infirmitatis affectus, sicut ipsam carnem ac mortem, non humanæ conditionis necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Ambros. etiam in libr. 2. de fide ait. [Scriptum est, Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Timet ergo Christus: & dum Petrus non timet, Christus timet. Petrus dixit, Animā meam ponam pro te: Christus dicit, Anima mea turbatur, vtrunque verum est & rationis plenum, quòd & ille qui est inferior non timet, & ille qui superior est gerit timentis affectum. Idem in eodem, Vt homo turbatur, vt homo flet, vt homo crucifigitur, per naturam hominis & tœdiauit & resurrexit. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius diuinitas: sed turbatur anima, secundum humanæ fragilitatis assumptionē. Nā qui suscepit animam, suscepit etiam animæ passionem. Non enim eo quòd Deus erat, aut turbari aut mori posset. Idem in eodem, Suscepit tristitiam meam, & confidenter tristitiam nomino, qui crucem prædico, vt homo habuit tristitiam quam meo suscepit affectu: mihi compatitur, mihi tristis est, mihi dolet. Ergo pro me & in me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret. Doles igitur domine Iesu vulnera mea, non tua: quia tu non pro te, sed pro me doles.] Hieron. quoque in explanatione fidei ait. [Nos ita dicimus hominem passibilem à Dei filio susceptum, vt deitas impassibilis permaneret. Passus est enim filius Dei non putatiuè, sed verè, omnia quæ de illo scriptura testatur, secundum illud quòd pati poterat, scilicet secundum substantiam assumptam. Licet ergo persona filij susceperit passibilem hominem, ita tamen eius habitatione secundum substantiam suam nil passa est, vt tota trinitas, quam

Cerdomani de quibus Aug. lib. de hæres. para. 21. et Mani. de quibus ibidē par. 46
Esai. 53. b
Matt. 26. d
Marc. 14. d
Psal. 87.
Tom. 8. enarratiōe ad eū dē versum Cap. 3 to. 2.
Matt. 26. d
Ioan. 13. d
Ioan. 12. d
Ca. 3. in fine
Ca. 3. paulo superius, & sup illud Luc. 22 pater si possibile est.
Ad Dam. in medio to. 4.

quā impassibilē necesse est confiteri. His alijsq; autoritatibus perspicuū fit Christum verè passibilem assumpsisse hominem, atque in eo defectus & affectus nostræ infirmitatis suscepisse: sed voluntate, non necessitatis conditione.

HIC PONIT QVAE PRAEDICTIS ADVERsari videntur.

E Quædam tamen reperiuntur in sanctorum tractatibus quæ præmissis aduersari videntur. Nam super illum locum psal. Clamabo, & non exaudies. Aug. tradere videtur, Christum nec verè timuisse, nec verè tristatum esse, dicēs sic, Quomodo hoc dicit? qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: sed nobis de corpore suo hoc dicit. Corporis enim sui, id est ecclesię gerebat personam: sicut & alibi cùm dixit, Transeat à me calix iste, pro nobis loquitur, nisi fortè putetur timuisse mori, sed non verè timebat dominus pati, tertia die resurrecturus, cùm arderet Paulus dissolui, & esse cum Christo. Non enim fortior est miles quàm imperator. Miles enim coronandus gaudet mori, & dominus coronaturus timet mortem? Sed infirmitatem nostram representans, pro suis infirmis qui timent mori, hæc dixit, Vox illorum erat non capitis. Hieron. etiā ait, Erubescant qui putāt saluatorem timuisse mortem, & passionis pauore dixisse, Transeat à me calix iste.

Expositione 2. ad psal. 21 Tomo. 8.
1. Petri 2. d
Esaiæ. 53.
Matth. 26. d
Philip. 1. d
Sup euāgeliū Matt. in initio cōmētarij. 26. ca. Tomo. 8.
Matth. 26. d

DETERMINATIO AVTORITATVM.

F Ne autem in sacris literis aliqua aduersa diuersitas esse putetur, harum autoritatum verba in hunc modum accipienda dicimus: vt non veritatem timoris & tristitiæ vel propassionem, sed timoris & tristitiæ necessitatem & passionem à Christo remouisse intelligantur. Habuit enim Christus verū timorem & tristitiam in natura hominis, sed non sicut nos, qui sumus membra eius. Nos enim causa peccati nostri his defectibus necessariò subiacemus, & in nobis sunt isti defectus secundum propassionem & passionem: sed in Christo non nisi secūdum propassionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notātur propassio & passio, ita & in pœnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdum timore vel tristitia, ita vt mentis intellectus non inde moueatur à rectitudine vel dei contemplatione: & tunc propassio est. Aliquando verò mouetur & turbatur: & tunc passio est. Christus verò non fuit ita turbatus in anima timore vel tristitia, vt à rectitudine vel à Dei contemplatione aliquatenus declinaret: secundum quem modum intelligitur, cùm dicitur vel timuisse vel tristis fuisse. Vnde Hieronymus super Matth. vbi legitur, [Cœpit contristari & mœstus esse. Vt veritatem, inquit, probaret assumpti hominis, verè contristatus est: sed non passio eius dominatur animo, verùm passio est. Vnde ait, Cœpit cōtristari. Aliud est enim cōtristari, aliud incipere contristari:] quod est, aliter contristatur quis per propassionem, aliter per passionem. Ideoque secundum hanc distinctionem aliquando dicitur Christus non verè timuisse, aliquando verè timuisse: quia verum timorem habuit & tristitiam, sed non secundum passionem, neque ex necessitate conditionis. Vnde August. ex his causis volens assumi dictorum intelligentiam, dicit Christum non verè timuisse vel tristatum esse, & incontinenti veram tristitiam habuisse. His verbis infirmos in se præsignans dominus ait, Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Non enim verè timebat dominus pati tertia die resurrecturus, cùm arderet Paulus dissolui & esse cum Christo, Iste gaudet coronandus, & tristis est dominus coronaturus? Ecce hic videtur tristitiam & timorem à Christo remouere. Continuò autem subiunxit, Sed tristitiam sic assumpsit quomodo carnem. Fuit enim tristis, sicut euangelium dicit. Si enim tristis non fuit, cùm euangelista dicat, Tristis est anima mea &c. ergo & quando dicit, Dormiuit Iesus, non dormiuit: vel quando dicit manducasse, non

De passione & ppassiōe timoris et tristitiæ.
Suprà lib. 2. dist. 33. li. m
Matth. 26. d
Cōmentario ad 26. caput penè in medio cōmētarij circa illud cœpit cōtristari.
Enarratione in psalmum 93. post medium. Tomo. 3.
Matth. 26. d
Philip. 1. d
Marci. 14. d

manducauit: & ita nihil sanum relinquitur, vt dicatur etiam, quia corpus non erat verũ. Quicquid ergo de illo scriptum est, verum est, & factum est. Ergo tristis fuit: sed voluntate tristitiam suscepit veram, quomodo voluntate carnem veram. Apertè noscis eundem sibi in his verbis contradicere, nisi varias dictorũ discerneret causas, ex quibus intelligentia verborum assumẽda est. Si enim discernatur intelligentiæ causa prædictorũ verborũ, nihil occurrit cõtradictionis.

DE QVIBVSDAM HILARII CAPITVLIS VALDE OBscuris, quę videntur communi sententiæ obuiare.

Veruntamen magis mouent ac difficiliorem afferunt quæstionem verba Hilarij, quibus videtur tradere ictus & vulnera & huiusmodi, sic in Christum incidisse, vt passionis dolorem non incuterent, sicut telum tractum per aquam vel ignem vel aëra, ea facit quę & cùm trahitur per corpora animata, quia perforat & compungit, non tamen dolorem ingerit, quia non sunt illę res doloris capaces. Ita & corpus Christi sine sensu pœnæ vim pœnę excepisse dicit, quia sicut corpus nostrum non habet talem naturam, vt valeat calcare vndas: ita corpus Christi dicit non habuisse naturam nostri doloris, quia non habuit naturam ad dolendum. Ait enim sic in 10. lib. de trin. [Vnigenitus Deus hominẽ verum secundum similitudinem nostri hominis, non deficiens à se Deo assumpsit. In quo quanuis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut suspensio eleuaret, afferrent quidem hęc impetum passionis, non tamen passionis dolorem inferrent: vt telum aliquod aquam perforans, vel ignem compungens, vel aëra vulnerans: omnes quidem has passiones naturæ suæ infert vt perforet, vt compungat, vt vulneret: sed naturam suam in hoc passio illata non retinet, dum in natura non est vel aquam forari, vel pungi ignem, vel aëra vulnerari: quamuis natura teli sit & vulnerare, & compungere, & forare. Passus quidem Christus est dum cæditur, dum suspenditur, dum moritur: sed in corpus irruens passio, nec non fuit passio, non tamen naturam passionis exercuit, dum & pœnali ministerio pœna desæuit, & virtus corporis sine sensu pœnę vim pœnę in se desæuientis excepit. Habuit sanè illud dominicum corpus doloris nostri naturam, si corpus nostrum id naturę habet, vt calcet vndas. & fluctus desuper eat, nec clausę domus obstaculis arceatur. At verò si dominici corporis solùm ista natura sit, vt feratur in humidis, & sistat in liquidis, & structa transcurrat: quid per naturam humani corporis carnem exspiritu sancto conceptam iudicamus? Caro illa de cœlis est, & homo ille de Deo est, habens ad patiendum corpus: & passus est, sed naturam non habens ad dolendum. Idem in eodem, Videamus an ille passionis ordo infirmitatem in domino doloris permittat intelligi. dilatis enim causis ex quibus metum domino hęresis asscribit, res ipsas vt gestæ sunt conferamus. Nec enim fieri potest, vt timor eius significetur in verbis, cuius fiducia contineatur in factis. Timuisse ergo hęretico passionem videtur. Sed ob ignorantiæ huius errorem, Petrus, & Sathanas & scandalum est. An ne timuit mori, qui armatis obuius prodijt? & in corpore eius infirmitas fuit, ad cuius occursum consternata persequentium agmina supinatis corporibus conciderunt? Quam ergo infirmitatem dominatam huius corporis credis, cuius tantam habuit natura virtutem? Sed fortè dolorem vulnerum timuit. Quem, rogo, ô tu dominicæ infirmitatis assertor? penetrãtis carnem claui habuit terrorem, qui excisam aurem solo restituit attactu? Producens hæc aurem manus, clauum dolet, & sentit vulnus qui alteri dolorem vulneris nõ reliquit? Pungẽdæ carnis metu tristis est, cuius attactu caro post eędem sanatur? Idem, Collatis ergo dictorum gestorumq; virtutibus demonstrari non est ambiguum, in natura corporis eius infirmitatem corporeæ naturę non fuisse: & passionem illam licet corpori illata sit, non tamen naturam dolendi corpori intu-

Longè satis ab initio li. sed ante medium. Hilarius.

Ibidem paulo inferius.

Matth. 16. d Ioan. 18. a

Eodẽ lib. 10 paulo inferius.

intulisse: quia licet forma corporis nostri esset in Domino, non tamen vitiosæ infirmitatis nostræ forma erat in corpore, quod ex conceptu spiritus sancti virgo progenuit.] Audisti Lector, verba Hilarij, quibus dolorem excludere videtur. Sed si excussa sensus & impieratis hebetudine, præmissis diligenter intendas, atque ipsius scripturæ circunstantiam inspicias, dictorum rationem atque virtutem percipere vtcunque poteris: & intelligentiam arguere non attentabis. Intelligitur enim ea ratione dixisse dolorem passionis in Christum non incidisse, & virtutem corporis Christi sibi excepisse vim pœnæ sine sensu pœnæ: quia doloris causam & meritum in se non habuit. Quod videtur notasse, vbi ait, Non habens naturam ad dolendum. Et ideo non iudicanda est caro illius secundum naturam nostri corporis: nec in eo etiam dominium habuit passio: ita etiam non habuit naturam ad timendum vel tristandum, quia non habuit talem naturam, in qua esset causa timoris vel tristitiæ. itaque necessitas timendi non fuit in eo, sicut est in nobis. Nec natura doloris fuit in eo sicut est in nobis. Tristitiam tamen in eo fuisse consequenter asserit, sed causam eius extitisse, non suam mortem, sed defectum Petri & aliorum Apostolorum. Dicit enim Christum non propter mortem, sed vsque ad mortem tristem fuisse: his verbis, [Interrogo quid sit Christum tristem esse vsque ad mortem, & tristem esse propter mortem? Non enim eiusdem significationis est, tristem esse propter mortem, & vsque ad mortem. Quia vbi propter mortem tristitia est, illic mors causa tristitiæ est: Vbi verò tristitia vsque ad mortem est, mors non tristitiæ est causa sed finis. Adeò autem non propter mortem suscepta est tristitia, vt sit destituta per mortem.] Non ergo sibi tristis est, sed illis qui in scandalo per infirmitatem carnis erant futuri: quos monet orare, ne inducantur in tentationem: qui antè polliciti erant se non scandalizari.

De tristitia Christi et eius causa secundum eundẽ. Lib 10. paulò inferius ad præcedentia.

Ibidẽ paulò inferius.

AN IN CHRISTO FVERIT NECESSITAS *patiendi & moriendi, quæ est defectus generalis.*

A DISTINCTIO XVI.

An patiendi necessitas in Christo fuerit.

Hic oritur quæstio ex prædictis ducens originem. Dictum est enim suprà, quòd Christus in se nostros defectus suscepit, præter peccatum. Est autem hominis quidam generalis defectus qui peccatum non est, scilicet, necessitas patiendi, vel moriendi. Vnde corpus nostrum non tantùm mortale, sed etiam mortuum dicitur: quia non tantùm aptitudinem moriendi, sed etiam necessitatem habet. Ideoque quæritur, vtrùm necessitas talis in Christi carne fuerit? De aptitudine enim moriendi, quòd in eo fuerit, ambiguum non est: quæ etiam ante peccatum in homine fuit, quando aliquis in eo non fuit defectus, nec ergo mortalitas illa tunc in eo fuit defectus, quia natura ei erat. Vnde etiam quidam talem mortalitatem in nobis non esse defectum non improbè tradunt, sed necessitatẽ moriendi vel patiendi: quæ etiam mortalitas dicitur vel passibilitas. Dicitur enim homo nunc passibilis vel mortalis, non modò propter aptitudinem, sed etiam propter necessitatem. Sed nunquid hic defectus fuit in Christi carne? Anima quoque eius cùm passibilis extiterit ante mortem, nunquid necessitatem patiendi habuit? Si enim necessitas patiendi vel moriendi fuit in Christo, nõ videtur sola voluntate miserationis defectus nostros accepisse. Ad quod dici potest, Christum voluntate nõ necessitate suæ naturæ hos defectus sicut alios suscepisse, scilicet necessitatẽ patiendi in anima, simul autẽ patiendi & moriendi in carne. Verùm hanc necessitatem non habuit ex necessitate suæ conditionis, quia à peccato immunis: sed ex sola voluntate accepit, de nostra infirmitate ponens tabernaculum suum in sole, scilicet, sub temporali mutabili-

Rom 8. b

Quòd mortalitas ante pcłm non fuit in hoc defectus.

An anima Christi habuit necessitatẽ patiẽdi.

Psal. 18.

Gloss. sup illud ca. 5. ad Hebr. Statutũ est oĩb⁹

tabilitate & labore. Vnde super epistolam ad Hebræos autoritas dicit, [quòd sicut hominibus aliis & iure & lege naturæ statutum est semel mori: ita & Christus eadem necessitate & iure naturæ semel oblatus est, & non sæpe.] Nec ideo dicit iure naturæ, quòd ex natura suæ conditionis hunc defectum traxerit: qui etiam non prouenit nobis ex natura secundum quod prius est instituta, sed ex ea peccato vitiata. & ideo dicitur hic defectus naturalis, quia quasi pro natura inoleuit in omnibus diffusus.

DE STATIBVS HOMINIS, ET QVID DE SINGV-

B lis Christus accepit.

Et est hîc notandum Christum de omni statu hominis aliquid accepisse, qui omnes venit saluare. Sunt enim quatuor status hominis. Primus, ante peccatum. Secundus post peccatum, & ante gratiam. Tertius, sub gratia. Quartus, in gloria. De primo statu accepit immunitatem peccati. Vnde Augustinus illud Ioannis euangelistæ exponens, Qui desursum venit, super omnes est: [dicit Christum venisse desursum, id est, de altitudine humanæ naturæ ante peccatum: quia de illa altitudine sumpsit verbum Dei humanam naturam, dum non assumpsit ipsam culpam, cuius assumpsit pœnam.] Sed pœnam assumpsit de statu secundo, & alios defectus. De tertio verò, gratiæ plenitudinem. De quarto, non posse peccare, & Dei perfectam contemplationem. Habuit enim simul bona viæ quædam, & bona patriæ, sicut & quædam mala viæ.

Sup Ioan. 3 dicitur verba in glossa super hunc locum

SI OMNIS CHRISTI ORATIO VEL VOLUNTAS EXPLETA SIT.

A DISTINCTIO XVII.

An Christi volũtas semper impleta sit. Matth. 26. d

Post prædicta considerari oportet vtrùm Christus aliquid voluerit, vel orauerit quod factum non sit? Hoc enim existimari potest per hoc quod ipse ait, Pater, si possibile est, transeat à me calix iste: Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu vis. Hîc nanque voluntatem suam à patris voluntate discernere videtur.

DE VOLVNTATIBVS CHRISTI SECVNDVM

B duas naturas.

Quocirca ambigendum non est, diuersas in Christo fuisse voluntates iuxta duas naturas, diuinam scilicet voluntatem & humanã. Humana voluntas est affectus rationis vel affectus sensualitatis: & alius est affectus animæ secundum rationem, alius secundum sensualitatem: vterque tamen dicitur humana voluntas. Affectu autem rationis id volebat, quod voluntate diuina, scilicet, pati & mori: sed affectu sensualitatis non volebat, imò refugiebat: nec tamen in eo caro contra spiritum vel Deum concupiscebat, quia ait Augustinus, [nonnullum est vitium cùm caro concupiscit aduersus spiritum.] [Caro autem dicta est concupiscere, quia hoc secundum ipsam agit anima: sicut anima per aurem audit, & per oculum videt. Caro enim nihil nisi per animam concupiscit. Sed concupiscere dicitur, cùm anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur, habens carnalem delectationem de carne, & à carne aduersus delectationem quam spiritus habet. Ipsius autem carnalis concupiscentiæ causa non est in anima sola, nec in carne sola: ex vtroque enim fit: quia sine vtroque delectatio talis non sentitur.] Talis ergo rixa, talisq; concertatio in anima Christi nullatenus esse potuit, quia carnalis concupiscentia ibi esse nequiuit. Dei etiam voluntas erat, & rationi placebat, vt illud secundum carnem vellet, quatenus veritas humanitatis in eo probaretur. Nam qui hominis naturam suscepit, quæ ipsius sunt subire debuit. Ideoque sicut in nobis duplex est affectus, mentis scilicet, & sensualitatis: ita & in eo debuit

Lib. 19. de Ciuit. Dei. cap. 4.

Lib de Gen. ad lit. 10 cap 12. Gal. 5. c

debuit esse geminus affectus, vt mentis affectu vellet mori, & sensualitatis affectu nollet: sicut in viris sanctis fit. Petro enim ipsa veritas dicit, Cùm senueris, extendes manus tuas & alius præcinget te, & ducet te quo non vis, scilicet ad mortem. Quod exponens Augustinus dicit [quòd Petrus ad illam molestiam nolens est ductus, nolens ad eam venit, sed volens eam vicit: & reliquit affectum infirmitatis, quo nemo vult mori: qui adeò est naturalis, vt eum Petro nec senectus abstulerit. Vnde etiam dominus ait, Transeat à me calix iste: sed vicit eum vis amoris.] Ergo & in Christo secũdum humanitatem, & in membris eius geminus est affectus: vnus rationis charitate informatus, quo propter deum quis mori vult: alter sensualitatis, carni infirmitati propinquus, & ei cõiunctus, quo mors refugitur. Vt enim Augustinus ait. [Paulus mentis ratione cupit dissolui & esse cũ Christo, sensu autem carnis refugit & recusat.] Hoc habet humanus affectus, quoniam diligit vitam, odit mortem. Secundum istum affectum Christus mori noluit, nec obtinuit quod secundum istum affectum petijt.

Ioan. vlt. f Tom. 9. tractatu. 123. in fine.

Matth. 26. d Aug. epistola 120. quæ est de gratia noui test. ad Honoratum capite. 6.

AVTORITATIBVS PROBAT DIVERSAS IN

B Christo voluntates.

Ex affectu ergo humano quem de virgine traxit, volebat non mori, & calicẽ transire orabat. Vnde Beda. [Orat transire calicem, quia homo erat: dicens, Pater transeat à me calix iste. Ecce habes voluntatem humanam expressam. Vide iam rectum cor: Sed non quod ego volo, sed quod tu vis. Vnde alibi, Non veni facere voluntatem meam, quam scilicet temporaliter sumpsi ex virgine, sed voluntatem eius qui misit me, quam scilicet æternus habui cum patre.] Hic apertè dicit duas in Christo fuisse voluntates, secundum quas diuersa voluit. Hierony. quoque super illum locum, Spiritus promptus est, caro autem infirma: dans intelligi hic duas voluntates exprimi, ita ait. Hoc contra Euticianos, qui dicunt in Christo vnam tantùm voluntatem. Hic autem ostẽdit humanam, quæ propter infirmitatem carnis recusat passionem: & diuinam quæ prompta est perficere dispensationem. Augustinus etiam duas in Christo asserit voluntates, dicens, Quantum distat Deus ab homine, tantum voluntas dei à voluntate hominis. Vnde hominem Christus gerens ostendit priuatam voluntatẽ quãdam hominis, in qua & suam & nostram figurauit, qui caput nostrum est, & ad eum sicut membra pertinemus. Pater, inquit, si fieri potest, transeat à me calix iste. Hęc humana voluntas erat, proprium aliquid & tanquam priuatum volens. Sed quia rectum vult esse hominem, & ad Deum dirigi, subdit, Non quod ego volo, sed quod tu vis. Acsi diceret. Vide te in me: quia potes aliquid proprium velle, vt Deus aliud velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati. Idem alibi, Christus in passione duas expressit voluntates in se, secundum duas naturas. Ait enim, Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Ecce habes hominis voluntatem: quam ad diuinam continuò dirigens ait, Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Ambrosius ita etiam in lib. 2. de fide. Scriptum est, Pater si fieri potest, transfer à me calicem hunc. Verba Christi sunt, quomodo & in qua forma dicantur aduerte. Hominis substantiam gerit, hominis assumpsit affectum. Non ergo quasi Deus, sed quasi homo loquitur. Suscepit quidem voluntatem meã. Mea est voluntas, quam suam dixit, cùm ait, Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Cùm autem dixit, Omnia quæ habet pater, mea sunt, quia nihil excipitur, sine dubio quam pater habet, eandem & filius habet voluntatẽ. Eadẽ est Christi voluntas, quæ paterna. Vna ergo voluntas est patris & filij. Sed alia est voluntas hominis, alia dei: vt scias vitam in voluntate esse hominis, passionem autẽ Christi in voluntate diuina, vt pateretur pro nobis. His testimonijs euidenter docetur, in Christo duas fuisse voluntates: quod quia negauit Macharius archiepiscopus in Constantinopolitana synodo, condemnatus est. Et ex affectu humano

Matth. 26. d Aug. epistola 120. quæ est de gratia noui test. ad Honoratum capite. 6. Philip. 1. c Matth. 26. d Ioan. 6. d Glossa allegat sub noĩe Hiero. super Mar. 14. sed re vera sunt Bedæ cõmẽ. suorũ lib. 4. circa hũc locum Marci 14. d Cõcione prima enarrationis in psal. 32. sup eo loco, Recłos decet collaudatio. tom. 8 Matt. 26. d Sup psal 93 post mediũ enarrationis circa illud, quousq; iustũ cõuert. in iudic. Ca. 3. cõfuse p totũ cap. Tomo. 2. Marci. 14. d Ioan. 16. b & 17. d.

Q sensua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensualitatis quidem, non rationis, illud voluit & petijt, quod non impetrauit. Nec ideo petijt vt impetraret, quia sciebat Deum non esse facturum illud: nec illud fieri volebat affectu rationis vel voluntate diuinitatis. Ad quid ergo petijt? Vt membris formam præberet imminente turbatione clamandi ad dominum, & subijciendi voluntarem suam diuinæ voluntati: vt si pulsante molestia tristẽtur, pro eiusdem amotione orent. Sed si nequeunt vitare, dicãt quòd ipse Christus. Non ergo ad insipientiam fuit, quòd Christus clamans non exauditur ad salutem corporalem. Bonum quidẽ petijt, scilicet vt non moreretur: sed melius erat vt moreretur, quod & factum est.

DE EO QVOD AMBROS. DICIT CHRISTVM DV-

C bitasse affectu humano.

Cap. 3. Marci 14. Ceterùm non parum nos mouent verba Ambro. quibus significare videtur, Christum secundum humanum affectum de patris potentia dubitasse: sic dicens lib. 2. de fide, De quo dubitat, de se, an de patre? De eo vtique cui dicit, Transfer, dubitat hominis affectu. Nã deus non de patre dubitat, nec de morte formidat, Propheta etiam non dubitat, qui nihil Deo esse impossibile asserit. Omnia quæcunque voluit fecit. Num infra homines constitues Deum? Propheta non dubitat, & filium dubitare tu credis? Vt homo ergo dubitat, vt homo locutus est. His verbis innui videtur, quòd Christus non inquantum Deus est, vel Dei filius, sed inquantum homo dubitauerit affectu humano. Quod ea ratione dictum accipi potest, non quia ipse dubitauerit: sed quia modum gessit dubitantis, & hominibus dubitare videbatur.

Psal 134.

VERBA HILARII LONGE DIVERSAM EXPRI-

D mentia sententiam à præmissa.

Illud etiam ignorandum non est, quod Hilarius asserere videtur Christum non sibi sed suis orasse, cùm dixit, Transfer à me calicem hunc: sicut nec sibi, sed suis timuit. Nec eum voluisse, vt sibi non esset passio, sed vt à suis trãsiret calix passionis: ita inquiens, [Si passio honorificatura eum erat, sicut Iuda exeunte ait, Nunc honorificatus est filius hominis, quomodo tristem eum metus passionis effecerat, nisi fortè tam irrationabilis fuerit, vt pati mortem timuerit, quæ patientem se glorificatura esset? Sed fortè timuisse vsque eò existimabitur, vt transferri à se calicem deprecatus sit dicens, Pater transfer calicem hunc à me. Quomodo enim per patiendi metum trãsferri deprecaretur à se, quod per dispensationis studium festinaret implere? Non enim conuenit vt pati nolit, qui pati venit, & cùm pati eũ velle cognosceres, religiosius fuerat hoc cõfiteri, quàm ad id impiæ stultitiæ prorumpere, vt eum assereres ne pateretur orasse, quem pati velle cognosceres. Non ergo sibi tristis fuit, neque sibi orat transire calicem, sed discipulis, ne in eos calix passionis incumbat, quem à se trãsire orat, ne in his, scilicet maneat. Non enim rogat ne secum sit, sed vt à se transeat. Deinde adit, Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Humanæ in se solicitudinis significans consortium, sed non discernens sententiam sibi communis cum patre voluntatis. Pro hominibus ergo vult transire calicem, per quem omnes discipuli erant tentandi, & ideo pro Petro rogat, ne deficiat fides eius. Sciens ergo hæc omnia post mortem suam desitura, vsque ad mortem tristis est, & scit hunc calicem non posse transire, nisi biberit: ideo ait. Pater mi, si non potest transire calix iste nisi bibam illum, fiat voluntas tua: sciens in se consummata passione metum calicis transiturum, qui nisi eum bibisset, transire non posset, nec finis terroris nisi cõsummata Passione, terrori succederet, quia post mortem eius per virtutũ gloriam apostolicæ infirmitatis scandalum pelleretur.] Intende lector his verbis pia diligentia ne sint tibi vasa mortis.

Libro 10. de trin. lõgè satis ab initio lib. sed ante medium. Ioan. 13. d

Marci 14. d

Ibidẽ multis interpositis.

Paulo inferius. Luce 22. c

Matth. 26. d

SI

SI CHRISTVS MERVIT SIBI ET NOBIS, ET *quid sibi, & quid nobis.*

A DISTINCTIO XVIII.

De merito Christi.

DE merito etiam Christi prætermittendum non est, de quo quidam dicere solent, quòd non sibi, sed membris tantùm meruerit. Meruit quidẽ membris redemptionem à diabolo, à peccato, à pœna, & regni reserationem: vt amota ignea romphea, liberè pateret introitus: sed & sibi meruit impassibilitatis & immortalitatis gloriam, sicut ait Apostolus, Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Apertè dicit Apostolus, Christum propterea exaltatum per impassibilitatis gloriam, quia est humiliatus per passionis obedientiam. Humilitas ergo passionis, meritum fuit exaltationis: & exaltatio, præmium humilitatis. Vnde Aug. exponens præmissum capitulum ait, Vt Christus resurrectione clarificaretur, prius humiliatus est passione. Humilitas claritatis est meritũ: claritas humilitatis est præmiũ. Sed hoc totũ factũ est in forma serui. In forma enim dei semper fuit, & erit claritas. Item Amb. idem capitulum tractans ait, Quid & quantum humilitas mereatur hic ostenditur. His testimonijs euidens fit, quòd Christus per humilitatẽ & obedientiam passionis meruit clarificationem corporis: nec id solum, sed etiã impassibilitatem animæ. Anima enim ipsius ante mortem erat passibilis, sicut caro mortalis: sed post mortem merito humilitatis & anima impassibilis facta est, & caro immortalis. Vtrùm autem anima sit facta impassibilis, quando caro facta est immortalis. s. ipso resurrectionis momento, de autoritate nobis certũ non est. Sed vel mox post carnis separationẽ anima impassibilitate donata est, aut in resurrectione quando caro refloruit.

Ad Phil. 2. & Tract. 104. super Ioan. circa illud Ioan. 17. clarifica filium tuum. Expositione ad illud 2. ad Phi. Propter quod & deus illũ super exaltauit. tomo 4. Quòd anima Christi sit facta impassibilis.

QVOD A CONCEPTV MERVIT SIBI CHRISTVS HOC

B quod per passionem.

Nec solum hoc meruit Christus quando patri obediens crucem subijt: sed etiam ab ipsa conceptione ex quo homo factus est, per charitatem & iustitiam, & alias virtutes, in quarum plenitudine fuit secundum hominem conditus, sibi tantum meruit, quantum pòst per martyrij tolerantiam. Tanta enim plenitudo spiritualium charismatum in eo fuit, quod in eis proficere non potuit: & ideò melior ipsius anima fieri non potuit, quã ab initio suæ conditionis extitit, quia proficere in meritis non valuit. Vnde Greg. ait, [Non habuit omninò Christi iuxta animæ meritum, quo potuisset proficere. in membris autem quæ nos sumus, quotidiè proficit.] Non ergo plus meruit sibi per crucis patibulum, quã à conceptione meruit per gratiam virtutum. Non ergo profecit secundum animæ meritum, quantum ad virtutem meriti: profecit tamen, quantum ad numerum meritorum. Plura enim habuit merita in passione, quàm in cõceptione: sed maioris virtutis nón extiterunt in merendo plura, quàm antè fuerant pauciora. Meruit ergo à conceptione non modò gloriã impassibilitatis & immortalitatis corporis, sed etiam impassibilitatem animæ. Per quid? Per obedientiam & voluntatem perfectam, quam non tunc primò habuit, nec maiorem cũ pati cœpit & mori. Obediens enim, perfectus, & bonus extitit secundum hominem, ex quo fuit homo. Habuit ergo anima illa aliquod bonum in se post mortem, quod non habuit antè. Num ergo beatior vel melior fuit, quàm antè? Absit quòd melior fuerit: quia nec sanctior, nec gratia cumulatior. Nec etiam beatior fuit in dei contemplatione, in quo præcipuè beatitudo consistit. Potest tamen dici in hoc beatior fuisse, quia ab omni miseria immunis. Ex quo nequit inferri simpliciter, quòd beatior fuerit.

Sup Ezec. li. 1. hom. 6. paulò post principium, vbi exponit mysticè illud Exod. 25. facies & candelas ductil.

DE EO QVOD SCRIPTVM EST, DONAVIT ILLI NOmen,quod est super omne nomen.

Nec tantùm gloriam impassibilitatis & immortalitatis meruit, sed etiam meruit donari sibi nomen,quod est super omne nomen.s.honorificentiam, quòd vocatur deus:hoc tamen nomen ante mortem habuit.Habuit enim hoc nomẽ dei filius,inquantum deus est,ab æterno per naturam:inquantum verò homo factus est,habuit ex tempore per gratiã.Veruntamen Aug.dicit[homini donatum esse illud nomen,non deo:quia illud nomen habuit,cùm in forma dei tantum erat.Sed cùm dicitur,Propter quod illum exaltauit,& donauit illi nomen, quod est super omne nomen,satis apparet propter quid exaltauerit.i. propter obedientiã,& in qua forma exaltatus sit.In qua enim forma crucifixus est,in ea exaltatus est,& in ea donatum est ei nomen,vt cum ipsa forma serui nominetur vnigenitus filius dei,hoc illi donatum est vt homini,quod iam habebat idẽ ipse deus.]Hoc ergo per gratiam accepit,vt ipse ens homo, vel subsistens in forma serui.i.in anima & carne,nominetur & sit deus.Sed nunquid hoc meruit?suprà enim dictum est,quia hoc tantum bonum homo ille non meruit. Quomodo ergo hic dicitur,Propter obedientiam donatum est ei hoc nomen? Secundum tropum illum in scriptura creberrimum hoc capiendũ est,quo dicitur res fieri quando innotescit.Post resurrectionem verò,quod antè erat,in euidenti positum est,vt scirent homines & dæmones.Manifestationem ergo illius nominis donauit ei deus post resurrectionem:sed illam meruit per obedientiam passionis,qui eò quòd obediuit patiendo ,exaltatus est resurgendo: & per hoc manifestatum est nomen.Hoc eodem tropo vsus est etiam dominus post resurrectionem dicens,Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra:non quòd tũc primò acceperit,sed quam antè habebat,tunc manifestata est potestas.Cæterùm Amb.dicit nomen illud donatum esse deo,non homini:& videtur secundum verborum superficiem,oppositus Aug.sed intelligentia non obuiat, licet diuersum sapiat.Nam Ambro.de naturali donatione id dictum intelligit, quia æternaliter pater generando dedit filio nomen,quod est super omne nomen. s. esse deum per naturam:quia genuit ab æterno filium plenum & sibi æqualem deũ. Quod tamen nomen Apostolus propter passionis obedientiam Christo donatum dicit.Sed præmisso locutionis modo accipiendum est.

Ad phil.2.b

In li.2.contra Maxim. ca.5.& lib. 3.cap.2.

Vide in glo. ordinaria ad illud ad Philip.2.et donauit illi nomen. Quod nomen illi datum est homini et nõ deo.

Dist.6.lit.b

Matth.28.d

Ambrosius. quòd datum fuit deo ,& nõ homini.

In cõmẽtario ad ca.2. ad phil.in medio cõmẽtarij in to.4 et citatur in gloss ordinaria ad eũdẽ locũ Pauli.

SI CHRISTVS SINE OMNI MERITO ILLA HAEre potuit.

Si verò quæritur,vtrùm Christus illam immortalitatis & impassibilitatis gloriam,& nominis dei manifestationem,sine omni merito habere potuit:sanè dici potest,quia humanam naturam ita gloriosam susscipere potuit,sicut in resurrectione extitit,nomenq; suum etiam aliter hominibus manifestare potuit,sed homo passibilis esse non potuit sicut fuit,& ad illam gloriam sine merito peruenire.Potuit quidem peruenire ad illam sine merito passionis,quia potuit cõsumpta mortalitate immortalitatis gloria vestiri: sed nõ sine merito iustitiæ & charitatis,aliarumq; virtutum.Non enim Christus homo esse potuit in quo plenitudo virtutum & gratiæ non fuerit. Nec virtutes ei ineſſe potuerunt cilicio mortalitatis induto,quin per eas mereretur.Habens ergo has virtutes secundũ hominem passibilem ac mortalem,non potuit non mereri gloriam immortalitatis.Non ergo potuit factus mortalis, sine merito gloriam impassibilitatis & immortalitatis ac manifestationem dei nominis consequi.Potuit tamen hoc asse qui sine merito passionis:quia per passionem nil sibi meruit,quod nõ antè per virtutes meruerit.

DE CAVSA MORTIS ET PASSIONIS CHRISTI.

Matth.11.d. Ad quid ergo voluit pati & mori,si ei virtutes ad merẽdum illa sufficiebãt?

Pro te,non pro se.Quomodo pro me?Vt ipsius passio , & mors tibi esset forma & causa,Forma virtutis,& humilitatis:causa,gloriæ & libertatis.Forma,deo vsque ad mortem obediendi:& causa,tuæ liberationis ac beatitudinis.Meruit enim nobis per mortis ac passionis tolerantiam,quod per præcedentia non meruerat.s.aditum paradisi,& redemptionem à peccato,à pœna,à diabolo:& per mortem eius hæc nos adepti sumus.s.redemptionem, & filiorum gloriæ adoptionem.Ipse enim moriendo factus est hostia nostræ liberationis.Sed quomodo per mortem nos à diabolo & à peccato redemit, & aditum gloriæ aperuit? Decreuerat deus in mysterio ,vt ait Amb.propter primum peccatum non intromitti hominem in paradisum.i. ad dei contemplationem non admitti,nisi in vno homine tanta existeret humilitas,quæ omnibus suis proficere posset.sicut in primo homine tanta fuit superbia,quæ omnibus suis nocuit.Non est autem inuentus inter homines aliquis,quò id posset impleri, nisi leo de tribu Iuda,qui aperuit librum,& soluit lignacula eius, implendo in se omnem iustitiã, .i.consummatissimam humilitatem,qua maior esse non potest.Nam omnes alij homines debitores erant,& vix vnicuiq; sua virtus sufficiebat & humilitas.Nullus ergo eorum hostiam poterat offerre sufficientem recõciliationi nostræ.Sed Christus homo sufficiens & perfecta fuit hostia:qui multò amplius est humiliatus,amaritudinem mortis gustando,quàm ille Adam superbijt, per esum ligni vetiti noxia delectatione perfruendo.Si ergo illius superbia omnium extitit ruina,ipsum de paradiso mittens foras,alijsque occludens ianuam: multò magis Christi humilitas,qua mortem gustauit,ingressum regni cœlestis omnibus suis impleto dei decreto,aperire valuit,atq; decreti delere chirographum. Vt enim ait Ambro.[Tantum fuit peccatum nostrum,vt saluari non possemus,nisi vnigenitus dei filius pro nobis moreretur,debitoribus mortis:sed sic dignos nos fecit testamenti,& promissæ hæreditatis.] Quod non ita est intelligendũ:quasi non alio modo saluare nos potuerit,quã per mortem suam:sed quia per aliã hostiam non potuit nobis aperiri regni aditus,& fieri salus, nisi per mortem vnigeniti:cuius tanta fuit(vt dictum est)humilitas & patientia,vt eius merito pateret credentibus in eum aditus regni . Magna ergo in morte vnigeniti præstita sunt nobis,vt liceat nobis redire in patriam:sicut olim in morte summi põtificis,his qui ad ciuitatem refugij confugerant,securè ad propria remeare.Ecce aliquatenus ostensum est,qualiter per Christi mortem aditus regni sit nobis paratus.

Ioan.8.d. Philip 2. b. Ad heb.5.c.

Qualiter p mortẽ redemit nos, & aditũ regni aperuit.

In cõm. sup 5.ca.ad Ro. circa illud, qui est forma futuri.

Apocal.5.e. Rom.5.b. Matth.3.d.

Gen.3.b.

Ad Colo:2.c In glo.ordinaria sup 9. ca.epistõ ad Heb.circa illud,ideonoui testamenti.

Num.35.d. & Iosue 20.a.b.

HIC, QVALITER A DIABOLO ET A PECCAto nos redemit per mortem.

A DISTINCTIO XIX.

NVnc ergo quæramus,quomodo per mortem ipsius à diabolo,& à peccato,& à pœna redempti sumus.A diabolo ergo & à peccato per Christi mortem liberati sumus,quia vt ait Apostolus,In sanguine ipsius iustificati sumus,& in eo quòd sumus iustificati,id est à peccatis soluti , à diabolo sumus liberati,qui nos vinculis peccatorum tenebat.Sed quomodo à peccatis per eius mortem soluti sumus? Quia per eius mortem,vt ait Apostolus,cõmendatur nobis charitas dei,id est apparet eximia & commendabilis charitas dei erga nos in hoc,quòd filium suum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tantæ erga nos dilectionis arra,& nos mouemur accendimurq; ad diligendum deum,qui pro nobis tanta fecit:& per hoc iustificamur,id est soluti à peccatis iusti efficimur.Mors ergo Christi nos iustificat , dũ per eã charitas excitatur in cordibus nostris.Dicimur quoque & aliter per mortem Christi

De modo nostræ redemptionis.

Ro. 3. d.& Rom.5. b. Ad Ro.18.f

iustificari, quia per fidem mortis eius à peccatis mundamur. Vnde Apostolus, Iustitia dei est per fidem Iesu Christi. Et item, Quem deus proposuit propitiatorem per fidē in sanguine ipsius, id est, per fidem passionis, vt olim sapientes in serpentem æneum in ligno erectum, à morsibus serpentum sanabantur. Si ergo rectę fidei intuitu in illum respicimus, qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis diaboli soluimur, id est à peccatis, & ita à diabolo liberamur, vt nec post hanc vitam in nobis inueniat quod puniat. [Morte quippe sua, vno verissimo sacrificio, quicquid culparum erat, vnde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Christus extinxit,] vt in hac vita tentando nobis non prævaleat. Licet enim nos tentet post Christi mortem, quibus modis antè tentabat, non tamen vincere potest, sicut antè vincebat. Nam petrus, qui ante Christi mortem voce ancillæ territus negauit, post mortem ante reges & præsides ductus non cessit. Quare? quia fortior, id est Christus, veniens in domum fortis, id est in corda nostra, vbi diabolus habitabat, alligauit fortem. id est à seductione compescuit fidelium, vt tentationem quæ ei adhuc permittitur, non sequatur seductio. Itaque in Christi sanguine, qui soluit quæ non rapuit, redempti sumus à peccato, & per hoc à diabolo. Nam vt ait Aug. [in ipso vincuntur inimicæ nobis inuisibiles potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates.] [Fuso enim sanguine sine culpa, omnium culparum chirographa deleta sunt, quibus debitores qui in eum credunt, à diabolo antè tenebantur. Vnde, Qui pro multis effundetur.] Per illum ergo redēpti sumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde Aug. causam & modum nostræ redemptionis insinuans ait, [Nihil inuenit diabolus in Christo vt moreretur, sed pro voluntate patris mori Christus voluit, non habens mortis causam de peccato, sed de obedictia & iustitia mortem gustauit, per quam nos redemit à seruitute diaboli. Incideramus enim in principem huius seculi, qui seduxit Adam, & seruum fecit, cœpitq; nos quasi vernaculos possidere. sed venit redemptor, & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori nostro? Tetendit ei muscipulam crucem suam: posuit ibi quasi escam, sanguinem suum. Ille autem sanguinem suum fudit, non debitoris, per quod recessit à debitoribus. Ille quippe ad hoc sanguinem suum fudit, vt peccata nostra deleret. Vnde ergo nos diabolus tenebat, deletum est sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos, nisi vinculis peccatorum nostrorum: istæ erant catenæ captiuorum. Venit ille: alligauit fortem vinculis passionis suæ: intrauit in domū eius. i. in corda eorum vbi ipse habitabat, & vasa eius. S. nos, eripuit, quæ ille impleuerat amaritudine sua. Deus autem noster vasa eius eripiens & sua faciens fudit amaritudinem, & impleuit dulcedine, per mortem suam à peccatis redimens, & adoptionem gloriæ filiorum largiens.]

Act.13.b. Rom.3.c. Ibidem d. Numer.21.c. Aug.lib.4. de tri.ca.13. Lucæ 22.f. Act.4. Lucæ 11.c. Psal.68. In li. de agone Christiano cap.2. in tomo 3. Au.li. de baptismo parulorū. 2.9 aliàs dicitur de pctōrūme ritis & remissiōe cap. 30.tom. 7. Ibidē ca.31. & libro 13. de tri.ca.13. Beda quoq; sup illud ad Heb.2.vt p mortē destrueret, et glossa ibidem. Matth.12.c. & mar.3 d. Ad Ro.8.c. et ad Ephesios 1.a.

B CVR DEVS HOMO ET MORTVVS.

Factus est ergo homo mortalis, vt moriendo diabolum vinceret. Nisi enim homo esset qui diabolum vinceret, non iustè sed violenter homo ei tolli videretur, qui se illi sponte subiecit. Sed si eum homo vicit, iure manifesto hominē perdidit: & vt homo vincat, necesse est vt deus in eo sit, qui eum à peccatis immunem faciat. Si enim per se homo esset, vel angelus in homine, facilè peccaret, cum vtranque naturam per se cōstet cecidisse. Ideò dei filius hominem passibilem sumpsit, in quo & mortem gustauit, quo cœlum nobis aperuit & à seruitute diaboli, id est à peccato (seruitus enim diaboli peccatum est) & à pœna redemit.

Ad Colo.3.

QVOMODO ET A QVA POENA CHRISTVS NOS REDE-

C mit per mortem.

A qua pœna? temporali, & æterna. Ab æterna quidem, relaxando debitū: A temporali verò penitus nos liberabit in futuro, quādo nouissima mors inimica destruetur.

destruetur. Adhuc enim expectamus redemptionē corporis: secundum animas verò iam redēpti sumus ex parte, non ex toto, à culpa non à pœna, nec omnino à culpa. Non enim ab ea sic redempti sumus, vt non sit, sed vt non dominetur.

1.Cor.15.d Rom.6.b

D QVOMODO POENAM NOSTRAM PORTAVIT.

Peccata quoque nostra, id est, pœnam peccatorum nostrorū dicitur in corpore suo super lignum portasse: quia per ipsius pœnam quam in cruce tulit, omnis pœna temporalis quæ pro peccato conuersis debetur, in baptismo penitus relaxatur, vt nulla à baptizato exigatur, & in pœnitentia minoratur. Non enim sufficeret illa pœna qua pœnitentes ligat ecclesia, nisi pœna Christi cooperaretur, qui pro nobis soluit. Vnde peccata iustorum qui fuerunt ante aduentum in sustentatione Dei fuisse vsque ad Christi mortem, dicit Apostolus, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore. Ecce apertè expositum est, quomodo, & quid Christus per mortem nobis meruit & impetrauit.

1.Petri 2.d & Esa.53.d

Rom.3.d

SI SOLVS CHRISTVS DEBET DICI REDEM-

E ptor, vt solus dicitur mediator.

Vnde ipse verè dicitur mundi redemptor, & Dei hominumque mediator. Sed mediator in scriptura dicitur solus filius: Redemptor verò aliquando etiam pater vel spiritus sanctus. Sed hoc propter vsum potestatis, non propter exhibitionem humilitatis & obedientiæ. Nam secundum potestatis simul & obedientiæ vsum filius propriè dicitur redemptor: quia in se expleuit, per quæ iustificati sumus, & ipsam iustificationem est operatus potentia deitatis cum patre & spiritu sancto. Est ergo redemptor inquantum est Deus, potestatis vsu: inquantum homo, humilitatis effectu. Et sæpius dicitur redemptor secundum humanitatem, quia secundum eam & in ea susceptit & impleuit illa sacramenta, quæ sunt causa nostræ redemptionis. Propriè ergo filius dicitur redemptor.

1.Tim.2.b Galat.3.c Esa.41.d

F DE MEDIATORE.

Qui solus dicitur mediator, non pater vel spiritus sanctus. [De quo Apost. Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, id est, per hominē quasi in medio arbiter est ad cōponendam pacem, id est, ad reconciliandum homines Deo. Hic est arbiter quem Iob desiderat, Vtinam esset nobis arbiter.] [Reconciliati enim sumus Deo (vt ait Apostolus) per mortem Christi. Quod non sic intelligendum est, quasi nos ei sic reconciliauerit Christus, vt inciperet amare quos oderat. sicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde sint amici, qui antè se oderant: sed iam nos diligēti Deo reconciliati sumus. Non enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem filij, nos cœpit diligere: sed ante mundum priusquam nos aliquid essemus. Quo modo ergo nos diligenti Deo sumus reconciliati? Propter peccatum cum eo habebamus inimicitas, qui habebat erga nos charitatem, etiam cùm inimicitias exercebamus aduersus eum, operando iniquitatem.] [Ita ergo inimici eramus Deo, sicut iustitiæ sunt inimica peccata: & ideo dimissis peccatis tales inimicitiæ finiuntur, & reconciliantur iusto, quos ipse iustificat.] Christus ergo dicitur mediator, eo quòd medius inter Deum & homines ipsos reconciliat Deo. Reconciliat aūt, dum offendiculā hominum tollit ab oculis Dei, id est, dum peccata delet, quibus Deus offendebatur, & nos inimici eius eramus. Sed cùm peccata deleat non solus filius, sed & pater, & spiritus sanctus, quorū deletio est nostra ad Deum reconciliatio, quare solus filius dicitur mediator? Nam de patre legitur, quòd recōciliauerit sibi mundum. Ait enim Apost. Deus enim erat in Christo, mūdum sibi recōcilians. Cùm ergo recōciliet, quare non dicitur mediator? Quia nec medius est inter Deum & homines, nec in se habuit illa sacramenta, quorum fide & imitatione iustificamur, id est, reconciliamur Deo. Reconciliauit ergo nos tota trinitas virtutis vsu, scilicet, dum peccata delet: sed filius solus impletione obedientiæ, in quo patrata

Aug. super Psal.107. cōcione 4. circa illud, Dra co iste. 1.Tim.2.b Iob.31.b Rom.5.b Aug. tract. 110. circa illud Ioā.17. et dilexisti eos. Sup.11.d Aug. lib. de Trin. 13. cap.16

Quæstio.

2.Cor.5.d Responsio.

parata sunt secundum humanam naturam ea, per quæ credentes & imitantes iustificantur.

G SECVNDVM QVAM NATVRAM SIT MEDIATOR.

Aug. in expositione 3. cap. ad Gal. post medium, et in glos. circa illud 1. Timoth. 2. mediator Dei & hominū.

Vnde & mediator dicitur secundum humanitatem, non secundum diuinitatem, [non enim est mediator inter Deum & Deum, quia tantū vnus est Deus: sed inter Deum & hominē, quasi inter duo extrema: quia medius esse non potest nisi inter aliqua. Mediator est ergo: inquantum homo. Nam inquantum Deus, non mediator, sed æqualis patri est: hoc idem quod pater cum patre vnus Deus. Mediat ergo inter homines & Deum trinitatē, secundum hominis naturam, in qua suscepit illa, per quæ reconciliamur Deo trinitati: & secundum eandem habet aliquid simile Deo, & aliquid simile hominibus, quod mediatori congruebat: ne per omnia similis hominibus, longè esset à Deo, aut per omnia Deo similis, longè esset ab hominibus, & ita mediator non esset. Verus ergo mediator Christus inter mortales peccatores & immortalem iustum apparuit, mortalis cum hominibus, iustus cum Deo, per infirmitatem propinquans nobis, per iustitiam Deo. Rectè ergo mediator dictus est, quia inter Deum immortalem & hominem mortalem est Deus & homo, reconcilians hominem Deo: Intantum mediator inquantum est homo. Inquantum autem verbum, non est medius, quia vnus cum patre Deus.] Si ergo Christus secundum vos, ò hæretici, vnam tantùm habet naturam, vnde medius erit? & nisi ita sit medius, vt Deus sit propter diuinitatis naturā, & homo propter humanitatis naturam: quomodo humana in eo reconciliantur diuinis? Nam ipse veniens prius in se humana sociauit diuinis per vtriusque naturæ coniunctionē in vna persona. Deinde omnes fideles per mortem reconciliauit Deo, dum sanati sunt ab impietate, quicunque humilitatem Christi credendo dilexerunt, & diligendo imitati sunt. Ecce hîc aliquatenus insinuatur, quare Christus solus mediator Dei dicitur & hominum: & secundum quam naturam, mediet. s. humanam, & cui mediet .s. Deo trinitati. Trinitati enim nos reconciliauit per mortem, per quam etiam nos redemit à seruitute diaboli. Nam, vt Petrus ait, Non corruptibilibus auro & argento redempti sumus, sed precioso sanguine agni immaculati.

Aug. in lib. Cōfes. 10 cap. 42. to. 1

Ibid. cap. 43 & lib. 1. de cōsensu Euāgel. cap. 35.

Summā intelligētiæ præmisse p-stringit.

1. Pet. 1. d

QVOD ALIO MODO POTVIT LIBERAre hominem, & quare potius ipso.

A DISTINCTIO XX.

Quòd Deus aliter nos liberare potuit.

SI [verò quæritur, Vtrùm alio modo posset Deus hominē liberare, quàm per mortem Christi? Dicimus & alium modum fuisse posibilem Deo, cuius potestati cuncta subiacent: sed nostræ miseriæ sanandæ conuenientiorem modum alium non fuisse, nec esse oportuisse. Quid enim mentes nostras tantum erigit, & ab immortalitatis desperatione liberat, quàm quòd tanti nos fecit Deus, vt Dei filius immutabiliter bonus, in se manens quod erat, & à nobis accipiens quod non erat, dignatus nostrum inire consortium, mala nostra moriendo perferret?] Est & alia ratio, quare ipso potius modo, quàm alio liberare voluit: qua sic & iustitia superatur diabolus, non potentia. [Et quomodo id factum sit explicabo vt potero. Quadam iustitia Dei in potestatem diaboli traditum est genus humanum, peccato primi hominis in omnes originaliter transeunte, & illius debito omnes obligante. Vnde omnes homines ab origine sunt sub principe diabolo. Vnde Apostolus, Eramus natura filij iræ. natura, scilicet, vt est deprauata peccato, non vt est recta creata ab initio. Modus autem ille quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi tanquam Deus hoc fecerit, aut fieri iusserit, sed quòd tantùm permiserit, iustè tamē. Illo enim deserente

Aug. lib. 13. de Trin. cap. 13.

Respōsio quare ipso modo.

Aug. lib. prædicto ca. 11 in fine, et 12. in initio.

Ephes. 2. a

Ibid. ca. 12

deserente peccantem, peccati autor ilicò inuasit: nec tamen deus continuit in ira sua miserationes suas, nec hominem à lege suæ potestatis amisit, cùm in diaboli potestate esse permisit: quia nec diabolus à potestate dei est alienus, sicut nec à bonitate. Nam qualicunque vita diabolus vel homo, non subsisteret nisi per eū qui viuificat omnia. Non ergo deus hominem deseruit, vt non se illi exhiberet deum: sed inter mala pœnalia etiam malis multa præstitit bona, & tandem hominem quem commisio peccatorum diabolo subdidit, remisio peccatorum per sanguinem Christi data à diabolo eruit.] [vt sic iustitia vinceretur diabolus, non potentia.] [Sed qua iustitia? Iesu Christi. Et quomodo victus est ea? Quia in eo nihil dignum morte inueniens, occidit eum tamen. Et vtique iustum est, vt debitores quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes, quem sine vllo debito occidit.] [Ideo autem potentia vincere noluit, quia diabolus vitio peruersitatis suæ amator est potentiæ, & desertor oppugnatorque iustitiæ: in quo homines magis eum imitantur, qui neglecta vel etiam perosa iustitia, potentiæ magis student, eiusque vel adeptione lætantur, vel cupiditate inflammātur. Ideoque placuit deo, vt non potentia sed iustitia vincens, hominem erueret, in quo homo eum imitari disceret.] [Post verò in resurrectione secuta est potentia, quia reuixit mortuus, nunquam postea moriturus. Sed nonne iure æquissimo vinceretur diabolus, si potentia tantùm Christus cum illo agere voluisset? vtiq;. sed postposuit Christus quod potuit, vt prius ageret quod oportuit. Iustitia ergo humilitatis hominem liberauit, quem sola potentia æquissimè liberare potuit.

Psal. 76. Quòd diabolus nō est alienus à potestate dei.

Heb. 2. d.

Ibidē ca. 31.

Ibidē ca. 14. Qua iustitia sit victus diabolus.

Ibidē ca. 13.

Ibidē ca 14.

Rom 6. b.

DE CAVSA INTER DEVM, ET HOMINEM, ET diabolum.

B Si enim tres illi in causam venirent. s. deus, diabolus, & homo: diabolus & homo quid aduersus deum dicerent non haberent. Diabolus enim de iniuria dei conuinceretur: quia seruum eius scilicet hominem, & fraudulenter abduxit, & violenter tenuit. Homo etiam iniurius deo conuinceretur: quia præcepta eius contempsit, & se alieno domino mancipauit. De hominis etiam iniuria conuinceretur diabolus: quia & illum prius fallaci promisione decepit, & post mala inferendo læsit. Iniustè ergo diabolus, quantum ad se, tenebat hominē: sed homo iustè tenebatur, quia diabolus nunquam meruit potestatem habere super hominem, sed homo meruit per culpam pati diaboli tyrannidem. [Si ergo deus qui vtriq; præerat, potentia hominem liberare vellet, sola iussionis virtute hominē potuit rectissimè liberare: sed ob causam præmissam iustitia humilitatis vti voluit. Qui dum in carne mortali crucifixus est, iustificati sumus, id est. per remissionem peccatorum eruti de potestate diaboli: & ita à Christo iustitia diabolus victus est, non potentia.] Quomodo autem in eius sanguine nobis peccata sint dimissa, suprà expositum est.

Gene. 3. a.

Aug. in li. de tri. 13. cā. 14. in fine. Dist. præce. litera a.

DE TRADITIONE CHRISTI QVAE FACTA DICITVR à patre, & à filio, à Iuda, & à Iudæis.

C Christus ergo est sacerdos, idemque hostia & pretium nostræ reconciliationis: qui se in ara crucis non diabolo, sed deo trinitati obtulit pro omnibus, quātum ad pretij sufficientiam, sed pro electis tantum, quantum ad efficaciam, quia prædestinatis tantum salutem effecit. De quo & legitur, quòd sit traditus à patre, & quòd seipsum tradidit, & quòd Iudas eū tradidit & Iudæi. Ipse se tradidit, quia sponte ad passionem accessit. Et pater eum tradidit, quia voluntate patris, imò totius trinitatis passus est: Iudas tradidit prodendo, & Iudæi instigando. & fuit actus Iudæ & Iudæorum malus, & actus Christi & patris bonus, opus Christi & patris bonum, quia bona patris & filij voluntas. malum fuit opus Iudæ & Iudæorum, quia mala fuit intentio. Diuersa fuerunt ibi facta siue opera, id est di

Psal. 109. Ad Heb. 9. Esaiæ 53. b. Rom. 8. f. Ephe. 5. a. Matth. 26. e Lucæ 24. c. De hoc Aug. in psa. 93. enarratiōe nō longè à fine Tom. 8.

R uersi

Sup epist. 1. Ioan. ho. 7. circa illud ta. 4 quia filiũ suũ vnigenitum.

uersi actus, & vna res siue factum. s. passio ipsa. Ideoq; doctores aliquando vniunt in facto illo patrem, filium, Iudam: Iudæos aliquando disiungunt. Respiciẽtes enim ad passionem, vnum opus illorum dicunt, attendentes intentiones & actus, facta diuersa discernunt. Vnde Aug. Facta est inquit, traditio à patre, facta est traditio à filio, facta est traditio à Iuda, vna res facta est. Quid ergo discernit inter eos? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, Iudas verò in proditione. Videtis quia non quid faciat homo, sed qua voluntate, considerandũ est. In eodem facto inuenimus deum, quo Iudam, deum benedicimus, Iudam detestamur, quia deus cogitauit salutem nostram, Iudas cogitauit pretium, quo vẽdidit dominum, filium pretium, quod dedit pro nobis. Diuersa ergo intentio, diuersa facta facit, cùm tamen sit vna res ex diuersis intẽtionibus. Ecce vnã rem dicit ibi fuisse, & diuersa facta, quia vna ibi fuit passio, sed diuersi actus. Et actus quidem Iudæ ac Iudæorum mali, quibus operati sunt Christi passionem, quę bonum est, & opus dei est.

QVOD CHRISTI PASSIO DICITVR OPVS DEI ET

D Iudæorum, & quomodo.

In li. de vnitate trinitatis ad Optatũ cõtra Felicianũ cap. 14. tom. 6. Ioan. 10. d. Si iudei sunt operati bonum.

Passio ergo Christi & opus dicitur Iudæorum, quia ex actibus eorum prouenit, & opus dei, quia eo autore. i. eo volente fuit. Vnde Augu. [Nemo aufert animam Christi ab eo, quia potestatem habet ponẽdi & sumendi eam. Ecce habes autorem operis. Ponet animam. Ecce habes opus autoris. Et vt generaliter concludã, quoties in carne Christus, aliquid patitur, opus autoris est, quia enim sua voluntate, non alio cogente perpetitur, ipse autor est operis.] Cùm autem passio Christi opus dei sit, & ideò bonũ, eamq; operati sint Iudas & Iudæi, quæritur an concedendum sit eos operatos ibi esse bonum. Hic distinguendum est. Potest enim dici, quòd operati sunt bonum, quia ex actibus eorum bonũ prouenit. i. passio Christi, & item, quòd operati non sunt bonum sed malum, quia actio eorum non fuit bona, sed mala.

SI IN CHRISTO DIVISIO IN MORTE FVIT *animæ vel carnis à verbo.*

A DISTINCTIO XXI.

Quarũ rerũ diuisio facta sit in Christi morte. Dist. 2. lit. b

POst prædicta considerandum est, Vtrùm in morte Christi, à verbo sit separata anima vel caro: Quidam putauerunt carnem sicut ab anima, ita à diuinitate in morte fuisse diuisam. Si enim, inquiunt, anima media, diuinitas sibi carnem vniuit, sicut superius prætaxatum est, ergo quando diuisa est caro ab anima, diuisa est etiam à diuinitate. quia non potuit ab anima seiungi, per quam verbo erat vnita, quin à verbo diuideretur. Fuit autem diuisa ab anima in morte, alioquin vera mors ibi non fuisset: quia vt ait Aug. [Mors quã timẽt homines, separatio est animæ à carne. Mors autem quam non timent, separatio est animæ à deo. Vtraque verò diaboli suasu homini propinata est.] Si ergo in Christo homine vera mors fuit, diuisa est ibi anima à carne, ac per hoc diuinitas

Opinio quorũdã asserẽtiũ carnẽ à deitate diuisam.

à carne. Huic suæ probabilitati addunt autoritatis testimonium. Amb. enim tractans de Christi derelictione, qui in cruce voce magna clamans dixit, Deus deus meus, vt quid me dereliquisti? ait. [Clamat homo separatione diuinitatis moriturus. Nam cùm diuinitas mortis libera sit, vtique mors ibi esse non poterat, nisi vita discederet: quia vita diuinitas est.] Hic videtur tradi, quòd diuinitas separata sit in morte ab homine, quæ nisi discessisset, homo ille mori non posset. Quod illi ad carnem referunt, quam dicunt à deo separatam. Quibus respondemus illã separationẽ sic esse accipiẽdã, sicut intelligitur derelictio, quę illis verbis significatur, Vt quid me dereliquisti? Quomodo ergo Christus derelict⁹ erat à patre, cùm in cruce derelictum se clamabat? Non recesserat deus ab homine, ita quòd

Sup Psal. 48. cõtiõe 2. sup eo versu Sicut oues in inferno positæ in tom. 8. Cõmentario ad ca. Lucæ

ita quòd esset soluta vnio Dei & hominis. Alioquin fuit quoddam tempus, quando Christus adhuc viuus homo erat, & non Deus: quia adhuc viuus se derelictum clamabat, non derelinquendum. Si ergo illa derelictio, vnionis intelligatur solutio, antè facta fuit solutio Dei & hominis, quàm Christus mortuus esset. Sed quis hoc dicat? Fateamur ergo Deum quodammodo illum hominem in morte deseruisse, quia potestati persequentium eum exposuit ad tempus, non suam potentiam exercendo illum defendit vt non moreretur. Separauit se diuinitas, quia subtraxit protectionem, sed non soluit vnionem. Separauit se foris, vt non adesset ad defensionem, sed non intus defuit ad vnionẽ. Si non ibi cohibuisset potentiam, sed exercuisset, non moreretur Christus. Mortuus est Christus diuinitate recedẽte, id est, effectum potẽtiæ defendendo, non exhibẽte. Hìc est hircus ἀποπομπαῖος, qui altero hirco immolato in solitudinẽ mittebatur, vt legitur in Leuitico. Duo enim hirci, humanitas & diuinitas Christi intelliguntur. Humanitate ergo immolata, diuinitas Christi in solitudinem abiit, id est, in cœlum. Vnde Esichius, [In solitudinem, id est, in cœlum tempore passionis diuinitas abiisse dicitur, non locum mutans, sed quodammodo virtutem cohibens, vt possent impij consummare passionem. Abiit ergo, id est, virtutem cohibuit, & portauit iniquitates nostras, non vt haberet, sed vt consumeret: Deus enim ignis consumens est.] Ex his satis ostenditur, præmissa verba Ambrosij sic esse accipienda, vt prædiximus.

23. sup eo lo co, Pater in manus tuas cõmẽdo spiritũ meum. tomo 4.

Matt. 27 e Responsio

Leuit. 16. e

Sup Leuit. cap. 16. & glos. ibid. Esa 53. b et 1. Pet. 2. d Deut. 4 d. et Heb. 12. g

B ALII AD IDEM INDVCVNT AVTORITATEM.

Alij quoq; autoritati innituntur, qui asserũt diuinitatẽ in morte recessisse ab homine secundum carnem. Ait enim Athanasius, Maledictus qui totum hominem quem assumpsit Dei filius, denuò assumptum vel liberatũ, tertia die à mortuis resurrexisse non confitetur. Fiat, fiat. Si, inquiunt, denuo assumptus est homo in resurrectione, quem assumpserat in incarnatione, deposuit ergo eum in morte, separata ergo fuit diuinitas in morte ab humanitate. Quib⁹ respõdemus; quòd in his verbis assumptio talis intelligatur, quę fit secundum vnionẽ, non carnem tantùm, sed totum hominem, id est animam & carnem denuo sibi vniuit in resurrectione: quia non simpliciter hominẽ, sed totum hominẽ assumptum dicit. Totum ergo hominẽ in morte deposuit, id est, animam & carnẽ. Sed quis nisi hostis veritatis, dicat animam à verbo depositam? Et tamẽ nisi hoc fateantur, quòd totus homo sit assumptus, non pro eis facit illa autoritas, quæ totum dicit assumptum. Sciendum est ergo Athanasium id dixisse contra illorũ perfidiam, qui resurrectionem Christi negabãt, putantes in morte detineri eum, qui solus inter mortuos liber est. Ideo illum maledicit, qui non confitetur totum hominẽ denuo assumptum resurrexisse, id est, Christum animam denuò corpori cõiunxisse: & † illis duobus denuo coniunctis in resurrectione, verè secundum homi-

Lib. 6. qui de beatitudine filij Dei dicitur ad Theophilum

Responsio

Determinatio autoritatis.

Psal. 87

aliàs † in illis

AVTORITATIBVS ASTRVIT, A VERBO CAR-

C nem in morte non esse diuisam.

Sicut Aug. super Ioan. docet, tractans illud Domini verbum, Ego ponam animam meam, vt iterũ sumã eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam: à me ipso potestatẽ habeo ponẽdi eam, & iterũ sumẽdi eam. hîc animã dicit emissam. A quo emissa est? A seipsa non est emissa, quia seipsam non posuit, nec verbum animã posuit, nec carnem. Caro ergo animã posuit, sed potestate in se manentis deitatis. Potentia ergo deitatis anima diuisa est à carne, sed neutrũ à verbo Dei. vnde Aug. Verbum ex quo suscepit hominẽ. i. carnẽ & animã, nunquã deposuit animã, vt esset anima à verbo separata: sed caro posuit animã, quãdo expirauit, qua redeunte resurrexit. Mors ergo ad tempus carnem & animam separauit,

Ad ca. Ioã. 10. tract. 47 post medium. tomo 9. Ibidẽ paulo inferius, & in glossa circa eundẽ passum.

sed neutrum à verbo Dei. Caro ergo ponit & sumit animam, nõ potestate sua, sed potestate inhabitantis carnem deitatis. Hîc euidenter traditur, nec animam, nec carnẽ à verbo Dei in morte esse diuisam, vt aliquo modo soluta fuerit vnio. Vnde August. cõtra Felicianum, Absit vt Christus sic senserit mortem, vt quãtum in se est, vita vitam perdiderit. si enim hoc ita esset, vitæ fons aruisset. Sensit ergo mortem participatione humani affectus, quem sponte susceperat: nõ naturæ suæ perdidit potentiam, per quam cuncta viuificat. Sic in sepulchro Christus carnem suam commoriendo non deseruit, sicut in vtero virginis connascendo formauit. Mortuus est ergo non discedente vita, sicut passus est non pereunte potentia. Nemo tollit animam eius ab eo, quia potestatẽ habet ponendi & sumendi. Ecce & hîc habes, Christum non deseruisse carnẽ in morte, & vitam non discessisse à mortuo: & quòd sponte tradidit spiritum, non alius extorsit. Vnde Ambrosius, [Emisit Christus spiritum, & tamen quasi arbiter eruendi suscipiendique corporis, emisit spiritum, non amisit: pendebat in cruce, & omnia commouebat.] Sed vnde emisit? Ex carne. Quò misit? Ad patrem.

In lib. de Vnitate Trin. ad Optatũ cap. 14. to. 6

Ioan. 10. d

In lib. de Incarn dominicæ sacramẽto, cap. 5. in medio, tomo. 2.

QVA RATIONE CHRISTVS DICITVR MORTVUS & PASSVS.

D Recedente verò anima, mortua est Christi caro: & quia caro mortua est, mortuus est Christus. Sicut enim mortuus dicitur Deus, quãdo mortuus est homo, ita mortuus homo dicitur, quãdo mortua est caro. Separatio animæ mors carnis fuit. Propter carnẽ ergo vnitã verbo, quæ mortua est, dicitur Deus mortuus: & propter carnem & animam, quæ vtraq; dolorem sensit, dicitur Deus passus: cùm diuinitas omnis doloris exors existeret. Vnde Aug. Verbum caro factum est, vt per carnẽ panis cœlestis ad infantes transiret. & secũdum hoc ipsum verbum crucifixum est, sed non est mutatum in hominẽ: homo in illo mutatus est, vt melior fieret quàm erat. Per illud ergo quòd homo erat, mortuus est Deus: & per illud quòd Deus erat, homo excitatus est, & resurrexit. Quicquid passus est homo, non potest dici nõ passus Deus: quoniam Deus erat homo. Quomodo potes dicere, te non passum iniuriam, si vestis tua conscindatur, quanuis vestis tua non sit tu? multo magis ergo quicquid patitur caro vnita verbo, debet dici Deus pati: licet verbum nec mori, nec corrumpi, nec mutari potuerit. Sed quicquid horum passum est, in carne passum est. De hoc etiam Ambrosius in libro de Incarnationis dominicæ sacramento ait, Quòd verbi caro patiebatur, manens in carne verbum in se pro corporis assumptione referebat, vt pati diceretur, quia caro patiebatur, sicut scriptum est, Christo in carne passo. Hîc docetur, qua ratione Deus vel Dei filius passus vel mortuus dicitur, non quia mortem senserit inquantum Deus est, sed quia caro ei vnita mortua est. Secundum quam rationem dicit August. [Si quis dixerit atq; crediderit filium Dei Deum passum, anathema sit.] Cuius dicti causam ex qua intelligẽtia sumenda sit, aperiens in eodem subdit, [Si quis dixerit, quòd in passione dolorem sentiebat filius Dei Deus, & non caro tantùm cum anima quam sibi acceperat, anathema sit.] Sanè ergo dici potest, quòd mortuus est Deus, & non mortuus, passus est Dei filius, & non passus, passa est tertia persona, & non passa, crucifixum est verbum, & non crucifixum, sed secundum alteram naturam passus est, secundum alteram impassibilis. Vnde Ambrosius, Generalis ista est fides, quia Christus est Dei filius, & natus ex virgine, quem quasi gigantem propheta describit: eò quòd biformis geminæque naturæ vnus sit, consors diuinitatis & corporis. Idem ergo patiebatur, & non patiebatur, moriebatur, & non moriebatur, sepeliebatur, & non sepeliebatur, resurgebat, & non resurgebat. Resurgebat secundum carnem, quæ mortua fuerat, non secundum verbum, quod apud Deum semper manebat.

Sup. Psal. 130 circa illud, Sicut ablactatus est, et quoad principiũ autoritatis lib. Sẽtent. Prosperi. ca 262

Ca. 5 ĩ fine

1. Pet. 4. a

In sermone de fide, & est 3. in feria 5 cœnæ Domini.

In lib. de Incar. dom. sacram. cap. 5. in princip.

Psal. 18

Ibidẽ paulo inferius.

SI

SI CHRISTVS IN MORTE FVIT HOMO.

A DISTINCTIO XXII.

De cõsequẽtibus mortẽ Christi.

HIc quæritur, Vtrùm in illo triduo mortis Christus fuerit homo? quod non videtur quibusdam, quia mortuus erat, & homo mortuus non est homo. Addunt etiam, quòd si tunc erat homo, vel mortalis vel immortalis. sed mortalis non, quia mortuus: nec immortalis, quia tantùm post resurrectionem. Quibus respondemus, quia licet homo mortuus fuerit, erat tamen in morte Deus homo, nec mortalis quidem, nec immortalis, & tamen verè erat homo. Illę enim & huiusmodi argutiæ in creaturis locum habent, sed fidei sacramentum à philosophicis argumentis est liberum. Vnde Ambrosius, Auser argumẽta, vbi fides quæritur. [In ipsis gymnasiis suis iam dialectica taceat, piscatoribus creditur, non dialecticis.] Dicimus ergo in morte Christi Deum verè fuisse hominem, & tamen mortuum. Et hominẽ quidem nec mortalem, nec immortalem, quia vnitus erat animæ & carni seiunctis. Alia enim ratione dicitur Deus homo, vel homo Deus, quàm Martinus vel Ioannes. Homo enim dicitur Deus, & econuerso, propter susceptionem hominis, id est, animæ, & carnis. Vnde August. [Talis erat susceptio illa quæ Deum hominem faceret, & hominem Deum.] Cùm ergo illa susceptio per mortem nõ defecerit: sed Deus homini, & homo Deo, sicut antè, vnitus erat verè, & tunc Deus erat homo, & econuerso, quia vnitus animæ & carni: & homo mortuus erat, quia anima à carne diuisa erat. Propter separationem animæ à carne mortuus: sed propter vtriusque sem per secum vnionem homo. Non autem sic erat homo, vt ex anima & carne simul iunctis subsisteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, & ipse fortè ante mortem, hoc etiam modo erat homo, & post resurrectionem fuit. In morte verò homo erat, tantùm propter animæ & carnis secum vnionem, & mortuus propter inter illa duo diuisionem.

Lib. 1. de Fide, cap. 5. in fine, to. 2

Lib. 1. de Trin. cap. 13

SI CHRISTVS IN MORTE ERAT HOMO ALIcubi, & si vbicunque sit, homo sit.

B Hîc quæritur, si Christus in morte alicubi erat homo, & si vbicunque est, homo sit. Ad quod dicimus, quia nõ vbicunq; erat, homo erat: nec modò vbicunque est, homo est: quia vbiq; est secundum deitatem, nec vbiq; homo, quia non vbiq; homini vnitus, sed vbicunq; est secundum hominẽ, ibi homo est. [Tempore autem mortis & vbique erat secundum Deum, & in sepulchro secundum hominem, & in inferno secundum hominem: sed in inferno secundum animam tantùm, & in sepulchro secundum carnem tantùm.] In sepulchro ergo erat homo, quia humanitati vnitus erat, & si non toti, quia carni tantùm: & in inferno erat homo, quia humanitati vnitus, sed non toti, quia animæ tantùm. Sed si in inferno animę tantùm, & in sepulchro carni tantùm vnitus erat: ergo nec in inferno vnitus erat animæ & carni, nec in sepulchro. Quomodo ergo ibi vel hîc homo esse dicitur. Quæ est ratio dicti? Quia vna eademque vnione vnitus erat animæ in inferno, & carni in sepulchro. Et sic erat illis duobus tunc separatis vnitus, sicut ante separationem, id est, ante mortem. Ad hoc autem opponitur, Si Christus animam tantùm, vel carnem tantùm assumpsisset, non fuisset verus homo, sed propter vtriusq; assumptionem verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem & animam sibi vnitam nõ habebat, verus homo ibi non erat. Sed tempore mortis nusquã illa duo verè vnita habebat, quia nec in sepulchro, nec in inferno, nec alibi: nusquam ergo erat homo. Ad quod dicimus, quia Christus vtique verus homo non fuisset, si carnem & animam non assumpsisset. Sed tamen quia ex quo assumpsit, neutrum deposuit, sed cum vtroq; eandem vnionem indefinenter tenuit, quam assumendo contraxit: ideo non incongruè vbicunque

Aug. de præsentia Dei ad Dardanũ et est epist. 57 nõ longè à principio.

Oppositio.

Oppositio.

Responsio.

R iij. animæ

animæ vel carni, vel vtrique vnitus est, ibi homo esse dicitur, quia ibi humanatus est. [Ergo & in sepulchro erat homo, & in inferno erat homo: quia vtrobique humanatus erat Christus, & vnam eandemq; cum anima & carne, licet separatis habebat vnionem: & vno eodemq; tempore in sepulchro iacuit Christus, & ad infernũ descendit: sed in sepulchro iacuit secundum solam carnem, & in infernum descendit secundum solam animã.] Vnde Augusti. [Quis non est derelictus in inferno? Christus, sed in anima sola. Quis iacuit in sepulchro? Christus, sed in carne sola. quia in his singulis Christus est. Christum in his omnibus confitemur, & singulis.] Ex his euidenter ostenditur, quòd carni iacenti in sepulchro vnitus erat Christus, sicut animæ in inferno. Alioquin si carni mortuæ non esset vnitus, non in ea diceretur iacuisse in sepulchro. Anima ergo ad infernum descendit, caro in sepulchro iacuit, sapientia cum vtroq; permansit, [quæ in inferno positis, vt ait Amb. lumen vitæ fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera sapientiæ, illuminabat infernum, sed in inferno non claudebatur. Quis enim locus est sapientiæ? de qua scriptum est, Nescit homo vias eius, nec inuenta est inter homines. De qua abyssus dicit, Non est in me: mare dicit, Non est mecum. ergo nec in tẽpore, nec in loco sapientia est: cui nec mors tribuenda est.] In ligno enim caro, non illa operatrix omnium substantia diuina pendebat. Confitemur tamen Christum pependisse in ligno, & iacuisse in sepulchro, sed in carne sola, & fuisse in inferno, sed in anima sola.

Aug. lib. de Fide ad Pet. Cap. 2. non longè à principio.

Sup Ioã. tract. 78. in fine tom. 9.

Psal. 15. & Act. 13. e

In lib. de incarn. dom. sacram. ca. 5 in medio.

Iob. 28. b

QVOD CHRISTVS VBIQVE TOTVS EST, SED NON totum.

C Et vtiq; totus eodem tempore erat in inferno, in cœlo totus, vbiq; totus. Persona enim illa æterna non maior erat, vbi carnem & animam simul vnitam sibi habebat, quàm vbi alterum tantùm: nec maior erat vbi vtrunq; simul vel alterum tantùm vnitum habebat, quàm vbi erat neutrum habens vnitum. Totus ergo Christus & perfectus vbiq; erat. Vnde Augusti. Non dimisit patrem Christus cùm venit in virginẽ, vbiq; totus, vbiq; perfectus. Vno ergo eodemq; tempore totus erat in inferno, totus in cœlo. Erat apud inferos resurrectio mortuorum, erat super cœlos vita viuentium: verè mortuus, verè viuus: in quo & mortem susceptio mortalitatis excepit, & vitam diuinitas non perdidit. Mortẽ ergo Dei filius & in anima non pertulit, & in maiestate non sensit: sed tamen participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus est. Ex his apparet, quòd Christus eodem tempore totus erat in sepulchro, totus in inferno, totus vbiq;: sicut & modò totus est vbicunque est, sed non totum. Nec in sepulchro, nec in inferno totum erat: etsi totus: sicut Christus totus est Deus, totus homo, sed non totum: quia non solùm est Deus vel homo, sed & Deus & homo. Totum enim ad naturam refertur, totus autem ad hypostasim: sicut aliud & aliquid ad naturam, alius verò & aliquis ad personam referuntur. Vnde Ioannes Damasc. Totus Christus est Deus perfectus, non autem totum Deus est. Non enim solùm Deus est, sed & homo, & totus homo perfectus. Non autem totum homo, non solùm enim homo, sed & Deus. Totum enim naturæ est repræsentatiuum. Totus aũtem hypostaseos, sicut aliud quidem est naturæ, alius hypostaseos, sic & huiusmodi.

Aug. cõtra Felicianũ, de Vnitate Trinit. ad Optatum, cap. 14 tom. 6

Ibid. ca. 16

Lib. de Fide 3. cap. 7. in fine.

SI EA QVAE DICVNTVR DE DEO, VEL DE FILIO Dei, possunt dici de homine illo, vel de filio hominis.

D Solet etiam quæri, si congruenter dici possit filius hominis, vel ille homo descendisse de cœlo, vel vbiq; esse: sicut dicitur filius Dei, vel Deus de cœlo venisse, & vbique esse? Ad quod dicimus, si ad vnitatem personę referatur dicti intelligentia, sanè dici potest. Si verò ad distinctionem naturarum nullatenus concedendum est. Vnde Augusti. [Vna persona est Christus Deus & homo. Ideo dicitur,

Ioan 3. b

Lib. de Præsentia Dei ad Dardan.

dicitur, Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit. &c. Si ergo attendas distinctionem substantiarũ, filius Dei descendit, & filius hominis crucifixus est: Si verò vnitatem personæ, & filius hominis descẽdit, & filius dei est crucifix⁹. Propter hanc vnitatem personæ nõ solum filium hominis descendisse de cœlo, sed etiam dixit esse in cœlo, cùm loqueretur in terra. Propter hanc eandem dicitur Deus gloriæ crucifixus, qui tamẽ ex forma serui tantùm crucifixus est. Nõ tamen secundum hoc quòd deus gloriæ est, & secundum quòd glorificat suos: & tamen dicitur Deus glorię crucifixus. Rectè quidem non ex virtute diuinitatis, sed ex infirmitate carnis. Quid ergo propter quid, & quid secũdũ quid dicatur, prudens & diligens, & pius lector intelligat.] Hęc de corrigia calciamenti dominici dicta sufficiant: ne ossa regis Idumeæ consumantur vsq; in cinerem.

& lib. 3. cõtra Maximinum ca. 20.

Ioan. 3. b

Lib. 1. de tri. cap 13. in initio capitis

1. Cor. 2. b

Ioan. 1 d

Amos 2. a

SI CHRISTVS HABVERIT FIDEM ET *spem, vt charitatem:*

A DISTINCTIO XXIII.

Dist. 13. et 18

Ioan. 1.

CVM verò suprà perhibitum sit, Christum plenum gratia fuisse, non est superuacuum inquirere, vtrùm fidem & spẽ sicut charitatem habuerit. Si enim his caruit, non videtur plenitudinem gratiarum habuisse. Vt autem hęc quæstio valeat apertius explicari, de his singulis aliqua in medium proferenda sunt. & primùm, de fide: secundum mensuram cuius præcepit Apostolus vnicuique sapere.

De virtutibus theologicis, & primò de fide quãtum ad eius essentiã

Rom. 12. a

Aug. lib. 2. qu. euãg. capite 39.

B QVID SIT FIDES.

[Fides est virtus, qua creduntur quæ non videntur.] Quod tamẽ non de omnibus quæ non videntur, accipiendum est: sed de his tantũ, quæ credere, vt ait Augu. ad religionem pertinet. Multa enim sunt, quę si Christianus ignoret, nihil metuendum est: quia non ideo à religione deuiat.

In eneb. c. 9

C QVOT MODIS DICITVR FIDES.

Accipitur autẽ fides tribus modis, scilicet pro eo quo creditur, & est virtus: & pro eo quo creditur, & non est virtus: & pro eo quod creditur, quod aliud est ab eo quo creditur. Vnde Aug. inquit, [Aliud sunt ea quę credũtur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus sunt, quæ vel esse, vel fuisse, vel futura esse credũtur: hæc autem in animo credentis est, ei tantùm conspicua cuius est.] & tamen nomine fidei censetur vtrunque, & illud scilicet quod creditur, & id quo creditur. Id quod creditur, dicitur fides, sicut ibi. Hæc est fides catholica, quã nisi quisque firmiter fideliterq; crediderit, saluus esse non poterit. Fides autem qua creditur si cum charitate sit, virtus est: quia charitas, vt ait Ambros. mater est omnium virtutum, quę omnes informat, sine qua nulla vera virtus est. Fides ergo operans per dilectionem, virtus est, qua non visa creduntur. Hęc est fundamentum quod mutari non potest, vt ait Apost. quæ posita in fundamẽto neminem perire sinit. Vnde Augusti. [Fundamentum est Christus Iesus, id est Christi fides, scilicet quæ per dilectionem operatur: per quam Christus habitat in cordibus, quæ neminem perire sinit. Alia verò non est fundamentum. Fides enim sine dilectione inanis est. Fides cum dilectione, Christiani est: alia dæmonis est. Nam & dæmones credunt & contremiscunt. Sed multum interest, vtrùm quis credat Christum, vel Christo, vel in Christum. Nam ipsum esse Christum dęmones crediderunt, nec tamen in Christum crediderunt.]

Lib. de trin. 13. cap. 2.

In Symbolo Athanasij, Sup epistolã ad Roma. Galat. 5 b

1. Cor. 3. c

De fide & operibus cap. 14, & 16.

Ephesi. 3. d

Sermone 1. de vigiliapẽthec. cap. 1.

Iacobi 2. d

Aug. de verbis domini sermone 61. tomo 10.

QVID SIT CREDERE IN DEVM, VEL DEO, vel Deum.

D [Aliud est enim credere in Deum, aliud credere Deo, aliud credere Deum. Credere Deo, est credere vera esse quæ loquitur, quod & mali faciũt: & nos credimus

Tract.29. super Ioannẽ circa illud, si quis voluerit volunt. Aug. enarratione in psa. 77. tomo. 8. Gal.5.b Tract.10. super epistolã 8.Ioan. 1.Cor.13.a

dimus homini, sed non in hominem. Credere Deum, est credere quòd ipse sit Deus: quod etiam mali faciunt. Credere in deum, est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere & eius membris incorporari. Per hanc fidẽ iustificatur impius, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt, quę fiunt per dilectionem Dei. Ipsa enim dilectio, opus fidei dicitur.] Fides ergo quam dęmones & falsi Christiani habent, qualitas mentis est, sed informis: quia sine charitate est. Nam & malos fidem habere, cùm tamen charitate careant, Apostolus ostendit dicens, Si habuero omnẽ fidem, charitatem autem non habeam, &cę. Quę fides etiam donum dei dici potest, quia & in malis quędam Dei dona sunt.

AN ILLA INFORMIS QVALITAS MENTIS, QVAE

E in malo Christiano est, fiat virtus cùm fit bonus.

Si verò quæritur, vtrũ illa informis qualitas, qua malus Christianus, vniuersa credit, quę bonus Christianus, accedente charitate remaneat, & fiat virtus, an ipsa eliminetur, & alia qualitas succedat quæ virtus sit? Vtrumlibet sine periculo dici potest. Mihi autem videtur, quòd illa qualitas, quæ prius erat, remaneat, & accessu charitatis virtus fiat.

EX QVO SENSV DICATVR VNA FIDES.

F Cùmq; diuersis modis dicatur fides, fatendum est tamen vnam esse fidem, vt

Ephesi. 4.b

ait Apost. Vnus dominus, vna fides. Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur, siue pro eo quo creditur, rectè dicitur fides vna. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur vna fides, quia idem iubemur credere, & vnum idẽq; est quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur, id est vniuersalis. Si verò accipiatur fides pro eo quo creditur, ea ratione vna dicitur esse fides, non quia sit vna numero in omnibus, sed genere. 1. similitudine. Vnde Augu. in lib. 13. de tri. Fides (quam qui habent fideles vocantur, & qui non habent infideles) communis est omnibus fidelibus: sicut pluribus hominibus facies communis esse dicitur, cùm tamen singuli suas habeant. Non enim fides numero est vna, sed genere: quæ cùm sit in vno, est & in alijs, nõ ipsa, sed similis. & propter similitudinem magis vnam dicimus esse, quàm multas. Sicut idem volentium dicitur vna voluntas, cùm tamen cuique sit sua voluntas: & duorum similimorum dicitur facies vna.

Cap. 2. in principio.

Ibidẽ paulò inferius.

QVOD FIDES EST DE HIS QVAE NON VIDENTVR

G propriè, quæ tamen videtur ab eo in quo est.

Notandum quoque est, quòd fides propriè de non apparentibus tantùm est. Vnde Greg. Apparentia non habent fidem, sed agnitionem. Idem, Cùm Paul⁹ dicat, fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium: hoc veraciter dicitur credi, quod non valet videri. Nam credi iam non potest, quod videri potest. Thomas aliud vidit, & aliud credidit: hominem vidit, & deum confessus est, dicens. Dominus meus & Deus meus. De hoc etiam Augustus ait. [Fidem ipsam videt quisque in corde suo esse, si credit: vel non esse, si non credit. Non sicut corpora, quæ videmus oculis corporeis, & per ipsorum imagines quas memoria tenemus, etiam absentia cogitamus: nec sicut ea quæ non vidimus, & ex his quæ vidimus cogitationem vtcunque formamus, & memoriæ commendamus. Nec sicut hominem, cuius animam etsi non videmus, ex nostra coniũcimus, & ex motibus corporis hominem viuum, sicut videndo didicimus, intuemur etiam cogitando. Non sic videtur fides in corde in quo est, ab eo cuius est, sed eam tenet certissima scientia. Cùm ergo ideo credere iubemur, quia id quod credere iubemur, videre non possumus: ipsam tamen fidem quando est in nobis, videmus in nobis: quia & rerum absentium præsens est fides, & rerum quæ foris sunt intus est fides: & rerum quæ non videntur, videtur fides,

In homil. super euan. 26 circa mediũ ex lib. 4. dialo. cap. 5. Ioan. 20. g In lib. 13. de trin. cap. 1.

Ibidem.

fides, & ipsa temporaliter fit in cordibus hominum: & si ex fidelibus infideles fiant, perit ab eis.] His verbis euidenter traditur, fidem ipsam in corde hominis ab ipso homine videri non corporaliter, non imaginariè, sed intellectualiter: & ipsam tamen absentium & eorum quæ non videntur esse. Vt enim Augustus alibi ait, [Credimus vt cognoscamus, non cognoscimus vt credamus. Quid enim est fides, nisi credere quod non vides? Fides ergo est, quod non vides credere, veritas quod credidisti videre.] Vnde rectè fides dicitur argumẽtum vel conuictio rerum non apparentium: quia si fides est, ex eo cõuincitur & probatur aliqua esse non apparentia, cùm fides non sit nisi de non apparentibus.

Sup Ioã. 27 tract. tom. 9 circa illud ca. 6. Et nos cred. & cogn. & expressiũ tract. 40.

Heb. 11.a

H DESCRIPTIO FIDEI.

Ait enim Apostolus, Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum vel conuictio non apparẽtium; quia per fidem subsistunt in nobis etiam modò speranda, & subsistent in futuro per experientiam. Et ipsa est probatio & conuictio non apparentium, quia si quis de his dubitet, per fidem probantur: vt adhuc probatur futura resurrectio, quia ita crediderunt patriarchæ & alij sancti. Vel probatio est & certitudo, quòd sint aliqua non apparentia, vt suprà dictum est. Propriè tamen fides dicitur substantia rerum sperandarum, quia sperandis substat: & quia fundamentum est bonorum, quòd nemo mutare potest.

I SI ILLA DESCRIPTIO SPEI CONVENIAT.

Si verò quæritur, an hæc descriptio spei conueniat: sanè concedi potest vtrũlibet. Si autem dicatur conuenire, sunt & alia plura quibus differũt fides & spes: sed non improbè dici potest, soli fidei conuenire, non spei: quia fides sola fundamentum dicitur, non quia fides virtus posit esse sine spe & charitate. Vnde Augustus. [Fides operans per dilectionem vtique sine spe esse non potest, nec amor sine spe, nec sine amore spes, nec vtrunque sine fide: & fides sine amore nihil prodest.] potest tamen credi aliquid quòd non speratur: nihil aũt potest sperari, quod non creditur. Ideoq; credere, quod est actus fidei, naturaliter præcedit sperare, quod est actus spei: quia nisi aliquid credatur, non potest sperari. Creditur enim aliquid, quod non speratur. Inde est quod in scriptura plærunq; reperitur, quòd fides præcedit spem, & spes sequitur fidem: nõ quòd virtus fidei præcedat virtutem spei tempore vel causa, sed quia actus fidei naturaliter præcedit actum spei: quod etiam quidam concedunt de ipsa virtute fidei, vt naturaliter præcedat spem, non tempore. Vnde & rectè ea sola dicitur fundamentum omnium virtutum & bonorum operum, non aũt fundamentum est charitatis, quia nõ ipsa charitatis, sed charitas ipsius virtutis fidei causa est. [Charitas enim causa est & mater omnium virtutum, quæ si desit, frustra habentur cætera: si autem adsit, habentur omnia.] Charitas enim spiritus sanctus est, vt in superioribus prætaxatum est. Ipsa est ergo causa omnium virtutum, non ipsius aliqua virtutum causa est: quia omnia munera excellit. Vnde Aug. [Respice ad munera ecclesiæ, & vniuersis excellentius charitatis munus cognosces: quę, vt oleum, non potest præmi in imo, sed superexilit. Non ergo eius causa vel fundamentum fides est. Greg. tamen super Ezech. dicit, quia nisi prius fides teneatur, nullatenus ad spirituale amorẽ attingitur. Non enim charitas fidẽ, sed fides charitatẽ præcedit: quia nemo potest amare quod non crediderit, sicut nec sperare. Sed hoc accipi potest esse dictum de fide, quæ virtus nõ est: ipsa enim spem & charitatẽ frequẽter præcedit, vel de actu fidei, qui fortè naturaliter actũ charitatis præcedit sicut actum spei. quod verba præmissa diligenter notata innuunt, & ea etiam quæ addit, dicens, Nisi ea, inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea quæ audis non inflammaberis: quæ tantùm de non visis est, vt antè diximus. Vnde Chrysostomus, [Fides in anima nostra facit subsistere ea quæ non videntur,] de quibus propriè fides est. de visis enim non est fides, sed agnitio.

In Enc. ca. 8 in fine. 1.Cor.13.a

Quare dicitur sola fides fundamentum.

Tract. de laudib⁹ charit. in princ. Lib. 1. Sẽt. dist. 17

Aug. ibid. immediatè suprà præallegata to. 9 Homil. 16 ante mediũ

Sup epist. ad Heb. Homil. 21 in fine, circa illud ca. 11. fides est sperand.

S QVOMODO

QVOMODO INTELLIGITVR QVOD SCRIptum est, Vt cùm factum fuerit, credatis.

A DISTINCTIO XXIIII.

De fide quàtum ad eius obiectũ siue materiam. Ioan. 14 Aug. super Ioan. in Tract. 79. in initio, to. 9 Ioan. 20. 5

HIc quæritur, Si fides tantùm de non visis est, quomodo veritas Apostolis ait, Nunc dico vobis priusquã fiat, vt cùm factum fuerit credatis. Vbi innui videtur, quòd fides illis fuerit de factis & visis. Super quo Augustinus mouet quæstionem, & absoluit ita inquiens, Quid sibi vult, Vt cùm factum fuerit credatis? Hæc est laus fidei, si quod creditur, non videtur. Nam & Thomas, cui dictum est, Quia vidisti me, credidisti: non hoc credidit, quod vidit. Cernebat enim & tangebat carnem viuentem, quam viderat morientem, & credebat Deum in carne ipsa latentem. Credebat ergo mente quod non videbat, per hoc quod sensibus corporis apparebat. Si verò dicuntur credi quæ videntur, sicut dicit vnusquisque oculis suis credidisse: non ipsa est quæ in nobis ædificatur fides: sed ex rebus quæ videntur, agitur in nobis, vt ea credantur, quæ non videntur. Ex his apertè intelligitur, quòd propriè fides non apparentium est. Nec illa est fides qua in Christo ædificamur, qua dicimus vsitata locutione, nos ea credere quæ videmus. Alibi tamen dicit Augustinus, fidem esse de rebus præsentibus: quod erit in futuro, cùm per speciem Deum præsentem contemplabimur: quæ tamen non propriè dicitur fides, sed veritas. [Est, inquit, fides qua creduntur ea quæ non videntur. Sed tamen est etiam fides rerum, quando non verbis, sed rebus ipsis presentibus creditur: quod erit, cùm per speciem manifestam se contemplandam sanctis præbebit Dei sapientia. Sed non propriè hæc dicitur fides, imò fidei merces, ad quam credendo peruenitur: vt ex fide verborum transeat iustus in fidem rerum.]

Quòd etiã de rebꝰ præsentibus dicitur fides, sed impropriè Aug. lib. 2 quæst. euãg. ca. 39, to. 4

SI PETRVS HABVIT FIDEM PASSIONIS, QVANdo vidit hominem illum pati.

B Si verò quæritur, Vtrùm Petrus fidem passionis habuerit, cùm hominem Christum oculis pati cernebat. Dicimus eum fidem passionis habuisse, non in eo quòd credebat hominem pati, quia hoc videbat: sed in eo quòd credebat Deum esse qui patiebatur. Non enim virtus fidei erat, quòd credebatur homo pati & mori, quod Iudæus cernens credebat: sed quòd credebatur Deus esse, qui patiebatur. Vnde Aug. super illum Psalmi locum, Respõdit ei in via virtutis suę: [Laus fidei est, non quia credit hominem illum mortuum, quod & Paganus credit, sed quia credit eum glorificatum, & verum Deum.] Credit ergo fides Deum mortuum, & hominem glorificatum. Non ergo fuit Petro fides credere hominẽ illum mori, quod oculis cernebat: sed credere Deum esse, qui moriebatur. Nec nobis etiam fides in hoc meretur, quòd credimus hominẽ illum mortuum, quod & Iudæus credit, sed quia credimus hominem Deum mortuum esse.

Enarratiõe in Psal. 101 cõc. 2 & 10. 8

Quòd fides nullo capitur sensu.

C SI ALIQVA SCIVNTVR QVAE CREDVNTVR.

Post hoc quæri solet, Cùm fides sit de non apparentibus, & non visis, vtrùm etiam sit de incognitis tantùm? Si enim de incognitis tantùm est, de his videtur esse tantùm quæ ignorantur. Sed sciendum est, quòd cùm visio alia sit interior, alia exterior, non est fides de subiectis exteriori visioni: est tamen de his quæ visu interiori vtcunque capiuntur. Et quædam sic capiuntur, vt intelligantur, etsi non vt in futuro, quædam autem non, quia cùm fides sit ex auditu non modò exteriori sed interiori, non potest esse de eo quod omnino ignoratur, quæ ipsa ad sensum corporis non pertinet, vt ait Augustinus dicens, [Quamuis ex auditu fides in nobis sit, non tamen ad eum sensum corporis pertinet, qui dicitur auditus, quia non est sonus: nec ad vllum sensum corporis, quoniam cordis

Rom. 10. d In 13. de Trinit. ca. 2.

cordis est res ista non corporis.] Quædam ergo fide creduntur, quæ intelliguntur naturali ratione: quædam verò, quæ non intelliguntur. Vnde propheta, Nisi credideritis, non intelligetis. Quod Augustinus apertè distinguit. Alia sunt, inquit, quæ nisi intelligamus, non credimus, alia, quæ nisi credamus, non intelligemus. Nemo tamen potest credere in deum, nisi aliquid intelligat, cùm fides sit ex auditu prædicationis. Idem in libro de trin. Certa fides vtcunque inchoat cognitionem. Cognitio verò certa non perficitur, nisi post hanc vitam. Ambros. quoq; ait, Vbi fides, nõ statim cognitio: vbi cognitio est, fides præcedit. Ex his apparet, aliqua credi quæ non intelliguntur vel sciuntur, nisi prius credantur: quedam verò intelligi aliquando etiam antequam credantur. Nec tamen sic intelliguntur modò, vt in futuro scientur: & nunc etiam per fidem qua mũdantur corda, amplius intelliguntur: quia nisi per fidem diligatur Deus, non mundatur cor ad sciendũ eum. Vnde Aug. Quid est deũ scire, nisi eũ mente conspicere, firmeque percipere: Sed & prius quàm valeamus perspicere & percipere Deum, sicut percipitur à mundis cordibus, nisi per fidem diligatur, non poterit cor mundari, quo, id est vt ad eum videndum sit aptum. Ecce hic apertè habes, quia nõ potest sciri Deus nisi prius credendo diligatur. Suprà autem dictum est, quòd nemo potest credere in Deum, nisi aliquid intelligatur. Vnde colligitur, non posse sciri & intelligi credenda quædam, nisi prius credantur: & quædam non credi nisi prius intelligantur, & ipsa per fidem amplius intelligi. Nec ea quę prius creduntur quàm intelligantur, penitus ignorãtur, cùm fides sit ex auditu: Ignorãtur tamen ex parte, quia non sciuntur. Creditur ergo quod ignoratur, sed non penitus, sicut etiam amatur quod ignoratur. Vnde Augustinus Sciri aliquid, & non diligi potest. Diligi verò quod nescitur, quero vtrùm possit? Si non potest, nemo diligit Deum antequam sciat. Vbi autem sunt illa tria, fides, spes, charitas, nisi in animo credente quod nondum scit, & sperante & amante quod credit? Amatur ergo & quod ignoratur, sed tamen creditur.

Esaiæ. 7. b iuxta 70. interpretes. Augu. super psal. 118 sermone 18. 9 cap. 1. Sup psal 118 sermone. 10. circa illum versũ, agnoui domine quia. Aclorũ 15. c In. 8. de tri. cap. 4.

Quòd creditur & amãtur quæ ignorãtur, Ibidẽ eodẽ. 4. cap.

DE FIDE ANTIQVORVM.

A DISTINCTIO XXV.

Quid ad salutẽ necessũ sit credere.

PRAEDICTIS adiiciendum est, de sufficientia fidei ad salutem. Illis enim qui præcesserunt aduentum Christi, & qui sequuntur, videtur profecisse fides secundum temporis processum, sicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur: cognitione, & articulorũ quantitate, vel cõstantia, & deuotione. Est autem quędam fidei mensura: sine qua nũquam potuit esse salus. Vnde Apostolus, Oportet accedentem credere quia Deus est, & quòd remunerator est sperantium in se. Sed quæritur, Vtrùm hoc credere ante aduentũ & ante legẽ, ad salutem sufficerit? Nam tempore gratię cõstat certissimè hoc non sufficere: oportet enim vniuersa credi, quę in symbolis continentur. Sed nec ante aduentum, nec ante legem videtur hoc sufficisse: quia sine fide mediatoris nullum hominẽ vel ante vel pòst fuisse saluum, sanctorum autoritates contestantur. Vnde Aug. ad Optatum, Illa fides sana est, qua credim⁹ nullum hominem siue maioris siue minoris ętatis, liberari à contagione mortis & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, nisi per vnum mediatorem dei & hominum Iesum Christum: cuius hominis eiusdẽq; dei saluberrima fide etiam illi iusti salui facti sunt, qui priusquã veniret in carne, crediderunt in carnem venturũ. Eadẽ enim fides est & illorum, & nostra. Proinde cùm omnes iusti siue ante incarnationem siue pòst, nec vixerint nec viuant, nisi ex fide incarnationis Christi: profectò quod

Heb. 11. b Epistola 157 Tomo 2. 1. Timo. 2. b Ibidem paulò inferius. Actum. 4. Lib. de correptione &

gratia ca. 7 in principio Tomo 7. Aug. lib. 2. de nuptiis et cõcupiſ. ca. 2 Homi. 17. parũ poſt principium. Marci 11. b Heb. 11. b

ſcriptum eſt, Non eſſe aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat ſaluari nos: ex illo tempore valet ad ſaluãdum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum eſt. Idem, Nemo liberatur à damnatione quæ per Adam facta eſt, niſi per fidem Ieſu Chriſti. Idem, Eadem fides mediatoris quæ nos ſaluat, ſaluos iuſtos faciebat antiquos, puſillos cum magnis, quia ſicut credimus Chriſtum in carne veniſſe, ita illi venturũ: & ſicut nos mortuũ, ita illi moriturum: & ſicut nos reſurrexiſſe, ita illi reſurrecturum: & nos & illi, ad iudicium viuorum & mortuorum venturum. Gregor. ſuper Ezech. Et qui præibant, & qui ſequebantur, clamabant dicentes, Oſanna filio Dauid, quia omnes electi qui in Iudea eſſe potuerunt, ſiue qui nunc in eccleſia ſunt, in mediatorem dei & hominum crediderunt & credũt. His alijſq; pluribus teſtimonijs perſpicuè docetur, nulli vnquam ſalutem eſſe factam, niſi per fidem mediatoris. Oportet ergo accedentem credere quæ ſuprà dixit Apoſtolus: ſed non ſufficit.

B DE FIDE SIMPLICIVM.

Quid ergo dicetur de illis ſimplicibus, quibus non erat reuelatũ myſteriũ incarnationis, qui piè credebant quod eis traditum fuit? Dici poteſt, nullum fuiſſe iuſtum vel ſaluum cui non eſſet facta reuelatio vel diſtincta, vel velata, vel in aperto, vel in myſterio. diſtincta, vt Abrahę & Moyſi, alijſque maioribus qui diſtinctionem articulorum fidei habebant: Velata, vt ſimplicibus quibus reuelatum erat ea eſſe credenda, quę credebant illi maiores & docebant, ſed eorum diſtinctionem apertam non habebãt: ſicut & in eccleſia aliqui minus capaces ſunt, qui articulos ſymboli diſtinguere & aſsignare non valent, omnia tamen credũt quæ in ſymbolo continentur. Credunt enim quæ ignorant, habentes fidem velatam in myſterio: ita & nunc minus capaces ex reuelatione ſibi facta maioribus credendo inhærebant, quibus fidem ſuam quaſi cõmittebant. vnde Iob, Boues arabant, & aſinę paſcebantur iuxta eos. Simplices & minores ſunt aſinę paſcẽ tes iuxta boues: quia humilitate maioribus adhærendo, in myſterio credebant, quæ & illi in myſterio docebant: qualis fortè fuit vidua Sareptana.

Iob 1. c

3. Regũ 17. b

C QVAE ANTE ADVENTVM CHRISTI DE MEDIATORE credere ſufficiebat.

Sed queritur, Cùm ſine fide mediatoris antiquis nõ fuerit ſalus, ſicut nec modernis: vtrùm oportuerit illos credere omnia illa de mediatore, quæ nunc credimus? Quibuſdam videtur, quòd ſuffecerit illis quatuor tantùm credere, ſcilicet natiuitatem, mortem, reſurrectionem, aduentum ad iudicium, quod ex præmiſſis verbis Auguſt. colligunt, vbi iſta quatuor poſuit. Alijs autem videtur habita fide trinitatis, id de myſterio incarnationis fidei ſuffeciſſe, vt Dei filius crederetur naſciturus de homine, & iudicaturus, qui de Ioanne Baptiſta documentum huius rei aſſumunt, qui de morte Chriſti & deſcenſu ad inferos in euangelio dubitaſſe videtur, ſecundum expoſitionem Greg. quando interrogauit per diſcipulos, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Quaſi diceret, Es tu per teipſum deſcenſurus ad infernum, an alium ad hæc ſacramenta miſſurus es? Quidam tamen dicunt eum non dubitaſſe de ignorantia, ſed de pietate, id eſt dubitare ſe oſtendiſſe: nõ quia ignorauerit, ſed pietatis affectu compaſſum eſſe Chriſto, & eius humilitatem admirando inſinuaſſe.

Hom. 1. ſup Ezec. & homil. 6 ſuper euãge. Mat. 11.

Lucæ 7. c

D DE FIDE CORNELII.

Solet etiam quæri de Cornelio, Vtrùm fidem incarnationis habuerit, cùm dictum eſt ei per angelum, Acceptę ſunt eleemoſynæ tuæ, & exaudite ſunt orationes tuę. Si enim fidem incarnationis non habebat, tunc ergo ſine fide incarnationis erat ei iuſtitia: quia de illo ſcriptum eſt, quòd iuſtus erat & timens Deũ. Si verò fidem incarnationis habebat, ad quid ergo miſſus eſt ad eum Petrus? Sanè dici poteſt, eum ſicut fidem vnitatis, ita & incarnationis habuiſſe dei reuelatione,

Actuũ. 10. a

Ibidem.

tione, ſed incarnatum iam eſſe dei filium ignoraſſe: & ideo miſſus eſt ad eum Petrus, vt iam natum Dei filium ei annunciaret, & ſacramentum regenerationis ei conferret. Habebat ergo fidẽ incarnationis, ſed an facta, vel futura eſſet, nõ nouerat, & ita per fidem venit ad opera, & per opera amplius ſolidatus eſt in fide. Per fidem enim, vt ait Greg. venitur ad opera. Cornelius etiam per fidem venit ad opera. Deum enim vnum credebat, ſed filium eius neſciebat incarnatũ. Per fidem placuerũt deo opera eius. Sine fide enim impoſsibile eſt aliquem placere Deo. Aug. verò dicit [Cornelio dictum eſſe per angelum, Acceptę ſunt eleemoſynę tuę. & orationes tuę, antequam in Chriſtum crederet: nec tamen ſine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non credebat? Sed ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſalus, non ad eũ mitteretur architectus eccleſiæ Petrus.] Attende quid ait, ſine fide Chriſti non poſſe eſſe ſalutem: & tamen Cornelium exauditum antequam crederet in Chriſtum. Quod ita poteſt intelligi. ſ. antequam ſciret Chriſtum incarnatum, in quem credebat in myſterio.

Hom. 19. ſuper Ezech. ante mediũ. Hebr. 11. a Li. 1. de prædeſt. ſcłorũ capite 7. Rom. 10. c

E DE AEQVALITATE FIDEI, SPEI, CHARITATIS, ET operis, quę ſecundum aliquid ſunt æqualia.

Illud etiam non eſt prętermittendum, quod fides, ſpes, charitas, & operatio ſecundum aliquid æqualia ſunt in præſenti. Vnde Greg. [Fidem, ſpem, charitatẽ, atque operationem dum in hac vita viuimus, æquales ſibi eſſe apud nos inuenimus: quia quantum credimus, tantum amamus: & quantum amamus, tantum de ſpe præſumimus. Quiſq; enim fidelis tantum credit, quantum ſperat, & amat: & tantum operatur, quantum credit, & amat, & ſperat. Sed tamen maior ſpe & fide charitas dicitur, quia cùm ad Dei ſpeciem peruenitur, ſpes & fides tranſit, ſed charitas permanet,] & quia charitas mater eſt omnium virtutum, quæ nõ ideo poſt fidem & ſpem ponitur, quòd ex eis oriatur, ſed quia poſt illa remanebit aucta. Charitas enim nunquam excidit. Præmiſſa autem æqualitas propriè ſecundũ interiorum actuum intentionem conſideranda eſt. Huic verò quod hic & ſuperi dictum eſt, ſcilicet quòd charitas non eſt ex fide & ſpe, ſed econuerſo, videtur obuiare quod ait Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas de corde puro & cõſcientia bona, & fide non ficta. Quod exponens Aug. Cor accipit pro intellectu & conſcientiam pro ſpe. [Qualiſ inquit, charitas eſt finis præcepti procedens de corde puro, id eſt de puro intellectu, vt nihil niſi Deus diligatur & conſcientia, id eſt de ſpe bona, & fide non ficta, id eſt non ſimulata.] Non ergo charitas fidem & ſpem, ſed fides & ſpes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intellige, non quòd fides & ſpes cauſa vel tempore charitatem omnium bonorum matrem præcedant: ſed quia charitas ſine illis in aliquo eſſe non poteſt. ſed illa ſine charitate poſſunt eſſe, quanuis non ſit pia fides vel ſpes ſine charitate. Ideo ergo ex fide & ſpe procedere dicitur charitas, quia nulli prouenit ſine iſtis.

Sup Ezec. hom. vltima circa illud, et mẽſus eſt art. long.

1. Cor. 13. c

Diſt. 23 paragra. vlti. 1. Timo. 1. a Lib. de doct. chriſt. 1. ca. vltimo.

DE SPE, QVID SIT.

A DISTINCTIO XXVI.

EST autem ſpes virtus qua ſpiritualia & æterna bona ſperantur, id eſt cum fiducia expectãtur. Eſt enim ſpes certa expectatio futurę beatitudinis, veniens ex Dei gratia & meritis præcedentibus, vel ipſam ſpem, quam natura præit charitas, vel rem ſperatam, id eſt beatitudinem æternam. Sine meritis enim aliquid ſperare, non ſpes, ſed præſumptio dici poteſt.

De ſpe.

B DE QVIBVS SIT SPES.

Et ſicut fides, ita & ſpes eſt de inuiſibilibus. vnde Augu. [Fidem appellamus earum rerum quæ non videntur. De ſpe quoque dicitur, Spes quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Quod attinet ad non videre, vel quę

In ench. c. 8 Rom. 8. c

S iij credũtur,

creduntur vel quæ sperantur, fidei speiq; commune est. Distinguitur tamen fides à spe, sicut vocabulo, ita etiam rationabili differentia. Est enim fides malarũ rerum & bonarum: quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona non mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & præsentium, & futurarum. Credimus enim mortem Christi, quæ iam præterijt: credimus sessionem, quæ nũc est: Credimus venturum ad iudicandum, quod futurum est. Item fides & suarum rerũ est, & alienarum. Nam & se quisque credit esse cœpisse, nec fuisse vtique sempiternum: & alia atque alia non modò de alijs hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, verumetiam de angelis credimus. Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium qui earum spem gerere perhibetur.]

Quomõ differunt fides & spes.

Ibidẽ supra præallegata

REDIT AD PRAEMISSAM QVAESTIONEM, SCILICET AN FIDES & SPES IN CHRISTO FUERINT.

Post hęc supereſt inuestigare, vtrũ fides & spes in Christo fuerint: vnde tractatus iste sumpsit exordium. Quibusdam non indoctè videtur fidem virtutem & spem in eo non fuisse, sicut in sanctis iam beatificatis, vel in angelis non sunt, & tamẽ sancti credunt & sperant resurrectionem futuram, & angeli eandem credunt: nec tamen in eis fides vel spes virtus est: quia & Deo per speciem contemplando fruuntur, & in Dei verbo resurrectionem futuram siue iudicium, non per speculum in ænigmate, sed preclarissimè inspiciunt. Si enim quia credunt resurrectionem futuram, ideo verum est eos fidem habere, ergo ea consummata post iudicium similiter & fidem habere dicentur, quia credunt eam præteritam. Sed sicut tunc credent, nec tamen fidem quæ fideles facit, habebunt, quia non credent absque scientia, quę non erit ænigmatica, sed per speciem, ita & modò credunt & sperant resurrectionem, nec tamen fidem habent, quia credẽdo cognoscunt. Venit enim eis quod perfectum est, & euacuatum est quod ex parte est. Venit enim cognitio, & euacuata est fides. Venit species, & defijt spes. Ita & Christ⁹ in quo fuerunt bona patriæ, credidit quidem & sperauit resurrectionem tertia die futuram: pro qua & patrem orauit: nec tamẽ fidem virtutem & spem habuit: quia non ænigmaticam & specularem, sed clarissimam de ea cognitionem habuit, quia non perfectius eam cognouit præteritãm, quàm intellexit futuram. Sperauit tamen Christus, sicut in psal. ait, In te domine speraui, nec tamen fidem vel spem virtutem habuit, quia per speciem videbat ea quæ credebat. De antiquis verò patribus qui apud inferos vsq; ad passionem tenebantur, non incongruè dici potest quòd fidẽ & spem virtutem habuerunt: quia credebant & sperabant se visuros Deum per speciem, qualiter eum tunc non videbant: quia nõ patuit eis cognitio Dei per speciem ante passionem Christi: qua consummata, à fide transierunt ad speciem.

a distinct. 23

1. Cor. 13. d

Ibidem. d

Ioan. 17. a

Psal. 30.

Si iusti apud inferos detẽti fidẽ et spẽ habuerunt.

DE CHARITATE QVA DILIGITVR DEVS & proximus, quæ in Christo & in nobis est.

A DISTINCTIO XXVII.

De charitate quæstiũ ad eius essentiã & definitionem.

CVM autem Christus fidem & spem non habuerit, dilectionem tamen habuit inquantum homo tantam, qua maior esse non valet: qui ex charitate eximia animam posuit pro amicis & inimicis. Habuit enim in corde charitatem quam opere nobis exhibuit, vt exhibitionis forma nos ad diligendum instrueret. Hic aliquid dicendum est de charitate, & modo, & ordine diligendi Deum & proximum.

De charitate qua diligitur deus & pxim⁹, quæ in Christo et

B QVID SIT CHARITAS.

Charitas est dilectio qua diligitur deus propter se, & proximus propter deũ, vel in

vel in deo. Hæc habet duo mandata, vnum pertinens ad dilectionem dei, quod est maximum in lege mandatum: & alterum pertinens ad diligẽdum proximũ, illi simile: Primum est, Diliges deum ex toto corde, ex tota mente, & ex tota anima, quod scriptum est in Deut. Secundum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Finis enim præcepti est dilectio: & ea est gemina, id est dei, & proximi.

quæ in nobis est.

De duobus mãdatis charitatis.

Deut. 6. a.

Matth. 22. d

1. Tim. 1. a.

SI EADEM CHARITATE DILIGITVR DEVS ET PROXIMUS.

C Hic quæritur, Si ex ea ipsa dilectione diligitur deus, qua diligitur proximus: an alia sit dilectio dei, & alia proximi. Eadem sanè dilectio est qua diligitur deus & proximus, quæ spiritus sanctus est, vt suprà dictum est: quia deus charitas est. Vnde Aug. [Ioannes ait. Non potest deum diligere quem non videt, qui fratrẽ quem videt, non diligit. Sed si eum quem videt humano visu, spirituali charitate diligeret, videret deum qui est ipsa charitas, visu interiori, quo videri potest. Qui ergo fratrem quem videt, non diligit, deum qui est dilectio, qua caret qui fratrem non diligit, quomodo potest diligere? Ex vna enim eademq; charitate deum proximumq; diligimus, sed deum propter deum, nos verò & proximũ propter deum.] Si verò vna eademq; charitas est dei & proximi, quare dicitur gemina? Propter duo dilecta, id est deum & proximum. Et si enim vna sit charitas, duo tamen diuersa ea diliguntur, scilicet deus & homo vel angelus. Pro quo etiam duo sunt mandata: quia cùm eadem charitas vtroque commenderetur, diuersa tamen diligi præcipiuntur. Vnde Aug. [Arbitror ideò spiritum sanctũ bis datum, semel in terra, & iterum de cœlo, vt commendarentur nobis duo præcepta charitatis, scilicet dei & proximi. Vna est charitas, & duo præcepta: vnus spiritus, & duo data, quia alia charitas non diligit proximum, nisi illa quæ diligit deum.] Qua ergo charitate proximum diligimus, eadem deũ diligimus. Sed quia aliud est deus, aliud proximus, etsi vna charitate diliguntur, ideò fortè duo præcepta dicũtur & alterũ maius, & alterũ minus, vel propter duos motus qui in mẽte geruntur, dũ Deus diligitur & proximus. Mouetur enim mẽs ad diligendum Deum, mouetur & ad diligendum proximum, & multò magis erga deum, quàm erga proximum.

Dist. 17. primi sententiarũ ca. 2. Lib. 8. de tri. c. 8. 1. Ioan. 4. d.

In sermone de ascẽsione huc sermo qui incipit, de solẽnitate huius diei, in nonnullis antiquis exemplaribus reperitur. Est eadẽ sententia hom. sup Ioã. 74. post mediũ, & apud Bedã ad Rom 5. Li. 1. de doct. chr. ca. 22. to. 3. Sup psal. 11. Aug. lib. de tr. 8. ca. 6. in fine. Cap. 14.

D DE MODO DILIGENDI.

Consequenter modum vtriusque dilectionis aduerramus. [Hæc regula, vt ait Aug. dilectionis diuinitus constituta est, vt deum propter se ex toto corde, & proximum diligas sicut teipsum, id est ad quod, & propter quod teipsum diligere debes. In bono enim & propter Deum teipsum diligere debes. In bono ergo diligendus est proximus non in malo, & propter deum.] [Proximum verò omnem hominem oportet intelligi, quia nemo est cum quo sit operandum malè.] [Qui ergo amat homines, vel quia iusti sunt, vel vt iusti sint amare debet. hoc est, in deo, vel propter deum. Sic enim & seipsum amare debet, scilicet in deo vel propter deum, id est quia iustus est, vel vt iustus sit.] Qui enim aliter se diligit, iniustè se diligit: quia ad hoc se diligit, vt sit iniustus, ad hoc ergo vt sit malus, non ergo tam se diligit. Vnde Aug. lib. 14. de trin. sic condita est mens humana vt nunquam sui non meminerit, nunquam se non intelligat, nunquam se non diligat. Sed quoniam qui odit aliquem nocere illi studet, non immeritò & mens hominis, quando sibi nocet, se odisse dicitur, nesciens enim sibi vult malè, dum non putat sibi obesse quod vult, sed tamen malè sibi vult, quando id vult quod obsit sibi. secundum illud, qui diligit iniquitatem odit animam suam: qui ergo diligere se nouit, deum diligit, qui verò eum non diligit, etiam si se diligit quod ei naturaliter inditum est, tamen non incongruè se odisse dicitur, cũ id agit quod sibi aduersatur, & seipsum tanq; suus inimicus insequitur. Idẽ, [Modus

ergo

Aug. lib. de doc. christ. 1. cap. 25. Ioan. 13. d. Aug. eo. lib. cap. 22.

ergo diligendi præcipiendus est homini, id est quomodo se diligat, vt prosit sibi. Quin autem se diligat, & prodesse sibi velit, dubitare dementis est.] Modus autem præcipitur cùm ait, sicut teipsum: vt proximum diligas ad quod teipsum. [Si ergo te non propter te diligere debes, sed propter illum vbi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat alius aliquis homo. si & ipsum propter deum diligis.] Huius dilectionis modum veritas insinuat dicens. Mandatũ nouum do vobis, vt diligatis inuicẽ sicut dilexi vos, id est ad quod dilexi vos, scilicet vt filij sitis, vt vitam habeatis.

E DE MODO DILIGENDI DEVM.

Aug. lib. de doct. christ. cap. 22.

Dilectionis autem dei modus insinuatur cùm dicitur, Ex toto corde, id est ex toto intellectu, ex tota anima, id est ex tota voluntate, ex tota mente, id est memoria, vt omnes cogitationes, & omnẽ vitam, & omnẽ intellectum in illum conferas, à quo habes ea quæ confers illi. Hæc dicens, nullam partem vitę nostrę reliquit quæ vacare debeat, sed quicquid venerit in animum, illuc rapiatur quo dilectionis impetus currit.] Et diligere deũ propter se modus est diligendi deũ. & sunt isti duo modi diligendi deum, vt quibusdam placet.

F DE IMPLETIONE ILLIVS MANDATI.

2. Cor. 13. c. Aug. lib. de perfectione humanæ iustitiæ cõtra Celestium post Respõsionẽ ad 16. ratiocinationẽ Celestij. to. 7. Ibidẽ paulo superius. Ibidẽ loco priore. Aug. in eodẽ paulo inferius.

Illud autem præceptum non penitus impletur ab homine in hac mortali vita, sed ex parte, non ex toto: quia ex parte diligimus: sicut ex parte cognoscimus. In futuro autem implebitur ex toto. Vnde Augustin. [Cùm adhuc est aliquid carnalis concupiscentiæ, non omni modo ex tota anima diligitur deus. Caro autem non dicitur concupiscere, nisi quia anima carnaliter concupiscit. Cùm autem venerit quod perfectum est, vt destruatur quod ex parte est, id est vt iam non ex parte sit sed ex toto: charitas non auferetur, sed augebitur & implebitur. In qua plenitudine illud præceptum charitatis implebitur, Diliges dominum deum tuum ex toto corde &c. Tunc erit iustus sine peccato: quia nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorsus toto corde, tota anima, tota mente, diliges deum: quod est summum præceptum.

G QVAESTIO DE PRAECEPTI RATIONE.

Sed cur præcipitur homini ista perfectio, cùm in hac vita eam nemo habeat? Quia non rectè curritur, si quo currendum est nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?] Ecce habes cur illud præceptũ est, quod hic penitus impleri non potest. Impletur tamen ex parte, scilicet secundũ perfectionem viæ. Alia est enim perfectio currentis, alia peruenientis. Facit hoc mãdatum vt cursor, qui deum ante omnia & præ omnibus diligit, nec tamen omnino perficit.

Aug. li. 8. de trin. cap. 7. Rom. 13. c. et Gal. 5 b. Aug. tract. 65. sup illud Ioan. 13. Mãdatũ nouum &c. Tom 9.

H QVOD ALTERVM MANDATVM IN ALTERO EST.

[Cùm autem duo sint præcepta charitatis, pro vtroque sæpe vnum ponitur, nec immeritò: quia nec deus sine proximo, nec proximus sine deo diligi potest. Vnde Apostolus, Omne mandatum legis dicit instaurari, id est contineri & impleri in hoc verbo, Diliges proximum tuũ sicut teipsum. Et Christus dilectionem proximi specialius commemorat dicens, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicẽ sicut dilexi vos: vbi illud maius mandatũ dilectionis dei videtur prætermissum: sed bene intelligentibus, vtrunque inuenitur in singulis: quia quĩ diligit deum, non potest eum contemnere, quẽ deus præcipit diligi: & qui diligit proximum, quid in eo diligit nisi deum? Ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta: quam distinguens dominus ait, Sicut dilexi vos. Quid enim nisi deum dilexit in nobis, nõ quem habebamus, sed vt haberemus? sicut medicus ægrotos, & quid in eis diligit nisi salutem, quam cupit reuocare, non morbũ quẽ venit expellere? Sic & nos inuicem diligamus, vt quantum possumus inuicẽ ad habendum in nobis deum ex dilectione attrahamus.]

QVAE

I QVAE CHARITATE DILIGENDA SINT.

In lib. 1. de Doctr. Chr. cap. 23. in principio. Ibid. ca. 25

Sed quæ hac dilectione diligenda sint, iam inquiramus. Non enim omnia, vt ait Augustinus, quibus vtendum est, diligenda sunt: sed ea sola, quæ vel nõbiscum societate quadam referuntur in Deum, sicut est homo, vel angelus: vel ad nos relata, beneficio Dei per nos indigent, vt corpus [quod ita præcipiendum est diligi, vt ei ordinatè prudenterque consulatur.

SI ILLO PRAECEPTO IVBEMVR DILIgere totum proximum, & nos totos.

A DISTINCTIO XXVIII.

Quæ sint charitate diligenda. In lib. de Doctr. Chr. 1. cap. 23. 24 & 26. Eph. 5. f

HIc potest quæri, Vtrùm in illo mandato dilectionis proximi, totũ proximum, id est, animam & corpus, nosque ipsos totos diligere præcipiamur. Ad quod dicimus, omne genus diligendarum rerum in illis duobus mandatis contineri. Quatuor enim diligenda sunt, vt ait August. [Vnum quod supra nos est, scilicet, Deus: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est, scilicet, proximus: quartum, quod infra nos est, scilicet, corpus. De secundo & quarto nulla præcepta danda erant, scilicet, vt diligeremus nos vel corpus nostrum: præcipitur autem Deus diligi, & proximus. Vt autem quisque se diligat, præcepto non est opus. Quantumlibet enim homo excidat à veritate, remanet illi dilectio sui, & dilectio corporis sui: quia nemo vnquam carnem suam odio habuit. Nam viri iusti qui corpus suum cruciant, non corpus, sed corruptiones eius, & pondus oderunt.] Hic videtur August. tradere, quòd ex præcepto non teneamur diligere nosmetipsos, vel corpus nostrum. quod si est, non omne genus diligendarum rerum illis duobus præceptis continetur: quia cùm & nosipsos & corpus nostrum diligere debeamus, ad quod necessarium est præceptum: cùm scriptum sit, Qui diligit iniquitatẽ, odit animam suam? Sed speciale de hoc præceptum non erat dandum, nec speciali præcepto opus erat id tradi, vt quisque se vel corpus suum diligeret: quia hoc in illlo præcepto continetur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ibi enim & proximum totum, & te totum intelligere debes. Vnde Augustinus in eodem. Si te totum diligas, id est, animam & corpus, & proximum tuum, id est, animam & corpus eius (homo enim ex anima constat & corpore) nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermissum est. Cùm enim præcurrat dilectio Dei, eiusque dilectionis modus præscriptus appareat, & sequatur dilectio proximi de tua dilectione, nihil dictum videtur. Sed cùm dictum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum, simul & tui abs te dilectio prætermissa non est. Ecce hìc apertè dicit, in illo præcepto non tantummodo proximi, sed & tui dilectionem contineri, & totius proximi, totiusque tui. Ex quo apparet quod dictum est de secundo & quarto, id est, de dilectione nostri, & corporis nostri, nulla præcepta danda, ita esse intelligendum, scilicet, specialia, & diuisa, quia in illo vno tantùm continetur, & [quia id quod sumus, & quod infra nos est, ad nos tamen pertinens, naturæ lege diligimus, quæ in bestiis etiam est. Ideoque & de illo, quod supra nos est, & de illo quod iuxta nos est, diuisa præcepta sumpsimus.] In quorum altero eius quòd sumus, & illius, quod infra nos est dilectio continetur,

Lib. & cap. eisdem.

SI IN ILLO PRAECEPTO CONTINEATVR DI-

B lectio angelorum.

Aug. lib. 1. de Doctr. Chr. cap. 30

[Oritur autem hìc de angelis quæstio, Vtrùm ad illud præceptum dilectionis proximi, etiam dilectio pertineat angelorum. Nam quòd nullum hominem exceperit, qui præcepit proximum diligere, Dominus in parabola semiuiui relicti ostendit, eum dicens proximum, qui erga illum extitit misericors. Deinde

Psal. 10.

T subdit,

Quis sit proximus.

subdit, Vade, & tu fac similiter. Vt eum proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officium misericordiæ, si indiget, vel exhibendum esset, si indigeret. Nullum verò exceptum esse cui misericordiæ negandum sit officium, quis non videat, cùm vsque ad inimicos etiam porrectum sit, Domino dicente, Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos. Manifestum est ergo omnem hominem proximum esse reputandum. Proximi verò nomen ad aliquid est: nec quisquam esse proximus nisi proximo potest. Vnde consequēs est, & cui præbendum, & à quo præbendum est officium misericordiæ, rectè proximum dici. Manifestum est ergo præcepto dilectionis & proximi etiam sanctos angelos contineri: à quibus tanta nobis misericordiæ impenduntur officia. Ex quo & Dominus proximum se nostrum dici voluit, vt in parabola sauci ostendit: & in Propheta, Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam. Sed quia excellentior ac supra nostram naturā est diuina substantia, præceptum dilectionis Dei à proximi dilectione distinctum est. Ideoque licet nobis Deus omnia impendat beneficia, non tamen nomine proximi includitur in illo præcepto: quem non sicut nos diligere debemus, sed plusquam nos toto corde & anima. Christum verò inquantum homo est, sicut nos diligere debemus, eiusque secundum hominem dilectio illo continetur mandato: quem & secundum hominem, magis quàm nos, sed non quantum Deum, debemus diligere: quia inquantum est homo, minor est Deo.

Luc. 6.

Aug. de Doct. Chr. lib. & cap. iisdem.

Quòd angeli in illo præcepto cōtinentur.

Psal. 34.

Quòd etiam Christ⁹ proximus noster est secūdum quod homo.

C QVIBVS MODIS DICITVR PROXIMVS.

Glossa super illud Psal. 11 Vana locuti sunt, & August. serm. 13. post penith.

Hîc notandum est, proximum dici diuersis modis, scilicet, conditione primæ natiuitatis, spe conuersionis, propinquitate cognationis, ratione beneficij exhibitionis.

DE ORDINE DILIGENDI, QVID *prius, quid posterius.*

A DISTINCTIO XXIX.

De charitate quātū ad diligendi ordinem.

Cant. 2. a

Lib. de Doct. Chr. cap. 27.

POST prædicta de ordine charitatis agendum est: quia dicit sponsa, Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Videamus ergo ordinem, quid prius, quid posterius esse debeat: peccat enim qui præposterè agit. Nam scire quid facias, & nescire ordinem faciendi, non est perfectæ cognitionis. Ordinis nanq; ignorantia conturbat meritorum formam. Ordinem autem diligendi Augustinus insinuat, dicens, [Ipse est qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod diligendum est, aut æquè diligat quod minus vel amplius diligēdum est, aut minus vel amplius quòd æquè diligendum est. Omnis peccator, inquantum peccator est, non est diligendus: & omnis homo, inquantum est homo, diligendus est propter Deum. Deus verò propter seipsum: & Deus propter se omni homine amplius diligēdus est, & amplius quisq; debet Deum diligere quàm seipsum.

Ibidem.

Item, Amplius alius homo diligendus est quàm corpus nostrum: quia propter Deum omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum Deo homo perfrui, quod nō potest corpus nostrum, quia corpus per animam viuit, qua fruimur Deo.]

Distinct. præcedenti lit. A

Audisti aliqua de ordine charitatis: vbi expressum est, nos amplius debere diligere Deum quàm omnes homines, vel nosipsos, & amplius animam alicuius hominis, quàm corpus nostrum. In enumeratione etiam quatuor diligendorum superius posita: prius ponitur quod supra nos est: secundò, quod nos sumus: tertiò, quod iuxta nos est: quartò, quod infra nos est, vbi ordo diligendi insinuari videtur, ex ratione enumerationis. Non est autem apertum vtrùm omnes homines pariter diligere debeamus, & tantùm quantum nos, vel minus.

Nota ordinē charitatis.

B AN OMNES HOMINES PARITER DILIGENDI SVNT.

Li. de doct. Chri. 1. cap. 28.

Autoritates ponit quæ vi dentur dicere oēs pariter diligēdos esse, In effectu differēti am esse.

Vnde etiam super hæc sæpe mouetur quæstio, quam perplexam faciunt sanctorum verba variè prolata. Quidam enim tradere videntur, quòd pari affectu omnes diligendi sint, sed in effectu, id est in exhibitione obsequij, distinctio obseruanda sit. Vnde Aug. omnes homines æquè diligendi sunt, sed cùm omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerū oportunitatibus, constrictius tibi, quasi quadam sorte iunguntur. Pro sorte enim habendum est, quo quisq; tibi temporaliter colligatius adhæret, ex quo eligis potius illis dandum esse. Item super epistolam ad Gala. Operemur bonū ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei, id est ad Christianos. Omnibus enim pari dilectione vita æterna optanda est, etsi non omnibus eadem possunt exhiberi dilectionis officia: quæ fratribus maximè sunt exhibenda, quia sunt sibiinuicem membra: qui habent eundem patrem, scilicet Deum. His aliisque testimonijs innituntur, qui dicunt omnes homines pariter diligendos esse charitatis affectu, sed in operis exhibitione differentiam.

Gal. 6. c.

In exposi. 6. ca. circa finem tom. 4.

Matt. 23. a.

C QVAE HIS REPVGNARE VIDENTVR.

Quibus obuiat illud præceptum legis de diligendis parentibus, Honora patrem tuum & matrem, vt sis lōgæuus super terram. Vt quid enim specialiter illud præciperetur de parentibus: nisi maiori dilectione forent diligendi? Sed hoc illi referendum dicunt ad exteriorem exhibitionē, in qua præponendi sunt parentes. Vnde honora dixit, non dilige. Obuiat etiam illud quod Hieron. super Ezech. ait, scilicet vt ordine charitatis, sicut scriptum est, Ordinauit in me charitatem: post omnium patrem deum, carnis quoque pater diligatur: & mater: & filius, & filia, frater, & soror. Ambro. quoque diligendi exprimens ordinem super illud Canticorum, capitulo 2. Ordinauit in me charitatem, ait, Multorū charitas inordinata est, quod in primo est, ponunt tertium vel quartū. Primò deus diligendus est, secundò parentes, inde filij, pòst domestici, qui si boni sunt, malis filijs præponendi sunt. Secundum hoc in euangelio ad cuiusque dilectionē proprium ponit, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum, & inimicos non ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter. sufficit enim quòd diligimus, & non odio habem⁹. Ecce ex præmissis apertè insinuatur, quæ in affectu charitatis distinctio sit habenda, vt differenti affectu, non pari, homines diligamus, & ante omnia deum, secundò nosipsos, tertiò parentes, inde filios & fratres, pòst domesticos, demum inimicos diligamus. Sed inquiunt illi, quæ de ordine dilectionis suprà dicuntur, esse referenda ad operum exhibitionem, quæ differenter proximis exhibenda sunt. Primò parentibus, inde filijs, pòst domesticis, demum inimicis. Deum verò tam affectu quàm obsequij exhibitione ante omnia diligendum.

Deut. 5. b.

Lib. 13. circa illud ca. 44. & sabbat. mea sanctif. Verba habētur in glossa Cant. 2. et apud Ori. ibi dē hom. 2. in Can. quæ ponitur in. 7. to. operum Hieronymi.

Matt. 22. d. Ordo diligē di hic ostenditur.

D QVOD ALIQVI EORVNDEM TANTVM PROXIMOS quantum nos, debere diligere tradunt.

Quorum etiam nonnulli tradunt, affectu charitatis tantum proximos esse diligendos, quantum nosipsos diligimus, quod confirmant autoritate Augu. qui ait, Nec illa iam quæstio moueat, quantum charitatis fratri debeamus impendere, quantum deo. Incomparabiliter plus deo quàm nobis, fratri verò quantum nobis. Nos aūt tàtò magis diligim⁹ ūto magis diligim⁹ deū. Ex hoc & præmissis testimonijs Au. asserūt oēs hoies pariter esse diligēdos à nobis, & tantū quātum nos. deum autem pluſquam nos, corpus verò nostrum, minus quam nos vel proximos. Nec in enumeratione præmissa quatuor diligendorum ordinem diligendi assignari dicunt, sed tantùm quæ sunt diligenda.

In 8. lib. de tri. cap. 8 in fine.

SECVNDVM ALIOS NON PARI AFFECTV OMNES DI-

E ligendi sunt.

Verùm quia præmissa verba Ambrosii ordinem diligendi secundum affectũ magis quàm secundum effectum, diligenter intuentibus explicare videntur, nõ indoctè alĳ dicunt non modò in exhibitione operis sed etiam in affectu charitatis ordinem differentem esse statutum: vt ante omnia diligamus deum, secũdò nos, tertiò parẽtes, quartò filios vel fratres: & huiusmodi, postea domesticos, demum inimicos. Quòd verò Au. dicit pariter omnes esse diligendos & pari dilectione omnibus vitam optandam, ita accipi potest, vt paritas non ad affectum referatur, sed ad bonum quod eis optatur, quia charitatẽ omnibus optare debemus, vt paria bona mereantur. Sicut Apostolus dicit, Volo omnes homines esse sicut me. Optanda est enim minoribus perfectio maiorum, vt ipsi fiant perfecti, & sic parem mereantur beatitudinẽ, Vel pari dilectione, id est eadẽ dilectione omnes diligendi sunt. Item quod ait, Vt tantum diligamus fratres quantum nos, ita intelligi potest, id est ad tantum bonum diligamus fratres, ad quantum nos. vt tantum bonum eis optemus in æternitate, quantum nobis, etsi non tanto affectu. Vel ibi quantum, similitudinis est, non quantitatis.

Determinatio auctoritatũ quæ videtur aduersari.

2. Cor. 7. b.

QVAESTIO DE PARENTIBVS BONIS ET MALIS,

F quomodò diligendi sunt.

Solet etiam quæri, Si parentes nostri mali sunt vel filĳ vel fratres, an magis vel minus diligendi sint alĳs bonis hac ratione nobis non copulatis. Videtur quòd magis sint diligendi boni, qui nobis carne non sunt coniuncti, quàm mali carne coniuncti, qui nobis non sunt coniuncti corde, glutino charitatis. Sanctior est enim copula cordium quàm corporum. Vnde Beda de illis verbis domini, Mater mea & fratres mei hi sunt, qui verbum dei faciunt, ait, [Non iniuriosè negligit matrem, nec mater negatur, quæ etiam de cruce agnoscitur, sed religiosiores monstrantur copulæ mentium quàm corporum.] Veruntamen latebrosa quæstio est hæc, nec à nobis plenè absoluenda, properantibus ad alia. Mouemur enim ex verbis illis, quibus inimicos non ex tota virtute, non sicut teipsum iubet diligere, sed simpliciter. Sufficit enim quod diligimus, & nõ odio habem⁹. Quod non ita accipiendum est, quasi sufficiat tibi diligere inimicum & nõ sicut teipsum: quia omnes & amicos, & inimicos, sicut teipsum diligere debes. Sed ad ostendendum gradus diligendi deum & proximũ & inimicum, qui tamen proximus est, propria dominus ponit, cùm ait. Diliges deum ex tota virtute tua, & proximum sicut teipsum. non ait, ex tota virtute: vt ostendat proximum diligendum minus quàm deum. Dicit etiã, Diligite inimicos: nec addit ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter. Sufficit enim quòd diligam⁹, & non odio habeamus, id est sufficit dicere vt diligamus, & nõ odio habeamus: non quin eos diligere debeamus sicut nos: quia proximi sunt. sed sufficit si eos minus diligimus quàm alios proximos, quod dilectionis genus innuit.

Matth. 12. d. Lucæ 8. d. Marc. 3. d. Ioan. 19. e.

Matt. 22. d.

Lucæ 6. e.

QVAESTIO AVGVSTINI IN LIBRO RETRACTA-

G tionum.

Quæri etiam solet, Cur dominus præceperit diligere inimicos, cũ alibi præcipiat odio habere parentes & filios? Ad quod dicẽdũ est duo esse diligẽda in hoĩe, naturã & virtutem: vitiũ verò & peccatum odiendum. Et parentes ergo inquãtum mali sunt, odiendi sunt: & inimici diligendi, inquantum homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos regno dei, & odiamus propinquos si impediunt nos à regno dei: & in omnibus communiter naturã diligamus, quam deus fecit.

Lucæ 14.

Aug. lib. retract. 1. cap. 19. in medio.

DE GRADIBVS CHARITATIS.

H

Sciendum quoque est diuersos esse gradus charitatis. Est enim charitas incipiens, proficiens, perfecta, perfectior, perfectissima. Vnde Aug. Perfecta charitas hæc

Aug. sup Io

hæc est, vt quis paratus sit pro fratribus etiam mori. Sed nunquid mox vt nascitur, iam prorsus perfecta est? imò vt perficiatur, nascitur: cùm fuerit nata nutritur, cùm fuerit nutrita roboratur, cùm fuerit roborata perficitur, cũ ad perfectionem venerit, dicit, Cupio dissolui &c. Hic apertè progressus & perfectio charitatis insinuatur, quam perfectionem etiam veritas commendat dicens, Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quod vtique dictum est de opere dilectionis: quia maior dilectionis effectus non est, quàm ponere animam pro alĳs. Nec te moueat quod ait, pro amicis. qui enim ponit animam pro amicis, ponit & pro inimicis, ad hoc vt ipsi fiant amici.

annis epistolæ canonicã tractatu. 5. paulò ante medium tom. 9. Phil. 1. c. Ioan. 15. b.

SI MELIVS EST DILIGERE AMICOS, *quam inimicos vel econuerso.*

DISTINCT. XXX.

HIc solet quæri, Quid potius sit, pluriſque meriti, diligere amicos, an diligere inimicos? Sed hæc comparatio implicita est. Si enim conferatur dilectio amicorum tantùm, dilectioni amicorum & etiam inimicorũ, perspicua est absolutio. Sed si in aliquo vno homine qui diligit simul amicum & inimicum, quid horum potius sit quæratur, obscura est responsio: quia de motu mentis agitur, de quo non est nobis facile iudicium, an vnus & idem motus sit erga amicũ & inimicũ, sed erga amicũ intensior: an duo vnus erga inimicũ: qui dicitur difficilior, alter erga amicum qui videtur feruentior: nec incongruè putatur melior qui est feruentior. Vel si vnus idemque est, idem potior vbi est ardentior, non improbè existimatur. Augustin. tamen sentire videtur, maius esse diligere inimicum quàm amicum: quia perfectorum esse dicit diligere inimicos, & benefacere eis: neque hoc à tanta multitudine impleri: quãta exauditur in oratione dominica, cùm dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Illam enim spõsionem dicit à multis impleri, qui nondum diligunt inimicos. Ait enim sic, [Magnum est: erga eũ qui tibi nihil mali fecerit esse benevolum, & beneficium illud multò grandius & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult etsi potest facit, tu semper bonum velis faciasq; quod possis, audiẽs dicentem Iesum, Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Sed quoniam perfectorum filiorum dei est istud, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando deum, secumque agendo luctandoq; perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantam credimus exaudiri, cùm dicitur in oratione, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubio verba sponsionis huius implentur, si homo qui nondum ita profecit vt etiam diligat inimicũ, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum vt ei dimittat, dimittit ex corde: qui etiam sibi roganti vult dimitti, cùm orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quicunque verò rogat hominem in quem peccauit, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus. vt eum diligere sit difficile, sicut erat quando inimicitias exercebat. Quisquis verò roganti & pœnitenti non dimittit, nõ existimet à domino sua peccata dimitti, quia mentiri veritas non potest, quæ cùm docuisset orationem, hanc in ea positam sententiam commendauit dicens, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester. Si verò non dimiseritis, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.] Ecce hinc haberi videtur, quod & prætaxauimus, scilicet

De charitate quantum ad meriti perfectionem.

Matth. 6. b.

In ench. capite. 73.

Matth. 5. f. Lucæ. 6. c.

Matt. 6.

Ibidẽ cap. 74.

Matt. 6. b.

maioris virtutis esse diligere inimicum, & benefacere ei, quàm illum qui nihil mali fecit nobis vel amicum. Quod si quis concedere simpliciter noluerit, dicens, intensius diligitur amicus quàm inimicus, & ideo illud potius isto: determinet ista secundum præmissam intelligentiam, dicens ibi comparationem factam inter dilectionẽ qua diligitur tantũ amicus, & illam qua amicus & inimicus diligitur. Illud verò quod sequitur, magis nos mouet, quod scilicet dicit [non esse tantæ multitudinis diligere inimicos, quanta exauditur cùm dicitur, Dimitte nobis debita nostra,] &c. vbi dat intelligi, quòd alicui à deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, si tamen fratri roganti qui in se peccauit, dimittit. Sed cùm peccata non dimittantur alicui adulto, nisi charitatem habeat, sequitur vt charitatem habeat qui non diligit inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum? Si enim omnis homo proximus est, tunc & inimicus: præcipimur ergo & inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale est omnibus: præcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidam quod hic dicitur simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant dicentes, illic perfectis dari in præceptum diligere omnem hominem, etiam inimicum, minoribus verò in consilium. In præceptum verò, eos diligere, qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos non odire. Sed melius est vt intelligatur omnibus illo mandato præcipi cunctos diligere, etiam inimicos, cui sensui attestãtur superius posite autoritates, & aliæ multæ. Illud verò Aug. nouissimè positum, de perfecta charitate dictũ intelligitur, quæ tantùm est perfectorum: qui non solum amicos, sed etiam inimicos perfectè diligunt, eisq; benefaciunt. Quæ perfectio dilectionis non est tantæ multitudinis, quãta exauditur in oratione dominica, & hoc reuera grãde est, & eximiæ bonitatis, scilicet perfectè diligere inimicum. Ita & cùm dicit [impleri verba illius sponsionis ab homine, qui non ita profecit vt diligat inimicum,] de dilectione perfecta accipiendum est.

Matth. 6. b.

Matt. 22. d. Deut. 6. a.

Dist. 28. li. b & 29.

Habetur tota hæc dist. de pœnitẽt. dist. 2. Au. in epistola ad Iulianum comitẽ quæ erat inantiquis exẽplaribus parum post principium. Au. super illud psa. 103. qui tegis aquas in 1. cõcione. Matt. 7. d. Prouer. 5. d. Ioan. 4. b. To. 9. tract. 8. post mediũ. Trac. 3. in fine. Beda cap. 1. circa illud super quem videris.

SI CHARITAS SEMEL HABITA AMITTATVR.

A DISTINCTIO XXXI.

ILLud quoque non est prætereundum, quòd quidam asserunt charitatem semel habitam ab aliquo non posse excidere, nullumq; damnandum hanc aliquando habere: qui hanc traditionem subditis muniunt testimoniis. Apostolus ait, Charitas nunquam excidit. Aug. etiam inquit, [Charitas quæ deseri potest, nunquam vera fuit.] Item [Charitas est fons propri? & singularis bonorũ, cui non communicat alienus. Alieni sunt omnes qui audituri sunt, Non nouit vos. De hoc fonte scriptura ait, Fons aquæ viuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. Si autem alieni sunt qui audituri sunt illam vocem, non ergo huic fonti communicant damnandi.] Item Aug. super epistolam Ioannis, Radicata est charitas, securus esto: nihil mali procedere potest. Item Gregorius in moralibus. Valida est vt mors dilectio: virtuti enim mortis dilectio cõparatur: quia nimirum mentem quam semel ceperit, à dilectione mundi funditus occidit. Item Augustinus super epistolam Ioannis, Vnctio inuisibilis charitas est: quæ in quocunque fuerit, radix illi erit: quæ ardente sole arescere non potest: nutritur calore solis, non arescit. Item Beda super Ioannem, [Quærendum est quomodo speciale filij dei agnoscendi signum fuerit, quòd super eũ descenderit & manserit spiritus. Quid magni est filio dei quòd in ipso manere spiritus astruatur? Notandum quòd semper in domino manserit spiritus: In sanctis verò quamdiu mortale corpus gestauerint, partim semper maneat, partim rediturus secedat. Manet autem apud eos, vt bonis insistant actibus: Recedit verò ad tempus,

pus, ne semper infirmos curandi, mortuos suscitandi, dæmones eijciendi, vel etiam prophetizandi habeant facultatem. Manet ergo semper, vt possint haberi virtutes, vt mirabiliter ipsi viuant: Venit ad tempus, vt etiam alijs per miracu lorum signa quales sint intus, effulgeant.] Item Greg. [In sanctorum cordibus secundum quasdam virtutes semper manet spiritus, secundum quasdam recessurus venit, & venturus recedit. In his virtutibus sine quibus ad vitam non peruenitur, in electorum suorum cordibus permanet: in his verò per quas sanctitatis virtus ostenditur, vt in exhibitione miraculorum, aliquando adest, aliquando se subtrahit,] Item Ambro. [Ficta charitas est, quæ in aduersitate deserit.] Hęc innuere videntur, quòd charitas semel habita non amittatur. Ideo quidam in prætaxatam prosilierunt audaciam, dicentes charitatem à damnandis non haberi, nec à quoquam habitam posse amitti: quos ratio vincit & autoritas. Quidam enim ad tempus sunt boni, qui postea fiunt mali, & econuerso. Vnde quorundam nomina Christus dicit scripta in libro vitę, qui tamen postea abierunt retrò. Sed scripta dicit non secundum præscientiam, sed secundũ præsentem iustitiam, cui deseruiebant, quia digni erant tunc illo bono quod habituri sunt præscripti secundum præscientiam. Vnde Ambros. Quibusdam gratia data est in vsum, vt Saùli & Iudæ, & illis discipulis quibus dominus dixit, Ecce nomina vestra scripta sunt in cœlis: & pòst abierunt retro, Sed hoc dixit propter iustitiam cui deseruiebant, quia boni erant. Frequenter enim antè sunt mali, qui futuri sunt boni, & aliquoties prius sunt boni, qui futuri sunt & permansuri mali, propter quod dicuntur scribi in libro vitæ & deleri.

Lib. 1. homi. 5. sup Ezec. circa mediũ Idem mora. lib. 2. ca. 41. & 42. Sup ca 6. epist. 2. Cor.

Lucæ 10. c Ioan. 6. & 1. Regũ 11. b Lucæ 10. c Amb. sup. 9 ca. ad Rom. ad eũ locum Quia maior seruiet minori. tomo. 4. 1. Cor. 13. c

DETERMINATIO AVTORITATVM PRAE-

B dictarum.

Quod verò Apostolus ait, Charitas nunquam excidit, nullatenus pro illis facit. Dignitatem enim charitatis ostendens, dicit eam non excidere, quia hic & in futuro erit: sed fides & spes euacuabuntur, & scientia. Item quòd dicitur charitas nunquam fuisse vera quæ deseri potest, non ad essentiam charitatis refertur, sed ad efficientiam, quia non efficit charitas quæ deseritur, hominem verè beatum, nec perducit ad verum bonum. Huic etiam sonti alieni, id est damnandi non communicant, scilicet in fine, quia non perseuerant. [Potest tamen hoc & cętera quæ de charitate dicta sunt, de perfecta intelligi, quam soli perfecti habent: quæ semel habita non amittitur. Exordia verò charitatis aliquando crescunt, aliquando deficiunt:] [Sunt enim virtutis exordia, & profectus. & †prouectio: quos gradus ille discernit, qui parabolã illam intelligit, Sic est regnum dei, quẽadmodum si iactet homo semen in terra & dormiat, & exurgat semen, & germinet, & crescat,] &c. Si ergo perfecta charitas sic radicata est, vt amitti nequeat, incipiens tamen & prouecta amitti potest, & sæpè amittitur, sed dum habetur, non finit habentem criminaliter peccare. Quod Augu. ostendit, inquiens, Quia radix omnium malorum est cupiditas, & radix omnium bonorum est charitas, simul ambæ esse non possunt, nisi vna radicitus euulsa fuerit, alia plantari non potest. Sine causa conatur aliquis ramos incidere, si radicem non contendit euellere.

De pœni. dist. 2. cap. hæc quæ de charitate. †aliàs perfectio.

Mar. 4. c Greg. homi. 15. sup Ezec. Lib. 50. homiliarũ homil 8. in principio. 1. Tim. 6. c

QVARE FIDES ET SPES ET SCIENTIA DICVN-

C tur euacuari, & non charitas, cùm & ea ex parte sit.

Aduertendũ etiam est, quomodo fides spes, & scientia dicantur euacuari quia ex parte sunt, & non charitas, cùm & ipsa ex parte sit. Ex parte enim: id est imperfectè, diligimus: sicut ex parte scimus. vt ait Esichius super Leuiticum. Cùm ergo oẽ quod ex parte est, euacuetur: cur charitas excipitur, quę dicitur nũquã excidere? Charitas quidem etiam ex parte est, vt sæpe sancti docẽt, quia ex parte diligimus nunc: & ideo ipsa euacuabitur inquantũ ex parte est, quia tolletur imperfectio,

1. Cor. 13. Lib. 1. cap. 2.

perfectio & addetur perfectio. Remanebitque ipsa aucta,& actus eius,& modus diligendi, vt diligas Deum propter se ex toto corde, & proximum tuum sicut teipsum:sed imperfectionis modus eliminabitur. Fides verò & spes penitus euacuabuntur. Scientia verò secundum actum & modum suũ, qui nunc est,non secundum sui essentiam tolletur.Ipsa enim virtus scientię remanebit,sed alium tenebit vsum & modum.

SI CHRISTVS ORDINEM CHARITATIS PRAE-

D scriptum habuerit.

Nunc iam supereſt inuestigare,Si Christus secundum quòd homo,ordinem diligendi præscriptum seruauerit? Quod si est,omnem hominem sicut seipsum
1. Timo.2.b dilexit. Omnibus ergo vitam optauit,omnesq; saluos fieri voluit,sed non omnes salui fiunt,& ita nõ est factum quod optauit. Sed non est ignorandum in eo fuisse charitatem iuxta modum patriæ,non viæ:eumque ordinem diligendi impleſſe qui seruatur in patria,non in via .Qui enim in patria sunt,id est iam beatificati sunt,adeò iustitię Dei addicti sunt,vt nihil eis placeat, nisi quod deo placet: ac per hoc illorum tantùm salutem diligunt,& volũt quos deus saluari vult, eosque solos sicut se diligunt : ita & Christus electos tantum sicut se dilexit, eorumq; salutem optauit.

DE CHARITATE DEI.

A DISTINCT. XXXII.

De charitate quãtũ ad diumã dilectionem. Dist.17.li.1. Aug. hom. 110.super Ioannem. Quòd alium magis aliũ minº diligit Deus. Sap.11.d

PRAEMISSIS adiiciendum est de dilectione Dei, qua ipse diligit nos,quę non est alia quàm illa qua diligimus eum. Dilectio autem dei diuina οὐσία est : eademq; dilectione pater & filius & spiritus sanctus se diligunt & nos, vt suprà disseruimus.Cùmq; eius dilectio sit immutabilis & ęterna,alium tamen magis,alium minus diligit. Vnde August.Incomprehensibilis est dilectio dei atque immutabilis, qua deus in vnoquoque nostrum amat quod fecit,sicut & odit quod fecimus . Miro ergo & diuino modo etiam quando odit, diligit nos . Et hoc quidem in omnibus intelligi potest.Quis ergo dignè potest eloqui quãtum diligat membra vnigeniti sui,& quantò amplius vnigenitum ipsum? De ipso etiam dictum est.Nihil odisti eorum quæ fecisti.Ex his percipitur,quòd Deus omnes creaturas suas diligat: quia scriptum est, Nihil odisti eorum quæ fecisti: Et item : Vidit deus cuncta quæ fecerat,& erant valde bona. Si omnia quæ fecit bona sunt,& omne bonum diligit:omnia ergo diligit quæ fecit:& inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas amplius quæ sunt membra vnigeniti sui,
Genesis 1. d & multò magis ipsum vnigenitum.

EX QVA INTELLIGENTIA DICITVR MAGIS VEL

B minus diligere hæc vel illa.

Cùm autem dilectio Dei immutabilis sit,& ideo non intenditur vel remittitur,si quęritur quę sit ratio dicti cùm dicitur magis vel minº diligere hoc quàm illud,& cùm dicitur deus omnia diligere: Dicimus dilectionem dei sicut pacem exuperare omnem sensum humanum,vt ad tantę altitudinis intelligentiam vix aliquatenus aspiret humanus sensus. Potest tamen intelligi, ea ratione dici omnia diligi à Deo quæ fecit, quia omnia placent ei,& omnia approbat inquantum opera eius sunt , nec tunc amplius placuerunt ei cùm facta sunt quàm prius antequàm fierent: imò ab ęterno omnia placuerunt ei, nõ minus quàm postquam esse cœperunt. Quod verò rationales creaturas,id est homines vel angelos,alios magis,alios minus diligere dicitur , non mutabilitatem charitatis eius significat: sed quòd alios ad maiora bona,alios ad minora dilexit:alios ad meliores vsus,alios ad minus bonos. Omnia enim bona nostra ex eius dilectione nobis proueniunt .Electorum ergo alios magis,alios minus dilexit ab ęterno,& diligit etiam nunc:

Philip.4.b Ex quo sensu õia quæ fecit deº diligere dicatur Quõ alios magis, alios minº diligere dicatur. Iacobi.1.c

nũc:quia alijs maiora,alijs minora ex dilectione sua præparauit bona : alijsq; maiora , & alijs minora bona confert ex tempore . Vnde magis vel minus dicitur hos vel illos diligere.

QVOD DVOBVS MODIS INSPICIENDA EST

C dilectio Dei.

Consideratur enim duobus modis dilectio Dei , secundum essentiam , & secundum efficientiam.Non recipit magis vel minus secundum essentiam,sed tantum secundum efficientiã:vt magis dilecti dicantur,quibus ex dilectione ab ęterno maius bonum præparauit,& in tempore tribuit , & minus dilecti quibus non tantum. Inde etiam est,quòd aliqui quando conuertuntur & iustificantur dicũtur tunc incipere diligi à Deo:non quòd Deus noua dilectione quenquam possit diligere , imò sempiterna dilectione dilexit ante mundi cõstitutionem quos-*Epheſi.1.a* cunq; diligit. Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo,cùm ęternæ dei dilectionis sortiũtur effectum.scilicet gratiam vel gloriam. Vnde Aug. [Absit vt deus tẽ- *Lib.5.de tr. ca.16.& vltimo in fine.* poraliter aliquem diligat,quasi noua dilectione,quæ in ipso antè non erat, apud quem nec præterita transierunt,& futura iam facta sunt. Itaq; omnes sanctos suos ante mundi constitutionẽ dilexit,sicut prędestinauit. Sed cùm conuertuntur & inueniunt illum,tunc incipere ab eo diligi dicũtur:vt eo modo dicatur,quo po- *Ibidẽ immediatè ante præallegata* test humano affectu capi quod dicitur . Sic etiam cùm iratus malis dicitur,& placidus bonis,illi mutãtur & nõ ipse: vt lux infirmis oculis aspera, firmis lenis est, ipsorum scilicet mutatione , non sua . Ita cùm aliquis per iustificationem incipit esse amicus dei,ipse mutatur,non Deus.]

SI QVIS MAGIS VEL MINVS DILIGATVR

D à Deo vno tempore quàm alio.

Si verò quæritur de aliquo,Vtrùm magis diligatur à Deo vno tẽpore quàm alio:distinguenda est dilectionis intelligentia.Si enim referatur ad dilectionis effectum,concessibile est:si verò ad dilectionis essentiam, inficiabile est.

E SI DEVS AB AETERNO DILEXIT REPROBOS.

De reprobis verò qui præparati non sunt ad vitam, sed ad mortem,si quæritur,vtrùm debeat concedi quòd Deus ab ęterno dilexit eos. Dicimus de electis solis simpliciter hoc esse concedendum, quòd Deus ab ęterno eos dilexit,quos ad iustitiam & coronam præparauit. De non electis verò,simpliciter est concedendum quòd odio habuit.i. reprobauit, sicut legitur, Iacob dilexi, Esau odio *Malach.1.a* habui.Sed nõ est simpliciter dicendum quòd dilexit, ne prædestinati intelligan- *Rom 9.c* tur:sed cum adiectione concedatur,dilexit eos inquantum opus eius futuri erãt. i.quos & quales facturus eos erat.

DE QVATVOR VIRTVTIBVS PRINCIPALIBVS.

A DISTINCTIO XXXIII.

De virtutibus cardinalibus. Lib. de trin. 14 cap.9. Sap.8.b Li.12.de trin. cap.14. Quòd harum virtutes in christo fuerunt. Ioan.1.b

POST prædicta, de quatuor virtutibus quæ principales vel cardinales vocantur,differendum est:quę sunt Iustitia,Fortitudo,Prudentia, Temperãtia.De quibus August.ait, [Iustitia est in subueniendo miseris , Prudentia in præcauendis insidijs,Fortitudo in perferendis molestijs, Temperantia in coercendis delectationibus prauis.] De his dicitur in lib. Sapientiæ,Sobrietatem & prudentiam docet, iustitiam & virtutem . Sobrietatem vocat temperantiam:& virtutem vocat fortitudinem, [Hæ virtutes cardinales dicuntur,vt idẽ ait , quibus in hac mortalitate bene viuitur ,& pòst ad ęternam vitam peruenitur,] quæ in Christo plenissimè fuerunt & sunt, de cuius plenitudine nos accepimus. In quo habuerunt vsus eosdem quos in patria habent, & quosdam etiam viæ, [Veruntamen an hæ virtutes cùm & ipsę in animo esse incipiant,qui cùm

De vsib⁹ eorū in futuro Aug. 14. de trin. ca. 9. in prin. capitis Ibidem pau lo inferius.

sine illis prius esset, tamen animus erat, desinat esse cùm ad æterna perduxerint, nonnulla quæstio est. Quibusdam visum est eas esse desituras: & de tribus quidem prudentia, scilicet fortitudine & temperantia, cùm hoc dicitur, nõnihil dici videtur. Iustitia enim immortalis est: & magis tunc perficietur in nobis, quàm esse cessabit, cùm beatè viuemus contemplatione naturæ diuinæ, quæ creauit omnes, cæteraq; instituit naturas: qua nihil melius & amabili⁹ est. Cui regẽti subditum esse, iustitiæ est. Et ideo immortalis est omnino iustitia, nec in illa beatitudine esse desinet: sed talis ac tanta erit, vt perfectior & maior esse non possit. Fortasis & aliæ tres virtutes, prudentia sine vllo iam periculo erroris: fortitudo sine molestia tolerandorum malorum, temperantia sine repugnatione libidinum erunt in illa felicitate: vt prudentiæ ibi sit nullum bonum Deo præponere vel æquare, fortitudinis, ei firmissimè cohærere: temperãtiæ nullo defectu noxio delectari. Quod verò nunc agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidijs, quod fortitudo in perferendis molestijs, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, non erit ibi omnino vbi nihil mali erit. Ista ergo virtutum opera huic mortali vitæ necessaria, sicut fides ad quam referenda sunt, in præteritis habebuntur.] Ecce apertè hic dicit Aug. quòd prædictæ virtutes in futuro erunt, sed alios vsus tunc habebunt quàm modò. Cui

Exod. 26 f

Beda assentit super Exodum dicens, Columnæ ante quas expansum est velum, potestates cœli sunt, quatuor eximijs virtutibus præclaræ, id est fortitudine, prudentia, temperantia, iustitia: quæ aliter in cœlis seruantur ab angelis & animabus sanctis, quàm hic à fidelibus. Et consequenter assignat Beda vsus illarum virtutum secundùm præsentem statum & futurum, imitans Augustũ. in præmissis assignationibus.

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS SANCTI

A DISTINCTIO XXXIIII.

De 7. donis spũs sancti generaliter. Ambr. 1 lib. de spũ sctõ ca. 20. & vltimo, in principio capitis Tomo. 2.

NVNC de septem donis spiritus sancti agendum est: vbi prius considerandum est, an hæc dona virtutes sint. Secundò, an in futuro desitura sint, vel omnia, vel horum aliqua. Deinde, an in Christo fuerint cuncta hæc dona. Hæc dona virtutes esse, nec in futuro desitura. Ambrosius ostendit ea septem fore virtutes, dicens, & in angelis abundantissimè esse: sic Ciuitas dei illa Hierusalem cœlestis, non meatu alicuius fluuij terrestris abluitur: sed ex fonte vitæ procedens spiritus sanctus, cuius nos breui satiamur haustu, in illis cœlestibus spiritibus redundantius videtur effluere, pleno septem virtutum spiritualium feruens meatu. Si enim fluuius riparum crepidinibus ẽditis superfusus exũdat, quanto magis spiritus sanctus supereminens creaturam, cùm nostræ mẽtis arua tanquam inferiora perstringat, cœlestem illam angelorum naturam effusiore quadam sanctificationum vbertate lętificat? Deinde sanctificationem exponẽs subdit. His autem sanctificationibus significatur plenitudo septem spiritualium virtutum, quas enumerat Esaias dicens, Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & spiritus timoris domini.

Idem pau lo inferius. Esaiæ 11. a

Vnum est ergo flumen spiritus sancti, sed multi spiritualium donorum meatus.

Ibidẽ lib. 1. cap. 1. & 2. cap. 12. 1. Cor. 12.

Quamuis ergo multi dicuntur spiritus, vt spiritus sapientię & intellectus, &cęt. vnus tamen est dei spiritus, suę libertatis arbiter, omnia pro autoritate voluntatis diuidens singulis. Hic expresse traditum est, septẽ dona & virtutes esse sanctificationes; fidelium mentium, & in futuro non desitura, cùm sint & in angelis.

QVOD IN CHRISTO IVERVNT ILLA

B septem dona.

Esa. 11. a

In Christo etiam hęc eadem fuisse Esaias ostẽdit dicens, Egredietur virga de radice

radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.

C QVOD VIDETVR OBVIARE PRAEMISSIS.

Proverb. 1. a & in glossa ibidem. 1. Ioan. 4. d Psal. 18.

His autem videtur obuiare quod Beda de timore Domini dicit super parabolas, scilicet, quòd omnis timor in futuro cessabit. Ait enim sic super illum locum, Timor Domini principium sapientiæ. [Duo sunt timores Domini, seruilis, qui principium sapientiæ est, & amicalis, qui perfectionem sapientiæ comitatur. Seruilis principium sapientiæ est, quia qui post errata sapere incipit, primò timore corripitur diuino, ne puniatur: sed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic, timor Domini sanctus, permanens in seculum seculi: quem non excludit charitas, sed auget: quo timet filius, ne vel in modico oculos amantissimi patris offendat: vterque in futuro cessabit, charitas verò nunquam excidet.] Aug. verò super illum locum Psal. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo: timorem Dei desiturum dicit sic: Timor Domini est magnum præsidiũ proficientibus ad salutẽ, sed peruenientibus foras mittitur. Non enim timent iam amicum, cùm scilicet ad id quod repromissum est, perducti fuerint. Ex his autoritatibus significatur, quòd timor non erit in futuro. Si autẽ timor non erit in futuro, ergo nec septem dona erunt, nec modò sunt in angelis, siue in animabus sanctis. Ad quod dicimus autoritatum præmissarũ, quæ videtur, repugnantiam dirimentes, quòd septem illa dona & in angelis modò sunt, & in animabus sanctis fœliciter viuentibus, & in nobis erunt in futuro: sed non habebunt omnia hos vsus, siue hæc officia quæ nunc habent. verbi gratia, Timor filialis modò facit timere ne offendamus, quem diligimus, & ne separemur ab eo: facit etiam nos reuereri eundem. In futuro verò faciet nos reuereri, quando non timebimus separari vel offendere. Non ergo metus separationis vel offensionis, nunc est in angelis, vel in animab⁹ sanctis, nec in nobis erit in futuro: sed reuerentia quæ est mixta cum subiectione dilectionis: quæ etiam in Christo fuit. sicut Apostolus dicit in epistola ad Hebræos, loquens de Christo, Qui exauditus est pro sua reuerentia. Quidam tamen secundum effectum, timorem in Christo, & in angelis tantùm esse contendunt.

Sup Psal. 5. post mediũ enarrationis tomo 8.

Solutio.

Hebr. 5. c

D PLENA TIMORVM DISTINCTIO.

Et quia de timore tractandi nobis occurrit locus, sciendum est, quatuor esse timores, scilicet, mundanum siue humanum, seruilem, initialem, castum, vel filialem, siue amicabilem. [Humanus timor est, vt ait Cassiodorus, quando timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi,] propter quod delinquimus. Hic timor malus est, qui in primo gradu cum mundo deseritur: quem Dominus prohibet in Euangelio, dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. [Timor autem seruilis est, vt ait August. cùm per timorem gehennæ continet se homo à peccato, quo præsentiam Iudicis & pœnas metuit, & timore facit, quicquid boni facit, non timore amittẽdi æternum bonum, quod non amat, sed timore patiendi malum quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est iste timor & vtilis, licet insufficiens: per quem fit paulatim consuetudo iustitiæ, & succedit initialis timor, quando incipit, quod durum erat amari: & sic incipit excludi seruilis timor à charitate, & succedit deinde timor castus siue amicabilis: quo timemus ne sponsus tardet, ne discedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iste de amore venit. Ille quidem seruilis est vtilis, sed non permanens in æternum, vt iste. Timor diuinus comes est per omnes gradus.

Sup Psal. 127. ĩ plegẽ. Matth. 10. c Luc. 12. a Sup Psal. 127. circa 1. vers. eiusdẽ, & citantur 23. qu. 6. ex his omnibus

Ibidẽ paulò superius.

E COLLECTIO PRAEDICTORVM.

Et attende quòd quatuor hîc distinguuntur timores, cùm suprà Beda duos

dixerit esse. Sed Beda humanum timorem prætermisit,& nomine seruilis duos quos hîc distinximus, complexus fuit,scilicet seruilem & initialem. Amicabilem verò, castum dixit. Augustinus quoq; seruilem & castum timorem apertè discernit,dum epistolæad Romanos illum locum exponit, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore,sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei,ita dicens, [Duo timores insinuantur hîc: vnus qui est in perfecta charitate,scilicet,timor castus: alter,qui non est in charitate,scilicet,seruilis,in quo,quãuis Deo credatur,non tamen in Deum: etsi bonũ fiat,non tamen bene.] [Nemo enim inuitus bene facit,etiam si bonum est quod facit.]

Rom.8.c

Hom 85. super Ioã. & de spũ et lit. cap. 32.

Aug.lib. cõf.1.cap.12 tomo 1.

Tract. 9. qui est ad 4 cap. 1.epist. Ioannis.

Tomo 9. sparsim habet quæ cõtinẽtur his trib⁹ parag.

Psal.110

Hîc tãgit de initiali timore.

DE CASTO ET SERVILI PLENIVS AGIT, TANgens interdum de initiali.

De his eisdem timoribus latius disputat Augustinus dicens, [Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere,cœpit & timere, Sed quia adhuc timet,nondum habet fiduciam in die iudicij: nondum est enim in illo perfecta charitas: sed si perfecta in illo esset charitas,non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam,& non haberet vnde timeret, imò haberet quare desideraret, vt transeat iniquitas,& veniat regnum Dei: ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non inchoata. In qua ergo? In perfecta. Perfecta ergo charitas foras mittit timorem: ergo incipiat timor,quia initium sapientiæ timor Domini. Timor enim quasi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare,pellitur timor qui ei præparauit locum. Quãtum enim illa crescit,ille decrescit, & quantum illa fit interior,timor pellitur foras: maior charitas, minor timor: minor charitas,maior timor. Si autem nullus est timor, non est quà intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum quãdo aliquid suitur,seta prius intrat,& nisi exeat nõ succedit linum. Sic timor primò occupat mentẽ: non autem ibi remanet timor,quia ideo intrauit,vt introduceret charitatem.

Similitudo seruilis timoris inducitur

Ibid. circa illud, Qui aũt timet non est.

Psal.18 1.Ioã.4.d

QVOD VIDETVR PRAEDICTIS ADVERSARI.

Est autem alia sententia quæ videtur huic esse cõtraria, si non habet pium intellectorem. Dicitur enim in Psal. Timor Domini castus permanet in seculum seculi. Æternum quendam timorem nobis ostendit,sed castum. Quòd si ostendit ille nobis æternum timorem,nunquid contradicit illi ista epistola quæ dicit, Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorẽ. Hoc enim dictum est per Ioannem,illud dictum est per Dauid. Sed nolite putare alium esse spiritum: si enim vnus flatus inflat duas tibias,non potest vnus spiritus implere duo cordã,& agitare duas linguas? Si spiritu vno,id est,flatu impletæ duæ tibiæ consonant,impletæ duæ linguæ spiritu Dei dissonare possunt? imò est ibi quædam consonantia, est quædam concordia: sed auditorem desiderat studiosum,non ociosum. Ecce mouit duas linguas spiritus Dei,& audiuimus ex vna, Timor non est in charitate: audiuimus ex alia. Timor Domini castus permanet in seculum seculi. Quid est hoc? Dissonant? Non,Excute aures,intende melodiam: non sine causa hîc addidit castus,illic nõ addidit, quia est timor aliquis qui dicitur castus,& alius qui non dicitur castus. Discernamus istos duos timores, & intelligamus consonantiam tibiarum. Quomodo discernimus? Attendat charitas vestra. Sunt homines qui propterea timent Deum,ne mittantur in gehennam: ne fortè ardeant cum diabolo in igne æterno. Ipse est timor qui introducit charitatem,sed sic venit vt exeat. Si enim propter pœnas times Deum,nondum amas quem sic times: non bona desideras,sed mala caues. Sed ex eo quia mala caues, corrigis te,& incipis bona desiderare: cùmque bona desiderare cœperis,erit in te timor castus. Quid est timor castus? Timere ne amplius amittas ipsa bona,timere Deum,ne recedat à te. Cùm autem times Deum ne te deserat præsentia eius, amplecteris eum, ipso frui desideras.

Matth.15. d

QVOMO-

QVOMODO DISTANT DVO TIMORES, PER SIMILItudinem duarum mulierum ostendit.

Non potes melius explanare quid interfit inter duos istos timores, quàm si ponas duas mulieres maritatas,quarum vnam constituas volentem facere adulterium, sed timet ne damnetur à marito. Timet maritum, quia adhuc amat nequitiam. huic non grata est,sed onerosa mariti præsentia: & si fortè viuit nequiter,timet maritum ne veniat. Tales sunt qui timent diem iudicij. Fac alteram amare virum,& debere illi castos amplexus,nulla se adulterina immunditia maculare velle: ista optat præsentiam viri. Illa timet, & ista timet. Iam ergo interrogentur quare timeant? Illa dicet,Timeo virum ne veniat: Ista dicet, Timeo virũ ne discedat. Illa dicet, Timeo virum ne damnet: Ista dicet, Timeo virum ne deserat. Pone hęc in animo,& inuenies timorem quem foras mittit charitas: & alium timorem castum,permanentem in seculum seculi. Illum timorem perfecta charitas foras mittit, quia ille timor tormentum habet: torquetur conscientia peccatorum, nondum facta est iustificatio. Est ibi quod titillat mentem, quod pungat,quod stimulet. Stimulat ille timor,sed intrat charitas quæ sanat, quod vulnerat timor. Timor castus facit securitatem in animo. Audiuimus duas tibias,scilicet,Ioannem & Dauid consonantes. Illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne damnetur: illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne deseratur. Ille est timor quem charitas excludit,ille est timor qui permanet in seculum seculi.] Ecce in his verbis prędictis apertè ostendit Augustinus, quis sit timor castus,& quis seruilis,& qualiter differant. In quibus etiam initialem timorem significauit: qui nec ex toto est seruilis,nec ex toto castus, sed tanquam medius aliquid de seruili,& aliquid de casto timore habet,facit enim seruire partim timore pœnæ,partim amore iustitiæ: per quem timemus puniri, & timemus offendere. Iste timor est in inchoata charitate,non in perfecta: & quantũ crescit charitas,tantùm decrescit iste timor, quantum ad metum pœnæ, id est, quantum ad id quod facit timere pœnam,& quantum ad tormentum cõscientiæ. Nam quanto magis diligimus,tanto minus timemus. Iste timor notatur in illis verbis Augustini,vbi non negat timorẽ esse in charitate inchoata,sed perfecta: quod non posset dici de seruili: quia vt ipse suprà dixit, seruilis timor non remanet veniente charitate: nec intrat charitas, nisi prius ille timor exeat, nec in illo timore aliquis credit in Deum,etsi credat Deo: nec bene facit,etiam si bonum est quod facit. Non est ergo timor ille in charitate etiam inchoata, quia omnis qui charitatem habet,licet non perfectam,& in Deum credit,& bona opera facit. Quare seruilis non est timor ille, quem in charitate inchoata fore concesit, & quem crescente charitate decrescere dixit: sed ille est timor initialis, quem non negat esse in charitate, nisi perfecta sit.

Aug.eodem tract.9.sup Ioan. epist. inferi⁹ paulò ad superiora, et trac. 43.in expositiõe euãg. Ioannis.

Idem penè habetur in epist. ad Honoratũ de gratia noui testamẽti cap.21.et est epist 120.to. 2. & de verbis Apostoli, sermone 18.

QVOD TIMOR SERVILIS ET INITIALIS DICItur initium sapientiæ, sed differenter.

Sciendum tamen est,quòd vterque timor, scilicet, seruilis & initialis, in scripturæ diuersis locis dicitur initium sapientiæ: & ita fore comperies,si diligenter annotaueris loca scripturæ, in quibus de timore Domini fit mentio. Ex alia tamen ratione & causa diuersa, dicitur seruilis timor initium sapientiæ, & ex alia initialis. Seruilis enim ideo dicitur initium sapientiæ, quia præparat locum sapientiæ, & ducit ad sapientiam,sed tamen non remanet cum ea,imò foras exit. Initialis verò dicitur initium sapientiæ, quia est in inchoata sapientia, quem cùm quis habere incipit, sapientiam & charitatem habere incipit. Inde etiam est, quòd vterque timor dicitur initialis: quod inuenire poteris per diuersa scripturæ loca. Vterque etiam timor interdum dicitur seruilis, quia & ipse initialis, qui est in charitate inchoata, aliquid habet de seruili, scilicet, angorem

Prouerb.1.a & 9.cap. Eccle. 1. b. 25.b. et Psal. 110.c

rem pœnæ, sicut & aliquid habet de casto, scilicet, quòd timet offendere ac separari.

DE HOC QVOD AVGVSTINVS DICIT CASTUM TIMOREM ESSE ÆTERNUM.

K Illud quoque diligenter est notandum, quòd in superioribus Augustinus dicit, castum timorem esse æternum: per quod confirmatur præmissa sententia, scilicet, quòd spiritus timoris erit in futuro, sicut & alia dona spiritus sancti, sed non habebit omnẽ illum vsum quem modò habet. Faciet enim tunc nos reuereri Deum, non timere, separari vel carere. Fuit ergo & in Christo timor ille, sed iuxta vsum illum quem habebit in futuro in sanctis. Non enim timuit Christus separari vel offendere Deum, sed Deum præ omnibus reueritus est.

Hebr. 5. c

AN TIMOR POENAE QVI FVIT IN CHRISTO, fuerit seruilis, vel initialis, vel alius.

L Cùm autẽ fuerit in Christo timor pœnæ, quæritur an iste timor fuerit mundanus, vel seruilis, vel initialis. Ad quod dicimus, nullum eorum fuisse in Christo: quia timor mundanus malus est, vt suprà dictum est, & in primo gradu cum mundo deseritur. Seruilis verò vel initialis in perfecta charitate non est. Nullus ergo timorum istorum fuit in Christo. Quis ergo fuit timor iste quo pœnam timuit? Potest timor ille dici naturalis vel humanus, qui omnibus hominibus inest, quo horretur mors, ac formidatur pœna. Et dicitur timor iste naturalis, non quia accesserit homini ex natura secundum quod prius fuit instituta, quia non fuit iste timor concreatus homini, nec de bonis naturalibus, sed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit, cui corruptio inoleuit, tanquam esset naturalis, & est iste timor effectus peccati, vt prædictum est.

Parag. d

Distinct. 16 huius parag. 1

QVOMODO DIFFERANT SAPIENTIA & Scientia.

A DISTINCTIO XXXV.

De dono sapiẽtiæ, intellectus, & scientiæ, in 14. lib. de Trin. ca. 1. ỹ medio 1. Cor. 11. b

Post præmissa diligenter considerandum est, in quo differat sapientia à scientia. De hoc Augustinus ita ait, Philosophi disputantes de sapientia, definierunt eam, dicentes, Sapientia est rerum diuinarum humanarumq; scientia. Ego quoque vtrarumq; rerum cognitionem, id est, diuinarum & humanarum, & sapientiam, & scientiam dici posse non nego. Verùm iuxta distinctionem Apostoli, qua dixit, Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, illa definitio diuidenda est: vt rerum diuinarum cognitio sapientia propriè nuncupetur, humanarum verò rerum cognitio propriè scientiæ nomen obtineat. Neq; verò quicquid sciri ab homine potest in rebus humanis, vbi plurimum superuacuè vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuo: sed illud tantùm quo fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua scientia non pollent fideles plurimi, quanuis pol leant ipsa fide plurimum. Aliud est enim scire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam: aliud est scire quomodo hoc ipsum & piis opituletur, vel contra impios defendatur: quæ proprio vocabulo appellatur scientia. De his quoque duabus virtutibus idem Augustinus differentiam inter eas assignans super Psal. ait, Distat sapientia quodammodo à scientia, testante sancto Iob, qui quodammodo singula definiens ait. Sapientia est pietas, scientia verò abstinere à malis. Pietatem verò hoc loco posuit Dei cultum: quæ Græcè dicitur theosebia: quæ est in cognitione & dilectione eius, quòd semper est, & incommutabiliter manet, quod Deus est. Abstinere verò à malis est in medio prauæ nationis prudenter conuersari. Idem quoq; inter hæc duo

Ibidem.

Sup Psal 135 & in Ench. cap. 2. et lib. de Trin. 12. cap. 14.

Iob. 28. d

duo apertè distinguens ait in lib. 12. de trin. Distat ab æternorum contemplatione actio, qua bene vtimur temporalibus rebus. & illa sapientiæ, hæc scientiæ deputatur, quamuis & illa quæ sapientiæ est, possit nuncupari scientia, vt Apostolus asserit, vbi dicit, Nunc scio ex parte: quam scientiam profectò contemplationem dei vult intelligi. In hoc ergo differentia est: quia ad contemplationem sapientia, ad actionem verò scientia pertinet. Ecce apertè demonstratũ est, in quo differant spiritus sapientiæ, & spiritus scientiæ, scilicet, vt sapientia diuinis, scientia humanis attributa sit rebus. Et vt docet Aug. vtrunque agnoscimus in Christo, scilicet & rem diuinam, & rem humanam: & ideo de ipso habemus sapientiã & scientiam. Cùm enim legitur, Verbum caro factum est, in verbo intelligitur verus dei filius: in carne agnoscitur verus hominis filius. Item cùm dicitur, vidimus plenum gratiæ & veritatis: gratiã referamus ad scientiam, & veritatem ad sapientiam: quia in Christo sapientia & scientia fuit plenaria, & nos scientiam & sapientiam de eo habemus, qui est deus & homo.

Iuxta 70. interpretes. Ad Phil. 2. Cap. 14. 1. Cori. 13. d

Li. 13. de tri. ca. 19. in medio cap. Ioan. 1. b.

IN QVO DIFFERAT SAPIENTIA AB INTELLECTU.

B Ostensa differentia inter scientiam & sapientiam, quid distet inter sapientiã & intellectum videamus. In hoc differunt illa duo: quia sapientia propriè est de æternis, quæ veritati æternæ contemplandæ intendit. Intelligentia verò non modò de æternis est: sed etiam de rebus inuisibilibus & spiritualibus temporaliter exortis. Per eam enim & natura summa, quæ fecit omnes naturas, id est diuina consideratur: & quæ post ipsã sunt spirituales & inuisibiles naturæ, vt angeli & omnes animæ bonæ affectiones conspiciuntur. In hoc ergo differentia est, quia sapientia creator tantùm conspicitur, intellectu verò & creator, & creatura quædam. Item intellectu intelligibilia capimus tantùm: sapientia verò non modò capimus superiora, sed etiam in cognitis delectamur. Sic ergo distingui potest inter illa tria, scilicet intellectum, scientiam, & sapientiam. Scientia valet ad rerum temporalium rectam administrationem, & ad bonam inter malos conuersationem. Intelligentia verò ad creatoris & creaturarum inuisibilium speculationem. Sapientia verò ad solius æternæ veritatis contemplationem & delectationem.

Quõ differũt scientia intelligẽtia & sapiẽtia.

QVOD INTELLECTVS ET SCIENTIA DE QVIBVS HIC

C agitur, non sunt illa quæ naturaliter habet homo.

Et notandum quòd intellectus & scientia, quæ dicuntur dona spiritus sancti: alia sunt ab intellectu & scientia, quæ naturaliter sunt in anima hominis. hæc enim virtutes sunt, quæ per gratiam infunduntur animis fidelium, vt per eas rectè viuant. Illa verò naturaliter habet homo ex beneficio creationis: à Deo tamen. Per has autem virtutes, quæ dicuntur dona spiritus sancti, illa naturalia reformantur atque adiuuantur: vt verbi gratia. Intellectus naturalis peccato obtenebratus, per virtutem quandam & gratiam, quæ dicitur spiritus intelligentiæ, reformatur atque adiuuatur ad intelligendum. Ita & per illam virtutem quæ dicitur spiritus sapientiæ iuuatur atq; erigitur mentis ratio ad contemplationem & delectationem æternæ veritatis.

QVOD SAPIENTIA ISTA DEI EST, NEC EST ILLA

D quæ deus est.

Illud etiam sciendum est, quòd sapientia de qua nunc disserimus, non est illa sapientia dei (vt ait Aug.) quæ deus est, sed hominis sapientia: Verumtamen quæ secundum deum est ac verus & præcipuus cultus eius est. Si ergo colat mens hominis deum cuius ab eo capax facta est, & cuius esse particeps potest, sapiens ipsa fit, & non sua luce sed summæ illius lucis participatione sapiens fit. Ista ergo hominis sapientia etiã dei est: verùm non ita dei est, vt ea sapiens sit deus. Non enim partici-

Libro 14. de tri. cap. 1. in principio.

participatione sui sapiens est, sicut mens participatione Dei. Sic etiam dicitur iustitia dei non solùm illa qua ipse iustus est, sed etiam illa quam dat homini cùm iustificat impium.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM QVAE *non separantur.*

A DISTINCT. XXXVI.

De cõnexione virtutum Hiero. cõmẽtario ad 56. caput Esa. in principio tom. 5. Au. in trac. de laude charit. Super. Ioan. tractat. 83. Idẽ epistola 29. to. 2. post medium. Rom. 13. d. Iacobi. 5. c. 2. Regũ. 6. c. Nume. 12. a.

SOlet etiam quæri, Vtrùm virtutes ita sint sibi coniũctæ, vt separatim non possint possideri ab aliquo? sed qui vnam habet, omnes habeat. De hoc etiam Hier. ait. [Omnes virtutes sibi hærent, vt qui vna caruerit, omnib⁹ careat. Qui ergo vnam habet, omnes habet.] Quod quidem probabile est. Cùm enim [charitas mater sit omnium virtutum:] in quocunque mater ipsa est, scilicet charitas, & cuncti filij eius, id est virtutes rectè fore creduntur. Vnde Augu. [Vbi charitas est, quid est quod possit deesse? Vbi autem non est, quid est quod possit prodesse?] [Cur ergo non dicimus, Qui hanc virtutem habet, omnes habet, cùm plenitudo legis sit charitas? quæ quanto magis est in homine, tanto magis est virtute præditus: quanto verò minus, tanto minus inest virtus: & quãto minus inest virtus, tanto magis inest vitium.

SI CVNCTAE VIRTVTES PARITER SINT IN QVO

B cunque sunt.

Vtrùm verò pariter quis omnes possideat virtutes, an aliæ magis, aliæ minus in aliquo ferueant, quæstio est. Quibusdam enim videtur, quòd aliæ magis, aliæ minus habeantur ab aliquo. sicut in Iob patientia emicuit, in Dauid humilitas, in Moyse mansuetudo. qui etiam concedunt magis aliquem mereri per aliquã vnam virtutem quàm per aliam. sicut eam plenius habet quàm aliam. Non tamen magis per aliquam mereri dicunt, quàm per charitatem, nec aliquam plenius, à quoquam haberi, quàm charitatem. Alias ergo magis & alias minus in aliquo esse dicunt: sed nullum plenius charitate, quæ cæteras gignit. Hasque dicunt esse multas facies quas memorat Apostolus, dicens, Ex personis multarum facierum, &c. Alij verius dicunt omnes virtutes & similes & pares esse in quocũque sunt, vt qui in vna alteri par extiterit, in omnibus eidem æqualis sit. Vnde Augusti. [Virtutes quæ sunt in animo humano, quamuis alio & alio modo singulæ intelligantur, nullo modo tamen separantur ab inuicem: vt quicunque fuerint æquales. verbi gratia, In fortitudine, æquales sint, & prudentia, & iustitia, & temperantia. Si enim dixeris æquales esse istos in fortitudine, sed illum præstare prudentia, sequitur vt huius fortitudo minus prudens sit, ac per hoc nec fortitudine æquales sunt, quia est illius fortitudo prudentior: atque ita de cæteris virtutibus inuenies, si omnes eadem consideratione percurras.] Ex his claruit, omnes virtutes non modò esse connexas, sed etiam pares in animo hominis. Cùm ergo dicitur aliquis aliqua præeminere virtute, vt Abraham fide, Iob patientia, secundum vsus exteriores accipiendum est, vel in comparatione aliorum hominum, quia vel humilitatis habitũ maximè præfert, vel opus fidei, vel alicuius cæterarum virtutum præcipuè exequitur. Vnde & ea præ alijs polere, vel inter alios homines singulariter excellere dicitur secundum hunc modum, scilicet secundum rationem actuum exteriorum, vt alibi Augusti. dicit in aliquo aliam magis esse virtutem: aliam minus, & vnã inesse virtutem, & non alteram. Ait enim sic, [Clarissima disputatione tua satis apparuit, non placuisse autoribus nostris, imò veritati ipsi omnia paria esse peccata: etiam si hoc de virtutibus verum sit, quia etsi verum est eum qui habet vnam, omnes virtutes habere: & eum qui vnam non habet, nullam habere: nec sic peccata sunt paria, quia

2. Cor. 1. b.

Li. 6. de trita. 4. in principio.

ad Heb. 11. b & Ro. 4. a. Iacobi. 5. c.

In epistola ad Hieron. quæ est 29. nõ lõ. sed principio Tom. 2. Ibidem post medium epist.

quia vbi virtus nulla est, nihil rectum est: nec tamen ideo non est prauo praui⁹, distortoq⁹; distortius. Si autem (quòd puto esse verius, sacrisque literis cõgruentius) ita sunt animæ intentiones vt corporis membra, non quòd videantur locis, sed quòd sentiantur affectibus, & alius illuminatur amplius, alius minus, alius omninò caret lumine. Profectò vt quisque illustratione piæ charitatis affectus est, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil: sic dici potest habere aliam, & aliam non habere, aliam magis, & aliã minus habere virtutẽ. Nam & maior est in isto charitas, quàm in illo, & ideo rectè possumus dicere & aliqua in isto, † nulla in illo, quantum pertinet ad charitatem quæ pietas est, & in vno homine quidem, quòd maiorem habeat pudicitiam quàm patientiam, & maiorem hodie quàm heri, si proficit in ea: & adhuc non habeat continentiam, & habeat non paruam misericordiam. Et vt generaliter breuiterque complectar, quam de virtute habeo notionem. Virtus est charitas, qua id quod diligendum est diligitur. Hæc & in alijs maior est, in alijs minor, & in alijs nulla est: plenissima verò, quæ iam non possit augeri, quàm diu hic homo viuit in nemine est.] Hic insinuari videtur, quòd aliquis ea ratione possit dici habere vnam virtutem magis quàm aliam, quia per charitatem magis afficitur in actu vnius virtutis quàm alterius: & propter differentiam actuum ipsas virtutes magis vel minus habere dicitur. Potest & aliquam non habere, cùm tamen simul omnes & pariter habeat, quantum ad mentis habitum vel essentiam cuiusque. In actu verò aliam magis, aliam minus habet, aliam etiam non habet: vt vir iustus vtens coniugio, non habet continentiam in actu, quam habet in habitu, [Cur ergo non dicantur paria peccata? Fortè quia magis facit contra charitatem qui grauius peccat, minus qui leuius. Nemo enim peccat, nisi aduersus illam faciendo, quæ est pleni tudo legis. Ideo rectè dicitur, Qui offenderit in vno, fact⁹ est omniũ reus, id est, cõtra charitatem facit, in qua pendent omnia.]

† aliqua.

Ibidẽ sed in ferius paulò Rom. 13. c. Iacobi. 2. b.

REPETIT DE CHARITATE, VT ADDAT QVOMODO

C tota lex ex ea pendeat.

Cùm duo sint præcepta charitatis, in quibus, vt prætaxatum est, tota lex pendet & prophetæ, aduertendum est quomodo hoc fit, cùm in lege & prophetis multa fuerint cerimonialia mandata, quæ si ad charitatis sanctificationem pertinuissent, viderentur nondum debuisse cessare. Quia verò non iustificationis gratia quam facit charitas, instituta sunt, sed in figura futuri, & in onus imposita, ideo clarescente veritate, cessauerunt velut vmbra. Veruntamen & ipsa cerimonialia secundum spiritualem intellectum quem continent, & omnia moralia ad charitatem referuntur. Pertinent enim omnia ad decem mandata in tabulis scripta, vbi omnium summa perstringitur, ex quibus cætera emanant, sicut in sermone domini octo virtutes præmittuntur, ad quas cætera referuntur. Et sicut ad decem mandata decalogi cætera referuntur, ita & ipsa decem ad duo mandata charitatis pertinent. Omnia ergo ad duo mandata charitatis pertinẽt: quia per charitatem implentur, & ad charitatem tanquam ad finem referri debent. Vnde Aug. Totã magnitudinem & amplitudinem diuinorum eloquiorũ possidet charitas, qua deum proximumque diligimus, quæ radix est omnium bonorum. Vnde veritas ait, In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Si ergo non vacat omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuoluera sermonum euoluere, tene charitatem vbi pendent omnia, quia perfectio est & finis omnium.] [Tunc enim & præcepta & consilia rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum deum & proximum propter deum. Quod verò timore pœne, vel aliqua intentione carnali fit, vt non referatur ad charitatem, nondum fit sicut fieri oportet, quamuis fieri videatur.] Inimicus enim iustitiæ est, qui pœnæ timore non peccat. Amicus verò iustitiæ, qui eius amore non peccat.] [Omnium

Matt. 22. d. Dist. 27. li. b

Ad Col. 2. d Actiuũ 5. d.

Heb. 10 a. Exod. 20. b. Matth. 5. a. Vide in glo. ordi. sup illud 1. ad Timo. 1. finis præceptiche ritæ.

Tract. 4. de laudi. chari. Tomo. 9.

Au. in ench. cap. vltimo. Au. ad Anasta. epi. 144. ante mediũ.

Aug. de doc. Chr. 1. ca. 35. nium ergo hæc summa est, vt intelligatur legis & omnium diuinarum scripturarum plenitudo esse dilectio dei & proximi.]

DE DECEM PRAECEPTIS, QVOMODO CONtineantur in duobus mandatis charitatis.

A DISTINCT. XXXVII.

De præceptorũ decalogi dist. in cõparatione ad scripturã tabularum.

SEdiam distributio decalogi, quæ in duobus mandatis completur, considerãda est. Habet enim decalogus decem præcepta, quæ sunt decachordum psalterium. Quæ sic sunt distributa, vt tria quæ sunt in prima tabula, pertineant ad deum, scilicet ad cognitionem & dilectionem Trinitatis: septem quæ sunt in secunda tabula, ad dilectionem proximi.

B DE PRIMO PRAECEPTO.

Aug. de decẽ chordis libro vnico cap. 5. to. 9. et. li. qu. sup. Exo qu. 71. to. 4. Exod. 20. a. Deut. 5. a. Hom. 8. sup Exo. ad ca. 20. einsdẽ ante medium. 1. Cori. 8. b. Quõ idolum nihil esse dicitur in mũdo, Sup Ioã. tract. 1. ad 1. c. cap. Ioan. post medũ

Primum, in prima tabula est, Non habebis deos alienos. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c. Hæc Origenes dicit esse duo mandata, sed Aug. vnum [hoc enim ipsum quod dixerat, Non habebis deos alienos, perfectius explicat cùm prohibet coli figmenta, scilicet idolum vel similitudinem alicuius rei.] [Quæ duo Origenes ita dicit distare, vt idolum sit quod nihil habet simile sui: similitudo verò, quod habet speciem alicuius rei: vt verbi gratia, Si quis in auro vel in ligno vel alia re faciat speciem serpentis, vel auis, vel alterius rei, & statuat ad adorandum: non idolum, sed similitudinem fecit. Qui verò facit speciem quam non vidit oculus, sed animus sibi finxit: vt si quis humanis membris caput canis vel arietis formet, vel in vno habitu hominis duas facies, non similitudinem, sed idolum facit: quia facit quod non habet aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus, quia idolum nihil est in mundo. Non enim aliqua ex rebus constantibus assumitur species, sed quod mens ociosa & curiosa reperit. Similitudo verò est, cùm aliquid ex his quæ sunt vel in cœlo, vel in terra, vel in aquis formatur.] Augustꝰ verò ita exponit illud. [Idolum nihil est in mundo, id est inter creaturas mundi non est forma idoli. Materiam enim formauit Deus, sed stultitia hominum formam dedit. Quæcunque facta sunt, naturaliter facta sunt per verbum: sed forma hominis in idolo non est facta per verbũ; sicut peccatum non est factum per verbum, sed est nihil, & nihil fiunt homines cùm peccant.] Sed quæritur, Quomodo hic dicatur forma idoli non esse facta per verbum, cùm alibi legatur, [Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta est per verbum.] Hoc autem à diuersis variè soluitur. Quidam enim dicunt omnem formam, & quicquid est à deo esse inquantum est: & forma idoli inquantum est, vel inquantum forma est, à Deo esse, sed non inquãtum idoli est, id est, posita ad adorandum. In hoc enim non est creatura, sed perUniversidad de Deusto Biblioteca

Tomo 9. Eodẽ tract. sed paulo in ferius.

De hoc suprà dist. 37. libro 2. Epist. ad Dmaf. cuius in istiꝰ, quoniã vetusto, et in cõnẽt. super ca. 65. Eze. De secundo præcepto primæ tabulæ. Isidorus sup Exod. glossa ibidem.

uersio creaturæ. Sicut illud quod peccatum est, inquantum peccatum est nihil est: & homines cùm peccant, nihil fiunt: quia ab illo qui verè est separantur. Vnde Hieron, [Quod ex deo non est, qui solus verè est, non esse dicitur.] Ideoque peccatum quod nos à vero esse abducit, nihil esse vel non esse dicitur. Alij verò dicunt omnem formam, quæ scilicet naturaliter est, & omne quod naturaliter est, esse à deo: sed forma idoli non est naturaliter, quia naturæ iustitiæ non seruit. Id enim naturaliter esse dicitur, quod simplici naturæ institiæ quæ deus est, militat, non resultat, & naturam creatam non vitiat. Secundum præceptum est, Non assumes nomen dei tui in vanũ, quod est dicere: secundum literam, Non iurabis pro nihilo nomen dei. Allegoricè verò præcipitur, vt non putes creaturam esse Christum Dei filium: quia omnis creatura vanitati subiecta est: sed æqualem patri. Tertium verò præceptum, Memento vt diem sabbati sanctifices: vbi secundum literã præcipitur sabbati obseruantia. Allegoricè: verò

verò vt requiem & hic à vitijs, & in futuro in Dei contemplatione expectes ex spiritu sancto, id est, ex charitate & dono Dei: [non quòd spiritus sanctus sine patre & filio hoc operetur. Accepit vtique ecclesia hoc donum, vt in spiritu sancto fiat remissio peccatorum. Quam remissionem cùm trinitas faciat, propriè tamen ad spiritum sanctum dicitur pertinere: quia ipse est spiritus adoptionis filiorum.] Ipse est patris & filij amor & connexio, vel communitas. Ideoq; iustificatio nostra & requies ei attribuitur sæpius. Hæc sunt tria mandata primæ tabulæ, ad Deum pertinentia. Et primum quidem quod est de vno Deo colendo, pertinet ad patrem, in quo est vnitas vel autoritas. Secundum ad filium, in quo est coæqualitas. Tertium ad spiritum sanctum, in quo est vtriusque communitas.

Rom. 8. d De tertio præcepto. Exod. 20. b Aug. lib. de verbis domini sermo. 11. longè satis à fine. Quare in spiritu sctõ dicitur pprièfieri remissio peccatorum.

C DE MANDATIS SECVNDAE TABVLAE.

In secunda verò tabula septem erant mãdata, ad dilectionem proximi pertinentia: quorum primum ad patrem carnalem refertur, sicut primum primę tabulę ad patrem cœlestem. Quod est, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, scilicet viuentium. Parentes verò sic sunt honorandi, vt eis debita reuerentia exhibeatur, & necessaria ministrentur. Secũdum est, Non occides: vbi secundum literam actus homicidij prohibetur: secundum spiritum verò, etiam voluntas occidendi. Vnde huic mandato secundum literam, fit superadditio in euangelio: quia litera euangelij exprimitur, quod legis litera non exprimebatur. Euangelij litera exprimit intelligentiam spiritualem, id est, quam spirituales habent, & secundum quam spiritualiter viuitur: Litera legis sensum carnalem, id est, quem carnales habent, & secundum quem carnaliter viuitur, cui facta est superadditio. Tertium est, Non mœchaberis, id est, ne cuilibet miscearis, excepto fœdere matrimonij: [à parte enim totum intelligitur. Nomine ergo mœchiæ omnis concubitus illicitus, illorum quoque membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi.] Quartũ est, Non furtum facies, vbi sacrilegium & rapina omnis prohibetur. [Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit: sed furti nomine bene intelligi voluit omnem illicitam vsurpationem rei alienæ.] Sacrilegium tribus modis committitur, quando scilicet vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro aufertur. Sacrum verò dicitur, quicquid mancipatum est cultui diuino, vt ecclesia, vel res ecclesiæ. Hic etiam vsura prohibetur, quæ sub rapina continetur. Vnde Hierony, [Vsuras quærere, vel fraudare, aut rapere nihil interest. Commoda fratri tuo. & accipe quod dedisti, & nihil superfluum quæras: quia superabundantia in vsura computatur.] Est enim vsura (vt ait Aug.) cùm quis plus exigit in iniuria, vel qualibet re, quàm acceperit. Item Hiero. [Putant aliqui vsuram tantùm esse in pecunia, sed intelligant vsuram vocari superabũdantiam, scilicet, quicquid est, si ab eo quod dederit plus est: vt si in hyeme demus. x. modios, & in messe. xv. recipiamus.] Si verò quæritur de filijs Israel, qui domino iubente, ab Ægyptijs mutauerunt vasa aurea & argentea, & vestes preciosas, & asportauerunt, vtrùm furtum cõmiserint? Dicimus eos qui vt parerent, deo iubente illud fecerũt, nõ fecisse furtũ, nec omnino peccasse. Vnde Aug. Israelitę non furtum fecerunt, sed deo iubente ministerium præbuerunt. Hoc enim deus iusserit, qui legem dedit. Sicut minister iudicis sine peccato occidit, quem lex præcepit occidi, sed si id sponte facit, homicida est: etiã si eum occidat, quem scit à iudice occidendum. Infirmi autem qui ex cupiditate Ægyptios deceperunt, magis permissi sunt hoc facere illis, qui iure talia passi sunt, quàm iussi.] Hic opponitur, quòd etiam boni in isto opere peccauerunt: quia naturalem legem cui concordat euangelium & lex moralis præceptionis, trangressi, sunt: quæ est, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. Quam veritas scripsit

Rom. 8. d De tertio præcepto. Aug. lib. q. super Exod. quæst. 71. in fine tom. 4. De 4. præcepto. Augu. ibidẽ Hiero. super Ezech. li. 6. circa ca. 18. Super psal. 54. circa ver sum, & non defecit, & glossa ibidẽ Sup Ezech. lib. & ca. citatis 14. q. 3. cap putant. Si furtũ fecerunt filij Israel quando expoliauerunt ægyptios. Super Exo. cap. 11. q. 39. to. 4. & super psal. 103 circa illud, Et eduxit ill. cum arg.

in corde hominis:& quia non legebat in corde,iterauit in tabulis,vt voce forinsecus admota rediret ad cor, & ibi inueniret quod extrà legeret. Hanc ergo illi præuaricari videntur in illo facto,alijs facientes,quod nolebant sibi fieri. Sed ibi subintelligendum est iniustè:vt non alij,scilicet iniustè, facias quod tibi non vis fieri,alioquin huius preuaricator est iudex,dum punit reum, nolens aliquid tale sibi fieri. Ita etiam & illud domini verbum, Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines,& cęt. de bonis accipiẽdum est,quæ nobis inuicem exhibere debemus. Quintum præceptum est,Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium : vbi crimen mẽdacij & periurij prohibetur. [Solet aũt quęri, Vtrùm prohibitum sit omne mendacium? Quidam dicunt illud tantũ prohiberi,quod obest & non prodest ei cui dicitur. Tale enim nõ est aduersus proximum: vt ideo videatur hoc addidisse scriptura. Sed de mendacio magna quęstio est,quę nec citò explicari potest.]

Et rursus libro contra Faustũ manichæum 22. cap 71. to. 6. Matth. 7. b Lucæ 6. e

De quinto præcepto. Augu. super Exod. q. 71 in fine to. 4. De dist. præceptorũ respectu obliquitatum eijdem oppositarum, & agit primò de mẽdacio. Augu super psal. 5. ad eũ versum, Perdes oẽs qui loquuntur mendacium, non longè à principio enarrationis Exod. 1. c Iosue 2. a

DE TRIPLICI GENERE MENDACII.

A DISTINCTIO XXXVIII.

SCIENDVM tamen tria esse genera mendaciorum. [Sunt enim mẽdacia quædam pro salute vel commodo alicuius,non malitia, sed benignitate dicta:qualiter obstetrices mentitæ sunt,& Raab. Est & aliud mẽdacij genus, quod fit ioco,quod non fallit. Scit enim cui dicitur,causa ioci dici. Et hęc duo genera mendaciorum non sunt sine culpa,sed non cum magna. Perfectis verò non conuenit mentiri:nec etiam pro temporali vita alicuius,ne pro corpore alterius animam suam occidant. Licet autem eis verum tacere, sed non falsum dicere: vt si quis non vult hominem ad mortem prodere,verum taceat, sed non falsum dicat. Tertium verò genus mendacij est,quod ex malignitate & duplicitate procedit, cunctis valde cauendum.] His videtur innui mendacia illa quæ fiunt ioco,vel pro salute alicuius, imperfectis esse venialia peccata, perfectis verò illud quod pro commodo alterius dicitur esse damnabile: quod etiam de mẽdacio iocoso putari potest, præcipuè si iteretur. De mendacio autem obstetricum,& Raab, quod fuerit veniale, Augu.tradit dicens, Forsitan sicut obstetrices non remuneratæ sunt,quia mentitæ sunt,sed quia infantes liberauerunt,& propter hanc misericordiam veniale fuit peccatum,non tamen nullum: sic Raab liberata est propter liberationem exploratorum, pro qua fuit veniale peccatum. Sed ne putet quisque in cæteris peccatis si propter liberationem hominũ fiant, ita posse concedi veniam : multa enim mala detestanda talem sequuntur errorem. Possumus enim & furando,alicui prodesse,si pauper cui datur, sentit commodum,& diues cui tollitur,non sentit incommodum. Ita & adulterando possumus prodesse,si aliqua nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura & si vixerit pœnitendo purganda:nec ideo peccatum graue negabitur tale adulterium. Sciendum est etiam octo esse genera mendacij,vt Augustin. in lib. de mendacio tradit,quæ diligenter notanda sunt, vt appareat quod mendacium sit veniale,& quod damnabile. [Primum capitale est mendacium,longéque fugiendum, quod fit in doctrina religionis: ad quod nulla causa quisquam debet adduci. Secundum,quod tale est vt nulli prosit,sed obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri,vt alteri obsit. Quartum,sola mentiendi fallendique libidine:quod † maximum mendacium est. Quintum quod fit placendi cupiditate de suauiloquio. His omnibus euitatis sequitur sextum genus, quod & nulli obest,& prodest alicui: vt si quis pecuniam alicuius iniustè esse tollendam sciens,vbi sit,nescire se mentiatur. Septimum,quod & nulli obest, & prodest alicui:vt si quis nolens hominem ad mortem quæsitũ prodere,mẽtiatur. Octauũ, quod

Quòd mẽdaciũ obstetricũ & Raab fuit veniale Lib contra mendacium ca. 15. et li 4 super Leuit. quæstio. 68. in forma. Aug. in enc. capite 22. 22. quæ. 2. epist. tam. De octo generibus mendacij Ad Cõsentiũ ca. 14 Li. de mẽdacio tom. 4.

† merum

Ibidẽ & ca. 12. 13. 14. pulchrè et diffuse de 6. 7. & 8 generibus mendacij.

quod nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immũditia corporis aliquem tueatur, In his autem tanto minus peccat quisque dum mentitur, quanto magis à primo recedit. Quisquis verò aliquod genus esse mendacij quod peccatum non sit putauerit,decipit seipsum turpiter:cùm honestum esse deceptorem aliorum arbitretur. Omne ergo genus mendacij summopere fuge:quia omne mendacium non est à Deo.]

Ibidẽ ca. 21. circa finem.

B QVID SIT MENDACIVM.

Hic videndum est quid sit mendacium,& quid sit mentiri. Deinde,vtrùm omne mendacium sit peccatum, & quare? [Mendacium est (vt ait August.) falsa significatio vocis cum intentione fallendi:vt ergo mendacium sit, necesse est, vt falsum proferatur,& cum intentione fallendi. Hoc enim malum est proprium mentientis, aliud habere clausum in corde,aliud promptum in lingua.

Libro cõtra mẽdacũ ad Cõsentiũca. 22. in fine. Tomo. 4. Idẽ in ench. cap. 18.

C QVID SIT MENTIRI.

Mentiri verò, est loqui contra hoc quod animo sentit quis, siue illud verum sit,siue non. Omnis ergo qui loquitur mendacium, mentitur,quia loquitur cõtra hoc quod animo sentit,id est,voluntate fallendi:sed non omnis qui mẽtitur, mendacium dicit: quia quod verum est loquitur aliquando mentiendo, sicut econuerso falsum dicẽdo, aliquãdo verax est. Vnde ait Augustinus, [Nemo sanè mentiens iudicandus est, qui dicit falsum quod putat verum: quia quantum in ipso est,non fallit ipse,sed fallitur. Non ergo mendacij arguendus est,qui falsa incautus credit,ac pro veris habet. Potiusq; econtrario ille mentitur, qui dicit verum, quod putat falsum. Quantum enim ad animam eius attinet, non verum dicit: quia non quod sentit dicit, quamuis verum inueniatur esse quod dicit. Nec ille liber est à mendacio, qui ore nescions loquitur verum, sciens autem voluntate mentitur.] Hic queri solet,Si Iudæus dicat Christum esse deum,cùm non ita sentiat animo,vtrùm loquatur mendacium? Non est mendacium quod dicit: quia licet aliter teneat animo,verum tamen est quod dicit, & ideo non est mendacium, mentitur tamen, illud quod verum est dicens, Quòd verò omne mendacium sit peccatum, Augustinus insinuat. [Mihi, inquit, videtur omne mendacium esse peccatum, sed multum interest,quo animo, & de quibus rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat qui consulendi, vt qui nocendi voluntate mentitur:nec tantum nocet qui viatorem mentiendo in diuerso itinere mittit, quantum qui viam vitæ mentiendo deprauat. [Porrò omne mendacium ideo dicendum est esse peccatũ, quia hoc debet loqui homo quod animo gerit, siue illud verũ sit,siue putetur & non sit. Verba enim ideo sunt instituta,non vt per ea homines inuicem fallant,sed per ea in alterius notitiam suas cogitationes ferant. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod sunt instituta,peccatum est. Nec ideo etiam vllum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus alicui aliquando prodesse mentiendo,possumus enim, vt prædictum est, & furando & adulterando prodesse. Mendacium quoque non tunc tantum esse possumus dicere,quando aliquis læditur. Cùm enim à sciente dicitur falsum, mendacium est,siue quis,siue nemo lędatur.] Ecce ex his constat omne mendacium esse peccatum: non tamen de omni mẽdacio accipiendum est illud psal. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Nec illud, Os quod mentitur, occidit animam. Nec omne mendacium isto præcepto prohiberi videtur, nec præmissa descriptione mendacium ioci includi.

Quòd omne mẽdaciũ sit peccatũ. August. lib. & cap. eisdẽ in initio capitis Ibidẽ 22. ca. in initio ca. Quare omne mendaciũ sit peccatum. Hæc verba habẽtur etiã quæst. 68. super Leuit. Quòd non ideo mẽdacium nõ est peccatũ quia prodest. Psal. 5. Sap. 1. Aug. in enc. 19. in princ. & cap. 21. in initio. Ibidẽ ca. 20. Ibidẽ ca. 17.

D VBI CVM PERICVLO ERRATVR, VEL NON.

[Illud etiam sciendum est,quòd in quibusdam rebus magno malo, in quibusdam paruo; in quibusdam nullo fallimur. In quibus rebus nihil interest ad capescendum Dei regnum,vtrùm credantur an non,vel vtrùm vera putentur an falsa,siue sint,siue non,in his errare,id est,aliud pro alio putare,non arbitrandũ

est esse peccatum: vel si est, minimum atque leuissimum. Et sunt vera, quædam, quãuis nõ videantur: quæ nisi credantur, ad vitã ęternã non potest peruenire. Et licet error maxima cura cauendus sit, non modò in maioribus, sed etiam in minoribus rebus, nec nisi rerum ignorantia possit errare: non tamen est consequens, vt continuò erret quisquis aliquid nescit, sed quisquis se existimat scire quod nescit. Pro vero enim approbat falsum, quod erroris est proprium. Veruntamen in qua re quisquis erret interest plurimum. Sunt enim quæ nescire sit melius quàm scire. Item nonnullis errare profuit aliquando: sed in via pedum, non in via morum.] Solet etiam quæri de Iacob qui se dixit esse Esau, aliter animo sentiens, vtrùm mentitus sit? De hoc August. ait, [Iacob quod matre fecit autore vt falleret patrem, si diligenter attendatur, videtur non esse mendaciũ sed mysterium.] Intendebat enim matri obedire, quæ per spiritũ nouerat mysterium: & ideo propter familiare consilium spiritus sancti quod mater acceperat, â mendacio excusatur Iacob.

De Iacob si mentitus est Gene. 27. c Libro cõtra mẽdaciũ ad Cõsentiũ c. 10. in medio ca. tomo. 4.

DE PERIVRIO.

A DISTINCTIO XXXIX.

De periurio Hiero. super Hieremiã in commẽtario ad cap. 4. in principio, et 10. 5. et habetur 22. q. 2. animaduertendum.

NVNC de periurio videamus. Periurium est mendacium iuramento firmatum. Hic quæritur, Vtrũ sit periurium, vbi nõ est mẽdacium? Quod quibusdam videtur ex autoritate Hieron. dicentis, [Aduertendum est, quòd iusiurandum tres habet comites, veritatem, iudicium, & iustitiam, si ista defuerint, non erit iuramentum, sed periurium,] Vbi autem falsum iuratur, veritas deest. Si ergo falsum iuretur etsi non sit ibi intentio fallendi, videtur esse periurium, quia deest veritas. Quibusdã placet non esse periurium, vbi non est mendacium, & sicut dicitur aliquando falsum sine mendacio, ita iuratur falsum sine periurio. Falsum fortè dixit Apostolus, cùm se venturum ad Corinthios promisit: nec tamen sicut ei imponebatur, culpam mendacij cõtraxit, quia sic animo sentiebat, etiam si iuramento illud firmasset, non periuriũ incurrisset, quia quantum in ipso fuit verum dixit, & si iurationem addidisset, quantum in se foret verum iurasset, etsi aliter euenerit quàm dixit. Ideo sicut quis nõ est mẽdax, nisi aliter sentiat animo quàm dicit, siue ita sit, siue non: ita videtur quibusdam neminem periurum constitui, nisi aliter sentiat animo quàm loquitur, siue ita sit siue non.

1. Cor. vlt. a 2. Cor. 1. c

B DE TRIPLICI MODO PERIVRII.

De verbis Apostoli sermone. 28. nõ lõgè à principio tom. 10

Sed melius creditur & ille peierare, qui falsum voluntate fallendi iurat, & qui falsum putans quod verum est, iurat: & qui verum putãs quod falsum est, iurat. Vnde Aug. [Homines falsum iurant vel cùm fallũtur, vel cùm fallũtur. Aut putat homo verũ esse quod falsũ est, & temerè iurat, aut scit vel putat falsum esse, & tamen pro vero iurat, & nihilominus cum scelere iurat. Distant autẽ illa duo periuria quæ commemorauit. Fac illum iurare, qui verum esse putat, pro quo iurat, verum putat esse, & tamen falsum est: non ex animo iste peierat, sed fallitur. Hoc pro vero hãbet quod falsum est, non pro falsa re sciens iurationem interponit. Da alium qui scit falsum esse, & iurat tãquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis quàm ista detestanda sit belua. Fac alium qui putat falsum esse, & iurat tanquam verum sit, & forte verum est. Verbi gratia, vt intelligatis. Pluit in illo loco. Interrogas hominem, & dicit pluisse: & tunc pluit ibi, sed putat non pluisse, periurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo, ream linguam non facit, nisi rea mens sit.] His euidenter traditur, quòd tripliciter peierat homo, vt suprà diximus, dum vel sciens falsum iurat, vel putans falsum quod verum est iurat, vel æstimans verum quod falsum est iurat. Sed hoc

hoc extremum non videtur esse periurium, etiamsi periurium nominetur, eo quòd falsum iuratur, non videtur reus esse periurij qui sic iurat: quia non est mens eius rea, & ideo nec lingua. Imò eius mens rea est, dum iurare præsumit quod perspicuè verum non deprehendit. Non ergo omne periurium mendacium est, nec omnis qui peierat mentitur: sed omnis mentiendo iurans peierat, & omnis qui falsum iurat siue mentiens, siue non peierat. Cùm verò quis iurat quod verum est, existimans esse falsum, quæritur quid sit ibi periurium? Ipsa enim significatio vocis vera est, quia verum nescienter loquitur. Non ergo ipsa significatio vel falsum vel mendacium est, quia vera est: & quod verum est, periurium non videtur esse. Ad hoc dicimus loqui sic, scilicet, contra mentem, sub attestatione iuramenti esse periurium. Mentiri ergo, adhibita iuratione, periurium est. Periurium ergo est, vel iurando loqui falsum cum intentione fallendi, vel iurando loqui falsum sine intentione fallendi, vel iurando loqui verum cum intentione fallendi. Hìc opponitur, Si omnis qui falsum iurat, peierat: tunc qui alicui promittit dare sub certo termino aliquo, quod tamẽ non facit, ex quo iurauit, peierauit, quia falsum iurauit. Non enim ita futurum erat vt iurauit. Ad hoc dici potest, quia non omnis qui iurat quod falsum est, ex quo iurat periurus est, sicut iste de quo agimus: sed ex quo propositum mutat, vel terminum transgreditur, iuratio talis fit periurium reatu.

Quæstio.

Solutio.

Oppositio.

Determinatio.

C AN IVRATIO SIT MALVM.

De sermone Domini in mõte lib. 1 lõgè post mediũ lib. to. 4 Aug. in expositione 1. cap. ad Gal. in fine, to 4 Rom. 1. c Aug. de Serm Dom. in monte. Matth. 5. f Ibid. in loco præcitato

Si autem quæritur, Vtrùm iurare sit malum? Dicimus aliquando malum esse: aliquando non. Sponte enim & sine necessitate iurare, vel falsum iurare peccatum grande est. Ex necessitate autem iurare, scilicet, vel ad asserendam innocentiam, vel ad fœdera pacis confirmanda, vel ad persuadendum auditoribus quod est eis vtile, malum non est: quia necessarium eis est. Vnde August. [Iuramentum faciendum est in necessariis, cùm pigri sint homines credere quod eis est vtile. Iuratio non est bona, non tamen mala cùm est necessaria, id est, non est appetenda sicut bona, nec tamen fugienda tanquã mala, cùm est necessaria. Non est enim contra præceptum Dei iuratio. Sed ita intelligitur Dominus prohibuisse à iuramento, vt quantum in ipso est quisque non iuret. Quod multi faciunt, in ore habentes iurationem tanquam magnum atque suaue aliquid. Apostolus enim nouit præceptum Domini, & tamen iurauit. Prohibemur enim iurare vel cupiditate, vel dilectione iurandi. Quod ergo Christus ait in Euangelio, Ego dico vobis non iurare omnino: ita intelligitur præcepisse, ne quisquam sicut bonum appetat iuramentum, & assiduitate iurandi labatur in periurium. Quòd verò addit, sit sermo vester Est, est, Non, non: bonum est, & appetẽdum. Quod autem amplius est, à malo est, id est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades: quæ infirmitas vtique malum est. Vnde nos quotidie liberari precamur, dicentes, Libera nos à malo. Ideoque non dixit, Quod amplius est, malum est. Tu enim non facis malum, qui bene vteris iuratione, sed à malo est illius qui aliter non credit, id est, ab infirmitate:] quæ aliquando pœna est, aliquando pœna & culpa. Ibi ergo Dominus prohibuit malum, suasit bonum, indulsit necessarium.

D DE IVRAMENTO QVOD PER CREATVRAS FIT.

Deut. 6. c Matth. 5. f Hier. sup Matthæum. Cõmẽtario ad 5. cap. in in fine. to. 9

Quæritur etiam, Vtrùm liceat iurare per creaturam? Quod non videtur, cùm in lege scriptum sit, Reddes aũt Domino iuramẽta tua: Et Christus in Euangelio præcepit non iurare omnino, nec per cœlum, nec per terrã, nec per Hierosolymã, nec per caput tuum. [Iudęis, quasi paruulis, est concessum iurare per creatorem, & præceptum, vt si iurare contingeret, non nisi per creatorem iurarent, non per creaturam, quia iurantes per angelos, & elementa, creaturas venerabãtur honore: & melius erat hoc exhiberi Deo, quàm creaturis.] Infirmis ergo

ergo illud prohibuit: sanctis verò, qui in creaturis creatorem venerabantur tantùm, non prohibuit. Vnde Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, Dei iudicium in eo veneratus, quo positus erat in infimis. Christus verò ita per creaturas iurare prohibuit, ne vel aliquid diuinum in eis crederetur, pro quo reuerentia eis deberetur: vel ne per ea iurantes falsum, homines se iuramento teneri non putarent.

Genes. 42. c

QVAE IVRATIO MAGIS TENEATVR, AN QVAE FIT PER DEUM, AN QUE FIT PER EUANGELIUM, VEL PER CREATURAS.

In ope imperfecto super Matth. circa illud 23. cap. Quicunq; iurauerit per templum.

Si autem quæritur, Quis magis teneatur, an qui per Deum, an qui per Euangelium, vel per creaturas iurat? Dicimus, qui per Deum: quia per Deum hæc sancta facta sunt. Vnde Chrysost. [Si qua causa fuerit, modicum videtur facere qui iurat per Deum: qui verò per Euangelium, maius aliquid fecisse videtur. Quibus dicendum est, Stulti, scripturę sanctæ propter Deum factę sunt, non Deus propter scripturas:] ita & creaturæ factæ sunt propter Deum.

QVID EST DICERE PER DEVM IVRO.

Rom. 1. b De verbis Apost. serm. 28. nō longè à prīc. to. 10

Hîc quæritur, Quid sit dicere, Per Deum iuro? Hoc est, testem adhibere Deum. Iurauit enim Apostolus dicens, Testis est mihi Deus: acsi dixisset, Per Deum ita est. Vnde August. [Ridiculum est putare hoc, si dicas per Deum, iuras: si dicas, Testis est mihi Deus, non iuras. Quid est enim Per Deum, nisi Testis est mihi Deus: aut quid est Testis est Deus, nisi Per Deum. Quid est aũt iurare, nisi ius Deo reddere, quando per Deum iuras? Ius scilicet veritatis, & non falsitatis.] Item, [Ecce dico charitati vestræ, Et qui per lapidem iurat falsum, periurus est:] quia non lapidem, qui non audit, sed eius creatorem adhibet testem. Hoc est ergo iurare per quamlibet creaturam, scilicet, creatorem eius testem adhibere. [Est etiam quoddam genus iuramenti grauissimum, quod fit per execrationem: vt cùm homo dicit, Si illud feci, illud patiar, vel illud contingat filiis meis.] secundum quem modum accipitur etiam interdum, cùm aliquis iurando dicit, Per salutem meam, vel per filios meos, & huiusmodi: obligat enim hoc Deo. Vnde August. [Cùm quis ait, Per salutem meam, salutem suam Deo obligat. Cùm dicit, Per filios meos, oppignorat eos Deo, vt hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipsius: si verum, verum: si falsum, falsum.] Et sicut per hoc iurans, aliquando hoc Deo obligat: ita per Deum iurans, ipsum adhibet testem. In omni ergo iuratione aut Deus testis adhibetur, aut creatura Deo obligatur, & oppignoratur: vt hoc sit iurare, scilicet, Deum testem adhibere, vel Deo aliquid oppignorare. Hoc est ergo iurare per quamlibet creaturam, scilicet creatorem eius testem adhibere.

Ibidem circa finem.

Sup Psal. 7 circa illud, Si reddidi retrib.

In serm. prius adducto ante medium.

DE ILLIS QVI IVRANT PER FALSOS DEOS.

Aug. ad Publicolam, epist. 145. in prīc. et to. 2

Post hæc quæritur, Vtrùm fide eius vtendum sit, qui per dæmonia vel idola iurauerit? De hoc Augustinus scribens ad Publicolam ait, [Te prius considerare volo, vtrùm si quispiam per deos falsos iurauerit, & fidem non seruauerit, non tibi videtur bis peccasse? Bis vtique peccauit: quia iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fecit fidem quod non debuit. Ideoque qui vtitur fide illius quem constat iurasse per Deos falsos, & vtitur fide illius non ad malum, sed ad bonum, non peccato illius se sociat, quo per dæmonia iurauit, sed bono pacto eius quo fidem seruauit. Et sine dubitatione minus malum est, per deos falsos iurare veraciter, quàm per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis sanctum est, tanto magis est pœnale periurium.]

QVOD IVRAMENTVM QVO INCAVTE IVRATVR, NON EST OBSERVANDŨ, NEC VOTŨ NEC PROMISSIO INIUSTÈ FACTA.

Nunc superest videre, Vtrùm omne iuramẽtum implendum sit? Si enim quis alicui iurauerit contra fidem & charitatem, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, potius est mutandum quàm implendum. Vnde Ambrosius, [Est contra officium Dei, nonnunquam promissum soluere sacramentum, vt Herodes fecit.] Item Isidorus, [In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, ne facias, impia est promissio quæ scelere adimpletur.] Idem, [Non est obseruandum sacramentum, quod malum incautè promittitur: vt si quis adulteræ perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. Tolerabilius enim est non implere sacramentum, quàm permanere in stupro.] Item Beda, Si quid nos incautius iurare contigerit, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, liberè illud salubriori consilio mutandum nouerimus: ac magis instante necessitate peierandum esse nobis, quàm pro vitando periurio in aliud crimen grauius esse diuertendum. Denique iurauit Dauid per Deum occidere Nabal virum stultum: sed ad primam intercessionem Abigail fœminæ prudentis remisit minas, reuocauit ensem in vaginam: nec aliquid culpæ se tali periurio contraxisse doluit. Item August. Quòd Dauid iramentum per sanguinis effusionem non impleuit, maior pietas fuit. Iurauit Dauid temerè, sed non impleuit iurationem maiori pietate. Ex his aliisq; pluribus ostenditur, quædam iuramenta non esse seruanda, & qui sic iurat, vehementer peccat: cùm autem mutat, bene facit. Qui autem non mutat, dupliciter peccat: & quia iniustè iurauit, & quia facit quod non debet.

Lib. de officiis 1. ca. vltimo circa finẽ. et 22. q. 4. est etiam. Marci 6. d

SI EST PERIVRVS QVI NON FACIT, QVOD INCAUTÈ IURAUIT.

Lib. 2. de synonimorũ parag. 27.

Qui verò mutat, Vtrùm periurus debeat dici, solet quæri. Beda supra tale iuramentum vocauit periurium. Ioannes enim Apocrisadius Orientalium sedium dixit, Sermo patris nostri Sophroniꝰ significat, quòd melius est iurantem peierare, quàm seruare sacramentum in fractione sanctarũ imaginum. Sed periurium dicitur tale iuramentum non obseruatum: & peierare dicitur, qui non implet quod falsum iurat, non quia inde reus sit quod non obseruat, sed quia iurauit iniustum, ex quo reus est, sicut ille qui peierat.

Lib. 2. de sum. bon. cap. 31. Lib Sẽtẽt. ibid. cap. nō est obseruandum. Homil. 43 ibid. cap. Si aliquid. 1. Reg. 25. b In sermõe quodam de Decoll. Ioã. 22 quæst. 4. cap. Quod Dauid.

DE EO QVI VERBORVM CALLIDITATE IVRAT.

Isidor. lib. 2 de sum. bon. cap. 31. et allegantur 22. quæst. ca. 2. Quæcũque.

Hoc etiam sciendũ est, [quòd quacunq; arte verborũ quis iuret, Deus tamen qui cõscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo capit.]

DE ILLO QVI COGIT ALIQVEM IVRARE.

De Verbis Apost. serm. 28. nō longè à fine. Tomo. 10.

Quæritur etiam, Si peccat qui hominem iurare cogit? De hoc Augustinus ait, Qui exigit iurationem, multum interest si nescit illum iraturum falsum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, Iura mihi, vt fides ei sit, non est peccatum, tamen humana tentatio est. Si verò scit eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est.] Idem, [Qui prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iurare, vincit homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imò duas animas, & eius quem iurare prouocauit, & suam.]

EX CONCILIO AVRELIANENSI.

In Serm. de Decoll. Ioã. 22. q. 5. cap. Ille qui hominem.

Sancta Synodus decreuit, nisi pro pace facienda, vt omnes fideles ieiuni ad sacramenta accedant.

DE SEXTO ET SEPTIMO PRAECEPTO SECUNDÆ TABULÆ.

DISTINCTIO XL.

De dist. duorũ præcept. in quibus p hibetur du-

SEXTVM præceptum est, Non desiderabis vxórem proximi tui. Septimum est, Non concupisces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, &c. [Sed videtur præceptum de non concupiscendis rebus proximi,

plex concupiscentia.

Aug. sup Exodū, qu. 71. tomo. 4.

Matth. 5. d

Quare lex comprimere dicitur non animū, sed manum.

vnum esse cum eo quo dicitur, Non furaberis: & præceptum de non concupiscenda vxore, vnum esse cum eo quo dicitur, Non mœchaberis. Poterat enim præceptum non furandi in illa generalitate intelligi, vbi de non concupiscenda re proximi præcipitur: & in eo quod dictum est, Non mœchaberis, poterat illud intelligi, Non concupisces vxorem proximi tui. Sed in illis duobus præceptis non mœchandi, & non furandi, ipsa opera notata sunt, & prohibita: in his verò extremis ipsa concupiscentia: multum ergo differunt illa ab istis.] Vnde illi præcepto non mœchandi, fit superadditio in Euangelio: vbi omnis concupiscentia mœchandi prohibetur. Sed cùm hîc prohibeatur concupiscentia alienæ vxoris, & alienæ rei: quare dicitur lex comprimere manum, & non animum? Euangelium verò & manum & animum. Illud de lege dicitur secundum cerimonialia, non secundum moralia. Vel quia in lege non est generalis prohibitio omnis mortiferæ concupiscentiæ, vt in Euangelio.

B QVID SIT LITERA OCCIDENS.

2. Cor. 3. b

Augustin. de spū & litera. cap. 14.

De legis et Euangelij distantia.

Aug super Psal. 73. circa mediū ex posit. titul.

Augu. lib. de 10. chordis, cap. 9. & 10.

Si verò quæritur, Quam dicat Apostolus literam occidentem? Ea certè est decalogus: qui non dicitur litera occidens eo quòd mala sit lex, sed quia prohibens peccatum auget concupiscentiam, & addit prævaricationem, nisi liberet gratia, quæ gratia non sic abundat in lege vt in Euangelio. Vel secundum eorum carnalem intelligentiam. Lex ergo bona est, & tamen occidit sine gratia, cùm sit virtus peccati, quę iubet quod sine gratia impleri non potest. Gratia autem deerat, & ideo litera occidens erat. Distat autem Euangelij litera à legis litera, quia diuersa sunt promissa: ibi terrena, hîc cœlestia promittuntur. Diuersa etiam sacramenta, quia illa tantum significabant: hęc conferunt gratiam. Præcepta etiam diuersa, quantum ad cerimonialia. Nam quantum ad moralia, sunt eadem, sed plenius in Euangelio continentur. Auditis decem chordas Psalterij vtrique sexui impositas: quæ charitate tangendæ sunt, vt vitiorum † ferę occidantur.

† feces

FINIS LIBRI TERTII.

INCIPIVNT RVBRICAE TERTII LIBRI.

DISTINCT. I.

De incarnatione verbi 270.A
Quare filius carnem assumpsit non pater vel spiritus sanct⁹ ibi.B
Vtrùm pater vel spiritus sanctus potuerit incarnari 271.C
An filius qui tãtum carnem accepit, aliquid fecerit quod non pater vel spiritus sanctus ibi.D

DISTINCT. II.

Quare totam humanam naturam accepit, & quid nomine naturæ intelligitur 271.A
De vnione verbi & carnis mediante anima 272.B
Quod simul assumpsit animam & carnem verbum, nec caro prius est concepta quàm assumpta ibi.C

DISTINCT. III.

De carne assũpta q̃lis antè fuerit 273.A
Quòd nullus est sine peccato hic excepta virgine ibi.B
Quare Christus non fuit decimatus in Abraham sicut Leui 274.C
Quare caro Christi non dicta est peccatrix sed similis ibi.D
Carnem Christi non prius conceptam quàm assumptam 275.E

DISTINCT. IIII.

Quare spiritui sancto tribuatur incarnatio, cũ sit opus trinitatis 275.A
Quare dicatur Christus conceptus & natus de spiritu sancto 276.B.C
Quare Apostolus dicit Christum factum quem nos fatemur natum 277.D

DISTINCT. V.

Si persona vel natura, personam vel naturam assumpsit, & si natura dei sit incarnata 277.278.A.B
An diuina natura debeat dici caro facta 279.C
Quare non accepit personam hominis cùm assumpserit hominẽ: quod quidam probare nituntur ibi.D.E

DISTINCT. VI.

De intelligentia harum locutionũ. deus est homo, Deus factus est homo &c. tres sententias ponit 280.A
Prima est eorum qui dicunt in incarnatione hominem quendam ex anima & carne constitutum, & illũ hominẽ esse factum deum, & deum illum hominem: & autoritates quibus ita esse asserunt, ponit 281.B.C
Secunda est eorum qui dicunt hominẽ illum ex tribus substantijs vel duabus naturis constare, & hunc fatentur vnam esse personam ante incarnationem simplicẽ tantũ, sed in incarnatione compositam: & autoritates quib⁹ se muniũt proponit 282.D.E
Tertia est eorum qui non solum personam ex naturis compositam negant, sed etiam aliquem hominem, vel aliquam substantiã ibi ex anima & carne compositam diffitẽtur, & sic duo illa scilicet carnem & animã verbo vnita dicũt, vt non ex illis aliqua substantia vel persona componeretur, sed illis duobus velut indumento de⁹ vestiretur, vt mortalibus oculis appareret: qui rationem incarnationis secundum habitum accipiunt 283.F
Deinde autoritates inducit quibus hęc sententia roboratur ibi.G
Quatuor species habitus distinguũtur, ibi.

DISTINCT. VII.

Deinde quæ singulis sententijs aduersari videntur, ponit 285.A.B
Ex quo sensu dicitur Christus prædestinatus, ibi. 285.186.C.D.E.F.G.H.I.K.L.
Quod non debet dici homo dominicus 288.M.N.

DISTINCT. VIII.

An diuina natura dici debeat nata de virgine 288.A
De gemina natiuitate Christi, quib⁹ natus est ibi.B

DISTINCT. IX.
De adoratione exhibenda humanitati Christi 289.A.B
DISTINCT. X.
An Christus secundum quòd homo sit adoptiu⁹ filius 290.291.A.B.C.D.E
An persona vel natura prædestinata 292.F
DISTINCT. XI.
Vtrùm Christus sit creatus vel factus 292.A
De perfidia & pœna Arrij ibi.B
DISTINCT. XII.
An homo ille semper fuerit 293.A
An deus alium sumere potuerit, vel aliunde quàm de genere Adæ ibi.B
Si homo ille potuerit peccare: vel non esse deus 294.C.D
Si Deus potuerit assumere hominem in sexu muliebri ibi.E
DISTINCT. XIII.
De sapientia & gratia Christi hominis, an in eis proficere potuerit 295.296 A.B.C.D.E
DISTINCT. XIIII.
Si anima Christi habuit sapientiam parem cum deo,& si omnia scit quę de⁹ 297.A.B
Quare deus non dedit illi animæ potẽtiam omnium vt scientiã 298.C.D
DISTINCT. XV.
De hominis defectibus quos assumpsit Christus 299.A.B.C
De propassione& passione timoris vel tristitiæ 300.301.D.E.F
De quibusdam capitulis Hilarij obscuris,quibus carne Christi dolores passionis submoueri videntur 302.G.
De tristitia Christi & eius causa secũdũ eundem ibi.G
DISTINCT. XVI.
An in Christo fuerit necessitas patiẽdi & moriendi,quæ est defectus generalis? 303.A
De statibus hominis, & quid Christus de singulis acceperit 304.B
DISTINCT. XVII.
Si omnis Christi oratio vel volũtas impleta sit 304.A
De voluntatibus Christi secundũ duas naturas ibi.B
De capitulis quibusdam Ambrosij & Hilarij,vbi de dubitatione & timore Christi agitur 306.C.D
DISTINCT. XVIII.
Si Christ⁹ meruit sibi & nobis, & quid sibi & quid nobis 307.A
Quòd à conceptu meruit sibi idẽ quod per passionem ibi.B
De eo quod scriptũ est,Donauit illi nomen quod est super omne nomen 308.C
Si Christus sine omni merito habere valuit quod meritò obtinuit ibi.D
De causa passiõis & mortis Christi ib.E
DISTINCT. XIX.
Qualiter à diabolo & à peccato redemit nos Christus per mortẽ 309.A
Cur deus homo & mortuus 310.B
Quomodo à pœna nos redemit Christus ibi.C
Quomodo pœnam nostram portauit 311.D
Si solus Christus redemptor & mediator debet dici ibi.E
De mediatore ibi.F
Secundum quam naturam sit mediator 312.G
DISTINCT. XX.
Quod alio modo potuit liberare:& quare isto modo potius 312.A
Qua iustitia sit victus diabolus ibid.
De causa inter deum & hominẽ & diabolum 313.B
De traditiõe Christi facta à Iuda,à deo & à Iudæis ibi.C
Vtrum Christi passio sit opus dei vel Iudæorum 314.D
DISTINCT. XXI.
Si in Christi morte separata fuit anima vel caro à verbo 314.315.A.B.C
Qua ratione dicitur Christus mortu⁹ vel passus 316.D
DISTINCT. XXII.
Si Christus in morte fuit homo 317.A
Si christus vbicunq; est sit homo ibi.B
Quod Christus vbi totus est, sed non totũ, vt totus est homo vel deus,sed non totum 318.C
Si ea quæ dicuntur de deo vel filio dei possint dici de homine illo,vel de filio hominis ibi.D

DIS-

DISTINCT. XXIII.
Si Christus habuerit fidem spẽ & charitatem 319.A
Quid sit fides ibi.B
Quot modis dicitur fides ibi.C
Quid sit credere deum, vel deo,vel in deum ibi.D
De informi qualitate mẽtis quæ in malo Christiano est 320.E
Quomodo dicatur vna fides ibi.F
Quod fides est de his quæ non videntur propriè.ipsa tamen videtur ab eo in quo est. ibi.G
Descriptio fidei 321.H
Quare sola fides dicitur fundamentum ibi.I
DISTINCT. XXIIII.
Quomodo intelligatur quod scriptũ est,Cùm factum fuerit credatis 322.A
Si Petrus habuit fidem passionis quãdo vidit illum hominem pati ibi.B
Si aliqua sciuntur quæ creduntur ibi.C.
DISTINCT. XXV.
De fide antiquorum 323.A
De fide simplicium 324.B
Quæ ante aduẽtum credere sufficiebãt ibi.C
De fide Cornelij ibi.D
De æqualitate fidei, spei & charitatis & operis 325.E
DISTINCT. XXVI.
De spe quid sit 325.A
De quibus sit spes, & quomodo differant fides & spes ibi.B
Si in Christo fuerit fides vel spes 326.C
Si iusti in inferno fidem & spem habuerunt ibid.
DISTINCT. XXVII.
De charitate dei & proximi quæ in Christo & in nobis est 326.A
Quid sit charitas ibid.B
Si eadem charitate diligitur deus &proximus,& quare dicuntur duo mandata charitatis 327.C
De modo diligendi ibi.D.E
De impletione illius mandati, Diliges deum ex toto corde 328.F.G
Quod alterũ mãdatũ in altero est,ibi.H
Qua charitate sint 329.I
DISTINCT. XXVIII.
Si iubemur totum proximum diligere & nos totos 329.A
Quod in dilectione proximi includitur dilectio angelorum, & quis sit proximus ibi.B
Quibus modis dicitur proxim⁹ 330.C
DISTINCT. XXIX.
De ordine diligẽdi,quid prius,quid posterius 330.A
An omnes homines pariter diligendi sint 331.332.B.C.D.E.F.G
De gradibus charitatis ibi.H
DISTINCT. XXX.
Si melius est diligere inimicos quàm amicos 333.A
DISTINCT. XXXI.
Si charitas semel habita amittatur 334.A.B
Quare fides,spes,& scientia dicuntur euacuari,& non charitas, cum & ipsa sit ex parte 335.C
Si Christus ordinem diligẽdi seruauit quem nos 336.D
DISTINCT. XXXII.
De charitate dei 336.A
Quomodo dicitur deus magis diligere vel minus hunc vel illum ibi.B
Quod dupliciter inspiciẽda est dilectio dei 337.C
Si quis magis vel minus diligitur à deo vno tempore quàm alio ibid.D
Si deus ab æterno dilexit reprobos ibid.E
DISTINCT. XXXIII.
De quatuor virtutibus principalibus, & vtrum hæ virtutes in Christo fuerint,& in angelis sint,& de vsibus earum 337.A
DISTINCT. XXXIIII
De septem donis spiritus sancti,& vtrũ sint virtutes,& sint in angelis 338.A
Vtrum in Christo fuerint illa septem dona 339. B.C
De timorum distinctione ibi.D.E
De timore casto & seruili,& initiali 340.F.G
Quomodo differant castus & seruilis vel initialis 341.H
Quod timor seruilis & initialis dicuntur initiũ sapientiæ,sed differẽter ib.I

Quomodo castus timor permanet in æternum 342.k
Si timor pœnæ qui fuit in Christo, seruilis vel initialis fuerit ibi.L
DISTINCT. XXXV.
De sapiẽtia & scientia quomodo differant 342.A
In quo differat sapientia ab intellectu 343.B
Vtrum intellectus & scientia quæ inter dona numerantur, sint illa quæ naturaliter habet homo ibi.C.D
DISTINCT. XXXVI.
De connexione virtutum quæ non separantur: & an cunctæ virtutes pares sint in quocunq; sunt 344.A.B
Quomodo in charitate tota lex pẽdet 345.C
DISTINCT. XXXVII.
De decem mandatis quomodo contineantur in duobus 346.A
Quare idolum nihil esse in mundo dicitur ibi.B
Quare in spiritu sancto propriè dicitur fieri remissio peccatorum ibi.
De sẽsu spirituali & carnali legis 347.C
De furto ibi.C
De mendacio ibi.
DISTINCT. XXXVIII.
De triplici genere mendacij, & de octo speciebus mendacij 348.A
Quid sit mendacium 349.B
Quid mentiri ibi.C
Quod omne mendacium peccatũ sit, siue prosit, siue non, & quare ibi.
In quibus rebꝰ cum periculo erratur, vel non ibi.D
DISTINCT. XXXIX.
De periurio, & an sit periurium quod non est mendacium 350.A
De triplici modo periurij ibi.B
An iuratio sit malum 351.C
De iuramento quod fit per creaturas ibi.D
Quæ iuratio sit grauior, an quæ fit per deum, an quæ fit per creaturas, vel per euangelium 352.E
Quid sit dicere per deum ibi.E
De illis qui iurant per falsos deos ib.G
Quod iuramentum vel promissio contra deum facta non est tenẽda ibi.H
Si est periurus qui non facit quod incautè iurat 353.I
De illis qui verborum calliditate iurãt ibid.K
De illo qui cogit aliquem iurare ibi. L.M
DISTINCT. XL.
Quare lex dicitur comprimere manũ non animum 354.A
Quæ sit litera occidens ibi.B
De legis & euangelij distantia ibi.

FINIS.

INDEX

INDEX IN TERTIVM LIBRVM.

A

ABRAHAE in lumbis quomodo Christus fuerit, dist.3.c
Adorare quomodo debemus humanitatem Christi, dist.9.a
Affectus voluntatis in Christo fuit duplex, dist.17.a.b
Amicos & inimicos diligere quod maioris sit præmij, dist.30.a
Animam & carnem quare assumpsit Christus, dist.1.
Anima Christi quomõ est vnita carni, dist.2.b
Animam & carnem aliam quàm ab Adã an potuit assumere Deus, dist.12.a
Anima Christi an habuerit sapientiam æqualem cum Deo, & an omnia scit quæ Deus, dist.14.a
Anima & caro Christi vtrum in morte fuit separata à verbo. dist.21. per totũ
Antiquis quid sufficiebat credere de Christo, dist.25.c

C

CHARITAS quid sit, dist.27.b
Charitas, fides, spes, & operatio secũdũ quid dicuntur æqualia, dist.25.e
Charitas est maior spe & fide, ibid.
Charitas seu dilectio Dei & proximi quomodo se habeant adinuicem, distinct.27.c.d.e
Charitatis ordines quot sunt, dist.29.a
Charitatis gradus sunt diuersi, dist.29.b
Charitas semel habita an amitti potest, dist.31.a
Charitatem an damnandi habeãt, ibid.
Charitatem qualem habuit Christus, dist.31.d
Charitas dei quomodo est in creaturis, dist 32. per totum
Charitas est mater omnium virtutum, dist.36 per totum
Carnem quare assumpsit filius, & non pater, vel spiritus sanctus, dist.1.b
Caro & anima Christi quomodo sunt coniuncta, dist. 2.b
Caro Christi quomodo fuit formata in vtero, dist.2.c. & dist.3.a
Caro Christi vtrum fuit obligata peccato, dist.3.d
Cardinales virtutes sunt quatuor, dist. 33.a
Causa passionis Christi quæ fuit, dist.18.c
Cornelius quomodo legitur credere, dist.25.c
Creaturam omnem quomodo diligit Deus, dist.32.c
Credere Deum, vel Deo, vel in deum, quomodo differunt, dist.23.d
Credere qd sufficiebat antiquis de Christo ante aduentum ipsius, dist.25.c

D

DAMNANDI vtrum habeant charitatem, dist.31.a
Decem præcepta quomodo continẽtur in duobus mandatis charitatis, dist.37.a
Decimatus quare non fuit Christus in Abraham sicut Leui, dist.3.c
Defectus hominis quomodo assumpsit Christus, dist.15.a
Deus est homo, Deus factus est homo, quomodo hæc verba intelliguntur, dist.6.a
Deus an potuit assumere hominem in sexu muliebri, dist.12.e
Deus qualiter diligit aliquem magis & aliquem minus, dist.32.b.c
Diabolus non est alienus à Dei potestate, dist.20.a
Diabolus qua iustitia est victus, distinc. 20.a
Dilectione eadem an dicitur Deus & proximus, dist.27.c
Diligendi modus quis sit, dist.27.d.e
Diligenda sunt quatuor, & quæ sunt illa, dist.28.e
Dilectionis ordo quis sit, dist.29.a
Diligere vtrum debemus omnes homines, dist.39.b
Diligere amicos vel inimicos quod est maioris meriti, dist.30.a
Dilectionem deus quam habet ad creaturas, dist.32. per totum

Dilectio Dei consideratur duobus modis, dist.33.c
Diuina natura quomodo sit incarnata, dist.5.a.b
Diuina natura an debet dici caro facta, dist.5.c
Diuina natura an debeat dici nata de virgine, dist.8.a
Dona spiritus sancti an sint virtutes, dist.34.a
Dona septem spiritus sancti vtrum habuit Christ⁹, & vtrũ in angelis sunt, dist.34.a.b
Dolorem vtrũ habuit Christus in passione, dist 15.d
Dulia quid sit, & de speciebus eius, distinctione.9.a

E

ELECTOS vtrum dilexerit Deus ab æterno, & reprobos non, dist 32.e

F

FOEMINEO in sexu vtrum deus potuit humanam naturã assumere, distinctione.12.e
Fidem vtrum habuit Christus, dis.23.a
Fides quid sit, & quot modis accipitur, dist.23.b.c. & h
Fidem an habeant demones, dist.23.c.d
Fides propriè est de his, quæ non videntur, dist.23.g
Fides quare dicitur fundamentum, distinct.23.i
Fidem an habuit Petrus in Christi passione, dist.24.b
Fides non est de incognitis, ibidem. e
Fides antiquorum quę fuit, dist.25.a
Fides simplicium quæ fuit ante aduentum Christi, dist 25.b
Fides, spes, charitas, & opus, quomodo sunt equalia, dist.25.e
Filius quare assumpsit carnem, & non pater, vel spiritus sanctus. dist.1.b
Filius assumendo carnẽ, an aliquid fecit quod non pater vel spiritus sanctus, dist.1.d
Filius quomodo sit incarnatus, & quare totam naturam humanam assumpsit, & qualem carnem assumpserit, dist.1.& dist.2.& dist.3.per totum
Filius quare dicatur natus de spiritu sancto, dist.4.c
Filius quomodo dicitur compositᵍ ex duabus naturis, siue ex tribus substãtijs, dist.6.e
Filius quomodo dicitur bis natus, dist. 8.b
Filius secundũ quòd homo, an sit persona, dist.10.a.b
Filius adoptiuus an sit Christᵍ, dis.10.d
Filius quare passibilem naturam acceperit, dist.15. per totum
Filius quare mori voluit, dist.19.b
Filius hominis vtrum potest dici descendisse de cœlo, sicut dicitur filius Dei, dist. 22.d
Forma idolorum an sit à deo. dist.37.b
Furtum quid sit, & quid nomine furti intelligitur, dist.37.c
Furtum an fecerunt filij Israel quando expoliauerunt Ægyptios, dist.37.c

G

GENERARI vtrum potuit pater vel spiritus sanctus, dist.1.b
Genera mendaciꝝ sunt tria, dist.38.a
Gratię plenitudinẽ vnde accepit Christus, dist.16.b
Gradus charitatis sunt diuersi, dis.29.b

H

HABITVS sunt quatuor species, distinct.6 g
Homo quidam à verbo Dei est assumptus, quomodo intelligitur, dist.5.c
Homo est Deus, homo factus est deus, quomodo intelligitur, dist.6.a
Homo dominicus quare non dicitur, sicut dicitur homo Deus, dist.7.m
Homo Deus an semper fuerit vel cœperit esse, dist.12.a
Hominem alium vtrum Deus assumere potuit quã de genere Adę, dis.12.b
Hominem an potuit Deus assumere in sexu muliebri. ibidem.c
Homo Christus vtrum peccare potuit dist.12.c
Hominis status sunt quatuor, dist. 16.b
Homines omnes vtrum pariter sunt diligendi, dist.29.b
Honorandi quomodo sint parentes, distinct.37.c
Humanam naturam quare assumpsit filius, & non pater, nec spiritus sanctus, dist.1.b

Humanam naturam totam assumpsit Deus, dist.2.a
Humanitatis nomine quid intelligatur dist.2.a
Humana natura vtrum assumpsit personam, dist.5.a
Humanitas Christi quomodo adorãda sit, distinct.9.a
Humanam naturã vtrum assumere potuit Deus in sexu muliebri, dist. 13.e
Humilitas Christi quid sibi meruit, distinct.18.a

I

IDOLVM quid sit, dist.37.b
Idolum nihil est in mundo, ibidem.
Idolum & similitudo in quo differunt, dist.37.b
Incarnari vtrum potuit pater vel spiritus sanctus, dist.1.c
Incarnatio Christi quomodo facta est, dist.2.& dist.3.& dist.4.per totum
Incarnationis opus quare attribuitur spiritui sancto, dist.4.a
Inimici quantum sunt diligendi, distin. 29.f.g
Inimicos diligere vtrũ sit maioris meriti, quàm diligere amicos, dist.30. per totum.
Intellectus & sapientia in quo differũt, distinct. 35.b
Intelligentia, scientia, & sapiẽtia in quo differunt, dist.35.c
Intellectus & scientia prout sunt dona spiritus sancti, in quo differunt à seipso, prout naturaliter sunt in anima, dist.35.d
Iudæi vtrum bonum opus fecerunt in Christi passione, dist.20.d
Iudæi vtrum furtum fecerunt in expoliando Ægyptios, dist.37.c
Iudicis minister vtrum peccat occidendo aliquem, dist.37.e
Iuramentum quid sit, dist.39.a
Iuramentum fit tripliciter, dist. 39.b
Iuramẽtum vtrum semper sit malum, dist.39. c
Iurare vtrum liceat per creaturas, dist. 39.d
Iuratio per Deum vtrum sit grauior, quàm per creaturas, vel per euangelium, dist.39.e
Iurare per Deum quid sit, ibidem.f.
Iuramentum per falsos Deos an sit ratum, dist.39.g
Iuramentum contra deum factum non est tenendum, dist.39.k
Iurare callidè est duplex peccatum, dis. 39.k
Iustitia, temperantia, fortitudo, prudẽtia, vtrum cessabunt in futuro, distinct. 33.a

L

LATRIA quid sit, dist.9.
Lex quare dicitur comprimere manũ, & non animum, dist.40.
Lex euangelica in quo differt à Mosaica, dist.7.b
Litera occidens quid sit, dist.40.b

M

MAGIS vtrum diligit Deus aliquos, & aliquos minus, dist.52.b.c
Mandata charitatis sunt duo, dist.27.b
Mandata decem quomodo continentur in duobus præceptis charitatis. dist.37.per totum
Maria fuit immunis ab omni peccato, dist.3.b
Mœchiæ nomine quid prohibetur, dist.37.c
Mediator quare solus dicitur Christᵍ, & secundum quam naturam, dist.19. e.f.g
Mediatoris fidem quomodo habuerũt antiqui, dist.25.a. b.c
Mendaciꝝ tria sunt genera, dist.38.a
Mendaciꝝ iterum octo genera, ibidem
Mendacium quid sit, dist.38.b
Mentiri quid sit, ibidem.c
Mendacium vtrum semper sit peccatum, dist.38.d
Meruit quid sibi Christus, & quid nobis, dist.18.b
Meritis vtrũ Christus profecit, dis.18.b
Meruit vtrum Christus aliquid quod sine merito habere potuit, dist.18.d
Minister iudicis vtrum peccat aliquem occidendo, dist.37.c
Missio filij in mundum qualis fuit, dis. 1.& dist.2.& dist.3.per totum
Modus liberationis vtrum aliter potuit esse quàm per mortem Christi, dis. 20.a

Modi diligendi Deum sunt diuersi, distinct.27.d.e
Modi diligendi proximum, dist. 28. & dist.29.per totum
Moriendi necessitatem vtrum Christ⁹ habuit, dist.16.a
Mori quomõ voluit vel noluit Christus, distinct.17.a.b
Mori quare voluit Christus, dist. 18. e & distinct.19.b
Morte Christi quare redemptio facta est, & non aliter, dist.20.
Morte Christi vtrum separata sit diuinitas à carne & anima, distinct.21.per totum
Mortis triduo vtrum Christus fuit homo, dist.22.a
Mortis triduo vtrum Christus vbique fuit apud deum, & secundum hominem, dist.22.b

N

NATVRAM humanam totam assumpsit Christus, dist.2.a
Natus quõ dicitur Christus de spiritu sancto, cum nõ sit filius spiritus sancti, dist.4.b
Natus cum sit Christus, quare Apostolus dicit eum factum, dist.4.d
Natura diuina vtrum assumpsit personam, vel persona naturam, vel natura naturam, dist.5.a.b
Natura diuina vtrum debeat dici caro facta, dist.5.c
Naturas duas habuit Christ⁹, dist.6.d e
Natura diuina vtrũ debeat dici nata de virgine, dist.8.a
Natiuitas Christi est duplex, dist.8.b
Natura an persona Christi prædestinata sit, dist.10.f
Naturam passibilem quare assumpserit Deus, dist.15.a

O

OCCIDENS litera quid sit, distinct. 40.b
Octo sunt species mendacij, dist.38.a
Omnes homines vtrum pari dilectione diligendi sunt, dist.29.b
Operata est tota trinitas incarnationẽ Christi, dist.4.a
Operatio, fides, spes, & charitas, quomodo dicuntur æqualia, dist.25.c
Oratio vel voluntas Christi vtrũ semper impleta est, dist.17.per totum
Ordo diligendi quis sit, distinct.29.a

P

PARENTES mali, quõ diligendi sunt, distinct.23.f
Passibilem naturam assumpsit Christ⁹, dist.15.per totum
Passio & propassio quid sit, dist.5.f
Passio Christi an sit opus dei vel Iudeorum, dist.20.d
Passionis fidem an habuit Petrus quando vidit hominem pati, dist.24.b
Patiẽdi necessitas an fuerit in Christo, dist.16.a
Peccare vtrum potuit Christus, dist.12.c
Pœnæ timore non peccans inimicus est iustitiæ, dist.36.c
Periurium quid sit, dist.39.a
Periurium fit tribus modis, ibidem.b
Per Deum iurare quid sit, dist.39.f
Periurium an sit cum incautè iuratur, dist.39.i
Persona vtrum assumpsit personã vel naturam in incarnatione, dist.5.i
Personam quare non assumpsit Deus, cùm assumpsit hominem, dist. 5. d.e
Persona in diuinis vtrum sit Christus secundum quod homo, dist.10.a
Persona quam Christus assumpsit an prædestinata fuerit, dist.10.f
Præceptum dilectionis quid contineat, dist.27.& dist.28.per totum
Præcepto dilectionis proximi vtrũ cõtineatur dilectio angelorũ, dist. 28.b
Præcepta decem quomodo contineantur in duobus mandatis, distinct.37. per totum
Prædestinatus vtrum fuerit Christus secundum hominem, dist.10.f
Proximum totum, quomodo diligere debemus, dist 28.a
Proximus quis est, dist.28.b

Q

QVALITAS mentis qua malus Christianus credit, vtrum sit virtus vel non. dist.23.e
Quare Apostolus dixit Christũ factũ, cum nos dicimus eum natum, distin. 4.d

Quatu-

Quatuor sunt virtutes cardinales, distinct.33. a
Quatuor sunt status hominis, dist.16.b
Quatuor sunt timores, dist.34.d
Quatuor sunt ordines dilectionis, distinct.29.a
Quatuor sunt gradus charitatis, distinct.29.b

R.

RADIX omnium virtutum est charitas, distinct.36.per totum.
Redemptor an solus Christus debeat dici, distinct.19.e
Redimi an potuit homo aliter quàm per mortem Christi, dist.20.a
Remissio peccatorũ quare attribuitur spiritui sancto, dist.37.b
Reprobos vtrùm dilexit Deus ab æterno, distinct.32.e

S.

SACRILEGIVM committitur tribus modis, distinct.37.c
Sapientia quomodo profecit Christus secundum quod homo, dist.13.a
Sapientiam æqualem Deo vtrùm habuit Christus secundum animam, distinct. 14. per totum.
Sapientia & scientia quomodo differunt, distinct.35.a
Sapientia & intellectus in quo differũt, distinct 35.b
Sapientia, scientia, & intelligentia quomodo differunt, distinct.35.b
Scientia & sapientia quomodo differunt, distinct.35.a
Scientia, sapientia, intelligentia in qua differunt, distinct.35.b
Septem sunt dona spiritus sancti, & an in Christo fuerint, distinct.34. per totum.
Similitudo & idolum quomodo differunt, distinct.37.b
Spes, fides, charitas, operatio, secundum quid æqualia dicuntur, distinct.25.e
Spes quid sit, distinct.26.a
Spes de quibus sit, distinct.26.b
Spes & fides quomodo differunt. ibid.
Spes & fides vtrùm in Christo fuerint, distinct.26.c
Spiritus sanctus vtrùm potuit incarnari, distinct.1.per totum.
Spiritui sancto, quare attribuitur opus incarnationis, distinct.4.a
Spiritus sancti dona vtrùm habuit Christus, distinct.34.a.b
Spiritui sancto quare attribuitur remissio peccatorum, distinct.37.d
Status hois sunt quatuor, dist.16.b
Substantiis ex tribus dicitur constare Christus, distinct.6.d

T.

TIMOREM pœnæ quomodo habuit Christus, distinct.15.per totum.
Timores sunt quatuor, dist.34.d
Timor pœnæ qui fuit in Christo, an fuerit seruilis, vel initialis, vel alius, distinct.34.d
Timore pœnæ non peccans inimicus est iustitiæ, distin.36.c
Totus & totum, cùm de Christo dicuntur, ad quid referuntur, dist.22.e
Totum proximum, & nos totos, quomodo diligere debemus, dist.28.a
Traditus quomodo est Christus à patre, à Iuda, à diabolo, distinct.20.c
Tria sunt genera mendacij, dist.38.a
Tristitiam quomodo habuit Christus, distinct.15.d.e

V.

VBIQVE vtrùm Christus secundum quod homo, distinct.22.b
Vbique totus Christus est, sed non totum, distinct.22.c
Verbum quomodo sit vnitum carni mediante anima, distinct.2.b
Verbum vtrùm carnem & animam simul assumpserit, distinct.2.c
Verbum an fuerit separatum à carne & anima in morte Christi, distinct.21.a
Virtutes cardinales sunt quatuor, distinct.33. a
Virtutes istas vtrùm habuit Christus, distinct.33.a
Virtutes an ita sint coniunctæ, quòd separari non possunt, distinct.36.a
Virtutes vtrùm quis omnes pariter habere potest, dist.36.b
Vna fides quare dicatur, dist.23.f
Vnita qualiter est natura diuina naturę humanæ, distinct.5.per totum.
Voluntates duas habuit Christus, distinct.17.a

Vsura quid sit, & quomodo committitur, distinct.37.b
X.
CHRISTI incarnationem qualiter tota trinitas est operata, distinct.3.& distinct.4.per totum.
Christus quare non fuit decimatus in Abraham, distinct.3.c
Christi caro quare non est dicta peccatrix, sed similis peccato, distinct.3.d
Christi incarnatio quare specialiter attribuitur spiritui sancto, dist.4.a
Christus quare dicitur natus de spiritu sancto, distinct.4.b.c
Christus quare dicatur ab Apostolo factus, quem nos fatemur natum, distinct.4.d
Christus secundum quòd homo, vtrùm sit prædestinatus, distinct.7.c.l. & distinct.10.f
Christus an debeat dici bis genitus, sicut dicitur Dei hominis filius, distinctione 24.m
Christi humanitas quomodo adoranda sit, dist.9.per totum.
Christus vtrùm secùdum quòd homo sit persona in Deitate, distinct.10.a.b
Christus vtrùm sit adoptiuus filius, distinct.10.d.e
Christus vtrùm sit creatura, vel creatus vel factus, distinct.11.per totum.
Christus vtrùm aliam carnem assumere potuit, quàm de genere Adam, distinct.12.a
Christus vtrùm peccare potuit, distinct.12.c.d
Christus vtrùm potuit incarnari in sexu muliebri, distinct.12.e
Christus an sapientia & gratia proficere potuit, distinct.13.a.per totum.
Christus duplicem habuit sapientiam, distinct.13.d
Christus vtrùm sapientiam parẽ Deo habuit, vel si omnia scit quæ Deus, distinct.14.a
Christus an oẽs defectus hominis assumpsit, dist.15,a.& per totum.
Christus quomõ habuit tristitiam passionis, distinct.15.d.e.f. & distinct.17.c.d
Christus vtrùm habuit aptitudinem moriendi, distinct.16.a
Christus quid de quatuor statibus hominis acceperit, distinct.16.b
Christus vtrùm aliquid voluerit vel orauerit quod non sit factum, distinct.17.a
Christus duas habuit voluntates, distinct.17.b.c
Christus an sibi aliqd meruerit, & quid sibi, & quid nobis, dist.18 a.b
Christus quare voluit pati, cùm merita sua sufficiebant, dist.18.c
Christus quomodo nos à diabolo, à peccato redemit, dist.16.a
Christus an solus debet dici redemptor vel mediator, distinct.19.c
Christus an aliter potuit redimere hominem, & quare potius isto modo, distinct.20.a
Christus quomodo est traditus à Deo, & Iuda, & Iudæis, dist.20.c.d
Christi anima vtrùm in morte fuit separata verbo, distinct.21.a
Christus qua ratione dicitur mortuus vel passus, distinct.21.d
Christus vtrùm in morte fuit homo, distinct.22.a
Christus an vbicunque est, sit homo, & quòd vbique totus fuit, sed non totum, distinct.22.b.e
Christus vtrùm fidem, spem, & charitatem habuerit, distinct.23.a. & dist.26.c.& distinct 27.per totum.
Christus vtrùm ordinem diligendi seruauerit, dist.33.d
Christus vtrum virtutes cardinales habuit, distinct.33.a
Christus vtrùm septem dona spiritus sancti habuit, distinct.34.b

INDICIS LIBRI III.
FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PETRI LOMBARDI
EPISCOPI PARIS. SENTENTIARVM, LIBER IIII.

DE SACRAMENTIS, ET SIGNIS SACRAMENTALIBVS.

A

DISTINCTIO I.

SAMARITANVS enim vulnerato appropians, curationi eius sacramentorum alligamenta adhibuit. quia contra originalis peccati & actualis vulnera sacramentorum remedia Deus instituit. De quibus, quatuor primò consideranda occurrunt, Quid sit sacramentum, Quare institutum, In quibus consistat, & conficiatur, Et quæ sit distantia inter sacramenta veteris & nouæ legis. *De sacramẽto in generali l.nc.10.f*

QVID SIT SACRAMENTVM.

B [Sacramentum est sacræ rei signum.] dicitur tamen sacramentũ etiam sacrum secretum, sicut sacramentũ diuinitatis: vt sacramẽtum sit sacrum signans, & sacrum signatum: sed nunc agitur de sacramẽto secundum quod est signum. Item, Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. [Signum verò est res præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cogitationem venire. Signorum verò alia sunt naturalia, vt fumus significans ignem: alia data.] Et eorũ quæ data sunt, quædam sunt sacramẽta, quędam non. Omne enim sacramentum est signum, sed non econuerso. Sacramentum eius rei similitudinem gerit, cuius signum est. [Si enim sacramenta non haberent similitudinem rerum quarum sacramenta sunt, propriè sacramenta non dicerentur.] Sacramentum enim propriè dicitur, quod ita signum est gratiæ Dei, & inuisibilis gratiæ forma, vt ipsius imaginem gerat, & causa existat. Non ergo significandi tantùm gratia sacramenta instituta sunt, sed etiam sanctificandi. Quæ enim significandi gratia tantùm instituta sunt, solùm signa sunt, & non sacramenta: sicut fuerunt sacrificia carnalia, & obseruantiæ cerimoniales veteris legis, quæ nunquam poterant iustos facere offerentes, quia, vt ait Apostolus, Sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, non animæ. Nam inquinatio illa erat contactus mortui. Vnde Augustinus, [Nihil aliud intelligo inquinationem quam lex mundat, nisi contactum mortui hominis: quem qui tetigerat, immundus erat septem diebus, sed purificabatur secundum legem die tertio, & septimo, & ita mundus erat, vt iam intraret in templum.] Mundabant etiam interdum à corporali lepra illa legalia. Sed nunquam ex operibus legis aliquis iustificatus est, vt ait Apostolus, etiam si in fide & charitate fierent. Quare? quia imposuit ea Deus in seruitutem, non in iustificationẽ, & vt figura futuri essent: volens sibiipsi potius offerri ea quàm idolis. Illa ergo signa erant, sed tamen & sacramenta: licet minus propriè in scripturis sepe vocantur: quia signa erant rei sacrę quam vtique non præstabant. Illa autem Apostolus opera legis dicit, quæ tantùm significandi gratia, vel in onus instituta sunt. *Quòd differãt signũ et sacramẽt. Quid sit propriè Sacramentum. Leuit.16.c Heb.9.d Num.19.c qu.sup Numer. cap.33. Tomo 4. Leuit.13.14 Rom.3.c & 4.b. & Gal.2.d Rom 3.d Act. 10. Onꝰ quod nec nos nec patres nostri portare potuimꝰ.*

C DE CAVSA INSTITVTIONIS SACRAMENTORVM.

Triplici autem de causa sacramenta instituta sunt: propter humiliationem, eruditionem, exercitationem. Propter humiliationem quidem, vt dum homo *Prĩa causa.*

insensibilibus rebus, quę natura infra ipsum sunt, ex pręcepto creatoris se reuerēdo subiicit, vt ex hac humilitate & obedientia Deo magis placeat, & apud eum mereatur: cuius imperio salutē quęrit in inferioribus se, etsi non ab illis, sed per illa à Deo. Propter eruditionem etiam instituta sunt, vt per id quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem virtutem, quæ intus est, agnoscendam mens eruditur. Homo enim qui ante peccatum sine medio Deum videbat, per peccatum adeò hebuit, vt nequaquam diuina queat capere, nisi humanis exercitatus. Propter exercitationem similiter instituta sunt: quia cùm homo otiosus esse non possit, proponitur ei vtilis & salubris exercitatio in sacramentis, qua vanam & noxiam declinet occupationem. Non enim facilè capitur à tentatore, qui bono vacat exercitio. Vnde Hieronymus monet: Semper aliquid honi operis facito, vt te occupatum diabolus inueniat.

Secunda causa.

Hugo de Sacra. part. 9. cap. 2.

Tertia cā. Epist. ad Rusticū, de forma viuē di, tomo 1. in medio epist.

D DE TRIPLICI GENERE EXERCITATIONIS.

Sunt autem exercitationum tres species. Vna ad ædificationem animæ pertinet: Alia ad corporis fomentum: Alia ad vtriusque subuersionem. Cùm igitur absque sacramentis (quibus non alligauit potentiam suam Deus) homini gratiam donare posset, prędictis de causis sacramenta instituit. Duo autem sunt, in quibus sacramentum consistit, scilicet, verba: & res. Verba, vt inuocatio trinitatis: Res, vt aqua, oleum, & huiusmodi.

Hugo de Sacra. part. 9. cap. 2.

In quibus consistit sacramentum.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM VETE-

E rum & nouorum.

Iam videre restat differentiam sacramentorum veterum & nouorū: vt sacramenta vocemus quæ antiquitus res sacras signabant, vt sacrificia, & oblationes, & huiusmodi. Eorum autem differentiam breuiter Augustinus assignat dicens, quia illa promittebant tantùm, & significabant, hæc autem dant salutem.

In expositione tit. Psal. 73. tomo 8.

F DE CIRCVNCISIONE.

Fuit tamen inter illa sacramenta sacramentum quoddam, scilicet, circuncisionis, idem conferens remedium contra peccatum, quod nunc baptismus præstat, Vnde Augustinus. Ex quo instituta est circuncisio in populo Dei, quę erat tunc signaculum iustitię fidei, ad purgationem valebat magnis & paruulis originalis veterisq; peccati: sicut baptismus ex illo valere cœpit ad innouationem hominis, ex quo institutus est. Item Beda, Idem salutiferę curationis auxilium circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit, excepto quòd regni cœlestis ianuam nondum intrare poterant: tamen in sinu Abrahæ post mortem requie beata cōsolati, superne pacis ingressum spe fœlici expectabant. His apertè traditur per circuncisionē ex quo instituta fuit, remissionem peccati originalis & actualis paruulis & maioribus à Deo prestitam, sicut nunc per baptismum datur.

Ad Valeriū, lib. 2 de Nupt. & cō cupisc. ca. 11 in fine, to 7 Sup Euāg. Lucæ 2. Et post quā cōsummati sunt dies 8.

Lucæ 16. f

DE VIRIS QVI FVERVNT ANTE CIRCVNCISIO-

G nem, & de fœminis quæ fuerunt antè & pòst.

Quęritur etiam de viris qui fuerunt ante circuncisionem, & de fœminis quæ fuerunt antè & pòst, quod remedium contra peccatum habuerint? Quidam dicunt sacrificia & oblationes eis valuisse ad remissionem peccati. Sed melius est dicere, illos qui de Abraham prodierunt, per circuncisionem iustificatos: mulieres verò per fidem & operationem bonam, vel suam si adultæ erant, vel parentum si paruulæ. Eos verò qui fuerunt ante circuncisionem, paruulos in fide parentum: parentes verò per virtutem sacrificiorum, scilicet, quam intelligebant spiritualiter in illis sacrificiis, iustificatos. vnde Gregorius, Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circuncisionis.

In 4. Moralium cap. 2. circa illud Iob 2. Nunc in dormies.

DE

H DE INSTITVTIONE ET CAVSA CIRCVNCISIONIS.

Hic dicendum est, in quo instituta fuerit circuncisio, & quare, & cur mutata per baptismum. Abraham primus mandatum circuncisionis habuit, ad probationem obedientiæ: nec ei soli præcepta fuit circuncisio, sed & semini eius, id est omnibus Hæbræis, quæ fiebat secundum legem octaua die lapideo cultro in carne præputij. Data autem fuit circuncisio pluribus de causis, scilicet vt per obedientiam mandati Abraham placeret deo, cui per præuaricationem Adam displicuerat. Data etiam fuit in signum magnæ fidei Abrahæ, qui credidit se habiturum filium in quo fieret benedictio omnium. Deinde, vt hoc signo à cæteris nationibus discerneretur populus ille. In carne verò præputij ideo iussa est fieri circuncisio, quia in remedium instituta est originalis peccati, quod à parentibus trahimus per concupiscentiā quæ in parte illa magis dominatur. & quia in parte illa culpam inobedientiæ primus homo sensit, decuit vt ibi signum obedientiæ acciperet.

Ge. 17. b. Iosue 5. a. Quare data fuit circūcisio, gloss. ad Roma. 4. circa illud, & sig. accep. Gen. 22. d.

Gen. 3. b.

I QVARE DIE OCTAVO, ET PETRINO CVLTRO.

Fiebat autem octaua die & petrino cultro, quia & in resurrectione communi octaua die, ætate futura, per petram Christum omnis ab electis abscindetur corruptio: & per Christi resurrectionem octaua die factam, circunciditur à peccatis anima cuiusq; in eum credentis. duæ ergo res sunt illius sacramenti.

Gen. 17. & & 21. a. Leuit. 12. Ios. 5. & habetur 25. qu. 1. paragrā. his ita

QVARE IN BAPTISMVM MVTATA SIT CIR-

K cuncisio.

Ideo autem mutata est circuncisio per baptismum, quia sacramentum baptismi communi? est & perfectius. quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata solum dimittebantur, sed nec gratia ad bene operandum adiutrix, nec virtutum possessio vel augmentum ibi præstabatur, vt in baptismo: vbi non tantummodo abolentur peccata, sed etiam gratia adiutrix confertur, & virtutes augentur. Vnde aqua refectionis vel regenerationis dicitur, quia aridos fœcundat, etiam fructificantes ampliori vbertate donat. Quia quantumcunq; per fidē & charitatem antehabitam aliquis iustus ad baptismum accedit, vberiorem ibi recipit gratiam: sed non ita in circuncisione. Vnde Abrahæ per fidem iam iustificato signaculum tantum fuit, nihil ei intus contulit.

Aug. li. 2. de pcto originali. Magister hic nō tenetur. Psal. 22. Ad Ro. 4. b

DE PARVVLIS DEFVNCTIS ANTE DIEM OCTA-

L uum.

Si verò quæritur de paruulis qui ante diem octauum moriebantur, antequā fiebat circuncisio ex lege, vtrum saluarentur vel non? Idem potest responderi quod sentitur de paruulis ante baptismum defunctis, quos perire constat vnde Beda, [Qui nunc per euangelium suum terribiliter & salubriter clamat, Nisi quis renatus fuerit ex aqna & spiritu sancto, non intrabit in regnum dei: ipse dudum clamabat per suam legem, Masculis cuius præputij caro circuncisa non fuerit: anima illa peribit de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.] Fortè tamen sub lege, ingruente necessitate mortis ante octauum diem circuncidebant sine peccato filios. sicut modò fit in ecclesia de baptismo.

Non tenetur hic magister Sup 2. ca. Lucæ circa illud post quā cōsum. sunt dies. Ioan. 3. a. Gen. 17. b,

DE SACRAMENTIS NOVAE LEGIS.

A DISTINCT. II.

IAm ad sacramenta noue legis accedamus: quæ sunt Baptismus, Confirmatio, Panis benedictio, id est Eucharistia, Pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, Cōiugium. Quorum alia remedium contra peccatum præbent, & gratiam adiutricem conferunt, vt baptismus: alia in remedium tantum sunt, vt coniugiū: alia gratia & virtute nos fulciunt, vt Eucharistia & ordo.

Do sacramētis in speciali. Non tenetur hic magister

QVA-

QVARE MOX POST HOMINIS CASVM NON FVERINT
B instituta.

Si verò quæritur, Quare nõ fuerint hęc sacramẽta instituta mox post hominis lapsum, cùm in his sit iustitia & salus? Dicimus non ante aduentum Christi, qui gratiam attulit, gratiæ sacramenta fuisse danda: quæ ex ipsius morte & passione virtutem sortita sunt. Christus autem venire noluit, antequam homo de lege naturali & scripta conuinceretur, quòd neutra iuuari posset.

Hugo. lib. 1. parte 8. c. 3.

QVOD SACRAMENTVM CONIVGII FVIT ANTE PEC-
C catum.

Fuit tamen coniugium ante peccatum institutum: non vtiq; propter remedium, sed ad sacramentum, & ad officiũ: post peccatum verò fuit ad remedium contra carnalis concupiscentiæ corruptelam. de quo suo loco tractabimus.

Idẽ ibidem capite 13. Gen. 2. d.

D DE BAPTISMO.

Nunc verò de baptismi sacramento videamus, quod inter nouæ gratiæ sacramẽta primũ est. Baptismũ igitur Christi Ioãnes suo baptismo prænũciauit: qui primus baptizasse legitur, sed in aqua, nõ in spiritu. Sicut ipse ait, Ego baptizo vos in aqua, id est in pœnitentiam. Sola enim corpora abluebat, à peccatis verò nõ mundabat. Baptismus Ioannis erat in pœnitentiã, non in remissionem: baptismus verò Christi in remissionem. Quia Ioannes baptizans homines, ad pœnitentiam vocabat: & quos baptizabat, pœnitere docebat: secundum illud, Veniebant ad Ioannem in Iordanem, confitentes peccata sua. Sed in baptismo Ioannis non dabatur peccatorum remissio, quæ data est in Christi baptismo.

De baptismo Ioannis. Matt. 3. c. De differentia baptis. Ioan. et christ. Actuũ 19. a. Ioannis 1. d. Matth. 3. b. Marci 1. c. Lucæ 3. b.

QVID VTILITATIS HABEBAT BAPTISMVS
E Ioannis.

Ad quid ergo vtilis erat baptismus Ioannis? Quia homines vsu baptizandi præparabat ad baptismum Christi. Sed quæritur, Quare dictus est baptismus Ioannis: sicut veritas dicit, Baptismus Ioannis vnde est? Quia ibi Ioannis operatio tantum visibilis erat, exterius lauantis, non inuisibilis gratia dei interius operantis. Sed tamen & illa Ioannis operatio à deo erat, & baptismus ille à deo erat, non ab homine tantũ, sed hominis dictus est, quia nihil ibi gerebatur quod non ageret homo. Si verò quæritur an sacramentum fuerit: satis potest concedi ex eo sensu, quo legalia signa dicuntur sacramenta. Significabat enim baptismus Ioannis rem sacram, scilicet baptismum Christi. qui nõ tantùm est pœnitentiæ, sed & remissionis peccatorum.

Quare dict⁹ est baptism⁹ Ioannis. Matth. 21. c.

DE FORMA BAPTISMI IOANNIS, ET DE BAPTIZA-
F tis ab eo.

Hic considerandum est, si baptizati à Ioanne iterum baptizati sunt baptismo Christi, & qua forma verborũ vsus sit Ioannes. Illi qui baptizati sunt à Ioãne nescientes spiritum sanctum esse, ac spem ponentes in illius baptismo, posteà baptizati sunt baptismo Christi. Baptismus autem Ioannis in nomine venturi tradebatur. Vnde Hiero. super Iohelem, [Qui dicit se in Christum credere, & non credit in spiritum sanctum, nondum habet claros oculos. Vnde baptizati à Ioanne in nomine venturi, id est domini Iesu quia dixerunt, Sed neque si spiritus sanctus est audiuimus, iterum baptizabantur, imò verum baptisma accipiebant.] Illi verò qui spem non posuerunt in baptismo Ioannis, & patrem & filium & spiritum sanctum credébant, non post baptizati fuerunt: sed impositione manuum ab Apostolis super eos facta, spiritum sanctum receperunt. Alij verò qui non ita credebant, baptizati sunt baptismo Christi, vt prædictum est. Vnde Hier. [Qui spiritum sanctum nesciebant cùm baptismum à Ioanne acceperunt, iterum baptizati sunt baptismo Christi, vt prædictum est, ne quis ex Iudæis vel gentibus putaret aquam sine spiritusancto ad salutem posse sufficere. De hoc etiam Ambr. 1. li. de spiritu sancto, [Quidam negauerunt se scire spiritum sanctum, cùm baptizatos se dicerent baptismo Ioannis, qui in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Isti ergo quia nec in Christi nomine, neq; cum fide spiritus sancti baptizati fuerant, non potuerunt accipere baptismi sacramentum. baptizati sunt ergo in nomine Christi, nec iteratum est in his baptisma, sed innouatum.

Actu. 19. a. Cõmentario ad 2. cap. in fine tomo 6. Hic nõ tenetur magister Actu. 8. c. In epistola ad Oceanũ, de vnius vxoris viro post medium to. 2. Actuum. 19. a. ca. 3. in principio, tom. 2.

QVID SIT BAPTISMVS.
A DISTINCTIO III.

POst hæc videndum est quid sit baptismus, & quæ sit forma, & quando institutus, & causa institutionis. Baptismus dicitur intinctio, id est ablutio corporis exterior, facta sub forma verborum præscripta. Si enim ablutio fiat sine verbo, non est ibi sacramentum: sed accedente verbo ad elementum, fit sacramentum: non vtiq; ipsum elementum fit sacramentum, sed ablutio facta in elemento. Vnde Aug. [Verbo baptisma consecratur. detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Vnde est hæc tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud est virtus intus manens.] In duobus ergo consistit sacramentum baptismi, scilicet in verbo, & elemento. Ergo etsi alia desint quæ ad decorẽ sacramẽti instituta sunt, non ideo minus est verum sacramentum & sanctum, si verbũ sit ibi & elementũ. Nam & in hoc sacramento & in alijs quædam solent fieri ad decorem & honestatem sacramenti, quædam ad substantiam & causam sacramenti pertinentia. De substantia huius sacramenti sunt verbum & elementum, cætera ad solennitatem eius pertinent.

De baptismo ĩ speciali. Sup Ioannẽ tracta. 80. Tomo 9. & sermo. de Cataclysmo, ca. 3, to. 9.

B DE FORMA BAPTISMI.

Sed quod est illud verbum, quo accedente ad elementum, fit sacramentum? Veritas te docet, quæ huius sacramenti formam tradens ait discipulis, Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Inuocatio igitur trinitatis verbum dicitur quo baptisma consecratur: & hæc est forma verborum sub qua traditur baptismus. Vnde Bonifacio episcopo Zacharias papa ait, [Firmissimè præceptum est in synodo Anglorum, vt quicunque sine inuocatione trinitatis mersus fuisset, quòd sacramẽtum regenerationis nõ haberet: quod omnino verum est, quòd si mersus in fontem baptismi quis fuerit sine inuocatione trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine patris & filij & spiritus sancti fuerit baptizatus.] Legitur tamen in actibus apostolorum, Apostolos baptizasse in nomine Christi, sed in hoc nomine, vt exponit Amb. tota trinitas intelligitur. Intelligitur enim cùm Christum dicis, & patrem à quo vnctus est, & ipse qui vnctus est, & spiritus sanctus per quem vnctus est. Vnde Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum, A quodã Iudæo multos baptizatos asseritis, & quid inde agendum sit consulitis. Hi profectò si in nomine sanctæ trinitatis, vel in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum legimus, baptizati sunt, vnum enim idemq; est, vt exponit Ambro. rebaptizari non debent.

Matth. vl. d. De cõse. dis. 4. ca. in synodo. Actu. 2. f. 8. c. 10. g. et 19. a. Li. 1. de spiritu sancto ca. 3. de cõse. dist. 4. a quodam. Ca. præallegatis.

SI IN NOMINE PATRIS TANTVM VEL SPIRITVS
C sancti possit tradi baptismus.

Hic quæritur, An baptismus esset verus, si diceretur in nomine patris tantũ, vel spiritus sancti tantùm: vt cùm dicitur in nomine Christi? Ambros. videtur dicere, quòd si fide mysterium trinitatis teneatur, & vna persona tantùm nominetur, plenum esse sacramentum: & econuerso si tres nominentur, & non rectè de aliquo illorum sentiatur, vacuum fieri mysterium trinitatis. Ait enim sic:

Lib. 1. de spũ sancto ca. 3. Tom. 2.

[Vbi non est plenum baptismi sacramentum,nec principium,nec species aliqua baptismi æstimatur.Plenum autem est,si patrem & filium & spiritum sanctum fatearis.Si vnum neges,totum subrues.& si vnum in sermone comprehẽdas,vel patrem vel filium vel spiritum sanctum,fide autem nec patrem nec filiũ nec spiritum sanctum abneges,plenum est fidei sacramentum. Ita etiam licet patrem & filium & spiritum sanctũ dicas, & patris & filij & spiritus sancti minuas potestatem,vacuum est omne mysterium.Cùm enim dicitur in nomine Christi per virtutem nominis impletum est mysterium:nec à Christi baptismate spiritus separatur,quia Christ⁹ baptizauit in spiritu.

Ioan.1.e. Actuũ 1.a.

D QVAESTIO AMBROSII.

Nunc consideremus.Vtrùm sicut in Christi nomine legimus baptismi plenum esse sacramentum,ita etiam spiritu sancto tantum nuncupato nihil desit ad mysterij plenitudinem?Rationem sequamur qui vnum dixerit, trinitatem

Solutio.

signauit. Si Christum dicas, & patrem à quo vnctus est filius,& ipsum qui vnctus est,scilicet filium,& spiritum sanctum quo vnxit deus spiritu sancto.Et si patrem dicas,filium eius & spiritum oris eius pariter indicas,si tamen id etiã corde comprehendas.Et si spiritum sanctum dicas,deum patrem à quo procedit, & filium eius cuius est spiritus:nuncupasti.Vnde vt rationi copuletur autoritas,dominus dicit.Vos autem baptizabimini in spiritu sancto . ex quo indicat nos rectè posse baptizari in spiritu sancto.]

Actu. 10. f. Psal.3. Actu.1.a. Matth.3.c. Marci.1.b.

PERSTRINGIT PRAEMISSORVM INTELLIGENTIAM

E cum determinatione cuiusdam dicti.

Ex his apertè intellexisti,in nomine Christi verum baptisma tradi: vnde nihilominus insinuari videtur,verum baptisma dari posse in nomine patris tantùm,vel spiritus sancti tantùm,si tamen ille qui baptizat,fidem trinitatis teneat quæ trinitas in quolibet horum nominum intelligitur.Si autem aliquis peruersè credens,& errorem inducere intendens,vnum de tribus tantum nuncupet,

Quid oporteat determinari.

non complet mysterium.Quod verò ait nominatis tribus vacuum esse mysterium,si baptizans minuat potestatem patris vel filij vel spiritus sancti , id est si malè sentiat de potentia alicuius horum,non credens vnam potentiam trium:. intelligendum est hoc super eum qui non intendit nec credit baptizare:qui nõ tantùm caret fide,sed etiam intentionem baptizandi non habet . Qui ergo baptizat in nomine Christi,baptizat in nomine trinitatis quæ ibi intelligitur.Tutius est tamen tres personas ibi nominare,vt dicatur in nomine patris & filij & spiritus sancti.non in nominibus,sed in nomine,id est in inuocatione,vel in cõfessione patris & filij & spiritus sancti.[Inuocatur enim ibi tota trinitas, vt inuisibiliter ibi operetur per se,sicut extrà visibiliter per ministerium. Si aũt dicatur in nominibus,non est ibi sacramentum , quia nõ seruatur forma baptismi.

Ambr.lib.1. de spũ sctõ capite. 5.

F DE INSTITVTIONE BAPTISMI.

De institutione baptismi,quando cœperit,variæ sunt æstimationes. Alij dicunt tunc esse institutum,cùm Nicodemo Christus ait, Nisi quis renat⁹ fuerit ex aqua & spiritu sancto &c.Alij dicunt institutionem baptismi factam,cũ Apostolis dixit,Ite,docete omnes gentes,baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti.Sed hoc dixit eis post resurrectionem,præcipiens eis de vocatione gentium,quos ante passionem binos miserat ad prædicandũ in Iudæa ,& ad baptizandum,dicens.In viam gentium ne abieritis.Iam ergo institutus erat baptismus:quia baptizabant simul & prædicabant.

Ioan.3.a. Matth.vlt.d Luc.10 a.et b. Matt.10.a. & b.

DE FORMA IN QVA BAPTIZAVERVNT APOSTOLI.

G ante passionem Christi.

Si verò quæritur in qua forma tunc baptizauerunt Apostoli ? Sanè dici potest in

test,in nomine trinitatis , scilicet in ea forma in qua baptizauerunt postea gentes:quæ ante passionem potest intelligi fuisse tradita,licet non sit scriptum, Non ergo tunc illam formam Christus tradidit , cùm ad euangelizandum gentibus misit:sed quam antè tradiderat mittens eos in Iudæam, pòst iterauit cùm ad gẽtes misit. Commodius ergo dicitur institutio facta, quando Christus à Ioanne baptizatus est in Iordane: quod dispensauit,non quia mundari voluit cùm fine peccato fuerit , sed quia contactu mundæ carnis suæ vim regeneratiuam contulit aquis,vt qui posteà immergeretur inuocato nomine trinitatis, à peccatis purgaretur . Tunc ergo institutus est baptismus Christi: in quo trinitas,cuius mysterium ibi innotuit,interius hominem baptizat.

Matth. vl d Matth 3.d & 10.a De cõs. di.4 Nunquã aqua.

Aug serm.2 dominicæ infra octauã Epiphaniæ.

H QVARE IN AQVA TANTVM FIAT.

Celebratur autem hoc sacramentum tantum in aqua, non in alio liquore , vt ait Christus,Nisi quis renatus &c. [Ideoq; vniformiter id fieri in aqua præcipitur,vt intelligatur quòd sicut aqua sordes corporis ac vestis abluit:ita baptism⁹ maculas animę,sordesq; vitiorum emundando abstergit.] Vel ideo,vt nullum inopia excusaret:quod posset fieri,si in vino vel oleo fieret: & vt cõmunis materia baptizandi inueniretur apud omnes :quod aqua significauit quæ de latere Christi manauit,sicut sanguis alterius sacramenti signum fuit.Non ergo in alio liquore potest consecrari baptismus nisi in aqua.

Ioan.3.a Ambr.circa illud c. 6.ad Rom ita & nos in nouitate vitæ. Ioan.19 f

I DE IMMERSIONE, QVOTIES FIERI DEBEAT.

De immersione verò si quæritur , quomodo fieri debeat , præcisè respondemus.Vel semel,vel ter,pro vario more ecclesiæ . Vnde Gregor. [De trina immersione baptismi nil verius repõderi potest,quàm quod vosipsi sensistis: quia in vna fide nihil officit ecclesiæ sanctæ consuetudo diuersa. Quia enim in tribus subsistentijs vna substantia est , reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismo ter vel semel immergere : quia & in tribus mersionibus personarũ trinitas: & in vna potest diuinitatis singularitas designari . Nos verò qui tertiò immergimus,etiam triduanæ sepulturę sacramentum signamus.] Secundum hoc licet nõ modò ter,sed etiam semel tantũ immergere. Ibi tamẽ duntaxat immergere semel licet,vbi cõsuetudo ecclesiæ talis existit. Si quis verò id facere incipiat,vbi consuetudo talis non est, vel semel tantùm mergẽdum asserat, reprehensibilem se constituit. Vnde Haymo, In suo sensu abũdabat Cyprianus,cùm semel mergebat in baptismo paruulos:qui quod intelligebat, studiosè implebat bonis operibus abundando,licet in hoc nescius delinqueret: sed quia bonis operibus abundabat,posteà correptus à Deo abundauit altiori sensu,ter illos mergendo.Ecce habemus,quia deliquit qui semel mersit. Sed hoc ideo,quia aliter se habebat consuetudo illius ecclesiæ,vel quia vnam tantùm faciendam mersionem asserebat . De trina mersione Augustinus ait, [Postquam nos credere promisimus, tertiò capita nostra in sacro fonte dimersimus:qui ordo baptizandi duplici mysterij significatione celebratur . Rectè enim tertiò immersi estis : qui accepistis baptismũ in nomine trinitatis.Rectè tertiò immersi: quia accepistis baptismum in nomine Christi , qui die tertia resurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita immersio , typum dominicæ exprimit sepulturæ ;] Constat ergo baptizandos tertiò debere immergi : & tamen si semel tantùm immergantur , verum baptisma accipiunt,Et qui semel immergit tantùm , non peccat nisi consuetudo ecclesiæ obsistat , vel hoc modo tantum debere fieri asserat.

Leandro epi scopo epistola 41.lib.1. registri , & habentur de cõs. dist. 4. de trina immersione.

Sup epistolã ad Ro. sup il lud , vnusquisq; in sẽ su suo. abundat capi.14.

Habetur de cõs. di. 4. ca. Postquam

Rom.6.a

K QVANDO CIRCVNCISIO AMISIT

vim suam.

Solet etiam quæri. Si circuncisio amisit statim vim suam ab institutione baptismi?Ad quod dicimus in Christi morte terminata esse legalia omnia . Ex tunc ergo circũcisio perdidit vim suã,ita quòd posteà nõ profecerit,sed potius

Ioã.19.fvbi dicit Cõsummatum est. Matth.26.b

Lucæ 22.a Marci 14.b Isaiæ.13.b

obſuerit obſeruatoribus ſuis. Sed vſq; ad oblationem veræ hoſtiæ potuit prodeſſe. Si enim ante paſsionem legalia finem habuiſſent, non ea imminente vetus paſcha cum diſcipulis manducaſſet.

L DE CAVSA INSTITVTIONIS.

Cauſa verò inſtitutionis baptiſmi, eſt innouatio mẽtis, vt homo qui per peccatũ vetus fuerat, per gratiam baptiſmi renouetur, quod fit depoſitione vitiorũ & collatione virtutum. Sic enim fit quiſq; nouus homo, cùm abolitis peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatẽ: Appoſitio virtutum affert decorem, & hæc eſt res huius ſacramenti, ſcilicet interior munditia.

QVAERITVR AN BAPTISMVS APERVIT

M cœlum, quod non aperuit circunciſio.

Si quæritur, Vtrùm baptiſmus aperuit cœlum, quod non aperuit circunciſio? Dicimus, quia nec baptiſmus, nec circunciſio regni nobis aditum aperuit, ſed hoſtia ſaluatoris: quæ ſi tempore circunciſionis oblata fuiſſet, illius temporis homines regnum intraſſent. Res ergo huius ſacramenti iuſtificatio eſt.

QVOD ALII SVSCIPIVNT SACRAMENtum & rem, alij ſacramentum & non rem, alij rem & non ſacramentum.

A DISTINCTIO IIII.

De baptiſmo per cõparationem ad recipientes.

HIC dicendum eſt, aliquos ſuſcipere ſacramentum, & rem ſacramenti, aliquos ſacramentum & non rem, aliquos rem & nõ ſacramentum. Sacramentum & rem ſimul ſuſcipiunt omnes paruuli, qui in baptiſmo ab originali mundantur peccato: quanuis quidam diffiteantur illis qui perituri ſunt paruulis, in baptiſmo dimitti peccata, innitentes illi verbo Auguſt. Sacramenta in ſolis electis efficiunt quod figurant: non intelligentes illud ita eſſe accipiendũ, quia cùm in alijs efficiant ſacramenta remiſsionem, non hoc eis faciunt ad ſalutẽ, ſed ſolis electis. Nã quòd omnibus paruulis in baptiſmo remittatur peccatũ per baptiſmum, Aug. euidenter dicit. [A paruulo, inquit, recenter nato vſq; ad decrepitum ſemen, ſicut nullus prohibetur à baptiſmo, ita nullus eſt qui non peccato moriatur in baptiſmo: ſed paruuli tantùm originali, maiores verò etiam omnibus quæ malè viuẽdo addiderunt ad illud, quod naſcendo traxerũt,] niſi enormitas vitæ impediat. Adulti quoque qui cum fide baptizantur, ſacramentũ & rem ſuſcipiunt.

De quorundam errore. Li. de baptiſmo paruulorum 2. In ench. capite 43. to. 3. Habẽtur de cõſe. diſt. 4. à paruulo. Cõmentario ad 16. caput Ezechi. ſup eo loco, in aqua non eſt lota, et citatur in gloſſa ibidem. Enarratione in pſal 77. in principio Aug. lib. de pœnitentiæ medicina, c. 2. tom 9. Et ponitur de cõſec. diſt. 4 cap. Oĩs qui Li. de baptiſmo contra

B DE FICTE ACCEDENTIBVS.

Qui vero ſine fide vel fictè accedunt, ſacramentum, non rem, ſuſcipiunt, vnde Hiero. Sunt lauacra gentilium, hæreticorum: ſed non lauant ad ſalutem. In eccleſia etiam qui non plena fide accipiunt baptiſma, non ſpiritum, ſed aquam ſuſcipiunt. Aug. etiam ait, Iudæis omnibus communia erant ſacramenta, ſed non communis omnibus erat gratia. quæ eſt virtus ſacramentorum: ita & nũc communis eſt baptiſmus omnibus baptizatis, ſed non virtus baptiſmi. id eſt ipſa gratia. Item, Omnis qui iam ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus eſt, cùm accedit ad ſacramentum fidelium, niſi pœniteat eum veteris vitæ, nouam nõ poteſt inchoare. Ab hac pœnitentia cùm baptizantur, ſoli paruuli immunes ſunt. His alijsque teſtimonijs apertè oſtenditur, adultis ſine fide & pœnitentia vera in baptiſmo non conferri gratiam remiſsionis: quia nec paruulis ſine fide aliena, qui propriã habere nequeunt, datur in baptiſmo remiſsio. Si quis ergo fictè accedit, non habens veram cordis contritionem, ſacramentum ſine re accipit. Videtur tamen Auguſt. dicere quòd etiam fictè accedenti, qui etiam habet odium fraternum, in ipſo

ipſo momento quo baptizatur, omnia condonentur peccata, & poſt baptiſmũ mox redeant. Sed non hoc aſſerendo dicit, imò hanc opinionem & præmiſſam ſententiam conferendo. Ait enim ſic: [His qui ficto corde baptizãtur, aut peccata nullatenus dimittuntur: quia ſpiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: aut in ipſo temporis puncto per vim ſacramenti dimiſſa, iterum per fictionem replicantur: vt etiam illud verum ſit. Quotquot in Chriſto baptizati eſtis &cæt. & illud, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: vt induat eum Chriſtum ſanctitas baptiſmi, & exuat eum Chriſtum pernicies fictionis. Nam redire dimiſſa peccata, vbi fraterna charitas non eſt, apertè dominus docet etiam in illo ſeruo, à quo dominus dimiſſum debitũ petijt, quia ille conſeruo dimittere noluit. Sic non impeditur baptiſmi gratia quo minus omnia peccata dimittantur, etiam ſi fraternum odium in eĩ? cui dimittũtur, animo perſeuerat. Soluitur enim heſternus dies, & quicquid ſupereſt, & ſoluitur etiam ipſa hora momentumque ante baptiſmum, & in baptiſmo. Deinceps autem continuò reus incipit eſſe non ſolũ conſequentium, ſed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus quæ dimiſſa ſunt.] Hoc autem vt prædiximus, non ſub aſſertione dixit: quod oſtenditur ex eo quod ait in eodem lib. ſic, Si ad baptiſmum fictus accedit, dimiſſa ſunt ei peccata, aut non ſunt dimiſſa: eligant quod voluerint. Ecce apertè cernis, ſi tamen attendis, id dixiſſe Auguſt. non aſſerendo, ſed quærendo, & aliorum opinionem referendo. Idem enim ait, Tunc valere incipit ad ſalutem baptiſmus, cùm illa fictio veraci confeſsione receſſerit: quæ corde in malitia perſeuerante, peccatorum ablutionem non ſinebat fieri. Non ergo fictè accedenti peccata dimittuntur.

Donatiſtas 1. ca. 12. to. 7. de cõſe. diſt. 4. cap. Quõdeus in fine. Sap. 1. e Matth. 18. d

In initio capitis 12. De cõſe. diſ. 4. ca. Oſtẽditur illos, circa mediũ Ibidẽ & de cõſe. diſt. 4. tunc valere.

QVOMODO INTELLIGATVR ILLVD, QVOTQVOT

C in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Quæritur ergo, quomodo illud accipiatur, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis? Poteſt dici, quòd qui in Chriſto, id eſt in Chriſti conformitate baptizantur. ſ. vt moriantur vetuſtati peccati: ſicut Chriſtus vetuſtati pœnæ induunt Chriſtum, quem per gratiam inhabitantem habent. Poteſt & aliter ſolui. Duobus enim modis Chriſtum induere dicimur, vel aſſumptione ſacramenti, vel rei perceptione. Vnde Aug. [Induũt homines Chriſtum aliquãdo vſque ad ſacramenti perceptionem, aliquando vſque ad vitæ ſanctificationẽ: atque illud primum bonis & malis poteſt eſſe commune, hoc autem eſt proprium bonorum & piorum.] Omnes ergo qui in Chriſti nomine baptizantur, Chriſtum induunt, vel ſecundum ſacramenti perceptionem, vel ſecundum vitæ ſanctificationem.

Galat. 3. d

Rom. 6. a Ephe. 4. c Li. de baptiſmo contra donatiſtas 5. ca. 24. to. 7.

DE IIILIS QVI SVSCIPIVNT REM ET NON

D ſacramentum.

Sunt & alij, vt ſuprà poſuimus, qui ſuſcipiunt rem & non ſacramentum. Qui enim effundunt ſanguinem pro nomine Ieſu, etſi non ſacramentum, rem tamẽ accipiũt. Vnde Aug. Quicunq; non percepto regenerationis lauacro pro confeſsione Chriſti moriũtur, tantũ eis valet ad dimittenda peccata, quantũ ſi ablueretur ſacro fonte baptiſmi. Audiſtis quòd paſsio pro Chriſti nomine ſuſcepta, ſupplet vicẽ baptiſmi. Nec tãtum paſsio vicem baptiſmi implet, ſed etiam fides & contritio, vbi neceſsitas excludit ſacramentum, ſicut apertè docet Aug. dicẽs [baptiſmi vicem aliquando implere paſsionem. De latrone illo cui non baptizato dictum eſt, Hodie mecum eris in paradiſo. Beatus Cyprianus non leue documentum aſſumit. Quod etiam atq; etiam ego conſiderans, inuenio, non tantũ paſsionem pro nomine Chriſti id quod baptiſmo deerat poſſe ſupplere, ſed etiã fidem conuerſionemq; cordis, ſi fortè ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtijs temporũ ſuccurri nõ poteſt. Neq; enim ille latro pro nomine Chriſti

Libro 13. de ciuita. dei ca. 7. & Ber. in epiſto. ad Hug. quæ eſt 77. ante mediũ. Lib. 4. de baptiſmo cõtra Donatiſtas ca 22. in initio, Tom. 7. Lucæ 23. f In epiſto. ad Iubaianum circa finem.

cr de cõsec. dist. 4. baptismi vicem

Rom. 10. b

Aug. ibidẽ capite 25.

crucifixꝰ est, sed pro meritis facinorũ suorũ: nec quia credidit passus est, sed dũ patitur credit. Quantum ergo valeat, etiam sine visibilis baptismi sacramento, quod Apostolus ait, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur inuisibiliter, cùm mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et baptismus quidem potest esse vbi conuersio cordis defuerit: conuersio autẽ cordis potest quidẽ inesse nõ percepto baptismo, sed contempto baptismo nõ potest: nec vllo modo dicenda est conuersio cordis ad deum, cùm dei sacramẽtum contemnitur.] Ecce hic habes, non solum passionem, sed etiam fidem & contritionem conferre remissionem, vbi non contemnitur sacramentum: vt in latrone illo ostenditur, qui nõ per passionem, sed per fidem saluatus est sine baptismo. Sed dicunt quidam hoc retractasse Augustinum. Retractauit quidem exemplum, sed non sententiam. Ait enim in 4. li. de baptis. [Cùm dicerem vicem baptismi posse habere passionem, non satis idoneum posui illius latronis exemplum: quia vtrum non fuerit baptizatus, incertum est.] Constat ergo sine baptismo aliquos iustificari & saluari. Vnde Amb. de Valentiniano, Ventrem meum doleo, vt prophetico vtar eloquio: quia quem regeneraturus eram, amisi: veruntamen gratiam quam ille popposcit, non amisit.

Lib. 2. retra. Capite 18.

Cã. 22. cõtra Donatist. a.

Li. de obitu Valẽtiniani paulo ante mediũ, to. 3.

Hier. 4. c

Ioan. 3. a

E QVAE VIDENTVR OBVIARE PRAEDICTIS.

His autem videtur obuiare quod dominus dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare regnum cœlorum: quod si generaliter verum est, non videntur esse vera superius posita. [Sed illud intelligendũ est de illis qui possunt & contemnunt baptizari. Vel ita intelligendum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. i. ex ea regeneratione quæ fit per aquam & spiritum sanctum, non saluabitur. Illa autem regeneratio fit non tantùm per baptismum, sed etiam per pœnitentiam & sanguinem.] Vnde Autoritas dicit, [Ideo Apostolum pluraliter dixisse fundamentum baptismatum, quia est baptismus in aqua, in sanguine, in pœnitentia.] Hoc autem non ideo dicit, quòd sacramentum baptismi fiat nõ nisi in aqua, sed quia ipsius virtus. i. sanctificatio, datur non modò per aquam, sed per sanguinem vel pœnitentiam interius. Ratio etiam id suadet. Si enim non valentibus credere paruulis sufficit baptismus, multò magis sufficit fides adultis volentibus, sed nõ valentibus baptizari. Vnde Aug. Quæris quid sit maius, fides an aqua? non dubito quin respondeam, fides. Si ergo quod minus est sanctificare potest, nonne quod maius est. i. fides? de qua Christus ait, Qui crediderit in me etiam si mortuus fuerit, viuet. Sed dicunt aliqui, nullum adultum in Christum credere vel charitatem habere sine baptismo, nisi sanguinem fundat pro domino, subdita introducentes testimonia. Aug. ait, Ex illo tempore quo saluator dixit, Nisi quis renatus fuerit &c. absq; sacramento baptismi, præter eos qui in ecclesia sanguinem fundunt, aliquis vitam æternam accipere non potest. Item, Nullum cathecuminum quãuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio vbi tota sacramenta baptismi complentur. Item baptizatis iter tantum salutis esse credimus. Sed quod in his minus dixit, in alijs capitulis suprapositis suppleuit. Et ideo hæc sic intelligenda sunt, vt soli habentes tempus baptizandi excipiantur: si enim aliquis habens fidem & charitatẽ voluerit baptizari, & non valet necessitate præuentus, supplet omnipotentis benignitas quod sacramento defuerat. Dum enim soluere potest, nisi soluat, tenetur: sed cùm iam non potest & tamen vult, non imputatei Deus, qui suam potentiam sacramentis non alligauit. Quòd verò inuisibilis sanctificatio sine visibili sacramento quibusdam insit, apertè August. tradit super Leuit. dicens [inuisibilem sanctificationem quibus-

Determinatio.

Ber. epist. 77 et est ad Hugonem.

Glos. sup epistolã ad Hebræos. 6. a

De vnico baptismo. Et Hugo lib. 1. parte. 6. c. 4

Ioan. 11. c

Super Leui. cap. 84. to. 4

Lib. de fide ad Petrum capite 3.

Ioan 3. a

Aug. de eccleſiaſt. dogmatib⁹ ca. 74.

Ibidem.

quibusdam affuisse & profuisse sine visibilibus sacramentis. Visibilem verò sanctificationem, quæ fit sacramento visibili sine inuisibili, posse adesse, non posse prodesse, nec tamen visibile sacramentum ideo contemnendum est, quia contemptor eius inuisibiliter sanctificari non potest. Hinc Cornelius, & qui cum eo erant, iam spiritu sanctificati baptizati sunt. Nec superflua iudicanda est sanctificatio visibilis, quia inuisibilis præcesit. Sine visibili ergo inuisibilis sanctificatio esse potest, & prodesse: visibilis autem quæ fit sacramento tenus, sine inuisibili prodesse non potest, cùm ista sit omnis illius vtilitas. Simoni Mago visibilis baptismus non profuit, quia inuisibilis non affuit: sed quibus inuisibilis affuit, profuit.] nec tantum valet fides aliena paruulo, quãtum propria adulto. Paruulis enim non sufficit fides ecclesię sine sacramento: qui si absque baptismo fuerint defuncti, etiam cùm deferuntur ad baptismum, damnabuntur, sicut multis sanctorum autoritatibus comprobatur. Ad quod hoc vnum sufficiat. Augustinus ait, [Firmissimè tene, paruulos qui vel in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, vel de matribus nati sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, æterno supplicio puniendos: quia etsi proprię actionis peccata non habuerunt, originale tamen peccatum traxerunt carnali concupiscentiæ conceptione.] Et sicut paruuli qui sine baptismo moriuntur, infidelium adscribuntur numero: ita qui baptizantur fideles dicuntur: qui à fidelium consortio non separantur, cùm orat ecclesia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo sunt non propter virtutem, sed fidei sacramentum. Vnde Augustinus, Paruulum etsi nondum fides illa quæ etiam in credentium voluntate consistit, iam tamen fidei ipsius sacramentum, id est, baptismus, fidelem facit, sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei percipiendo sacramentum.

Act. 10. a

Act. 8. c

Lib. de Fide ad Pet ca. 27

Habetur de Consec. dist. 4. cap. firmissimè.

QVID PROSIT BAPTISMVS HIS QVI CVM FIDE ACCEDUNT.

F Solet etiam quæri de illis qui iam sanctificati spiritu, cum fide & charitate ad baptismum accedunt: quid eis conferat baptismus? Nihil enim eis videtur præstare, cùm per fidem & contritionem iam remissis peccatis iustificati sunt. Ad quod sanè dici potest, eos quidem per fidem & contritionem iustificatos, id est, à macula peccati purgatos, & à debito æternæ pœnæ absolutos: tamen adhuc teneri satisfactione temporali, qua pœnitentes ligantur in ecclesia. Cùm autem baptismum percipiunt, & à peccatis si qua interim post conuersionem contraxerunt, mundantur, & ab exteriori satisfactione absoluuntur: & adiutrix gratia, omnisque virtus in eo augetur, vt verè nouus homo tunc dici possit. Fomes quoq; peccati in eo amplius debilitatur. Ideo Augustinus dicit, quòd fides quæ fideles facit, in aquis baptismi datur vel nutritur: quia non habenti aliquando ibi datur, & iam habenti, vt plenius habeat, datur: sic & de aliis intelligendum est. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior, & omni habenti ibi amplius datur. Quòd verò omnis exterior satisfactio ibi relaxetur, Ambrosius ostendit super illum locum, Sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio, dicens, [Gratia Dei in baptismo non requirit gemitum vel planctum, vel aliquod opus: sed & omnia gratis condonat.] Quod quidem de exteriori gemitu vel planctu accipiendum est. Nam sine interiore nemo adultus renouatur: sed exteriores satisfactiones, & afflictiones, scilicet, sordes pœnitentium ibi dimittuntur. Multum ergo confert baptismus, etiam iam per fidem iustificato: quia accedens ad baptismum, quasi ramus à columba portatur in arcam: qui antè intus erat iudicio Dei, sed nunc etiam iudicio ecclesiæ intus est. Cùm verò in baptismo peccatum deleatur, & satisfactio exterior non imputetur: quæritur, Cur pœnalitas, cui pro peccato addicti sumus, non tollatur?

Aug. hom. 74 sup Ieã. Matt. 25. c

Quòd satisfactio exterior dimittitur.

Rom. 11. d

Tom. 4. nõ longè à fine cõm. ad ca. 11. ad Rom.

Et de Cõsec. dist. 4. Sine pœnitẽtia.

Genes. 8. b

Hoc

Aug. lib. 13. de Ciuitate Dei cap. 4. Isid. lib. 1. de summo bono, ca. 24.

Hoc ideo tradunt fieri viri sancti, quia si à pœna homines per baptismum liberarẽtur, ipsam putarent baptismi pretium, non æternum regnum. Ideo soluto reatu peccati, temporalis pœna tamen manet: vt illa vita studiosius quæratur, quæ erit à pœnis omnibus aliena. Ideo etiam manet, vt sit fideli & certandi materia, & vincendi occasio: qui non vinceret, si non pugnaret, nec pugnaret si in baptismo fieret immortalis.

CVIVS REI BAPTISMVS, QVI DATVR IAM IVSTO, SIT SACRAMENTVM.

Si quæritur, Cuius rei baptismus ille sit sacramentum, qui datur iam iusto? Dicimus sacramentum esse & rei quæ præcessit, id est, remissionis antè per fidem datæ, & remissionis temporalis pœnæ siue peccati si habetur, quod interim committitur, & nouitatis ac omnis gratiæ ibi præstitæ. Omnis etenim rei signum est, cuius causa est. Nec mireris rem aliquando præcedere sacramentum, cùm aliquando etiam longè pòst sequatur: vt in illis qui fidè accedunt: quibus, cùm postea pœnituerint, incipiet baptismus prodesse: in quibus fuit baptismus sacramentum huius sanctificationis, quam pœnitendo habent. Sed si nunquam pœniterent, nec à figmento recederent: cuius rei sacramentum esset baptismus ab illis susceptus? Potest dici, rei quæ ibi fieret, si non eorum enormitas impediret.

SI PARVVLIS DATVR IN BAPTISMO GRATIA qua possunt in maiore ætate proficere.

Solet etiam quæri, Si paruulis in baptismo datur gratia, qua cùm tempus habuerint vtendi libero arbitrio, possint bene velle & currere. De adultis enim qui dignè recipiunt sacramentum, non ambigitur quin gratiam operantem & cooperantem perceperint: quæ in vacuum eis cedit, si per liberum arbitrium pòst mortaliter deliquerint: qui merito peccati gratiam appositam perdunt. 2. Cor. 6. a Hebr. 10. f Vnde dicuntur contumeliam spiritui sancto facere, & ipsum à se fugare. De paruulis verò, qui nondum ratione vtuntur, quæstio est, An in baptismo receperint gratiam, qua ad maiorem venientes ætatem possint velle & operari bonum? Videtur quòd non receperint: quia gratia illa charitas est, & fides, quæ voluntatem præparat, & adiuuat. Sed quis dixerit eos accepisse fidem & charitatẽ? Si verò gratiam non receperint, qua bene operari possunt, cùm fuerint adulti, nõ ergo sufficit eis in hoc statu gratia in baptismo data, nec per illam possunt modò boni esse, nisi alia addatur: quæ si non additur, non ex eorum culpa, quia iustificati † sunt à peccato. Quidam putant gratiam operantem & cooperantem cunctis paruulis in baptismo dari in munere, non in vsu: vt cùm ad maiorem venerint ætatem, ex munere sortiantur vsum, nisi per liberum arbitrium vsum muneris extinguant peccando, & ita ex culpa eorum est, non ex defectu gratiæ quòd mali fiunt: qui ex Dei munere valentes habere vsum bonum, per liberum arbitrium renuerunt, & vsum prauum elegerunt.

aliàs † nõ sunt

QVOD BAPTISMVS AEQVE SANCTVS *est à bono & à malo datus bono vel malo.*

A DISTINCTIO V.

De Baptismo p cõparationem ad dantes. Sup Ioan. tract. 5. ante medium.

POST hæc sciendum est, sacramentum baptismi à bonis & à malis ministris dari, sicut à bonis & à malis sumitur. Nec melior est baptismus qui per meliorem datur, nec minus bonus, qui per minus bonum datur, nec malus qui per malum datur, nec maius munus datur in baptismo dato à bono, nec minus in baptismo dato à malo, sed æquale: quia non est munus hominis, sed Dei. quod totum subditis declaratur testimoniis. Augustinus ait, Baptismus talis

De vnico baptismo contra Petil. cap. 11. Aug. lib. 3 cõtra Cresc. gram. cap. 6 Sup Ioan. tract. 6. Ioan. 1. e Tract. 5. sup Ioann. post medium. Matth. 23. Ioan 1. e Ibidẽ paulo post. Ibid. paulo inferius. Lib. de Fide ad Pet. cap. 3. versus finem. In decretis Isid. tit. de sacr. bapt. De Cõsec. dist. 4. cap. Roma.

lis est, qualis ille in cuius potestate datur, non qualis est ille per cuius ministerium datur. Item, Prorsus fieri potest, vt aliqui verum habeant baptisma, & non habeant veram fidem. Item, Si inter bonos ministros cùm sit alius alio melior, non est melior baptismus, qui per meliorem datur: nullo modo malus est, qui etiam per malum datur, quia idem baptismus datur: & ideo per ministros dispares Dei munus est æquale, quia non illorum, sed eius est. Idem, Cùm baptizat malus, illud quod datum est, vnum est: non impar propter impares ministros, sed par & æquale propter hoc. Hic est qui baptizat. Item, Ego dico, & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse per quos baptizatur: iustos oportet esse tanti Iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt. Si autem noluerint esse iusti, qui sedent in cathedra Moysi, securum me facit magister meus, scilicet Christus: de quo spiritus sanctus dicit, Hic est qui baptizat. Item, Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Si quos ergo baptizauit ebriosus, homicida, adulter: si Christi erat baptismus, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, nec ebriosum, nec homicidam: quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat. Item, Homicida dedit baptismum Christi: quod sacramentũ tam sanctum est, vt nec homicida ministrante polluatur. Item, Si in hæresi quacunque, vel schismate quisquam in nomine patris & filij & spiritus sancti baptismi sacramentum acceperit, integrum sacramẽtum accepit: sed salutem, quæ virtus est sacramenti, non habebit, si extra ecclesiam catholicam ipsum sacramentum habuerit. Debet ergo ad ecclesiam redire: non vt sacramentum baptismi iterum accipiat, quod nemo debet in aliquo repetere, sed vt in societate catholica vitam accipiat. Baptismus enim extra ecclesiam nequit prodesse. Ibi enim cuique prodesse potest baptismus, vbi potest prodesse eleemosyna, scilicet, in ecclesia. Item Isidorus Romanus pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat. In his perspicuè cernis, baptismum verum bonis & malis dari, & à bonis, & à malis: & ipsum tamen æquè sanctum esse, & munus eius æquale in bonis, siue à bonis, siue à malis baptizentur.

DE POTESTATE BAPTISMI ET MINISTERIO.

B

Quia ministerium tantùm habent non potestatem baptismi. Potestatem enim sibi Dominus retinuit. Quod nouit Ioannes, cùm vidit columbam descendentem super Christum. Vnde Augustinus, [Quid nouerat Ioannes Baptista? Dominum. Quid non nouerat? Potestatem dominici baptismi in nullum hominem à Domino transituram, sed ministerium planè transiturum, potestatem à Domino in neminem transferendam, sed ministerium in bonos & malos. Non exhorreat columba ministerium malorum, respiciat potestatem Domini. Quid facit ibi minister malus vbi bonus est Dominus? Neq; qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Si superbus fuerit minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi, quod per illum fluit, purum est. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generatur, sed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo nõ modò boni, sed etiam mali ministerium baptizandi, sed neuter potestatẽ baptismi. Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatem sibi retinuit, quam si vellet poterat seruis dare, vt seruus daret baptismum suum tanquam vice sua. Et potestatem suam constituere poterat in aliquo, vel in aliquibus seruis suis, vt tanta vis esset in baptismo serui, quanta est in baptismo Domini, sed noluit: ne seruus in seruo spem poneret. Baptizat seruus vt minister, baptizat Dominus tanquam potestatem habens: quam si daret seruis, vt scilicet ipsorum esset quod Domini erat, tot essent baptismi quot serui: vt sicut dictus est baptis-

Ioan. 1. e Tract. 5. sup Ioan. paulo ante medium. De Cõsec. dist. 4. Baptismo talis. 1. Cor. 3. b Ibid. paulo post medium. Ibidem. Hier. 17. o

mus Ioannis sic diceretur baptismus Petri vel Pauli. Quod ne fieret, retinuit sibi Dominus potestatem baptismi, seruis autem ministerium dedit. Si ergo seruus dicit se baptizare, rectè dicit, sed tanquam minister baptizat, & ideo non differt, siue bonus, siue malus baptizet. Inde etiam nemo dicit, Baptismus meus, cùm tamen dicat, Euangelium meum, prudentia mea, licet sint hæc à Deo, in quibus differentia est. Alius enim alio melius operatur in euangelizando: & alius alio prudentior est. Alius autem alio magis minúsve baptizatus siue ab inferiori, siue à superiori baptizetur, dici non potest.]

Ibid. & lib. 5. de Baptis. cõtra Donat. cap. 14.

QVAE FVIT POTESTAS BAPTISMI, QVAM potuit Christus dare seruis.

C Hîc quæritur, quæ sit illa potestas baptismi, quam Christus sibi retinuit, & potuit dare seruis? Hæc est, vt plurimi volunt, potestas dimittendi peccata in baptismo, sed potestas dimittendi peccata, quæ in Deo est, Deus est. Ideo alij dicunt hanc potestatem non potuisse dare alicui seruorum: quia nulli potuit dare vt esset quod ipse est, vel vt haberet essentiam, quam ipse habet, cui hoc est esse quod posse. Dicunt enim, si hanc potentiam alicui dare potuit, potuit ei dare creaturas creare: quia non est hoc maioris potentiæ quàm illud. Ad quod dici potest, quia potuit eis dare potentiam dimittendi peccata, non tamen ipsam eandem qua ipse potens est, sed potentiam creatam, qua seruus posset dimittere peccata: non tamen vt autor remissionis, sed vt minister, nec tamen sine Deo autore: vt sicut in ministerio habet exterius sanctificare, ita in ministerio haberet interius mundare: & sicut illud facit Deo autore, qui cum eo & in eo operatur illud exterius, ita interius mundaret Deo autore, qui eius verbo velut quodam ministerio vteretur. Item etiam posset Deus per aliquem creare aliqua, non per eum tanquam autorem, sed ministrum, cum quo & in quo operaretur: sicut in bonis operibus nostris ipse operatur & nos: nec ipse tantùm, nec nos tantùm, sed ipse nobiscum, & in nobis: & tamen in illis agendis, ministri eius sumus, non autores. Ita ergo potuit dare seruo potestatem dimittendi peccata in baptismo, id est, vt in mundatione interiori seruus cum Domino operaretur: non seruus sine Domino, nec Dominus sine seruo, sed Dominus cum seruo, & in seruo: sicut in exteriori ministerio Dominus operatur cum seruo & in seruo. Vnde & Dominus dicitur sanctificare, & seruus: sed Dominus inuisibili gratia, seruus visibili sacramento. Vnde Augustinus super Leuitic. Dominus ait, Ego Dominus qui sanctifico. Et de Moyse etiam dictum est, Et sanctificabis eum. Sed Moyses sanctificat visibilibus sacramentis per ministerium: Dominus autem inuisibili gratia per spiritum, vbi est totus fructus visibilium sacramentorum. Sine hac sanctificatione visibilia sacramenta nil prosunt. Si quis hoc melius aperire poterit, non inuideo.

Hîc Magister non tenetur.

1. Cor. 3.

Ca. 34. to. 4 Leuit. 21 Exodi 19. c.

QVIBVS LICEAT BAPTIZARE.

DISTINCTIO VI.

A NVNC quibus liceat baptizare addamus. De hoc Isidorus ait, Constat baptismum solis sacerdotibus esse traditum, eiusque ministerium nec ipsis diaconibus implere est licitum absque episcopo vel presbytero, nisi his procul absentibus, vltima languoris cogat necessitas: quod etiam laicis fidelibus permittitur. Item ex concilio Carthaginensi quarto, Mulier, quamuis sancta, baptizare non præsumat, nisi necessitate cogente. De illis verò, qui ab hæreticis baptizantur, verum rebaptizandi sint, quæri solet. Ad quod breuiter dicimus, quia quicunque sit qui baptizet, si seruatur forma à Christo tradita, verum baptismum dat: & ideo qui illum sumit non debet rebaptizari. Vnde

Lib. 2. de officiis eccles. ca 24. & habetur de Cõsec dist. 1tẽ 4. ca. Cõstat. Cap. 100.

De Cõs. dist. 4. ca. Mulier Vtrũ rebaptizandi sint qui ab hæreticis baptizantur.

Vnde Beda, Siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctæ trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus est à bonis catholicis rebaptizari, ne confessio & trinitatis inuocatio videatur annullari. Item Aug. Quamuis vnum sit baptisma & hæreticorum, scilicet eorum qui in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizant, & ecclesiæ catholicæ: qui tamẽ foris ecclesiam baptizantur, non sumunt ad salutem baptismum, sed ad perniciem. habentes formam sacramenti, virtutem autem eius abnegantes, & ideo ecclesia eos non rebaptizat, quia in nomine trinitatis baptizati sunt: & ipsa est forma sacramenti. Item. Rebaptizare hæreticum, qui hæc sanctificationis signa perceperit, omnino peccatum est: catholicum verò, immanissimum scelus est. Ex his apertè colligitur, quòd qui etiam ab hæreticis baptizati sunt, seruato charactere Christi, rebaptizandi non sunt: sed tantum impositione manus reconciliandi, vt spiritum sanctum accipiant, & in signum detestationis hæreticorum. Sunt tamen nonnulli doctorum, vt Cyprianus & alij quidam, qui dicere videntur ab hæreticis non posse tradi baptismum, & eos esse rebaptizandos cùm veniunt ad ecclesiam, qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis verum est, qui extra formam ecclesiæ baptizare præsumunt. Cyprianus tamen ibi à veritate deuiasse videtur, qui ait de hæretico. Quomodo sanctificare aquam potest, cùm ipse immundus est, & apud quem spiritus sanctus non est? cùm dominus dicat in lege, Quæcunq; tetigerit immundus, immunda erunt: quis potest dare quod ipse nõ habet? Hoc ergo ex ignorantia eum dixisse Aug. innuit, dicens, Martyrem Cyprianum gloriosum, qui apud hæreticos vel schismaticos datum baptismum nolebat cognoscere, dum eos nimis detestaretur, tanta eius merita vsq; ad triumphum martyrij secuta sunt, vt & charitatis qua excellebat luce, obũbratio illa fugaretur, & si quid purgandum erat, passionis falce tolleretur. Nec nos qui baptismi veritatem & hæreticorum iniquitatem agnoscimus, ideo Cypriano meliores sumus, sicut nec Petro: quia gentes Iudaizare non cogimus.

Homi 5. & 6. p Matth. & habetur De cõs. dist. 4. c. siue ad quẽ. Orosij q. 59. to. 4. & habe de cõs. di. 4. ca. Quamuis Aug. ad Max. epi 203. to. 2. & hab. de cõs. dis. 4. c. rebaptizare Opinio quorundã. Epis. 12. li 1 sup il lud eccl. 34. a. ab immũdo quid mũ. Nume 19 d. & Leu. 5. 7. & 11. de vni co baptismo ca. 13. To. 7. Ad Gala. 2. Comment. ad 4. cap.

QVOD NVLLVS IN VTERO MATERNO BAPTIZATUR.

Hoc etiam sciendum est, quòd [licet ter immergatur propter mysterium trinitatis, tamen vnum baptisma reputatur.] Illud etiam ignorandũ non est, quòd in materno vtero nullus baptizari potest, etiã si mater baptizetur. Vnde Isido. Qui in maternis vteris sunt, baptizari non possunt, quia qui natus adhuc secundum Adam non est, secundum Christum non potest renasci: neque regeneratio in eum dici potest, quem generatio non præcesserit. Item Aug. [Non potest quisquam renasci antequam natus sit.] Si verò opponitur de Hieremia & de Ioanne baptista, qui ab vtero sanctificati leguntur: quod etiam de Iacob quidam putant. Dicimus, si sanctificatio ibi accipitur interior emundatio, hoc in miraculis diuinæ potentiæ esse habendum, vt Aug. ait, ambiguè super hoc loquens. [Si vsque adeò, inquit, in illo puero acceleratus est vsus rationis & voluntatis, vt intra materna viscera iam posset agnoscere & credere, quod in alijs paruulis expectat ætas vt possint, in miraculis habendum est diuinæ potentiæ, non ad humanæ trahendum exemplum naturæ. Nam quando voluit deus etiam iumentum locutum est. Idem, De Hieremia legitur, priusquam exires de ventre, sanctificaui te. Illa tamen sanctificatio qua efficimur templum dei, non nisi renatorum est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum dei. Nemo autem renascitur, nisi prius nascatur. Vnde illa sanctificatio potest secundum prædestinationem accipi:] Ecce videtur dubitanter loqui: qui etiam in eodem dicit, [Non dictum est, quia credidit infans in vtero, sed exultauit: nec Elizabet dicit, Exultauit in fide, sed exultauit in vtero meo. Et potuit esse ista sanctificatio, tãtæ rei à maiori cognoscen-

De cõs. di. 4 eodẽ modo, et eadẽ dist. quæ in matrimonio. Li. 1. de sum. bo. Ca. 24.

Ad Dardã de præsentia dei epist. 57. post mediũ. Hiere. 1. b. et Lucæ 1. b. Mala. 1. a. Eadẽ epistola 54. in medio Nume. 22. Hier. 1. b.

1.Cor.3.d. Ioan.3.a. Luce 1.c. Am. et Bed. sup 1.ca. Luce.

cognoscendæ indicium,nonà paruulo cognitæ]absque assertione.De hac sancti ficatione loquitur nõ definiẽs qualiter intelligenda sit illa sanctificatio:an sit signum futuræ rei,an veritas iustificationis per spiritum factæ. Sed melius est,vt dicamus illos præter cõmunẽ legẽ in vteris iustificatos,& gratia præuentos dimissis omnibus peccatis,quod etiam multis sanctorum testimonijs edocetur.

SI BAPTISMVS SIT VERBIS CORRVPTE PRO-

C latis.

In epis. quæ incipit, reuerẽdissimo & sanctissimo. De cõse dis. 4.ca.Retulerunt.

Quæri etiam solet,Si corruptè proferantur verba illa,an baptismus sit? De hoc Zacharias Bonifacio scribit,[Retulerunt mihi nuncij tui,quòd fuerit sacerdos in eadem prouincia,qui latinam linguam penitus ignorabat: & dum baptizaret,nescius latini eloquij,infringens linguam diceret ,Baptizo te in nomine patria & filia & spiritus sancta:& propter hoc consideraſti rebaptizare. Sed si ille qui baptizauit,non errorem inducens vel hæresim,sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis,infringendo linguam baptizans dixisset: non possum consentire vt denuo baptizetur.

LEO PAPA.

De cõs.dist.4 ca.si nulloex epist. Leonis 1.ad Rusticũ epist.quæst numero.70.

D Præterea sciendum est,quòd[illi de quibus nulla extant indicia inter propinquos vel domesticos,vel vicinos à quibus baptizati fuisse doceantur,agendũ est vt renascantur ne pereant:in quibus quod non ostenditur gestum ,ratio non finit vt videatur iteratum.Conferẽdum eis videtur,quod collatũ esse nescitur: quia non temeritas interuenit præsumptionis,vbi est diligentia pietatis.]

DE ILLO QVI PRO LVDO IMMER.

Li 7.de bap. & contra Donatistas ca.53. et ha. de cõs.di.4. Solet etiam quæri. Aug. ad Bon.epi. 23.in medio & habe. de cõse.dist. 4. nõte moueat Leo papa in epistо.aduni uersos p Sicliã cõstitutos quæ est 4.in ordine et habe . de cõse. dis.4.c. duo tpa & ca.si qua necessitate.2. li. de officijs cap. 24.De cõse. dist. 4. cap. Paruuli. De cõse.di.4.cũ p paruulis . Ex Au.li.4. de baptis.cõtra Donatistas.ca. 24.

E gitur.

Solet etiam quæri,de illo qui iocans , sicut mimus, commemoratione tamen Trinitatis immergitur,vtrum baptizatus sit? Hoc autem Augu.non definit,ita inquiens.[Si totum ludicrè & mimicè,& ioculariter ageretur, vtrum approbãdus esset baptismus qui sic daretur,diuinum iudicium per alicuius reuelationis miraculum oratione implorandum esse censerem.] Videtur tamen sapientibus non fuisse baptisma:vt cùm aliqui in balneum, vel in flumen merguntur in nomine Trinitatis,non est tamen baptismus,quia non intentione baptizandi illud geritur.Nam in hoc & in alijs sacramentis sicut forma est seruanda , ita & intentio illud celebrandi est habenda.[Illud etiam non te moueat, quòd quidam non ea fide paruulos ad baptismum ferunt,vt per spiritum ad vitam regenerentur æternam:sed eos putant hoc remedio temporalem accipere sanitatẽ: non enim propterea illi non regenerantur,quia nec ab illis hac intentione offeruntur.

QVOD DVO TEMPORA ERANT IN QVIBVS BAPTIZA-

F bantur homines.

[Agnoscendum est etiam,in baptizandis electis duo tempora esse seruanda, i.pascha & penthecosten,vt.in sabbato paschæ vel penthecostes baptismi sacramentum celebretur.Qui verò necessitate mortis vel periculi vrgentur , omni tempore debent baptizari.

DE RESPONSIONE PATRINORVM.

G Porrò cuncti ad baptismum venientes,fidem suam profiteri debent,& exponere quid petendum venerint ad ecclesiam.Vnde etiam à baptizando quæritur. Quid venisti ad ecclesiam petere? Qui si adultus est,pro se respondet, Fidẽ .i.sacramentum fidei,& doctrinam.Ita etiam per singula interrogatus,respondet se credere in patrẽ & filiũ & spiritũ sanctũ.Si autẽ paruulus est, non valens credere vel loqui,alius pro eo respondet.Vnde Isido.[Paruuli alio profitente baptizantur,qui adhuc loqui vel credere nesciunt:sicut etiam pro ægris,mutis, vel surdis,alius profitetur dum baptizãtur :]sic & de pœnitentibus agendum est.

est.[Si verò pro eo qui respondere potest,alius respondeat, non itidem valet sicut dictum est,ætatem habet pro se loquatur.]Si verò quæritur ex quo sensu pro paruulo dicatur,Credo,vel fidem peto? Dicimus de sacramẽto fidei id esse intelligendum,quod respondetur petere cùm defertur ad ecclesiam,& habere fidem cùm baptizatur,vt sit sensus cùm dicitur,fidem peto.i.sacramentũ fidei præsto sum recipere:Credo.i.sacramentum fidei susçipio:quod est,hic paruulus præstò est sacramentum fidei accipere.Vnde Aug. Nihil est aliud credere,quàm fidem habere:& ideo cùm respondetur credere paruulus , qui fidei nondum effectum habet, respondetur fidem habere propter fidei sacramentum,& conuertere se ad deum propter † conuersionis sacramentum. Sed adhuc quæritur ex quo sensu pro paruulo respondeatur , Credo in Deum patrem,& in Iesum Christum,& in spiritum sanctum . Nunquid de sacramento fidei,an de fide mentis ibi agitur? Si de sacramento,cur nominatim distinguuntur personæ? Si verò de fidei affectu,quomodo verum est,cùm ea paruulus creat? An illud facturus paruulus spondetur cùm creuerit, sicut & omnibus pompis diaboli spondetur abrenunciare :quod si non seruauerit factus adultus,tenebitur ipse, vel sponsor ? Sanè etiam dici potest, ibi sponderi pro paruulo, quòd ad maiorem ætatem si venerit , & pompis diaboli renunciabit, & sanam fidem tenebit, cuius tunc sacramentum recipit . Hac autem sponsione paruulus pro quo fit , tenebitur, non sponsor : si tamen vt cautio impleatur , quantum in se est,& operam dederit , quia exigitur à patrino , vt sit diligens circa eum pro quo spopondit , sollicitudo . De hoc Augustin.Certissimam emisistis cautionem,qua renunciare pompis diaboli spopondistis.

Ioan.9.c.

De cõs.dist. 4 nihil est aliud ex epi. ad Bonif.23. in fine.

† aliàs, fidei

De cõs.dist. 4. prima igitur ex Aug. li.2.de sym. ad cathe.ca. 1.& 2.et li. 4.ca.1.

H DE CATHECISMO ET EXORCISMO.

Illa autẽ interrogatio & responsio fidei fit in catheciſmo, cui additur exorcismus.Ante baptismum enim fit catheciſmus & exorcism?,post catheciſmũ sequitur exorciſmus:vt ab eo qui iam fide instructus est,aduersaria virtus pellatur.Exorciſmus de Græco dicitur in latinum Adiuratio: Catheciſmus , Instructio.Cathecizare est instruere:vt de symbolo ac rudimẽtis fidei.Exorcizare est adiurare:vt,Exi ab eo spiritus immunde . Symbolum est signum vel collatio. Signum,quia eo fideles ab infidelibus discernuntur:Collatio, quia ibi totius fidei sufficientia & integritas est collata.Catheciſmus & exorciſmus neophytorum sunt:magisq; sacramentalia quàm sacramenta dici debent. Neophytus nouitius interpretatur vel rudis:& dicitur Neophytus nuper ad fidem conuersus,vel in disciplina religiosæ conuersationis rudis.Hæc ergo præcedunt baptismũ:non quòd sine istis non possit esse baptismus verus, sed vt baptizãdus de fide instruatur,& sciat cui debitor fiat deinceps,& vt diaboli potestas in eo minuatur. Vnde Rabanus,Ante baptismum, cathecizandi debet in homine præuenire officium ,vt fidei cathecuminus accipiat rudimẽtum,& sciat cui debitor fiat deinceps.Item Aug.[Paruuli exufflantur & exorcizãtur, vt ab eis pellatur potestas diaboli,ne iam contendat eos subuertere,ne baptismum consequãtur. Non ergo ab infantibus creatura Dei exufflatur,vel exorcizatur,sed diabolus vt recedat ab homine.]

De instituti one clerico. ca.25.et ha. de cõse.dist. 4. ante baptismum.

A DE CONFIRMATIONE.

DISTINCTIO VII.

In lib.1. de sym.ad cat. ca.1. & ha. de cõs. dist. 4.sicut nos. & hab . de cõs.di.5.ca. Manus Nota glo. ibidẽ

NVnc de sacramento confirmationis addẽdum est,de cuius virtute quæri solet.Forma enim aperta est.s.verba quæ dicit episcopus,cùm baptizatos in frontibus sacro signat chrismate. [Hoc sacramentum(inquit Euseb.papa in epist.ad fratres per Campaniã & Tusciã,cui? initium, Dilectiſsi-

De cõs. dist. 4. ca. presb. De inst. cle. li. 1. ca. 30. de cõs. dist. 5. c. nouissimè. Vrbanus pp. in epi. ad oës christia. cuius initiũ, Vrb. & c. de cet oës chri. & de cõse. dist. 5. ca. oës fideles, Circa me. & habet. de cõse. dist. 5. ca. de his verò.

mis &c) ab alijs perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus: nec tẽpore Apostolorũ ab alijs quã ipsis Apostolis legitur peractũ, nec ab alijs quã ab illis qui locũ eorũ tenent, perfici potest aut debet. Nã si aliter præsumptum fuerit, irritum habetur & vacuũ, nec inter ecclesiastica reputabitur sacramenta.] [Licet aũt presbyteris baptizatos tangere in pectore, sed nõ chrismate signare in frõte.] Virtus autem huius sacramenti est, donatio spiritus sancti ad robur: qui in baptismo datus est ad remissionem. Vnde Rabanus, [A summo sacerdote per impositionẽ manus paracletus traditur baptizato: vt roboretur per spiritũ sanctum, ad prædicandum alijs illud, quod ipse in baptismo consecutus est.] Item, [Omnes fideles per manus impositionem episcoporum post baptismum accipere debent spiritum sanctum, vt pleni Christiani inueniantur.]

MELCHIADES IN EPIST. AD HISPANIARVM EPISCOPOS,

B cuius initium, Dilectissimi, &c.

[Scitote vtrunque esse magnum sacramentum, sed vnum maiori veneratione tenendum, sicut à maioribus datur] Ecce maius dicit sacramentum confirmationis, sed fortè non ob maiorem virtutem & vtilitatem quam conferat, sed quia à dignioribus datur, & in digniore parte corporis fit. s. in fronte, vel fortè quia maius augmentum virtutum præstat: licet baptismus plus ad remissionem valeat. Quod videtur innuere Rabanus dicens, [In vnctione baptismi spiritũ sanctum descendere ad habitationem deo consecrandã. In hac verò, eiusdẽ septiformẽ gratiã cũ omnii plenitudine sanctitatis & virtutis venire in hominẽ,] Hoc sacramentũ tantũ à ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, sicut & baptismũ, nisi aliter cogat necessitas. Nec debet iterari, sicut nec baptismus vel ordo. Nulli enim sacramento faciẽda est iniuria: quod fieri putatur, quando non iterandũ iteratur. Sed vtrũ aliqua vel nulla iterari possint, quæstio est. Nam de baptismo & ordine, quòd non debeant iterari, apertè Aug. dicit [. Vtrumq; sacramentum est, & quadã consecratione datur: illud quidẽ cùm baptizatur, illud verò cùm ordinatur. Ideoque in ecclesia catholica vtrumque non licet iterari, quia neutri facienda est iniuria.] quod indubitanter etiam de confirmatione tenendum est. De alijs verò vtrũ iterari valeant vel debeãt, posteà differemus.

Libro 1. de instit. cle. ca. 30. & de cõs. dist. 5. c. nouissimè. ca. 5. & Terraconẽsi, ca. 6. de cõs. dis. 5. ca. vt epis. & ca. vt ieiuni, & ca. dictum est. Li. cõtra epi. parme. 2. ca. 13. to. 7. & hab. 1. quæs. 1. capi. quod quidã dicũt

DE SACRAMENTO ALTARIS ET EVcharistiæ.

A DISTINCTIO VIII.

POst sacramentum baptismi & confirmationis sequitur Eucharistiæ sacramentum. Per baptismum mundamur, per eucharistiam in bono confirmamur. Baptismus estus vitiorum extinguit, eucharistia spiritualiter reficit. Vnde excellẽter eucharistia dicitur, id est bona gratia, quia in hoc sacramẽto nõ modò est augmentũ virtutis & gratiæ, sed ille totus sumitur, qui est fons & origo totius gratiæ. [Cuius figura præcessit, quando manna pluit deus patribus in deserto, qui quotidiano cœli pascebantur alimento. Vnde, Panem angelorum manducauit homo. Sed tunc qui panem illum maducauerunt, mortui sunt. Iste verò panis viuus, qui de cœlo descendit, vitam mundo tribuit. Manna illud de cœlo: hoc super cœlum. Illud scaturiebat in diem alterum reseruatum: hoc ab omni corruptione alienum. Quicunque religiosè gustauerit, corruptionem non videbit.] illud datum fuit antiquis post trãsitũ maris rubri vbi submersis Ægyptijs liberati sunt Hæbræi. Ita hoc cœleste manna, non nisi renatis præstari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terram promissionis per desertum eduxit. Hæc esca cœlestis fideles huius seculi per desertum transeuntes in cœlum subuehit. Vnde rectè viaticum appellatur

Amb. lib. de initiandis myst. ca. 8. Tom. 4. Exod. 16. e Psal. 77. Ibidem ca. 9 Ioan. 6. d Exod. 16. g Ioan. 19. f Exodi 12. b Exodi 14. g

latur: quia in via nos reficiens, vsque in patriam deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptismi præcessit, ita in manna significatio dominici corporis. Hæc duo sacramẽta demonstrata sunt, vbi de latere Christi sanguis & aqua profluxerunt: quia Christus per sanguinem redemptionis, & aquam ablutionis nos redimere venit à diabolo & à peccato: sicut Israelitas per sanguinem agni paschalis ab exterminatore, & per aquam maris rubri ab Ægyptijs liberauit. Huius etiam sacramenti ritum Melchisedech ostendit, vbi panem & vinum Abrahę obtulit. Vnde vt ait Ambrosi⁹, intelligi datur anteriora esse sacramenta Christianorum, quàm Iudæorum.

Gene. 14. d De sacr. li. 1. ca. 4. et lib. 4. ca. 3. to. 4.

B DE INSTITVTIONE SACRAMENTI.

Hic etiam alia consideranda occurrunt quatuor, scilicet sacramentum, institutio, forma, & res. Sacramentum dominus instituit, quando post typicũ agnũ corpus & sanguinem suum discipulis in cœna porrexit. Vnde Eusebius Emisenus, Quia corpus assumptũ ablaturus erat ab oculis, & illatur⁹ syderibus, necesse erat vt die cœnę sacramentum nobis corporis & sanguinis consecraret: vt co leretur iugiter per mysterium quod semel offerebatur in pretium.

Matth. 26 c De cons. di. 2. cap. Quia corp⁹ ex ser. de corpo. & sanguine domini.

C DE FORMA.

Forma verò est, quam ipse ibidem edidit dicẽs, Hoc est corpus meum: & pòst, Hic est sanguis meus. Cùm enim hæc verba proferuntur, conuersio fit panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi: reliqua ad laudem Dei dicũtur. Vnde Ambr. [Sermone Christi hoc conficitur sacramentum, quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinũ cum aqua in calicem missum, fit sanguis consecratione verbi cœlestis. Consecratio quibus fit verbis? attende quæ sunt verba. Accipite & comedite ex eo omnes: hoc est corpus meum. Et iterum, Accipite & bibite ex hoc omnes: hic est sanguis meus. Per reliqua oĩa quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratio premittitur pro populo, pro regib⁹.] Itẽ Aug. [Credẽdũ est quòd in illis verbis Christi sacramenta cõficiãtur: reliqua oĩa nihil aliud sunt q̃ laudes, vel obsecrationes fideliũ & petitiones.] Ecce quę sit institutio & forma hui⁹ sacramẽti. Vbi cõsideratiõe dignũ est, quare illud sacramẽtũ pòst cœnã dedit discipulis. Domin⁹ igitur Iesus ad inuisibilia paternæ maiestatis migraturus, celebrato cum discipulis typico pascha, quoddã memoriale eis cõmendare volens, sub specie panis & vini corpus & sanguinẽ suũ ita eis tradidit, vt ostẽderet legis veteris sacramẽta inter quæ præcipuum erat agni paschalis sacrificiũ, in morte sua terminari, ac legis nouę sacramẽta substituit: in quibus excellit mysterium Eucharistiæ. Ideo etiam post alia dedit vt hoc vnum arctius memoriæ discipulorum infigeretur, & ab ecclesia deinceps frequentaretur. Sed non exinde disciplinã sanxit in posterum, vt post alios cibos sumatur, sed potius à ieiunis sumi oportet, sicut Apostolus docet, vt singulari reuerentia dijudicetur, id est discernatur ab alijs cibis, quod dominus Apostolis disponendum reliquit. Vnde August. [Apparet, cùm primò acceperunt discipuli Eucharistiam, non eos accepisse ieiunos. non ideo tamen calumniandum est vniuersę ecclesiæ, quòd à ieiunis sumitur semper. Placuit enim spiritui sancto, vt in honore tanti sacramẽti, prius in os Christiani dominicum corpus intraret, quàm alij cibi: ideo vbique mos iste seruatur. Non enim quia post cibos dedit dominus, ideo pransi vel cœnati illud accipere debent, vt illi faciebãt quos Apostolus redarguit. Nam saluator, quò vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressur⁹ erat. Quo autem ordine deinceps sumeretur Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, reseruauit docendum.]

1. Cor. 11. e

Ad Ianuar. epi. 118. circa finem tom. 2. de cõs. dis. 2. ca. liquidò appa. 1. Cor. 11. d

C DE SACRAMENTO ET RE.

Aug. de ciuitate dei lib. 10. c. 5. tom. 5. & cōsec. dist. 2. ca. Sacrificium.

Nunc quid ibi sacramentū sit, & quid res, videamus. [Sacramentū est inuisibilis gratiæ visibilis forma.] Forma ergo panis & vini quæ ibi videtur, est sacramentū, id est signum sacrę rei: quia præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Tenent ergo species vocabula rerū quæ antè fuerūt. s. panis & vini. Huius aūt sacramenti gemina est res: vna. s. cōtenta & significata, altera significata & nō cōtenta. Res cōtēta & significata est caro Christi, quā de virgine traxit, & sanguis quem pro nobis fudit. Res autem significata & non contenta, est vnitas ecclesiæ in prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Hæc est duplex caro Christi, & sanguis. Vnde Hieron. [Dupliciter, inquit, intelligitur caro Christi & sanguis, vel illa quæ crucifixa est & sepulta: & sanguis, qui militis lancea effusus est: vel illa spiritualis ac diuina, de qua ipse ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis.] Sunt ergo hic tria distinguenda. Vnum, quod tantùm est sacramentum: Alterum, quod est sacramentum & res: & Tertium, quod est res & non sacramentum. Sacramentum & non res, est species visibilis panis & vini. Sacramentum & res, caro Christi propria & sanguis. Res & non sacramentum, mystica eius caro. Porrō illa species visibilis, sacramentum est geminæ rei: quia vtramque rem significat, & vtriusque rei similitudinem gerit expressam. Nam sicut panis præ cæteris cibis corpus reficit, & sustentat, & vinum hominem lætificat atq; inebriat: sic caro Christi interiorem hominem plus cęteris gratijs spiritualiter reficit & saginat. Vnde, Calix meus inebrians, quàm præclarus est. Habet etiam similitudinem cùm re mystica, quæ est vnitas fidelium: quia sicut ex multis granis conficitur vnus panis, & ex pluribus acinis vinum in vnum confluit: sic ex multis fidelium personis vnitas ecclesiastica constat. Vnde Apost. Vnus panis & vnum corpus multi sumus, &c. Vnde Augu. [Vnus panis & vnum corpus ecclesia dicitur, pro eo quòd sicut vnus panis ex multis granis, & vnū corpus ex multis membris componitur: sic ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc mysterium pacis & vnitatis nostræ Christus in sua mensa consecrauit: qui accipit hoc mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non accipit hoc mysterium pro se, sed contra se.] [Cuius etiam sacramentum est corpus Christi proprium de virgine sumptum: quia vt corpus Christi ex multis membris purissimis & immaculatis constat, ita societas ecclesiastica ex multis personis à criminali macula liberis consistit. In cuius rei typo facta est arca domini de lignis sethim: quæ sunt imputribilia, & albæ spinę similia.]

1. Cor. 10. d

in sermo. ad infantes, ad altare de sacramento: et in serm. 28. ad fratres in eremo.

De cōs. dis. 2 ca. quia passus. para. dominus noster

Ephe. 4. a

Aug. de blasphemia spūs scti. verba sunt in glossa 1. Cor. 11.

Exod. 25. a

Ho. 26. sup Ioan. & lib. sententiarū Aug. c. 339. et habetur de cōs. dist. 2 capite Quid est Christū

DE DVOBVS MODIS MANDVCANDI.

A DISTINCTIO IX.

Et sicut duæ sunt res illius sacramenti, ita etiam duo modi manducandi. Vnus sacramentalis, scilicet, quo boni & mali edunt: alter spiritualis, quo soli boni manducant. Vnde August. [Quid est Christum manducare? Non est hoc solum in sacramento corpus eius accipere: multi enim indignè accipiunt: sed in ipso manere, & habere ipsum in se manentem. Spiritualiter enim manducat, qui in vnitate Christi & ecclesiæ, quam sacramentum significat, manet. Nam qui discordat à Christo, nec carnem Christi manducat, nec sanguinē bibit: etsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sui quotidie accipiat.] Spiritualem manducationem August. distinguens à sacramentali ait, [Vt quid paras ventrem & dentem? crede, & manducasti. Credere enim in eum, hoc est comedere panem viuum. Qui credit in eum, manducat eum.] Item, [Quomodo mādducandus est Christus? Quō ipse dicit? Qui mādducat carnē meā, & bibit sanguinē meū, in me manet & ego in eo. Si in me manet & ego in eo, tūc bibit: qui verò in me nō manet, nec ego in illo: & si accipit sacramentū, acquirit magnū tormētū.] Item, [Nulli ambigendū est tunc quenq; corporis & sanguinis domini participem fieri, quando Christi membrum efficitur: nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiam si antequam illum panem edat & calicem bibat, de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat: quia illius sacramenti beneficio non priuatur, quando illē habere hoc quod illud sacramentum signat inuenitur. In illo enim sacramento corpus & sanguinem suum nobis commendauit, quod & fecit nosipsos. Nam & nos corp⁹ ipsius facti sumus.] Item, [qui discordat à Christo non manducat carnem eius, nec sanguinem bibit: & si tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi quotidie accipit.]

Trac. 25. sup Ioannem.

Aug. tract. 26. sup Ioā.

Ibidē de verbis domini sermo. 11. & habetur de cōs. dist. 2. ca. quid est Christum.

Aug. ad infantes ad altare de sac. & habetur de cons. dis. 2. c. quia passus, para. 11. dominus noster. Augu. li. sententiarū ca. 339. et habetur, qui discordat.

DE ERRORE QVORVNDAM, QVI DICVNT A

B bonis tantùm corpus Christi sumi.

Hæc verba & alia huiusmodi, vbi de spirituali manducatione agitur, quidam obtuso corde legentes, erroris caligine inuoluti sunt adeò, vt præsumpserint dicere corpus & sanguinem Christi à bonis tantùm sumi & non à malis. Sed indubitanter tenendum est, à bonis sumi, non modò sacramentaliter, sed & spiritualiter. A malis verò tantùm sacramentaliter, id est, sub sacramento, scilicet sub specie visibili carnem Christi de virgine sumptam, & sanguinem pro nobis fusum sumi: sed non mysticam, quę tātùm bonorum est. Quod subditis probatur testimonijs. Greg. [Est quidem in peccatoribus & indignè sumentibus vera Christi caro, & verus sanguis: sed essentia, non salubri efficientia.] Item, Augu. [Multi indignè accipiunt corpus domini, de quibus Apost. ait, Qui manducat & bibit calicem domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Per quod docemur: quàm sit cauendum, malè accipere bonum. Ecce enim factum est malum, dum malè accipitur bonum, sicut econtrà, Apostolo factum est bonum, cùm bene accipitur malum, scilicet, dum stimulus sathanæ patienter portatur. Ergo & mala prosunt bonis, sicut angelus sathanæ Paulo,] [& sancta obsunt malis, bonis sunt ad salutem, malis ad iudicium. Vnde qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non quia res illa mala est, sed quia malus malè accipit quod bonum est.] Idem, Indignè qui sumens corpus Christi non efficit, vt quia malus est, malum sit quod accipit: vel quia non ad salutem accipit, nil accipiat. Corpus enim & sanguis domini nihilominus erat in illis, quibus ait Apost. Qui manducat indignè, &c. His alijsq; pluribus apertè ostenditur, quòd etiam à malis verum corpus Christi & sanguis sumitur, sed sacramentaliter, non spiritualiter.

Tomo. 8. 1. Cor. 11. f 2. Cor. 12. c Aug. tra. sup 1oan. 6. post medium. Tomo. 9. Aug. lib. de baptismo cōtra Donatistas 5. cap. 8. Tomo 7. 1. Cor. 11. f

DE INTELLIGENTIA QVORVNDAM VERBO-

C rum ambiguorum.

Secundum hos duos modos sumendi, intelligentia quorundam verborum ambiguè dictorum distinguenda est. Ait enim Aug. Bonus accipit sacramentum & rem sacramenti, malus verò sacramentum & non rem. Sacramentum hic dicit corpus Christi proprium, de virgine natum. Rem verò, spiritualem Christi carnem. Bonus ergo vtramq; Christi carnem accipit. Malus verò tantùm sacramentum, id est corpus Christi sub sacramento, & non rem spiritualem. Item, Non manducans manducat, & manducans non manducat: quia non manducans sacramentaliter, aliquando manducat spiritualiter, & econuerso. Et qui manducant spiritualiter, veritatem carnis & sanguinis dicuntur sumere: quia ipsam efficientiam habent, id est remissionem peccatorum: pro qua videtur orari cùm dicitur, Perficiant in nobis domine quæsumus tua sacramenta quod continent, vt

Hom. 26. sup per Ioā. quo ad sententiā & in glo. 1. cor. 2. Quotiensunque

In complenda missa

Greg. in ho. paschal. quæ est 22. in euangelia, et habide cõse. di. 2. Species

quod nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus. Rerum veritatem, dicit ipsam efficientiam: quasi dicat, Per hæc sacramenta præsta, vt sicut sacramentaliter carnem Christi sumimus, ita spiritualiter sumamus. Vel petit sacerdos, vt Christus qui nunc sub specie panis & vini sumitur manifesta visione, sicut in essentia diuinitatis est quandoq; accipiatur. Constat ergo à bonis & à malis sumi corpus Christi: sed à bonis ad salutem, à malis ad perniciem.

DE HAERESI ALIORVM QVI DICVNT *corpus Christi non esse in altari nisi in signo.*

A DISTINCTIO X.

SVNT item alij, præcedentium insaniam transcendentes, qui Dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audacius ac periculosius veritati contradicunt: asserentes in altari non esse corpus Christi vel sanguinẽ, nec substantiam panis vel vini in substantiam carnis & sanguinis conuerti, sed ita Christum dixisse. Hoc est corpus meum, sicut Apostolus dixit, Petra autem erat Christus. Dicunt enim ibi esse corpus Christi tantùm in sacramento, id est in signo, & tantùm in signo, manducari à nobis. Qui errandi occasionem sumũt à verbis veritatis, vnde prima hæresis facta est in discipulis Christi, [Cùm enim diceret, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam: illi non intelligentes dixerunt, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? & abierunt retro. Illis discedentibus instruxit duodecim qui remanserant. Spiritus est, inquit, qui viuificat, caro nihil prodest, verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Intellexisti spiritualiter, spiritus, & vita sunt. Intellexisti carnaliter, etiam sic spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt. Spiritualiter intellige quæ locutus sum. Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui. Spiritualiter intellectum viuificabit vos: caro autem non prodest quicquam.] Sunt etiam & alia, illorum insaniæ fomitem ministrantia. Ait enim Augu. Donec seculum finiatur, fursum est dominus: sed tamen etiam hic nobiscum est veritas dominus. Corpus enim in quo resurrexit, in vno loco esse oportet: veritas autem eius vbique diffusa est. Item, Vna persona est deus & homo: vbiq; per id quod est Deus, in cœlo per id quod homo est. Christus dicit etiam, Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. His alijsque vtuntur præfati hæretici, in assertionem sui erroris.

1. Cor. 10. Ioan. 6. f Augu. super Psal. 54. & 98. circa illud, Et ador. scabel. & de cõsec. dist. 2. Primaquidẽ Hom. 27. super Ioannẽ.

Tra. 50. sup Ioan. in fine Aug. ad Dardanũ epi. 57. non longè à princ. tom. 2 Matth. 26. a

B DETERMINATIO PRAEMISSORVM.

Quæ ex eadẽ ratione omnia accipienda sunt, nõ enim verbis his negatur verum corpus Christi à fidelibus sumi, vel in altari esse, sed his veritas Apostolos & in eis nos instruxit, quòd ipsius corpus non per partes discerptum, vt putauerunt illi discipuli qui retro ierunt, sed integrum: nec visibiliter in forma humana, sed inuisibiliter sub forma panis & vini corpus & sanguinem nobis traderet. Quem sensum Aug. confirmat dicens, Ipsum quidem, & non ipsum corp⁹ quod videbatur, manducatur: ipsum quidem inuisibiliter, non ipsum visibiliter. Item, [Etsi necesse est illud celebrari visibiliter, necesse est tamen inuisibiliter intelligi.] Ita etiam intelligendum est corpus Christi esse in vno loco, scilicet visibiliter in forma humana, veritas tamen eius, i. diuinitas, vbiq; est, veritas etiam eius, i. verum corpus in omni altari est, vbicũq; celebratur. Sic etiam illud intelligẽdum est, Pauperes semper habetis vobiscum, me autem, non semper habebitis, secundum corporalem præsentiam, scilicet qua cum eis conuersabatur.

Ioan. 6. f

In epist. ad Hyrenæum, & habe. de cons. dist. 2. cap. Nõ hoc Matth. 26. a Aug. super Psal. 98. in loco præallegato.

Simi-

Simliter per id quod homo est, in cœlo est, scilicet, visibiliter: inuisibiliter autem est in altari, quia nõ in forma humana apparet, sed forma panis & vini operitur. Vnde & inuisibilis caro eius dicitur, quæ verè est in altari. Sed quia in specie sua non apparet, inuisibilis dicitur. Ait enim Augustinus. Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus. Sacrificium duobus consici, duobus constare: visibili elementorũ specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi: sicut & Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine, cùm Christus sit verus Deus & homo, quia omnis res illarum rerum naturam & veritatẽ in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium ecclesiæ duobus, sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est ergo sacramentum, & res sacramenti, idem corpus Christi. Ecce inuisibilem dixit carnem Christi, quia forma panis operta sumitur & tractatur. Idemq; corpus Christi dixit esse sacramentum & rem: ex quo confirmatur quod suprà diximus. Deinde addit quod magis mouet Lectorem, Caro, inquit, eius est, quam sub forma panis opertam, in sacramento accipimus: & sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus. caro videlicet carnis, & sanguis eius, quem sub vini specie accipimus sacramentum est sanguinis, carne & sanguine, vtroque inuisibili, intelligibili, & spirituali significatur corpus Christi visibile & palpabile, plenum gratia & diuina maiestate.

In lib. Sẽtẽt. Prosperi, & habetur de Cõsec. dist. 2. cap. Hoc est.

Ibid. vbi supra.

C SOLVTIO QVARUNDAM RATIONUM AD PRAEMISSORVM.

Attende his diligẽter, quia tropo quodam vtitur hic Augustinus, quo solent res significantes, rerum sortiti vocabula quas significant. Hic enim visibilis species panis vocatur nomine carnis, & visibilis species vini nomine sanguinis. Inuisibilis verò & intelligibilis dicitur caro Christi, quia secundum illam speciem non videtur caro, sed intelligitur: ita & sanguis. Caro ergo inuisibilis dicitur esse sacramentum carnis visibilis: quia species panis, secundum quam non videtur caro illa: est sacramentum carnis visibilis, quia in carne inuisibili, id est, specie, secundum quam caro Christi non videtur caro, significatur corpus Christi, quod est visibile & palpabile, vbi in sua forma apparet. Ita & de sanguine accipi debet. Quem sensum confirmat Augustinus, aperiens qualiter prædicta intelligenda sint, quia obscurè dixerat: consequenter dicens ita panem vocari corpus Christi, cùm verè sit sacramentum corporis Christi quod in cruce positum est, sicut ipsa immolatio quæ fit manibus sacerdotis, vocatur Christi passio, non rei veritate, sed significandi mysterio, & sicut sacramentum fidei dicitur fides. Satis responsum est hæreticis, & obiectionibus eorum, qui negant verum corpus Christi in altari esse, & panem in corpus, vel vinum in sanguinem, mystica consecratione conuerti, dicentes, Quis audeat manducare Dominum suum? Quis etiam audeat dicere, quotidie formari corpus Christi de materia vel substantia, quæ non fuit caro virginis?

De Cõsecr. dist. 2. Hoc est quod dicim⁹. parag. Sicut ergo.

D AVTORITATIBVS PROBATVR VERVM CORPVS CHRISTI esse in altari, & in id panem conuerti.

Hæc & his similia obiiciunt illi, in diuino mysterio legem naturæ sectantes: quorum perfidiam subdita conuincunt testimonia. Ait enim veritas, Accipite, hoc est corpus meum. Item Ambros. Si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret, non valebit tantum sermo Christi, vt substantias mutet? De totius mundi operibus legitur, quia ipse dixit & facta sunt, &c. Sermo igitur, id est, filius, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est creare, quàm mutare nouas naturas rerum. Item, Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuerat, Liquet ergo, quòd præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid ergo hîc quæris naturæ

Matth. 26 c Ambr. lib. de his qui mysterijs initiantur, ca. 9 in medio, tomo 4.

4. Reg. 9 Genes. 1. & Psal. 22.

ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse partus ex virgine? Item, Ante benedictionem alia species nominatur, post consecrationem corpus significatur. Ante consecrationē aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Tu dicis Amen, id est, verum est. Quod sermo sonat, affectus sentiat. Item August. In specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus, nec similiter pendimus has duas species, sicut ante cō secrationē pendebamus, cùm fideliter fateamur ante consecrationē panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Item Amb. Panis est in altari vsitatus, ante verba sacra: vbi accesit consecratio, de pane fit Christi caro. Quomodo autem potest quod panis est, esse corpus Christi? Consecratione, quæ fit sermone Christi. Item, Si tanta vis est in sermone Domini, vt incipiant esse quæ non erāt: quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Et sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis, consecratione verbi cœlestis. Item August. Sicut per spiritum sanctum vera Christi caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini idem corpus Christi & sanguis consecratur. Corpus Christi & veritas est, & figura. Veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus sancti ex panis viniq; substātia efficitur: Figura verò est id quod exterius sentitur. Item Eusebius Emisenus, Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate commutat. Ex his aliisq; pluribus constat, verum corpus Christi & sanguinē in altari esse, imò integrum Christum ibi sub vtraque specie: & substantiam panis in corpus, viniq́ue substantiam in sanguinem conuerti.

Ibidem

Ibidem Aug. in lib. Sēt. Prosperi, & de Cōsec dist. 2. nos autem Lib. de Sacram. 4. ca. 4. tomo 4. Ibid. & de Cōsec dist. 1 Panis est.

In serm. quod dā de verbo Euāg. cuius initiū Veritas, quæ est Christ°, ait. sed nō Rep. in vulg. exē plari. & de Cōse. dist. 2. Vtrū sub. et de Cōs. dist. 2. cap. Quia corpus.

DE MODO CONVERSIONIS.

A DISTINCTIO XI.

SI autē quæritur, Qualis sit illa conuersio: an formalis, an substantialis, vel alterius generis? definire non sufficio. Formalem tamen non esse cognosco: quia species rerum quæ antè fuerant, remanēt, & sapor, & pondus. Quibusdam esse videtur substantialis, dicētibus sic substantiam cōuerti in substantiam, vt hæc essentialiter fiat illa. Cui sensui præmissæ autoritates cōsentire videntur.

In serm. de Corpore & sang. Dom.

B OPPOSITIO.

Sed huic sententiæ sic opponitur ab aliis, Si substantia panis, inquiunt, vel vini conuertitur substantialiter in corpus vel sanguinē Christi: quotidie fit aliqua substantia corpus vel sanguis Christi, quæ antè non erat: & hodie est aliquid corpus Christi, quod heri non erat, & quotidie augetur corpus Christi, atq; formatur de materia, de qua in conceptione non fuit factum. Quibus hoc modo responderi potest, quia non ea ratione dicitur corpus Christi confici verbo cœlesti, quòd ipsum corpus in conceptu virginis formatum, deinceps formetur: sed quia substantia panis vel vini, quæ antè non fuerat corpus Christi vel sanguis, verbo cœlesti fit corpus & sanguis. Et ideo sacerdotes dicuntur cōficere corpus Christi & sanguinem, quia eorum ministerio substantia panis fit caro, & substantia vini fit sanguis Christi, nec tamen aliquid additur corpori vel sanguini, nec augetur corpus Christi vel sanguis.

C AVGVST. IN LIB. SENTENTIARVM PROSPERI.

Si verò quæris modum quo id fieri possit, breuiter respondeo, Mysterium fidei credi salubriter potest, inuestigari salubriter non potest. Quòd ergo corpus Christi, panis mutatione in id, non augmentatur, nec sanguis ex vini conuersione:

uersione: eius voluntati & potentiæ adscribatur, qui idem corpus de virgine eduxit. fit ergo substantia illa ista sine eius augmento. Nec tamen concedunt quidam, quòd substantia panis aliquando sit caro Christi, etsi fiat caro Christi: sicut farina facta est panis, & aqua facta est vinum, nec tamen dicitur, farina est panis, & aqua est vinum. Alij verò concedunt, illud quod erat panis vel vinum, post consecrationem esse corpus & sanguinem: non tamen sequitur, panis est caro Christi, vel vinum est sanguis, quia substantia panis vel vini postquam facta est caro Christi vel sanguis, non est substantia panis vel vini, sed caro, & sanguis. Ideo distinguendum videtur, cùm dicitur substantia panis, vel id quod erat panis, modò est corpus Christi. Manens enim panis non est corpus Christi: sed mutata in id quod facta est, est corpus Christi. Nec dicimus substantiam panis vel vini materiam esse corporis vel sanguinis Domini: quia non de ea vt de materia, formatur corpus: sed ipsa formatur in illud, & efficitur illud. vnde Augustinus, Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum sumimus in memoriam dominicæ passionis. Quod cùm per manus hominis ad illam visibilem speciem perducatur, non sanctificatur, vt sit tam dignum sacramentum, nisi operante inuisibiliter spiritu Dei.

Lib. de Trin. 3 cap. 4. in fine eiusdem et de Cōsec. dist. 2 cap. Corpus.

A SSERVNT QVIDAM DICTVM PANEM TRANS-

D ire in corpus Christi.

Quidam verò sic dicunt conuersionem illam esse intelligendam, vt sub illis accidentibus, sub quibus erat prius substantia panis & vini, post consecrationem fit substantia corporis & sanguinis, sic tamen, vt non eis afficiatur, & sic asserunt dictum panem transire in corpus Christi: quia vbi erat panis, nunc est corpus Christi. Quod si est, quid ergo fit de substantia panis & vini? Illi dicunt vel in præiacentem materiam resolui, vel in nihilum redigi. Alij verò putauerunt ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Christi esse, & sanguinem: & hac ratione dici illam substantiam fieri istam: quia vbi est hæc, est & illa: quod mirum est: & ipsam substantiam panis vel vini dicunt esse sacramentum. Sed quòd non sit ibi substantia, nisi corpus Christi & sanguis, ex prædictis & subditis apertè ostenditur. Ait enim Ambrosius, Panem istum quem sumimus in mysterio, illum intelligo vtique, qui manu sancti spiritus formatus est in vtero virginis, & igne passionis decoctus in ara crucis. Panis enim angelorum factus est cibus hominum. Vnde Veritas ait, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. & iterum, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Ex his namque duabus sententiis apertè datur intelligi, quia panis ille & iste, non duo, sed vnus panis & vna caro, proculdubio vnum efficitur corpus. Illud verè, illud sanè, quod sumptum est de virgine, quod resurrexit, & in cœlum ascendit. Item Gregorius, [Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Christi mysterio angelorum choros adesse, summa & ima sociari, vnum quid ex inuisibilibus atque visibilibus fieri?] Idem, [Eodem momento & in cœlum rapitur ministerio angelorum consociandum corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. Sicut diuinitas verbi totum implet mundum, ita multis locis illud corpus consecratur. Nec sunt tamen multa corpora Christi, sed vnum corpus & vnus sanguis. Ideoque siue plus siue minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Christi integerrimè sumunt.] Post consecrationem ergo non est ibi substantia panis vel vini, licet species remaneant. Est enim ibi species panis & vini, sicut & sapor. Vnde aliud videtur, aliud intelligitur.

De Sacram. & alleg. de Cōse. dist. 2. cap. Omnia quæ. Ioan. 6. e In Homil. paschali, ca. Quid sit sanguis, & lib. 4. dialog. ca. 68. & hab. de Cōsec. dist. 2.

E QVARE SVB ALIA SPECIE.

Sub alia autem specie tribus de causis carnem & sanguinem tradidit Chri-

stus,& deinceps sumendum instituit: vt fides scilicet haberet meritum, quæ est de his quæ non videntur,quia fides non habet meritum,vbi humana ratio præbet experimentum. Et ideo etiam,ne abhorreret animus, quod cerneret oculus, quia non habemus in vsu carnem crudam comedere, & sanguinem bibere. Quia ergo Christum vorari dentibus fas non est,in mysterio carnem & sanguinem nobis commendauit. Et etiam ideo, ne ab incredulis religioni Christianæ insultaretur. Vnde Augustinus, [Nihil rationabilius,quàm vt sanguinis similitudinem sumamus, vt & ita veritas non desit, & ridiculum nullum fiat à paganis,quòd cruorem occisi hominis bibamus.] [Ne ergo hoc fieret, & ne veluti quidam horror esset cruoris, in similitudinem accipimus sacramentum.] Ex præmissis iam liquet,quare sub alia specie, & quare sub ista hoc sacramentũ Dominus celebrauerit,& celebrari à nobis instituerit.

Greg.in Homil. paſch. Idem Hom. 26.ſup Euã. Auguſt.in ſerm. palle. & hab.de Cõſec.diſt.2 ca.Vtrũ ſub figura. Amb.lib.6 de Sac.ca.1. & de Cõſe. diſt. 2. cap. Panis,&c.

F QVARE SVB DVPLICI SPECIE.

Sed quare sub duplici specie sumitur, cùm sub alterutra totus sit Christus? Vt ostenderetur totam humanam naturam assumpsisse, vt totam redimeret. Panis enim ad carnem refertur: vinum ad animam, quia vinum operatur sanguinem,in quo sedes animæ à physicis esse dicitur. Ideo ergo in duabus speciebus celebratur,vt animæ & carnis susceptio in Christo,& vtriusque liberatio in nobis significetur. [Valet enim, vt Ambrosius ait, ad tuitionem corporis & animę quod percipimus,quia caro Christi pro salute corporis,sanguis verò pro anima nostra offertur,sicut præfiguraui Moyses, Caro, inquit, pro corpore vestro offertur, sanguis pro anima:] sed tamen sub vtraque specie sumitur, quod ad vtranque valet: quia sub vtraque sumitur ipse totus Christus. Sed si in altera tantùm sumeretur,ad alterius tantùm, id est, animæ vel corporis, non vtriusque pariter,tuitionem valere significaretur. Sub vtraque specie tamen totus sumitur Christus: nec plus sub vtraque,nec minus sub altera tantùm sumitur. Eadem enim ratio est, vt ait Hilarius, in corpore Christi, quæ in manna præcesit. De quo dicitur, Qui plus collegerat,non habuit amplius: nec qui minus parauerat,habuit minus. Et licet sub vtraque specie idem sumatur totus Christus: tamen non fit conuersio panis nisi in carnem,nec vini nisi in sanguinem. Nec debent dici duo sacramenta, sed vnum, quia sub vtraque specie idem sumitur. Neq; debet iterari sacramentum: quia benedictio non repetitur super speciem eandem. Neque aliæ substantiæ in sacrificium veritatis offerri debent; quia de aliis non potest consecrari corpus Christi, vel sanguis.

Cõment. ad 11.cap.epiſt. prioris ad Cor.in tom. 4.f Leuit. 17 Hilar. papa de Cõſec. diſt. 2. cap. Vbi pars eſt Exod.16. d

G QVARE AQVA ADMISCEATVR.

Aqua verò admiscenda est vino, quia aqua populum signat, qui per Christi passionem redemptus est. Calix ergo dominicus iuxta canonum præceptum, aqua & vino mixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Cùm ergo in calice, vino aqua, miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credit copulatur: quæ copulatio aquæ & vini sic miscetur in calice Christi, vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum quis tantùm offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis.

Iſid. lib.de eccleſ. offic. cap.18 & Cypr. lib.2. epiſtolarum epiſt. 2. & habetur in telligi. Apoc.17. d

H IVLIVS PAPA.

Si verò quæritur, An irritum sit quod geritur, si aqua prætermittatur? Audi quod sequitur in eodem canone, Non potest, inquit, calix Domini esse aqua sola,aut vinum solum,nisi vtrunque misceatur. Item Cyprianus, [Calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunque misceatur: sicut nec corpus Domini,potest esse farina sola,nec aqua sola, nisi vtrunque fuerit adunatum, & panis vnius compage solidatum.] Si quis tamen non intendens introducere hæresim,obliuione vel ignorantia aquam prætermiserit,non videtur

In epiſt. de Sacr.cal.cuius princip. quãquã ſciã frater, quæ eſt 3 vli 2. De Cõſec. diſt. 2. cap. Nõ oportet,

tur esse irritum sacramentum: sed ille grauiter est corripiendus. Nam & grecorum ecclesia non apponere aquam dicitur. Quod etiam ex dictis Cypriani videtur posse colligi.ait enim,[Si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter non hoc seruauerit,quod nos dominus facere & exemplo & magisterio docuit,potest simplicitati eius indulgentia domini venia concedi.] [Nobis verò non potest ignosci,qui nunc à domino instructi sumus, vt calicẽ domini cum vino mixtum,secundum quod dominus obtulit,offeramus,] Ex hoc videtur,quòd si quis simpliciter vel ignoranter vinum offerat sine aqua, sacramentum conficiat. Aqua verò nullatenus sine vino potest offerri in sacrificio,nec panis nisi de frumento.nec granum frumenti,nisi redactum fuerit in panem:quia Christus & panem se dicit,& grano frumenti se comparat. Quod ergo suprà dictũ est non posse vinum solum offerri,determinari oportet:recipit enim exceptionem.Non potest,nisi simpliciter vel ignoranter fiat:vel non potest,id est non debet. Quibusdamtamen videtur hoc generaliter verum.Colligitur etiam ex prædictis,quòd Christus vinum aqua mixtum dedit discipulis.Corpus verò tale dedit,quale tunc habuit, id est mortale & passibile: Nunc verò sumitur à nobis immortale & impassibile:nec tamen maiorem habet efficientiam.Eucharistia quoque intincta non debet dari populo pro supplemento communionis:quia non legitur Christus alicui discipulorum præbuisse panem intinctum nisi Iudæ.[Tunc verò non accepit Iudas corpus Christi, sed tãtũ panẽ:corp? verò & sanguinẽ Christi antè cũ alijs discipulis perceperat.]

& ca.ſicut ĩ ſanctifi c. Epiſt.præal. & habetur de cõſe. diſt. 2 ca.& ſcri ptura. Aug. 4. de doct. chriſt. ca.21.ex Cy priano. Ioan.6.d. Ioan.12.d. Determinatio præmiſſorum. Iulius papa quòd intincta non debet dari hoſtia populo, & habetur de cõſe. diſt. 2.c.cũ omne. Aug.ſer. 28. ad fratres ĩ eremo.

VBI ILLA ACCIDENTIA FVNdantur.

A DISTINCT. XII.

SI autem quæritur de accidentibus quæ remanent,id est de speciebus & sapore & pondere,in quo subiecto fundentur:potius mihi videtur fatendũ existere sine subiecto,quàm esse in subiecto,.quia ibi non est substantia,ni si corporis & sanguinis dominici,quæ non afficitur illis accidentibus.Non enim corpus Christi talem habet in se formam,sed qualis in iudicio apparebit.Remanent ergo illa accidentia per se subsistentia ad mysterij ritum ,ad gustus fideiq; suffragium:quibus corpus Christi habens formam & naturam suam tegitur.

De cõſequẽtibus ad cõfectionẽ cor poris chriſti quantum ad fractionem.

B DE FRACTIONE ET PARTITIONE.

Solet etiam quæri de fractione & partitione quæ ibi videtur fieri, vtrùm vera sit:& si ibi vera fractio est,cuius rei sit,vel in qua re fiat. Cumq; non sit ibi alia substantia quàm Christi,si in aliqua substantia est illa fractio, in corpore Christi videtur esse.Sed econtrà,cùm ipsum corpus incorruptibile sit (quia immortale & impassibile)in ipso non posse esse videtur. Nam & Christus redarguit carnalem sensum discipulorum,qui putabant carnem Christi sicut aliam in partes diuidendam,& morsibus dilacerandam. Ideo quibusdam placet,quòd non sit ibi fractio sicut videtur.sed dicitur frangi,quia videtur frangi. Quibus obijcitur quod ait Amb.Nihil falsi putandum est in sacrificio veritatis: sicut fit in magorum præstigijs,vbi delusione quadam falluntur oculi, vt videant esse quod non est. Ad hoc illi dicunt,Non fallit nos visus,nec fallitur: quod esset, si crederetur ita frangi,vt videtur. Nec illusio est,quia ad vtilitatem fidei,non ad deceptionem ita fit,sicut & Christus se ostendit duobus discipulis in via in specie peregrini.nec in eo tamen talis forma erat,sed oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent.

Ioan.6.g. Opinio quo randam. Lucæ vlt.c.

C ALIORVM OPINIO.

Alij verò dicunt,quòd sicut ibi species panis est,& non est ibi res cuius vel in qua

qua sit illa species: ita est ibi fractio quæ non fit in aliqua re, quia nihil ibi frangitur, quod mirabiliter dei potẽtia fieri dicunt, vt ibi sit fractio, vbi nihil frãgitur.

Cõfessio Berẽgarij, et habetur de cõs. dist. 2. capi. ego Berẽgarius.

D ALIORVM OPINIO.

Alij tradunt corpus Christi essentialiter frangi & diuidi, & tamen integrum & incorruptibile existere. Quod se colligere asserunt ex confessione Berengarij: qui confessus est corã Nicolao papa & pluribus episcopis, panẽ & vinũ quæ in altari ponuntur, post consecrationẽ non solũ sacramentũ, sed etiã verũ corpus & sanguinem Christi esse: & sensualiter non solùm sub sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri.

E SENTENTIA PROBABILIOR.

Sed quia corpus Christi incorruptibile est, sanè dici potest fractio illa & partitio non in substãtia corporis, sed in ipsa forma panis sacramẽtalis fieri: vt vera fractio & partitio sit ibi, quæ fit non in substantia corporis, sed in sacramẽto, id est specie. Ne autem mireris vel insultes si accidentia videantur frangi, cùm ibi sint sine subiecto: licet quidam asserant ea fundari in aëre. Est ibi vera fractio & partitio, quæ fit in pane, id est in forma panis. Vnde Apostolus ait, Panis quẽ frangimus, quia forma panis ibi frangitur, & in partes diuiditur. Christus verò integer manet, & totus est in singulis. Vnde Aug. Quando Christus manducatur, vita manducatur. Sed quis audeat manducare dominum suum? & tamen veritas inuitans nos ad manducandum ait, Qui manducat me, viuit propter me. Nec occiditur Christus vt manducetur, sed mortuos viuificat: quando manducatur, reficit non deficit, viuit manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus, & quidem in sacramento sic fit. Item, Norunt fideles quomodo manducent carnem Christi: vnusquisque accipit partem suam. vnde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in corde tuo. Ideo ista dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur. videtur panis & calix, quod & oculi renunciant. quod autem fides instruenda postulat, panis est corpus Christi, calix est sanguis. Ex his datur intelligi, quòd fractio & partes quæ ibi videntur fieri, in sacramento fiunt, id est in specie visibili. Ideoq; illa Berengarij verba ita distinguẽda sunt, vt sensualiter non modò in sacramento, sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus sacerdotum: frangi verò & atteri dentibus, verè quidẽ, sed in sacramẽto tantùm. Vera ergo est ibi attritio & partitio: sed in singulis partibus totus est Christus. Vnde Hieronym. Singuli accipiunt Christũ dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulas minuitur, sed integrum se præbet singulis. Item Hilarius, Vbi pars est corporis, ibi est & totum.

1. Cor. 10. d.

In ser. de verbis euang. et hab. de cõs. di. 2. ca. inuitat nos, & ibi glossa. 1. Corin. 10. Aug. de cõs. dist. 2. cap. præallegatis

Inser. quodã & habe. de cõs. di. 2. ca. singuli accipi.

F QVID ILLAE PARTES SIGNIFICENT.

Quid autem partes illæ significent, Sergius papa tradit inquiens, Triforme est corpus Christi. Pars oblatæ, in calicem missa, corpus Christi quod iam surrexit, monstrat: pars comesta, ambulans adhuc super terram: pars in altari vsq; ad finem missæ remanens, corpus iacens in sepulchro significat: quia vsque in finem seculi corpora sanctorum in sepulchris erunt. Et sicut partes illæ mysticam tenent significationem, ita etiam & fractio, passionis Christi & mortis est repræsentatio. vnde ipse ait, Hoc facite in meam commemorationem, id est in memoriam passionis & mortis meæ. Nam vt ait Ambro. [Quia in morte Christi liberati sumus, huius in edendo & bibendo carnem & sanguinem, memores esse debemus.] Sed caueat quisque ne indignè percipiat, quia iudicium sibi manducat. [Non enim est iste panis qui vadit in corpus, sed panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substãtiam fulcit. Sic ergo viue, vt quotidie merearis accipere] [nec accedas

De cõs. dist. 2. ca. triformis. Matt. 26. c. Lucæ 22. b. Sup 1. Corĩ. 11. et hab. de cõs dist 2. c. quia in morte. Aug. de verbis domini ser. 28. & de cõs. di. 2. uõ est iste, et Amb. lib. 5.

accedas indignus. Indignꝰ est qui aliter celebrat mysterium quàm Christus tradidit, vel qui habens mortale peccatum accedit. Ergo etsi sint peccata quotidiana, vel non sint mortifera, antequam accedas, dimitte debitoribus tuis. Si dimittis, dimittetur tibi: & sic securus accede. Panis enim salutaris est, nõ venenũ. Si ita accedis, spiritualiter manducas. Spiritualiter enim manducat, qui innocentiam ad altare portat.]

sacra. ca. 4. serm. 26 sup Ioã. et Amb. sup epist. ad Cor. cap. 11.

SI ILLVD SIT SACRIFICIVM, ET SI SAEPIVS IMMOLETUR Christus.

Post hæc quæritur, Si quod gerit sacerdos, propriè dicatur sacrificium vel immolatio: & si Christus quotidiè immoletur, vel semel tantùm immolatus sit? Ad hoc breuiter dici potest, illlud quod offertur & consecratur à sacerdote, vocari sacrificium & oblationem: quia memoria est & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolatiõis factę in ara crucis. Et semel Christꝰ mortuꝰ in cruce est, ibiq; immolatus est in semetipso: quotidiè aũt immolatur in sacramẽto quia in sacramẽto recordatio fit illius quod factũ est semel. Vnde Aug. [Certũ, habemꝰ quia Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur &c. tamen ne obliuiscamur quod semel factum est, in memoria nostra omni anno fit, scilicet quoties pascha celebratur. Nunquid toties Christus occiditur? sed † tantum anniuersaria recordatio repræsentat quod olim factum est: & sic nos facit moueri tanquàm videamus dominum in cruce.] Item, [semel immolatus est Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento, [Quod sic intelligendum est, quia in manifestatione corporis & distinctione membrorum semel tantum in cruce pependit, offerens se deo patri hostiam redemptionis efficacem, eorum, scilicet quos prædestinauit. Item Chrysost. [In Christo semel oblata est hostia ad salutem potens. quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Et si quotidiè offeramus, ad recordationem eius mortis fit: & vna est hostia, nõ multæ. Quomodo vna, & non multæ? quia semel immolatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplũ est illius: idipsum semper, idipsum offertur: proinde hoc idem est sacrificium. Alioquin diceretur, quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi? non, sed vnus vbique est Christus: & hic plenus existens, & illic plenus: sicut quod vbique offertur, vnum est corpus, ita & vnum sacrificium. Christus hostiam obtulit; ipsam offerimus & nunc: sed quod nos agimus, recordatio est sacrificij.] Nec causa suæ infirmitatis repetitur, quia perficit hominem: sed nostræ, quia quotidiè peccamus. Ex his colligitur esse sacrificium & dici, quod agitur in altari: & Christum semel oblatum, & quotidiè offerri: sed aliter tunc, aliter nunc. Et etiam quæ sit virtus huius sacramenti ostenditur: remissio, scilicet peccatorum venialium: & perfectio virtutis.

Ad Heb. 7. d. sup ff. 21. in præfa. ad 2. expos. & hab. de cõse. di. 2. c. semel † tamen. Aug. ad Bon. epist. 23. & hab. de cõs. di. 2. c. semel immolatus Sup epis. ad Heb. 20. ho. 17. et allegatur de cõse. dist. 2. ca. in Christo.

De virtute sacramenti. Li. de sac. 4. cap. 6.

H DE CAVSA INSTITVTIONIS.

Institutum est enim hoc sacramentum duabus de causis. In augmentum virtutis, scilicet charitatis, & in medicinam quotidianæ infirmitatis. Vnde Ambro. Si quoties effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo semper accipere, qui semper pecco: debeo semper habere medicinam. Itẽ Augustꝰ, [Iteratur quotidiè hæc oblatio, licet Christus semel sit passus: quia quotidiè peccamus peccatis, sine quibus mortalis infirmitas viuere non potest. Et quia quotidiè labimur, quotidiè Christus mystice immolatur pro nobis.] [Dedit enim nobis hoc sacramentum salutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non potest, per hoc sacramentum remissionem consequamur. Quotidiè comeditur ipse & bibitur in veritate, sed integer & viuus manet.] Item, Mysterium fidei dicitur: quia credere debes, quòd ibi salus nostra consistat. Si autem quæratur, Vtrùm quotidiè communicandum sit? Audi quid inde tradit

Ex ser. de sacram. altaris Vtrũ sub figura Lib. 4. contra duas epi. Pela. ca. 10. & lib. de verbis dom. ser. 28. & de cõs. dist. 2 c. Quid sit sanguis. Li. de eccles. dogm. c. 53. tom. 3. et de cõse. dist. 2. quotidie.

Aug. Quotidiè, inquit, eucharistiam accipere, nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi est, grauari magis dico eucharistiæ perceptione, quàm purificari. Et licet quis peccato mordeatur, si peccandi tamen de extero non habeat voluntatem, & satisfaciat lachrymis & orationibus, accedat securus: sed hoc de illo dico, quem mortalia peccata non grauant. Si verò non frequentius, saltem ter in anno homines communicent, nisi fortè quis criminalibus impediatur: in Pascha scilicet, & Penthecoste, & in natali. Omnes ergo cõmunicent, qui noluerint carere ecclesiasticis liminibus.

Fabianus papa de cõs. di. 2. ca. si nõ et ibi. ca. pacta & de cõs di. 1. ca. episcopi.

SI HAERETICI ET EXCOMMVNICATI HOC *sacramentum conficiant.*

A DISTINCTIO XIII.

De potestate cõficiẽdi. Li. de corpore domini, et allegatur 1. quæst. 1. ca. Intra catholicam. Ioan. 1. e. 1. quæstio. 1. Multi seculariũ.

SOlet etiam quæri, Vtrùm praui sacerdotes hoc sacramentum conficere queant? Ad quod dici potest, quòd aliqui licet sint praui, consecrant verè: scilicet qui intus sunt nomine sacramento, etsi non vita: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris. Vnde Aug. [Intra catholicam ecclesiam in mysterio corporis & sanguinis domini, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote:] quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris, & virtute spiritus sancti. Credendum est enim, quòd in verbis Christi sacramenta conficiãtur. Sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per spiritum sanctum suam efficit carnem & sanguinem. Item Gregor. Putant quidam communionem corporis minus esse sanctificatam: si illorum fiat officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. Heu in quàm magnum laqueum incidunt: vt diuina & occulta mysteria plus ab alijs sanctificata posse fieri credant: cùm vnus idemque spiritus sanctus in tota ecclesia inuisibiliter ea mysteria & operando sanctificet, & sanctificãdo benedicat. Mysterium ideo dicitur, quòd secretam & reconditam habeat dispensationem: Sacrificium verò, quasi sacrum factum: quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriam dominicæ passionis. Sacramentum est in aliqua celebratione, cùm res ita fit, vt aliquid significatæ rei accipiamus. Sacramenta sunt baptisma, chrisma, corpus Christi: quæ ideo sacramenta dicuntur, quia sub tegumento visibilium rerum diuina virtus secretius salutem eorundem sacramentorum operatur. Vnde à secretis virtutibus vel sacris Sacramenta dicuntur. Panis & calicis sacramentum Græcè eucharistia dicitur, Latinè bona gratia interpretatur: & quid melius corpore & sanguine Christi? Siue ergo per bonos siue per malos ministros intra ecclesiam dispensetur, sacramentum tamen est, quia spiritus sanctus viuificat nec bonorum dispensatorum meritis ampliatur, nec malorum attenuatur. Hoc de corpore domini, hoc & de baptismate & chrismate dicendũ est & tenendum: quia virtus diuina secretius operatur in eis. & diuina solummodo est hæc virtus siue potestas non humanæ efficaciæ. Illi verò qui excommunicati sunt, vel de hæresi manifestè notati, non videntur hoc sacramentũ posse conficere, licet sacerdotes sint: quia nemo dicit in ipsa consecratione, Offero, sed Offerimus, quasi ex persona ecclesiæ. Et ideo cùm alia sacramenta extra ecclesiam possint celebrari, de hoc non videtur. Quod etiam Augustin. tradere videtur dicens, Recolite nomen, & aduertite veritatem. Missa enim dicitur, eo quòd cœlestis nuncius ad consecrandum viuificum corpus aduenit: iuxta dictum sacerdotis dicentis. Omnipotens deus, iube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum &c.] Idcirco nisi angelus venerit, missa nequaquàm iure vocari potest. Nunquid enim si hoc mysterium hæreti-

1. Cor. 11. b. Isidor. li. 6. ethi. ca. 19. Hic magister non tenetur. Aug. in ser. de corpore Christi. Vnde dicatur missa.

cus ausus fuerit vsurpare, angelum de cœlis mittit deus oblationem eius consecrare? maximè cùm eisdem per prophetam comminatus sit dicens, Maledicam benedictionibus vestris. Quod si benedictionibus eorum se asserit maledicturam veritas, quid erit de hostia? Ergo dicemus illam posse benedici ab illo, quẽ scimus à deo fore maledictũ cum sua benedictione? Si enim Deus maledixerit benedictionibus hæreticorum, & † scismaticus benedixerit: quis eorum præualebit? Nunquid benedictio maledicti ad nihilum poterit redigere verba verissima comminantis dei? Ex his colligitur, quòd hæreticus à catholica ecclesia præcisus, nequeat hoc sacramentum conficere: quia sancti angeli, qui huius mysterij celebrationi assistunt, tunc non assunt: quando hæreticus vel † scismaticus hoc mysterium temerare præsumit. Non enim dubitari licet, vbi corporis dominici & sanguinis mysteria geruntur, supernorum ciuium adesse conuentus.

†symoniacus

†symoniacus

Hieronymus super cap. 2. Malach. verba prophetæ sic exponit, Maledicam benedictionibus vestris, id est, his quæ nunc meis benedictionibus possidetis, vel quicquid à vobis benedicetur, per me erit maledictum, vel quoniam non benedicunt sanctis, ex vero corde: vel quia, qui inique agunt, benedicuntur ab eo, adulanturq; peccatoribus, dummodo diuites sint, & habetur, 1 quæst. 1. cap. multi secularium, ad finem, & lib. 2. de trinitate, statim post principium quæst. 2. cap. maledicam.

In huius autem mysterij expletione, sicut formam seruari, ita ordinem haberi, scilicet vt sit sacerdos & intentionem adhiberi oportet, vt illud facere intendat. Sed si non credit de illo mysterio, sicut veritas habet, nunquid potest intendere illud conficere? & si non intendit, nunquid conficit? Aliqui dicunt, etiam non rectè de illo mysterio sentientem posse intendere non quidem illud conficere, quod iam esset rectè credere, sed id agere quod geritur ab alijs, dum illud conficitur: & sic adhibetur intentio, & si intentio dicatur deesse conficiendi illud mysterium, tamen ex quo intendit ea dicere & agere quæ ab alijs geruntur, impletur mysterium.

Gregorius super Ezechielem, homil. 10. Qui expositione sacri eloquij vt auditoribus placeat aliquid fingit, sua verba loquitur nõ dei, qui aũt in verbis dominicis aliter quàm se qui protulit senserit, etsi sub alio intellectu, tamẽ ad ædificationẽ charitatis tẽdit, domini sũt verba quæ dicit.

Illud etiam sanè dici potest, quòd à brutis animalibus corpus Christi non sumitur, etsi videatur. Quid ergo sumit mus, vel quid manducat? Deus nouit. De hoc cœlesti mysterio aliqua perstrinximus, à catholicis fideliter tenenda. Qui enim his contradicit, hæreticus iudicatur.

A brutis animalibꝰ eũ charistia nõ sumitur.

QVID FACIAT HAERETICVM, ET QVID sit hæreticus.

B Ne autem ignores quid faciat Hæreticum, vel quid sit Hæreticus, audi breuiter quid inde sancti doctores tradant. Hila. ait, [Extiterunt plures, qui cœlestiũ verborum simplicitatem, non veritatis ipsius absolutionem susceperunt: aliter interpretantes quàm dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis non de scriptura est: & sensus, non sermo, sit crimen.] Idem in 8. Intelligentiæ sensus in crimine est. Hierony. dicit, quòd ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. Augustin. definiens quid sit hæreticus, ait, Hæreticus est qui alicuius temporalis commodi, & maximæ gloriæ principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur.

Hilar de trinit. li. 2 statim post prin.

Sup caput 2. Oseæ. Lib. de vtili. cred. ad honoratũ ca. 1. tom. 6 De pœnit. in generali, cõmentario ad 3. caput

DE POENITENTIA.

A DISTINCT. XIIII.

POST hæc de pœnitentia agendum est. Pœnitentia longè positis à deo necessaria est, vt appropinquent, [Est enim vt ait Hierony. secunda tabula post naufragium,] quia si quis vestem innocentiæ in baptismo perceptã peccãdo corruperit, pœnitentię remedio reparare potest. Prima tabula est baptismus,

Esaiæ post med. eiusdē tomo 5. et Ioā. epist. de virginitate seru. ante med. eiusdē.

ptismus,vbi deponitur vetus homo,& induitur nouus. Secunda.pœnitentia, qua post lapsum resurgimus,dum vetustas reuersa repellitur, & nouitas perdita resumitur. Post baptismum prolapsi per pœnitentiam renouari valent, sed non per baptismum. Licet homini sæpius pœnitere sed non baptizari. Baptismus tantum est sacramentum:sed pœnitentia dicitur & sacramentum,& virtus mentis. Est enim pœnitentia interior,& est exterior. Exterior,sacramentū est: interior, virtus mentis est: & vtraque causa salutis est & iustificationis. Vtrum verò omnis exterior pœnitentia sit sacramentum, vel si non omnis, quæ hoc nomine censenda sit, consequenter inuestigabimus. A pœnitentia cœpit Ioannis prædicatio,dicentis,Pœnitentiam agite:appropinquabit enim regnum cœlorum. Quod autem præco docuit,illud pòst veritas prædicauit, exordium sumens sermonis à pœnitentia. Pœnitentia dicitur à puniendo,qua quis punit illicita quæ commisit.Pœnitentię virtus timore concipitur. Vnde Esa. A timore tuo domine concepimus,& peperimus spiritum salutis.Est autem pœnitētia,vt ait Ambros. mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item Greg. Pœnitere est ante acta peccata deflere, & flenda non committere.

Matth.3.a Marci 1. a Lucæ 3.a Matth.4.c Esaiæ 26.c iuxta 17. In sermo. quadrag. Ho.24. sup Lucā 15. & Aug.ser. 11. ad fratres in eremo.

Nam qui sic alia deplorat,vt alia tamen cōmittat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat,aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata luxuriæ quis defleat, & adhuc auaritiæ æstibus anhelat? His verbis quidam vehementius inhærentes, contendunt veræ pœnitentem vltrà non posse peccare damnabiliter: & si grauiter peccauerit,veram non præcessisse pœnitentiam, Quod etiam alijs muniūt testimonijs.Ait enim Isidor. [Irrisor est & non pœnitens qui adhuc agit quod pœnitet. Nec videtur Deum poscere subditus,sed subsannare superbus. Canis reuersus ad vomitum,& pœnitens ad peccatum. Multi lachrymas indesinenter fundunt,& peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam cerno,& affectum pœnitentiæ non habere: quia inconstantia mentis nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nunc reuiuiscente vsu, ea quæ fleuerunt iterando committunt, Esaias de peccatoribus dicit,Lauamini,mundi estote. Lauatur & mundus est, qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lauatur,& non est mundus qui plangit quæ gessit,nec deserit, & post lachrymas ea quæ defleuerat repetit.] Idem, [Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Nihil prosunt lamenta.si replicantur peccata. Nihil valet veniam à malis poscere,& mala denuò iterare,] Item Greg. Qui commissa plangit,nec tamen deserit,pœnæ grauiori se subiicit. Item Ambro. Reperiuntur qui sæpius agendam pœnitentiam putant:qui luxuriantur in Christo. Nam si verè pœnitentiam in Christo agerent,iterandam posteà non putarent: quia sicut vnum baptisma,ita est vna pœnitentia. His alijsq; pluribus vtuntur in assertionem suæ opinionis.Sed Ambros,dicit, Hæc vera pœnitentia est,cessare à peccato.Et iterum, [Magni profectus est renunciasse errori. Imbutos enim vitijs animos exuere atque emendare,virtutis est perfectę & cœlestis gratię,] & ideò sanè ita definiri potest. Pœnitentia est virtus vel gratia qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus, & plangenda vlterius committere nolumus:quia pœnitentia vera,est in animo dolere,& odire vitia. Vnde illa verba præmissa,Pœnitere est anteacta deflere,& flenda non committere:rectè sic accipi possunt,vt non ad diuersa tempora,sed ad idem referantur: vt scilicet tēpore quo deflet commissa mala,non cōmittat voluntate vel opere flenda, quod innuitur ex verbis consequentibus. Nam qui sic alia deplorat.&c. Hinc Augustin. ait, [Cauendum est ne quis existimet nefanda illa crimina(qualia qui agunt,regnum Dei non possidebunt) quotidiè perpetranda,& eleemosynis redimenda. In melius est enim vita mutanda,& per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est Deus,non ad hoc emendus quodammodo,vt ea semper liceat impunè

Esaiæ 1.e In lib. synonimorū par. 48.& vl. et de pen. dist. 3.cap.inann parte pastor admonitiõe 31.& de pe. dist.3.qui al missa. Lib.2.de pœnit.ca.10.in to.1 Sup epi. ad cor.circa illud 2.co.2. ne fortè abũdantior. Sup Psa.118 ser.22.paulò post princi. Quid sit pœnitentia. Determinatio præmissorũ verborũ in enchi. ca. 70.to.3. & de pœn.dist. 3 sanè cauēdum. Rom.1.d In epi 1. ad oēs eccles.ius

punè committere.Nemini enim dedit laxamentum peccandi,etsi miserando deleat commissa peccata,si non satisfactio congrua negligatur.] Item Pius papa, [Nihil prodest homini ieiunare & orare,& alia religionis opera agere,nisi mēs ab iniquitate reuocetur.] Qui ergo à malis sic mentem reuocat, vt commissa plangat, & plangenda committere non velit, nec satisfacere negligit, verèpœnitet. Nec ideo non est vera pœnitentia, quia fortè pòst,non de proposito, sed casu vel infirmitate peccabit. Ille autem irrisor est & non pœnitens, qui sic cōmissa plangit, vt plangenda voluntate vel opere committere non desinat. Ille etiam qui post lachrymas repetit quæ fleuit,lauatur ad tempus: sed mundus nō est,id est illa munditia non est ei sufficiens ad salutem: quia est momentanea, nō perseuerans. Item illud, Inanis est pœnitentia quam sequens culpa coinquinat, sic intelligendum est: Inanis est,scilicet carens fructu illius pœnitentiæ quam sequens culpa non inquinat. Illius enim fructus est vitatio gehennæ, & adeptio gloriæ. Mortificatur enim illa pœnitentia,& alia anteacta bona persequens peccatum,vt non sortiantur mercedem,quam meruerunt cùm fierent,& quam haberent si peccatum non succederet. Sed & si de peccato succedenti pœnitentia agatur,& pœnitentia quę præcesit,& alia anteacta bona reuiuiscunt: sed illa tantum, quę ex charitate prodierunt. Illa enim sola viua sunt,quæ ex charitate fiunt. Ideoque si per sequentia peccata mortificantur,per subsequentem pœnitentiam reuiuiscere possunt. Quæ verò sine charitate fiunt, mortua & inania generantur: & ideò per pœnitentiam reuiuiscere non valent. Similiter intelligendum est illud,Nihil prosunt lamenta &c.Et illud,Nihil valet &c.Si enim replicentur peccata,nihil valet ad salutem,vel ad veniam in fine præcedens lamētum,quia nihil relinquitur de vitæ munditia: quia aut peccata dimissa redeunt, vt quibusdam placet,cū replicantur: vel si non redeunt, eis tamen deletis propter ingratitudinem ita reus & immundus constituitur, cùm adhuc in expiandis implicatur,acsi iam deleta redirent,De hoc tamen,scilicet an peccata redeant,pòst plenius agemus. Similiter nihil valet ad salutem obtinendam, vel ad munditiam vitæ habendam,veniam de malefactis poscere, & malefacta denuò iterare. Ita etiam intelligēdum est illud quod idem Augu.alibi ait,Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet commisisse, & infrà. Continuè dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere: vt semper puniat in se vlciscendo,quod cōmisit peccando. Ille autem pœnam tenet, qui semper vindicat quod commisisse dolet. Pœnitentia ergo est vindicta semper puniens in se quod dolet commisisse. Quid restat nobis,nisi dolere in vita? vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si verò pœnitentia finitur,quid relinquitur de venia? Tādiu gaudeat & speret de gratia,quamdiu sustentatur à pœnitentia. Dicit enim dominꝰ, Vade,& amplius noli peccare:non dixit,Ne pecces,sed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo seruabitur, nisi dolor in pœnitentia continuè custodiatur? sed semper doleat,& de dolore gaudeat,& non sit satis quòd doleat, sed ex fide doleat, & non semper doluisse doleat.

De pœn.dis. 3.cap. Nihil prodest. Ponit determinationem Isidori.

Dist.28. Aug. lib.de vera & falsa pœnitētia cap.8.& de pœni. dis.3. pœnitentia.

Eodem lib. cap 19. Ibidē ca. 13.

Ioā.5.c.8.b

B DETERMINATIO INTELLIGENTIAE DICTORUM.

De pœnitentia perfectorum,vel ad salutem sufficienti intelligēdum est quod suprà dixit, scilicet Pœnitentia est vindicta semper puniens quod commisit: & alia huiusmodi. Illud verò,Si pœnitentia finitur,nihil de venia relinquitur:dupliciter accipi potest. Si enim iuxta quorundam intelligentiam peccata dimissa redeunt,facilè est intelligere nihil de venia relinqui: quia peccata dimissa iterum replicantur. Sicut enim ille qui ex seruitute in libertatē manumittitur, interim verè liber est,& tamen propter offensam in seruitutem postea reuocatur. Sic &

pœnitenti peccata verè dimittuntur,& tamen propter offensam quæ replicatur iterum redeunt. Si verò non redire dicantur, sanè potest dici etiam sic nihil de venia relinqui: non quòd dimissa peccata iterum imputentur, sed quia propter ingratitudinem ita reus & immundus constituitur, acsi illa redirent.

B DE SOLENNI ET VNICA POENITENTIA.

De pœn. di. 3. ca. Reperiuntur.

Illud autem quod Ambrosius ait, Reperiuntur,&c. & sicut vnum baptisma, ita & vna pœnitentia: non secundum generalem, sed secundum specialem morem ecclesiæ de solenni pœnitentia dictum intelligitur, quæ apud quosdam semel celebrata non iteratur. Item illud aliud Ambrosij, [Pœnitentia semel vsurpata nec verè celebrata,& fructum prioris aufert,& vsum sequentis amittit:] de solenni intelligitur. [Solennis ergo pœnitentia, vt Ambros. in eodem ait, est quæ fit extra ecclesiam in manifesto, in cinere & cilicio: quæ pro grauioribus horrendisque ac manifestis delictis tantùm imponitur. Et illa non est iteranda pro reuerentia sacramenti,& ne vilescat & contemptibilis fiat hominibus. Vnde August. Quamuis cautè & salubriter prouisum sit, vt locus illius humilimæ pœnitentiæ semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis vel minus vtilis esset ægrotis: quæ tantò magis salubris est, quantò minus contemptibilis fuerit: Quis tamen audeat Deo dicere, Quare huic homini qui post pœnitentiam primam, rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? Origenes quoq; de hac solenni pœnitentia, quæ pro grauioribus criminibus iniungitur ait, [Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, vel in blasphemia fidei, sed in sermonis vel in morum vitio consistat: hæc culpa semper reparari potest: nec interdicitur aliquãdo de huiusmodi pœnitentiam agere: sed non ita de grauioribus criminibus. In grauioribus enim criminibus semel tãtum pœnitentiæ conceditur locus. Communia quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt,& semper redimuntur.] Communia dicit venialia peccata,& fortè mortalia quædam aijs minus grauia: quæ sicut sæpe committuntur, ita frequenter per pœnitentiam redimuntur. Sed de grauioribus criminibus, semel tantùm agitur pœnitentia, scilicet solennis. Nam & de illis, si iterentur iteratur pœnitentia, sed non solennis, quod tamen in quibusdam ecclesijs non seruatur.

De pœn. di. 3. cap. fina. parag. pœnitẽtia ergo et cap. ex persona li. 2. de pœn. cap. 11.

Cap. 10. Ad Macedoniũ epis. 54. non longè à principio, tomo. 2.

Sup Leuiti. ca. 25. homi. 15. in medio eiusdem, Tomo. 1.

AVTORITATIBVS PROBAT, QVOD NON semel tantùm: sed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam.

C Quòd verò pœnitentia non semel tantùm agatur, sed frequenter iteretur, & per eam frequenter iterum venia præstetur, pluribus sanctorũ testimonijs probatur. Ait enim August. scribens contra quosdam hæreticos qui peccantibus post baptismum semel tantùm dicebant vtilem esse pœnitentiam, ita. [Adhuc instant perfidi, qui sapiunt plusquam oportet: non sobrij, sed excedentes mẽsuram: dicunt,& si semel peccantibus post baptismum valeat pœnitentia, non tamen sæpe peccantibus proderit iterata: alioquin remissio, ad peccandum esset incitatio. Dicunt enim. Quis non semper peccaret, si semper per pœnitentiam redire posset? Dicunt enim dominum incitatorem mali, si semper peccantibus subuenit: & ei peccata placere, quibus semper præsto est gratia. Errant autem. Constat enim multum ei peccata displicere, qui semper præsto est ea destruere. Sed si ea amaret, non semper ea destrueret,] Idem ad Macedonium. [Intantum hominum iniquitas aliquando progreditur, vt etiam post peractam pœnitentiam,& post altaris reconciliationem, vel similia vel grauiora committant. Et tamen deus facit etiam super tales oriri solem suum, nec minus tribuit quàm antè tribuerat, largissima munera vitæ & salutis. Et quamuis eis in ecclesia locus ille

Lib. de vera & falsa pœnitentia ca. 5. in initio. Tomo. 4. Roma. 12. a

Aug. ad Macedoniũ, epi. 54 nõ lõgè à princip. to. 2 & de pœni. di. 3. in tãtã Matth. 5. g

ille pœnitentiæ non concedatur. Deus tamen super eos suæ patientiæ non obliuiscitur. Ex quorum numero si quis vobis dicat, Dicite mihi, vtrùm aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si me pœnitendo vehementius quàm prius excruciauero, si vberius fleuero, si melius vixero, si pauperes largius sustentauero, si charitate ardentius flagrauero? quis vestrum ita desipit, vt huic homini dicat, Nihil tibi ista in posterum proderunt? Vade, saltem huius vitæ suauitate fruere. Auertat Deus tam immanem sacrilegamque dementiam.] Item Ioannes Chrysosto mus de reparatione lapsi, [Talis, mihi crede, talis est erga homines pietas Dei. Nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincerè & simpliciter offeratur, etiam si ad summum quis perueniat malorum & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: suscipit libenter,& amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Quodque est adhuc præstantius & eminentius, etiam si non potuerit quis explere omnẽ satisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen,& quantumlibet breui tempore gestam non respuit pœnitẽtiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur quanuis exiguæ conuersionis, perdere mercedem.] Exemplis etiam hoc idem astrui potest. Dauid enim per pœnitentiam, adulterij simul & homicidij veniam impetrauit: & grauiter tamen postea deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo prostrata ostendit. [Illud autem mirabile est, quòd angelo ferienti plebem se obtulit, dicens, Grex iste quid fecit? fiat manus tua in me,& in domum patris mei. Quo facto statim sacrificio dignus iudicatur, qui absolutione æstimabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam, cùm Moyses offerendo se pro plebis errore, peccata diluerit.] His aliisque testimoniis pluribus euidenter ostenditur, per pœnitentiam non semel tantùm, sed sæpius nos à peccatis surgere, & veram pœnitentiam sæpius agi. Voluntariè enim peccantibus nobis, vt ait Apostolus, pro peccatis non relinquitur hostia secunda, scilicet, quia semel tantùm Christum oportuit pati. nec relinquitur secundus baptismus. Relinquitur verò secunda pœnitentia & tertia, & deinceps, vt Ioannes Chrysostomus super hunc locum ait, Sciendum, inquit, quòd hîc quidam exurgunt, horum verborum occasione pœnitentiam auferentes: quasi per pœnitentiam non valeat peccator post lapsum resurgere secundò, & tertiò, & deinceps. Verumetiam in hoc pœnitentiam non excludit, nec propitiationem, quæ sæpe fit per pœnitentiam, sed secundum baptismum & hostiam.

Et habetur de Pœnitẽt. dist. 3. cap. Talis.

2. Reg. 11. 12 & 24.

Ambros. in Apologia Dauid ca. 7. in fine eiusdem in to. 4

2. Par. 21. c

Exod. 32. g

Heb. 10. c

Ad cap. 10 Ad Hebr. Hom. 20.

QVOD PLVRIBVS IRRETITVS PECCATIS *non potest pœnitere de vno verè, nisi de omnibus pœniteat.*

A DISTINCTIO XV.

ET SICVT prædictis autoritatibus illorum error conuincitur, qui pœnitentiam sæpius agendam non putant,& per eam à lapsu peccantes frequenter surgere diffitentur, ita eisdem istorum opinio eliditur, qui pluribus irretitum peccatis asserunt de vno verè pœnitere, eiusdemq; veniam à Domino consequi posse sine alterius pœnitentia. Quod etiam autoritatibus astruere conantur. Ait enim Prophera, Non iudicabit Deus bis in idipsum: vel vt alij transtulerunt, Non consurget duplex tribulatio. Si ergo, inquiunt illi, aliquis sacerdoti fuerit confessus vnum de duobus vel pluribus peccatis, & de illo iniunctam sibi pœnitentiam à sacerdote satisfactione expleuerit cæteris tacitis, non pro illo peccato amplius iudicandus est, de quo satisfecit ad arbitrium sacerdotis, qui vicem Christi in ecclesia gerit. Ideoque si de eo iterum iudicetur, bis

Nahũ 1. Et habetur de Pœnit. dist. 3 Sunt plures parag. Autoritas. 8. dist. cap. Presbyteri.

Sup Cãtic. Deut. 27. d

Sẽtentialiter apud Greg. lib. 18 mor. cap. 12 & alleg. de Pœn. dist. 3. ca. Ignis.

Glos. Beda sup Matt. 9.

Iob.1.d 2.Corin.12.c Num.12.b Ioan.9.d Act.12 Hier.17.c

bis in idipsum iudicat Deus,& consurget duplex tribulatio. Sed de his oportet illud tantùm intelligi,qui præsentibus suppliciis commutantur in bonum,& sic perseuerant: super quos non consurget duplex tribulatio, Qui verò inter flagella duriores & deteriores fiunt, vt Pharao, præsentibus æterna connectunt: vt temporale supplicium sit eis æternæ pœnæ initium. Vnde Augustinus,Ignis succensus est, &c. id est,vindicta Dei hîc incipiet, & ardebit vsque ad extremam damnationem. Hoc contra illos notandum est, qui dicunt illud, scilicet, Non iudicabit Deus bis in idipsum: ad omnia pertinere flagella, quia quidam hîc flagellis emendantur,alij hîc & in æternum puniuntur. Quinque enim modis flagella contingunt,vel vt iustis per patientiam merita augeantur,vt Iob: vel ad cu stodiam virtutum, ne superbia tentet,vt Paulo : vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra: vel ad gloriam Dei,vt de cæco nato : vel ad initium pœnæ, vt Herodi: quatenus hîc videatur,quid in inferno sequatur : secundum illud, Dupliciter contritione contere eos Domine. Illa ergo autoritas Nahum non cogit nos sentire,omnia quæ temporaliter puniuntur non vlterius à Deo punienda, Nam etsi super eundem locum Hieronym. dicat Ægyptios & Israelitas à Deo temporaliter punitos,ne in æternum punirentur : non est tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim sic, [Quòd genus humanum diluuio,Sodomitas igne,Ægyptios mari, & Israelitas in heremo perdidit, scitote ideo temporaliter pro peccatis punisse, ne in æternum puniret: quia non iudicabit Deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt, postea non punientur: alioquin mentitur scriptura, quod nefas est dicere.]

Comēt.ad eum locū 1. cap. Nahū prophetæ, Quid cogitatis cōtra Dominū, &c. in tomo 6. Gen.7.b Gen.19.c Exodi 14.g Num.1.a

B QVAE SIT INTELLIGENTIA PRAEMISSORVM.

Attende Lector his verbis, & caue ne de omnibus generaliter intelligas: sed de his tantùm, qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt, credentes in Deum Hebræorum, quam etsi breuem & momentaneam, tamen non respuit Deus. Quòd aût qui per temporale flagellum non corrigûtur, pòst æternaliter puniantur, ibidem ostendit, agens de fideli deprehenso in adulterio qui decollatur. Vbi ostendit leuia peccata breui & temporali supplicio purgari,magna verò diuturnis æternisq; suppliciis reseruari: ita inquiens, [Quærat hîc aliquis,Si fidelis deprehensus in adulterio decolletur,quid de eo postea fiat? Aut enim punietur,& falsum est quod dicitur,Non iudicabit Deus bis in idipsum: aut non punietur, & optandum est adulteris,vt hîc breui pœna puniantur, vt frustrentur in cruciatus æternos. Ad quod respondemus, Deum vt omnium rerum, ita supplitiorum quoque scire mensuras, & non præueniri sententiam Iudicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem: & magnum peccatum magnis diuturnisq; lui cruciatibus. Si quis verò punitus sit temporaliter, vt ille qui Israelitæ maledixerat,& qui in Sabbato ligna collegerat, tales postea non puniri: quia culpa leuis præsenti supplicio compensata sit. Leuis enim culpa leui supplicio compensatur.] His satis innuit Hieronymus, grauia peccata & hîc puniri graui supplicio, & in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia non agitur inter flagella. Leuia verò quæ hîc puniuntur,leui pœna compensationem recipere: quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis fortè etiam fit ita. Satis iam apparet quod illi de prophetia induxerunt,non facere pro eis qui dicunt,ei qui crimen sibi reseruat,de alio veniam præstari per pœnitentiam. Alias quoque autoritates inducunt. Ait enim Gregorius, Pluit Dominus super vnam ciuitatem, & super alteram non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit, & ex parte aridam relinquit. Cùm ille qui proximum odit,ab aliis vitiis se corrigit,vna eademque ciuitas ex parte compluitur, & ex parte arida remanet: quia sunt quidam qui cùm quedam vitia resecent, in aliis grauiter perdurant. Item Ambrosius,Prima consolatio est, quia non obliuiscitur misereri

Hier. eodem cōmēt ad 1. cap. Nahū, paulò inferius ad superiora. Hieron. in forma ibid.

Leuit.24.b Num.15.d

Sup Ezech. hb. 1. Hom. 10. & habetur de Cōs. dist. 3. cap. Plu.t.

Sup Ps.118

sereri Deus. Secunda, per punitionem: vbi etsi fides desit,pœna satisfacit,& releuat. Ratione quoque vtuntur, dicentes, Si is qui vnum peccatum confitetur, altero tacito,satisfactionem à sacerdote iniunctam expleuerit: nunquid etsi peccatum tacitum conuersus fuerit confessus, pro vtroque ei pœnitentia imponetur? Longè hoc videtur à ratione, & ecclesiæ consuetudine: quæ pro eodem peccatò,nisi reiteretur,nulli bis pœnitentiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna satisfactio, vnde & peccatum deletum videtur.

in princip. serm. 18. to. 4. & habetur de Cōsec. dist. 3. cap. Prima cōsolatio.

C QVOMODO ACCIPIENDA SVNT PRAEMISSA.

His responderi potest sic,illud Gregorij, Pluit Dominus, &c. non ad criminis veniam: sed ad operis praui desertionē referendum est: vt ideo pars ciuitatis dicatur complui: quia ab actu & delectatione peccati cui antè seruiebat modò cessat : non quòd eius veniam habeat. Vocatúrque pluuia illa talis continentia, qua ab opere peccati reuocatur : quia ex fonte gratiæ Dei id cordi instillatur: vt vel sic paulatim ad pœnitentiam veniat: vel eo minus à Deo puniatur, qui diuturniori delectatione & actu peccati maius sibi accumulasset tormentum. Si verò ad indulgentiam reatus pluuia referatur, euangelicæ sententiæ contraire videbitur. Si enim propter immisericordiam, qua quis proximo suo non misereretur, etiam quæ dimissa sunt replicantur ad pœnam: multò magis quæ nondum sunt dimissa propter odium fraternum,ad pœnam reseruari probantur. [Et si ille qui arbiter suæ voluntatis constitutus est, non potest inchoare nouam vitam, vt ait Augustinus, nisi pœniteat eum veteris vitæ: quomodo ad nouitatem indulgentię perueniet qui odij vetustatem non deposuit?] Illud etiam quod ait Ambrosius,Et si fides desit pœna satisfacit, &c. non de fide intelligitur qua creditur in Deum,sed de conscientia delicti. Deest enim fides,cùm conscientia peccati non subest. Nam cùm delicta omnia nemo intelligat: est aliquando in homine peccatum cuius non habet conscientiam. Vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum : sed non in hoc iustificatus sum. Cùm ergo quis flagellatur pro peccato cuius non est conscius,si patienter fert pœnam : & humiliter amplectitur, cogitans se fortè peccatum habere quod non intelligit, & pro eo puniri à Deo,pœna illa satisfacit & releuat grauatum. Ad hoc autem quod obiicitur de satisfactione illa, si satisfactio non fuit, iterum imponenda est. Si verò iterum imponenda non est,satisfactio fuit: & si satisfactio fuit,veniam impetrauit. Responderi potest,satisfactionem non ideo fuisse, quia ille dignos fructus pœnitentiæ non fecit. Est enim satisfactio pœnitentiæ, vt ait Augustinus,peccatorum causas excidere, nec suggestionibus earum aditum indulgere. Item, [Sanè qui sceleratè viuunt,nec curant talem vitam mores que corrigere,& inter ipsa facinora sua, eleemosynas frequentare non cessant: frustra ideo sibi blandiuntur, quia Dominus ait, Date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat non intelligunt. Multa enim sunt genera eleemosynarum: quæ cùm facimus, adiuuamur. Non solùm qui dat esurienti cibum,sitienti potum,& huiusmodi: sed etiam qui dat veniam petenti,eleemosynam dat: & qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina,vel orat vt ei peccatum dimittatur, eleemosynam dat: quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, & non voluntati : sed ea maior est, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccauit. Minus enim magnum est erga eum esse beneuolum, qui tibi nihil mali fecit. Illud multò grandius, vt tuum etiam inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, semper bonum velis, faciasque quod possis. Quòd ergo Dominus ait, Date eleemosynam,& omnia munda sunt vobis: ita ne intellecturi sumus, vt non credentibus in Christum munda sint omnia, si eleemosynas istas dederint? Qui enim vult

Aug.lib. de Eccles. dog. cap.54. Augustin. in Ench. ca.75 in principio eiusdem. Lucæ 11.f De generib⁹ eleemosy. Ibid. ca.72 Ibib cap. 73 in principio. Ibid. cap.75

Ibid. cap.76 Eccles. 30. d

Ibid. cap.77 Psal. 10.

Ibid. cap.76 Matt. 24. c Tit. 1. d Ib. ca.75.76 Act. 15. e Matth. 23. c.

ordinatè eleemosynam dare, à se debet incipere, & eam primùm sibi dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum est. Miserere animæ tuæ placès Deo. Non ergo se fallant, qui per eleemosynas largissimas fructuum suorum vel pecuniæ impunitatem se emerere æstimant, in peccatis permanentes: quæ ita diligunt, vt in eis optent versari. Qui verò diligit iniquitatem, odit animam suam, & qui odit animam suam, non est misericors ei, sed crudelis. Diligendo quippe eam secundum seculum, odit eam secundum Deum. Si ergo vult ei dare eleemosynam, per quam fit munda, odiat eam secundum seculum, & diligat eam secundum Deum. Hac eleemosyna, quam sibi homo primitus debet, mundantur interiora. Ad quod hortans Christus ait, Mundate quæ intus sunt. Immundis enim nihil est mundum: sed polluta sunt eorum mens & conscientia, vt ait Apostolus. Immundi verò sunt omnes, quos non mundat fides, qua creditur in Christum: de qua scriptum est, Mundans fide corda eorum. Sed ne istas eleemosynas quæ fiunt de fructibus terræ, respuere Christus videretur. Hæc, inquit, oportuit facere, scilicet, iudicium & charitatem Dei, & illa non omittere, id est, eleemosynas fructuum terrenorum.] Ex his datur intelligi, quòd in peccato mortali permanentes, etsi eleemosynas largas faciant, non tamen per eas satisfaciunt: quia inordinatè agunt, dum à se non incipiunt.

De Pœnit. dist. 3. Nihil prodest Pius papa.

Nec propriè dicitur eleemosyna tale opus, dum sibiipsis crudeles existunt, non placentes Deo. Non ergo dicenda est illa peccati satisfactio, quam quis agit pro vno peccato, dum perdurat in altero. Quia nihil prodest ieiunare & orare, & alia bona agere, nisi mens reuocetur à peccato: & si aliquando conuersus tacitum peccatum sacerdoti fuerit confessus, de vtroque imponenda est ei satisfactio: quia de primo condignè non satisfecit.

D SECVNDVM QVOSDAM SATISFACTIO.

Quibusdam tamen videtur fuisse satisfactio, sed infructuosa, dum in peccato altero persistit: percipietur tamen fructus eius, incipietque proficere, cùm peccati alterius pœnituerit. Tunc enim vtrumque dimittitur peccatum, & satisfactio præcedens viuificatur, quæ fuerat mortua: sicut baptismus illi qui fictè accedit, tunc primitus valet, cùm fictio à mente recedit per pœnitentiam. Et in huius opinionis munimentum autoritates inducunt. Ait enim Augustinus,

Lib de vera & falsa pœnit. ca. 14. in fine tom. 4.

Prius est credere, & nostra fides expostulat, vt cùm gratia Christi in homine destruxerit mala priora, etiam remuneret bona: & cùm destruxerit quod suum non inuenit, diligit bonum, quod in peccante plantauit. Item Hieronymus, Si quando videris inter multa peccata quenquam facere aliqua iusta opera, non est tam iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum, sed faciet ea metere, & in horrea congregare, quæ bona in terra seminauit. Sed hæc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tempore bona facit, & bonus est, alio verò tempore malus est, & multa peccata facit. Non ergo intelligendum est, eum inter multa peccata iusta opera fecisse, quasi simul eodemq; tempore peccata fecerit & iusta opera: sed diuersis temporibus vtraque fecisse. Nisi enim bonus foret quando bona fecit, non seminasse diceretur in terra bona. Destructis ergo malis post opera bona commissis, priora bona,

Cõmẽt. ad illud Aggæi 1. Seminastis multũ, &c. tom. 6 & de Pœn. dist. 3. Si quando.

In epist. ad Heb. ca. 6. a

in charitate, scilicet facta, quæ sequentia mala mortificauerant, pœnitentia de illis malis habita, viuificãtur & remunerantur. Vnde Apostolus, Iacentes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, opera mortua nominans, priora bona significat, quæ per sequens peccatum erant mortua: quia lii peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc sicut peccando irrita fiunt, ita per pœnitentiam reuiuiscunt, & ad meritum æternitatis prodesse incipiunt. Similiter & illud bonum amat Deus quod plantauit in peccante, in illo scilicet, qui post illud bonum peccauit, non simul peccans & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non

diligeret deus ad remunerationem'. Potest etiam accipi de operibus bonis, quæ ab aliquo fiunt dum malus est, & in peccato mortali persistit vel ad tẽpus, vel vsque in finem, quæ dicuntur à deo remunerari, & non dari obliuioni, nõ quia proficiãt ad vitam æternam obtinendã, sed ad tolerabilius extremi iudicij supplicium sentiendũ: sicut de fide & cæteris, quæ sine charitate habentur. Aug. ait, Si quis non habens charitatem, quæ pertinet ad vnitatem spiritus & vinculum pacis quo ecclesia connectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christũ neget, patitur tribulationes, famem, persecutionem, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem, timore gehennæ: nullo modo ista culpanda sunt, imò & hæc laudanda est patientia. Non enim dicere poterimus melius ei fuisse, vt Christum negando nihil horum pateretur, quæ passus est confitendo: sed æstimandum est fortasse tolerabilius ei esse futurum iudicium, quàm si Christum negando nihil horum pateretur: vt illud quod ait Apostolus, Si tradidero corpus meum. ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (nihil prodest se intelligatur ad regnum obtinendum) nisi ad extremi iudicij tolerabilius sub eundum supplicium. Item, Hæc propter charitatem dicta sunt: sine qua in nobis non potest esse vera † pœnitentia: quoniam in bonis charitas dei est, quæ tolerat omnia.

De operibus bonis. De pœnitentia dist. 3. Quid ergo para. Potest etiam. Li. de patiẽtia vnico ca. 26. to. 4. Et de pœ. dist. 3. potest etiam vel si quis autem. 1. Cor. 13. b. Aug ib. c. 23. 1. Co. 13. c. † aliàs patiẽtia.

PERSTRINGIT DICTORVM SVMMAM, VT ALIA E addat.

Ex his ostenditur bona quæ sine charitate fiunt prodesse quidem ad tolerabiliorem pœnam sentiendam, sed non ad vitam obtinendam. Illa etiam quæ in charitate quis facit, si postea prolapsus fuerit nec exurrexerit, non esse in memoria dei Ezechiel dicit, Si auerterit se iustus à iustitia, & fecerit iniquitatem, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ quas fecit. In cuius loci expositione Greg. ait, Hoc nobis maximè considerandum est, quia cũ mala committimus, sine causa ad memoriam transacta bona reuocamus, quoniã in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. Intelligendum est hoc, ad vitam percipiendam bona præterita, non dare fiduciam, etsi ad mitiorem pœnam, alioquin præmissæ autoritati Aug. obuiaret. Et bona ergo sine charitate facta & bona in charitate facta: quæ concomitatur mortalis culpa, quam non delet sequens pœnitentia, ad sensum mitioris pœnæ proficiunt, non ad vitæ fructum.

Ezec. 33. c. Hom. 11. sup Ezec. lib. 1. Et de pœnit. dis. 3. illa sententia.

AVTORITATES ALIAS INDVCIT CONTRA EOS QVI F dicunt de vno peccato pœnitentiam agi, altero tacito.

Satis arbitror illis esse responsum, qui asserunt de vno crimine pœnitentiam agi, & veniam præstari alio in delectatione retento, vel per confessionem non expositio, qui non modò præmissis autoritatibus confutantur, sed etiam subditis. Ait enim Augustinus. Sunt plures quos pœnitet peccasse, sed non omnino reseruantes sibi quædam, in quibus delectentur, non animaduertentes dominum simul mutum & surdum à dæmonio liberasse: per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet peccata ex parte reseruari, habenti septem dæmonia manente vno proficere potuerat sex expulsis: expulit autem septem, vt omnia crimina simul eijcienda doceret. Legionem verò dæmonum ab alio eijciens, nullum reliquit de omnibus, qui liberatum possideret: ostendens quòd etsi peccata sint mille, oportet de omnibus pœnitere. Nunquam aliquem sanauit dominus, quem non omnino liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabbato: quia & corpus ab omni infirmitate, & animam ab omni contagione liberauit: indicans pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine. Scio etiam dominum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo qui crimen seruat,

Lib. de vera & falsa pœ. ca. 9. to. 4. Marci 7. c. Lucæ 8. f. Marci 5. b. Ioan. 7. d. Ibidẽ ca. eodem.

de alio recipiet veniam? sine amore dei consequeretur veniam, sine quo nemo vnquam inuenit gratiã. Hostis enim dei est, dũ offendit perseueranter. Quædã enim impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Iam enim sine vera pœnitentia inueniret gratiam. Pœnitentia enim vera ad baptismi puritatem confitentem conatur ducere. Rectè enim pœnitens quicquid sordis post purificationem baptismi contraxit, oportet vt abluat, saltem lachrymis mentis: sed satis durus est, cuius mẽtis dolorẽ oculi nõ declarãt. Sed sciat se culpabiliter durum, qui deflet damna temporis. vel mortem amici, & dolorem peccati non ostendit in lachrymis. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat. Idem, Pœnitẽtes, si verè estis pœnitentes & non estis irridentes, muta te vitam, reconciliamini deo. Pœnitentiam agis, genua figis, & rides: subsannas dei patientiam. Si pœnitentiam agis, pœnitet te: si non pœnitet te, non es pœnitens. Si ergo pœnitet, cur facis quæ malè feciſti? Si feciſſe pœnitet, noli facere: si adhuc facis, certè non es pœnitens. Item Innocentius secundus, Admonemus fratres nostros, ne falsis pœnitentijs laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cùm spretis pluribus, de vno solo pœnitentia agitur: vel cùm sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio.

Ibidẽ ca. 10. Aug. li. 50. hom. 10. ho. 41. & de pœnit. di. 3. pœnitentes.

De pœn. dis. 5. ca. fratres nostros.

REPETIT DE VERA POENITENTIA VT ADDAT quædam.

Ex præmissis perspicua fit notitia vérę pœnitẽtiæ vel satisfactionis. Illa enim vera est pœnitentia, quæ peccatum abolet, quod illa sola facit quæ scelus corrigit. Illa verò scelus corrigit, quæ odium commissi criminis & committendi, cũ desiderio satisfaciendi affert. Iudas enim pœnituisse legitur, sine affectione veniæ, quia tali pœnitentia, non correxit crimen. Vnde Hiero, [Nihil Iudæ profuit sera pœnitentia, per quam scelus corrigere non potuit, si quando frater peccat in fratrem, vt emendare valeat quod peccauit, potest ei dimitti: sin autẽ permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia, hoc est quod de eo infelicissimo dicitur, Et oratio eius fiat in peccatum, vt non solùm emendare nequierit proditionis nefas, sed proprij homicidij scelus addiderit.] Caue qualiter intelligas illud, Vt emendare non valeat quod peccauit, &c. Non enim emendatio hic intelligenda est, rei dẽptæ recompensatio: sed delicti exprobratio & abominatio, cum satisfactionis desiderio. Demit enim iniustè quis alicui, quod restituere non valet, vt oculum, vel vitam, & huiusmodi: & tamen si pœnituerit peccati, cum amore condignæ satisfactionis veniam habet. Nec ideo quisquam putet, qui rem alienam iniustè abstulerit, quam reddere potest, de illo peccato pœnitere ac veniam consequi, nisi restituat ablatum. [Quamdiu enim res propter quam peccatum est, non redditur si reddi potest, non agitur pœnitentia, sed fingitur.]

Mat. 27. 4. Circa illud Matth 27. Quid ad nos, to. 9. & de pœ. dist. 3. nihil Iudæ. Psal. 108.

Aug. in epist. 2. ad Macedoniũ, quæ est. 54. post medium. Et 14. qu. 1. ca. si res.

DE TRIBVS QVAE IN POENITENTIA *consideranda sunt.*

A DISTINCT. XVI.

IN Perfectione autem pœnitentiæ tria obseruanda sunt, scilicet, compunctio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Vnde Ioannes os aureum, [Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hæc est fructifera pœnitentia,] vt sicut tribus modis Deum offendimus, scilicet corde, ore, & opere, ita tribus modis satisfaciamus, [Sunt enim tres peccati differentiæ, vt ait Aug. & in corde, & in facto, & in consuetudine, vel verbo tãquã tres mortes. Vna quasi in domo. cùm

De pœ. di. 1. ca. perfecta pœnitentia Chryso. ser. de pœn. qui est. 29. inter.

cùm in corde consentitur libidini: Altera quasi prolata iam extra portam, cùm in factum procedit libidinis assentio. Tertia cùm vi malæ cõsuetudinis tanquã mole premitur animus, vel noxiæ defensionis clypeo armatur, quasi in sepulchro iam fœtens. Hæc sunt tria genera mortuorum, quæ deus legitur suscitasse.] Huic ergo triplici morti, triplici remedio occurritur: contritione, confessione, satisfactione. Compunctio nobis commendatur ibi, Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Confessio ibi, Iustus in principio sermonis accusator est sui. Verè enim confitetur, qui se accusat, qui execrando malum sibi imputat. Et ibi, Effundite coram illo corda vestra. Et iterum, Confitemini alterutrum peccata vestra. Satisfactio à Ioanne præcipitur, vbi ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ, scilicet vt secundum qualitatem & quãtitatem culpæ, sit qualitas & quantitas pœnæ. Non enim par debet esse fructus boni operis eius, qui nihil vel minus peccauit, & eius qui grauius cecidit. Ideo discretio pœnitenti valde necessaria est, vt illa gerat quæ tradit Augustinus, dicens, [Consideret qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellentiam sui status vel officij, vel secundum modum meretricis, & in modum operis sui: & qualiter turpitudinem egerit, si in loco sacrato, si in tempore orationi conflituto, vt sunt festiuitates & tempora ieiunij. Consideret quantum perseuerauerit, & defleat quòd perseueranter peccauerit, & quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui non solũ nõ vincuntur, sed vltrò se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præueniunt voluptatem. Et pertractet secum, quàm multiplici actione vitij delectabiliter peccauit. Omnis ista varietas confitenda est & deflenda, vt cum cognouerit quod peccatum est, citò inueniat deum sibi propitium. In cognoscendo augmentum peccati, inueniat cuius ætatis fuerit, cuius sapientiæ & ordinis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem vitij: defleat virtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim non solùm quòd peccauit, sed quia virtute se priuauit. Defleat etiam quoniam offendens in vno, factus est omnium reus. Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit. Alio etiam modo offendens in vno, factus est omnium reus: quia omnis virtus patitur detrimentum ab vno vitio. Ponat se omnino in iudicio & potestate sacerdotis, nihil sui reseruans sibi: vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita animæ, quæ faceret pro vitanda corporis morte: & hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitam. Cum gaudio enim facere debet immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus: semper deprecetur deum, offerat Deo mentem & cordis contritionem. deinde & quod potest det de possessione: & tunc quod offert, securus offerat. Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Prius dicit ad Abel quàm ad munera eius. In iudicio ergo cordis conferenda est eleemosyna tribuentis. Nec considerandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat quod potest. Qui ergo sua peccata redimere vult temporalium oblatione, prius offerat mentem. Caueat etiam ne ductus verecundia, diuidat apud se confessionem, vt diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim vni celant, quod alteri manifestandum conseruant: quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere: ad quam per frusta putat peruenire. Caueat etiam ne prius ad dominicum corpus accedat, quàm confortetur bona conscientia, & doleat quòd nondum audeat sumere, quem multum desi-

Serm. eius. De ser hab. in mõte lib. 1. ca. 23. circa finem. Tom. 4.

Iobelis 2. c. Prouer. 18. c Psal 61. Iacobi 5. d. Matth. 3. b. Lucæ 3. c. Beda.

De vera & falsa pœn. c. 14. in principio tom. 4. Idem ibidẽ.

Iacobi 2. b.

Gen. 3. c.

Ibidẽ ca. 15.

Gen. 4. b.

Quod nõ est diuidendacõfessio per diuersos sacerdotes.

siderat cibum salutarem. Cohibeat etiam se à ludis, à spectaculis seculi, qui perfectam vult consequi remissionis gratiam. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, animam captiuam elaqueantes, & in libertate seruantes. Et infrà, [Quærat anima dignos fructus, etsi non dignos pœnitentiæ. Sunt enim digni fructus virtutum, qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores postulat, vt dolore & gemitibus mortuus impetret vitam.] Ex his ostenditur, qui sint digni fructus pœnitentiæ, quibus vera satisfactio expletur: & quòd non omnes digni fructus, sunt digni fructus pœnitentiæ: quod de illa pœnitentia intelligitur, quæ maiorum est criminum. Non enim sufficiunt grauiter delinquentibus, quæ sufficiunt minus vel parum peccantibus.

Aug. ibi. 15.

B QVAE SIT FALSA SATISFACTIO.

Et sicut sunt digni fructus pœnitentiæ, ac vera satisfactio, ita & indigni fructus, & falsa satisfactio. i. falsa pœnitentia. Vnde Greg. [Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundum autoritates sanctorum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoq; miles vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis grauioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius iniustè detinet, vel qui odium in corde gerit: recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, nisi negotium relinquat, vel officiū deferat, & odium ex corde dimittat, & bona quæ iniustè abstulit, restituat. Nec tamen desperet, interim quicquid boni facere potest, hortamur vt faciat, vt de⁹ cor eius illustret ad pœnitentiam.] Cùm sit pœnitentia interior & exterior, de vtraque per præmissa satis apparet quæ sit vera, & quæ sit falsa.

Grego. 7. de pœn. dist. 5. ca. Falsas.

C DE TRIBVS ACTIONIBVS POENITENTIAE.

Prædictis verò adijciendum est, quòd tribus modis agitur pœnitentia, ante baptismum. s. de prioribus peccatis, post baptismum de grauioribus quæ post cōmittuntur. Est etiā pœnitentia venialium quotidiana, quæ etiam humiliū est & perfectorum. Vnde Aug. [Tres sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum eruditio vestra recognoscit. Vna est quæ nouum hominem parturit, donec per baptismum omnium præteritorum ablutio fiat peccatorum: quia nullus suæ voluntatis arbiter, nisi pœniteat eum veteris vitæ: nouam inchoare potest: à qua paruuli sunt immunes cùm baptizantur, quia nondum possunt vti libero arbitrio, quibus tamen ad remissionem originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur. Altera est actio pœnitentiæ post baptismum, quæ fit pro illis peccatis, quæ legis decalogus continet. Agunt ergo homines pœnitentiam ante baptismum de peccatis prioribus, ita tamen vt etiam baptizētur: sicut Petrus ait, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini, &c. Agunt etiam pœnitentiam, si post baptismum ita peccauerunt, vt excommunicari & reconciliari posteà mereantur. Est etiam poenitentia bonorū & humilium fidelium penè quotidiana: in qua pectora tundimus, dicentes, Dimitte nobis debita nostra, &c. Neque ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa nobis in baptismo non dubitamus: sed illa quæ humanæ fragilitati, quamuis parua, tamen crebra surrepunt, quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabūt & oppriment, sicut vnum aliquod grāde peccatum. Quid enim interest ad naufragium, an vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim surrepens aqua in sentinam per negligentium culpam impleat nauem, & submergatur? Ideo ieiunium, & eleemosynæ & orationes inuigilent: in quibus cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra, &c. manifestam⁹ nos habere, quod nobis dimittatur, & in his verbis humiliantes animas nostras, quotidianam agere poenitentiam non cessamus.]

Hom. de vtilitate & necessitate pœ. quæ est 50. ca. 3. & 4. in tom. 10. & li. de medicina pœnitentiæ, cap. 2. in tom. 9. Eadē hab. epi 108. quæ est ad Seleucianum. Exod. 20. a. Act. 2. f. Matt. 6. b. Quòd multi tudo venialium ita aggrauat, sicut vnū grande peccatum.

Matt. 6. b.

DE SA-

D DE SATISFACTIONE VENIALIVM.

Quæ autem pro venialibus sit satisfactio sufficiens, Augu. insinuat ita inquiēs in Ench. De quotidianis & breuibus leuibusq; peccatis, sine quibus hæc vita nō ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum enim est dicere, Pater noster qui es in cœlis, &cæt. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa à quibus vita fidelium etiam sceleratè gesta, sed pœnitēdo in melius commutata discedit. Sicut veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra ita & veraciter dicatur, Sicut & nos dimittim⁹ debitorib⁹ nostris. i. sic fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est veniā petentibus omnino ignoscere. Ex his alijsq; præmissis iam facilè est intelligere, quæ pro venialibus sit exhibenda satisfactio. Sufficit enim dominica oratio cum ieiunio & eleemosynis: sic tamen, vt præcedat contritio aliquantula, & addatur confessio, si adsit facultas: de qua cōfessione pòst tractabitur. Pro grauioribus verò peccatis hæc etiam in satisfactione adhibenda sunt, sed multò vehementius atque districtius: quia vt ait August. ad agendam pœnitentiam non sufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere, nisi de his quæ facta sunt satisfaciat domino per pœnitētiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

Ca. 71. to. 3. & de pœ. di. 3. sed verba. Matth. 6. b Lib. de pœn. medicina ca. 5. to. 9. et ho. 50. quæ est de vtilit. ac necessit. pœ. ca. 15. to. 10.

TRIA PROPONVNTVR QVAERENDA, *primum an sine confessione dimittatur peccatum.*

De cōfessiōe sacramēt. alias et de his quæ ad eam spectāt pro vt habet ratione remedij quantum ad necessitatē ex parte cōfitentis.

A DISTINCTIO XVII.

HIC oritur quæstio multiplex. Primò enim quæritur, Vtrùm absque satisfactione, & oris confessione, per solam cordis contritionem peccatum alicui dimittatur? Secundò, an aliquando sufficiat confiteri Deo sine sacerdote? Tertiò, an laico fideli facta valeat confessio? In his enim etiam docti diuersa sentire inueniuntur: quia super his varia, ac penè aduersa tradidisse videntur doctores. Dicūt enim quidā sine cōfessione oris & satisfactione operis neminē à peccato mundari, si tēpus illa faciendi habuerit. Alij verò dicunt, ante oris confessionē & satisfactionē in cordis contritione peccatum dimitti à Deo, si tamen votum confitendi habeat. Vnde prophe⁹, Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam dom. & tu re. im. &c. Quod exponēs Casiod. ait, Dixi. i. deliberaui apud me quòd cōfitebor, & tu remisisti. Magna pietas dei, quòd ad solam promissionem peccatum dimiserit. Votum enim pro operatione iudicatur. Item August. Nondum pronunciat, promittit se pronunciaturum, & deus dimittit: quia hoc ipsum dicere, quoddam pronunciare est corde. Nondū est vox in ore vt homo audiat confessionem, & deus audit. Item Sacrificiū deo, spiritus contribulatus, cor contrit. &c. alibi etiam legitur. Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Non dicitur ore confessus fuerit, sed conuersus ingemuerit. Vnde datur intelligi, quòd etiam ore tacente veniam interdum consequimur. Hinc etiam leprosi illi, quibus dominus precepit, vt ostenderēt se sacerdotibus, in itinere antequā ad sacerdotes venirēt, mūdati sunt. Ex quo insinuatur, quòd anteq̄ ora nostra sacerdotib⁹ aperiamus. i. peccata confiteamur, à lepra peccati mundamur. Lazarus etiam non prius de monumento est eductus, & post à domino suscitatus: sed intus suscitatus, prodire foras viuus, vt ostenderetur suscitatio animæ præcedere confessionem. [Nemo enim potest confiteri, nisi suscitatus: quia à mortuo, velut cui non est, perit confessio.] Nullus ergo confitetur, nisi resuscitatus. Nemo autem suscita-

Ca. 71. to. 3. & de pœ. di. 3. sed verba. Matth. 6. b Lib. de pœn. medicina ca. 5. to. 9. et ho. 50. quæ est de vtilit. ac necessit. pœ. ca. 15. to. 10. Testimonijs ꝓbat in sola cōtritiōe pec catū dimitti Psal. 31. Casiod. in glos. ordina. In eūdē psa. 31. nō lōgè à principio. Psal. 50. Ezech. 18. c De pœ. di. 1. ca. 1. In qua cunq; & ca. Cōuertimi. quasi p totū Luce. 17. d Ioan. 11. f Aug. de verbis do ser. 8. Eccle. 17. d Itē autoritatib⁹ cōtrà ꝓbat sine cō

Universidad de Deusto Biblioteca

sessione non dimitti peccatum.

Esaiæ. 43. d

Lib. de paradiso ca. 14 in fi. in to. 4.

Idem in ser. quadrag. de pœn. dist. 1. ca. Ecce nũc

Io. Chry. de pœ. dist. 1. ca. Non potest.

Aug. lib. 50. homilia. 49.

Matth. 16. c

Iob. 31. d

Sup Psal. 68 in fi. concionis. 1. ad illũ psal. tom. 8.

Psal. 129.

Prouer. 18. c

Eccles. 17. d

Sup Malac. & alleg. de pœn. dist. 1 ca Qui sanctus sacerd.

suscitatur, nisi qui à peccato soluitur, quia peccatum mors animæ est, quæ vt est vita corporis, ita eius vita Deus est. His aliisq; pluribus autoritatibus probatur, ante confessionẽ vel satisfactionem sola compunctione peccatum dimitti: quod qui negant, eas determinare laborant: necnon in huius sententiæ depressionem, & ad suæ opinionis assertionem, autorum testimonia inducunt. Ait enim dominus per Esaiam, Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Item Ambro. Non potest quisquam iustificari à peccato, nisi peccatum ipsum anteà fuerit confessus. Idem dicit, Confessio à morte animam liberat, confessio aperit paradisum, confessio spem salutis tribuit: quia non meretur iustificari, qui in vita sua non vult peccatum confiteri. Illa confessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitẽtia vera, est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis quæ quisque commisit. Item Ioan. Non potest quisquam gratiam Dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ confessionem, & per baptismum. Item August. Agite pœnitentiam, qualis agitur in ecclesia. Nemo dicat sibi, occultè ago pœnitentiam, quia apud Deum ago: nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est, Quæ solueritis super terram, soluta erunt in cœlis? Ergo sine causa claues datæ sunt. Frustramus ergo verbum Christi. Iob dicit, Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri. Item Ambros. (libr. de paradiso cap. 14. in medio, in to. 4.) Venialis est culpa, quam sequitur confessio delictorum. Item August. super illum locum Psal. Non absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Puteus est profunditas iniquitatis: in quam si ceciderit, non claudet super te os suum, si tu non claudis os tuum. Confitere ergo & die, De profundis clamaui ad te domine, &cæt. & euades. Claudit super illum, qui in profundum cùm venerit, contemnit: à quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio, Item (August. lib. de continentia cap. 6. to. 4.) Nullus debitè grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunq;, etsi longè minorem quàm debeat, soluerit pœnam. Ita enim impartitur à Deo largitas misericordiæ, vt non relinquatur iustitiæ disciplina. Item Hieron. Qui peccator est plangat delicta propria vel populi, & ingrediatur ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus: & dormiat in sacco, vt præteritas delicias, per quas Deum offenderat, vitæ austeritate compensẽt. His aliisque autoritatibus nituntur asserere, sine confessione vocis & aliqua solutione pœnæ neminem à peccato mundari.

CVI SENTENTIAE POTIVS CONSENTIEN-

B dum sit.

Quid ergo super his sentiendum sit, quid tenendum? Sanè dici potest, quòd sine confessione oris, & solutione pœnæ exterioris peccata delentur per contritionem & humilitatem cordis. Ex quo enim proponit mente compuncta se confessurũ, Deus dimittit: quia ibi est confessio cordis, etsi non oris per quam anima interius mundatur à macula & contagione peccati commissi, & debitum æterne mortis relaxatur. Illa ergo quę superius dicta sunt de confessione & pœnitentia, vel ad confessionem cordis, vel ad interiorem pœnam referenda sunt.

De pœn. dist. 1. ca. Nullus.

Sicut illud Augustini, Quòd nullus dicitur veniam consequi, nisi prius quantulamcunque peccati soluerit pœnam: vel de exteriori pœna accipienda sunt, & ad contemnentes vel negligentes referenda: sicut illud, Nemo dicat occultè

Ibidem cap. Agite.

ago, &cæt. Nonnulli enim in vita peccata confiteri negligunt & erubescunt, & ideo non merentur iustificari. Sicut enim præcepta est nobis interior pœnitentia, ita & oris confessio, & exterior satisfactio, si adsit facultas. Vnde nec verè pœnitens est, qui confessionis votum non habet. Et sicut peccati remissio munus dei est, ita pœnitentia & confessio per quam peccatum deletur, non potest esse nisi à Deo, vt Augu. ait [Iam, inquit, donum spiritus sancti habet qui confitetur

fitetur & pœnitet: quia non potest esse confessio peccati & compunctio in homine ex seipso. Cùm enim irascitur sibi quisque & displicet, sine dono spiritus sancti non est.] Oportet ergo pœnitentem confiteri peccata, si tempus habeat: & tamen antequam sit confessio in ore, si votum sit in corde, præstatur ei remissio.

Sup psal. 50 Post mediũ enarrationis ad illũ psal. Tomo. 8.

Autoritatibus probat quòd sufficiat soli deo cõfessionẽ fieri

Psal. 31. f

Sup Lu. lib. 10. in fine cõmentarij ad ca. 22. to. 4. et in serm. q habetur 46. apud Ambrosium.

Sup cap. 12. ad Heb. lio. 31. post mediũ eiusdem

Psal. 36. Homil. 2.

In psal. 50. ad eum versum, Et peccatum meũ cõtra me est semper, post mediũ hom.

Lib. 2. de vita actiuae & cont. ca. 8. et de pœ. dist. 1. c. porrò illi.

Ibidẽ capite Facilius.

C SI SVFFICIT SOLI DEO CONFITERI.

Iam secundum quæstionis articulum inspiciamus, scilicet, Vtrùm sufficiat peccata confiteri soli Deo, an oporteat confiteri sacerdoti. Quibusdam visum est sufficere, si soli Deo fiat confessio sine iudicio sacerdotali & confessione ecclesiæ: quia Dauid dixit, Dixi confitebor do. & tu remi. &cæt. non ait sacerdoti: & tamen remissum sibi peccatum dicit. Item Ambrosius, Ideo fleuit Petrus, quia culpa obrepsit ei: non inuenio quid dixerit, inuenio quòd fleuerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non potest, ablui potest. Lauant lachrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri: & veniæ flet⁹ consulit, & verecundiæ. Hoc idem etiam Maximus dicit episcopus. Item Ioannes Chrysost. Non tibi dico vt te prodas in publicum, neque apud alios accuses, sed obedire te volo prophetæ dicenti, Reuela Deo viam tuam. Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronũcia, non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria: & tunc demum spera te misericordiam posse consequi. Si habueris peccata tua in mente continuè, nunquam malum aduersus proximum in corde tuo tenebis. Idem, Peccata tua quotidiè dicito, vt deleas illa. Sed si confunderis alicui dicere, dicito ea quotidiè in animo tuo. Non dico, vt confitearis ea seruo tuo, vt tibi exprobret. Dicito Deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea: cùm faciebas ea, presto erat: cùm admitteres ea, cognouerat. Nunquid ea vult à te cognoscere? Peccare non erubuisti, & confiteri erubescis? Dicito in hac vita, vt in alia requiem habeas: dicito ingemiscens & lachrymans. In codice scripta sunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorum lachrymæ tuæ sint. Item Prosper, Illi quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipsis confessa, nec ab alijs publicata, si ea confiteri vel emendare noluerint, Deum quem habent testem, ipsum & habituri sunt vltorem. Quòd si ipsi sui iudices fiant, & veluti suæ iniquitatis vltores, hic in se voluntariam pœnam sęueriſsimæ animaduersionis exerceant: temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachrymis ex vera cordis contritione fluentibus restringunt ęterni ignis incendia. Et infra Facilius sibi Deum placabunt illi, qui aut proprijs confessionibus crimen produnt, aut nescientibus alijs ipsi in se voluntariæ excommunicationis ferunt sententiam: & ab altari cui ministrabant, non animo, sed òfficio separati, vitam suam quasi mortuam plangunt: certi quòd reconciliati sibi efficacis pœnitentię fructibus, à Deo non solùm amissa recipiant, sed etiam supernæ ciuitatis gaudia recipiant. His autoritatibus innituntur, qui sufficere contendunt Deo confiteri peccata sine sacerdote. Dicunt enim, quòd si quis timens detegi culpam suam apud homines, ne inde opprobrio habeatur, vel alij suo exemplo ad peccandum accingantur. & ideo tacet homini, & reuelat Deo, consequitur veniam.

QVOD NON SVFFICIT SOLI DEO CONFITERI

D si tempus adsit, si tamen homini possit.

Sed quòd sacerdotibus confiteri oporteat, non solùm illa autoritate Iacobi, Confitemini alterutrum peccata vestra, &cęt. sed etiam aliorum pluribus testimonijs comprobatur. Ait enim August. [Iudicet seipsum homo voluntariè dum potest, & mores conuertat in melius: ne cùm iam non poterit, præter voluntatẽ à domino iudicetur, & cùm in se pertulerit sęueriſsimę medicinę, sed ta-

Iacobi. 5. d

In homi. 50. quæ est de vtilitate ac necessitate

pœ.d. 11.to. 16.et de pœ. disti.1.in 2. Sione.

men vtilissimæ sententiam, veniat ad antistites per quos illi claues ministrantur ecclesiæ. Tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum, in offerendo sacrificio contriti cordis deuotus & supplex. Id tamen agat quod non solùm sibi prosit ad salutem, sed etiam ad exemplum cæteris: vt si peccatum eius non modò in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire vtilitati ecclesiæ videtur antistiti, in notitiam mul-

Io. epist. ad inquisitiõs Ianu. ut̃ quæ est 118. ca. 3. Epistola. 39. De pœ. di. 1. Multiplex

torum vel totius plebis agere pœnitentiam non recuset: ne lætali plagę per pudorem addat tumorem.] [Cùm tanta est plaga peccati & impetus morbi, vt medicamenta corporis & sanguinis domini differenda sint, autoritate antistitis, debet se quisque remouere ab altari ad agendam pœnitentiam, & eadem autoritate reconciliari.] Item Leo Papa, Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, vt non modò per baptismum, sed etiam per pœnitentiam spes vitæ reparetur: sic diuinæ voluntatis præsidijs ordinatis, vt indulgentiam Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeant obtinere. Christus enim hanc præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, vt confitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Item

Lib. de vera & falsa pœ. cap. 10. Tomo. 4. & de pœ. di. 1. c. quẽ pœnitet Luce 17 d Leu. 13. et 14 Quòd crimi nale fit ve niale.

Augustin. Quem pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat: repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præueniat iudicium Dei per confessionem. Præcepit enim dominus mundandis, vt ostenderent ora sacerdotibus: docens corporali præsentia confitenda peccata, non per scripta manifestanda. Dixit enim ora monstrate & omnes: non vnus pro omnibus, non alium statuatis nuncium, qui pro vobis offerat munus Deo à Moyse statutum: sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit dominus, vt nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quod per seipsum dicit sacerdoti, & erubescentiam vincit, timore Dei offensi fit venia criminis. Fit enim veniale per confessionem, quod criminale erat in operatione, & si non statim purgatur, fit tamen veniale quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorum quæ commisit, nuncio Dei negauit. Deus enim qui misericors & iustus est, sicut seruat misericordiam in iustitia, ita & iustitiam in misericordia. Opus enim misericordiæ est peccanti peccata dimittere: sed oportet vt iustus misereatur iustè. Considerat enim si dignus est, non dico iustitia, sed & misericordia. Iustitia enim sola damnat, sed dignus est misericordia, qui spirituali labore quærit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubescentiam. Et quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in † spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. Ipsi enim sacerdotes plus possunt proficere, plus confitentibus parcere. Item Leo Papa, Quamuis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium sunt huiusce modi peccata, vt ea quæ pœnitentiam poscunt, non timeant publicari: remoueatur improbabilis consuetudo, ne multiplicatis pœnitentiæ remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut timent inimicis sua facta referare, quibus possunt legum percelli constitutione. Sufficit enim confessio, quæ primùm Deo offertur, & tunc etiam sacerdoti qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Ex his alijsque pluribus indubitanter ostenditur, oportere Deo primùm, & deinde sacerdoti of-

† Al. tempore In epist. quæ est in ordine epistolar. 78 et de pœnit. dist. 1. Quamuis.

ferri

ferri confessionem: nec aliter posse peruenire ad ingressum Paradisi, si adsit facultas.

DE TERTIO ARTICVLO, SCILICET AN SVFFICIAT confiteri laico.

E Nonc priusquam præmissis autoritatibus, quæ his contradicere videntur, respondeamus, tertiam quæstionem intueamur. Quod enim secunda quæstio continebat, scilicet, an sine confessione & iudicio sacerdotis soli Deo confiteri sufficeret, expeditum est: & certificatum præmissis testimoniis, quòd non sufficit confiteri Deo sine sacerdote, nec est verè humilis & pœnitens, si non desiderat & requirit sacerdotis iudicium. Sed nunquid æquè valet alicui confiteri socio vel proximo suo, saltem cùm deest sacerdos. Sanè ad hoc potest dici, quòd sacerdotis examen requirendum est studiosè: quia sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi atque soluendi. Et ideo quibus ipsi dimittunt, & Deus dimittit. Si tamen defuerit sacerdos, proximo vel socio est facienda confessio. Sed curet quisque sacerdotem quærere, qui sciat ligare & soluere: Talem enim esse oportet, qui aliorum crimina diiudicat. Vnde Augustinus, [Qui vult confiteri peccata vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem qui sciat ligare & soluere: ne cùm negligens circa se extiterit, negligatur ab eo, qui eum misericorditer monet & petit: ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quòd pœnitens non potest verecundari coràm sacerdote, quem desideranti nec tempus, nec locus offert. Etsi ille cui confitebitur potestatem non habeat soluendi, fit tamen dignus venia sacerdotis desiderio, qui crimen confitetur socio. Mundati enim sunt leprosi, dum ibant, ora vel se ostendere sacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet Deum ad cor inspicere, dum ex necessitate prohibentur ad sacerdotes peruenire. Sæpe quidem quærunt eos sani & læti: sed dum quærunt, antequam perueniant, moriuntur. Sed misericordia Dei vbique est: qui & iustis parcere nouit, etsi non tam citò, sicut si soluerentur à sacerdote. Qui ergo confitetur sacerdoti, omnino meliori quàm potest confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis. Nam in resurrectione filiæ Archisynagogi pauci interfuerunt qui viderunt: nondum enim erat sepulta: nondum extra portam delata, nondum extra domum in notitiam portata. Intus resuscitauit, quam intus inuenit, relictis solis, Petro, & Iacobo, & Ioanne, & patre & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur sacerdotes ecclesiæ. Quos autem extrà inuenit, aduertendum est quomodo suscitauit. Flebat enim turba post filium viduæ: fleuit Martha & Maria supplicantes pro fratre: flebat & turba Mariam secuta. In quo docemur, publicè peccantibus non proprium, sed ecclesiæ sufficere meritum. Laboret ergo pœnitens in ecclesia esse, & ad ecclesiæ vnitatem tendere. Nisi enim vnitas ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori sua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, quòd omnes orationes, & eleemosynæ ecclesiæ, & opera iustitiæ & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conuersionem. Ideóque nemo dignè pœnitere potest, quem non sustineat vnitas ecclesiæ. Ideóque nemo petat sacerdotes per aliquam culpam ab vnitate ecclesiæ diuisos.] Ex his satis aperitur & absoluitur præmissæ quæstionis articulus. Quærendus est enim sacerdos sapiens & discretus, qui cum potestate simul habeat iudicium: qui si fortè defuerit, confiteri debet socio. Beda verò inter confessionem venialium & mortalium distinguit super illum locum, Confitemini alterutrum peccata vestra. Ait enim, [Coæqualibus quotidiana & leuia, grauiora verò sacerdoti pandamus, & quan-

Quæstio. Solutio.

Matth. 16. c

Lib. de vera & falsa pœnit. ca. 10 in medio eiusdem. To. 4. et de Pœn. dist. 1. Quẽ pœnit. Luce 17. d

Ibid. cap. 11. Matth. 9. c Marci 5. c Luce 8.

Luce 7. b Ioan. 11. d

Aug. ibid. cap. 12

Super epist. Iacobi. 5. d

Super epist. Iacob. 5. d

to iusserit tempore purgare curemus: quia sine confessione emendationis, peccata nequeunt dimitti.] Sed & grauiora coæqualibus pandenda sunt, cùm deest sacerdos, & vrget periculum. Venialia verò, etiam sacerdotum oblata copia, licet confiteri coæquali, & sufficit, vt quibusdam placet, si tamen ex contemptu non prætermittatur sacerdos. Tutius est tamen & perfectius vtriusque generis peccata sacerdotibus pandere, & cõsilium medicinæ ab eis quærere, quibus concessa est potestas ligandi & soluendi.

HIC APERIT QVALITER SVPRADICTAE AV-

F toritates intelligendæ sunt.

De Pœnit. dist. 1. cap. Quos aliquãdo ad finem.

Cùm ergo ex his aliisq; pluribus testimoniis perspicuum fiat & indubitabiliter cõstet, peccata primùm Deo, deinde sacerdoti esse confitẽda, & si ipse defuerit, etiam socio. illud Ioann. Chrys. superius positum non est ita intelligendum, vt liceat alicui, si tempus habeat, sacerdoti non confiteri: sed quia sufficit vbi crimen occultum est, soli Deo per sacerdotem dicere, & semel. Nec oportet publicari coram multis, quod occultum est. Quod notauit, dicens, Non tibi dico vt te prodas in publicum. Sicut enim publica noxa pũblico eget remedio, ita & occulta secreta confessione, & occulta satisfactione purgantur. Nec necesse est, vt quod sacerdoti semel confessi sumus, iterum confiteamur: sed lingua cordis, non carnis, apud verum Iudicẽ id iugiter confiteri debemus. Vnde idem Ioannes ait, [Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequẽter ea in conspectu Dei pronuncies, & pro eis depreceris, citius illa delebis. Si verò obliuiscaris, tunc eorum recordaberis nolens, quando publicabuntur, & in conspectu omnium amicorum & inimicorum, sanctorumq; angelorum proferentur.] Ita etiam illud Ambrosij, Lachrymæ lauant delictum, quod voce pudor est confiteri: ad publicã pœnitentiam referendum est. Ibi enim virtutem lachrymarum & confessionis ostendens significare voluit, quòd lachrymæ occultæ & confessio secreta, sicut quæ fit soli sacerdoti, lauant delictum quod pudet aliquem publicè cõfiteri. Quòd verò dicit se lachrymas Petri legisse, non satisfactionem vel confessionem, per hoc non excludit illa. Multa enim facta sunt, quæ scripta non sunt: & fortè nondum facta erat institutio confessionis, quæ modò est. Similiter & illud Prosperi, Si sui iudices fiant, mutabunt æterna supplicia: & illud, Facilius Deum placabunt sibi, qui aut propriis confessionibus crimen produnt, aut nescientibus aliis in se sententiam excommunicationis ferunt: ad publicam confessionem & satisfactionẽ referri oportet. Non enim solis sacerdotibus ius ligandi atque soluendi datum est, si cuique suo arbitrio se pœna vel excommunicationis sententia ligare, & absque sacerdotali iudicio seipsum Deo vel altari reconciliare licet: quod ecclesiasticæ institutioni & consuetudini penitus repugnat. Potius ergo, si publicè peccasti, publicè confitere te reum, & emenda. Si verò occultè deliquisti, etiam si non taceas: nec tamen dico vt publices. Taciturnitas enim peccati ex superbia nascitur cordis. Ideo enim peccatum suum quis celat, ne reputetur foris, qualem se iam diuino conspectui exhibuit: quod ex fonte superbiæ nascitur. Species enim superbiæ est, se velle iustum videri qui peccator est: atq; hypocrita conuincitur, qui instar primorum parentum vel tergiuersatione verborum peccata sua leuigare contendit, vel sicut Cayn peccata sua reticendo supprimere quærit. Vbi ergo superbia regnat & hypocrisis, humilitas locum non habet. Sine humilitate verò alicui veniam sperare non licet. Vbi est ergo taciturnitas confessionis, non est sperandæ venia criminis. Iam certissimè liquet, quàm sit detestabile peccati silentium, & econuerso quàm sit necessaria confessio. [Est enim confessio testimonium conscientiæ Deum timentis. Qui enim timet iudicium Dei, peccatum non erubescit confiteri. Perfectus timor soluit omnem pudorem: confessio peccati pudorem

Loco prius citato.

De Pœn. dist. 1. cap. Nunc autẽ.

De Pœn. distinct. 1. cap. Lachrymæ.

Ioan. vlt. g

Esichi⁹ sup Leuit. & al leg. de Pœn. dist. 1. cap. Itẽ taciturnitas.

Gene. 4. f

Ibann. Chr. in ope imp. circa illud Matth. 3. Ba

dorem habet, & ipsa erubescentia est grauis pœna. Ideoque iubemur confiteri peccata, vt erubescentiam patiamur pro pœna: nam hoc ipsum pars est diuini iudicij.] Si ergo quæritur, an confessio sit necessaria, cùm in cõtritione iam deletum sit peccatum? Dicimus quia quædam punitio peccati est, sicut satisfactio operis. Per confessionem etiam intelligit sacerdos, qualiter debeat iudicare de crimine. Per eam quoque peccator fit humilior & cautior.

ptiz abatur ab eo cõfit.

Ad quid valeat confessio.

DE REMISSIONE SACERDOTIS.

A DISTINCTIO XVIII.

De Confessione sacramentali in se quãtũ ad potestatẽ ab soluẽtis virtute clauiũ in foro pœnitentiali.

Hic quæri solet, Si peccatum omnino dimissum est à Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens votum habuit confitendi; quid postea dimittatur ei à sacerdote? Video enim quo vinculo eum ligat, scilicet temporalis pœnæ, sed non à quo eum absoluat. Et ideo quæro. Ante poenitudinem quippe cordis, anima rei maculam habet & fœtorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata existit. Si verò ante confessionem per cordis contritionem Deus per seipsum sine ministerio sacerdotis & debitum omnino relaxat, & animam interius purgat à contagione & fœtore peccati: quid ergo mundat? quid dimittit sacerdos? vbi sunt claues illæ quas Dominus tradidit Petro, & successoribus eius, dicens, Tibi dabo claues regni coelorum, & Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in coelo: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta, &c. Vt autem præmissa quæstio plenius explicari valeat, quasi altius ducto rete, de his clauibus & vsu earum disseramus.

Matth. 16. c.

Lucæ 5. a

B DE CLAVIBVS.

Claues istæ non sunt corporales, sed spirituales, scilicet, discernendi scientia, & potentia iudicandi, id est, ligandi & soluendi: qua dignos recipere, & indignos debet excludere à regno ecclesiasticus Iudex, qui sicut habet ius ligandi, ita & soluendi. Vnde Ambrosius, [Dominus par ius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infrà, Certum est quòd ecclesiæ vtrumque licet, hæresis vtrumque non habet. Ius enim hoc solis permissum est sacerdotibus. Recte ergo Ecclesia hoc sibi vendicat, quæ veros sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ veros sacerdotes non habet.]

Ambros. lib. 1. de Pœnit. ca. 2. & habetur de Pœnit. dist. 1. ca. Verbũ Dei.

C DE VSV CLAVIVM.

Vsus verò harum clauium multiplex est, discernere scilicet ligandos, & soluendos, ac deinde ligare vel soluere. Qui enim, vt ait Gregor. indignos ligat vel soluit, propria potestate se priuat, id est, dignum priuatione se facit.

Hom. 26. super Euang.

SI SACERDOS POTEST DIMITTERE VEL RE-

D tinere peccata.

Sed quæritur, Vtrùm à peccato soluere valeat sacerdos, id est, à culpa: vt culpæ maculam abstergat, vel debitum æternæ mortis soluere valeat? Quidam arbitrati sunt, cùm peccator dupliciter ligatus teneatur, vt prædictum est, scilicet, mentis contagione ac cæcitate, & debito futuræ poenæ, alterũ curari per Deum, alterum solui per sacerdotem. Patitur enim per peccatum quasdam tenebras interiores & maculas, à quibus nisi liberetur, proiicietur in tenebras exteriores. Cùm autem liberatur ab his, suscitatur à morte peccati. Vnde Apostolus, Surge qui dormis, & illuminabit te Christus. Solus enim Christus, non sacerdos, animam resuscitat, ac pulsis tenebris interioribus & maculis, eam illuminat & mundat, qui animæ faciem lauat, debitum verò æternæ poenæ soluere concesit sacerdotibus. Quod in resurrectione Lazari signatum asserunt, quem Christus prius per se interius viuificauit, deinde foras exire iussit: eumque adhuc liga-

Opinio quorundam.

Matth. 22. b Ephes. 5. c

Ioan. 11. f

tum soluere Apostolus præcepit: quia, vt aiunt, ipse interius animam à caligine maculaque peccati emundat, sacerdotibus verò dedit vinculum æternæ mortis soluere. Alij verò dicunt solum Deum, non sacerdotem, debitum æternæ mortis dimittere, sicut & animam interius per se viuificat: nec tamen diffitentur sacerdotibus traditam potestatem peccata dimittẽdi & retinendi: Quibus dictum est, Quorum remiseritis peccata, &c. Sicut enim Christus retinuit sibi potestatẽ baptismi, ita & pœnitentiæ. Et ideo sicut interius gratia sua animam illuminat, ita & simul debitum æternæ mortis relaxat. Ipse enim per seipsum peccata pœnitẽtium tegit: & tunc tegit, quando ad pœnam non reseruat. Tunc ergo tegit, quando debitum pœnę soluit. Quòd autem ipse tegat, apertè dicit Augustinus exponens illum locum Psal. [Quorum tecta sunt peccata, id est, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccata, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere, id est, punire, sed ignoscere. Ita ergo dicit à Deo tecta, vt Deus non videat, id est, æternaliter puniat. Videre enim Dei peccata, est ad pœnam imputare.] Auertere autem faciem à peccatis, hoc est, ea ad pœnam non reseruare. Item Hieronymus, Quibus Deus dimittit peccata, tegit, ne in iudicio reuelentur. Item Cassiodorus, Qui grauia habent peccata, aliis Deus imputat, aliis per misericordiam non imputat. Ex his apertè ostenditur, quòd Deus ipse pœnitentem soluit à debito pœnæ, & tunc soluit, quando intus illuminat, inspirando veram cordis contritionem. Cui sententiæ ratio suffragatur, & autoritates attestantur. Nemo enim verè compungitur de peccato, habens cor contritum & humiliatum, nisi in charitate. Qui autem charitatem habet, dignus est vita. Nemo autem simul vita & morte dignus est. Non est ergo tunc ligatus debito æternę mortis. Filius enim iræ esse desiit, ex quo diligere & pœnitere cœpit. Ex tunc ergo solutus est ab ira, quæ non manet super illum, qui credit in Christum, sed super illum qui non credit. Non ergo postmodum per sacerdotem cui confitetur, ab ira æterna liberatur, à qua iam liberatus est per Dominum, ex quo dixit, Confitebor. Solus ergo Deus hominem interius mundat à peccati macula, & à debito æternæ pœnæ soluit: qui per Prophetã ait, Ego solus deleo iniquitates & peccata populi. Item Ambr. Verbũ Dei dimittit peccata, sacerdos est iudex. Sacerdos quidem officium suum exhibet, sed nullius potestatis iura exercet. Idem, Ille solus peccata dimittit, qui solus pro peccatis nostris mortuus est. Item Augustinus. Nemo tollit peccata, nisi solus Deus, qui est agnus tollens peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta sunt, & adiuuando ne fiant, & perducendo ad vitam, vbi omnino fieri non possunt. His aliisque pluribus testimoniis docetur, Dominum solum per se peccata dimittere, & sicut dimittit quibusdam, ita & aliorum quorundam peccata retinet.

Aliorũ sentẽtia versor.

Ioan. 20. f

Sup Psal. 31. non longe à prin. 2. enarratiõ ad eũdẽ Psa. 10. 8

In eundem Psal. 31. in prin. cõmẽt.

Ad eundẽ Psal. sup eo loco, Beatus vir cui, &c.

Ratiõe vtitur ad phandum quod dicit.

Ephes. 2. a

Ioan. 3. b

Esaiæ 43. Autoritate phat idẽ.

Aug. lib. 50 Hom. hom. 23. in medio, & habet. de Pœn. dist. 1. cap. Verbũ Dei.

Ioan. 1. d

Matth. 16. c & Ioã. 20. f

Sup Ioan. tract. 121. in fine.

Tomo 9. Augusti. lib. de Pœn. vera & falsa, c. 10 to. 4

Ioan. 11. f

Matth. 16. e

Lib. de Bapt. parvulo

QVOD SACERDOTES ETIAM DIMITTVNT PECCATA, & tenent peccata suo modo.

Nec ideo tamen negamus sacerdotibus concessam potestatem dimittendi & retinendi peccata, cùm hoc Veritas in Euangelio apertè doceat. Hinc Augustinus ait, Ecclesiæ charitas, quæ per spiritum sanctum diffunditur in cordibus eorum, qui participes sui sunt, peccata dimittit: eorum qui non sunt, tenet. Idem, Sacerdotes possunt confitentibus parcere: quibus enim remittunt, remittit Deus. Lazarum enim de monumento suscitatum, obtulit discipulis soluendum: per hoc ostendens potestatem soluendi concessam sacerdotibus. Dixit enim, Quodcunque solueris super terram erit solutum & in coelo, &c. hoc est, Ego Deus, & omnes cœlestis curiæ ordines, & omnes sancti in gloria mea laudant vobiscum & confirmant quos ligatis & soluitis. Non dixit, quos putatis ligare & soluere: sed in quos exercetis opus iustitiæ vel misericordiæ. Alia autem opera vestra in peccatores non cognosco. Idem, Cùm veraciter ad Deum cõuerso peccatore dimittũtur, ab eis dimittuntur, quibus ipsa veraci conuersione coniũgitur. Spiritus sanctus ea dimittit: qui datus est omnibus sanctis sibi charitate cohærentibus, siue se nouerint corporaliter, siue non. Similiter cùm alicuius tenẽtur peccata, ab eis tenentur, à quibus ille cordis prauitate disiungitur: siue notis corporaliter, siue ignotis. Omnes enim mali, spiritualiter à bonis seiuncti sunt. Ecce, hic dicit peccata dimitti, vel teneri à sanctis viris, & tamen spiritum sanctũ ea dimittere dicit. Et quod maiori consideratione dignum est, idem etiam dicit, quòd deus per se vel per sanctos suos tantùm dimittit peccata. Ait enim sic, Sacramentum gratiæ dat deus etiam per malos, ipsam verò gratiam, non nisi per seipsum, vel per sanctos suos. Et ideo remissionem peccatorũ, vel per seipsum facit, vel per ipsius columbæ membra: quibus ait, Si cui dimiseritis, dimittentur. Ecce quã varia à doctoribus traduntur super his: & in hac tanta varietate quid tenendum. Hoc sanè dicere ac sentire possumus, quòd solus deus dimittit peccata & retinet: & tamen ecclesiæ contulit potestatem ligandi & soluendi, sed aliter ipse soluit vel ligat, aliter ecclesia. Ipse enim per se tantùm dimittit peccatũ. quia & aĩam mũdat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis soluit.

rum 6. ca. 4. De cõs. di. 4. quõ exaudit Ibidẽ ca. 6.

Li. 5. contra Dona. de baptismo parvulorũ cap. 21. & de cõs. ds. 4. quõ exaudit.

QVOMODO SACERDOTES LIGANT VEL SOLVVNT A peccatis.

Non autem hoc sacerdotibus concessit, quibus tamen tribuit potestatem soluendi & ligandi, id est ostendendi homines ligatos vel solutos. Vnde dominus leprosum sanitati prius per se restituit, deinde ad sacerdotes misit, quorum iudicio ostenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum iam viuificatum obtulit discipulis soluendum. Quia etsi aliquis apud deum sit solutus, non tamen in facie ecclesiæ solutus habetur, nisi per iudicium sacerdotis. In soluendis ergo culpis vel retinendis, ita operatur sacerdos euangelicus, & iudicat sicut olim legalis in illis qui contaminati erant lepra, quæ peccatum signat. Vnde Hiero. super Matthæ. vbi dominus ait Petro, Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunq; solueris super terrã, erit solutum & in cœlis. Hunc, inquit, locum quidam non intelligentes, aliquid sumunt de supercilio Phariſæorum: vt damnare innoxios, vel soluere se putent noxios, cùm apud deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur. In Leuitico se ostẽdere sacerdotibus iubẽtur leprosi, quos illi nõ faciunt leprosos vel mundos, sed discernunt qui mundi vel immundi sunt. Ita & hic apertè ostenditur, quòd non semper sequitur deus ecclesiæ iudicium: quæ per surreptionem & ignorantiam interdum iudicat, deus autem semper iudicat secundũ veritatem. Et in remittendis vel retinendis culpis id iuris & officij habent euãgelici sacerdotes, quod olim habebant sub lege legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata dimittunt vel retinent, dum dimissa à deo vel retenta iudicant & ostendunt. Ponunt enim sacerdotes nomen domini super filios Israël, sed ipse benedicit, vt legitur in numeris. Hunc modum ligandi & soluendi Hieronymꝰ suprà notauit.

Matt. 8. a Luca 5. c. Ioan. 11. f

Leui. 13. & 14. a.

Hier. li. commẽtariorũ sũ Matth. 3. ad ca. 16. eiusdẽ to. 9.

Leui. 14. a.

Num. 6. d.

ALIVS MODVS LIGANDI ET SOLVENDI.

Ligant quoque sacerdotes, dum satisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt. Soluunt, cùm de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad sacramentorum communionem admittunt: quem modũ superiꝰ Leo papa notauit. Secundum hunc modum dicuntur etiam sacerdotes dimittere peccata vel retinere. Vnde superiùs Augustin. dixit, Quibus remittunt, & remittit Deus, &cæ. Opus enim iustitiæ exercent in peccatores, cùm eos iusta pœna ligant: opus misericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel sacramentorum communioni cõciliant: alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum est, quia quos satisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipso à peccatis solutos ostendunt, quia non

Disp. præt. li. d.

Li. de vera et falsa pœ. ca. 10.

Tomo. 4.

non imponitur alicui satisfactio pœnitentialis,nisi quem sacerdos verè pœnitentem arbitratur.Alij verò non imponunt:& eo ipso peccatum retineri à deo iudicant.Quòd autem hoc ad claues pertineat,Augu.ostendit dicens, Frustrat claues ecclesiæ,qui sine arbitrio sacerdotis pœnitentiam agit, si sine oris confessione criminis indulgentia impetratur.Est & alius modus ligandi & soluendi, qui per excommunicationem geritur: dum aliquis secundum canonicam disciplinam tertiò vocatus ad emendationem manifesti delicti,& satisfacere vilipendens,sententia ecclesiæ,à loco orationis,& sacramentorum communione, & fidelium consortio præscinditur,vt erubescat: & pudore sceleris conuersus pœniteat,vt sic spiritus eius salu⁹ sit. Quòd si pœnitentiã profitens resipuerit, negatæ communioni admittitur,& ecclesiæ reconciliatur.Hæc est autẽ ecclesiæ anathematizatio:hanc pœnam illis qui dignè percelluntur,infligit, quia gratia dei & protectio illis amplius subtrahitur,ac sibiipsis relinquuntur,vt sit eis liberum ruere in interitum peccati,in quos etiam maior diabolo sæuiẽdi datur potestas.Orationes quoque ecclesiæ & benedictionum,ac meritorum suffragia,eis nequaquam suffragari putantur.

Lib. de pœn. Sententialiter li.50.ho. 49.

1.Cor 5.b.

QVOMODO SECVNDVM HOS MODOS INTELLIGENDVM sit illud,Quodcunque soluer.&c.

Secundum hos ligandi & soluendi modos, quomodo verum est quod dicitur,Quodcunque solueris super terram,erit solutum & in cœlis,& quodcunq; ligaueris super terram,erit ligatum & in cœlis &c.Aliquando enim ostendunt solutos vel ligatos,qui non sunt soluti vel ligati apud deum:& pœna satisfactionis vel excommunicationis interdum indignos ligant vel soluunt,& indignos sacramentis admittunt,& dignos admitti arcent. Sed intelligendum est hoc in illis,quorum merita solui vel ligari postulant. Tunc enim sententia sacerdotis iudicio dei & totius cœlestis curiæ approbatur:& confirmatur, cùm ita ex discretione procedit,vt reorum merita,non cõtradicant Quoscunq; ergo soluũt vel ligant,adhibentes clauem discretionis reorum meritis,soluuntur vel liguntur in cœlis,id est apud deum:quia diuino iudicio sacerdotis sententia sic progressa approbatur & confirmatur. Quos ergo secundum merita sententia ecclesiæ percellit,lædit:& illi foris sunt apud deum. Qui autem non meruit,sententia ecclesiæ non lædit,nisi contemnat. Vnde Origenes.Exijt quis à veritate,à fide,à charitate,per hoc exit de castris ecclesiæ,etiam si episcopi voce non abijcitur,sicut contrà aliquis nõ recto iudicio foras mittitur:sed si nõ egit vt mereretur exire,nihil lædit.Interdũ enim qui foras mittitur,intus est:& qui foris est, intus videtur retineri.Ecce qualis & quantus est vsus Apostolicarum clauium, Iam ostensum est ex parte,qualiter sacerdotes dimittunt peccata vel retinent, & tamen retinuit sibi deus quandam singularem potestatem dimittendi vel retinendi,quia ipse solus per se debitum æternæ mortis soluit,& animam interi⁹ purgat.

Matt.16.c. & 18.c.14. qu. 3.si quis non.

Super Leuiticũ, ho. 14. ad 24.cap. eiusdẽ in medio homiliæ, Tomo.1.

QVAE SINT INTERIORES TENEBRAE, ET INTERIOR macula.

Hic quæritur,Quæ sit illa macula,& quæ sint illæ tenebræ interiores, à quib⁹ deus interius animam purgat,cùm veram pœnitentiam immittit? De tenebris & interiori caligine satis facilè est & intelligere & respondere. Cùm enim quis mortaliter delinquit,& gratia virtutis priuatur,si qua præcesit, & naturalium bonorum lęsionem patitur,Vnde & intellectus obtunditur,& totus homo interior obtenebratur,& ita quasi caligine quadam mens obuoluitur,quæ caligo peccati pœna est.hanc verò deus pellit,cùm pœnitentiã immittit,per quam perdita bona restituit,& vitiata reparat. Vnde propheta, Nebulam sicut cinerem spargit.Sed quæ est macula peccati,à qua animam lauat? Ecce enim quis voluit facere homicidium,& patrauit,quo patrato desinit tam velle,quàm facere,nõdum tamen verè & humiliter pœnitet, nec confiteri proponit. Quæ ergo remansit in anima illius macula? Mala voluntas quidem fuit macula illius animæ, sed illa transijt.Macula etiam est,si pœnitere contemnit,sed hoc est peccatum aliud à præcedenti.Quæ ergo macula remansit,à qua ipse in pœnitentia purgatur? Polluta quidẽ est aĩa,quousq; pœniteat sicut erat dũ in ea praua erat voluntas.Sicut enim qui tãgit morticinũ vel aliud immũdũ,ita pollut⁹ est post tactũ quousque lauatur,sicut fuit dum tangeret,ita post actum peccati ita polluta remanet anima,sicut fuit in ipso actu peccati,quia ita est lõgè à deo per dissimilitudinem,qui est vita & munditia mentis,sicut fuit dum peccatum ageret. Ipsa ergo dissimilitudo quæ inest animæ ex peccato, & est à deo elongatio, animæ macula intelligitur,à qua purgatur in pœnitentia.Hoc autem solus Deus facit qui solus suscitat animam & illuminat:quod sacerdotes nequeunt,qui tamen medici sunt animarum.Vnde propheta,Nunquid medici suscitabunt,& confitebũtur tibi,quod exponens Aug.ait,Boni doctores rectè medici dicuntur:qui viuentes curare ministerio possunt,sed non mortuos suscitare. Sola enim dei gratia mortui reuiuiscunt.

Psal.147.

Leuitici 11.f Nume.19.b.

Psa.87. non lõgè à fine e narrationis ad illũ psal. Tomo 8.

QVANDO HAE CLAVES DANTVR, *& quibus.*

DISTINCT. XIX.

POstquam ostensum est quæ sint claues Apostolicæ, & quis earum vsus, supereſt inuestigare,quando istæ claues dentur,& quibus. Dantur hæ claues per ministerium episcopi alicui in promotione sacerdotij. Cùm enim recipit ordinem sacerdotalem,simul & has claues recipit.Sed nõ videtur, quòd omnes vel soli sacerdotes has claues habeant:quia plerique ante sacrã ordinationem,scientiam discernendi habent,plures post consecrationem ea carent. Sanè dici potest,quòd alteram clauium istarum,id est scientiam discernendi, non habent omnes sacerdotes:vnde dolendum est atque lugendum. Multi enim licet indiscreti,atque scientiæ qua eminere debent exortes,sacerdotij gradum recipere præsumunt,vita & scientia eo iudigni, quia nec ante sacerdotium, nec post scientiam habent discernendi, qui ligandi sint,vel soluendi. Ideoq; illam clauem in consecratione non recipiunt,quia semper scientia carent. Qui verò ante sacerdotium scientia discernendi præditi sunt,licet habeant discretionem,non tamen in eis est clauis:quia non valent ea claudere vel aperire.Ideoque cũ promouetur in sacerdotem,clauem discretionis rectè dicitur accipere:quia & antehabita discretio augetur,& fit in eo clauis,vt ea iam valeat vti ad claudendũ,vel aperiendum.

De cõfessione sacramentali in cõparatione ad susceptionem, quòd nõ oĩs sacerdos alterã habet clauẽ scilicet scientiã discernendi.

SI ALTERAM CLAVEM OMNES HABEANT, SCILICET potentiam ligandi & soluendi.

Cumque iam constet non omnes sacerdotes illas duas claues habere, quia scientia discernendi plerique carent:de altera,id est potentia ligandi & soluendi quæritur,vtrùm omnes sacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc potestatem putant illis solis esse concessam,qui doctrinam simul ac vitam Apostolorum seruant.Illas enim claues promisit dominus Petro:& imitatoribus eius tãtum,vt aiunt, qui etiam autoritatibus vtuntur in munimentum suę opinionis. Hoc enim dicunt Aug.sensisse,vbi superius ait, Remissionem peccatorum vel per seipsum facit deus,vel per columbæ membra.Dicit etiam idem peccata dimitti vel teneri à sanctis. Idem super Exodum, vbi de lamina aurea legitur.

Matth.16.c. Dist.18.lit.e Ex li.de baptismo contra Donatistas 5.ca. 21. Tomo 7. Exodi 28.f.

Aug. super Exo ca. 120. To. 4. in tra. euangeliorũ Homil. 26. Quoad sensum ho. 1. su p Matthæũ.

Erat autem lamina aurea semper in fronte sacerdotis. Hęc, inquit significat fiduciam bonæ vitæ quam qui verè perfectęq; non significatione sed veritate sacerdos habet, solus potest auferre peccata. Item Greg. Illi soli habent in hac carne positi potestatem ligandi & soluendi, sicut sancti Apostoli, qui illorum exẽpla simul cum doctrina tenent. Item ex dictis Orig. Hæc potestas soli Petro concessa est, & imitatoribus Petri. Nam quicunq; vestigia Petri imitantur, habẽt rectè ligandi & soluendi potestatem. His alijsq; testimonijs innituntur, qui asserũt potestatem ligandi ac soluendi illis solis concessam sacerdoribus, qui vita & doctrina pollent sicut Apostoli.

C ALIORVM SENTENTIA VERIOR.

Alijs autem videtur, quod & mihi placere fateor, cunctis sacerdotibus hanc clauem dari, scilicet ligandi & soluendi. sed non eam rectè ac dignè habent, nisi qui vitam & doctrinam Apostolicam seruant. Nec præmissæ autoritates malos sacerdotes hanc potestatem negant habere: sed illos solos dignè ac rectè hac potestate vti significãt, qui prædicti sunt vita & doctrina Apostolica: quia soli ipsorum Apostolorum imitatores dignè rectęque possunt ligare & soluere. Et per dominum tantùm, vel per sanctos in quibus habitat spiritus sanctus, dignè & rectè fit remissio vel retentio peccatorum. Fit tamen & per illos qui sancti non sunt, sed non dignè vel rectè. Dat enim deus benedictionem dignè poscenti, etiam per indignum ministrum. Quòd verò hanc potestatem habeant omnes sacerdotes: Hier. testatur super illum locum euangelij, vbi dominus dixit Petro, Tibi dabo claues regni cœlorum. Habent enim, inquit, eãdem iudiciariam potestatem alij Apostoli, habet & omnis ecclesia in episcopis & presbyteris. Sed ideo Petrus eam specialiter accepit, vt omnes intelligant, quòd quicunque ab vnitate fidei & societate ecclesiæ se separauerit, nec à peccatis solui, nec cœlum potest ingredi. Item quòd sacerdos, etiam si malus sit, gratiam tamen transfundit pro suæ dignitatis officio. Augustin. ostendit dicens, Dictum est à domino in Numeris ad Moysen & Aaron sacerdotes, Vos ponite nomen meum super filios Israël, & ego dominus benedicam eos, vt gratiam traditio per ministerium ordinantis transfundat hominibus, nec voluntas sacerdotum obesse vel prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentis. Quanta autem sit dignitas sacerdotalis officij & ordinis, hinc aduertam⁹. Dictũ est de nequissimo Caypha inter cætera, Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit, per quod ostenditur, spiritum gratiarum non personam sequi digni vel indigni, sed ordinẽ traditionis: vt q̃uis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus, vt officij ministerium exhibeat. Dei autem est, effectum tribuere benedictionis. Hinc euidenter ostenditur, ordinem non priuari potestate tribuendi gratiam ob ministri indignitatem. Huic tamẽ Augusti. sententiæ videtur obuiare quod ait Eſychius, Sacerdotes, inquit, non propria virtute benedicunt, sed quia figuram Christi gerunt, & propter eum qui in ipsis est, plenitudinem benedictionis tribuunt, nec solùm is qui sacerdotium fortitus est: sed quicunque Christum in seipso habet, & eius figuram gerit per conuersationem bonam, sicut Moyses, idoneus est vt benedictionem præstet. Ecce hic habes, quòd non solùm sacerdos: sed omnis in quo Christus habitat, benedictionem præstat. Sed alia est benedictio, quæ solis sacerdotibus cõgruit: alia quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur. Denique illi sacerdotes in quibus Christus habitat benedictionis plenitudinem tribuere dicuntur: non quia soli illi transfundant gratiam, sed quia illi soli licitè & dignè id agunt. Nec subditos mala vita sacerdotis lædit, si bona faciunt quæ ille dicit. Vnde Gregorius, Multi dum plus vitam sacerdotum quàm suam discutiunt, in erroris foueam dilabuntur: minus consulerantes, quòd non eos vita sacerdotum, læderet, si humiliter bonis sacerdotum admonitionibus aurem accommodarent.

Quòd oẽs sacerdotes habeant potestatẽ ligãdi & soluendi cõfirmat. Verba habẽtur in glos. circa hunc, & à quibus dã ascribũtur Rabano. In li. qu. veteris & noui testamẽti de illo quod habetur Num. 6. d. Quæs. 11. to. 4. Ioan. 11. g.

Sup Leuiti. ca. 9. li. 2.

Multi 23. d. 1. qui. 1. ca. multi secula rium.

DE HOC QVOD SCRIPTVM EST IN MALACHIA, Maledicam benedictionibus vestris.

D Præmisse verò sententiæ qua dicitur, etiam per mali sacerdotis ministerium transfundi gratiam benedictionis, videtur obuiare quod dominꝰ per Malachiam prophetam malis sacerdotibus comminatur. Maledicam benedictionibus vestris. Et alibi, Væ his qui viuificant animas quæ non viuunt, & mortificant animas quæ non moriuntur. Si enim maledicit dominus benedictionibus eorũ, & si animæ quas viuificant, non viuunt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud capitulum, Maledicam &c. quidam referunt ad hereticos, qui ab ecclesia præcisi sunt, & ad excommunicatos, quorum benedictiones fiunt maledictiones, his qui eorum sequuntur errores. Illud verò alterum, scilicet viuificant &c. super omnes illos sacerdotes exponunt, qui absque claue scientiæ, & forma bonę vitę prę sumunt ligare vel soluere. Sed nullus officio sacerdotis vti debet, nisi immunis sit ab illis quę in alijs iudicat, alioquin seipsum condemnat. Malach. 2. a Ezech. 13. d Rom. 2. a

E QVALIS DEBET ESSE IVDEX ECCLESIASTICVS.

Qualem autem oporteat ẽsse qui aliorum iudex constituitur, Augustin. describit ita dicens, [Sacerdos cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit iudicandus, quæ in alio iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est iudicandus, condemnat seipsum. Cognoscat ergo se, & purget in se quod alios videt sibi offerre, caueat vt à se proiecerit, quicquid in alio damnosum reperit. Animaduertat, quòd qui sine peccato est, primus in illam lapidem mittat. Ideo enim liberauit peccatricem, quia non erat qui iustè proiiceret lapidem. Quomodo lapidaret, quise lapidãdum cognosceret? Nullus enim erat sine peccato, in quo intelligitur omnes fuisse reos. Nam venialia remittebantur per cerimonias. Si quod ergo in eis peccatum erat, criminale erat. In hoc ergo patentissimum est, crimen sacerdotum esse detestabile, qui non prius se iudicant antequam alios alligant. Caueat spiritualis iudex, sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ. Oportet vt sciat cognoscere quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat, vt quod debet iudicare discernat. Diligens ergo inuestigator sapienter interroget à peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito verò crimine, varietates eius non dubitet inuestigare, & locum, & tempus, & cætera quæ suprà diximus, quibus cognitis, adsit benevolus, paratus erigere, & secum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, discretionem in varietate, doceat perseuerantiam, caueat ne corruat, ne iustè perdat iudiciariam potestatem. Etsi enim pœnitentia pósit ei acquirere gratiam, non tamen mox restituit in potestatem primam. Etsi Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpe lapsis sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas, non tamen est necesse, vt omnibus concedatur quasi ex autoritate. Inuenitur autoritas quæ cõcedit & quasi imperat: Inuenitur autoritas alia quę non concedit, sed vetat, quę scripturę non repugnant, sed concordant. Cùm enim tot sunt qui labuntur, vt pristinam dignitatem ex autoritate defendant, & quasi vsum peccandi sibi faciant, rescindenda est spes ista. Si verò locus est vbi ista non concurrant, restitui possunt qui peccant.] Ex his satis perpenditur, qualis debeat esse sacerdos, qui alios ligat & soluit: discretus, scilicet & iustꝰ: alioquin mortificat sepe animas quę non moriuntur, & viuificat quę non viuunt, & ita incidit in maledictionis iudicium. Illud autem Malachiæ, scilicet, Maledicam benedictionibus vestris. siue super hęreticos tantùm & excommunicatos, siue super omnes sacerdotes

Lib. de vera & falsa pœ. cap. 20. De pœ. dist. 6. qui vult. Rom. 2. a Ioan. 8. a

Nota nã venialia hic dicit & criminalia secũdũ legem vt venialia putabant quæ p cerimonias dimittebantur sine morte vel mutilatiõe, criminalia quæ mortẽ vel mutilatiõe infe rebant.

Ezech. 13. d Cap. 2. a

†Al.meis Hiero.nõ lõgè à princi. cõmentarij ad 2.ca. Malach.tom.6.

qui vita & scientia carentes benedicere præsumunt, dictum accipiatur, sic intelligi potest. [Maledicã benedictionibus vestris,id est his quæ † in eis benedictionibus posi detis:quia faciam ea cedere vobis in maledictionem,non benedictionẽ.Quia etsi benedicunt sanctis,non hoc faciunt ex vero corde, & ideo eorum benedictio eis vertitur in maledictionẽ.Vel maledicam benedictionibus vestris, id est quod à vobis benedicitur, à me erit maledictum, quia benedicunt iniquè agentibus,adulanturq; peccantibus,dummodò diuites sint.]

DE HIS QVI IN FINE POENITENT.

A

DISTINCTIO XX.

De cõfessiõe sacramẽtali quãtũ ad opportunitatẽ temporis respectu pœnitentiæ mortalium in se. In epist.90. respõsione.5 & de pœni. di.7.in prin. Aug.lib.50. hom.homil. 41. de verè pœnitentib⁹ Tomo.10. & de pœni. distinc.7. Si quis pos. Psal.140. Exod.12 e Eccles.17. d Iohelis.2.f Ezech.18. e Aug. lib.de pœn.vera & falsa ca. 17.to. 4. & de pœn.di.7 nullus expe. 2.Cor.13.b

SCIENDVM est etiam, quòd tempus pœnitentiæ est vsque ad extremum articulum vitæ:vnde Leo papa,Nemo est desperandus,dum in hoc corpore constitutus est, quia nonnunquam quod diffidentia ętatis differtur, cõsilio maturiore perficitur. Augustꝰ.tamen de pœnitentiam differentibus ita scribit. [Si quis positus in vltima necessitate voluerit accipere pœnitentiam,& accipit,& mox reconciliatur,& hinc vadit,fateor vobis non illi negamus quod petit: sed non præsumimus,quia bene hinc exit. Si securus hinc exierit,ego nescio. Pœnitentiam dare possumus, securitatem verò non. Nunquid dico damnabitur? sed nec dico liberabitur. Vis ergo à dubio liberari? age pœnitentiam dum sanus es. Si sic agis,dico tibi quia securus es: quia pœnitentiam egisti eo tempore, quo peccare potuisti.Si vis agere pœnitentiam quando iam peccare non potes : peccata te dimiserunt, non tu illa. Item duę res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur, quid horum tibi sit futurum,nescio. Ergo tene certum, & dimitte incertum.] Sed quare hoc dixit Augustꝰ. cùm pœnitentia quæ in fine agitur, in psalmo appelletur sacrificium vespertinum, quod erat acceptabilius in lege : & cùm in quacunque die inuocetur Deus adsit : & quacunque hora ingemuerit, & conuersus fuerit peccator,vita viuet,& non morietur. Sed illa dixit Augustꝰ. propter illos qui pœnitentiam vsque in finem vitę protrahunt : & tunc non ex dei amore videntur pœnitere,sed timore mortis, quasi ex necessitate. Vnde idem quasi aperiens quare superiora dixerit, ait, [Nullus expectet quando peccare non potest. Arbitrij enim libertatem quęrit Deus, vt deleri possint commissa : non necessitatem,sed charitatem: non tantum timorem,quia non in solo timore viuit homo. Quem ergo sero pœnitet, oportet non solum timere iudicem, sed diligere: quia sine charitate nemo saluus esse potest. Non ergo tantùm timeat pœnam, qui pœnitet,sed anxietur pro gloria. Quæ conuersio: si contigerit alicui etiam in fine,desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix vel rarò est tam iusta conuersio,timendum est de pœnitente sero : maximè, cùm filij quos illicitè dilexit, sint præsentes, vxor & mundus ad se vocet. Multos solet serotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est,semper etiam in morte iuuare valet,quibus placet. Cùm ergo opus sit non hominis sed Dei,fructifera pœnitentia: inspirare eam potest quando cumque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex iustitia. Sed quoniam multa sunt quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosum est, & interitui vicinum,ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium.Sed magnum est,cui Deus tunc inspirat(si quis est) veram pœnitentiam: Sed si etiam sic conuersus vita viuat, & non moriatur,nõ promittimus quòd euadat omnem pœnam. Nam prius purgãdus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis. Hic autem ignis etsi ęternus non sit,tamen miro modo grauis est : excellit enim omnem pœnã, quam vnquam passus est aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est

Ibidẽ ca. 18.

est pœna, licet mirabilia martyres passi sint tormenta : & multi nequiter iniqui tanta sæpè sustinuerunt supplicia.] Ex his satis ostenditur,quàm periculosum sit differre pœnitentiam vsque in finem vitæ. Si tamen etiam tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat, & vitam mortuo impetrat : non sic tamen, vt nullam sentiat pœnam,nisi fortè tanta sit vehementia gemitus & contritionis,quæ sufficiat ad delicti punitionẽ.Licet ergo sit difficilè,vt tunc sit vera pœnitentia quæ tam sera venit,quando cruciatus membra ligat,& dolor sensum opprimit,vt vix homo aliquid cogitare valeat:melior est tamen sera,quàm nulla. Pœnitentia enim etsi in extremo vitæ hiatu aduenit, sanat & liberat. Multum sera fuit Latronis pœnitentia : sed non fuit sera indulgentia. [Sed licet Latro veniam meruisset in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & perseuerandi autoritatem.]

Luce 23.f Aug.ibidem cap.17.

DE HIS QVI HIC POENITENTIAM NON

B

complent.

Si verò quæritur de illis qui in hac vita pœnitentiam non complent, vtrùm transituri sint per ignem purgatorij,vt ibi compleant quod hic minus fecerũt? idem dicimus de istis esse sentiendum, & de his qui in extremis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio & delicti exprobratio, vt sufficiat ad puniẽdũ peccatũ,liberi ab alijs pœnis transeunt ad vitã,etsi inexpleta fuerit pœnitentia: quia perfectè pœnituerunt,& ingemuerunt corde. Qui verò non adeò conteruntur corde & ingemiscunt pro peccato, si ante expletionem pœnitentiæ discesserint,ignem purgatorium sentiẽt, & grauius punientur,quàm si hic implessent poenitentiam. Horrendum est enim incidere in manus Dei viuentis: Deus enim cùm sit misericors & iustus, ex misericordia poenitenti ignoscit, non reseruans peccatum ad poenam ęternam. Ex iustitia verò impunitum non dimittit delictum. Aut enim punit homo,aut Deus.Homo autem punit pœnitendo, Deus autem poenam exigendo.Et est poenitentia interior,& exterior.Si ergo interior poenitudo fuerit tâta, vt sit sufficiens vltio peccati,deus qui hoc nouit, ab illo qui taliter poenitet, vlterius poenam non exigit. Si verò interior penitudo non sufficit in vindictam peccati, nec exterior poenitentia impletur,Deus qui modos & mensuras peccatorum & pœnarum nouit,addit pœnam sufficientem. [Studeat ergo quisque sic delicta corrigere: vt post mortem nõ oporteat pœnam tolerare. Quædam enim peccata mortalia,in pœnitentia fiunt venialia, non tamen mox sanãtur.Sępe enim infirmus moreretur,si nõ medicaretur, nõ tamen statim medicatus sanatur.Languet victurus,qui priuserat moritur⁹.Qui aũt impœnitens moritur,omnino moritur,& ęternaliter cruciatur.Si enim semper viueret,semper peccaret.]

Hebr. 10.f

Aug de vera & falsa pœnitẽtia c. 18.Tom.4.

DE ILLO CVI SACERDOS INDISCRETVS IN-

C

iungit paruam pœnitentiam.

Si verò de illo quæritur, qui satisfactionem iniunctam impleuerit, quæ ignorantia vel negligentia sacerdotis, peccato condigna non fuit, vtrùm de vita migrans,ab omni pœna liber sit? Idem respondeo, quod suprà de illo qui pœnitentiam non compleuit, dixi. Quod si tantum est lamentum interioris doloris, vt sufficiat in vindictam peccati,omnino liberatus est: si verò non sufficit dolor interior simul cum pœna iniuncta,addet Deus pœnam. Quòd autem interdũ sufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documentum habemus in illo latrone: qui sola mentis contritione & confessione,statim vt conuersus fuit, paradisum ingredi meruit.Sed quia dispensatores ecclesiæ,contritionis quantitatem non perpendunt, quibus non est datum intelligere occulta cordium : omnibus leges pœnitentiæ constituunt, tam magis quàm minus de peccato dolentibus. Quorum studium ad hoc præcipuè tendere debet, vt cordis dolorem,

Luce.23.f

(quantum fas est) cognoscant,& secundum ipsius modum satisfactionem iniũgat. Vnde Augustinus. In actione pœnitentiæ,vbi tale commissum est,vt is qui commisit,à Christi etiam corpore separetur: non tam consideranda est mensura temporis,quàm doloris. Cor enim contritũ & humiliatum Deus non despicit. Verum quia plerumq; dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorũ notitiam, nisi per verba vel alia quæcunque signa procedit: cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur ab his qui ecclesiis præsunt,tempora pœnitentiæ: vt satisfaciat etiã ecclesiæ,in qua peccata ipsa remittuntur: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa enim spiritum sanctum pignus accepit: sine quo non remittuntur vlla peccata. Item Hieron. Mensuram temporis in agenda pœnitentia ideo non satis apertè præfigunt canones pro vnoquoq; crimine,vt de singulis dicant qualiter vnumquodque emendandum sit: sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuerunt,quia apud deum non tantum valet mensura temporis,quantum doloris:nec abstinentia tantum ciborum, quantum mortificatio vitiorum. Ideoque tempora pœnitentiæ pro fide & conuersatione fidelium pœnitentium abbreuianda precipiunt,& pro negligentia protelanda,pro quibusdam tamen culpis modi pœnitentiæ sunt impositi.

In ench. ca. 65,to.3.et de pœ.dist.1. in actione.
Psal.50.
Psal.37, 2.Cor.1.d De pœ.di.1. ca: mensurã

QVOD MORIENTIBVS NON SIT IMPONENDA

D satisfactio,sed innotescenda.

Solet etiam quæri, Vtrũ satisfactionis lex morituris sit imponenda? De quo Theodorus Cantuariẽ. episcopus in pœnitentiali suo sic ait, Ab infirmis in periculo mortis positis,pura inquirenda est confessio peccatorum: non tamen est illis imponenda quãtitas pœnitentiæ,sed innotescenda: & cum amicorũ orationibus,& eleemosynarum largitionibus,pondus pœnitentiæ subleuandũ,si fortè migrauerint. Si verò cõualuerint, pœnitentię modum à sacerdote impositũ diligenter obseruent. Alijs verò,pro qualitate peccati,pœnitentia decernẽda est prędentium arbitrio. Vnde Leo Papa, Tempora pœnitudinis habita moderatione cõstituenda sunt tuo iudicio, prout cõuersorum animos perspexeris esse deuotos. Pariter etiam habere debes ætatis senilis intuitum, & respicere periculorum quorumcumq; ,vel ęgritudinum necessitates.

26.quæst.7. c.ab infirmis
Ex concil. char.3.c.31. Epist.77.ad Nicetam. 26. quæst.c. tẽpora pœn.

IN NECESSITATE NON EST NEGANDA POENITEN-

E tia vel reconciliatio.

Sciendum etiam,quòd tempore necessitatis nõ est neganda pœnitẽtia vel reconciliatio pœnitentibus. Vnde Leo Papa, [His qui tempore necessitatis & periculi vrgentis instantia presidiũ pœnitentiæ,& mox reconciliationis implorant,nec satisfactio interdicenda est, nec recõciliatio deneganda:quia misericordię dei nec mensuras possumus ponere,nec tempora definire. Quòd si ita aliqua ægritudine aggrauati sunt ,vt quod paulò ante poscebant sub præsenti significare non valeant,testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debebunt simul & pœnitentię & reconciliationis consequantur beneficium.] Item Iulius papa,Si presbyter pœnitentiam abnegauerit morientibus,reus erit animarum quia dominus ait,Cùm conuersus fuerit,tunc saluus erit. Vera enim cõfessio vltimo tempore potest esse:quia non modò temporis,sed etiam cordis deus inspector est,sicut latro probat.

Epist.91.ad Theodorũ. 26.qu 6.ca. hiis qui.
Ibidẽ cap.Si presbyter. Verba sunt Celestini papæ in epis.2 scripta ad epis gallie, cap.2.et sub eius nomine alleg. 26.q. 6.agnouim° 3.cap.22.& hab.26.q.6 ca.cognouimus,parag. cui autẽ,& cap.presby.

QVOD PRESBYTER NON RECONCILIET INCON-

I sulto episcopo,nisi necessitate.

Non debet tamen presbyter pœnitentem reconciliare inconsulto episcopo,nisi vltima necessitas cogat. Vnde in Carthaginensi concilio, Presbyter inconsulto episcopo non reconciliet pœnitentem,nisi absente episcopo, vel vltima necessitas cogat. Cuiuscunque pœnitentis publicum crimen est, quòd vniuersam commouerit vrbem, ante ἀφὴν, scilicet introitum ecclesiæ manus ei imponatur. Item Aurelius dixit, Si quis in periculo constitutus fuerit, & se reconciliari diuinis altaribus petierit: si episcopus absens fuerit, debet presbyter consulere episcopum,& sic periclitantem eius præcepto reconciliare. Inconsulto verò episcopo non potest excommunicatos, vel publicè pœnitentes presbyter reconciliare. Vnde in Carthaginensi concilio secundo statutum est, vt Chrisma vel reconciliatio pœnitentium, & puellarum consecratio à presbyteris non fiat. Item, Reconciliare quenquam in publica missa presbytero non liceat: puellarum tamen consecratio consulto episcopo, per presbyterum fieri valeat. Vnde in Carthaginensi concilio tertio, Presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret: chrisma verò nunquam conficiat. Sicut præcepto episcopi potest presbyter consecrare virgines, sic & reconciliare pœnitentes.

Ex cõc.Car. 2.ca.qu.& habet.26.q. 6.ca. Aurelianus episc. Cap.3.& habetur.26. q.6.cap. Si iubet. Ibidem. Ca.36.& in præal.ca. Presbyt.

AN OBLATIO EIVS SIT RECIPIENDA, QVI CVR-

G rens ad pœnitentiam præuenitur morte.

Si autem quęritur de illo qui ad pœnitentiam festinans, sacerdotem inuenire non potuit, & ita decessit: vtrùm oblatio eius sit recipienda? Dicimus, quia est. Vnde in Epanensi concilio, Si aliquis fuerit mortuus qui non sit confessus, & testimonium habet bonum,& non poterat venire ad sacerdotem, sed præoccupauit eum mors in domo vel in via: faciant pro eo parentes eius oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captiuis.

26.qu.6.ca. Si aliqui.

DE PECCATIS QVAE POST HANC *vitam dimittuntur.*

A DISTINCTIO XXI.

Solet etiam quæri, Vtrùm post hanc vitam aliqua peccata remittantur? Quòd aliqua post hanc vitam remittantur, Christus ostendit in Euangelio,vbi ait, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo,neque in futuro. Ex quo datur intelligi,sicut sancti Doctores tradunt, quòd quædam peccata in futuro dimittentur;quædam enim culpæ in hoc seculo relaxantur: quædam verò paruæ etiam in futuro,quæ quidem post mortem grauant, sed dimittuntur, si digni sunt,si bonis actibus in hac vita meruerunt,vt dimittantur eis. De illis etiam qui ædificant lignum,fœnum, stipulam, dicit Augustinus,quòd ignẽ tribulationis transitoriæ inuenient: cremabilia ædificia quæ secum portauerunt homines cremantem. Ait enim sic, Post istius sanè corporis mortem donec de igne purgatorio veniatur ad diem damnationis & remunerationis: si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum qui ædificauerunt lignum,fœnum stipulam,huiusmodi ignẽ dicantur perpeti,quem alij non sentiunt qui huiusmodi ædificia non portauerunt,vt inueniant ignem transitoriæ tribulationis venialia concremantem, non redarguo: quia forsitan verum est. Sed quia dicitur saluus erit quasi per ignem, contemnitur ille ignis. Grauior tamen erit ignis ille,quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Hìc apertè insinuatur, quòd illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, quædam cremabilia ædificia, id est, venialia peccata secum portant: quæ in igne emendatorio cremantur. Vnde constat, quædam venialia peccata post hanc vitam deleri.

Matth.12.c Lucæ 12.b Greg. lib. 4. Dial.cap. 39.& hab. 25. dist. cap. Qualis hinc 1.Cor.3.c Lib de Ciuit. Dei. 21. cap.26. to.9
Aug.circa Ps.37.primũ versum. 1.Cor.3.c

QVOD ALII CITIVS ALII TARDIVS PVR-

B gantur in igne.

In illo autem igne purgatorio alij tardius, alij citius purgantur, secundum quod ista pereuntia magis vel minus amauerunt. Vnde Aug. [Post hanc vitã incredibilè non est,nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium,quãto magis

In Ench.ca. 69.tom.3

magis minúsve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiúsque saluari.] [Vnde non frustra illa tria distinxit Apostolus, lignum, foenum, stipulam, quæ illi ædificant: qui etsi aliena non rapiant, rebus tamen infirmitati concessis aliqua dilectione inhærent. Qui secundum suos amandi modos, vel diutius vt lignum, vel minus vt foenum, vel minimum vt stipula ignem sustinebũt.] [Qui verò superædificant aurum, argentum, & lapidem precioſum, de vtroque igne securi sunt, non solùm de illo æterno, qui cruciaturus est impios in æternum: sed etiam de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam saluandi.]

Aug. enarratiõe in Psal. 30. nõ longè à fine, tom. 8. & enarratione ad Psal. 37. nõ longè à principio.

C OPPOSITIO.

Hîc obiici potest, Si per lignum, foenum, stipulam, venialia intelliguntur peccata: & nullus adeò perfectus est, qui venialiter non peccet: ergo qui ædificant aurum, argentum, & lapidem precioſum, ædificant etiam lignum, foenum, stipulam: ergo per ignem transibunt. Ad quod dicimus, quia non omnis qui venialiter peccat, lignum, foenum, stipulam ædificat: sicut econuerso non omnis qui contemplatur Deum, & diligit proximum, & opera bona facit, ædificat aurum, argentum, lapidem precioſum. Et tamen in auro intelligitur contemplatio Dei, in argento, dilectio proximi, in lapide precioſo bona opera. Sed illi qui ædificant lignum, foenum, stipulam, Deum contemplantur, & proximum diligunt, & opera bona faciunt, nec tamen ædificant aurum, argentum, & lapidem precioſum. [Hæc enim ædificat, qui sic illa tria facit, vt cogitet quæ sunt Dei, & quomodo placet Deo non mundo. Lignum verò & foenum & stipula accipi possunt, secularium rerum: quanuis licitè conceſſarum, tales cupiditates, vt amitti sine animi dolore non possint. Hæc ergo ædificat is qui cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat mundo, qui circa diuitias suas quodam carnali affectu tenetur: & tamen ex eis multa beneficia facit, nec pro eis aliquid fraudis vel rapinæ molitur. Ex his ergo patet, quòd non idem homo simul hæc & illa ædificat. Illa enim ædificatio perfectorum tantùm est, qui non cogitant placere mundo, sed tantùm Deo: qui etsi venialiter aliquando peccãt, feruore charitatis ita absumitur in eis peccatum, sicut gutta aquæ in camino ignis: & ideo nunquam secum portant cremabilia. Hæc autem inferior ædificatio minorum est, qui non tantùm Deo, sed etiam mundo placere cogitant, Deum tamen præponunt. Si verò mundum præponerent, non superædificarent, sed destruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales quibus dediti sunt domibus, coniugibus, possessionibus, ita vt nil Christo præponant Christo: illis tribus significantur, quæ in mentes perfectorum non cadunt, etsi alia venialia admittant. In cordibus verò minorum interdum durant vsque in finem: qui cum talibus ædificiis transeunt sed dissoluuntur in igne. Ipsi verò merito fundamenti salui erunt, grauissimam tamen poenam sentient.] Ex quo apparet, quantam hîc misericordiam exhibet Deus, & quantam ibi exerceat seueritatem: cùm pro eodem peccato multo grauius ibi puniat, quàm hîc.

Prouer. 14. b Eccl. 7 Soluitur.

1. Cor. 7. f Idem de Fide & operibus, cap. 16. to. 4. & in Ench. ca. 68 1. Cor. 7. f

D OPINIO QVORVNDAM CVM OBIECTIONE.

Sed fortè dices illud esse accipiendum de poena peccati, non de ipso peccato, quod Gregor. dicit quædam leuia in futuro dimittenda. Si enim veram poenitentiam habuerit quis, peccata omnia dimissa sunt ei: sed poena fortè remansit. Ideoque si verè poenitens obiit, sine peccato transiit. Si autem verè poenitens non est in obitu, maculam portat, quæ nunquam delebitur. Qui verò ædificat lignum, foenum, stipulam, verè poenitet: quia bonus est, & charitatem habet, & in charitate de hac vita transit, ergo sine peccato transit. Non sequitur. Verum quidem est, quòd quia bonus est, & charitatem habet, verè poenitet: & tamen cum veniali peccato transit, quod non deleuit poenitentia. Poenitentia enim non delet nisi peccatum illud, quod deserit homo. Tale autem peccatum sæpe in

25. dist. cap. Qualis hîc. lib. 4. diał. cap. 39.

Quòd aliquis verè poenitet, etsi nõ de omni veniali.

in hac vita non relinquitur ab homine, & tamen verè pœnitens est, etsi non de omnibus venialibus pœniteat. Potest enim quis de omni mortali & de omni veniali pœnitere, excepto vno vel pluribus venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem, & vnum vel plura venialia: quod de criminalibus nullatenus esse potest. Est enim aliquis bonus charitatem habens, sed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc secularia: talis existens subita morte opprimitur. In illo terreno affectu mortuus est, & tamen saluabitur, à quo non se hîc absoluit: ergo post hanc vitam ab illo purgabitur. Constat ergo quædam peccata, scilicet leuia, post hanc vitam dimitti. Si verò de pœna peccati illud intelligi voluissent autores, cur magis cõmemorassent leuia quàm grauia, cùm etiam grauium pœna hîc inexpleta post hanc vitam restet?

Exẽplo vtitur ad probandũ dictũ

E DE GENERALI CONFESSIONE, QVID PROSIT.

Post hæc considerandum est, Quid prosit confessio illa, vbi singula peccata, quæ quisque fecit, non exprimuntur. Sanè dici potest, quòd omnia criminalia semel saltem oportet in confessione exprimi, nisi aliqua à mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter saltem ea confitere, quorum memoriam non habes: & sic nihil celasti de sceleribus tuis. Venialia verò, quia innumerabilia sunt, sufficit generaliter confiteri, nisi aliqua sint frequenter iterata: perfectius est tamen etiam illa exprimere, si vales. Ideoque quotidie generaliter fit confessio in ecclesia, pro venialibus, scilicet peccatis, quæ quotidie admittimus, & pro illis mortiferis, quorum notitiam non habemus. Vnde August. Veritatem dicit Deo pœnitens, quando nihil illi de commissis sceleribus celat: Nunquid & si voluntatẽ celauerit, Deus ignoret? Sed veritatem sibi dici vult ab eo, vt veniam consequatur. Si verò mente aliqua exciderint, confitetur veritatem Deo, cùm generaliter dixerit, Deus qui nosti occulta cordis, & opera mea & delicta à te non sunt abscondita, quibus veniam largiaris precor, & hæc est veritas confitentis, quam diligit Deus. Vnde Psalmista, Ecce enim veritatem dilexisti, hîc insinuatur, quòd generalis confessio etiam mortalia delet, quorum intelligentia non habetur.

Psal. 18

Lib. 5. Hypognostic. to. 7

Act. 1. d Psal. 68 Psal. 50

NEMO CONFITEATVR PECCATA QVAE

F non fecit.

Sicut autem pœnitens celare non debet peccatum suum, quia superbia est: ita nec humilitatis causa, fateri se reum illius, quod se non commisisse nosci: quia incauta est talis humilitas, & peccatorem constituit. Vnde Augustinus, Cùm humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequàm mentireris, mentiendo efficeris quod vitaras: veritas in te non est, nisi ita te dixeris peccatorem, vt etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, vt quod es dicas. Nam quomodo est veritas, vbi regnat falsitas?

De Verbis Apost. serm. 29. in medio to. 10. & 22. qu. 2. Cum humilitatu.

DE POENIS SACERDOTIS QVI PECCATVM

G publicat confitentis.

Caueat autem sacerdos ne peccata confitentium aliis prodat: alioquin deponatur. Vnde Gregorius, Sacerdos ante omnia caueat, ne de his qui ei confitentur, peccata alicui recitet, non propinquis, non extraneis, nec (quod absit) pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat. ¶ Quòd verò dictum est, vt pœnitens eligat sacerdotem scientem ligare & soluere, videtur contrarium ei quod in canonibus reperitur, vt nemo scilicet alterius parochianum iudicare præsumat. Sed aliud est fauore vel odio proprium sacerdotem contemnere, quod canones prohibent: aliud cæcum vitare, quod Vrbanus facere monet, ne si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadant. Ait enim Vrbanus secundus, Placuit, vt nulli sacerdotum deinceps liceat quemlibet cõmissum alteri sacerdoti ad pœnitenti-

De Pœnit. dist. 6. cap. Sacerdos.

Ibid. parag. Quod autẽ. 9 q. 2. quasi per totum Matth. 15. b Ibid. dist. 6 cap. Placuit

am suscipere, sine eius consensu cui se prius commisit, nisi pro ignorantia illius, cui prius confessus est. Qui verò contra hoc facere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit.

SI PECCATA DIMISSA REDEANT.

A DISTINCTIO XXII.

Dist.17.lit.c Dist.14.li.d

CVM cum multis autoritatibus suprà sit assertum, in vera cordis contritione peccata dimitti ante oris confessionem, vel operis satisfactionem, ei etiam qui aliquando in crimen relapsurus est: quæritur, si post cordis contritionem confiteri contempserit, vel in peccatum idem vel simile ceciderit, an peccata dimissa redeant? Cuius quæstionis solutio obscura est & perplexa, aliis asserentibus, aliis contrà negantibus peccata semel dimissa vlterius replicari ad pœnam. Qui verò dicunt peccata dimissa redire, subditis se muniunt testimoniis. Ambrosius ait, Donate inuicem, si alter in alterum peccat: alioquin Deus repetit dimissa. Si enim in his contemptus fuerit, sine dubio reuocabit sententiam, per quam misericordiam dederat: sicut in Euangelio de seruo nequam legitur, qui in conseruum suum impius deprehensus est. Item Rabanus. Nequam seruum tradidit Deus tortoribus, quoadusq; redderet vniuersum debitum: quia non solùm peccata, quæ post baptismum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam, sed etiam originalia, quæ in baptismo sunt ei dimissa. Item Gregorius. Ex dictis euangelicis constat, quia si ex corde non dimittimus quod in nos delinquitur, & hoc rursum exigi, quod iam nobis per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Item Augustt. Dicit Deus, Dimitte, & dimittetur tibi: si ego prius dimisi, dimitte vel postea. Nam si non dimiseris, reuocabo te: & quicquid dimiseram, replicabo tibi. Item, Qui diuini beneficij oblitus, suas vult vindicare iniurias, non solùm de futuris peccatis veniam non merebitur, sed etiam præterita, quæ iam sibi dimissa credebat, ad vindictam ei replicabuntur. Item Beda, Reuertar in domum meam, &c. Timendus est ille versiculus, non exponendus: ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Item, Quemcunque enim post baptisma siue prauitas hæretica, seu cupiditas mundana arripuerit, mox omnium prosternet in ima vitiorum. Item Augustinus, Redire dimissa peccata, vbi fraterna charitas non est, apertissimè Dominus in Euangelio docet in illo seruo, à quo dimissum dominus debitum petiit, eo quòd ille conseruo suo debitum nollet dimittere. His autoritatibus innituntur, qui dicunt, peccata dimissa si replicantur, redire simpliciter. Quibus opponitur, Si quis pro peccato, de quo pœnituit, & indulgentiam accepit, iterum punitur, non videtur iustum. Si punitur pro eo quod peccauit, & non emendauit, iustitia est aperta. Si verò requiritur quod fuerat condonatum, vel iniustitia est, vel iustitia occulta. Videtur etiam Deus bis in idipsum iudicare, & duplex tribulatio consurgere, quod scriptura negat. Sed ad hoc potest dici, quòd neque duplex tribulatio consurgit, neque iudicat Deus bis in idipsum. Hoc enim fieret, si post condignam satisfactionem & sufficientem pœnam iterum puniret, sed non satisfecit dignè & sufficienter, qui non perseuerauit. Debuit enim iugem peccati habere memoriam non ad faciendum sed ad cauendum. [Debuit non obliuisci omnes retributiones Dei, quæ tot sunt quot sunt peccatorum remissiones.] Tot ergo debuit cogitare dona Dei, quot mala sua, ac pro illis vsque in finem gratias agere. Sed quia ingratus ad vomitum, sicut canis, redijt, anteacta bona mortificauit, & peccatum dimissum reuocauit, vt cui humiliato antè Deus peccatum dimiserat, eidem postea elato & ingrato imputet.

Amb.sup 4. cap.ad Eph. in fine, et in glos. interlin.ibid.

Matt.18.d

De Pœn. dist.4.in prine.& ca. sequenti.

Lib.4.dial. cap.vlt. & de Pœn.dist. 4. Cõstat.

De verbis Dom.Homil 15.

Lucæ 6.f

Ibid. quoad sententiã

Sup Lucã lib.4. ca.48

Ibidem.

Lib.1. de Bapt cõtra Donatist.de Cõsecr.dist. 4.cap.12. et quõ exaud.

Matt.18, d

Oppositio contra eos.

Nahũ 1.c

Psal.102. Aug. sup illum Psal.

ALIO-

B ALIORVM SENTENTIA.

Sed quia absonum videtur, vt peccata dimissa iterum imputẽtur, placet quibusdã neminẽ pro peccatis semel dimissis iterũ à deo puniri. Sed ideo dicũtur dimissa redire & imputari, quia propter ingratitudinẽ ita reus & peccator cõstituitur, vt antè fuerat. Sic enim quod dimissũ fuerat dicitur exigi, quia remissionis perceptæ ingratus, ita reus fit vt antè fuerat. Vtriq; parti quæstionis probati fauent doctores. Ideo que alicui parti non præiudicans, studioso lectori iudicium relinquo, ad dens mihi tutum fore ac saluti propinquum: sub mensa dominorum micas edere.

Matt.18. c.

C QVID SIT HIC SACRAMENTVM ET RES.

Post prædicta restat inuestigare, quid in actione pœnitentiæ sit Sacramentũ & Res. Sacramentum enim signum est sacræ rei. Quid ergo hic signum est? & quæ est res sacra huius signi? Quidam dicunt sacramentum hic esse, quod exterius tantùm geritur, scilicet exterior pœnitentia, quæ est signum interioris pœnitentiæ, scilicet contritionis cordis, & humiliationis. Quod si est, non omne sacramentum euangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim pœnitentia non efficit interiorẽ: potiꝰ interior causa est exterioris. ¶ Sed ad hoc inquiũt illi, hoc esse intelligendum de illis sacramentis quæ in nouo testamento instituta sunt, vt est sacramentũ baptismi, confirmationis & corporis Christi. Sacramentum verò pœnitentiæ, sicut & conjugij, ante tempus gratiæ, etiam à primordio humani generis fuit. Vtrunque enim institutum fuit in primis parentibus. Item, Si exterior pœnitentia sacramentum est, & interior res sacramenti, sæpiꝰ præcedit res sacramentum, quàm sacramentum rem. Sed nec hoc inconueniẽs est. Nã & in alijs sacramentis quæ efficiunt quod figurant, hoc sæpe contingit. Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam & interiorem esse sacramentum, nec duo sacramenta, sed vnum, vt species panis & vini non duo sunt sacramenta, sed vnum. Et sicut in sacramento corporis, ita etiam in hoc sacramento dicunt aliud esse tantum sacramentum, scilicet exteriorem pœnitentiam, aliud sacramentũ & rẽ, scilicet interiorẽ pœnitẽtiã, aliud rẽ & non sacramentũ, scilicet remissionem peccatorũ. Interior enim pœnitentia, & res est sacramẽti, id est exterioris pœnitentiæ, & sacramẽtũ remissionis peccati, quã signat & facit. Exterior quoque pœnitentia & interioris signum est, & remissionis peccatorum.

Gãdulphꝰ li. 4.sent. circa finẽ suĩ tractatꝰ de pœ.

Aliorũ sententia.

DE SACRAMENTO VNCTIONIS EXTREMAE.

A DISTINCTIO XXIII.

PRæter præmissa est etiam aliud sacramentum, scilicet vnctio infirmorum: quæ fit in extremis, oleo per episcopum consecrato. Et sunt tria genera vnctionis. Est enim vnctio quæ fit chrismate: quæ dicitur principalis vnctio, quia in ea principaliter paracletus datur. Vnde & propter abundantiam gratiæ duos liquores mixtos habet, oleum scilicet & balsamum, oleum conscientiæ, balsamum bonæ famæ. Chrisma verò græcè, vnctio Latinè dicitur. Nec tamen omne oleum ad vnctionem sanctificatum chrisma vocatur, sed illud solũ quod miscetur cum balsamo, quo capita regum & pontificum vnguntur, quo etiam baptizatos sacerdos, vngit in vertice, & pontifex per impositionem manus confirmandos vngit in fronte. Est & alia vnctio, qua cathecumeni & neophyti vnguntur in pectore & inter scapulas, in perceptione baptismi. Tertia verò vnctio est quæ dicitur oleum infirmorum, de qua nunc agitur.

De vnctione extremæ sacramento.

De tribꝰ generibus vnctionis, de his Hug.li.2.de sacr.par. 15. capite 1.

B A QVIBVS INSTITVTVM SIT HOC SACRAMENTUM.

Hoc sacramentum vnctionis infirmorũ ab Apostolis institutũ legitur. Ait enim

Hug.ib.c.2 Iacobi vl. c.

enim Iacobus,Infirmatur quis in vobis,inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini,& alleuiabit eum dominus, & si in peccatis fuerit,dimittentur ei.In quo ostenditur duplici ex causa sacramentum hoc institutum,scilicet ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuationē. Vnde cōstat eum qui hanc vnctionem fideliter deuotè; percipit,& in corpore,& in anima,alleuiari,si tamē expedit vt in vtroq; alleuietur. Quod si fortè corporis valetudinem illi habere non expedit,illam quæ est animæ,sanitatē in hoc sacramēto acquirit.Et sicut in alijs sacramētis, ita & in isto aliud est sacramentum,aliud res sacramenti. Sacramentū est ipsa vnctio exterior:Res sacramenti,vnctio interior, quæ peccatorū remissione, & virtutū ampliatione perficitur. Etsi ex contemptu vel negligentia sacramentum hoc prætermittitur,periculosum est & damnabile.

C DE ITERATIONE HVIVS SACRAMENTI.

Hugo. ibidē cap.3. Li.2. contra parmeni.ep. ca.13.& ha. 1.q.1.quòd quidam.

Quærunt aliqui, Si hoc sacramentum iterari possit,cùm baptismus & alia quædam sacramenta semel suscepta,non iterentur? Aug.dicit,sacramentum non iterandum,& sacramento non faciendam esse iniuriam,sed hoc dicit,vbi agit de sacramento baptismi,& confirmationis,& ordinationis.Vnde non videtur illud generaliter accipiendum,sed de sacramento baptismi,confirmationis & ordinationis,quæ nullatenus sunt repetenda,quia semel tantum,& non sæpius datur bāptismus,confirmatio,& ordinatio.Sacramentum verò altaris, & pœnitentiæ,& coniugij,sæpe iterari videtur,quia sæpe sacramentum corporis percipitur,frequenter pœnitentia agitur,coniugium sæpe contrahitur. Quare ergo vnctio similiter non potest iterari? Si morbus non reuertitur,medicina nō iteretur.Si verò morbus non potest cohiberi,quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari potest,ita & vnctio iterari posse videtur.vtraque enim illic commemorat Iacobus,& vtrunque alteri cooperatur ad cōferendam alleuiationem corporis & animæ.Cur ergo negatur vnctionem super infirmum posse iterari,ad impetrandam sæpius sanitatem mentis & corporis,cùm propter infirmitatem eadem sæpè iteranda sit oratio? Quidam autem de omni sacramento intelligi volunt quòd non sit iterandum,scilicet secundum totum illud quod pertinet ad sacramentum,dicentes quædam sacramenta sæpius posse suscipi,quædam verò non.Nec tamen quæ sæpius sumuntur, totaliter iterātur, vt sacramentum altaris & vnctionis,quæ licet sumantur sæpius,tamen quia non iterum benedicitur eadem hostia, vel idem oleum, non iteratur sacramentum cum iniuria. Sed dicet quis,sic & baptismus non iteratur, etiam si aliquis frequenter baptizetur,dum eadem aqua non iterum benedicatur.Sed aliud est,inquiunt illi,de benedictione aquæ qua fit baptismus,aliud de benedictione panis & olei.Potest enim baptismus celebrari in aqua, etiam non benedicta,quia illa benedictio pro reuerentia tantùm fit & decore,non virtute sacramēti.Sed corpus Christi non potest confici, nisi de pane consecrato,nec vnctio illa fieri potest,nisi de oleo ab episcopo consecrato.Ideoq; illa sanctificatio ad virtutem sacramenti pertinere videtur.In coniugio quoque semel tantū benedicitur quisque,non sæpius.Benedicitur enim vt ait Ambrosius cum prima,& non secunda vxore. Si ergo cùm dicitur sacramentum non esse iterandum,nec iniuria ei esse facienda,rationem dicti referas ad sanctificationem rei qua sacramentum expletur,de omni sacramento generaliter id verum est.Si verò ad susceptionē sacramenti,de quibusdam verum est quòd non iterantur crebra susceptione, de alijs verò quibusdam non,quia frequenter sumuntur,vt hoc vnctionis sacramentum,quod in omni penè ecclesia sæpe repetitur.

Alior̄ opinio. Hug.li.4.sē ten.ca.præter supradicta.

Obiectio.

Responsio.

Amb.in fine cōmē. sup 1. Cor.7.& in gl.sup illud eiusdem ca. Nubat tantū i domino.

DE

DE ORDINIBVS ECCLESIASTICIS.

A DISTINCTIO XXIIII.

De sacramēto ordinis quātū ad ea quæ ad illud disponunt. Hugo.lib.2. parte 3.cap. 4.Quare septem sunt ordines.

NVnc ad considerationem sacræ ordinationis accedamus.Septem sunt spiritualium officiorum grad⁹ siue ordines:sicut ex sanctorū patrum dictis apertè traditur,& capitis nostri,scilicet Iesu Christi exemplo mōstratur,qui omnium officia in semetipso exhibuit,& corpori suo quod est ecclesia,eosdem ordines obseruandos reliquit.Septem autem sunt,propter septiformem gratiam sancti spiritus,cuius qui nō sunt participes,ad gradus ecclesiasticos indignè accedunt.Illi verò in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia spiritus sancti,cùm ad ecclesiasticos ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur.

Esaiæ 11.a.

B QVALES ASSVMENDI SVNT AD CLERVM.

Clem.papæ epist.2 ad Iacobū apostolū de sacris vestibus,& habetur dis. 23. ca.tales.

Tales autem ad ministerium spirituale eligēdi sunt clerici,qui dignè possint dominica sacramēta tractare.Meli⁹ est enim episcopo paucos habere ministros: qui possint dignè opus dei exercere,quā multos inutiles, qui ordinatori graue onus inducant.Tales enim decet esse ministros Christi,qui septiformis gratia spiritus sancti sint decori,& quorum doctrina & conuersationis forma,eadem gratia in alijs transfundatur,ne cœlestes margaritas spiritualium verborū officiorumque diuinorum sordidæ vitæ pedibus conculcent. In sacramento ergo septiformis spiritus septem sunt gradus ecclesiastici,scilicet Ostiarij,Lectores,Exorcistæ,Acolythi,Subdiaconi,Diaconi,Sacerdotes,omnes tamen clerici vocantur,id est,sortiti.Corona enim signaculum est:quo signantur in partem sortis ministerij diuini.Corona regale decus significat:quia seruire deo regnare est.Vnde ministri ecclesiæ,reges esse debent,vt se & alios regant: quibus Petrus ait,Vos estis genus electum,regale sacerdotium &c.Summitas capitis desuper nudatur,vt eorum mens ad dominum libera monstretur, quæ reuelata facie gloriam dei contempletur.Summitas enim capitis est eminentia mentis:Denudatio capitis est reuelatio mentis.Clericus enim secretorum dei non ignarus esse debet.Tondentur etiam capilli vsque ad reuelationem sensuum, scilicet oculorum & aurium:vt vitia in corde & opere pullulantia doceantur præcidendā,ne ad audiendum & intelligendum verbum dei præpediatur mens.pro quo seruato reddetur in excelsis corona.Tonsuræ autem ecclesiasticæ vsus à Nazarēis exortus videtur:qui prius crine seruato,deinde ob vitæ continentiam caput radebāt,& capillos in igne sacrificij ponebant.Hinc vsus inoleuit,vt qui diuinis cultibus mancipantur,quasi Nazarēi,id est sancti,crine posito inueniantur.Sicut ad Ezechielem dicitur.Fili hominis sume gladium acutum, & duc super caput tuum & barbam.In actibus etiam Apostolorum,Priscillam & Aquilam hoc fecisse legimus.Paulus quoque & alij quidam discipuli Christi hoc fecerunt.Rectè ergo in quibuslibet gradibus constituti,clerici vocātur, quorum nomina & rationes nominum Isidorus exponēs,ait,Cleros & clericos hinc appellatos esse credimus,quia Mathias electus est sorte:quem primum per Apostolos legimus ordinatum.Cleros enim Græcè, Latinè sors vel hæreditas dicitur.Ideo ergo dicti sunt clerici,quia sunt de sorte domini,vel quia deum patrē habent.Generaliter verò clerici nuncupati sunt omnes,qui in ecclesia dei deseruiunt:quorum gradus & nomina sunt hæc,Ostiarius,Lector, &c.

Hug. vbi supra cap. 2. Isid. li. of. eccles. cap. 4. Num.6.b. Ezech. 5.a. Actuū.18.c. 1.Cor.11.c. Isi.li.7.ethy ca.12.& alleg.dist. 21. cap. Cleros. Actuū 1.d. Mum.3.et 18

C DE OSTIARIIS.

Isid.li.2.de of.eccl.c.14. 1.Para.36.a Ex 4.conc. Char.cap.6.

Ostiarij idē & Ianitores sunt,qui in veteri testamento electi sunt ad custodiā templi,vt non ingrederetur in illud immundus. Dicti autem ostiarij, eò quòd præsint ostijs templi.Ipsi enim tenentes clauem,omnia intus & extrà custodiūt, atque inter bonos & malos habentes iudicium,dignos recipiunt,indignos re-

De cõs. dist. 23. ca. ostiarij, et Hug. vbi supra ca. 5. Ioannis 2. c. Ioannis 10. b. Hugo ibidẽ cap. 6. Isid lib. 7. ethy. ca. 12. & 21. dist. ca Cleros. Idem li. 2 de off. ca. 11. & dist. 25. cap. Perlectis. Ex cõc. char. 4. capite. 8. Dist. 23. cap. Lector.

spuũt. Vnde & eis cũ ordinantur, claues ecclesiæ dantur ab episcopo. Et dicitur eis, Sic agite, tanquam rationem deo reddituri pro rebus quæ clauibus istis recluduntur. Hoc officium dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes & ementes eiecit de templo. Ipse enim se ostiarium significans dicit, Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet.

D DE LECTORIBVS.

Secundus est gradus Lectorum. Lectores à legendo, sicut psalmistæ à psalmis canendis vocati sunt. Illi enim prædicant populis quid sequantur: isti cantãt, vt excitent ad compunctionem animos audientium: licet quidam lectores ita miserabiliter pronuncient, vt quosdam ad luctum & lamentationem compellant. Iidem etiam Pronunciatores vocantur, qui porrò antè nunciant: quia tam erit clara eorum vox, vt etiam longè positorum aures adimpleat. Ad lectores autem pertinet lectiones pronunciare, & ea quæ prophetæ nunciauerunt populis prædicare: vt iam ex officio in ecclesia legat prophetias & lectiones. Vnde & ei vidente populo, traditur ab episcopo codex diuinarum lectionum, & dicitur, Accipe, & esto verbi dei relator, habiturus, si fideliter impleueris officium: partem cum his qui benè verbum dei ministrauerunt. Qui ad hunc gradũ promouetur, literarum scientia debet esse instructus, vt sensum verborum intelligat, vim accentuum sciat, distinctè legat: ne confusione prolationis intellectum auditoribus auferat. Attendat quid indicatiuè, quid interrogatiuè sit legendum, vbi sit in oratione facienda distinctio. Hæc enim malè seruata, intellectum turbant, & alios ad risum prouocant. Auribus & cordi consulere debet vox lectoris. Hoc officium impleuit Christus, cùm in medio seniorum librum Esaiæ aperiens distinctè ad intelligendum legit, Spiritus domini super me &c. Ex quo lectoribus datur intelligi, quia gratia spirituali clarere debent, qui aliis verbũ dei annunciant. Hic ordo formam & initium à prophetis accepisse videtur: quib⁹ dicitur, Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam.

Lucæ 4. c. Esaiæ 61. a. Esaiæ 58. a.

E DE EXORCISTIS.

Hug. vbi supra cap. 7. Isi. li. 7. ethy cap. 12. et in causa dist. 21. cap. Cleros. Dist 25. cap. Perlectis. Lucæ 4. d. Ex cõ. char. 4. c. 7. et Isi. vbi supra c. 13. & dist. 13. ca. Exorcista Marci. 7. d. Matt. 8. d. Lucæ 8. d. Dist. 21. cap. decretis. Glo. 3. Reg. 4. et Ioseph⁹ li. 8. antiq. cap. 2.

Tertius est ordo Exorcistarum. Exorcistæ autem ex Græco in Latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocant enim super cathecumenos, & super eos qui habent spiritum immundum, nomen domini: adiurantes per eum, vt egrediatur ab eis. Ad Exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manusq; super energumenos & cathecumenos in exorcizando imponere. Debet autem habere spiritum mundum, qui spiritibus immundis imperat: & malignũ expellere de corde suo, quem expellit de corpore alieno: ne medicina quam alij facit, sibi non profit, & dicatur ei, Medice cura teipsum. Hi cùm ordinantur, accipiunt de manu episcopi librum exorcismorum: & dicitur eis, Accipite, & habetote potestatem imponendi manus super energumenos vel cathecumenos. Hoc officio vsus, est dominus, quando saliua sua tetigit aures & linguam surdi & muti, dicens, Effeta, quod est Adaperire: per hoc docens nos spiritualiter debere aperire aures præcordiorum hominum ad intelligendum, & ora ad confitendum: vt pulso dæmone spiritus sanct⁹ vas suũ recipiat. Hoc etiã officio vsus est Christus, cùm dæmoniacos multos sanauit. Hic ordo à Salomone videtur descendisse: qui quendam modum exorcizandi inuenit, quo dæmones adiurati ex obsessis corporibus pellebantur. Huic officio mancipati Exorcistę vocati sunt. De quib⁹ Christ⁹ in euãgelio, Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia: filij vestri, scilicet Exorcistæ, in quo eijciunt.

F DE ACOLYTIS.

Hug. vbi supra cap. 8.

Quarto loco succedunt Acolyti. Acolyti verò Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum est euangelium, vel sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria, & deportantur ab eis, non ad effugandas aëris tenebras, cùm sol eo tempore rutilet, sed ad signum letitiæ demonstrandum: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua legitur, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ad Acolytum pertinet præparatio luminarium in sacrario. Ipse cereum portat: ipse vrceolum cum vino & aqua suggesta, pro eucharistia, subdiaconis præparat. Hi cùm ordinantur, cum edocti fuerint ab episcopo qualiter in officio suo agere debeant, ab archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo, & vrceolum vacuum. Hoc officium dominus se habere testatur dicens, Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri testamento: qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœlesti, ad illuminandas tenebras aquilonares.

Isid. cap 12. lib. præalle. Dist. 21. cap. Cleros. Ioan. 1. a Dist. 25. ca. Perlectis. Ex concil. 4. char. cap. 6. Ioan. 8. b Exod. 27. c Leui. 6. b & 23. a Exod. 25. a

G DE SVBDIACONIS.

Hug. vbi supra ca. 9. & in decre. dist. 21 ca. cleros 1 Esdræ. 2. b Dist 25. ca. Perlectis. Isid. de. gen. off. lib. 2. ca. 10. & Gre. in regist. epist. 42. li 1. Esaie. 52. d Ex cõ. char. 4. cap. 5. Ioan. 13. a

Quintus est ordo Subdiaconorum. Græcè Hypodiacones vocantur, quos nos Subdiacones dicimus. Qui ideo sic appellantur, quia subiacent præceptis & officijs Leuitarum. Oblationes enim in tẽplo à fidelibus suscipiunt, & Leuitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnei vocabãtur, id est in humilitate domino seruientes. Ad Subdiaconum pertinet calicem & patenam ad altare Christi deferre, & Leuitis tradere, eisq; ministrare. Vrceolũ quoque & aquamanile, & manutergiũ tenere episcopo & presbyteris & leuitis, pro lauandis ante altare manibus aquam prebere. His lex continentiæ, imponitur: quia altari propinquantes, vasa corporis & sanguinis Christi portãt. Vnde illud implere debent, Mundamini qui fertis vasa domini. Ad hos etiam pertinet tãtum de oblationibus ponere in altari, quantum sufficere possit populo: nec nõ corporalia, & pallas, & subtratoria lauare. Hi cùm ordinantur, accipiunt de manu episcopi patenam & calicem vacuum: ab archidiacono verò vrceolum cum aquamanili, & manutergium. Hoc officio vsus est dominus, quando linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, & linteo tersit.

H DE DIACONIS.

Isid. cap. 7. lib. præall. Hug. lib. 2. part. 3. c. 10. Num. 3. b. et 8. d & 18 a Nume. 4. a Numer. 18. a Dist. 78.

Diaconorum ordo sextum tenet locum, propter senarij perfectionem. Hic ordo in veteri testamento à tribu Leui nomen accepit vel traxit. Dicuntur enim & Leuitæ. Præcepit quippe dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron & filiorum eius, prorsus tribus Leui ad diuini cultus ministeria ordinaretur & consecraretur domino: & seruirent pro Israël coram Aaron & filijs eius in tabernaculo: Ipsiq; gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius: & in circuitu tabernaculi excubarent: & in transportando tabernaculo ipsi deponerẽt, rursumq; componerent. A vigintiquinque annis & suprà iussi sunt seruire in tabernaculo: quam regulam in nouo testamento sancti patres constituerunt, quia hæc ætas ad ferenda onera est robusta. Leuitæ ergo ex nomine autoris vocati sunt. De Leui enim Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo mystici sacramenti mysteria explebantur. Hi Græcè Diacones, Latinè ministri dicuntur: quia sicut in sacerdote cõsecratio, ita & in Diacono mysterij dispensatio habetur. Ad Diaconum pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in sacramentis Christi. scilicet in baptismo, in chrismate, in patena, & calice, oblationes quoque inferre, & disponere in altari. Componere etiam mensam domini & vestire, crucem ferre, & prædicare euangelium & epistolam ad populum. Nam sicut lectoribus vetus testamentum, ita Diaconibus nouum prædicare præceptum est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum, & recitatio cathecumenorum nominum. Ipse prẽmonet aures habere ad dominum: ipse

Universidad de Deusto
Biblioteca

Num. 4.a

ipse donat pacem,& ipse annunciat. Quod autem huic ordini à Moyse statutum est, hoc etiam in nouo testamento repræsentatur, cùm Diacono super læuum humerum stola ponitur, & casula in diebus ieiunij complicatur: quia quicquid laboris & sustinentiæ in hac vita toleratur,quasi in lęua portatur, donec in dextera,id est,in ęternitate,requies habeatur. Hic ordo ab Apostolis celebratus est,quando (vt legitur in Actibus Apostolorum) septem viros plenos spiritu sancto ad hoc officum elegerunt, & oratione præmissa manus eis imposuerunt. Vnde & consuetudo inoleuit,vt in omni matrice ecclesia septē Diacones circa Christi aram,quasi septem columnæ,assistant. Hi sunt septem angeli tuba canentes in Apocalypsi: qui quales esse debeant, Apostolus docet Thimotheo scribens. Hi cùm ordinantur, solus episcopus eis manū imponit: quia ad ministerium applicātur. Ponit eis orarium,id est stolam,super læuum humerum,vt per hoc intelligant se accepisse iugum domini suaue:quo ad sinistrā pertinentia,diuino timori subijciant. Accipiunt & textum euangelij, vt intelligant se esse prędones euangelij Christi. Hi autem antequam ordinentur, probentur vt docet Apostolus: & sic ministrent,nullum crimen habētes. Hoc officio vsus est Christus, quando post cœnam sacramentum carnis & sanguinis discipulis dispensauit,& quando Apostolos dormientes ad orationē excitauit, dicens,Vigilate & orate,vt non intretis in tentationem.

Isid. vbi supra cap. 8. Actuum 6.b De cōs. di. 2. ca. episcopus Apoca. 8.a 1. Thim. 3. a Ex cō. char. 4 cap. 4. & Isidorus de gen. of. ca. 8 dist. 23. ca. Diaconus. Matth. 11.d 1. Timo. 3. b Matth. 26 c Lucæ. 22. d

I PRESBYTER.

Septimus est ordo Presbyterorum, Presbyter Græcè, senior interpretatur Latinè. Non modò pro ętate vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem quam acceperunt. Presbyteri nominantur, qui morum prudentia & maturitate conuersationis, prędellere debent in populo. Vnde scriptum est, Senectus venerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis,& ętas senectutis vita immaculata. Ideo autem etiam Presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant, qui licet sint sacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent sicut episcopi: quia ipsi nec chrismate frontem signant, nec paracletum dant: quod solis deberi Episcopis lectio Actuum Apostolorum demonstrat. Vnde apud veteres ijdem Episcopi & Presbyteri fuerunt: quia illud est nomen dignitatis, hoc ętatis. Sacerdos nomen habet compositum ex Græco & Latino, quod est sacrum dans, siue sacer dux. Sicut enim rex à regendo, ita sacerdos à sacrando dictus est, consecrat enim & sanctificat. Antistes verò sacerdos dictus est ab eo, quòd ante stat: primus enim est in ordine ecclesiæ. Ad Presbyterū autem pertinet sacramentum corporis & sanguinis domini in altari Dei, conficere, orationes dicere, & dona Dei benedicere: qui cùm ordinantur, inunguntur eis manus, vt intelligant se accepisse gratiam consecrandi, & charitatis opera debere extendere ad omnes. Accipit & stolam, quę vtrunque tenet latus, quia debet esse munitus armis iustitiæ contra aduersa & prospera. Accipit etiam calicem cum vino, & patenam cum hostijs, vt per hoc sciat se accepisse potestatem placabiles Deo hostias offerendi. Hic ordo à filijs Aaron sumpsit initium. Summos enim pontifices & minores sacerdotes instituit Deus per Moysen, qui ex præcepto Dei, Aaron in summum pontificem, filios verò eius vnxit in minores sacerdotes. Christus quoque duodecim elegit discipulos prius, quos & Apostolos vocauit, quorum vicem gerunt in ecclesia maiores pontifices. Deinde alios septuaginta & duos discipulos designauit, quorum vicem in ecclesia tenent Presbyteri. Vnus autem inter Apostolos princeps extitit Petrus, cuius vicarius & successor est pontifex summus: vnde dicitur apostolicus, qui & Papa vocatur, scilicet pater patrum. Qualis autem eligi debeat Presbyter, Apostolus scribēs Timotheo ostendit, vbi nomine Episcopi

Hugo. ca. 11. li. pallegato. Isid. 7. ethy. ca 13 dist. 12. cap. Cleros. Sapien. 4.b

Di. 23. para. 1. supra. Act. 8. c. 19. a

Dist. 25. ca. perlectis.

Roma. 6. c Isid. lib. 2. de gen. of. ca. 7 Dist. 21 post princ. Exod. 29. a

Matth. 10. a

Luca. 10. a Matth. 16. c

1. Thime. 3. a

copi Presbyterum significat. Hoc autem officio vsus est Christus,cùm seipsum in ara crucis obtulit, idem sacerdos & hostia, & quando post cœnam panem & vinum in corpus suum & sanguinem commutauit. Ecce de septem ecclesiæ gradibus breuiter elocuti,quid ad quemq; pertineat insinuauimus. Cùmq; omnes spirituales sint & sacri, excellenter tamen canones duos tantùm sacros ordines appellari censent. Diaconatus scilicet & presbyteratus, quia hos solos primitiua ecclesia legitur habuisse, & de his solis præceptum Apostoli habemus. Apostoli enim in singulis ciuitatibus episcopos & presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab Apostolis ordinatos legimus, quorum maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos verò & Acolytos procedente tempore ecclesia sibi constituit.

Matth. 27. f Hebr. 9. e Matth. 26. 1. Thim. 3. b Actuū 6. b De ætat. & qual. ord. c. à multis.

K QVID SIT QVOD HIC DICITVR ORDO.

Si autem quæritur, Quid sit quod hic vocatur ordo: Sanè dici potest signaculum esse,id est sacrum quoddam,quo spiritualis potestas traditur ordinato,& officium. Character ergo, spiritualis vbi fit promotio potestatis ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi ordines sacramēta, quia in eorum perceptione res sacra,id est, gratia confertur,quam figurant ea quæ ibi geruntur.

L DE NOMINIBVS DIGNITATIS VEL OFFICII.

Sunt & alia quædam non ordinum sed dignitatum vel officiorum nomina. Dignitatis simul & officij nomen est Episcopus. Episcopatus autem vocabulū inde dictū est,quòd ille qui Episcopus efficitur,superintēdat, curam scilicet subditorum gerens. σκοπῶν enim Græcè Latinè intendere dicitur. Episcopi autem Græcè, Latinè speculatores interpretantur. Nam speculator est præpositus in ecclesia dictus, eò quòd speculetur atq; prospiciat populorum infrà se positorū mores & vitam. Pontifex est princeps sacerdotum,quasi via sequentium. Ipse & summus sacerdos nuncupatur: ipse enim Leuitas & Sacerdotes efficit: ipse omnes ecclesiasticos ordines disponit.

Isido. lib. 7. ethi. cap. 12. & di. 21. ca. Cleros. Augu. 19. de ciu. dei. c. 19 Ezech. 33. b Dist. 21. cap. Cleros. quæ si per totum

DE QVADRIPARTITO ORDINE Episcoporum.

M Ordo autem Episcoporum quadripartitus est,scilicet in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis,& Episcopis. Patriarcha Græcè, summus patrum interpretatur: quia primum,id est, Apostolicum tenet locum: vt Romanus, Antiochenus: Alexandrinus: sed omnium summus est Romanus. Archiepiscopus,princeps episcoporum. Archos enim Græcè,Latinè princeps dicitur. Metropolitæ autem à mensura ciuitatum dicuntur. Singulis enim prouincijs præeminent,quorum autoritati & doctrinæ ęteri sacerdotes subiecti sunt. Solicitudo enim totius prouinciæ, ipsis Episcopis commissa est. Omnes autem superius designati ordines, Episcopi nuncupantur. Nota quòd archiepiscoporum nomine, primates superius significasse videtur, & Metropolitanorum, quos nunc Archiepiscopos dicimus. Horum autem discretio à gentilibus introducta videtur, qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines: alios protoflamines appellabant. Sacerdotes enim gentilium flamines dicebantur: qui habebant in capite pileum,in quo erat breuis virga,desuper habens aliquid lanæ:quod cùm per ęstum ferre non possent, filum tantum in capite ligare cœperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat. Vnde à filo quo vtebantur,flamines dicti sunt, quasi filamines. Sed festis diebus filo deposito pileum imponebant pro sacerdotij eminentia. Vates à vi mentis appellati sunt,cuius significatio multiplex est. Modò enim sacerdotem,modò prophetam,modò poętam significat. ¶ Cantor verò vocatur, qui vocem modulatur in cantu, Huius sunt duo genera, Prędentor,& Succentor. Prædentor qui vocem prędmittit in cantu. Succentor,qui subsequenter canendo respondet. Cōcentor autem

Isid. ibidē eo in cau eodē. Cōstantinopolitanus. Hierosolymitanus. 2. Cor. 11. g

Isid. ibidē eo in cau prealleg.

dicitur,quia consonat. Qui autem non consonat nec concinit,concentor non erit. His breuiter tractatis,admonendi sunt Christi ministri,quatenus sicut excellunt ordinis dignitate, ita præcellant vitæ sanctitate, vt plebs eis commissa: eorumq; disciplinis edocta,gratãter eis obediat, & eorum imitatione de die in diẽ proficiat,à quibus diuina sacramenta percipiunt:& missarum solennia audiunt.

Aug. lib.2. part.3.ca.11

¶ Missa autem dicitur, vel quia missa est hostia, cuius commemoratio fit in illo officio: vnde dicitur, Ite missa est,id est,sequimini hostiam,quæ missa est ad cœlestia, tendentes post eam, vel quia missus cœlestis venit ad consecrandum dominicum corpus, per quem ad altare cœleste defertur hostia. Vnde & dicitur, Missa est.

DE ORDINATIS AB HÆRETICIS.

A

DISTINCTIO XXV.

De dispẽsatione sacramẽti ordinis In epistо.18. ca.3. ad Alexã. anth. episco.et 1.q. 1.ca. Arrianos. Epist.22.ca. 3.&1.qu.1. ventũ est,et c. p fectionẽ Lib.3.dialo. ca.31.& allega.1.qu.1. ca superuenẽte Cyprianꝰ martyr in epi, cõtra hære. et ponitur. 1.q.1. ca.Si quis inquit, circa medium. Ad eũ locũ Aggeꝰ.2.interroga Sacerdotes,& habet.1.q.1. ca.Sic popu. Idẽ sup Amos ad ca.5. ad eũ locũ, Odi et pieci festimatos et in can.tb. ca.odi.Idem hb.2 Ad c. 8. Oseæ, & ponitur. 1. qu 1.ca p.illi effrenũ.

SOLET etiam quæri,Si hæretici ab ecclesia præcisi & damnati possint tradere sacros ordines,& si ab eis ordinati, redeuntes ad ecclesiæ vnitatem, debeant reordinari. Hanc quæstionem perplexam ac penè insolubilem faciũt doctorum verba,qui plurimum dissentire videntur. Videntur enim quidã tradere,hæreticos sacros ordines dare non posse,nec illos qui ab eis ordinari videtur,gratiam recipere. Dicit enim Inno. Arrianorum clericos non videri suscipiendos, cum sacerdotij vel ministerij alicuius dignitate, quibus solum baptisma ratum esse permittit,quod in nomine patris & filij & spiritus sancti percipitur. Dicit etiã eos non posse dare spiritum sanctum quẽ amiserunt,& ordinatos ab hæreticis, caput habere vulneratũ,& eum qui honorem amisit,honorem dare non posse: nec illum aliquid accepisse: quoniam in dante nihil erat, quod ille posset accipere. Tradit etiam venientibus ab hæreticis per manus impositionem laicam tantùm tribuendam communionem: nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare. Grego. etiam dicit sacrilegam esse Arrianorum consecrationem,cùm ex eorum manu communio percipitur. Cyprian. etiam dicit, Omnia quecunque faciunt hæretici, carnalia & inania, & sacrilega esse & eorum altaria falsa,& illicita sacerdotia,& sacrificia sacrilega: qui more simiarum,quæ cùm homines non sint,formam imitantur humanam: vultum ecclesiæ catholicæ & autoritatem sibi vendicant,cùm ipsi in ecclesia nõ sint,& cùm sint sacrilegi, sacerdotiũ administrãt,& altare ponũt:cùm nec sacrificari oblatio illic possit, vbi spiritus sanctus non sit: nec cuiquam dominus per eius preces & orationes prosit,qui dominum ipsum violauit. Hieron. quoque asserit,omnia quæ offeruntur ab hereticis contaminata esse in conspectu domini:quia licet sancta videantur specie sui,tamen quia contacta sunt ab illo qui pollutus est, polluuntur omnia. Idem, Odit Deus sacrificia hæreticorum,& à se proijcit:& quoties in nomine eius congregati fuerint,detestatur fœtorem eorum, & claudit nares suas. Idem, Illi offerunt panem sacrilegum.& cæt. Leo etiam testatur, extra ecclesiam nec rata esse sacerdotia, nec vera esse sacrificia. Idẽ etiam dicit,per crudelissimam vesaniam in Alexandrina sede omnium sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificij oblatio, defecit chrismatis sanctificatio: & parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxêre mysteria. His alijsque testimonijs astrui videtur sacramenta ecclesiastica,præcipuè corporis & sanguinis,ordinationis & confirmationis,per hæreticos non posse ministrari.

AVTORITATES PONIT QVAE VIDENTVR

B præmissis obuiare.

Contrà aũt alij sentire videntur, quòd ab hæreticis etiam præcisis, sacri ordi

nes,sicut & baptismus,tradi valeant: nec ab hæreticis redeuntes, qui illic ordinati sunt & baptizati,iterum ordinãdi sunt,sicut nec baptizandi. Vnde Augustus. [De hæreticis etiam damnatis quod quidam dicunt, Baptisma quod accepit non amittit, qui recedit ab ecclesia,ius dandi,quod accepit,amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui illud baptisma amittere non potest,ius dandi possit amittere. Vtrunque enim sacramentum est,& quadam consecratione vtrunque homini datur: illud cùm baptizatur.istud cùm ordinatur. Ideo non licet in catholica ecclesia vtrunque iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes,etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore susceptí sunt: etsi visum est opus esse,vt eadem officia gererẽt quæ agebant, non sunt rursus ordinandi. Sed sicut baptismus in eis, ita in eis mansit ordinatio integra: quia in præcisione fuerat vitium, quod in vnitate pacis est correctum: non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ibi vera sunt. Et cùm ipsi expedire videtur ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad catholicam societatem,honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed super eos manent. Ideoque non eis manus imponitur: ne non homini,sed ipsi sacramento fiat iniuria. Sicut autem in baptismo est ius, quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi est: vtrunq; quidem ad perniciem suam. Sed aliud est, non habere,aliud pernicioſè habere, aliud salubriter habere. Idem, De his qui ab ecclesiæ vnitate separati sunt,nulla iam quæstio est, quin & habeant, & dare possint: sed pernicioſè habent,pernicioseque dant,quia extra vinculum pacis sunt. Neutri sacramento facienda est iniuria. Sicut non rectè habet qui ab vnitate recedit,sed tamen habet,& ideò redeunti non redditur: sic etiam non rectè dat qui ab vnitate recedit,& tamen dat: & ideo,qui ab eo accipit, venienti ad vnitatem non iteratur. Idem, Aliud est non habere aliquid,aliud est non iure habere,vel illicitè vsurpare. Non ergo ideo non sunt sacramenta Christi & ecclesiæ,quia eis illicitè vtuntur,non modò hæretici,sed etiam omnes impij: sed illi corrigẽdi sunt & punendi,illa autem sunt agnoscẽda & venerãda.] Item Greg. Quòd dicitis,vt qui ordinatus est,iterum ordinetur,valde ridiculosum est. Vt enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel,in eodem ordine non valet iterum consecrari. His aliisq; autoritatibus videtur asseri,in omnibus impiis,etiam in hæreticis præcisis & damnatis, Christi sacramenta permanere,cum iure dandi. Possunt enim dare,sed pernicioſè: & quibus dederint, non sunt iterum ordinandi: quæ præmissis ex opposito obuiare videntur.

Leo ad Anatol. Cõstãt. epist.qu.38. cap.2.& habetur 1.qu.1 cap. In ecclesia Idẽ Leoni Augusto, & est 73. et habet.1. q.1 Manifestũ. Lib.2. contra epistol. Parmeniani cap.13. to.7. & habetur 1.q.1. Quod quidam.

Aug. in eisdẽ lib. et ca. Ephes.4.a

Aug. lib. 3. de Bapt. contra Donat. cap.10.

Ioan Ravẽnati episcopo,& est epist.32. lib. 2.regist.habet.dist.68. ca. Sicut semel.

DETERMINATIO PRAEMISSAE CONTRADICTIO-

C nis autoritatum.

Hæc autem quidam ita determinant. Dicunt enim hæreticos accepta sacerdotali vel episcopali vnctione ab ecclesia recedentes,baptismi quidem dandi ius retinere: sed non habere facultatem tribuendi sacros ordines, vel consecrandi dominicum corpus,postquam præcisi & damnati sunt ab ecclesia. Sicut degradatus episcopus non habet potestatem largiendi sacros ordines: facultatem tamen baptizandi non amisit. Quod verò Augustinus ait, intelligunt dictum de hæreticis, qui non sententia ecclesiæ, sed prauitate sensus sui à fidei veritate ac doctrinæ vnitate diuisi sunt: qui licet tales sint, ius tamen ordinandi & consecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifestam præcisionem,etiam si cum eis apertè exierint, & sententia ecclesiæ damnati fuerint: tamen si redierint, iterum ordinandi non sunt. Et vbicunque legitur de ordinatis ab hæreticis, quòd seruatis ordinibus ministrare valeant, vel iterum ordinandi non sint: de huiusmodi accipiendum dicunt. Nam postquam præcisi fuerint,& damnati iudicio ecclesiæ,ius ordinandi & consecrandi eis detractum asserunt: vt degradatis,

Et habet.8. qu.1.parag. Opponitur autem. Prĩa opinio & falsa Proximo parag.

Secunda opinio probabilis.

gradatis vel excõmunicatis. ¶Alij verò dicunt, sacramenta ab hæreticis & præcisis secundum formam ecclesiæ celebrata, vera esse & rata: quia recedentes ab Ecclesia, ius dandi & consecrandi non perdiderunt: & qui sic ab hæreticis ordinantur, cùm redeunt, iterũ ordinandi non sunt. Quæ verò ab hæreticis aliter quàm in ecclesia fiunt, falsa sunt & inania: & qui à talibus ordinari videntur, non munus, sed vulnus accipiunt. Et secundum hanc differentiam variè de his loquuntur Doctores. ¶Quidam verò dicunt eadem sacramenta ab hæreticis præcisis posse celebrari, quæ à catholicis, si ab illis forma ecclesiæ seruetur: Et ab eis celebrata vera esse & rata, quantum ad se: quantum verò ad effectum, falsa esse & inania, & in his qui malè tractant, & in his qui malè suscipiunt: & ideo irrita & falsa: quia quod promittunt, & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur: quia illicitè dantibus vel accipientibus sunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, non quantum ad se, sed propter indignam hæreticorum tractationem. Ideo Gregorius communionem Arrij vocat execrationem: & Innocentius Bonosij ordinationem, damnationem: non quòd ita in se sint, sed quia malè dantes vel accipientes tales facit. Sicut etiam Hieronymus sacrificia eorum, panem luctus vocat, non quantum ad se, sed quantum ad effectum.

Tertia opinio.

To. 6. ad ca. 2. & 4. super Oseæ.

¶Nonnulli verò tradunt illos hæreticos, qui in ecclesia ordinati sunt, ius ordinandi & consecrandi, etiam cùm separati fuerint, habere. Qui verò in schismate vel hæresi positi, ab eis ordinati & inuncti fuerint, illo iure carent. Ideoq; cùm ordinare volunt, vulnus potius infligunt, quàm gratiam conferant.

Quarta opinio falsa. & videtur esse Gratiani.

D DE SYMONIA VNDE DICITVR, ET QVID SIT.

De symoniacis verò non est ambigendum quin sint hæretici: qui tamen ante sententiam degradationis & ordinant, & consecrant. Et licet Symoniaci propriè dicantur, qui instar Simonis Magi impretiabilem gratiam pretio conducere volunt, & qui pro ministerio sacro pretium recipiunt in modum Giezi, Giezitæ vocandi sunt. Omnes tamen & dantes & accipientes, Symoniaci dicuntur: & vtrique eadem sententia percelluntur.

Hug. lib. 2 de Sacram. part. 10. tract. de Symoniacis. Act. 8. d 4. Reg. 5. f

DE HIS QVI SCIENTER A SYMONIACIS ordinantur.

E

Vrbanus papa. 1. qu 1. Si qui à sym.

Differt tamen inter eos qui ordinãtur à Symoniacis scienter, & eos qui ignoranter. Qui enim scienter à Symoniacis se permiserint consecrari, imò execrari, eorum consecratio omnino irrita est. Qui verò ordinantur à Symoniacis, quos cùm ordinantur, nesciunt esse Symoniacos, qui & tunc pro catholicis habentur: eorum ordinatio misericorditer sustinetur.

DE HIS QVI DICVNT SE EMERE CORPORALIA, non spiritualia.

F

Pasch. 1. qu. 3. ca. Si quis obiecerit.

Si verò aliqui obiecerint, se non cõsecrationes emere, sed res ipsas quæ ex consecratione proueniunt: penitus desipere probantur. Nam quisquis horum alterum vendit, sine quo alterum non habetur, neutrum vendere derelinquit.

DISTINCTIO SYMONIACORVM.

G

1. quæst. 1. cap. Statuimus decretum.

Symoniacę autem hæresis tripartita est distinctio. Alij enim symoniacè à Symoniacis ordinantur, Alij symoniacè à non Symoniacis, Alij non symoniacè à Symoniacis. Vnde Nicolaus papa, Statuimus decretum de Symoniaca tripartita hæresi, id est, de Symoniacis symoniacè ordinantibus, vel ordinatis, & de Symoniacis symoniacè à non Symoniacis, & de Symoniacis non symoniacè à Symoniacis. Symoniaci symoniacè ordinati vel ordinatores, secundum canones, à proprio gradu decidant. Symoniaci etiam symoniacè à non Symoniacis ordinati, similiter ab officio remoueantur. Symoniacos verò nõ symoniacè à Symoniacis ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio permittimus permanere, quod intelligendum est de his

his, qui ordinantur à Symoniacis, ignorantes eos esse Symoniacos. Hos facit Symoniacos non reatus criminis, sed ordinatio Symoniaci.

ALEXANDER PAPA DE HIS QVI VIOLENTER A Symoniacis vel ab hæreticis ordinantur.

H

Alexander secũdus 1. q. 1. cap. Ergo Symoniacos 1. q. 1. cõstat.

Similiter cùm decernit Alexander papa, Symoniacos omnino damnandos, ac deponendos, subintelligendum est, nisi violenter quis attractus fuerit. De his enim & à quibuslibet hæreticis violenter ordinatis, dicit Innocentius, quòd possunt habere aliquem colorem excusationis, si statim discedunt ab eis, & pessimo eorum conciliabulo renunciant.

DE ÆTATE ORDINANDORVM ITA DECREVIT Nicolaus Papa.

I

Dist. 77. & 78, quasi per totum.

Sacri, inquit, canones sanxerunt, vt Subdiaconus non ordinetur ante quatuordecim annos, nec Diaconus ante vigintiquinque, nec Presbyter ante triginta. Deinde si dignus fuerit, ad episcopatum eligi potest. quod nos etiam pari modo seruari iubemus. Item Fabianus, Si quis 30. ætatis non impleuerit annos, nullo modo Presbyter ordinetur, etsi valde sit dignus: quia & ipse Dominus triginta annorum baptizatus est, & sic cœpit docere.

Luc. 3. c Matth. 4. d Lucæ 4. b

DE SACRAMENTO CONIVGII, CVIVS *institutio & causa ostenditur.*

A DISTINCTIO XXVI.

De matrimonio secundò causam formalem.

CVM alia sacramenta post peccatum & propter peccatum exordium sumpserint, matrimonij sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum à Domino: non tamen ad remedium, sed ad officium. Refert enim scriptura Genes. in Adam misso sopore, atque vna de costis eius sumpta, & exinde muliere formata, virum in spiritu intelligentem, ad quem vsum mulier facta esset, post extasim propheticè dixisse, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

Genes. 2. d

Matth. 19. a

DE DVPLICI INSTITVTIONE CONIVGII.

B

Coniugij autem institutio duplex est. Vna ante peccatum ad officium facta est in Paradiso, vbi esset thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles: ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerẽt. Altera post peccatũ ad remedium facta extra Paradisum, propter illicitum motum deuitandum. Prima, vt natura multiplicaretur: Secunda, vt natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit Deus, Crescite & multiplicamini: & post peccatum, omnibus penè hominibus per diluuium consumptis. Quòd verò ante peccatũ institutum fuerit coniugium ad officium, post peccatum verò ad remedium concessum, Aug. testatur, dicens, Quod sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium. Infirmitas enim incontinentiæ, quæ est in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorũ, excipitur honestate nuptiarũ. Si verò non peccassent primi homines, sine carnis incentiuo ac feruore libidinis ipsi ac successores eorum conuenirent. Et sicut remunerabile est aliquod bonum opus, sic coitus eorum bonus esset & remunerabilis. Quia verò propter peccatũ lœtalis concupiscentiæ lex membris nostris inhæsit, sine qua carnalis non fit commixtio, reprehẽsibilis est, & malus coitus, nisi excusetur per bona coniugij.

Hebr. 13. a

Hugo lib. 2. de Sacram. part. 11. ca. 3 Genes. 1. d Genes. 9. b

Sup Genes. lib. 9. cap. 7. tom. 3. Ibid. cap. 3 & 10.

Rom. 7. d

QVANDO SECVNDVM PRAECEPTVM, QVANDO SECUNDUM INDULGENTIAM CONTRACTUM SIT CONIUGIUM.

C

Hugo lib. 4 Sẽtẽt. tract. de Cõiugio, cap. 1.

Prima institutio habuit præceptum, secunda indulgentiam. Dicimus enim ab Apostolo, humano generi propter vitandam fornicationem indultum esse coniu-

1.Cor.7.a coniugium. Indulgentia verò, quia meliora non eligit, remedium habet, non præmium, à quo si quis declinauerit, meretur exitiale iudicium. Quod secundum indulgentiam conceditur, voluntarium est, non necessarium, alioquin trãsgressor esset, qui illud non faceret. Et potest sanè intelligi illud sub præcepto dictum hominibus primis ante peccatum, Crescite, & multiplicamini. Quo etiam post peccatum tenebantur, vsquequo est facta multiplicatio, postquam secundum indulgentiam matrimonij contractus fuit. Ita etiam post diluuium, quo vniuersum penè humanum genus deletum est, secundum præceptum dictum est filiis Noë, Crescite & multiplicamini. Multiplicato verò homine, secundum indulgentiam contractum est, non secundum imperium.

Genes.1.d

Genes.9.b

D QVIBVS MODIS ACCIPIATVR INDVLGENTIA.

Indulgẽtia autem diuersis modis accipitur, scilicet, pro concessione, pro remissione, pro permissione. Et est permissio in nouo testamento, de minoribus bonis, & de minoribus malis. De minoribus bonis est coniugium, quod non meretur palmam, sed est in remedium. De minoribus malis, id est, de venialibus, est coitus qui fit causa incontinentiæ. Illud enim coniugium, scilicet indulgetur, id est, conceditur. Illud verò, id est, coitus talis, permittitur, id est, toleratur, ita quòd non prohibetur.

E QVOD NVPTIAE SINT BONAE.

Aug. de Hæresibus. cap. 25. tomo 6. Damasc. lib. 100. Hæresum, cap. 45. & 46. Hug. 4. Sẽtent. cap. 3. Genes. 2. d Ioan 2. a Matth. 19. b. 1. Cor. 7. g

Fuerunt autem nonnulli hæretici nuptias detestantes, qui Tatiani appellati sunt. Hi nuptias omnino damnant, ac pares fornicationibus, aliisque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numero, coniugio vtentem marem vel fœminam. Quòd autem res bona sit coniugium, non modò ex eo probatur, quòd Dominus legitur coniugium instituisse inter primos parentes: sed etiam quòd in Cana Galileæ nuptiis interfuit Christus, easque miraculo commendauit, aqua in vinum conuersa. Qui etiam postea virum dimittere vxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait, Virgo non peccat, si nubat. Constat ergo rem bonam esse matrimonium: alioquin non esset sacramentum. Sacramentum enim sacrum signum est.

F CVIVS REI SACRAMENTVM SIT CONIVGIVM.

Ephes. 5. g Genes. 2. d

Cùm ergo coniugium sacramẽtum sit, & sacrum signum est, & sacræ rei, scilicet, coniunctionis Christi & ecclesiæ sicut ait Apost. Scriptum est, inquit, Relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in ecclesia. Vt enim inter coniuges coniunctio est secundum consensum animorum, & secundum permixtionem corporum: sic ecclesia Christo copulatur voluntate, & natura, quia idem vult cum eo: & ipse formã sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualiter & corporaliter, id est, charitate ac cõformitate naturæ. Huius vtriusq; copulæ figura est in cõiugio. Consensus enim coniugum copulam spiritualem Christi & ecclesiæ, quæ fit per charitatẽ, significat. Commixtio verò sexuum, illam significat, quæ fit per naturæ conformitatẽ.

QVALITER INTELLIGENDVM SIT ILLVD, MVLIER illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non est commixtio sexuum.

Quo ad sententiã accedũt verba eiº lib 5. contra Iul. ca. 10. et 27. qu. 2. ca. Non est. In epist. 90 Vresp. ad art.

G Inde est quòd quidam doctorum dixerunt, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim Augustinus. Non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio sexus. Item Leo papa. Cùm societas nuptiarum ita à principio sit instituta, vt præter commixtionem sexuum non habeat in se Christi & ecclesiæ sacramentum: non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur non fuisse nuptiale mysterium. Item Aug. Non est

est perfectum coniugium sine commixtione sexuum. Hoc si secundum superficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantùm, vt dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium: & inter Mariam & Ioseph non fuisse coniugium, vel non fuisse perfectum: quod nephas est sentire. Tanto enim sanctius fuit atq; perfectius, quãto à carnali opere immunius. Sed superius posita, ea ratione dicta intelligendum est, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua non est permixtio sexuum: sed non pertinet ad matrimonium, quod expressam & plenam tenet figuram coniunctionis Christi & ecclesiæ. Figurat enim illam vnionem Christi & ecclesiæ, quæ est in charitate. sed non illam, quæ est in naturæ conformitate. Est ergo & in illo matrimonio typus coniunctionis Christi & ecclesiæ: sed illis tãtũ, qua ecclesia Christi charitate vnitur: non illius, qua per susceptionẽ carnis, capiti membra vniuntur. Nec ideo tamen minus sanctum est coniugium, quia vt ait Aug. [In nuptijs plus valet sanctitas sacramenti, quàm fœcunditas ventris.] Est etiam coniugium signum spiritualis coniunctionis & dilectionis animorũ, qua inter se cõiuges vniri debent. Vnde Apostolus ait, Viri, diligite vxores vestras vt corpora vestra.

4. ad Rust. Narbo. epi. & ib. ca. Cũ societas. In solulo quijs li. 1. ca. 10. sententialiter, to. 1. vbi dicitur sine contactu corporũ vxor haberi nõ potest. Ephe. 5 g. Lib. de bono cõiugali, ca. 18. tom. 6. Ephes. 5. e.

QVAE SVNT CONSIDERANDA IN *coniugio.*

A DISTINCTIO XXVII.

De matrimonio secundũ causam efficientẽ: determinans generaliter quòd consensus sit matrimonij causa.

POst hæc aduertendum est, quid sit coniugium, & quę sit efficiens causa cõiugij, & causa propter quam contrahi debeat, & quæ sint bona coniugij, & quomodo per ea excusetur coitus carnalis, quæ sint legitimæ personæ ad matrimonium. Sunt & alia plura in matrimonio consideranda, quæ sub cõpendio perstringemus.

B QVID SIT CONIVGIVM.

Gloss. 1. Cor. 7. circa illud de quibus autem 27 qu. 2. in princi.

Sunt ergo Nuptiæ vel Matrimoniũ, viri mulierisq; cõiũctio maritalis, inter legitimas personas individuam vitæ consuetudinem retinens. Ad individuam consuetudinem vitæ pertinet, quòd absq; consensu alterius neuter continentiã profiteri potest: vel orationi vacare: & quòd inter eos dum viuunt, vinculum coniugale permanet, vt alij se copulare non liceat, & vt inuicem alter alteri exhibeat, quod quisque sibi. Hac autem descriptione legitimorum & fidelium tantùm matrimonium includitur.

C DE CONSENSV QVI EFFICIT CONIVGIVM.

27. qu. 2. in prin. vbi supra ca. sussi. In opere imperfecto hom. 32. ad ca. 19. Matt. in medio.

Efficiens autem causa matrimonij est consensus, non quilibet, sed per verba expressus. nec de futuro, sed de præsenti. Si enim consentiunt in futurum, dicentes, Accipiam te in virum, & ego te in vxorem: non est iste cõsensus efficax matrimonij. Itẽ si consentiãt mente, & non exprimãt verbis, vel alijs certis signis: nec talis cõsensus efficit matrimoniũ. Si aũt verbis explicant, quod tamẽ corde nõ volunt, si non sit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborũ, quibus cõsentiunt dicentes, Accipio te in virũ, & ego te in vxorem, matrimonium facit.

AVTORITATIBVS PROBAT, QVOD SOLVS CONsensus faciat matrimonium.

D Quòd autem consensus matrimonium faciat, subditis probatur testimonijs. Ait enim Isidorus, Consensus facit matrimonium. Itẽ Nicolaus papa, Sufficiat solus secundum leges eorum consensus, de quorum coniunctionibus agitur: qui solus si forte in nuptijs defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. Item Ioan. Chrysost. Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas: & ideo non soluit illud separatio corporis. Item Ambr. Non defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Ex his apparet, quòd consensus

Li. de instit. virginis. c. 16 Ibidē ca. cū initiatur. Li. et ca citatis. Li. ethy. 9. ca. vltimo. Li. 1. de nup. et cōcupiscē tia, ca. 11. to. 7. Matt. 12. d. Lucæ 2. g. Lucæ 3. e.

consensus. i. pactio coniugalis, matrimonium facit, & ex tunc coniugium est, etiā si non præcesserit, vel secuta est copula carnalis.

E QVANDO INCIPIAT ESSE CONIVGIVM.

Quòd enim ab ipsa desponsatione, in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges sint, sanctorum testimonia probant. Ait enim Ambrosius, Cùm initiatur coniugium, coniugij nomen ascisciturr: cùm coniungitur viro, coniugium est, non cum viri admixtione cognoscitur. Item Isidorus, Coniuges verius appellantur à prima desponsationis fide, quāmuis adhuc inter eos ignoretur coniugalis concubitus. Item Aug. Coniunx vocatur (. s. MARIA) ex prima desponsationis fide, quā cōcubitu nō cognouerat, nec fuerat cognitura, nec peierauerat, nec mendax manserat coniugis appellatio, vbi non fuerat nec futura erat carnis vlla commixtio. Propter quod fidele coniugium, ambo parentes Christi vocari meruerunt, non solùm illa mater, sed etiā ille pater ei⁹, sicut coniunx matris ei⁹: vtrunq; tamen mente, non carne. Ex his euidenter insinuatur, quòd ex tempore quo intercedit consensus voluntarius ac maritalis, qui solus coniugium facit, veri coniuges sunt sponsus & sponsa.

SECVNDVM QVOSDAM NON EST CONIVGIVM ANTE

F carnalem copulam, sed sponsi & sponsæ sunt.

Quidam tamen asserunt, verum coniugium non contrahi ante traductionē & carnalem copulā: nec verè coniuges esse aliquos, antequā intercedat cōmixtio sexus: sed à prima fide desponsationis vir sponsus, & mulier sponsa est, non coniunx. Sponsos autem & sponsas coniuges frequenter appellari dicunt, non quia sint, sed quia futuri sunt, cuius rei sponsionem inuicē fecerunt. Et secundū hoc verba præmissarum autoritatum intelligenda fore tradunt.

G QVA RATIONE NITVNTVR.

Quòd spōsa potest monasteriū eligere, nō exquisito spōsi cōsensu. 27. qu. 2. ca. desponsatam. Li. 6 regist. epist. 20. qua est in ordine epist. regist. 184. & habetur vbi sup. in ca Decreta. In vitis patrum parte 1. in vita Sancti Macharij Rom. 27 qu. 2. Exē pla ponit in eodem. Li. 9. regist. epist. 39 post medium, & 27. qu. 2. ca. Sunt qui. Mat. 5. c. & 19. b.

Quòd verò inter sponsam & coniugem plurimum intersit, ex eo astruunt, quia licet sponsæ ante carnalem copulam inconsulto vel nolente sponso monasterium eligere, quo facto, sponso etiam licet aliam ducere. Coniugatus verò vel coniugata, nec continentiam nisi ex communi consensu seruare valet, nec monasterium petere, nisi vterq; continentiā pariter profiteatur. Quòd verò liceat sponsæ monasterium eligere, autoritatibus sanctorum probatur. Ait enim Eusebius papa, Desponsatam puellam non licet parentibus alij viro tradere: tamē licet sibi monasterium eligere. Item Greg. Decreta legalia desponsatam, si conuerti voluerit, nullo penitus censuerunt damno mulctari. Refert etiā Hie. quòd Macharius inter Christi heremitas præcipuus, celebrato nuptiali conuiuio, cū vespere thalamum esset ingressurus, ex vrbe egrediens transmarina petijt, & heremi solitudinem sibi elegit. Beatus etiam Alexius similiter ex nuptijs diuina gratia vocatus, sponsam deseruit, & nudus Christo famulari cœpit. His autoritatibus, & exemplis liquet, licere sponsis sine consensu suarum sponsarum, & conuerso, continentiam profiteri.

QVOD CONIVGATVS VEL CONIVGATA NEQVEANT

H continentiam profiteri sine alterius consensu.

Hoc autem coniugatis nullatenus licet. Non enim potest vir melioris vitæ propositum sumere sine vxoris consensu, & conuerso. Vnde Greg. scribens Theotistæ patritiæ, Sunt qui dicunt, religionis gratia coniugia debere solui: Verum sciendum est: quia etsi hoc lex humana concessit, tamen lex diuina prohibuit. Si verò vtrisque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Sic enim multos sanctorum nouimus cum suis coniugibus & prius continentem vitam duxisse, & pòst ad sanctæ ecclesiæ regimina migrasse. Si verò continentiam quam vir appetit, mulier non sequitur, aut quam vxor appetit, vir recusat, coniugium diuidi non potest, quia scriptum est, Mulier potestatem

testatem sui corporis nō habet, sed vir. Similiter & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier. Idem, Agathosa latrix præsentium, questa est virum suū contra voluntatem suam in monasterium esse conuersum. Quapropter experientiæ tuæ præcipimus, vt diligenti inquisitione discutias, ne fortè eius voluntate conuersus sit, vel ipsa mutare se promiserit. Et si hoc reperieris, & illum in monasterio permanere prouideas, & hanc sicut promisit, mutare vitam cōpellas. Si verò nihil horum est, nec quondam fornicationis crimen (propter quod licet vxorem dimittere) prædictam mulierem commisisse cognoueris, ne illius conuersio vxoris relictæ in seculo fieri possit perditionis occasio, volumus vt maritum suum illi, etiam si iam tonsuratus est reddere debeas, omni prorsus excusatione cessante: quia nisi fornicationis causa virum vxorē dimittere nulla ratio concedit. Postquam enim copulatione cōiugij viri & mulieris vnū corpus efficitur, non potest ex parte cōuerti. & ex parte remanere in seculo. Itē ex 8. Synodo, Si quis cōiugatus cōuerti ad monasteriū velit, non est recipiendus, nisi prius à coniuge castimoniam profitente fuerit absolutus. Tales ergo coniuges tunc sine culpa sequuntur Christum relicto seculo, si habent ex pari voluntate castitatis consensum. Item. Si vir & vxor diuertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenus sine consensu episcopi fiat: vt ab eo singulariter prouiso constituantur loco. Nam vxore nolente, vel altero illorum, etiā pro tali re matrimonium non soluitur. Item August. Si abstines sine vxoris volūtate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius, tuæ imputabitur abstinentiæ. Item Nicolaus papa, Scripsit nobis Taberga regina, regia se velle dignitate, vel maritali copula exui, & sola vita priuata esse contentam desiderare. Cui rescripsimus, non hoc aliter fieri posse, nisi eandem vitam vir eius Lotharius elegerit. Ex his patet, quòd coniugati sine communi consensu monasteriū eligere, continentiam profiteri, vel habitum religionis sumere non valent: & si fecerint, reuocari debent. Sponsi verò possunt sine communi consensu monasteriū eligere. Vnde videtur inter sponsum & sponsam coniugiū non esse. Ideo que asserunt à prima fide desponsationis coniuges appellari, non re præsentiū, sed spe futurorum: quia ex fide, quam ex desponsatione sibi inuicem debent, posteà efficiuntur coniuges.

1. Co. 7. a. Ibidē ca. 44. & 27. qu. 2. c. Aghatosa, et quatuor c. sequēt. lib⁹. Matt. 5. c. & 19. b. 27. qu. 2. ca. Si quis. Ex Synodo Engel. quarti & ī decr. eius ca. 36. et 27. qu. 2. si vir. Li. 1. de adulterinis cōiugijs ca. 1. 2. & 3. & 27. qu. 2. Si. abstines.

¶ Præmissas autē autoritates, quibus asseritur, quòd consensus matrimonium facit, ita intelligi volunt, vt consensus vel pactio coniugalis non ante coitum faciat matrimonium, sed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis nō facit matrimonium, nisi præcedat pactio coniugalis, ita nec pactio cōiugalis anteq̄ alsit copula carnalis. Ex pactione ergo coniugali sponsi & sponsę fiunt ante coitum, in coitu verè efficiuntur coniuges. Facit etiam pactio coniugalis, vt quæ prius erat sponsa, in coitu fiat coniunx.

RESPONSIO AD PRAEDICTA CVM DETERMINA-

I tione superiorum.

His autem ita respondemus, Fit aliquando desponsatio, vbi est compromissio viri & mulieris de contrahendo matrimonio: non est autem ibi consensus de præsenti. Est & desponsatio habens consensum de præsenti, id est pactionem coniugalem, quæ sola facit coniugium. In illa ergo despōsatione, vbi est pollicitatio contrahendi matrimonium, sponsi tantùm & sponsæ fiunt, nō coniuges: & talibus sponsis licet sine communi consensu continentiam profiteri, & monasterium eligere. In ea verò desponsatione vbi est consensus de præsenti, coniugium contrahitur, & ab illius desponsationis prima fide veri coniuges appellā tur. Secundum hanc distinctionem desponsationis, de sponsis variè loquuntur doctores.

QVOMODO ACCIPIATVR SPONSA IN SVBDITIS capitulis.

K

Quòd spōsā dimissam duus cognat⁹ non potest ducere. 27. qu. 2. cap. Si quis vxorē. & bi suprà c. si quis despō sauerit.

Aliquando enim sponsas vocant, quæ talem habuerunt desponsationem, vbi fuit pactio coniugalis de præsenti, & illæ verè coniuges sunt. Vnde Gregor. Si quis vxorem desponsauerit vel subarrauerit, quanquam postmodum præueniente die mortis eius, nequiuerit eam ducere in vxorem, tamē nulli de consanguinitate eius licet accipere eam in coniugio, etsi inuentum fuerit factum. separetur omnino. Itē Iulius papa, Si quis desponsauerit vxorē vel subarrauerit, & vel præueniente die mortis: vel irruentibus quibusdam causis eam non cognouerit, nec frater eius, nec vllus de consanguinitate eius eandē sibi tollat in vxorem vllo vnquam tempore. Item Greg. Qui desponsatam proximi sui puellā ceperit in coniugium, anathema sit ipse, & omnes consentientes ei: quia secundum legem Dei mori decernitur. Nam diuinæ legis mos est sponsas appellare coniuges: vt in Euang. Accipe Mariam coniugem tuam. Et in Deut. Si quis alterius sponsam in agro, vel quolibet loco oppresserit, vel adduxerit in domum suam, moriatur: quia vxorem proximi sui violauit: non quæ iam vxor erat, sed quæ à parentibus vxor fieri debebat. Ex his colligitur, quòd sponsæ quædam cō iuges sunt ante commixtionem sexuum. Sed fortè illud mouet quod in fine capituli dicitur, Non quæ iam vxor erat, sed quæ vxor fieri debebat. Quod non ita intelligi debet, quasi vxor verè non fuerit, ex quo pactio coniugalis intercessit: sed quia nondum traducta fuerat, nec res vxoria interceſſerat, scilicet, concubitus coniugalis.

Dēut. 22. Matt. 1. d. Deut. 22. d.

QVOD ALITER ACCIPITVR IN HIS ALIIS CAPITVlis sponsa.

L

Ex conc. Tiburiē. ca. 43. & habetur 27. q. 2. ca. si quis spōsam.

Hæc etiam sponsa est, quæ sic viro desponsata est, vt non interceſſerit cōsensus de præsenti, sed sponsio futuri. Secundum quem modum illud decretum intelligitur. Si quis sponsam filij oppresserit, & pòst filius eius eam duxerit, pater posteà non habeat vxorem, nec mulier virum: filius qui patris facinus ignorauit, aliam ducat. Si coniunx illa fuisset (quod vtique foret, si in sponsalibus pactio coniugalis interceſisset) non permitteretur sponso aliam ducere. Mœchis autem pœna non nubendi ex rigore infligitur, vt alij terreantur. Idem ex eodem, Quidam desponsauit vxorem & dotauit, & cum ea coire non potuit, quā clanculo frater eius corrupit, & grauidam reddidit, decretum est, vt quamuis nupta non potuerit esse legitimo viro, desponsatam tamen fratri, frater habere non possit: sed mœchus & mœcha fornicationis quidem vindictam sustineant, licita verò eis coniugia non negentur. De illa despōsatione hoc intelligi debet, vbi non fuit consensus coniugalis de præsenti, alioquin non liceret eis alia sortiri coniugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet, Statutum est à sacro cō uentu, vt si quis sponsam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur. Apparet hanc fuisse desponsatam sine pactione cōiugali de præsenti, & ideo non fuisse coniugem, cui viuente sponso, alteri nubendi licentia non negatur. Sunt enim quædam nuptialia pacta de futuro, ex quib⁹ sponsi & sponsæ vocantur, nec exinde coniuges sunt. Et est pactio quædam cōiugalis de præsenti, quæ sponsum & sponsam etiam coniuges facit. Et vtraq; pactio desponsatio vel sponsalia interdum dicuntur: propriè tamen sponsalia dicuntur quædam solennia pacta nuptialia.

Ex conc. Toletano vbi suprà ca. statutum.

QVARE NON STATIM TRADANTVR SPONSAE.

M

Li. 8. rēfes. c. 3. & vbi suprà. institutum.

De nuptialibus pactis, vbi est tantùm sponsio futuri, ait Aug. Institutum est, vt iam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quā suspirauit sponsus dilatam.

QVAE

QVAE SPONSA SIT VIDVA MORTVO SPONso, & quæ non.

N

27. q. 2. cap. Quòd aūt. parag. Item si sponsa.

Et est sciendum, quòd illa sponsa quæ tantùm in futuro est pacta, mortuo sponso non remanet vidua, quia non fuerat vir eius. Vnde si quis eam duxerit, ad sacros ordines conscendere non prohibetur, quia non duxit viduam. Viduæ enim maritus æquè sicut bigamus, sacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arcetur à sacris ordinibus.

QVI ALTERIVS SPONSAM EO MORTVO DVCIT, ad sacros ordines accedere potest.

O

Dist. 34. ca. vltimo.

Secundum hoc intelligēdum est, quod ait Pelagius papa, de illo qui mortuo sponso eius sponsam ducit in vxorē. Nihil est, inquit, quantum ad hui⁹ articulum attinet quod ei obuiet de Canonicis institutis. quin ad sacros ordines promoueri valeat. Si verò talis sponsa fuisset, inter quam & sponsum eius, cōsensus de præsenti interceſisset, eo mortuo vidua remāsisset, cui copulatus in cōiugio, vlterius ad sacros ordines nō accederet, cùm viduam duxerit. Non est ergo amb igendum, quin solus de præsenti consensus cōiugium efficiat, & exinde veri cō iuges appellentur. Ideo post talem consensum, si quis alij se copulauerit, etiam si carnis commixtio illic sequatur, ad priorem copulam reuocandus est.

SI CONSENSVS DE FVTVRO CVM *iuramento faciat coniugium.*

A

DISTINCTIO XXVIII.

HIC QVAERI debet, Vtrùm consensus de futuro, addito etiam iuramento, coniugium efficiat? Vt si quis promittat, vel etiam iuret alicui, se vsque ad tempus placitum illam ducturum, & illa promittat vel iuret se illi nupturam: nunquid talis sponsio eos coniuges facit? Si mutato propositō alter vel vterque ad alienam copulam transit, nunquid ob priorem sponsionem iuramento subnixam, secundæ fœderationis pactum scindetur? Considera, quia longè aliud est promittere, & aliud facere. Qui promittit, nondum facit. Qui ergo promisit se in vxorem ducturum aliquam, nondum eam duxit in vxorem & quæ spopondit se nupturam, nondum nupsit. Quomodo ergo coniuges appellari possunt, qui nondum contrahunt, sed in futuro se contracturos iurando promittunt? Item, Si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur coniuges: cur iurant in futuro se facturos, quod in præsenti efficiunt? Item. Si ex quo iurant, mox efficiuntur coniuges, tunc rem hanc efficiunt quam iurant se facturos. Ideo dico, quòd coniugium tunc non fuit, sed futurum promittitur. Si verò ille pòst vxorem duxit, & illa marito nupsit, coniugium vtrinque fuit, & non potest dissolui. Præcedens ergo mendacium vel periurium, pœnitentia est corrigendum, sed coniugium sequens non est dissoluendum. Non autem sic est, quando iuramentum coniugij præsentis consensus attestatione firmatur: quia post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiam si prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipse ad priorem copulam rèuocari.

QVAE VIDENTVR OBVIARE PRAEMISSIS.

B

In auto. quibus mo. nat. eſſ. l. parag. penult. col. 6. & allegatur 30. q. 5. Si quis.

Præmissæ autem sententiæ videtur obuiare illud quod leges tradunt. Si quis tactis diuinis scripturis iurauerit mulieri se eam legitimam vxorem habiturum, vel etiam si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illi legitima vxor, quāuis nulla dos, nulla alia scriptura interposita sit. Sed hīc ostenditur, quid fieri vel esse debeat, non quid tunc fiat. Non enim per illud furamentū tunc fit vxor, sed fieri debet, quia iuratum est. Potest & de illo iuramento hoc dictum intelligi,

Determinatio. 30.q.5.cap. Aliter.

ligi,vbi de præsenti consentiunt: ac se inuicē suscipiunt. Illi etiam sententiæ qua dictum est, solum consensum facere coniugium, videtur obuiare quod Euaristus papa ait, Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super fœminam dominationem habere videntur,& à quibus custoditur, vxor petatur,& à parentibus spōsetur,& legibus dotetur,& à sacerdote (vt mos est)benedicatur, & à paranymphis custodiatur, ac solenniter accipiatur. Item, Ita legitima scitote esse connubia,aliter verò præsumpta, nō coniugia,sed adulteria vel fornicationes sunt, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Hoc autem non ita intelligendum est,tanquam sine enumeratis non possit esse legitimum coniugium: sed quia sine illis non habet decorem,& honestatem debitam. In huius enim sacramenti celebratione, sicut in alijs quædam sunt pertinentia ad substantiam sacramenti,vt consensus de præsenti, qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium: quædam verò pertinentia ad decorem & solemnitatem sacramenti, vt parentum traditio,sacerdotum benedictio, & huiusmodi: sine quibus legitimè fit coniugium, quantum ad virtutem,non quantum ad honestatem sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi coniuges, sed quasi adulteri vel fornicatores conueniunt,vt illi qui clanculò nubunt;& vtique fornicatores essent, nisi eis suffragaretur voluntas verbis expressa de præsenti, quæ legitimum inter eos facit matrimonium. Nam & consensus occultus de præsenti per verba expressus,coniugium facit,licet non sit ibi honestus contractus sed matrimonium non sanxt consensus,qui in occulto fuit. Si enim alter alterū dimiserit, non cogitur iudicio ecclesiæ redire, & commanere quasi cum coniuge,quia non potest probari testibus contractus,qui in occulto est factus. Quòd si ipsi qui in occulto sibi consenserunt,eundem consensum voluntariè in manifesto profiteantur,tunc vtique propria voluntas suffragatur: & legitima vota succurrunt ad sanciendū coniugium,quod prius occultè fuerat contractū. Voluntas ergo verbis expressa in occulto ad hoc suffragatur,vt fiat cōiugium:manifestè verò expressa suffragatur,vt sanciat & roboret, ac liberum sit ecclesiæ de hoc iudicare, si expedierit.

30 q.5.ibid.

Quæ ad necessitatem, quæ ad decorē pertineāt sacramenti.

DE QVA RE SIT CONSENSVS ILLE: AN DE CARnali copula,an de cohabitatione,an de alio.

27.q.2.c Sufficiat. para. Sed quæritur Aug. de sancta virginitate,ca.4.et 5. Tomo.6. Luca.1.d Lib.1. cōmē. sup Lucā,c. 3. ad caput 1.Lucæ. Ecce in quā rem fuit ille consensus. Quare de latere viri facta sit mulier Gen.2.c Supra lib.2. di.18.lit.c

C Hic quæritur. Cùm consensus de præsenti matrimonium faciat,cuius rei cōsensus sit ille: An carnalis copulæ, an cohabitationis, an vtriusque? Si cohabitationis consensus matrimoniū facit,tunc frater cum sorore, pater cum filia potest contrahere matrimonium. Si carnalis copulæ: tunc inter Mariam & Ioseph non fuit coniugium. Proposuerat enim Maria in virginitate manere,nisi Deus aliter facere iuberet. secūdum quod videtur angelo dixisse,Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco,id est me nō cognituram proposui. Neq; enim quia virum tunc non cognoscebat, necesse erat inquiri,quomodo posset habere filium: sed quia se nūquam cognituram proposuerat. Dicit enim Beda,quòd in virginitate manere disposuerat. Si ergo contra suum propositum pòst consensit in carnalem copulam,videtur facta voti rea mente,etsi non opere violata. Dicamus ergo quòd consensus cohabitationis vel carnalis copulæ,non facit cōiugium:sed consensus cōiugalis societatis,verbis secundum præsens tempus expressus:vt cùm vir dicit,Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, sed coniugem. Quia enim non ancilla vel domina datur, ideo nec de summo, nec de imo à principio formata est,sed de latere viri,ob coniugalem societatem: Si de summo fieret,vt de capite,videretur ad dominationē creata: Si verò de imo,vt de pedibus,videretur ad seruitutem subijcienda. Sed quia nec in dominam,nec in ancillā assumitur,facta est de medio,id est de latere,quia ad cōiugalē societatem assumitur. Cùm ergo sic conueniunt,vt dicat vir, Accipio te in meā coniugem:& dicat mulier, Accipio te in meū virū:his verbis vel alijs idē significantibus exprimitur cōsensus,nō copulæ carnalis,vel cohabitationis corporalis: sed coniugalis societatis: ex qua oportet eos cohabitare, nisi fortè causa religionis pari voto corporaliter separentur vel ad tempus, vel vsque in finem.

COACTIO EXCLVDIT CONSENSVM coniugalem.

A DISTINCTIO XXIX.

31.qu.2.cap. de neptis.

OPortet autem consensum coniugalem liberum esse à coactione. Coactus enim consensus,qui nec consensus appellari debet,coniugium non facit,sicut testatur Vrbanus papa, scribens Sanctio regi Arragonum in hęc verba,De neptis tuę coniugio,quam te cuidam militi daturū necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatione confirmasti, hoc equitate dictante decreuimus:vt si illa virum illum omnino (vt dicitur) renuit,& in eadem voluntate persistit,vt viro illi se prorsus deneget nupturam:nequaquàm eam inuitam ac renitentem eiusdem viri cogas coniugio copulari. Idem, Si verum esse cōstiterit,quod nobis legāti Iordanis principis retulerunt,scilicet quòd ipse coactꝰ & dolens filiam suam flentem, &pro viribus renitentem, Raynaldo desponsauerit: quoniam legū & canonum autoritas talia sponsalia non approbat,ne ignorantibus leges & canones nimis durum videatur, ita sententiam temperamus, vt si princeps cum assensu filiæ id quod cœptum est perficere voluerit,cōcedamus. Sin autem legatus noster vtrasque partes audiat,& si nihil fuerit ex parte Raynaldi quod amplius impediat, ab ipso Iordane sacramentum, quo constent hæc quæ dicta sunt accipiat. Et nos canonum & legum scripta sequētes, deinceps non prohibemus,quin alij viro si voluerit, prædicta eius filia tantùm in domino nubat. Ex his apparet,coniugium fieri inter consentientes & spontaneos,nō inter renitentes & inuitos. Veruntamen qui inuitè & coactè coniuncti sunt, si posteà ab aliquo temporis spatio sine contradictione & querimonia cohabitauerint,facultate discedendi vel reclamandi habita,consentire videntur: & consensus ille consequens supplet,quod precedens coactio tulerat.

Ibidem cap. Si verum.

B QVIS CONSENTIRE DICATVR.

In lib. Pandectarum.

Consentire autem probatur, qui euidenter non contradicit: secundum illud, In sponsalibus eorum consensus exigendus est, quorum in nuptijs desideratur. Intelligitur tamē semper patri filia cōsentire,nisi euidēter dissentiat. Item,Spōsalia,sicut nuptiæ,consensu fiunt contrahentium. Et ideo sicut in nuptijs, ita & in sponsalibus patrisfamilias filiam consentire oportet: quæ si patris voluntati non repugnat,consentire intelligitur.

DE ERRORE QVI EVACVAT consensum.

A DISTINCT. XXX.

NEc solùm coactio impedit vel excludit consensum,sed etiam error. Nō autem omnis error consensum impedit. Est enim error alius personę, alius fortunę,alius conditionis,alius qualitatis. Error personę, quando hic putatur esse homo ille,& est alius. Error fortunę,quando putatur esse diues qui pauper est,vel econuerso. Error conditionis, quando putatur esse liber qui seruus est. Error qualitatis,quando putatur esse bonus qui malus est. Error tor

29.q.1. post princ. vbi totum ponitur quod hic habetur, vsq; ad parag. sequentem. Dist. 36. huius.

tunæ & qualitatis, coniugij consensum non excludit: Error verò conditionis coniugalem consensum euacuat, de qua conditione postmodum tractabimus. Error quoque personæ consensum coniugalem non admittit, [vt si quis fœminam nobilem in coniugium petat,& pro ea alia ignobilis tradatur ei,non est inter eos coniugium,quia non consensit vir in istam, sed in aliam.] Vt si quis promitteret mihi se venditurũ aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcum, & ita me deciperet: nunquid dicerer consensisse in aurichalcum? nunquam vo lui emere aurichalcum, nec ergo in illud consensi: quia consensus non nisi voluntatis est. Sicut ergo error materiæ excludit consensum, ita & in coniugio error personæ. Sed obiicitur de Iacob, qui pro Rachel septem annis seruierat, & supposita est ei Lya, nunquid error personæ excluſit coniugium, cùm non in eam, sed in Rachel consenserit? Sed quod ibi factum est, in mysterio gestum non improbè traditur,ibi tamẽ etsi non præcesit,secutus est consensus,nec ex illo concubitu qui consensum præcesit,fornicarij iudicantur,cùm ille maritali affectu eam cognouerit,& illa vxorio affectu debitũ persoluerit putãs lege primogenitarũ,& paternis imperiis se illi iure copulatã.Excusatur etiam,quia Dei consilio in mysterio ita actum est. Hodie etiam excusaretur ille,cui inscio vxoris soror lectulum eius ingressa se subiiceret, quæ cùm sine spe coniugij perpetuò manere censeatur,ille tamen qui cognouit eam per ignorantiam, excusatur: quod per simile probatur. Si enim diabolus transfigurans se in angelum lucis credatur bonus, non est errror periculosus. Quòd autem vir ille in illam mulierem non consenserit, ex simili ostenditur. Si quis hæreticus nomine Augustini vel Ambrosij, alicui catholico se offerret, eumque ad suæ fidei imitationem vocaret: si ille assentiret, in cuius sententiam fidei diceretur consensisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Error verò fortunæ consensum non excludit. Quæ enim nubit pauperi, putans illum esse diuitem, non potest renunciare priori conditioni,quanuis erraverit. Nec error qualitatis: vt si quis ducat vxorem meretricem vel corruptam, quam putat esse castam vel virginem, non potest eam dimittere.

Oppositio. Genes. 29. d

Solutio.

34.q.1. & 2 cap. In lectũ

1. Cor. 11. c

B DE CONIVGIO MARIAE ET IOSEPH.

Præmissis aliquid addendum est de modo illius consensus, qui inter Mariam & Ioseph intercesit. Sanè credi potest,non solùm Mariam,sed etiam Ioseph apud se dispositum esse virginitatem seruare velle, nisi Deus aliter iuberet, eosq; sic consensisse in coniugalem societatem, vt vterque de altero, reuelante spiritu sancto, intelligeret quòd virginitatem seruare vellet, nisi Deus aliter inspiraret,sed illam voluntatem verbis non expressérant, postea verò expresserunt,& in virginitate permanserunt. Consensit ergo Maria in maritalem societatem, sed non in carnalem copulam,nisi de eadem specialiter Deus præciperet: cuius etiam cõsilio in maritalem consensit copulam,quia virginitatem seruare volebat: & ideo non aliter consensisset in coniugalem societatem,nisi familiare Dei consilium habuisset,de qua Augustinus sic ait, Beata Maria proposuit se seruaturam votum virginitatis in corde,sed ipsum votum non expresit in ore. Subiecit se diuinæ dispositioni,proposuit se perseueraturam virginem, nisi Deus aliter ei reuelaret. Committens ergo virginitatem suam diuinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed diuinæ inspirationi in vtroque obediendo,postea verò simul cum viro labiis expresit, & vterque in virginitate permansit.

Aug. lib. 23 cõtra Faustũ Manich. cap. 8 & 9. Tomo 6.

Lib. de Nup & Cõcup. 1. ca. 11. & 12. & habet. 27. q. 1. cap. Beata Maria.

QVOD PERFECTVM INTER EOS FVIT

C coniugium.

Inter quos, vt ait Augustinus, perfectum fuit coniugium, perfectum quidem non

non in significatione,sed in sanctitate. Sanctiora sunt enim coniugia pari voto continentium. Vnde Augus. [Quod Deo pari voto & consensu voueratis, ambo perseueranter reddere debuistis: à quo proposito si lapsus est ille,tu saltem perseuera. Non quia pariter temperabatis à commixtione carnali,ideò maritus tuus esse destiterat: imò verò tanto sanctius coniuges manebatis,quãto sanctiora concorditer placita seruabatis.] Perfectum ergo fuit Mariæ & Ioseph coniugium in sanctitate. Perfectum etiam fuit secundum triplex bonum coniugij,fidem scilicet,prolem,& sacramentum. Omne enim nuptiarum bonum,vt ait Augustin.impletum est in illis parentibus Christi: fides, proles,sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum dominum: Fidem, quia nullum adulterium: Sacramentum, quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis,quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui sine peccato futurus erat. Et licet non interceſserit coniugalis concubitus,coniuges tamen verè fuerunt mente non carne,sicut & parentes:quamuis Ambrosius dicat perfectum fieri coniugium per carnalem copulam. In omni,inquit, matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat & perficit coniunctorum commixtio corporalis. Sed intelligendum est coniugium perfici commixtione corporali, nõ quãtum ad veritatem vel sanctitatem coniugij,sed quantum ad significationem,quia perfectius vnionem Christi & ecclesiæ tunc figurat.

In epistol. ad Editã, quæ est. 199.

Lib. 1 de nuptijs et cõcup. ca. 1. & 12. tom. 7. & hab. 27. q. 2. ca. Omne itaque

Lib. de patriarchis. c. 11. et 12. to. 4 & habe. 27 qu. 2. cap. in omnib.

D DE CAVSA FINALI CONIVGII.

Expositoquæ sit efficiens causa matrimonij, consequens est ostendere ob quam causam soleat vel debeat contrahi matrimonium. Est igitur finalis causa matrimonij contrahendi principalis procreatio prolis,propter hoc enim instituit Deus coniugium inter primos parentes,quibus dixit, Crescite & multiplicamini &c. Secunda est,post peccatum Adæ vitatio fornicationis. vnde Apostolus,Propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam,& vnaquæque habeat virum suum. Sunt & aliæ causæ honestæ, vt inimicorũ reconciliatio, & pacis redintegratio. Sunt etiam & aliæ causæ minus honestæ,propter quas aliquando contrahitur,vt viri mulierisq; pulchritudo,quæ animos amore inflammatos sæpe impellit inire coniugium, vt valeant suum explere desiderium. Quæstus quoque & diuitiarum possessio frequenter est coniugij causa, & alia multa, quæ cuique diligentiam adhibenti facile est discernere. Nec est assentiendum illis,qui dicunt non esse coniugium,quod propter has causas minus honestas contrahitur. Constat enim ex præmissis coniugium fieri ex communi consensu verbis de præsenti expressis,quamuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum præstat Iacob,qui Rachel decoram facie & venusto aspectu amauit,eamque multum diligens ait,Seruiam tibi pro Rachel septem annis. In Deuteronomio etiã legitur,Si videris in medio captiuorum mulierem pulchram,& adamaueris eã, volueris q; vxorem habere,introduces eam in domum tuam &c.

Gene. 1. & 1. Cor. 7. a

Di. 27. et 28.

Gene. 29. c Deu. 21. b

QVOD MALVS FINIS NON CONTAMINAT

E sacramentum.

Et licet fine non bono contrahatur coniugium, quando species contrahentis mouet animum, coniugium tamen bonum est: quia vita mala vel intentio perversa alicuius, sacramentum contaminat. Habuit autem coniugium Mariæ & Ioseph alias causas speciales,scilicet vt virgo solatio viri sustentaretur, & vt diabolo partus celaretur, vt Ioseph esset testis castitatis, defendens eam ab infamia suspitionis, ne vt adultera damnaretur.

Glossa Matt. 1. circa illud, cũ esset desponsata ex Hier. & Origene. ibidẽ.

DE

DE TRIBVS BONIS CONIVGII.

A DISTINCTIO XXXI.

De Matrimonio secùm causam finale quātū ad bona cōiugij cōsiter.

POST hæc de bonis coniugij quæ sint,& qualiter coitum excusent, dicendum est. Tria sunt principaliter bona coniugij. Vnde Augustinus. Nuptiale bonum tripartitum est,scilicet,fides,proles,sacramentum. In fide attenditur,ne post vinculum coniugale cum alio vel alia coëatur: In prole, vt amanter suscipiatur,religiosè educetur: In sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus vel dimissa, nec causa prolis alteri coniungatur.

Sup Gen. lib. 9. cap. 7 tomo 3.

Matt. 16. b

B DE DVPLICI SEPARATIONE.

Separatio autem gemina est,corporalis scilicet,& sacramentalis. Corporaliter possunt separari causa fornicationis, vel ex communi consensu causa religionis,siue ad tempus,siue vsque in finem. Sacramentaliter verò separari non possunt dum viuunt,si legitimæ personæ sint. Manet enim vinculum coniugale inter eos,etiam si aliis à se discedentes adhæserint. Vnde Augustinus, Vsque adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum , vt potius sint inter se coniuges etiam separati,quàm cum aliis quibus adhæserunt. Item, Manet inter viuentes quoddam coniugale vinculum,quod nec separatio,nec cum altero copulatio possit auferre: sicut apostata anima de coniugio Christi recedens,etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeunti, si amisisset abscedens. Habet autem hoc qui recesserit ad cumulum supplicij,non ad meritum præmij. Item, Quibus placuit ex consensu ab vsu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit vt vinculum inter illos coniugale rumpatur, imò firmius hæret , quo magis ea pacta secum gerunt, quæ charius concordiusque seruanda sunt,non voluptariis corporum nexibus,sed voluntariis animorum affectibus. Et attende quod tertium bonum coniugij dicitur sacramentum , non quòd sit ipsum coniugium , sed quia eiusdem rei sacræ signum est, id est, spiritualis & inseparabilis coniunctionis Christi & ecclesiæ.

Lib. 1. de Nupt. & Cōiug. cap. 10. tomo 7.

Ibidem.

Ibid. cap. 11

Hug. 4. Sēt. ca. 5. parag. Nunc quæ sunt.

C HAEC TRIA NON ADSVNT OMNI CONIVGIO.

Et est sciendum,ab aliquibus contrahi coniugium , vbi hæc tria bona non comitantur. Deest enim fides,vbi vir cum alia,vel mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ita coniugio adhæret,vt ex eo,si absit,amplius cōmendetur coniugium: si non absit, non inde annihiletur. Quæ enim adultera est,non ideo cōiunx non est: imò si coniunx non esset,adultera esse non posset,non enim est adulterium nisi cùm fides thori violatur legitimi, quod cùm fit, culpa committitur, sacramentum verò non cassatur. Bonum quoq; prolis non omnibus adest coniugibus. Quidam enim pari voto continentiam seruant . Alij prouectatis defectu,vel alterius rei causa generare non valent. Nec omnes illi etiam, qui prolem recipiunt,bonum prolis,habent. Nam bonum prolis dicitur , non ipsa proles, vel prolis spes quæ ad religionem non refertur: verùm ad hæreditariam successionem : (vt cùm quis hæredes terrenæ possessionis habere desiderat) sed spes ac desiderium quo proles ad hoc quæritur, vt religione informetur. Multi ergo prolem habent,qui tamen bono prolis carent: nec ideo tamen coniugium esse desinit. Sacramentum verò ita inseparabiliter coniugio hæret legitimarum personarum,vt sine illo coniugium non esse videatur, quia semper manet inter viuentes vinculum coniugale: vt etiam interueniente diuortio fornicationis causa,coniugalis vinculi firmitas non soluatur . Vbi verò non inter legitimas personas contrahitur coniugium, non adest illud bonum quod dicitur sacramentum : quia potest solui talium copula,de quibus pòst dicetur. Quòd verò coniugium sit inter eos qui coniugali affectu non tamen gratia prolis, sed explendæ

Hugo lib. 2 de Sacram. part. 11. ca. 8

Dist. 34.

plendæ libidinis causa conueniunt:nec fornicarij,sed coniuges appellentur, ostendit Aug. inquiens,Solet quæri,Cū masculus & fœmina,nec ille maritus,nec illa vxor alterius,sibimet non filiorum procreandorum ,sed pro incontinētia solius concubitus causa copulantur:ea fide media,vt nec illa cum altero,nec ille cum altera faciat id:vtrùm nuptiæ sint vocandæ. Et potest fortasse non absurdè hoc appellari connubium, si vsque ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit:& prolis generationem,quamuis non ea causa coniuncti sunt: non tamen vitauerint,vt vel nolint sibi nasci filios,vel etiam opere malo aliquo agant ne nascantur. Cæterùm si vel vtrunq;,vel vnum horum desit,nō inuenio quo modo has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit,donec aliquam dignam honoribus aut suis facultatibus inueniat, quā in coniugio adducat:animo ipso adulter est,nec cum illa quam cupit inuenire,sed cum ista cum quā sic cubat,vt cum ea non habeat maritale consortium. Ecce cō iuges dicuntur,qui solius concubitus causa conueniunt,si tamen prolis generationem aliquo malo dolo non vitent.

Lib. de bono coniugali c. 5. tom. 6. & habe 32. qu. 2. cap. Solet quæri.

D DE HIS QVI PROCVRANT VENENA STERILITATIS.

Qui verò venena sterilitatis procurant,non coniuges,sed fornicarij sunt:vnde Aug. Aliquando eousq; peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis,vt etiam venena sterilitatis procuret : & si nihil valuerint , conceptos fœtus intra viscera aliquo modo extinguat vel fundat , volendo prolem suam prius interire quā viuere:aut si in vtero viuebat,occidi anteq; nasci. Prorsus si ambo tales sint,coniuges non sunt:etsi ab initio tales fuerunt non sibi per connubiū, sed per stuprum potius conuenerūnt. Si verò ambo tales non sunt, audeo dicere,aut illa quodammodo est mariti meretrix,aut ille adulter vxoris.

De nupt. & cōc. li. 1. cap. 15. to. 7. et 32. qu. 2. ca. aliquando.

E QVANDO SVNT HOMICIDAE QVI PROCVRANT abortum.

Hic quæri solet de his qui abortum procurant, quando iudicentur homicidæ,vel non. Tunc puerperiū ad homicidiū pertinet,quando formatum est ,& animam habet,vt Aug. super Exod. asserit: Informe autem puerperium , vbi non est anima viua,lex ad homicidium pertinere noluit. Dicit etiam Augustinus quòd informe puerperium non habet animam:ideoq; mulctatur pecunia,nō redditur anima pro aia. Sed iam formato corpori anima datur,nō in cōceptu corporis nascitur cum semine deriuata. Nam si cum semine & anima exisiit de anima,tunc & multæ animæ quotidiè pereunt, cùm semen fluxu non proficit natiuitati. Primùm oportet domum compaginari,& sic habitatorem induci. Cùm ergo lineamenta compacta non fuerint,vbi erit anima. Item Hieron. ad Algasiam,Semina paulatim formantur in vtero: & tamdiu non reputatur homicidium,donec elementa † confecta suas imagines membraq; suscipiant. His apparet,tunc eos homicidas esse,qui abortum procurant,cùm formatum est & animatum puerperium.

32. qu. 2. cap. Quod vero. Aug. li. qu. sup Exodum ca. 80. Aug. li. qu. no. & ve. te. cap. 23. to. 4. To. 3. epist in solut. qu. 4. † confusa.

F DE EXCVSATIONE COITVS, QVAE FIT PER hæc bona .

Cùm ergo hæc tria bona in aliquo coniugio simul concurrunt , ad excusationem coitus carnalis valent. Quando enim seruata fide thori causa prolis cō iuges conueniunt,sic excusatur coitus,vt culpam non habeat . Quando verò deficiente bono prolis,fide tamen seruata conueniunt causa incontinentiæ,nō sic excusatur vt non habeat culpam,sed venialem. Vnde Aug. [Coniugalis concubitus generandi gratia,non habet culpam . Concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum coniuge propter thori fidem venialem habet culpā. Item , hoc quòd coniugati victi concupiscentia vtuntur innicem, vltra necessitatem liberos procreandi,ponam in his pro quibus quotidiè dicimus, Dimitte nobis de-

Hug. 4. sen ten. ca. 4. Lib. de bonō cōiugali ca. 6. to. 6. Ibidem c. 7. Matt. 6. b. Hier. super Ezec. ca. 18. in prin.

Ysid.1. cōtra Iouinia. in fin. 32.q.4.c. origo quidē

bita nostra]&c. Vbi autem hæc bona desunt,fides scilicet & proles non videtur coit⁹ defendi à crimine. Vnde in sentētiolis Xysti Pytagorici legitur,Omnis ardentior amator propriæ vxoris,adulter est. Item Hiero. Sapiēs iudicio amat coniugem,non affectu:non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil est fœdius quàm vxorem amare quasi adulteram. Qui dicunt se causa humani generis vxoribus iungi,imitentur saltem pecudes:& postquàm venter vxoris intumuerit,non perdant filios,nec amatores se vxoribus exhibeant sed maritos. Idem, In matrimonio opera liberorū concessa sunt,voluptates autē quæ de meretricū amplexibus capiuntur, in vxore sunt dānatæ.

32.q.4.liberorum.

DE INDVLGENTIA APOSTOLI QVOMODO SIT

G accipienda.

1.Cor.7.a.

Sed si concubitus qui sit causa prolis,culpa caret:quid Apostolus secundum indulgentiam permittit? ita enim ait, Hoc autem dico secundùm indulgentiā. Cui enim præstatur venia,nisi culpæ? Per hoc etiam quidam probare volunt nuptias esse peccatum. Sed,vt prædictum est,indulgentia alia est concessionis, alia permissionis. Egerat Apostolus de nuptijs,& de carnali coitu:& ad vtrūque retulit illud, Hoc autem dico secundum indulgentiā. Indulgentur enim nuptiæ secundum concessionem,& concubitus nuptialis, qui fit tantùm causa prolis. Concubitus verò qui est præter necessitatem generandi ob incontinentiam,indulgetur secundum permissionem, quia ibi est aliqua culpa, sed leuis. Ideoque non iubetur,nec conceditur,sed permittitur, quia non est laudabilis, sed venialis. De hoc Aug. sic ait,Fortè aliquis dicet,Si veniam concessit Apostolus,ergo peccatum sunt nuptiæ. Cui enim venia, nisi peccato, conceditur? Planè quod infirmitati permisit secundum veniam, audeo dicere peccatum esse,veniam namque concedens Apostolus, concubitum attendit coniugatorum,vbi est incontinentiæ malum. Incōtinētiæ malum est,quòd vir cognoscit vxorem etiam vltra necessitatem procreandi liberos,sed & ibi est nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum est, ideo coniugium, vbi est concubitus præter intentionem generationis,non est bonum,non propter illud malum culpabile est hoc bonum,sed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale, quod non reprehendit Apostolus, sed malum incontinentiæ. Idem. [Concubitum qui non fit causa prolis,nuptiæ non cogunt fieri: sed impetrant ignosci,si tamen non ita sit nimius,vt impediat tempora quæ orationi debentur,nec immutetur in eum vsum qui est contra naturam. Concubitus enim necessarius causa generandi,inculpabilis,& solus ipse nuptialis est. Ille verò qui vltra necessitatem progreditur,non rationi,sed libidini obsequitur, & hunc non exigere,sed reddere coniugi ne fornicetur,ad coniugem pertinet. Si verò ambo tali concupiscentiæ subiguntur,rem faciunt quæ non est nuptiarū, cuius delicti non sunt nuptiæ hortatrices,sed deprecatrices. Decus quidē coniugale est castitas,procreandi & reddendi carnalis debiti fides, hoc est opus nuptiarum,quod ab omni peccato defendit apostolus dicens, Non peccat virgo si nupserit. Cùm ergo culpabilis non sit generandi intentione concubitus,qui propriè nuptijs imputandus est, quid secundum veniam concedit Apostolus, nisi quòd coniuges debitum carnis exposcunt, non propaginis voluntate, sed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Immoderata ergo progressio secundum veniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles sunt nuptiæ, quia etiam illud quod non pertinet ad se,ignosci faciunt propter se. Non enim iste concubitus quo seruitur concupiscentiæ,agitur, vt impleatur fœtus quem postulant nuptiæ. Omnino ergo in genere suo nuptiæ bonæ sunt, quia fidem thori seruant, & prolis suscipiendæ causa vtrunque sexum commiscent, & impietatem superationis horrent.] Sanctitati etiā coniugij nec coniunx infidelis obesse potest, sed potius fidelis prodest infideli, vt Apostolus docet. Ex his ostenditur,quòd coniuges qui causa prolis tantùm conueniunt, vel qui exigētibus debitum reddunt,defendit à peccato sanctitas coniugij, bonumq; nuptiale. Si enim absque peccato non posset fieri concubitus coniugalis, non præcepisset dominus post diluuium eos copulari,dicens, Crescite & multiplicamini, cùm iam sine carnali concupiscentia non possint commisceri.

De verbis Apost.& in glo sup illud 1.Cor.7. secundū indulgentiam.

Quod sit malū incōtinētiæ,li.1.de adult.cōiugij ca.12. & li. 9.de gen.ad li.ca.7.et de sanctitate c.4 sētialiter.

Aug. lib.de bono coniugali ca.10. Tom⁹ 6. Idē lib.c.11.

1.Cor.7.g Aug.ca.14.li. 1 de nuptijs & cōcupis. Tomo 7.

Aug.li.3. cōtra Iulianū hæretic.cap.

Hugo.Ibidē

Greg. in rescriptione ad 10. interrogationē Augustinēsis cātuarien. angliæ archiepiscopi in fine.12.lib. regist.et hab. 33.q.4. cap. vir cū ppria

16.to. 7. 1.Cor.7.b Hug. 4.sen. capite.4.

Gene.9.c

QVOD NON OMNIS DELECTATIO CARNIS

H peccatum est.

Sed fortè aliquis dicet,omnem carnis concupiscentiam & delectationem, quæ est in coitu,malam esse & peccatū,quia ex peccato est & inordinata. Et nos dicimus illam concupiscentiam semper malam esse, quia fœda est & pœna peccati: sed non semper peccatum est. Sæpe enim delectatur vir sanctus secundum carnem in aliqua re,vt requiescendo post laborem:edendo post esuriem: nec tamē talis delectatio est peccatū,nisi sit immoderata. Sic & delectatio quę fit in coitu coniugali,cui assunt illa tria bona,à peccato defenditur. Videtur tamen beatus Gregorius aliter sentire,scilicet quòd sine peccato non possit fieri carnalis commixtio, dicens, Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua, ecclesiam intrare non debet. Quamuis diuersę hominū nationes de hac re diuersa sentiāt, & alia custodire videantur. Romanorum tamen semper ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem proprię coniugis, & lauacri purificationem querere, & ab ingressu ecclesię paululum temperare. Nec hoc dicentes culpam deputamus esse coniugium,sed quia ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu est abstinendum: quia voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse potest.

I DETERMINAT AVTORITATEM.

Hoc autem ne prędictis obuiet,intelligendum est in illis, qui non gratia prolis conueniunt, quorum voluptas non est sine peccato. Et vix aliqui reperiri possunt adhuc amplexus carnales experientes:qui non interdū conueniant preter intentionem procreandę prolis. Hoc autem quoties fit, ab ingressu ecclesię abstinēdū est. Et quòd ita intelligendū sit,Gregorius consequenter ostendit. Si quis verò sua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, sed tantùm creādorum liberorum gratia vtitur,iste profectò,siue de ingressu ecclesię, siue de sumendo corporis dominici mysterio,suo est iudicio relinquendus,quia prohiberi à nobis non debet accipere,quia in igne positus nescit ardere. Cùm verò non amor procreandę sobolis,sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habeant coniuges etiam de commixtione sua quod defleant. Tunc autem vir qui post admixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam sacram communionem valeat accipere,cùm ei secundum prefinitam sententiam ecclesiam etiā licuerit intrare.

Ibidem.

DE SOLVTIONE CARNALIS DEBITI.

A DISTINCT. XXXII.

SCiendum etiam est,quòd cùm in omnibus alijs vir præsit mulieri,vt caput corpori (est enim vir caput mulieris) in soluendo tamen carnis debito pares sunt. Ideo Apostolus vtrique pariter præcipit in hac causā sibi inuicem subijci,inquiens, Vir debitum reddat vxori,similiter & vxor viro,quia mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir, similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, quia nec mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem potestatem sui corporis habet, nec vir ad continendum, nec mulier potestatem habet sine mutuo consensu, sed alter alterius potestatem habet

De matrimonio secundū causam finalē quātū ad fidem thori. 1.Cor.11.a 1.Cor.7.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporis:vt poscenti alteri non liceat alteri negare debitum.In hoc enim pares sunt,quia nec viro, nec mulieri corpus suum licet alij tradere: sed sibi inuicem debitores sunt in hac causa, ne peccãdi detur occasio.Per quod non dominium tollitur viro,sed vitium. [Debent enim sibi coniugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa,quæ prima est in ista mortalitate societas, verumetiam infirmitatis inuicem excipiendę ad illicitos cõcubitus deuitandos,mutuam quodammodo seruitutem: vt etsi alteri eorũ continentia placeat,nisi ex alterius cõsensu nõ possit.Ad hoc enim neuter habet potestatem sui corporis, quod adeò verum est, vt etiam quòd non filiorum procreandorum,sed infirmitatis & incontinentiæ causa expetit,vel ille de matrimonio,vel illa non sibi alterutrum negent,ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas.Reddere enim debitum coniugale nullius est criminis:exigere autem vltra generandi necessitatem,culpę est venialis. Fornicari verò vel mœchari,puniendi est criminis.]

Li.32. cõtra Faustũ,cap. 31. & in lib. de bono cõiug.ca.6. to. 8.et 32.q.2. quicquid inter.

Ibidẽ cap.7.

QVOD NEVTER CONTINERE VALEAT, NISI ex communi consensu.

In epistola ad Edicã, quæ est. 199 in initio quæstionã, et habetur 33. quæs.5.cap. Si vir dicat. Ibidẽ in forma paulò inferius.& 33. qu. 5.secũdũ verba. in præfatiõe expositi. ps. 147.

B Quòd verò sine consensu vxoris vir continere non valeat, subditis probatur testimonijs. Ait enim Augu. Si dicat vir, Continere iam volo, Nolo autem dicit vxor: non potest. Quod enim tu vis, illa non vult. Nunquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alij nupserit te viuo,adultera erit. Non vult tali lucro deus tale dãnum compensari.Redde debitum,& si non exigis, redde. Pro sanctificatione perfecta deus tibi computabit, si non quod tibi debetur exigis,sed reddis quod debes vxori. Idem, Secundum verba apostolica,etiam si vir continere voluisset, & tu voluisses,debitum tibi reddere cogeretur,& illi deus imputaret continentiam,si non suæ,sed tuæ cedens infirmitati,ne in adulterij damnabile flagitium caderes: maritalem tibi concubitum non negaret,quanto magis te, quam magis subiectam esse decuerat, ne ipse quoq; in adulterium,diabolica tẽtatione traheretur in reddendo huiusmodi debito, voluntati eius obtemperare conuenerat,cùm tibi voluntatem continendi acceptaret Deus, quia propterea non faceres, ne periret maritus. Quisquis ergo compatiens infirmitati vxoris,reddit,non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatem ducit vxorem plangens potius, quia sine vxore esse non potuit, quàm gaudens quia duxit, securus expectat diem nouissimum.Idem, Vna sola causa esse potest,qua te ad id quod vouisti,non modò non hortaremur,sed etiã prohiberemus implere: si fortè tua coniunx hoc tecum suscipere,animi vel carnis infirmitate recusaret. Nam vouenda,talia non sunt à coniugatis,nisi ex consensu & voluntate communi,& si præpropere factum fuerit,magis est corrigenda temeritas, quàm persoluenda promissio. Non enim Deus exigit si quis ex alieno aliquid vouerit,sed potius vsurpare vetat alienum. Idem,Apostolus nec ad tempus,vt vacent orationi, nisi ex consensu voluit coniuges carnali inuicem fraudari debito. Idem manifestum est ita voluisse legem fœminam sub viro esse,vt nulla eius vota quæ abstinentiæ causa vouerit, reddantur ab ea, nisi autor fuerit vir permittendo. Nam cùm ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit lex,si prius permiserit, & posteà prohibuerit: non tamen dixit vt faciat mulier quod vouerat,quia permissa iam pri⁹ à viro fuerat. Viri dixit esse peccatũ,quia abnuit quod prius concesserat:non tamen mulieri ex hoc iussum dedit, vt cùm prius vir ei concesserit, posteà si prohibuerit cõtemnatur.Ex his apparet,quòd vir vel mulier continentiã Deo offerre nõ potest sine cõmuni consensu, nec alter alteri debitum negare debet. Si verò quilibet eorum alterum à suo iure absoluerit,ad præteritam seruitutem nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur Augustinus suprà voluisse. Quibusdam videtur,quòd mulier non discedẽs à domo viri,quæ viro permittente cõtinentiam vouerit vel promiserit, eodem prohibente soluere non valeat:& hoc propter dignitatem viri,qui est caput mulieris. Sed melius hoc intelligitur in tali casu,vbi vir concedit mulieri vouere cõtinentiam,& ante votum prohibet implere. Si verò habitum mutauerit,nõ potest reuocari,secundum illud,Qui vxorem suam velare permiserit,aliam nõ accipiat,sed similiter conuertatur.

Ex cõcil. Remẽ.33.qu.5. qui vxorem

QVIBVS TEMPORIBVS CESSANDVM SIT A COITV.

C Et licet debitum poscenti semper sit soluendum,non licet tamen qualibet die poscere. Vnde Augu. Christiano cum vxore sua aliquando licet conuenire,aliquando non. Propter processionis enim dies,& ieiuniorum aliquando nõ licet conuenire:quia etiam à licitis abstinendum est,vt facilius impetrari possit quod postulatur. Idem, Quoties enim vel dies natiuitatis, vel reliquæ festiuitates aduenerint,non solum à concubinarum consortio,sed etiam à propr̃js vxoribus abstinete. Item Ambrosius,Si causa procreandorum filiorũ ducitur vxor,non multum tempus cõcessum videtur ad ipsum vsum:quia & dies festi, & dies processionis, & ipsa ratio cõceptus & partus iuxta legem cessare vsum carnis his debere temporibus demonstrant.

Li.de q. no. & ve. test. to. 4.q.127. ad finem. In sermo. de dominica.2. adnẽtus 33, q.4.christiano et quotiescunq;.

HIERONYMVS VIDETVR DISSENTIRE A præmissis.

D Illi autem quod dictum est reddere debitum non esse peccatum, videtur obuiare quod ait Hieronymus, [Quicunque vxori debitum reddit,vacare non potest orationi,nec carnes agni edere. Item, Si panes propositionis ab his qui vxores suas tetigerant, comedi non poterant: quanto magis panis qui de cœlo descendit, non potest ab his qui coniugalibus paulò ante hæsere complexibus, violari atque contingi: non quòd nuptias condemnemus,sed quòd eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus, vacare à carnalibus operibus debeamus.] Hoc capitulum maximè ad ministros ecclesiæ pertinere videtur: quibus non licebat sacra officia celebrare atque mysteria tempore coniugalis amplexus: quo etiam præsentia spiritus sancti non datur. Vnde idem ait,Connubia legitima carent quidem peccato, nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, præsentia spiritus sancti dabitur, etiam si propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur.

Circa illud 1. Cor.7. nescitis tentetis.& 23 q.4. si can. In sermo.de esu agni paschalis to. 4. 33.q.4.sciatis. Ibi.t.ve.21.b Ioan.6.d Hiero.super Matth 32.q. 2.connubia.

QVIBVS TEMPORIBVS NON SVNT CELEBRANDÆ NUPTIÆ.

E Nec solùm in opere carnali obseruanda sunt tempora,sed etiam in celebrandis nuptijs:secundum illud,Non oportet à septuagesima vsque in octauam paschæ,& tribus hebdomadis ante festum sancti Ioannis,& ab aduentu domini vsque post Epiphaniam celebrare nuptias: Quod si factum fuerit,separentur. Itẽ Nicolaus papa,Nec vxorem ducere,nec cõiugia facere quadragesimali tempore conuenire posse vllo modo arbitror.

38.qu.4.ca. non oportet. Nicolaus papa ad cõsulta bulgarorũ,33.q.4.c. Nec vxorẽ.

DE DIVERSIS CONIVGII LEGIBVS.

A DISTINCT. XXXIII.

QVÆritur hic de antiquis patribus, qui plures simul leguntur habuisse vxores vel concubinas,vtrùm peccauerint? Ad quod dicimus,Pro varietate temporum varia inuenitur dispensatio conditoris. Ab exordio enim temporis inter duos tantum, Adam scilicet & Euam, inchoatum est coniugium,Deo per os Adæ dicente, Homo adhærebit vxori suæ,& erunt duo in carne vna,& secundum inchoationis modum inter duos tãtùm per omnem successionem temporum contraheretur coniugium, si primi

Qualiter fides thori fuerit in patribus antiquis 32.q. 4. cap. Recurrat nũc paragibis ita. Genesi. 2. d

homines in obedientia perstitissent. Post eorum verò copulam filij & filiæ eorũ matrimonio coniuncti sunt, sed vnus vni tantùm. Ideo autem fratres sororibus tunc sunt copulati: quia non erant aliæ mulieres vel viri, quibus Adæ filij vel filiæ iungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur simul habuisse vxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. Posteà verò cùm iam penè omnes homines falsis dijs seruirẽt, paucis in cultu Dei permanentibus consultum est à Deo plures in matrimonio copulare sibi, ne illis paucis deficientibus, cultus & notitia Dei deficeret. Vnde Abrahã viuente vxore ad ancillam intrauit, & ex ea genuit. Iacob etiam liberis & ancillis se copulauit. Et filiæ Loth patre ebrio †vsę sunt. Cùm enim cæteris in idololatria relictis, Abraham & filios eius in peculiarẽ populum sibi domin⁹ elegisset, ritè multarum fœcunditate mulierum populi Dei multiplicatio quærebatur: quia in successione sanguinis erat successio religionis. Vnde etiam in lege maledicta erat sterilis: quæ non relinquebat semen super terram. Hinc etiam sacerdotibus coniugia decreta sunt, quia in successione familiæ, successio est officij. Non ergo Abraham vel Iacob deliquit, quia prẽter vxorem filios ex ancilla quæsiuit: nec tamen illorum exemplo prætер coniugale debitum, fœcunditatem in aliqua licet alicui quærere, cùm illorum coniugia nostrorum æquentur virginitati: & immoderatus vsus coniugij nostri temporis, turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis. De hoc August. sic ait, Antiquis iustis nõ fuit peccatum, quòd pluribus fœminis vtebantur, nec contra naturam hoc faciebant: cùm non lasciuiendi causa, sed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant, nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum. Idem, Obiiciuntur Iacob quatuor vxores, quod quando mos erat, crimẽ non erat. Sic patriarchæ coniugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia perficiendæ voluptatis, sed prouidentia propagandæ successionis, sicut Apostoli auditoribus suis admirantibus doctrinam suam conlectabantur non auiditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis. Idem alibi, Antiquis temporibus cùm adhuc salutis nostræ mysterium velaretur, iusti officio propagandi nuptias contrahebant, non victi libidine, sed ducti pietate, qui multò facilius continere possent & vellent. Vtebantur tamen coniugibus, & plures vni viro habere licebat, quas castius habebat, quàm nunc vnam quilibet istorum, in quibus videmus, quod secundum veniam concedit Apostolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderii. Item Ambros. [Dixit Sara ad Abraham, Ecce conclusit me dominus, vt nõ pariam, Intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex ea: & ita factum est. Considera primùm quòd Abraham ante legem Moysi, & ante euãgelium fuit. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem præuenit. Nondum enim interdictum videbatur. Secundò considera: quòd non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio coniugalem posthabuit thorum: sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluuium raritas erat humani generis, erat etiam religionis. Denique & Loth sancti filiæ hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt: ne genus deficeret humanum, & ideo publici muneris gratia, priuatam culpam prætexit.] Itẽ August. Iustus quamuis cupiat dissolui, & esse cum Christo, tamen sumit alimentum, non cupiditate viuendi, sed officio consulendi, vt maneat quod necessarium est propter alios. Sic misceri fœminis iure nuptiarum officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem humani generis, & vtrumque non est sine delectatione carnali: quæ tamen modificata, & refrenante temperantia in vsum naturalem redacta, libido esse non potest. Quod autem in sustentando vitam illicitus est

Genesi. 4. e

32. q. 4. cap Recurratis in fine.
Gene, 16. a
† abusæ Gen. 29. 30.
Gene. 19. g
Deut. 7. e
Exod. 23. d
Leuit. 21. c

Lib. de bono cõiugali ca. 25. to. 6. Cõtra Faustũ lib. 22. ca. 47
Ibidẽ ca. 48. & habe. 33. qu. 4. cap. Obiiciũtur.
Actuum. 2. c
Idẽ de bono coniugali, cap. 13.

1. Cor. 7. a
Lib. 1. de Abrahã patriarcha ca. 4. et 32. q. 4. c. Dixit Sara.
Gene. 19. d

Gene. 19. g

Lib. de bono cõiugali ca. 15. tom. 6. Philip. 1.

Ibidẽ ca. 16.

tus est cibus, hoc est in quærenda prole fornicarius vel illícitus concubitus, & quod est in cibo licito immoderatior appetitus, hoc est in coniugibus venialis ille concubitus.

NON PRAEFERTVR VIRGINITAS IOANNIS,

B castitati Abrahæ.

Quòd verò castitas virginalis non præferatur in merito coniugali castitati Abrahæ, Augustinus ostendit inquiens, Sicut non est impar meritum patientiæ in Petro, qui passus est, & in Ioanne qui passus non est: sic non est impar meritum continẽtię in Ioanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui filios genuit. Nam illius cœlibatus, & illius connubium, pro temporum distributione Christo militauerunt, sed continentiam Ioannes in opere, Abraham in solo habebat habitu. Melior est autem castitas cœlibum quàm nuptiarum, quarum vnam Abraham habebat in vsu, ambas in habitu. Castè enim & coniugaliter vixit. Esse autem castus sine coniugio potuit, sed tunc nõ oportuit. Item Hieron. Quis ignoret, sub alta dispensatione Dei, omnes retro sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt? Quo modo Abraham antè placuit in coniugio, sic nunc virgines placent in castitate. Seruiuit ille legi & tempori suo, seruiamus & nos legi & tempori nostro, in quos fines seculorum deuenerunt. Ex his apparet, quòd sancti patres ante legem sine peccato plures habuerunt vxores vel concubinas. Eas enim nunc vxores appellat scriptura, nunc concubinas. Rachel tamen & Lya ambæ vxores fuerunt, non concubinæ.

Lib. de Bono cõiug. ca. 21.
Idẽ ibid. ca. 22.
Lib. 2. cõtra Ioum. parũ post prin. & hab. 32. q. 4 cap. Quis ignoret.
1. Cor. 10. c
Gen. 19. e. f

C OPPOSITIO.

Si quis opponat, quòd fidem thori non seruabant illi patres. Dicimus in hoc seruasse fidem thori, quia non aliis, sed propriis vxoribus vel ancillis miscebantur. Ecce quæ fuerit consuetudo in hac re ante legem. Legis verò tempore interdixit Moyses carnalem copulam fieri cum matre, cum nouerca, cum sorore, cum nepte, cum amita, cum matertera, cum nuru, & aliis quibusdam. Permisit autem diuortium fieri dato libello repudij, in quo vir scribebat causas, pro quibus vxorẽ repudiabat. Permisit aũt aliam ducere dato priori libello, quod propter duritiam cordis eorũ permissum Christus dicit. Non vt concederetur dissidium, sed vt tolleretur homicidiũ. Permisit fieri mala, ne fierent peiora, & hoc permittendo non Dei iustitiam demonstrauit, sed in peccatore minuit culpam.

Quæ erat consuetudo legalis.
Leuit. 18. a
Deut. 27. d
Deut. 24. a
Mat. 19. a
Chry. in expos. 2. sup ca. Matt. 19

D CVI LICEBAT PLVRES HABERE VEL NON.

Sed nunquid sub lege licebat habere plures vxores? Audi quid scriptum est in Deuteronomio, Non habebit rex vxores plurimas quæ alliciant animam eius. Super quem locum ait Augustinus, [Manifestum est Solomonem hoc præceptum transisse. Dauid autem plures habuit, nec præceptum præteriit. Permissum est enim regi plures habere, non plurimas, quæ alliciant animam, multiplicatæ. Cùm tamen additur, Vt non eleuetur cor eius, alienigenas habere prohibitum esse videtur. Veruntamen multiplicatio vxorum generaliter prohibita est. Permissum est autem Regi plures habere, sed non multiplicare.] Veniente autem plenitudinis tempore, quo Christi gratia vbique est dilatata, reducta est lex nuptiarũ ad priorem honestioremque institutionem, vt vnus vni in figura Christi & ecclesiæ coniungatur. Nec quæritur electio muneris in successione generis, sed in perfectione vitæ & synceritate †constientię, & virginitas fœcunditati præfertur, & sacerdotibus continentia indicitur.

Deut. 17. e
Lib. 5. in Deut. ca. 27
tomo 4.
3. Reg. 11. a
2. Reg. 12. c
Galat. 4. d
† scientiæ

E DE VIRGINITATE MENTIS ET CARNIS.

Melior est autem virginitas mentis quàm carnis. Vnde Ambrosius, Tolerabilius est mentem virginem quàm carnem habere, vtrunq; bonum est, si liceat: si non liceat, saltem non homini, sed Deo casti simus. Virgo prostitui potest, adulterari non potest, nec lupanaria infamãt castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam.

Lib. 2. de Virginibus, parum ante mediũ, et habet. 32. q. 5. ca. Reuera.

infamiam. Idem, Non potest caro antè corrumpi, nisi mens antè fuerit corrupta. Item Isidorus, [Non potest corpus corrumpi, nisi prius animus corruptus fuerit. Mundata enim à contagione anima, caro non peccat.] In fine huius capituli aperitur quomodo verum sit, nisi anima prius fuerit corrupta, corpus non posse corrumpi, scilicet, peccato. Illud etiam Augustini aduertendum est. Sicut, inquit, sanctius est mori fame, quàm idolothytis vesci, ita sanctius est defungi sine liberis, quàm ex illicito coitu stirpem quærere. Vndecunque verò nascantur homines, si parentum vitia non sectentur, & Deum rectè colant, honesti & salui erunt, semen enim ex qualicunque homine, Dei creatura est, & eo malè vtenti, malè erit, non ipsum aliquando malum erit.

Lib. aduersus lapsam, cap. 4. & 32. q. 5 cap. Reuera Isid. in Synonym. lib. 2. parag. 3. Aug. lib. de bono coniug. cap. 16. Tomo 6. 32. qu. 4. Sicut.

DE PERSONIS LEGITIMIS.

A DISTINCTIO XXXIIII.

De matrimonio secundũ causam materialẽ, quæ est psonarũ legitimarũ vel illegitimarum.

NVNC supereſt attendere, quæ personæ sint legitimę ad contrahendum matrimonium. Legitimæ iudicantur personæ secundum statuta patrum, quæ diuersa sunt. Aliæ nanque fuerunt legitimæ ante legem, aliæ sub lege, aliæ in tempore gratiæ. Item in primitiua ecclesia quædam erant legitimæ, quæ modò non sunt. Earum verò quæ modò legitimæ sunt, vel illegitimæ, quædam sunt plenè legitimæ, quædam omnino illegitimæ, quædam mediæ. Plenè legitimæ sunt, quibus non obuiat votum continentiæ, vel ordo sacer, vel cognatio, vel dispar cultus, vel conditio, vel naturæ frigiditas, & si quid est aliud. Penitus verò illegitimæ sunt per votum, per ordinem, per cognationẽ, per disparem cultum. Mediæ verò sunt, nec plenè legitimæ, nec omnino illegitimę, per frigiditatem, per conditionem. Si enim tales iunguntur ignoranter, commanere possunt quibusdam accedentibus causis, & eisdem deficientibus diuidi.

B DE FRIGIDIS SEPARANDIS.

Sententia huius cap. summatim cõtinetur extra de frigidis & malef. Greg. 27. q. 2. decret. & ibid. ca. Quod autẽ interrogasti 33. q. 1. cap. Requisisti de hu.

De his enim qui causa frigiditatis debitũ reddere non possunt, consulit Greg. vt permaneant. Sed si mulier caulatur dicens, Volo esse mater, & filios procreare, decreuit vt vterque eorum septima manu propinquorum iuret, quòd nunquam carnaliter conuenerint, & tunc mulier secundas nuptias contrahat. Vir autem qui frigidæ naturæ est, absque spe cõiugij permaneat. Ait enim sic. Interrogasti de his qui matrimonio iuncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium, ducere possit, de quibus scriptum est, Vir & mulier si se cõiunxerint, & pòst dixerit mulier de viro, quòd coire non possit cum ea, si potest probari quod dicit per iustum iudicium, alium accipiat, si verò ille acceperit aliam, separentur. Item, Requisisti de his qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse inuicem operam carni dantes, commisceri. Ille verò si non potest ea vti pro vxore, habeat eam quasi sororẽ. Quòd si retinaculum coniugale voluerit rescindere, maneant vtrique innupti: nam si huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conueniet? Item, Si vir aliam vxorem vult accipere, manifesta patet ratio, quia suggerente diabolo odij fomitem exosam eam habuerit: & ideo eam dimittere mendacij falsitate molitur. Quòd si mulier causatur, & dicit, Volo esse mater, & filios procreare, vterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis iureiurando dicat, quòd nunquam per commixtionem carnis coniuncti, vna caro effecti fuissent. Tunc videtur mulierem secundas posse contrahere nuptias, humanum dico propter infirmitatem carnis eorum, vir autem qui frigidæ naturæ est, maneat sine coniuge. Quòd si & ille aliam coniugem acceperit, tunc hi qui iurauerant, periurij crimine rei teneantur: & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia. Hoc seruandum est, cùm vterque idem fatetur. Sed vir si asserit se debitum reddidisse vxori,

Ibidem.

Rom. 6. c

se vxori, & illa diffitetur, cui potius fides habenda sit, meritò quæritur. De hoc ita statutum est, Si quis ita acceperit vxorem, & habuerit eam aliquo tempore, & ipsa fœmina dicit, quòd nunquam coisset cum eo, & ille vir dicit, quòd sic fecit, in veritate viri consistat, quia vir est caput mulieris. Hoc de naturali impossibilitate statutum est.

Ibid cap. Si quis acceperit. Eph. 5. d

DE HIS QVI MALEFICIIS IMPEDITI COIRE

C non possunt.

Hismarius Remẽsis archiepis. 33. q. 1. cap. si per sortiarias.

De maleficij autem impedimento hoc tenendum decernitur, Quòd si per sortiarias & maleficas concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus illa eueniunt, vt spiritu contrito & humiliato deo & sacerdoti de omnibus peccatis confessionem faciant, & lachrymis, atq; eleemosynis, orationibus, & ieiuniis Domino satisfaciant, & per exorcismos ac cætera ecclesiasticæ disciplinæ munimina ministri ecclesiæ tales sanare procurent. Quòd si non potuerint, separari valebunt. Sed postquam alias nuptias expetierint illis viuentibus quibus pòst iunctæ fuerint, prioribus quos reliquerant, etiam si possibilitas cõcubendi eis reddita fuerit, recõciliari nequibunt. Quod in fine huius capituli continetur, ex rigore magis dictum intelligendum est, quàm ex canonica æquitate. Vel intelligendum est non posse recõciliari prioribus, nisi iudicio ecclesiæ, quo diuisio facta fuerat.

D DE FVRIOSIS ADDIT.

Fab. 32. q. 7 ca. Neq; fu. Ibid. ca. Hi qui matrim.

Furiosi quoque dum in amentia sunt, matrimonium cõtrahere non valent. Vnde Fabianus, Neque furiosus, neq; furiosa matrimonium cõtrahere possunt, sed si contractum fuerit, non separentur. Item Nicolaus papa, Hi qui matrimonium sani contraxerunt, & vni ex duobus vel ambobus amentia, vel furor, vel aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem talium cõiugia solui non possunt. Similiter est etiam sciendum de his qui ab aduersariis excæcantur, vel membris truncantur, vel à barbaris execti fuerint.

E DE HIS QVI CVM DVABVS SORORIBVS DORMIVNT.

Ex Aurel. cõcil. 27. q. 2. Qui dormierit.

De his etiam qui cum duabus sororibus, vel quæ cum duobus fratribus dormiunt, videndum est, quid censeant canones. Qui dormierit cum duabus sororibus, & vna ex illis antè fuerit vxor, neutram ex ipsis habeat, nec ipsi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item nec propriæ vxori, licet sibi reddere debitum: quam sibi reddidit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nec post mortem vxoris licet ei adulteræ vel alicui copulari in coniugium. Item Zacharias papa. Concubuisti cum sorore vxoris tuæ, si fecisti, neutram habeas, & vxor tua si non fuerit conscia sceleris, & cõtinere nõ vult, nubat in Domino, cui vult. Tu verò & adultera sine spe coniugij maneatis, & dum viuitis, pœnitentiam agite. Quod ait, Cui vult nubat, intelligendum est post mortem viri. Vnde Gregorius, Qui vxores suas in adulterio deprehendunt, nec ille, nec illa aliam vxorem accipiat, vel alium virum, quamdiu ambo viuunt. Si verò adultera mortua fuerit, vir eius, si vult, nubat, adultera verò, nunquam, etsi mortuus fuerit vir eius, sed omnibus diebus vitæ suæ pœnitentiæ lamenta persoluat. Hîc de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, vel cognata vxoris cõmittitur.

Zacharias papa 32. q. 7 cap. Concubuisti.

Gregorius. Ibid. cap. Hi verò qui.

Nota etiã cap. Si quis viduã. et ca. Si quis cum nouerca, eiusdem cau. & qu. quia faciunt ad ppos. Aug. lib. de Serm. Domini in mon te, cap. 31. & 32. qu. 5. Si vxorem.

NON EST DIMITTENDA VXOR PRO ALIQVA

F macula seu deformitate corporis.

Illud etiam sciendum est, quòd pro aliqua infirmitate vel macula corporali, non licet viro vxorem dimittere, & econuerso, sed debet alter alteri subsidia prouidere. Vnde Augustinus: Si vxorem quis habeat sterilem, siue deformem corpore, vel debilem membris, vel cæcam, vel claudam, vel surdam, vel si quid aliud, siue morbis, vel laboribus doloribusque confectam, & quicquid, excepta fornicatione, excogitari potest vehementer horribile, pro societate fideque sustineat.

EODEM IVRE VTITVR VIR ET MVLIER.

DISTINCTIO XXXV.

De diuortio quod fit pter adult. Matth. 19. a Hieron. in epist. ad Oceanum, de morte Fab. to. 1. et hab. 32. quæst. 5. ca. præcepit. Et ibid. ca. Apud nos. Innoc. papa in epist. ad Exup. Tolosan. episc. cap. 4. et 32. qu. 5. cap. Christiana. 32. q. 6. pa ragr. Ecce. Lib. 1. de serm. in mõte. cap. 28. Tomo 4. Rom. 2. a Lib. 2 de Adul. cõiug. cap. 8. & 32 qu. 6. Indignantur.

A HOc etiam notandum est, quòd cùm Dominus concedat vxorem dimitti causa fornicationis viro, eadem licentia non tollitur fœminis. Vnde Hieronymus, Præcepit Dominus vxorem à viro non dimitti, excepta causa fornicationis: & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris præcipitur, hoc consequenter redundat ad fœminas. Non enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus tenendus. Item, Apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris, & eadem seruitus pari cõditione censetur. Ex his ostenditur, quòd mulier potest super fornicatione virum conuenire, vt vir mulierẽ. Vnde Innocentius papa, Christiana religio adulterium in vtroq; sexu pari ratione condemnat, sed viros suos mulieres non facilè de adulterio accusant, viri autem liberius vxores suas adulteras apud sacerdotes deferre consueuerunt. Et ideo mulieribus prodito earum crimine, negatur communio, virorum autem latente commisso, non facilè quisquam ex suspitionibus arcetur: qui tamen submouebitur, si eius flagitium detegatur.

QVOD FORNICARIAM NEQVIT DIMITTERE VIR,

B nisi & ipse expers fuerit, & econuerso.

Si verò quæritur, An adulter adulteram possit dimittere causa fornicationis? Dicimus, quia nequit adultera vxor dimitti à viro, nisi & ipse expers fornicationis existat, & econuerso. Vnde Augustus. Nihil iniquius est quàm causa fornicationis dimittere vxorem, si & ipse conuincitur fornicari. Occurrit enim illud, In quo alterũ iudicas, teipsum condẽnas. Quapropter, quisquis fornicationis causa vult abiicere vxorẽ, prior debet esse fornicatione purgatus, quod similiter & de fœmina dixerim. Idẽ, Indignãtur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas, cùm tanto grauius eos puniri oportuerit, quãto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Ex his apparet, quòd adulter adulteram dimittere non valet, & eõuerso.

QVOD POSSVNT RECONCILIARI QVI SEPA-

C rantur causa fornicationis.

1 Cor. 7 b Matth. 19. a In Cõm. 7 ca. 1. Corin. circa illud, Et virum vx. nõ dim. Lib. 1. de ser. in mõte, ca. 26, et 32 q. 7 ca. Apost. dicit Cõmunè ad pced. et 32. q. 7. Fieri pot. Immediatè ante verba præall. et habet 32. q. 7. ca. Dominus ad illud.

Si quis aũt fornicationis expers fornicariã dimiserit, alij copulari nõ potest, sed continere oportet, vel ad dimissam redire, sic & de fœmina. Vnde & Apostolus, His qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, maneat innupta, aut viro suo reconcilietur. Et de viro addit, Et vir vxorem non dimittat. Sed Ambros. ait, Ideo non subdit de viro sicut de muliere, quia licet viro aliam ducere. Sed hoc à falsariis in Ambrosij libro positum creditur, supplendum enim esse in viro quod de vxore præmisit, apertè dicit Augustus, Quare nõ addit de viro quod premisit de muliere, nisi quòd similem formã vult intelligi vt si dimiserit (quod causa fornicationis permittitur) maneat sine vxore, aut reconcilietur vxori. Idem, Si nec nubere illi conceditur, viuo viro à quo recessit, nec huic alteram ducere viua vxore quam dimisit: multo minus fas est, illicita cum quibuslibet stupra committere. Idem, vt non facilè dimittatur vxor, Dominus solam fornicationis causam excepit: cæteras verò vniuersas molestias, si quæ extiterint, iubet pro fide coniugali, & pro castitate fortiter sustineri: & mœchum dixit, qui à viro solutam duxit. Ex his ostenditur, quòd si causa fornicationis fit separatio, non potest vir vel mulier in aliam transire copulam. Possunt autem reconciliari & cohabitare sicut prius, si dimissum alter reuocare voluerit.

D QVÆ PRAEDICTIS VIDENTVR OBVIARE.

Cõm. 2. sup

Dicit tamen Ioannes Chrysostomus, Sicut crudelis & iniquus est, qui castam dimittit,

dimittit, sic fatuus est & iniquus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis est, qui celat crimen vxoris. Item Hier. Cùm mulier vnam carnem in aliã diuiserit, & se fornicatione à marito separauerit, non debet teneri: ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura, Qui tenet adulteram, stultus est & insipiens. Idem, ad Amandum presbyterum scribens de quadã, quæ viro suo viuente alij nupserat, sic ait, Rem nouam loquor, imò non nouam sed veterem, quæ veteris testamenti autoritate confirmatur. Si reliquerit secundum virum mulier, & reconciliari voluerit priori, non potest.

Matt. ho. 32 circa princi piũ et ha. 32 q. 1. ca. sicut crudelis, & cã. & q. eisdem ca dixit dominus. Prouer. 18. d In epis. de diuersis q. cuius initium, brouis epist. to. 3. & 34. q. 2. Nõ satis Deut. 24. a. 32. q. 1. apud misericordẽ Ad Pollẽtiã li. de adult. coniug. 2. c. 6. & 32. q. 1. ca. Quod autem Ibidẽ c. 9. li. qui dicitur Pastoris visiõe. 5. mãda. tom. 4.

E DETERMINATIO.

Sed hæc omnia intelligenda sunt de illa quæ ab adulterio recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatum delere. Quod si vir scienter patitur, consentire videtur. [Si enim in adulterio perseuerare elegit, patronus turpitudinis, & leno cinij reus maritus habebitur, nisi eam adulterij ream facere voluerit.] Si autem à peccato recesserit, & per pœnitentiam illud purgauerit, poterit viro reconciliari. Vnde Aug. Quod tibi durum videtur, vt post adulterium reconcilietur coniunx: si fides adsit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia esse sanatos? Idem, Non erit turpis nec difficilis, etiã post patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugij, vbi per claues regni cœlorum, non dubitatur fieri remissio peccatorum: non vt post viri diuortium adultera reuocetur, sed vt post Christi consortium adultera non vocetur. Item Hermes, Si vir scierit vxorem suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mulier, sed permanet in fornicatione sua, & viuit cum illa, vir reus erit & particeps peccati eius. Quòd si mulier dimissa egerit pœnitentiã, & voluerit ad virũ reuerti, debet recipere peccatricẽ quæ pœnitentiã egit, sed nõ sæpe.

DE ILLIS QVI SE ANTE POLLVERVNT PER

F adulterium.

31. q. 1. c. nullus. Ex cõcilio Tiburiensi & vbi suprà. c. Relatum. Lib. 1. de nuptijs & cõcupis. ca. 10. et vbi suprà c. Denique, et ca. sequen. tm Origen. habet. non. De bono cõiugali. ca. 14 Ibidẽ in canon.

Solet etiam quæri an valeat duci in coniugium quæ prius est polluta per adulterium. De hoc Leo papa ait, Nullus ducat in matrimonium quam prius polluit adulterio. Item, Relatum est auribus sanctorum sacerdotum, quẽdam alterius vxorem stupro violasse, & insuper mœchæ iuramentum dedisse, quòd post legitimi mariti mortem si superuiueret, duceret eam in vxorem, quod & factum est. Tale ergo cõnubium prohibemus & anathematizamus. His alijsque autoritatibus vetantur in coniugium copulari, qui se prius adulterio maculauerunt. Sed contra Aug. ostendit dicens, Denique mortuo eo cum quo fuit verum coniugium, fieri potest coniugium cum qua præcesit adulterium. Idem, Posse fieri sanè licitas nuptias: ex personis illicitè cõiunctis, honesto placito subsequente, manifestum est.

G DETERMINATIO.

De bono cõiugali. ca. 14

Sed hæc vltima autoritas de concubinis loquitur, perhibens concubinas posse trãsire ad honestũ placitũ nuptiarũ, si castitatẽ & fidem seruare velint. Prima verò autoritas Aug de illis agit qui de peccato pœnituerunt, & nihil in mortẽ viri machinatæ sunt, nec viuente viro fidem adulteræ dedit mœchus, quòd eam in coniugio duceret si superuiueret. Qui verò hæc faciunt, alijs præmissis autoritatibus prohibentur copulari.

SI PRO SERVILI CONDITIONE VALEAT *vxor separari à viro, & econuerso.*

DISTINCTIO XXXVI.

De impedimento condtionis

NVnc de conditione videamus, an valeat coniugium diuidere? Ad quod dicimus, quia non negatur ingenua posse nubere seruo: sed si nescitur esse

Quòd respicit statum legis humanæ In cõcilio apud Vermeriã ca. 6 & hab. 29 qu. 2. cap. si quis ingenuus.

seruilis conditionis, liberè potest dimitti, cùm seruitus eius fuerit deprehensa, secundum illud, Si quis ingenuus homo ancillam alterius vxorem acceperit, & æstimat quòd ingenua sit, si ipsa fœmina fuerit postea in seruitute deiecta, si eam à seruitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit aliam accipiat. Si verò ancillã eam scierat & collaudauerat, post eam vt legitimam habeat. Item ex eodem, Si fœmina ingenua acceperit seruum, sciens quòd seruus esset, habeat eũ: quia omnes vnum patrem habemus in cœlis, vna lex erit viro & fœminę. Cùm dicitur sciens illum datur intelligi, quòd si nescierit illum seruum esse, non cogitur manere cum ipso. Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adhærere ei cuius fraude decepta est. Si autem scierit vir conditionem mulieris, vel econuerso: non valet eam dimittere. Vnde Zacharias papa, Si quis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, si consensu amborum coniuncti sunt, nisi ob fornicationem. De illis agit, quibus alterutrius conditio nota est quando coniũguntur.

Ibidẽ ca. Si fœmina ingenua.

Ibidẽ cap. Si quis liber.

DE COPVLA SERVI ET ANCILLAE DIVERSORVM

B dominorum.

In cõc. Cabilonẽsi, ibidẽ ca. dictũ est. Matt. 19.

Quæritur etiam si seruus vnius, ancillam alterius acceperit, an sit inter eos cõiugium. De hoc etiam ita statutum est. Dictum est nobis quòd quidam legitima seruorum matrimonia potestatiua quadam præsumptione dirimant: non attendentes illud, Quod deus coniunxit, homo non separet. Vnde nobis visum est, vt coniugia seruorum non dirimantur, etiam si diuersos dominos habeant: sed in vno coniugio permanentes dominis seruiãt suis. Et hoc in illis obseruãdũ est vbi legalis coniunctio fuit, & per voluntatem dominorum. Attende finem huius capituli, vbi videtur innui præter voluntatẽ dominorũ inter seruum & ancillam non posse contrahi coniugium: vel si contrahitur, non esse ratum. Quibusdam tamen videtur inter eos posse fieri coniugium dominis ignorantibus.

DE VIRO QVI SE FACIT SERVVM VT DIMITTATVR

C ab vxore.

In Tiburiẽsi cõc. ibid. ca cuius rei, & ca. Perlatũ.

Illud etiam notandum, quòd si mulier virum liberũ acceperit, & ille vt causam præstet diuidij, se alicuius seruum fecerit, nec ille vxorem dimittere, nec illa ob vinculum coniugij in seruitutem redigi poterit. Vnde illud, Perlatum est ad sanctam synodum, quòd quidam ingenuus ingenuam accepit vxorem, & post filiorum procreationem occasione diuortij, cuiusdam seruum se fecerit, vtrùm & mulierem necessariò tenere debeat: & si tenuerit, an illa etiam seruituti subijci debeat, quæsitũ est. Iudicatũ est vxorẽ minimè debere dimitti: non tamẽ ob Christi legem mulierem in seruitutem redigi, dum ille non ex consensu coniugis se seruum fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat.

DE AETATE CONTRAHENTIVM.

D Hoc etiam sciendum est quòd pueri ante .xiij. annos, & puellæ ante .xij. annos secundum leges matrimonium inire nequeunt. Quòd si ante prædicta tempora copulam inierint, separari possunt, quamuis voluntate & assensu parentũ iuncti fuerint. Qui verò in pueritia copulati post annos pubertatis nolunt se relinquere, sed in coniunctione permanere, iam ex hoc efficiuntur cõiuges, & deinceps nequeunt separari. Item, Sponsalia ante septennium contrahi non possunt, solo enim consensu contrahuntur, qui interuenire nõ potest, nisi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos agitur. Duo illa executi sumus cum aliorum quorundam adiectione, quibus coniugiũ solui potest, nec tamen solui semper necesse est Nunc de illis quæ personas illegitimas penitus faciunt, addendum est, & primum de ordine.

30. qu. 2. ca. Sponsalia.

IN QVO

IN QVO ORDINE NEQVEAT FIERI *coniugium.*

A

DISTINCTIO XXXVII.

Dist. 32. ca. Seriatim. Ex Chartaginen. cõci. 5. ca. 3. ib. ca. Placuit. Epi. 92. quæ est ad Rust. Narbo. epis. ca. 3. & dis. 31. ca. Lex cõtinentiæ. Dist. 32. ca. Si quis. Dist. 27. ca. Presbyteris.

SVnt igitur quidam ordines: in quibus nullatenus potest contrahi coniugium, & si interceserit copula, fit diuortium: vt sacerdotiũ, diaconatus, & subdiaconatus. In alijs verò permittitur sortiri coniugium, nisi religionis habitum sumpserint, vel continentiæ votum fecerint. Vnde Leo papa clericos, Lectores, ostiarios, exorcistas, acolytos, si extra votum & habitum inueniũtur, & continentiam profiteri nolunt, vxorem ducere virginem ecclesia Romana permittit, non viduam vel repudiatã: quia deinceps nec ad subdiaconatũ peruehi poterunt, nec laicus vxorem sortitus, nisi virginem, vel bigamus ad clericatum. Item ex Carthaginensi concilio, placuit episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos etiam ab vxoribus abstinere: quod si non fecerint, etiam ab ecclesiastico remoueantur officio. Cæteros verò clericos ad hoc non cogit. Itẽ Leo papa, Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis & presbyteris: qui cùm essent laici vel lectores: licitè vxores ducere potuerunt, sed cùm ad prædictos peruenerunt gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Item in sexta synodo, Si quis eorum qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari, hoc ante ordinem subdiaconatus faciat. Item Calixtus papa, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, monachis, concubinas habere, seu matrimonium contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis diuungi: & personas ad pœnitentiam debere redigi, iuxta sanctorum canonum definitionem iudicamus. Item Greg. Nullum facere subdiaconum episcopi præsumant, nisi qui se castè victurum promiserit, quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata. Item Innocentius, Decernimus, vt hi qui in ordine subdiaconatus & supra, vxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque beneficio ecclesiastico careant, cùm enim ipsi templum, & vasa domini, sacrariũ spiritus sancti debeant esse & dici, indignum est eos cubilibus & immundicijs deseruire.]

Greg. lib. 1. reg. cap. 42. Dist. 28. cap. Nullum. Innocentius papa 2. dist. 28. ca. Decernimus.

DE INTERFECTORIBVS SVARVM

B coniugum.

33. qu. 2. Interfectores.

His adijciendum est de occisoribus suarum coniugum, de quibus Nicolaus papa scribit Radulpho Bituricensi archiepiscopo. Interfectores suarum cõiugum sine iudicio (cùm non addis adulterarum, vel aliquid huiusmodi) quid aliud habendi sunt, quàm homicidæ: ac per hoc ad pœnitentiam redigendi, quibus penitus denegatur coniugium. Hic videtur Nicolaus permittere maritis, pro adulterio aut alio huiusmodi vxores suas interficere: sed ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non criminosos ferire materiali iubet. Vnde idem Nicolaus, inter hæc vestra sanctitas addere studuit, si cuius vxor adulterium perpetrauerit, vtrùm marito eius secundum mundanam legem interficere liceat? Sed sancta Dei ecclesia nunquam mundanis constringitur legibus: gladium nõ habet nisi spiritualem. Item Pius papa, Quicunque propriam vxorem absque lege & sine causa interfecerit, aliamque duxerit, armis depositis publicam agat pœnitentiam: & si contumax extiterit, anathematizetur vsquequo cõsentiat.

Ibidẽ, ca. inter hæc.

33. qu. 2. quicunque.

DE VOTO ET QVOD VOTVM FACIAT *illegitimum matrimonium & nullum.*

A DISTINCTIO XXXVIII.

NVnc de voto inſpiciamus. Votum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ: quæ deo, & de his quæ dei ſunt, propriè fieri debet. Sunt tamen & vota ſtultorum, quæ frangenda ſunt.

B DE VOTORVM DIFFERENTIIS.

Sciendum verò quòd votorum aliud eſt commune, aliud ſingulare. Commune, vt illud quod in baptiſmo omnes faciunt, ſpondent renunciare diabolo & pompis eius. Singulare, vt cùm aliquis ſponte promittit ſeruare virginitatem, vel continentiam, vel aliquid huiuſmodi. Item ſingulare votum, aliud eſt priuatum, aliud ſolenne. Priuatum eſt, in abſcondito factum. Solenne verò in conſpectu eccleſiæ factum. Item priuatum votum ſi violetur, peccatum eſt mortale. Solenne verò violare, peccatum & ſcandalum eſt. Qui priuatum faciunt votum continentię, matrimonium contrahere non debent: quia contrahẽdo mortaliter peccãt. Si tamẽ cõtraxerint, nõ ſeparẽtur: quia probari nõ poteſt quod occultè factum eſt. Qui verò ſolenniter vouent, nullatenus coniugium inire queunt: quibus non ſolùm nubere, ſed & velle damnabile eſt. Vnde Auguſtin⁹, [In coniugali vinculo ſi pudicitia ſeruatur, damnatio non timetur: ſed in viduali continentia, & virginali excellentia virtus muneris amplioris expetitur: qua expetita, & electa, & voto oblata iam non ſolùm capeſsere nuptias: ſed etiã ſi non nubatur, nubere velle damnabile eſt. Vouentibus enim virginitatem vel viduitatem, non ſolum nubere, ſed etiam velle dãnabile eſt. Quod Apoſtolus oſtendit Timotheo ſcribens, Adoleſcentiores viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt, id eſt cùm poſt votum continentiæ in delitijs egerint vitam, non dico nubunt, ſed nubere volunt in Chriſto, quaſi tunc non ſit peccatum. ſed quòd ſit oſtendit ſubdens, Habentes damnationem: & quare, ſubdit, quia primam fidem irritam fecerunt, etſi non nubendo tamen volendo: vt voluntatem quæ à propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam, ſiue ſequantur nuptiæ, ſiue non. Damnatur enim propoſiti fraus: damnãtur tales, quia continentiæ fidem primam irritam fecerunt, id eſt votum, vel in voto violato fidem quam in baptiſmo profeſſæ ſunt.] Si autem pro voluntate nubendi damnantur, conſtat ſi eam effectui mancipauerint, reuocandum id eſſe in irritum, eaſque arcendas redire ad propoſitum. Vnde Gregorius, Viduas à propoſito recedentes viduitatis, ſuper quibus nos conſuluiſti, credo te noſſe à ſancto Paulo, niſi conuertantur, olim eſſe damnatas: quas & nos Apoſtolica autoritate damnandas, & à communione fidelium atque à liminibus eccleſiæ arcendas fore cenſemus, vſquequo obediant epiſcopis ſuis, & ad bonum quod cœperunt, inuitè aut voluntariè reuertantur.

Hug. li. 2. de ſacra. parte 12. per multa cap.

1. Ti. 5. b. Ad Iulianum de ſancta viduitate ca. 9. et alle. 27. q. 1. ca. Nuptiarum bonum.

Di. 27. cap. vouentibus. 1. Tim. 5.

Ad Bonif. et hab. 27. q. 1. ca. viduas à propoſito. 1. Cor. 5. b.

C DE VIRGINIBVS NON VELATIS.

De virginibus autem non velatis, ſi deuiauerint, à prædeceſſore noſtro Innocentio papa tale decretum habemus. Hæ quæ nẽdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulauerunt permanere: licet velatæ non fuerint, tamen ſi nupſerint aliquo tempore, his agenda pœnitentia eſt: quia ſponſio earum à domino tenebatur. Si enim inter homines ſolet bonæ fidei cõtractus nulla ratione diſſolui, quanto magis iſta pollicitatio quam cum deo pepigerunt, ſolui ſine vindicta non poterit? Item, Si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitentia puniuntur, & à cœtu fidelium vſque ad ſatisfactionem excluduntur: quanto magis viduæ, quæ perfectioris ætatis, & maturioris conſilij exiſtunt,

In epiſt. ad Victorinum Rothom. epiſc. ca. 12. 13 quæ incipit etſi tibi, & hab. 27 q. 1. ca. hæc vero Ibidẽ ca. viduas para. ſi virgines.

exiſtunt, & habitum religionis aſſumpſerunt: & deinde apoſtauerunt, atque ad priorem vomitum ſunt reuerſæ: à nobis & ab omnibus fidelibus, à liminibus eccleſie, & à cœtu fidelium vſque ad ſatisfactionem ſunt eliminandæ, & carceribꝰ tradendæ. ¶ Ex his apparet, virgines vel viduas voto continentiæ, aſtrictas, ſiue fuerint velatę ſiue non, nullatenus coniugium ſortiri poſſe. Quod itidem de omnibus intelligendum eſt, qui continentiam vouerunt. Quod enim antè erat licitũm, poſt votum fit illicitum. Non eſt igitur prętermittendum quod Innocentius papa de viduis & puellis decreuit, quę Chriſto ſpiritualiter nubunt: ſi poſtea publicè nupſerint, non eas admittendas eſſe ad pœnitentiam, niſi hi quibus ſe iunxerant, de mundo receſſerint. Si enim de omnibus hæc ratio cuſtoditur, vt quæcunque viuente viro alteri nupſerit, adultera habeatur, nec ei agendę pœnitentiæ licentia conceditur, niſi vnus de illis fuerit defunctus: quanto magis de illa tenenda eſt, quæ ante ſe immortali ſponſo cõiunxerat, & poſt hoc ad humanas nuptias tranſmigrauit? ¶ Attende quòd non ſolum coniugium talibus negare videtur, ſed etiam locum pœnitentię. Sed non ita intelligendum eſt, vt aliquando excludantur à pœnitentia, quę dignè pœnitentiam agere volunt: ſed illæ non ſunt admittendæ ad pœnitentiam, quæ ab incœſtus copula diſcedere noluerint: quia poſt religionis propoſitum non poteſt deo reconciliari per pœnitentiam, quæ ad habitum ſuæ profeſsionis redire neglexerit. Tunc enim ille qui ſe coniunxerat ei, defunctus erit, cùm ab eius illicitis amplexibus hęc penitus receſſerit. Cùm ergo dicitur eas non eſſe admittendas ad pœnitẽtiam, niſi hi quibus ſe iunxerant, de mundo receſſerint, ſubaudiendum eſt, eis. Tunc enim eis viri de mundo recedunt & defunguntur, cùm ab eorum concupiſcentia iſtę ſe alienant, quem ſenſum ſimilitudo ſubdita declarat & confirmat.

Ca. 15. eiuſdẽ epiſtolæ et vbi ſuprà, cap. Quæ Chriſto.

QVAM GRANDE MALVM SIT ADVLterium.

D Cùm vir & mulier legitimè coniuncti ſunt, conſtat alterum altero viuente ad aliam non poſſe tranſire copulam: alioquin adulterium committitur: de quo Clemens papa ait, Quid in omnibus peccatis adulterio eſt grauius? Secundum nãq; in pœnis tenet locum, quem primum illi habent qui aberrant à Deo. Grauiſsimè ergo peccãt adulteri, grauiter fornicarij, ſed cũctis his grauius in cœſtuoſi: quos omnes tranſcendunt contra naturam delinquentes. Vnde Aug. Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur ab incœſtu. Pei⁹ enim eſt cum matre, quàm cum aliena vxore dòrmire: ſed horum omnium peſsimum eſt, quod contra naturam fit, vt ſi vir membro mulieris non ad hoc conceſſo vtatur, hoc execrabiliter fit in meretrice, ſed execrabilius in vxore.

Epi. 1 ad Iacobũ apoſtolum quæ incipit notũ tibi facio, & hab. 32. q. 7. cap. quid in omnibus. De bono cõiuga. cap. 8. & habe. 32. q. 7. ca. adulterij malum Leo papa. c. 1. in epiſt. ad Nicetã epiſc. cuius initiũ eſt regreſſus ad nos, et eſt 79. ca. 2. & tribus ſequẽtibus et hab. 34. q. 1. et 2. ca. Cum per bellicam.

DE ILLIS QVI POST LONGAM CAPTIVITATEM redeunt.

E Hic quæritur de illis fœminis, quę putantes viros ſuos interemptos, vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nunquã liberandos, in aliorum coniugia tranſierunt: ſi illi qui putabantur periſſe remeauerint, vtrùm eis reddi debeãt: & an ſecundi fornicati ſint, & ipſę reę adulterij. De hoc Leo papa ſic ait, Neceſſe eſt vt legitimarum fœdera nuptiarum reintegrãda credamus, & remotis his quę hoſtilitas intulit, cuiuſq; id legitimè reformetur quod intulit, procurandumq; eſt vt recipiat quiſque quod propriũ eſt. Nec tamen culpabilis iudicetur, & quaſi alieni iuris † peruaſor habeatur, qui perſonam eius mariti, qui iam non eſſe exiſtimabatur, aſſumpſit. Sic enim multa quæ ad eos, qui in captiuitatem ducti ſunt pertinebant, in ius alienum tranſire potuerunt: & tamen plenæ iuſtitiæ eſt, vt eiſdem reuerſis reformentur. Ideoque ſi viri poſt longam captiuitatem reuerſi, ita in dilectione ſuarum coniugum perſeuerant, vt eas cupiant in ſuum redire conſortium, dimittendum eſt, & inculpabile iudicandum quod neceſ-

† inuaſor

Universidad de Deusto
Biblioteca

necessitas intulit, & restituendum quod fides poscit. Sin autem aliquæ mulieres ita virorum posteriorum amore sunt captę, vt malint his cohærere quàm ad legitimum transire consortium, meritò sunt notandæ, ita vt etiam ecclesiastica cõmunione priuentur, quæ de re excusabili contaminationem criminis elegerũt. Redeant ergo in suum coniugia statum, quia sicut mulieres quæ ad viros suos reuerti noluerint: impiæ sunt habendæ, ita illæ quæ redeunt, meritò sunt laudandæ. Ex his ostenditur, illos qui taliter iunguntur, vt credant virum interemptũ, per ignorantiam, aliquam excusationem habere de peccato, & tantùm primam copulam esse legitimam, non secundam, veniam tamen habere, si careat opprobrio malę voluntatis. ¶ Sed si quis relicta in patria sua vxore in lõginquam abiens regionem, aliam ducat vxorem, deinde pœnitentia ductus eam dimittere velit, asserens se aliam habuisse quæ viuit, nec ecclesia permittat, quæ quod ille asserit ignorat, quęritur an in hac secunda copula sit coniugium? Sane dici potest non esse coniugium, & mulierem de crimine excusari per ignorantiam, virum autem adulterium admisisse. Sed ex quo ad primam redire volens nec valens, cogitur ecclesiæ disciplina hanc tenere, incipit excusari per obedientiam & timorem, de hoc quòd poscenti muleri debitum reddit, à qua ipse nunquam poscere debet, & sic de alijs huiusmodi sentiendum est.

Hug. 4. sen. cap. 4.

Hoc hodie non tenetur imò nõ debet ecclesiæ obedire.

DE IMPEDIMENTIS QVAE FACIVNT OMNINO *illegitimã pſonã ad cõtrahẽdũ matrimoniũ quod cõtingit ex cultus disparitate.*

A DISTINCT. XXXIX.

POST hæc de dispari cultu videndum est, hęc est enim vna de causis, quibus personæ illegitimę fiunt ad contrahendum matrimonium. Non enim licet Christiano cum gentili vel Iudæa inire coniugium: quia etiam in veteri testamento prohibitum est, fideles viros infideles ducere vxores: domino dicente, Non accipias vxores de filiabus alienigenarum filijs tuis, ne traducant eos post Deos suos. Iuxta hoc domini præceptum Iudęorum coniugia cum alienigenis inita Esdras separauit. Hoc idem etiam in nouo testamento seruatur. Vnde Augustin. Ne nubat fœmina, nisi suæ religionis viro: vel ne vir talem ducat vxorem. Id enim, vt dicis, iubet dominus, docet Apostolus, vtrumque præcipit testamentum. Item Ambros. Caue Christiane gentili vel Iudęo filiam tuam tradere, caue ne gentilem vel Iudęam vel alienigenam, id est hæreticam, & omnem alienam à fide tua, vxorem accersas tibi. Item, Si quis Iudeę, siue Christiana Iudęo, siue Iudæa Christiano carnali cõsortio misceatur, quicunq; tantum nefas admiserit, à Christiano cœtu protinꝰ segregetur. Ex his alijsq; pluribus testimonijs apparet, non posse contrahi coniugiũ ab his, qui sunt diuersę religionis & fidei.

Exod. 34. d Deut. 7. a 1. Esdr. 10. a Lib. 1. de adult. cõiu. c. 21. et habe. 28. q. 1. c Sic enim. Exod. 34. 1. Cor. 7. c Li. de Abrahã patriarcha. cap. 9. & ponitur 28. qu. 1. cap. Caue. Ex cõcil. Vrbanẽſi et habetur 28. q. ca. Si quis iudaizet. 1. Cor. 7. b Lib. & cap. eiſdẽ, et habe. 28. q. 1. c. Sic enim.

DE CONIVGIO FIDELIS ET INFIDELIS, ET duorum infidelium.

B Huic autem videtur obuiare quod Apostolus ait de imparibus coniugijs. Ego dico, non dominus, Si quis frater habet vxorem infidelem, & hęc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: & si quæ mulier, &cęt. Sed aliud hoc esse, aliud illud, euidenter ostendit August. [Ibi enim agitur de illis coniugijs fidelium & infidelium, quę contrahuntur ab eis in dispari religione & in fide manẽtibus. Apostolus verò agit de illis, qui vnius eiusdemque infidelitatis fuerunt, quando coniuncti sunt. Sed cùm veniſſet euangelium, alter sine altera credidit. Intelligis ne quid dicam? Attende, vt rem ipsam diligentius explanem, Ecce cõiuges duo vnius infidelitatis fuerunt, quando cõiuncti sunt, nulla de his quęstio est, quę pertineat ad illud præceptum veteris & noui testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare coniugium. Iam sunt coniuges, & ambo adhuc sunt

sunt infideles. Tales sunt adhuc quales fuerunt antequam iungerentur, qualesq; coniuncti sunt. Venitq; euangelij prędicator, credidit eorum vnus vel vna, sed ita vt infidelis cum fideli habitare consentiat: non iubet dominus vt fidelis infidelem dimittat, taliter coniunctum.] [Nec Apostolus iubet vt non dimittat, sed consulit, vt si quis aliter agat, non sit transgressor, sicut & de virginibus cõsulit.] [Monet autem quod est lucrandi occasio, cùm possit licitè relinquere, sed non expedit.] [Tunc enim non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidẽ, sed ipsius vsus alijs affert impedimẽtũ salutis, sicut discessio fidelis ab infideli, quam non prohibet dominus, quia corã illo non est iniusta, sed Apostolus ne fiat, consilio charitatis suadet, vt nemo in ea re iussionis necessitate teneatur, sed consilij voluntate liberè faciat.] Ex his monstratur inter infideles coniugium esse, & consilium Apostoli non obuiare prędicto domini, quo iubet fidelem non iungi infideli, & si coniuncti fuerint separari. [Legitur enim quòd Esdras propheta, imò dominus per eum iussit Israelitis vxores dimittere alienigenas, per quas ibant ad deos alienos, non illæ per maritos acquirebantur Deo. Rectè hoc prędicit, quia per Moysen iusserat dominus, ne quis vxorem alienigenam duceret. Meritò ergo quas duxerant domino prohibente, domino iubẽte dimiserunt,] quia vt ait Ambrosius. [Non est putandum matrimonium quod extra decretum Dei factum est: sed cùm cognoscitur, emendandum:] vt quando fidelis infideli copulatur. Sed vt ait Augustinus, [Cùm cœpisset gentibus euangelium prædicari, iam coniunctos gentiles gentilibus comperit coniugibus: ex quibus si non ambo crederent, sed vnus vel vna, & infidelis cum fideli consentiret habitare, nec prohiberi à domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideo non prohiberi quia iustitia permittit à fornicante discedere. Et infidelis hominis fornicatio est maior in corde, nec vera eius pudicitia cum coniuge dici potest: quia omne quod nõ est ex fide, peccatum est, quãuis veram fidelis habeat pudicitiam, etiam cum infideli coniuge, quæ non habet veram. Ideo autẽ nec iuberi, quia nec contra iussionem domini gentiles fuerunt ambo coniuncti. Licitum ergo erat per iustitiam, fideli infidelem dimittere: sed licitum non erat faciendum, propter liberam benęuolentiam.] Euidenter apparet & inter infideles cõiugium esse, & Apostolum de illis agere, qui in infidelitate coniuncti fuerunt, & post alter ad fidem conuersus est: cum quo etiam infidelis habitare consensit, & hunc non dimittere fideli consulit Apostolus: quia fortè per fidelem saluabitur infidelis.

Aug. de ser. dom. in mõte. lib. 1. c. 27 Idẽ li. de adul. cõ. ca 13 Ibidẽ c. 18 et hab. 28. q. 1. c. iã nũc illud 1. Cor. 7. 1. Esdræ. 1. c Aug. lib. de adul. cõiu. 1. cap. 18. Exod 34. Deut. 7. Amb. sup. 1. ad Cor. 7. et hab. 28. q. 1. ca. quod aũt Aug. lib. & ca ysdẽ, et hab. 28. q. 1. ca. Sic enim neque. Matth. 19. b Nõ est vera pudicitia infidelis etiã cũ fideli, et hab. 28. quæſt. 1. in principio. Roma. 14. d Aug. ib. c. 17

DE FORNICATIONE SPIRITVALI, OB QVAM potest dimitti coniunx.

C Potest tamen licitè dimittere: quia in infideli est fornicatio, si non corporis, tamen mentis. Causam enim fornicationis dominus excepit. Fornicationem verò generalem & vniuersalem intelligere cogimur, non modò scilicet corporalem, sed & spiritualem: de qua Augustinus ait. [Idololatria & quælibet noxia superstitio, fornicatio est. Dominus autem permisit & causa fornicationis vxorem dimitti, sed non iussit: & sic dedit Apostolo] locum monendi, vt qui voluerit non dimittat: potest tamen licitè dimittere. Si enim fornicatio carnis detestanda est in coniuge, quanto magis fornicatio mentis, id est, infidelitatis?

In gloſſ. 1. Corin. 7. Si quis frater vx. Mat. 5. & 19. in ſer. dom. in monte lib. 1. ca. 27. et hab. 28. q. 1. ca. idololatria.

PRO QVIBVS VITIIS POSSIT DIMITTI.

D Si autem quęris, An propter aliud vitium nisi propter infidelitatẽ vel idololatriam, possit dimitti? Attende quid Augustinus ait: [Si infidelitas fornicatio est, & idololatria infidelitas, & auaritia idololatria, nõ est dubitandum & auaritiam fornicationem esse. Quis ergo quamlibet illicitam concupiscentiam potest à fornicationis genere separare, si auaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur, quòd propter illicitas concupiscentias non tantùm quæ in stupris cum alienis

Ibi suprà c. 28. & habe. 28. q. 1. cap. idololatria.

viris vel fœminis committuntur, sed ob quaslibet quæ animam à lege Dei aberrare faciunt,& pernicioſe corrumpi, poſsit ſine crimine & vir vxorem ſuam dimittere,& vxor virum.] Item,Rectiſsimè dimittitur,ſi viro ſuo dicat, Non ero vxor tua, niſi mihi de latrocinio diuitias congreges: vel, niſi ſolita lenocinia exerceas, aut ſi quid aliud facinoroſum vel flagitioſum à viro ſuo expetat. Tunc ille ſi veraciter pœnitens eſt, habetque fidem per dilectionem operantẽ, membrum quod eum ſcandalizat amputabit. Ex his apparet,quòd non ſolum infidelitas,ſed etiam quælibet concupiſcentia, quæ pernicioſe turpiterq; corrũpit,fornicatio ſpiritualis eſt,per quam vir vxorem,vel vxor virũ dimittere poteſt.Conſulit tamen Apoſtolus,ne fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare,nec à Deo reuocare.

Aug. de fide et operibus, ca.16. & habetur. 28.q. 1. cap. Vxor legitima. Matth. 17.a

1. Cor.7.

SI FIDELI LICEAT ALIAM DVCERE, INFI-

E deli diſcedente vel dimiſſa.

Hic quæritur,Si fidelis dimittat infidelẽ, vel infidelis à fideli diſcedat, an liceat fideli aliam ducere. Videtur autoritas teſtari, quòd illa viuente alteram ducere non valeat.Ambro.enim verba Apoſtoli exponens ait,Alioquin ſi diſceditis ab inuicẽ,& volentes cohabitare dimittitis,& alijs vos copulatis,adulteri eſtis:& filij veſtri qui de hac copula naſcuntur,immundi, id eſt ſpurij ſunt. Item,Si quis habuerit vxorem virginem ante baptiſmum, viuente illa poſt baptiſmum alteram habere non poteſt.Crimina enim in baptiſmo ſoluuntur,non coniugia.

In cõm. circa.7 ca.prioris ad Cor. & 28.qu.2. quaſi per totũ tractatur hæc queſtio Ex cõ.meld. & 28.qu 2. Si quis. Circa illud. 1.Cor.7.non enim ſerut. & habe.28. q.2. ſi infid. In gloſſa. 1. Cor.9. circa illud, Nõ eſt eum.

QVAE PRAEMISSIS CONTRARIA VI-

F dentur.

Sed contrà Ambroſius teſtatur. [Si infidelis (dicit Apoſtolus) diſcedit,diſcedat. Non enim eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi: quia nõ debetur reuerentia coniugij ei qui horret autorem coniugij. Non eſt enim ratum matrimonium,quod ſine deuotione Dei eſt,& ideo nõ eſt peccatum ei qui dimittitur propter Deum, ſi alij ſe copulauerit. Cõtumelia enim creatoris ſoluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur,ne accuſetur alij copulatus.Infidelis autem diſcedens, & in Deum peccat,& in matrimonium: nec eſt ſeruanda ei fides coniugij,qui ideo receſsit,ne audiret Chriſtum eſſe Deum Chriſtianorum coniugiorum. Si verò ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmatur coniugium.]

G. DETERMINATIO.

Attende hæc: prædictis contraria poſſe videri,ita vt ſibi Ambroſius contradicere videatur.Sed diſtinguendum eſt hic aliud eſſe dimittere volentem cohabitare,aliud dimitti propter Deum ab illo qui horret nomen Chriſti. Ibi lex beneuolentiæ non ſeruatur:hic veritas cuſtoditur.Et ideo cùm liceat dimittere volentem cohabitare,non tamen ea viuente aliam ducere licet. Diſcedentem verò ſequi non oportet:& ea viuẽte aliam ducere licet. Sed hoc non eſt intelligendũ, niſi de his qui in infidelitate ſibi copulati ſunt. Sed ſi ad fidem vterq; conuerſus eſt,vel ſi vterque fidelis matrimonio coniunctus eſt,& pòſt alter eorum à fide diſceſſerit,& odio fidei coniugem reliquerit: dimiſſus diſcedentem non comitabitur: nec tamen illa viuente alteram ducere poterit: quia inter eos fuerat ratũ coniugium, quod non poteſt diſſolui.

28.q.2.ſi infid.para.hic diſtinq..

QVIDAM DICVNT CONIVGIVM NON ESSE

H inter infideles,& quare.

Sunt tamen nonnulli qui inter infideles aſſerunt non eſſe cõiugium: quia nec rata,nec legitima eſt eorum copula. Rata non eſt,quia ſolui poteſt:nec legitima, quia Apoſtolus ait, Omne quod non eſt ex fide,peccatum eſt. Eorum autẽ cõiunctio non eſt ex fide,& ideo peccatum eſt.Non eſt ergo coniugium:quia nullum coniugium peccatum eſt. Auguſt. etiam dicit, quia non eſt vera pudicitia infide-

Hic locus quaſi de verbo ad verbũ habe.28 qu. 1.in princip. Rom.1.14. d

infidelis cum fideli. Sed vera negatur eſſe pudicitia: non quòd infidelium coniugium non ſit verum,ſed quia non habet illud triplex bonum, quod excuſat coitum,& meretur præmium.Item illud Apoſtoli,Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: non ita intelligendum eſt, vt quicquid fit ab infidelibus, peccatum ſit: ſed omne quod ſit contra fidem. i. conſcientiam, malè fit, & ad gehennam ædificat.Vel in omni eo quod infidelis facit,peccat: non quia illud facit,ſed quia non eo modo illud facit quo debet,non referens ad debitum finem.

Aug.ad Pol lentiũ. c.18 qu. 1. ſic eũ.

QVOD LEGITIMVM SIT CONIVGIVM INFIDELIVM,

I ſed non ratum,& quare.

Copula ergo maritalis quæ eſt inter infideles,coniugium eſt legitimum,ſed non ratum.Legitimum,quia eſt inter legitimas perſonas:ſed non ratum, quia ſine fide.Coniugium verò fidelium eſt legitimum & ratum,ſi tamen legitimæ ſunt perſonæ.Quòd autem legitima ſit infidelium coniunctio,Auguſtinus teſtatur dicens,Vxor legitima ſocietate coniuncta,ſine vlla culpa relinquitur, ſi cum viro Chriſtiano permanere noluerit.Ex hoc etiam probatur, quòd infideli ad fidem conuerſo, Apoſtolus conſuluit infidelem non dimittere: quod non faceret,ſi non eſſet inter eos legitimum coniugium.Legitimum eſt, quod legali inſtitutione,vel prouinciæ moribus,non contra iuſsionem domini contrahitur.

22. qu. 1.ca. vlt.li.de fid. & opibus c. 16.et ha 28. q. 1.ca.Vxor legitima. 1.Cor.7.

DE COGNATIONE CARNALI ET SPIRITVALI: *omnino impedientibus matrimonium & prius de carnali.*

A DISTINCT. XL.

NVnc ſupereſt de cognatione aliquid dicere. Eſt autem cognatio, alia carnalis,alia ſpiritualis.Primùm de carnali cognatione & affinitate inſpiciamus.Cognati ergo vel affines in ſeptimo gradu,vel infra,copulari non debent. Vnde Greg.Progeniem ſuam vnumquemq; vſq; ad ſeptimam obſeruare decernim⁹ generationem:& quàm diu ſe agnoſcunt affinitate propinquos,ad coniugalem copulam accedere denegamus,quod ſi fecerint,ſeparentur. Item Nicolaus papa,De conſanguinitate ſua nullus vxorem ducat vſq; poſt generationem ſeptimam,vel quouſq; parẽtela cognoſci poteſt:Item,Nulli ex propinquitate ſui ſanguinis vſq; ad ſeptimum gradum vxores ducant. His autoritatibus alijſque pluribus,conſanguineorum coniunctiones prohibẽtur vſque ad ſeptimum gradum.

Greg. li. 12. regiſt ep⁹ 31. ad epiſcopũ Siciliæ, & 35.q.3.cap. Progeniẽ ſuã Ibidẽ ca. de Conſanguinitate. Ex cõcil. Lugdunenſi, ibidẽ cap. Nulli. Li.9. Etym. ca.5. & 6. et habetur 35. q.5.c.Seriet.

DE COMPVTATIONE GRADVVM CONSAN-

B guinitatis.

Quomodo autem gradus conſanguinitatis computandi ſint,Iſido. oſtendit ſic.[Series conſanguinitatis ſex gradibus dirimitur,hoc modo: Filius & filia, quod eſt frater & ſoror,ſit ipſe truncus.Illis ſeorſum ſeiunctis, ex radice illius trunci egrediuntur iſti ramuſculi,nepos & neptis,primus: Pronepos & proneptis,ſecundus:Abnepos & abneptis,tertius:Adnepos & adneptis,quartus.Trinepos & trineptis,quintus:Trinepotis nepos,& Trineptis neptis,ſext⁹.] Attende quòd ſex gradus tantùm ponit Iſidorus, quia truncum inter gradus non computat. Alij verò qui ſeptem gradus ponunt, truncum inter gradus computant. Variè namque computantur gradus conſanguinitatis. Alij enim patrem in primo gradu,filios in ſecundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant,negantes gradum cognationis inter patrem & filium eſſe, cùm vna caro ſint pater & filius. Autoritates ergo quæ conſanguinitatis cautelam vſque in ſeptimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu. Illę verò

35.q.3. contradicimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ vsque ad sextum gradum prohibẽt, primum gradum filios appellant. Atq; ita fit, vt eædem personæ secundum hanc diuersitatem inueniantur in sexto & septimo gradu. Patrem verò in primo gradu ponit, qui fratres dicit esse secundum gradum. Hoc modo computat Zacharias papa, inquiens, Parentelę gradus taliter computamus, Ego & frater meus vna generatio sumus, primumque gradum efficimus. Rursus, filius meus, & fratris mei filius secunda generatio sunt, & secundum gradum faciunt: atque ad hunc modum cæteræ successiones. Inter illos verò qui sex computant gradus, & illos qui septem computant gradus, nulla in sensu existit diuersitas, quanuis in numero graduum varietas videatur. Vltima enim generatio si à fratribus sumat initium numerandi, septima inuenitur.

Ibid. cap. Parentelæ.

C QVARE SEX GRADVS COMPVTANTVR.

Isid. lib. 9. Etym. ca. 6. & habet. 35 q. 4. ca. Cõsanguinitas

Quare verò sex computet Isidorus, ipse aperit, dicẽs, [Consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus dirimẽs vsq; ad vltimum gradum protraxerit, & propinquitas esse desierit, tunc primum lex in matrimonij vinculum eam recipiet, & quodammodo incipiet reuocare fugientem. Ideo autem vsque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est, vt sicut sex ætatibus mundi generatio & hominis status finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminetur.] In his sex gradibus omnia propinquitatũ nomina continentur: vltra quos nec affinitas inueniri, nec successio potest amplius prorogari.

Quare septẽ

Secundum alios, septem gradus ideo computantur, ita vt post septem gradus sponsus sponsæ iungatur, sicut post hanc vitam, quæ septem diebus agitur, ecclesia Christo iungetur. His autem occurrit illud quod Gregorius Augustino Anglorum episcopo, à quo requisitus fuerat, quota generatione debeant copulari, rescribit sic: Quædam lex Romana permittit, vt siue fratris, vel sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. Vnde necesse est, vt quarta vel quinta generatio fidelium licenter sibi coniungatur. Sed post multum temporis idem Gregorius à Felice Messanæ ciuitatis Siciliæ præside, requisitus, vtrum Augustino scripserit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non soluerentur, inter cætera talem reddidit rationem. [Quod scripsi Augustino Anglorum episcopo, ipsi etiam Anglorũ genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat, metuendo austeriora, recederet, specialiter, & non generaliter me agnoscas scripsisse. Nec ideo hæc eis scripsi, vt postquam in fide fuerint solidati, si infra propriã consanguinitatem inuenti fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est, vsque ad septimam generationem iungantur.]

De Dispẽsatione Greg. in resp. ad 5. interrog. in fine 35. qu. 3. cap. Quædã lex Romana

Lib. 12. regist. ĩ epist. ad Felicẽ, et est 31. in ordine.

DE GRADIBVS AFFINITATIS OMNINO *impedientibus matrimonium.*

A DISTINCTIO XLI.

35. q 5. cap. Porrò de affinitate.

NVNC de affinitate videndum est, de qua Greg. ait, Porrò de affinitate, quam dicitis parentelam esse, quæ ad virum ex parte vxoris, seu quæ ex parte viri ad vxorem pertinet, manifesta ratio est: quia si secundum diuinam sententiam ego & vxor mea sumus vna caro, profectò mihi & illi mea suaq; parentela propinquitas vna efficitur. Quocirca ego & soror vxoris meæ, in vno & primo gradu erimus: filius verò eius, secundo gradu erit à me, neptis verò, in tertio. Idque vtrinque in cæteris agendum est successionibus. Vxorem verò propinqui cuiuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipsius quoq; gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis sit. Quòd nimirũ vxori meæ de propinquitate viri sui in cunctis cognationis gradibus conuenit

uenit obseruare. Qui verò aliorsum sentiunt, Antichristi sunt. Item Iulius papa, Æqualiter vir coniugatur consanguineis propriis, & consanguineis vxoris. Item Isidor. Sanè consanguinitas, quæ in proprio viro conseruanda est, etiam in vxoris parentela, de lege nuptiarum cæstodienda est: quia constat eos duos fuisse in carne vna. Ideoq; communis est illis vtraq; parentela. Item Iulius papa, Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis, vel vxoris, vsq; in septimum generationis gradum, vxorem ducere, vel incœsti maculam copulari: quia sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic nec de consanguinitate vxoris coniugem ducere, propter carnis vnitatem. Item Gregorius de affinitate consanguinitatis per gradus cognationis placuit vsque ad septimam generationem obseruare. Nam & hæreditas rerum per legales instrumentorum definitiones sancita, vsque ad septimum gradum hæredum protendit successionem: Non enim eis succederent, nisi de propagine cognationis deberetur. His autoritatibus insinuatur, & quæ sit affinitas, & vsque ad quem gradum sit obseruanda, scilicet vsque ad septimum.

35. q. 2. & 3 ca. A Equaliter.

Lib. 9. Etym. cap. 5. et vbi supra ca. Sanè cõsanguinitas

Ibid. cap. Nullum.

In cõcilio Meldẽsi, ibi. ca. de affinitate.

B VARIAE TRADITIONES DE AFFINITATE.

Sed alij videntur concedere, in quinta generatione inter affines contrahi coniugium, & in quarta etiam si cõtractum fuerit, non separari. Ait enim Fabianus papa. De propinquis qui ad affinitatem per virum & vxorem veniunt, defuncta vxore vel viro in quinta generatione iungantur: in quarta si inuenti fuerint, non separentur. In tertia verò propinquitate, non licet vxorem alterius accipere post obitum eius. Æqualiter vir iungatur in matrimonio eis qui sibi consanguinei sunt, & vxoris suæ consanguineis, post mortẽ vxoris. Ecce hîc conceditur, in quinta vel quarta propinquitate, affinium fieri coiugium. Iulius etiam papa ait, Statutũ est, vt relictam patris vxoris suæ, relictam fratris vxoris suæ, relictam filij vxoris suæ, nemo sibi in matrimoniũ sumat: relictam vxorem consanguineorum vxoris suæ vsque in tertiam progeniem, nemo in vxorem sumat. In quarta verò & quinta si inuenti fuerint, non separentur. Ecce quàm variè de affinitatis obseruatione loquuntur autores. Alij enim vsque ad septimum gradum eam obseruari sanciunt. Alij verò in quinto vel quarto matrimonia contracta non diuidunt. Sed illi veritatis rigorem, isti misericordiæ dispensationem videntur proponere. Potest enim ecclesia dispensare in copula affiniũm, vsque ad tertium gradum: sicut Gregorius dispensauit in quarto gradu consanguinitatis. Illud autem non est prætereundum, quod Gregorius Venerio episcopo scripsit, Sedem Apostolicam consulere decreuisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro coniuncta, cognationi eius pertineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel si sub alio viro cognationis vocabula dissoluantur, vel si susceptæ soboles possint legitimè ad prioris viri cognationis transire copulam. Si vna caro fiunt: quomodo aliquis eorum potest propinquius vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minimè posse fieri credendum est. Porrò vno defuncto, in superstite affinitas non delebitur: nec alia copula coniugalis affinitatem copulæ prioris soluere valet: sed nec alterius coniunctionis soboles, placet ad affinitatis prioris viri eõsortium transire. Si quis ergo sacrilego & temerario ausu in defuncto quærit propinquitatẽ extinguere, vel sub altero affinitatis vocabula disipare, vel si susceptà soboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitimè sociari: hîc negat Dei verbum validum esse, quod dixit, Erunt duo in carne vna. Ecce hîc prohibet, si mortuo primo viro vxor eius alij nupserit, filios de secundo viro genitos, ducere vxores de cognatione prioris viri: quia filij mediante matre, ad cognationem prioris viri pertinent, cum quo mater eorum vna caro extiterat. Hoc idem etiam Innocentius papa ait, Si qua mulier ad secundas nuptias transierit, & ex eis sobolem genuerit, nulla-

Ibid. cap. de Propinquis.

Ibid. cap. A Equaliter

Ibid. cap. Et hoc quoq;.

Supra dist. 40. lit. c

35. qu. 10. cap. Fraternitatis.

Genes. 2 Matth. 19.

35. q. 10. cap. Si qua mulier 1. & 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenus potest ad consortium cognationis prioris viri pertingere. Hoc autem ob seruandum est vsque ad septimum generis gradum: sed maximè vsq; ad tertiã & quartum, sicut suprà positum est.

SI CONIVGIVM SIT INTER EOS, QVI NOTA CONSANGUINITATE DIUIDUNTUR.

C Et est sciẽdũ, quòd ecclesia infra prædictos gradus consanguinitatis coniunctos separat. Si autem ignoranter coniuncti fuerint in conspectu ecclesiæ, & postmodum probata consanguinitate eiusdem iudicio separati: quæritur vtrum copula illa coniugium fuerit? Quibusdam videtur non fuisse coniugium, quia non erant legitimę personę: sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam, & quasi coniugium reputatur, quia bona fide, & per manum ecclesiæ conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij verò dicunt fuisse cõiugium, licet non essent legitimæ personæ: quia talium coniunctiones vocant canones coniugia, vbi de personis agitur, quarum testimonio consanguineorum sit dirimenda coniunctio. Vnde Vrbanus papa, Si duo viri vel tres consanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipsi fortè confessi fuerint, coniugia dissoluantur. Si verò neutrum contigerit, episcopi eos per fidem Christi obtestentur, quatenus palàm fateantur, si se recognoscunt consanguineos. Si se iudicio episcoporum segregauerint, alia matrimonia non prohibeantur contrahere. Idem, Notificamus tibi, vt cùm tres vel duo ex propinquioribus eius qui accusatur, hanc propinquitatem iuramento firmauerint: vel si duo vel tres ex antiquioribus Ianuensibus, quibus hæc propinquitas est nota, qui bonæ famæ & veracis testimonij sint, remoto amore, timore, pretio, & omni malo studio, prædicta firmauerint, sine mora coniugia dissoluantur. Consanguineos verò extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in synodo computet: sed propinqui, ad quorum notitiam pertinet. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus propinquitas tota nota sit, episcopus canonicè perquirat: & si inuenta fuerit, separentur. Ecce quibus accusantibus vel testificantibus dirimenda sit consanguineorum coniunctio, quæ coniugium vocatur.

Quibus personis testificãtibus sint dirimenda coniugia.

35. qu. 6. Si duo viri.

Idẽ Ricard. 10. Ianuen. epis. vbi suprà, ca. Notificamus.

Fabianus papa ibidẽ ca. consanguineos.

D DISTINCTIO VTILIS, QVID SIT FORNICATIO.

Hic dicendum est, quòd aliud est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incœstus, aliud raptus. Fornicatio, licet sit genus omnis illiciti coitus, qui fit extra vxorem: tamen specialiter intelligitur in vsu viduarum, vel meretricũ, vel concubinarum. Stuprum, propriè est virginum illicita defloratio. Adulteriũ, est alieni thori violatio. vnde adulteriũ dicitur quasi alteri9 thori accessio. Incœstus, est consanguineat ũ, vel affiniũ abusus. Vnde incœstuosi dicũtur, qui consanguineis vel affinibus suis abutuntur. Raptus admittitur, cùm puella violenter à domo patris educitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Siue puellæ, siue parentibus vis illata constiterit, hic morte mulctatur. Sed si ad ecclesiam cũ rapta confugerit, priuilegio ecclesiæ mortis impunitatem meretur. Attendendum est etiam illud Alexandri, qui ait, Quod frater sororvè vxoris tuæ cognati dicuntur, æquiuocationis iure fit, & necessitate vulgaris appellationis potius quàm vlla cognationis causa. Vxor enim fratris, fratrissa potius quàm cognata vocatur. Mariti frater, leuir dicitur. Duorum fratrum vxores, ianitrices vocantur, quasi eandem ianuam intrantes. Viri soror, glos appellatur. Sororis, autem vir non habet speciale nomen, nec vxoris frater.

Hoc totum vsque ad parag. Attendendũ. hab. 36. q. 1. cap. Lex illa præteritorum. paragr. Sed non omnis, Quid sit fornicatio, Stuprũ, Adulteriũ, Incestus & Raptus. 35. q. 5. cap. Quod autẽ frater.

DE SPIRITVALI COGNATIONE.

A DISTINCTIO XLII

DE parentalium graduum famosa quæstione aliud licet minus sufficienter dixi-

diximus. Iam de spirituali cognatione addamus, quæ etiam personas impedit, vt non sint legitimæ ad ineundas nuptias. Tria quædam sunt, consanguinitas, affinitas, & spiritualis germanitas. Consanguinitas est inter eos, qui iunguntur secundum lineam generis. Affinitas inter eos, qui genere quidem non sunt coniuncti, sed mediante genere sunt sociati: verbi gratia, Vxor filij fratris mei, quæ non est de genere meo, per ipsum qui est de genere meo, mihi affinis facta est, & ego illi. Spiritualis proximitas, est inter compatrem, & commatrem: & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in cathecizatione aut confirmatione tenuit. Est etiam inter filios eiusdem hominis carnales & spirituales.

Hugo sentẽt. 4. ca. 13.

B QVI SINT FILII SPIRITVALES.

Spirituales filij sunt, quos de sacro fonte leuamus, vel in cathecizatione seu confirmatione tenemus. Filij etiam & filiæ spirituales eorum sunt, qui trinæ mersionis vocabulo eos sacro baptismate tingunt. Dicitur etiam spiritualis filia sacerdotis, quæ ei peccata sua confitetur. Vnde Symmachus papa, Omnes quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri spirituales sunt filij: vt & ipsi quos vel nobis suscipientibus, vel sub trinæ mersionis vocabulo mergentibus, vnda baptismi regenerauit. Syluester etiam admonet, vt ad suam filiam pœnitentialem nullus sacerdos accedat, quia scriptum est, Omnes quos in pœnitentia accipimus, ita nostri filij sunt, vt in baptismo suscepti: quorum omnium flagitiosa est commixtio. Quòd autem compater & commater sibi iungi nequeant, nec pater spiritualis, nec mater filiæ, vel filio spirituali, ex concilio Maguntinensi docetur. De eo quod interrogasti, Si aliquis filiolam suam duxerit in vxorem, & de eo qui concubuit cum matre spirituali, & de eo qui filium suum baptizauit, & vxor eius eum de fonte suscepit, hac causa vt dissidium fieret coniugij. Si pòst in tali copula possunt permanere: sic respõdendum est, Si filiolam aut cõmatrem suam aliquis in coniugium duxerit, separandos esse iudicamus, & graui pœnitentia plectendos. Si verò coniuges legitimi, vel vnus, vel ambo ex industria hoc fecerint, vt filium suum de fonte susciperent: si innupti manere voluerint, bonum est: sin autem, grauis pœnitentia insidiatori iniungatur, & simul manẽant: & si præuaricator coniugij superuixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Ex his apparet, quòd aliquis filiolam suam vel commatrem non potest sibi copulare nuptialiter: & si præsumptum fuerit, separandi sunt. Qui autem legitimè coniuncti sunt, non ideo separandi sunt, quia alter eorum insidiosè filium de fonte leuauit. Quod etiam Nicolaus confirmat dicens. Nosse desideras, vtrùm mulier quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauerit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo coniungi posse decernimus, quia secundum canones sacros, nisi amborum consensu nullius religionis obtentu debet coniunx dimittere coniugem, cùm Apostolus præcipiat, Nolite fraudare inuicem: nisi fortè ex consensu ad tempus, &c. Item. dictum est nobis, quasdam fœminas desidiosè, quasdam verò fraudulenter, vt à viris suis separentur, proprios filios coram episcopis ad confirmandum tenuisse. Vnde nos dignum duximus, vt si qua mulier filium suum desidia aut aliqua fraude coram Episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam vel fraudem, quàm diu viuat, pœnitentiam agat: tamen à viro suo non separetur. Item Ioan. papa, Ad limina sancti Petri homo nomine Stephanus veniens, nostro præsulatui innotuit, quòd filiũ suum in extremo vitæ positum, necdum baptismi vnda lotum, absentia sacerdotum cogente baptizauit, eumque propriis manibus suscepit. Atque pro huiusmodi negotio reuerentia tua præfatum hominem à sua coniuge iudicauit esse separandum. Quod fieri nullatenus debet, dicẽte scriptura, Quod Deus coniunxit, homo

30. qu. 1. cap. Ad limina, parag. Filia dicitur.

30. qu. 1. Oẽs quos.

In cõcil. Maguntinensi, cap. 10. & 30. q. 1. cap. De eo.

Ibid. cap. Nosse.

1. Cor. 7. Ex cõcil. Cabilonẽsi ibidem, Dictum est.

Ibidẽ, Ad limina.

Universidad de Deusto
Biblioteca

homo non separet. Et dominus non dimittere vxorem, nisi causa fornicationis iubet. Et nos tanta autoritate freti, dicimus dimittendũ esse, & inculpabile iudicandum, quod necessitas intulit. Nam baptizandi opus laicis fidelibus, si tamen necesse fuerit, libetè conceditur. Vnde si supradictus homo filium morientem aspiciens, ne animam perpetuò perire dimitteret, vnda baptismi lauit, vt eum de potestate mortis eriperet, bene fecisse laudatur. Ideoque suæ vxori, sibi iam olim legitimè sociatæ, impunè dum vixerit iudicamus manere coniunctum, nec ob hoc separari debere. His alijsque pluribus autoritatibus edocetur, coniuges non esse separandos, si post legitimam copulam alter alterius filium de fonte leuarit, vel in confirmatione tenuerit.

Gen. 2. Mat. 5. et 19.

C QVID PRAEMISSIS OBVIAT.

Ibidem cap. Perueniet.

His autem obuiare videtur, quod deus dedit, papa ait, Peruenit ad nos Diaconus sanctitatis vestræ epistolam deferens, quòd quidam viri & mulieres præterito sabbato paschali, pro magno populi incursu nescientes filios suos, suscepissent de lauacro. Cupis ergo scire, an propter hoc debeant viri ac mulieres ad proprium vsum thori redire vel non? Nos verò hac re mœsti priorum inquisiuimus dicta, & inuenimus in archiuis, id est, in armarijs apostolicæ sedis, iam talia contigisse in pluribus ecclesijs, quarum episcopis ab hac apostolica sede volentibus scire, vtrùm viri ac mulieres redirent ad proprium thorum. Beatæ memoriæ sancti patres Iulius papa, Innoc. &, Cœlestinus cum episcoporum plurimorum consensu in Apostolorum principis ecclesia præsidentes, talia rescripserunt & confirmauerunt, vt nullo modo se in coniugio reciperent viri ac mulieres, quicunque hac ratione susceperunt natos, sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium inualesceat. Item, Si quis filiastrum vel filiastram suam ante episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab vxore sua, & aliam nũquam accipiat. Hæc autem vel ad terrorem dicta sunt, non quòd ita esset faciendum, sed ne illud fieret summopere cauendum, vel de illis est intelligendum, qui prius filios suos vicissim de fonte susceperunt, quàm fierent coniuges. Præmissis autem autoritatibus omnino consentiendum est, vt siue proprium siue tantum viri filium mulier de fonte susceperit, non ideo à viro separetur, quod & de viro similiter oportet intelligi.

Ibidẽ Si quis filiastrum.

DE COPVLA SPIRITVALIVM, VEL ADOPTIVORVM, VEL

D naturalium filiorum.

Ad cõsulta. Bulgarorum 30. qu. 3. ca. Ita diligere.

Quòd autem spirituales vel adoptiui filij naturalibus copulari nequeant, Nicolaus papa testatur ita inquiens, Ita diligere debet homo eum qui se suscepit de sacro fonte, sicut patrem. Inter fratres & filios spirituales gratuita & sancta communio est, quæ dicenda non est consanguinitas, sed habenda spiritualis proximitas. Vnde inter eos arbitror non posse fieri legale coniugium, quia nec inter eos qui natura, & eos qui adoptione filij sunt, venerandæ leges matrimonia contrahi permittunt. Item, Si inter eos non contrahitur matrimoniũ, quos adoptio iungit, quanto potius à carnali inter se contubernio cessare oportet, quos per cœleste sacramentum regeneratio sancti spiritus vincit.

SI FILII ANTE COMPATERNITATEM VEL POST

E nati, valent coniungi.

De copula filiorum qui ante compaternitatem vel post nati sunt. vbi supra ca. Super quibus.

Hoc autem quidam volunt intelligere tantùm de illis filijs quibus compatres facti sunt. De alijs verò qui ante compaternitatem vel pòst geniti sunt, concedunt quòd legitimè & licitè iungi possunt. Quibus videtur consentire Vrbanus secundus, dicens, Super quibus consuluit nos tua dilectio: hoc videtur respondendum, vt & baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine trinitatis baptizauerit, & quòd spiritualium parentum filij vel filiæ ante vel

vel post compaternitatem genitæ, possunt legitimè coniungi, præter illam personam, qua compatres effecti sunt.

F PASCHALIS PAPA.

Ibidem cap. post susceptum. Ex Triburiẽ si concilio. Ibidẽ c. illud etiam.

Paschalis verò secundus, post compaternitatem genitos copulari prohibet, scribens Egino episcopo, Post susceptum filium de fonte vel filiam spiritualem, qui ex compatre vel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi non posse sunt. Illud etiam notandum est, quod in Triburiẽsi concilio legitur. Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuitu, & ita contingente rerum casu in coniugiũ duxerit, maturiori seruato concilio habeat, atque legitimo connubio honestè operam det.

SI QVIS DVCERE POSSIT DVAS COMMATRES VNAM

G post alteram.

Salamoni Cõstantino. epis. q. 30. 4. cap. Scisciatur. Gen. 2. d. Matt. 19. &.

Solet etiam quæri, Si commatrem vxoris post eius obitum quis ducere valeat? De hoc Nicolaus Papa sic scribit, Sciscitatur à nobis sanctitas vestra, si quis duas commatres habere valeat vnam post alteram? In quo meminisse debes scriptum esse, Erunt duo in carne vna. Cùm ergo constet, quòd vir & mulier vna caro efficiuntur, restat virum compatrẽ constitui mulieri, cuius assumpta vxor commater erat, & ideo virum illi fœminæ non posse coniungi, quæ commater eius erat, cum qua idem fuerat vna caro effectus. Huic autem illud contrarium videtur, Qui spiritualem habet compatrem, cuius filium de lauacro susceperit, & vxor eius cõmater non est, licet ei defuncto cõpatre suo eius viduã ducere in vxorem, quos nulla generatio spiritualis secernit. Item ex epistola Paschalis papæ, Post vxoris obitum, cum commatre vxoris coniugio copulari, nulla ratio vel autoritas videtur prohibere. Non enim per carnis vnionem, ad vnionẽ spiritus transitur.

Ex Triburiẽ si concilio cap. 47. Ibidẽ c. Qui spiritualem. Ibidẽ c. post vxoris. Determinatio ibidem.

¶ Sed sciendum est quòd autoritas Nicolai de illo ait, qui vxori suæ debitũ reddidit, postquã cõmater illius extitit. Aliæ verò autoritates de illo agunt, cuius vxor postquam à viro suo derelinquitur, illius cõmater efficitur, nec post cõpaternitatem à viro suo cognoscitur, vel de viro potius agunt, cuius vxor antè defungitur, quàm ab eo cognoscatur.

SI VIR ET VXOR POSSINT SIMVL TENERE

H puerum.

Ibidem cap. Quod autẽ vxor.

Solet etiam quæri, Si vxor cum viro simul debeat in baptismo suscipere puerum? De hoc Vrbanus ait, Quòd vxor cum marito in baptismo simul non debeat suscipere puerum: nulla autoritate videtur vel reperitur prohibitum, sed vt ipsa puritas spiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conseruetur immunis, decreuimus vt vtrique simul ad hoc aspirare non præsumant. Quia verò piaculare flagitiũ commisit, qui duabus commatribus vel sororibus nupsit, magna pœnitentia debet ei iniungi.

DE SECVNDIS ET TERTIIS NVPTIIS, ET

I deinceps.

Li. de sancta viduitate c. 12. 31. q. 1. ca. quod si dormierit. 1 Cor. 7. g.

Sciendum est etiam, quòd non solùm primæ vel secundæ nuptiæ sunt licitæ, sed etiam tertiæ & quartæ non sunt damnandæ. Vnde Aug. [Secundas nuptias omnino licitas, Apostolus concedit. De tertijs autem & quartis, & de vltra pluribus nuptijs, solent homines mouere quæstionẽ. Sed quis audeat definire, quod nec Apostolum video definisse? Ait enim, Si dormierit vir eius cui vult nubat. Non dicit, primus, vel secundus, vel tertius, vel quotuslibet: nec à nobis definiẽdum est, quod non definit Apostolus. Vnde vt breuiter respondeam, nec illas nuptias debeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre, nec contra humanæ verecũdiæ sensum audeo dicere, vt quoties voluerint nubãt, nec ex meo corde præter scripturæ autoritatem, quotuslibet nuptias damnare.] Idem

Ad Pammachiũ in apo-

Universidad de Diego Portales Biblioteca

Ioria pro libro contra Iouinianum edito circa finem, & in cau. ib. cap. Aperiant quæso, ad finem.
1. Tim. 3. a. Ex ca. 7. & ibidē c. a. De his qui.
Sup epis. ad Cor. priorē, ca. 7. circa illud bea. autor.

testatur Hier. [Ego nunc libera voce exclamo, nec damnari in ecclesia bigamū, imò nec trigamam, & ita licere quinto & sexto, quemadmodum secundo marito nubere.] Apostolus tamen bigamos à sacerdotali honore excludit. Sed hoc non facit pro vitio bigamiæ, imò pro sacramenti virtute, vt sit vna vnius, sicut vnica vnici. Illud tamen Neocæsarienſis concilij videtur innuere, bigamiā esse peccatum. Presbyterum, inquit, in nuptijs bigami prandere non conuenit, quia cùm pœnitentia bigamus indigeat, quis erit presbyter, qui talibus nuptijs possit præbere consensum? Sed hoc de illo intelligi potest, qui primæ vxori insidiatus putatur desiderio secundæ, vel pro signaculo sacramenti illud dicitur, quod in bigamo non seruatur. Ambrosius etiam dicit, quòd primæ nuptiæ tantùm à domino sunt institutæ, secundæ verò sunt permissa. Et primæ nuptiæ sub benedictione dei celebrantur sublimiter, secundæ verò etiā in præsenti carent gloria.

DE RESVRRECTIONIS ET IVDICII *conditione.*

A DISTINCTIO XLIII.

POstremò de conditione resurrectionis, & modo resurgentium, nec non & de die iudicij & misericordiæ qualitate breuiter differendum est. [Omnibus quæstionibus quæ de hac re moueri solent, satisfacere non valeo, resurrecturam tamen carnem omnium quicunque nati sunt atque nascentur, & mortui sunt & morientur, nullatenus ambigere debet Christianus.] Ait enim Esaias, Resurgent mortui, & resurgent qui erunt in sepulchris. Et Apost. Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini sicut & cæteri qui spem non habent, scilicet resurrectionis. Si enim credimus quòd Iesus mortuus est & resurrexit: ita & deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cū eo. Hoc enim vobis dicim⁹ in verbo domini, quia nos qui viuim⁹, qui residui sumus in aduentū domini, nō præueniem⁹ eos qui dormierūt. Quoniā ipse dominus in iussu & in voce archangeli, & in tuba dei descendet de cœlo: & mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui viuimus qui relinquimur simul rapiemur cum illis in nubibus obuiā Christo in aëra, & sic semper cū domino erimus. His verbis & veritas resurrectionis, & causa atque ordo resurgentium præclarissimè insinuatur.

Aug. in enchi. ca. 84. Esaiæ 26. d. 1. Thes. 4. d.

B DE VOCE TVBAE.

Causa enim resurrectionis mortuorum erit vox tubæ, quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur: & cuius virtute excitabuntur mortui, & de monumentis resurgent. Vnde propheta, Dabit voci suæ vocem virtutis, id est effectū resuscitandi mortuos. Et Ioannes euangelista ait, Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Si verò quæritur, cuius vel qualis erit vox illa? Apostolus dicit, quòd erit archangeli, id est ipsius Christi, qui est princeps archangelorum. Vel vox erit vnius, vel pluriū angelorum. Eademque dicitur tuba: quia erit manifesta, & nouissima, quia post eam non erit alia. [Hæc tuba (vt ait Aug.) est clamor: de quo dicitur in euangelio, Media nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit: exite obuiam ei. Tubæ nomine aliquod euidens & præclarum signum intelligitur. Quod vox archāgeli & tuba dei ab Apostolo dicitur, in euangelio vox filij dei & clamor appellatur: quod signum mortui audient & resurgent.

Psa 67. Ioan. 5. d. 1. Thes. 4. d. 1. Cor 15. g. In epi. 120. de gratia nouitate ad Honoratū ca. 34. Matt. 25. a. 1. Thes. 4. d Ioannis 5. d. Matt. 25. a. Loco præall.

C DE MEDIA NOCTE.

Media autem nocte dicitur venturus, vt Aug. ait, non pro hora temporis: sed

sed quia tunc veniet, cùm non speratur. Media ergo nocte, scilicet, cùm valde obscurum erit, id est, occultum, veniet. Dies enim Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Potest tamen non incongruè intelligi mediæ noctis tempore venturus: quia, vt ait Cassiodor. Hoc tempore primogenita Ægypti percussa sunt, quando etiam sponsus venturus est. Pluribus etiam locis contestantur autores, quòd aduentus Christi dies dicitur Domini, non pro qualitate temporis, sed rerum: quia tunc cogitationes & consilia singulorū patebunt. Vnde in Daniele, Vetustus dierum sedit, & libri aperti sunt coram eo. Libri sunt conscientiæ singulorum, quæ tunc aperientur aliis. Et tunc implebitur, Nihil occultum quod non reueletur. ¶ Adueniente autem summo Iudice, non solùm aëris tenebræ illuminabuntur, sed abscondita cordium manifestabuntur. [Virtute ergo diuina fiet, vt cuique opera sua bona vel mala cuncta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuset vel excuset hominē conscientia, eaque teste damnetur, vel saluetur.]

1. Thess. 5. a. Sup oblo- narium 7. Psal. 118. Exodi 12. Dan. 7. c Matth. 10. c Marci 4 c. 1. Corin. 4. a

Aug. de Ci uit. Dei lib. 20. cap. 14

DE MEMORIA ELECTORVM, SI TVNC PRAECEDentia mala teneat.

Hîc quæritur, Vtrùm electis tunc adsit memoria præcedentium malorum, sicut bonorum? Quædam autoritates videntur tradere, bonos non habituros tunc memoriam præcedentium malorum, id est, peccatorum vel tormentorum. Ait enim Esaias, Ego creo cœlos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor, sed gaudebitis in æternum. Item, Obliuioni traditæ sunt angustiæ priores, & absconditæ ab oculis nostris. Quæ de futuro exponens Hieronymus ait, [Obliuioni tradentur priora mala: quia forsitan in futuro pristinæ conuersationis memoria omnino delebitur, succedentibus bonis æternis: ne sit pars malorum, prioris angustiæ memorari.] Sed hæc & his similia possunt accipi sic, vt non excludant memoriam præcedentium malorum, sed ex ea molestiam & lesionem amoueant. Non enim eorum memoria sanctos contristabit, vel eorum beatitudinem obfuscabit, sed gratiores Deo reddet. Vnde super Psalmum. 88. ait Gregorius, Quomodo in æternum misericordias Domini canit, qui miseriæ non meminit? Quomodo autem plena beatitudo, si memoria reatus mētem tangit? Sed sæpe læti tristium meminimus, & sani dolorum meminimus sine dolore: & inde amplius læti & grati sumus. Ex his apparet, quòd si priorum malorum memoriam sancti habebunt in futuro, non eis tamen erit ad pœnam vel gloriæ derogationem, sed ad gratiarum actionem: Si verò quæritur, Vtrùm peccata quæ fecerunt electi, prodeant tunc in notitiam omnium, sicut mala damnandorum omnibus erunt nota: non legi hoc expressum in scriptura. Vnde non irrationabiliter putari potest, peccata hîc per pœnitentiam tecta, & deleta, illic etiam tegi alis: alia verò cunctis propalari.

Esaiæ 65. e Ibid. in eō mēt. sup illū locū Esaiæ. & in gloss. ibidem.

Lib. 4. moraliū, cap. 42.

E DE HIS QVI VIVI REPERIENTVR.

Quæri solet, Vtrùm illi, quos viuos inueniet Christus, nunquam omnino morituri sint, an ipso temporis puncto, quo rapientur obuiam Christo, ad immortalitatem mira celeritate sint transituri? Non enim dicendum est, fieri non posse, vt dum per aëra in sublime portentur, in illo spatio & moriantur, & reuiuiscant. Ad hunc autem sensum, quo existimamus illos in paruo spatio & passuros mortem, & accepturos immortalitatem, Apostolus nos vrgere videtur, vbi dicit, Omnes in Christo viuificabimur. Et alibi, Quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Cur autem nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporum in aëre quodammodo seminari atq; ibi protinus immortaliter & incorruptibiliter reuiuiscere, cùm credamus in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tanta velocitate rediturum

Aug. de Ci uit. Dei. lib. 20. cap. 20.

1. Cor. 15. e Ibid. Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

antiquiſsimorum cadauerum puluerem. Sed vellẽ de his potius audire doctiores. Si ergo ſanctos qui reperientur Chriſto veniente viuentes,eiq; obuiam rapiẽtur,crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros: nullas in verbis Apoſtoli patiemur angustias,generaliter accipientes illud quod dictum eſt,Omnes quidem reſurgemus,ſcilicet tam boni quàm mali:ſed non omnes immutabimur,ſcilicet in ſolẽnitatem reſurrectionis. De hoc etiam Ambroſ.ait,In ipſo raptu eorum qui viui reperientur,mors erit & reſurrectio:vbi anima quaſi per ſoporẽ egreſſa de corpore, eidem in momento reddatur. Contrà verò ſcribens ad Marcellam Hiero.teſtari videtur,dicens quoſdã in fine ſeculi aduenientẽ Chriſto nõ eſſe morituros, ſed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos.Horum autẽ quid verius ſit, non eſt humani iudicij definire.

1.Cor.15.g Cõment.ſup 1.Theſſa.4. Sup illud,de inde nos qui viuimus. Epiſt. de.5.q. to:3. quæ incipit magnis nos, in ſolu. 3.quæſt.

QVOMODO INTELLIGITVR CHRISTVS IVdex viuorum & mortuorum.

C

Au.in ench. cap.55.

His autem adijciendum eſt, dupliciter intelligi quod dicitur Chriſtus iudicaturus viuos & mortuos. Aut enim viui accipiuntur,qui in aduentu eius viui reperientur,licet in raptu moriantur: & mortui,qui antè deceſſerant: vel viui vel mortui accipiuntur iuſti & iniuſti.

QVOMODO OMNES INCORRVPTI RESVRGENT.

D

2.Cor. 15. g

Cumq; ex prædictis ſanè credi valeat omnes reſurrecturos,credendũ eſt etiã quòd omnes reſurgent incorrupti:non vtiq; impaſsibiles,quia reprobi mortem patientur ęternã,ſed ſine diminutione membrorũ omnia humani corporis habituri membra,nec tamen gloria ac †ſpe impaſsibilitatis induentur.

† ſpecie

DE AETATE ET STATVRA RESVRgentium.

A DISTINCT. XLIIII.

Ephe.4.c .Haymo in gloſſa ſuper illud Eph.4. Donec omnes occur.

SOLENT autem nonnulli percunctari & quærere,an in eadem ætate & ſtatura corporis omnes reſurrecturi ſint? Quidam putauerunt omnes reſurrecturos ſecundum menſuram ætatis & ſtaturę Chriſti: ideo quia Apoſtolus ait,Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ętatis plenitudinis Chriſti. Sed his verbis non eadem reſurgentibus aſsignatur ſtatura, ſed ętas. [Omnes enim in eadem ætate reſurgent, in qua Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, cuiuſcunq; ętatis mortui fuerint.] Virum autem poſuit, non vt diſtingueret ſexum, ſed vt ſignificaret perfectionem virium quam tũc habebũt: ſed non omnes eandem ſtaturam corporis obtinebunt. Vnde Augu. [Non ait in menſuram corporis vel ſtaturæ,ſed ætatis: quia vnuſquiſq; ſuam recipiet mẽſuram corporis,quam vel habuit in iuuentute, etiam ſi ſenex obijt,vel fuerat habiturus ſi antè eſt defunctus. Ætas verò erit illa ad quam peruenit Chriſtus,ſcilicet iuuenilis,vt circa.30.annos. Triginta enim duorum annorum & triũ menſium erat ętas Chriſti,in qua mortuus eſt,& reſurrexit. Non eſt autem fas dicere quòd in reſurrectione accedat corpori magnitudo,quam nec habuit hic,nec erat habiturum diu viuendo: nec maiora corpora redigenda ſunt ad modum domi nici corporis. Periret enim multum de illis corporib⁹,cùm nec periturus ſit capillus, vt ait dominus,Capillus de capite veſtro non peribit.]

De lib. de ciui. dei 22.ca.15.

Luc.12.b

QVOD RESVRGET QVICQVID FVIT DE SVBSTANtia & natura corporis,& in eadem parte corporis.

B

Aug.in enc. cap.88. Hug. lib. 2.

[Non enim perit deo terrena materies, de qua mortaliũ creatur caro: ſed in quemlibet puluerem cineremve ſoluatur,in quoſlibet halitus auraſq; diffugiat, & in quamcunque aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur,in quorumcunq; etiam animalium vel hominum cibum carnemq; mutetur, illi animę in pũcto temporis redibit quę illam carnem primitus vt homo fieret, creſceret,viueret,animauit. Ipſa ergo terrena materies quæ diſcedente anima fit cadauer, non ita reſurrectione reparabitur,vt ea quæ dilabuntur, & in alias atq; alias aliarum rerum ſpecies formaſq; vertuntur:quamuis ad corpus redeant vnde dilapſa ſunt: ad eaſdem quoq; corporis partes vbi fuerunt, redire neceſſe ſit. Alioquin ſi capillus capitis redit,quem tam crebra tonſura detraxit: ſi vnguibus,quod toties dempſit exectio immoderata & indecens, cogitantibus & ideo reſurrectionem carnis,non credentibus occurrit informitas. Sed quemadmodũ ſi ſtatua cuiuſlibet ſolubilis metalli igne liqueſceret, vel cõtereretur in puluerem,vel confunderetur in maſſam:& eam vellet artifex rurſum ex illius materia & quantitate reparare, nihil intereſſet ad eius integritatem, quæ particula materiæ cui membro ſtatuæ redderetur, dum tamen totum ex quo conſtituta fuerat, reſtituta reſumeret. Ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto quo caro noſtra extiterat,eam mirabili celeritate reſtituet: nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem,vtrùm capilli ad capillos redeant,& vngues ad vngues: an quicquid eorum perierat, mutetur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur:curante artificis prouidentia,ne quid indecens fiat. Indecorum quippe aliquid ibi non erit: ſed quicquid ibi futurum eſt, hoc decebit, quia nec futurum eſt ſi non decebit.]

de ſacr. parte. 7.cap.13. Au. ibi.c.89

Cõgrua ſimilitudo per exẽplũ ſtatuæ.

Ibidẽ. Aug. cap. 90.

QVOD SANCTI SINE OMNI DEFORMITATE reſurgent.

C

Aug. in eodẽ cap. 91. 1.Cor.15.

Hoc autem in corporibus ſanctorum intelligendum eſt,de quibus conſequẽter adiungit. [Reſurgent ergo ſanctorum corpora ſine vllo vitio,ſine vlla deformitate,ſicut ſine vlla corruptione,onere,difficultate:in quibus tanta facilitas quãta felicitas erit:propter quod & ſpiritualia dicta ſunt,cùm proculdubiò corpora ſint futura.nõ ſpiritus.] Ex his apparet,quòd vna erit ætas omniũ reſurgentium,ſcilicet iuuenilis.ſtatura verò diuerſa,ſcilicet quã quiſq; habuerat in iuuenili ętate,vel erat habiturus,ſi antè eſt defunctus. Nec de ſubſtãtia de qua hominis caro creatur, aliquid peribit: ſed omniũ particularũ antè diſperſarũ collectione,reintegrabitur naturalis ſubſtantia corporis.Sanctorum quoq; corpora ſine omni vitio fulgida ſicut ſol,reſurgẽt,præciſis cũctis deformitatibus quas hic habuerunt.

Matth.13.f.

SI MALI TVNC HABEANT QVAS HIC HABVErunt deformitates.

D

In ench.c.91

De reprobis autem quæri ſolet,an cum deformitatibus hic habitis reſurgãt? Hoc autem Auguſt. non aſſerit,ſed dubium reliquit,ita inquiens. [Quicunque ab illa perditionis maſſa quæ per Adam facta eſt, non liberantur per Chriſtum, reſurgent quidem etiam ipſi,vnuſquiſq; cum ſua carne:ſed vt cũ diabolo eiusq; angelis puniantur. Vtrùm verò ipſi cum vitijs & deformitatibus ſuorum corporum reſurgant,quæcunq; in eis geſtarũt:inquirendo laborare quid opus eſt? Non enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorũ erit certa & ſempiterna damnatio.] Ecce non definit, an tunc habeant deformitates quas hic habuerunt,reproborum corpora.

Matth.25.d

QVOD NON CONSVMVNTVR CORPORA QVAE tunc ardebunt.

E

Si verò quæritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant,& non conſumantur? Auguſt.varijs exemplis aſtruit, & ſempiternis ignibus ea ardere, & non conſumi illa combuſtione: ſicut animus cuius præſentia corpus viuit, &

De Ciuit. Dei. lib. 21. cap. 1. 2. 3.

dolorem pati potest, mori autem non potest. [Hoc enim erit tunc in corporibus damnatorum, quod nunc esse scimus in animis omnium.]

F SI DAEMONES CORPORALI IGNE CREMANTVR.

De Ciuit. Dei. lib. 21. cap. 10. Apocal. 19

Quæri etiam solet, an dæmones corporali igne ardeant: Ad quod Aug. respõdens ait, Cur nõ dicamus (quanuis miris, veris tamẽ modis) etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi, si spiritus hominum etiam incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? Gehenna illa, quæ stagnum ignis & sulphuris dicta est, corporeus ignis erit: & cruciabit damnatorũ corpora vel hominum, vel dæmonum: sed solida hominum: aërea dæmonum. Vnus enim vtrisque ignis erit, vt Veritas ait. De quo igne si quæritur, qualis, vel vbi sit, Auguſt. sic respõdet, Ignis æternus cuiusmodi sit, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit, hominẽ scire arbitror neminem, nisi fortè cui spiritus diuinus ostendit.

Matth. 25. d

De Ciuit. Dei. lib. 20. cap. 16.

SI ANIMAE SINE CORPORIBVS SENTIVNT

G ignem corporalem.

Cùm aũt constet animas igne materiali in corporibus cruciandas, quæri solet, an interim ante resurrectionem corporum animæ defunctorum reproborum materiali igne crementur? De hoc Iulianus Toletanæ ecclesiæ episcopus, Gregorij dicta secutus, ita scripsit, [Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore: cur non post mortem etiam corporeo igne teneatur? Teneri autem per ignem spiritum dicimus, vt in tormento ignis videndo atque sentiendo puniatur. Quòd autem non solùm videndo, sed etiam experiendo anima ignis tormentum patiatur, ex Euangelio colligitur, vbi veritatis voce dicitur mortuus in inferno sepultus: cuius anima, quòd in igne teneatur, insinuat, cùm Abraham deprecatur, dicẽs, Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguã meam, quia crucior in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum in ignibus veritas perhibet, quis sapiens reproborũ animas teneri ignibus neget?] Præcipuè, cùm humanam animam corporis similitudinem habere doceat Auguſt. ita inquiens, [Profiteri animam habere posse similitudinem corporis, & corporalium omnino membrorum, quisquis renuit, potest negare animam esse quæ in somnis videt, vel ambulare se, vel sedere, vel huc atq; illuc gressu, vel etiam volatu ferri. hoc sine quadam similitudine corporis non fit. Proinde, si hanc similitudinem etiam apud inferos gerit, non corporalem, sed corpori similem: ita etiam in locis videtur esse non corporalibus, sed corporaliũ similibus, siue in requie, siue in doloribus.] In Cassiani etiam voluminibus legitur, [quòd non sint ociosæ, neque nihil sentiant, cùm diues ille in inferno se flamma cruciari clamet. Vnde probatur, animas defunctorum non solùm suis sensibus non priuari, sed nec istis affectibus, scilicet, spe, tristitia, gaudio, ac metu carere; & ex his quæ sibi in illo generali examine reseruantur, eas quædam iam incipere prægustare.]

Dial. 4. cap. 29.

Ibid. paulo post.

Lucæ 16. f

Ibid. Iulian⁹ lib. 2. p. post. de Futuro seculo, cap. 16 & 17.

Sup Gen. lib. 12. ca. 33.

Iulian⁹ hæc recitat, ibid. ca. 15. et sunt Cass. lib. de 10. coll. patrũ. coll. 1. videlicet abbatis Moysi, cap. 14.

H DE ABORTIVIS FORTIBVS, ET MONSTROSIS.

In Ench. cap. 85. Attende.

Illud etiam inuestigari oportet, si abortiui fœtus & monstra resurgent, & qualia? De quo Auguſt. ita ait, [Occurrit de abortiuis fœtibus quæstio, qui iam nati sunt in vteris matrum, sed non ita vt iam possint renasci. Si enim resurrecturos eos dixerimus: de his qui iam formati sunt, tolerari potest vtcunque quod dicitur, Informes verò quis non prodiuius perire arbitretur, sicut semina quæ concepta non fuerunt. Scrupulosè quidem inter doctores quæri ac disputari potest, quãdo incipit homo in vtero viuere, an sit quædam vita occulta, quæ nondum motibus viuentis appareat? Negare enim vixisse puerperia, quæ ideo membratim execantur, vt eiiciantur ex vteris prægnantium: ne matres etiam, si mortua ibi relinquantur, occidant: impudentia nimia videtur. Ex quo autem

Ibid. cap. 86

autem incipit homo viuere, ex illo vtiq; iam mori potest: mortuus verò vbicũque illi potuit mors euenire, quomodo ad resurrectionem non pertineat, reperire nequeo. Neq; enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quantumlibet citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credenda sunt: sed potius correcta eorum emendataq; natura. Absit enim vt illum bimẽbrem, quẽ nuper natum in oriente fratres fidelissimi, qui eum viderunt retulerunt, & S. Hierony. scriptum reliquit, vt vnum hominem duplicem, ac non potius duos: quod futurum erat, si gemini nascerentur, resurrecturos existimemus. Ita & cętera quæ nimia deformitate monstra dicuntur, ad humanę naturę figuram resurrectione reuocabuntur.]

De monstris ibidẽ ca. 87. De bimẽbri

DE DIVERSIS ANIMARVM RECEPTACULIS & conditionibus.

A DISTINCT. XLV.

Sup Ioannẽ tract. 49. & in glo. super illud. 1. Thes. 4. deinde nos, in ench. ca. 109. et in li. de 3. dulc. 9. quæst. q. 2.

PRAETEREA sciendum est, quòd omnes animæ (vt ait Augu.) [cùm de hoc seculo exierint, diuersas habent receptiones: bonę habent gaudiũ, malæ verò tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebũtur.] Ex his ostenditur, quòd maius erit gaudium sanctorum in resurrectione, & post, quàm fuerit antè: & quòd diuersa receptacula habebunt animę sanctorũ. De quibus idem Augu. ait, [Tempus quod inter hominis mortem & vltimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis cõtinet, sicut vnaquęque digna est vel requie, vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne dum viueret.]

B DE SVFFRAGIIS DEFVNCTORVM.

In Ench. vbi suprà ca. 110 & habe. 13. q. 2. c. Tẽpus Quibus pro sint orationes & eleemosynæ, & sacrificiũ & huiusmodi. Rom. 14. b

[Neque negandum est, vt ait Augu. defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium mediatori offertur, vel eleemosynæ fiunt in ecclesia. Sed hæc eis tantum prosunt, qui cùm viuerent, hęc sibi vt posteà possent prodesse, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortẽ: nec tam malus, vt ei nõ prosint ista quicquam. Est verò talis in bono, vt ista non requirat: & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam quispiam grauari vel releuari. Nemo autem speret quod hic neglexit cùm obierit apud Deum promereri. Non ergo ista quæ pro defunctis commendandis frequentat ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est, Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, scilicet bona vel mala: quia etiam hoc meritum sibi quisque cùm in corpore viueret, comparauit, vt possint ei ista prodesse, non enim omnibus prosunt. Et quare non? nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore. Cùm ergo sacrificia siue altaris, siue quarumcunque aliarum eleemosynarum pro baptizatis omnibus offeruntur: pro valde bonis, gratiarum actiones sunt, pro non valde malis, sunt propitiationes. Sed pro valde malis etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, tamen qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus verò prosunt, vel ad hoc prosunt vt sit plena remissio, vel certè vt tolerabilior sit ipsa damnatio. Orationib⁹ ergo sanctę ecclesię, & sacrificio salutari, & eleemosynis quę pro eorum spiritibus offeruntur, non est dubium mortuos adiuuari: vt cum eis misericordius agatur à domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum tota obseruat ecclesia, vt pro eis qui in communione corporis & sanguinis domini defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemo-

Aug. in sermone de verbis Apo ser. 32. & in gl. super illud 1 Thes. 4. c. Nolum⁹ vos

memorentur,oretur: ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Non est ergo ambigendum ista prodesse defunctis: sed talibus,qui ita vixerunt ante mortem,vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide operante per dilectionem,eiusque sacramentis,de corpore exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis officia impenduntur: cuius, dum hîc essent, pignore caruerunt, non misericordiam sibi thesaurizãtes, sed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis aliquid boni operantur sui: sed eorum meritis præcedentibus consequentia ista redduntur. Nam istam quisque finiens vitam, nisi quod in ea meruerit,non poterit habere post eam.] Ecce quibus & qualiter prosunt illa quæ pro defunctis frequentat ecclesia. Mediocriter malis suffragantur ad pœnæ mitigationẽ:Mediocriter bonis,ad plenam absolutionem:qui non habẽt tantæ perfectionis merita,vt nõ indigeant iuuari per pauperes,quorum est regnũ cœlorũ,quos sibi fecerũt amicos de mammona iniquitatis. Quorum tanta est perfectio,vt his adiutoriis non indigeant. quales sunt Apostoli & Martyres. Vt enim ait Aug. Iniuria est pro Martyre orare in ecclesia, cuius nos debemus orationibus commendari: pro aliis autem defunctis oratur.

Cal.5.

Rom.2.a

Matth. 5. a Luc.16.c

De verbis Apost.serm. 37.

Ibid.& de Ciuit.Dei. Lib.1.cap. 12.& 13. & in lib.de Cura p mort. gerẽda. ca.2

Luc.16.f.g

Augustin serm. de verbis Apost. serm.32. & lib.1.de Cura p mort. ger.cap.3.

Tobi. 2.et 12 Gen.23.a. et 25.a.et 35.b. & 50.

C DE OFFICIIS SEPVLTVRAE.

De pompis verò exequiarum idem Augustinus dicit, Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligẽtia sepulturæ,viuorum sunt qualiacunq; solatia,non adiutoria mortuorũ. Quia si aliquid prodest impio sepultura preciosa, oberit pio vilis,vel nulla. Præclaras exequias in conspectu hominum purpurato illo diuiti exhibuit turba famulorum: sed multo clariores in cõspectu Domini,vlceroso illi pauperi ministerium exhibuit angelorum, qui eum extulerunt, non in marmoreum tumulum,sed in Abrahæ gremiũ. Sit tamen cura mortuos sepeliendi,& sepulchra construendi, quia hæc in scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt: nec solùm in corporibus patriarcharum aliorumque sanctorum,sed etiam in ipsius Domini corpore qui ista fecerunt,laudati sunt. Impleant igitur homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant spiritus defunctorum, scilicet, oblationes,orationes, multo obseruantius procurent.

D DE DVOBVS AEQVE BONIS, QVORVM ALTER plura post mortem habet auxilia.

Solet moueri quæstio de duobus,vno diuite, altero paupere, pariter sed mediocriter bonis,qui prædictis suffragiis indigent,& meruerunt pariter post mortem iuuari: pro altero verò,id est,pro diuite,speciales & communes fiunt orationes, multæque eleemosynarum largitiones: pro paupere verò non fiunt nisi communes largitiones & orationes. Quæritur ergo,an tantum iuuetur pauper paucioribus subsidiis,quantum diues amplioribus? Si non pariter iuuatur,non ei redditur secundum merita. Meruit enim pariter iuuari. quia pariter boni extiterunt. Si verò tantum suffragij consequitur pauper quantum diues: quid contulerunt diuiti illa specialiter pro eo facta? Sanè dici potest,non ei magis valuisse generalia & specialia,quàm pauperi sola generalia suffragia. Et tamẽ profuerunt diuiti specialia, non quidem ad aliud, vel maius aliquid, sed ad idem ad quod generalia, vt ex pluribus & diuersis causis vnum perciperetur emolumentum. Potest tamen dici aliter illa plura subsidia contulisse diuiti celeriorem absolutionem non pleniorem.

Responsio.

Secũda, Melior.

E QVIBVS SVFFRAGIIS IVVABVNTVR MEDIOCRIter boni, qui in fine inuenientur.

Sed iterum quæritur de aliquo mediocriter bono, qui talibus indigens suffragiis,in ipso cõsummationis seculi articulo cum reliquis migrabit,si saluus fuerit: pro eo non offertur vlterius sacrificium,vel oratio, vel eleemosyna, nec habebat tantæ perfectionis merita,quæ his suffragijs non egerent:Nunquid ergo saluabitur? Existimo eum quasi per ignem transeuntem, saluari meritis & intercessionibus cœlestis ecclesiæ:quæ pro fidelibus semper intercedit voto & merito,donec impleatur Christus.

1.Cor.23. c.

QVOMODO SANCTI GLORIFICATI AVDIVNT PRECES supplicantium:& quomodo intercedunt pro nobis ad dominum.

F Sed fortè quæris,Nunquid preces supplicantium sancti audiunt,& vota postulantium in eorum notitiam perueniunt? Non est incredibile:animas sancto rum,quæ in abscondito faciei dei veri luminis illustratione lætantur, in ipsius contemplatione ea quæ foris aguntur intelligere,quantum vel illis ad gaudiũ, vel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim angelis, ita & sanctis qui deo assistunt,petitiones nostræ innotescunt in verbo dei quod contemplantur. Vnde & dicuntur angeli orationes & vota nostra offerre deo:non quia eum doceãt, sed quia eius voluntatem super eis consulunt. Vnde Aug. Angelis,qui sunt apud deum,innotescunt petitiones nostræ,vt quodammodo eas offerant deo,& de his consulant:& quod deo iubente implendum esse cognouerint, hoc nobis euidenter vel latenter reportent,Vnde & angelus hominibus ait, Cùm oratis,orationem vestrã obtuli deo. Ad omnia quidẽ scienda sufficit deo sua perfectio:habet tamen nuncios, id est angelos, non qui ei quæ nescit annuncient. (Nõ enim sunt vlla quæ nesciat) sed bonum eorum est de operibus suis eius cõsulere veritatẽ.& hoc est quod ei dicuntur nonnulla nunciare,nõ vt ipse ab eis discat,sed vt ab eo ipsi per verbum eius sine corporali sono nunciẽt etiã quod voluerit,ab eo missi ad quos voluerit,totum ab illo per illud verbum eius audientes,id est in eius veritate inuenientes,quid sibi faciendum, quid, quibus & quando nunciandum sit. Nam & nos orantes eum,non eum docemus:quia no uit(vt ait verbum eius)pater vester quid vobis necessarium sit, priusquam petatis ab eo. Nec ista ex parte cognouit:sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus:& quos, & de quibus rebus vel exauditurus,vel non exauditurus esset,sine initio antè præsciuit. Non ergo dicitur angelus orationes nostras offerre deo,quasi deus tunc nouerit quid velimus,& quo indigeamus:quæ omnia antequam fiant, sicut & postquàm facta sunt,nouit: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternam veritatem referre,siue petendo quid erga se fiat,siue consulendo quid faciat.

Hug. de sacramẽtis li. 2 parte 16. ca. vltimo.

Thobiæ.12.c

Li. de ordo deo ad probã. c.9.to.2. Thob.12.c. Aug.lib.15. de tri.ca. 13

Matt.6.d.

Aug.in li.de gratia noui testa.ad Honoratũ, ca. 29. & super illud Phi. 4. petitiones vest.innotescant.

QVOD DICTVM EST DE ANGELIS ATTRIBVIT sanctis animabus.

G Si autem angeli à deo per verbum eius discũt petitiones nostras, & quid de his implendum sit,& quid non: Cur non credamus & animas sanctorum dei sanctum contemplantiũ,in eius veritate intelligere preces hominũ,& quæ implẽdæ sint vel non? Inde est quòd deus dicitur exaudire preces quorundam,non solũ quando effectui mancipat,sed etiã quãdo innotescit curiæ angelorũ & sanctarũ animarũ quid inde futurũ sit,vel non:& quod cognoscunt in dei voluntate esse,volunt & ipsi. Adeò enim supernæ voluntati addicti sunt, vt nihil præter eius voluntatẽ queant velle. Intercedunt ergo ad deum pro nobis sancti:& meritò, dũ illorũ merita suffragantur nobis:& affectu,dũ vota nostra capiunt impleri: quod tamẽ nõ faciunt,nisi in voluntate dei implenda didicerint. Oramus ergo vt intercedant pro nobis,id est vt merita eorũ nobis suffragentur,& vt ipsi velint bonum nostrum,quia eis volentibus deus vult,& ita fiet. Ex præmissis cõstat,quòd cum quibusdam misericordius agit deus, quàm eorum peccata meruerint,scilicet cum mediocriter malis,qui suffragijs ecclesiæ iuuantur.

SI VALDE MALIS DETVR MITIGATIO pœnæ.

A DISTINCTIO XLVI.

De ſtatu et conditione malorũ poſt mortem.

SEd quæritur hic de valde malis: vtrũ & ipſi in aliqua pœnarũ mitigatione dei miſericordiam ſentiant, vt minus quàm meruerint puniantur? Quidã autumant eos nullam releuationem pœnæ habituros: quod confirmãt Iacobi autoritate dicentis, Iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui non fecit miſericordiam. Auguſt. etiam ait, [Miſericordia hic, iudicium in futuro. Idem diſtinguens quomodo omnes viæ domini ſint miſericordia, & veritas, ait, Erga ſanctos, omnes viæ dei miſericordia: erga iniquos omnes, veritas: quia & in iudicãdo ſubuenit, & ita non deeſt miſericordia: & in miſerãdo id exhibet quod promiſit, ne deſit veritas. Erga oẽs aũt quos liberat & condemnat, omnes viæ ſunt miſericordia & veritas: quia vbi non miſeretur, vindictæ veritas datur.] Dicens vbi non miſeretur, dat intelligi aliquid à deo fieri, vbi ipſe non miſeretur. Sed his occurrit quod ait Caſsiod. ſuper pſalm. 50. loquens de miſericordia & pietate dei. Hæ duæ, inquit, res iudicio dei ſemper adiunctæ ſunt. Ergo & in punitione malorum non eſt iuſtitia ſine miſericordia. Idem de iudicio & miſericordia ait, Hæc duo mutua ſocietate ſibi iunguntur. In his breuiter omnia opera dei includit. Aug. quoque reſpondens illis qui reproborum ſupplicia finem habitura contendunt, ita illorum repellit opinionem, aſſerens reprobos perpetuò puniendos, vt eorum ſupplicia mitigari aliquatenus non neget. [Fruſtrà, inquit, nonnulli æternam damnandorum pœnam & cruciatus ſine intermiſsione perpetuos humano miſerantur affectu, atque ita futurum eſſe non credunt: nõ quidem ſcripturis aduerſando diuinis, ſed pro ſuo motu dura quæque molliendo, & in leuiorem flectendo ſententiam: quæ putant in eis terribili? eſſe dicta quàm verius. Non enim (inquiunt) obliuiſcetur miſereri deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas. Hoc quidem in pſalmo legitur: ſed de his intelligitur, qui ſunt vaſa miſericordiæ: quia & ipſi non pro meritis ſuis: ſed deo miſerante de miſeria liberantur. Aut ſi hoc ad omnes exiſtimant pertinere, non ideo neceſſe eſt vt damnationem opinentur finiri poſſe eorum, de quibus dictum eſt, Ibunt hi in ſupplicium æternum. Ne hoc modo putetur habitura finem felicitas eorum, de quibus econtrario dictum eſt, Iuſti autem in vitam æternam. Sed pœnas damnatorum certis temporibus exiſtiment (ſi hoc his placet) aliquatenus mitigari. Et ſic quippe intelligi poteſt manere ira dei in illis, id eſt ipſa damnatio. Hæc enim vocatur ira dei, non diuini animi perturbatio: vt in ira ſua, id eſt manente ira ſua, non contineat miſerationes ſuas, non æterno ſupplicio finem dando, ſed leuamen adhibendo, vel interponendo cruciatibus: quia nec pſalmus ait ad finiendam iram ſuam, vel poſt iram ſuam, ſed in ira ſua. Quæ ſi ſola eſſet, alienari à regno dei, & carere magna multitudine dulcedinis dei, tam grandis tamen eſt pœna, vt ei poſsint nulla tormenta quæ nouimus, cõparari. Si illa ſit æterna, iſta autem ſit quamlibet multis ſeculis longa. Manebit ergo ſine fine mors perpetua damnatorum: & ipſa omnibus erit communis, ſicut manebit communiter omnium vita æterna ſanctorum.] Ecce ita aſſerit hic pœnas reproborum non eſſe finiendas, quod non improbat, ſi dicatur eorum ſupplicio aliquod leuamen adhiberi. Vnde non incongruè dici poteſt, deum etſi iuſtè id poſsit, non omnino tantum punire malos in futuro quantum meruerunt: ſed eis aliquid, quantumcunque mali ſint, de pœna relaxare.

Iacobi 2. c. *Sup oſtonarium 19. Matt. 5.* *Idẽ Caſsiod. ſup pſa. 100* *In ench. ca. 112. contra illos qui aſſerunt malorũ cruciatus terminandos* *Pſa. 76.* *Rom. 9. c.* *Matt. 25. d.* *Ibidẽ ca. 113.*

B DETERMINAT PRAEMISSAS AVTORITATES.

Iacobi 2. c. Quòd ergo dictum eſt, iudicium ſine miſericordia fieri illi qui non fecit miſericordiam, ita intelligi poteſt, quòd iudicium damnationis fiet illi qui non fecit miſericordiam, pro eo quòd fuit ſine miſericordia. Vel fiet iudicium ei ſine miſericordia liberante & ſaluante: qui tamen in aliqua pœnæ alleuiatione miſericordiam dei ſentiet. Ita cùm dicitur miſericordia hic, iudicium in futuro: non negatur quin in futuro ſit miſericordię effectus, & in electis qui per miſericordiã ab omni miſeria liberabuntur, & in reprobis qui minus quàm meruerint cruciabuntur. Sed hic non ſine cauſa dicitur fieri dei miſericordia & iudicium in futuro: quia & hic multis modis miſeretur deus, quibus non miſerebitur tunc, Vocat enim deus nũc peccatores & iuſtificat, quod tũc non faciet: & tũc reddens ſingulis ſecundũ merita ſua, manifeſtè iudicabit, qui nũc occultè iudicat. [Cuius occultum iudicium (vt ait Augu.) intelligitur pœna qua quiſque vel exercetur ad purgationem, vel admonetur ad conuerſionem: vel ſi contemnit, excæcatur ad damnationem.] Occultum ergo iudiciũ dei pœna dicitur: qua iudicat purgando, conuertendo, vel excęcãdo. Iudicia quoq; dei interdum appellantur diſpenſationes eius de omnibus rebus. Vnde, Quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius. Et, Iudicia eius abyſſus multa. Iudicium autẽ quo in futuro iudicabit, intelligitur ſententia iudicis, qua ventilabitur area, id eſt diuidentur localiter boni à malis miniſterio angelorũ: & iſti in vitam ducentur, illi in ſupplicium mittentur, qui nunc ſimul mixti ſunt.

Lucæ. 5. c *Roma. 8.* *De occulto iudicio Dei.* *In expoſitione tituli pſ. 9.* *Roma. 11. d* *Pſal. 35.* *De ſententia iudicis.* *Matth. 25. c*

C DE IVSTITIA ET MISERICORDIA DEI.

Sed quomodo iuſtitiam dei & pietatem, id eſt miſericordiam ſuprà Caſsiod. duas eſſe res dixit, quæ ſemper adiũctæ ſunt iudicio dei? Iuſtitia enim dei & miſericordia nõ duæ res ſunt, ſed vna res, id eſt vna diuina eſſentia eſt, ſicut ſuprà pluribus autoritatibus oſtenſum eſt. Quia non eſt Deo aliud eſſe miſericordẽ, quàm miſericordiam: nec iuſtum, quàm iuſtitiam: ſed idem prorſus. Nec aliud eſt ei eſſe miſericordem, quàm iuſtum: vel miſericordiam, quàm iuſtitiam: ſed omnino idem, quia non denominatiuè, ſed eſſentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit ſcriptura de operibus Dei, quædam eſſe miſericordiæ, quædam iuſtitiæ? Si enim iuſtitia dei, miſericordia eſt: quęcunque ſunt opera miſericordiæ, eſſe videntur iuſtitiæ, & econuerſo. His reſponderi poteſt ſic, illis locutionibus quibus huiuſmodi operum fiunt diſtinctiones, vt alia miſericordiæ, alia iuſtitiæ, alia bonitati attribuantur: non diuerſitas ſubiacentis, id eſt rei, his vocabulis ſignificatè exprimitur. ſed varietas ſenſuum & effectuum in creaturis mõſtratur. Cùm enim dicitur deus iuſtus vel iuſtitia, eſſentia diuina prædicatur: & etiam quòd ipſe ſit diſtributor, & iudex meritorum, intelligi datur. Ita & cùm dicitur miſericors, eſſentia diuina prædicatur: & inſuper, quòd ipſe ſit miſerorũ liberator: intelligi datur. Similiter cùm dicitur bonus, eſſentia diuina prædicatur, & inſuper autor omnium bonorum oſtenditur. Ita & cùm dicitur deus, eſſentia diuina prędicatur, & ipſe timendus oſtenditur. Inde ergo quędam operetur, & quin hęc & illa ſint opera diuinæ eſſentiæ, quæ dicitur miſericordia & iuſtitia. ſed quia quædam ſunt quibus oſtenditur iudex & equus diſtributor, quędam quibus oſtenditur miſerator. Miſericors enim dicitur in natura, miſerator in exhibitione. Et in quibuſdam operibus dicitur effectus eſſe miſericordię, in quibuſdam effectus iuſtitię: non quòd aliud efficiat iuſtitia, aliud miſericordia Dei, ſi ad eſſentiam referas: ſed quia ex quibuſdam effectibus intelligitur iudex, ex quibuſdam miſerator, vel vt quibuſdam placet, iuſtus & miſericors, ſed ſecundum hoc occurrit quæſtio, quomodo ex alijs oſtendatur iuſtus, & ex alijs miſericors, cùm ſit idem ei eſſe iuſtum & eſſe miſericordem? Si enim ſecundum eandem rationem dicitur iuſtus & miſericors, ex eo opere quo intelligitur iuſtus, intelligitur miſericors, & econuerſo. Sed dixi ſuprà,

Paragrapho. 1. Lib. 1. de opibus iuſtitiæ & miſericordiæ et bonitatis dei. *Reſponſio.* *Iſidorus li. 7 etym. ca. 1.*

Universidad de Deusto Biblioteca

quia cùm dicitur deus iustus & misericors, ita eadē diuina essentia significatur, & secundum eam idem prędicatur, vt etiam quędam diuersa intelligantur. Intelligimus enim per hoc eum esse miseratorem & iustum iudicem. Quod euidenter Orig. ostendit dicens. [Omnia quæ dei sunt, Christus est: Ipse sapientia eius, ipse fortitudo, iustitia, sanctitas, ipse prudentia, ipse veritas. Sed cùm vnum sit in subiacenti pro varietate sensuum, diuersis nuncupatur vocabulis. Aliud enim significat sapientia, aliud iustitia. Quando enim sapientia dicitur, disciplinis te diuinarum humanarumq; rerū instruere intelligitur: Quādo iustitia, distributor vel iudex meritorum insinuatur. Ita & prudentia cùm dicitur, doctor & demōstrator bonarum, vel malarum rerum, vel neutrarum intelligitur.]

Homilia. 5. sup Hier. sup illud c.10. Qui fecit terram in for.

AVTORITATIBVS PROBAT QVAEDAM IVSTITIAE, alia misericordię, alia bonitati attribui.

D

Quòd autem quædam opera misericordię, quædam iustitię, quædam bonitati attribuantur, in scripturis facilè est reperire. Et de misericordia quidem, & iustitia manifestum est: de bonitate verò & misericordia amplius latet. Sed Augu. docet illa opera propriè ad misericordiā pertinere, quibus aliqui à miseria liberantur. Ad bonitatē verò, nō solū illa, sed facturā & gubernationē naturaliū: ita dicens, Ad misericordiam pertinet, quòd à peccatis mundat, & de miseria liberat, Ad bonitatem verò, quòd cœlum & terram, & omnia valde bona creauit vt essent. Idem, Cœli non indigent misericordia, vbi nulla est miseria: in terra hominis abundat miseria, & superabundat dei misericordia. Miseria ergo hominis & misericordia dei plena est terra, non cœli, qui non indigent misericordia, indigent tamen regente domino. Omnia enim indigent domino, & misera, & felicia: quia sine illo miser non subleuatur: felix non regitur. Item alibi, Misericordia est erga miseros, bonitas erga quoslibet. Interdum tamen misericordia largè accipitur, vt bonitas.

Sup Psal. 135

Idē sup psa. 32.

In glossa super illud ps. 24. secūdum misericordiā tuam memē to mei tu.

QVOMODO VNIVERSAE VIAE DOMINI DICANtur misericordia & veritas.

E

Post hęc considerari oportet, ex quo sensu vniuersę vię domini dicantur misericordia & veritas. Hoc multiplicem recipit expositionem. [Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas quibus ad nos venit, vt Augu. ait super psal. intelliguntur duo aduētus. Primus, in quo manifestā & multiplicem misericordiam nobis exhibuit: & secundus, in quo requirendo merita, iustitiam exhibebit.] Vniuersæ etiam vię domini, id est quibus ad dominum ascendimus, sunt iustitia, quia à malo declinamus: & misericordia, qua bonum facimus. In his enim duobus omne bonum meritum includitur. Sed cùm superius Casiod. dixerit in his duobus omnia opera Dei includi, meritò quæri potest, an in omni opere domini hęc duo mutuò sibi iungantur? Quibusdam placuit non in omni opere domini hęc duo concurrere, secundum effectum dico: nam secundum essentiam non diuiditur misericordia à iustitia, sed vnum est. Verùm secundum effectum non in omni opere domini dicunt esse misericordiam & iustitiam: sed in quibusdam fatentur tantùm misericordiam, in alijs iustitiam, atque in alijs misericordiam & iustitiam. Fatentur tamen dominum omnia quæ fecit misericorditer agere, & iustè: referentes rationem dicti ad Dei voluntatem, quæ iustitia est, & misericordia: non ad effectus misericordiæ & iustitiæ, qui sunt in rebus. Alijs autem videtur, quòd sicut dicitur Deus omnia opera sua iustè facere & misericorditer: ita concedendum sit, in omni opere dei iustitiam esse & misericordiā, id est clementiam, secundum effectum vel signum: quia nullum opus Dei est, in quo non sit effectus vel signum æquitatis & clementiæ, siue occultæ, siue apertæ. Aliquando enim manifesta est clementia siue benignitas, & occulta æquitas, aliquando econuerso.

Sup psa. 24

Psalm. 100.

DE

DE SENTENTIA IVDICII.

A

DISTINCT. XLVII.

SOlet etiam quæri. Qualiter dabitur iudicij sentētia? Sed nō est perspicuū id explicare. Non enim scriptura apertè definit an voce illa proferātur, venite benedicti: & ite maledicti: An virtute iudicis ita fiat, cōscientijs singulorū attestātibus: vt modò dicitur futurum, vt iudicis potētiæ effectus ipsius dictione significetur. Illa etiam, Esuriui, & nō dedistis mihi manducare, & huiusmodi, magis cōscientijs exprimenda plurimi putant quàm verbis: quia Apostolus in momento & in ictu oculi mysterium cōsummādū tradit. Sed illud ad resurrectionis statum tantū referunt, non ad iudicium: qui iudicij sententiam, & malorum increpationes, & bonorum præmia verbis exprimenda asserunt.

De iudicio extremoquē t ū ad modū, secundū quē dabitur.

Matth. 25. d

Ibidem.

1. Cor. 15. g

B

QVOD IVDICABVNT SANCTI, ET QVOMODO.

Non autem solus Christus iudicabit, sed & sancti cum eo iudicabūt nationes. [Ipse enim Apostolis ait, Sedebitis & vos super duodecim sedes, iudicātes duodecim tribus Israēl. Nec est putandum quòd duodecim Apostolis tantùm hoc promiserit Christus. vbi enim sedebit Paulus, qui plus omnibus laborauit, si nō ibi sedebunt nisi duodecim? Per duodecim ergo sedes perfectio tribunalis, id est vniuersitas iudicātium intelligitur, scilicet omnes perfecti, qui relictis omnibus secuti sunt Christum. Per duodecim tribus, vniuersitas iudicandorum.] Iudicabunt †verò eos sancti, non modò cooperatione, sed etiam autoritate & potestate. Vnde Gladij ancipites in manibus eorum, id est sententia de bonis & malis in potestate eorum. Si verò quæritur, quæ erit eorum potestas vel autoritas in iudicando? Puto non antè posse sciri, quàm videatur, nisi diuina reuelatione quis didicerit.

Aug. lib. 20 de ci. dei. c. 5

Sapien. 3. b

Matth. 19. d

De duodecē sedibus.

1. Cor. 15. b

Mat. 19. et in glossa ibidē.

Marci. 10. d

† ergo omnes.

Psal. 149.

DE ORDINIBVS EORVM QVI IVDICANDI erunt.

C

Erunt autem quatuor ordines in iudicio. [Duæ quippe sunt partes: electorum scilicet, & reproborum, vt Greg. in moralibus ait. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij enim iudicantur, & pereunt: alij non iudicātur, & pereunt. Alij iudicantur, & regnant: alij non iudicantur, & regnant. Iudicantur, & pereunt, quibus dominica inclamatione dicetur, Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Non iudicantur, & pereunt, quibus dominus ait, Qui non credit, iam iudicatus est. Eorum enim damnatio toti ecclesiæ nota est & certa: & ideo dicuntur tunc non iudicari, quia ad conspectum districti iudicis cum aperta damnatione suæ infidelitatis accedent. Qui verò professionem fidei sine operibus habent, iudicabuntur, & peribunt, id est redarguentur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in se fieri non audient: quia infidelitatis suæ tenebris præiudicati, eius quem despexerant inuectione redargui non merentur. Illi autem saltem verba iudicis audient, qui eius fidem saltem verbo tenuerunt. Illi autem in damnatione sua æterni iudicis nec verba percipient, qui eius reuerentiam nec verbo tenus seruare voluerunt: & ideo illi iudicandi, sed isti non iudicandi dicuntur. Ex electorum verò parte alij iudicantur, & regnant, scilicet qui vitæ maculas lachrymis tergunt, & eleemosynarum superinductione operiunt: quibus iudex veniēs in dextra confistentibus dicet, Esuriui, & dedisti mihi manducare. Alij autem non iudicantur, & regnant, qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt: quia non hoc solum quod lex præcipit, implere contenti sunt, sed & quod ad perfectionem consulitur, implere studeant. De quibus propheta ait, Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Et Salomon de ecclesiæ sponso loquens ait, Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Et

Sup Iob ca. 36. lib. 26. cap. 24.

Matth. 25. c

Ioannis. 3. c

Iacobi. 2. c

Ibidē ca. 25.

Prouer. 3 a

Matth. 25. c

Esaiæ. 3. c

Proue. vlt. c

Iob. 36. a

Matth. 19. c.

Iob ait, Non saluat impios, & pauperibus iudicium tribuit. Hi ergo rectè sub generali iudicio non tenentur, sed iudices veniunt: quia & præcepta generalia viuendo vicerunt, & omnibus relictis Christum secuti sunt. Rectè pauperibus iudicium tribuit: qui quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc maiori culmine potestatis excrescent. De talibus dicitur, Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius. Vincens dominus cum patre, in throno sedit: quia post passionis certamen & resurrectionis palmam, quòd patri esset æqualis, omnibus claruit. Nobis verò in throno filij sedere, est ex eiusdem filij potestate iudicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius virtute percipimus, quasi in throno eius residemus.] Ex his apparet, quòd etiam perfectiores sancti cum Christo iudicabunt potestate: & quare quidam dicuntur iudicandi, alij non iudicandi.

Sapient. 5. a

Apoca. 3. d
Gre. ib. c. 26

Ibidē ca. 27.

DE ORDINE IVDICII, ET MINISTERIO ANgelorum.

D

Cùm autem in euāgelio legatur, quòd dominus mittet angelos suos, qui colligent de regno eius omnia scādala, & mittent iniquos in caminum ignis. Et itē, Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Et iterum, Mittet angelos suos cum tubā, & congregabunt electos à quatuor ventis. Et cùm propheta dicat, Cōgregate illi sanctos eius, Ministerio angelorum illa impleri dubitandum non est: Domino enim veniente ad iudicium, præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius: & peribit cœlum & terra, nō secundum substantiam, sed secundum speciem quæ immutabitur: cœlum quidem aëreum, non æthereum. Tantū enim ascendet ignis in iudicio, quantum ascenderunt aquæ in diluuio. Ille autem ignis malis qui reperti fuerint viui, erit consumptio, bonis verò non, vt ait Augustinus. Hoc erit incēdium mundi sanctis, quod fuit caminus tribus pueris. In quibus si aliquid purgandum fuerit, per illum ignem purgabitur. Alijs verò nullā ingeret molestiā. Purgato verò per ignem mundo, & ad iudicium veniente domino emittetur vox illa magna, qua resurgent omnes mortui: & tunc ministerio angelorū ventilabitur area, quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mundi angelico ministerio: quo & rapientur obuiam Christo in aëra, reprobis in terra quā dilexerunt, remanentibus. Et tunc præconia illa bonorum (Esuriui, & dedistis mihi manducare: & increpationes illę malorum, Esuriui, & nō dedistis mihi mā ducare: &c.) proferentur vel sono vocali, vel alio modo. Denique proferetur sententia super vtrosque, Venite benedicti: & ite maledicti &c. Et ministerio angelorum virtute dei cooperante, mittentur mali in caminum ignis, hoc est in infernum.

Matth. 13. f

Ibidem. f.
Matth. 24. c
Psal. 49.

De ciuit. dei li. 20. ca. 18.
Dani. 3. g
Marci. 3.
Luc. 3. d

1. Thes. 4. d
Matth. 25. c

Matth. 25. g
Idem. 13. f.

SI POST IVDICIVM DAEMONES PRAEERVNT hominibus ad puniendum.

E

Et solet quæri, vtrùm in inferno malis ad puniendum præsint dęmones post iudicium, quos carnifices tortoresq; animarum scriptura appellat? Apostolus dicit, quòd Christus tunc euacuabit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. [Dum enim durat mundus, angeli angelis, dęmones dęmonibus, homines hominibus præsunt. Sed omnibus collectis, iam omnis prelatio cessabit.] Hinc quidam putant, post iudicium dęmones non habere potestatem cruciandi homines, sicut modò. Sed vt dęmones virtute dei cruciari sine creaturę ministerio asserunt, sic reprobos homines ibi non per operationem dęmonū, sed virtute diuina tantùm æternis subijci cruciatibus. Præmissa tamen autoritas non id cogit sentire: quæ etsi asserat tunc nec dæmones dęmonibus, nec homines hominibus præesse, non definit tamen an dęmones præsint hominibus ad torquēdum. Vnde quibusdā videtur, eos sic extare hominibus tortores in pœna, sicut extiterunt incentores in culpa.

Ecclę. 39. d
1. Cor. 15. d
Haymo sup 1. Cor. 15.

Beda circ. 6 ca. 2. Esdræ.

DE

DE FORMA ET POTESTATE IVDICIS.

A

DISTINCTIO XLVIII.

Solet etiam quæri, in qua forma Christus iudicabit. In forma vtique serui iudicabit: quæ omnibus in iudicio apparebit, vt videant mali in quem pupugerunt. Diuinitatē verò eius mali non videbunt. Vnde Esaias, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Humanitatem videbunt, vt timeant, diuinitatem verò non, ne gaudeant. Diuinitas enim sine gaudio videri non potest.

Zach. 12. c
Esaiæ 26. b.
Secundum 70. interp.

QVALIS APPAREBIT TVNC IN FORma serui.

B

Sed cùm in forma humana constet eum appariturum, quæritur an in forma illa gloriosa appareat, sicut verè est, an in forma qualis in passione extitit. Quidam putant à malis talem videri, qualem crucifixerūt, id est, infirmum: quia dicit scriptura, vt videant in quem pupugerunt. Sed apertè Augustinus dicit formam serui glorificatam, à bonis & à malis tunc videri; sic, [Cùm in forma serui glorificata iudicantem viderint boni & mali, tolletur impius, vt non videat claritatem Dei, quæ Deus est, quam soli mundo corde videbunt: quod erit eis vita æterna. Forma ergo humana in Christo glorificata videbitur à cunctis: vnde & Christus dicitur iudicaturus, quia filius hominis est. Ita enim legitur in Euangelio Ioannis, Et potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Non quòd ipse ex virtute hominis sit iudicaturus, vel quòd ipse solus sine patre & spiritu sancto sit iudicium facturus: sed quia ipse solus in forma serui iudicans, bonis & malis videbitur. Cùm ergo pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, non ita est intelligendum, quasi filius solus iudicet, & non pater: sed quia forma filij humana cunctis in iudicio apparebit, non infirma, sed gloriosa. Iudicabit autē ex virtute diuinitatis, non sine patre & spiritu sancto: & apparebit terribilis impiis, & mitis iustis. Erit enim terror malis, & lumen iustis.]

Zach. 12
De Trinit. lib. 1. cap. 13
Matth. 5. a
Ioan. 17. a
Quare Christ⁹ dicitur iudicaturus.
Ioan. 5. d

Ioan. 5. d

QVARE SECVNDVM FORMAM SERVI DICITVR Christus suscitaturus corpora.

C

Et sicut dicitur Christus secundum formam serui iudicaturus, propter causam præmissam: ita etiam dicitur suscitaturus corpora mortuorum secundum humanitatem, cùm tamen virtute diuinitatis sit suscitaturus, non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur, quia in humanitate suscepit quod est causa nostræ resurrectionis, id est, passionem, & resurrectionem. Ideo ei ascribitur, secundum hominem suscitatio mortuorum. Vnde Augustinus, Per verbum filium Dei, fit animarum resurrectio. Per verbum factum in carne filium hominis, fit corporum resurrectio. Item, Iudicat & suscitat corpora non pater, sed filius secundum dispensationem humanitatis, in qua minor patre est Christus. In eo quòd est filius Dei, est vita quæ viuificat animas: in eo quòd est filius hominis, iudex. Ecce secundum formam humanitatis dicitur suscitaturus corpora, & iudicaturus. Iudicaturus autem, quia illa forma cunctis in iudicio apparebit: & suscitaturus, quia in eadem forma meritum & causam resurrectionis nostræ suscepit. Et quia secundum eandem formam vocem dabit, qua mortui de monumentis resurgent, & procedent. Secundum quod Deus est viuificat animas, non pater tantùm, quia non tantùm pater vita est, sed & filius cum eo, & spiritus sanctus eadem vita est, quæ pertinet ad animam, non ad corpus. Corpus enim non sentit vitam sapientiæ, sed anima, quę illuminatur à lumine æterno. Licet ergo Christus potentia diuinitatis viuificet animas, & suscitet corpora, & iudicet, non ociosè tamen & præter rationem ei secundum formam Dei tribuitur viuificatio animarum, & secundum formam serui iudicium & resuscitatio corporum.

Super Ioan. tract. 23. in fine.
Ibidem.

DE

D DE LOCO IVDICII.

Putant quidam Dominum descensurum in vallem Iosaphat in iudicio: eo quòd ipse per Iohelem prophetam sic loquitur, Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis. In cuius capituli expositione ita reperi, Hoc quidam pueriliter intelligunt, quòd in valle, quæ est in latere montis Oliueti, descensurus sit Dominus ad iudicium, quod friuolum est. Quia non in terra, sed in spacio huius aêris sedebit, contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit. Et sicut Ioan. Chrysostomus dicit, [Angeli deferent ante eum signum crucis: vnde in Euangelio Veritas dicit, Et tunc apparebit signum filij hominis, &c. Iosaphat autem interpretatur iudicium Domini. In vallem ergo Iosaphat, id est, iudicij Domini, congregabuntur omnes impij. Iusti verò non descendent in vallem iudicij, id est, damnationis: sed in nubibus eleuabuntur obuiam Christo.]

Iohel.3.a
In gloss. circa princ. illius capitis
Homil. de cruce & latrone.
Matth.24.c
1.Thess.4.d

DE QVALITATE LVMINARIVM, ET TEMPORIS, post iudicium.

E Veniente autem ad iudicium Domino in fortitudine & potestate magna, sol & luna dicuntur obscurari: non sui luminis priuatione, sed superueniente maioris luminis claritate. [Virtutes quoque cœlorum, id est, angeli, dicuntur moueri: non metu damnationis, vel aliqua perturbatione pauoris, sed quadam admiratione eorum quæ viderint.] Vnde Iob, Columnæ cœli pauent aduentum eius. Ante diem verò iudicij sol & luna eclipsim patientur, sicut Iohel testatur dicens, Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis. Magnus verò dicitur, propter magna quæ ibi fient. Cùm autem factum fuerit cœlum nouum, & terra noua, tunc erit lux lunæ sicut lux solis, testante Esaia, Et erit lux solis septempliciter, id est, sicut lux septem dierum: quia quantum luxit sol in prima conditione septem dierum ante peccatum primi hominis, tantum lucebit post iudicium. Minorata enim fuit lux solis & lunæ, aliorumque syderum, per peccatum primi hominis: sed tunc recipiet sol mercedem sui laboris, quia septempliciter lucebit: & tunc non erit vicissitudo diei & noctis, sed tantùm dies. Vnde Zacharias, Et erit dies vna quæ nota est Domino, non dies neque nox: & in tempore vespere erit lux, quia tunc non erit varietas diei & noctis, quæ modò est, sed continua dies & lux. Esaias tamen videtur dicere, quòd tunc non luceat sol vel luna, loquens congregationi sanctorum. Non erit ibi, inquit, amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam. Sed his verbis non negat solem & lunam tunc lucere, sed significat his qui tunc erunt in æterna beatitudine, nullum lucis vsum præstare. Quia, vt ait Hieronymus super eundem locum, [Cœli & terræ, solis atque lunæ nobis cessabit officium, & erit ipse Dominus lumen suis in perpetuum.] Potest etiam intelligi illud Esaiæ ea ratione dictum, quia sol & luna tunc non habebunt ortum & occasum sicut nunc. Vnde Isidorus illud Esaiæ quasi exponens, ait, Post iudicium sol laboris sui mercedem suscipiet. Vnde Propheta, Lucebit septempliciter, & non veniet ad occasum nec sol nec luna, sed in ordine quo creati sunt, stabunt: ne impij in tormentis sub terra positi, fruantur luce eorum. Vnde Abacuc, Sol & luna steterunt in ordine suo. Ecce apertè dicit solem & lunam tunc lucere, sed stabiliter permanere: vbi etiam significat infernum esse sub terra. Si verò quæritur, Quis vsus lucis solis & lunæ tunc? Fateor me ignorare, quia in scripturis non memini me legisse.

Luc.21.e
Matth.24.c
Greg. 17. moral.ca.14 & 15.
Iob.16.e
Ioël.2.g
Esaiæ 65.
Esaiæ 30.f
Zach.14.b
Esaiæ 60.d
Hieron. lib. 17.comēt. in Esaiam sup cap.60.
De ordine creaturarū. Lib.1.ca.5.
Esaiæ 30.f
Abacuc 3.c

DE

DE DIFFERENTIA MANSIONVM *in cœlo & in inferno.*

A DISTINCTIO XLIX.

Post resurrectionem verò facto vniuerso impletoque iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ, vna Christi, alia diaboli: vna bonorum, altera malorum, vtraque tamen angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. Istis in æterna vita sœliciter viuentibus, illis infœliciter, in æterna morte sine moriendi potestate durantibus: quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti, alius alio præstabilius: in miseria verò illi, alius alio tolerabilius permanebunt.] Ex his apparet, quòd sicut boni differenter glorificabuntur, alij magis, alij minus: ita & mali differenter in inferno punientur. Sicut enim in domo patris, id est, in regno cœlorum, mansiones multæ sunt, id est, præmiorum differentiæ: ita & in gehenna diuersæ sunt mansiones, id est, suppliciorum differentiæ. [Omnes tamen æternam pœnam patientur, sicut omnes electi eundem habebūt denarium, quem paterfamilias dedit omnibus qui operati sunt in vinea. Nomine denarij aliquid omnibus electis commune intelligitur, scilicet vita æterna, Deus ipse quo omnes fruentur, sed impariter. Nam sicut erit differens clarificatio corporum, ita differens gloria erit animarū. Stella enim à stella, id est, electus ab electo differt in claritate mentis & corporis. Alij enim aliis vicinius clariusq; Dei speciem contemplabuntur: & ipsa contemplandi differentia diuersitas mansionum vocatur. Domus ergo est vna, id est, denarius est vnus: sed diuersitas est ibi mansionum, id est, differentia claritatis: quia vnum est summum bonum beatitudo, & vita omnium, id est, Deus ipse. Hoc bono omnes electi perfruentur, sed alij aliis plenius.] Perfruentur autem videndo per speciem, non per speculum in ænigmate. Habere ergo vitam, est videre vitam, id est, cognoscere Deum in specie. Vnde Veritas ait in Euangelio, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, esse vnum & solum verum Deum: hoc est habere vitam, cognoscere te. Non est enim ipsa cognitio, quod tu es, sed per cognitionem habetur bonum quod tu es, id est, vita.

Augustin. in Ench. cap.3.
Ioannis 14.
Aug. hom. 67 sup Ioā. Ioā Chrysostomus.
Matth.20
1.Cor.15.f
Matth.20.a
1.Cor.13.d
Ioann.17.a

B SI OMNES HOMINES VOLVNT ESSE BEATI.

Solet etiam quæri de beatitudine, Vtrùm eam omnes velint, & sciant, quæ sit vera beatitudo? De hoc Augustinus in 13. lib. de Trin. ita disserit, [Mirum est, cùm capessendæ retinendæq; beatitudinis voluntas vna sit omnium, vnde tanta exstat de ipsa beatitudine rursus diuersitas voluntatum: nō quòd eam aliquis nolit, sed quòd non omnes eam norint. Si enim eam omnes nōscerent, non ab aliis putaretur esse in virtute animi, ab aliis in voluptate corporis, ab aliis atq; aliis, alibi atque alibi. Quomodo ergo omnes amant, quod non omnes sciunt? Quis potest amare quod nescit, sicut suprà disputaui? Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus, nec tamen scitur ab omnibus? An fortè sciunt omnes quæ ipsa sit, sed non omnes sciunt vbi sit, & inde contentio est? An fortè falsum est, quod pro vero posuimus, beatè viuere omnes homines velle? Si enim beatè viuere est (verbi gratia) secundum animi virtutē viuere: quomodo beatè viuere vult, qui hoc non vult? Nónne verius dixerimus, Homo ille non vult beatè viuere? quia non vult secundum virtutem viuere: quod solùm est beatè viuere? Non ergo omnes beatè viuere volunt, imò pauci hoc volunt: si non est beatè viuere, nisi secundum virtutem animi viuere, quod multi nolunt. Itáne falsum erit, vnde nec ipse Cicero dubitauit? Ait enim, Beati certè omnes esse volumus. Absit vt hoc falsum esse dicamus. Quid ergo? An dicendū est, etiam si nihil aliud sit beatè viuere, quàm secundum virtutē animi viuere: tamen & qui hoc non vult,

Cap. 4.
Ibid. paulò pòst.
Cicero in Hortensio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

beatè viuere vult? Nimis quidèm hoc videtur absurdum. Tale enim est, acsi dicamus, qui non vult beatè viuere, vult beatè viuere. Istam repugnantiam quis audiat? quis ferat? & tamen ad hanc contrudit necessitas. Si omnes beatè viuere velle verum est, & non omnes volunt sic viuere: quomodo solùm viuitur beatè? An illud ab his angustiis poterit nos eruere, si dicamus nihil esse beatè viuere, nisi viuere secundum delectationem suam: & ideo falsum non esse quòd omnes beatè viuere velint, quia omnes ita volunt, vt quemque delectat. Sed id quidem falsum est. Velle enim quod non deceat, est esse miserrimum. Nec tam miserum est non adipisci quod velis, quàm adipisci velle quod non oporteat. Quis ita cæcus sit, vt dicat aliquem ideo beatum, quia viuit vt vult? cùm profectò etsi miser esset, minus tamen esset, si nihil eorum quæ perperam voluisset, habere potuisset. Mala enim voluntate vel sola miser quisque efficitur: sed miserior, cùm desiderium malæ voluntatis impletur. Quapropter, quoniam verum est, quòd omnes homines esse beati velint, idq; ardentissimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcunque appetant: nec quisquam potest amare, quod omnino quid vel quale sit nescit, nec potest nescire quid sit, quod se velle scit: sequitur, vt omnes beatam vitam sciant: Omnes autem beati habent quod volunt, quamuis non omnes qui habent quod volunt, continuò sint beati. Continuò autem miseri sunt, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non rectè volunt. Beatus ergo non est, nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. Ille quippe beatè viuit, qui viuit vt vult, nec malè aliquid vult. Cùm ergo ex his duobus constet beata vita, licet in malis sit aliquis bonus, non tamen nisi finitis omnibus malis est beatus. Cùm ergo ex hac vita, qui in his miseriis fidelis & bonus est, venerit ad beatam vitam: tunc erit verè, quod nunc nullo modo esse potest, vt sic homo viuat quomodo vult. Non enim ibi volet malè viuere, aut volet aliquid quod deerit, aut deerit aliquid quod voluerit. Quicquid amabitur aderit, nec desiderabitur quod non aderit. Et omne quod ibi erit, bonum erit, & summus Deus summum bonum erit, & quod est omnino beatissimum, ita semper fore certũ erit. Beatos autem esse se velle, omnium hominum est. Beatos se esse velle, omnes in corde suo vident, nec tamen omnium est fides, qua ad beatitudinẽ peruenitur.]

Ibid. cap. 1. in prin. cap.

Quis sit beatus, cap. 6. 7 & 8.

SI QVID DE DEO COGNOSCIT ALIQVIS, QVOD CIBI NON INTELLIGANT OMNES.

Solet etiam queri, Vtrùm aliquid de Deo cognoscat aliquis magis meritus, vt Petrus: quod nõ cognoscat aliquis minus meritus, vt Linus? pluribus videtur, quòd oñ de Deo ad beatitudinẽ spectantia omnes cõmuniter electi cognoscant, sed differenter. Nihil enim in Deo noscibile maius digniusq; videtur, quàm eum intelligere trinum & vnum. Hoc aũt omnes tunc per speciem cognoscẽt. Vnde sequitur, vt non sit aliquid beatitudini pertinens incognitum alicui beatorum. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio seruit beatitudini: sed in modo videndi different. Alius enim alio magis, alius alio minus fulgebit.

1. Cor. 15. f.

DE PARITATE GAVDII.

Solet etiam quæri an in gaudio dispares sint, sicut in claritate cognitionis differunt? De hoc Augustinus ait, [Multæ mansiones in vna domo erunt, scilicet, variæ præmiorũ dignitates: sed vbi Deus erit omnia in omnibus, erit etiam in dispari claritate par gaudium: vt quod habebũt singuli, commune sit omnibus: quia etiam gloria capitis omniũ erit per vinculum charitatis] Ex his datur intelligi, quòd par gaudium omnes habebunt, etsi disparem cognitionis claritatẽ, quia per charitatẽ, quæ in singulis erit perfecta, tantũ quisq; gaudebit de bono alterius, quãtum gauderet si in seipso haberet. Sed si par erit cunctorũ gaudium, videtur quòd par sit omnium beatitudo: quod constat omnino non esse.

Homil. 67. sup Ioan. et in lib. Sent. Prosp. ca. 36

Ad

¶ Ad quod dici potest, quòd beatitudo par esset, si ita esset par gaudium, vt etiam par esset cognitio: sed quia hoc non erit, non faciet paritas gaudij paritatẽ beatitudinis. Potest etiam accipi par gaudium, vt non referatur paritas ad intẽtionem affectionis gaudentium, sed ad vniuersitatem rerum, de quibus lætabitur: quia de omni re vnde gaudebit vnus, gaudebunt omnes.

SI MAIOR SIT BEATITVDO SANCTORVM POST IVDICIVM.

Post hoc quæri solet, Si beatitudo sanctorum maior sit futura post iudiciũ quàm interim? Sine omni scrupulo credendum est, eos habituros maiorẽ gloriam post iudicium, quàm antè: quia & maius erit gaudium eorum, vt suprà testatus est Aug. & amplior erit eorum cognitio. Vnde Hieron. [Peracto iudicio ampliorem gloriam suæ claritatis deus demonstrabit electis.] [Si quem mouet quid opus sit spiritibus defunctorum corpora sua in resurrectione recipere, si eis potest sine corporibus summa beatitudo præberi: difficilis quæstio est, nec potest à nobis perfectè definiri. Sed tamen dubium non est, & raptam à carnis sensibus hominis mentem, & post mortem ipsa carne deposita non sic videre posse incommutabilem substantiam, id est deum, sicut sancti angeli vident, siue alia latentiori causa: siue ideo, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat illud summum cœlum, donec ille appetitus conquiescat. Porrò si tale sit corpus, cui[9] sit difficilis & grauis administratio, sicut hæc caro quæ corrumpitur: multo magis auertitur mens ab illa visione summi cœli. Proinde cùm hoc corpus iam nõ animale, sed spirituale receperit æquata angelis, habebit perfectũ naturæ suæ modum, obediens & imperans, viuificata & viuificãs, tam ineffabili facilitate, vt sit ei gloriæ, quod fuit sarcinæ.]

Dist. 45. huius para. 1. & hac dist. Sup Osee. 6 sup illud viuifica nos post tres dies Augu. super Gen. ad lib. 12. ca. 35.

1. Cor. 15. f.

SI MALI IN INFERNO PECCABVNT.

A DISTINCTIO L.

HIc oritur quæstio, ex præmissis ducens originem. Suprà enim Aug. loquens de malis in inferno dãnatis, & bonis in cœlo glorificatis, dixit, quòd nec bonis voluntas, nec malis facultas esse peccandi poterit. Et de bonis quidẽ cõstat, sed de malis à quibus voluntatẽ malã nõ remouet, quæritur quomodo sit verũ eos non posse peccare: imò, quomodo verũ sit eos non peccare: cũ malã habeant voluntatẽ? Quidã autumant illã voluntatem non esse peccatũ, sed suppliciũ tantũ. Alij verò peccatũ esse fatentur, sed per illud eos non mereri aliquã pœnã: quia non est ibi locus merendi. Illud ergo peccatum dicũt non esse meritum supplicij, sed supplicium mali meriti, quod in hac vita præcesserit. De hoc aũt Aug. ita dicit, [Tempus acquirendi vitã æternam in hac tantũ vita Deus hominibus dedit. vbi voluit etiam pœnitentiam esse fructuosam. Ideò hic pœnitentia fructuosa est, quia potest hic homo deposita nequitia bene viuere, & mutata voluntate merita simulq; opera mutare, & ea gerere quæ Deo placeant. Quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro seculo de malis suis, sed indulgentiam in conspectu domini non inueniet: quia etsi erit stimul? pœnitudinis, tamẽ nulla erit ibi correctio volũtatis. Talibus enim ita culpabitur iniquitas sua, vt nullatenus ab eis possit vel diligi, vel desiderari iustitia. Voluntas enim eorum talis erit, vt habeat semper in se malignitatis suæ supplicium, nunquam tamen recipere possit bonitatis affectum. Quia sicut illi qui cum Christo regnabunt, nullas in se malę voluntatis reliquias habebunt: ita illi qui erunt in supplicio æterni ignis cum diabolo & angelis eius deputati, sicut nullam habebunt vlterius requiem, sic bonam

Dist. præce. ca. 1. ex Enchi. ca. 111. Solut secũdũ diuersos Li. de fide ad Petrũ ca. 3.

Matt. 25. d.

Matt.25.d. nullatenus poterunt habere voluntatem. Et ſicut cohæredibus Chriſti dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriam,ita cõſortibus diaboli cumulabit ipſa malignitas pœnam,quando exterioribus deputati tenebris,nullo illuſtrabuntur interiori lumine veritatis.]Ex his apparet reprobos in inferno pœnitentiã ſic geſturos,vt per eam prauam voluntatem non deſerant:& illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pęnę:per quam tamen non merebuntur,quia nullꝰ meretur niſi in hac vita.

B QVARE DICVNTVR TENEBRAE EXTERIORES.

Hic quæri poteſt,Quare illæ tenebræ quibus inuoluentur mali in gehenna,dicuntur tenebræ exteriores? Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem & ſpiritualem ſcilicet deum,erunt. Nunc enim etſi patiantur tenebras in cæcitate mentis,non tamen penitus extra lucem dei ſunt,nec corporali luce priuantur. De hoc Aug. ſic ait,Ira Dei & in iudicio erit,& hic eſt in cæcitate mentis,cũdantur mali in reprobum ſenſum. Ibi exteriores tenebræ erunt,quia tunc peccatores penitus erũt extra deum. Quid eſt enim penitus eſſe extra deum,niſi eſſe in ſumma cæcitate? Siquidem habitat deus lucem inacceſsibilem. Hæ autem tenebræ hic iam incipiunt in peccante,cùm ab interiori dei luce ſecluditur, ſed non penitus dum in hac vita eſt. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras,& non hic:quia ibi ſecludetur penitus à luce dei,quod non hic. Sed quomodo intelligenda eſt illa ſeclusio? An quia non videbunt deum per ſpeciem? ſed nec aliquis videt hic deum per ſpeciem. An per diſſimilitudinem quã facit peccatum inter deum & hominem? ſed & hic multi per grauia peccata elongantur à deo. An quia deum odiunt,ita vt velint deum non eſſe? ſed & hic multi deum oderunt:de quibus ſcriptum eſt,Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper. Quæ eſt ergo illa elongatio? Sanè exteriores tenebræ intelligi poſſunt,quædam malignitas odij & voluntatis,quæ tunc excreſcet in mentibus reproborum,& quædam obliuio dei :quia tormentorum interiorum & exteriorum doloribus adeò afficientur & turbabuntur,vt ab illis ad cogitandum aliquid de deo,vix,vel rarò,vel nunquam mentem reuocent,vt qui nimio premuntur pondere,adeò ſtupeſcunt & turbãtur,vt interim in aliã cogitationem non ſe extendant :ſed illuc tendãt impetus cogitationis, vbi ſentitur vis doloris. Sed in hac vita nullus adeò malus eſt,vt penitus ſecludatur à cogitatione dei:quia nec perdit appetitum beatitudinis, & quendam boni amorem,quem naturaliter habet rationalis creatura. Illas autem exteriores & profundiſsimas tenebras reprobos perpeſſuros poſt iudicium dicit Auguſtin. opponens de illo diuite,qui in inferno poſitus,eleuans oculos vidit Abraham,& in ſinu eius Lazarum:cuius comparatione coactus eſt confiteri mala ſua, vſque adeò, vt fratres roget ab his præmoneri:quod ante iudicium factum legitur. Sed poſt iudicium in profundioribus tenebris erunt impij,vbi nullam dei lucem videbunt cui confiteantur.

Sup pſa.6. ſup illa verba Turbatuseſt à furore oculus meus. 1.Tim.6.c.

Pſal.73.

Sup illud pſa.6. Lucæ 16.f.g

DE ANIMABVS DAMNATORVM, SI QVAM HABENT

C notitiam eorum quæ hic fiunt.

Prætereà quæri ſolet, ſi reproborum animæ quæ nunc in inferno cruciantur,notitiam habeant eorum quæ circa ſuos in hac vita geruntur, & ſi aliquo modo doleant ſuper infortunijs ſuorum charorum? Hanc quæſtionem Auguſt. commemorat,ex parte eam explicans,ex parte verò inſolutam relinquens, ait enim[Quæret aliquis,An vllus dolor tangat mortuos,de his quæ in ſuis poſt mortem contingunt? vel quomodo ea quæ circa nos aguntur nouerint ſpiritus defunctorum? Cui reſpondeo, magnam eſſe quæſtionem,nec in præſenti differendam. Veruntamen breuiter dici poteſt,quòd eſt cura mortuis de ſuis charis,vt de diuite legitur:qui dum tormenta apud inferos pąteretur, leuauit oculos

Aug.ſuper pſa.108. diſperdat deter. Lucæ 16.f. Eadẽ habẽtur in lib. de cura ꝑ mortuos cap. 14. & 15.

oculos ad Abraham:& inter alia dixit,Habeo enim quinque fratres,mitte aliquẽ ex mortuis,vt teſtetur illis,ne & ipſi veniant in hunc locum tormentorũ. Habent enim mortui curam de viuis,quos ſciunt viuere,quia nec in locis pœnarũ vident eos,vbi diues ſine fratribus erat:nec in requie beatorum,vbi Lazarum & Abraham,quamuis longè agnoſcebat. Non tamen ideo conſequens eſt eos ſcire,quæ circa charos ſuos aguntur hic,vel læta,vel triſtia.]

QVOMODO ACCIPIENDA SVNT QVAE DE LAZARO

D & diuite leguntur.

Si quis autem quęrat,Quomodo intelligatur,quod de Lazaro & diuite legitur? Audiat Au. reſponſum dicentis.[Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri,cùm ſint ſine corpore,non deerunt qui ſaueant, & diuitem ſitientem in loco corporali fuiſſe contendant,ipſamque animam corpoream præparaſſe linguam,& ſtillam de Lazari digito cupijſſe. Sed melius eſt dubitare de occultis,quã litigare de incertis. Diuitẽ in ſup plicio,pauperem in refrigerio eſſe non dubito. Sed quomodo intelligatur diuitis lingua,digitꝰ Lazari,flamma inferni,ſinus Abrahæ:& huiuſmodi,vix à manſuetis,à contentioſis autem nunquam inuenitur.]

Augu.ſuper Gen.ad lite. li.8.ca.5.

E SI SE VIDENT BONI ET MALI.

Solet etiam quæri vtrùm viciſsim ſe videant illi qui ſunt in inferno,& illi qui ſunt in gloria? Sicut ſancti tradunt,& boni malos,& mali bonos vident vſq; ad iudicium. Poſt iudicium verò boni videbunt malos,ſed non mali bonos. Vnde Greg. Infideles in imo poſiti,ante diem iudicij fideles ſuper ſe in requie attendunt,quorum gaudia pòſt contemplari non poſſunt.

Greg.ſuper Lucã 16.hо. 40.& in gl. ſup illud,eleuans autem oculos.

F DE CHAOS INTER BONOS ET MALOS.

Sed cùm ſancti malos in tormentis videant, nonne aliqua compaſsione erga eos mouentur? Nonne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud euangelicum,quòd Abraham diuiti reſpondit,Inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt,vt hi qui volũt hinc tranſire ad vos non poſsint,neque inde huc tranſmeare. Quid eſt illud chaos inter bonos & malos,niſi hinc iuſtitia, inde iniquitas,quæ nullatenus ſociari valent? Adeo enim ſancti Dei iuſtitiæ addicti ſunt,vt nulla compaſsione ad reprobos tranſire valeant,nulla pro eis inter ſanctos fiat interceſsio. Quomodo ergo inde volunt aliqui tranſire ad illos, ſed non poſſunt? Quia ſi dei iuſtitia admitteret,non fieret eis moleſta liberatio eorum. Vel ita dicuntur velle & non poſſe:non quia velint & non poſsint,ſed quia etſi vellent,non poſſent eos iuuare. De hoc ita Gregor. ait,[Sicut reprobi à pœnis ad gloriam ſanctorum tranſire volunt,& non poſſunt:ita & iuſti per miſericordiã mente ire volunt ad poſitos in tormentis,vt eos liberent,ſed non poſſunt:quia iuſtorum animæ,etſi naturæ ſuæ bonitate miſericordiam habent, iam tunc autoris ſui iuſtitiæ coniunctæ tanta rectitudine conſtringuntur,vt nulla ad reprobos compaſsione moueantur.]

Lucæ 16.g. Greg. ſuper Lucam loco prælegato circa illud, homo quidã erat diues.

QVOD VISA IMPIORVM POENA NON MINVIT

G beatorum gloriam.

Poſtremò quæritur,An pœna reproborum viſa decoloret gloriam beatorum? an eorum beatitudini proficiat? De hoc ita Gregorius, [Apud animum iuſtorum non obfuſcat beatitudinem aſpecta pœna reproborum:quia vbi iã compaſsio miſeriæ non erit,minuere beatorum lætitiam non valebit. Et licet iuſtis ſua gaudia ſufficiant,ad maiorem tamen gloriam videnꝫ pœnas malorum quas per gratiam euaſerunt:quia qui dei claritatem vident, nil in creatura agitur,quod videre non poſsint. Non eſt autem mirandum, ſi ſancti iam immortales reprobos videant mentis intelligentia,cùm prophetæ mortales adhuc videre hæc omnia meruerunt.][Egredientur ergo electi,non loco,ſed intelligen

Greg.ſuper Lucã 16.Filii recordare. hom.40.

Hier.lib. 8.

ca.65. super Esai. in fine sup Egredie tur eccle. &c. Esa. vlt. g. Esal.57.

tia vel visione manifesta,ad videndum impiorum cruciatus:] quos videntes non dolore afficientur,sed lætitia satiabuntur,agentes gratias de sua liberatione,visa impiorum ineffabili calamitate. Vnde Esaias impiorum tormenta describens,& ex eorum visione lætitiam bonorum exprimens, ait: Egredientur, electi scilicet,& videbunt cadauera virorum,qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur,& ignis non extinguetur,& erunt vsq; ad satietatem visionis omni carni.i.electis. Lætabitur enim iustus,cùm viderit vindictam.

Esaiæ 6.a. ¶Hæc de pedibus sedentis super solium excelsum, quos Seraphin duabus alis velabant,striptori,etsi non auditori,commemorasse sufficiat: qui à facie exorsus sedentis, per media ad pedes vsque via duce pervenit.

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBRI IIII. & vltimi finis.

TITVLI IN LIB. IIII.

DISTINC. I.

De sacramentis 365.A
Quid sit sacramentum ibi.B
Quid sit signum ibi.B
Quo differant signum & sacramentum ibi.B
Quare instituta sunt sacramenta ibid. C.D
De differentia sacramentorum veterũ & nouorum 366.E
De circunciſione ibi.F
Quod remedium illi habuerũt, qui fuerunt ante circunciſionẽ ibi.G
De institutione circunciſionis & de causa 367.H.I.K.
De paruulis defunctis ante diẽ octauũ, quo fiebat circunciſio ibi.L

DISTINCT. II.

De sacramentis nouæ legis 367. A.B.C
De baptiſmo 368.D
De differentia baptiſmi Ioannis & christi, ibid.D
Quid vtilitatis baptiſmus Ioannis habuit ibi.E
Si fuit sacramentum baptiſmus ille ibi. E
De forma baptiſmi Ioannis ibi.F

DISTINCT. III.

Quid sit baptiſmus 369.A
De forma baptiſmi ibi.B
Quòd Apoſtoli in nomine Christi baptizauerunt ibi.B
Si in nomine patris tantum vel ſpiritus ſancti poſsit tradi baptiſmus ibid. C.D.E
De institutione baptiſmi 370.F.G
Quare in aqua tantum fiat 371.H
De immerſione quoties fieri debeat ibi.I
Quando circunciſio amiſit vim ſuam ibi.K
De cauſa institutionis baptiſmi 372.L

DISTINCT. IIII.

De illis qui ſuſcipiunt ſacramentum & rem:& rem non ſacramentum :& ſacramentum,& non rem 372.A
De ficte accedentibus ibi.B
Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis,chriſtum induiſtis 373.C
Quòd paſsio ſupplet vicem baptiſmi, & fides & contritio ibi.D.E
Quid proſit baptiſmus cum fide accedentibus 375.F
Quid dimittitur ĩ baptiſmo iuſtis ibi.F
Cuius rei ſacramentum baptiſmꝰ quẽ recipit iuſtus 376.G.H

DISTINCT. V.

Quod baptiſmꝰ æq; bonus eſt à bono vel à malo:datꝰ bono vel malo,376.A
De poteſtate baptiſmi & miniſterio 377.B
Quæ fuit poteſtas baptiſmi,quam Chriſtus potuit dare ſeruis, & non dedit 378.C

DISTINC. VI.

Quibus liceat baptizari 378.A
Si baptizandi ſunt, ab hæreticis baptizati, ibid.A
Quòd nullus in materno vtero baptizatur. 379.B
Vtrum baptiſmus ſit,cum verba corrupta proferuntur 380.C.D
De illo qui pro ludo immergitur. ibi. E.F
De reſponſione patrinorum ibid.G
De catheciſmo & exorciſmo, 381.H

DISTINC. VII.

De ſacramẽto confirmationis quod nõ niſi à ſummis ſacerdotibus tradi poteſt 381.A
Quę ſit virtus huius ſacramenti. ibi.A
Vtrum hoc ſacramentum dignius ſit baptiſmo. 382.B
Vtrum poſsit iterari ibid.B

DISTINC. VIII.

De ſacramento altaris 382.A
Quod huius ſacramenti in veteri teſtamento figura præceſsit & baptiſmi ibidem,A
De inſtitutione huius ſacramẽti. 383.B
De forma ibid.C
Quare Chriſtus poſt alium cibum dedit hoc ſacramentũ diſcipulis ib.C
De ſacramento & re 384.D
Quod res ſacramenti duplex eſt. ib.D

DISTINCT. IX.

De duobus manducãdi modis. 384.A
De errore illorũ,qui dicunt Chriſtum tantum à bonis ſumi 385.B
De intelligentia quorundam verborũ ambiguorum ibid.C

DISTINCT. X.

De hæreſi illorum qui dicunt corpus Chriſti non eſſe in altari,niſi in figura vel in ſigno 386.A.B.C
De ſanctorum teſtimoniis,quibus probatur verum corpus Chriſti eſſe in altari 387.D

DISTINCT. XI.

De modo conuerſionis 388.A
Quomodo dicitur corpus Chriſti cõficci de ſubſtantia panis ib.B.C.D
Quare ſub alia ſpecie ſumatur 389.E
Quare ſub duplici ſpecie 390.F
Quare aqua miſceatur vino ibid.G
Quare corpus dedit Chriſtus diſcipulis in cœna. ibid.H

DISTINCT. XII.

Vbi illa accidentia ſundentur 391.A
De fractione & partibus ibid.B.C
De confeſsione Berengarij 392.D.E
Quid ille partes ſignificent ibid.F
Si Chriſtus immolatur in altari quotidie,& an ſit ſacrificium quod à ſacerdote geritur 393.G
De cauſa inſtitutionis ibid.H

DISTINC. XIII.

Si hoc ſacramentum conficiatur ab hæreticis,vel excommunicatis 394.A
Quid faciat hæreticum, quid ſit hæreticus 395.B

DISTINCT. XIIII.

De pœnitentia 395.A
Vnde dicitur pœnitentia ibidem.
Quid ſit pœnitentia 397.B
Quid ſit pœnitere ibidem.
De ſolenni & vnica pœnitentia 398.C
Quod peccata ſepe dimittũtur per pœnitentiam ibi.D

DISTINC. XV.

Quod pluribus irretitus peccatis non poteſt vere de vno pœnitere,niſi de omnibus pœniteat 399.A
Quibus de cauſis contingunt flagella ibidem, A
De Ægyptijs & Sodomitis qui dicuntur temporaliter puniti ne in ęternũ perirent. ibid.A.B
De generibus eleemoſynę 400.C
Quid ſit eleemoſyna ibidem,C
Vtrum in mortali peccato permanentes & largas eleemoſynas faciẽtes debeant dici ſatisfacere ibi.C
Vtrum bona quę fiunt ab aliquibus malis valeant ad meritum vitæ,cum fuerint conuerſi ad bonum. 402. 403. D.E.F.G

DISTINC. XVI.

Ee tribus in pœnitentia conſiderandis ſcilicet compunctione,cõfeſsione, & ſatisfactione. 404.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ ſit vera ſatisfactio 404.A
Quæ ſit ſatisfactio falſa 406.B
De tribus actionibus pœnitentię. ib.C
De multitudine venialiũ quę grauãt vt vnum grande peccatum ibidem,C
De ſatisfactione venialiũ 407.D

DISTINC. XVII.

Vtrũ ſine confeſsione dimittantur peccata 407.A.B
Si ſufficit ſoli deo cõfiteri 409.C
Quod non ſufficit ſoli Deo confiteri, ſi poſsit ſacerdoti confiteri ibidẽ,D
An ſufficiat confiteri laico 411.E
Ad quid valeat confeſsio 412.F

DISTINC. XVIII.

De remiſsione quam præſtat ſacerdos 413.A
De clauibus ibidem,B
De vſu clauium ibidem,C
Si ſacerdos poteſt dimittere peccata vel retinere ibidem,D
Quomodo ſacerdotes dimittũt peccata vel retinent 414.E
Quomodo ſacerdotes ligãt vel ſoluũt à peccatis 415.F
Quõ intelligendum ſit illud: quodcũq; ſolueris ſuper terram.&c. ib.G.H
Quæ ſunt interiores tenebræ, & interior macula 416.I

DISTINC. XIX.

Quando hę claues dantur, & quibus 417.A
Vtrũ per indignos transfundatur gratia dignis ibidem,B.C
Quomodo intelligendum ſit, Maledicã benedictionibus veſtris 419.D
Qualis eſſe debeat iudex eccle. ibi.E

DISTINC. XX.

De his qui in fine pœnitent 420.A
De his qui pœnitentiam non complẽt 421. B
De illo cui ſacerdos indiſcretus iniũgit pœnitentiam paruam ibidẽ.C
Quòd morientibus non eſt imponẽda ſatisfactio, ſed innoteſcenda 422.D
Quòd non eſt pœnitentia neganda vel reconciliatio in neceſsitate ibid.E
Quòd presbyter nõ reconciliet aliquẽ inconſulto epiſcopo, niſi in neceſsitate ibidem,F
An oblatio eius ſit recipienda, qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte 423.G

DISTINC. XXI.

De peccatis: quę poſt hãc vitam dimittuntur 423.A
De his qui ędificant aurum, argentũ, lapidem, lignũ, fœnum, ſtipulã ib.A
De igne purgatorio quo alĩ citius, alĩ tardius purgantur ibid.B
Quid ſit ędificare lignum, fœnum, aut ſtipulam 424.B.C
Quid ſit ędificare aurum, argentum, lapidem precioſum ibidẽ,B.C
Quod aliquis vere pœnitet, etſi non de omni veniali ibidem.D
Quid profit generalis confeſsio 425.E
Quòd nemo debet cõfiteri peccata quæ non fecit ibidẽ.F
De pœna ſacerdotis, qui peccata cõfitẽtis publicat. ibidem.G

DISTINCT. XXII.

Si peccata dimiſſa redeant 426.A.B
Quid ſit ſacramentum & res 427.C

DISTINCT. XXIII.

De ſacramento vnctionis extremæ, 427.A
De tribus generibus vnctionis ibid.A
A quibus fuerit hoc ſacramentum inſtitutum ibidem,B
De iteratione huius ſacramẽti 428.C

DISTINCT. XXIIII.

De ordinibus eccleſiaſticis: & quot ſint 429.A.
Quare ſunt ſeptem. ibidem,A
Quales aſſumẽdi ſunt ad clerum ibi.B
De corona & tonſura ibid.B
De oſtiarijs ibid.C
De lectoribus 430.D
De exorciſtis ibid. E
De acolytis ibidẽ.F
De ſubdiaconis, & diaconis 431.G.H
De presbyteris 432.I
Qui dicuntur ordines ſacri ibid.I
Quid appelletur ordo 433.K
De nominib⁹ dignitatis & officijs. ib.L
De epiſcopo ibidẽ.L
De pontifice ibid. L
De quadripartito epiſcoporum ordine. ibidẽ.M
De vate ibidem.M
De cantore ibidem.M

DISTINCT. XXV.

De ordinatis ab hęreticis 434.435.A.B.C.D
De ſymonia, vnde dicitur, & quid ſit. 436.D
De his qui à ſymoniacis ordinantur ſciẽter vel non ibidem,E
De his qui dicunt ſe emere corporalia, & nõ ſpiritualia ibi.F
De diſtinctione ſymoniacorum ibi.G
De his qui violenter ab hęreticis vel alĩjs ſymoniacis ordinantur 437.H.I

DISTINCT. XXVI.

De ſacramento coniugij 437.A
De inſtitutione & eius cauſa ibidem.B
Quando ſecundum præceptum, & ſecũdum indulgentiam contractum ſit coniugium. ibidem, C
Quibus modis accipitur indulgentia. 438.D
Quòd nuptiæ bonæ ſint. ibidem,E
Cuius rei ſacramentũ ſit coniugium. ib.F.G

DISTINCT. XXVII.

Quæ ſunt conſiderãda in coniugio 439.A
Quid ſit coniugium ibid.B
De conſenſu qui efficit coniugium. ib.C.D
Quando incipit eſſe coniugium, 440.E
De opinione quorundam, qui dicunt coniugium nõ eſſe ante carnalẽ copulã. ib. F.G
Quòd ſponſa poteſt eligere monaſterium ſine conſenſu ſponſi ibid.G
Quòd cõiugatus ſine cõiugis cõſenſu nequit profiteri continentiam ibid.H
De adulterinis coniugijs 441. H.I
Quòd multipliciter ſponſus & ſponſa accipitur 442.K.L.M
Quæ ſponſa ſit vidua mortuo ſponſo, & quæ non 443.N.O

DISTINCT. XXVIII.

Si conſenſus de futuro etiã iuramẽto firmatus facit coniugium. 443.A
De his quæ pertinent ad ſubſtãtiam & ad decorem ſacramenti ibid.B
Vtrum cõſenſus ille qui facit matrimoniũm, ſit de carnali copula: an de cohabitatione, an de alio. 444.C
Quare de latere viri formata eſt mulier, ib.C

DISTINC. XXIX.

Quòd non eſt conſenſus legitimus vbi eſt coactio 445.A.B

DISTINCT. XXX.

De errore qui euacuat conſenſum 445.A
De coniugio Mariæ & Ioſeph 446.B.C
De finali cauſa coniugij 447.D
Quòd malus finis non contaminat ſacramẽtum ibidem,E

DISTINCT. XXXI.

De tribus bonis coniugij 448.A
De duplici ſeparatione ibi.B.C
De his qui procurãt venẽa ſterilitatis. 449.D
Quando ſint homicidę, qui procurant abortum ibidem,E
De excuſatione coitus, qui fit per bona coniugij ibidem.F
De indulgẽtia quam fecit Apoſtolus. 450.G
De malo incontinentiæ. ibidem,G
De carnis delectatione, quæ peccatum ſit vel non 451.H

DISTINCT. XXXII.

De ſolutione carnalis debiti 451.A
De continentia ex communi conſenſu ſeruãda 452.B
Quando ceſſandum ſit à coitu 453.C.D
Quibus temporibus non ſint celebrandę nuptiæ ibidem,E

DISTINCT. XXXIII.

De diuerſis legibus coniugij 453.A
Vtrum Ioannis virginitas ſit præferenda caſtitati Abrahæ 455.B
Quæ erat cõſuetudo cõiugij ſub lege. ibid.C
Cui licebat tunc plures habere vel nõ ibi.D
De virginitate mentis & carnis ibid.E

DISTINCT. XXXIIII.

De perſonis legitimis 456.A
De frigidis ſeparandis vel non ibidẽ,B
De his qui maleficijs impediti coire nequeũt 457.C
De furioſis ibid.D
De his qui dormiũt cũ duab⁹ ſororibus. ib.E
Quòd non eſt dimittenda vxor pro aliqua macula corporis ibid.F

DISTINC. XXXV.

De iure viri & mulieris 458.A
Quòd fornicariam nequit dimittere vir, niſi ipſe expers fuerit fornicationis & conuerſo ibid.B
De recõciliatione eorum qui propter fornicationem ſeparantur ibid.C.D.E
De illis, qui ante coniunctionẽ ſe polluerunt per adulterium 459.F.G

DISTINC. XXXVI.

Vtrum propter extremam conditionẽ poſſit fieri ſeparatio 459.A
De copulatione viri & ancillę diuerſorum dominorum 460.B

De viro qui se facit seruum, vt diuidatur ab vxore ibidem,C
De ętate contrahentium ibidem,D
DISTINCT. XXXVII.
In quibus ordinibus nequeat contrahi matrimoniu m 461.A
De interfectoribus suarum coniugum, ib.B
DISTINCT. XXXVIII.
De votis & votorũ differentia 462.A.B
De illis, qui post longam captiuitatem redeũt ibidem, C
DISTINCT. XXXIX.
De dispari cultu 464.A
De coniugio fidelis & infidelis, & duorum infidelium ibid.B
De fornicatione spirituali propter quam dimitti coniunx pòtest 465.C
Pro quibus peccatis possit fieri separatio vel non ibid.D
Quando licet fideli aliam ducere vel non. 466.E.F.G
Vtrum coniugium inter infideles sit. ibi.H
Quod coniugium sit legitimum 467.I
DISTINC. XL.
De cognatione carnali 467.A
De computatione graduum consanguinitatis. ibi.B
Quare sex gradus computantur 468.C
De dispẽsatione Gregorij habita ad Anglos ibidem,C
DISTINCT. XLI.
De gradibus affinitatis 468.A
De varijs traditionibus affinitatis 469.B
Si coniugium sit inter eos, qui nota consanguinitate diuiduntur 470. C
Quibus personis testificantibus sint dirimẽda coniugia ibid.C
Quid sit fornicatio, & quid stuprum ibid.D
Quid adulterium, & quid incœstus, ibidem.
Quid raptus, quid stuprum ibid.
DISTINCT. XLII.
De spirituali cognatione 470.A
Quid sint filij spirituales 471.B
De copula spiritualium, vel adoptiuorũ, & naturalium filiorum 472.D
De copula filiorum, qui ante compaternitatem, vel post nati sunt ibi.E.F
Si cui liceat duas commatres ducere vnam post aliam 473.G
Si vir & vxor simul tenere valeant puerum ibidem,H
De secũdis & tertijs, & deinde nuptijs ibid.I
DISTINCT. XLIII.
De resurrect. & iudicij conditione 474.A
De voce tubæ ibid.B
De nocte media ibid.C
De liberis qui tunc aperientur 475.D
De memoria electorũ, si tunc præterita mala teneat ibidem,D
De his qui viui reperientur ibidem,E
Quomodo intelligitur Christus iudex viuorum & mortuorum 476.F
DISTINCT. XLIIII.
De ętate & statura resurgentium 476.A
Quod resurget quicquid fuit de substantia & natura corporis, etsi non in eadem parte corporis ibidem,B
Quod sine omni deformitate resurgent, 477.C
Vtrum reproborum corpora cum deformitatibus resurgant, quas hic habuerunt ibidem.D
Quòd non consumentur malorum corpora, quæ tunc ardebunt ibid.E
Si dęmones corporali igne cremãtur 478.F
Si animę sine corporibus sentiunt ignem materialem ibid.G
De abortiuis fœtibus & monstris ib.H
DISTINC. XLV.
De diuersis animarũ receptaculis post mortem 479.A
De suffragijs defunctorum ibid.B
De officijs sepulturæ 480.C
De duobus quidè bonis quorũ alter post mortem plura habet auxilia. ibid.D
Quibus suffragijs iuuabũtur mediocriter boni in fine reperti ibid.E
Quomodo sancti & glorificati, vel angeli audiunt preces supplicantium: & quomodo intercedunt pro nobis 481.F
DISTINCT. XLVI.
Si valde malis præstatur mitigatio pœnæ 482.A.B
De occulto iudicio dei ib.B.C
De iustitia & misericordia Dei 483.C
Quare quædam opera dicuntur iustitię, quędã misericordiæ vel bonitatis dei 484.D
Quõ vniuersæ viæ domini dicũtur misericordia & veritas ibidẽ,E
DISTINCT. XLVII.
De sententia iudicij 485.A
Quòd sancti iudicabunt, & quõ ibidẽ,B

De

De ordinib⁹ eorũ, qui erũt in iudicio ibid.C
De ordine iudicij & ministerio angelorum, 486. D
Si post iudicium dæmones præerunt hominibus ad puniendum ibid.E
DISTINCT. XLVIII.
De forma iudicis 487.A
Quòd apparebit in forma serui ibid. B
Quare secundum formam serui dicitur Christus suscitaturus corpora ibid.C
De loco iudicij 488. D
De qualitate luminarium & temporis post iudicium ibid. E
DISTIN. XLIX. (no 489.A.B
De differẽtia mansionũ in cœlo & in infer-
FINIS.
Si quid cognoscitur ab aliquo, quod non intelligant omnes 490.C
De parilitate gaudij ibid. D
Si maior sit beatitudo sanctorum post iudicium 491.E
DISTINCT. L.
Si mali in inferno peccabunt 491.A
Quare dicuntur tenebræ exteriores 492.B
Si damnatorum animæ notitiam habeãt eorum quæ hîc fiunt ibid.C
De Lazaro & diuite 493. D
Si boni & mali inuicem se videant ibid.E
De chaos inter bonos & malos ibid.F
Vtrùm visa impiorum pœna minuat, vel augeat gloriam bonorum ibid.G

INDEX IN LIB. IIII.

A.

ABRAHAE castitati an sit virginitas Ioannis præferenda, distinct.33.b
Abortum procurantes, quando sunt homicidæ, distinct.31.b
Abortiuorum corpora, an cum suis deformitatibus resurgant, distinct.44.h
Absolutionis potestas qualiter data est sacerdotibus, distinct.14. & dist.18.per totum.
Absoluitur peccator dupliciter, dist.18.
Absoluendi potestatem, vtrùm omnes habeant potestates, distinct.19.b
Accidentia quomodo sunt, & vbi mànent in transsubstantiatione panis & vini in corpus Christi, distinct.11.a.b. & distinct.12. a
Actiones pœnitentiæ sunt tres, distinct.16.c
Acolytatus ordo quis sit, & quod eius officium, distinct.24.f
Adæ matrimonium quomodo ordinatum fuit à principio, distinct.33.per totum.
Adoptiui filij vtrùm naturalibus copulari possunt, distinct.42. d
Adulter adulteram vtrùm dimittere potest, distinct.35.b
Adulterium quid sit, distinct.41.d
Affines in quo gradu matrimonium cõtrahere possunt, dist.40.& dist.41. per totum.
Affinitas quid sit, & vbi sit, distinct. 42. per totum.
Agit Deus misericordius cum quibusdam, quàm eorum peccata merentur, distinct. 45. & dist.46.a
Angeli, quomodo orationes hominum Deo offerunt, distinct.43.g.h
Angeli quale ministerium habebunt in die iudicij, distinct.47.d
Animalia bruta non sumunt corpus Christi, licet accipiant hostiam, distinct.13.in fine.
Animæ in inferno duplici igne puniuntur, distinct.44.f.g
Animæ abortiuorum & monstrorum, quomodo resurgent in iudicio, ibid.h
Animæ exeuntes de hoc seculo diuersa habent receptacula, distinct.45.a
Animæ quomodo iuuantur eleemosynis, orationibus, & sacrificio altaris, ibidem.
Animabus non prodest pompa & sumptuositas in exequiis, ibid.d
Animæ iustorum an obfuscantur pœnis reproborum, distinct.50.g
Antiqui plures habentes vxores, vtrùm peccauerunt, dist.33.a
Aqua & spiritu sancto nisi renat⁹ fuerit, quomodo intelligitur, distinct.4.e
Archiepiscopus quis sit, dist.24.m
Autoritas sanctorum quæ erit in die iudicij, distinct.47.b

B.

BAPTISMVS quid sit, distinct.3. a
Baptismus Christi & Ioannis in quo differũt. distinct.2.d
Baptismus Ioannis quid vtilitatis habeat, distinct.2.c.& vtrùm sacramentum, ibidem.

Baptiſmi Ioannis quæ forma verborum fuit, diſtinct.2.f
Baptiſmi forma quæ ſit, diſt.3.b
Baptizatus in nomine Chriſti, vtrùm ſit verè baptizatus, ibid.a
Baptiſmus an tradi poſsit in noīe patris tantùm, vel ſpūs ſancti tantùm, diſt.3.c.d
Baptiſmi inſtitutio quando facta ſit, diſtinctione 3.f
Baptizauerunt in qua forma Apoſtoli ante Chriſti paſsionem, ibid.g
Baptiſmus quare tantùm fit in aqua, ibid.b
Baptizandus quoties immergi debeat, ibid.i
Baptiſmus quare ſit inſtitutus, ibid.l
Baptiſmum fictè ſuſcipientes an ſunt verè baptizati, diſtinct.4.b
Baptiſmus an deleat pœnam, ſicut delet peccatum, ibid.f
Baptiſmus vtrùm conferat gratiam paruulis ad bene agendum, ibid.h
Baptiſmus paruulorum & adultorum, quomodo differunt, ibid.h
Baptiſmus verus æquè datur bonis & malis, à bonis & à malis miniſtris, diſt.5.a
Baptiſmus an ſit verus in hæreſi vel in ſchiſmate datus in nomine trinitatis, diſtinct.5.a
Baptizare quibus liceat, diſtinct. 6.a
Baptizati ab hæreticis, an ſint rebaptizandi, diſtinct.6.h
Baptizari an poſsit puer in vtero materno, ibidem, b
Baptiſmus an ſit verbis corruptè prolatis, diſtinct.6.c
Baptizatus an ſit iocoſè immerſus in nomine Trinitatis, ibid.e
Baptizãdus quibus renunciare debet, ibid.g
Baptiſmum debet præcedere catheciſmus, & exorciſmus ibid.h
Baptiſmus vtrùm fieri poteſt in aqua non benedicta, ibid. d
Baptiſmo an vir & vor ſimul puerum tenere poſſunt, diſt.42.h
Beati in cœlo an aliud velle poſſunt, quàm quod Deus vult, diſt.45.h
Beatitudo quid ſit, & quid beatè viuere, diſtinct.49.b
Beati an omnes homines eſſe deſiderant, diſtinct.49.per totum.
Beatus quis ſit, ibidem.
Beati an omnia æqualiter cognoſcant, & intelligant, ibid.c
Beati an æquale gaudium habeant, diſt.16.d
Beatitudo ſanctorum an maior erit poſt diem iudicij, diſt. 49.c
Benedictiones omnium ſacerdotum an ſunt effectuales, diſt.19.c.d
Benedictiones ſponſi & ſponſæ non pertinent ad ſubſtantiam ſacramenti, ſed ad decorem, & ſolennitatem, diſt.28.b
Bonitas, iuſtitia, miſericordia, quomodo ſunt in Deo, diſt.46.d.e
Bona opera ſine charitate facta, non valent, diſtinct.15.d
Bona opera in peccatis facta ad quid valent, diſtinct.15.f
Bonum triplex eſt in matrimonio, propter quod non debet violari, diſt.31.a
Boni & mali an viciſsim ſe videant, & quàm diu, diſt.50.e

C.

Carnis debitum an ſit denegandum in matrimonio, diſt.32.a
Catheciſmus quid ſit, diſt.6.h
Caſtitas Ioannis & Abrahæ an ſint æqualis meriti, diſtinct.33.h
Caſtitas mentis melior eſt virginitate corporis, diſtinct.33.e
Cauſa efficiens cõiugij quæ eſt, diſt. 27.c
Cauſa finalis coniugij, quæ eſt, diſt.30.d
Cœlum aëreum, & non ætherium, quomodo mutabitur in die iudicij, diſt.47.d
Circũciſio quid faciebat in veteri lege, diſ.1.f
Circunciſio quare data fuit, & quare die octauo, diſt.1.h.i
Circunciſio quare mutata eſt in baptiſmum, diſtinct.1.k
Circunciſio & legalia quando ceſſauerunt, diſtinct.3.k
Circunciſio quare non aperuit nobis cœlum, diſtinct.3.m
Clauium poteſtas, ſcilicet, ligandi, & ſoluendi, quomodo, & quando, & quibus datur, diſt.18.& 19. per totum.
Claues ſpirituales quæ ſunt, diſt.18.b
Claritas ſolis & lunæ qualis erit poſt iudicium, diſtinct.48.e
Clerici qui ſunt, & vnde dicuntur, diſt.24.b
Cõcentor & cantor quis dicatur, diſt.24.m
Cõfeſsio qualis eſſe debeat, diſt.15.& 16.a
Confeſsio an ſoli Deo facienda eſt abſque ſacerdote, diſt.17.c
Confeſsio an poteſt fieri coram laico, ibid.e

Confeſſor qualis quærendus ſit, ibid.
Confeſsio ad quid valet, ibid. f
Confeſſor non debet morienti pœnitentiam iniungere, niſi conualuerit, diſt.20.d
Cõfiteri vtrùm neceſſe eſt omnia peccata venialia & mortalia, diſtinct.21.d
Confeſsio generalis quid profit, ibid.e
Confiteri non debet homo peccata ex humilitate, quæ non fecit, ibid. f
Confeſsionem nullus ſacerdotum prodere debet, diſtinct.21.g
Confirmationis ſacramẽtum quid ſit, & quæ forma eius, & cuius effectus ſit, diſt.7.a
Confirmationis ſacramentum à ſolis Pontificibus dari debet, diſtinct.7.a
Confirmari quare debet homo poſt baptiſmum, ibidem.
Cõfirmatio vtrũ ſit dignior baptiſmo, ibid.
Cogitatio de Deo vtrùm penitus ſecludatur in damnatis, diſtinct.50.b
Cognatio eſt duplex, diſtinct.40. a
Cognatio ſpũalis vnde cauſatur, diſt.42.a.b
Cognitio Dei in ſanctis an ſit æqualis, diſtinctio 49. c
Coitus coniugalis an ſit cum peccato, diſtin. 26.d.& diſt.31.f.g. & diſt.32.d
Commatres duas vtrùm quis ducere poteſt, diſtinct.42.g
Coniugium quare, & quando ſit inſtitutum, diſt.26.a.b. & diſt.30.d
Coniugium quid ſit, & qualiter ſeruari debet, diſtinct.27.a.b
Coniugium quando per præceptum, vel per indulgentiam eſt inſtitutum, diſtinct.26.c
Coniugiũ Mariæ & Ioſeph vtrùm fuit perfectum, diſt.26.g.& diſt.28.c. & diſt.30.b
Coniugium violari non debet propter ipſius triplex bonum, diſtinct.31.a
Coniugij ſeparatio eſt duplex, diſt.31.a
Coniuges veri qui ſunt, diſtinct.31.c
Coniugium quomõ fuit ordinatum temporibus antiquis & tempore Adæ, diſt.33.a
Coniugiũ quãdo ſeparatur, & propter quas cauſas, diſt.35. & 36. per totum.
Coniugium in quibus ordinibus ſacris non poteſt fieri, diſt.37.a
Coniugium inter fideles & infideles vtrùm ſtare poteſt. 39.a.b
Coniugiũ infideliũ an ſit legitimũ, diſt.39.i
Conſanguinitas quid ſit, & in quorum vſque gradum cõputatur, diſt.41.& 42. per totũ.
Conſcientia accuſabit omnia opera in die iudicij quæ fecerit homo, diſt. 43.e
Conſecrare virgines an ſimplex ſacerdos poteſt, diſtinct.20.f
Conſecrare vel ordinare vtrùm poteſt Symoniacus, diſt.25.e
Conſenſus matrimonialis eſt duplex, diſtin. 27.c. & diſtinct.28.a
Conſenſus de futuro cum iuramento vtrùm efficit matrimonium, diſtinct. 28.a
Conſenſus occultus non iudicatur ab eccleſia, diſtinct.28.b
Conſenſus de præſenti vtrùm ſufficiat ad matrimonium contrahendum, diſtinct.28.c
Conſenſus de qua re fit, ibidem c.
Conſenſus coniugalis debet eſſe liber, & non coactus, diſtinct.29.a
Conſenſum qualis error impedit, diſt.30.a
Contritione ſola ſine confeſsione oris an dimittatur peccatum, diſt.17.a
Continentiam an vir vel mulier vouere poteſt ſine alterius conſenſu, diſtinct.27. & diſtinct.32.b
Continentia quare ſacerdotibus indicta ſit, diſtinct.33. d
Corona & tonſura clericalis quid ſignificat, diſtinct.24.b
Chriſma vnde fit, & quomodo, diſt. 23. a
Cruciatus impiorum in inferno an decoloret gloriam electorum, diſt.50. g
Curam aliquam vtrùm habeant damnati de ſuis amicis adhuc viuentibus, diſt.50.c

D.

Damnati vtrùm habeant memoriam ſuorum peccatorum, diſtinct.45.c
Damnati an cum ſuis deformitatibus hîc habitis reſurgant, diſtinct.44.d
Damnatorum corpora quomodo ardent & non conſumuntur, diſtinct.44.e
Damnati quali igne cruciantur, & vbi ſit ille ignis, diſtinct.44.f
Damnatis vtrùm datur aliqua mitigatio pœnæ, diſt.46. a. & per totum.
Damnabuntur quidam & iudicabuntur: quidam damnabuntur, & non iudicabuntur, diſtinct.47. c
Damnati vtrùm peccabũt in inferno, diſt.50
Debitum carnis quando licet ſoluere, & quãdo non, diſt.32.per totum.
Decedentis abſque confeſsione vtrùm oblatio ſit accipienda, diſtinct. 20. g

Delectatio carnis vtrùm ſemper ſit peccatũ, diſtinct.31.h.
Denarij nomine quid intelligitur,diſt.49.a
Diaboli an corporali igne cremantur in inferno,diſt.44.f
Diaboli vtrùm poſt diem iudicij præerunt hominibus ad puniendum, diſt.47.e
Diaconatus ordo quid ſit.diſt.24.h
Diuortium quando fit, & in quibus caſibus, diſt.34.& diſt.35.& diſt.37.& diſt.39.
Duplici ſub ſpecie quare ſumitur corpus Chriſti,diſt.11.f

E.

Ecclesiasticvs iudex qualis debeat eſſe, diſt.19.e
Ædificare lignum,fœnum,ſtipulam,quid ſit, diſt.21. a.b
Ædificare aurum,argentum,lapidem preciosum,quid ſit,ibid.c
Ægris nõ eſt pœnitẽtia iniungẽda, diſt.20.e
Electorum peccata hîc per pœnitentiam deleta, vtrùm manifeſtabuntur in iudicio, diſtinct.43. d
Electi ſine omni deformitate reſurgent ad iudicium,diſt.44.c
Eleemoſyna quid ſit, diſtinct.15.c
Eleemoſynarum plura ſunt genera, ibid. c
Eleemoſyna in peccato mortali data, vtrùm prodeſt, diſtinct.15.c
Eleemoſynis iuuãtur animæ, & quibus proſunt, diſt.45.b.c
Epiſcopus quid ſit, & vnde dicatur, diſt.24.l
Epiſcoporũ ordo eſt quadruplex, diſt. 24.m
Error impediens matrimonium eſt quadruplex, diſt.30.a
Ætas contrahentium quæ ſit,diſt.39.a
Ætas ordinandorum quæ ſit, diſtinct.25.i
Ætas Chriſti quæ fuit, diſtinct.44. a
Ætate in qua reſurgent homines, ibidem.
Euchariſtiæ ſacramentũ quando, & quare ſit inſtitutum,diſt.8. per totum, & diſt.12.h
Euchariſtiæ manducatio eſt duplex, diſtinct. 9. per totum.
Euchariſtia quomodo eſt in altari, diſtinct. 10.per totum.
Euchariſtiæ conſecratio, & conuerſio quomodo fit,diſtinct.11.a.b
Euchariſtia intincta non debet dari populo, diſt. 11. b
Euchariſtia an ſæpius ſumenda eſt,diſt.12.h
Excommunicatus vtrùm conficiat,diſt.13.a
Excommunicatio quid facit , diſt.18.g
Excommunicatos vtrùm ſimplex ſacerdos reconciliare poteſt, diſt.20.f
Exercitationis tres ſunt ſpecies,diſt.1.d
Exequiæ ſumptuoſæ vtrùm proſunt animabus, diſt.45. d
Exorciſmus quid ſit, diſtinct.6.h
Exorciſtarum ordo quid ſit,diſtinct.24.e
Exteriores tenebræ quæ ſunt, diſtinct.50.b
Excludi vtrùm quis poterit hûc à cogitatione Dei, diſtinct.50.b.

F.

Fides quid operatur in baptiſmo, diſt.4.a
Fides quãdo implet vicem baptiſmi, diſt.4.e
Fides paruulorum & adultorum quomodo differunt,diſt.4.d
Fidem petere quomodo dicuntur paruuli in baptiſmo, diſtinct.6.g
Filij adoptiui vtrùm poſſunt naturalibus copulari, diſt. 42
Flagellatur homo à Deo quinque modis, diſtinct. 15. a
Forma baptiſmi qualis eſt, diſt.3.b
Forma confirmationis, diſt.7.a
Forma conſecrationis, diſt.8.b
Forma,ſpecies,pondus, ſapor quomodo remanent in ſacramento, diſt.11.& 12.a
Fractio ſacramenti vtrùm vera ſit , & quare fit,diſt.12.b.c
Fornicatio vtrùm dirimit matrimonium, diſtinct.35.b
Fornicatio ſpiritualis quid ſit,diſtinct.39.c
Fornicatio, ſtuprum, adulterium, incœſtus, raptus,in quo differunt, diſt.41.d
Forma in qua iudicabit Chriſtus, diſt.48.a
Furioſi vtrùm matrimonium contrahere poſſunt, diſtinct.34.d

G.

Gavdivm æquale vtrùm habebunt ſancti poſt iudicium, diſt.49.d.
Gaudium ſanctorum vtrùm augmentabitur poſt iudicium, diſt.19.e
Genera eleemoſynarum ſunt plura, diſt.15.c
Genera mortuorum ſunt tria, diſtinct.16.a
Generalis cõfeſsio ad quid prodeſt,diſt.21.e
Genera vnctionis ſunt tria, diſtinct.22. a
Genera cantorum ſunt duo, diſtinct.24.m
Gezitæ qui ſunt, diſt.25. d
Glos quæ vocatur, diſtinct.41.e
Gradus ſacrorum ordinum ſunt ſeptem, & quare ſeptem, diſt.24.a

Gradus

Gradus ſacri qui impediunt matrimonium, diſt.27.a
Gradus conſanguinitatis quot ſunt,di.40.b
Gradus affinitatis qui ſunt, & in quib⁹ matrimonium contrahi poteſt,diſt.41.a

H

Habere plures vxores cui licebat ſub lege,diſt.33.d
Habitationes ſanctorũ in cęlo,dãnatorum in inferno quomodo diſtinguũtur, diſ.49.a
Hæreticus vtrũ baptizare poteſt,diſt.6.c.vel alia ſacramenta miniſtrare,di.25.per totũ
Hæreticus vtrũ conficiat corpus Chriſti,diſ. 13.a. & diſt.25.a
Hæreticus quid ſit , & quid facit hæreticum, diſt.13.b
Hæreſis ſymoniaca diſtinguitur tripliciter, diſt.25.g
Hypocrita eſt qui diuidit confeſsionem,diſt. 16.a
Homicidæ ſunt qui abortũ procurãt,diſ.31.e
Homo flagellatur à deo quinque modis, diſ. 15.a
Homo vndecũq; naſcitur,ſi non peccat,ſaluatur,diſt.33.e
Hoſtia intincta nõ debet dari populo, di.11.g
Hoſtia quare in tres partes frangitur,& quid illæ partes ſignificant,diſt.12.b.& f
Hoſtiarij officium quod eſt,diſt.24.c
Humilitatis cauſa nullus debet confiteri peccatum quod non fecit, diſt.21 f

I

Ianitores qui ſunt,& quod illorum officium,diſt 24.c
Ianitrices quæ ſunt,diſt.41 d
Ieiunis & ſobrijs debet dari corpus Chriſti, diſt.8.b.
Ignis purgatorij qualis ſit , diſt.21.
Ignis dãnatorũ qualis,& vbi ſit diſt.44.e. f.g
Igne purgabitur mundus ante iudicium,diſ. 47.d
Ignis præcedens iudiciũ,cõburet malos adhuc viuentes,bonos verò non diſt.47.d
Immerſio baptiſmi quoties fieri debeat,diſt. 3.i
Immolatio Chriſti ſemel facta quare ſæpius iteratur,diſt.12.
Impedimenta matrimonij ſunt diuerſa,di.27 & diſt.28.& diſt.29.& diſt.30.&c.
Incœſtus quid ſit,diſt.41.d
Indulgentia capitur tripliciter,diſt.26.d
Infirmis vtrùm pœnitentia ſit iniungenda diſtinct.20.d
Infirmus contemnẽs vnctionem ſacram breuiter peccat,diſt.23 .b
Infidelis vtrum cum fideli matrimonium cõtrahere poteſt,diſt.39.a.b
Ingenuus quis ſit,diſt.36.a
Intentionem conficiendi non habens , vtrũ conficiat ſacramentum,diſt.13.a.
Interfectoribus vxorum quæ pœnitẽtia ſit iniungenda,diſt. 37.b.
Inſtituta ſunt ſacramenta,propter tria di.1.c
Inſtitutio baptiſmi quando facta eſt & quare diſt.3.f.& 50.a.
Inſtitutio coniugij eſt duplex, diſt.26.b
Inſtitutio vnctionis à quibus facta eſt,di.23.b
Iterantur quæ ſacramenta & quæ non,di.23.c
Ite miſſa eſt quomodo intelligitur,diſ.24.m
Iudex qualis eſſe debeat ſacerdos in audiẽdo confeſsionem,diſt.19.e
Iudicium finale vtrum die vel nocte erit,diſ. 43.c
Iudex viuorum & mortuorum eſt Chriſtus, dupliciter intelligitur, diſt.44.f
Iudicium dei occultum quid ſit,diſt .46.c.
Iudicij ſententia qualiter fiet , diſt.47.a
Iudicabunt vtrũ ſancti cũ Chriſto, diſt. 41.b
Iudicandorum erunt quatuor ordines , diſt. 47.c
Iudicis forma qualis erit,diſt.48.a
Iudicium in quo loco erit,diſt.48.d
Iuſiurandum habet tres comites,diſt.39.a
Iuſtitia & miſericordia in deo vtrũ ſint idem vel diuerſa,diſt.46.d

L

Laico vtrũ ſit confitendum,diſt.17.e
Laicis euchariſtia intincta non eſt danda,diſ. 10.g
Lamech primus omniũ duas habuit vxores, diſt.33.a
Lectoris officium quod eſt,diſt. 24.d.
Legalia quando ceſſauerunt,diſt.3.k.
Legitimæ perſonæ ſunt diuerſæ,diſt. 34.a
Leuir quis vocatur,diſt.41.d
Ligandi & ſoluendi poteſtas qualiter data eſt ſacerdotibus,diſt.18.per totum.
Ligant & ſoluunt quomodo ſacerdotes,diſt. 18.d.e.f.&c̃.
Ligatur & ſoluitur peccator dupliciter ibi.
Ligandi & ſoluendi poteſtatẽ vtrum omnes habeant ſacerdotes,diſt. 19.e

Li-

Lignum,fœnum,ſtipulam ædificare quid ſit, diſt.21.a.b
Locus iudicij extremi vbi erit,diſt.48.d

M.

Malvs ſacerdos vtrum ſacramenta mini ſtrare poteſt,diſt.5.& diſt.13.a
Malus finis non contaminat ſacramentũ diſ. 30.e
Malum incontinentiæ quid ſit,diſt.31.g
Maledicam benedictionibus veſtris,quomodo intelligitur ,diſt.19.e
Mali vtrum cum ſuis deformitatibus reſurgant,diſt.44.d
Malis in inferno vtrũ datur aliqua mitigatio pœnæ,diſt.46.a
Mali vtrum in inferno peccabunt,diſt.50.a
Mali in inferno vtrum habeant notitiã eorũ quæ hic aguntur,diſt.50. c.
Mali & boni vtrum ſe inuicem videbũt poſt iudicium,diſt.50.f
Manducatur corpus Chriſti duobus modis diſt.9.a
Mariæ & Ioſeph coniugiũ vtrũ fuit verum, diſt.26.g,& diſt.28.c & diſt.30.b.c
Matrimoniũ quando,quare,& vbi ſit inſtitutum,diſt.26.a.b.& diſt.30.d
Matrimoniũ quando ſecundum præceptum vel ſecundum indulgentiam & inſtitutum diſt,26.c
Matrimonium cuius rei ſit ſacramentũ,diſt. 26.f.g
Matrimonium quid ſit,diſt. 27.b
Matrimonij cauſa efficiens quæ eſt,diſt.27.c.
Matrimoniũ vtrũ ſolo fiat conſenſu,di.27.d
Matrimonium quando incipit,diſt.27.e.f
Matrimonium vtrum faciat conſenſus de futuro cum iuramento,diſt.28.a
Matrimonium quibus verbis contrahitur, diſt.28.c
Matrimonij ſubſtantia eſt conſenſus de præſenti,diſt.28.b
Matrimonium impedit conſenſus coactus, diſt.29.a
Matrimonium impeditur quadruplici errore,diſt.30.a
Matrimonij bona ſunt tria,diſt.31.a
Matrimonij ſeparatio eſt duplex,diſt.31. b
Matrimonium vtrũ ſine ſacramento fieri poteſt,diſt.31.c
Matrimonialis coitus vtrum ſit cũ peccato, diſt.31.g.& diſt.32. d
Matrimonium quomodo ordinatum fuit tẽporibus antiquis,diſt.33.per totum
Matrimoniũ propter quas cauſas ſeparatur diſt.34.& diſt.35.& diſt,36 .per totum
Matrimonium vtrum ſit inter ſeruiles diuerſorum dominorum,diſt.39 b
Matrimoniũ in qua ætate cõtrahi debet,diſt. 36.d
Matrimonium in quibus ordinibus fieri nõ poteſt,diſt.37.a
Matrimoniũ vtrũ ſtare poteſt inter fideles & infideles,diſt.39.a.b
Matrimonium infidelium vtrũ ſit legitimũ, diſt.39.i
Matrimoniũ in quibus affinitatis gradib⁹ ſtare nõ poteſt,diſt.40.& diſt.41.per totum
Matrimonium conſanguineorũ quibus teſtificandus diuiditur,diſt.41. d
Matrimoniũ vtrũ fieri poteſt inter filios vel filias ſpirituales,diſt.42.a
Matrimonium vtrum filij naturales cũ adoptiuis contrahere poſſunt,diſt.42.d
Memoriam peccatorum vtrum habebũt ſancti quæ hic commiſerunt,diſt.43.d
Mentis virginitas melior eſt virginitãte carnis,diſt.33.c
Meritis quibus iuuabuntur qui in fine ſeculi reperientur,diſt.45.f
Merita ſanctorum quomodo nobis ſuffragãtur,diſt.45.g.h
Merſio trina an debet fieri ĩ baptiſmo,di.3.i
Miſericordi⁹ vtrũ agit deus cũ malis q̃ pcãt eorum meruerunt,diſt. 45.c. & diſt, 46.a
Miſericordia & iuſtitia dei vtrũ ſunt idẽ vel diuerſa,diſt.46.d
Miſericordia,bonitas,iuſtitia ,vtrũ habeant diſtincta opera,diſt.46.e
Miſericordia & iuſtitia ſunt viæ domini,quo modo intelligitur,diſt.46.f
Miniſterium angelorũ quale erit in iudicio, diſt.47.d
Modus conuerſionis euchariſtiæ vtrũ ſit formalis vel ſubſtantialis,diſt.11.a
Modus pœnitẽdi quomodo fieri debeat, di. 16.17.per totum
Modi ligandi & ſoluendi ſunt diuerſi, di.18. per totum
Monſtra vtrum In ſuis deformitatibus reſurgant,diſt.44.h
Mortua opera bona reuiuiſcũt per pœnitẽtiam,diſt.15.e

Mor-

Mortale peccatum polluit animã,diſt.18.h
Mortalia & venialia poteſt quis verè pœnitere excepto vno mortali & pluribus venialibus,diſt.21.d
Morientur quomodo hi qui in fine ſeculi inuenientur,diſt.43.c
Mortui quomodo reſurgent,diſt.44.& diſ. 45.per totum
Mulier quæ nõ pertinet ad matrimo.di.29.g
Mundus quomodo conſumetur igne ante iudicium,diſt.47. d
Mutatis ab ægritudine vtrùm ſacramenta dari debent,diſt. 20.c

Necessitatis tempore non eſt neganda pœnitentia,diſt 20.e
Neophytus quid ſit,diſt. 9.h
Niſi quis renatus fuerit &c.quomodo intelligitur,diſt.4.e
Nocte media veniet Chriſtus: quomodo intelligitur,diſt.43.e
Nomina dignitatum vel officiorum eccleſiaſticorum quæ ſunt,diſt. 24.l
Nuptiæ quàm bonæ ſunt,di.26.per totum
Nuptias ſolus conſenſus volũtarius facit, di. 27.per totum
Nuptialia pacta ſunt duplicia,diſt.27. l
Nuptiarum cauſa finalis quæ eſt,diſt.30.d
Nuptiæ quibus temporibus non ſunt celebrandæ,diſt.32.c.d. e
Nuptiæ quomodo fuerunt tẽporibus antiquis ordinatæ,diſt.33.a
Nuptiæ vtrũ fieri poſſunt inter filios adoptiuos & naturales,diſt.42.d
Nuptiæ ſecundæ,tertiæ,vel quartæ vtrũ ſint licitæ vel non,diſt. 42.i

Oblatio eorum qui ſine confeſsione decedunt vtrum ſit recipienda,diſt,20.g
Obſcuratio ſolis & lunę qualiter fiet in die iudicij,diſt.48.e
Occiſores vxorum qualiter debeant pœnitere,diſt.37.b
Occultum iudicium dei quid ſit,diſt. 46.c
Offenditur deus tribus modis,diſt.46.a
Officia ſacrorum ordinum quomodo Chriſtus impleuerit,diſt.24.per totum
Olei conſecratio vtrum à ſimplici ſacerdote fieri poteſt diſt,20.f
Opera bona ſine charitate facta non valẽt, diſt.15.f
Opera bona in pcãtis facta ad qd valeãt d.15.f
Oratiões &eleemoſynę quib⁹ proſũnt,d.45.c
Orationes omniũ vtrũ ſancti audiãt, di 45.g
Ordines ſacri quot ſunt,& quomodo nominantur, diſt.24.per totum
Ordinare vtrum poſſunt hæretici, diſt. 25. per totum
Ordinare vtrũ poſſunt ſymoniaci,di.25.d.e
Ordinandorum ætas quæ eſſe debeat,di.25.i
Ordines ſacri qui impediunt matrimoniũ, diſt.37.a
Ordines iudicandorũ erũt quatuor ,diſ.47.c
Ordo iudicij finalis qualiter erit,diſt.42.d

Partes ſacramenti euchariſtiæ quid ſignificant,diſt.12.f
Paruuli qui incircunciſi moriebantur vtrũ ſaluabuntur,diſt.11
Paſsibile corpus dedit Chriſtus diſcipulis.di. 11.h.
Paſsio ſupplet vicem baptiſmi,diſt.4.d
Pater de⁹ vtrũ ſe deũ genuerit,di.4.per to.
Patriarcha vnde dicitur,diſt. 24.m
Pcãta an ſępe dimittãtur per pœnitẽt. di.14.d
Peccata vtrũ per ſolã contritionem dimittãtur ſine oris confeſsione, diſt.17. per to.
Peccata quõ dimittuntur per ſacerdotes,di. 18.per totum
Peccata aliqua vtrum poſt hanc vitam remittuntur,diſt.21.per totum
Peccata dimiſſa an iterum redeant,diſt. 22.a
Peccata quæ impediunt matrimoniũ,di.39.d
Peccare vtrũ poſſunt mali in inferno,di.50.a
Pœna ſacerdotis confeſsionẽ publicãtis quæ ſit,diſt.21.g
Pœnę dãnatorũ an aliq̃do mitigãtur,di. 46.a
Pœna damnatorũ vtrum obfuſcat gloriã beatorum,diſt.50.g
Pœnitentia eſt duplex,diſt.14.a
Pœnitẽtia quid ſit,& vnde dicitur, diſt. 14.a
Pœnitentia ſolennis quæ ſit, diſt. ibi.c
Pœnitere vtrũ poteſt de vno peccato qui pluribus eſt irretitus,diſt.15.a
Pœnitentiæ perfectio cõſiſtit in trib⁹, di.16.a
Pœnitentia vera quid ſit,ibi. a
Pœnitentia falſa quæ ſit,ibi. b
Pœnitentia agitur tribus modis,diſt.16.c
Pœnitentia venialium quæ ſit,diſt.16.d
Pœnitentia finalis quantum valet, diſt. 2.a
Pœnitentia non completa decedentes qualiter purgantur,diſt. 20.b
Pœnitentia moriẽtibus non eſt imponenda, diſt.20.d
Pœnitẽtia nõ eſt negãda in neceſsitate, ibi.c

Pœnitentia non delet peccatū nisi illud quod deserit homo, dist.21.d
Pœnitere pōt homo de oīb⁹ pc̄īs excepto vno mortali & plurib⁹ venialib⁹, dist.21.d.
Personæ legitimæ quæ sint, dist. 37.a.
Persona in qua iudicabit Christus, dist. 48.a
Potestatem baptismi quam dedit Christ⁹ seruis, & quam sibi retinuit, dist.5. b.c
Purgatorij ignis qualis sit, dist.21.a
Purgantur quidam citius, quidam tardius in igne, dist.21.b
Purgabitur quomodo mūd⁹ ante iudicium, di. 47.d
Qvalis sit ignis infernalis, dist. 48.d
Quatuor sunt episco. ord. d.24.m
Quinque modis flagellat deus, dist.15.a
Quotquot ī Christo baptizati estis, &c. quō intelligitur, dist. 4.c
Raptvs quid sit, dist. 41.d
Rapientur quō obuiā Christo qui viui reperientur ante iudicium, dist.43.e
Reconciliatio, non est neganda tempore necessitatis, dist.20.e
Reconciliare non potest presbyter pœnitētes inconsulto episcopo, dist.29.f
Redemit qualiter nos Christus à diabolo & peccato, dist.19.per to.
Remittuntur vtrum aliqua peccata post hāc vitam, dist.21.a
Renatus nisi quis fuerit ex aqua & spū sancto quomodo intelligitur, dist.4.c
Renunciare quibus debet baptizādus, dist.6.
Reordinādi vtrum sint qui ab hæreticis sunt ordinati, dist.25.per to.
Rem & sacramentum quidam accipiūt in baptismo, & quidam non, dist. 4.a
Res sacramenti eucharistiæ est duplex, d.8.d
Res sacramenti cōiugij quæ est, dist.26.f
Resurrectionis modus & conditio qualis fiet dist.43.per totum
Resurrectionis causa quæ fiet, dist,43.b
Resurgent quōhi qui viui reperientur ante diem iudicij, dist. 43.e
Resurgentiū ætas & statura quæ erit, di. 44.a
Resurget quicquid est de substātia & natura hominis, dist.44.b
Resurgent vtrum sancti vel mali cum deformitatib⁹ quas hic habuer ūt, dist. 44.c.d
Resurrectio abortiuorum & mōstrorū qualis fiet. dist .44.h
Sacramentvm quid sit, dist.1.b
Sacramentū & signū in quo differunt, di. 1.b
Sacramenta quare instituta sunt, dist.1 c
Sacramentum in quibus consistit, ibi.d
Sacramēta veteris & nouæ legis in quo differunt, dist.1.e
Sacramēta nouæ legis quę & quot sunt, d.2.a
Sacramenta quare nō fuerūt instituta statim post lapsum hominis, dist.2. b
Sacramentum coniugij ante peccatum est institutum, dist. 2.c
Sacramentum baptismi quando est insti.d.3.f
Sacramētū altaris quādo est institutū, di. 8.b
Sacramentū eucharistiæ vtrū hæretici & excōmunicati consecrare possunt, dist.13.a
Sacramentū quid est in pœnitentia, di. 22.e
Sacramētū vnctionis à qb⁹ est īstitutū d.23.b
Sacramentū coniugij cuius rei est sacramētū dist.26.f
Sacerdos vtrū potest dimittere vel retinere peccata, dist.13.per totum
Sacerdotes an oēs habeāt claues ecclesiæ, dis. 19.per totum
Sacerdos simplex nō pōt reconciliare publicè pœnitentē incōsulto episcopo, di. 20.f
Sacerdotis confessionē publicātis pœna quę sit, dist.21.g
Sacerdotalis ordo vnde habet exordiū, dis. 24.i
Sacerdotes à consortio mulierum penitus debent esse alieni, di.37.a.& di.33.d
Sacrificiū altaris an celebrari potest sine aqua dist.11.g
Sacrificiū an sit quod in altari geritur vel immolatio, dist.12.g
Scīi an oēs æqualiter cognoscāt deū, dis.49.c
Scīi an æquale habēt gaudiū in cœlo, d.49.d
Sanctorum beatitudo vtrū maior erit post iudicium, dist.49.e
Sanctorum gloriā vtrū obfuscat pœna damnatorum, dist.50.g
Satisfactio vera quæ sit & quæ falsa, di. 16.a.b
Satisfactio venialium quæ sit, dist. 16.d
Scire an pōt de⁹ semper quæ semel scit, d.41.f
Schismatici vtrū sacramentū eucharistiæ conficiant, dist 13.a
Separatio est duplex, dist.31.b
Septem sunt sacramenta ecclesiæ, dist.2.a
Signum quid sit, dist.1.a
Signum & sacramētū in quo differunt, dis.1.a
Symoniacus vtrum cōsecrare vel ordinare potest, dist.25.d
Symoniaca hæresis fit tripliciter, dist.25.g
Soli Deo vtrùm sufficiat confiteri absque sacerdote, distinct.17. c
Soluendi potestas quomodo data est sacerdotibus, dist 18, & distinct.19.per totum.
Specie quare sub alia Christus corpus suum tradidit, dist.11.c
Spiritualis cognatio vbi sit, dist.42.a
Spirituales filij qui sunt, dist.42.b
Spirituales filij vtrùm naturalibus copulari possunt, distinct.42. d
Sponsa vtrùm potest intrare monasterium sine consensu sponsi, dist. 27.g
Sponsus & sponsa multipliciter accipitur, dist.27.k.l
Sponsa quæ dicitur vidua mortuo sponso, & quæ non, distinct.27. n
Sponsam viduam ducens an ad sacros ordines accedere potest, dist.27.o
Statura resurgentium qualis erit, dist.44.a
Subdiaconatus ordo quis sit, dist. 24.g
Substantia panis & vini vtrùm substantialiter vel formaliter in corpus & sanguinē conuertatur, distinct.11.a b
Succentoris officium, distinct.24.m
Sufficiat vtrùm soli Deo confiteri, dist.17.c
Tabvla secunda post naufragium est pœnitentia, dist. 14. a
Tarda pœnitentia quantum valeat, dist.20.a
Tēporaliter quæ pc̄ā punit Deus, dist.15. b
Tempus pœnitendi quādiu durat, dist.20.a
Temporibus quibus nuptiæ non sunt celebrandæ, dist.30.c.d.e
Tenebræ interiores quæ sunt, distinct.18.i
Tenebræ exteriores quare dicuntur in inferno, distinct.50. b
Tonsura clericalis quid significat, dist.24.
Tria sunt genera vnctionis, distinct.23. a
Tria sunt genera coniugij, dist.31.a
Tria sunt genera consanguinitatis, dist.42, a
Tribus modis agitur pœnitentia, dist.19.e
Triforme est corpus Christi, distinct. 12. f
Valde malis vtrùm datur mitigatio pœnæ, distinct.46. a
Vbi sit ignis infernalis, distinct. 44. f
Vbi erit iudicium finale, dist.48. d
Velle an possunt sancti aliud quàm quod Deus vult, distinct.45.h
Venialia peccata quibus delentur, dist.16.d
Venialia peccata quomodo post hanc vitam purgantur, distinct.21.a.b
Venialia peccata sufficit generaliter confiteri, distinct.21.c
Vera beatitudo quæ sit, distinct. 49. b
Vera pœnitentia quæ sit, dist. 26.a
Verè pœnitens quis sit, distinct.21. d
Viaticū quare dicitur corpus Christi, dist 8.a
Virgines consecrare an potest presbyter, distinct. 20.f
Virginitas Ioannis vtrùm sit præferenda castitati Abrahæ, dist.33. b
Virginitas mentis melior est virginitate carnis, distinct.37. e
Virt⁹ sacramēti eucharistiæ quæ sit, dist.12. g
Vita mala sacerdotis non contaminat sacramentum, dist. 13.a
Vitā beatā vtrū oēs habere velint, dist.49. b
Vnctionum tria sunt genera, distinct.23.a
Vnctionis sacramentum à quibus est institutum, distinct.23.b
Vnctionis sacramentum an iterari debeat, distinct. 23.c
Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas, quomodo dicuntur, distinct.49. f
Voluntatē qualem habeant dānati, dist.50.a
Votum quid sit, distinct.38.a
Votum est duplex, scilicet, commune, & singulare, distinct.38.b
Votum singulare est duplex, scilicet, priuatum & solenne, distinct.38.b
Vxores plures cui licebat habere tempore legis, distinct. 33.d
Vxor non est dimittenda pro aliqua macula, vel infirmitate corporis, dist.34.f
Vxorem dimittere an potest vir causa fornicationis, distinct.35.b.c.d
Vxorum interfectores quomodo pœnitere debeant dimitti, dist. 37.b
Vxor propter fornicationem spiritualem an debeat dimitti, distinct.39.c
Vxor fratris quomodo vocatur, dist.41.e
Xpisto⁹ quam potestatem baptismi seruis tradidit, & quam sibi retinuit, distinct.5.b.c
Christi corpus quomodo conficitur de substantia panis, dist.11.per totum.
Christus quale corp⁹ dedit discipulis, dist.11.c
Christus vtrùm quotidie immoletur, vel tantùm semel immolatus est, distinct.12. d
Christus iudex viuorum & mortuorū quomodo intelligitur, distinct.43. f
Christus in qua forma iudicabit, dist.48.a

INDEX AVTORITATVM SACRAE SCRIPTVRAE, A MAGISTRO ALLEGATARVM, atq; frequenter ab eodem expoſitarum, ſecundum ordinem Librorum Bibliorum, ac Capitulorum.

Universidad de Navarra Biblioteca

EX GENESI.

Cap.
1. a IN principio creauit Deus cœlum & terrã, pagina 7. paragr. f, & pag. 141. parag. a b, & 148. f. 166. a, 169. b
Fiat, pag. 9. parag. f
Fiat firmamẽtũ i medio aquar. 171. a. b
Et diuiſit lucem à tenebris 173. f
Terra erat inanis, &c̃. & tenebræ erant ſuper faciem abyſ. 167. c
Fiat lux, & facta eſt lux, 169. a b c.
Factumq́ue eſt veſpere & mane dies vnus, 169. d e.
Dixit Deus, &c̃. fiat, &c̃. 170. g h i k.
Et vidit Deus quod eſſet bonum, 172. d
Cõgregẽtur aquę in locum vnũ, ibid. e
b Fiant luminaria, 173. f
Et ſint in ſigna & tempora, ibid. g
Producãt aquę reptile aię viuẽtis, ib. a
Producat terra aiam viuẽtẽ, ibid. b c d.
c Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtram, parag. e, & 69. d, & 176. a, & ſequentibus.
d Et dominamini piſcib. maris, &c̃. 143. h
Vidit De⁹ cũcta quæ fecerat, & erãt valde bona, 175. g, & 237. a c ſequẽtib.
2. a Compleuit dominus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat, & requieuit, &c̃. 168. g, 175. f. g
Benedixit diei ſeptimæ, & ſanctificauit illum, ibid. h
b Formauit igitur Domin⁹ Deus hominem de limo terrę, &c̃. 143. k, 177. a
Et inſpirauit in faciẽ eius, &c̃. ibid. a b c
Et factus eſt hõ in animã viuentẽ, 182. a
Plantauerat autẽ dominus Deus paradiſum voluptatis à princip. 179. e f
Lignum etiam vitæ in medio Paradiſi, ibid. & 183. b, & ſequentibus.
Lignũ quoq; ſciẽtiæ boni & mali, 179. f
c Tulit ergo Dominus, &c̃. & poſuit eũ in Paradiſo voluptatis, 198. i
Formatis igitur, &c̃. adduxit eam ad Adam vt videret, 194. c
Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comede, 214. f
d Cũq; obdormiſſet, tulit vnã de coſtis, 180. per totã diſt. 18. lib. 2. & 444. c
Hoc nunc os ex oſsibus meis, 437. a
Quamobrẽ relinquet homo patrem & matrem &c̃. 438. f
Vir adhærebit vxori ſuæ, & erũt duo in carne vna, 453. a
3. a Sed & ſerpẽs erat callidior cũctis animãtib⁹, 187. b, 190. a, 197. g. & ſequẽt.
Cur præcepit vobis Deus vt nõ comederetis, 188. c g
Eritis ſicut dij ſciẽtes bonũ & malũ, 7. f
Scit enim Deus quòd in quocunq; die comederitis &c̃. 188. c d, 190. a b c d
c Mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, &c̃. 412. f
d Nũc ergo ne, &c. & ſumat de ligno, &c̃. emiſit eum Dominus, &c̃. 214. d
4. a Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera, 405. a
b Nunquid cuſtos fratris mei ego ſum, &c̃. 412. f
d Geneſ. 4. 20. a b c, 37. e f, & 38. a
De pluralitate vxorũ, 453. & ſequẽtib⁹
8. b At illa venit ad veſperam portans ramum olyuæ, 375. f
9. b Creſcite & multiplicam. &c̃. 437. b
d Maledictus Canaan ſeruus ſeruorũ erit fratribus ſuis, 228. n
14. d Et dedit ei decimas ex oĩbus, &c̃. 274. c
19. c Non poſſunt quicquam facere donec illo introeas, 126. c
22. a Tolle filium tuum vnigenitũ, &c, 132. k & 139. c
27. c Ego ſum primogenitus tuus Eſau, &c. 349. d
29. e Ad quam cùm ex more Iacob. 445. a. 2 & 447. g

EX EXODO.

1. d Non ſunt Hebrææ ſicut Ægyptiæ mulieres, 348. a
3. b Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, 101. e
d Ego ſum qui ſum, &c̃. 23. a b
4. f Filius meus primogenitus Iſraël, 76. d
7. b Vocauit autẽ Pharao ſapientes & maleficos, 156. f, & 157. l

8. c Digitus Dei eſt hîc, 156, & 9. f
c Feceruntq́; malefici ſimiliter incantationibus ſuis, &c̃. ibid. f. g. l
11. a Poſtulet vir ab amico ſuo, &c. 347. c. in quarto præcepto.
16. d Iſte eſt panis quem dedit vobis Domi g nus ad veſcendum, &c. 381. a
Qui plus collegerat non habuit amplius, 390. f
20. a Non habebis deos alienos, 346. b
Ego ſum Deus viſitans iniquitates patrum, &c, 224. b c d. i
b Nõ aſſumes nomen domini Dei tui in vanũ, &c̃. 346. b, 350. b, & ſequẽt.
Memẽto vt diẽ ſabbati ſcũſifices, 346. b
Non occides, 347.
Non mœchaberis, ibid.
Non furtum facies, ibid.
Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium, ibid.
Honora patrem & matrẽ, vt ſis longæuus, ibid. & 331. c
c Non deſiderabis vxorem proximi tui, 353. a
23. c Præcedetq; te angelus meus, &c. quos ego conteram, &c. 250. h
26. f Facies & velum, &c. quod append. 337. à primo.
28. f Facies & laminã de auro, &c. & erit ſupra thiaram imminens, 417. b
32. b Fecerunt deos aureos, 225. e
33. d Non videbit me homo & viuet, 159. d
34. b Nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, &c. ne fornicat. faciant, &c, 464. a b

EX LEVITICO.

5. d Anima quæ peccauerit per ignorantiam, &c. 192. g
13. b Plaga lepræ ſi fuerit in homine, 409. c
16. e Cùmq; portauerit hircus oẽs iniq. &c. induetur veſtibus, &c. 315.
19. c Non periurabis in nomine meo, &c. 350. a, & ſequentibus per totam diſtinct. 39. 4. lib.
21. d Ego Domin⁹ qui ſanctifico vos, 378. c

EX NVMERIS.

3. b Applica tribum Leui, & fac ſtare, 431. h
4. Per totum caput de Diaconis, ibid.
6. c Tunc tradetur Nazaræus ante oſtium tabernaculi, 429. b
d Vos ponite nomẽ meum, &c. 418. c
11. d Et auferã de ſpũ meo tradãq; eis, 54. k
9. c Omnis qui tetigerit animæ humanæ morticinum, &c. 416. i
21. b Ora Dominum, vt tollat à nobis ſerpentes, 225. e
23. c Non enim eſt Deus quaſi homo vt mẽtiatur, 124. c

EX DEVTERONOMIO.

5. b Furtumq́ue non facies, 148. c
6. a Audi Iſraël, Dominus veſter Deus vnus eſt, 8. f, & 67. f, 76. e
c Per nomen illius iurabis, 350. per totã diſtinct. 39. 3. libri.
32. a Statuit terminos populorũ, &c. 162. h
c Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, 339. a

EX IOSVE.

2. a Fateor, venerunt ad me, ſed neſciebam vnde eſſent, 348. a

EX REGVM.

2. reg. 24. c Ego peccaui & iniquè egi, iſti qui &c. 398. d
4. reg. 2. b Obſecro vt fiat ſpiritus tuus duplex in me, 49. k

EX PARALIP.

1. par. 23. a Et totidem pſaltes canentes, 430. d
26. a Diuiſiones autem ianitorum, ibid. c

EX TOBIA.

3. c In tempore tribulationis peccata dimittit, 135. i
4. c Quod tibi non vis fieri, alij, &c. 347. c

EX HESTER.

13. c Non eſt qui tuæ reſiſtere poſsit voluntati, 124. f, & 131. f, & 137. a

EX IOB.

1. c Boues arabant, 324. b
5. b Nihil fit in terra ſine cauſa, 126. c d
25. b Qui ligat aquas in nubibus, 172. b
31. d Vtinam eſſet nobis arbiter, 311. f
38. a Vbi eras cùm me laudarent aſtra matutina, 145. f
40. c Ipſe eſt principium viarum Dei, &c̃. 147. e, & 153. a

EX PSALMIS.

2. Ego hodie genui te, 28. k, & 7. f
3. Domini eſt ſalus, 50. n
De abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum, 106. b
5. Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, 294. c
ibid. Perdes oẽs qui loquuntur mendaciũ, 348. & ſequentibus duabus.

7. Scrutans corda & renes Deus, 241. f
8. Omnia subiecisti sub pedib⁹ eius, 143. h
9. In laqueo ipso, quem absc̃o derunt cõprehensus est pes eorum, 141. f
10. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam, 329. a
15. Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges, 3. g
ibid. Quoniam non derelinques animã meam in inferno, 317. b. c
16. Vt non loquatur os meum opera hominum, 138. b
17. 79 De ordinibus angelorũ, 160. a, b. c, & 98. 103 161. d
18. Exultauit vt gigas ad, &c. 316. d
Iustitiæ Domini rectè lætificantes corda, 49. l
Timor Domini permanẽs in seculum seculi, 340. f
Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me Domine, 425. e
24. Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas, 482. a
30. In te Domine speraui non confundar in æternum, 326. c
31. Beati quorum remissæ, &c, 143. a, 414. d
Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, 407. a
35. Quia apud te est fons vitæ, 16. f
Iudicia Dei abyssus multa, 482. a
36. Reuela Domino viam tuam, & spera in eo, 409. c
37. Gemitus meus à te non est absconditus, 421. c
140. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum, 420. a
45. Deus noster refugium & virtus, 86. a
49. Et pulchritudo agri mecum est, 105. f
50. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, 216. f, 220. h, & 224. c
Cor contritum & humiliatum Deus non despicies, 421. c
Sacrificium Deo spiritus contribulatus, 495. & 409. d
57. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, 234. a
Lætabitur iustus cùm viderit vindictam, 439. c
58. Deus meus misericordia mea, 47. e
61. Ab ipso enim patientia mea, ibid.
63. Accedet homo ad cor altum, 48. h
66. Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, 9. f
67. Dominus nomen illi, ibid.
Qui educit vinctos ĩ fortitudine, 251. b
Conuertã in profundum maris, ibid.
68. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia, 98. i, & 101. d, & 238. d
Delicta mea à te non sunt abscondita, 425. e
Neque absorbeat me profundum, neque vrgeat, 407. a
60. Tu es patiẽtia mea, 47. e
74. Quia neque ab oriente neque ab occidente, 109. b
76. Aut continebit in ira miserationes suas, 312. a, & 313. c
77. Panem angelorum manducauit homo, 382. a
79. Incensa igni & suffossa ab increpatione vultus tui peribunt, 249. f
80. Israël, si audieris me, non erit in te Deus recens, 7. f
81. Filij excelsi omnes, ibid.
93. Turtur inuenit sibi nidum, &c. 246. b
87. Repleta est malis anima mea, 300. d
Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber, 315. b
Aut medici suscitabunt & confitebuntur tibi, 417. i
88. Misericordias Domini in æternum cantabo, 131. g, & 475. d
90. Domine spes mea, 47. e
101. In generatione & generationem anni tui, 55. b
Et sicut opertoriũ mutabis eos, & mutabuntur, 24. c
103. Qui facis angelos tuos spiritus, 38. c
Omnia in sapientia fecisti, 171. h
104. Quærite faciem eius semper, 5. a
110. Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, 131. g
Initiũ sapiẽtiæ timor Domini, 339. 340
113. Omnia quæcunque voluit fecit, 124. f, 131. f, 133. a, & 138. b
118. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas, 206. h
Omnis cõsummationis vidi finẽ, 239. a
127. Beati omnes qui timẽt Dominũ, 339. d
137. Et alta à longè cognoscit, 109. b
138. Mirabilis facta est scientia tua ex me, 103. l

Quo

Quò ibo à spiritu tuo, 8. g
47. Emittit crystallũ suum sicut buccellas, 251. b

EX PROVERBIIS.

1. a Principium sapientiæ timor domini, 339 c. & sequenti,
8. c Dominus possedit me ab initio viarũ suarum, 7. f
Ante oẽs colles ego parturiebar, 28. l
14. d Miseros facit populos peccatum, 150. a
16. a. b Paratur voluntas hominis à deo & à domino gressus, &c. 203. a & 212. f
18. a Impius cùm in profundũ venerit contemnit, 407. a
21. d Abominabilis deo impiorum oblatio 145. d
25. d Qui scrutator est maiestatis opprimetur à gloria 27. g
26. b Canis reuersus est ad vomitum, 395. a

EX ECCLESIASTE.

7. d Solummõ hoc inueni quòd fecerit deus hominem rectum, 195. a

EX CANTICIS.

2. a Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem, 330. & 331. c

EX SAPIENTIA.

1. b Spiritus sanctus disciplinę effugiet fictum, 8. g
Spiritus domini repleuit orbem terrarum, 41. b
c Os quod mentitur occidit animã, 351. c
d Deus mortem non fecit, 239. e
2. d Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum, 215. c
6. b Æqualiter est illi cura de omnib⁹, 119. d
7. c Est enim in illa spiritus, &c. incoinquinatus, certus, &c. 50. q
d Omnia potens & in se permanẽs, 85. b
Et per nationẽs & in animas sanctas se transfert, 42. k. l. & 109. b
8. a Attingit à fine vsq; ad finem, 50. q. 109 b. 111. h.
9. a Da mihi sedium tuarum assistricẽ sap. 109. b
b Emitte illam de cœlis sanctis tuis. 42. k
d Corpus quod corrumpitur aggrauat animam, 223. e
11. d Omnia in mensura, numero & pondere disposuisti. 162. e
Nihil eorum odisti quę fecisti, 336. a. b. c
12. b Nõ est alius deus quàm tu, cui cura est de omnibus, 118. d

EX ECCLESIASTICO.

3. c Altiora te ne quæsieris, 27. h
5. d Tu ergo ori manum admoue, ibidem
10. b Initium omnis peccati superbia. 250. I
11. b Vita & mors &c. à deo sunt. 339. e
17. d Confiteberis viuens, viuus & sanus cõfiteberis, 420. a
18. a Qui viuit in ęternum creauit omnia simul, 257. k
23. d Antequàm crearentur, Deo sunt omnia cognita, 114. a
24. a Ego ex ore altissimi prodĩ, &c. 8. f 38 b
31. b Qui potuit transgredi & nõ est transgressus. 294. d
34. d Qui offert sacrificiũ ex substãtia pauperum, 145. d
37. c Qui sophisticè loqtur odibilis est, 336. k

EX ESAIA.

5. e Vę his qui dicunt malũ bonum, 230. h & 238. c, ac sequenti
6. a Seraphin stabant subter illud, 160. a. b & sequentibus.
Sanctus sctũs, sctũs, dominus deus, 7. f
b Volauit ad me vn⁹ de seraphin &c. forcipe, ibidẽ, h. & 112. n, 163. a. b & seq.
7. b Nisi credideritis non intelligetis, 70. g & 324. c
8. a Anteq̃ sciat puer vocare patrẽ, 226. c
9. a Puer natus est nobis. &c. 4. d
11. a Egredietur virga de radice Iesse, &c. & requiescet super eũ spiritus domini, 39. c. 108. a. 339. b. c. & 322. a. b
14. c Quomõ cecidisti de cœlo Lucifer qui mane oriebaris, 353. a. b
d In cœlum ascendam & exaltabo soliũ meum, 151. a. & 153. a
30. f Erit lux lunæ sicut lux solis, 488. e
41. d Ego auxiliator sum tui & red. 311. e
43. b Ante me nõ est formatus deus, & post me. 27. f
45. b Ego Deus creans malum, & faciens bonum, 239. e
48. c Nunc misit me dominus & spiritus eius. 41. d
53. b Verè languores nostros ipse tulit, 303.
c Generationem eius quis enarrabit, 7. f 27. in initio, & 37. d
Eo quòd iniquitatem non fecerit, 237. a
54. a Lętare sterilis quæ non paris, 163. i

57. d

57.d Omnem ſtatum ego feci,178.b
60.d Nõ erit tibi ampli⁹ ſol ad lucẽdũ,488.e
61. a Spũs domini ſuper me,7.f.41.d.100.b
63. a Quis eſt iſte qui venit de edom,165.e
64.b Oculus non vidit deus abſq; te,103.a
65. c Ecce enim ego creo, & nõ erũt in memoria, & ſtatim ante illud obliuiõi traditæ ſũt anguſtię priores.475.d
66. Cœlũ mihi ſedes eſt, terra aũt &c.109b

EX HIEREMIA.

1. b Priusq̃ exires de vulua,379.b
17.a Maledict⁹ homo qui cõfidit in hoïe,3.f
c Duplici cõtritione contere eos, 400.a
23.e Cœlũ & terrã ego impleo, 46. b 109.a

EX EZECHIELE.

3. e Sed et ſi conuerſus &c. ponam offendi.234.a
13. d Vt interficerent animas quæ nõ moriũtur,& viuificaret animas quę nõ viuunt,414.d e
18. a Patres comederũt vuã acerbã,&c.227. i,& ſequentibus.
e Iniquus ſi conuerſus fuerit ab iniquitatibus ſuis,vel alias in quacũq; hora ingemuerit peccator,420.a
f Si auerterit ſe iuſtus, 403. e
28.c Tu ſignaculũ ſimilitudinis,&c.oïs lapis precioſus operimentum,153.a
33 b Filij homĩs ſpeculatorẽ dedi te, 433.l m

EX DANIELE.

3. e Peccata tua eleemoſynis redime,396
7. c Millia millium miniſtrabant ei,163.a

EX OSEE.

13. c Perditio tua ex te Iſraël, 185.c

EX IOHELE.

2.3. c Sol & Luna obtenebrati ſunt.488.e
2. g Sol conuertetur in tenebras,ibidem
Poſt hoc effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem 40.e

EX AMOS.

3. b Si erit malũ in ciuitate quod dominus non fecit.214.
4. b Plui ſuper vnam ciuitatẽ,& ſuper aliã non plui 400.b

EX MICHEA.

5. a Et tu bethleẽ ephrata paruulus es,&cę. 8.f.

NAVM.

1. c Nõ iudicabit de⁹ bis in idipſũ aut ſecũdũ noſtrã trãſlationẽ,nõ cõſurget duplex tribulatio, 399.& ſequenti.

ABACHVC.

1. d Et facies hoïs quaſi piſces maris. 117. d
3. a In medio duum animalium, 8.h
c Sol & luna ſteterũt in habitaculo ſuo, (488.e

MALACHIAS.

1. a Iacob dilexi Eſau aũt odio habui,120.a 121.b.337.e
2. a Maledicã benedictionib⁹ veſtris, 395.a & 419.d
3. b Ego ſum & nõ mutor,24.c.130.c.142.b

EX NOVO TESTAMENTO.

EX MATTHAEO.

1. c Cùm eſſet deſpõſata mater Ieſu maria Ioſeph.449.e
Inuenta eſt in vtero habens,279.b
d Quod in ea natum eſt de ſpiritu ſancto eſt,220.h
2. d Mortui ſunt enim qui quærebant animam pueri.226.e
3. a Pœnitẽtiã agite appropinquabit enim regnum cœlorum.396.a
b Facite dignos fruct⁹ pœnitẽtię,405.a
c Ego baptizo vos aqua,368.396.
d Vidit ſpiritũ dei deſcendentẽ ſicut columbam 44.b & 377.b
4.8.9.12..15. De dęmoniacis. 160.e
5. a Beati mundo corde quoniã ipſi deum videbunt,26.5.a
b Luceãt opera veſtra corã hoïbus.241.e
e Quicunq; dimiſerit vxorẽ ſuam det ei libellum repudij, 440.h
f Ego dico vobis nõ iurare omnino,350 per totam diſt.39.3.lib.
g Diligite inimicos veſtros. 330.b 331. c & 333.a
Orate pro perſequentibus vos,205.c
Qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos,118 d
Eſtote perfecti ſicut & pater veſter cęleſt. perfect.28.k
6. a Attẽdite ne iuſtitiam veſtram &c.neſciat ſiniſtra tua,&c.240.e
Cùm facis eleemoſynam ibidem,e
b Pater noſter qui es in cœlis,110.d
Adueniat regnum tuum,240.e
Panem noſtrum ſuperſubſtantialẽ da nobis hodie.54.l
Dimitte nobis debita noſtra, 333.a primo,406.c
Fiat

Fiat volũtas tua ſicut in cœlo & in ter. 132.i
d Quærite primum regnum dei,240.d
7. a Petite & dabitur vobis,305.e
b Omnia quæcũq; vultis vt faciãt vo. ho. 347.c
c Non poteſt arbor mala fructus bonos facere,231. c
Non poteſt arbor bona fructus malos facere,128.
d Non noui vos,109.b
8. a Præcepit ne cui dicerent,139.
Vade,oſtende te ſacerdoti, 415.f
b Filij regni eĳcientur in tenebras exteriores.492.b
9. c Domine filia mea mõ defun. eſt,405.a
d Obtulerunt ei hominem mutum.403.f
10.c Nõ enim vos eſtis qui loquimini ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis,33.a
Nihil occultũ quod nõ reueletur,475.c
d Capillus de capite veſtro nõ peribit, 476.a.& ſequentibus
11. a Tu es qui venturus eſt an alium expectamus?324.c
c Væ tibi Corozaim,&c. 128.e
d Nemo nouit patrem niſi filius,101.d
12. b In beelzebub principe dęmoniorum eĳcit dem.252.d
Si ego in ſpiritu dei eĳcio dæmo.110.b
Quomodo poteſt quisq̃ intrare in domum fortis,&c.310.a
Quicunq; dixerit contra ſpiritũ ſanctũ nõ remit.ei, neque in hoc ſeculo, neq;226.a,251.a. b . & 252.c. & d.& 423.a
c Spiritus domini ſuper me,100.b
d Quæ eſt mater mea,&c.132.i.& 332.f
Fulgebunt iuſti ſicut ſol,477.c
16. Quæcunq; ſolueritis ſuper,&c.407.a. 410.d.& 411. & ſequẽt. 4. paginis
d Vade retro me ſathana,140.c
18.b Angeli eorum ſemper vident faciẽ patris,163 a
d Iratus dominus eius tradidit eũ tortoribus,372.b.& 426.a
19.a Quod deus coniunxit hõ non ſeparet 460.b ,et 465.b & 471.a.b.c.d
b Moyſes ad duritiam cordis veſtri, &c. 455.c
Qui poteſt capere capiat, 57.g
d Sedebitis ſuper ſedes xij.iudicantes,&c. 485.b
20.a Conuẽtione aũt facta ex denario diurno.489.a
22.c Ego ſum deus Abrahã,de⁹ Iſaac,& de⁹ Iacob,102.e
Erratis neſcientes ſcripturas,18.i
d Diliges dominũ deũ tuũ ex toto corde tuo,326.a.b.c.& ſeq.& 328. ac ſeq. duabus
In his duobus mãdatis vniuerſa lex & prophetæ,345.c
23.d Quoties volui cõgregare fil.tu.130.a.b
25.d Ibunt hi in ſupplicium &c.iuſti aũt &c. 484.a.485.
26. a Pauperes ſemper habetis vobiſcum 386.a
c Accipite & comedite hoc eſt corp⁹ meũ 387.c.& 388.
Hoc eſt corpus meum,383.b.& 386.a
d Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem 300.d.& 305.
Pater ſi poſsibile eſt tranſeat à me calix iſte,305.b.& ſeq.
Veruntamen non ſicut ego volo ſed ſicut tu,ibi.
c Qui autem tradidit illũ,dedit eis ſignũ dicens,313.c
An putas quia non poſſum rogare patrem,&c.129.c
27.a Iudas pœnitẽtia ductus retulit 30. arg. 404.g
Peccaui tradens ſanguinem iuſtum, 252.c
b Sciebat enim quòd per inuidiã tradidiſſent eum,312.c
c Deus deus me⁹ vt quid derel.me,313.a
28.d Eũtes,&c.baptizãtes eos in nomine,&c. 7.f.38.c 369.b & 379.a

EX MARCO

1. d Vide nemini dixeris,ſed vade, oſtende te ſacerdoti,132.k,& 140.c
De dęmoniacis,160.e
5. a Legio mihi nomen eſt,403.f
7. d Et præcepit eis ne cui dicerẽt, 127.
8. d Vade retro me Sathana,140.c
14. c Væ autẽ homini illi per quẽ filij⁹ hominis tradetur,135.g
d Spiritus prõptus eſt, caro autem infirma,305.b
Transfer calicem hunc à me,ibi.& 306

16.a Prædicate euangeliũ oĩ creaturæ 426.a

EX LVCA.

1. c Hic erit magnus & filius altiſſ.298.d
d Quomodo fiet iſtud, quoniam virũ nõ cognoſco,444.c
Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,273.a
e Exultauit infans in vtero meo,379.b
f Veniet in ſpiritu Heliæ,54.k
2. f Proficiebat Ieſus ætate & ſap. 295.b.& 298.
4. c Et vt reuoluit librũ,&c.ſpũs domini, &c.430.d
d Hodie impleta eſt hæc ſcriptura,41.d
De dæmoniacis,160.e
5. c Et præcepit illi vt nemini diceret, 139.c
6. c Virtus de illo exibat & ſanabat omnes, 38.b
e Mutuũ date nihil inde ſperantes, 347.c
7. b Ecce defunctus efferebatur, 405. a, & 411 e
8. a Maria Magd. de qua ſeptem dæmonia exierant,403.f
b Vobis datum eſt noſſe myſte.334.b
10.b Noſa veſtra ſcripta ſunt in cœlis, 335. a
c Homo quidã deſcẽ.ab Hieruſalẽ in,&c. 201.h
11. c Reuertar ĩ domũ meã vnde exiui,426.a
f Date eleemoſynam & ecce omnia mũda ſunt vobis.400.
15.b Aut q̃ mulier habẽs dragmas decẽ.270.b
16. c Factum eſt aũt vt moreretur mẽdicus, 408.c
f Mitte Lazarum vt intingat extremũ digiti ſui,478.g
g Inter nos & vos magnũ chaos,493.f
Habeo quinq; fratres vt teſtetur illis ne & ipſi veniant in hunc locũ tormẽtorum,492.b.c
17. d Ite oſtendite vos ſacerdotibus,407.
18. d Nemo bonus niſi ſolus deus,81.h
21. a Vidua hæc pauper plꝰ q̃ oẽs miſit,405.
23. f Et nos quidem iuſtè,&c.hic verò nihil mali geſsit,421.a
26. c Hoc facite in meã commemorationem, 388.f

EX IOANNE.

1. a In principio erat verbum,8.h.292.a
Omnia per ipſum facta ſunt,135.f,237,a b 292.a.293.a
Illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hunc mundum,134.
Quod factũ eſt in ipſo vita erat, 105.e
Et ſine ipſo factum eſt nihil,237.a
b Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri, 87.b
Verbum caro factum eſt, 42.k.l.45.c. 271.d.& 281.c
Vidimus gloriam eius,&c.plenũ gratię & veritatis,295.
Lex per Moyſen data eſt,31.d
Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt,270.a
Deum nemo vidit vnquam, 159.d
d Non ſum dignus vt ſoluam eius corrigeam calciamenti,272.b
e Ecce agnꝰ dei,ecce qui tollit peccata mũdi,414.d
2. c Et cùm feciſſet quaſi flagellum de funiculis omnes eiecit de templo,430.c
d Soluite templum hoc & in tribus diebꝰ excitabo illud,275. e
3. a Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,370.&374.e
Spiritus vbi vult ſpirat,40.g
b Nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo,319.d
d Qui deſurſum venit ſuper oẽs eſt,304.b
Non enim ad menſurã dat deus ſpiritũ 49.K,& 295.& 297.b
4. d Deus ſpiritus eſt,47.e.& 78.h
5. b Totum hominẽ ſanauit in ſabb.403.f
c Pater meus vſq; hodie operatur & ego operor,175.f.g
d Venit hora in qua oẽs qui in monumẽtis ſunt audiẽt vocẽ filĩ dei,474.b
Neq; enim pater iudicat quenquã, &c. poteſtatẽ dedit ei iudicium facere quia filius hominis eſt, 487.b.c
e Sicut enim pater habet vitã in ſemetipſo 29.n.& 35.e
6. d Ego ſum panis vitæ,391.h
e Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcẽdi,389.d
f Quomodo poteſt hic nobis dare carnẽ ſuam ad manducandum,392.
Qui manducat meã carnẽ & bibit meũ ſanguinẽ habet vitã æternã,385.a
Caro mea verè eſt cibꝰ,& ſanguis meus verè eſt potus,384.c
Sicut miſit me viuẽs pater & ego viuo propter patrem,29.n
g Spiritus eſt qui viuificat, caro nõ prodeſt quicquam,386.a

7.b

7. b Mea doctrina non eſt mea, 35.
8. a Qui ſine peccato eſt primus in illã lapidem mittat,419.e
d Principium qui & loquor vobis, 86.c
Quæ placita ſunt ei,facio ſemper,94.e
Qui facit peccatũ ſeruꝰ eſt peccati,143.c
e Si filius vos liberauerit verè liberi eritis 201.i,K,l,& ſeq.
Ego à meipſo non veni,42.h
f Ille homicida erat ab initio,147.e.& h
9.d Ætatem habet,Loquatur pro ſe,381. g
d Pono animam meam vt iterũ ſumã eã 325.d.& 315.c
f Ego & pater vnum ſumus,5.b.45.d.e,& 73.g.90.h.91.i.& 98.h.& 100.
g Quem pater ſanctificauit & miſit in mũdum,42.f
11. d Ieſus vt vidit eam plorantẽ & Iudæos qui venerant cũ ea plorãtes,409.c
e Domine iam fœtet, quatriduanus eſt enim,405.a
f Lazare veni foras,127.e.& 408.a.itẽ 413
g Hoc à ſemetipſo non dixit,418.c
12.d Anima mea turbata eſt,300.d
13.d Mandatum nouũ do vobis,328.
14.a In domo patris mei manſiones multæ ſunt,489.a,& 490.d
Ego ſum via veritas & vita, 89.c.& 137. n
b Philippe q videt me,videt & patrẽ,68. 1
Ego in patre & pater in me, 56.e
Pater autem in me manens,94.e
c Ego diligã eum & manifeſtabo ei meipſum,3.
d Quem mittet pater in nomine meo,32.a 41.b
Pater maior me eſt,45.d.e
Nunc dico vobis priuſquã fiat,vt cũ factum fuerit credatis,322.a
15.a Sine me nihil poteſtis facere,204.a.b
b Sicut dilexit me pater & ego dilexi vos 4.g
Maiorem hac dilectionẽ nemo habet q̃ vt animam &c.333.h
d Quem ego mittam vobis à patre,ſpiritum veritatis,32.a
Qui à patre procedit,34.b,c.d,&36.c, & 85.e
16.a Sed venit hora in qua omnis qui interf. vos arb.145.c
b Si aũt abiero mittã eũ ad vos,41.b
c Non loquetur à ſemetipſo,ſed quæcũq; audiet loquetur,23.b,& 33.e
Omnia quęcunq; habet pater,mea ſunt 61.b,& 100.b
f Exiui à patre & veni in mũdũ,36.b,& 41.b.& k
17.a Pater venit hora clarifica filiũ tuũ,76.d
Vt cognoſcant te eſſe deum ver.& quẽ &c.64.d
c Ego pro eis ſanctifico meipſum, 42.f
d Vt vbi ego ſum & illi ſint mecũ. 109.b
19.b Non haberes in me poteſtatẽ niſi tibi datum eſſet deſuper,253.b
f Exiuit ſanguis & aqua,180.d
g Videbunt in quẽ trãsfixerũt,487.b
20.c Accipite ſpiritum ſanctum,36.c.39.c
Quorũ remiſeritis peccata,remit.414.d.& e
e Hæc cũ dixiſſet,inſufflauit, 38.b
g Quia vidiſti me Thoma credidiſti,322.a
21.f Cũ ſenueris extẽd.manus tuas,305 a.

EX EPISTOLA PAVLI AD Romanos.

1. a Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid,276. c,d,& 292.
Qui prædeſtinatus eſt filiꝰ dei.&c.285 per totum
Teſtis eſt mihi deus,352. f
c Deus enim illis manifeſtauit,8.a
Inuiſibilia enim dei per ea quæ &c.2.b & 9.a,b.& 365.c
Et coluerunt & ſeruierũt creaturæ potius quam crea.289.b
d Tradidit illos deus in paſsiones ignominiæ.234.b,c
Repletos omni iniquitate,mal. & for. 334.a
2. a Exiſtimas aũt hoc õ homo qui iudicas eos qui talia agunt,&c.419.e
Ignoras quoniã benignitas dei ad pœnitentiam te adducit, 251.
3. b Aiunt quidam nos dicere, faciamꝰ mala vt eueniant bona,144.
c Ex operibus legis nõ iuſtificabitur oĩs caro,365.b
d Oẽs peccauerũt & egẽt gloria dei,216.f
Iuſtificati gratis per gratiã ipſiꝰ per redemp.quæ eſt in Chriſto Ieſu,205. d.208.b.309.& ſeq.
Quem propoſuit deus propiciatorem per fidem,310.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Per quam legem? factorũ? non, sed per legem fidei, 207.i
4. b Et signum accepit circũcisionis, signaculum iustitiæ fidei, 367.h
c Vocat ea quę non sunt tanquàm ea quę sunt, 105.f
5. a Iustificati ergo ex fide spem hab. 205.d
Charitas dei diffusa est in cor. nost. 39. c. 47. f. 49. l & 121.b
b Commendat suam charitatem deus in nobis, 309.a
Cùm inimici essemus recõciliati sum⁹ deo per mortem, 311.f
Sicut per vnum hominem peccatũ in hunc mundũ intrauit, 215.a. & 218.l
Et per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors pertransijt. 229.d
In quo omnes peccauerunt, 217.h
c Qui non peccauerũt in similitudinem preuaricationis Adę. 191.d
d Sicut per inobedientiã vnius hominis peccatores constituti sunt multi, 215.b, 217.K
6. a Ita & nos in nouitate ambulemus, 371.l
Hoc sciẽtes quòd vet⁹ homo noster semel crucifixus est vt dest. cor. pec. 222 b
b Christus resurgens ex mortuis iam nõ moritur, 393.
Non ergo regnet peccatum in vestro mort. corp. 222.a.b
Sed neq; exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, 201.i
c Peccatum enim vobis non dominabitur, 202.K
d Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitię, ibidem, i.k.l
Gratia aũt dei vita ęterna, 210.
7. d Scio enim, quia non habitat in me bonum, 219.d
Non quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago, 235.f & 243. c. & 247.d
Video aliam legem in mẽb. me. repug. 217.g.h, 219.b & 222.b
8. a Nihil ergo dãnationis est ijs, qui sunt in Christo, ibidem
b Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius, 32.a & 99.a
Corpus per peccatum mortuũ est, 183. 303.a
Si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in vobis, 32.a
c Non accepistis spiritum seruitutis iterũ in timore, 340.e
Sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, 76.d
e Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, 135. g & sequentibus
f Quos prędestinauit hos & vocauit, 103a
Qui etiã proprio filio suo non pepercit, sed, &c. 313.c
Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit, 143.h
g Certus sum enim, quod neque mors, &c. 43.p
9 c Cum nõdum nati fuissent, vt secundũ elect. &c. 122.d
d Igitur nõ volent. neq; current. sed &c 206. per totum
Deus cui vult miseretur, & quem vult ind. &c. 120.d & pag. sequenti
Eius voluntati quis resistit, 124.f. 131. f. & 138.a
10. a Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti, 239.b
c Corde creditur ad iust. ore. &c. 205.f & 374.d
d Fides est ex auditu: aud. aũt per verb. 322.c
11. a Si autem gratia iam non ex op. 121.a & 205.d
c Reliquię secundum electionem gratiæ &c. 121.b
d O altitudo diuitiarum sapientię & sciẽtię dei, 98
Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, 8.h. 85.b, & 109.b & sequ.
12. a Vt probetis quæ sit voluntas dei bona, beneplacita & perfecta, 131.f
13. a Non est potestas nisi à deo, 253.b
Qui resistit potestati Dei ordinationi resistit, 254.c
c In hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuũ sicut te ipsum, 327.d
Plenitudo legis est dilectio, 246.a (b.
14. b Oẽs stabim⁹ ante tribunal Christi, 479
d Omne quod non est ex fide peccatum est, 246.a
16. d Soli sapienti deo, 63.b

ex

EX PRIORE EPIST. ad Corint.

1. b Diuisus est Christus, 296.c
d Christum dei virtutem & sapientiam. 16.f.27.d, & 93.c
2. b Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent, 319.c.d
O cul⁹ nõ vidit, nec auris audiuit, 103.a
c Spiritus hominis qui in ipso est, 54.K
3. b Neque qui plantat est aliquid, neq; qui rigat. 377.b
Qui plãtat & qui rigat vnum sunt. 91.i
c Si quis superædificat, &c. aurũ &c. 423.a
Spiritus dei habitat in vobis, 99.a
d Templum dei sanctum est, quod estis vos, 108.a
Omnia enim vestra sunt, &c. 143.h.i
4. a Nihil mihi conscius sum, sed nõ in hoc iustificatus sum, 401.c
6. d Qui adhæret domino, vn⁹ spũs est, 91.i
An nescitis quoniam mẽbra vestra tẽplum sunt spiritus sancti. 233.m
7. a Propter forn. vnusquisq; suã vxo. ha. 447.d
Vir vxori debitũ reddat: similiter vxor viro, 451.a
Mulier sui corporis potestatem nõ habet sed vir, 440.h
Hoc autem dico secũdũ indulgẽtiam, non secundum imp. 438.g & 450.
c Si quis frater habet vxorẽ infidelẽ, & hęc cõsentit habitare cũ illo, nõ illã dimittat, 465.c. & sequen.
c Misericordiam consecutus sum, vt sim fidelis, 122.d
f Qui sine vxore est, sollicit⁹ est, quę domini sunt, 424.c
8. b Idolum nihil est in mundo, 346.b
9. b Nunquid de bobus cura est deo? 118.d
10. d Panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est, 392.e.f
Vnus panis, & vnũ corpus multi sum⁹, 384.
11. a Caput Christi deus, 91.
b Vir imago & gloria Dei est, 176.c
Ideo debet mulier velamen habere, 497.g
g Qui manducat & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat & bibit, 385.b.c
12. a Nemo potest dicere domin⁹ Iesus, nisi in spiritu sancto, 137.o
Diuisiones operationum sunt: idẽ de⁹ qui operatur oĩa in omnibus, 121.b
Alij sermo datur sapiẽtiæ, alij sermo scientiæ, &c. 342.a
b. Hæc omnia operatur vnus atque idem spirit⁹ diuidẽs, &c. 33.e 85.b
Omnes in vno spiritu potati sum⁹, 39c
13. a Si linguis hominũ loquar & angelorũ, charitatẽ autẽ non hab. 48.f. 321.i
b Et si tradidero corp⁹ meũ ita vt ardeã, charitatem autem non habuero, &c. 403.d
c Charitas nunquam excidit, 335, b. 260.a
Ex parte cognoscim⁹, & ex parte prophet. 109.b & 328.f & 343.a
d Videmus nunc per speculum in ęnig. 3.d 194. d & 326.c
Nunc aũt manẽt fides, spes, char. 315.e
15. b Gratia dei sum id quod sum. 210.i
Nõ aũt ego, sed gratia dei mecũ, 204.a
Sicut in Adã oẽs moriũtur, 477. b.c.d
c Cũ euacuauerit omnem potestatem & principatum, 486.e
d Corrumpunt bonos mores coll. pra. 34.e
e Quod seminas non viuifi. nisi prius mo. 475.e
f Stella differt à stella in claritate, 489. a
g Cum autem mortale hoc induerit immor. 491. e
16. a Veniam autẽ ad vos cùm Macedoniã pertransiero, 350 a

EX POSTER. AD CORINT.

1. c Vt ex multarum personis facier ũ eius quæ, &c. gratię agantur, 344.b
2. d Christi bonus odor sumus, 135 h
3. b Nõ quòd sufficiẽtes sim⁹ cog. ali. 206.g
Litera occidit, spirit⁹ aũt viuificat, 354 b
d Vbi spiritus domini, ibi libertas, 201 i
Nos verò reuelata facie gloriã domini speculant, 429 in principio
5. a Nolumus expoliari, sed semper vestiri, 143. in initio
b Per fidem enim ambulamus non per speciem, 3.d
d Deus erat in Chr. mundum rec. 311 f, g
11. c Ipse enim Sathanas transfi. se in ang. luc. 75.

AD GALATAS.

1. b Si quis vobis euãgelizet præter id quod euangelizamus, &c 33.c

2. d Iustificati ex fide Christi Iesu,50.n
3. a Qui ergo tribuit vobis spiritum & operatur virtutes, &c.50.f
d Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis,373.c
4. a At vbi venit plenitudo temp.&c.207.a
Misit deus filium suũ factũ: alias natũ: ex mul.factũ sub lege,292.a. 41.b.c 44.c.276.c.d.288.a.b
Misit deus spiritũ filij sui,&c.32.a.b
d Illa q̃ sursũ est Hieruſ. libera est, 163.i
5. a Fides per dilectionem operatur,206.g 319.c.d.i
c Caro concupiscit aduersus spiritũ,235.f & 247.d.& 304.a
d Fructus autem spiritus est charitas,gaudium,&c.4.h

AD EPHESIOS.

1. a Elegit nos in ipso ante mundi cõstitutionẽ 103.a.106.a.119.d.337.c
Qui prædestinauit nos in adop.filior. 291.d
c Quod proposuit reinstaurare omnia in Christo,&c.162.g
d Et cõstituẽs ad dexterã,&c.super omnẽ principatũ,&c.158.a. & sequentib⁹.
2. a Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri, 76.216.f & 312.a
b Gratia saluati estis per fidem,208.b
3. d Christum habitare per fidem in cord. ves.100.b
4. a Solliciti seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis,93.b
Vnus de⁹,vna fides,vnũ baptism. 320.f
b Dedit dona hominibus,39.c
c Donec occurramus omnes, &c.in virũ perfectum,475.b
5. a Tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam in odorem suauitatis,313.c
d Surge qui dormis,& exurge à mortuis 413.d
f Nemo carnem suam vnquam odio habuit,329.a

AD PHILIPPEN.

1. d Cupio dissolui & esse cũ Christo,140.e
2. a Qui cũ in forma dei esset,&c.semetipsũ exinaniuit,42.f.45. d.138.a.b.277.
Nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo,91. & 192.f
Habitu inuentus vt homo,283.g
Propter quod & de⁹ exaltauit illũ,307.
Donauit illi nomen, quod est super omne nomen,45.d.e
1. b Qui operatur in nobis velle & operari 203.q.& a.210.K
4. b Pax Christi exuperat omnẽ sensũ,27 h

AD COLOSS.

1. b Qui eripuit nos de potestate teneb.18.i
c Siue throni,siue dominatiões,siue prĩcipatus,160.& sequentibus
2. a In quo sunt omnes thesauri sapiẽtię & scientię dei reconditi,298 b
2.a b In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, 108 .a 295.a

AD THESSALO.

epistola priore.

3. c Vt videamus faciem vestram, & cõplea mus ea quę desunt fidei vestræ,33.c

EX PRIORE AD TIMOT.

1. a Finis præcepti est charitas, &c.352.c
d Inuisibili soli deo honor& gloria,63.b
2. b Qui vult omnes homines saluos fieri, 133.c336.d
Vnus enim est deus, vnus mediator dei & hominũ,311.f.g.& 323. a. c
d Vir nõ est seductus sed mulier, 191.d.e
6. b Radix omnium malorum est cupidit. 250.i &335.b
c Quem ostendet beatus & solus potens 14.c.& 63.b
Qui solus habet īmortalitatẽ,24.c.63.b

EX POSTERIORE AD TIMOT.

4. a Et à veritate auditũ auertent, pag. pri.

AD PHILEMONEM.

1. d Ita ego te fruar in domino.3 f

AD HEBRAEOS.

1. d Nonne omnes sunt administratorij spiritus,163.b
5. b Exauditus est pro reuerentia sua, 339.c
7 Per Abraham & Leui qui decimas accepit, decimatus est,274.c
d Talis decebat vt nobis esset pontifex sanctus &c.328.i
9. c Christus assistens pontifex futurorum bonorum,313.c
d Si sanguis hircorũ & taurorũ & cinis vitulorum,365.b
g Statutum est omnibus hominibus semel mori,304.a
10. f Horrẽdum est incidere in manus Dei viuentis, 421.b

11. a Fides est sperandarum substãtia rerum argumẽtum non apparentiũ,321.h 325.d,& sequentibus.
Sine fide impossibile est placere Deo, 246.a
Credere oportet accedentem ad Deum,quia est, 323.& sequentibus.
13. a Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus, 185.a

ACTA APOSTOLORVM.

1. a Vos aũt baptizabimi in spũ sctõ, 370.d
2. Factus repente de cœlo sonus aduenientis spiritus, 44.b
Repleti sunt omnes spiritu sancto, 39. c
Et cœperũt oẽs loq variis linguis prout spũs dabat eloqui illis, 100. b
f Pœnitẽtiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum, 406. c
5. a Cur tẽtauit sathanas cor tuum,160. e
8. b Vir aũt quidã noĩe Simõ,436.d, & seq.
c Qui cùm veniſſent orauerũt pro ipsis vt acciperẽt spũm sanctum, 39.d
10. a Orationes tuę & eleemosynæ ascenderunt in conspectu dei,324.d
17. f In ipso viuim⁹,mouemur.& sum⁹107.c
19. a Ioannes baptizauit populũ baptismo pœnitentiæ, dicens, 368. e f
21. c Virum, cuius est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem, 141.e

EPISTOLA IACOBI.

1. c Apud quem non est transmigratio,nec vicissitud.obũbratio, 24 c,& 105.e
2. b Qui offendit in vno factus est omnium reus,246.a, & 405.a
c Iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam, 482.b
d Dæmones credũt & cõtremiscũt, 319.c
5. c Infirmatur quis in vobis, &c. vngentes eum oleo in nomine Domini, 427 & 428.b
d Confitemini alterutrũ peccata vestra 409. d.& 412.e

PRIMA PETRI.

2. b Vos autem genus electum, regale sacerdotium, 429. b
d Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, 238.
Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo, 311.d,& 315.a
4. a Christo passo in carne,& vos eadẽ cogitatione armamini, 316. d

SECVNDA PETRI.

2. a Si enim Deus angelis suis nõ pepercit, sed rudẽtibus inferni detractos in tartarũ tradidit cruciãdos, 153. b.c
d A quo quis superatus est, huius & seruus est, 201. h
Canis reuersus ad vomitum,& sus lota in volutabro luti,426.a

PRIMA IOANNIS.

1. d Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, 274.b
2. b Qui diligit fratrẽ i lumine manet, 46.c
3. Manifesti sunt filij Dei & filij diab.47.f
4. Diligam⁹ inuicẽ quia char. & ẽ.& oĩs qui diligit fratrẽ suũ ex Deo natus est, 31.e, & 46. & aliquot sequentibus.
In hoc est charitas nõ quasi nos dilexerimus Deũ,sed quoniã ipse dilexit nos, & misit filiũ suũ propitiatio-
c Deus charitas est,ibid. (nẽ, ibid.
d Timor nõ est in charitate,244.b,246.b 339.ac sequentibus.
Perfecta charit. foras mittit timorẽ,ib.
c In hoc cognouimus, quoniã in eo maneamus, 47. d
5. b Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, 8. h, & 65. g
d Non pro illo dico vt roget quis, 251. a
Vt simus in vero filio eius, 18.i

APOCALYPSIS.

3. c Tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam, 118.b (tæ.486.c
d Qui vicerit dabo ei edere de ligno vi-
12. a Draco de cœlo cadẽs traxit secũ, 153.b
19. c Habens nomen scriptum quod nemo nouit nisi ipse, 64. d
d Missi sunt hi duo in stagnũ ignis,478.f
20. c Cùm cõsummati fuerint mille anni soluetur sathanas de carcere, 154.f.g
d Libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est vita, 475.c
Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis, 478.f

FINIS.

LOVANII, Excudebat Bartholomæus Grauius,
ANNO M. D. LIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca